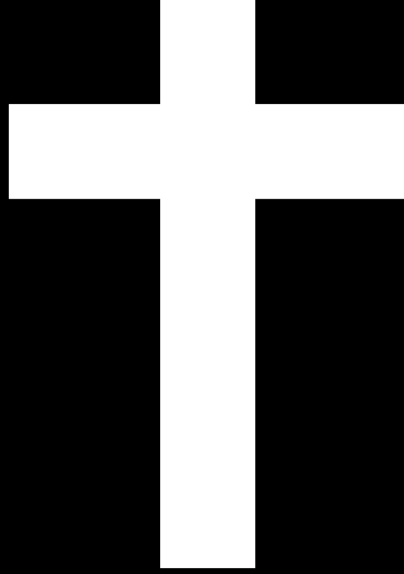

Ra 'Ra'yo
Testamento

New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi, Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

Contents

NSAN MATEO	1
NSAN MARCO	51
NSAN LUCA	83
NSANJUA	137
RA ECHO	175
RA ROMANU	224
RÁ MŪDI RA CORINTIO	246
RÁ ŃOHO RA CORINTIO	268
RA GALATA	282
RA EFESIO	291
RA FILIPENSE	299
RA COLOSENSE	304
RÁ MŪDI RA TESA- LONICENSE	309
RÁ ŃOHO RA TESA- LONICENSE	313
RÁ MŪDI RA TIMOTEO	316
RÁ ŃOHO RA TIMOTEO	322
RA TITO	326
RA FILEMÓN	329
RA EBREO	331
RA SANTIAGO	347
RÁ MŪDI RA PEDRO	352
RÁ ŃOHO RA PEDRO	358
RÁ MŪDI RA XUUA	362
RÁ ŃOHO RA XUUA	368
RÁ HŃU RA XUUA	369
RA JUDA	370
RA APOCALIPSI	372

NSAN MATEO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MATEO

*Yá mudi ja'i de ra Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Nurá mudi nuna t'ofonā ma da ma to'o gue'ᵁ yá mbøxita ra Jesucristo. 'Na de gue'ᵁ ndu ra Davi ne ndu ra Abrá.

² Ra Abrá bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Isaac, y ra Isaac bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Cobo, y ra Cobo bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Judá co ma'ra yá cu. ³ Ra Judá co rá 'behñā rá thuhu ra Tamar bi mē'tsa yoho yá t'ᵁ yá thuhu ra Fare ne ra Sara. Y ra Fare bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Esrom, y ra Esrom bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Aram. ⁴ Y ra Aram bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Aminadab, y ra Aminadab bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Naasón, y ra Naasón bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Salmón. ⁵ Y ra Salmón co rá 'behñā rá thuhu ra Raab bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Boos, y ra Boos co rá 'behñā rá thuhu ra Rut bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Obed, y ra Obed bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Isai. ⁶ Y ra Isai bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Davi nú'a bi ndā de ya me Israel. Y ra ndā Davi bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Salomó, y nurá nanā ra Salomó go gue'a mrá 'behñā hmahā ndu ra Uriá.

⁷ Y ra Salomó bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Roboam, y ra Roboam bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Abías, y ra Abías bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Asa. ⁸ Y ra Asa bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Josafa, y ra Josafa bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Joram, y ra Joram bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Usía. ⁹ Y ra Usía bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Jotam, y ra Jotam bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Acás, y ra Acás bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Esequía. ¹⁰ Y ra Esequía bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Manase, y ra Manase bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Amón, y ra Amón bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Josía. ¹¹ Y

ra Josía bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Jeconía co ma'ra yá cu. Y nuya pa'ᵁ mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia.

¹² Ha nuya pa'ᵁ ra Jeconía bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Salatiel, y ra Salatiel bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Sorobabel. ¹³ Y ra Sorobabel bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Abiu, y ra Abiu bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Eliaquim, y ra Eliaquim bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Asor. ¹⁴ Y ra Asor bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Sadoc, y ra Sadoc bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Aquim, y ra Aquim bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Eliud. ¹⁵ Y ra Eliud bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Eleasar, y ra Eleasar bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Matán, y ra Matán bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Cobo. ¹⁶ Y ra Cobo bi mē'tsa 'nará t'ᵁ rá thuhu ra Jose nú'a to'o rá dame ra Maria. Y ra Maria go gue'a rá nanā ra Jesu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuā pa e da ndā.

¹⁷ Y de gatho yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Abrá asta ra Davi mi 'ret'amagoho'ᵁ. Nepu yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde ra Davi asta nu mi ts'ixa nts'ahni ya me Israel pa ja ra hnini Babilonia mi 'ret'amagoho ya xita. Y yá mbøxita, yá danga xita ne yá xita'a, desde mi ts'ixa nts'ahni asta bi 'mai ra Jesucristo mi 'ret'amagoho ya xita.

*Rá 'bui ra Jesucristo
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Y nunabya go guehna ra 'bede de rá 'bui ra Jesucristo: Ra Maria xqui t'adi pa da nthatui ra Jose, pe himbi 'muhui 'bestho. Nepu nu'á bi nda'thi co rá ts'edi rá Maça Ndāhi Ajuā. ¹⁹ Pe ra Jose mrá hoja'i hangue himbi ne da 'betua rá tsa ra Maria co ya ja'i, mi ne da hyepu mant'aguitho pa ya hinxa nthatuihma. ²⁰ Nu'á bi beni gue ya hinda nthatui ngue'a bi baði gue ya mi da'thi'a. Pe Ajuā bi mehna 'nará enxe pa bi zofa dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'i nугue Jose rá t'ᵁ'i ra ndā Davi, oгуí beni gui hyepu. Oгуí tsu gui nthatui ra Maria, ngue'a nu'á da'thi pe co rá ts'edi ra Maça Ndāhi.

21 Nu'á ma da me'tsa 'nara zi b̄atsi, y nura zi b̄atsi'a gui hñu'mbabi drá thuhu ra JESU, ngue'a go gue'a ma da p̄øhø yá ja'i de yá ts'oqui.

22 Bi njab̄u pa bi nja ngu nú'a xqui m̄anga 'na de nuyá 'm̄ehni Ajuá maya'b̄u gue bi 'ñena:

23 'Nara nxut̄si ma da nda'thi da 'm̄u rá b̄atsi

ne da thu'mbabi rá thuhu Emanuel. Nú'a ra thuhu'a rí b̄oni da 'ñena, Ajuá 'b̄ui con guecj̄u.

24 Nep̄u bi nuhu ra Jose, ne bi nth̄atui ra Maria ngu nú'a xqui xipa rá εnxε Ajuá. 25 Pe himbi hñuxui asta himbi 'm̄ui rá m̄udi t'̄u, ne bi hñu'mbabi rá thuhu ra Jesu.

2

'Raya b̄adi e bi c'q'tsa ra zi b̄atsi

1 Nú'u ya pa mrá nd̄a ra Erode, gue'b̄u bi 'm̄ui ra Jesu ja ra hnini Belé de ra hai Judea. Ne de nuya pa'u 'raya hoga b̄adi bi 'ñehe de yab̄u ya hai ngue mb̄øxhyadi. Bi 'ñehe'u ne bi z̄øhø ja ra hnini Jerusale. 2 Nep̄u bi 'ñani'u bi 'ñena:

—¿Hab̄u de guecua di 'b̄ui rá nd̄a ya xodyo nú'a ja guehya xa 'm̄ui? Ngue'a stá hanthe 'nara tsø de b̄øxhyadi y dí p̄ahe gue go gue'a 'nara nt'udi gue xa 'm̄ui 'nara nd̄a, hangue stá ehehe pa ga nsundahe'a.

3 Y nu mi 'yøde ra nd̄a Erode njab̄u, xi bi ntsu ne bi du rá m̄ui, ne gatho ya me Jerusale bi ntsu nehe, ne bi du yá m̄ui. 4 Ra nd̄a Erode 'bestho bi zohna ya nd̄a gá macj̄a ne ya xahnate de rá ley ra Moise pa bi 'yambabi'u te mi m̄anga yá he'mi, hab̄u dí 'm̄ui ra Cristo nú'a ma da nd̄a. 5 Y nu'ú bi 'ñembi:

—Ma da 'm̄ui Belé de ra hai Judea, ngue'a njab̄u bi 'yofo rá 'm̄ehni Ajuá gue bi 'ñena:

6 Nú'ah̄u gyá menguh̄u Belé de ra hai Judá,

ma'na xa t'e'ts'a ri nsuh̄u de gatho ma'ra ya hnini de ra hai Judá, ngue'a de gue'ah̄u ma da b̄ønga 'nara nd̄a

nú'a da supa rá hnini Ajuá nú'a rá thuhu Israel.

7 Nu'b̄u ra Erode bi ñ̄as̄eui 'ramats'u ya b̄adi ne bi 'yambabi'u ha'm̄u xqui hyanda ra tsø. 8 Nep̄u bi 'ñembi:

—Rí maha Belé, 'yoh̄u gui 'ñanihu xá hño hab̄u di 'b̄ui ra b̄atsi, y nu xcrí tsuh̄u güi penj̄u gui xicaguihu pa ga ma ga nsundaga nehe.

9 Y nu mi 'yøde nú'a bi m̄anga ra nd̄a, nu'ú bi ma. Nep̄u nú'a ra tsø xqui hyant'u mb̄øxhyadi mi 'bet'lo de gue'u mi utua ra 'ñu asta himbi tsøni hab̄u mi 'b̄ui ra zi b̄atsi ja bi 'maini ra tsø.

10 Nep̄u ya b̄adi bi hyanda ra tsø bi 'mai ja 'nara zi ngu, ne xi bi johya'u.

11 Y bi yat'i'u ja ra ngu ne bi hyanda ra zi b̄atsi co ra Maria nurá ñ̄ana'a, ne bi ndandiñ̄ahmu'u pa bi nsunda ra zi b̄atsi, ne bi xo'tsa yá 'me'tsi mi hñ̄a, ne bi umba ya 'baha dega oro ne ra t'uts'i ne 'nara ñ̄uni mi ȳani xá c̄ahi mrá thuhu ra mirra. 12 Ha nuya b̄adi bi xipabi Ajuá dega t'i gue hinda mengui'u pa da xipabi ra Erode hab̄u xqui z̄adi ra zi b̄atsi. Hangue nu'ú bi pacua ra 'ñu pa bi mengui ja yá hai.

Ra Jose bi zixa ra b̄atsi co rá ñ̄ana pa Egipto

13 Nu mi menga ya b̄adi, Ajuá bi m̄ehna 'nará εnxε pa bi zofo ra Jose dega t'i ne bi 'ñembi:

—Nangui ne tsixa ra zi b̄atsi co rá ñ̄ana, p̄øñ̄u yab̄u de guecua. Rí maha ja ra hai Egipto gui 'ba'tuah̄u ra nd̄a Erode ngue'a nu'á ma da hyonga ra zi b̄atsi pa da hyo, y ja bá 'b̄uh̄ni asta hinga xi'a'i güi penj̄u.

14 Nu'b̄u ra Jose bi nangui 'bestho ra xuui'a ne bi zixa ra zi b̄atsi co rá ñ̄ana pa bi ma Egipto. 15 Y ja bá 'b̄uh̄ni'u asta himbi du ra Erode. Hangue bi nja ngu nú'a xqui m̄anga rá 'm̄ehni Ajuá gue Ajuá bi 'ñena: “Dá penpa ra noya ma T'̄u pa da b̄oni de Egipto.”

Ra nd̄a Erode bi manda da tho ya t'uca ts'ant'u nú'u mi 'b̄u Belé

16 Nep̄u ra Erode xi bi b̄ø rá cue nts'edi ngue'a xqui hyat'a ya b̄adi. Hangue bi manda da tho gatho ya zi b̄atsi nú'u mi 'b̄ui gatho rá nḡuni

Belé, nú'ua mi pɛ'tsa yo njɛya pa rí gai, ngue'a xqui xipa ya badi gue ya mi pɛ'tsa ngu yo njɛya de xqui hyanda ra tsø. ¹⁷ Y bi njabu ngu nú'a xqui mangua ra Jeremía rá 'mɛhni Ajuá ne bi 'ñena: ¹⁸ Bi nt'øde ya danga ts'oni ja ra hai de Ramá ne ya hmafi, ngue'a ra Raque xqui thopabi gatho yá zi bɔtsi, hangue mi zoni ne himbi za to bi hyo'ti.

¹⁹ Nepu ya de bi du ra Erode, nu'bú Ajuá bi mɛhna ma'na'qui 'nará ɛnxɛ pa bi zofo ra Jose dega t'i nuni Egipto, ne bi 'ñembi:

²⁰ —Nangui ne tsixa ra zi bɔtsi co rá nana ne rí maha ja ri haihu Israel ngue'a ya xa du nú'a to'o mi hongra ra zi bɔtsi pa xa hyo hmaha.

²¹ Nu'bú nu'a bi nangui bi zixa ra zi bɔtsi co rá nana y bi mengui pa ja yá hai Israel. ²² Pe ra Jose bi 'yøde gue ra Arquelao rá t'ua ra Erode go mrá mpøte de rá 'bɛfi rá dada ne bi nda ja ra hai Judea, hangue mi tsu da zøni ja nú'a ra hai'a. Nu'bú Ajuá bi xipi dega t'i gue da ma ja ra hai Galilea. ²³ Y bi zøni'ua bi 'mɛhni ja 'nara hnini rá thuhu Nasare, pa bi njabu ngu nú'a xqui mangua 'rayá 'mɛhni Ajuá gue ra Jesu ma da t'embabi gue ra me Nasare.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'ijara mbonhi

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ 'Mɛfa bi madi ra Xuua Xi'tsate bi zofo ya ja'i ja 'nara mbonhi nuni Judea. ² Ne mi xipa ya ja'i mi ena:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ra nda de mahets'i ya 'bestho xa 'ñepu pa da nda.

³ Nura Xuua go gue'a ra ja'i xqui mangua ra badi Isaía maya'bu gue ma da 'ñehe, ne bi 'ñena:

'Nara ja'i ma da ña nts'edi ja ra mbonhi ne ma da 'ñena: "Hocuahú xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juanhú gatho ya ts'aca'ñu."

⁴ Y nu'a mrá he ra Xuua, mri hñe dega xicameyo, ne mri ngut'a 'nara

ngut'i dega xifri. Y numrá hñuni'a, mi tsi ya hoga nc'oto ne ya t'afi dega sefi.

⁵ Y xi mi tsøni ndunthi ya ja'i habu mi 'bu'a pa da 'yøde nú'a mi mañ'a, nuya me Jerusale ne gatho ya me Judea, ne gatho nuya ja'i mi 'bui ja rá nthets'i ra dathe Jordá. ⁶ Nepu ra Xuua mi xi'tsa ya ja'i ja ra dathe Jordá nú'ua mi njuani de yá ts'oqui.

⁷ Y ndunthi ya fariseo ne ya saduceo mi tsøni habu mi xi'tsate ra Xuua. Nu'á mi t'embi gue ya fariseo ne ya saduceo po nú'a ra jamfri mi pɛ'tsi'ua. Ora bi hyanda ra Xuua mi tsøni'ua bi 'ñembabi:

—¡Nú'ahu gyá ts'o'muihu guí njahu ngu ya zate qu'eña! ¿Hanja xcá ehehua? ¿Ha guí ne guí 'ba'tuabihu hmaha rá cue Ajuá xa 'ñepu? ⁸ Mahyoni guí 'yøthu nú'a xá hño pa da hnequi gue xi majuani ya xcá ntsø'mhu de ri ts'oquihu. ⁹ Ogrí 'ñets'ihu guí 'ñeñhu gue ngue'a yá t'ua'ihu ra Abrá hinda ma da zu'ahu rá cue Ajuá. Ngue'a nuga dí xi'ahu gue Ajuá tsa da 'yøt'e asta nuya ya do nehe da nja'i y da nt'ua de ra Abrá.

¹⁰ Y dí xi'ahu gue nubya ya 'bui 'na to'o ha ra t'égui pa da zɛcua yá 'yu ya za. Gatho nú'ua ya za hinguí unga yá hoga fruta da ts'equi pa da thøt'a ja ra tsibi. ¹¹ Nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe ngue'a ya gá ntsø'mhu de ri ts'oquihu, pe xa 'ñepu ma'na bra 'bɛfa de gueque nú'a to'o ma da xi'ts'a'ihu co ra Māca Ndahi nú'a ma da 'mai ja ri corasohu ne xi di ja rá ts'edi ngu ra tsibi. Nú'a bra 'bɛfa de guecagui xi ma'na ja rá ts'edi y hindí 'ñepcagui nixi ga ha'tsuabi yá thiza. ¹² Y nu'a ha, go gue'a tsa da mica ra trigo ne da munts'a nú'a xá hño pa da mɛ'tsi, y nura paha da 'ueque pa da tsat'a ja ra tsibi nú'a hinhya'mu ma da huet'i.

Rá sistehe ra Jesu

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ 'Mɛfa ra Jesu xqui 'ñehe de Galilea pa mri ma ja ra dathe Jordá habu mi 'bu ra Xuua pa da nxistehe'a.

¹⁴ Pe ra Xuua himi ne da xi'tsa ra Jesu, ne bi 'ñembi:

—¿Ha xcá ehe pa go ga xi'ts'a'i? Nu'i go rí 'ñepi gui xiscagui.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:

—Go da xiscaguigue pa njabu ga ø'tuabihu gatho yá hmanda Ajua.

Nu'ba ra Xuua bi xi'tsa ra Jesu. ¹⁶ Y nu mi uadi bi nxistehe, bi bøts'e de ja ra dehe, nepu bi xogui mahets'i ne bi hyanda rá Maça Ndañi Ajua bá cai ngu 'nara zi domitsu ne bi 'ñe bi zøhø ja gue'a. ¹⁷ Y bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u, ne xi dí hopa rá 'mui.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu (Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Nepu rá Maça Ndañi Ajua bi zixa ra Jesu ja ra 'yo'mtha pa ja da nthuini ra ts'ondahi pa da japi hmaña da 'yøt'a 'nara ts'ot'øt'e.

² Nuni ja bi beheni ra Jesu hinte bi zi ñote ma pa ne ñote xuui, ne 'mefa bi zu ra thuhu. ³ Nepu de gue'a bi zøni ra ts'ondahi há mi 'bui'a, ne bi mudi bi xaxi ne bi 'ñembabi:

—'Bu go gue'e rá T'u'i Ajua, japa nuya ya do da nthuhme xa.

⁴ Pe nu'á bi dati ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue ra ja'i hingue hønse po ra thuhme da 'mui, gatho nú'a má Ajua go gue'a umba rá te ra ja'i.

⁵ Nepu ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra maça hnini Jerusale, ne bi pø'tsa maña ja ra ndañija. ⁶ Ne bi 'ñembabi:

—'Bu xi majuani rá T'u'i Ajua, 'yenga ra sagui pa nja'ti, ngue'a xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua: Ajua da pehna yá enxε pa da su'a'i ne da mip'a ri 'ye pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcri tsønga ja ra hai.

⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xa nt'ofu nehe ja ra Maça T'ofu: “Oguí xaxa Ajua ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'a'i.”

⁸ Nepu ma'na'qui ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi mrá hñets'i pa bi yopa xaxi, ne bi 'ñutuabi gatho ya hnini de rá nguñi ra ximhai

con gatho yá hño nú'a mi ja. ⁹ Y bi 'ñembi:

—Gatho nuyu ya hnini guí handi ga 'ra'i 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque Satá. Xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu gue Ajua ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hønse'a gui pepabi.

¹¹ Nepu ra ts'ondahi 'bestho bi 'uegue de ra Jesu, ne bi zø yá enxε Ajua bi umbabi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea (Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Mefa bi 'yøde ra Jesu gue ra Xuua Xi'tsate mi ofadi. Nu'ba nu'á 'bestho bi mengui pa ja ra hai Galilea. ¹³ Y ja bá 'buhni ja ra hnini Nasare. Nepu de guehni bi ma bá 'bu Ncapernau guetbu ja rá ñani ra ndehe habu mi ja yá hai ra Sabuló ne ra Neftalí. ¹⁴ Y bi njabu ngu nú'a xqui manga ra badi Isaía de nú'a ra hai'a ne bi 'ñena:

¹⁵ De yuhyadi de ra dathe Jordá ja jani rá hai ra Sabuló ne rá hai ra Neftalí, ja thohnitho ra 'ñu rí ma pa ja ra ndehe, ja guehni ra hai Galilea habu 'bui ndunthi ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹⁶ Y nuya mengu de nú'a ra hai'a xqui 'medi hmaña ja 'nara danga 'bexuui, pe nubyá ha, ya bi nja ra hyats'i ja nú'a ra hai'a.

Njabu gue'a xqui manga ra badi Isaía.

¹⁷ Desde ya pa'u ra Jesu bi mudi bi zofo ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Ntsø'mhu ne ñobrihu ngue'a ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

Ra Jesu bi zofo goho ya mehuq pa dyá nxadi'a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Y ra Jesu mi 'yo ja ra ñanga ndehe Galilea y bi hyandi mi 'yoni yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na de gue'u rá thuhu ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro, ha nu'a ma'na rá thuhu ra Andre, nú'á mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe

ngue'a myá mēhua. ¹⁹ Nepu ra Jesu bi zofo'u ne bi 'ñembi:

—Bá ehú tēngaguihú y ga u't'a'ihú gui mpēhuaḡhú dega ja'i.

²⁰ Nu'bú 'bestho nu'ú bi zopu yá xit'a nepu bi dēni.

²¹ Y bi 'ño 'na tui'u nepu bi hyandi mi 'yoni má yoho ya 'ñøhø mri ncu, 'na rá thuhu ra Cobo y nu ma'na rá thuhu ra Xuua yá t'u ra Sebedeo, mi o mbo ra motsa co yá dada mi pø'ta yá xit'a. De guehni ra Jesu bi zofo'u.

²² Nepu 'bestho bi zohni'u yá motsa ne yá dada ne bi dēna ra Jesu.

*Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i
(Lc. 6:17-19)*

²³ Nu'bú ra Jesu bi ma bá gat'i gatho rá nguni Galilea y mi cut'a ja yá nija ya mengu de guehni pa mi xahni, y mi hācuabi gatho nu'araza ra hñeni mi pē'tsi'u, y mi 'yo mi zofo'u mi embi gue ya xqui zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda. ²⁴ Y bi ntunga ra noya gatho ja ra hai Siria, y bá ts'impabi gatho ya da'thi nú'u mi pē'tsa nu'araza ra hñeni ne nú'u mi pē'tsa ya ts'ondahi ne nú'u xqui 'bē yá mfeni ne nú'u mi doua, y gatho mi øthe'a. ²⁵ Y ndunthi ya ja'i bi dēna ra Jesu, ya me Galilea, ya me Decapoli, ya me Jerusale, ya me Judea, ne ya me ri'nandi ra dathe Jordá.

5

Ra Jesu bi nxahnate ja 'nara t'øhø

¹ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ndunthi ya ja'i mi 'ñoui, nu'bú nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá hudini'a. Nepu bi zønga yá nxadi ne ja bi munts'iuini. ² Y ra Jesu bi mudi bi xahni'u ne bi 'ñembi:

*Nú'u to'o di johya
(Lc. 6:20-23)*

³ —Njapi nú'u to'o hingui 'ñets'i ja yá mfeni; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá mēti Ajuá.

⁴ Njapi nú'u to'o tu yá múi; nú'ú go gue'u ma da thu'mba yá múi.

⁵ Njapi nú'u to'o tsetatho gatho nú'a te epabi; nú'ú go gue'u ma da t'umbabi ra ximhai pa go dyá mēti'u.

⁶ Njapi nú'u to'o ne da 'yøt'e nú'a xá hño con gatho yá múi; nú'ú go gue'u da umba Ajuá ngu nú'a ne'u.

⁷ Njapi nú'u to'o ja yá nthe cate; nú'ú ma da zætua rá nthe cate Ajuá nehe.

⁸ Njapi nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni; nú'ú ma da hyanda Ajuá.

⁹ Njapi nú'u to'o utua yá miqu'eiui hanja da 'múi te rá entho; nú'ú go gue'u ma da thu'mbabi dyá bātsi Ajuá.

¹⁰ Njapi nú'u to'o thogui ya nt'utsate ngue'a øt'e nú'a xá hño; nú'ú go gue'u ma da 'múi habu ri manda Ajuá, ne da hñani'u gatho ya japi nú'u yá mēti Ajuá.

¹¹ Ha nu'ahú Ajuá da jap'a'ihú ora tsañ'ahú ya ja'i ne utsa'ihú ne ja'ts'ahú ya nc'uamba ngue'a guí tēngaguihú.

¹² Xi da johyahú ngue'a Ajuá ma da 'ra'ahú 'nara dānga thāḡ nuni mahets'i. Njabu nehe bi t'utsa yá 'mēhni Ajuá nú'u mi 'búi ante de gue'ahú.

*Nu'ahú guí njahú ngu ra u ne ra ñot'i
pa ya meximhai*

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ Nu'ahú guí njahú ngu ra u ri cūqui habu t'u'tsi, ngue'a guí utuahú ra hoga nt'udi ri miqu'eihú. Ha nu'bú ra u di otho rá 'ñu, nu'bú ḡhanja strá cūhi 'bú? Nu'a ga øthú, ga føthubú pa da net'a ya ja'i ngue'a hinte ri muui.

¹⁴ Nu'ahú guí njahú ngu 'nara ñot'i grí yo'tuahú ri miqu'eihú. Nja ngu 'nara hnini bí tø mañá de 'nara t'øhø hinda za da t'agui, njabu nu'ahú nehe, hinda za guí 'ñaguihú ra hoga'múi. ¹⁵ Nehe 'bú ga tsøguehu 'nara ñot'i ne ga co'mhú co 'nara caho, nu'bú hinte da yot'i. Pe nu'bú ga tøtehú habu ga tøtehú, nu'bú hā, da yot'i gatho mbo ra ngu. ¹⁶ Nehe njahubú guí udihú 'nara hoga'múi ja yá thandi ri miqu'eihú pa da hyant'a ri hoga'múihú, ne njabu nu'ú da nsunda Ajuá ra Dada nú'a bí 'búi mahets'i.

Ra Jesu bi mḡ de rá ley ra Moise

17 Oguí beñh_u gue stá ehe pa ga huata ra ley nú'a bi zogui ra Moise, nixi pa ga huata nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá ma Dada. Nuga stá ehe pa ga øt'e gatho nú'a bi 'yofo'_{u}, ne pa ga xi'ah_u te rí bonga nú'a bi 'yofo'_{u}. 18 Xi majuani dí xi'ah_u gue hinda nhuata mahets'i ni ra ximhai asta gue'b_u hinda t'øt'e gatho nú'a m_anga ra Maça T'of_o, ni 'nara noya ni 'nara letra hinda ma da gotho. 19 Nu'a tó'o hinda 'yøt'a gatho nuya hmanda m_anga ra Maça T'of_o, masque nú'_{u} xi ya t'_{u}ca hmanda, ne njab_u nehe da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa hinda 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a hinte ma da muui ja rá hmanda Ajuá. Pe nu'a tó'o da 'yøt'a gatho nuya ya hmanda ne njab_u da 'ñutua ma'ra ya ja'i pa da 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a ma da muui ja rá hmanda Ajuá. 20 Dí xi'ah_u, oxqui ma gui øth_u ngu øt'a ya fariseo ne ya xahnate de ra ley, nú'_{u} hu yá m_ui gue øt'a gatho nú'a m_anga ra ley pe ya yohmi, ngue'a njab_u hinda za gui 'b_uh_u ja rá hmanda Ajuá.

*Ra Jesu bi ma de ra cue
(Lc. 12:57-59)*

21 Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitah_u maya'b_u, gue oxqui hñoteh_u, ngue'a nu'a tó'o hote ma da duxa ra ts'oqui ne p_e'tsi te da d_adi. 22 Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da b_ø rá cue co rá miqu'eiui, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne p_e'tsi te da d_adi. Ne nu'a tó'o da zanga rá miqu'eiui ne da 'ñembi gue ra 'b_emfeni, nú'a ya bi duxa ra ts'oqui ne p_e'tsi te da d_adi ja ra ts'utbi. Y nu'a tó'o ri utsa rá miqu'eiui ne ni pa dí hyandi ne da 'ñembi gue hinte rá fadi, nú'a ma dí gut'i ja ra nidu hab_u bí z_ø ra tsibi pa nzantho.

23 'B_u 'na de gue'ah_u gui hampah_u 'nara 'baha Ajuá ja ra nij_a ne ja gui beñh_uni gue xcá tsø'tuah_u rá m_ui 'nari miqu'eih_u, 24 ja da tsoh_uni hmah_a ri 'bahah_u ne penj_u rí maha gui 'yaph_u ra pumbate ri miqu'eih_u, ne nu'b_u há, bá e gui umf_u ri 'bahah_u Ajuá.

25 Nu'b_u 'nari ncontrah_u da ñap'ah_u ne da zix'ah_u ja ra ts'utbi, coh_u 'nara cohi ja ra 'ñu pa ya hingui tsøñh_u ja ra nzaya, ngue'a nu'b_u gui tsøñh_uni da manda'a da jo'ah_u fadi. 26 Majuani dí xi'ah_u gue hinda za gui pøñh_u de ra fadi asta hingui juth_u gatho ra thai nú'a guí tuh_u.

Ra Jesu bi ma de ra nts'inga medinthati

27 Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utuabi ndu ri xitah_u maya'b_u, gue oxqui nzinga medinthatih_u. 28 Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da hyanda 'nara 'behñ_a ne da hyøque, ya bi duxa ra ts'oqui, ja ra uenda ya bi zinga 'nara medinthati masque hønse te bi beni de gue'a.

29 'B_u nuri dah_u ra 'ñei da ja'ah_u gui 'yøth_u 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hñaih_u ne gui føth_ub_u pa hingui 'yøth_u 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'm_edi 'na xeni de ri ndo'yoh_u que da t'ent'a gatho ri ndo'yoh_u ja ra nidu. 30 'B_u nuri 'yeh_u ra 'ñei da ja'ah_u gui 'yøth_u 'nara ts'oqui, ma'na xá hño gui hyecj_u ne gui føth_ub_u pa hingui 'yøth_u 'nara ts'oqui. Ngue'a ma'na xá hño da 'm_edi 'na xeni de ri ndo'yoh_u que da t'ent'a gatho ri ndo'yoh_u ja ra nidu.

*Ra Jesu bi ma de ra nxuni
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)*

31 Ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue nu'a tó'o da hyep_u rá 'behñ_a mahyoni da hoca 'nara he'mi dega nxuni. 32 Pe nuga dí xi'ah_u gue nu'a tó'o da hyep_u rá 'behñ_a ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yøt'e co ma'na ra ja'i, nu'b_u nurá dame'a ri japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui 'b_u da hñuxui ma'na ra 'ñøhø. Nehe nura 'ñøhø to'o da nthatui nura 'behñ_a'a, ya ra zinga medinthati.

Ra Jesu bi ma de nú'_{u} ri jura

33 Nehe ya xa t'u't'ah_u ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitah_u maya'b_u, gue oxqui jurah_u nú'a hingo majuani, ngue'a nú'a guí jurah_u ja rá thandi Ajuá p_e'tsi te gui 'yøth_u. 34 Pe nuga dí xi'ah_u, oxqui jurah_u de 'na ni de

ma'na, nixi por mahets'i ngue'a ja bí 'buhni Ajuá, ³⁵ nixi po ra ximhai ngue'a ja guecua net'a Ajuá, nixi por Jerusale ngue'a go gue'a rá maça hnini ra Nda de mahets'i. ³⁶ Nixi gui jurahü po ri ñaxuhü, ngue'a hinda za gui japhü ni 'nari stahü da t'axqui o da po'tsi. ³⁷ Hingue mahyoni gui jurahü. 'Bu gui mañhü ra hñá hã, nu'bü hina hina, ngue'a 'bü gui jurahü go bí ehe de ra ts'ondahi.

Ra Jesu bi ma gue hingui ho to da ñecate

(Lc. 6:29-30)

³⁸ Ya xa t'u't'ahü ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahü maya'bü, gue nu'a tó'o da zemba rá da 'na, nehe'a da ts'emba rá da, y nu'a tó'o da do'tua 'nará ts'i 'na, nehe'a da tho'tua 'nará ts'i. ³⁹ Pe nuga dí xi'ahü, oxqui nø'tuabihü ya ts'o'müi. Nu'bü da mε't'ahü ri hmihü ra 'ñei, umfú nehe ra ngahá da mε't'ahü. ⁴⁰ 'Bu 'nara ja'i da ne da ñap'a'i pa da hñan'a ri pahnihü, umfú ri pat'ihü nehe. ⁴¹ 'Bu 'nara ja'i da ne da tu't'ahü 'nara 'bats'i pa gui 'yohü 'na kilometro, hñá'tsuahü ma'na kilometro. ⁴² 'Bu 'nara ja'i te da 'ya'ahü, umfú, ne 'bü 'nara ja'i da ne te gui hmiphü, oxqui cømbahü, hmiphü.

Madihü nú'u to'o ri utsa'ihü

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ya xa t'u't'ahü ngu nú'a xqui t'utua ndu ri xitahü maya'bü, gue gui madihü ri miq'u'eihü ne gui utsahü nú'u to'o ri utsa'ihü. ⁴⁴ Pe nuga dí xi'ahü gue gui madihü nú'u to'o ri utsa'ihü. 'Yaphü Ajuá da japi nú'u to'o tsañ'ahü. 'Yø'tuahü ra hñó nú'u to'o utsa'ihü, ne 'yapabihü Ajuá po nú'u to'o nøñ'ahü ne εc'ahü. ⁴⁵ Ngue'a nu'bü gui øthü njabü, nu'bü há, grí hñats'ihü Ajuá ra Dada bí 'büi mahets'i nú'a to'o ri japi da bøxa ra hyadi pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'müi, ne ri japi da 'uái pa ya hoja'i ne pa ya ts'o'müi. ⁴⁶ 'Bu grí madihü hønse nú'u to'o ri ma'ahü, ne nu ma'ra ya ja'i hingrí madihü, hinte ma thahá ma gui hñanihü. ¿Ha gue hingui øt'a njabü ya

ts'o'müi gá ja'i nehe? ⁴⁷ 'Bu hønse ri cuhü guí zenguahü ne nu ma'ra ya ja'i hingui umfú ra nzengua, ¿te ma hñó guí øthü 'bü? ¿Ha gue hingui øt'a njabü nehe nú'u hingyá gamfri? ⁴⁸ Mahyoni gui hñoja'ihü con gatho ri miq'u'eihü, ngu Ajuá ra Dada bí 'büi mahets'i ra hoja'i con gathoguihü.

6

Ra Jesu bi ma de ya hoga 'befi

¹ 'Yøthü ya hoga 'befi, pe oguí øthü pa gui pønga ri hmihü, ngue'a 'bü gui øthü njabü, hinte ma thahá da 'ra'ahü Ajuá ra Dada nú'a bí 'büi mahets'i. ² Hangué ora guí uñhü 'nara mfats'i pa ya hyoya, oguí xiphü ma'ra te xcá øthü ngu øt'a ya 'ñets'i. Nú'ú ne dra zunt'ua ra trompeta ja yá thandi, ja ya nija ne ja ya tai pa da pønga yá hmi. Xi majuani dí xi'ahü gue nu'u øt'a njabü ya bi hñanga yá thahá, hangué ya hinte ma thahá tø'mi. ³ Pe nu'ahü, 'bü gui uñhü 'nara mfats'i pa ya hyoya, osti padi ri 'yehü ra ngahá te pε ri 'ñeihü. Pæsehü, oto xqui petuahü. ⁴ Ha masque mant'agui gui unga ri mfats'ihü, pahü gue Ajuá ra Dada handi te xcá øt'ehü mant'agui, y nu'á ma da gu't'ahü, pe hinda gu't'ahü mant'agui.

Ra Jesu bi ñudi hanja da t'apa Ajuá

(Lc. 11:2-4)

⁵ Ora guí aphü Ajuá, oxqui 'yaphü ja yá thandi ya ja'i ngu øt'a ya 'ñets'i pa da pønga yá hmi. Nu'ú ri ho da 'yapa Ajuá má 'bai ja ya nija ne ja ya tai. Xi majuani dí xi'ahü, ya bi hñanga yá thahá, hangué ya hinte ma thahá tø'mi. ⁶ Pe nu'ahü, ora guí aphü Ajuá, cuthü mbo ri nguhü ne gui cot'a ri gostihü, ne njabü há, gui 'yaphü Ajuá ra Dada nú'a 'büi habü hindi hnequi. Y nu'á da 'yøde nú'a guí aphü mant'agui, ne ma da gu't'ahü, pe hinda ma da gu't'ahü mant'agui.

⁷ Ora guí aphü Ajuá, oxi xqui yop-tahü ya noya ngu øt'a nú'u ma'ra ya ja'i hingyá gamfri, ngue'a nu'ú hu yá müi gue 'bü da 'yøt'a njabü, Ajuá da 'yøde ne da umbabi nú'a adi'ü. ⁸ Pe

nu'ahú oxqui ma gui njahubú ngu øt'e'ú, ngue'á Ajuá ra Dada ya pãdi te øt'ahú ra 'bedi. ⁹ Nu'ahú 'yaphú Ajuá njaua:

Ma zi Dada'ihe guí 'búi mahets'i, drá nsunda ri maça thuhu.

¹⁰ Bá ehe gui ndá,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu bí t'øt'e nubú mahets'i.

¹¹ 'Racje te ga tsihe nubya rapaya.

¹² Ne pungaguihe ma thaihe ngu dí pumbahe nehe nú'ú to'o tucje.

¹³ Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui.

Ñangaguihe de ra nts'o,

ngue'á go gue'e grá ndá, ne ja ri ts'edi ne ri nsunda pa nzantho.

Njabú gue'á.

¹⁴ Nu'bú gui pumbahú nú'ú to'o øt'ahú ra nts'o'múi, Ajuá ra Dada bí 'búi mahets'i nehe ma da pun'a ri ts'oquihú. ¹⁵ Pe 'bú hinguí pumbahú nú'ú to'o øt'ahú ra nts'o'múi, nu'bú nixi Ajuá ra Dada hinda pun'a'ihú ri ts'oquihú nehe.

Ra Jesu bi ma de ra ayuno

¹⁶ Ora grí ayunahú, oguí øt'ehú co ra dumúi ngu øt'a ya 'ñets'i pa da fãdi gue ri ayuna. Majuani dí xi'ahú gue ya bi hñanga yá thãhã, hangue ya hinte ma thãhã tø'mi. ¹⁷ Pe nu'ahú, ora grí ayunahú, eca ri ñaxuhú ne xuca ri hmihú ngu xcá nzaihú, ¹⁸ pa hinda fãdi ua grí ayunahú. Hønsé Ajuá ra Dada nú'á 'búi habú hindi hnequi, go gue'á da badi nú'á guí øt'aschéhú. Nu'á go handi nú'á guí øthú mant'agui, y ma da gu't'ahú, pe hinda ma da gu't'ahú mant'agui.

Pe'tsa ri hñohú nuni mahets'i (Lc. 12:33-34)

¹⁹ Oguí nehú gui pe'tshú ndunthi ya hño nuua ja ra ximhai habú da zip'ahú ya zu'ue ne da dec'ahú ra mboxcua ne da bep'ahú ya be. ²⁰ Pe'tsa ri hñohú nuni mahets'i habú bí jo'o ya zu'ue, ne otho ra mboxcua, nixi ya be hinda za da yut'ini da bep'ahú. ²¹ Ngue'á habú guí pe'tsa ri hñohú, ja guehni oda ri mfenihú.

Ra ñot'i de ma ndo'yohú (Lc. 11:34-36)

²² Nuri dahú go gue'ú di yot'a gatho ri ndo'yohú. Hangue nu'bú ri dahú 'búi xá hño, nu'bú di yot'a xá hño gatho ri ndo'yohú. ²³ Pe nu'bú ri dahú hinguí 'búi xá hño, nu'bú gatho ri ndo'yohú 'búi ja ra 'bexuui. Nehe guí njahubú guí 'buhú ja ra 'bexuui 'bú hinguí huxa ri thandihú xá hño ja Ajuá.

Hinguí tsa to da mēpa yoho ya hmu (Lc. 16:13)

²⁴ Hinda za gui pēphú yoho ya hmu, ngue'á njabú 'na grí utsahú ha nu ma'na guí madihú, y 'na de gue'ú guí pēphú xá hño ha nu ma'na hina. Njabú nehe hinda za gui pēphú Ajuá 'bú hñnsé oda ri mfenihú ya hño de ra ximhai.

Ajuá su gatho yá batsi'a (Lc. 12:22-31)

²⁵ Hangue dí xi'ahú oguí tu ri muihú 'bú otho te gui tsihú ne 'bú otho te gui hyehú, ngue'á ma'na ri muui da 'yoda ri mfenihú Ajuá que da 'yoda ri mfenihú nú'á te gui tsihú ne nú'á te gui hyehú. ²⁶ Hyanthmahú ya zi ts'int'sú, nu'ú hinguí pot'i nixi xofu ni pe'tsa yá 'mē'tsi, pe Ajuá ra Dada go gue'á umbi te da zi'ú. Xihma'ihú, ¿ha gue hingue ma'na gyá hmadihú que gue'ú? ²⁷ ¿To'o 'na de gue'ahú tsa gui japhú ma'na strá hñets'i ri ndo'yohú co ri mfeniséhéhú? Jo'o ni 'na.

²⁸ Nu'bú, ¿hanja guí tu ri muihú 'bú otho te gui hyehú? Hyanthú hanja gra nhye ya zi døni 'bai ja ra mbonthi y jo'o to'o ri jamasu. Nu'ú hindi mpefi nixi tu yá mui. ²⁹ Dí xi'ahú gue nixi ra ndá Salomó masque mi he ya hoga he ne xi mi jababi, pe hints'ú mi hnequi mahotho'á ngu ya zi døni. ³⁰ 'Bú Ajuá heta ya døni de ra mbonthi nú'ú xá nc'amibya pe dixudi ya da 'yot'i nepú da ts'at'i, xi nu'ahú, ¿hanja hinguí camfrihú gue Ajuá ma'na da jamasu'ihú que ya døni? ³¹ Hangue odi tu ri muihú guí 'ñeñhú: “¿Te ga tsihúbya? o ¿te ga hehúbya?” ³² Ngue'á nuya 'ñagamfri nzantho tu yá mui 'bú othobi te da zi ne te da hye. Pe nu'ahú odi tu

ri muih_u, ngue'a Aju_a ra Dada bí 'b_u mahets'i ya go pa'a te gatho ø't'ah_u ra 'b_edi. ³³ Hyoñh_u 'met'o hanja da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá hmanda Aju_a ne gui 'yoh_u ngu nú'a ri ho'a, y njab_u Aju_a hinda 'be't'ah_u gatho nú'a te gui hoñh_u. ³⁴ Hangu_e oguí tu ri muih_u de nú'a te da ñe'ah_u dixudi, nguetho nu'b_u gui pahmah_u te 'b_e gui thoh_u dixudi, nu'bú ma'na da du ri muih_u, ngue'a hyastho dí thoh_u te dí thoh_u.

7

Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u (Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u pa njab_u hinto da 'yø'a'ih_u nehe. ² Ngue'a 'b_u gui 'yøh_u ri miqu'eih_u, nu'bú Aju_a ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a ri 'ñøteh_u ne hinda yo rá mui'a de gue'ah_u. ³ Nu'ahú gui 'yøh_u de nú'a øt'a ri miqu'eih_u, ¿hanja hingo gui jamasuh_u nú'a te gui øtqu'eh_u? Nu'ahú go gui hanth_u nura t'uca paxi o ja rá da ri miqu'eih_u, ¿hanja hingo gui hanth_u nú'a ra xeca za o ja ri dah_u? ⁴ ¿Hanja da za gui 'ñemf_u ri miqu'eih_u: "Hoqui ga hap'a ra paxi o ja ri da," 'b_u hingo xcá hah_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dah_u? ⁵ Nu'ah_u gyá 'ñets'ih_u, go da hñaih_u 'met'o nú'a ra xeca za o ja ri dah_u, pa njab_u ma'na gui hyanth_u xá hño pa gui hñamf_u nú'a ra paxi o ja rá da ri miqu'eih_u.

⁶ Oxqui umf_u ra maca noya nú'u ya ja'i hingui pa da su, ngue'a nu'ú nja ngu ya zate tsat'yo ne da 'yø't'ah_u ra nts'o'mui, nehe nja ngu ya ts'udi ts'ontho nú'a t'umbi.

'Yadih_u ne da t'a'ah_u (Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Yadih_u ne da t'a'ah_u. Hyonih_u ne gui tsadih_u. Oxqui tsaya gui 'yapabih_u Aju_a y nu'á ma da 'yøde ri nt'adih_u. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o adi da t'umbabi, ne nu'a tó'o honi da zudi, y nu'a tó'o apabi Aju_a da 'yøtua rá nt'adi.

⁹ ¿To'o 'na de gue'ah_u nú'ah_u gyá dadah_u 'b_u ri batsih_u da 'ya'ah_u 'nara thuhme y go gui umf_u 'nara do? Jo'o.

¹⁰ ¿O 'b_u da 'ya'ah_u 'nara hua y go gui umf_u 'nara qu'eña? Hina ¿ngue ha?

¹¹ Tsatho nu'ahú xi gyá ts'o'muih_u pe gui pah_u gui umf_u te da zi xá hño ri batsih_u, xihma Aju_a ra Dada bí 'b_u mahets'i, ¿ha gue hinda 'ra'ah_u gatho nú'a xá hño 'b_u gui apabih_u?

¹² Nu'a gui neh_u da 'yø't'ah_u ya ja'i, 'yø'tuah_u njab_u nehe'ú. Guehna manga njab_u nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo nú'u ma'ra yá 'mehni Aju_a.

Cuth_u ja ra ts'i'ma gosthi (Lc. 13:24)

¹³ Cuth_u ja ra gosthi nú'a xá nts'i'mi pa grí maha hab_u ja ra te pa nzantho. Ngue'a nu'u tó'o cut'a ja ra gosthi xá ngani gue'u rí ma ja ra nidu, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá ngani, y ndunthi to'o cut'a ja nura gosthi'a.

¹⁴ Pe xi rá nts'i'mi nura gosthi hab_u cut'i nú'u to'o rí ma ja ra te, y nura 'ñu de nú'a ra gosthi'a xi rá nts'i'mi, ha ts'utho nú'u to'o cut'a ja nura gosthi'a.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta (Lc. 6:43-44)

¹⁵ Jamasuh_u hinda ts'oc'a ri mfenih_u nú'u ri 'ñet'a mefi de Aju_a, nú'u ma da 'ñep_u pa da ne da hya'ah_u, ngue'a nu'ú rí 'ñet'a hoja'i ne ri 'yo ngu ya zi deti, pe de mbo yá mfeni nja ngu ra dumanthuhu gá mi'ño.

¹⁶ Nu'ah_u ma gui pah_u to'o'u ngue'a da hnequi ja yá ts'o'b_efi øt'e'u. Ngue'a nuya ts'o'mui hingui tsa da 'ñudi ya hoga 'b_efi, nja ngu ya xin'mini hingui tsa da unga ya obxi, ne ya 'bint'o hingui tsa da unga ya igo. ¹⁷ Gatho ya hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, pe nuya ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁸ Y 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga nú'a hingrá hoga fruta, nixi nú'a hingrá hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ¹⁹ Y gatho nuya 'bai gá za hingui unga ya hoga fruta ma da ts'et'i ne da ts'at'i. ²⁰ Y njab_u ma gui pah_u to'o gue'u ri 'ñet'a mefi de Aju_a co nuyá ts'o'b_efi di øt'e'u.

Hinga gatho ya ja'i ma da yut'a habu bi manda Ajuu

(Lc. 13:25-27)

²¹ Bui ndunthi to'o engagui: “Ma zi Hmu'i, ma zi Hmu'i”, pe nu'á hinda za da yut'a mahets'i habu bi manda Ajuu ma Dada 'bu hinda 'yø'tua rá paha'a.

²² Nu sta zø rá ngats'i ra pa ndunthi ma da 'ñengagui: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe, nuje dá xañhe ri noya, ne co ri ts'edigue dá éñhe ya ts'ondahi, ne co ri ts'edigue dá øthe ndunthi ya danga nt'udi.” ²³ Pe nuga ma ga thatuabi'u ne ga embabi: “Hinstá pa'agahu, 'uehu de gueque nú'ahu gyá ts'oja'ihu.”

Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'naya'ngu

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya dí xi'ahu ne da 'yøt'e njabu, nú'á ri nhyecuau'i 'nara ja'i xi bi nja rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra medo. ²⁵ Ne 'mefa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bunthi, pe nurá ngu'a himbi yøt'e ngue'a xqui hyoca ja ra medo. ²⁶ Pe nu'a tó'o da 'yøde nuya ya noya ne hinda 'yøt'e, nú'á ri nhyecuau'i 'nara ja'i nú'a bi 'ñotho rá mfeni bi hyoca rá ngu ja ra 'bomu. ²⁷ Ne 'mefa bi da ndunthi ya da'ye, bi zø ya nzøthe, bi nja ndunthi ya bunthi, nepu nurá ngu'a bi yøt'e ne bi 'mædi gatho.

²⁸ Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu nuya ya noya, nuya ja'i xi bi 'yø nts'edi de nú'a xqui xipabi'u, ²⁹ ngue'a mi zofu' co rá ts'edi Ajuu, hingue ngu mi øt'a ya xahnate de ra ley.

8

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Nu mi gai ra Jesu de ja ra t'øhø habu mi utuate, xi bi dena ndunthi ya ja'i. ² Ne bi nthæui 'nara ja'i mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø. Nura ja'i'a bi

ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'bu gui nehma, da za gui 'yøthegui.

³ Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'yε ne bi 'ñembi:

—Haha dí ne ga øthe'i, y ya gá ñani. Y ngu bi uadi bi mangu njabu, 'bestho bi ñani ra da'thi. ⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xipi. Rí ma ja ra nija ha, pa da hyant'a ra macja, ne gui unga ri 'baha nú'a bi mangu ra Moise, pa njabu da badi ya ja'i gue ya xcá ñani.

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nda gá soldado me Nroma

(Lc. 7:1-10)

⁵ Nepu ra Jesu bi yut'i ja ra hnini Ncapernau y ja bi nthæuini 'nara nda gá soldado de ra hai Nroma. ⁶ Y nura nda'a bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ndada, 'nama 'bego bi nts'onate ne hingui tsa da 'ñani, ne xi tsi'ti.

⁷ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Maha, ma ga øthe.

⁸ Nu'bú nura nda gá soldado bi datui ne bi 'ñembi:

—Hina, hiní 'ñepcagui gui cut'a mbo ma ngu. Nugui nu'a dí padi gue hønse co ri noya gui ma, numa 'bego da ñani. ⁹ Ngue'a nugui 'bui to'o ri mandagui nehe, pe nequi drí manda. Dí pe'tsa ya soldado ja ma hmanda, y 'bu ga emba 'na de gue'u: “Rí mani”, da ma, o 'bu ga emba ma'na: “Bá ehe”, nu'a da 'ñehe. Ha nu'bu ma 'bego ga embi: “Pe nuna 'befina”, nu'a da mæfi.

¹⁰ Mi 'yøde njabu ra Jesu xi bi 'yø ndunthi ne bi 'ñembabi nú'u mri deni:

—Majuani dí xi'ahu, nugui hinstá tsudi ni 'nara me Israel nú'a xi di ja rá jamfri ngu nura jamfri pe'tsa nuna 'ñøhøni. ¹¹ Dí xi'ahu gue ndunthi ya ja'i maxøgue ra ximhai nú'u hingyá me Israel ma da yut'a mahets'i habu bi manda Ajuu ne da hñu ja ra mexa mahyegui co ra Abrá, co ra Isaac, ne co ra Cobo. ¹² Pe ya me Israel nú'u rí 'ñepa hmaha da hñu ja ra mexa, Ajuu hinda ma da hopi da yut'a mahets'i.

Nu'a ma da nja, ma da mehni'u ja ra 'bexuui, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i.

¹³ Nepu ra Jesu bi 'ñemba ra nda gá soldado:

—Rí ma ri ngu ngue'a nuri jamfri xa muui ndunthi, ne xa njabu ngu xcá ne.

Y nurá 'bego ra nda gá soldado 'bestho bi ñani nura ora'a.

*Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Pedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)*

¹⁴ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Pedro, y ja mi 'benini rá to ra Pedro mi umba ra nzø. ¹⁵ Nepu ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye y 'bestho bi tsaya ra nzø mi tsudi. Nepu 'bestho bi nangui ra 'behña ne bi hyocui te bi zi'u.

*Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)*

¹⁶ Ya de mi put'a nde ra Jesu bá ts'impabi ndunthi ya da'thi, 'ra mi pe'tsa ya ts'ondahi. Y co 'nada ra noya bi ma bi 'yenga nú'u ya ts'ondahi mi pe'tsi'u, ne bi 'yøthe gatho nú'u to'o mi hñeni. ¹⁷ Gatho nuya bi 'yø'ta ra Jesu pa bi nja ngu nú'a xqui mंगा maya'bu ra badi Isaia ja ra Maca T'ofu bi 'ñena: “Nu'á go gue'a bi hñaga ma hñenih, ne bi hñasca gatho ma uguih.”

Yoho ya ja'i to'o mi ne da dena ra Jesu

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Ne 'mefa bi hyanda ra Jesu ndunthi ya ja'i xqui the'tsi'a. Nu'bu nu'á bi 'ñemba yá nxadi:

—Maha ri'nandi ra ndehe.

¹⁹ Y ante da ma'u, 'nara xahnate de ra ley bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nugui dí ne ga ten'a'i pa habu gatho gui ma ga ma nehe.

²⁰ Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Ya haho ja yá hñado, ne ya ts'intsu ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bi e bi Nja'i otho ni habu da me rá ñaxu.

²¹ Nepu 'na de yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, 'raca nsequi ga ma ga agui ma dada, nepu ga pengui ga ten'a'i.

²² Ra Jesu bi datui bi 'ñembi:

—Bá ehe tengagui, tsopu nú'u xa du go dá 'yagui nú'u yá mi'ñagamfriui.

*Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)*

²³ Nepu de gue'a ra Jesu bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi pa bi ma ri'nandi ra ndehe. ²⁴ Ne de mi 'yo'u ja ra ndehe mi damfri'u bi nja 'nara danga bunthi xi nts'edi asta mi ne da punts'a ra motsa ne mi tonts'a ra dehe pa mbo. Ha nura Jesu mi aha. ²⁵ Nu'bu yá nxadi 'bestho bi ma bá ats'i ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ihe, ñangaguihe ngue'a ya ma da mpunts'a ra motsa mbo ra dehe.

²⁶ Y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Pa te guí tsuh? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

Nu'bu ra Jesu bi 'mai pa bi zai ra bunthi ne ra ndehe. Y 'bestho ra ora'a bi ntsaya. ²⁷ Nu mi hyanda njabu yá nxadi xi bi 'yø ne mi 'ñembi'u:

—¿Te ma ts'edi haní gue asta ra ndahi ne ra dehe øtua rá noya!

*Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi yoho ya 'ñøhø myá me Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)*

²⁸ Nepu bi zonga ra Jesu ri'nandi ra ndehe co yá nxadi ja 'nara hai rá thuhu Gadara, y ja bi nthuini yoho ya 'ñøhø bi bonga habu mi ja ya nt'agui. Nú'u ya 'ñøhø'u mi pe'tsa ya ts'ondahi xi xmá nts'o, ha xi mi pite ndunthi, nixi mi tsa to da 'ranga nú'a ra 'ñu'a habu mi 'bu'u. ²⁹ Nuya 'ñøhø'u bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Te guí hongua habu dí 'buhe nú'i Jesu rá T'u'i Ajuá? Hingui tsøta ra ora pa gui huatcahe, nu'bu ¿hanja xcá ehe gui xaxcahe?

³⁰ Guetbu de guehni mi 'yoni 'na tax'o ya ts'udi mi ñuni. ³¹ Y ya ts'ondahi bi 'yapa nsequi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Bu ma gui 'yenje de guecua, 'racje nsequi ga cæthe ja nuyu ya ts'udi bí 'yoni.

³² Nu'bu ra Jesu bi 'ñembi:

—Haha, rí maha, ja da bá cuthani.

Nu'bu 'bestho ya ts'ondahi bi bñni de nú'ya yoho ya 'ñøhø ne bi ma bá cut'a ja ya ts'adi. Nepu nura ora'a gatho ya ts'adi bi nest'ihí bi hñøt'a ja 'nara ma'ye pa bi ma bá zo ja ra ndehe y gatho bi jat'i.

³³ Y nuya mapts'adi bi nest'ihí co ra ntsu asta bi zonga ja ra hnini ne bi xipa ya ja'i te bi 'yø'tua ra Jesu nú'ya yoho ya 'ñøhø xqui 'yembabi'ya ya ts'ondahi. ³⁴ Nu'bu gatho ya mengu de nú'a ra hnini'a bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa bi 'yapa ra favo da ma de guehni pa da ma ma'na ra hnini.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Nu'bu ra Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi 'raxa ri'nandi ra ndehe pa bi yopa menga ja rá hai. ² Mi zonga rá hai bi ts'i'tsua 'nara 'ñøhø mrá ts'onate himi tsa da 'ñani ne xqui t'ents'a ja 'nara 'bebo. Y nu mi hyanda ra Jesu gue xi mi ja yá jamfri nú'ya ya ja'i to'o mi ndude ra da'thi, nu'bu bi 'ñembabi ra da'thi:

—Ma zi t'u'i, johyabya ngue'a ya stá pun'a'i ri ts'oqui.

³ Nu'bu nu 'raya xahnate de ra ley mi 'buhni bi mudi bi benga ya ts'omfeni ne mi 'ñembi 'na ngu ma'na: “Nuna 'ñøhøni ri 'ñet'a Ajuá.” ⁴ Ra Jesu bi batho nú'a mi beñ'ya y bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñ'ya nú'ya ya ts'omfeni de guequi? ⁵ Pa guequi hinte rá hñei ga pumba yá ts'oqui nuna 'ñøhø nixi pa ga embi: “Nangui ne 'ño”. ⁶ Pe pa guí pah'ya gue Nú'a To'o e bi Nja'i ja rá ts'edi nuua ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua pa guí pah'ya.

Nepu bi 'ñemba nú'a ra da'thi:

—Nanguí, jaxa ri mfidí rí ma ri ngu.

⁷ Nu'bu ra da'thi 'bestho bi nanguí bi ma rá ngu. ⁸ Y mi hyanda ya ja'i nú'a bi nja, nu'á xi bi 'yø, ne bi xøcambeni Ajuá ngue'a nú'a xqui

umba ra ts'edi 'nara ja'i pa bi 'yøt'e njabu.

Ra Jesu bi zofo ra Mateo pa drá nxadi

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Nepu ra Jesu bi ma de guehni y bi hyanda 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Teo mrá nguxboja mi hudi ja rá mexa. Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nepu ra Teo 'bestho bi 'mai ne bi deni'a.

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma ja rá ngu ra Teo ne ja bi hñudini bi ñuniui yá nxadi co ma'ra ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i xqui zønini. ¹¹ Y mi hyanda ya fariseo gue ra Jesu bi hñuhui bi ñuniui ya ts'oja'i, nu'bu nuya fariseo'ya bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xi ri xahnatehu ¿hanja ri ñuniui gatho nuy'ya ya ts'oja'i?

¹² Nu mi 'yøde ra Jesu bi manga njabu ya fariseo, nu'bu bi 'ñembabi:

—Nura ja'i hinte ma hñeni pe'tsi hingui øt'a ra thoni pa ra 'ñethi, pe nu'ya tó'o ri hñeni ha, hongra ra 'ñethi.

¹³ Rí ma guí nxadihu pa guí pah'ya te manga ja ra Maça T'ofu nu hab'ya bi 'ñena Ajuá: “Nugui ma'na dí ne guí mpe'tsuah'ya ra nthecate 'na ngu 'na que guí tsincah'ya ya mbo'ni pa guí hyoh'ya guí 'bahaguihu.” Nugui hin-stuá ehe pa ga zofo ya hoja'i, nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri'ya.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Nepu de gue'a yá nxadi ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuje ne ya fariseo dí ayunahe ndunthi ya i'qui, ha nuri nxadigue hinhya'm'ya ri ayuna'ya?

¹⁵ Y ra Jesu bi 'ñembi:

—'Bu da nja 'nara nthati ne ra navio da mbitabi yá amigo, nuyá amigo rí 'ñepi da johyauí ra navio ne hinda du yá mai. Nehe numa nxadi nja ngu nuyá amigo ra navio. Pe sta zø ra pa ga ma de guecua, nu'bu

ha, da za da ayuna ma amigo co ya dumai.

¹⁶ Hinxá hño da 'bø'ta 'nara zɛdutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a 'mefa da nunts'a ra 'ra'yo dutu ne da gut'a ra zɛdutu, nepu njabu ma'na da ntanga ra zɛdutu. ¹⁷ Nehe hinxá hño da sit'a ra vinu ja 'nara zɛbota, ngue'a nu'bu di tsɛdi ra vinu, nu'bá da ntanga ra zɛbota ne nú'a te di po da mfani ne ma'na da ts'oca ra zɛbota. Hangue mahyoni da sit'a ra vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabu masque xi di ja rá ts'edi ra vinu, hinda ntanga ra bota.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'bɛhña bi damba rá he ra Jesu (Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Ngu bi uadi bi mangu njabu ra Jesu, bi zøhø habu mi 'bui'a 'nara nda de ja yá nija ya xodyo, ne bi ndandiñahmu ne bi 'ñembi:

—Dá e ga xi'i gue ja ts'u rí du ma t'ixu. Hangue dí bante'i gui ma gui hñu'tsua ts'u ri 'ye pa da yopa nte.

¹⁹ Nu'bá ra Jesu 'bestho bi ma co yá nxadi ne bi meui nú'a ra nda'a. ²⁰ Y de mi 'yo'u ja ra 'ñu mi pani 'nara 'bɛhña mi hena 'nara hñeni mi xo'tua ya ji y ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi njabu. Nu'á bi joni ja rá xutha ra Jesu pa bi dambabi rá he. ²¹ Ngue'a mi bense ja rá mfeni nura 'bɛhña'a ne mi ena: “Dí camfri gue 'bu hønse ga thambabi rá ñani rá he ga ñani 'bestho de ma hñeni.” ²² Ha ra Jesu bi mpants'i bi hyandi ne bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, johyabya ngue'a co ri jamfri xcá ñani.

Y nura 'bɛhña 'bestho bi ñani ra ora'a.

²³ Nepu bi zønga ra Jesu co yá nxadi ja rá ngu nú'a ra nda ja xqui du rá t'ixu. Y mi 'buhni ya me'mda mi pe'mda, ne ndunthi ya ja'i xi mi zoni.

²⁴ Y ra Jesu bi 'ñemba ya ja'i:

—Pøñhu ts'u pa thi. Nura nxutsi aha, hingue xa du.

Pe ya ja'i mi thentho ra Jesu. ²⁵ Pe ngu bi bøni'u pa thi, ra Jesu bi yat'i habu mi 'benga ra nxutsi ne bi mipa rá 'ye, nepu nu'á 'bestho bi nangui.

²⁶ Y gatho nú'a ra hai de guehni bi

ntanga ra noya de nú'a ra nxutsi xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda

²⁷ Nepu nu mi ma ra Jesu de guehni, yoho ya goda bi dɛni'a ne bi ña nts'edi'u bi 'ñena:

—¡Nú'i rá T'u'i ra nda Davi, pescahe ra nthe cate!

²⁸ Pe ra Jesu bi thotho ne bi ma bá cut'a ja 'nara ngu, ha nuya goda bi dɛni'a y bi yat'i'u nehe. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha guí camfrihu gue da za ga øthe'ihu?

Nu'á bi 'ñembi:

—Haha, Ndada, da za.

²⁹ Nu'bá ra Jesu bi hñu'tsua rá 'ye ja yá da'u ne bi 'ñembi:

—Dá njabu ngu nú'a xcá camfrihu.

³⁰ Y 'bestho ra ora'a bi xogui yá da'u. Nepu ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui mañhu to'o bi 'yøthe'ihu.

³¹ Pe nu mi bøni de guehni'u bi xipa gatho nuya mengu de guehni gue go ra Jesu xqui 'yøthe'u.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gone

³² Y ngu bi bønga ya goda de guehni, bá ts'impa ra Jesu 'nara gone mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. ³³ Nepu ra Jesu bi 'yemba nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nura gone, ne nu'á 'bestho bi za bi ña. Nuya ja'i xi bi 'yø, ne mi 'ñémbi'u 'na ngu ma'na:

—Masque núju go guecju rá hniniguihu Ajuá, pe hinhya'mu stá hanthu 'nara nt'udi xi ra dangui ngu nú'a stá hanthubya.

³⁴ Pe nuya fariseo bi 'ñena'u:

—Nuní hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi pa enga ya ts'ondahi.

Ra Jesu xi bi hueca ya ja'i

³⁵ Nura Jesu mi 'yo gatho ja ya danga hnini ne ya t'uca hnini, ne mi cut'a ja ya nija pa ja mi utuateni, ne mi øthe gatho ya da'thi, ne mi zofo ya ja'i mi embi gue ya xqui zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda. ³⁶ Y mi hyanda ra Jesu gatho nuya ja'i, xi bi huequi'u ngue'a 'ñena ya zi dɛti jo'o to'o da su y

mi tu yá mui ngue'a himi padi to'o da deni'u. ³⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Majuani dí xi'ah, nuua xi ja ndunthi ra sofo pe jo'o ya mēfi. ³⁸ Hanguē 'yapabih Ajuá nú'a to'o rá mēti nuna ra 'bēfi pa da mehna ya mēfi da gaxa nuna sofona.

10

Ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Nu'bú ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni, ne bi umba ra ts'edi'u pa da 'yēnga ya ts'ondahi ne da 'yøthe gatho ya hñeni.

² Nuya guehya yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol xqui hñuts'i: rá mudi ra Simu nú'a bi hñu'mbabi drá thuhu ra Pedro, ne ra Andre rá cu, ne ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, di yoho'u yá t'u ra Sebedeo. ³ Nepu ra Lipe, ne ra Tolo, ra Toma, ne ra Teo nú'a mrá ngaxboja, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo, ne ra Lebeo nú'a bi thu'mbabi nehe ra Tadeo. ⁴ Nepu nú'a ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista, ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo ya ja'i

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Nu'bú gatho nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu bi mehni ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá oxqui ma gui zohu nú'u hingyá me Israel, nixi ya me Nsamaria. ⁶ Rí maha go da bá zohu ya me Israel nú'u go gue'u rá hnini Ajuá xa 'mēdi ngu ya zi dēti. ⁷ Rí maha gui umfu nt'øde gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda. ⁸ 'Yøthehu nú'u to'o di tsu ra lepra, ne nú'u di pē'tsa ma'ra ya hñeni, ne japhu da nte ma'na'qui nú'u xa du, ne 'yēmbahu ya ts'ondahi nú'u to'o di pē'tsi. Ngu stá 'ra'athohu nuna ts'edina, njabu nehe ma gui fats'ithohohu ya ja'i.

⁹ Oxqui ma gui haxhu ra boja pa ja ra 'ñu, nixi ra t'axi nixi ra oro nixi ra cobre. ¹⁰ Ne oxqui haxhu ni

'nara 'bats'i, ni ri mponga dutuhu ni ri mponga zexthihu nixi ri bordohu, ngue'a ra mēfi rí 'ñepi da t'umbabi nú'a te ø'tua ra 'bēdi.

¹¹ Ne nu xcrí tsøñhu ja 'nara danga hnini o 'nara t'uca hnini, gui hyoñhu 'nara ja'i nú'a dra hoja'i, ne ja gui 'bahuni ja rá ngu'a asta hingui pøñhu de nú'a ra hnini'a. ¹² Y nu xcrí cøthu ja nú'a ra ngu'a, gui 'yapabih Ajuá da japi nuya mengu de nú'a ra ngu'a. ¹³ 'Bu nuya mengu de nura ngu'a da 'ra'ahu ntsaya, nu'bú Ajuá ma da japi'u. Pe nu'bu hinda 'ra'ahu ntsaya, Ajuá hinda ma da japi'u. ¹⁴ 'Bu ni 'nara mengu de nú'a ra hnini'a hinda gamfri nú'a gui xiphu ne hinda hñuxa nt'øde, nu'bú pøñhu de nú'a ra ngu'a o de nú'a ra hnini'a ne gui fē'ma ri uahu pa da hyø nú'a ra hai xa nthu'ti de nú'a ra hnini'a. ¹⁵ Majuani dí xi'ah, ra pa de ra ngaxhmai nú'a ra hnini hinda hñuxa nt'øde nú'a gui xiphu, ma'na ma da ndangui yá ts'oqui nura hnini'a que ra hnini Sodoma ne Gomorra.

Ya nt'utsate ne ya nts'o'mui

¹⁶ Nubyá dí pēhn'a'ihu gui maha gui 'yohu ngu ya zi dēti madetho ja ya zate. Hanguē xi da nsuhu ngu 'nara qu'eña, pe oguí øthu ra nts'o'mui, njahu ngu 'nara zi domitsu hingui ø'ta ra nts'o'mui. ¹⁷ Ne xi da nsuhu, ngue'a ya ja'i ma da zix'ahu ja ya ts'utbi, ne ma da zix'ahu ja yá nija'u pa ja dí nap'a'ihuni. ¹⁸ Nú'u ma da zix'ahu ja ya ts'utbi y asta ja ya danga nda po rá nguecagui. Hanguē njabu da za gui damajuanihu de guecagui ja yá thandi ya nda ne nú'u hingyá me Israel. ¹⁹ Nu sta ts'ix'ahu nts'ahni, osta ma da du ri muihu de nú'a te ma gui mañhu, nixi gui beñhu 'mēt'o nú'a ma gui mañhu, ngue'a nura ora ma gui ñahu, Ajuá go da 'ra'ahu ya noya. ²⁰ Nu'ahá hingo ma gui ñasehu; nurá Maça Nda hi Ajuá ra Dada go gue'a ma da xi'ahu te ma gui mañhu.

²¹ Nuya pa'u nuya ja'i ma da 'ñutsaseui yá cu ne da da pa da tho. Ya dada ma da da yá batsi y ya batsi ma da nø'tua yá dada, ne da da pa da tho

nehe. ²² Gatho ya meximhai ma da ʉtsa'ih_u ngue'a guí mañh_u ma noya. Pe nu'a tó'o da zeti asta rá ngats'i, nú'á go gue'a da mpøhø. ²³ Nu'b_u da t'ʉtsa'ih_u ja 'nara hnini, pøñh_u de guehni, rí maha ma'na ra hnini. Majuani dí xi'ah_u, hingri juatho gui 'yoh_u gatho ya hnini de ra hai Israel ha Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya da yopa zøhø ma'na'qui.

²⁴ 'Nara xahnate ma'na ja rá nsu que rá nxadi; 'nara hmu ma'na ja rá nsu que rá 'bεgo. ²⁵ Nura nxadi mahyoni da thogui ngu tho rá xahnate, nehe ra 'bεgo mahyoni da thogui ngu tho rá hmu. Nja ngu 'nara dada 'b_u da t'embabi gue go ra Beelsebú, nu'bú ya mengu rá ngu da t'embabi'uh mahyεgui nehe.

To'o mahyoni gui tsuh_u
(Lc. 12:2-9)

²⁶ Hangué dí xi'ah_u oxqui tsuh_u nú'a ma gui thoguih_u. Masque 'b_u te da t'ø't'a'ih_u mant'agui, pe rá ngats'i ra pa ja ma da hnequini gatho nú'a te xa t'ø't'ah_u, ngue'a gatho nú'a te t'ø't'e mant'agui ma da fadi. ²⁷ Nú'a dí u't'a'ih_u sehε mant'agui ma gui utuah_u gatho ya ja'i. Nehe nú'a dí xi'aseh_u zi njante ma gui mañh_u nts'edi pa da 'yøde gatho ya ja'i. ²⁸ Oxqui tsuh_u to'o da hyo'ah_u, ngue'a nuri almah_u hinda za to da hyop'ah_u. Nu'a tó'o mahyoni gui tsuh_u, nu Ajuá, ngue'a nú'á h_u, tsa da mεhn'a ri almah_u ne ri ngøqu'eih_u ja ra nidu.

²⁹ Nuya zi ts'int's_u hints'_u ri muui asta 'ba yoho por ñodmi, ne hingui tagui tuse'_u 'b_u hingo rá paha Ajuá ra Dada. ³⁰ ¿Xihma'ih_u? Nu'ah_u ma'na grí muuih_u ja rá thandi Ajuá, ngue'a asta nuri stah_u 'mede. ³¹ Hangué oxqui ma gui ntsuh_u, ngue'a ma'na grí muuih_u que ya zi ts'int's_u.

Nú'uh to'o damajuani de ra Jesu jayá thandi ya ja'i
(Lc. 12:8-9)

³² Nu'a tó'o ma da damajuani de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga damajuani de gue'a ja rá thandi ma Dada bí 'bui mahets'i.

³³ Pe nu'a tó'o da ncøni de guequi ja yá thandi ya ja'i, nequi nehe ma ga xipa ma Dada nú'a bí 'bui mahets'i gue himbi ne bi gamfrigui.

Ma da hegue ya ja'i po rá ngue ra Jesu

(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Oguí hu ri m_uih_u gue ngue'a stá ehe ya hinda nja ra tuhni ja ra ximhai; nu'á ma da nja ngue'a stá ehe. ³⁵ Nuya t'_u da nø'tua yá dada, ne ya t'ixu da nø'tua yá nana, ha nuya ts'ihue da nø'tua yá suegra. ³⁶ Y njab_u nuyá ncontra ya ja'i ma da bønse de ja yá ngu'uh.

³⁷ Nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá dada o rá nana que guecagui, nú'á hinda za da dengagui. Nehe nu'a tó'o ma'na go ri mađi rá t'_u o rá t'ixu que guecagui, ne'a hinda za da dengagui. ³⁸ Nehe nu'a tó'o hinda 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa, nú'á hinda za da dengagui. ³⁹ Nu'a tó'o ri mađi rá te nuua ja ra ximhai, ma da 'bedi rá te pa nzantho, pe nu'a tó'o da dengagui masque da du po rá nguequi, ma da zadi rá te pa nzantho.

Ya hoga thaha de mahets'i

(Mr. 9:41)

⁴⁰ Nu'uh tó'o da 'ra'ah_u ntsaya, go guequi ri 'raca ntsaya. Ha nu'uh tó'o da 'raca ntsaya, go ri umba ntsaya ma Dada nú'a to'o bá pεncagui. ⁴¹ Nu'a tó'o da umba ntsaya 'nará 'mehni Ajuá, ma da hñanga ra thaha nehe ngu ma da hñani 'nará 'mehni Ajuá. Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'nara ja'i ngue'a øte Ajuá, ne'a ma da hñanga ra thaha ngu nú'a ma da hñani nú'a øte Ajuá. ⁴² Nú'ah_u ma nxadi'ih_u, 'b_u tó'o da 'ra'ah_u mađi ts'uh ra dehe gui tsih_u ngue'a ma nxadi'ih_u, majuani dí xi'ah_u gue nura ja'i'a hinda ma da 'bedi rá thaha.

11

Ra Xuua Xi'tsate bi mehna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu
(Lc. 7:18-35)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi xipabi te ma da mɛfi nú'ɥ 'rɛt'amayoho yá nxadi, nú'á bi ma ja ya hnini de nú'a ra hai'a pa da m̄anga ra m̄aca noya.

² Y de mi ofadi nura Xuua Xi'tsate bi 'yøde de nú'a mi øt'a ra Jesu. Nu'bú bi mɛhna yoho yá nxadi nú'ɥ mri 'ñoui pa da 'yambabi'a, ³ ne bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'i rá 'mɛhni'i Ajuá nú'a dí tømhe, o ga tømhe ma'na da 'ñepɥ?

⁴ Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Rí maha gui xiphɥ ra Xuua de nú'a guí ødehɥ ne nú'a guí hanthɥ.

⁵ Bá xiphɥ gue ya goda xo yá da, ya doua ri 'yo, ya gogu øde, nu'ɥ tsɥ ra lepra ñani, nu'ɥ xa du ri yopa nte, ha nuya zi hyoya nehe øde ra m̄aca noya. ⁶ Njapi nú'a to'o camfri gue go guecagui rá 'mɛhnigui Ajuá.

⁷ De mi menga yá nxadi ra Xuua Xi'tsate, ra Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i de rá 'bɛfi ra Xuua, ne bi 'yø'tua ya nt'ani bi 'ñembabi:

—Xi de gá maha ja ra mbonthi, ¿te rá 'bɛ uá hanthani? ¿Ha gue uá hanthɥ 'nara 'ñøhø mi otho rá ts'edi 'ñena 'nara dox'o ri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha? ⁸ Nu'bú, ¿te rá 'bɛ ma uá hanthɥ? ¿Ha gue uá hanthɥ 'nara 'ñøhø xqui hye 'raya dutu mahotho? Hina ¿ngue ha? Ngue'a nu'ɥ tó'o pɛpa ya nda nuua ja ra ximhai, go gue'ɥ 'bui ja yá danga ngu ya nda ne go gue'ɥ ri nhye xi xá hño. ⁹ Nu'bú, ¿te rá 'bɛ gá ma uá hanthɥ? ¿Ha gue hingue 'nará 'mɛhni Ajuá? Haha, 'nará 'mɛhni Ajuá. Y hingue hønse gue'a rá 'bɛfi'a. ¹⁰ Nura Xuua Xi'tsate go gue'a bá ehe bá 'bet'o de guequi, ne gue'a xqui m̄a Ajuá ma Dada ja ra M̄aca T'ofu ne bi 'ñena:

Nugui dí pɛhna 'na to'o ri 'bet'o de gue'i

pa da hyoc'a ri 'ñu.

¹¹ Xi majuañi dí xi'ahɥ de gatho nuya ja'i xa 'm̄aiua ja ra ximhai xa njo'o ni 'na di ja rá nsu ngu ra Xuua Xi'tsate, pe nu'a tó'o xa yut'a ja rá hmanda Ajuá, ma'na xa njapi que ra Xuua.

¹² Nu mi mudi bi nxi'tsate ra Xuua, nú'á bi dama nupa yá mfeni ya ja'i pa

da dama ñobri pa da yuthma'ɥ ja rá hmanda Ajuá. Y nu'ɥ tó'o øt'a ra ts'edi pa da yut'i, cut'i ja rá hmanda Ajuá.

¹³ Ngue'a nu mi zøhø ra Xuua, gue'bɥ bi nja ngu nú'a xqui m̄anga ra Moise ne ma'ra yá 'mɛhni Ajuá nú'bɥ mi m̄a gue da 'ñehe ra Nda de mahets'i pa da nda. ¹⁴ Nehe bi mañ'ɥ gue ra badi Elía mi pɛ'tsi da yopa mengui, y ya bi njabɥ ngu nú'a xqui mañ'ɥ ngue'a ra Xuua go gue'a rá mpøte ra Elía. Camfrihɥ nú'a dí xi'ahɥ. ¹⁵ Nu'a tó'o pɛ'tsa ra paha da gamfri nuya ya noya dí xi'ahɥ, dá gamfri.

¹⁶ ¿Ngu to'o ga hyɛcuabihɥ nú'ɥ ya ja'i hingui camfrigui? Nu'ú ri nhyɛcuauyi ya batsi nú'ɥ hu ja ra tai 'ñeni ne pɛ'mda, ne ri ntsuhui ma'ra yá mibatsiui. ¹⁷ Ne embabi: “Nuje dá mpɛ'mdahe ne hingá ne gá neihɥ. Dá maha ja ra nt'agui dá nzonihe, pe nu'ahɥ nixi himbi du ri m̄aihɥ. Nu'bú ¿te guí nehɥ?” Njabutho nehe nú'ɥ ya danga ja'ibya, nú'ú ni 'nara t'øt'e hingui ho. ¹⁸ Nura Xuua Xi'tsate mi t'embi gue mi pɛ'tsa ra ts'ondahi ngue'a hinto mri ñuniui nixi mri ntsiui ya tixfani. ¹⁹ Nepɥ 'mɛfa de ra Xuua bi zø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á ha, to'oraza ri ñuniui ne ri ntsiui, hangue ya ja'i bi 'ñena: “Ndi, nuni ra 'ñøhø xi ra ts'o'yo y ra tixfani, xi ri ñuniui ne xi ri ntsiui ya tixfani ne ya ts'o'ja'i.” Pe nugui dí xi'ahɥ gue nuya ja'i beni njabɥ, hinte yá fadi'ɥ, ngue'a ri hnequitho nú'ɥ to'o pɛ'tsa ra mfadi, ngue'a ri hnequitho ja yá 'bɛfi.

Ya hnini dega ts'o'yøde

(Lc. 10:13-15)

²⁰ Nepɥ ra Jesu bi m̄a nehe de nú'ɥ ya hnini habɥ xqui thogui xqui 'yøt'a ya danga nt'udi. Y bi zui nú'ɥ ya ja'i de nuya hnini'ɥ ngue'a himbi ntsø'mi de yá ts'oqui masque bi hyanthma'ɥ rá ts'edi Ajuá. Bi 'ñembi:

²¹ —¡Huecate'ihɥ nú'ahɥ gyá menguhɥ Corasí ne gyá me Betsaidahɥ! Ma xi dra castiga'ihɥ ngue'a masque xcá hyanduahɥ rá ts'edi Ajuá pe hinxcá ñobrihɥ de ri ts'oqui'ɥ. 'Bɥ nuya me Tiro ne ya me Sidó

xqui hyanthmahá'ú gatho nú'a xcá hyanthúbya, nú'á xa ntsø'ma hmahá de yá ts'oqui, ne xa hñehma'ú dega dumú ne xa ncoxa ra 'bospi. ²² Hangué dí xi'ahú gue nú'a ra pa de ra ngaxhmai ma'na dya dangui ri ts'oquihú que ra hnini Tiro ne ra hnini Sidó. ²³ ¡Huecate'ihú nú'ahú gyá menguhú Ncapernau! Guí hu ri múihú gue ra dangui ri nsuhú, pe hina, ngue'a ma gui nhuatihú ngue'a hinxcá ñobrihú de ri ts'oquihú. 'Bú nuya me Sodoma xqui hyanthmahá nuya ya danga nt'udi ngu nú'a xcá hyanthúbya, nu'bú hinxra huatihma, di jatho nú'a ra hninihma. ²⁴ Hangué dí xi'ahú gue nú'a ra pa yá ngats'i ya pa ma'na dya dangui ri ts'oquihú que ra hnini Sodoma.

Bá ehú pa gui tsayahú
(Lc. 10:21-22)

²⁵ Nepú ra Jesu bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñena:

—Dí xøcambeni'i ma Dada'i nú'i grá Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Dí 'ra'a njamádi ngue'a xcá utua ri noya nú'ú to'o hingyá bamhya, y nu'ú tó'o ya bamhya ne ya 'ñets'i himbi zo yá mfeni. ²⁶ Y gatho nú'a xcá øt'e go gue'a ri paha, ma Dada'i.

²⁷ 'Mefa ra Jesu bi 'ñemba yá nxadi:

—Ma Dada bi 'racagui gatho ra mfaði. Jo'o to'o patca ma mfeni, hønse ma Dada bí 'bú mahets'i, nú'á há, go gue'a patca ma mfeni. Nehe jo'o to'o xa batua rá mfeni ma Dada, hønse nuga há, ngue'a go gueque rá T'ugui, nehe nú'ú to'o stá huahni, ne'ú patuabi rá mfeni ma Dada ngue'a go stá utuabi'ú. ²⁸ Bá ehú gatho nú'ahú grí mpefi'ú ne xi grí nduhú pa ga tsuc'a ri 'bats'ihú pa gui tsayahú. ²⁹ Ngu 'nara nt'ei dega ndamfri thu'tsua ra yugo pa da t'ei, njabú nehe nu'ahú gui hñañhú nú'a ra yugo ga hu'ts'ahú pa da za ga u't'ahú ma hoga'mú, pa da za gui nhyoja'ihú nehe ngugui, ngue'a nuga drá hoja'i y hindrá 'ñets'i, y njabú ya hinda zabi'ihú nixi da du ri múihú. ³⁰ Ngue'a nura yugo dí hu'ts'ahú hinda ññ'ahú,

y nú'a ra 'bats'i dí tu't'ahú hingui ma gui tsamahñhú.

12

Ya nxadi bi doca ya ngahá gá trigo ra pa dega tsaya

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ 'Nara pa ra Jesu co yá nxadi bi 'ranga ja 'nara uatrigo. Y nura pa'a mi nsabdo, y gue'a ra pa dega tsaya. Ne nuya nxadi mi tsú ra thuhu hangué bi mádi bi docua yá ngahá ya trigo pa bi zi'ú. ² Y mi hyanda njabú ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja øt'a njabú ri nxadi? Nuyá hindí 'ñepi da 'yøt'a njabú nú'a ra pa dega tsaya.

³ Pe ra Jesu bi datuabi'ú bi 'ñembi:

—¿Ha hinxcá hñe'thú habú má de nú'a bi 'yøt'a ra Davi nú'bú mi tsú ra thuhu co nú'ú mri 'ñoui? ⁴ Nu'á bi yat'a mbo rá nija Ajuá ne bi zi nú'ú ya thuhme xqui njapi. Ha nú'á ne nú'ú mri 'ñoui hingo mri 'ñepa hmahá xa zi nura thuhme'a, hønse ya macja há.

⁵ ¿Ha hinxcá hñe'tihú nehe ja rá ley ra Moise gue nuya macja di mpefi ja ra ndanija masque ya pa dega tsaya pe hinte ma ts'oqui øt'e? ⁶ Ha nuga dí xi'ahú gue 'bucua nú'a to'o ma'na ja rá nsu que ra ndanija. ⁷ Mahyoni gui pahú te rí bonga nuya ya noya bi mangua Ajuá ma Dada ja ra Mäca T'ofu ne bi 'ñena: “Nuga ma'na dí ne gui mpe'tsuahú ra nthecate 'na ngu 'na que gui tsincahú ya mbo'oni pa gui hyohú gui 'bahaguihú.” 'Bú gri pahmahú te rí bonga nuya ya noya, nu'bú hinxcá ñapahmahú nú'ú hinte ma ts'oqui tu. ⁸ Nú'a To'o bi e bi Nja'i go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε
(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Y ra Jesu bi thogui de guehni ne bi ma bá cut'a ja ra nija. ¹⁰ Y ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε. Y nuya fariseo mi 'buhni bi 'yamba ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue rí 'ñepi gui 'yøthe 'nara ja'i nura pa dega tsaya?

Nu'á mi ambabi njab_u pa da ñapahma'a.

¹¹ Pe ra Jesu bi ñembabi'ú:

—¿To'o 'na de gue'ah_u gri pe'tsh_u 'nara zi deti, nep_u da zo ja 'nara o'tsi ne hingui hñai_hu ngue'a ra pa dega tsaya? Pe'tsi gui hñai_hu. ¹² ¿Ha gue hingue ma'na di muui 'nara ja'i que 'nara deti? Hangué mahyoni ga øth_u ya hoga 'bɛfi masque ra pa dega tsaya.

¹³ Nep_u ra Jesu bi ñembabi nú'a ra ñøhø to'o xqui 'yot'a rá 'yɛ:

—Haua ri 'yɛ.

Nu'bú nu'á bi tanga rá 'yɛ, nep_u 'bestho bi ñani ne bi gohi ngu mi nja nú'a ma'na rá 'yɛ. ¹⁴ Nu'bú ya fariseo bi bøni de guehni pa bi ñu'ti hanja da za da hyohma ra Jesu.

Ra badi Isaia xqui ma de ra Jesu

¹⁵ Pe nu'á bi batho te mi beni'ú ne bi ma de guehni y bi dena ndunthi ya ja'i. Y mi øthebi gatho nú'ú to'o mi hñeni. ¹⁶ Ne bi hñu'mba ra hñá ya da'thi nú'ú xqui 'yøthe gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yø'tuabi'ú. ¹⁷ Bi mangan ra Jesu njab_u pa bi nja ngu nú'a xqui mangan ra badi Isaia gue Ajuá bi ñena:

¹⁸ Guehna ma hoga 'mehni stá pɛhni ne guehna ma hma di ne xi dí hopa rá 'mɛi.

Ga umbabi ma Maça Nda hi pa da zofo gatho ya ja'i 'bu ja rá ngu ni ra ximhai,

pa da badi'ú gue ma ga ha'mba nguenda.

¹⁹ Nu'á hinto ma da ntsanoyau, nixi to'o ma da ma'tiui ja ya 'ñu.

²⁰ Ma hoga 'mehni ma da nupa yá mfeni nú'ú to'o hints'ú tsedi yá jamfri, ngu 'ñena 'nara dox'o xa dehmi,

ne ma da me'tsua ra nthe cate nú'ú to'o ja xa gamfri, ngu 'ñena 'nara t'uca ñot'i hints'ú di yot'atho.

Ne ma da 'ñudi ra hoga 'mɛi asta hinda 'medi ra nts'o 'mɛi.

²¹ Y ya ja'i de gatho rá ngu ni ra ximhai ma da gamfribi rá noya'a.

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Nep_u ra Jesu bá ts'impabi 'nara ja'i mrá gone ne mrá goda ngue'a mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, y nu'á bi 'yembabi. Y 'bestho ra ora'a bi za bi ña ne bi hyandi. ²³ Hangué gatho ya ja'i mi 'bahni xi bi 'yø ne bi 'ñembabi'ú 'na ngu ma'na:

—¿Ha go guehni rá t'ú ra nda Davi nú'a to'o xqui mehni Ajuá pa da nda 'bu?

²⁴ Y nu mi 'yøde ya fariseo bi mangan ya ja'i njab_u, nu'bú nu'á bi ñémsɛ'ú:

—Nuní hingue co rá ts'edisɛ engá ya ts'ondahi, nuní hanpa rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

²⁵ Pe ra Jesu bi batuatho yá mfeni'ú ne bi ñembabi:

—Nu'bu 'nara hnini da hyegue ne da ntunsehɛ, nu'bú da 'metho nú'a xa mɛfi'ú. Ha nu'bu 'nara 'mɛi da ntunsehɛ, hinda za da 'mɛi xá hño, da nhuata ra 'mɛi. ²⁶ Xi ra ts'ondahi, ¿hanja da za da 'yenga rá mits'ondahiui? Hinda za, ngue'a nu'bu njab_u da 'ñotho yá ts'edi 'na ngu 'na ne da nhuati gatho. ²⁷ Guí eñhu gue nuga dí engá ya ts'ondahi co rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi. Xi ri 'mehni'ú, ¿con to'o rá ts'edi engá ya ts'ondahi 'bu? Go dá xi'ah'ú. ²⁸ Nuga dí engá ya ts'ondahi co rá ts'edi rá Maça Nda hi Ajuá ma Dada, hangué njab_u pah_u gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

²⁹ Hinda za da yat'a 'nara be ja rá ngu 'nara ja'i nú'a xi di o rá ts'edi 'bu hingue 'met'o da mihi ne da du'ti pa da bepi nú'a te pe'tsi.

³⁰ Nu'ú tó'o hingui 'yo con gueque, nú'ú di atsagui. Nehe nu'ú tó'o hingui faxqui ga munts'a ma sofo, nú'ú go xantho.

³¹ Dí xi'ah_u gue gatho ya ts'oqui øt'a ya ja'i ne gatho ya ts'one mañ'ú, ma dra pumbabi'ú. Pe nu'a tó'o da zamba rá Maça Nda hi Ajuá, nura ja'i'a hindra pumbabi. ³² Nu'a tó'o da zani Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'á dra pumbabi, pe nu'a tó'o da zanga ra Maça

Ndahi hindra pumbabi nixi nubya ni pa nzantho.

*Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Lc. 6:43-45)*

³³ 'Nara hoga 'bai gá za unga ya hoga fruta, ha 'nara ts'o 'bai gá za unga ya ts'o fruta. Hangué njabu da za gui padih_u nda'a ra hoga 'bai gá za y nda'a hingrá hoga 'bai gá za. ³⁴ Nu'ah_u xi gyá ts'o'muih_u guí njah_u ngu ya qu'eña tsate. ¿Hanja da za gui mañh_u ya hoga noya 'bu guí beñh_u ya ts'omfeni? Ngue'a nú'a guí beñh_u ja ri mfenih_u go gue'a guí mañh_u nehe. ³⁵ Nu'a tó'o benga ya hoga mfeni mąnga ya hoga noya, ha nu'a tó'o benga ya ts'omfeni mąnga ya ts'onoya. ³⁶ Nuga dí xi'ah_u gue gatho nú'a te gui mañh_u ne hingui jamasuh_u, pe'tsi te gui thadih_u nura pa'a ma da thap'ah_u nguenda. ³⁷ Ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a guí mañh_u, ne ja ma da hnequini tengu ri hñoja'ih_u ne tengu ri nts'o'muih_u.

*Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi
(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)*

³⁸ Nep_u 'raya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi 'buhni bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui 'ñutcahe 'raya nt'udi pa ga pahe ua xi majuañi go xpá meñ'a'i Ajuá.

³⁹ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Nu'ah_u gyá ts'oja'ih_u ne gyá 'ñagamfrih_u hangué gui adih_u 'nara nt'udi gui hyanth_u pa gui camfrih_u. Pe nuga, hinga ma ga u't'a'ih_u ni 'nara nt'udi. Hønsε nda'a da t'u't'ah_u, nú'a ra nt'udi de ra Joná rá 'mehni Ajuá. ⁴⁰ Nu'á bi 'yo hñu pa ne hñu xuui mbo rá mai 'nara dąnga huá. Njab_u nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mai hñu pa ne hñu xuui mbo ra hai. ⁴¹ Ha 'mefa bi ma ra Joná bá zofa ya ja'i de ra hnini Ninive, ha nu'ú 'bestho bi ntsø'mi de yá ts'oqui. Ha nubya 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Joná, pe nu'ah_u hinxcá camfrih_u.

Hangué ja rá ngats'i ra pa ma xi da ñap'a'ih_u ya me Ninive, ngue'a masque xcá hyanduabih_u rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrih_u. ⁴² Nehe nú'a ra 'behña mrá nda de ra hai Arabia mi 'yøde gue ra Salomó xi mi ja ndunthi rá mfadi. Nú'á bá ehe bi c'a'tsi'a masque xi nts'edi mi yab_u rá hai, pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. Pe nubya 'bucua 'na to'o ma'na xi ja rá nsu que ra Salomó, pe nu'ah_u hinxcá camfrih_u. Hangué ja rá ngats'i ra pa ma da ñap'ah_u nú'a ra 'behña'a ngue'a masque xcá hyanduabih_u rá ts'edi Ajuá pe hinxcá camfrih_u.

*Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra
ts'ondahi bi mengui
(Lc. 11:24-26)*

⁴³ Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'bu 'nara ts'ondahi da bōnga de ja 'nara ja'i, nura ts'ondahi'a 'yo habaraza ja ya mbonthi honi hmaha hab_u da 'mai, pe hingui tsudi. Nu'bu ma da manse'a ne da 'ñena: ⁴⁴ “Pøde ma ga pengui hab_u dá pøni pa ja ga yopa 'buhni.” Ha nu stí mengui'a da zudi nú'a ra 'ñøhø ne guet'atho rá mfeni ngu bi zogui ra ts'ondahi, nu'bu nja ngu 'nara ngu xa 'bast'i ne xá nt'axi pe hinto 'bui. ⁴⁵ Nu'bu nú'a ra ts'ondahi'a da ma da tsi má yoto ya ts'ondahi nú'u ma'na xi strá nts'o que gue'a, nep_u da yat'a ja nú'a ra 'ñøhø nú'a mi guet'atho rá mfeni. Nu'bu nu'á ma'na strá nts'o rá mfeni que rá madi. Hangué nú'ah_u gyá ts'oja'ih_u ma gui njahabu nehe 'bu hingui ñobrih_u.

*Ra naną ne yá cu ra Jesu
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)*

⁴⁶ Y de mi utuate ra Jesu, bi zøhø rá naną ne yá cu mi 'bai møte ra ngu hab_u mi utuate'a ne mi ne da ñaui'a. ⁴⁷ Nu'bu 'nara ja'i bi 'ñemba ra Jesu:

—'Bacua møte ri naną co ri cu hoñ'i gui ñaui 'na.

⁴⁸ Pe nura Jesu bi datuabi nú'a to'o bi xipabi njabu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma nanąga, ne to'o ma cuga?

⁴⁹ Nepu co rá 'ye bi 'ñudi yá nxadi ne bi 'ñena:

—Nuya go guehya ma nana ne ma cu. ⁵⁰ Nu'a tó'o ø'tua rá paha ma Dada bí 'bui mahets'i, go gue'a ma cu ne ma nju ne ma nana.

13

Ra 'bede de ra mot'i (Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Nepu ra pa'a ra Jesu bi bøni de nú'a ra ngu habu mi 'bui, ne bi ma bá hudi ja ra ñanga ndehe. ² Nepu bi ma ndunthi ya ja'i bá c'a'tsi'a, nu'bú nu'a bi bøxa ja 'nara motsa ne ja bi hñudini, ne gatho ya ja'i bi gohini ja ra ñanga ndehe. ³ Nepu bi metuabi'u 'raya 'bede pa bi 'ñutuabi. Nurá mudi ra 'bede bi mede, bi ma de 'nara mot'i ne bi 'ñena:

—'Nara mot'i bi ma da mpot'a ja rá huahi. ⁴ Y nu mi mudi bi mpot'i, bi dagui 'raya zi nda ja ra 'ñu. Y nuya nda'u bi zi ya ts'int's'u. ⁵ Y nu ma'ra ya nda bi dagui ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai, y nuya nda'u 'bestho bi fòts'e ngue'a hinxmá pidi ra hai. ⁶ Y nu mi pat'a ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i ngue'a mi otho yá 'yu. ⁷ Nu ma'ra ya nda bi dagui mbo ja ya 'mini, ne mi te ya 'mini bi xumi ne bi hyo nú'a xqui 'bot'i. ⁸ Ha nu ma'ra ya nda bi dagui ja ra hoga hai, y nú'u ya nda'u xi bi c'onts'i xá hño ne bi hogui, 'raya 'bai bi unga 'na nthebe ya nda, nu ma'ra ya 'bai bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra ya 'bai bi unga 'natema'ret'a ya nda. ⁹ Nu'a tó'o p'e'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Nepu yá nxadi bi joni habu mi hudi ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí zofo ya ja'i njabu co nú'u ya 'bede?

¹¹ Ra Jesu bi datuabi'u ne bi 'ñembi:

—Nuga dí manga njabu ngue'a nuyú hingui tsa da zo yá mfeni nú'a dí ma de hanja ri nda Ajuá, nú'a

hinxqui fadi ma'met'o. Ngue'a nuyú hinxá t'umba ra mfaði pa da baði, pe nu'ahu ha, xa t'a'ahu ra mfaði pa gui pahu. ¹² Y nu'ahu ma'na ma gui pahu ngue'a xa t'a'ahu ra mfaði, nja ngu xa hma gue nu'a tó'o jababi, ma'na ma da me'tsi, ha nu'a tó'o othobi, ma da thacuabi nú'a ts'u p'e'tsi. ¹³ Nuyú dí petuabi njabu ngue'a ja yá thandi pe hingui handi, ja yá nt'øde pe hingui øde, ne ja yá mfeni pe hinte yá fadi.

¹⁴ Hangué bi njabu ngu nú'a xqui manga ra baði Isaía maya'bu ne bi 'ñena:

Ma gui 'yødehu pe hinda zo ri mfenihu.

Ma gui hyanthu pe hingui ma gui paðihu te rí bøni nú'a guí hanthu.

¹⁵ Ngue'a xi xa megui ri mfenihu, ne hinguí ne gui hñuxhu nt'øde nú'a guí ødehu,

ne hinguí ne gui pahu nú'a guí hanthu.

Nu'ahu hinguí ne gui hanthu,

nixi gui 'yødehu,

nixi gui pahu,

ngue'a hinguí ne gui nts'ø'mhu pa ga pun'a ri ts'oquihu.

Nuna guehna bi manga ra baði Isaía de ya 'ñagamfri ja'i.

¹⁶ Pe nu'ahu xa jap'ahu Ajuá, ngue'a xcá hyanthu co ri thandihu, ne xcá 'yøhu co ri nt'ødehu. ¹⁷ Xi majuani dí xi'ahu gue ndunthi yá 'mehni Ajuá

nú'u mi 'bui maya'bu ne ma'ra ya hoja'i mi nehma'u xa hyandi ngu nú'a guí hanthabya, pe himbi za bi hyandi'u. Ne mi nehma da 'yøde nuya ya noya guí ødehabya, pe himbi za bi 'yøde'u.

Ra Jesu bi ma te rí bønga nura 'bede de ra mot'i

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Nubyá 'yøhu xá hño te rí bønga nú'a ra 'bede stá xi'ahu de ra mot'i.

¹⁹ Nu'u ya nda bi dagui ja ra 'ñu go gue'u ngu nú'u to'o bi 'yøde ra noya de hanja ri nda Ajuá ne himbi zo yá mfeni. Nu'bú bi yat'a ra ts'onðahi ja yá mfeni pa bi pu'tua gatho nú'a xqui bahma'u. ²⁰ Nu'u ya nda bi dagui

ja ra 'bodo go gue'ᵤ ngu nú'ᵤ to'o bi 'yøde ra maça noya ne 'bestho bi gamfrihma co 'nara johya, ²¹ pe hinxqui zε yá jamfri, hangue nu mi tho ya ts'othogui ne ya nt'utsate po rá ngue ra maça noya, nu'ᵤ 'bestho bi 'uegue. ²² Nu'ᵤ ya nda bi dagui ja ya 'mini go gue'ᵤ ngu nú'ᵤ to'o bi 'yøde ra maça noya pe 'bestho bi 'bε yá jamfri ne bi 'uegue ngue'a nsøctho mi oda yá mfeni ra boja ne ma'ra ya t'øt'e de ra ximhai. ²³ Pe nu'ᵤ ya nda bi dagui ja ra hoga hai go gue'ᵤ ngu nú'ᵤ to'o bi 'yøde ra maça noya ne bi zo yá mfeni, ne xi bi zεdi yá jamfri. Nu'bú go gue'ᵤ xi bi unga ra sofo nja ngu ya nda, 'ra bi unga 'na nthebe, ha nu ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra bi unga 'natema'rεt'a.

Ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

²⁴ Nepᵤ ra Jesu bi metuabi'ᵤ ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Nurá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara mot'i bi mot'a ra trigo ja rá huahi. ²⁵ Pe nu mi 'ñaha yá mεfi, bi zø 'nará ncontra'a ne bi mo'tua 'raya ts'ondapo ja rá huahi. Nepᵤ de gue'a 'bestho bi ma. ²⁶ Ha nu mi føxa ra trigo, nehe bi føxa ya ts'ondapo. ²⁷ Nepᵤ ya 'bego bi ma bá ambabi ra mehuahi ne bi 'ñembi: “Ndada, ¿ha gue hingo ra trigo gá pot'a ja ri huahi? ¿Hanja go bi c'onts'a nehe 'raya ts'ondapo?” ²⁸ Nu'bú ra mehuahi bi datuabi yá 'bego bi 'ñembabi: “Zai 'nama ncontra to'o bi mot'a nú'ᵤ ya ts'ondapo.” Nu'bú ya 'bego bi 'ñemba ra mehuahi: “¿Ha guí ne ga ma ga c'ᵤ'tshe nú'ᵤ ya ts'ondapo?” ²⁹ Nu'bú bi dadi ra mehuahi bi 'ñena: “Hina, oxqui ma gui c'ᵤ'tshᵤ ya ts'ondapo, ngue'a nu'bᵤ gui c'ᵤ'tshᵤ ya ts'ondapo, ¿xi'bᵤ gui c'ᵤ'tshᵤ nehe ra trigo? ³⁰ Hophᵤ da te mahyεgui, cabo gue nú'a ra pa de ra sofo ga 'bεpa ya xofo da hyets'i 'met'o nú'ᵤ ya ts'ondapo, ne da du'ti pa da tsat'i, ha nura trigo da munts'i pa da mε'tsa ja ra troha.”

Ra 'bede de ra nda gá mostasa (Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Nepᵤ ra Jesu bi metuabi'ᵤ ma'na ra 'bede ne bi 'ñembi:

—Rá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara nda dega mostasa nú'a bi mot'a 'nara ja'i ja rá huahi. ³² Nú'a ra nda'a ma'na xi ra zi lotsi de gatho ma'ra yá nda ya ndapo, pe nu sta nte'a, ma'na ra dangui de gatho ma'ra ya ndapo, ne da nte xi ra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int'sᵤ.

Ra 'bede de ra nzoi (Lc. 13:20-21)

³³ Nepᵤ bi xipa ma'na ra 'bede bi 'ñembi:

—Nurá hmanda Ajuá mahets'i nja ngu 'nara 'bεhñā bi hyoca ra thuhme ne bi 'yents'ua ra nzoi nú'a ri japi da nets'i ra thuhme, ne mi ngu 'nate kilo ra arina bi mant'i, ne masque 'na zi tūqui bi japi, pe bi nets'i gatho.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede (Mr. 4:33-34)

³⁴ Gatho nú'a mi xipa ya ja'i ra Jesu bi xipabi dega 'bede. ³⁵ Hangue bi njabᵤ ngu nú'a xqui mąnga 'nará 'mehni Ajuá maya'bᵤ bi 'ñena: Ma ga petuabi 'raya 'bede ya ja'i, pa ga utuabi nú'a hinto xa bađi desde bi mudi ra ximhai.

Ra Jesu bi ma te rí bōnga ra 'bede de ya ts'ondapo ja ra huahi dega trigo

³⁶ Nepᵤ ra Jesu bi 'ñedi ya ja'i pa da ma ja yá ngu, y nehe'a bi ma ja nú'a ra ngu habᵤ mi 'bui. Nepᵤ yá nxadi bi ma bá tsudi ne bi 'ñembabi:

—Xi da xicje xá hño te rí bōnga nú'a ra 'bede de ya ts'ondapo bi føxa ja ra huahi.

³⁷ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ᵤ:

—Nú'a ra mehuahi bi mot'a ra trigo ja rá huahi go gue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ³⁸ Ha nura huahi go gue'a ra ximhai, ha nura trigo go gue'ᵤ nú'ᵤ 'bui ja rá hmanda Ajuá, ha nuya ts'ondapo go gue'ᵤ nú'ᵤ øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ³⁹ Nura ncontra to'o bi mot'a ya ts'ondapo go gue'a ra ts'ondahi. Ha nura pa de ra

sofo go gue'a rá ngats'i ra ximhai, ha nu'u ya xofo go yá enxε Ajuá. ⁴⁰ Nja ngu ya xofo da 'ueca ya ts'ondapo pa da tsat'i, njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai ya enxε da 'ueca nú'u ya ja'i øtua rá hmanda ra ts'ondahi. ⁴¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da mehna yá enxε pa da 'ueca gatho ya 'yøt'ats'oqui ne gatho ya ts'o'mui gá ja'i pa hinda yat'a mahets'i. ⁴² Nu'ú ma da t'eqe pa da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i. ⁴³ Nepu nu'u tó'o 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá ma da yot'i'u ngu 'nara danga ñot'i nuni mahets'i habu bí manda'a. Nu'a tó'o pe'tsa ra paha da 'yøde nuya ya noya dí ma, dá 'yøde.

Ra 'bede de ra boja t'agui

⁴⁴ Rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu ra boja xa t'agui mbo ja ra hai, y nura boja'a bi dini 'nara ja'i ne bi yopa go'mithoni ma'na'qui. Nu'bú nu'á co ra johya bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa da danga nú'a ra hai habu xqui dinga ra boja.

Ra 'bede de 'nara perhla xi di muui ndunthi

⁴⁵ Nehe rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara duqui nú'a mi tuca ya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. ⁴⁶ Nu mi zudi 'nara hoga perhla xi mi muui ndunthi, nu'bú nu'á bi dama pa gatho nú'a te mi pe'tsi pa bi danga nú'a ra perhla'a.

Ra 'bede de ya hua ja ra xit'a

⁴⁷ Nehe rá hmanda ra Nda de mahets'i nja ngu 'nara xit'a bi t'ent'a ja ra ndehe ne bi gu 'rama'na'ño ya hua. ⁴⁸ Y nu mi ñuts'i ra xit'a, ya mehua bi hñai pa ja ra ñanthe. Ne bi hñudi'u pa bi huahna ya hoga hua pa bi yat'a ja ra 'bøts'e; ha nu'u himyá hoga hua bi føtbu. ⁴⁹ Ma da njabu nehe ja rá ngats'i ra ximhai, ma da 'ñehe ya enxε pa da 'ueca ya ts'o'mui de ja ya hoja'i. ⁵⁰ Ne nú'u ya ts'o'mui ma da thøt'a ja ra tsibi nú'a ma da nzø pa nzantho, y nuni ja di zohmani ne ja di gushmani yá ts'i.

Ya ndaxjua t'øt'e ne ya 'ra'yo t'øt'e

⁵¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Ha gue xa zo ri mfenihu gatho nú'a stá xi'ahu?

Nu'bú nu'ú bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'ihe.

⁵² Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'u:

—Xá hño 'bu. Nubyá da za gui 'ñudihu hingu hønse nú'a bi manga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, pe nehe da za gui 'ñudihu ma 'ra'yo nt'utuate dí u't'a'ihu de hanja ri nda Ajuá, gui njahu ngu 'nara dada de 'nara ngu jøqui nura ora honi gatho nú'a te xa me'tsa maya'bu ne ja guehya.

Ra Jesu mi 'bahni Nasare

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Ha nu mi uadi ra Jesu bi manga nuya ya zi 'bede, bi ma de guehni.

⁵⁴ Ne bi ma pa ja rá hai'a, y de mi 'bahni mi pa ja ra nija de guehni pa mi xahna ya ja'i. Y nu'ú xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—¿Habu xuá padi nú'a ra mfadi pahni? ¿Ne há xqui bahni 'bu nuya ya danga nt'udi øt'e? ⁵⁵ ¿Ha gue hingo guehni rá t'u nú'a ra yaxi? ¿Ha gue hingo guehni rá t'u ra Maria? ¿Ha gue hingo guehni rá cu ra Cobo ne ra Jose, ne ra Simu ne ra Juda? ⁵⁶ ¿Ha gue hingyá menguua yá nju nehe? ¿Habu xuá badini gatho nú'a ma ne gatho nú'a øt'e?

⁵⁷ Y ya ja'i de guehni mi pø yá cuε con gue'a ne himbi ne bi gamfri. Hangu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá habaraza ri 'yo ri hnumansu, pe ja rá haise hina, nixi ja rá ngu.

⁵⁸ Hangu ra Jesu himbi 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi de guehni ngue'a ya ja'i himbi ne bi gamfri.

14

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Ha nuya pa'u ra nda Erode bi 'yøde de gatho nú'a te mi øt'a ra Jesu. ² Ne bi 'ñembabi yá mfats'i:

—Nura 'ñøhø'a go gue'a ra Xuua Xi'tsate xa yopa nte, hangue pe'tsa ra ts'edi pa da 'yøt'a nuya ya nt'udi.

³ Ra Erode bi benga njabu ngue'a 'na'qui bi gu ra Xuua bi du'ti ne bi got'a fadi ngue'a ra Xuua mi hacua hmaha ra Erode gue hinda zimba rá 'behña rá cu nú'a rá thuhu ra Lipe, ha nura 'behña rá thuhu ra Erodía. ⁴ Ngue'a ra Xuua xqui 'ñemba ra Erode:

—Hindí 'ñepi gui 'buhui ra Erodía.

⁵ Hangue ra Erode bi bø rá cue ne mi nehma da hyo ra Xuua, pe himbi za bi hyo'a ngue'a mi tsu ya ja'i ngue'a mi camfri'ua gue ra Xuua go 'nara hoga badi. ⁶ Pe 'na'qui bi t'umba rá pa ra Erode, ne nurá t'ixu ra Erodía bi nei ja yá thandi gatho nú'ua mi 'buhni, y ra Erode xi bi hopa rá hnei. ⁷ Hangue bi ñatuabi da umbabi gatho nú'a go da 'yadi. ⁸ Nu'bú nú'a ra nxutsi bi 'ñembabi ra Erode:

—Dí ne gui 'racagui rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

Gue'a bi 'yadi'a ngue'a njabu ya xqui xipabi rá nana nú'a ra nxutsi.

⁹ Nu'bú ra Erode xi bi du rá mui, pe himbi za bi gombi ngue'a njabu xqui ñatuabi ne xqui 'yøde nú'ua mi huhuini ja ra mexa. ¹⁰ Nu'bú bi manda da thecua rá ñaxu ra Xuua nú'a mi jot'a fadi. ¹¹ Nepu bá tha ra ñaxu ja 'nara manza pa bi t'umbabi nú'a ra nxutsi, ne nu'á bi hña'tsuabi rá nana.

¹² Nepu yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi habu mi jot'i hmaha'a pa bi du'tsuabi rá ngøqu'ei pa bi ma bá agui. Nepu bi ma'ua bá xipa ra Jesu.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a'moya ja'i

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Ha nu mi 'yøde ra Jesu de nú'a xqui nja, nu'á bi bøxa ja 'nara motsa bi 'ranga ja ra ndehe pa gá ma ja 'nara mbonthe habu mi jo'o ra ja'i. Pe ya ja'i bi 'yøde gue xqui ma ra Jesu, hangue nu'á bi ma 'ñoua desde ja ya hnini pa bi ma bá c'a'tsi'a. ¹⁴ Ha mi zonga ja ra mbonthe ra Jesu bi hyanda xica ja'i ya

mi 'buhni, hangue nu'á bi huequi'ua ne bi 'yøthe gatho nú'ua mi hñeni. ¹⁵ Y nu mi nde bi joni yá nxadi ra Jesu habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Pehna nuyua ya ja'i da ma ja ya hnini pa da dai te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu go ra mbonthe, ¿te ga umfu da ziyu? ne ya 'yo rí nde nehe.

¹⁶ Nu'bú ra Jesu bi datuabi'ua ne bi 'ñembi:

—Hingo mahyoni ga pehni da dai te da ziyu. Go da umfu te da zi.

¹⁷ Nu'bú nuya nxadi bi dadi ne bi 'ñena:

—Hømse cat'a ya thuhme ne yoho ya huá dí hahé, hinda uadi pa gathoyu.

¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembi'ua:

—Bá hancahuua.

¹⁹ Nepu bi japabi ya ja'i da hñudi ja ya zi 'bot'ei. Ne mri hña nú'ua cat'a ya thuhme ne nú'ua yoho ya huá, bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapabi Ajuá da japi. Ne bi hyeca ya thuhme, ne bi umba yá nxadi pa bi hyecua ya ja'i. ²⁰ Gatho ya ja'i bi ñuni ne bi niña'ua. Y gatho nuya zi xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ²¹ Mi ngu cat'a 'mo ya 'ñøhø nú'ua bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bati himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Nepu ra Jesu bi 'bepa yá nxadi da yat'a ja ra motsa pa da 'met'o'ua pa ri'nandi, ha nu'á bi gohni pa bi 'ñedi ya ja'i. ²³ Y nu mi uadi bi 'ñehui ya ja'i bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá 'nambuse. Y ya bi nxuui mi 'buhnitho sehe'a. ²⁴ Ha nura motsa habu mi pa yá nxadi ya mi pa madetho ra ndehe, ne xi mi fet'a nts'edi ra bñthi ja ra ndehe, ne mi ne da mpunts'i'ua. ²⁵ Ne himi hats'itho ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe pa bi ma bá tsudi yá nxadi. ²⁶ Ne nu mi hyanda ya nxadi ra Jesu mi 'yo maña ja ra dehe, nu'á xi bi ntsu ne bi 'ñena:

—¡Ay! ¡Ndi hyanthu 'nara pite!

²⁷ Pe ra Jesu 'bestho bi 'ñembabi'ua:

—Oguí tsuhu, go guecagui.

²⁸ Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, nu'b_u xi go gue'a'i, 'bεpcagui ga 'yo mañ_a ja ra dehe pa ga mab_u hab_u guí 'yo.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Bá ehe 'b_u.

Ra Pedro bi gai de ra motsa ne bi mudi bi 'ño mañ_a ja ra dehe pa bi ma hmah_a hab_u mi 'yo ra Jesu. ³⁰ Pe nu mi hyanda ra bunthi bi ntsu, nep_u bi mudi bi y_ui ja ra dehe, nu'bú bi mafi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, faxcagui pa hinga jat'i.

³¹ Nu'bú ra Jesu 'bestho bi mipa rá 'yε ne bi 'ñembabi:

—Xi ts'atho ri jamfri. ¿Pa te gá ntsu?

³² Nep_u nu'ú bi bōxa ja ra motsa ne 'bestho bi tsaya ra bunthi. ³³ Ne de ya mi 'bui mbo ra motsa, ya nxadi bi nsunda ra Jesu, bi ndandiñahmu ne bi 'ñena':

—Xi majuani go gue'i rá T'ui Aju_a.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni Genesare

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Nep_u bi zōñ' u ja ra hai Genesare ri'nandi de ra ndehe. ³⁵ Ha nu mi hyanda ya mengu de guehni gue bi zōnga ra Jesu ja yá hai' u, nu'bú nu'ú bi dama xanga ra noya pa bi sipa gatho ya ja'i de nú' a ra hai' a. Nep_u bá ts'impabi ra Jesu ndunthi ya da'thi. ³⁶ Ne nuya da'thi mi adi hōnse qué da danbabi rá he, y gatho nú' u to' o bi 'yøt' a njab_u 'bestho bi ñani.

15

Hanja gra nts'oca ya ja'i

(Mr. 7:1-23)

¹ Nu'bú 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo xqui 'ñehe de Jerusale pa da c'a'tsa ra Jesu, ne bi 'yambabi 'nara nt'ani bi 'ñembi:

² —¿Hanja nuy_u ri nxadi hingui øt'e ngu mi øt'a ndu ma xitah_u? Ngue'a nuyú hingui x_u'yε 'met'o pa da ñuni.

³ Y ra Jesu bi datuabi' u ne bi 'ñembi: —Nequi ma ga an'ah_u 'nara nt'ani.

¿Hanja go guí øth_u nú' u ri nzaihu ne hingo guí øtuabih_u yá hmanda Aju_a?

⁴ Ngue'a Aju_a bi manda njaua ne bi 'ñena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri

nan_a ne su' u.” Nehe bi 'ñena: “Nu' a to' o da zanga rá dada ne rá nan_a, nu' a pε'tsi da du.” ⁵ Pe nu' ah_u guí eñhu gue xá hño to' o da 'ñemba rá dada o rá nan_a: “Ya hinda za ga fax'a'i, ngue'a nú' a ma stá 'ra'ahma, ya stá ña'tuabi Aju_a ga umbi.” ⁶ Hangué guí eñhu gue njab_u hinguá hyoni da jamasu rá dada o rá nan_a 'na. Hangué hinguí øth_u nú' a ri manda Aju_a, go guí øt'aseh_u nú' a go ri nzaihu. ⁷ Nu' ah_u xi gyá yohmih_u. Hangué majuani nú' a xqui m_anga ra baði Isaía de gue' ah_u ne bi 'ñena:

⁸ Nuna ra hniniñ_a ri xøcambenigui dega netho,

pe nuyá mfeni go bí 'yo yab_u de guequi.

⁹ Hinte ri muui yá søcambeni nú' a øt'e, ngue'a nu' u yá nt'utuante udi' u go de yá mfenise, ne mañ' u gue go stá utua' u.

¹⁰ Nep_u ra Jesu bi zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembi:

—Hñuxh_u nt'øde xá hño ne dá zo ri mfenih_u nú' a ma ga xi' ah_u: ¹¹ Hingue co nú' a te cut'a ja rá ne ra ja'i ri nts'oqui, pe co nú' a te pōnga ja rá ne, con gue'a ha, ri nts'oqui.

¹² 'Mεfa yá nxadi bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí padi gue xi bi bō yá cuε ya fariseo co nuya noya gá ma?

¹³ Pe ra Jesu bi datuabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Gatho nú' u ya ndapo hingo bi mot'a numa Dada bí 'bui mahets'i, ma dra c' u'tsi. ¹⁴ Hyεh_u ya fariseo dí 'yob_u co yá ngoda, nu' u ri zi yá migodau. Nu' b_u 'nara goda da gahna rá migodau, da ma ri yoho' u da zoui mahyεgui ja ra o'tsi.

¹⁵ Ra Pedro bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Xicje te rí bōnga nú' a ra 'bede gá ma de hanja ri nts'oca 'na.

¹⁶ Ra Jesu bi daði bi 'ñembi:

—¿Ha gue ni gue' ah_u hingui tsoda ri mfenih_u? ¹⁷ ¿Ha hinguí pah_u gue gatho nú' a guí tsih_u rí ma ja ri maihu ne thoguitho? ¹⁸ Pe nu' b_u guí beñhu ya ts'omfeni, go gue' u da bōnga ja

ri neh_u, y nú'a go gue'a da ja'ah_u gui nts'oquih_u. ¹⁹ Ngue'a ja yá ne ya ja'i ja guehni pønga yá ts'omfeni, ngu ra nthote, ra nzinga medinthati, ra nt'eja'i, ra mfe, ra nt'e'tsate, ra nts'ante. ²⁰ Gatho nuyá ha, go guehya ri japi da nts'oca ra ja'i. Pe nu'a tó'o hingui x_u'ye 'met'o pa da ñuni, hingo gue'a 'nara ts'oqui øt'e.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mr. 7:24-30)

²¹ Nep_u ra Jesu bi ma de guehni pa ja ra hai guetb_u ra hnini Tiro ne Sidó. ²² Ne ja bá nth_uiini 'nara 'behña mrá me Canaán y himrá me Israel. Mi mafi ne mi ena:

—Huegagui nú'i Ndada, rá T'_u'i ra nda Davi. 'Nama t'ixu p_e'tsa 'nara ts'ondahi ne xi nts'edi.

²³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bú ya nxadi bi joni hab_u mi 'bai ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—P_ehni dá ma, ngue'a xi mafua møte ja ma x_uthahe.

²⁴ Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi'_u:

—Nuga xpá 'bencagui hønse pa ga munts'a ya me Israel nja ngu ya zi deti xa 'medi.

²⁵ Nep_u nú'a ra zi 'behña bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Faxcagui, Ndada.

²⁶ Nu'bú ra Jesu bi datuabi bi 'ñembi:

—Hindí 'ñepi da thamba yá thuhme ya batsi pa go da t'umba ya tsat'yo.

²⁷ Nu'bú ra 'behña bi dadi ne bi 'ñena:

—Majuani guí ma, Ndada, pe nuya tsat'yo tsi ya x_eca thuhme nú'a tagui de ja yá mexa yá hmu.

²⁸ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i naná, xi ra dangui ri jamfri, dá njab_u ngu nú'a xcá 'yadi.

Nu'bú nurá t'ixu nura 'behña'a 'bestho bi ñani nura ora'a.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

²⁹ Ra Jesu bi ma de guehni ne bi zøni ja rá ñani ra ndehe Galilea. De guehni bi bøxa maña ra t'øhø ne ja bá hudini'a. ³⁰ Y bi mani ndunthi ya ja'i mi zi ya doua, ya do'y_e, ya

goda, ya gone, ne ndunthi ma'ra ya da'thi. Gatho'_u bi t'egui ja rá ua ra Jesu ne nu'á bi 'yøthe'_u. ³¹ Hangu nura hmuntsja'i mi 'b_uhni xi bi 'yø nu mi 'yøde bi ña ya gone, ne mi hyandi bi nxøgue yá 'y_e ya do'y_e, ne bi 'ño ya doua, y ya goda bi hyandi. Hangu ra hmuntsja'i bi xøcambeni Ajuá nú'a xøcambeni ya me Israel.

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo yaja'i

(Mr. 8:1-10)

³² Nep_u ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi drí hueca nuy_u ya ja'i ngue'a p_e'tsa hñu pa drí 'ñoh_u ha hinte xa ziy_u. Hindí ne da may_u co ra thuhu, ngue'a xi'b_u da uent'a má 'ñu.

³³ Nep_u yá nxadi bi 'ñemba ra Jesu:

—Xi nuua ja ra mbonthei çhab_u ga tsuh_uua ra thuhme pa ga 'uiñ_u gatho nuy_u ya ja'i xi ri ndunthi?

³⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi'_u ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí p_e'tsh_u?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hønda yoto ya thuhme dí p_e'tshe ne 'raya t'uhua.

³⁵ Nu'bú ra Jesu bi japa ya ja'i da hñudi. ³⁶ Ne mri hña nú'a yoto ya thuhme ne nú'a ya t'uhua, nep_u bi umba njamadi Ajuá, nep_u bi heque bi umba yá nxadi pa da hyecua ya ja'i.

³⁷ Gatho bi ñuni ne bi niña, y gatho nuya xeni bi bongui bi hmunts'i ne bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ³⁸ Mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'a bi ñuni, y nuya 'behña ne ya batsi himbi ma 'mede. ³⁹ Nep_u ra Jesu bi 'ñehui ya ja'i, ne bi bøxa ja ra motsa pa bi ma ja ra hai Magdala.

16

Ya fariseo ne ya saduceo mi adi da tutua 'nara danga nt'udi

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Ya fariseo ne ya saduceo bi ma'_u bá hongra ra Jesu pa da xaxi. Ha nu mi zadi bi xipabi da 'ñutuabi 'nara nt'udi pa da gamfri'_u ua xi xqui 'ñehe'a de

mahets'i. ² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi ñembi'u:

—Nu'ahu 'bu guí hanthu xa thenga mahets'i dega nde, nu'bu guí eñhu: “Xudi ma da hñoga pa.” ³ Y nu'bu guí hanthu dega xudi xa thenga ya guui, nu'bu guí eñhu gue ma da nja ra bunthi 'ye. 'Nagyá yohmihu, ¿hanja go guí pa gui hyanthu mahets'i pa gui pahu te 'be ma da nja hyastho, y hanja hingo guí huxhu nguenda de ya nt'udi nú'u xqui ñehe de mahets'i pa gui pahu gue ra Nda de mahets'i ya xa zohø? ⁴ Nu'ahu gyá ts'oja'ihu xcá 'ueguehu de Ajua, hangue guí adihu 'nara nt'udi gui hyanthu pa gui camfrihu. Pe nuga hinga ma ga u't'a'ihu 'nara nt'udi ngu nú'a guí adihu. Nura nt'udi ma gui hyanthu, hønse de ra Joná rá 'mehni Ajua.

Ha nu mi uadi ra Jesu bi mangu njabu, nu'á bi 'uegue de gue'u ne bi ma de guehni.

Ra nzoi de ya fariseo
(Mr. 8:14-21)

⁵ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi 'raxa ja ra ndehe pa ri'nandi, y yá nxadi bi pumfri da hñats'i te da zi'u. ⁶ Ne ra Jesu bi ñembabi'u:

—Jamasuhu de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

⁷ Nu'bu nu'á bi ñémse'u 'na ngu 'na: —Nuní bi mangu njabu ngue'a hindá hahu ra thuhme pa ga tsihu.

⁸ Ha nura Jesu bi badi nú'a mi mañ'u ne bi ñembabi:

—Nu'ahu xi ts'atho ri jamfrihu. ¿Hanja guí tu ri muihu de nú'a te guí tsihu? ⁹ ¿Hanja hingo tso ri mfenihu nú'a dá xi'ahu? ¿Ha hinguí beñhu nú'u cat'a ya thuhme dá hecuabi nú'u cat'a 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa?

¹⁰ Nehe ¿ha gue hinguí beñhu nú'u má yoto ya thuhme dá hecuabi nú'u má goho 'mo ya 'ñøhø, ne hangu bi bongui xa? ¹¹ ¿Hanja hingo bi zo ri mfenihu de ra nzoi dá xi'ahu? Hindá xi'ahu de ra thuhme ngu guí beñhu. Dá xi'ahu gue gui jamasuhu de yá nzoi ya fariseo ne ya saduceo.

¹² Nu'bu ha, ja bi zo yá mfenihu gue ra Jesu mi xipabi da jamasu de yá nt'utuate ya fariseo ne ya saduceo, hingo mi xipabi de yá nzoi ya thuhme.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Mi zøngüi yá nxadi ja ra hai guetbu Cesarea de Filipino, ra Jesu bi 'yambabi'u bi ñembi:

—Xi ya ja'i ¿te ma de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, to'o gue'a ena?

¹⁴ Nu'á bi dadi bi ñena:

—'Ra ena gue go gue'a'i grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena gue go gue'a'i grá badi Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'a'i grá Jeremía o 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajua.

¹⁵ Nepu bi yopa 'yambabi'u ma'na'qui ne bi ñembi:

—Xi'ahu, ¿to'o guí beñhu go gueque?

¹⁶ Ra Pedro bi dadi ne bi ñena:

—Nu'i go gue'a'i grá Cristo nú'i bá peñ'a'i Ajua pa gui nda, ne go rá T'u'i Ajua nú'a te.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi ñembabi:

—Nu'i Simu rá t'u'i ra Joná, xa jap'a'i ma Dada bí 'bui mahets'i, ngue'a go bi xi'ashe'a to'ogui, hingo bi xi'a'i 'nara ja'i. ¹⁸ Nubyá dí xi'i gue grá Pedro, ne nuri thuhu rí bøni da ñena 'nara do. Ne nu'i guí nja ngu ra do habu ma ga hoca ma nija. Y numa nija ma'na ma da nja rá ts'edi que ra du. ¹⁹ Nu'i go ma ga hux'a'i ngu grá hñansoqui pa gui xocua ra gosthi to'o da yat'a ja rá hmanda Ajua, pa njabu nu'a guí 'yøt'a nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'øt'e mahets'i, ne nu'a guí ma gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

²⁰ Nu'bu nu'á bi hñu'mba ra hña yá nxadi gue hinda mañ'u gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajua pa da nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Desde gue'bu ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi gue mi mahyoni da

ma'a pa Jerusale nuni habu mi pe'tsi da sufri ja yá 'ye ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley. Nehe bi xip'ua gue mi pe'tsi da du'a, pe rá hñupa mi pe'tsi te da yopa nte.

²² Nu'bú ra Pedro bi njauquiui ra Jesu 'nambu, ne bi mudi bi zai ne bi 'ñembi: —Hina, ma zi Hmu'i, Ajua hinda ne gui thogui njabu.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpants'i ne bi 'ñemba ra Pedro:

—i'Uegue de gueque nu'i Satá! Ngue'a nu'i guí ne gui hñagagui ga ø'tua rá paha ma Dada. Nura mfeni guí beni go yá meti ya ja'i, hingo rá meti Ajua.

²⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nu'a tó'o ne da dengui pa dua nxadi, hingui tsa da 'yøt'a rá paha sehe. Nú'a mahyoni da 'ñei pa da dengagui masque da tho ya nt'atsate ne ya 'betsa. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o mađi rá te ne hinda zeta ya nt'atsate, nú'a da 'bedi rá te pa nzantho, ha nu'a tó'o da zeta ya nt'atsate po rá ngueque, nu'a ma da zadi rá te pa nzantho.

²⁶ ¿Ne te di muui 'nara ja'i 'bu drá meti gatho nú'a te ja ja ra ximhai ne nu'a go da 'medi? Ngue'a ni 'na de nuya hño'ua hinda za da pøhøbi rá te.

²⁷ Nu'a Tó'o bi e bi Nja'i ma da yopa 'ñehe co rá nsunda rá Dada, ne ma da tsi yá enxε. Y nú'a ra pa'a ma da gu'tuabi 'na ngu 'na ngu tengu nú'a xa 'yøt'e. ²⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu hingui ma gui tuhú asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Nda de mahets'i Nú'a bi e bi Nja'i.

17

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Nurá 'rato ma pa ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo, ne ra Xuua rá cu, ne bi ma ja 'nara t'øhø xá hñets'i pa da 'museuini. ² Nu'bú nu'ú bi hyanda ra Jesu bi mpadi, nurá hmi'a xi bi yot'i ngu ra hyadi y rá he xi xmá nt'axi ngu 'nara ñot'i. ³ Ne 'bestho ra ora'a ya nxadi bi hyandi bi zøhø ndu ra Moise ne ndu ra Elía nú'ua myá 'mehni Ajua

ne bi ñaui ra Jesu. ⁴ Nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi xá hño ga 'bahua. 'Bu gui nehma, ga hoca hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, 'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

⁵ Y de mi ña ra Pedro bi go'mi'ua 'nara t'axaguui mri huexqui, y nu ja ra guui'a bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuni go guehni ma hmaça T'ua, ne xi dí hopa rá 'múi. 'Yødehú nú'a da mani.

⁶ Y nu mi 'yøde ya nxadi nuna noyaná xi bi ntsu, ne co ra ntsu bi dagui ma'memfo. ⁷ Nu'bú ra Jesu bi joni pa bi dani'ua ne bi 'ñembi:

—Nanju, oguí tsuhú.

⁸ Y nu mi guxa yá da ya nxadi, ya hønse ra Jesu bi hyandi mi 'bahni sehe.

⁹ Ha nu mi gai'ua de ja ra t'øhø ra Jesu bi hñu'mba ra hña yá nxadi bi 'ñembi:

—Oto ma gui xiphú de nú'a gá hyanthú bi nja, asta nú'a ra pa da yopa nte Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nu'bú ha, gue'bu gui mañhú.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'met'o ma da 'ñehe ra Elía ne 'mefa da 'ñehe Nú'a To'o ma da 'ñe da Nja'ia?

¹¹ Nu'bú ra Jesu bi dadi:

—Xi majuani ra Elía ma da 'ñehe pa da hyocua yá mfeni ya ja'i. ¹² Pe nubyá dí xi'ahu gue ra Elía ya bi 'ñehe, pe himbi gamfri ya ja'i ua go mi gue'a, y nu'a bi 'yø'tuabi gatho nú'a go bi ne ya ja'i. Nehe ya ja'i ma da jabú Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ngue'a nu'ú ma da 'yø'tuabi ra 'ñu'a.

¹³ Nu'bú ya nxadi bi badi gue mi xipabi de ra Xuua Xi'tsate.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara basja'i mrá ndusehe

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Nepu mi zonga ra Jesu co yá nxadi habu mi 'bu ra hmuntsja'i, bá ehe 'nara 'ñøhø bi ndandiñahmu habu mi 'bu ra Jesu ne bi 'ñembi:

¹⁵ —Ndada, huega ma t'ua ngue'a ra ndusehe ne xi nts'edi. Ndunthi ya

'mi'qui tso ja ra tsibi ne tso ja ra dehe.
¹⁶ Hangué por gue'a stá tsimpabi ri nxadi pa da 'yøthe hmaha, pe nuyú hinxa za xa 'yøthe.

¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:
 —¡Nu'ahu 'nagyá 'ñagamfrihu ne 'nagyá ts'ojá'ihu! ¡Asta ha'mu gui camfrihu! ¡Asta ha'mu ma ga tsɛ't'a'ihu ri 'máihu! Bá tsincáhuu xá.

¹⁸ Nu'bu ra Jesu bi zui ra ts'ondahi, ne 'bestho bi bõni de nú'a ra ts'unt'u'a, ne nu'a bi ñani 'bestho.

¹⁹ 'Mefa ya nxadi bi ñasui ra Jesu 'nambu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuje himbi za dá ñhe nú'a ra ts'ondahi?

²⁰ Ra Jesu bi dadi bi 'ñembi:
 —Ngue'a 'na tui ri jamfrihu. Xi majuaní dí xi'ahu gue nu'bu gri pɛ'tshmahu ri jamfrihu masque ngu drá ndangui 'nara zi nda gá mostasa, nu'bu asta da za gui 'ñembahmahu nuna t'øhø da mponi de guecua pa rí ma ma'na lado, y 'bestho da mponi de habu ja. 'Bu di ja ri jamfrihu, da za gui 'yøthu gatho nú'a go gui neh. ²¹ Pe pa da bõnga ya ts'ondahi ngu nú'a dá eni, mahyoni gui 'yaphu Ajuá ne gui ayunahu.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Ne de ya mi 'buhni ra Jesu nuni Galilea bi 'ñemba yá nxadi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ²³ nepu nu'ú ma da hyo. Pe rá hñupa'a ma da yopa nte.

Pe mi 'yøpya'u xi bi du yá mai nts'edi.

Ra Jesu bi gut'a ra boja pa ja ra nija

²⁴ Nu mi zõnga ra Jesu co yá nxadi ja ra hnini Ncapernau, nú'u to'o mi cobra ra boja de ra nija bi 'ñe bi 'yamba ra Pedro bi 'ñembi:

—Xi ri xahnatehu, ¿ha gue hingui jut'a ra boja pa ra nija?

²⁵ Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:
 —Haha, jut'i.

Nepu ra Jesu co yá nxadi bi yat'a mbo ra ngu habu mi nzai mi oxí'u. Y ra Jesu bi 'yambabi ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i Pedro, xi nú'a ra boja ri cobra nú'u ya nda de ya hnini, ¿ha gue go ri cobrabi nú'u ja te yá njauí o nú'u hinte yá njauí?

²⁶ Ra Pedro bi 'ñembabi ra Jesu:
 —Nú'u hinte yá njauí go gue'u ri cobrabi.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:
 —Nu'bu nú'u ja te yá njauí ya nda hingui jut'i. ²⁷ Pe pa hinda bø yá cue nú'u to'o cobra ra boja, grí ma ja ra ndehe, hñaxa ri ansuelo ne 'yent'a ja ra dehe, y nurá mudi ra hua gui ju, xocua rá ne, y ja gui hñahni nú'a ra boja rí 'ñepi ga juthu.

18

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Ha nuya pa'u yá nxadi bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿To'o ma dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá?

² Nu'bu ra Jesu bi ma'ta 'nara zi batsi ne bi 'ba'ma madetho de gue'u, ³ ne bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Bu hingui pata ri 'máihu ne gui njahu ngu nuna ra zi batsi, nu'bu hinda za gui cuthu mahets'i habu bí manda Ajuá ma Dada. ⁴ Nu'a tó'o ne dra dangui nuni mahets'i habu bí manda Ajuá, mahyoni da nt'ui ngu nuna ra zi batsi hingrá 'ñets'i. ⁵ Ha nu'a tó'o da umba ntsaya 'na ngu nuna ra zi batsi de ma thuhuga, ja ra uenda go guecagui ri 'raca ntsaya.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh pa hinga øthu ya ts'oqui
(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Nu'a tó'o da 'yu'ta 'na de gue nuya ya zi batsi camfrigui, nura ja'i'a ma'na xá hño dra ts'utua 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne da thøt'a ja ra dehe.

⁷ ¡Huecate ra meximhai gue'a xi ja ya nt'u'tate! Nzantho ma da nja ya nt'u'tate, pe ¡huecate ya 'yu'tate!

⁸ Hangué nu'bu 'nari ua o 'nari 'ye da ja'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño gri doua o gri do'yé gui tsõnga mahets'i habu bí ja ra te pa

nzantho que dri xøgue gatho ri ndo'yo ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi nú'a hinhya'mu da huet'i. ⁹ Nehe nu'bu 'nari da da ja'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai ne 'yembu. Ngue'a ma'na xá hño dri 'bedi 'nari da gui tsønga mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho que dri xøgue ri da ne da t'ent'a'i ja ra nidu habu zø ra tsibi.

*Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi
(Lc. 15:3-7)*

¹⁰ Jamasuhu hingui utsahu nuyu ya zi batsi, ngue'a nzantho 'bui yá enxyu ja rá thandi ma Dada bí 'bu mahets'i. ¹¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i bá ehe pa da pøhø nú'u xa 'medi.

¹² Te guí beñhu 'bu 'nara ma'yo pe'tsa 'na nthebe ya deti ne da 'medi 'na de gue'u, ¿ha gue hingue da zohmani ja ra t'øhø nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto ya deti pa da ma da hyonga nú'a ma'na xa 'medi? ¹³ Y nu sta zudi, nu'bú nú'a ra ma'yo xi da johya ngue'a bi zudi nú'a 'nará deti xqui 'medi, y nixi hingui oda rá mfeni nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto hinxá 'medi. ¹⁴ Njabu nehe nuri Dadahu bí 'bui mahets'i hingui ne da 'medi ni 'na de gue nuya ya zi batsi.

*Ra mpunbi de ya cu
(Lc. 17:3)*

¹⁵ Nubyá ma ga xi'ahu, nu'bu 'nari cu da 'yøt'a'i 'nara ts'ocate, grí ma gui c'a'tsi ne gui ñaseui. 'Bu da 'yøde nú'a gui xipi, nu'bú ya xcá yopa máhui ri cu. ¹⁶ Pe nu'bu hinda 'yøt'a'i, nu'bú tsixa yoho o hñu ya cu pa da 'yøde nú'a ma gui mañhu, pa njabu nú'u go gue'u da za da damajuani. ¹⁷ Ha nu'bu nú'a ra cu'a hinda 'yøte nú'u yoho o hñu gui tsits'i, nu'bú xipabi gatho ya gamfri ja ra nija. Y nu'bu nixi con gue'u hinda 'yøte'a, nu'bú dá t'øt'a ra uenda gue ya hingrá gamfri ne dá thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui.

¹⁸ Xi majuani dí xi'ahu gue nu'a gui 'yøthu nuua ja ra ximhai, gue'a rí t'øt'e mahets'i, ne nu'a gui mañhu gue hinda t'øt'e nuua ja ra ximhai, gue'a hinda t'øt'e nehe nuni mahets'i.

¹⁹ Nehe ma ga xi'ahu gue nu'bu yoho de gue'ahu gui 'yøthu 'nara cohi nuua ja ra ximhai de nú'a ma gui 'yadihu, nu'bú da 'ra'ahu ma Dada bí 'bui mahets'i nú'a gui 'yadihu. ²⁰ Ngue'a nu habu di 'bu yoho o hñu di xøcambenigui, nuni ja dí 'buhni made-tho de gue'u.

²¹ Nu'bú ra Pedro bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hangu ya 'mi'qui mahyoni ga pumbabi 'nama miqu'ei'be 'bu da 'yøtca 'nara ts'ocate? ¿Ha gue asta rá yoto 'mi'qui?

²² Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—Hindí eñ'i gue hønse yoto 'mi'qui gui pumba ri miqu'eiui, nuga dí eñ'i gue asta hñu'rate ma 'ret'a 'mi'qui ya yoto pe'tsi gui pumbi, ne ya nixi gui 'yøthu ra uenda rá ndunthi ya 'mi'qui gui mpumbahu.

*Ra 'bede de ra ts'o'begu himbi
me'tsa ra nthebate*

²³ Nubyá ma ga xi'ahu 'nara 'bede. Nura Nda de mahets'i nja ngu 'nara hmu bi 'ñut'uendaui yá 'begu. ²⁴ Y nu mi madi ra hmu da 'yøt'a ra uenda, bi zønga 'nará 'begu xi mi tupabi ndunthi ra boja. ²⁵ Ha nura 'begu'a himi tsa da gu'tuabi nú'a mi tupabi rá hmu, hangue ra hmu bi manda da 'ba nura 'begu co rá 'beñña ne yá batsi ne gatho nú'a te mi pe'tsi pa dra jo'tsuabi rá boja. ²⁶ Nu'bú nura 'begu'a bi ndandiñahmu ja rá ua rá hmu ne bi bantebi bi 'ñembi: “'Yøtca ra mate gui tøbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ²⁷ Nu'bú ra hmu bi yo rá mai de rá 'begu, bi pumba gatho nú'a mi tupi, ne bi hyegui bi ma. ²⁸ Ha nu mi ma de guehni nura 'begu'a bi nthui 'nará mi'begoui nú'a mi tupa 'na zi tæquitho ra boja. Bi dama mihi ne bi madi bi mi'tua rá 'yuga ne bi 'ñembi: “Nubyá ma gui jutqui gatho nú'a guí tuqui.” ²⁹ Nu'bú nú'a rá mi'begoui mi tupabi, bi ndandiñahmu ja rá ua'a ne bi bantebi bi 'ñembi: “'Yøtca ra mate gui tøbgagui ne ga ju't'a'i gatho nú'a dí tu'a'i.” ³⁰ Pe nu'a himbi ne, bi zixa fadi asta himbi gu'tua gatho

rá boja nú'a mi tupi. ³¹ Nu'bú nu mi hyanda ma'ra yá mi'begoui xi bi u yá mfeni'u ne bi ma bá xipabi yá hmu de gatho nú'a xqui hyandi'u. ³² Nu'bú ra hmu bi zohna nú'a ra nduthai xqui pumbabi ne bi 'ñembi: “Nu'i, 'na xi grá ts'oja'i. Gatho nú'a ra boja nguí tucagui go dá pun'a'i ngue'a gá bantegui ga tɔp'a'i. ³³ ¿Ha gue himri 'ñep'a'i nehe xcá yo ri mui co ri mi'begoui ngu dá yo ma mui ga con gue'e?” ³⁴ Nu'bú nura hmu co rá cue bi manda da ts'ixa fadi nú'a ra ts'o'mui gá 'bego pa da hna'mbabi asta hinda gu'tua gatho nú'a mi tupa rá hmu.

³⁵ Nehe njabu ma Dada bí 'bu ma-hets'i ma da 'yɔt'e con gue'ahu 'bu hingui pumbabihu nuri miqu'eihu 'bu da 'yɔt'a'ihu 'nara ts'ocate.

19

Ra Jesu bi ma de ra nxuni (Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi manga nuya noyaya, bi bɔni de guehni Galilea ne bi ma ri'nandi ra dathé Jordá pa habu mi o 'na xeni rá hai Judea. ² Ne xi bi deni ndunthi ya ja'i ne ja bá øtheni ndunthi ya da'thi.

³ Nepu ya fariseo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da xaxi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue po nu'araza ra t'ɔt'e da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁴ Ne ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi: —¿Ha gue hincá hñe'thu ja ri leyhu gue Ajuá go gue'a bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña desde rá mudi? ⁵ Nehe ma gue ra 'ñøhø da 'uegue de rá dada ne rá naná pa go da 'muhui rá 'behña, y de ri yoho'u da 'natho. ⁶ Hangué dí xi'ahu gue nu'ú di 'natho, hingue di yoho. Hangué nu'a da pehna Ajuá, hinda za go da 'ueca 'nara ja'i.

⁷ Ya fariseo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bú ¿hanja ra Moise bi manda da thoca 'nara t'ofó dega nxuni pa da za da hyepu rá 'behña 'nara 'ñøhø?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ra Moise bi unga nsequi da njabu ngue'a xi xá me ri corasohu, pe Ajuá desde rá mudi hingá njabu mi ne'a.

⁹ Nuga dí xi'ahu gue nu'a tó'o da nxungüi rá 'behña ne hinxa dimba 'nara ts'oqui xa 'yɔt'e co ma'na ra ja'i, nu'bú nurá dame nú'a ra 'behña 'bu da nthatui ma'na ra 'behña, nu'bú ya bi 'yɔt'a 'nara ts'oqui. Nehe nú'a to'o da nthatui nú'a ra 'behña xa thepu, nú'a ra 'ñøhø ya ra zinga medinthati.

¹⁰ Nu'bú yá nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—Nu'bu njabu, ma'na xá hño hinda nthata 'na 'bu.

¹¹ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Pe hinda za gatho da 'yɔt'a njabu, hɔnse nú'u to'o xa 'mui pa hinda nthati. ¹² 'Bui 'raya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a desde bi 'mui ya mi njabu. Nehe 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui tsa da nthati ngue'a nu'ú 'mefa ja xa njabu. Ne 'bui ma'ra ya 'ñøhø hingui nthati ngue'a ma'na ri ho da mepabi Ajuá to'o ra Ndá de mahets'i. Nu'a tó'o tsa da hñani nuna ts'ofona, dá hñani.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Nepu bá ts'impabi 'raya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'ye ja gue'u ne da 'yapa Ajuá da jap'u. Pe nuyá nxadi bi zui nú'u to'o mri zi ya zi batsi.

¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Hophu da 'ñehe ya zi batsi, oguí haçuabihu da 'ñe da zucagui, ngue'a gatho nú'u to'o 'bui ja rá hmanda Ajuá go gue'u nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁵ Y nu mi uadi ra Jesu bi hñuxa yá 'ye ja ya zi batsi, nu'á bi ma de guehni.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ 'Mefa bi 'ñe 'nara basja'i pa da 'yɔt'ua 'nara nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'be da za ga øt'e pa da za ga pe'tsa ra te pa nzantho?

¹⁷ Bi dadi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja guí engui gue drá hoja'i? Hɔnse Ajuá go gue'a ra hoja'i. Pe nu'bu guí ne guí pe'tsa ra te pa

nzantho, 'yøt'a gatho nú'a ri manda Ajuá.

¹⁸ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñena:

—¿Te ma hmanda'u?

Ra Jesu bi 'ñembi:

—Oxqui hñote, oxqui nzinga medinthati, oxqui mpe, oxqui juxa ya nc'uamba. ¹⁹ Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nana ne su'u, madi ri miq'u'eiu ne gui su ngu grí nsu sehe.

²⁰ Bi dadi ra basja'i ne bi 'ñembi:

—Desde stá mbatsi stá øt'a gatho núya guí xiqui. Xibya, ¿te ma'na ri 'bedi ga øt'ebya?

²¹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu guí ne gui 'bui xá hño, grí ma bá pa gatho nú'a guí pe'tsi ne hecua ya hyoya, pa njabu da za gui hñanga 'nari danga thaha nuni mahets'i. Nepu bá ehe gui tengagui.

²² Nu mi 'yøde njabu nú'a ra basja'i bi ma xi mi tu rá mui ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xi majuaní xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá. ²⁴ Xi majuaní dí xi'ahu gue ma'na xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá que da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri.

²⁵ Y nu mi 'yøde njabu ya nxadi xi bi 'yø ne bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁶ Ha ra Jesu bi nhyandui yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Co yá mfenise ya ja'i hingui tsa da mpøhø, pe co rá ts'edi Ajuá ha, hinte rá hñei.

²⁷ Nepu ra Pedro bi 'ñembi:

—Nu'i guí padi gue nuje stá tsoguihe gatho nú'a te ndí pe'tshe pa ga ten'ahe. Nu'bu ¿te ma thaha ma ga hañhe 'mefa?

²⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'ahu gue nurá ñoho ra 'mui nu sta yopa 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa da manda co rá nsunda, nu'bu gue'bu nú'ahu xcá tengaguihu ma da thux'ahu gui mandahu nehe nú'u 'ret'amayoho ya 'mui

de Israel. ²⁹ Y gatho nú'u to'o xa zogui yá ngu o yá cu o yá nju o yá dada o yá nana o yá 'behña o yá batsi o yá hai po rá nguecagui, nu'ú ma da hñanga ma'na nthebe rá ndunthi de nú'a xa zogui, ne ma da 'mui pa nzantho. ³⁰ Ha nu'u tó'o ya danguihya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsihya, nura pa'a ma da ndangui'u.

20

Ra 'bede de 'raya mēfi bi yut'a mi xudi, ma'ra mi nde ma pa, ha nu ma'ra mi nde

¹ Nurá hmanda Ajuá ma ga hyecuahu ngu 'nara me ua'obxi. Nura me ua'obxi'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ua'obxi. Ne 'nara pa xi 'nitho bi ma bi hyonga 'raya mēfi. ² Y bi gohui ra cohi nuya mēfi gue da gu'tuabi nú'a taha 'nara memapa. Nepu bi mehni da mpefi ja yá ua'obxi. ³ Y mi nzunga guto bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mēfi ne bi zadi 'raya ja'i mi 'bahni ja ra tai mi otho yá 'befi. ⁴ Ne bi 'ñembabi: “¿Ha hingui ne gui faxcahu ra 'befi ne ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui taha?” Nepu nu'ú bi mēui 'bestho. ⁵ Nepu mi nde ma pa nura 'ñøhø bi ma ma'na'qui bá hongá ma'ra ya mēfi, nepu ngu nzunga hñu bi yopa ma ma'na'qui bá tsi ma'ra ya mēfi ne bi ncohui da gu'tui nú'a rí 'ñepi. ⁶ Ngu nzunga cut'a bi ma ma'na'qui ne bi nthēui ma'ra ya ja'i mi otho yá 'befi ne bi 'ñembabi: “¿Hanja guí 'bathua gatho ra pa? ¿Ha gue otho ri 'befihu?” ⁷ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñembi: “Ngue'a hinto xa 'racje ra 'befi.” Nura hmu bi 'ñembabi: “Nu'bu faxcahu ra 'befi nepu ga ju't'ahu nú'a rí 'ñepi gui taha.” ⁸ Ha nu mi yu ra hyadi nura hmu bi 'ñemba ra 'betri: “Zohna gatho ya mēfi, ne gatho gui ju'tuabi maxøgue 'na pa. Ju'tuabi 'met'o nú'u bi yut'a 'mefa, nepu 'mefa gui ju'tuabi nú'u bi yut'a rá madi.” ⁹ Ha nu mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi nzunga cut'a nde, nu'ú bri ju'tuabi maxøgue 'na pa. ¹⁰ Ne mi zøhø nú'u xqui yut'a ra 'befi desde mi xudi, nu'ú mi hu yá mui gue ma

xa dahā ma'na ndunthi, pe nu'ú bri ju'tuabi mahyεgui ngu nú'ú xqui yut'a mi nde. ¹¹ Y nu mi hñānga yá thāhā, xi bi bø yá cue co ra hmu, ¹² ne bi 'ñembi: “Núyú bi yut'a 'mefa ne hønse 'na ora bi mpefi ne gá ju'tuabi ngu nú'a dí tahe, ha nuje xi stá mpehe gatho ra pa co ra pahyadi.” ¹³ Nu'bú ra hmu bi 'ñembabi 'na de gue'ú: “Xi'ague, ¿ha gue dí ø't'a 'nara nts'o'mui? ¿Ha gue hindá cohú ra cohi gue ga ju't'a nú'a tahā 'nara memapa? ¹⁴ Hñāxa nú'a rí 'ñe'a'i y grí ma. Nuga dá ju'tuabi núyú bi yut'a 'mefa ngu nú'a gá tahā ngue'a dá ne dá øt'e njabú. ¹⁵ ¿Ha go ma gui hñagaguigue nú'a ga ne ga øt'e co ma boja? ¿Hanja grí hyøcuabi rá thāhā ri mimεfiui ngue'a nuga drá hoja'i con guehyú?” ¹⁶ Ngue'a nu'ú dri 'bēfa go gue'ú dya mudi, y nu'ú ya mudi go gue'ú da 'mefa. Ndunthi da ts'ofó, pe ts'útho nú'ú xa thahni.

*Ra Jesu bi yopa mā de rá du
(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)*

¹⁷ Nepú ra Jesu bi ma pa Jerusale, ne de má 'ñu bi 'ueque 'nambú nú'ú 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba nt'øde ne bi 'ñembi:

¹⁸ —Pahú gue nu xcrá tsøñhú Jerusale, ja ma dra jūni Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ne dra t'ent'ua ja yá 'yε ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da hyøxa ra thai pa da tho. ¹⁹ Nepú ma da 'yent'ua ja yá 'yε nuya ja'i hingyá xodyo pa da 'yø'tua ra nt'eni ne da 'na'mbi, ne da pont'i, ne ja da duni, pe rá hñupa ma da yopa nte'a ma'na'qui.

*Rá nana ra Cobo ne ra Xuua bi 'yapa 'nara favo ra Jesu
(Mr. 10:35-45)*

²⁰ Nepú rá nana ra Cobo ne ra Xuua yá t'ú ra Sebedeo, bá 'ñoui yá t'ú habú mi 'bai ra Jesu ne bi ndandiñahmu pa da 'yadi nú'a mi beni da 'yadi nú'a ra 'behñā. ²¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nura 'behñā:

—¿Te rá 'bε guí ne gui 'yadi?

Nepú ra 'behñā bi dadi bi 'ñena:

—Dí ne gue nuya yoho ma t'ú da hñudi con gue'e nu xcrí ndā, 'na da

hñudi ja ri 'ñei ha nu ma'na ja ri ngaha.

²² Nu'bú ra Jesu bi datuabi nú'a ra 'behñā ne bi 'ñemba ra Cobo ne ra Xuua:

—Nixi guí pahú nú'a guí ahú. ¿Ha guí hanthú guí tsethú ya ts'othogui ngu nú'a ma ga tsetiga?

Nu'ú bi dadi:

—Haha, da za ga tsethe nehe.

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xi majuaní ma gui thohú nehe ya ts'othogui ngu nú'ú ma ga thoguiga, pe nu'a guí nehú gue guí hñudihú ja ma 'ñei ne ja ma ngaha, hingo tsa ga mangá. Numa Dada há, go gue'a tsa da mā ne padi to'o ma da umbabi nuya hudi'ú.

²⁴ Nu mi badi nú'ú má 'ret'a ya nxadi de nú'a te xqui 'yadi nú'ú má yoho ya nxadi mri ncu, nu'bú bi bø yá cue'ú co nú'ú yoho mri ncu. ²⁵ Nepú ra Jesu bi zofó yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Guí pahú gue nuya ndā de ja ya hnini, nu'ú go ri dama 'ñexase pa da manda gatho ya ja'i, nehe nuyá mfats'i'ú øt'e njabú nehe. ²⁶ Pe nu'ahú oxqui njahúbú. Ngue'a 'bú 'na de gue'ahú guí nehú guí ndanguihú, mahyoni guí 'mεgohú. ²⁷ Ha nu'a tó'o ne gue go dra mudi de gue'ahú, nu'a go gue'a mahyoni da 'mεgo. ²⁸ Guí njahú ngu Nú'a To'o bi e bi Nja'i, nú'a himbá ehe pa da 'ñe ya 'bεgo, nu'a bá ehe pa go bi 'mεgo, ne pa da unga rá te pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i.

*Ra Jesu bi 'yøthe yoho ya goda
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)*

²⁹ Y de mi bonga de Jericó ra Jesu co yá nxadi, xi ndunthi ya ja'i bi deni'ú.

³⁰ Y de má 'ñu mi huhni yoho ya zi goda. Ha nu mi 'yøde'ú gue mi pani ra Jesu, bi mafi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Ndada, rá T'ú'i ra ndā Davi, huegaguihe.

³¹ Ya ja'i bi go'tuabi yá ne pa ya hinda sigui da mafi hmaha. Pe nu'ú ma'na xi mi mafi ne mi ena:

—Nu'i Ndada, rá T'ú'i ra ndā Davi, huegaguihe.

³² Nu'bú ra Jesu bi 'mai ne bi 'ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'ahú?

³³ Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne gui xoga ma dahe, Ndada.

³⁴ Nu'bú ra Jesu xi bi huequi'ú, ne bi hñu'tsua yá 'ye ja yá da, ne nu'ú 'bestho bi xo yá da ne bi hyandi. Nepu nu'ú bi deni'a.

21

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Nu mi zoni ra Jesu co yá nxadi nuni Betfagué ja rá ua ra t'øhø 'bo Olivo ya mi guetbu pa Jerusale, nú'á bi mehna yoho yá nxadi da 'met'o, ² ne bi 'ñembabi'ú:

—Rí maha pa nuna t'uca hnini bí jani. Ha nu xcrí tsøñhuni ma gui tsuhuni 'nara zi burru di thatni ne dri zi rá bātsi. Xcrí tsuhú güi xo'thu ne güi tsincahu gatho yoho. ³ 'Bu di 'buru 'na, ne da nja te da xi'ahu, 'ñembabi'ú njaua: “Ra zi Hmu bí honi.” Nu'bú nura ja'i 'bestho da ho'ahu güi tsincahu.

⁴ Gatho bi njabu pa bi nja ngu xqui manga rá 'mehni Ajuá bi 'ñena:

⁵ Rí maha Jerusale nú'a ra hnini thu'mbabi nehe gue rá thuhu Sion, ne xiphu ya mengu de guehni:

“Ndi hyanthu bra 'ñehni ri Ndahú, e da zu'ahu,

ne hingrá 'ñets'i ngue'a bra togue 'nara zi t'ubru rá bātsi 'nara burru nú'a ya pa ra ndu.”

⁶ Nu'bú yá nxadi bi ma ne bi 'yøt'a nú'a xqui 'berabi. ⁷ Nepu bá tsimpabi nú'a ra zi burru mri 'ñoui rá bātsi. De guehni ya nxadi bi xi'tsua yá pat'i'ú, nepu ra Jesu bi togue. ⁸ Y nura hmuntsja'i, 'ra mi hancá yá pat'i pa mi pogue ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi tot'a ya 'yeza pa mi pogue nehe ja ra 'ñu. ⁹ Ne ndunthi mri 'bet'o ne ndunthi mi 'befa, mi mafi'ú ne mi ena:

—¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'ú ra nda Davi! ¡Ajuá da japi núni xpá mehni pa da nda ja guecju! ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

¹⁰ Y ngu bi yut'a ja ra hnini Jerusale xi bi nthøxni ya ja'i ne mri 'ñembabi'ú 'na ngu 'na:

—¿To'oni 'bu?

¹¹ Nu'bú nú'ú to'o mi deni, bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni ra Jesu rá 'mehni Ajuá ne ra me Nasare de Galilea.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ú mri mpa mbo ra ndanija

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Nepu ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija, ne bi 'yeni gatho nú'ú to'o mri mpa ne mri ntai, ne bi pants'ua yá mexa ya mpataboja, ne bi pants'ua yá thuhni ya ma domitsu. ¹³ Y bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofogue ma ngu ra ngu dega søcambeni, pe nu'ahú xcá 'yøt'athohu ra ngu dega mfe.

¹⁴ Ne mi 'buhni 'raya goda ne ya doua ja ra ndanija. Nú'ú bi joni habu mi 'bai ra Jesu, y nu'á bi 'yøthe'ú, ne bi ñani. ¹⁵ Ha nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley bi hyanda nuya dangá t'øt'e bi 'yøt'a ra Jesu. Ne bi 'yøde nuya bātsi mi mafi ja ra ndanija ne mi eñ'ú: “¡Xá nsunda rá 'ñehe rá T'ú ra nda Davi!” Nu'bú nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi bi bø yá cue'ú. ¹⁶ Ne bi xipabi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinguí øde nú'a te manga nuyú ya bātsi?

Nu'bú ra Jesu bi datuabi'ú ne bi 'ñembi:

—Haha, dí øde. Xi nu'ahu ¿ha gue hincá hñe'thu ja ra Maca T'ofogue habu ena njaua?:

Asta ya bātsi ne ya 'uene nú'ú tsutho, Ajuá bi 'yøt'e pa bi søcambeni'a xi xá hño.

¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi zoguini ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne bi ma Betania pa ja bá oxini.

Ra Jesu bi japi bi 'yot'a 'nara 'bai gá igo

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Rá hyax'a bi menga pa Jerusale, ne de má 'ñu bi zu ra thuhu. ¹⁹ Y ja rá hyo ra 'ñu bi hyandi mi 'bahni 'nara

'bai gá igo, ne bi ma pa habu mi 'bai pa bi hyonga 'raya igo pa da zihma, pe hinte mi togue ni 'na, hõnse yá xi mi c'amtho. Nu'bú bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinhya'mu ma da nogue ri igo.

Y 'bestho nura ora'a bi 'yot'a nú'a ra 'bai gá igo. ²⁰ Y nu mi hyanda ya nxadi nú'a xqui nja, xi bi 'yø ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Hanja 'bestho bi 'yot'a nuna 'bai gá igo?

²¹ Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi majuani dí xi'ahu, 'bu xi gri pe'tshu ndunthi ra jamfri ne hingri dahuhu, nu'bú da za gui 'yøthu ya t'øt'e ngu núna dá øt'e. Nehe da za gui 'ñemfu nuna ra t'øhø da mponi rí ma pa ja ra ndehe, ne da mponi. ²² Gatho nú'a gui 'yadihu ne gui camfriu, gatho da za gui hñañhu.

Ra Jesu bi t'ambabi te mansiqui mi ha

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Nepu ra Jesu bi yat'a ma'na'qui ja ra ndanija Jerusale, ne bi nxahnate. Y nura ora mi xahnate, bi joni habu mi 'bai'a yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja, ne bi 'yambabi:

—¿To'o rá 'mehni'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya? ¿To'o bi 'ra'a nsiqui pa gui 'yøt'a njabu?

²⁴ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nequi ma ga øt'ahu 'nara nt'ani. Nu'bu gui xicju, nequi ga xi'ahu to'o rá 'mehni'gui pa dí øt'a njaua. ²⁵ Xi nú'a ra sistehe mi øt'a ra Xuua Xi'tsate, xi'a ¿to'o go bá pehn'a, Ajuá o ya ja'i?

Nu'bú nu'ú bi mudi bi 'ñámbase'u ne mri 'ñembabi:

—¿Te ga thatuahabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá go bá pehni, nu'bú nu'á da 'ñengaguihu: “Nu'bú ¿hanja hinga camfriu nú'a mi mañ'a?” ²⁶ Ha nu'bu xi ga emfu gue ra Xuua go bá pehna ya ja'i, nu'bú nu'ú da nja te da 'yøtcahu, ngue'a gatho'u beni gue ra Xuua go mrá 'mehni Ajuá.

²⁷ Nu'bú ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi datuabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Hindí pahe.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi hinga xi'ahu to'o bá pencagui pa dí øt'a nuya ya t'øt'e.

Ra 'bede de yoho ya t'u bi 'behna 'befi

²⁸ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñembabi ya nda gá macja:

—¿Te gui nuhmaguehu? 'Nara 'ñøhø mi pe'tsa yoho yá t'u, ne bi 'ñemba 'na de gue'u: “Rí ma ra 'befibya ja ra ua'obxi.” ²⁹ Nu'bú nura t'u'a bi dadi ne bi 'ñena: “Hina, papá, hinga ma.” Pe 'mefa bi ntsø'mse ne bi ma ra 'befi. ³⁰ Nepu ra dada bi 'ñembabi nú'a ma'na rá t'u: “Rí ma ra 'befibya ja ra ua'obxi.” “Haha, papá, ga ma”, bi 'ñembi. Pe nixi himbi ma. ³¹ Hangu de ri yoho ya t'u, ¿nda'a gue'a bi 'yøtua nú'a bi 'bepabi rá dada?

Bi dadi ya nda gá macja ne bi 'ñena:

—Nú'a ra t'u bi mehna rá mudi.

Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ya daga 'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i go gue'u ri 'bet'o que gue'ahu pa da yat'a ja rá hmanda Ajuá. ³² Ngue'a ra Xuua Xi'tsate bi 'ñehe bi 'ñu't'ahu ra hñoja'i, pe nu'ahú hinga ne gá camfriu nú'a bi mañ'a. Pe nuya daga 'yøt'ats'oqui ne ya ts'oja'i, nu'ú ha, bi gamfri nú'a bi manga ra Xuua ne bi 'ñobri'u. Pe nu'ahú masque gá hyanthu bi 'ñobri'u, pe hinga ne gá 'ñobriu y nixi gá camfriu nú'a bi mañ'a.

Ra 'bede de ya ts'omefi

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñemba ya nda gá macja:

—'Yøhu ma'na ra 'bede ma ga xi'ahu: Mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mi pe'tsa ndunthi ya hai, y nuya hai'u ja bi gaxni ndunthi ya obxi ne bi guts'i. Nepu ja bi hyocni yoho ya ngu, 'na pa habu da the'ma ra ngui gá obxi, ha nu'a ma'na pa ra dø'ma huahi.

Y nepu bi umba hñandi yá ua'obxi 'rayá mefi. Nepu nu'á bi ma yabu. ³⁴ Ha nu mi nja ra nthuqui, nura me ua'obxi bi mehna 'rayá 'bego pa da c'a'tsa ya hyanthuahi pa da hñanga nú'a made mri 'ñepabi. ³⁵ Pe nú'u ya

hyanthuahi bi gumpa yá 'bego ra me ua'obxi, 'na bi na'mbabi, nu ma'na bi hyo, ha nu ma'na bi tedo. ³⁶ Nepu rá ño'qui, ra me ua'obxi bi mehna ma'na ndunthi yá 'bego, pe nehe'u bri jabu ngu bi t'ø'tuabi nú'u yá mudi.

³⁷ Rá ngats'i ra me ua'obxi bi mehna se rá t'u ne bi 'ñena: “Numa t'u ha, ma da t'øte.” ³⁸ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi nura t'u, nu'ú bi 'ñembi 'na ngu 'na: “Nuni go guehni ma da ts'ocuabi ya hai. Maha ga hohu pa go ga cohu nuya hai.” ³⁹ Nu'bú ya hyanthuahi bi gu ra t'u ne bi guqui de ra ua'obxi, ne bi hyo.

⁴⁰ Xi nura me ua'obxi, ¿te ma da 'yø'tuabi nú'u ya hyanthuahi nu sta yopa mengui ja rá hai?

⁴¹ Nu'bú ya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra me ua'obxi hinda hueca nuya ts'oja'i. Ma da hyo'u, y nuya ua'obxi ma da umba hñandi ma'ra yá mefi. Ne nu'ú ha, ma da umba ra me ua'obxi made nú'a rí 'ñepabi.

⁴² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ya nda gá macja:

—Ha gue hincá hñe'thu ja ra Maca T'ofu nú'a mi mangua rá 'mehni Ajuá ma'met'o ne bi 'ñena:

Nú'a ra do bi føthmabu 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija,

ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yøt'e.

⁴³ Hangué dí xi'ahu gue ma da than'ahu nú'a ra ts'edi guí pe'tshu pa guí cathmahu ja rá hmanda Ajuá, ne ma go da t'umbabi ma'ra ya ja'i nú'u to'o ma da 'yø'tua nú'a da 'bepabi Ajuá. ⁴⁴ Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a da cuent'ua yá ndo'yo, y nu'a tó'o da ze'mi da qu'ε'ti.

⁴⁵ Y nu mi 'yøde ya nda gá macja ne ya fariseo nuya ya noyaya, nu'ú bi unga nguenda gue go mi sipabi'u.

⁴⁶ Hangué nu'ú mi ne da gahma ra Jesu, pe mi tsu ya ja'i ngue'a nuya ja'i

mi beni gue ra Jesu go 'nará 'mehni Ajuá.

22

Ra 'bede de ra nthati

¹ Ra Jesu bi yopa zofo ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, ne bi xipa ma'na ra 'bede, ne bi 'ñembi:

² —Ra Nda de mahets'i ma ga hyecuahu ngu 'nara nda bi 'yøt'a 'nara ngo ngue'a bi nthata rá t'u. ³ Bi mehna yá 'bego pa da tsi nú'u mi thø'mi da 'mu ja ra ngo. Pe nu'ú himbi ne bi 'mahni. ⁴ Nepu nú'a ra nda bi mehna ma'na'qui ma'ra yá 'bego ne bi 'ñembi: “Bá xiphu nú'u to'o dí tø'mhe gue ya stá hñocje, ne ya stá hohe ya ndamfri ne ma'ra ya hnocca mbo'oni. Ya gatho xa nthoqui, 'ñemfu da 'ñehe ra ngo.” ⁵ Pe nú'u to'o mi thø'mi hingo bi jamasu nú'a bi xipa nuya 'mehni, 'na bi mada ra 'befi ja yá huahi, ha nu ma'na bi ma da nu rá 'befi ja ra hnini, ⁶ ha nu ma'ra bi gumpa yá 'mehni ra nda, bi na'mbi nepu bi hyo.

⁷ Ha nu mi badi ra nda nú'a te xqui t'ø'tuabi yá 'mehni, xi bi bø rá cue. Hangué nu'a bi mehna yá soldado pa bi hyo nú'u ya hyote, nepu bi ts'a'tuabi yá hnini'u. ⁸ Nepu ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Ya ja gatho pa ra ngo, pe nú'u to'o ndí tø'mi himbi ne bi 'ñehe, bi nts'oc'baha. ⁹ Hangué nubya grí maha ja ya da'ñu, ne bá tsihu gatho nú'u guí tsuhabu.” ¹⁰ Nu'bú bi ma ya 'bego bá munts'a gatho nú'u bi zadi ja ya 'ñu, ya ts'o'mui ne ya hoja'i. Njabu bi ñuxa nura danga ngu habu bi nja ra ngo.

¹¹ Nu'bú ra nda bi yat'a mbo habu mi ja ra ngo pa bi zengua nú'u xqui zøhø. Ne bi hyanda 'na mi 'buhni nú'a hinxqui hye ra he dega ngo.

¹² Hangué nu'a bi 'ñembabi: “Amigo, ¿hanja gá cat'iua hinga he nú'a ra he dega ngo?” Pe nu'a hinte bi dadi.

¹³ Nu'bú ra nda bi 'ñembabi yá 'bego: “Tha'tuahu yá ua ne yá 'ye nuna ja'i, ne bá føthabu møte ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.”

14 Nu mi uadi ra Jesu bi metuabi ra 'bede'ya bi 'ñembi:

—Ngue'a ndunthi da ts'ofu, pe ts'utho nú'a xa thahni.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

15 Nu'bu nu mi 'yode ya fariseo nuya noyaya, nu'ú bi njiqui pa bi mambi hanja da za da xaxa ra Jesu dega noya. 16 Nu'bu bi mehna yá mfats'i'ya mahyegui co 'rayá mfats'i ra nda Erode pa bá ø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

—Xahnate, dí pahe gue nu'i guí manga nú'a majuani, ne guí udi xi xá hño rá noya Ajuá, ne hinto guí tsu, nixi guí huahna ya ja'i. 17 Hangué dá e ga an'ahe te guí xicje, ¿ha gue xá hño ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

18 Pe ra Jesu bi batuatho yá ts'omfeni'ya, hangué bi 'ñembi:

—Nu'ahú 'nagyá yohmihya, ¿pa te guí xaxcahya? 19 'Ñutcahya nú'a ra boja adi ra nda Cesa.

Nu'bu nu'ú bi 'ñutuabi nú'a ra boja mi adi. 20 Ha ra Jesu bi hyandi bi 'ñembabi:

—¿To'o rá c'oi núna huxcua ja ra boja, ne te rá 'be mangua?

21 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Umfya ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi'a, y nehe umfya Ajuá nú'a rí 'ñepabi.

22 Nu mi 'yode njab'ya, xi bi 'yønts'edi. Nepya bi zohni ra Jesu, bi ma'ya.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Nú'a ra pa'a, bi zøhø habya mi 'bya ra Jesu 'raya saduceo nú'ya mi camfri gue hinda yopa nte nú'ya xa du. Nu'ú bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

24 —Xahnate, ra Moise bi ma gue 'bya 'nara 'ñøhø da du ne hinda zogui ni 'nará batsi, nu'bu 'na de gue nú'ya yá cu nú'a ra 'ñøhø bi du da nthatui nú'a ra 'behña bi gohi sehe pa da pøtua rá 'bai ndu rá cu, ne da me'tsua

ya batsi pa da thu'mbabi rá thuhu ndu rá cu. 25 Nuje dá pahe yoto ya 'ñøhø mri ncu, nu'a rá maði bi nthati pe 'mefa bi du, ne himbi zocuabi ni 'nara batsi. Nepya 'mefa nurá 'behña bi nthatui 'nará cu ndu rá dame. 26 Nehe bi du nú'a rá ñoho ra 'ñøhø, nehe nú'a rá hñu, ne bi njabya gatho nú'ya yoto ya 'ñøhø bi nthatui 'nadra 'behña, ne 'mefa bi uadi bi du 'rama'na gatho nú'ya yoto. 27 Y rá ngats'i bi du ra 'behña nehe. 28 Nu'bu xi sta yopa nte gatho nú'ya xa du, ¿to'o xi majuani drá 'behña nú'a ra 'behña bi nthatui gatho nú'ya yoto ya 'ñøhø mri ncu?

29 Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Xi xá nts'o ri mfenihya ngue'a hinguí pahya ra Maça T'ofu nixi rá ts'edi Ajuá. 30 Ngue'a nura pa da yopa nte nú'ya xa du, ya hinda ma da nthati ya ja'i, ngue'a nu'ú ma da nja ngu ya enxe nú'ya bí 'byi mahets'i. 31 Pe de nú'a rá ñoho ra 'mai, ¿ha gue hincá hñe'thya nú'a bi manga Ajuá ne bi 'ñena?: 32 “Nuga go rá Ajuagui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'ya te, hingue de nú'ya xa du. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá.

33 Ne nu mi 'yode ya ja'i nurá nt'utuate ra Jesu, xi bi 'yø.

Ra hmada nú'a ma'na ra dangui

(Mr. 12:28-34)

34 Nu mi badi ya fariseo gue ra Jesu xqui go'tua yá ne ya saduceo, nu'bu bi munts'i'ya pa da nu te da 'yøt'le. 35 Nepya 'na de gue'ya mrá xahnate de ra ley bi ma bá xaxa ra Jesu, bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembi:

36 —Xahnate, ¿nda'a gue'a ra hmada ma'na ra dangui de gatho nú'ya ya hmada huxa ja ra ley?

37 Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembi:

—“Maði Ajuá ri Hmu con gatho ri mai, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri mfeni.” 38 Nuna go guehna xi ra dangui ne ra maði hmada. 39 Y nurá ñoho ra hmada ngut'atho, nú'a ena guí maði ri miq'eiui ne guí su

ngu grí nsu sehe. ⁴⁰ Ne gatho nú'a bi m̄anga ra Moise ja ra ley, ne nú'a bi m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nuya yoho ya d̄anga hmanda, go ri 'natho.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ua ra nda Davi?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ De mi 'b̄uhnitho ya fariseo, ra Jesu bi 'yø'tuabi 'nara nt'ani nehe, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Xi'ah̄u, ¿te xi guí mañ̄h̄u de ra Cristo rá 'mehni Ajuá nú'a ma da nda? ¿To'o guí emf̄u gue rá t'ua?

Ya fariseo bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Rá t'ua ra nda Davi.

⁴³ Nep̄u ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Nu'b̄ú ¿hanja ra Davi po rá ts'edi ra Maça Ndañi bi ma gue ra Cristo go gue'a rá Hmu? Ngue'a ra Davi bi 'ñena:

⁴⁴ Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá ehe guí hñudiua ja ma 'ñei asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de nja'ti ri ua.”

⁴⁵ Ha nu'b̄u go drá t'uhma ra Davi nura Cristo, nu'b̄ú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

⁴⁶ Nu'b̄ú ya fariseo himbi za te bi d̄adi, y desde ra pa'a ya ni 'na de gue'ua himbi za bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

23

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'b̄efi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Nep̄u ra Jesu bi zofu yá nxadi ne ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

² —Nubya ya fariseo ne ya xahnate de ra ley u't'a'ih̄u te rí b̄oni da m̄anga ra ley nú'a bi 'yofu ra Moise. ³ Hangué gatho nú'a da xi'ah̄u'ua 'yø't'eh̄u, ne ostí ma da zabi'ih̄u guí 'yøth̄u. Pe nehe oxqui tenbah̄u yá ts'o'b̄efi'ua. Nu'a udi'ua gue'a xá hño, pe nu'ú hingo øt'e nú'a udi'ua. ⁴ Nu'ú tutua ya ja'i ya 'bats'i xi xá hñu, pe nu'ú ni ts'ua yá mfats'i. ⁵ Nu'ú øt'a yá 'b̄efi ja yá thandi ya ja'i pa da p̄onga yá hmi, asta cueta ya t'ofu ja yá de ne tsata ya pants'a

xifri ja yá 'ye y ja xa nt'ofoni 'raya xeni de ra Maça T'ofu, ne nuyá he ma'na xá ma de yá he ma'ra ya ja'i pe yá nt'ets'itho. ⁶ Nu'ú de ja 'nara ngo ri ho da hñudi ja ya m̄adi hudi pa da ñuni, ne ri ho da hñudi ja ya hoga hudi nuni ja yá nija pa da t'e'tsua yá nsu. ⁷ Nu'ú ri ho dra zenjua ja ra tai co ndunthi ra t'equ'e'i, ne ri ho da t'embabi gue go gue'ua xi ya hoga xahnate.

⁸ Pe nu'ah̄u oxqui hoh̄u to'o da 'ñe'ts'a ri nsuh̄u da 'ñeñ'ah̄u gue go gyá xahnateh̄u, ngue'a gatho'ih̄u grí ncuh̄u, ne 'natho ri xahnateh̄u 'b̄ui, y nú'á go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p̄ehna Ajuá pa da nda. ⁹ Y nixi nú'ua to'o xahn'a'ih̄u nuua ja ra ximhai, oxqui emf̄u gue go gue'ua ri dadah̄u, ngue'a 'natho ri Dadah̄u 'b̄ui, y nú'á go gue'a bí 'b̄ui mahets'i. ¹⁰ Y nixi oxqui ma guí hoh̄u da t'eñ'ah̄u gue go gyá ndah̄u, ngue'a 'natho ri ndah̄u 'b̄ui, y nú'á go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá p̄ehna Ajuá pa da nda. ¹¹ 'B̄u 'na de gue'ah̄u da ne to'o da ndangui, mahyoni go gue'a dri 'b̄egoh̄u. ¹² Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexas̄bya, 'mefa da ua rá nt'ets'i, pe nu'a tó'o hingrá 'ñets'ibya, 'mefa go ma da t'e'tsua rá nsu ja rá thandi Ajuá.

¹³ ¡Nú'ah̄u xahnateh̄u de ra ley ne nú'ah̄u gyá fariseoh̄u, 'nagya yohmih̄u, huecate'ih̄u ngue'a ma xi dra castiga'ih̄u! Xcá co'th̄u ra gosthi pa hinto da yut'a ja rá hmanda Ajuá, nixi guí c̄ath̄u, ha nixi guí hoph̄u to'o da yut'i.

¹⁴ ¡Nú'ah̄u xahnateh̄u de ra ley ne nú'ah̄u gyá fariseoh̄u, huecate'ih̄u ngue'a ma xi dra castiga'ih̄u! Xi grí xadihm̄ah̄u ja ri nijah̄u ja yá thandi ya ja'i 'ñena hinte guí øth̄u, pe 'nagya yohmih̄u ngue'a guí hanbah̄u yá ngu ya 'b̄ente viuda, hangué Ajuá ma'na ma da castiga'ih̄u.

¹⁵ ¡Nú'ah̄u xahnateh̄u de ra ley ne nú'ah̄u gyá fariseoh̄u, 'nagya yohmih̄u, huecate'ih̄u ngue'a ma xi dra castiga'ih̄u! Nu'ah̄u grí mah̄uua grí mah̄uni guí hoñ̄h̄u ya ja'i pa guí 'ñutuabih̄u nú'a ri jamfrih̄u, y nu'b̄u

ya bi gamfri'ih_u, nu'bá ma'na guí ts'ocuah_u yá mfeni, ne ma'na ya gá 'yenth_u ja ra nidu ngu nú'a hab_u grí maha nehe.

¹⁶ ¡Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmah_u ra 'ñu, pe nixi guí pah_u hab_u grí maha nehe, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí eñh_u gue 'b_u 'nara ja'i da jura po ra nija, hinte ri muui nú'a bi jura. Pe 'b_u da jura po ra oro nú'a ja mbo ra nija, nu'bá h_u, guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁷ ¡Nagyá 'bemfenih_u, ya xcá 'b_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra nija o nú'a ra oro ja mbo ra nija? Ra nija gue'a ma'na ri muui, ngue'a ja xra japini ra oro. ¹⁸ Nehe guí eñh_u gue 'b_u to'o da jura po ra ata hinte ri muui nú'a bi jura. Pe nu'b_u da jura por nú'a ra 'baha xa thuxa ja ra ata, nu'bá h_u guí eñh_u gue ri muui nú'a bi jura. ¹⁹ ¡Nagyá 'bemfenih_u, ya ma'na xcá 'b_u ra 'ñu! ¿Nda'a ma'na ri muui, ra ata o nú'a ra 'baha xa thuxni ja ra ata? Ra ata gue'a ma'na ri muui ngue'a ja bri japini nú'a ra 'baha'a. ²⁰ Hangué nu'a tó'o ri jura po ra ata, hingue hõnse po ra ata ri jura, nehe ri jura po gatho nú'a ra 'baha xa thuxni nehe. ²¹ Ne nu'a tó'o ri jura po ra nija, hingue hõnse po ra nija ri jura, nehe ri jura po Ajuá ngue'a nu'a ja 'bahni'a. ²² Nu'a tó'o ri jura po mahets'i, hingue hõnse po mahets'i ri jura, nehe ri jura po rá hudi Ajuá ne por gues_e Ajuá ngue'a go gue'a rá hudi'a.

²³ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Nu'ahú guí 'uecj_u 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí tah_u 'b_u guí pah_u ra zi xac'ri, o ra zi ani, o ra zi cominu. Pe hingo guí øth_u nú'a ma'na mahyoni ngu mǎnga ra ley, hinguí udih_u ra hoga'm_u, nixi otho ri nthecateh_u, ne hinguí øth_u nú'a guí mǎñh_u. ²⁴ Nu'ahú guí ne gui 'ñuhmah_u ra 'ñu, pe nixi guí pah_u hab_u grí maha nehe. Nu'ahú guí njah_u ngu 'nara ja'i nú'a faxa ra t'afi pa hinda tho ya t'uca zu'ue, pe sta zi, tut'atho

ya danga zu'ue, y nixi bi za te 'b_e bi dut'i.

²⁵ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí njah_u ngu ra xat'a vaso ne ra xat'a manza, x_uqui hõnse de thi ha nu de mbo xi rá nts'o. Njab_u mbo ri mfenih_u nehe hinxá nt'axi ngue'a gyá ndusteh_u ne gyá ts'o'yoh_u. ²⁶ 'Nagyá godah_u. Hy_eh_u 'met'o ya ts'omfeni pa njab_u strá nt'axi'ih_u ne pa da za gui 'yøth_u nú'a xá hño.

²⁷ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí njah_u ngu ya pantyo xi xá nt'axi de thi ne ri hnequi mahotho, pe mbo xi rá dama nts'o. ²⁸ Hangué nu'ahú guí njah_u nehe ngue'a guí 'ñet'a hoja'ih_u pe guí beñh_u ya ts'omfeni ne gyá yohmih_u.

²⁹ ¡Nú'ah_u xahnateh_u de ra ley ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u, huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Guí jamasubih_u yá pantyo nú'á yá 'mehni Ajuá xa du, ne guí cath_u mahotho nuyá pantyo nu ma'ra ya hoja'i xa du. ³⁰ Ne guí eñh_u: "Nu'b_u ya gra 'bahmahe nuya pa'á, nu'bá hinstá faxhe ndu ma xitahe pa xa hyopa nú'á yá 'mehni Ajuá." ³¹ Hangué nu'ahú guí mǎnseh_u gue go gue'a'ih_u gyá t'uh_u de nú'á to'o bi hyopa yá 'mehni Ajuá. ³² Hangué nú'a hingo bi juata ndu ri xitah_u, ma go gui juadi gui 'yøth_ubya.

³³ ¡Nu'ahú guí njah_u ngu ya qu'eña, hinguí ma guí c'oth_u de ya danga ugui nú'á ma guí thoh_u ja ra nidu! ³⁴ Ma ga pehn'ah_u ma'ra ya 'mehni ne ma'ra ya bamhya ne ma'ra ya xahnate. 'Ra de gue'á ma guí hyoh_u, nu ma'ra ma guí tsath_u ja ra pont'i, ha nu ma'ra ma guí na'mbabih_u ja ri nijah_u, ne hinhyab_u ma guí hoph_u da 'm_ui'á. ³⁵ Y njab_u ma go gui juth_u nehe de nú'á ya hoja'i xa tho, bi m_udi co ra Abé asta ra Sacaría nú'a mrá t'á ra Berequía. Nura Sacaría go gue'a gá hyoh_u mbo

ri nijah_u guetb_u ja ra ata. ³⁶ Xi majuani dí xi'ah_u gue nu'ah_u ma go gui tuxh_u gatho nuya thaiya.

Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale

(Lc. 13:34-35)

³⁷ Nu'ah_u me Jerusale, guí tédoh_u ne guí hoph_u yá 'mehni Ajuá nú'uh bí pehn'ah_u. ¡Hangu ya i'qui dá ne ga munts'ahma'ih_u ngu 'nara zi øni huixa yá zi t'uh'ni, pe nu'ah_u hingá neh_u! ³⁸ Nu'bú nuri nguh_u ma da gose. ³⁹ Ngue'a dí xi'ah_u gue ya hingui ma gui yopa hyandgaguih_u asta hinga yopa pengui. Nu'bú há, nu'ah_u ma gui 'ñeñh_u: “Xá nsunda nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da ndá ja guecj_u.”

24

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Nep_u ra Jesu bi bøni de ra ndanija, ne ya mi 'ba'ñu'a yá nxadi bi e bi zudi pa bi 'ñutuabi gatho nuya ngu de ra ndanija. ² Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'uh:

—Xi majuani dí xi'ah_u, gatho nuya nguy_u ma da nhuati ne hinda ma da gohi ni 'nara do maña co ma'na rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ De guehni bi ma ra Jesu co yá nxadi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo, ne ja bá huhni ra Jesu. Nep_u bi joni yá nxadi pa bi 'yamba seh'e'a ne bi 'ñembi:

—Dí ne xi gui xicje ha'm_u ma da nja nú'a gá ma, ne te ma nt'udi ma ga hanthe pa ga pahe gue ya ma gui yopa penguiua ma'na'qui, ne pa ga pahe ha'm_u rá uadi ra ximhai.

⁴ Nu'bú ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Jamah_u oto sti ma da hya'ah_u.

⁵ Ngue'a ma da 'ñehe ndunthi nú'uh to'o di ñá de ma thuhu ne di eñ'uh: “Nugui go drá Cristo bá pencagui Ajuá pa ga ndá.” Y njab_u ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ⁶ Nehe ma gui 'yødeh_u da hma de ya tuhni nú'uh ya ja, ne nú'uh hingui jatho. Pe nu'ah_u osti ma da du

ri mah_u, ngue'a pe'tsi te da njab_u. Pe hingo gue'a rá uadi ra ximhai ngue'a ri 'betho ma'ra te da nja. ⁷ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra ya hnini. Ma da nja ra danga thuhu ne ya danga hñeni, ne ma da nja ya mbimhai haburaza. ⁸ Y gatho nuya dumaiya, guehya ya mudi ugui.

⁹ Nú'uh hingyá gamfri ma da gu'ah_u da nap'ah_u o da hyo'ah_u, ne toraza da utsa'ih_u ngue'a xcá camfriguih_u. ¹⁰ Ha nuya pa'uh ndunthi ma da 'bedi yá jamfri, ne ma da 'ñatsa 'na ngu ma'na, ne ndunthi ma da da yá miqu'eiui. ¹¹ Y ma da 'm_u ndunthi ya hyate badi, da 'ñena gue go xuá mehna Ajuá, ne ma da hyat'a ndunthi ya ja'i. ¹² Ndunthi ya ja'i ma da 'bedi ra hmate ngue'a ma'na xi ma da ndangui ra ts'oqui gatho ja ra ximhai. ¹³ Pe nu'a tó'o hinda 'uegue de Ajuá, nú'a go gue'a ma da mpøhø. ¹⁴ Ma da nt'øde ra noya gue ra Ndá de mahets'i ma da 'ñehe pa da ndá. Nuná ma da nt'øde ja gatho rá nguni ra ximhai pa njab_u da 'yøde gatho ya ja'i de gatho ya hnini. Nep_u de gue'a ja dí uadi ra ximhai.

¹⁵ Ra Dañe nú'a mrá 'mehni Ajuá bi 'yofo de nú'a ra ts'ot'øt'e ma da nja mbo ja ra ndanija de Jerusale pa da nts'onga ra ndanija. —Nu'a tó'o da hñe'ta nuna t'ofoná mahyoni da badi xá hño te ma.— Ha nu xcrí hyanth_u da t'øt'a njab_u mbo ra ndanija, nu'bú njab_u gui pah_u gue ya bi zø ra ora. ¹⁶ Nu'bú nu'ah_u me Judeah_u, ma gui 'bath_u grí maha ja ya t'øhø. ¹⁷ Y 'b_u gri 'yoh_u ja rá patio ri nguh_u, oxqui ma gui cath_u 'met'o pa te gui hñaxh_u, ngue'a mahyoni gui dama maha. ¹⁸ 'B_u gri 'yoh_u ra 'bēfi ja ya huahi, oxqui penj_u ja ri nguh_u pa gui hñaxa ri heh_u. ¹⁹ Huecazite nú'uh ya 'behña di da'thi ne dya nz_u nuya pa'uh. ²⁰ 'Yaph_u Ajuá gue nú'a ra pa xcrí 'bath_u, hindi ta ya tse nixi dra pa dega tsaya. ²¹ Ngue'a nuya pa'uh ma da nja ndunthi ya ts'othogui nú'uh hinhya'm_u xa hnequi desde bi mudi ra ximhai, ne nixi hinda ma da yopa

nja ma'na'qui. ²² Ajuá ma da 'yøt'e pa hinda njabũ ndunthi ya pa, ngue'a nu'bu da njabũ ndunthi ya pa, nu'bu da du gatho. Pe po rá ngue ya gamfri, Ajuá ma da 'yøt'e pa da thogui 'bestho nú'ũ ya pa dega ts'othogui.

²³ Nu'bu 'na to'o da 'ñeñ'ahũ gue nuua ja 'bũcua ra Cristo nú'á bá pẽhna Ajuá pa da nda, o bí 'bũ ringuehni, oxqui ma gui camfribihũ. ²⁴ Ngue'a ma da 'mũ 'raya ja'i da 'ñena gue go di gue'ũ ra Cristo nú'á bá pẽhna Ajuá pa da nda, ne ma da 'mũ ma'ra ya hyate badi. Nú'ũ ma da 'ñudi ndunthi ya danga nt'udi ne da 'yøt'a ya t'øt'e 'ñena xi majuaní pa da hyat'a ya ja'i, ne da nehma'ũ da hyat'a ya gamfri nehe. ²⁵ Ya stá 'bẽt'o'ihũ ra noya de nú'á ma da nja, hangue ostí ma da tha'ahũ. ²⁶ Hangue 'bũ da t'eñ'ahũ gue ra Cristo bí 'bũ ja ra mbonthi, oxqui ma gui mahani. O 'bũ da t'eñ'ahũ: “Ndi bá ehũ ja 'bũcua mbo ra ngu”, oxqui ma gui camfribihũ. ²⁷ Ngue'a nurá yo'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i xcrá thamfrihũ da dama zøhø ne da hnequi gatho ja ra ximhai nja ngu 'nara huẽ ri yot'a mbøxhyadi ne asta yũhyadi. ²⁸ Nuya pa'ũ ma da nja ngu ya pada ri munts'i habũ 'bẽni nú'á te xa du.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ Ngu da thogui nuya pa'ũ dega ts'othogui, 'bestho ma da 'mẽxuui ra hyadi, ne ra zana hinda ma da yot'i. Ya tsø ma da dagui de mahets'i, y mahets'i ma da huat'i nts'edi. ³⁰ Nepũ ma da hnequi 'nara nt'udi nuni mahets'i de rá yo'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i, ne gatho ya ja'i de ra ximhai ma da nzoni nu stí hyandi da zøhø, nu sta 'ñehe ja 'nara guui con gatho rá ts'edi ne co rá nsunda pa da e da nda. ³¹ Ma da nt'øde 'nara trompeta, nepũ Nú'á To'o bi e bi Nja'i ma da mẽhna yá enxẽ gatho ja rá ngũni ra ximhai pa da munts'a gatho nú'ũ xa huahni'a.

³² 'Yøhũ nuna ra 'bede de ra igo: Nu xcrí hyanthũ gue ya ja yá 'roho ne ya ja yá xi, nu'bu gui pahũ gue ya ma da zøhø ya pa dega pahyadi. ³³ Hangue nu xcrí hyanthũ da nja gatho ngu nú'á dí xi'ahũ, pahũ gue Nú'á To'o bi e bi Nja'i ya ma dua yopa pengui. ³⁴ Xi majuaní dí xi'ahũ gue gatho nuya ma da madi da nja ante da du nuya ja'i 'bũbya ja ra ximhai. ³⁵ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mũ da uadi, ma da nja pa nzantho.

³⁶ Ni 'na hinto padi ra pa nixi ra ora nurá yo'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i, nixi nú'á, nixi ya enxẽ bí 'bũ mahets'i hingui padi, hønse ma Dada ha, go padi ha'mũ da 'ñehe.

³⁷ Ha nu sta yopa 'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i, ma da nja ngu nú'ũ ya pa de ra Noé. ³⁸ Nuya pa'ũ ante da ñuxa ra dehe ja ra ximhai, ya ja'i mi ñuni mi tsithe ne mi øt'anthati ngu xi yá nzai. Mi øt'a njabũ asta nú'á ra pa bi yat'a ra Noé ja ra danga motsa nú'á xqui hyoqui. ³⁹ Nepũ mi damfri'ũ bi ñuxa ra dehe ja ra ximhai ne bi jat'i gatho nú'ũ ya ts'oja'i. Ma da njabũ nehe nú'á ra pa rá yo'ñehe Nú'á To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁰ Nuya pa'ũ, 'bũ yoho ya 'ñøhø di 'yo ra 'bẽfi 'nadbũ ja ra huahi, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'ũ, ha nu ma'na da gohni. ⁴¹ 'Bũ yoho ya gũni di 'bũ 'nadbũ, sta damfri da ts'ixa 'na de gue'ũ, ha nu ma'na da gohni.

⁴² Hangue ndø'mhũ, ngue'a hingui pahũ ha'mũ ma da zøhø ri Hmuhũ. ⁴³ Ya guí pahũ, 'bũ 'nara me ngu di pahma te ma ora da zøhø 'nara be, nu'bu hinda 'ñaha'a pa hinda hopa ra be da xocua rá ngu pa da bepabi. ⁴⁴ Hangue ne'ahũ xi da ndø'mhũ, ngue'a xcrí thamfrihũ da zøhø Nú'á To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bego ne ra ts'o'bego

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Nu'á tó'o ra hoga 'bego ne xi ra hoja'i tsa da t'ent'ua rá 'yẽ rá ngu rá hmu, nehe da t'ent'ua rá 'yẽ ya 'bego nú'ũ hoqui te da ts'i ora mahyoni. ⁴⁶ Nu'bu xi da johya nú'á ra hoga 'bego

nu sta zøhø rá hmu da zudi di øt'a ngu nú'a rí ñehe. ⁴⁷ Xi majuañi dí xi'ah_u, nura hmu'a ma da hñuxa dega 'betri nú'a ra 'bego pa da supa gatho nú'a te pe'tsi. ⁴⁸ Pe xi'b_u nura 'bego'a da bøni dra ts'o'm_ui y da beni gue rá hmu hinga 'bestho da ðama mengui, ⁴⁹ nep_u nu'á da mudi da na'mba yá mi'b_uegoui, ne da ma da ñuniui ne da ntsiui ya tixfani. ⁵⁰ Ha sta ðamfri da zøhø rá hmu nú'a ra ora hindi tø'mi. ⁵¹ Nu'b_u nura hmu'a ma xi da ncue co nurá 'bego'a, hangue da umba 'nara ðanga castigo, ne da mehna hab_u 'b_u ya yohmi pa ja dí nzonini ne ja dí gustri yá ts'i.

25

Ra 'bede de 'ret'a ya nxutsi

¹ Nurá yo'ñehe ra Nða de mahets'i ma ga hycuah_u ngu ra 'bede de 'nara nthati bi nja. 'Ret'a ya nxutsi bi hñaxa yá ñot'i dega aceite pa bi ma bá thadi nú'a ra 'ñøhø mi ma da nthati. ² Ha de nú'u 'ret'a ya nxutsi, cut'a xqui hñoqui co yá ñot'i, pe nú'u má cut'a hinxqui hñoqui. ³ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, himbi hñaxa ndunthi ra aceite pa da xit'a ja yá ñot'i. ⁴ Pe nu'u má cut'a xqui hñoqui ha, bi ñu'tsa yá ñot'i co ra aceite, nehe bi hñaxa 'nara xito mi ñuts'i pa sta thegue nú'a mi po ja ra ñot'i da xit'a ma'na. ⁵ Hinga 'me bi zøhø nú'a mi ma da nthati, hangue gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi bi z_u ra t'ah_u ne bi 'ñah_u. ⁶ Y ngu made ra xuui bi nt'øde 'nara hmafi ne bi t'emba ya nxutsi: “jYa xa ñecua núni ma da nthati, bá eh_u gui thadih_u!” ⁷ Nu'b_u 'bestho bi nuhu gatho nú'u 'ret'a ya nxutsi ne bi mudi bi tsøgue yá ñot'i. ⁸ Ha nú'u cut'a hinxqui hñoqui, 'bestho bi 'ñembabi nú'u má cut'a xqui hñoqui: “Xecje ts'uri zi aceiteh_u ngue'a ya huet'atho ma ñot'ihe.” ⁹ Ne nú'u ya nxutsi xqui hñoqui bi ðatuabi nú'u má cut'a ne bi 'ñembi: “Hina, hinga xe'ahe, xi'b_u ga njaheb_u ngu'ah_u. Ma'na xá hño grí maha gui tañh_u hab_u bí 'ba. Bá tañh_u pa gue'ah_u.” ¹⁰ Pe de bi ma'u da danga ra aceite, nura ora'a bi zøhø

nú'a mi ma da nthati. Nu'b_u nú'u cut'a ya nxutsi xqui hñoqui bi meui ne bi yut'ui'u mbo hab_u mi ma da nja ra ngo dega nthati. Nep_u 'bestho bi jot'a ra gosthi. ¹¹ Ha 'mefa bi zøhø nú'u ma'ra ya nxutsi ne bi 'ñeñ'u: “jXogaguihe ra gosthi, zi Hmu, xogaguihe!” ¹² Pe nú'a to'o mi ma da nthati bi ðatuabi'u ne bi 'ñembi: “Xi majuañi dí xi'ah_u gue hindí pa'ah_u to'o'ih_u.”

¹³ Nu'b_u ra Jesu bi 'ñena:

—Hangue nu'ah_u hñocj_u ne xi da ndømh_u, ngue'a hinguí pah_u te ma pa ni te ma ora ma da zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra 'bede de 'nara hmu bi zocua ra boja yá 'bego

¹⁴ Nehe rá yo'ñehe ra Nða de mahets'i ma ga hycuah_u ngu rá 'bede 'nara hmu co yá 'bego. Nú'a ra hmu ya mi 'ba'ñu da ma ja ma'na ra hai yab_u, ne bi zohna 'rayá nzai 'bego pa bi zocuabi rá boja pa da xu de da pengui.

¹⁵ Na de gue'u bi zocuabi cut'a 'mo, ma'na bi zocuabi yo 'mo, ha nu'a ma'na bi zocuabi 'na 'mo. Ngu rá ndangui rá mfadi cada 'na, gue'a rá ndunthi ra boja bi ts'ocuabi. nep_u ra hmu bi g_u rá 'ñu bi ma. ¹⁶ Nú'a ra 'bego xqui ts'ocuabi cut'a 'mo, nu'á bi ma bi punts'a nura boja'a ne bi ðah_u má cut'a 'mo. ¹⁷ Ha nu'a tó'o xqui ts'ocua yo 'mo mbexo, bi punts'a nú'a ra boja'a, ne bi ðah_u má yo 'mo. ¹⁸ Pe nu'a tó'o xqui ts'ocua 'na 'mo mbexo, nu'á bi ma bá xei 'nara o'tsi ne bi 'yagui nú'a ra boja xqui zocuabi rá hmu.

¹⁹ Bi thogui ndunthi ya pa, nep_u bi zøhø ra hmu bi 'ñut'uendauí yá 'bego. ²⁰ Bi zøhø 'met'o nú'a xqui ts'ocua cut'a 'mo, ne bi umba rá hmu nú'a má cut'a 'mo xqui ðah_u de nú'a xqui ts'ocuabi, ne bi 'ñembabi: “Gá tso-gagui cut'a 'mo, pe nubyá jaua nuna má cut'a 'mo stá tah_u de nú'a gá tso-gagui.” ²¹ Nu'b_u ra hmu bi ðadi ne bi 'ñena: “Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagra hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá paði xcá japi

da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahú." ²² 'Mefa bi zøhø nú'a to'o xqui ts'ocua yo 'mo, ne bi 'ñemba rá hmu: "Gá tsogagui yo 'mo, pe nubyá jaua nuna má yo 'mo stá taha de nú'a yo 'mo gá tsogagui." ²³ Nu'bá ra hmu bi dadi ne bi 'ñembabi: "Xi xá hño ri 'befi. Nu'i xi 'nagrá hoga 'bego. Nubyá ma ga tsoc'a'i ma'na ndunthi ra boja pa gui japi da xu, ngue'a xi xcá padi xcá japi da xu nú'a 'na tui dá tsoc'a'i. Nubyá bá ehe pa ga johyahú." ²⁴ Pe nu mi zøhø nú'a ra 'bego xqui ts'ocua 'na 'mo, nu'a bi 'ñembabi rá hmu: "Nuga dí padi gue xi grí japa ri 'bego da mpefi nts'edi ne guí xofo habu hingo xcá pot'i, ne guí munts'a ra trigo habu hingo xcá piqui. ²⁵ Hangue nuga dá tsu'i, xi'bu ga tuxa ra thai, hangue dá ma dá agui ri boja ja ra hai. Pe nubyá jaua nuna gá tsogagui." ²⁶ Bi dadi ra hmu ne bi 'ñembabi: "Nu'i 'nagrá ts'o'mui ne 'nagrá dahñe 'bego, 'bu guí beni gue dí xofo habu hingo stá pot'i ne dí munts'i habu hingo stá piqui, ²⁷ nu'bú çha gue himi tsa xcá nu te xcá 'yøt'e pa xa xu ma boja dá tsoc'a'i pa xa t'acagui rá taha ma boja núbya dá tsøhø?" ²⁸ Nepu ra hmu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'ñoui: "Hñambabihú nú'a ra boja dá tsocuabi nuni ra dahñe 'bego, ne umfu nú'a to'o pe'tsa 'ret'a 'mo. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o pe'tsi, ma'na ma da t'umbabi pa asta da bonguabi. Pe nu'a tó'o ts'utho pe'tsi, nu'a da thambabi nú'a ts'u pe'tsi pa ya hinte da me'tsi. ³⁰ Hangue nú'a ra 'bego hinte rá 'befi, ma'na xá hño juhú ne 'yenthú ja ra 'bexuui pa ja dí nzonini ne ja dí gustrí yá ts'i."

Ra Jesu ma da hñá'mba nguenda ya ja'i de ra ximhai

³¹ Nu sta 'ñehe pa da nda Nú'a To'o bi e bi Nja'i, ma da 'ñoui gatho yá enxé, ne ma da hñudi ja rá maça hudi con gatho rá nsunda. ³² Nuni ja ma da munts'ini gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai, y nura Nda ma da 'ueca 'na ngu 'na, ngu øt'a ya ma'yo co ya zi deti ne ya t'axi.

³³ Nu'a ma da 'ba'ma ja rá 'ñei gatho ya zi deti, ne nu ja rá ngaha ja ma da 'bam'ni gatho ya t'axi. ³⁴ Nu'bú ma da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá 'ñei: "Bá ehú nu'ahú xa jap'ahú ma Dada. Ma gui cuthúbya nuni mahets'i habu bí manda ma Dada nuni habu xqui thoqui pa gue'ahú de ante da thoca ra ximhai. ³⁵ Dí 'ñepi gui cuthúni ngue'a nú'bu mi tsuca ra thuhu, go gue'ahú gá 'racju te dá tsi. Ne nú'bu mi tsuca ra nduthe, go gue'ahú gá 'racju ra dehe dá tsi. Ne nú'bu ndí ne'ñu, go gue'ahú gá 'racju ntsaya dá oxi. ³⁶ Ne nú'bu mi otho te ga he, go gue'ahú gá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndrí hñeni ne dá ofadi, go gue'ahú gá ma gá c'ascahú." ³⁷ Nu'bú nú'u to'o xa 'yøt'e xá hño ma da dadi ne da 'ñena: "Ma zi Hmu'ihe, çha'mú dá hant'ahe gue mi tsu'a ra thuhu nepu dá 'ra'ahe te gá tsi? O çha'mú dá hant'ahe gue mi tsu'a ra nduthe nepu dá 'ra'ahe ra dehe? ³⁸ O çha'mú dá hant'ahe gue ngrí ne'ñu nepu dá 'ra'ahe ntsaya gá oxi? O çha'mú dá hant'ahe gue mi otho te gui hye, nepu dá 'ra'ahe te gui hye? ³⁹ O çha'mú dá hant'ahe ngrí hñeni o nguí ofadi nepu dá ma dá c'a'ts'ahe?" ⁴⁰ Nu'bú ra Nda da datuabi ne da 'ñena: "Xi majuañi dí xi'ahú gue nu'bu gá faxhú 'na de guehyú ma cu hinte mri muui ja yá thandi ya ja'i, pahú gue go guecagui gá faxcahú."

⁴¹ Nepu ra Nda da 'ñembabi nú'u di 'bai ja rá ngaha: "Nu'ahú 'uehú de gueque. Nu'ahú xa zu'ahú rá cue Ajuá, grí maha pa ja ra nidu habu zø ra tsibi pa nzantho, nuni habu xa thoqui pa ra ts'ondahi ne yá ts'o'énxé. ⁴² Ngue'a mi tsuca ra thuhu pe nu'ahú hingá 'racju te dá tsi. Ne mi tsuca ra nduthe pe nu'ahú hingá 'racju ra dehe dá tsi. ⁴³ Ne nú'bu ndí ne'ñu, nu'ahú hingá 'racju ntsaya dá oxi. Ne mi otho te ga he pe nu'ahú hingá 'racju te dá he. Ne nú'bu ndí hñeni ne ndí ofadi, nu'ahú hingá ma gá c'ascahú." ⁴⁴ Nu'bú nú'u ya ts'o'ja'i ma da dadi ne ma da 'ñena: "Ma zi Hmu'i, çha'mú dá hant'ahe mi tsu'a ra thuhu o ra nduthe, o ngrá ne'ñu, o bi 'ñotho te gui

hye o gá hñeni o gá ofadi, nepu hindá fax'ahé?" ⁴⁵ Nepu ra Nda da datuabi ne da 'ñembi: "Xi majuani dí xi'ahu, nu'bu hingá faxhu 'na de nuyu ma zi cu hinte mri muui pa ja ri thandihu, pahu gue go guécagui hingo gá faxcahu." ⁴⁶ Nu'bá nuya ts'oja'i ma da ma pa ja ra nidu habu da 'múi pa nzantho. Ha nu'u tó'o xa 'yot'e xá hño ma da yut'a mahets'i habu bí ja ra te pa nzantho.

26

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Nu mi uadi ra Jesu bi mangu gatho nuya noyaya, bi 'ñembabi yá nxadi:

²—Ngu guí pahu gue hõnse yo pa ri 'bedi pa da t'ot'a ra ngo dega pascua, ne nuya pa'u gue'bu ma dra da Nú'a To'o bi e bi Nja'i pa dra pont'i ne da tho.

³ Ne nura pa'a bi mangu njabu ra Jesu, nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, bi munts'i'u ja rá ngu ra Caifá nú'a to'o xi mrá danga nda gá macja.

⁴ Nuni ja guehni bi 'ñu'ti'u pa hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da za da gu ne da hyo. ⁵ Ne bi bense'u bi 'ñémbi'u:

—Nubyá hinga ma ga øthu núna dí beñhu ga øthu ngue'a ra ngo, pa hinda ñants'a ya ja'i.

'Nara 'behña bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu 'nara hoga ñuni

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra t'uca hnini Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. ⁷ Ha ra Jesu mi hudi ja ra mexa, ne de gue'a bi zõnga 'nara 'behña mi ha 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara dehe xi mi yuni xá cuhi ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsua ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra dehe'a. ⁸ Ha nu mi hyanda ya nxadi nú'a mi øt'a nú'a ra 'behña'a, bi bø yá cue ne bi 'ñena:

—¿Hanja bri fantho nuna dehe xi rá maði? ⁹ Nuna deheni xa za xa 'ba hmaha, ngue'a ri muui ndunthi ra boja, ne xa t'umba hmaha 'nara mfats'i ya hyoya.

¹⁰ Nu'bá ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí mañhu njabu de nú'a bi 'yot'a nuni ra zi 'behña? Nuní xa 'yot'a 'nara hño pa guequi. ¹¹ Oguí hyøcju nú'a xa goxcagui, ngue'a nuya hyoya ma gui 'buhu nzantho con gue'u, pe nugui hingá nzantho ma ga 'bui con gue'ahu. ¹² Nuní bi goxcagui nú'a ra dehe yuni xá cuhi pa nu xcrá nt'agui. ¹³ Xi majuani dí xi'ahu gue haberaza de ra ximhai da hmanga ma noya, nehe da hma de nú'a xa 'yøtcagui nuni ra zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Nepu 'na de gue nú'u 'ret'amayoho ya nxadi mrá thuhu ra Juda Iscariote bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja, ¹⁵ y nu'á bi 'ñembabi'u:

—¿Hangu guí 'racju pa ga da'a'ihu ja ri 'yehu ra Jesu?

Nu'bá 'bestho ra ora'a bi gohui'u 'nara cohi, ne ya nda gá macja bi umbabi ra Juda Iscariote 'natema'ret'a ya t'axboja. ¹⁶ Y desde ra pa'a ra Juda mi honi hanja da za da da ra Jesu ja yá 'ye'u.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹⁷ Nepu bi dat'a ya pa de 'nayá ngo ya xodyo, gue'a ra ngo de ya thuhme nsi ra nzoi. Y nú'a ra maði pa de ra ngo, yá nxadi ra Jesu bi ma bá tsadi pa bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Habu guí ne ga hocje ra hñuni dega pascua?

¹⁸ Ha ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja ra hnini bá c'a'tshu 'nara 'ñøhø ne gui 'ñembabihu: "Bá pencahe ra Xahnate gue ga xi'ahé njaua ngu nú'a bá ma: Ya ma da dat'a

ma ora, ne pe'tsi te ga øthe ra hñuni dega pascua co ma nxadi ja ri ngu.”

¹⁹ Nu'bu ya nxadi bi 'yøt'e ngu nú'a xqui 'bεpabi ra Jesu, hangue nu'á ja bá hocni ra hñuni dega pascua.

²⁰ Nu mi nxuui ra Jesu bi hñudi ja ra mexa con gatho nú'ε 'rεt'amayoho yá nxadi. ²¹ Ha de mri ñuñ'ε, ra Jesu bi 'ñembabi'ε:

—Xi majuañi dí xi'ahε gue 'na de gue'ahε ma gui dagaguihε.

²² Nu'bu gatho yá nxadi bi du yá mui, ne nu'á 'na ngu 'na bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go guecagui?

²³ Y ra Jesu bi datuabi'ε ne bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o drí ñu'mebya ja 'nadra manza, nú'a go gue'a ma da dagagui.

²⁴ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ya 'yo ra 'ñu pa da t'øt'e ngu nú'a mąnga ra Maça T'ofu, pe huecate nú'a ra ja'i to'o ma da da'a. Ma'na xá hño hinxá 'mąhma nú'a ra ja'i'a.

²⁵ Nepε ra Juda nú'a to'o mi ma da da ra Jesu bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, ¿ha gue go guecagui?

Ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Haha, go nu'i.

²⁶ Nura ora mri ñuni'ε, ra Jesu bi gε ra thuhme, bi 'yapa Ajuá rá Dada da japi, ne bi heque, nepε bi umbabi yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Tsihε nuna thuhme, nuna go guehna ma ndo'yo.

²⁷ Nepε bi gε ra vaso nú'a mi po ra vinu, ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, nepε bi umba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Tsihε nuna vinu grí gathohε.

²⁸ Nuna go guehna ma ji ma da mfani pa da put'a yá ts'oqui gatho ya ja'i. Nehe go guehna ra seña de ra 'ra'yo cohi. ²⁹ Pe dí xi'ahε gue ya hinga ma ga yopa tsi ma'na'qui nuna ra vinu dega obxi con gue'ahε nuua ja ra ximhai. Ma ga yopa tsi ma'na ra 'ra'yo vinu con gue'ahε, pe nuni mahets'i habε bí manda ma Dada.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Ha nu mi uadi bi duta 'nara jahña, bi ma'ε pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

³¹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'ε:

—Nura nxuui bya gatho'ihε ma da du ri muihε ne ma gui tsogashua. Ngue'a Ajuá ma Dada mąnga njaua ja ra Maça T'ofu: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti ri su'a ma da nxani habεraza,” njabε ena. ³² Hangue nugui ma da thogagui, pe nu xcrá yopa nte, ma ga 'bet'o de gue'ahε pa Galilea.

³³ Nu'bu ra Pedro bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Masque gatho ma'ra da 'uegue de gue'a'i, pe nugui hinhya'mε ga 'uegue de gue'a'i.

³⁴ Ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Xi majuañi dí xi'a'i gue núbya dí nxuui ma gui cōngagui hñu'qui ante da mafi ra me'nja.

³⁵ Nu'bu ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Masque ga tuui mahyεgui pe hinhya'mε ga cōñ'a'i.

Y gatho ma'ra ya nxadi bi ma njabu nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Nepε ra Jesu bi zøhøni co yá nxadi ja nú'a ra luga rá thuhu Getsemani, ne bi 'ñembabi'ε:

—Cohεua, nugui ma ga thogui má ts'ε ringuehni pa ga apabi Ajuá ma Dada.

³⁷ Nu'bu nu'á bi zixa hñu yá nxadi, ra Pedro ne nú'ε yoho yá t'ε ra Sebedeo, bi thogui má ts'ε ringuehni. De guehni ra Jesu bi madi bi ntsø'mi ne xi bi du rá mui. ³⁸ Ne bi 'ñembabi nú'ε hñu yá nxadi:

—Xi tu ma mąiga asta dí ne ga tu co ra dumui. Cohεua, oxqui ahahε, ma ga aphε Ajuá mahyεgui.

³⁹ Y ra Jesu bi thogui má ts'ε de habε bi gohi yá nxadi, nepε bi mε rá hmi ja ra hai, ne bi 'yapa Ajuá rá Dada ne bi 'ñembi:

—Ma Dada'i, nu'bu da zahma, dá thoguitho nuna ts'othogui ma ga thogui, pe nu'bu hina, 'yøt'e nú'a go ri pahague, hingo nú'a go ga nega.

⁴⁰ Nu'bu ra Jesu bi mengui pa habu xqui gohi nú'u hñu yá nxadi, ne nu'ú bi zudi mi aha, hangue ra Jesu bi ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hinxa za xcá tsethu ra t'aha maði 'na ora mahyegui con guequi? ⁴¹ Nuhuh ne 'yaphu Ajuá pa gui tsethu ya ts'othogui. Xi majuaní dí xi'ahu gue ri mfenihu ja rá ts'edi, pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi pa gui tsethu.

⁴² Ra Jesu bi menga ma'na'qui habu xqui 'yapa Ajuá rá maði, ne bi ñena ma'na'qui njaua:

—Ma Dada'i, 'bu hinda za da thoguitho nú'u ya ts'othogui ma ga thogui, nu'bu 'yøt'e nú'a go ri pahague.

⁴³ Nepu ra Jesu bi yopa mengui ma'na'qui habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi, ne bi zudi mi aha ne nixi mi tsa da zøt'a yá da ngue'a xi mi tseti ra t'aha. ⁴⁴ Nu'bu ra Jesu bi zoguini'u ma'na'qui, ne nu'á bi yopa menga rá hñu'qui pa habu mi apabi Ajuá, ne guet'atho ya noya bi ma ngu nú'u xqui mañ'a. ⁴⁵ Nepu bi yopa menga ma'na'qui pa habu xqui zogui nú'u hñu yá nxadi ne bi ñembabi'u:

—Nubyá ha, dá zu ri t'ahahu ne tsayahu xá hño. Ya bi zø ra ora gue ya ma dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ⁴⁶ Nanju maha, ngue'a ya xa ñepu nú'a to'o ma da dagui.

Briju nts'ahni ra Jesu

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a ra ora mi manga njabu ra Jesu, bi zøhø ra Juda 'na de nú'u 'ret'amayoho ya nxadi, mbra ñouí ndunthi ya ja'i, 'ra mbra hña ya huai ha nu ma'ra mbra hña ya za. Nuya ja'i'u bá pehna yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja. ⁴⁸ Ra Juda nú'a to'o xqui pa ra Jesu ya xqui umba 'nara seña nuya ja'i ne xqui ñembabi:

—Nú'a gui hyanthu ga tsu'tsuabi rá hmi, nú'á go di gue'a, ne gui dama juhu.

⁴⁹ Nu'bu ra Juda bi ma bá tsudi ra Jesu. Nepu bi zenjua ne bi ñembi:

—¡Ajuá da jap'a'i, Xahnate!

Ne 'bestho bi zu'tsi. ⁵⁰ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi ñembi:

—Xi'ague, ¿te rá 'be xqui ñeque?

Nu'bu ya ja'i 'bestho bi gu ra Jesu pa bi zixa nts'ahni.

⁵¹ Y ngu bri ju ra Jesu, 'na de gue nú'u mri ñouí'a bi c'o'tsa rá mahuai ne bi hyeua 'nará gu 'nará 'bego ra nda gá macja. ⁵² Nu'bu ra Jesu bi ñembabi nú'a mi ha ra mahuai:

—Pe'tsa ri huai ja rá nt'o, ngue'a gatho nú'u to'o hote co ra huai, co ra huai dí tho nehe. ⁵³ Nugui da zahma ga apa ma Dada dua pencagui ya 'motho gá enxe, y nu'á dua penciahma 'bestho. ⁵⁴ Pe nu'bu, ya hinda za da nja ngu nú'a manga ra Maca T'ofó nú'a ena gue mahyoni ga thogui ngu nú'a dí thoguibya.

⁵⁵ Nu'bu ra Jesu bi ñembabi ya ja'i:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? Hyastho ndí 'bui ja ra nija pa ndí xahn'a'ihu ne hinhya'mu gá jugaguihu. ⁵⁶ Pe pe'tsi gatho da njabu pa da nja ngu nú'a bi manga yá 'meñni Ajuá ja ra Maca T'ofó.

Nu'bu gatho yá nxadi bi hyehni ra Jesu ne bi 'bat'i'u.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Nu'bu nú'u to'o xqui gu ra Jesu bi zits'i pa habu mi 'bui ra danga nda gá macja nú'a mrá thuhu ra Caifá, nehe ja xqui munts'ini nuya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ⁵⁸ Ha nura Pedro mi 'befatho zi yabu mri dena ra Jesu, bi zøni asta ja rá patio rá ngu ra danga nda gá macja. Nuni ja bi gohni'a habu mi 'bui ya gunts'ahni pa da hyandi'a te da t'ø'tua ra Jesu.

⁵⁹ Ha nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda mahyegui con gatho ma'ra ya nda gá xodyo mi honi

to'o da manbabi ra Jesu masque dega nc'uamba, pa da za da tho. ⁶⁰ Pe himbi za te bi ts'utuabi, masque ndunthi ya ja'i bi g'u'tsua ya nc'uamba. ⁶¹ Pe 'mefa bi 'mahni yoho ya c'uamba ja'i bi 'ñena:

—Nuna 'ñohøni bi 'ñena gue da za da yø'tuabi rá nija Ajuá ne rá hñupa da za da yopa 'ba'ma ma'na'qui.

⁶² Nu'bu nura danga nda gá macja bi 'mai ne bi 'ñemba ra Jesu:

—¿Ha gue hinte gui thadi? ¿Ha gue majuani nú'a hma de gue'i?

⁶³ Pe ra Jesu hinte bi dadi. Nu'bu nura danga nda gá macja bi 'ñembabi:

—De rá thuhu Ajuá nú'a te, xi da xicje, ¿ha gue go gue'i grá Cristo rá T'u'i Ajuá bá pehn'a'i pa gui nda?

⁶⁴ Nu'bu ra Jesu bi datuabi ne bi 'ñena:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma. Nehe dí xi'ahu gue nuya pa xa 'ñepu ma gui hyanthú Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Y nehe ma gui hyanthú dua ehe ja ya guui.

⁶⁵ Nu'bu nura danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a bi beni gue ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nuna 'ñohøni ri 'ñet'a Ajuá. ¿Te ga 'bepu ma'ra to'o da xicju de guehni? Ya gá 'yøsehú nú'a te bi ma.

⁶⁶ ¿Te guí mañhu?

Ha nu'u ma'ra bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuní go 'nara danga nduthai, hangue rí 'ñepi da tho.

⁶⁷ Nu'bu 'ra de gue'u bi zo'tsuabi rá hmi ne bi na'mbi, ha nu ma'ra bi m'e'ti, ⁶⁸ ne bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena gue go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui nda. Nu'bu, 'bu grá badi, xicje xa, ¿to'o nú'a bi nap'a'i?

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nura ora'a, ra Pedro mi huhnitho ja ra patio, nepu 'nara nxutsi mrá 'bego bi ma bá tsadi'a ne bi 'ñembabi:

—Ne'i go gue'i nguí 'ñoui ra Jesu nú'a ra me Galilea, ¿ha ngue ha?

⁷⁰ Ha nura Pedro bi ncøni de ja yá thandi gatho ya ja'i mi 'bahni ne bi 'ñena:

—Nixi dí padi nú'a guí ma.

⁷¹ Nepu nu'á ya mi pa ja ra gosthi, ne ma'na ra nxutsi mrá 'bego bi hyandi'a ne bi 'ñembabi nú'u ma'ra ya ja'i mi 'bahni:

—Nuna dameni mri 'ñoui ra Jesu me Nasare nehe.

⁷² Nepu ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui, ne bi jura bi 'ñena:

—Nixi stá padi nú'a ra 'ñohø guí ma.

⁷³ 'Mefa bi joni ya ja'i habu mi 'bai'a ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani ne'a'i go gue'i 'na de gue'u, ngue'a mfata ri noya gri ña.

⁷⁴ Nu'bu ra Pedro bi madi bi jura ne bi ntsante ne bi 'ñena:

—Hindí pa nú'a ra 'ñohø guí mañhu.

Y 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja. ⁷⁵ Nu'bu ra Pedro bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipa ra Jesu ne xqui 'ñembi: “Nu'i ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.” Nu'bu ra Pedro bi bøni pa thi ne xi bi nzoni con gatho rá muí.

27

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Nurá hyax'a gatho yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya nda gá macja bi gohi 'nara cohi pa hanja da za da hyo ra Jesu. ² Nepu bi du'ti'u pa bi zits'i bá ent'ua ja rá 'yε ra Poncio Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea.

Rá du ra Juda

³ Ra Juda nú'a to'o xqui da ra Jesu, nu mi hyandi'a gue ma da tho ra Jesu, xi bi du rá muí ne bi ma bá co'tsua yá boja nuya nda gá macja ne ya ndaxjua nda, nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja xqui t'umbi. ⁴ Ne bi 'ñena:

—Nugui stá øt'a 'nara danga ts'oqui, ngue'a stá da 'nara 'ñohø nú'a hinte tu, ma da tho, da manga rá ji.

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembi:

—¿Nu'á te go tsa ga paçahe de gue'a? Nu'á go rí ma ri uendague.

⁵ Nu'bu ra Juda bi fōta nú'a ra boja mbo ra nija, nepu bi ma bá nzadisē dega 'yuga pa bi nhyo sehε.

⁶ Nu'bu nuya nda gá macja bi munts'a nú'a ra boja'a ne bi 'ñeñ'u:

—Nuna bojana hinguí tsa ga uthu ja ra 'mε'tsboja de ra nija, ngue'a guehna 'nara njut'i de rá ji 'nara ja'i.

⁷ Nepu bi go 'nara cohi gue con gue nura boja'a da dañ'u 'nara hai rá thuhu ra Hai dega Hyoca Traste, pa ja da t'aguini ya nzøhøja'i. ⁸ Hangué asta mapaya nura hai'a rá thuhu ra Hai dega Ji. ⁹⁻¹⁰ Njabu bi nja ngu nú'a xqui manga ra badi Jeremía bi 'ñena: “Bri ju nú'a 'natema'ret'a ya t'axboja pa bi thanga 'nara hai nú'a mrá mēti 'nara hyoca traste. Njabu bi 'bεpcagui Ajuá ga øt'e. Ngue'a ya me Israel bi 'ñena gue nú'a ra ja'i'a da 'ba po 'natema'ret'a ya t'axboja.”

Ra Jesu bi 'mai ja rá thandi ra Pilato (Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Ra Jesu ya mi 'bahni ja rá thandi ra Pilato nú'a to'o mrá nda de Judea. Ha ra Pilato bi 'ñani, bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá danga Nda de ya xodyo?

Ha ra Jesu bi datuabi:

—Haha go guecagui, ngu nú'a gá ma.

¹² Nepu ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi ñapabi ra Jesu, pe nu'á hinte bi dadi. ¹³ Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Ha hinguí øde gatho nú'a te hma de gue'i?

¹⁴ Pe ra Jesu hinte bi datuabi. Por guehna ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho (Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Nú'a ra nzai de Judea gue ra nda pe'tsi da hyεgui 'nara 'yofadi nú'u go da huahna ya ja'i nú'u ya pa de rá ngo ra pascua. ¹⁶ Ha nuya pa'u mi ofadi 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Barraba nú'a xqui t'øde ndunthi de

gue'a ngue'a xi mrá ts'oja'i. ¹⁷ Y nu'bu nura ora bi munts'a ya ja'i, ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿To'o guí nehε ga hεgui, ra Barraba o nuni ra Jesu t'embi ra Cristo ra nda?

¹⁸ Ngue'a ra Pilato mi padi hanja ya nda gá xodyo xqui zi'tsuabi ra Jesu ngue'a mi tsu da hñanbabi'a yá nsu.

¹⁹ Ha nu de mi huhni ra Pilato ja rá hudi, nurá 'behña bá penpa ra noya ne bi 'ñembi: “Ote xqui ma gui hñøt'e de gue nú'a ra hoga ja'i'a, ngue'a manxuui dá 'uipa 'nará t'i xi xá nts'o.”

²⁰ Pe ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda bi 'yu'ta gatho ya ja'i pa da 'yadi'u gue go da thεgui ra Barraba, ne go da tho ra Jesu. ²¹ Nu'bu ra Pilato bi 'yambabi ma'na'qui ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Nda'a de ri yoho guí nehε ga hεgui?

Nu'bu ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Barraba.

²² Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'bu ¿te ga øt'e co nuni ra Jesu xa thu'mbi ra Cristo ra nda?

Nu'bu ya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Manda da tho ja ra pont'i!

²³ Nu'bu ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Pe te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¿Manda da tho ja ra pont'i!

²⁴ Nu mi hyanda ra Pilato gue ma'na 'yo mri ñunts'i ya ja'i ne himi tsa te da 'yøt'e'a, nu'bu bi manda da thampa ts'u ra dehe, ne bi nxu'yε ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi 'ñena:

—Nugui hingo ma ga thadi de nurá ji ma da manga nuna ra hoga 'ñøhø nu stí du. Nu'ahu ya go guí pahε te ma gui thadihu.

²⁵ Nu'bu bi dadi gatho ya ja'i ne bi 'ñena:

—¿Nuje ne gatho ma batsihe ma go ga thadihe de nú'a ra ji ma da mfani!

²⁶ Nu'bu ra Pilato bi hyεgui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'uabi'a ja yá 'yε yá soldado pa da hyo'u.

27 Nu'bu' ya soldado bi zixa ra Jesu pa habu mi 'bui ra danga ts'atbi, ne ja bá cot'athoni gatho ya soldado. 28 Nepu bi møque'u ne bi hyetuabi 'nara thenga he. 29 Ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu 'nara corona dega 'mini xqui 'bet'e, ne bi 'yent'ua ja rá 'ye ra 'ñei 'nara ts'at'o. Nepu bi ndandiñahmu'u ja rá thandi'a, ne mi ø'tuatho ra nt'eni mi embi:

—i'Bui pa nzantho, nu'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

30 Nepu bi zots'i'u ne bi hñamba nú'a ra ts'at'o mi o ja rá 'ye ne con gue'a bi na'mba ja rá ñaxu. 31 Nepu de mi uadi'u bi 'yø'tua ra nt'eni ra Jesu, bi møcuabi nú'a ra thenga he xqui hyetuabi, nepu bi yopa hyetua nú'u yá dutu xi mi he. Nepu bi zits'i'u pa da pont'i ja ra pont'i pa ja dí duni.

Ra Jesu bri thøta ja ra pont'i

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Ne de má 'ñu bi nthēui'u 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene. Nepu nú'a ra 'ñøhø'a bri japi bi duxa nú'a ra pont'i habu mi ma da ts'ata ra Jesu.

33 Njabu bi zøni ja ra luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. 34 Nuni ja bá t'umbabini ra Jesu ra vinu xqui nthants'i co 'nara ndapo xi xmá nju, pe mi za gue xmá nju himbi ne bi zi.

35 Nu mi uadi ya soldado bi pont'a ra Jesu, nu'bu' nu'ú bi rifabi yá dutu pa bi hñegue'u. Njabu bi nja ngu nú'a xqui mangua rá 'mehni Ajuá nú'a bi 'ñena: “Nú'ú bi rifagui ma dutu pa bi hñegue'u.” 36 Nepu ya soldado ja bi hñudini pa bi su ra Jesu. 37 Y xqui t'ofu ja ra pont'i maña de ja rá ñaxu nda'a ra ts'oqui xqui 'yø't'e ngu mi mañ'u pa ja bi duni. Y nú'a xqui t'ofoni mi ma gue nu'á go ra Nda de ya xodyo.

38 Nehe bri pont'a yoho ya be habu bri pont'a ra Jesu, 'na ja rá 'ñei, ne nú'a ma'na ja rá ngaha. 39 Y nú'u to'o mi thoguini mi bat'a yá ñaxu ne mi xaxi, 40 mi embabi:

—Nú'i xcá ma gue gui yø'ta ra nija, nepu rá hñupa gui yopa 'ba'mi, mpøhø de gue'ase, ne cai de ra pont'i 'bu xi majuani go gue'i rá T'u'i Ajuá.

41 Nehe ya nda gá macja ne ya xah-nate de ra ley, co ya fariseo ne ya ndaxjua nda mi nønga ra Jesu ne mi 'ñéms'e'u:

42 —Ma'ra ha, bi za bi pøhø, pe nubyani hinda za da mpøhø sehe. Nu'bu go xi guehmani yá Nda ya me Israel, dá gaibya de ra pont'i pa ga camfriu. 43 Nuni xa hñuxa rá jamfri ja Ajuá, hangue dá ñambya Ajuá 'bu gue xi majuani Ajuá ri ma'di, cabo xa xicsheani ne xa 'ñena gue go guehni rá T'u Ajuá.

44 Nehe nú'u yoho ya be xcri pont'i mahyegui co ra Jesu bi xaxi'u nehe.

Ra Jesu bi du

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

45 Y ngu mi 'net'yoho ra hyadi, bi ma'di bi 'mexuui gatho ra ximhai ne asta mi nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. 46 Ne nura ora'a ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —Rí bøni da 'ñena, ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegasεua?

47 Nu'bu' ra de gue nú'u mi 'buhni bi 'yøde ne bi 'ñena'u:

—Nuni ra 'ñøhø ma'ta ndu ra ba'di Elía.

48 Nu'bu' 'na de gue nú'u mi 'buhni 'bestho bi nest'ihí bá ha 'nara zi sponja ne bi pobo co ra ju'tsa vinu. De guehni bi tøta ja 'nara ts'at'o, nepu bi go'tsuabi ja rá ne. 49 Pe nu ma'ra bi 'ñena:

—Tsopu, ma ga nuhu ua da zø ra Elía pa da ñani.

50 Nu'bu' bi yopa ña nts'edi ma'na'qui ra Jesu, nepu ra ora'a 'bestho bi du. 51 Nura ora'a bi xø nú'a ra dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu xi xmá nsunda, bi ma'di de maña pa rí ga'ti. Ne xi bi nja 'nara mbimhai nts'edi y asta bi xø ya do. 52 (Nehe bi xoxa ya nt'agui ne bi yopa nte ndunthi ya gamfri nú'u ya xqui du. 53 Ne nu de ya xqui yopa nte

ra Jesu, nu'bu nú'u xqui bonga de ja ya nt'agui, bi 'ño ja ra hnini Jerusale habu bá handa ndunthi ya ja'i.)

⁵⁴ Ngu bi du ra Jesu, ra nda gá soldado ne yá mfats'i nú'u mi su'a bi za'u ra mbimhai ne bi hyanda gatho nú'u te bi nja, hangue xi bi ntsu'u ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuni ra 'ñohø go mi guehni rá T'u Ajuá.

⁵⁵ De zi yabutho mi 'bahni ndunthi ya 'behña mi handa nú'a te bi nja. Nuya 'behña'u go gue'u xqui mepabi ra Jesu ne xqui 'ñoui de Galilea. ⁵⁶ 'Ra de gue'u, ra Maria Magdalena, ne ra Maria nurá naná ra Cobo ne ra Jose, ne rá naná nú'u yoho yá t'u ra Sebe-deo.

Ra Jesu bi t'agui

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ De ya mi ma da yu ra hyadi 'nará nxadi ra Jesu mrá me Arimatea mrá thuhu ra Jose ne xi mrá rico, ⁵⁸ bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bi 'yapa nsequi da ma da 'yacuabi rá ndo'yo ra Jesu. Nu'bu ra Pilato bi manda da t'umbabi nsequi pa da ma da 'yagui. ⁵⁹ Nu'bu ra Jose bi ma bá tumpa rá ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co 'nara t'axa dutu.

⁶⁰ Nepu bi ma bá agui ja ra nt'agui nú'a xqui hyoqui'a ja 'nara hñado pa go xa nt'aguini hmaha'a. Nepu bi got'a ra nt'agui co 'nara danga do, ne bi ma'a. ⁶¹ Ne guetbu ja ra nt'agui mi huhni ra Maria Magdalena ne nú'a ma'na ra Maria.

Ya nsute ja rá nt'agui ra Jesu

⁶² Rá hyax'a, ya xqui thogui nú'a ra pa de ra nthoqui, bi ma ya nda gá macja ne ya fariseo bá c'a'tsa ra Pilato, ⁶³ ne bi 'ñembi:

—Nú'i ma nda'ihe, dí beñhe gue nú'a ra hyate 'ñohø nú'bu mi tetho bi 'ñena gue rá hñupa mi ma da yopa nte.

⁶⁴ Hangue dí nehe gui pehna to'o da su ra nt'agui hñu pa, pa hinda 'ñehe yá nxadi dega xuui ne da be. Nu'bu ha, nuya nxadi ma da 'ñembabi ya ja'i gue xa yopa nte'a, ne ma'na strá nts'o nuna nc'uambana de nú'a rá madi.

⁶⁵ Bi dadi ra Pilato ne bi 'ñena:

—Ma ga 'ra'ahu ya soldado gui tsixhu pa gui suhu xá hño ra nt'agui asta habu da za.

⁶⁶ Nu'bu nuya nda gá macja co ya fariseo bi ma bá su ra nt'agui ne bi hñu'tsua 'nara seyo ra do, ne bi zohni'u ya soldado pa bi su.

28

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Rá hyax'a de ya xqui thogui ra pa dega tsaya ne ya mi fadi da hyats'i de ra madi pa de ra semana, ra Maria Magdalena ne ma'na ra Maria bi ma da c'a'tsa ra nt'agui. ² Y nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ngue'a bá cai 'nara enxε de mahets'i, ne ngu bi zohø habu xqui t'agui ra Jesu, bi 'yent'a nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui, nepu bi hñudi'a maña de nura do'a. ³ Nura enxε'a xi mri yot'i ngu 'nara huei, ne nurá he xi xmá nt'axi ngu ra tse. ⁴ Y nu mi hyanda ya soldado njabu, nu'á bi umba ra nhuat'i co ra ntsu ne bi dagui bi hødu. ⁵ Nu'bu ra enxε bi zofo nú'u ya 'behña ne bi 'ñembi:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu nú'a bi tho ja ra pont'i. ⁶ Nu'á ya jo'oua, ngue'a ya bi yopa nte ngu nú'a xqui maña'a. Bá ehui hyanthu habu mi t'agui. ⁷ Nepu grí maha 'bestho bá xiphu yá nxadi'a gue nu'á ya bi yopa nte, ne nubyá ya bi 'met'o'a pa Galilea, nuni ja ma grí hyanthuni ma'na'qui. Pa gue'a dá ehe ga xi'ahu.

⁸ Nu'bu bi ma hnest'ihini nú'u yoho ya Maria, ngu ts'u mi tsu y ngu ts'u mi johya. Bi ma'u pa bá xipa ya nxadi nú'a bi mangua ra enxε. ⁹ Ne nura ora mi 'yo ra 'ñu'u mi damfri bi nthui ra Jesu ne nu'á bi zengua'u. Nu'bu nu'á bi joni habu mi 'bai pa bi nsunda'u, ne bi hyapabi yá ua. ¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí tsuhu. Grí maha gui xiphu nú'u ma cu da ma pa Galilea ne ja grá nth'e'beni'u ma'na'qui.

Ya soldado bi xipabi ya nda gá macja nú'a xqui nja

¹¹ De ya xqui ma nú'ɥ ya 'behña, 'ra de gue nú'ɥ ya soldado mri su ra nt'agui bi ma pa ja ra hnini pa bá xipa ya nda gá macja de gatho nú'a te xqui nja. ¹² Nu'bú ya nda gá macja bi 'ñ'ɥ'tiui ya ndaxjua nda pa da umbabi'ɥ ndunthi ra boja ya soldado pa da m̄anga 'nara nc'uamba, ¹³ ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Nu'ahɥ pɛ'tsi te gui mañhɥ gue de mi nxuui gá ahahɥ, hangue nura ora'a nuyá nxadi ra Jesu bi zøhø ne bi du'tsua'ɥ rá ndo'yo. ¹⁴ Ha nu'bu da nja ra pa da badi ra nda de núna xa nja, odi tu ri m̄ihɥ, ngue'a nuje go ma ga ñahe con gue'a.

¹⁵ Nu'bú ya soldado bi hñanga ra boja, nepɥ bi ma'ɥ bi 'yøt'e ngu nú'a xqui sipabi. Hangue asta mapaya nuya xodyo camfri gue xi bi njabɥ ngu nú'a ra nc'uamba bi m̄anga ya soldado.

Ra Jesu bi umba yá 'bɛfi yá nxadi
(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Nu'bú nú'ɥ 'rɛt'ama'ra ya nxadi bi ma pa Galilea nuni ja ra t'øhø habɥ xqui xipabi ra Jesu da nthɛui. ¹⁷ Y ngu bi hyant'ɥ ra Jesu xi bi nsunda, masque 'ra de gue'ɥ hints'ɥ mi camfri. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi joni pa habɥ mi 'bui'ɥ ne bi 'ñembi:

—Gatho ra ts'utbi xa t'ɛndgagui ja ma 'yɛ pa ga nda nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. ¹⁹ Hangue grí maha bá zofohɥ gatho ya ja'i nú'ɥ 'bui ja rá nguni ra ximhai pa dua nxadi nehe'ɥ, ne xi'tshɥ'ɥ de rá thuhu ra Dada, ne de ra T'ɥ, ne de ra M̄aca Ndaɥi. ²⁰ Nehe 'ñutuabihɥ'ɥ da 'yøt'e gatho ngu nú'a stá 'bɛp'a'ihɥ. Y nuga nzantho ma ga 'bui con gue'ahɥ asta rá uadi ra ximhai. Njabɥ gue'a.

NSAN MARCO RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN MARCO

Ra Xuua Xi'tsate mi zofoyaja'ijara mbonthi

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ Rá maça hoga t'øde ra Jesucristo rá T'ua Ajuá bi mudi njaua:

² Ra badi Isaía bi 'yofo nuya ya noya ya maya'bu gue Ajuá bi xipabi da 'yofo:

Ndi, nuga drá Ajuá dí pèhna ma 'mehni pa da 'met'o de gue'e pa da hyoc'a ri 'ñu.

³ Nuna ra 'mehni go guehna ma da ña nts'edi ja ra mbonthi ne da 'ñembabi ya ja'i njaua:

“Hyocju ra 'ñu pa da tho ma Hmuhu, ne juañhu ya ts'aca'ñu.”

⁴ Y nu mi 'ñehe ra Xuua Xi'tsate bi njabu ngu nú'a xqui mangu Ajuá, bi 'mu ja ra mbonthi ne mi xipa ya ja'i mi ena: “Ñobrihu ne nxistehehu y Ajuá da pun'ahu ri ts'oquihu.” ⁵ Ha gatho nuya ja'i mi 'bu ja ra hnini Jerusale ne gatho rá ngu ni de ra hai Judea mi pa habu mi 'bu ra Xuua pa mi øde'u nuya noya mi mañ'a ne pa mri njuani de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá. Y ra Xuua mi xi'tsi'u ja ra ðathe Jordá.

⁶ Y nú'a mi nhye dega xicameyo, ne mi ngut'a 'nara ngut'i dega xifri. Mi tsi ya hoga nc'oto ne ra t'afi dega sefi.

⁷ Y mi zofoyaja'ijara ne mi embabi'u:

—Ya xa 'ñepu bra 'befa de gueque 'na to'o ma'na ja rá ts'edi de gueque nú'a hindí 'ñepcagui ngugui ga xo'tua yá nthasthi yá thiza. ⁸ Xi majuani nuga dí xi'ts'a'ihu co ra dehe, pe nú'a ma da xi'ts'a'ihu co ra Maça Nðahi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Y nú'bu mi xi'tsate ra Xuua, bi 'ñehe ra Jesu de ra hnini Nasare de ra hai Galilea ne bi ma ja ra ðathe

Jordá, ne ja bá xi'tsini ra Xuua. ¹⁰ Y ngu mi bøxa ra Jesu de ja ra dehe habu xqui nxistehe, bi hyandi bi xogui mahets'i y bá cai rá Maça Nðahi Ajuá ngu 'nara zi domitsu, ne bi zøhø ja gue'a. ¹¹ Nepu bi nt'øde 'nara noya de mahets'i ne bi 'ñena:

—Go gue'e ma hmaca T'ui, ne xi dí hop'a ri 'mui.

Ra Satá mi xaxa ra Jesu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Nu'bu 'bestho ra Maça Nðahi bi zixa ra Jesu ja ra mbonthi. ¹³ Y nuni ja bá 'buhni ñote ma pa habu mi 'bu ya mangu zu'ue. Ne ra Satá mi xaxa ra Jesu pa da nts'ocjhmaha. Y nu mi uadi nú'u ñote ma pa, ya enxe bá hampi te da zi.

Ra Jesu bi mudi rá 'befi nuni Galilea

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ha nú'bu mi jot'a fadi ra Xuua, ra Jesu bi zøhø ja ra hai Galilea, ne mi mangu ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Nða de mahets'i xpá e pa da nda de guecua ja ra ximhai. ¹⁵ Ne mi ena:

—Ya bi zø ya pa ne 'bestho ma da nda de guecua ra Nða de mahets'i, hangue ñobrihu ne camfrihu ra maça noya.

Ra Jesu bi zofoyaja'ijara goho ya mehuá pa dyá nxadi'a

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ 'Nara pa mi 'yoni ra Jesu ja ra ñanga ndehe Galilea ne ja bá handri ra Simu ne ra Andre rá cu mi ent'a yá xit'a ja ra ndehe pa da mpehua'ngue'a nu'ú myá mehuá'u. ¹⁷ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Bá eh, tengaguihu y nuga ga u't'ahu gui mpehua'ngue'a dega ja'i.

¹⁸ Hangue nu'ú 'bestho bi zohni yá xit'a ne bi ðena ra Jesu.

¹⁹ Nepu ra Jesu bi thogui má ts'u ringuehni ne bi hyanda ra Cobo ne ra Xuua yá t'u ra Sebedeo mi o mbo ra motsa mi pø'ta yá xit'a. ²⁰ Nu'bu bi zofoyaja'ijara, y nu'ú bi zohni yá dada ja ra motsa co yá 'bego ne bi ðeni'u ra Jesu.

'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi

(Lc. 4:31-37)

21 Nepu bi ma'ua ja ra hnini Ncaper-nau, ne nu mi dat'a nsabdo ra pa dega tsaya, ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne mi xahna ya ja'i. 22 Ha nu'ú bi 'yø de nú'a mi ma'ngue'a mi xahni'ua ngu 'na to'o mi ha'ra ts'edi pa da t'øt'e nú'a ma, y hingue ngu nú'ua ya xahnate de yá ley'ua. 23 Ne ja xqui zøhni ja yá nija'ua 'nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi, ne nu'á bi mafi bi 'ñena:

24—Nu'i Jesu grá me Nasare, ¿te ma gui 'yøtcahe? ¿Ha gue xcá ehe pa gui huatcahe? Dí pahe to'o'i, nu'i go gue'e rá Maça T'ua'i Ajuá.

25 Nu'bú ra Jesu bi zui nura ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¿Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

26 Nepu nura ts'ondahi bi japa nú'a ra 'ñøhø da nduse, ne bi mafi nts'edi, ne bi bøni de gue'a. 27 Hangue gatho ya ja'i bi 'yø ne bi 'ñémse'ua 'na ngu ma'na:

—¿Te rí bønga nuna? ¿Te ma 'ra'yo nt'udibyana? ¿Te ma ts'edi hani? ¿Ngue'a nuni 'bepa ya ts'ondahi da bøni y nu'ú øtuabi!

28 Hangue haburaza ja ra hai Galilea xi bi dama 'ño ra noya de nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

29 Y mi bønga ra Jesu de ra nija bi ma ja rá ngu ra Simu ne ra Andre nú'ua mi 'ñoui, bi mæui'ua ra Cobo ne ra Xuua. 30 Ha nurá to ra Simu mi 'beni mi umba ra nzø, ne nu'ú 'bestho bi xipa ra Jesu gue mi hñeni'a. 31 Nu'bú ra Jesu bi ma bi gats'i de 'nará 'yε, bi 'ba'mi, ne 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, nepu nú'a ra 'behña bi umbabi te da zi'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

32 Ha nura pa'a de mi nde bá ts'impabi ra Jesu gatho nú'ua to'o mi hñeni ne nuto mi pe'tsa ya ts'ondahi. 33 Y gatho ya ja'i de ra hnini bi munts'a ja ra gosthingu habu mi 'bu ra Jesu. 34 Y nu'á bi 'yøthe ndunthi ya ja'i to'o mi pe'tsa 'rama'na'ño

ya hñeni, ne bi 'yeni ndunthi ya ts'ondahi, ne himi hopi da ña ya ts'ondahi ngue'a nu'ú mi padi to'o'a.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea

(Lc. 4:42-44)

35 Rá hyax'a ra Jesu bi nangui hamxuditho ne bi bøni bi ma ja ra mbonthe ne ja bá apabini Ajuá rá Dada. 36 Mefa bi ma ra Simu ne nú'ua to'o mi 'ñoui, bi ma bá honi'a. 37 Y nu mi zudi'a bi 'ñembi:

—Ndunthi ya ja'i hoñ'a'i.

38 Pe ra Jesu bi 'ñena:

—Maha ja ya t'uca hnini nú'ua ja nthets'i de guecua pa ga zofo'ua nehe, ngue'a pa gue'a stá ehe.

39 Nu'bú bi ma gatho ja rá nthets'i ra hai Galilea, ne ra Jesu bi zofo ya ja'i ja yá nija, ne bi 'yenga ya ts'ondahi.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi henga ra lepra

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

40 'Nara 'ñøhø mi tsu 'nara hñeni rá thuhu ra lepra nú'a tsit'atho ra ngø, bi 'ñehe bi ndandiñahmu ja rá thandi ra Jesu ne bi bantebi bi 'ñembi:

—Nu'bu gui nehma, nu'í ja ri ts'edi pa gui 'yøthegui de nuna hñeni tsuqui.

41 Nu'bú ra Jesu bi huequi ne bi hñu'tsuabi rá 'yε ne bi 'ñembabi:

—Haha dí ne, y ya gá ñani.

42 Ha nu mi mangua ra Jesu njabu, nu habu xqui 'ya, 'bestho bi 'yostho ne bi 'mæi xi xá hño rá ndo'yo. 43-44 Nu'bú ra Jesu bi hñu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Jamasu gue ni 'na hinto gui xipi. Hønsø nu'a dí ne, grí ma ja ra nija gui 'ñudi ja ra macja ne ja guehni ma gui unga ra 'baha nú'a bi mangua ra Moise da t'uni, y njabu da fadi gue ya xcá ñani de ri hñeni.

Nepu bi 'bepa nú'a ra 'ñøhø da ma. 45 Pe nu mi ma nú'a ra 'ñøhø bi mædi bi xipa gatho ya ja'i nú'a xqui t'øtuabi ne xi bi 'yonga ra 'bede. Hangue ra Jesu ya himi tsa da yat'a ja ya hnini pa da zofo ya ja'i ngue'a xi xqui munts'a ndunthi. Ne hangue nu'á mi 'bæitho ja ya mbonthe, y nehe mi pani ndunthi ya ja'i de haburaza pa mi c'a'tsi'a.

2

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate himi tsa da 'ñani

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Ne mi thogui 'raya pa ra Jesu bi mengui pa Ncapernau, y ya ja'i bi 'yøde gue xqui zøni'a ja nú'a ra ngu habu xqui mihi'a. ² Hangué 'bestho ndunthi ya ja'i bi ma habu mi 'bu'a y asta himbi 'ñeni gatho mbo ja ra ngu. Hangué 'ra mi 'baitho møte ra gosthi, y ra Jesu mi xipabi ra maça noya. ³ Nepu bi zøhø 'raya ja'i y goho de gue'u mbra ndude 'nara ts'onate. ⁴ Y himbi za bi yat'i'u habu mi 'bu ra Jesu ngue'a xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. Hangué bi bøx'u maña, bi xø'tsa 'nara xeni de ra xungu pa bi ca'ma ra ts'onate co rá 'bebo asta habu mi 'bai ra Jesu. ⁵ Nu'bá ra Jesu bi badi gue nu'ú xi mi ja yá jamfri hangué bi 'ñemba ra ts'onate:

—Ma t'u'i, dí pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁶ Ha mi huhni 'raya xahnate de ra ley, ne mi bense njaua ja yá mfeni'u:

⁷ “¿Hanja manga njabuni gue ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a hønse Ajuá go gue'a tsa da punga ya ts'oqui, y hinto ma'na.”

⁸ Pe ra Jesu 'bestho bi batho nú'a mi beñ'u ne bi 'ñembi'u:

—¿Hanja guí beñhu njabu? ⁹ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei pa ga xipa ra ts'onate: “Dí pun'a'i ri ts'oqui”, o ga embabi: “'Bai, jaxa ri mfidí ne 'yo”?

¹⁰ Nde, pa gui pahu gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsa ra ts'edi ja ra ximhai pa da pumba yá ts'oqui ya ja'i, ma ga øt'a njaua:

Nu'bá bi 'ñemba ra ts'onate:

¹¹ —Dí xi'a'i, 'bai, jaxa ri mfidí ne grí ma ri ngu.

¹² Nu'bá 'bestho bi 'mai ra ts'onate, ne bi guxa rá mfidí ne bi bøni ja yá thandi gatho ya ja'i. Hangué nu'ú xi bi 'yø ne bi nsunda Ajuá ne bi 'ñena'u:

—Ni 'na'qui hinstá hanthu 'nara t'øt'e ngu núna stá hanthubya.

Ra Jesu bi zofu ra Leví pa drá nxadi
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Nepu ra Jesu bi yo mengui ja ra ñanga ndehe ne ja bá munts'ini ndunthi ya ja'i ne ja guehni bi xahni'u.

¹⁴ Nepu bi ma de guehni'a, ne 'mefa bi hyanda ra Leví rá t'u ra Alfeo mi hudi ja rá mexa mi pe rá 'befi dega nguaxboja. Ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui.

Nu'bá ra Leví bi 'mai bi deni'a.

¹⁵ Ne 'na'qui ra Jesu ne yá nxadi mi huhni ja rá ngu ra Leví mi ñungüi ya 'ñatsa nguaxboja ne ma'ra ya ts'oja'i to'o himi øt'e ngu nú'a manga rá ley ra Moise. Gatho mi huhuini'u ngue'a ndunthi de gue'u xqui deni'a.

¹⁶ Nu'bá 'raya xahnate de ra ley ne 'raya fariseo nú'u ya ja'i to'o nts'edi jamasu rá ley ra Moise, bi hyanda ra Jesu mi ñungüi ya nguaxboja ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hangué nu'ú bi 'yambabi yá nxadi ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Hanja di ñungüi núyu ya 'ñatsa nguaxboja ne núyu ma'ra ya ts'oja'i?

¹⁷ Pe ra Jesu bi 'yøde nú'a mi mañ'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'u tó'o 'yo má hño hingui hongu ra medico, pe nu'u tó'o di hñeni ha. Nuga stá ehe pa ga zofu ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri, hingue stá ehe ga zofu nú'u øt'e xá hño.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ 'Nara 'mi'qui mri ayuna yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, bi 'ñehe 'raya ja'i bi c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja nuyá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo di ayuna'u, pe nuri nxadigue hingui ayuna?

¹⁹ Nu'bá ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue dí 'ñepi da ayuna nuya ja'i to'o xa ts'ohna ja 'nara nthati? Hina. Nu'ú da ñuni xá hño ngue'a 'bu'u co nú'a to'o ma da nthatui rá 'behña. Mientra 'bu'u co ra navio hindí 'ñepi da ayuna. ²⁰ Pe ma da zø ra pa gue sta damfri'u da ts'ixa ra navio, nu'bá ha, gue'bu da ayuna nú'u yá amigo'a.

²¹ Hindí 'ñepi da 'bø'ta 'nara zedutu co 'nara 'ra'yo dutu, ngue'a nura 'ra'yo dutu'a da gat'a nura zedutu y ma'na da ntani. ²² Nixi hingui

tsa da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zεbota, ngue'a ra 'ra'yo vinu da fεca ra zεbota, y njabε da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. Ma'na xá hño da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabε hinte da ja.

Ya nxadi bi doca ya ngaha gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ 'Nara sabdo ra pa dega tsaya ra Jesu bi thogui co yá nxadi ja 'raya huahi, y nuyá nxadi bi madi bi doca ya ngaha dega trigo. ²⁴ Hangué ya fariseo bi 'ñemba ra Jesu:

—Ndi, ri nxadi thoca ya ngaha gá trigo, y nubyá go ra pa dega tsaya, y ra ley mā gue hinda t'ot'e njabε.

²⁵ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha hincá hñe'thu nú'a bi 'yot'a ra Davi ne nú'ε mi 'ñoui nú'bε mi zε ra thuhu y mi otho te da zi'ε?

²⁶ Nu'á bi yat'a ja rá nija Ajuá ne bi zi nuya thuhme xqui thuxni ja rá thandi Ajuá, ne bi umba nú'ε to'o mi 'ñoui pa da ziui. Y nuya thuhme'ε himrí 'ñepi to'oraza da zi, hõnse ya macja. Bi t'ot'a njabε nuya pa'ε nú'bε mrá ndamacja ra Abiatar. Y hingrá ts'oqui nú'a bi 'yot'a ra Davi.

²⁷ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ε:

—Ra pa dega tsaya bi thuts'i pa rá hño ya ja'i, hingo bi thoca ya ja'i pa da 'mεi ja rá hmanda ra pa dega tsaya.

²⁸ Hangué Nú'a To'o bi e bi Nja'i ha ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

3

'Nara 'ñohø xqui 'yot'a 'nará 'ye

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Ra Jesu bi yat'a ma'na'qui ja ra nija, ne xqui zõnini 'nara 'ñohø xqui 'yot'a 'nará 'ye. ² Y ya fariseo mi aca ra Jesu ua da 'yøthebi rá 'ye nura pa dega tsaya, pa da za da ñapabi. ³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñemba nú'a ra 'ñohø xqui 'yot'a rá 'ye:

—Bá ecua, 'bai ja yá thandi ya ja'i.

⁴ Nepε bi 'yamba ya fariseo ne bi 'ñembi:

—¿Ha dí 'ñepi 'nara ja'i da 'yot'a 'nara hño ra pa dega tsaya, o da 'yot'a nú'a hincá hño? ¿Ha gue xá hño da ñamba rá te 'nara ja'i, o da hyo'a?

Pe ya fariseo hinte bi datuabi. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi bø rá cuε, ne bi du rá mεi ndunthi ngue'a nuya fariseo'ε himi ja yá nthecate. Hangué bi 'ñemba ra da'thi:

—Tunga ri 'ye.

Y nu'á bi 'yot'a njabε ne 'bestho bi ñanga rá 'ye. ⁶ Nu'bú bi bõnga ya fariseo ne bi ma bá c'a'tsua yá mfats'i ra nda Erode pa bi 'ñε'ti'ε hanja da za da hyohma'ε ra Jesu.

Ndunthi ya ja'i mi 'bui ja ra ñanga ndehe

⁷ Pe nura Jesu bi ma ja ra ñanga ndehe co yá nxadi, ne bi deni'a ndunthi ya ja'i me Galilea. ⁸ Nehe mi deni'a ya me Judea, ne ya me Jerusale, ne ya me Idumea, ne ya me Tiro, ne ya me Sidó co nú'ε ya me ri'nandi ra dathe Jordá. Mi ehe da c'a'tsi'a ngue'a xqui 'yøde'ε de nú'ε ya dangant'udi mi øt'e. ⁹ Ha ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da dat'a 'nara motsa guetbε ja ra ñanga ndehe, ngue'a xi xmá nts'i'mi ja ra hmunts'i co rá ndunthi ya ja'i. ¹⁰ Ra Jesu xqui 'yøthe ndunthi ya da'thi, hangué ringue'a gatho nú'ε to'o mri hñeni mri 'ñent'i pa da zεdi da dani'a. ¹¹ Y nu'ε tó'o mi pε'tsa ya ts'ondahi, mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu'ε ja rá thandi, ne mi mafi mi ena'ε:

—Nu'i go gue'e rá T'ε'i Ajuá.

¹² Nu'bú ra Jesu bi 'bεpabi nú'ε ya ts'ondahi gue hinda xipa ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi zohna nú'ε 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Nepε ra Jesu bi bõxa ja 'nara t'øhø ne bi zohna nú'ε to'o xqui huahni, ne nu'ú bi ma bá munts'ini con gue'a. ¹⁴ Y nu'á bi hñuxa 'ret'amayoho ya nxadi pa da 'ñoui, ne pa da mehni da zofo ya ja'i. ¹⁵ Ne bi umba ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi ne da 'yenga ya ts'ondahi. ¹⁶ Y nuya guehya yá

thuhu nú'á 'rét'amayoho yá nxadi: ra Simu nú'a 'mefa bi thu'mbabi ra Pedro; ¹⁷ ra Cobo ne ra Xuua yá t'á ra Sebedeo nú'á bi thu'mbabi ya Boanerge nú'a ne da 'ñena xi ja yá ts'edi ngu ra ngani. ¹⁸ Bi thuts'i nehe ra Andre, ra Lipe, ra Tolo, ra Teo, ra Toma, ra Cobo rá t'á ra Alfeo, ra Tadeo, ne ra Simu nú'a xqui 'ñoui nú'a ra hmunts'i rá thuhu ya cananista, ¹⁹ ne ra Juda Iscariote nú'a to'o bi da ra Jesu.

Ra Jesu bi t'embabi gue mi hampa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Nu mi gá ja ra t'øhø ra Jesu ne yá nxadi bi yut'i'á ja nú'a ra ngu xqui mihi. ²⁰ Nu'bú bi yopa munts'a ma'na'qui ndunthi ya ja'i asta himi tsa da ñunga ra Jesu ne yá nxadi. ²¹ Nepu bi 'yøde nuya mengu rá ngu ra Jesu gue hinte xqui zi'a, hangue bi 'ñehe'á pa da zits'i'a ngue'a mi eñ'u gue xqui 'bè rá mfeni.

²² Nehe 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale mi 'ñémbi'á:

—Nuni ra Jesu pe'tsa ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi, ne hampa rá ts'edi'a pa da 'yenga nú'á ma'ra yá mits'ondahiui.

²³ Hangue ra Jesu bi ma'ta nuya xahnate'á pa bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue da za ra ts'ondahi da 'yenga yá mits'ondahiui? ²⁴ Nu'bú 'nara hnini da hegue sehe, da nhuata gatho ra ts'utbi. ²⁵ Y nu'bú 'nara 'mú da 'ñutsa 'na ngu ma'na, hinda za da 'mú 'nadbú'á. ²⁶ Y nu'bú ra ts'ondahi da ntuhni co yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata yá ts'utbi'á.

²⁷ Nixi hinto da za da yut'a ja rá ngu 'nara 'ñøhø nú'a xi o rá ts'edi, ne da bepabi nú'a te pe'tsi nu'bú hingue 'met'o da du'ti. Njabu ha, da za da bepabi.

²⁸ Majuani dí xi'ahú, gatho ya ts'oqui ne ya ts'one da za dra punbabi ya ja'i, ²⁹ pe nu'a tó'o da ñama'ñu de nú'a øt'a ra Maca Ndahi, otho rá pumbate, ne da ñuxa rá ts'oqui pa nzantho.

³⁰ Bi ma njabu ngue'a ya xahnate de ra ley ya mi ñama'ñu de rá 'bèfi ra Maca Ndahi, ngue'a xqui mañ'u gue ra Jesu mi pe'tsa 'nara ts'ondahi.

Ra nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Ne 'mefa bi zøhø rá nana ra Jesu co yá høcu, bi 'mai'á møte ne bi mehni to da tsi'a. ³² Ne ndunthi ya ja'i xqui munts'i ja ra ngu ne mi huhni ja rá nthets'i ra Jesu. Nepu ra 'mehni bi xipabi ne bi 'ñembi:

—'Bahni ri nana ne ri cu møte bí tøp'a'i.

³³ Ha nu'á bi dadi:

—¿To'o ma nanaga, ne to'o ma cuga?

³⁴ Nu'bú bi nhyani ne bi hyanda gatho nú'á mi huhni ja rá nthets'i ne bi 'ñena:

—Nuyú go guehyú ma nana ne ma cu. ³⁵ Ngue'a nu'á tó'o da 'yø'tua rá paha Ajuá, go gue'á ma cu, ma nju ne ma nana.

4

Ra 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ra Jesu bi yopa múdi da xahna ya ja'i ja ra ñanga ndehe, ne ja bi thets'ini ndunthi ya ja'i, hangue nu'a bi 'yøt'e, bi bøts'e bi hñudi ja 'nara motsa mbo ja ra dehe, ne gatho ra hmuntsja'i bi gohi ja ra ñanga ndehe.

² Ne mi utua ya ja'i ndunthi ya t'øt'e co ya 'bede, ne bi 'ñembabi'á:

³ —'Yødehú núna ma ga xi'ahú de 'nara mot'i. ⁴ De nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y ya ts'int's'á bi 'ñehe bi gondi. ⁵ Ma'ra ya nda bi zo ja ra 'bodo habú xmá nxini ra hai hangue bi dama føts'e. ⁶ Pe nu mi nzø ra hyadi bi huixqui ne bi 'yot'i'á ngue'a mi otho ndunthi yá 'yú. ⁷ Ma'ra ya nda bi zo ja ya 'bo'bini, y ya 'bini bi dama nte ne bi xumi nú'á ya nda xqui føts'e, hangue bi 'yot'i ne himbi hogui. ⁸ Pe nu ma'ra ya nda bi zo ja ra hoga hai, bi føts'e ne bi nte, ne bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'rét'a ya nda, ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra asta bi unga 'na nthebe ya nda.

⁹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembi'ũ:
—Nu'a tó'o ja rá nt'ode pa da 'yode, dá 'yode núna dí ma.

Te rí bõni nuya nt'udi
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Y nu de ya xqui ma ra hmuntsja'i, nu'bu nú'ũ 'ret'amayoho yá nxadi ne nú'ũ ma'ra xqui gohi, bi 'yambabi'ũ ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Te ne da ma nú'a ra 'bede gá xicje?

¹¹ Y nu'á bi 'ñembi'ũ:

—Go rá paha Ajuá gui pahũ nú'a himi fadi maya'bu de hanja ri manda Ajuá, pe nu'ũ ma'ra ya ja'i nú'ũ hingui dæna Ajuá ma da 'yode co ya 'bedetho.

¹² Ma da nja ngu mangan ra Maça T'ofu, gue masque da hyandi'ũ, pe hinda zo yá mfeni, masque xi da 'yode, pe hinda badi'ũ, hangue hinda ma da ñobri pa hindra pumbabi yá ts'oqui.

Ra Jesu bi ma te rí bõnga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Nehe bi 'ñembabi'ũ:

—¿Ha gue himbi zo ri mfenihũ nuna ra 'bede de ra mot'i? Nu'bu ¿hanja da za gui pahũ ma'ra ya 'bede nú'ũ ma ga xi'ahũ? ¹⁴ Nu'a ra mot'i go gue'a to'o mangan ra maça noya. ¹⁵ Y nu'ũ ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'ũ to'o bi 'yode ra maça noya, y ra Satá 'bestho bi 'ñehe bi patua yá mfeni pa da pumfri nú'a ra maça noya xqui sipabi. ¹⁶ Ha nu'ũ ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'ũ to'o bi 'yode ra maça noya y 'bestho bi dama gamfri y ne xi bi johya. ¹⁷ Pe ngu nú'ũ bi 'ñotho yá 'yũ, go gue'ũ to'o camfri 'raya zi patho, ne sta tho ya nt'utsate o ya ts'othogui po rá ngue ra maça noya, nu'bu 'bestho da 'uegue'ũ. ¹⁸ Ha nu'ũ ya nda bi zo ja ya 'bo'bini go gue'ũ to'o bi 'yode ra maça noya, ¹⁹ pe nu'á ri ho ndunthi ya ts'ojohya de ra ximhai, ne beni hanja da za da m'etsa ndunthi ya t'ot'e ne da dahã ndunthi ra bojã. Hangue nuya ya ts'onc'at'i hingui hopi da te yá jamfri, ne nú'a bi 'yode da 'meditho. ²⁰ Ha nu'ũ ya nda bi

zo ja ra hoga hai bi unga yá sofo, 'ra bi unga 'natema'ret'a ya nda, ne ma'ra bi unga hñu'rate, ha nu ma'ra 'na nthebe, nu'á go gue'ũ to'o bi gamfri ra maça noya ne xi bi hnequi yá hoga 'bæfi.

Ra 'bede de ra ñot'i
(Lc. 8:16-18)

²¹ Ra Jesu bi yopa zofo ra hmuntsja'i ne bi 'ñembabi:

—Hinto da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara 'bøts'e o da ja nja'ti de ra fidi. Hina, dra tøte habũ da nøgue pa da yot'i xá hño. ²² Njabũ nehe nú'a ja mant'aguibya, 'mæfa ma da hnequi, ne nú'a hingui tsa da fadibya, 'mæfa ma da fadi. ²³ Nu'a tó'o ja rá nt'ode pa da 'yode, dá 'yode núna dí ma.

²⁴ Nehe bi 'ñembi'ũ:

—Ngu t'ena, co nura t'eni guí eñhũ, con guet'atho ma da t'eñ'ahũ, y asta ma'na da thu'ts'a'ihũ ri t'eni'ũ. Hangue dí xi'ahũ, jamasuhũ hanja gui 'yodehũ nú'a dí ma, ngue'a nu'bu gui jamasuhũ, ma da zo ri mfenihũ, pe nu'bu hingui jamasuhũ, hinda za gui pahũ. ²⁵ Ngue'a nu'a tó'o da badi nú'a dí ma, ma'na da t'umbabi ra mfadi, pe nu'a tó'o hinxa badi, nú'a ma da thacuabi nú'a ra mfadi pæ'tsi.

Ra 'bede de ra nda nú'a 'yo rá te

²⁶ Nehe bi xipabi'ũ:

—Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara 'ñøhø pot'a ya nda. ²⁷ Y nú'a ra mot'anda'a ahã dega xuui ne nangui dega xudi bí c'a'tsa rá 'bot'i. Ne nú'a ra 'bot'i'a da føts'e ne da nte, pe nú'a ra 'ñøhø hingui padi hanja xa njabũ. ²⁸ Ra hai øt'e pa da føts'e, da nte, da hneca rá 'bai, ne 'mæfa da bø yá daxi. ²⁹ Ne ya sta ñats'i, 'bestho nura mot'i'a da ma da xofo ngue'a ya bi zø ra pa dega sofo.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa
(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Nepũ ra Jesu bi 'ñena:

—Ma ga xi'ahũ ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ³¹ Rá hmanda Ajuá nja ngu 'nara nda dega mostasa, nú'a ma'na go ra zi notsi de gatho ma'ra ya nda. ³² Pe nu

sta 'bot'a nú'a ra nda, ma'na da nte ne da ntungui que gatho ma'ra ya ndapo, ne da nja yá danga 'yeza asta ya ts'int'su da za da nōhni.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mt. 13:34-35)

³³ Ra Jesu mi xipabi'u ra maca noya co ndunthi ya 'bede asta habu bi za bi zo yá mfeni'u. ³⁴ Mi zofo ya hmuntsja'i co ya 'bedetho nú'u ri nhyεcuau rá hmanda Ajuá, pe nu'bu mi 'buseui yá nxadi mi xipabi'u te rí bōni nú'u ya 'bede xqui xipabi'u.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Y nu mi put'a ra nde ra pa'a, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga 'raxhu ri'nandi ra ndehe.

³⁶ Hangué bi 'ñedi'a de ra hmuntsja'i, ne nu'á ne yá nxadi bi gu ra motsa habu mi o'a pa da 'rax'u ri'nandi, ne ma'ra ya ja'i bi deni'u co ya t'uca motsa. ³⁷ Y ya de mi 'yo'u ja ra ndehe, bi mu 'nara danga bunthi ne mi tonts'a ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa ñuxhma. ³⁸ Ha ra Jesu mi aha ja ra ts'at'a motsa ne xqui 'yents'a rá ñaxu ja 'nara nthuhña, ne yá nxadi bi ma bá a, ne bi 'ñembabi:

—¡Xahnate! 'Matho hinguí tu ri muí gue ma ga cuhu ja ra dehe.

³⁹ Nu'bu ra Jesu bi nangui ne bi zhi ra bunthi, ne bi 'ñemba ra ndehe:

—¡'Batho!

Y 'bestho bi tsaya ra bunthi ne ya himbi 'ñani ra ndehe. ⁴⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Ha gue otho ri jamfrihu?

⁴¹ Nu'bu nuyá nxadi'a bi 'yø'u, ne mi 'ñémse'u 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu? ngue'a asta ra ndahi ne ra ndehe øtuabi.

5

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara
ñohø me Gadara
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Nepu ra Jesu ne yá nxadi bi zōni ja ra hai Gadara de ri'nandi ra ndehe.

² Y ra Jesu bi gai de ra motsa, y 'bestho

bi nthēui 'nara 'ñohø xqui 'ñehe de habu ja ya nt'agui ne mi pe'tsa ya ts'ondahi. ³ Nura 'ñohø'a ya xi ja mi 'buhni ja ya nt'agui, ne hinto mi tsa da zami masque dra that'i co ya cadena. ⁴ Ndunthi ya 'mi'qui xcri that'i co ya cadena ja yá 'ye ne ja yá ua, pe nu'á mi c'uctho ne mi øt'e ya xēnitho, ne hinto mi ja rá ts'edi pa da zami. ⁵ Ma pa ra xuui mi 'yo ja ya t'øhø ne ja ya nt'agui ne nzantho mi mafi ne mi ntseni sehe co ya do. ⁶ Pe nú'a ra 'ñohø mi hyanda ra Jesu de yabu, bi nest'ihhi bi ma bá tsudi ne bi ndandiñahmu. ⁷ Nepu bi mafi nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'u'i Ajuá de mahets'i, ¿te 'be guí ne con guecje? Dí bante'ihhe ja rá thuhu Ajuá gue ote xqui ma gui 'yøtcahe.

⁸ Bi ma njabu ngue'a ra Jesu ya xqui 'ñembabi:

—¡Nu'ahu ts'ondahihu, pōñhu de nuna ra 'ñohø!

⁹ Nepu ra Jesu bi 'yambi:

—¿Te rá hu'ahu?

Y nu'á bi dadi bi 'ñena:

—Xa thu'mgahe ya 'motho ngue'a xi dí ndunthihe.

¹⁰ Nepu nuya ts'ondahi'u xi bi bantebi ra Jesu gue hinda 'yeni de ra hai Gadara. ¹¹ Ne guetbu ja ra t'øhø mi 'yoni 'nara danga taxo ya ts'udi mi ñuni. ¹² Hangué nú'u ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—'Racje nsequi ga ma ga cātheni ja ya ts'udi.

¹³ Nu'bu ra Jesu bi umba nsequi bi ma'u pa bi yat'a ja ya taxo ts'udi. Y nuya taxo ts'udi'u bi nest'ihhi bi nhyøt'a ja ra ndehe ne bi jat'i'u. Ne nú'a ra taxo mi ngu yo 'mo.

¹⁴ Nu'bu nú'u ya mapts'udi bi nest'ihhi bi ma'u pa mbo rá hnini ne gatho rá nthets'i pa mi xipa ya ja'i de nú'a te xqui nja. Nepu ndunthi ya ja'i bi 'ñehe pa da hyandi te xqui nja.

¹⁵ Nú'á bi zøhø habu mi 'bui ra Jesu ne mi 'buhni nehe nú'a ra 'ñohø to'o mi pe'tshma ya ts'ondahi, ne bi hyandi'u mi huhni, ya mi he rá dutu ne ya mi ja rá mfeni. Nu'bu xi bi 'yø'u ngue'a nu'á mi paði gue nura 'ñohø'a xi mi pe'tsa

ndunthi ya ts'ondahi hmaḥa. ¹⁶ Nepu nuya ja'i to'o xqui hyandi te bi tho ya ts'adi ne ra 'ñøhø to'o mi pɛ'tsa ya ts'ondahi, bi metuabi ma'ra, ne xi bi 'ño ra 'bede. ¹⁷ Hangué ya me Gadara bi maḍi bi bantebi ra Jesu gue da bøni de guehni.

¹⁸ Y nu mi yopa bøxa ra Jesu ja ra motsa, ra 'ñøhø nú'a to'o mi pɛ'tsa ya ts'ondahi bi bantebi'a gue da hopi da meui. ¹⁹ Pe ra Jesu himbi hopi, bi 'ñembi:

—Grí ma ri ngu ne bá xipa gatho ri ja'i de gatho nú'ua ya t'øt'e xa 'yø't'a'i Ajuḗ ngue'a bi huec'a'i.

²⁰ Hangué bi ma nú'a ra 'ñøhø nuni ja ra hai Decápoli ne ja bi 'muhni bi xipa ya ja'i de nú'a te xqui 'yø'tuabi ra Jesu, ne gatho to'o bi 'yøde xi bi 'yø'ua.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi damba rá he ra Jesu (Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Ra Jesu ne yá nxadi bi yopa 'raxa ma'na'qui pa ri'nandi ra ndehe, ne ja bi mani 'nara hmuntsja'i pa bá ts'adi'a ja ra ñanga ndehe habu bi zøhø. ²² Nehe bi zønini 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo y mi gue'a 'na de nuya nda de ja yá nija'ua. Y nu mi hyanda ra Jesu bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²³ Nepu bi bantebi bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu ya ma da du. Maha pa gui hñu'tsua ri 'yε pa nu'á da ñani y hinda du.

²⁴ Hangué ra Jesu bi meui'a, ne 'nara danga hmunts'i bi deni ne xi xmá nts'i'mi. ²⁵ Nehe mi pani 'nara 'behña mi xo'tua ya ji, ya mi pɛ'tsa 'ret'amayoho njeya mi tsu nura hñeni'a. ²⁶ Xqui degue gatho rá boja ja ya medico y ni ts'ua hinxqui zamahño, ma'na mi 'yo mri za'yε. ²⁷ Nú'a ra 'behña'a xqui 'yøde nú'a mi øt'a ra Jesu, hangué bi deni ja ra hmuntsja'i, bi joni ne bi dambabi rá he. ²⁸ Ngue'a mi bense'a gue masque hønse rá he da dambabi, nu'á da ñani. ²⁹ Y nu mi dambabi rá he, 'bestho bi tsaya ra ji, ne bi za gue ya xqui ñani de rá hñeni.

³⁰ Y ra Jesu 'bestho bi batho gue co rá ts'edi xqui ñanga 'nara da'thi, hangué bi ñegui ne bi 'ñena:

—¿To'o xa dangagui ma he?

³¹ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—Guí handi gue ra hmuntsja'i ri ts'ip'a'i ne guí ena gue to xa dañ'a'i.

³² Nu'bá ra Jesu bi nhyani ja gatho ra hmuntsja'i pa da baḍi to'o xqui dambabi rá he. ³³ Y nura 'behña'a ya mi paḍi te xqui nja, hangué bi joni co ndunthi ra ntsu ne mi huat'i'a, nepu bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi xipabi te xqui ja'a. ³⁴ Nepu ra Jesu bi 'ñembi:

—Ma zi t'ixu'i, ya guí 'bui xá hño ngue'a xi xcá camfrigui. Grí ma te rá 'ñentho ne ya hinda ma da yopa menga ri hñeni.

³⁵ Y de mi ñaui ra Jesu nura 'behña, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñehe de rá ngu nú'a ra nda de ra nija, ne bi 'ñembi:

—Ya bi du ri t'ixu. ¿Pa te gui xuhña ra xahnate gui tsixa ja ri ngubya?

³⁶ Pe ra Jesu ngu mi 'yøde nú'ua ya noya bi manga ra 'mehni, bi 'ñemba ra Jairo:

—Odi tu ri mui, hønse xi da camfrigui.

³⁷ Nepu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua rá cu ra Cobo, ne himbi hopa ma'ra ya ja'i da deni. ³⁸ Y nu mi zøni'ua ja rá ngu nú'a ra nda, bi hyandi mi 'buhni ndunthi ya ja'i mi mantho ne xi mi zoñ'ua. ³⁹ Nu'bá ra Jesu bi yat'a ja ra ngu ne bi 'ñemba ya ja'i:

—¿Hanja guí zoñ'ua ne guí mantho'ua? Nura nxutsi ahatho, hingue xa du.

⁴⁰ Pe ya ja'i bi dentho. Nu'bá ra Jesu bi 'bepa gatho ya ja'i da bøni de ra ngu, nepu bi zixa rá nana ne rá dada ra nxutsi, ne co nú'ua mi 'ñoui bi yat'a habu mi 'beni. ⁴¹ Y bi mipa rá 'yε, ne bi 'ñembi:

—Talitha, cumi. —Nura noya'a ne da 'ñena: Ma zi t'ixu'i, dí xi'a'i gui nangui.

⁴² Nepu 'bestho bi nangui ne bi 'ño. Hangué ya ja'i xi bi 'yø nts'edi. Y nú'a ra nxutsi'a mi pɛ'tsa 'ret'amayoho njeya. ⁴³ Pe ra Jesu bi hñu'mba ra hña gatho nú'ua mi 'buhni gue ni 'na hinto da xipi de nú'a xqui 'yøt'a. Nepu bi

manda gue da t'umba te da zi nú'a ra nxutsi.

6

Ra Jesu mi 'bʰhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Ra Jesu bi bʰni de guehni bi ma ja rá hai, bi mɛui yá nxadi. ² Ne ja ra pa dega tsaya bi yʰt'a ja ra nija pa bi nxahnate, ne ndunthi nú'u to'o mi øde, mi 'yø ne mi ena:

—¿Habʰ xa badi nú'a mani? ¿To'o xa umbabi ra danga mfadi? ¿Habʰ xpá hñá nú'a ra ts'edi pa da 'yøt'a nú'u ya danga nt'udi øt'e? ³ Nuni go guehni ra yaxi, nurá t'u ra Maria, ne go yá cu ra Cobo, ra Jose, ra Juda ne ra Simu, ne yá nju 'bʰcua con guecjʰ.

Ne nu'á mri 'yøtho, himbi gamfri.

⁴ Hangué ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Nará 'mehni Ajuá da t'umba ra t'equ'ei habʰ hingo rá hai, ha nu go rá hai hinto umba ra t'equ'ei, nixi ya mengu rá ngu.

⁵ Ra Jesu himbi za bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ja rá hai ngue'a hinto mi ne da gamfri. Hønsɛ bi hñuxa yá 'yɛ ja ts'utho ya da'thi pa bi ñani'u. ⁶ Y nu'á bi 'yø ngue'a ni 'na tʰqui himbi ne bi gamfri nuya ja'i, ne bi bʰni de guehni bi ma ja ma'ra ya t'uca hnini pa da xahna ya ja'i.

Ra Jesu bi mehna yá nxadi pa da zofo yaja'i

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ 'Mefa ra Jesu bi zohna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi umba ra ts'edi pa da 'yɛmba ya ts'ondahi to'o di pe'tsi. Nepʰ bi mehni'u dega yoho.

⁸ Ne bi xipabi'u gue hinte da hñats'i pa ja ra 'ñu, nixi yá 'røzʰ, nixi nú'a te da zi, ni ra boja, hønsɛ yá bordo hʰ.

⁹ Nehe bi xipi gue da di'ta yá thiza ne da hñaxa 'nada ra pat'i. ¹⁰ Nehe bi 'ñembabi:

—Nu xcrí tsøñhʰ ja 'nara ngu, ja gui 'bʰthʰni asta hingui pøñhʰ de nú'a ra hnini'a. ¹¹ Y nu'bʰ gui tsøñhʰ ja 'nara hnini ne hinto da 'ra'ahʰ ntsaya nixi da 'yøde nú'a gui mañhʰ, nu'bʰ pøñhʰ de guehni. Y de xcrí pøñhʰ, gui huat'a

ri thizahʰ pa hingui hñaxhʰ nixi ra hai de nura hnini'a, y njabʰ da badi'u de nú'a xa 'yøt'u. Majuani dí xi'ahʰ gue nu sta zø ra pa da nja ra nsuca uɛnda, nura pa'a ya mengu de guehni ma'na ma da ncastiga que ya mengu de ra ts'ohnini Sodoma ne Gomorra.

¹² Mi uadi bi mʰnga ra Jesu njabʰ, yá nxadi bi ma de guehni pa da zo ya ja'i pa da ñobri'u de yá ts'oqui.

¹³ Ne mi ɛni ndunthi ya ts'ondahi, ne mi co'tsua ra aceite ya da'thi ne mi ñani'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thacua rá ñaxu
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Ha nuya pa'u habaraza xi xqui nt'øde de nú'u ya danga t'øt'e mi øt'a ra Jesu, asta ra nda Erode bi zo rá gu nehe. Hangué bi 'ñena:

—Go gue'a ra Xuua Xi'tsate ya xa yopa nte de ra du, hangué nubyá ma'na ja rá ts'edi pa da za da 'yøt'a nuya danga nt'udi.

¹⁵ Ma'ra ya ja'i mi ena:

—Go gue'a ra badi Elía.

Y nu ma'ra mi ena:

—Go gue'a 'nará 'mehni Ajuá ngu nú'u mi 'bʰi maya'bʰ.

¹⁶ Ha nu mi 'yøde ra nda Erode njabʰ, bi 'ñena:

—Gue'a ra Xuua nú'a dá tacua rá ñaxu ne ya xa yopa nte ma'na'qui.

¹⁷ Bi beni njabʰ ngue'a xqui mehni to bi gʰ ra Xuua pa bi got'a fadi, ngue'a xqui hñacuabi hmahʰ gue hinda 'yøt'e drá 'behñʰ ra Erodía, ngue'a ra Erodía mrá 'behñʰ ra Lipe nú'a to'o mrá cu ra Erode. ¹⁸ Ra Xuua xqui hñacuahmʰ ra Erode ne xqui 'ñembi:

—Hingui ho gui tsimba rá 'behñʰ ri cu.

¹⁹ Hangué ra Erodía xi bi ʰtsa ra Xuua ne mi ne to da gats'i pa da hyo, pe himi tsa, ²⁰ ngue'a ra Erode mi su ra Xuua pa hinte da t'øtuabi, ngue'a mi paði gue mrá hoja'i ne xmá nt'axi rá mfeni hangué mi pe'tsua ra t'equ'ei. Ne mi ho da 'yøde nú'a mi ma, pe himi tso rá mfeni nú'a mi øde hangué himi paði te da beni. ²¹ Pe bi zø ra pa bi nja ngu nú'a mi ne ra

Erodía. Nu mi da rá pa ra Erode bi 'yøt'a 'nara ngo ne bi 'ñehe gatho yá mfats'i ne ya nzaya ne ya t'uca nda to'o mi manda ra hai Galilea. ²² Nuni ja ra ngo bi yut'a rá t'ixu ra Erodía ne bi nei ja yá thandi'ya. Ha ra nda Erode ne nú'ya to'o mi huhui ja ra mexa bi hopa rá hnei. Hangué ra Erode bi 'ñemba ra nxutsi:

—'Yacagui gatho nú'a gui ne y ga 'ra'a'i.

²³ Ne bi jurabi ne bi ña'tuabi da umbi asta made de habu gatho mri manda 'bu da 'yadi. ²⁴ Nepu bi bonga ra nxutsi ne bá amba ra Erodía nurá nana'a ne bi 'ñembi:

—¿Te ga adi 'bu?

Y rá nana bi 'ñembi:

—Xipi da 'ra'i rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate.

²⁵ Nu'bá nu'a bi dama mengui ja ra nda ne bi 'ñembi:

—Dí ne gui 'racagui nubya 'bestho rá ñaxu ra Xuua Xi'tsate ja 'nara manza.

²⁶ Nu'bá ra nda bi du rá mai nts'edi. Pe ya xqui jurabi nú'a ra nxutsi ne xqui 'yøde gatho to'o mi huhuini ja ra mexa, hangué mi pe'tsi te da 'yøt'e nú'a xqui ma. ²⁷ Hangué bi dama mehna 'nara soldado pa da hñampa rá ñaxu ra Xuua. ²⁸ Nepu nú'a ra soldado bi ma ja ra fadi bá tacua rá ñaxu ra Xuua, ne bi 'yents'a ja 'nara manza pa bá hampa ra nxutsi, nepu ra nxutsi bi hña'tsua rá nana.

²⁹ Y nu mi 'yøde yá nxadi ra Xuua bi ma ja ra fadi pa bi du'tsua rá ndo'yo pa bá agui'ya.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a'moya ja'i

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Nú'ya 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu xqui mehni da ma da zofo ya ja'i, 'mefa bá pengui de habu xqui ma, ne bi munts'i'ya habu mi 'bui ra Jesu, ne bi xipi gatho te xqui 'yøt'e'ya ne nú'a xqui 'ñudi'ya. ³¹ Nu'bá ra Jesu bi xipabi'ya:

—Maha ga 'ueguehu 'nambu she pa ga ntsayah.

Mi manga njabu ngue'a ndunthi ya ja'i mi pa y mi tsøhø habu mi 'bui'ya ne

mi otho ra pongui pa da ntsaya nixi pa da ñuni. ³² Hangué bi ma'ya co 'nara motsa pa bi 'rani ri'nandi habu hinto mi 'bui. ³³ Pe ndunthi ya ja'i bi hyandi mi ma'ya ne bi hyandatho'ya ra Jesu habu rí zøni, hangué nu'a ne ndunthi de nú'ya mi 'bu ja ya t'uhnini bi nest'ihí bá gat'i ja rá hyo ra ndehe ne go rá madi bi zøñ'ya. ³⁴ Y nu mi zønga ra motsa ja ra ñanga ndehe, bi gai ra Jesu ne bi hyanda nú'a ra hmuntsja'i xqui zøni, ne xi bi huequi'ya ngue'a mi ngu ya deti jo'o yá ma'yo, hangué nu'a bi madi bi xahni'ya ndunthi ya t'øt'e. ³⁵ Ha nu de ya mi nde, ya nxadi bi joni habu mi 'bai ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ya bi nde ne nuua habu dí 'buhu go ra mbonthe. ³⁶ Xipa ya ja'i da ma da dai te da zi ja ya ngu ne ja ya hnini nú'ya ja guetbu de guecua, ngue'a otho te da ziuay.

³⁷ Pe ra Jesu bi dadi:

—Go da umfu te da ziyu.

Nu'bá ya nxadi bi 'ñembi:

—¿Ha gue ga mahe ga tañhe yo nthebe denario dega thuhme pa ga 'uiñhey?

³⁸ Pe ra Jesu bi 'yambabi'ya ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu? Nuhu xa.

Y nu mi hyandi'ya bi 'ñembabi:

—Nsøcta cat'a ya thuhme ne yoho ya zi hua dí hahé.

³⁹ Nu'bá ra Jesu bi xipa ya ja'i da 'yøt'a ya t'uca hmunts'i ne da hñudi'ya ja ra 'bot'ei. ⁴⁰ Hangué bi 'yøt'a ya t'uca hmunts'i dega nthebe ne dega ndenthebe, ne bi hñudi'ya. ⁴¹ Nu'bá ra Jesu bi gu nú'ya cat'a ya thuhme ne nú'ya yoho ya hua, ne bi nøts'e mahets'i ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepu bi hyeca ya thuhme ne bi hyecua yá nxadi pa da umba ya ja'i, ne bi xeni nú'ya yoho ya hua pa bi thecua gatho nú'ya ya hmuntsja'i. ⁴² Y gatho bi ñuni asta bi niña'ya. ⁴³ Nepu bi hmunts'a gatho ya xeca thuhme ne ya xeca hua nú'ya bi bongui, ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e. ⁴⁴ Ha mi ngu

cut'a 'mo ya 'ñøhø nú'ú bi ñuni, y nuya 'behña ne ya batsi himbi ma 'mede.

Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Nepu ra Jesu bi xipa yá nxadi gue da 'met'o'ú co ra motsa pa ri'nandi pa rí mani ja ra hnini Betsaida, y nu'á bi gohini mi edi ya ja'i pa da ma ja yá ngu. ⁴⁶ Y mi uadi bi 'ñedi'a, bi bøxa ja ra t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada. ⁴⁷ Y ya mi 'mexuui ra pa'a ra motsa ya mi 'yo madetho ra ndehe, ha nura Jesu mi 'bútritho ja ra t'øhø sehe. ⁴⁸ Y bi hyanda yá nxadi gue ya xqui zabi'ú de mi 'yonga ra motsa ngue'a mi tsedi ra bñthi ne himi hopi da 'ño. Y nurá hyax'a hamxuditho ra Jesu bi ma pa ri'nandi mi 'yotho maña ja ra dehe, ne mi ma da tho'tshma yá nxadi. ⁴⁹ Pe yá nxadi bi hyandi mi 'yo maña ja ra dehe ne xi bi mafi'ú ngue'a mi hu yá mui gue mi 'nara pite. ⁵⁰ Ri gatho'ú bi hyandi ne xi mi tsu'ú. Pe ra Jesu 'bestho bi zofo ne bi 'ñembi'ú:

—¡Oguí tsuh, go gueque, oguí tu ri muihu!

⁵¹ Nepu bi bøxa ja ra motsa con gue'ú ne 'bestho bi ntsaya ra bñthi, hangue yá nxadi xi bi 'yø nts'edi. ⁵² Himi pa'di'ú te ma ts'edi mi ha, nixi xqui zoda yá mfeni hanja xqui japi da xu ya thuhme, ngue'a xmá me yá coraso'ú.

Ra Jesu bi 'yøthe ya da'thi nuni
Genesare
(Mt. 14:34-36)

⁵³ Nu mi 'rats'i'ú pa ri'nandi bi zøni ja ra hai Genesare ne ja bi dat'ni yá motsa. ⁵⁴ Y ngu bi gai'ú de ra motsa, ya ja'i 'bestho bi ba'di gue go mi gue'a ra Jesu. ⁵⁵ Nepu nu'ú bi dama ma ja ya ngu gatho rá nthets'i nura hai'a pa bá tsi ya da'thi co yá 'bebo ne bi ts'its'i pa habu xqui t'øde mi 'bu ra Jesu. ⁵⁶ Y haburaza mi pa'a ja ya danga hnini o ja ya t'uca hnini, ya ja'i mi tsi ya da'thi mi pegui ja ya 'ñu, ne ora mi thohni ra Jesu mi bantebi ya ja'i gue da hopa ya da'thi da dambabi masque hønse rá ñani rá he. Ne toraza mi thambabi, 'bestho mi ñani de yá hñeni.

7

Hanja gra nts'oca ya ja'i
(Mt. 15:1-20)

¹ 'Raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'ú xqui 'ñehe de Jerusale bi munts'i ne bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. ² Ne bi hyandi gue 'rayá nxadi ra Jesu bi ñuni nsinque xqui nxu'yε ngu yá nzai'ú, hangue bi ñama'ñu'ú. ³ (Ngue'a ya fariseo ne gatho ma'ra ya xodyo xi xqui nzai da nxu'yε ante da ñuni ngue'a njabu yá nzai ndu yá xita, y nu'bu hinda nxu'yε ngu yá nzai hinda ñuni. ⁴ Ne 'bu ora da menga tai'ú, 'bu hinda nxu'yε hinda ñuni. Nehe mi ja ma'ra yá nzai nú'ú xqui 'ñutui ndu yá xita: da xut'a yá ntsi, nuya 'bada ne nuya ts'øe dega bøja, ne da me'tsa yá mfidi pa da gohi strá nt'axi. Ngue'a mi hu yá mui'ú gue co nú'ú ya t'øt'e mi øt'e da t'axca yá mfeni ja rá thandi Ajuá.) ⁵ Hangue nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hanja nuyú ri nxadi hingui øt'e ngu yá nzai ndu ma xitahu maya'bu? Nuyú ri ñuni masque hinxa nxu'yε.

⁶ Nu'bu ra Jesu bi datuabi'ú:

—Nu'ahu gyá yohmihu. Ra ba'di Isaía bi ma de gue'ahu maya'bu gue Ajuá bi 'ñena njaua: Nuna hnina ri nsundagui hønse dega noyatho, pe nuyá mfeni go bí 'yo yabu de gueque.

⁷ Nu'ú xøcambenigui pe hinte ri muui yá søcambeni, nguetho nu'ú yá hmanda ri manda'ú go yá hmandase, ne mañ'ú gue go stá 'bεpca'ú.

⁸ Xi majuañi ngu bi manga ra Isaía de gue'ahu, ngue'a nu'ahu xcá tsocuahú yá hmanda Ajuá pa go grí denbahú yá hmanda ndu ri xitahu. Nu'ahu nu'a ri 'bεfihu, hønse ra nsut'a 'bada ne ma'ra ya ntsi, y ma'ra ya t'øt'e de ra nt'axqui.

⁹ Nehe bi 'ñembabi'ú:

—Guí hu ri muihu gue xá hño nú'a xcá tsocuahubu yá hmanda Ajuá pa go guí ø'tuahú yá nzai ndu ri xitahu. ¹⁰ Nura Moise bi 'ñena: “Umba ra

t'equ'ei ri dada ne ri nana ne gui su'u", ne "nu'a t'ó'o da zanga rá dada o rá nana dá tho." ¹¹ Pe nu'ah_u guí eñh_u gue xá hño to'o da xipa rá nana ne rá dada njaua: "Nuna ra boja ndí 'ra'ah_u hmaha, nubya go ma ga umba Ajuá ngue'a ra Corbán." (Ra Corbán rí b'oni da 'ñena 'nara 'baha xa t'equa pa Ajuá.) ¹² Y njab_u guí emf_u ya ja'i gue ya hinte da umba yá dada ne yá nana, ne ya hinda su'u. ¹³ Njab_u guí pumfrithoh_u nú'a bi ma Ajuá, ne h'onse go guí ø'tuah_u yá nzai ndu ri xitah_u, y nehe njab_u guí utua ri batsih_u. Ne ndunthi ma'ra ya t'øt'e guí øth_u mahyεgui ngu nuna.

¹⁴ Nu'bú ra Jesu bi yo zofo ra hmuntsja'i ma'na'qui ne bi 'ñembabi':

—'Yødeh_u guí gathoh_u ne dá zo ri mfenih_u núna ma ga ma. ¹⁵ Nu'a cut'a ja rá ne ra ja'i hingo gue'a japi da nts'oqui, pe nú'a p'oni de rá mfeni ha, go gue'a japi da nts'oqui. ¹⁶ Nu'a t'ó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

¹⁷ Nep_u bi 'uegue'a de ra hmuntsja'i, ne bi yut'a ja ra ngu nú'a xqui mihi, y nuni ja bi 'yambani sehe yá nxadi te rí b'onga nú'a xqui xipa ya ja'i. ¹⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi':

—¿Ha gue ne'ah_u hinte ri fadh_u? ¿Ha hinguí pah_u gue hingue nú'a da zi ra ja'i go gue'a da japi da nts'oqui? ¹⁹ Ngue'a nú'a ts'i cut'atho ja rá mui 'na, ne p'oni ne hingui ts'ocua rá mfeni.

Njab_u bi manga ra Jesu gue xá hño da ts'i gatho ya nzaqui. ²⁰ Nep_u bi 'ñena:

—Nu'a ri japi da nts'ocá ra ja'i, nú'u ya ts'omfeni beni. ²¹ Ngue'a de ja rá ts'omfeni 'na, ja bí ehni gatho nuya ya ts'ot'øt'e: ra nts'inga medinthati, ra nt'e'behña, ra nthote, ²² ra mfe, ra ts'onc'at'i, ra nts'o'mui, ra nthate, ra nts'o'yo, ra nts'ante, ra nt'ets'i, ne nú'u to'o ri hyøcua nú'a te pe'tsa ma'na, ne nú'u hingui padi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²³ Gatho nuya ya ts'oqui bí ehe de yá ts'omfeni ya ja'i, ne go guehya japi da nts'oqui.

'Nara 'behña himrá me Israel bi gamfri ra Jesu

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Nep_u ra Jesu bi b'oni de guehni ne bi ma ja ra hai guetb_u ra hnini Tiro ne Sidó. Ne ja bá cut'ini ja 'nara ngu, y himi ne to xa badi hmaha, pe 'bestho bi fatho. ²⁵ Ha guetb_u de guehni mi 'b'ahni 'nara 'behña nú'a mi pe'tsa 'nará t'ixu gue mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Ne bi 'yøde gue xqui z'ohni ra Jesu, hangue nu'á 'bestho bi ma bá c'a'tsi ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Nura 'behña'a himrá me Israel ngue'a mrá me Sirofenicia. Nu'á bi bantebi ra Jesu pa da 'yamba ra ts'ondahi nú'a mi pe'tsa rá t'ixu. ²⁷ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—'Met'o mahyoni ga ø'tua ra hño ya me Israel, ngue'a nu'b_u 'met'o ga ø'tua ra hño ya 'ra'ñoja'i ngu'i, nu'bú ga nja ngu nú'a to'o hamba yá hñuni ya batsi pa da umba ya tsat'yo.

²⁸ Nu'bú nú'a ra 'behña bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí ma Ndada, pe ya tsat'yo t'ømtho nja'ti de ra mexa pa da guxa ya hangui nú'u da dagui de hab_u ri ñuni ya batsi.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi datuabi:

—Xcá thadi xá hño, hangue pengui, grí ma ri ngu ne bá nu ri t'ixu gue ya xa b'onga ra ts'ondahi de gue'a.

³⁰ Y nu mi z'onga rá ngu nú'a ra 'behña, bi z'adi rá t'ixu mi 'b'onga ja rá fidi ne ya xqui b'onga ra ts'ondahi de gue'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara gogu

³¹ Nep_u ra Jesu bi ma de guehni hab_u mi 'b_u guetb_u ra hnini Tiro, ne bi gat'a ja ra hnini Sidó ne bi thogui ja ra hai Decapoli pa bi yo menga ja ra ndehe Galilea. ³² Ne nuni ja bá ts'impani 'nara 'ñøhø mrá gogu ne mrá 'bane, y nú'u to'o mri zi'a bi bantebi ra Jesu da hñuxa rá 'yε ja gue'a pa da ñani. ³³ Nu'bú ra Jesu bi g'uca nú'a ra da'thi 'namb_u de ra hmuntsja'i, ne bi dint'ua yá dedo ja yá gu, nep_u bi zots'i yá dedo ne bi damba rá jane nú'a ra 'ñøhø. ³⁴ Nep_u

bi nɔts'e pa mahets'i bi 'yɛnga rá nga'tsi ne bi 'ñembi:

—¡Efata! —nú'á ne da 'ñena: ¡Dá xogui ri gu ne ri ne!

³⁵ Y 'bestho bi xo yá gu ne bi za bi 'yøde xá hño, ne bi tuqui rá jane ne bi za bi ña xá hño. ³⁶ Ha ra Jesu bi hñu'mba ra hña ya ja'i gue hinto da xipi, pe nu'á ma'na bi ma bá 'yonga ra 'bede. ³⁷ Y ma'na xi mri 'yø ya ja'i ne bi 'ñena'ua:

—Gatho nú'a øt'e xi xá hño, asta japi ya gogu dá 'yøde, ne ya gone da ña.

8

Ra Jesu bi 'uinga thogui goho 'mo ya ja'i

(Mt. 15:32-39)

¹ Ja nuya pa'ua xi bi munts'a ndunthi ya ja'i ma'na'qui, ne mi otho te da zi'ua, hangue ra Jesu bi zofo yá nxadi ne bi 'ñembabi:

² —Xi dí hueca nuya ya ja'i ngue'a ya xa 'mua hñu pa con gueque ne otho te da zi. ³ 'Bua ga pehni da ma yá ngu njabatho co ra thuhu, xi'bua rí umba ra hødu má 'ñu ngue'a 'ra xqui 'ñehe de yabu.

⁴ Pe yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Hanja da za ga 'uiñhu nuyua ya ja'i gue nuua habua dí 'buhu go ra mbonthi?

⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Hangu ya thuhme guí hahu?

Nu'á bi datbi ne bi 'ñembi:

—Hønsø yoto.

⁶ Nu'bú ra Jesu bi xipa ya ja'i da hñudi. Nepua bi gu nú'ua yoto ya thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada. Nepua bi hyeque ne bi umba yá nxadi pa da xɛnbabi ya hmuntsja'i.

⁷ Nehe mi ha'ua 'raya t'uca hua ne bi umba ra Jesu. Nepua nu'á bi 'yapa Ajuá da japi, ne bi xipa yá nxadi da umba ya ja'i ya zi xɛca hua. ⁸ Y gatho ya ja'i bi ñuni asta xi bi ñña. Nepua ya nxadi bi munts'a ya xeni nú'ua bi bongui y bi ñuxa yoto ya 'bøts'e. ⁹ Ha mi ngu goho 'mo ya 'ñøhø nú'ua bi ñuni, y nuya 'behña ne ya bati himbi ma

'mede. Nepua ra Jesu bi 'ñedi'ua. ¹⁰ Ne nu'á 'bestho bi bøxa ja ra motsa co yá nxadi ne bi 'rats'i bi ma ja ra hai Dalmanuta.

Ya fariseo mi adi da t'utua 'nara nt'udi dega milagro

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Nepua 'raya fariseo bi ma bá tsadi ra Jesu ne bi madi bi xaxi, ne bi xipi gue da 'yøt'e pa da hnequi 'nara nt'udi de mahets'i pa da hyandi'ua ua xi majuani mrá 'mehni Ajuá. ¹² Nu'bú ra Jesu xi bi 'yɛnga 'nara nga'tsi ne bi 'ñena:

—¿Hanja nú'ahua guí 'buhu mapaya guí ahua ga øt'a 'nara nt'udi? Xi majuani dí xi'ahua gue nuga hinga u't'ahua ni 'nara nt'udi.

¹³ Nu'bú nu'á 'bestho bi zohni'ua ne bi yopa bøxa ja ra motsa pa bi ma ri'nandi ra ndehe.

Ra nzoi de ya fariseo

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Ha nuyá nxadi xqui pumfri da hña xa 'raya thuhme, hønse 'natho mi hña'ua ja ra motsa. ¹⁵ Nepua ra Jesu bi zofo'ua ne bi 'ñembi:

—Jamahu de yá nzoi ya fariseo ne rá nzoi ra Erode.

¹⁶ Nu'bú yá nxadi bi 'ñémse'ua 'na ngu 'na:

—Nuní xicju njabu ngue'a hindí hahu ra thuhme.

¹⁷ Pe ra Jesu bi batho te mi beñ'ua ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja guí 'ñémfa gue otho ra thuhme? ¿Ha gue nsøtho'a oda ri mfenihua? ¿Ha gue hingui tsoda ri mfenihua de nú'a ra ts'edi dí pe'tsi? Xi xá me ri corasohua. ¹⁸ Ja ri dahua pe hinguí hanthua, ne ja ri guhua pe hinguí øhua, nixi guí beñhua nú'a stá øt'e co nú'ua ya thuhme. ¹⁹ Xi nú'bu ndá xeni nú'ua cut'a ya thuhme ne dá 'uinga cut'a 'mo ya ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xɛca thuhme bi bongui xa?

Y nu'á bi dadi bi 'ñena:

—'Ret'amayoho 'bøts'e.

²⁰ Nepua bi 'ñena:

—Nehe xi nú'bu ndá xeni nú'ua yoto ya thuhme ne dá 'uinga goho 'mo ya

ja'i, ¿hangu ya 'bøts'e gá xεca thuhme bi bongui xa?

Y nu'ú bi 'ñena:

—Yoto 'bøts'e.

²¹ Nu'ú ra Jesu bi 'ñembi'ε:

—¿Y ne njabε hinxá zoda ri mfenihε de nuna ra ts'εdi dí hñá?

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Betsaida

²² Nu'ú ra Jesu ne yá nxadi bi zøni ja ra hai Betsaida, ne ja guehni bá ts'impabi 'nara goda, y nú'ε to'o bá tsi bi bantebi gue da hñuxa rá 'yε ja gue'a pa da ñani. ²³ Nu'ú ra Jesu bi cuhna ra goda pa bi gεca møte de ra hnini, ne bi go'tsuabi rá jini ja yá da, ne bi hñuxa yá 'yε ja gue'a, ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue ja te guí handi?

²⁴ Y nu'á bi zøt'a yá da ne bi 'ñena:

—Dí handa ya ja'i di 'yo pe di hnequi ngu ya za.

²⁵ Nu'ú ra Jesu bi yopa hñu'tsua yá 'yε ja yá da nú'a ra goda, ne nu'á bi ñani ne xi bi hyandi xá hño gathø.

²⁶ Nepε ra Jesu bi mεhni da ma rá ngu, ne bi hñacuabi gue hinda yut'a ja ra hnini pa hinda xipa ya ja'i de guehni.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ 'Mεfa ra Jesu bi ma co yá nxadi ja ya t'εca hnini nú'ε mi ja guetbε ra dahni Cesarea de Filipino. Y de má 'ñu nú'a bi 'yamba yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingá øhε ya ja'i ma to'oguiga?

²⁸ Nu'ú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—'Ra ena gue go gue'e grá Xuua Xi'tsate, ma'ra ena grá baði Elía, ha nu ma'ra ena gue go gue'e 'na de nú'ε ma'ra yá 'mεhni Ajuá nú'ε mi 'bwi maya'bε.

²⁹ Nu'ú ra Jesu bi 'yambi'ε ne bi 'ñembi:

—Xi'ahε, ¿te guí mañhε de gueque?

Y ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Nu'i go gue'e grá Cristo xpá meñ'a'i Ajuá pa gui ndá.

³⁰ Nu'ú ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinda xipa ma'ra ya ja'i mi to'o'a.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Nepε ra Jesu bi mudi bi xipabi yá nxadi nú'a ma da t'ø'tuabi, ne bi 'ñembi'ε:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi ma da sufri ndunthi. Ya ndaxjua ndá ne ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa asta da hñu yá mai da hyo, pe rá hñupa da yopa nte de rá du.

³² Bi xipi'ε co ya noya hinxá hñei, hangue ra Pedro bi gεqui 'nambε ne bi mudi bi zwi pa hinda 'yøt'e njabε.

³³ Nu'ú ra Jesu bi mpunts'i ne bi hyanda gathø yá nxadi ne bi zwi ra Pedro bi 'ñembi:

—'Uegue de gueque, nu'i guí hampa rá ts'εdi ra Satá hangue guí xica njabε! Ngue'a nu'í hinguí ma ngu nú'a manga Ajuá, nu'í guí øt'a nú'a go yá paha ya ja'i.

³⁴ Nepε bi zohna yá nxadi ne ya ja'i ne bi 'ñembabi'ε:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui, hinda za da 'yøt'e nú'a go rá paha sehe. Mahyoni da dengagui masque da tho ya nt'utsate ne ya 'betsa asta rá du. ³⁵ Nu'a tó'o da ñanga rá te por hinda dengagui, nú'a ma da 'bedi rá te. Pe nu'a tó'o da 'ñei pa da du po rá ngueque ne po ra maça noya, nú'a da zε rá te pa nzantho. ³⁶ ¿Te rá 'be da dahá 'nara ja'i 'bε da me'tsa gathø ya hño de ra ximhai, y ne da 'mεdi rá te? Otho. ³⁷ Ngue'a ni 'na de nuya hño'ε hinda za da pøhøbi rá te. ³⁸ Nu'a tó'o da gøngagui ne da ntsa da manga ma noya ja yá thandi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i ne ya 'ñagamfri, 'mεfa necagui ma ga ma gue hindí padi'a nehe nu xcrá yopa pengaua. Nura pa'a ma ga 'ño'be ya εnxε, ne ga hnequi co rá nsunda Ajuá ma Dada.

9

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ε:

—Xi majuañi dí xi'ahε, 'ra de gue'ahε guí 'bahεua gri tethohε ma gui hyanduahε rá ts'εdi ra Ndá de mahets'i sta 'ñehe.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

2 Rá 'rato ma pa, ra Jesu bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua, ne bi ma sehe'ua ja 'nara t'øhø xá hñets'i. Y ne de guehni ja bi mpadini rá 'bai ra Jesu ja yá thandi'ua. 3 Nurá he xi bi huexqui ne xi bi t'axqui ngu ra tse, y jo'o ni 'nara meni nuua ja ra ximhai da japi da t'axca 'nara he ngu'a. 4 Nepu de guehni nuyá nxadi bi hyandi'ua gue mi ñaui'a ndu ra Elía ne ndu ra Moise nú'ua myá 'mehni Ajuá. 5 Hangué nura Pedro bi ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, ipøde xá hño ga 'buhua! Xi'bu ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'e, ma'na pa ra Moise, ha nu ma'na pa ra Elía.

6 Nuya nxadi xi bi ntsu, hangue ra Pedro ngu bi 'be rá mfeni ne himi pa nú'a mi ma. 7 Nepu bi go'mi'ua 'nara guui, ne de guehni ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena:

—Nuna guehna ma hmaça T'ua. Yøhu nú'a ma.

8 Y 'mefa ya nxadi bi hyandi gue ya mi jo'oni nú'ua ma'ra, hønse ra Jesu mi 'baseni.

9 Y nu mi gai'ua de ra t'øhø, ra Jesu bi hñu'mba ra hñá nú'ua hñu yá nxadi, ne bi 'ñembi:

—Oto xqui ma gui xiphua de nú'a xcá hyanthua asta hinda yopa nte de rá du Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

10 Hangué nú'ua hñu ya nxadi hinto bi xipabi de nú'a xqui hyant'ua. Pe nu'ú mri 'ñámbi 'na ngu ma'na, ne mi eñ'ua:

—¿Te rí bonga nú'a ra noya bi 'ñena gue asta hinda yopa nte'a de rá du?

11 Nu'bú nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue 'mæt'o ma da 'ñehe ra Elía nepu ja da 'ñehe ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da e da nda?

12 Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Haha, go rá mudi ma da 'ñehe ra Elía pa da zofo ya ja'i da ñobri de yá ts'oqui ja rá thandi Ajuá, nepu ja da 'ñehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ¿Xi te mangua ja ra Maça T'ofu de Nú'a To'o bi e bi Nja'i? Nu'a ma, ma gue ma da

tho ya ugui ne da t'utsa. 13 Pe de nú'a gá 'yangahu de ra Elía, dí xi'ahue ya xa zøhø'a, y nuya ja'i bi 'yø'tuabi nú'a go bi ne'ua, ngu xa nt'ofu ja ra Maça T'ofu njabu bi t'ø'tuabi'a.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'ua
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

14 Nu de ya xqui menc'ua de ja ra t'øhø y ya mi ma da zøhø habua mi 'bui nú'ua ma'ra ya nxadi, bi hyanda 'nara danga hmuntsja'i xqui got'atho nú'ua ma'ra ya nxadi, ne mi 'bahuini ya xahnate de ra ley mri ntsanoyau'ua. 15 Ha nu mi hyanda ya ja'i bi zonga ra Jesu, himi pa di te da beñ'ua, ne bi nest'ihí bi ma bá zengua. 16 Ha nura Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—¿Te ma noya nguí mañhu con guehyu?

17 Nepu 'nara ja'i nú'a mi 'ba ja ra hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma Xahnate'i, dra zin'aua 'nama t'ua pe'tsa 'nara ts'ondahi xa japi xa ngone. 18 Y nura ora da 'ñámbabi ri japi da dagui haburaza, ne asta ri gust'a yá ts'i ne ents'a ra fugui ja rá ne, y ya xi xa papa rá mui. Ya stá xipa ri nxadi pa da 'yembahma nura ts'ondahi'a, pe nuyua hinxa za xa 'yembabi.

19 Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Gyá 'ñagamfrihu! ¿Asta ha'mu gui camfrihu? ¿Asta ha'mu ma ga tse't'a ri 'muihu? Bá tsincahu nú'a ra ts'unt'ua.

20 Nu'bú nu'ú bi zi'tsuabi nú'a ra ts'unt'ua, ha nura ts'ondahi nu mi hyanda ra Jesu mi 'bahni, bi japa nú'a ra ts'unt'ua bi dagui ne mi tani ne mi ents'a ra fugui ja rá ne. 21 Nu'bú ra Jesu bi 'yamba rá dada nú'a ra ts'unt'ua ne bi 'ñembi:

—¿Hangu pe'tsi de xa mudi njani?

Ha nu'a bi 'ñena:

—Desde mi notsi ya mi njani.

22 Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi høt'a ja ra tsibi o ja ya mothe pa da hyo hmaha. Hangué 'bu da za te gui 'yø'tuahma, huegahe gui faxcahe.

23 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'i guí ena: 'Bu da za. 'Bu ja ri jamfri ha, gatho da za.

24 Nu'bú rá dada nú'a ra ts'unt'u bi dadi nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Dí camfri, pe faxcagui pa ma'na ga camfri!

25 Nu'bú ra Jesu bi hyandi gue ra hmuntsja'i mi 'yo rí ts'i'mi'a, hangue nu'a 'bestho bi 'ñembabi ra ts'ondahi:

—Nú'i ts'ondahi go xcá japi xa ngone ne xa ngogu nuna ts'unt'u, pe nubyá nuga dí 'bep'a'i guí pøni de guehni ne hinhya'mu guí yopa cut'a ma'na'qui.

26 Nepu nú'a ra ts'ondahi bi mafi, ha nú'a ra ts'unt'u bi 'ñamba ra nduse ma'na'qui, y ra ora'a bi bonga ra ts'ondahi. Ha nú'a ra ts'unt'u mi 'beni 'ñena xqui du. Ne ndunthi ya ja'i bi 'ñena gue xqui du. 27 Pe ra Jesu bi mipa rá 'ye pa bi gats'i'a, nepu nura ts'unt'u 'bestho bi 'mai.

28 Y nu mi yat'a ra Jesu ja ra ngu nú'a xqui mihi, yá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja himbi za dá eñhe nú'a ra ts'ondahi?

29 Nu'bú nu'a bi 'ñembabi'u:

—Ya ts'ondahi ngu nú'a dá enibya, nu'ú da za da 'yeni 'na, pe mahyoni da ayuna 'na ne da 'yapabi Ajuá con gatho rá mui.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

30 Nepu nu'ú bi bøni de guehni, bi gat'i ja ra hai Galilea, y ra Jesu himi ne to xa badi ua mi 'yoni, 31 gue'a mi xahna yá nxadi, mi embabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i, ha nu'ú ma da hyo, pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

32 Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bonga nuya noya bi xipabi'u, ne mi tsu da 'yambabi.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

33 Nepu bi yopa mengui'u pa Ncapernau ne bi yat'i mbo ja ra ngu nú'a xqui mihi. Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be nguí mañhu má 'ñu?

34 Pe nu'ú hinte bi dadi, gue'a de má 'ñu mi ntsanoyase'u ne mri 'ñambi to'o 'na de gue'u da ua'a da ma. 35 Nu'bú ra Jesu bi hñudi ne bi zofo nú'u 'ret'amayoho yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da ndangui, osta ma da 'ñets'i. Nu'a da 'yøt'e, dá mepa nú'u ma'ra.

36 Nepu bi 'ba'ma 'nara zi batsi madetho de yá nxadi, nepu bi dets'i ne bi 'ñembabi'u:

37 —Nu'a tó'o da umba ntsaya de ja ma thuhu 'nara zi batsi ngu núna drí dets'i, ja ra uenda go 'raca ntsaya. Y nu'a tó'o 'raca ntsaya, ja ra uenda go umba ntsaya Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencaguiua.

Nu'u tó'o hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

38 Nu'bú ra Xuua bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i, stá hanthe 'nara ja'i gue de ri thuhu mi enga ya ts'ondahi, y nuje dá hacuahe gue ya hinda 'yøt'a njabu, gue'a nura ja'i'a hingui 'yo 'nadb con guecju.

39 Pe ra Jesu bi dadi:

—Oguí hacuah, gue'a nu'a tó'o da 'yøt'a 'nara nt'udi de ma thuhuga, nu'a hinga 'bestho ma da pata rá mfeni nixi da ñama'ñ de gueque. 40 Gue'a nú'u hingui utsaguihu, go gue'u 'bui con guecju. 41 Ha nu'a tó'o da 'ra'ahu ma'di ts'u ra zi dehe de ja ma thuhu gue'a guí tengahu, nura ja'i'a ma da hñanga rá thaha.

Ra Jesu bi ma gue ga nsuh pa hinga øthu ya ts'oqui

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

42 Nu'a tó'o da ts'ocua rá mfeni 'na de gue nuya ya zi batsi xa gamfrigui, nú'a ra ja'i'a ma'na xá hño da ts'utua ja rá 'yuga 'nara do strá hñu ne dra thøt'a ja ra ndehe. 43 Nu'bu 'nari 'ye ja'a'i guí 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, gue'a ma'na xá hño guí cut'a habu bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri 'ye, que di ja yoho ri 'ye ne guí ma ja ra nidu habu hinhya'mu ma da huet'a ra tsibi. 44 Y nuni ja bí

'buhni nehe ya zu'ue nú'ua da zipa yá ngø nú'ua to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁵ Ha nu'bua 'nari ua ja'a'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hyequi, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habua bí ja ra te pa nzantho co 'nada ri ua, que di ja yoho ri ua ne gui ma ja ra nidu habua hinhya'mua ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁶ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'ua da zipa yá ngø nú'ua to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho. ⁴⁷ Ha nu'bua 'nari da ja'a'i gui 'yøt'a 'nara ts'oqui, ma'na xá hño hñai, ngue'a ma'na xá hño gui cut'a habua bí manda Ajuá co 'nada ri da, que di ja yoho ri da ne gui ma ja ra nidu habua hinhya'mua ma da huet'a ra tsibi. ⁴⁸ Y nuni ja bí 'buhni nehe ya zu'ue nú'ua da zipa yá ngø nú'ua to'o da zønini, ne bí zø ra tsibi pa nzantho.

⁴⁹ Ngue'a gatho'ihua mahyoni gui tsethua ya ts'othogui ne hingui 'yøthua nú'a go ri hneschua, pa njabua gui pøñhua xá hño ja rá thandi Ajuá. Ma gui njahua nehe ngu ya 'baha nú'ua t'umbabi Ajuá, nú'ua pe'tsi da da ja ra tsibi pa da hogui ne t'ua'tsua ra u. ⁵⁰ Xá hño ra u, pe nu'bua ya da 'be rá hño, ¿hanja da za da cæqui? Hingui tsa. Nu'ahua njahua ngu ra hoga u, 'yøthua xá hño, ne 'buhua co 'nara hoga'mui 'na ngu 'na.

10

Ra Jesu bi ma de ra nxuni (Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Nepua ra Jesu bi bonga de Ncapernau, ne bi 'ño ja ra hai Judea ne ja ra hai ri'nandi ra dæthe Jordá. Y nehe ja guehni bi munts'ni ndunthi ya ja'i, ne ra Jesu bi mædi bi xahni ngu mrá nzai'a. ² Nu'bua bi jonga 'raya fariseo pa da xaxi, hangue bi 'yamba 'nara nt'ani bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ja ra nsequi da hyepua rá 'behña 'nara 'ñøhø?

³ Nu'bua ra Jesu bi 'yambabi'ua nehe, ne bi 'ñembabi:

—Xi ra Moise, ¿te bi xi'ahua de gue'a?

⁴ Y ya fariseo bi dædi ne bi 'ñena:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da thoca 'nara t'ofa dega nxuni, ne njabua ha, da za da nxungüi rá 'behña 'nara 'ñøhø.

⁵ Nu'bua ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Nura Moise bi unga nsequi gue da t'øt'a njabua ngue'a nu'ahua xi xa megui ri corasohua. ⁶ Pe desde rá mædi himi njabua, ngue'a ra Maca T'ofa ena gue Ajuá “bi hyoca ra 'ñøhø ne ra 'behña”. ⁷ “Hangue 'nara 'ñøhø da zopua rá dada ne rá nana pa go da 'mæhui rá 'behña, ⁸ y de ri yoho, ya da 'natho.” Njabua mangua ra Maca T'ofa. Hangue nú'a ra 'ñøhø ne nú'a ra 'behña ya ri 'natho, hingue ri yoho. ⁹ Hangue nú'ua xa pæhna Ajuá, ni 'nara ja'i hinda za da 'ueque'ua.

¹⁰ Y nu mi menc'ua pa ja ra ngu habua xqui mihi, yá nxadi ra Jesu bi 'yambi'ua nehe de ra nxuni. ¹¹ Hangue nu'a bi 'ñembabi'ua:

—Nu'a tó'o da hyepua rá 'behña ne da nthatui ma'na, ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepua nú'a rá mædi 'behña xa nthatui. ¹² Ha nu'bua 'nara 'behña da hyepua rá dame ne da nthatui ma'na ra 'ñøhø, ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui ngue'a xa hyepua nú'a rá mædi dame xa nthatui.

Ra Jesu bi japa ya batsi (Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Mæfa, bi ts'i'tsua ya batsi ra Jesu pa da hñuxa rá 'ye ja gue'ua pa da japi. Pe nuyá nxadi bi mædi bi guui nú'ua to'o mri zi ya batsi. ¹⁴ Pe nu mi hyanda ra Jesu gue mi øt'a njabua yá nxadi, nu'a bi bø rá cuæ ne bi 'ñembabi'ua:

—Oguí hacuahua ya zi batsi da 'ñe da zæcagui, ngue'a nu'ua tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁵ Xi majuani dí xi'ahua, nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

¹⁶ Nepua ra Jesu bi dæxa ya zi batsi ne bi hñuxa yá 'ye ja gue'ua ne bi 'yapabi Ajuá rá Dada da japi'ua.

'Nara basja'i mrá rico bi ñqui ra Jesu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Y de ya mi 'ba'ñu ra Jesu, bi zøhø 'nara 'ñøhø mbra nest'ihí, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Xahnate, 'nagrá hoja'i, ¿te 'bε da za ga øt'e pa da za ga tsu ra te pa nzantho?

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui drá hoja'i? Hønsε 'natho to'o ra hoja'i, y nú'á go gue'a Ajuá. ¹⁹ Ya guí paði nda'u gue'u ya hmanda: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui jø'tsua ya nc'uamba ri miq'u'eiuí, oxqui hat'a ri miq'u'eiuí, umba ra t'equ'eí ri dada ne ri nana ne su'u.”

²⁰ Nu'bú nú'a ra 'ñøhø bi daði ne bi 'ñena:

—Xahnate, gatho nuya hmandaya stá øt'e desde stá mbatsi.

²¹ Nu'bú ra Jesu bi hyandi dega hmáte ne bi 'ñembabi:

—'Natho nú'a grí 'bεdi gui 'yøt'e. Guí ma gui pa gatho nú'a guí pε'tsi ne gui hyecuabi ya hyoya. Njabu ha, da za gui hñanga ya hoga hño de mahets'i. Nepu gui ehe gui tengagui ne gui tseta gatho nú'a da 'ñe'a'i asta ri du.

²² Pe nu mi 'yøde'a nú'u ya noya bi xipa ra Jesu, xi bi du rá mui y bi ma njabu co ra dumui, ngue'a xi mrá rico.

²³ Nu'bú ra Jesu bi mpunts'i ne bi hyanda yá nxadi, nepu bi 'ñembabi'u:

—¿Xi rá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

²⁴ Ha nuyá nxadi himi paði te da beni de nú'a xqui mañ'a. Hangué nu'á bi yopa xipa ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Ma zi t'u'ihú, ¿xi rá hñei da yut'a ja rá hmanda Ajuá nú'u to'o hu yá mui gue co nú'a te pε'tsi ma da mpøhø!

²⁵ Ma'na hinxá hñei da thogui 'nara cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Hangué nuyá nxadi'a ma'na himi paði te da beni, ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—Nu'bu njabu, ¿to'o ja da za da mpøhø?

²⁷ Nu'bú ra Jesu bi nhyandui'u ne bi 'ñembabi:

—Ya ja'i hingui tsa da mpøhø sehe, pe co rá mfats'i Ajuá ha, ngue'a pa Ajuá hinte rá hñei.

²⁸ Nepu de gue'a bi daði ra Pedro ne bi 'ñembabi:

—Nuje stá tsohebú gatho nú'a te ndí pε'tshe pa dá ten'ahe.

²⁹ Nu'bú ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahú, nu'u tó'o da zogui yá ngu, yá cu, yá nju, yá dada, yá nana, yá batsi, ne yá hai po rá ngueque ne po rá ngue ra maca noya,

³⁰ nu'ú ma da hñanga nú'bya mapaya 'na nthebe de nú'a te xa zogui, ngu yá ngu, yá cu, yá nju, yá nana, yá batsi, yá hai, masque co ndunthi ra nt'atsate, y nepu rá ñoho ra 'mui ma da hñanga 'nara hoga te pa nzantho.

³¹ Pe nu'u tó'o ya danguibya, nura pa'a ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, nura pa'a ma da ndangui'u.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Nura Jesu bi ne ra 'ñu co yá nxadi pa bi ma Jerusale. Y nú'á go bi 'met'o'a de gue'u, y nu'ú himi paði te da beni de gue'a. Hangué nu'ú ngu mi tsu, ne mri 'bεfatho de gue'a. Nepu nura Jesu bi 'ueca 'nambu nú'u 'rεt'amayoho yá nxadi pa bi yopa xipabi gatho nú'a mi ma da thogui'a.

³³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nubya drá maha Jerusale, ne dí ne ga 'ra'ahú nt'øde de Nú'a To'o bi e bi Nja'i. Nú'á ma dra da de guehni ja yá 'yε ya ndá gá macja ne ya xahnate de ra ley, ne nu'ú ma da 'yε'mbi da hyo, ne ma da 'yεnt'uabi ja yá 'yε nú'u hingyá xodyo pa da hyo'a. ³⁴ Nu'ú ma da 'yø'tua ra buhla ne da na'mbi ne da zots'i, nepu ja da hyo'a. Pe rá hñupa ma da yopa nte de rá du.

Ra Cobo ne ra Xuua bi 'yadi 'nara favo

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Nepu nura Cobo ne ra Xuua nú'u yá t'u ra Sebedeo bi joni ja ra Jesu ne bi ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí ne gui øtcahe ra mate gui 'racje nú'a ma ga a'a'ihe.

³⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi'u ne bi ñembabi:

—¿Te rá 'be guí ne ga ø't'ahú?

³⁷ Y nu'ú bi ñena:

—Dí nehe ga hudihe 'na ja ri ñei, 'na ja ri ngaha, nu xcrí hñudi ja ri hudi de ri ts'utbi.

³⁸ Pe ra Jesu bi ñembabi'u:

—Nixi hinguí pahú nú'a guí ahú. 'Bu guí ahú njabú, ¿ha guí hanthú gui tsethú ya ts'othoguí ngu nú'u ma ga thoguiga, ne gui tsethú ya uguí ngu nú'u ma ga tsetca?

³⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi ñembabi:

—Haha, ga tsethe.

Nu'bú ra Jesu bi ñembabi'u:

—Majuani ma gui tsethú ya ts'othoguí ne ma gui tsethú ya uguí ngu nú'u ma ga tsetca. ⁴⁰ Pe nuga hingo ma ga huancá to'o ma da hñudi ja ma ñei ne ja ma ngaha. Numa Dada go gue'a padí to'o ma da hñudini.

⁴¹ Pe nu mi 'yøde nú'u má 'ret'a ya nxadi gue ra Cobo ne ra Xuua mi adi da hñuhui ra Jesu, nu'ú bi bø yá cue ngue'a hanja go mi adi da hñuhni'u.

⁴² Nu'bú ra Jesu bi zohna yá nxadi ne bi ñembabi:

—Guí pahú xá hño gue nuya danga nda de guecua ja ra ximhai ri manda gatho yá hnini, ne nú'a go da mañ'u go gue'a da t'øt'e. ⁴³ Pe nu'ahú oxqui ma gui 'yøthú njabú. 'Bu 'na de gue'ahú guí ne gui ndanguihú, mahyoni go gui pephú nuyú ma'ra.

⁴⁴ Ne nu'bu 'na de gue'ahú guí ne gui ndahú de nuyú ma'ra, mahyoni go gui 'megohú. ⁴⁵ Nú'a To'o bi e bi Njá'i, nu'á hinxpá ñehe pa go da 'bepabi, nu'á xpá ñehe pa go da 'mego ne pa da unga rá te pa da gu'tua gatho yá ts'oqui ya ja'i.

Ra Jesu bi 'yøthe ra Bartimeo mrá goda

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Nepu ra Jesu bi zonga Jericó co yá nxadi, ne 'bestho bi bøni de guehni ne bi deni 'nara hmuntsja'i. Y nuni ja ra ñanga 'ñu mi huhni 'nara goda mrá thuhu ra Bartimeo mrá t'u ra Timeo, mi huhni mi peti. ⁴⁷ Y nu mi 'yøde gue go mi gue'a ra Jesu me Nasare nú'a ya mi ma da thohni, nu'bú nu'á bi madi bi mafi ne bi ñena:

—¿Nu'i Jesu, rá T'u'i ndu ra nda Davi, huegagui!

⁴⁸ Pe ndunthi ya ja'i bi zui ne bi ñembabi da go'ta rá ne. Pe nu'á ma'na xi mi mafi nts'edi mi ena:

—¿Nu'i rá T'u'i ndu ra nda Davi, huegagui!

⁴⁹ Mi 'yøde ra Jesu 'bestho bi 'mai, ne bi mehni to da tsimpa nú'a ra goda. Y nu'ú bá ma'ti'a ne bi ñembabi:

—'Bai bá ehe, oquí tu ri mai, bí tøp'a'i 'na.

⁵⁰ Nu'bú nu'á 'bestho bi hñaca rá pat'i ne bi dama 'mai bi ma bá tsu ra Jesu. ⁵¹ Y ra Jesu bi ñembabi:

—¿Te 'be guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi ñembabi:

—Ma Xahnate'i, dí ne ga yopa handi ma'na'qui.

⁵² Ha nura Jesu bi ñembabi:

—Grí ma, co ri jamfri ya xcá ñani.

Y 'bestho ra ora'a bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu.

11

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ra Jesu ne yá nxadi ya mi ma da zonga Jerusale, ne mi 'yo guetbu de Betfage ne Betania, nehe guetbu ra t'øhø 'bo Olivo, hangue ra Jesu bi mehna yoho yá nxadi pa da 'met'o, ² ne bi ñembabi'u:

—Grí maha ja nuni ra t'uca hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñhuni gui tsuhú 'nara zi burru di that'i nú'a hinto xa tøguetho. Bá xo'thú ne bá tsinchahú. ³ Ha nu'bu to'o da 'yañ'ahú ne da 'ñeñ'ahú hanja guí øthú njabú, ñembabihú: “Ra zi Hmu bí honi, nepu 'mefa ma ga yopa tsin'ahé ma'na'qui,” gui ñembabihú njabú.

⁴ Nu'bu nú'u yoho yá nxadi bi ma ja nú'a ra t'uca hnini, ne ja bá tsahni 'nara zi burru mi that'a møte ja 'nara gosthi ja rá hyo ra 'ñu, ne bá xo'ti'u. ⁵ Y mi 'bahni 'raya ja'i bi 'ñembabi'u:

—¿Te gui japhu nú'a ra burru gui xo'thu?

⁶ Ha nuya nxadi bi dadi ngu xqui xipa ra Jesu, hangue nú'u ya ja'i bi hyopi bi zits'i. ⁷ Nepu nu'ú bá tsimpa ra Jesu nú'a ra burru, y bi hñaca yá pat'i'u pa bi xi'tsua ra burru pa bi togue'a. ⁸ Nepu ra hmuntsja'i bi hñaca yá pat'i pa bi mø ja ra 'ñu, ha nu ma'ra mi toca ya 'yeza pa mi pøgue nehe ja ra 'ñu.

⁹ Y nú'u to'o mri 'befa ne mri 'bet'o mi thø ya hmafi mi ena:

—¡Xá nsunda núni xpá mencahu Ajuá! ¡Ajuá da japni! ¹⁰ ¡Ajuá da japi núni ma da nda! Nuni go guehni ra nda xqui hñatuabi ndu ma dadahu ra nda Davi. ¡Xá nsunda Ajuá bí 'bui mahets'i!

¹¹ Nepu ra Jesu bi yut'a Jerusale ne gá yut'a ja ra ndanija, ne bi hyanda xá hño gatho nú'a mi jani mbo ra ndanija. Y coñ'a ya bi nde, nu'á bi bøni de guehni bi ma Betania co nú'u 'ret'amayoho yá nxadi.

Ra Jesu bi zai 'nara 'bai gá igo
(Mt. 21:18-19)

¹² Y rá hyax'a ra Jesu ne yá nxadi bi bonga de Betania, y de má 'ñu bi zu ra thuhu'a. ¹³ Ne dega yabu bi hyanda 'nara 'bai gá igo mi c'amtho, hangue bi ma bá c'a'tshma'ua mi tø yá igo. Pe nu mi zønini hinte bi zudi, mi 'ra'ta yá xi ngue'a mri 'betho da nøgue. ¹⁴ Hangue ra Jesu bi 'ñembabi ra 'bai gá igo:

—Hinnya'mu ma da yopa nøgue ri igo.

Ha yá nxadi bi 'yøde nú'a bi ma.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Nepu bi yopa zøn'u Jerusale, y ra Jesu bi yopa yut'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'u mi

'bahni mri mpa ne mri ntai mbo ra nija. Bi pants'ua yá mexa nú'u ya mpatboja ne yá thuhni nú'u to'o mi pa ya domitsu. ¹⁶ Ne ya himbi hopi to bi thoguini pa da hñaxa ya t'øt'e. ¹⁷ Nepu nu'á bi xipabi ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí pahu gue xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena: “Numa ngu rá thuhu ra ngu dega nsadi pa gatho ya hnini”? Ha nu'ahú go xcá 'yøt'athohu ra ngu dega mfe.

¹⁸ Nu'bu ya xahnate de ra ley ne ya nda gá macja bi 'yøde nú'a bi manga ra Jesu, hangue nu'ú bi 'ñu'ti pa da hyohma'a, ngue'a mi tsu'u da hñanba yá nsu, ngue'a gatho ya ja'i xi mri ho nú'u ya noya mi udi'a. ¹⁹ Ha nu mi put'a ra nde, ra Jesu ne yá nxadi bi bonga de guehni Jerusale.

Ra 'bai gá igo bi 'yot'i
(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ha nurá hyax'a de mi xudi bi thoguini ma'na'qui habu mi 'bai nú'a ra igo xqui zu ra Jesu, ne bi hyandi'u gue ya xqui 'yot'i gatho, asta yá 'yu. ²¹ Ra ora'a ra Pedro bi benga nú'u ya noya xqui manga ra Jesu, ne bi 'ñembabi'a:

—Ma Xahnate'i, handi, nuna 'bai gá igo gá xipi gue ya hinnya'mu ma da yopa nøgue yá igo, ya xa 'yot'i.

²² Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Camfrihu Ajuá. ²³ Xi majuaní dí xi'ahu gue 'bu to'o ja ndunthi rá jamfri ne hinda dahu, da za da 'ñembabi nuna ra t'øhø gue da mponi dí ma ja ra ndehe, ne da njabu ngu nú'a da 'yadi. ²⁴ Hangue nuga dí xi'ahu gue nu'a gatho gui 'yaphu Ajuá ra Dada, camfrihu gue nu'á xa 'yøt'ahu ri t'adihu, y nú'a gui 'yaphu da 'ra'ahu. ²⁵ Pe ora gui 'yaphu'a, 'bu to xa 'yøt'ahu 'nara nts'o'mai, pumbahu, pa njabu Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i da pun'a ri ts'oquihu nehe nú'a xcá 'yøthu. ²⁶ Ngue'a nu'bu hinguí pumbahu nú'u to'o xa 'yøt'ahu 'nara nts'o'mai, Ajuá ra Dada bí 'bui mahets'i hinda pun'a ri ts'oquihu nehe.

Bi t'ambabi ra Jesu te ma nsequi mi ha

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Nepu bi yopa mengui'u pa Jerusale, y ra Jesu bi yopa yat'a ja ra ndanija, ne bi joni habu mi 'bai'a ya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. ²⁸ Nepu nu'u bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o rá hmanda'a pa gui 'yot'a nuya ya t'ot'eya? ¿O to'o xa 'ra'a nsequi?

²⁹ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Dí ne ga an'ahu 'nara nt'ani nehe. Nu'bu gui xicaguihu, necagui ga xi'ahu to'o rá hmanda'a pa dá ot'a njabu. ³⁰ ¿Xi to'o bi hñuxa ra Xuua pa bi nxi'tsate? ¿Ha gue Ajuá o ya ja'i?

³¹ Nu'bu nu'u mri 'ñémse 'na ngu ma'na:

—Nu'bu ga emfu gue go Ajuá bi hñuxa ra Xuua, nu'bu nuni da 'ñenjue gue hanja hindá camfrihu nú'a mi mañ'a. ³² Ha nu'bu ga emfu gue go ya ja'i xa hñuts'i, xi'bu da bø rá cue ra hnini.

Mi mañ'u njabu ngue'a mi tsu ya ja'i, ngue'a gatho'u mi ena gue nura Xuua go mi gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

³³ Hangué nu'u bi dadi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Hina hindí pahe.

Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'bu nixi gueque hinga xi'ahu nehe to'o rá hmanda pa dá ot'a njabu.

12

Ra 'bede de ya ts'omfi

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Ra Jesu bi sigui bi ñaui ya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda, ne bi mudi bi xipa 'raya 'bede, ne bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi gaxa 'raya 'bai ga obxi, ne bi guts'i xá hño. Ne bi hyoqui habu da sit'a ra ngui ga obxi nú'a da the'mi, ne bi hyoca 'nara nthø'ma uá'obxi xi rá hñets'i.

Nepu nú'a ra uá'obxi'a bi umba nhyandi 'raya ja'i, ha nú'a ra me uá'obxi bi bøni bi ma yabu ya hai.

² Ha nu mi zøhø ra pa de ya xqui da ya obxi, ra me uá'obxi bi mehna 'nara 'bego pa ma da c'a'tsa nú'u to mi ha nhyandi ra uá'obxi pa da hyeca nú'a ra sofo ya xqui guts'i. ³ Pe nú'u to'o mi ha nhyandi ra uá'obxi bi gu nú'a ra 'bego bi na'mbi ne bi co'tsi bi mengui, hinte bi umbabi de ra sofo. ⁴ Nu'bu nura me uá'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi mfats'i bi tedo nú'a ra 'bego asta bi zembra rá ñaxu, ne bi xipa ndunthi ya ts'onoya, ne himbi umba nú'a mri 'ñepabi rá hmu. ⁵ Nepu ra me uá'obxi bi yopa mehna ma'na rá 'bego, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu nú'a ra 'bego ne bi hyo. Nepu 'mefa ra me uá'obxi bi mehna má ndunthi ya 'bego. Pe 'ra de gue'u bi hna'mbabi, ha nu ma'ra bi tho.

⁶ Y ya xi rá ngats'i bi mense rá hmaca 'ra t'u, ne bi 'ñena: “Nuga dí padi gue nu'bu ga pense ma t'u, nuya hyanthuahi ma da me'tsua ra t'equ'e.” ⁷ Pe nu mi hyanda ya hyanthuahi gue bi zonga rá t'u ra me uá'obxi, nu'u bi 'ñu'ti ne bi 'ñémse'u: “Go guehni ma da gohui yá hai rá dada. Pe ma ga hohu pa njabu go da gocja ya hai.” ⁸ Hangué nu'u bi gumpa rá t'u nú'a ra me uá'obxi bi hyo'u ne bá fota møte de ra uá'obxi.

⁹ ¿Pe te guí beñhu ma da 'yot'a nú'a ra me uá'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? Nu'á 'nara pa ma da zøhø ne ma da hyo gatho nú'u ya ts'o hyanthuahi ne go ma da umba nhyandi ma'ra ya ja'i nura uá'obxi'a.

¹⁰ ¿Ha gue hincá hñe'thuja ra Maça T'ofu habu enga njaua?:

Nú'a ra do bi føtbuhma 'na lado nuya hyøngu,

nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

¹¹ Y nuse'a go bi megui nura do'a pa da hyø rá nija, ne dí hanthu gue xi rá nsunda nú'a bi 'yot'e.

¹² Nepu nuya nda ga macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda bi beñ'u gue da guma ra Jesu pa da got'a fadi ngue'a bi badi'u gue nu'á mi ña de gue'u ora mi xipa ra 'bede de

ya ts'lo hyanthuahi. Pe nu'ú mi tsu te da 'yø'tuabi'ú nu'ú ya hmuntsja'i mi 'buhni, hangue bi zohni ra Jesu ne bi ma'ú.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Nepu nu'ú bá pehna 'raya fariseo ne 'rayá mfats'i ra nda Erode pa da xaxa ra Jesu pa da nu ua te da zutuabi pa njabu da za da ñapabi. ¹⁴ Nepu nuya 'mehni bi zøhø habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue go gue'e guí mangu majuaní ne hinguí ø'tua ncaso nú'a mangu ya ja'i ne hinguí pata ri noya pa da ma'a'i ya ja'i, ngue'a nu'i guí udi xá hño nú'a ri ho Ajuá da t'øt'e. Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue xá hño ga ju'tuabihe ra boja ra nda Cesa o hina? ¿Ha gue ga ju'tuahe o hina?

¹⁵ Pe ra Jesu 'bestho bi batua yá ts'omfeni nuya ja'i'ú, hangue bi 'ñembabi'ú:

—Nuga dí pa di te rá 'be guí beñhu congueque. Bá hancahuua 'nara boja pa ga handi.

¹⁶ Nu'bú nu'ú bá hanpabi'a nú'a ra boja mi adi. Y nu mi hyandi nú'a ra boja bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembi:

—¿To'o rá c'oi ne to'o rá thuhu núna tøcua ja ra boja?

Y nu'ú bi da di ne bi 'ñena:

—Rá c'oi ra nda Cesa ne go rá thuhu'a.

¹⁷ Nu'bú bi da di ra Jesu ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'a rá uenda ra nda Cesa gui umbabihu ra nda Cesa, ha nu'a rá uenda Ajuá go da umbabihu Ajuá.

Y nu mi 'yøde'ú gue bi da di njabu, xi bi 'yø'ú.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Nepu nu mi uadi ra Jesu bi ñaui ya fariseo ne yá mfats'i ra nda Erode, bi zøhø 'raya saduceo nú'ú to'o camfriegue hinto ma da yopa nte de ra du. Bi 'ñehe pa bi 'yamba 'nara nt'ani'a, ne bi 'ñembabi:

¹⁹ —Xahnate, ra Moise bi zogui nt'ofogue 'bu 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña, pe 'bu ni 'nara batsi hinda zocuabi, nu'bú nurá cu de nú'a ra 'ñøhø bi du mahyoni da nthatui rá 'bepe, pa nu'bu da me'tsa 'nara batsi, da thu'mbabi rá thuhu ngu rá thuhu nú'a ndu rá mudi dame nú'a ra 'behña, pa njabu hinda 'medi rá thuhu nú'a ra 'ñøhø xa du. ²⁰ Nde nu'bú, 'na'qui mi 'bui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nepu nú'a mada bi nthati, pe bi du ne himbi zocuabi ni 'nara batsi. ²¹ Nepu nú'a rá ñoho ra cu bi nthatui rá 'bepe, nepu ne'a bi du ha nixi gue'a ni 'nara batsi himbi zocuabi nehe. Y rá hñu bi njabu nehe. ²² Ne bi njabu gatho nú'ú yoto ya cu bi du pe ni 'na de gue'ú himbi zocuabi ni 'nara batsi. Nepu rá ngats'i, bi du ra 'behña nehe. ²³ ¿Xi de stí yopa nte de ra du nú'ú yoto ya 'ñøhø, nda'a de gue'ú xi drá dame nú'a ra 'behña'a? ngue'a gatho nú'ú yoto bi nthatui de guecua ja ra ximhai.

²⁴ Ha nura Jesu bi da di ne bi 'ñembi'ú:

—Nixi guí pahú nú'a guí mañhu ngue'a hinguí pahú nú'a mangu ja ra Maca T'ofogue ne nda'a rá ts'edi Ajuá.

²⁵ Ngue'a nu sta yopa nte gatho nú'ú ya ja'i xa du, ya hinda ma da nthata ya 'ñøhø nixi ya 'behña, ngue'a nuni mahets'i gatho ya ja'i ma da 'mu ngu ya enxε. ²⁶ Nehe, pa gui camfrihu gue ma da yopa nte nú'ú xa du, ma ga ben'ahu nú'a bi 'yofogue ra Moise ja nú'a ra xeni habu ma de nú'a ra ndapo mi zø, ne ja guehni Ajuá bi zofogue ne bi 'ñembi: “Nuga go guecagui rá Ajuágui ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo.” Njabu xa nt'ofogue. ²⁷ Pe Ajuá go gue'a ra Ajuá de nú'ú te, hingo ra Ajuá de nú'ú xa du. Hangue dí pahú gue nura Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo masque ya jo'oua'ú pe bí ja yá te'ú. Hangue nu'ahu hinte ri fadihu.

Ra hmanda nú'a ma'na ra dangui
(Mt. 22:34-40)

²⁸ Nehe xqui zøhni 'nara xahnate de ra ley ne bi 'yøde mi ñaui ra Jesu ya saduceo, ne bi 'yøde gue ra Jesu

xqui dadi xá hño nú'ua ya nt'ani xqui t'ø'tuabi. Hangue ne'a bi uat'i pa bi 'yamba 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—¿Nda'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho?

²⁹ Nu'bá nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—Ma ga xi'i nú'a ra hmanda ma'na ra dangui de gatho ne ena: “Hñuxhū nt'øde nú'ahū me Israelhū, Ajuā ma Zidadahū hñonse 'natho. ³⁰ Y nú'á gue'a mahyoni gui mādihū con gatho ri mūihū ne con gatho ri mfenihū ne con gatho ri ts'edi hū.” Nuna guehna ra mādi hmanda ma'na ra dangui de gatho. ³¹ Ha nuna ma'na ngú'atho ena njaua: “Mādi ri miqu'eiui ne gui su ngu grí nsusehē.” Otho ma'ra ya hmanda ma'na ya dangui de núya dí xi'a'i.

³² Nepū nú'a ra xahnate de ra ley bi 'ñena:

—Xahnate, majuaní nú'a gá mā gue Ajuā hñonse 'natho ne jo'o ma'na. ³³ Hāhā xá hño to da mādi Ajuā con gatho rá māi, con gatho rá mfeni, con gatho rá ts'edi, ne da mādi rá miqu'eiui da su ngu ri nsuse 'na. Gue'a ma'na xá hño que nú'a da hyo ya mbo'oni 'na ne da tsat'i pa da 'bahabi Ajuā.

³⁴ Nu'bá ra Jesu bi 'yøde gue nú'a ra 'ñøhø xqui dadi co 'nara hoga mfeni, hangue bi 'ñembabi:

—Ya ts'utho grí 'bēdi pa gui cut'a ja rá hmanda Ajuā.

Y ya hinto bi rezga bi 'yø'tua ma'ra ya nt'ani ra Jesu.

¿Ha gue ra Cristo go rá T'ua ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Ha nu de mi xahnate ra Jesu ja ra ndanija bi 'ñena:

—¿Hanja enga ya xahnate de ra ley gue ra Cristo ma dí 'ñehe de ja yá ja'i ndu ra nda Davi? ³⁶ Nura Maça Ndahi bi 'bēpa ndu ra nda Davi bi 'yofo nuya ya noya ja ra Maça T'ofu habū ena njaua:

Ajuā ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu: “Bá ehe gui hñudiua ja ma 'ñei

asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de nja'ti ri ua.”

³⁷ Ha nu'bū go drá t'uhmā ra Davi nura Cristo, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Y nura hmuntsja'i xi bi ho nú'a te mi mānga ra Jesu.

Ra Jesu bi mā de yá ts'o'bēfi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ha nu de mi xahna ya ja'i ra Jesu bi 'ñembabi:

—Jamasuhū pa hingui 'yøthū ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley. Nu'á ri ho da hye yá he xi xá ma, ne ri ho'ua da zengua ya ja'i co ra t'equ'ei ora 'yo'ua ja ra tai. ³⁹ Ha nu ja yá nija'ua ri ho da hñudi ja ya mādi hudi, ne ri ho da t'ini rá mādi ja ya ngo. ⁴⁰ Nehe xi øt'a yá nsadi co ndunthi ya noya, qué pa da hñamba yá ngu ya viuda nsinque da zo yá mfeni ya ja'i. Nuya xahnate'ua ma da hñanga yá castigo ma'na ra dangui.

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi uni 'nara 'baha ja ra ndanija

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Nepū ra Jesu bi hñudi habū mi ja ya 'mē'tsboja ja ra ndanija pa mi handa nú'ua ya ja'i to'o mi ent'ini yá ofrenda. Ha mi handa ndunthi ya rico mi unga yá danga ofrenda.

⁴² Nepū bi zøhø 'nara viuda xi mrá zi hyoya, ne bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre nú'ua hints'ua mri muui.

⁴³ Hangue nura Jesu bi ma'ta yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaní dí xi'ahū gue nuna zi hyoya viuda ma'na xa unga 'nara ofrenda xi ra dangui ja rá thandi Ajuā que gatho nú'ua to'o ma'na xa 'yent'a ndunthi yá ofrenda ja ya 'mē'tsboja.

⁴⁴ Ngue'a gatho nú'ua ma'ra to'o xa unga yá ofrenda xa uni de nú'a ya xa bonguabi, pe nuna zi hyoya viuda thogui 'nara danga hñoya pe xa unga gatho nú'a xqui mē'tsi pa da dai te da zi hmāha.

13

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Ha nu mi bonga ra Jesu de ja ra ndanija, 'na de nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Xahnate'i, hyanthmague hangu rá hño nuyá ya danga ngu xa thoqui co nuyá ya data do!

² Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nubya guí hanthá hangu yá ndangui nuyá ya ngu, pe nuga dí xi'ahá gue ma da zø ra pa da yøt'e gatho, ne ni 'nara do hinda ma da gohi di ntøque co rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Nepá ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo nú'a ri nhyandui ra ndanija, ne ja bi hñuhni'a. Ha nura Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne ra Andre bi ñasæui 'nambá ne bi 'ñembabi:

⁴ —Dí ne gui xicje ha'má ma da yøt'e nuna nija y te ma nt'udi ma da hnequi nu sta nja nú'a guí ma.

⁵ Hangu nura Jesu bi mádi bi xipabi'á ne bi 'ñembabi:

—Jamásuhá hinda ma da hya'ahá ya c'uamba ja'i de nú'a ma da xi'ahá.

⁶ Ngue'a ndunthi de gue'á ma da 'ñehe y da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Nuga go gueque drá Cristo xpá mængagui Ajuá pa ga nda.” Njabá nu'á ma da hyat'a ndunthi ya ja'i pa da gamfribi'á nú'a da mañ'á.

⁷ Ma gui 'yøhá nehe de nú'á ya danga tuhni ya di ja, ne de nú'á ma da nja. Pe nu'ahá nu xcrí 'yøhá, oxqui ma gui tsuhá, ngue'a mahyoni da njabá, pe hingo di gue'a ya rá ngats'i ra pa. ⁸ Ngue'a ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya nda co ma'ra yá mindaui, ne ma da nja ya mbimhai habárazá, ne da nja ra danga thuhu, ne xi da nja ya ñants'i. Nuya go guehya ya mádi ts'othogui ma da nja.

⁹ Hangu nsuhá, ngue'a ma da hnap'ahá mbo ja ya nija, ne da

ts'ix'ahá ja ya ts'utbi ne ja ya gobiernu ne ja ya danga nda ngue'a guí camfriguihá. Y ja yá thandi'á ma gui dahá majuani de gueque. ¹⁰ Y mahyoni da nt'øde ma noya gatho ja rá nguni ra ximhai, nepá ja da nja ra ngaxhmai. ¹¹ Pe nu sta zø ra ora da ts'ix'ahá pa dra da'ahá ja yá 'yε ya ts'utbi, oxqui ma gui tu ri máihá nú'a te rá 'bε gui thadihá, nixi gui beñhá 'mεt'o nú'a te ma gui mañhá, ngue'a nura ora'a go Ajuá ma da xi'ahá hanja gui thahá, ne gue'a gui mañhá. Ngue'a hingo ma gui ñasæhá, nura Mäca Ndahí ma go da ña'a. ¹² Nu'á tó'o 'bá yá cu ma da da pa da tho, ha nuya dada ma da da yá batsi, ha nuya batsi asta ma da ñapa yá dada nehe pa da tho. ¹³ Gatho ya ja'i ma da utsa'ihá ngue'a guí camfriguihá. Pe nu'á tó'o da zeta gatho nuya ya ts'othogui asta rá ngats'i, go gue'á da mpøhø.

¹⁴ Ma da njabá ngu nú'a bi mánga maya'bá ra Dañe rá 'mehni Ajuá. Ma da hnequi nú'a xi strá nts'o ne dra ts'omba rá ndanija Ajuá. (Dá zo ri mfenihá nú'a guí he'thabya.) Ha nu xcrí hyanthá nú'a ra ts'oja'i sta 'mai habá hindí 'ñepi da 'mai, nú'ahá gri 'buhá Judea gui 'bathá 'bestho ja ya t'øhø. ¹⁵ Nura pa'a sta njabá, nu'á tó'o di 'yo ja rá patio de rá ngu odi cat'a mbo pa da hñaxa nú'a te mahyoni ja ra 'ñu. ¹⁶ Y nu'á tó'o di 'yo ja rá huahi dri mpefi nú'a ra ora'a, odi pa ja rá ngu pa da hñaxa rá pat'i. ¹⁷ ¡Huecate nú'á ya 'bchña di da'thi ne nú'á dya nzá nuya pa'á, ngue'a pa gue'á xi strá hñei pa da 'bat'i! ¹⁸ 'Yaphá Ajuá gue nura pa'a hindya pa dega tse. ¹⁹ Ngue'a nuya pa'á ma da nja ya danga ts'othogui nú'á hinhya'má xa nja desde bi hyoca ra ximhai Ajuá, ne de gue'a ya hinhya'má ma da yopa nja ma'na'qui ngu nú'á ma da nja ya pa'á. ²⁰ Hangu Ajuá bi beni gue hingá ndunthi ya pa ma da njabá, ngue'a nu'bá hina, hinto da zeti. Pe po rá ngue nú'á xa huahni, nu'á bi beni gue ma'na xá hño ts'utho ya pa ma da

njabu.

²¹ Ha nuya pa'u 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Bá e gui hyanthu 'bucua ra Cristo bá pēhna Ajuā pa da ndā”, o 'bu to da 'ñeñ'ahu: “Maha ringuehni habu bí 'bu ra Cristo”, oxqui camfribihu. ²² Ngue'a ma da 'mūi ndunthi ya hyate ja'i, 'ra da 'ñena gue go di gue'u dya Cristo bá pēhna Ajuā pa da ndā, nu ma'ra da 'ñena gue dyá 'mēhni Ajuā pa da ñā de gue'a. Nu'ú ma da 'yōt'a ndunthi ya danga nt'udi ne da nehma da hyat'a nú'u xa huahna Ajuā nehe. ²³ Pe nu'ahú beñhu xá hño de nú'a dí xi'ahu ne nsuhu. Oxqui hophu to da hya'ahu.

Ra Jesu bi mā hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Nú'u ya pa sta thogui nuya ya ts'othogui, ra hyadi ma da 'mēxuui, ne ra zana ya hinda ma da yot'i. ²⁵ Ya tsø ma da dagui de mahets'i y gatho nú'a te bí ja mahets'i da mbi. ²⁶ Nepu Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thandi da 'ñehe xi strá nsunda ja ya guui con gatho rá danga ts'edi. ²⁷ Nepu da mēhna yá enxe pa da munts'a gatho nú'u to'o xa thahni nú'u di 'bui gatho rá nguñi ra ximhai.

²⁸ Nu'ahu ora guí hanthu ra 'bai gá igo ya da bōhø yá 'roho, nu'bú guí pahu gue ya xa 'ñepu 'bestho ra pahyadi. ²⁹ Njabu nehe nu xcri hyanthu sta nja nuya ya ts'othogui, pahu gue rá ngats'i ra ximhai ya 'bui guetbu. ³⁰ Xi majuani dí xi'ahu, gue nuya ja'i 'bui bya hinda ma da du asta hinda mādi da nja gatho ngu nú'a dí xi'ahu. ³¹ Mahets'i ne ra ximhai da uadi da thogui, pe numa noya hinda uadi da thogui, pe'tsi da njabu ngu nú'a stá mā.

³² Hinto pađi ra pa nixi ra ora ha'mu da nja ra ngaxhmai, nixi ya enxe de mahets'i hingui pađi, nixi rá T'u Ajuā, hønse Ajuā ra Dada go gue'a pase.

³³ Hanguē ndø'mhu nzantho ne 'yaphu Ajuā, ngue'a hingui pahu ha'mu da zø ra ora. ³⁴ Nuga dí nja

ngu 'nara 'ñøhø ma da ma yabu ya hai, pe ante da ma, da 'yent'ua ja yá 'ye yá 'bego gatho nú'a te pe'tsi, ne cada 'na de gue'u da xipabi te da mefi, ha nura nsugosthi da t'umbabi ra 'befi pa da ndø'mi nu sta mengui'a. ³⁵ Hanguē nu'ahu nzantho ndø'mhu nehe, ngue'a hingui pahu ha'mu ga pengui, ua dega xudi o dega nde o made ra xuui o 'na hmafi ra menja. ³⁶ Ngue'a xi'bu xcri thamfrihu ga tsøhø ne ga tsu'ahu gri ahahu. ³⁷ Nuna dí xi'ahabya, guehna dí xipabi nehe gatho ma'ra pa da ndø'mi'u.

14

Ra nt'u'ti pa dra ju ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Mri 'bedi nsøca yo pa pa ra ngo nú'a rá thuhu ra pascua, ne nú'a ra ngo dega ts'ithuhme nsinque rá nzoi. Ha ya ndā gá macja ne ya xahnate de ra ley ya mi nu hanja da za da hyat'a ra Jesu pa da gu da hyo. ² Ne bi 'ñembabi'u:

—Hinga øthu nuna dí beñhu de ra pa dega ngo, xi'bu da bø yá cue ya ja'i ne da ñants'i'u.

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara hoga ñuni ja rá ñaxu ra Jesu

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Ha nuya pa'u ra Jesu bi 'muhni Betania ja rá ngu ra Simu nú'a to'o xqui ñani de ra lepra nú'a ra hñeni tsit'atho ra ngø. Mi huhni ra Jesu ja ra mexa mri ñuni, nepu bi zøhø 'nara 'behña bra hña 'na ngu ra zi xito xqui thoqui de 'nara hoga do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara hoga ñuni xi xmá mādi mrá thuhu ra nardo. Ha nú'a ra 'behña bi do'tsua rá 'yuga nú'a ngu ra zi xito, ne bi xi'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu nú'a ra ñuni'a. ⁴ Nepu 'ra de nú'u mi 'buhni bi bø yá cue ne mri 'ñembabi 'na ngu ma'na:

—¿Hanja bi 'yōt'a njabu nuna 'behña hønse bi manitho nuna hoga ñuni?

⁵ Nu'bu xa 'ba hmaha xa muui ngu hñu nthebe denario, y nú'a ra boja'a xa za xa thecuahma ya hyoya.

Njabu bi manga nú'a to'o mi ñama'ñu de nú'a ra 'behña.

⁶ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Ote guí xiphu. ¿Pa te guí ñama'ñuhu de guehni? Xá hño nú'a xa 'yøtcagui. ⁷ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mai con gue'ahu, ne nu'araza ra pa gui ne gui umfu 'nara mfats'i, da za gui umfu. Pe nuga hinga nzantho ma ga 'bucua con gue'ahu pa gui 'yøtcahu ra hño. ⁸ Nuna zi 'behña bi 'yøt'e nú'a xa zupa rá ts'edi, xa goscagui ja ma ndo'yo nuna ra hoga ñuni pa ma nt'agui.

Bi 'ñenga ra Jesu njabu ngue'a nu'ú ya myá nzai mi jo'tsua nuna hoga ñuni nú'a xa du. ⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, habaraza da hmanga ra maca noya, da hma de nuna xa 'yøtca nuna zi 'behña pa 'nara feni de guehni.

Ra Juda bi pa ra Jesu

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Nepu nura Juda Iscariote 'na de nú'a 'ret'amayoho yá nxadi ra Jesu, bi ma bá ñai ya nda gá macja pa da dapabi'u ra Jesu. ¹¹ Ha nu mi 'yøde ya nda gá macja njabu, xi bi johya'u ne 'bestho bi ña'tuabi ra boja. Hangué nu'á xi mi 'yo rá mfeni hanja da 'yøt'e'a pa da da ra Jesu.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹² Ra mudi pa de ra ngo dega ts'ithuhme nsi rá nzoí gue'bu mi tho ya t'uca deti pa ra ngo dega pascua. Ha nura pa'a ya nxadi bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Habu guí ne grá hñocje pa ga tsihu ra nt'oxi de ra pascua?

¹³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi yoho yá nxadi:

—Grí maha ja ra hnini ne ja ma grí nthehani 'nara 'ñøhø di ha 'na xøni ra dehe, ne nú'á go gue'a gui teñhu'a.

¹⁴ Ne nura ngu habu da yut'i'a, gui 'ñemfu nú'a ra me ngu: “Bá pencahe ra Xahnate ne bi xicje ga xi'ahe njaua:

¿Habu ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi de ra pascua co ma nxadi?” ¹⁵ Y nu ja rá tøngu'a ma da 'ñu't'ahu 'nara danga ngu. Nuni ja jani gatho nú'a te ma ga hoñhu, ne ja gui hyocjani nú'a te ga tsihu.

¹⁶ Hangué nú'a yoho ya nxadi bi ma de guehni pa ja ra hnini y bi zudi'u ngu xqui xipabi ra Jesu. Y ja bi hyocni'u ra nt'oxi de ra pascua.

¹⁷ Y ya de mi put'a ra nde bi zonga ra Jesu con gatho nú'a 'ret'amayoho yá nxadi ja nú'a ra tøngu'a. ¹⁸ Nepu ya de mi huhni mri ñuni mahyegui co yá nxadi, bi 'ñena:

—Majuani dí xi'ahu, nú'ahu guí 'buhua guí nt'oxihu con gueque, 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu.

¹⁹ Ha nuyá nxadi xi bi du yá mai, ne 'rama'na de gue'u mi ambabi ra Jesu ne mi embabi:

—¿Ha gue go guecagui?

²⁰ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Na de gue nú'ahu guí 'ret'amayohohu ma nxadi'ihu guí tuhuhabya habu dí tuhuga, 'na de gue'ahu ma gui dagaguihu. ²¹ Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da thogui gatho ngu nú'a xa t'ofojá ra Maca T'ofojá, pe jhucate nú'a ra 'ñøhø to'o ma da da'a! Ma'na xá hño nixi xa 'muhma.

²² Ha nu de mri ñuni'u, ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi umba njamadi Ajuá rá Dada, bi hyeque ne bi umba yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Na, tsihu, nuna go guehna ma ndo'yo.

²³ Nepu bi gu 'nara vaso mi po ra vinu, bi umba njamadi Ajuá ma'na'qui ne bi umbabi yá nxadi pa bi zi gatho'u. ²⁴ Ne bi 'ñembabi'u.

—Nuna go guehna ma ji ma ga fani pa da mudi ra 'ra'yo cohi, nú'a ma da mfani pa gatho ya ja'i. ²⁵ Majuani dí xi'ahu gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi de guecua. Nu'á ma ga yopa tsi ma'na'qui asta nú'a ra pa grá 'buhu nuni habu bí manda Ajuá ma Dada, gue'bu grá yopa tsi, pe ma'na'ño.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nepu nu'á bi duta 'nara jahña, y de guehni bi ma pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. ²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nura nxuui bya gatho'ihu ma da du ri ma'ihu ne ma gui 'uehu de gueque. Ma da nja ngu bi mangu Ajuu ma Dada ja ra Maça T'ofu habu ena: “Ma ga ho ra ma'yo, y nuyá deti da nxani,” njabu bi 'ñena. ²⁸ Pe nu xcrá yopa nte de ra du, nuga ma ga 'bet'lo de gue'ahu pa grá ma Galilea.

²⁹ Nepu ra Pedro bi 'ñembabi:

—Masque gatho nuyu ma'ra da 'uegue, pe nuga hinga 'uegue de gue'e.

³⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Majuani dí xi'a'i, nubya dí nxuui ma gui cøngagui hñu'qui ante rá yo hmafi ra menja.

³¹ Nepu ra Pedro xi bi nja rá nøt'e bi 'ñena:

—Masque da thogagui, pe nuga hinga cøñ'a'i.

Y gatho nú'u ma'ra ya nxadi guet'atho mi mañ'u nehe.

Ra Jesu mi apabi Ajuu nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Nepu bi ma'u ja 'nara luga rá thuhu Getsemani, ne ra Jesu bi 'ñembabi 'ra de yá nxadi:

—Ja da hñuhua, nuga grá maua ga apabi Ajuu ma Dada.

³³ Y bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua pa bi meui. Nu'bu nu'á bi mudí xi bi du rá mai de nú'a ma da thogui. ³⁴ Ne bi 'ñembabi nú'u yá nxadi bi zits'i:

—Xi dí tu ma maiga asta dí ne ga tagui ga tu. Ja da tømhuua ne oxqui ma gui ahu.

³⁵ Ha nu'á bi thogui má ts'u de habu bi gohi'u, ne bi ndandiñahmu, ne bi megui rá hmi ja ra hai pa bi 'yapabi Ajuu gue nu'bu xa zahma hinxá thoguihma nuya ya ts'othogui.

³⁶ Y bi 'ñena:

—Ma Dada'i, hinte xá hñei pa nú'a gui ne gui 'yøt'e. 'Yøt'e pa hinga thogui nuya ya ts'othogui. Pe oxqui øt'a ngu nú'a go dí nega, 'yøt'a ngu nú'a ri maça pahague.

³⁷ Nepu mi mengui bi zudi nú'u hñu yá nxadi xqui do'ma ra t'aha, ne bi 'ñembabi ra Pedro:

—Nu'i nугue Simu, ¿hanja xcá aha? ¿Ha gue hinxá za xcá 'yapa Ajuu 'na ora con gueque? ³⁸ Oxqui aha, 'yaphu ndunthi Ajuu pa stí 'ñepu ya ts'othogui gui tsethu. Ngue'a guí behmahu ne ja ri pahahu pe nuri ndo'yohu otho rá ts'edi.

³⁹ Nepu bi yopa ma ma'na'qui pa bá apabi Ajuu co nú'u ya noya bi mangu ra mudí. ⁴⁰ Nepu de mi yopa mengui bi zudi yá nxadi xqui yopa do'ma ra t'aha, ne nixi himi tsa da zøt'a yá da, ne ya himi padi te da dadi'u. ⁴¹ Ha nu mbá penga rá hñu'qui bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá ha, aha, xá hño, ne tsayahu, ngue'a ya bi zø ra ora gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i dra da ja yá 'ye ya 'yøt'ats'oqui. ⁴² Ya nanju, maha. Ya xa 'ñepu nú'a to'o ma da dagagui.

Briju nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ts'a ra ora mi mangu njabu ra Jesu, 'bestho bi zøhø ra Juda, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne mbra 'ñoui 'nara hmuntsja'i, 'ra mi ha ya mahuai, ne nu ma'ra mi ha ya za, xqui mehna ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda pa da gu ra Jesu. ⁴⁴ De má 'ñu ra Juda xqui 'ñembabi nú'u ya ja'i mbra 'ñoui:

—Ma ga 'ra'ahu 'nara seña. Nú'a ra 'ñøhø ga tsu'tsua rá hmi go di gue'a ra Jesu. 'Bestho gui juhu, ne gui tsixhu, oxqui thøhu.

⁴⁵ Y ngu bi zøhø ra Juda habu mi 'bai ra Jesu, 'bestho bi joni ne bi 'ñembabi:

—Ma Xahnate'i.

Y nura ora'a bi zu'tsua rá hmi. ⁴⁶ Nepu nú'a ra hmuntsja'i 'bestho bi gu nts'ahni ra Jesu.

⁴⁷ Ra ora'a 'na de gue nú'u mi 'ñoui ra Jesu bi guca rá mahuai ne bi

dacuabi rá gu 'nará 'bego ra nda gá macja. ⁴⁸ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya ja'i to'o xqui gu'a:

—¿Sague drá be pa e gui jugaguihu co ya huai ne ya za? ⁴⁹ Nuga hyastho ndí 'bui ja ra ndanija con gue'ahu ndí utuate ne hingá jugaguihu. Pe pa da njabu ngu nú'a xa t'ofu maya'bu ja ra Maca T'ofu hangue gue'a guí øthu njabubya.

⁵⁰ Nepu gathu yá nxadi bi ma hnest'ihí bi zopuse ra Jesu.

'Nara ts'unt'u bi nest'ihí nsinque rá he

⁵¹ Pe 'nara ts'unt'u xqui tét'atho 'nara dutu mi dēna ra Jesu. Nepu ya ja'i mi nehma da gu'a, pe hina ngue'a hōnse rá dutu bi mipabi.

⁵² Hangue nu'á bi zopu rá dutu ne bi ma hnest'ihí nsinque rá dutu.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Nepu ra Jesu bi ts'its'i habu mbi 'bu ra danga nda gá macja, ne bá munts'ni gathu ma'ra ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xahnate de ra ley. ⁵⁴ Ha nura Pedro mri dēna ra Jesu dega yabutho, nepu bi yat'i'a ja rá patio rá ngu ra danga nda gá macja, ne ja bi hñuhni co ya gants'ahni mi mpa'ta ja ra tsibi.

⁵⁵ Ha nuya nda gá macja ne gathu ra hmunts'a nda gá xodyo mi ne da hyo ra Jesu, hangue nu'ú mi hongu yoho ya testigo nú'u 'nat'a da ma pa da ñapabi pa ya da 'ye'mbi da hyo, pe himbi nthē yá noya nú'u ya testigo. ⁵⁶ Ndunthi ya ja'i mi j'atsua ya nc'uamba ra Jesu, pe 'rama'na'ño nú'a mi mañ'u. ⁵⁷ 'Ra bi 'mai ja yá thandi ya nda ne mi mañ'u 'nara nc'uamba bi 'ñena:

⁵⁸ —Nuje stá øhe xa mangu njaua: “Ma ga yø'ta nuna ra ndanija bi hyoca ya ja'i, pe rá hñupa ya stá 'ba'ma ma'na nú'a hingá nthoqui co yá 'ye ya ja'i.”

⁵⁹ Pe nixi nú'u to'o mi mangu njabu himbi nthē yá noya.

⁶⁰ Nu'bu ra danga nda gá macja bi 'mai ne bi 'yambabi ra Jesu:

—¿Ha hinte guí thadi de nú'a gá øde bi hma de gue'e? ¿Ha gue majuaní nú'a bi hma?

⁶¹ Pe ra Jesu ni 'nara noya hinte bi dadi. Hangue ra danga nda gá macja bi yopa 'yambi bi 'ñembi:

—¿Ha gue go gue'e grá Cristo rá T'u'i Ajuá nú'a xá nsunda xpá meñ'a'i pa gui nda?

⁶² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha go gueque. Ne ma gui hyanthu Nú'a To'o bi e bi Nja'i da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a ja rá ts'edi. Nepu ma gui hyanthu da yopa menguiua ja ya guui.

⁶³ Hangue nu mi 'yøde njabu ra danga nda gá macja bi danga yá he ngue'a go gue'a 'nara seña gue pa gue'a ra Jesu xqui ñama'ñu de Ajuá. Nepu bi 'ñena:

—¿Pa te ga 'bephubya ma'ra to'o da e da mambabi? ⁶⁴ Nu'ahu ya gá 'yøhu nú'a bi ma gue nuní ri 'ñet'a Ajuá. Xibya, ¿te guí beñhu de nú'a xa mani?

Ne gathu nú'u mi 'buhni bi 'ñena:

—Rí 'ñepi da tho.

⁶⁵ Nepu 'ra de gue'u bi mudi bi zots'i ra Jesu. Ne bi go'mbabi rá hmi ne xi mi na'mbi, ne bi 'yambabi'u bi 'ñembi:

—Nú'i grá badi, ¡xicjebya to'o bi nap'a'i!

Nehe ya gants'ahni mi faste mi na'mbabi.

Ra Pedro bi gonga ra Jesu

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Ha nura Pedro mi 'bu nja'ti ja ra patio. Nepu bi zøhø 'nara nxutsi mra 'bego ra danga nda gá macja, ne bi uat'a ja ra tsibi. ⁶⁷ Nepu bi hyandi gue mi 'bahni ra Pedro mri mpa'ti, xi bi nu'ti xá hño, nepu bi 'ñembabi:

—A, go gue'e nehe nguí 'ñoui ra Jesu me Nasare, ¿ha ngue ha?

⁶⁸ Pe ra Pedro bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nixi dí padi to'o'a, ne nixi dí padi nú'a guí ma.

Nepu bi bøni bá 'ba ja ra gosthi. Y nura ora'a bi mafi ra menja.

69 Ha nú'a ra nxutsi bi yopa n'uta ma'na'qui ra Pedro, nepu bi yopa 'ñemba nú'u ya ja'i mi 'bahni:

—Nuni ra 'ñøhø go guehni 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu.

70 Ra ora'a ra Pedro bi yopa ncøni ma'na'qui. Ne 'mefa nú'u ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—Xi majuani go gue'e 'na de nú'u mri 'ñoui ra Jesu, ngue'a ne'i grá me Galilea ngue'a mfatho ora guí ña.

71 Nepu ra Pedro bi mudi bi ntsante ne bi jura bi 'ñena:

—Hindí paði to'o nú'a ra 'ñøhø guí mañhu.

72 Y 'bestho ra ora'a bi mafi ra menja rá ño'qui. Nu'bú ra Pedro 'bestho bi beni de nú'a xqui xipabi ra Jesu gue xqui 'ñembi: “Ante rá yo hmafi ra menja, ya xcá cøngagui hñu'qui.” Nu'bú ra Pedro xi bi du rá mui ne bi nzoni.

15

Ra Jesubi'maijará thandira Pilato (Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

1 Nurá hyax'a xi 'nitho ya nda gá macja ne ya ndaxjua nda ne ya xah-nate de ra ley, ne gatho ra hmunts'a nda gá xodyo bi munts'i 'nadbua pa bi go 'nara cohi'u te da 'yøt'e co ra Jesu. Nepu bi dat'i'u bi zits'i bá ent'ua ja rá 'ye ra nda Pilato. 2 Nu'bú ra nda Pilato bi 'yamba ra Jesu bi 'ñembi:

—¿Ha go gue'e grá Nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi:

—Haha, gue'a ngu nú'a xcá ma.

3 Ha nuya nda gá macja xi mi ñapabi'a. 4 Hangué ra Pilato bi yopa 'yambabi ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue hinte guí thadi de gatho nú'a xcá 'yøde xa mañ'u?

5 Pe ra Jesu hinte bi dadi. Hangué ra Pilato xi bi 'yø.

Ra Jesu bi secuabi gue da tho (Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

6 Tat'a jeya ra Pilato mri nzai da hyegui 'nara 'yofadi pa nú'u ya pa de ra ngo, y nzantho mi hegui nú'a

go da 'yadi nú'u ya ja'i mi 'yo ja ra ngo. 7 Ha xqui njot'a fadi 'raya ja'i ngue'a xqui 'ñøt'atuhni pa da 'yenga ya nda de ra hnini ne xqui nhyote'u. Y 'na de gue'u mrá thuhu ra Barraba.

8 Nu'bú bi munts'a ya ja'i habu mi hu ra Pilato pa da 'yadi da thøgue 'nara 'yofadi ngu yá nzai. 9 Nu'bú ra Pilato bi 'yambabi'u ne bi 'ñembi:

—¿Ha guí ne ga hec'a'ihu núni t'embi ra Nda de ya xodyo?

10 Bi 'ñani njabu ra Pilato ngue'a mi paði gue co yá cue ya nda gá macja bi gu ra Jesu ne bi dapabi, ngue'a nu'a xi ya mi deni ndunthi ya ja'i. 11 Pe nuya nda gá macja bi 'yuta ya ja'i pa bi 'yadi dra thegui ra Barraba. 12 Nu'bú nura Pilato bi yopa 'yamba ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te 'be guí adihu ga ø'tua ra Jesu núni guí emfu ra Nda de ya xodyo?

13 Nu'bú ya ja'i 'ra gá mafitho bi 'ñena:

—¡Dá 'bont'i pa ja da duni!

14 Nu'bú ra Pilato bi yopa 'yambabi'u ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni?

Pe nuya ja'i ma'na xi mri mantho ne mi eñ'u:

—¡Dí ahe dra 'bont'i!

15 Nu'bú ra Pilato pa da pønga rá hmi co yá ja'i, bi hyegui ra Barraba, ne bi manda bri fet'a ra Jesu, nepu bi 'yent'ua ja yá 'ye yá soldado pa da zits'i ma da pont'a ja ra ponza.

16 Hangué ya soldado bi zixa ra Jesu ja ra patio de ra ts'utbi, y ja bi munts'ni gatho ya soldado. 17 Nepu nu'u bi hyete ra Jesu co 'nara thenga he ngu nú'u he ya nda, ne bi met'a ya 'bini pa bi hoca 'nara corona, ne bi hñu'tsua ja rá ñaxu. 18 Ha mi ø'tua ra nt'eni'a ne mi zengua mi embabi:

—¡'Bui pa nzantho, nú'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

19 Ne mi na'mbabi rá ñaxu co 'nara ts'ut'o ne mi tsots'i. Nepu mri ndandiñahmu pa mri ndane'u, 'ñena xi majuani mi numansu. 20 Nepu mi uadi bi 'yø'tua ra nt'eni bi møcuabi ra

thenga he, ne bi yo hyetuabi nú'ú xi myá he. Nepu bi zits'i'ú pa da pont'i.

Ra Jesu bri pont'i

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ De mi bonga de ja ra hnini bi nthēui'ú má 'ñu 'nara 'ñøhø xqui 'ñe ja ra mbonthi. Nura 'ñøhø'a mrá thuhu ra Simu mrá me Cirene ne go mrá dada ra Jandro ne ra Rufo. Ha nuya soldado bi japa nú'a ra 'ñøhø da ndudebi rá ponza ra Jesu.

²² De guehni bi ts'ixa ra Jesu ja 'nara luga rá thuhu Golgota nú'a rí bøni da 'ñena Ñaxmadu. ²³ Nepu ya soldado bi umbahma ra vinu xqui nthants'ui ra mirra, pe nu'a himbi ne bi zi. ²⁴ Nepu nu'a bi pont'a ja ra ponza. Nepu bi nhyegue 'ra 'na nú'ú yá he, ne nu ma'na rá he bi ma ra taha to'o da dāha.

²⁵ Ne ngu mi nzanga guto xudi nura ora bri pont'i'a. ²⁶ Nuyá nzai'ú, da thøta 'nara t'ofoj ra ponza de nú'a xa 'yøt'a nú'a ra ja'i pa hanja bi t'ε'mbi bi tho. Hangue ja rá ponza ra Jesu bi thøte gue go ra Nda de ya xodyo. ²⁷ Nehe ja bri pont'ni mahyegui con gue'a yoho ya be, 'na ja rá 'ñei, nu ma'na ja rá ngaha. ²⁸ Hangue bi njabu ngu nú'a xqui t'ofoj ra Maca T'ofoj habu ena: "Nu'a bi thandi ngu 'nara daga 'yøt'ats'oqui."

²⁹ Ha nuya ja'i nú'ú mi thohni nu'araza mi xipa ra Jesu, ne mi bat'a yá ñaxu ne mi embi:

—iHaha! ne gue nu'i gá ena gue ma gui yø'ta ra ndanija nepu rá hñupa gá ena gue xcá yopa 'ba'ma ma'na'qui, ³⁰ mpøhø sehe ne cai de nú'a ra pont'i xa.

³¹ Ne ya nda gá macja mi øt'a buhlatho de ra Jesu mi 'ñémbi'ú:

—Nuní mi ena gue mi pøhø ya ja'i, pe nubyá hingui tsa go da mpøhø sehe. ³² 'Bu xi majuañi go guehni ra Cristo nú'a go rá Nda ya me Israel, dá gaihya de ra pont'i xa. Nu'bu ga hanthe da gai, nu'bú ha, ga camfrihu nú'a mi mañi.

Ne nú'ú xqui mpont'uini mahyegui mi ñama'ñu'ú nehe de gue'a.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Nepu ngu nde ma pa bi 'mexuui maxøgue ra ximhai, ne asta ngu nzanga hñu nde ja bi yopa hnequi ma'na'qui. ³⁴ Y nura ora'a, ra Jesu bi ña xi nts'edi ne bi 'ñena:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nú'a rí bøni da 'ñena: Ma Dada'i, ma Dada'i, ¿hanja xcá hyegaseheua?

³⁵ Ne 'raya ja'i mi 'bahni bi 'yøde nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—'Yøhu, nuní ma'ta ndu ra baði Elía.

³⁶ Nepu 'nara 'ñøhø bi nest'ihí bi pobo 'nara esponja co ra ju'tsa vinu ne bi tøta ja 'nara ts'ut'o, ne bi umba ra Jesu pa da zut'i. Y nura 'ñøhø'a bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ga tømhu ga nuhu ua da zø ra Elía da ca'mi de ja ra pont'i.

³⁷ Nepu ra Jesu bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ne bi du. ³⁸ Y nura ora'a bi xø nú'a ra danga dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi juti nú'a habu ma'na xi xmá nsunda, ne bi xøgue maña asta bi zonga nja'ti. ³⁹ Ha nú'a ra nda gá soldado mi 'bahni guetbu habu xqui 'bont'a ra Jesu bi hyanda xá hño hanja bi du'a, ne bi 'ñena:

—Xi majuañi go mi guehni rá T'ú Ajuá.

⁴⁰ Ne mi 'bahni nehe 'raya 'behña mi handatho de yabu, 'ra de gue'ú go mi gue'a ra Maria Magdalena, ne ra Salomé, ne ma'na ra Maria rá nana ra Jose ne ra Cobo nú'a mbatsi de nú'a ma'na ra Cobo. ⁴¹ Nú'ú ya 'behña'ú xqui dena ra Jesu nú'bu mbi 'bu Galilea, ne go gue'ú mi pepi. Nehe mi 'bahni ndunthi ma'ra ya 'behña nú'ú xqui 'ñoui ra Jesu pa Jerusale.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Nura pa'a bri pont'a ra Jesu, go mi 'nara pa dega nthoqui, ngue'a rá hyax'a go ra sabdo ra pa dega tsaya.

⁴³ Hangue 'bestho nura pa'a, ya mi ma da ya ra hyadi, bi ma ra Jose nú'a mrá me Arimatea bá nu ra nda Pilato, ne bi yut'i nsinque ra ntsu pa bi 'yapa nsequi da zucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza pa da duts'i ma da 'yagui. Nú'a ra 'ñøhø'a mi ja rá nsu ne xi mrá fadi ngue'a go mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. Ne'a nehe mi tømtho ha'ma da zøhø rá 'mehni Ajuá pa da nda. ⁴⁴ Pe ra Pilato mi hu rá mui gue hinxqui dutho, hangue nu'a bi zohna ra nda gá soldado pa bi 'yambi ua ya xqui du. ⁴⁵ Y nu mi xipi gue ya xqui du, nu'bú ra Pilato bi umba nsequi ra Jose da duts'i. ⁴⁶ Nu'bú ra Jose bi danga 'nara hoga t'axa dutu. Nepu bi zucua rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza, ne bi mant'a ja nú'a ra dutu, ne bi duts'i ma bá agui ja 'nara nt'agui nú'a xqui se'ti ja 'nara medo. Nepu bi got'i co 'nara danga xingdo. ⁴⁷ Y ra Maria Magdalena y ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi hyandatho'u habu bi t'acuabi rá ndo'yo ra Jesu.

16

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Y de mi nde nú'a nsabdo, ya xqui thogui nú'a ra pa dega tsaya, ra Maria Magdalena ne ra Salomé ne nú'a ma'na ra Maria rá naná ra Jose bi danga 'raya hoga ñuni pa xa go'tsuhma ja rá ndo'yo ra Jesu. ² Y nurá hyax'a ndomingo xi 'nitho nú'a ra mudi pa de ra semana, bi ma'u pa da c'a'tsa ra nt'agui, ne bi zøñ'u pøxhyadi. ³ Ne de má 'ñu mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na mi eñ'u:

—¿Ha hindi 'buhni 'bu to'o da pants'a ra do pa da xogahu ra gosthi nt'agui?

⁴ Pe nu mi zøni'u bi hyandi gue ya xqui t'ent'a nú'a ra danga do xqui jot'a ra gosthi nt'agui. ⁵ Nepu nu'ú bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda 'nará enxε Ajuá mi hnequi ngu 'nara basja'i mi huhni ngue yá 'ñei'u, ne mi he 'nara t'axa he xi xmá ma. Nu'bú

nu'ú xi bi ntsu. ⁶ Ha nura enxε bi 'ñembabi'u:

—Oguí tsuhu. Nuga dí padi gue guí hoñhu ra Jesu me Nasare nú'a bri pont'i. Xi jaua habu bi 'begui, pe ya jo'oua ngue'a ya xa yopa nte ma'na'qui. ⁷ Rí maha bá xipabihu ra Pedro ne nú'u ma'ra yá nxadi gue nu'á ma da 'met'o pa Galilea, ne ja ma dí nthεuini'u ngu bi xipi.

⁸ Nepu nú'u ya 'behña bi bøni de guehni ja ra nt'agui bi ma hnest'ihí, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne hinto bi xipabi nú'a xqui hyandi ngue'a xi mi 'ñouitho ra ntsu.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Jn. 20:11-18)

⁹ Xudi'a ndomingo ya xqui yopa nte ra Jesu de ra du, go rá mudi bi nthεui ra Maria Magdalena nú'a to'o xqui 'yembabi yoto ya ts'ondahi. ¹⁰ Nepu nura Maria bi ma bá c'a'tsa ya nxadi ne bi zudi mi tu yá mui mi zoni, ne bi xipabi'u gue ya xqui hyanda ra Jesu. ¹¹ Pe mi 'yøde ya nxadi bi mangua ra Maria Magdalena gue ra Jesu ya xqui yopa nte ne ya xqui nthεui, pe nu'ú himbi gamfri.

Ra Jesu bi ñqui yoho yá nxadi

(Lc. 24:13-35)

¹² Nepu 'mefa ra Jesu xqui mpata rá 'bai bá nthεui yoho yá nxadi nú'u mri ma pa ja ra mbonthi. ¹³ Nepu nú'u yoho ya nxadi bi dama mengui pa bá xipa nú'u ma'ra gue nu'ú xqui nthεui ra Jesu. Pe nixi njabu himbi gamfri'u.

Ra Jesu bi umba yá 'befi yá nxadi

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Nepu 'mefa ra Jesu bi zøni habu mi 'bui nú'u 'ret'ama'ra yá nxadi ora mri ñuni'u. Ne bi zai'u ngue'a hinxqui gamfri bi nú'u to'o xqui xipi gue nu'á ya xqui yopa nte ne xqui ñai'u.

¹⁵ Nepu bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ja gatho rá nguni ra ximhai bá xiphu gatho ya ja'i nuna ra maça noya. ¹⁶ Nu'a tó'o da gamfri ne da nxistehe da mpøhø, pe nu'a tó'o hinda gamfri hinda mpøhø, da

'medi pa nzantho. ¹⁷ Y nu habu di 'bui ya gamfri, ma da 'yøt'e'u nuya ya nt'udi: De ma thuhu da 'yenga thi ya ts'ondahi; ma da ña'u ma'ra ya 'ra'yo hñaquí; ¹⁸ ne nu'bu da mihi 'nara qu'eña, o da zi 'nara 'ñethi nú'a hote, hinte da ja'u; nu'ú da hñuxa yá 'yε ja ya da'thi ne da ñani.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Mi uadi bi ñaui yá nxadi ra Zidada Jesu, nu'á bi ts'ixa pa mahets'i, ne bá hudi'a ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ²⁰ Ha nuyá nxadi bi nxani bi ma haburaza bi mąnga ra maça noya. Ne ra Zidada Jesu nú'a xqui ma mahets'i go gue'a mi fats'i'u mi øt'a ya dąnga nt'udi pa njabu bi jamfri nú'a ra maça noya mi mañ'u. Njabu gue'a.

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofu Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya guí paḍi gue ndunthi to'o ya xa 'yofu de gatho nú'a te xa nja de guecjua. ² Nú'a bi 'yofu' m̄ mahyεgui ngu nú'a m̄anga nú'u to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra m̄adi ne xa xicj̄u de rá maça noya'a. ³ Hangue necagui dí ofo nehe de nú'a stá paḍi. Stá 'ñani xá hño desde ra m̄adi, ne dí ofo 'ramats'u. Stá beni xá hño ga ofo pa ga pehn'abu, ⁴ pa njabu gui paḍi gue xi majuani nú'a xa si'a'i.

'Nara enxε bi ma de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'u mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'buhni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi mpefi co ya macja nú'u myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nura 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón. ⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá ne mi ø'tua gatho yá hmanda'a nú'u huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'u ni 'nara ts'oqui. ⁷ Pe ni 'nara batsi hinxqui m̄'tsi'u ngue'a ra Sabe himi tsa da m̄'tsa ra batsi, ne ya xi myá daqu'ei'u.

⁸ Ha nura Sacaría co ma'ra yá m̄-macjauí nú'u mi mpehui mahyεgui, bi dat'a ra pa da yut'a ja ra ndanija pa da xøcambeni Ajuá. ⁹ Ne nu'á bi 'yøt'e ngu yá nzai pa da baḍi to'o da zo rá thuhu pa da yut'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaría go gue'a bi zo rá thuhu. ¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmuntsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuá ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi. ¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaría, mi damfri bi hyanda 'nara enxε mi

'bahni ja rá hyo ra ata habu t'exa ra njuspi ngue rá ngaha ra Sacaría. ¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra enxε nixi mi paḍi te da 'yøt'e co ra ntsu. ¹³ Ha nura enxε bi 'ñembabi'a:

—Sacaría, oguí tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yøde Ajuá. Nubyá, nuri 'behña ma da m̄'ts'a'i 'nari t'u, y nu'á ma gui hñu'mbabi rá thuhu dra Xuua. ¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'u, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'm̄ai'a. ¹⁵ Ngue'a nu'á ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuá, y hinhya'mu ma da zi ra vinu gá obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'm̄ai ya di hanpa rá ts'edi ra Maça Ndaḥi. ¹⁶ Y nu'á ma da zofo ya me Israel pa ndunthi de gue'u da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa xøcambeni Ajuá ma'na'qui. ¹⁷ Ne nu'á go di gue'a ma da 'm̄et'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba rá ts'edi ngu nú'a bi t'umba ra baḍi Elía, pa da umba 'nara ts'ofu ya dada pa da yopa mahui yá t'u, ne da zofo ya ts'o'yøde gá ja'i pa da nhyoga'yøde'u. Ne nu'á ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'u.

¹⁸ Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra enxε:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a guí xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'ei'be?

¹⁹ Ha nura enxε bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, duí 'bui ja rá thandi Ajuá pa dí pepabi, hangue nu'á xuá m̄encagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i. ²⁰ Hangue nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za gui ña asta hinda 'm̄ai ri t'u pa ja da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hincá camfrigui nú'a stá xi'a'i. Pe nu'á ma da njabu ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'u ya pa'u bi m̄anga Ajuá, gue'a ra pa da njabu.

²¹ Ha nú'u ya ja'i mi 'bai thi mi tømtho da bonga ra Sacaría, ha nu'á xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'á himi pa te da beni. ²² Ha nu mi bonga ra Sacaría himi tsa da ñaui nú'u mi tømtho thi. Nu'bú nu'á bi batho gue nu'á xqui hyandua 'nará thedi Ajuá nuni mbo ra nija. Y nu'á mi ñaui

ya ja'i pe dega señatho ngue'a xqui ngone.

²³ Ha nu mi uadi nú'ɥ ya pa de rá 'bɛfi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu. ²⁴ Ne hints'ɥ ya'a ya pa ra Sabe bi mudi bi nda'thi, y himbi bonga de ja rá ngu cut'a zana. Nu'á mi benga ja rá mfeni ne mi ena: ²⁵ "Ajuá co rá nhyoja'i xa 'yɔtcagui njaua pa ya hinda nongagui ya ja'i."

'Nara ɛnxɛ bi ma de rá 'bɥi ra zi Jesu

²⁶ Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pɛhna ra ɛnxɛ Grabie pa bá ehe ja ra t'ɥca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea, ²⁷ pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthatui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi. ²⁸ Ha nura ɛnxɛ bi yut'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—¡Ajuá xa ma'a'i ne 'bɥi con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña!

²⁹ Ha nu mi hyanda ra ɛnxɛ'a ne mi 'yøde bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi badi te mri bonga nú'a bi xipi. ³⁰ Ha nura ɛnxɛ bi 'ñembabi:

—Maria, ogui tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i. ³¹ Ne nubyá ma gui nda'thi ma gui pe'tsa 'nari t'ɥ, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU. ³² Y nu'á ma da me'tsa 'nara danga nsu, ngue'a nu'á go di gue'a drá T'ɥ Ajuá bí 'bɥ mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bɥ. ³³ Ne nu'á ma da nda ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mɥ da ua rá hmanda.

³⁴ Nu'bú ra Maria bi 'ñembabi ra ɛnxɛ:

—¿Hanja da za da njabɥ gue nugui hinstá nthatatho?

³⁵ Ha nura ɛnxɛ bi 'ñembabi:

—Ra Maça Ndahi da 'ñehe da zɥ'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bɥ mahets'i da 'ñehe da gop'atho ngu 'nara guui. Hangue nu sta 'mɥi nú'a ra zi batsi go di gue'a drá maça T'ɥ Ajuá. ³⁶ Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daqu'ei pe ma da me'tsa 'nará t'ɥ

nehe. Mi hma gue nu'á himi tsa da me'tsa ra batsi, pe nubyá ya øt'a 'rato zana da'thi. ³⁷ Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'øt'e xá hñei pa gue'a.

³⁸ Nepɥ ra Maria bi 'ñembabi ra ɛnxɛ:

—Rá 'begogui Ajuá, dá 'yøt'a ngu xcá xicagui.

Mi uadi bi mɥnga ra Maria njabɥ, ra ɛnxɛ bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'a'tsa ra Sabe

³⁹ De nuya pa'ɥ mi menga ra ɛnxɛ, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea, ⁴⁰ pa rí zonga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zøni bi yut'i bi zenjua ra Sabe. ⁴¹ Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate ra Maria, 'bestho ra ora'a bi 'ñanga ra batsi mbo rá mɥi ra Sabe, y ra Sabe bi hñanga ra Maça Ndahi. ⁴² Ne bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'behña, nehe xa japa ri batsi.

⁴³ Nugui hindí 'ñepcagui e da zongagui rá nana ma Zidadahɥ. ⁴⁴ Ngue'a nu ndá øde gá nzenjuate, numa batsi co ra johya bi dama 'ñani mbo ma mɥi. ⁴⁵ Ajuá da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njabɥ ngu nú'a xa xi'a'i.

⁴⁶ Nepɥ bi 'ñena ra Maria:

Nugui xi drí xøcambeni ma zi Hmu con gatho ma mɥi,

⁴⁷ ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yøtcagui Ajuá ma Pøhøte.

⁴⁸ Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'begogui Ajuá, masque njabɥ pe nu'á xa huancagui.

Desde nuyá ya ja'i ma da 'ñengagui gue Ajuá xa japcagui.

⁴⁹ Ajuá nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yøtca nuya ya danga t'øt'e,

y xi rá nsunda rá thuhu'a.

⁵⁰ Nu'á nzantho ma da nja rá nthecate pa gatho nú'ɥ to'o da 'yøte'a.

⁵¹ Ne nu'á xa 'yøt'a ya danga 'bɛfi co rá danga ts'edi,

ne xa dapa gatho nú'ɥ to'o mri 'ñexa sehɛ.

⁵² Ne xa hñacua yá nsu gatho nú'ɥ to'o xi mi ja yá danga nsu, ne go xa gɥxa ya zi hyoya.

53 Ne gatho nú'ᵁ to'o mi othobi, bi t'umbabi,

ha nu'ᵁ tó'o mi jabi, bi 'ñothobi.

54 Ne bi maxa ra hnini Israel nú'ᵁ pɛpabi,

ne himbi pumfri da huequi'ᵁ.

55 Xa 'yɔt'a njabᵁ ngu xqui ñá'tuabi ndu ma dadahᵁ ra Abrá ne gatho yá ja'i,

gue hinhya'mᵁ ma da pumfri da huequi'ᵁ.

Gue'a gatho bi m̄anga ra Maria.

56 Y ra Maria bi gohuini ra Sabe ngu hñu nzaná ja rá ngu'a, ne 'mɛfa bi menga pa ja rá ngu.

Rá 'bᵁi ra Xuua Xi'tsate

57 Nepᵁ bi zɔ ra pa bi 'mᵁi rá t'ᵁ ra Sabe. 58 Ne nu'bᵁ gatho yá 'nangu ne nú'ᵁ mi ja te yá njauí bi ma bá c'a'tsi pa bi johyauí ngue'a bi 'yɔde'ᵁ gue Ajuá xi xqui japi'a pa bi 'mᵁ rá b̄atsi.

59 Ha nurá hñato ma pa bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ra b̄atsi ngu yá nzai'ᵁ, ne ja mi 'bᵁhni ma'na'qui yá 'nangu ne nú'ᵁ mi ja te yá njauí. Ne mi beni'ᵁ xa hñu'mbabi dra Sacaría nehe ngu rá thuhu rá dada. 60 Pe nurá nana himbi ne, hangue bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabihᵁ njabᵁ, ngue'a ma da thu'mbabi dra Xuua.

61 Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi njabᵁ gue ni 'nari ja'ihᵁ hingrá thuhu ra Xuua?

62 Nepᵁ bi t'utua ra seña ra Sacaría nda'a ra thuhu mi ne'a da hñu'mbabi ra b̄atsi. 63 Nepᵁ nu'a ngue'a xqui ngone hangue bi 'yadi 'na xeni ra xithɛ, ne ja bi 'yofoni gue nura b̄atsi drá thuhu ra Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yɔ ngue'a bi hñu'mbabi njabᵁ. 64 Y ra ora'a 'bestho bi za bi yopa ña ra Sacaría, ne bi m̄adi bi xɔcambeni Ajuá.

65 Y gatho nú'ᵁ yá 'nangu xi bi ntsu, ne gatho ja ya t'ɔhɔ de Judea habᵁ mi 'bᵁ ya ja'i bi 'ño ra 'bede de nú'a xqui nja. 66 Ne gatho nú'ᵁ to'o mi p̄adi mi 'yo yá mfeni'ᵁ ne mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na, ne mi ena'ᵁ:

—¿Te ma nsu ma da t'umbabi nú'a ra b̄atsi'a 'bᵁ?

Mi m̄anga njabᵁ'ᵁ ngue'a Ajuá mi japi'a co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuá

67 Nura Sacaría rá dada ra b̄atsi mi hanpa rá ts'edi ra M̄aca Nda'hi bi m̄anga 'raya noya ngu Ajuá bi 'ñutuabi da mā, ne bi 'ñena:

68 Xá nsunda Ajuá ma zi Hmuhᵁ nújᵁ dyá me Israelhᵁ,

ngue'a nuya pabya ma da 'ñehe 'na to'o da p̄ɔhɔguihᵁ nújᵁ go rá hniniguihᵁ'a.

69 Nuya pabya ma dua p̄encahᵁ 'nara P̄ɔhɔte nú'a xi ja rá ts'edi.

Nu'a ma da 'ñehe desde yá ja'i ndu ra ndá Davi nú'a mrá 'bɛgo Ajuá.

70 Gue'a bi ñatcaguihᵁ Ajuá ngu nú'a bi m̄anga yá m̄aca 'mɛhni'a desde maya'bᵁ.

71 Bi ñatcahᵁ gue da ñangaguihᵁ de ma ncontrahᵁ ne de gatho nú'ᵁ to'o ri utsaguihᵁ.

72 Nehe mi mā gue mi ma da m̄ɛ'tsua ra nthe cate ndu ma xitahᵁ, ne hinhya'mᵁ mi ma da pumfri nú'a ra m̄aca cohi xqui gohui'ᵁ.

73 Guehna ra cohi bi 'yɔt'a Ajuá co ndu ma dadahᵁ ra Abrá,

74 gue mi ma da ñangaguihᵁ de ma ncontrahᵁ

pa ga pɛpabihᵁ'a nsinque 'nara ntsu, 75 ne ga 'yohᵁ xá hño ne ga 'bᵁhᵁ xá nt'axi ja rá thandi'a gatho ya pa de ma tehᵁ.

76 Y ra Sacaría bi 'ñemba rá b̄atsi: Nu'i ma zi t'ᵁ'i, go gue'i ma drá 'mɛhni'i Ajuá bí 'bᵁ mahets'i, ngue'a go ma gui 'bet'o de ra Zidada pa gui hocua rá 'ñu'a.

77 Nu'i go ma gui zopabi rá hnini Ajuá pa da b̄adi'ᵁ ra P̄ɔhɔte ne da mp̄ɔhɔ'ᵁ,

ne da z̄adi ra pumbate de yá ts'oqui.

78 Ngue'a Ajuá xa m̄ɛscahᵁ ra hm̄ate ne ra nthe cate,

hangue nu'a ma da m̄encahᵁ 'nara hyats'i desde mahets'i pa go gue'a da yotca ma mfenihᵁ,

79 nehe pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'ᵁ 'bᵁ ja ra 'bɛxuui ne nú'ᵁ rí ma ja ra 'ñu dega du.

Hangue nu'á ma da 'ñehe pa da yotcah_u 'nara 'ñu xá hño pa grá 'buh_u te rá 'ñentho. Nuna guehna bi m_unga ra Sacaría.

⁸⁰ Y nura zi Xuua 'yo mri te'a ne 'yo mi umba ra ts'edi ra M_uca Ndahi. Ne bá 'bui ja ra mbonthi asta bi zø ra pa bi m_udi bi zofo ya me Israel.

2

Rá 'bui ra Jesucristo (Mt. 1:18-25)

¹ De nuya pa'á, nura d_unga nda Augusto Cesa bi manda da t'opabi yá thuhu gatho ya ja'i de maxøgue ra hai hab_u mrá nda'a, pa da 'bede'á.

² Gue'b_u mrá gobierhnu ra Cirenio ja ra hai Siria nú'b_u bi nja nuna ra m_udi padro. ³ Gatho ya ja'i mi pe'tsi da menga ja yá hnini cada 'na hab_u myá mengu, pa da t'opabi yá thuhu'á.

⁴ Hangue ra Jose bi bønga de ja ra hnini Nasare de ra hai Galilea pa bi ma ja ra hnini Belé de ja ra hai Judea, ngue'á ja mrá menguni ndu ra nda Davi, ha nura Jose ja xqui 'ñehni de ja yá ja'i ra Davi. ⁵ Bi ma ja ra hnini Belé pa da t'opabi yá thuhu'á, bi m_udi ra Maria nú'á xqui 'yadi pa da nthatui, ha nu'á ya mi da'thi de rá b_utsi. ⁶ Ha de mbi 'bui'á ja ra hnini Belé, bi zø ra pa da 'm_ui rá b_utsi ra Maria. ⁷ Ha de guehni bi 'm_u rá m_udi t'á, bi mant'i co yá 'mant'i, ne bi megui hab_u mi ja 'nara hñunga mbo'ni, ngue'á ya mi otho hab_u da t'umba ntsaya'á.

'Raya ma'yo bi c'a'tsa ra zi Jesu

⁸ Ne de guehni guetb_u de ra hnini Belé mi 'buhni 'raya ma'yo ja ra mbonthi mi su yá deti dega xuui.

⁹ Nep_u nu'á mi d_umfri bi hyandua 'nará enxε Ajuá, ne 'nara d_unga hyats'i bi yot'a gatho rá nthets'i hab_u mi 'bui'á, y ra ora'á xi bi ntsu'á. ¹⁰ Pe nura enxε bi 'ñembabi'á:

—Oguí tsuh_u, ngue'á drá 'ñehe ga xi'ah_u 'raya hoga noya nú'á pa xi gui johyah_u nu'ah_u ne gatho ma'ra ya ja'i. ¹¹ Ngue'á nubya xa 'm_ui ja rá hnini ndu ra nda Davi 'nara Pøhøte pa gue'ah_u, y nú'á go gue'á ra Cristo ra zi

Hmu bá 'behni pa da nda. ¹² Y po má nseña gui tsuh_u ra b_utsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'be'gui hab_u ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi m_unga njab_u nura enxε'á, mi d_umfri'á bi hyanda ma'ra ya enxε de mahets'i mi hnequi mahyεgui con gue'á, mri xøcambeni Ajuá ne mi eñ'á:

¹⁴ ¡Drá nsunda Ajuá bí 'b_u mahets'i, ne dá 'm_ui co 'nara hoga'm_ui ya meximhai nú'á xa z_utua rá hm_uate'á!

¹⁵ Nep_u nu mi menga ya enxε pa mahets'i ya ma'yo bi m_udi bi 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'a'tsh_u te x_uá nja de guehni de nú'á xa xicaguih_u rá enxε Ajuá.

¹⁶ Nep_u nu'á bi ma hnest'ih_u, y bi zøni bi z_udi'á ra Jose ne ra Maria co rá b_utsi nú'á mi 'beni ja 'nara hñunga mbo'ni. ¹⁷ Y nú'á ya ma'yo mi hyanda ra b_utsi, bi m_udi bi mede gatho nú'á xqui xipabi ra enxε de gue'á. ¹⁸ Ha gatho nú'á bi 'yøde xi bi 'yø de nú'á mi mañ'á. ¹⁹ Pe nura Maria xi mi pe'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da bentho. ²⁰ Nep_u nuya ma'yo bi mengui xi mri xøcambeni Ajuá por gatho nú'á xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'á nu'á xqui z_udi ngu nú'á xqui sipabi'á.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'yε Ajuá

²¹ Ne rá hñato ma pa de xqui 'm_u ra b_utsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'á. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'á gue'á xqui xipabi ra enxε ra Maria desde ante da nda'thi de gue'á.

²² Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa y_ut'á ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofo ra Moise ja ra ley, nep_u ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi b_utsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí d_upabi ja rá 'yε Ajuá.

²³ Bi 'yøt'á njab_u'á ngue'á xqui t'ofo ja rá ley Ajuá gue gatho nú'á ya m_udi b_utsi da 'm_ui ne 'b_u dya ts'ant'á gue'á mahyoni da t'eque pa Ajuá. ²⁴ Nehe bi ma'á ja ra ndanija pa bi hñá'tsuabi

ra 'baha Ajuá, ngue'a njabú ena ja rá ley Ajuá gue 'bú 'nara 'behñá da 'mú rá b̄tsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Ajuá dega 'baha.

²⁵ De nuya pa'ú, mi 'bú 'nara 'ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'á xi mi 'yo xá hño ja rá thandi Ajuá, ne mi tømí da hyanda ra Ñante nú'á to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maca Ndahi Ajuá mi 'bú con gue'a. ²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Ajuá gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nú'á xqui má Ajuá ma dua p̄hni. ²⁷ Nu'á xqui ma ja ra ndanija ngue'a ra Maca Ndahi xqui tsits'i, y ra ora'a mi 'buhni mbo, bi yut'a ra Jose nehe co ra Maria mri zi ra zi t'uca Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'yε Ajuá ngu xqui m̄anga rá ley Ajuá. ²⁸ Nepú de guehni ra Simiu bi zinga ra t'uca 'uene ne bi 'yents'a ja yá 'yε ne bi xøcambeni Ajuá bi 'ñena:

²⁹ Nu'i Ajuá ma Dada'i, ya da za gui tsixcagui de guecua, ya bi hñu ma m̄i ngue'a ya stá handi xa njabú ngu nú'á gá xicagui.

³⁰ Ya stá handi co ma da ra Pøhøte,

³¹ núna xcuá p̄hni pa da pøhø gatho ya ja'i.

³² Nuna go guehna ngu 'nara ñot'i pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'ú hingyá me Israel,

y po rá nguehna ma da nja rá nsu ri hnini Israel.

³³ Ha nura Jose ne ra Maria rá nana ra Jesu mi 'yøde nú'ú ya noya mi m̄anga ra Simiu de ra t'uca 'uene, nú'ú xi bi 'yø'ú. ³⁴ Nepú nura Simiu bi 'yapa Ajuá da japi'ú. Ne bi 'ñembabi ra Maria rá nana ra Jesu:

—Nuna 'uene xúa 'behni pa da pøhø ndunthi ya me Israel, pe ndunthi de gue'ú ma da utsa ne da 'm̄edi'ú.

³⁵ Y njabú po rá ngue ri t'ú ma da hnequi gatho nú'á beni ja yá mfeni cada 'nara ja'i. Y pa gue'i ma gui thogui 'nara d̄anga dum̄i ngue'a ma da t'utsa'i ri t'ú.

³⁶ Ne mi 'bú 'nara 'behñá mrá thuhu ra Ana nú'á mi ñá co rá ts'edi rá

Maca Ndahi Ajuá. Y nú'á ra 'behñá'á mrá t'ixu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Fanuel, xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi mrá zi daqu'ei. Nú'bú xi mrá b̄tsa nxut-sitho bi nthati, ne nsøcta yoto njeya bi 'm̄hui rá dame. ³⁷ Y ya mi øt'a goho'rate ma goho njeya xqui mvi-uda. Nu'á himi pøni de ja ra nija, ngue'a nzantho mi p̄pabi Ajuá ma pa ra xuui, mri ayuna ne xi mi apabi Ajuá. ³⁸ Ora mi 'buhni ra Jose ne ra Maria co ra t'ú'uene mbo ra ndanija, ra ora'a bi yut'a ra Ana nehe, ne bi umba njamadi Ajuá. Nepú bi m̄di bi xipabi de ra zi b̄tsi nú'ú to'o gatho mi tømá ra Ñante nú'á to'o da ñanga ra hnini Jerusale.

Ra zi Jesu bi menga ja ra hnini Nasare

³⁹ Nepú mi uadi ra Jose ne ra Maria bi 'yøt'a gatho ngu nú'á xqui manda ja rá ley Ajuá, bi menga pa ja yá hnini Nasare de ja ra hai Galilea. ⁴⁰ De guehni ra b̄tsi mri 'yo rá te, ne 'yo mri nja rá ts'edi, ne 'yo mri nja rá mfadi, y Ajuá mi japabi ndunthi'a.

Ra zi Jesu mi 'buhni ja ra ndanija

⁴¹ Tat'a jeya mi pa ra Jose ne ra Maria pa da nu ra ngo de ra pas-cua nuni Jerusale. ⁴² Y de mi juata 'ret'amayoho njeya ra Jesu, bi ma ri hñu'ú pa Jerusale pa da nu ra ngo ngu myá nzai'ú. ⁴³ Y nu mi ua ra ngo, bá penga ra Jose ne ra Maria, ha nura Jesu bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi b̄á rá nana ne ra Jose. ⁴⁴ Nu'ú mi hu yá m̄i gue mbra 'ñoui ma'ra ya ja'i nú'ú bá pengüi ja ra ngo. Bi 'ño maxøgue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'm̄efa bi 'ñani'ú ra b̄tsi, bi 'ño bi 'yambabi nú'ú mi ja te yá njauí ne yá mpadi. ⁴⁵ Pe himbi z̄udi'ú de guehni, hangue bi yopa mengui'ú pa Jerusale pa dua honi.

⁴⁶ Nepú rá hñupa bi z̄udi mi 'buhni mbo ja ra ndanija mi huhni madetho de ya xahnate de ra ley mi østho nú'á te mi mañ'ú nepú nu'á mi øt'ua ya nt'ani'ú. ⁴⁷ Gatho nú'ú ya ja'i to'o mi øde nú'á mi mañ'a xi mri 'yø ngue'a

xi mi ja rá mfadi'a ne mi thadi xá hño nú'ua ya nt'ani mi t'ø'tuabi nehe.

48 Y nu mi hyanda rá nana ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnate de ra ley, himi paði te da beñ'ua. Y nurá nana bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ui, ¿hanja xcá 'yøtcahe njabu? Nugui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumui.

49 Pe ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Pa te gui jacua gui hongaguihu? ¿Ha hinguí pahua gue nugui mahyoni ga pēpa rá 'bēfi ma Dada?

50 Pe nu'ú nixi mi paði te mri bōnga nú'ua ya noya bi xipabi'ua.

51 Nepu de guehni bi meui rá nana ne ra Jose bi menc'ua pa ja ra hnini Nasare, ne nu'á bi sigui bi 'yøtua yá ts'ofu'ua. Ha nurá nana mi pē'stho ja rá mfeni gatho nú'a te bi nja co rá t'ua.

52 Y nura Jesu 'yo mri te rá mfadi ne rá ndangui, ne Ajuá xi bi hōpa rá 'mūi'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofoya ja'i jara mbonthi

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

1 De ya xqui nda 'ret'amacat'a njeya ra danga nda Tiberio Cesa nú'a mi 'bu Nroma ne mrá nda ja ndunthi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bu mrá nda ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá nda ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá nda nurá cu ra Erode nú'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá nda ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia. 2 Gue'bu myá danga nda gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuá bi umba ya noya ra Xuua nú'a mrá t'ua ra Sacaría de mbi 'bu ja ra mbonthi, pa da zo ya ja'i. 3 Nu'bá ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dathe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njabu Ajuá da pumbabi yá ts'oqui'ua. 4 Nú'á njabu bi zofa ya ja'i gue da hñoqui'ua ja yá mfeni pa nu sta zø ra zi Hmu da gamfri'ua, hangue bi njabu ngu nú'a xqui 'yofa ra badi Isaía ja ra Maça T'ofa nu habu ena:

Ma da nt'øde 'nara ja'i da ña nts'edi ja ra mbonthi ne ma da 'ñena:

“Hocuahu xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juanhua gatho ya ts'aca'ñu.

5 Gatho ya hñe dra hñu'tsi, ne dra tunga ya ndants'i, ne dra yø'ta ya t'øhø,

ne dra juana ya nønts'a'ñu, ne da thoqui gatho habu hindi 'bui xá hño.

6 Y gatho ya ja'i da hyandi te xa 'yø'ta Ajuá pa da mpøhø'ua.”

7 Nepu mi pa ya ja'i mi c'a'tsa ra Xuua pa da xi'tsi'ua, y nu'á mi embabi'ua:

—¿Gyá ts'oja'ihu ngu ya zate qu'eña! ¿Ha gui hu ri muihu gue ngue'a xcá ehua ya xcá 'ba'tuahua rá cue Ajuá xa 'ñepu? 8 Mahyoni gui 'yohua xá hño pa da hnequi gue majuaní xcá ñobrihu de ri ts'oqui'ua. Oxqui ma gui 'ñexhu gui 'ñeñhu: “Nuje ma dadahe ndu ra Abrá, hangue hinte ga jahe.” Ngue'a nugui dí xi'ahu gue Ajuá da za da japi da nja'i nuya ya do pa dyá t'ua ra Abrá.

9 Dí xi'ahu gue 'bui guetbu Ajuá, ngu 'na to'o ha ra t'égui pa da zecua yá 'yu ya za. Gatho nú'ua ya za hinguí unga yá hoga fruta ma da ts'et'i ne da thø'ta ja ra tsibi. Njabu Ajuá ma da hyø't'ahu ja ra nidu 'bu hinguí ñobrihu ne gui 'yohua xá hño.

10 Nepu nuya ja'i bi 'yamba ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Nu'bá ¿te mahyoni ga øthebya?

11 Nu'bá ra Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o pē'tsa yoho yá pahni, dá umba 'na nú'a to'o othobi. Ha nu'a tó'o pē'tsa te da zi, mahyoni da ñohui nú'a to'o othobi.

12 Nehe bi ma bá c'a'tsa ra Xuua 'raya 'ñatsa ngu xboja. Nú'á bi ma da nxistehe nehe, ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

13 Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a mahyoni gui 'yøthu, cobrahua ngu nú'a manga ra ley, ogui cømbahu yá boja ya ja'i.

14 Nehe 'raya soldado bi 'ñembabi ra Xuua:

—Xi nuje, ¿te mahyoni ga øthe?

Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Oto guí pepabih_u, ne oguí pih_u ya ja'i co nú'a ra nsu xa t'a'ah_u, nixi gui hyøxh_u ra thai ya ja'i. Nu'a gui 'yøth_u, johyah_u co nú'a guí tãhãh_u, oguí neh_u ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi padi te da beni de ra Xuua, ua go mi gue'a ra Cristo nú'a xqui hmã da 'bèhni pa da ndã, ua hina. ¹⁶ Nep_u nura Xuua bi 'ñembabi'ü:

—Nugui dí xi'ts'a'ih_u co ra dehe, pe bra 'bèfa ma'na nú'a to'o ma da xi'ts'a'ih_u co ra Mãca Ndãhi ne asta ngu di faspí co rá ts'edi. Nú'a ma'na ja rá ts'edi de guequi ne hiní 'ñepcagui ngugui ga xo'tuabi yá nthãsthi de yá zesthi. ¹⁷ Nu'a nja ngu 'nara mæfi ya o ja rá 'yε ra pala pa da mica ra trigo, y nu stí uadi da miqúi'a, da munts'i da mε'tsi, ha nura paha da gat'a ja ra tsibi. Njabutho nehe nú'a bra 'bèfa de guequi ma da munts'a nú'a di 'yo xá hño pa da 'mãi con gue'a, ha nu'ü hindi 'yo xá hño ma da hyøt'a ja ra tsibi.

¹⁸ Njab_u ne co ma'ra ya hoga ts'ofu ra Xuua mi utua ya ja'i de ra mãca hoga t'øde. ¹⁹ Y nú'bá gue'b_u bi zai'a ra ndã Erode ngue'a xqui zimbabi rá 'bèhñã rá cu nú'a mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yøt'a ma'ra ya t'øt'e xá nts'o. ²⁰ Pe nura Erode himbi ne bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yøt'e, bi 'yøt'a ma'na ra t'øt'e xi xá nts'o, bi g_u ra Xuua ne bi got'a fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Pe ante dra j_u ra Xuua da jot'a fadi, bi ma ra Jesu hab_u mi xi'tsate'a pa da nxistehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Ajuã ra Jesu, bi xogui mahets'i, ²² y nurá Mãca Ndãhi Ajuã bá çai ngu 'nara domitsu bi zøhø ja gue'a. Ne bi nt'øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i ma hmãca T'ü'i, xi drí johya de gue'i.

Yá mudi ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pε'tsa ngu 'natema'rt'a njeya nu mi mãta rá 'bèfi. Ne mi t'ena gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá

dada ra Jose mrá thuhu ra Elí, ²⁴ ha nurá dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe, ²⁵ ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá thuhu ra Nagai, ²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá, ²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri, ²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er, ²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat nehe, ³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim, ³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra Matata mrá thuhu ra Natán, ³² ha

nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isaí, ha nurá dada ra Isaí mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón, ³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe, ³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor, ³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala, ³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada ra Noé mrá thuhu ra Lamec, ³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe, ³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

*Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)*

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra dathe Jordá mi hanpa rá ts'edi ra Māca Ndahi. Nep_u ra Māca Ndahi bi zits'i ja 'nara mbonthi. ² Ne ja bá 'b_uhni ñote ma pa. Y de guehni

bi zø ra ts'ondahi hab_u mi 'b_ui'a pa da xaxi pa xamā xa ts'ocuahmā rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'u ñote ma pa'u, ja 'mefa bi z_u ra thuhu. ³ Nep_u de mi z_u ra thuhu'a, ra ts'ondahi bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'u'i Ajuá, japabi xā da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu hab_u ena njaua: “Hingue hønse po ra thuhme da za da 'm_u ra ja'i, gathu nú'a mā Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.”

⁵ Nep_u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi xmá hñets'i pa bi 'ñutua gathu ya hnini de maxøgue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gathu ya hnini. ⁶ Y nura ts'ondahi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gathu ra ts'edi ne gathu ra danga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'yε gathoy_u, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega. ⁷ Hønse 'b_u gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gathu go da 'yo ri 'yεy_u.

⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu gue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hønse'a gui pεpabi.

⁹ Nep_u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja ra hnini Jerusale ne bi pø'tsa asta xi mañā ra ndanija ne bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa rí ga'ti xā. ¹⁰ Cabo xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu hab_u ena: Ajuá dua pεhna yá εnxε pa da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'yε pa njab_u hingui tsama'ñ_u ri ua nu xcrí tsønga ja ra hai.

¹² Nu'bá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu hab_u ena: “Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i.”

¹³ Y nu mi uadi ra ts'ondahi bi 'yøt'a gathu ngu nú'a xqui 'yε'mbi pa xa hyathmā ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

*Ra Jesu bi futa rá 'bɛfi nuni Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

¹⁴ De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gatho rá nguni nura hai'a. ¹⁵ Y nú'á mi cut'a ja ya nija pa mi utuate, ne gatho ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

*Ra Jesu mi 'buhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

¹⁶ Nepu nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini habu xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yut'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu. ¹⁷ Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isaia, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni habu ena njaua:

¹⁸ Nurá Maça Ndahi Ajuá 'bui con guequi,
ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa
ra hoga nt'ode nú'u ya hyoya,
ne xuá pɛncagui pa ga hu'mba yá mui
nú'u to'o tu yá mui,
ne pa e ga pɔnga nú'u to'o o nts'ahni
de ja ra ts'oqui,
ne pa ga japi da xo yá da ya goda,
ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a
t'ø'tuabi,

¹⁹ ne pa e ga ma gue nú'bya mapaya ya xa zø ra pa pa Ajuá da pøhø ya ja'i po rá hmate.

²⁰ Nepu mi uadi ra Jesu bi hñe'ta nuya ya noya, bi mants'a ra Maça T'ofu, ne bi umba nú'a ra maste de ra nija. Y bi hñudi'a, y gatho nú'u xqui munts'ni ja ra nija xi mi nu'ti'a.

²¹ Nepu nu'á bi mudi bi zofu'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njabu ngu nú'a ja juadi dá he'ta ja ra Maça T'ofu.
²² Y gatho nú'u mi 'buhni xi mri 'yø de nú'u ya hoga noya mi mangua ra Jesu, ne xi mi ñamahño'u de gue'a. Ne mi 'ñembabi'u 'na ngu ma'na:

—¡Conque go guehni rá t'u ra Jose!

²³ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Dí padi xá hño gue nu'ahú ma gui 'ñengaguihu: “'Bu xi majuaní grá medico, 'ñøthesé.” Y nehe ma gui 'ñengaguihu: “'Yøt'e nehe de guecua ja

ma haihu ngu nú'a stá øhe xcá 'yøt'a Ncapernau.”

²⁴ Ne de gue'a bi sigui bi ña ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahu gue ni 'nará 'mehni Ajuá hingui hmadi de ja rá haise. ²⁵ Dí xi'ahu gue nuya pa'u mi 'bui ra badi Elía mi 'bu ndunthi ya viuda nehe ja ra hnini de Israel. Y nuya pa'u hinxqui 'uái hñu njeya made, hangue xi xqui nja 'nara danga thuhu ja gatho nuna ra hai. ²⁶ Pe nu Ajuá himbi mehna ra Elía pa da t'ini ja yá ngu nú'u ya viuda mi 'bu ja ya hnini de Israel. Ajuá bi mehni'a ma'nambu ja rá ngu 'nara viuda nú'a mi 'bu ja ra t'uca hnini Sarepta gueta ra danga hnini Sidó. ²⁷ Nehe de nuya pa'u mi 'bui ra badi Eliseo, ndunthi ya me Israel mi hena ra lepra, pe ni 'na de gue'u himbi ñani de nú'a ra hñeni'a, hønse ra Naamán nú'a mrá me Siria, nsøc'a go gue'a bi ñani de ra lepra mi tsudi.

²⁸ Nu mi 'yøde nuya ya noya gatho nú'u xqui munts'ni mbo ra nija bi bø yá cue'u. ²⁹ Ne bi 'mai'u bi guca ra Jesu de ja yá hnini'u, ne bi zits'i ja rá hyo ra hnini habu mi ja 'nara ma'ye, y de guehni mi nehma'u xa føte pa rí ga'ti. ³⁰ Pe nura Jesu bi 'rantho madetho de ra hmuntsja'i ne bi ma.

'Nara 'ñøhø mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi

(Mr. 1:21-28)

³¹ Nepu nura Jesu bi ma Ncapernau ma'na ra hnini de ra hai Galilea, ne ja bá xahnani ya ja'i nura pa dega tsaya. ³² Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a mi udi'a ngue'a mi zote co 'raya noya xi mi pɛ'tsa ndunthi ra ts'edi.

³³ Y nuni ja ra nija habu xqui munts'i'u xqui zøhø 'nara 'ñøhø mi pɛ'tsa 'nara ts'ondahi. Nepu nu'á bi dø 'nara hmafi ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

³⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, hyegaguiheua. ¿Hanja xcuá ehe pa hønse e gui juatcaguihe? Ngue'a nugui dí padi to'o'i, go gue'i rá Maça T'u'i Ajuá.

³⁵ Nura ora'a ra Jesu bi zui nú'a ra ts'ondahi ne bi ñembi:

—iCo'ta ri ne, pøni de nuna ra ñøhø!

Nepu nura ts'ondahi bi foma nú'a ra ñøhø de ja yá thandi ya ja'i, nepu bi bonga ra ts'ondahi bi ma nsinque te bi 'yø'tuabi nú'a ra ñøhø'a. ³⁶ Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri ñémbabi 'na ngu ma'na:

—iXi te ma ts'edi hani gue co nuyá noya ri 'bepa ya ts'ondahi da bøni, y nu'ú øte!

³⁷ Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi ño ra 'bede de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ja ra nija ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá to ra Simu xi mi umba ra nzø nts'edi. Nepu bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a. ³⁹ Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi japa ra nzø da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, ne bi nanga nú'a ra 'behña pa bi hyocui te da zi'ua.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ngu bi yu ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa habu mbi 'bu ra Jesu. Nepu nu'á mi huxa yá 'ye ja 'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho.

⁴¹ Nehe ndunthi ya da'thi nú'ua mi pe'tsa ya ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'ua mi ena:

—Nu'i go gue'i rá T'ua'i Ajuá.

Pe nura Jesu mi tsui nú'ua ya ts'ondahi ne himi hopi da ña, ngue'a nu'ú mi padi gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Ajuá pa da nda.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea

(Mr. 1:35-39)

⁴² Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bøni de ra hnini Ncapernau bi ma ja 'nara mbonthe habu hinto mi 'bai. Pe nuya ja'i xi bi ño bi hyoni'a asta xi bi zøni habu mi 'bai'a, ngue'a nu'ú himi ne da hyegui da ma'a. ⁴³ Pe nura Jesu bi ñembabi'ua:

—Mahyoni ga ma ga umba ra hoga nt'øde ma'ra ya hnini gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda, ngue'a pa gue'a xuá 'bencagui pa ga e ga ma.

⁴⁴ Njabu mi 'yo ra Jesu ne mi cat'a ja ya nija nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'øde.

5

Bi ñuxa ya motsa co ya hua

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'bu ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi zøni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i habu mi 'bai'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'yøtua rá noya Ajuá. ² Nepu nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'ua ya mehua mi cani xqui bøni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe. ³ Nepu nura Jesu bi yut'a ja 'na de nú'ua ya motsa nú'a mrá meti ra Simu, ne bi 'yapa ra mate ra Simu da 'yet'a ra motsa má ts'ua mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofo ya ja'i. ⁴ Y de mi uadi bi zofo ya ja'i bi ñembabi ra Simu:

—'Yet'a ra motsa pa habu ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui cathani ri xit'ahua pa gui mpehuahua.

⁵ Ha nura Simu bi dadi ne bi ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá mpehuahue pe hinte stá juhe. Pe nubyá go guí xicje gue ga cathe ma xit'ahue ja ra dehe, ma ga cathe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'ua ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gat'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñai xi bá ñuts'i co ya hua asta bi mudi bi ntanihma co yá hñu ya hua. ⁷ Nepu nu'ú bi ñutua ra seña nú'ua ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ú bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'ua yoho ya motsa co ya hua, asta mi ne da yui ja ra dehe co yá hñu ya hua.

⁸ Y nu mi hyanda ra Simu njabu, bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi ñembabi:

—Hiní 'ñepqui ga 'ñoui, ngue'a nugui 'nadrá 'yøt'ats'oqui.

⁹ Bi 'ñena njab_u ngue'a ngu xi bi ntsu ngue'a bi g_u ndunthi ya hua, ne gatho nú_u ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'ua. ¹⁰ Ne nú_u ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'b_ehua, go ra Cobo ne ra Xuua nú_u yá t'ua ra Sebedeo, gatho ne'ua ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'b_efi pa gui mp_ehua dega ja'i.

¹¹ Nu'bú nu'ú bi 'y_et'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mp_efi dega 'b_ehua, nep_u nu'ú bi d_ena ra Jesu bi m_eui.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi hena ra lepra

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² 'Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'b_uhni 'nara 'ñøhø mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá ts_udi ne bi ndandiñahmu ne asta bi m_egui rá hmi ja ra hai, ne bi 'ñembabi:

—Nú'i ri t'equ'e'i Ndada, 'b_u gui nehma, da za gui 'yøthegui.

¹³ Nep_u nura Jesu bi hñu'tsua rá 'y_e, ne bi 'ñembabi:

—Haha, dí ne ga øthe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi m_anga njab_u, 'bestho ra ora'a bi ñani de nú'a ra hñeni. ¹⁴ Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hñ_a gue hinto da xipabi de nú'a xqui 'yø'tuabi, ne bi 'ñembabi:

—Høns_e nu'a mahyoni gui 'yøt'e, rí ma bá 'ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hñ_a'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

¹⁵ Pe ma'na mri ntunga ra 'bede de nú'a mi øt'a ra Jesu, ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yøde nú'a mi mañ'a ne pa da 'yøthebi yá hñeni. ¹⁶ Ha nura Jesu njat'a mi 'ues_ehe hab_u mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ 'Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale ne de hab_uraza ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi. ¹⁸ Nep_u bi zøhø 'raya 'ñøhø mri du 'nara da'thi xqui 'y_ents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'ua to'o mri du mi ne da c_u'ta mbo ja ra ngu asta hab_u mi 'b_u ra Jesu pa da 'yøthe'a. ¹⁹ Pe himbi z_udi hab_u da y_et'i'ua ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangue bi bøxa maña ra ngu, y bá heca 'na x_eni ra techo pa bi za bi ca'ma ra da'thi co rá 'bebo pa hab_u mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i. ²⁰ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'ú mi ja yá jamfri, bi 'ñembabi ra da'thi:

—'Yøde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

²¹ Nep_u nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'ua mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'ua: “¿Hanja nuni ra 'ñøhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hønse Ajuá.”

²² Pe nura Jesu bi batua yá mfeni'ua, hangue bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñh_u njab_u? ²³ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nanguí rí ma? ²⁴ Pe pa gui pah_u gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Nanguí, juxa ri 'bebo, rí ma ri ngu.

²⁵ Hangue 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nanguí ja yá thandi gatho nú'ua mi 'b_uhni, ne bi g_uxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xøcambeni Ajuá. ²⁶ Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a xqui nja y mri xøcambeni Ajuá'ua. Ne xi mi tsu'ua de nú'a xqui hyandi ne mi ena'ua:

—Nubya stá hanth_u 'raya danga t'ot'e nú'a hinhya'm_u stá hanth_u xa nja.

Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi (Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi b_oni ne bi hyanda 'nara nguxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nep_u bi 'ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

²⁸ Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'b_efi, ne bi d_ena ra Jesu bi m_eui.

²⁹ Ne 'mefa, ra Leví bi 'y_o'tua 'nara danga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi z_ohni ndunthi ma'ra ya nguxboja nehe, nehe bi z_ohni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra mexa mahy_egui con gue'u.

³⁰ Nep_u nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo nehe, bi m_udi bi ñama'ñ_u de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja grí ñuñ_u ne grí ntsih_u co nuy_u ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya 'y_ot'ats'oqui?

³¹ Pe nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o 'b_ui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongra ra 'ñethi, pe nu'u tó'o ri hñeni h_a, honi to'o da 'y_othe. ³² Nugui stuá ehe pa ga zofo ya 'y_ot'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofo nú'u to'o beni gue 'b_ui xá hño ja rá thandi Ajuá.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno (Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Nep_u nu'á bi 'y_o'tua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú'u yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigue nzantho ri ñuni ne tsithe?

³⁴ Nep_u nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue da za gui japh_u da ayuna nú'u 'b_u ja 'nara ngo dega nthati 'b_u 'b_uhnitho ra navio con gue'u? Hina, hinda za. ³⁵ Pe ma da z_o ra pa da ts'i'tsuabi ra navio, ya hinda 'm_ui con gue'u, nu'bú h_a, gue'b_u ma da ayuna'u nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi 'ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui henga rá 'ra'yo he pa da m_o'ta rá z_ehe. Nu'b_u to'o da 'y_ot'a njab_u, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura x_eca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura z_ehe. ³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara z_ebota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da f_oca ra z_ebota, y njab_u da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu. ³⁸ Hangué mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njab_u hinte da ja ra vinu nixi ra bota. ³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya p_e'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá c_uhi nú'a ya p_e'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngah_a gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huah_i hab_u xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocuá yá ngah_a ne mi taqui mi tsi. ² Nep_u 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí øth_u nú'a hingui ho da t'ot'e núbya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinxcá hñe'th_u ja ra M_aca T'of_o hab_u m_a de nú'a bi 'y_ot'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'b_u mi z_u ra thuhu'u? ⁴ M_a gue nu'á bi yat'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'u ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'u ma'ra yá compa mri 'ñoui. Ha nú'u ya thuhme'u h_onse ya macj_a mri 'ñepi da zihm_a.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i h_a ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'y_e (Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Nep_u ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne bi m_udi bi nxahnate. Ne mi 'b_uhni 'nara

ts'onate xqui 'yot'a rá 'yε ra 'ñei. ⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yøthe nú'a ra 'ñøhø ra pa dega tsaya, pa njab_u xa za hanja xa ñapabi. ⁸ Pe nu'á bi b_utuatho yá mfeni'u, ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho hab_u da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñøhø 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho hab_u bi za bi thandi xá hño. ⁹ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga ø't'a'ih_u 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'øt'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mui? ¿Ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi o da thep_utho?

¹⁰ Nep_u nu'á bi nu'ta gatho nú'u mi 'bahni ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Tunga ri 'yε.

Y nú'a ra 'ñøhø bi tunga rá 'yε nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá 'yε'a. ¹¹ Nep_u ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'bahni xi bi bø yá cuε ne bi madi bi 'ñámbi 'na ngu ma'na te da za da 'yø'tua ra Jesu.

Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Ja nuya pa'u bi bøxa ra Jesu ja 'nara t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui. ¹³ Nep_u rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol. ¹⁴ Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo, ¹⁵ ne ra Teo ne ra Toma, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista; ¹⁶ ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i
(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Nep_u nura Jesu bá cai de ja ra t'øhø bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zøhø'u ja 'nara 'batha hab_u xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yøde nú'a mi m_unga ra Jesu ne pa bi 'yøthebi yá hñeni. ¹⁸ Ne mi embabi ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi. ¹⁹ Y gatho ya ja'i xi mi nehma da danga ra Jesu, ngue'a nu'á co rá ts'edi mi haça gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajuá ne nú'u to'o hini japi

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Nep_u nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nú'ah_u gyá hyoyah_u, xa jap'a'ih_u Ajuá ngue'a xa 'ra'ah_u gatho ya japi nú'u ja hab_u ri manda'a.

²¹ Nú'ah_u guí thoh_ubya ra thuhu, xa jap'a'ih_u Ajuá ngue'a hinte ma da 'be't'ah_u.

Nú'ah_u guí tu ri m_uih_ubya, xa jap'a'ih_u Ajuá, ngue'a ma da hñup'a ri m_uih_u pa xi gui johyah_u.

²² Ajuá da jap'ah_u nu stí utsa'ih_u ya ja'i, ne nu stí 'yεñ'ah_u co ya nt'utsate, ne stí zañ'a'ih_u asta ni pa dí 'yøt'a ri thuhuh_u, ngue'a nu'á ma da beni gue xá nts'o'ah_u po rá ngue Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ²³ Nú'u ya pa xcri thoh_u njab_u, xi da johyah_u ngue'a ma gui hñañh_u 'nara thah_u xi ra dangui nuni mahets'i. Nú'u ya ja'i ma da 'yøt'a'ih_u njab_u, njab_u nehe bi 'yøt'a ndu yá xita co nú'u yá 'mehni Ajuá mi 'bui maya'b_u.

²⁴ Pe huecate nú'u to'o xi ri johyabya co ya hño de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma da johya co nuya hño pe'tsi.

²⁵ Huecate nú'u to'o hingui tho ra thuhubya, ngue'a 'mefa ha, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'u to'o xi ri johyabya, ngue'a 'mefa ma xi da nzoni'u co ra dum_ui.

²⁶ Huecate nú'ua to'o xi t'e'tsua yá nsu masque hingui øt'e xá hño. Nu'ua tó'o e'tsua yá nsu, njabu nehe bi 'yøt'a ndu yá xita'ua co ya hyate badi maya'bu.

Madi ri ncontrahu
(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Pe nú'ahu guí øcaguihu, dí xi'ahu gue gui madi ri ncontrahu, ne 'yø'tuah ra hño nú'ua to'o ri utsa'ihu.

²⁸ 'Yaphu Ajuá da japi nú'ua to'o tsañ'ahu, ne 'yaphu Ajuá pa nú'ua to'o ñama'ñu de gue'ahu. ²⁹ Ha nu'bu to'o da 'ra'ahu 'nara mpe'ti ja ri hmihu, umbahu ma'na lado ri hmihu pa da me't'ahu nehe, oguí nø'tuah. Ha nu'bu to'o da hñan'a ri pat'ihu, pø ri pahnihu nehe, gui umfu da hñats'i.

³⁰ Ha nu'bu to'o te da 'ya'a'ihu, umfu, o nu'bu da hñan'ahu 'nara t'øt'e dri metihu, oxqui hambabihu. ³¹ Nu'a guí neh da 'yø't'ahu ya ja'i, 'yø'tuah njabu nehe'ua.

³² Nu'bu nu'ahu grí madihu hønse to'o ri ma'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe. ³³ O nu'bu guí ø'tuah ra hño hønse nú'ua to'o ø't'ahu ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øthu, ngue'a asta ya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe. ³⁴ Ha nu'bu guí hmiphu ri bojahu hønse nú'ua to'o guí pah da gu't'a'ihu, hinte ri muui nú'a guí øthu njabu, ngue'a asta nuya ts'o'mui gá ja'i øt'a njabu nehe, hmi-pabi yá mits'o'mui nú'ua to'o tø'mi'ua da gu'tuabi. ³⁵ Pe nu'ahu madi ri ncontrahu, ne gui 'yø'tuah ra hño, ne gui hmihu nú'a dra mi'ahu nsinque gui tø'mhu dra jo'ts'ahu. Ngue'a 'bu guí øthu njabu, nu'bú ha, ma gui hñanga 'nari danga thahahu. Y njabu ha, grí hñaxhu Ajuá bí 'bui mahets'i, ngue'a nu'á ra hoja'i co ya ts'o'mui ne co nú'ua otho yá jamadi. ³⁶ Hangué nu'ahu pe'tsuh ra nthecate gatho ya ja'i ngu øt'a Ajuá ra Dada.

Oguí 'yøhu ri miqu'eihu
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Oguí 'yøhu ri miqu'eihu de nú'a te øt'e, ngue'a Ajuá handatho nú'a

te guí øthu nehe. Nixi oguí nønga ri miqu'eihu, ngue'a Ajuá go gue'a ma da hñap'ahu nguenda de gatho nú'a te guí øthu. Pumbabihu de nú'a øt'ahu ya ja'i, y Ajuá da pun'a'ihu nehe. ³⁸ Ø'tuah ra hño ri miqu'eihu, ne Ajuá da 'yø't'ahu ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xcá 'yembahu ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'yēn'ahu Ajuá nehe. Hangué nu'bu guí ø'tua ndunthi ya hño ri miqu'eihu, Ajuá ma da co'ts'ahu ma'na ndunthi.

³⁹ Nepu nu'á bi xipabi'ua 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da guhna ma'na rá migodauí? ¿Ha gue hinda daguiui mahyεgui?

⁴⁰ Ne bi 'ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di padi que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'bú ha, da nja rá mfaði ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oqui ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra danga ts'oqui nja ngu 'nara xcaca za o ja ri dague? ⁴² Ne ¿hanja da za gui 'ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra xcaca za o ja ri dague? ¡Nu'i 'nagra yohmi! hñai 'met'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njabu da za gui hyanda xá hño ne gui hñá'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta. ⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za faditho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá 'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi. ⁴⁵ Njabu nehe 'nara hoja'i nzantho øt'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'mui gá ja'i nzantho øt'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njabu nehe nú'a ma, bí ehe de ja rá mfeni.

*Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca
'ra 'nayá ngu*

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶ ¿Hanja nzantho guí engaguihø: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe”, ne hinguí øthø nú'a dí xi'ahø? ⁴⁷ Nu'a tó'o da 'ñehe da 'yøde nú'a dí mǎ ne da 'yøt'e, ma ga xi'ahø to'o ri nhyecuauí. ⁴⁸ Nu'á ri nhyecuauí 'nara 'ñøhø nú'a bi xe'ta habø da hyocua rá ua rá ngu asta bi zødi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'ua ya dǎ'ye ne bi zø ya nzøthe bi 'rani habø mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'a himbi hyømi ngue'a xqui thocua rá ua ja ra medo. ⁴⁹ Pe nu'a tó'o da 'yøde nú'a dí mǎ ne hinda 'yøt'e nú'a dí 'bepabi, ri nhyecuauí nú'a ra 'ñøhø bi tøta rá ngu maña ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi zøhø ya nzøthe co rá ts'edi bi hyøma nú'a ra ngu'a, y bi nhuati gatho.

7

Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara ndǎ gǎ soldado me Nroma

(Mt. 8:5-13)

¹ Mi uadi ra Jesu bi zofo ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau. ² De guehni mbi 'bø 'nara ndǎ gǎ soldado me Nroma, mi 'bahui 'nara ts'unt'ø xi mrá hmǎdi 'bego, y nu'á mi tsødi 'nara hñeni asta mi nedu. ³ Pe nu mi 'yøde nú'a ra ndǎ gǎ soldado mi hmǎ de ra Jesu, bi mēhna 'raya ndǎ me Israel pa da 'yapa ra mǎte da 'ñehe da 'yøthebi nú'a rá 'bego mri hñeni. ⁴ Ha nu mi zøni'ø habø mi 'bøi ra Jesu bi bantebi con gatho yǎ mui da mēui'ø ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra ndǎ gǎ soldado bá pencahe rí 'ñepi guí fats'i, ⁵ ngue'a xi ri mǎdi ndunthi ma ja'ihø y asta bi manda nehe bi thoga ma nijahø.

⁶ Hangué nura Jesu bi mēui'ø. Pe nu ya de mi ma da zønga ja ra ngu, nú'a ra ndǎ gǎ soldado bi mēhna 'rayá amigo ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ua xipabihø ra Jesu njaua: Nú'i ri t'equ'eí Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'a nugui hiní 'ñepcagui ngugui guí cǎt'a ja ma ngu. ⁷ Hangué

nixi dá ne dá masebø pa ga tsi'a'i. Nu'a dí a'a'ibya, hønse guí mǎ gue da ñanga ma 'bego y dí camfri gue da ñani. ⁸ Dí camfri gue 'bestho da njabø ngu nú'a guí mǎ, ngue'a nugui dí 'bøi nehe ja yǎ hmanda ma ndǎ, ne dí pe'tsa ma soldado nehe ja ma hmanda. 'Bø ga embabi 'na de gue'ø: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'bø ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'bø dí 'bepabi 'nara 'bēfi ma 'bego, nu'á da mēfi.

⁹ Ha nu mi 'yøde njabø ra Jesu xi bi 'yø nú'a bi mǎnga nú'a ra ndǎ gǎ soldado. Ne bi mpants'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñoui, ne bi 'ñembabi'ø:

—Xi majuani ni 'nara menguua Israel hinstá tsødi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñøhø'a masque hingrá me Israel.

¹⁰ Ha nu mi menga nú'ø ya 'mehni ja rá ngu ra ndǎ gǎ soldado, bi zødi nú'a ra 'bego ya xqui ñani.

Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'ø 'nara viuda

¹¹ 'Mēfa de gue'a ra Jesu mri ma ja 'nara hnini rá thuhu Naín ne mri 'ñoui yǎ nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i. ¹² Pe ante da zønga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'behña mrá viuda xqui du rá 'ra t'ø y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'a 'nara hmuntsja'i. ¹³ Y nu mi hyanda ra zi 'behña nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñembabi:

—Oguí zoni.

¹⁴ Nepø bi dǎst'i'a habø mi pa nú'ø to'o mri du, ne bi hñuxa rá 'yε ja ra caha, y nú'ø to'o mri du bi gohi bi 'mai. Ha nura Jesu bi 'ñembabi nú'a xqui du:

—Ts'unt'ø, nugui dí xi'a'i: ¡Nanguí!

¹⁵ Nepø nú'a xqui du bi nanguí ne bi hñudi ne bi mǎdi bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá nanǎ. ¹⁶ Ha nu mi hyanda njabø gatho ya ja'i, xi bi ntsu'ø, ne bi mǎdi bi nsunda Ajuǎ ne mi ena'ø:

—'Nará dǎnga 'mehni Ajuǎ xa zøhø ja guecaguihø.

Nehe mi ena'ø:

—Ajuá xuá mēhni pa e da maxa rá hnini.

¹⁷ Y gatho ja ra hai Judea ne gatho ma'ra ya hnini nú'ú mi ja ja rá nthets'i, bi fadi nú'a xqui 'yot'a ra Jesu.

Ra Xuua Xi'tsate bi mēhna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yode de gatho nú'a xqui 'yot'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi sēh'e'a. Nepu bi zohna yoho de gue'ú

¹⁹ pa bi mēhni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuañi go mi gue'a ra Cristo xqui mēhna Ajuá pa da nda, o mahyoni da d'oma ma'na. ²⁰ Nu'bú nuyá 'mēhni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá pencaheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mēhni'i Ajuá xcuá ehe pa gui nda, o mahyoni ga t'omhe ma'na.

²¹ Y nura ora mi zonga yá 'mēhni ra Xuua, ts'a ra ora'a ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi engu ya ts'ondahi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe. ²² Hangue nu'a bi dadi ne bi 'ñembabi'ú:

—Ri maha ne ua xipabihú ra Xuua nú'a ja juadi gá hyanthú ne gá 'yøhú. Xipabihú gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ño, ha nú'ú hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yode, ha nú'ú xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yode ra maça noya nú'a ma de ra mpøhø. ²³ Nehe xipabihú gue xi njapi nú'a to'o hinda ú rá mfeni de nú'a dí øt'e, dá gamfri há gue Ajuá go xuá mēncagui.

²⁴ Ha nu mi menga nú'ú yá 'mēhni ra Xuua, ra Jesu bi mudi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanthú ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanthú 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue há?

²⁵ Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu xi mahotho? Hina, ngue'a guí pahú gue nuya 'ñøhø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'ú 'bú ja yá

ngu ya nda. ²⁶ Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nará 'mēhni Ajuá? Haha, majuañi uá hanthú 'nará 'mēhni Ajuá, pe hingue hønse gue'a rá 'bēfi'a. ²⁷ Nura Xuua go gue'a rá 'mēhni Ajuá nú'a mangua ja ra Maça T'ofu gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua:

Dí pēhna 'nama 'mēhni pa da mangua ra 'bet'o noya de gue'i, pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

²⁸ Nugui dí xi'ahú gue hinxá 'mú ma'na ra ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua Xi'tsate. Pe nu'a tó'o da yat'a ja rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi que ra Xuua.

²⁹ Nu mi uadi bi mangua ra Jesu njabú, nu'bú nú'ú to'o xqui hñanga ra sistehe de ra Xuua, y asta 'raya 'ñatsa nguxboja nehe, gatho'ú bi ma gue nú'a øt'a Ajuá xá hño. ³⁰ Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ε'sta ja yá xatha nú'a mi ne da 'yot'a Ajuá con gue'ú pa da pumba yá ts'oqui'ú, hangue nixi hinxqui ne xqui hñanga ra sistehe nú'a mi øt'a ra Xuua. ³¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'o ga hyecuaga nuya ya ja'i himbi ne bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gamfrigui nehe? ³² Nuyá ri hñats'i nú'ú ya batsi hudi ja ra tai 'ñeni ne ma'ta yá mibatsiui ne embi: “Dá pe ma thuzahē, pe hingá neihú. Dá tuthe ya thuhu dega dumui, pe nixi gue'a hingá nzonihú.” ³³ Hangue nú'ahú gyá 'ñagamfrihú grí hñaxhú nú'ú ya batsi'ú ngue'a pa gue'ahú otho 'nara t'øt'e nú'a grí hohú. Ngue'a gá hyanthú ra Xuua bi zøhø, ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi tsi ra vinu, hangue nu'ahú guí emfú gue mi pe'tsa ra ts'ondahi. ³⁴ Nepu de ra Xuua bi zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi, pe nu'ahú guí emfú gue xi ra ts'o'yo ne ra tixfani ne ri ntsiui nú'ú ya 'ñatsa nguxboja ne ma'ra ya ts'oja'i. ³⁵ Pe nugui dí xi'ahú gue nu'ú tó'o pe'tsa ra hoga mfadi, go gue'ú paði gue gatho xá hño nú'a øt'a Ajuá co rá danga mfadi'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhu ra Simu

³⁶ 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma y mi zøni'a bi hñudi ja ra mexa. ³⁷ Y ja nú'a ra hnini'a mi 'buhni 'nara 'behña xi mrá 'yøt'ats'oqui, y nu mi badi gue xqui zøhni ra Jesu ja rá ngu nú'a ra fariseo pa ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa 'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga t'axa do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara ñani xi mi yani xá cahi. ³⁸ Nura 'behña'a bi dast'a ja yá ua ra Jesu, bi nzoni ne bi xixa yá guida ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta, nepu bi zu'tsuabi, ne bi go'tsuabi nú'a ra hoga ñani mi ha. ³⁹ Y mi hyanda nú'a ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu, bi benga ja rá mfenise ne mi ena: "Bú xi majuani dra badi nuna ra 'ñøhø, nu'bú di pahma gue nuni ra 'behña tha'tua yá ua, guehni 'nara ts'o'behña." ⁴⁰ Ha nura ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra fariseo:

—Nu'i nogue Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bu yoho ya 'ñøhø mi tupa ra boja ma'na ra 'ñøhø to'o mi hmi ra boja, y 'na de gue'u mi tupabi cat'a nthebe ya t'axboja, ha nu ma'na mi tupabi made nthebe. ⁴² Ha nu'ú himi tsa da gu'tua rá boja nú'a to'o xqui mipabi. Hangué nú'a ra 'ñøhø mri hmi ra boja bi pumbabi'u, ya himbi cobrabi. Hangué nubyá xicagui, ¿to'o 'na de gue nú'u yoho ya 'ñøhø bri pumbabi yá thai ma'na ma da maði nú'a to'o mi hmi ra boja?

⁴³ Ha nura Simu bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí enga nú'a ra 'ñøhø ma'na mi tu ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma.

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi hyanda nú'a ra 'behña ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hinxcá 'raca ni ts'u ra dehe pa ga xuca ma ua, pe ndi, hyanda nuna 'behña, bi xuga ma

ua co yá guida, ne bi otcagui co yá sta. ⁴⁵ Nu'i hinxcá tsusqui, pe nuna ra 'behña hingui tsaya tsusca ma ua. ⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hinxcá cosca ja ma ñaxu, pe nuna ra 'bente 'behña xa goscagui ja ma ua 'nara ñani yani xi xá cahi. ⁴⁷ Hangué dí xi'a'ibya gue nuna ra 'behña ya xra pumbabi gatho nú'u yá ts'oqui xi ndunthi xqui 'yøt'e, y hangué por gue'a xi ja ndunthi rá hmate. Pe nu'a tó'o xra pumba yá ts'oqui masque beni gue hints'u mi tu ndunthi, go gue'a otho ndunthi rá hmate.

⁴⁸ Nepu ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oqui.

⁴⁹ Ha gatho nú'u ma'ra ya ja'i mi huhni bi maði bi 'ñémse'u ne mi ena:

—¿Xi to'obya nuna ra 'ñøhø gue asta yá ts'oqui ya ja'i da za da pumbabi, ena?

⁵⁰ Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'behña:

—Co nú'a ri jamfri guí pe'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

'Raya 'behña mi faxa ra Jesu

¹ 'Mefa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'uca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'u ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda. Ne mri 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá nxadi. ² Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'behña nú'u xqui 'yøthebi yá hñeni ne ma'ra nú'u xqui 'yenba ya ts'ondahi. 'Na de gue'u mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'a xqui t'embabi yoto ya ts'ondahi. ³ Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'a mrá 'behña 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Chusa nú'a 'namrá danga maste ra nda Erode. Mri 'ñoui'u nehe ra Sana ne ma'ra ya 'behña nú'u mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'a mi tsupa yá ts'edi'u.

Ra 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bøni de yá hnini pa da ma dua c'a'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya

ja'i bi mudi bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵—'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huahi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'u. ⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'onts'i bi 'yot'i 'bestho ngue'a mi otho ra xaha. ⁷ Ha nu ma'ra bi zo habu mi ja ya 'mini, ha nu mi c'onts'i bi 'yot'i ngue'a bi xumi ya 'mini ne bi hñacua yá te. ⁸ Ha nu ma'ra bi zo habu xi xmá hño ra hai, ne nu mi hogui'u bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, bi yopa ña nts'edi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'a tó'o ja rá t'ode pa da 'yode, dá 'yode núna dí ma.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nepu nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bonga nuna 'bede bi ma.

¹⁰ Ha nu'a bi datuabi'u bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xa 'ra'ahu Ajuá ra hoga mfadi pa gui pahu nú'a hinxqui fadi ma'met'o de hanja ri manda'a. Pe nuyu ma'ra ya ja'i dí zofo co ya 'bede pa da hyandi pe hinda badi te 'be'a, y da 'yode pe hinda zo yá mfeni te rí bõni.

Ra Jesu bi ma te rí bonga nura 'bede de ra mot'i

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá ma rí bõni da 'ñena gue nura nda gue'a ra maça noya. ¹² Ha nu'u ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da 'ñehe ra ts'ondahi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njabu hinda za da mpøhø. ¹³ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne hani co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mui, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue. ¹⁴ Ha nu'u ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, pe da mpumfri po rá ngue yá 'befi ne de nú'a te gatho

pe'tsi, ne ngue'a di denda ya t'ot'e de ra ximhai, y njabu da 'bedi nú'a xqui 'yode, nja ngu nú'u ya nda himbi unga ra sofo. ¹⁵ Ha nu'u ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne da 'yot'e con gatho rá mui ngu nú'a ri ho Ajuá, ne da zε rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'u ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ra Jesu bi mąnga ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'o 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra mfidi pa hinda yot'i. Nu'a da 'yot'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte habu da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njabu handa ya ja'i sta yat'i. ¹⁷ Njabu nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fadibya, 'nara pa ma da fadi.

¹⁸ Hangue jamasuhu pa gui 'yodehu xá hño nú'a dí xi'ahu, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa rá mfadi ne da badi da su, nu'a ma'na ma da t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfadi, da pumfri nú'a ts'u padi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Nepu de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zøhø rá nana ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa habu mbi 'bui'a ngue'a xi xqui munts'ini ndunthi ya ja'i. ²⁰ Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zø ri nana ne ri cu y 'bahni thi bí tøp'a'i gui ñau'i 'na.

²¹ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o øde ra maça noya ne da 'yot'a nú'a ma, nú'u go gue'u ma nana ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra banti

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² 'Nara pa ra Jesu bi bøxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Y bi ma'u. ²³ Y de mi pa ja ra ndehe bi za ra t'aha ra Jesu ne bi 'ñaha. Y mi damfri'u bi nja 'nara danga banti ja

ra ndehe, y bi mudi bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yui'ua. ²⁴ Nepu nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¡Ay, ma zi Xahnate'ihe, ya ma ga cuihu ja ra dehe!

Nu'bu ra Jesu 'bestho ra ora'a bi nangui ne bi zui ra bunthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho. ²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfriu?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yø de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ne mri 'ñémbabi'ua 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'bu, gue asta ra bunthi ne ra dehe zofo, y nu'ú øte?

Ra Jesu bi 'yembaya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Nepu de gue'a bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zonga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe habu rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea. ²⁷ Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñøhø mrá menguni e bi zudi. Nú'a ra 'ñøhø'a ya mi øt'a ndunthi ya pa mi pe'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'bui ja 'nara ngu ngue'a nzantho mi 'bui ja ya nt'agui. ²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'ui Ajuá bí 'bu mahets'i, ¿hanja grí nhyøt'e con guequi? Dí bante'i gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi mangu njabu ngue'a ra Jesu ya mi fudi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bøni de nú'a ra 'ñøhø. Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui gu nú'a ra 'ñøhø ne mi øt'ua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'i ora mi handa njabu, da gu ne da dat'i co ya cadena ja yá ua ne ja yá 'yε, pe nu'á mi c'ucta nú'ua ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bonga yabu ja ya mbonthi. ³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñøhø ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'i?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Drí ndunthihe.

Bi mangu njabu ngue'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi. ³¹ Ha nú'ua

ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu. ³² Nu de guehni mi 'yoni 'na danga taxo ya ts'udi mri ñuni ja ra t'øhø, hangue ya ts'ondahi bi bantebi ra Jesu gue da umba nsequi da ma da yut'a ja nuya ts'udi'ua, y nu'á bi umba nsequi'ua. ³³ Ra ora'a ya ts'ondahi bi bøni de nú'a ra 'ñøhø ne bi ma gá yut'a ja ya ts'udi, ne gatho ya ts'udi bi nest'ihí gá ma gá hñøt'a ja ra ndehe, ne bi jat'i'ua.

³⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'ua to'o mi taca ya ts'udi xi bi ntsu'ua, ne bi ma hnest'ihí bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne haburaza de nú'a te xqui nja. ³⁵ Y gatho ya ja'i bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi zonga habu mi 'bu ra Jesu, ja bi zuhni'ua nú'a ra 'ñøhø mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'i xi bi ntsu. ³⁶ Nepu nú'ua to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'ua hanja xqui 'bui xá hño nú'a ra 'ñøhø'a. ³⁷ Y nu mi badi njabu gatho ya me Gadara bi bantebi ra Jesu da bøni de guehni ngue'a xi xqui ntsu'ua. Hangue nura Jesu bi yopa bøxa ja ra motsa ne bi ma de guehni. ³⁸ Nepu nú'a ra 'ñøhø xqui t'emba ya ts'ondahi bi bantebi xa meuihma ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

³⁹ —Hina, hinga tsix'a'i, cohiua, pengui rí ma ri ngu, ne xipabi ya ja'i nú'a xa 'yøt'a'i Ajuá.

Hangue nu'á bi mengui ne bi mudi bi metuabi ya ja'i ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yøt'ua ra Jesu.

Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra 'behña bi dunba rá he ra Jesu
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'i xi bi johya mi hyandi'a, ngue'a nu'ua mi tømtho'a. ⁴¹ Nepu bi zøhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo mrá nda de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui pa ja rá ngu, ⁴² ngue'a mi nedu rá t'ixu. Hømse gue'a mrá t'ixu'a, ne mi pe'tsa

'ret'amayoho njeya. Hangue ra Jesu bi m̄eui, y nu mi ma, bi d̄ena ndunthi ya ja'i asta mri ts'i'mi'a.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'i'a mi pani nehe 'nara 'behña ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi pe'tsi pa mri 'ñøthehma, pe hinxqui za to xqui 'yøthe'a. ⁴⁴ Nura 'behña'a gá yu ja rá x̄atha ra Jesu pa bi d̄unba rá ñani rá he. Y nura ora'a 'bestho bi ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nep̄a nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'o nú'a bi d̄anga ma he?

Gatho ya ja'i bi d̄adi bi 'ñena:

—Hinto xa d̄añ'a'i.

Ha nura Pedro ne nú'u ma'ra yá minxadiui bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'ihe, guí handi gue ndunthi ya ja'i ri ts'ip'a'i ne ent'a'i, ha guí ena gue to'o bi d̄añ'a'i.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí pađi bri thungagui, ngue'a dá tsa dá øthe 'nara ja'i co ma ts'edi.

⁴⁷ Nu mi hyanda nú'a ra 'behña gue ra Jesu xqui batho gue xqui th̄unba rá he, nu'bá nu'á bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'a, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui d̄ani'a, ne bi ma gue ora mi d̄unba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi ts'edi.

⁴⁸ Nu'bá nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñentho.

⁴⁹ Y de mi ña ra Jesu, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mrá nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya oguí xuhña ra Xahnate.

⁵⁰ Y nu mi 'yøde njaba ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Oguí tu ri m̄ui, hønse gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

⁵¹⁻⁵³ Y nu mi zøni'u ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Oguí zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinx du, ahatho.

Pe nu'á himbi gamfri nú'a bi m̄anga ra Jesu, bi nthetho. Nep̄a ra Jesu himbi hopa ma'ra to'o bi yut'iuui hab̄a mi 'benga ra nxutsi, hønse ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá nana, go gue'u bi hopi bi yut'i. ⁵⁴ Nep̄a nura Jesu bi mipa 'nará 'yε nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

⁵⁵ Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nep̄a ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi. ⁵⁶ Ha nurá dada rá nana xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

Ra Jesu bi mehna nú'u 'ret'amayoho yá nxadi

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'u 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba ra ts'edi pa da 'yεmba nu'araza ra ts'ondahi nuya ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni. ² De guehni bi mehni'u pa da 'yøthe gatho ya da'thi ne da m̄anga ra hoga nt'øde gue ya bi zø ra Nda de mahets'i pa da nda. ³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Ote xqui haxhu pa ja ra 'ñu, oxqui haxhu ri bordohu, nixi 'nara buxa, nixi nú'a te gui tsihu, nixi ra boja, nixi ri mponga dutuhu. ⁴ Y nu'a ra ngu hab̄a da t'a'ahu ntsaya, ja gui 'buhani asta nú'a ra pa'a gui yopa ju ri 'ñuhu.

⁵ Y nu'a ra hnini hab̄a hinda ne da t'a'ahu ntsaya, pøñhu de guehni, ne huathu ra hai nú'a di tu ri uahu, y nú'á gue'a 'nara seña gue ya hingo gui thadihu de yá ts'oqui'u.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu te da 'yøt'e'u, bi nxani'u bi ma habaraza ya hnini, bi m̄anga ra hoga nt'øde y mi øthebi yá hñeni ya ja'i habaraza mi tsøñ'u.

Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Ra nda Erode bi zo rá gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne himi pađi te da beni'a, ngue'a 'rama'na'ño mi m̄anga

ya ja'i. 'Ra mi ena gue mi gue'a ra Xuua Xi'tsate xqui yopa nte de ra du, ⁸ ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a ra bađi Elía xqui yopa nte ma'na'qui, ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a 'na de gue nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu xqui yopa nte de ra du. ⁹ Y nura nda Erode bi 'ñena:

—Conque go nucse dá manda bi thecua rá ñaxu ra Xuua. Nu'bu'ú çto'o nú'a xi ja ndunthi rá 'bede?

Y ra nda Erode xi mi ne da hyandi'a.

Ra Jesu bi 'uinga thogui cut'a 'moya ja'i

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a xqui 'yøt'e'u. Nepu ra Jesu bi zits'i bi meui'u ja 'nara luga habu mi jo'o ya ja'i gueta ra hnini Betsaida. ¹¹ Pe mi bađi ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'u. Pe ra Jesu himbi co'tsi'u, nu'a bi 'yøt'e, bi mudi bi xipabi de hanja ri manda Ajuá, ne mi øthe gatho nú'u mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a, nú'u 'ret'amayoho yá nxadi bi ma bá tsudi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya luga hinga yabu pa dua honi habu da ntsaya ne da hyoni te da zi, ngue'a nuua habu dí 'buhu otho ni 'nara ngu y nixi te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go da umfu te da ziyu.

Nepu nu'ú bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Otho te ga umfe, hønse cut'a ya thuhme drí hñahē, ne yoho ya zi hua, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyu.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñøhø ngu mi cut'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Ñehu dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njabu bi 'yøt'e'u, ne bi hñudi gatho. ¹⁶ Ha nura Jesu bi gu nú'u cut'a ya thuhme ne nú'u yoho ya hua, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Ajuá

rá Dada da japi. Nepu bi hyecuabi bi umbabi yá nxadi pa da hyecuabi ya ja'i. ¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi niña. Nepu bi hmunts'a ya seca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bøts'e.

Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuise yá nxadi ne bi 'yapabi Ajuá'a. Nepu bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te gui øhu manga ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'ú bi dađi ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá bađi Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'u ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bu maya'bu ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pe xi nu'ahu, çto'o gui mañhu gue go guequi?

Nu'bu'ú ra Pedro bi dađi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xuá pehn'a'i Ajuá pa gui nda.

Ra Jesu bi ma de rá du

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñá'u gue hinto da xipabi mi to'o'a. ²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da utsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nepu 'mefa bi zofu ra hmuntsja'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi øt'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui. ²⁴ Ngue'a nu'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho.

²⁵ ¿Te ri muui 'bu 'nara ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'medi pa nzantho? ²⁶ Ngue'a nu'a tó'o da

ntsa da ña de guequi ne da ntsa da mąnga ma noya, necagui nehe nųgui dá e dá nja'i, ma ga ma gue hindi paça'a nu xcrá yopa pengaua pa ga nda co rá nsunda ma Dada ne de ya maça ενχε. ²⁷ Xi majuani dí xi'ahue 'ra de gue'ahue guí 'buhua, hingui ma gui tuhue asta hingui hyanduahu rá nsunda ra Nda de mahets'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui mąnga ra Jesu njabu, bi bōxa ja 'nara t'ohō pa da 'yapabi Ajuá rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua. ²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui. ³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñohō mri 'bahni mi ñaui, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía. ³¹ Ne nu'ú xqui go'ma 'nara hyats'i habu mi 'bai, ne mi ña'ua de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale. ³² Nura Pedro ne nú'ua mri 'ñoui xi mi tsuhma ra t'aha'ua, pe bi ma ra t'aha nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'ua yoho ya 'ñohō con gue'a. ³³ Y nú'ua yoho ya 'ñohō de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bá ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, jxá hño ga 'buhua! Te guí ma, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi pađi nú'a mi ma. ³⁴ Y nura ora ts'a mi mąnga njabu'a, bi zō 'nara guui bi go'ma habu mi 'bai'ua. Y nu mi go'ma ra guui'ua, xi bi ntsu. ³⁵ Nepu de ja ra guui bi nt'ode 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hmaça T'ua. 'Yohu nú'a da xi'ahani.

³⁶ Y nu mi uadi bi nt'ode nú'a ra noya, bi hyandi'ua gue ya hōnse ra Jesu mi 'baseni, y nu'ú ya hinte bi ma, y nuya pa'ua hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'ua.

Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'ua
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Rá hyax'a bá cai'ua de ja ra t'ohō, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá

c'a'tsa ra Jesu. ³⁸ Nepu 'nara 'ñohō mi pani ja ra hmuntsja'i bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, 'yōtca ra mate e gui nutca ts'ua ma t'ua, ngue'a hōnsena dí pe'tsi, ³⁹ y pe'tsa 'nara ts'ondahi ri japi da mafi, ne da ntani ne da ndu sehe, ne ri japi asta da 'yents'a ra fugui rá ne. Nts'edi xi ri uni, y xi xá hñei da dōgue. ⁴⁰ Ya dá xipahma ri nxadi da 'yembahma, pe hinxa za xa 'yembabi.

⁴¹ Nu'bá nura Jesu bi 'ñena:

—jNu'ahu 'nagyá 'ñagamfrihu ne gyá ts'oja'ihu! jAsta ha'mu ma ga tse't'a ri 'ñajamfrihu!

Nepu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñohō:

—Bá tsincaua ri t'ua.

⁴² Pe nu mi ts'i'tsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'ua, ra ts'ondahi bi fōmi pa ja ra hai ne bi japi bi ntani ne bi ndu sehe. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondahi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñani nú'a ra ts'unt'ua, ne bi yopa dapa rá dada. ⁴³ Y gatho ya ja'i xi bi 'yō de nú'a rá danga ts'edi Ajuá xqui hnequi.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

De nuya pa'ua xi mri 'yō ya ja'i de gatho nú'a xqui 'yōt'a ra Jesu, nu'a bi 'ñembabi yá nxadi:

⁴⁴ —'Yohu xá hño núna ma ga xi'ahu ne oxqui pumfrihu: Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'ye ya ja'i pa da 'yō'tua nú'a go da ne'ua.

⁴⁵ Pe nuyá nxadi himbi bađi te mri bōnga nú'a bi xipabi'ua, ngue'a himi tsa da zo yá mfeni'ua. Ne nu'ú mi tsu da 'yambabi te mri bōnga nú'a xqui xipabi'ua.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Nepu nuya nxadi bi mađi mri 'ñambabi 'na ngu ma'na to'o de gue'ua mi ma da ua'a da ma. ⁴⁷ Pe nura Jesu bi batho de nú'a mi beni'ua hangue nu'a bi ma'ta 'nara zi batsi bi 'ba'ma ja rá hyo'a, ⁴⁸ ne bi 'ñembabi'ua:

—Nu'a tó'o de ma thuhu da numansu 'nara zi batsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'a tó'o ri numansugui, go ri numansu nú'a to'o

bá pɛncagui. Ngue'a nu'a tó'o hinda 'ñets'i, nú'á go gue'a da ndangui rá nsu.

Nu'x tó'o hingui ɯtsaguihɯ, gue'x 'bɯi con guecjɯ
(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Nepɯ nura Xuua bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Xahnate'i, stá hanthe 'nara 'ñøhø de ri thuhu ɛnga ya ts'ondahi, y nuje stá haɥuabihe ngue'a nu'á hingui 'yo con guecjɯ.

⁵⁰ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Oguí haɥuahɯ, ngue'a nu'x tó'o hingui ɯtsaguihɯ, go ri maxcaguihɯ.

Ra Jesu bi zɯi ra Cobo ne ra Xuua

⁵¹ De ya mi ma da zø ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi gɯ ra 'ñu bi ma pa Jerusale. ⁵² Ne bi mɛhna to'o bi 'mɛt'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni habɯ da 'ñoxi'x. ⁵³ Pe nuya mengui de guehni himbi ne bi umba ntsaya'x ngue'a mri njua'ñu pa Jerusale. ⁵⁴ Pe nu mi baɥi njabɯ ra Cobo ne ra Xuua nú'x yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ɥha hingui ne ga adihɯ dua ɥai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'a bi 'yøt'a ndu ra baɥi Elía?

⁵⁵ Mi mɛnga njabɯ'x, nura Jesu bi nu'ti ne bi zɯi bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi guí pahɯ te ma ndahi guí hanpahɯ rá ts'ɛdi pa guí mañhɯ njabɯ. ⁵⁶ Nú'a To'o bá e bi Nja'i, himbá ehe pa da hñɥua yá te ya ja'i, nú'á bá ehe pa da pøhøbi.

Nepɯ nu'ú bi thogui pa ma'na ra t'ɥca hnini.

'Raya ja'i to'o mi ne da ɛna ra Jesu
(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Y de guehni má 'ñu 'nara 'ñøhø bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga ɛn'a'i habɯraza guí ma.

⁵⁸ Ra Jesu bi ɥadi ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñado, ha nuya ts'int's'x ja yá 'bafi, pe Nú'a To'o bá e bi Nja'i otho nixi rá ngu pa habɯ da ntsaya.

⁵⁹ Nepɯ bi 'ñembabi ma'na ra 'ñøhø:

—Bá ehe ga mɛ pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi ɥadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne guí 'raca nsequi ga ma ga agui 'mɛt'o ma dada, nepɯ ga pengui ga ɛn'a'i.

⁶⁰ Nu'bú nura Jesu bi ɥadi ne bi 'ñembabi:

—Tsopɯ nú'x xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa guí ma guí mɛnga ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Nɥa de mahets'i pa da nda.

⁶¹ Nepɯ bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñøhø:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga ɛn'a'i, pe 'raca nsequi 'mɛt'o ma ga edi ya mengui de ja ma ngu.

⁶² Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bɯ 'nara uafri heca 'nara the ne da ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabɯ nehe nu'a tó'o ø'tua rá 'bɛfi Ajuá ne da beni gatho nú'a bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuá.

10

Ra Jesu bi mɛhna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi

¹ Nepɯ 'mɛfa ra Jesu bi huahna má hñu'rate ne 'ret'a yá nxadi pa bi mɛhni dega yoho da 'mɛt'o'x pa ja ya hnini habɯ mi ma da thogui'a. ² Ne bi 'ñembabi:

—Xi majuaɥi dí xi'ahɯ, xi ndunthi ra sofo pe ts'ɥtho ya xofu. Hangué 'yaphɯ Ajuá nú'a to'o rá mɛti ra sofo dua pɛhna ndunthi ya mɛfi pa da gu'tsua rá sofo. ³ Y nubyá nu'ahɯ ma ga pɛhn'a'ihɯ guí maha ngu ya zi ɛti madetho de ya mi'ño, hangue xi da nsuhɯ. ⁴ Ne oxqui haɥhɯ ni 'nari buxahɯ, nixi ri bojahɯ, nixi ri ponga zɛstihɯ. Ne oxqui 'baihɯ guí nzenjuatehɯ 'mɛt'o ja ri 'ñuhɯ.

⁵ Ora guí ɥthɯ ja 'nara ngu guí nzenjuatehɯ njaua: “Ajuá da jap'ahɯ pa guí 'buhɯ te rá 'ñentho.”

⁶ Ha nu'bɯ ya mengui de nura ngu'a ne da 'mɯ 'nara hoga'mɯi, nu'bú Ajuá da japi'x ngu gá xiphɯ. Ha nu'bɯ hina, Ajuá hinda japi'x. ⁷ Nu habɯ da t'a'ahɯ ntsaya, ja guí cohɯni ne nu'ú da 'uiñ'ahɯ, ngue'a 'nara mɛfi rí

'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja gui 'buthuni, oxqui 'yohu dega nengu. ⁸ 'Bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne da t'a'ahu ntsaya, tsihu gatho nú'a da t'a'ahu. ⁹ 'Yøthehu ya da'thi nú'u di 'buhni, ne xiphu ya mengu de guehni gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda. ¹⁰ Pe nu'bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne hinda t'a'ahu ntsaya, 'bahu habu da 'yøde'ihu ya ja'i de guehni ne gui 'ñemfu'u: ¹¹ "Ma ga huathe ma uaha pa da hyø nú'a ra hai xa ncueta de nuna ri hninihu, ngue'a hincá camfriguihe nú'a stá xi'ahé. Pe pahu xá hño gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda, y nuje ya hindí tháhe de ri ts'oquihu." ¹² Dí xi'ahu gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndangui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

*Ya hnini dega ts'o'yøde
(Mt. 11:20-24)*

¹³ ¡Huecate'ihu nú'ahu gyá menguhu Corasí, ne nú'ahu gyá me Betsaidahu! Ngue'a nu'bu ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmahá nuya milagro xcá hyanthabya, nú'u xa ñobrihma'u de yá ts'oqui ne xa hñehma co ya he dega dumai, ne xa ncoxhma ra 'bospi dega ntsø'mi. ¹⁴ Pe nura pa'a sta thap'ahu nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigohu que ra hnini Tiro ne Sidó. ¹⁵ Ha nú'ahu gyá menguhu Ncapernau, guí hu ri muihu gue rí 'ñep'ahu gui maha mahets'i, pe hina, ngue'a nú'ahu ya xa t'ep'a'ihu pa gui maha ja ra nidu.

¹⁶ Nepu bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yøde nú'a gui mañhu, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yøde nú'a gui mañhu, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pencagui.

Nú'u hñu'rate ne 'ret'a ya 'mehni bi mengui co ndunthi ra johya

¹⁷ Nepu nu de bá penga nú'u hñu'rate ne 'ret'a yá 'mehni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'ihe, asta ya ts'ondahi xa 'yøtcahe, ngue'a stá ñhe'u de ri thuhu.

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Haha, majuaní dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huei. ¹⁹ Y nugui stá 'ra'ahu ra ts'edi pa gui nethu ya qu'eña ne ya penzu, ne pa gui tapabihu gatho rá ts'edi ra ts'ondahi, nsinque te da 'yø't'ahu. ²⁰ Pe ogrí johyahu ngue'a xa 'yø't'ahu ya ts'ondahi, johyahu ngue'a nuri thuhuhu bí nt'ofó nuni mahets'i.

Ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maca Ndahi

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ra ora'a ra Jesu xi bi johya co rá ts'edi ra Maca Ndahi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Nda de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'a xcá utuabi ri noya núyu nja ngu ya zi batsi, y hingo xcá utuabi ya bamhya ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yø't'a njabu ngue'a gue'a ri paha'a.

²² Mi uadi bi manga ra Jesu njabu bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yentc'agui gatho ja ma 'ye. Hinto patcagui ma 'mai, hønse Ajuá ma Dada go gue'a patca ma 'mai. Ne hinto patua rá 'mai ma Dada, hønsegui go dí padi, ne nú'u to'o stá huahni pa da badi.

²³ Ne bi mpants'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'nambu sehe'u:

—Johyahu ngue'a guí hanthu nú'a te dí øt'e. ²⁴ Ngue'a nugui dí xi'ahu gue ndunthi yá 'mehni Ajuá ne ya nda mi 'bai maya'bu mi nehma xa hyanda ngu nú'a guí hanthabya, pe himbi za bi hyant'u, ne mi nehma xa 'yøde ngu nú'a guí øhubya, pe himbi za bi 'yøde'u.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'a bi nja rá nthecate co rá miqu'eiu

²⁵ Nepu de gue'a 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yø'tua 'nara nt'ani pa da nu te da dadi'a, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga øt'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

²⁶ Nu'bá ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Te m̄anga nú'a xa t'ofo ja ra ley?
¿Te xcá padi de guí he'ti?

²⁷ Nura xahnate de ra ley bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Ena njaua: M̄adi Ajūa ri Hmu bí 'b̄u mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'edi, ne con gatho ri m̄ai, ne m̄adi ri miqu'eiui ne gui su ngu grí nsu s̄eh̄e.

²⁸ Nep̄u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue'ā majuañi nú'a xcá ma. Nu'b̄u gatho gue'ā guí øt'e, nu'b̄u gui ts̄udi ra te pa nz̄antho.

²⁹ Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miqu'ei'be?

³⁰ Nep̄u ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi d̄aca 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'a te mi ha, asta yá dutu bi m̄øcuabi, ne xi bi hna'mbabi'a, ne bi ts'ohni ya mi nedu. ³¹ Nep̄u de gue'ā bi toca bi 'rani 'nara mac̄ja ja nú'a ra 'ñu'a, ne nu mi hyandi mi 'beni ja ra nenga'ñu nú'a ra 'ñøhø xqui hna'mbi, nu'b̄u nu'ā bá catatho 'na lado bi thogui-tho. ³² Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nija nú'u t'embi ya levita, ne'ā bi hyandatho nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, y nu'ā bi cata 'namb̄u bi thotho nehe.

³³ Nep̄u ja nú'a ra 'ñu'ā bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, xi bi huequi. ³⁴ Nep̄u bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu hab̄u xqui ts'embabi, ne bi du'tuabi. Nep̄u bi 'yents'a ja rá burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su. ³⁵ Nep̄u rá hyax'ā ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñai yoho ya t'axboja ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts'u nuna 'ñøhø gui su. Y nu'b̄u gá gasta má ts'u ra boja, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a'i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi m̄anga njab̄u, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembi:

—De nú'u hñu ya 'ñøhø, ¿to'o 'na de gue'u mrá miqu'eiui xi majuañi nú'a ra 'ñøhø xqui thaqui?

³⁷ Nep̄u nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'ā to'o bi nja rá nthe cate de gue'ā.

Nu'b̄u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'ā mahyoni gui 'yøt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi thogui rá 'ñu, nep̄u bi zønga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'b̄uhni 'nara 'b̄ehña mrá thuhu ra Marta, y nu'ā bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu. ³⁹ Ra Marta mi 'b̄u 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'ā bi hñudi de rí ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. ⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da m̄efi ja ra ngu. Ne bi dast'i hab̄u mi 'b̄u ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'befi? Xipabi ts'u da e da maxcagui.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xøna ri 'befi ne guí tu ri m̄ai ngue'ā ndunthi ri 'befi, ⁴² pe hønse 'nara 'befi mahyoni gui 'yøt'e, ngu nuna hoga 'befi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajūa (Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ 'Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Ajūa rá Dada ja 'nara luga, y nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Ajūa ngu mi nja ra Xuua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Ajūa.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu de xcrí 'yaph̄u Ajūa gui 'ñeñhu njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'b̄u mahets'i, drá nsunda ri m̄aca thuhu.

Bá ehe gui nda,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'a bí t'øt'e núb̄u mahets'i.

3 'Racje te ga tsihe núbya rapaya.

4 Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje dí pumbabihe nú'á to'o xa 'yõtcahe ra nts'o'mú.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñangaguihe de ra nts'o.

5 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañhú gue 'na to'o pe'tsa 'nará 'nangu ne drá amigo, nepu ngu made ra xuui da ma ja rá ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe gui 'yõtca ra favo gui hmica hñu ya thuhme, 6 ngue'a ja núbya bi zøhø ma'na ma amigo xqui 'ñehe de yabú ha othogui te ga umbabi.” 7 Nepu nu'á sta dadi mbo rá ngu da 'ñena: “Hindí honi gui zocagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa ma bñtsi, hangue hingui tsa ga nangui ga 'ra'a'i nú'a guí adi.” 8 Pe nugui dí xi'ahú gue hinda nangui da umbi ngue'a rá amigo, nu'á da nangui da umbi, pe ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'ahú. 9 Hangue dí xi'ahú, 'yaphú Ajuá nú'a guí hoñhú ne da 'ra'ahú; hyoñhú nú'a te ri 'bep'ahú, ne gui tsúdi'ahú; njahú ngu 'nara ja'i bi zøhø 'rota ra gosthi ne bi socuabi. 10 Ngue'a nu'á tó'o da 'yadi, da t'umbabi; y nu'á tó'o da hyoni, da zúdi; y nu'á tó'o da 'rota ra gosthi, da socuabi.

11 Nu'ahú gyá dadahú, 'bú ri bñtsihú da 'ya'ahú 'nara thuhme, ¿ha gue gui umfú 'nara do? O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara huá, ¿ha gue gui umfú 'nara qu'eñá? 12 O 'bú da 'ya'a'ihú 'nara mádo, ¿ha gue gui umfú 'nara penzú? Hina, ¿ngue há? 13 Nu'ahú masque gyá 'yõt'ats'oquihú, pe guí pa guí umfú 'nara hoga t'øt'e ri bñtsihú. ¡Xih-má ra Dada bí 'bú mahets'i, nú'a dua penpabi ra Mäca Nðahi to'o da 'yapabi'a, ne gatho ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpara rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

14 'Nara pa ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara 'ñøhø xqui japi da ngone. Ne de mi bonga nú'a ra ts'ondahi, 'bestho bi za bi ñá nú'a

ra 'ñøhø. Ha nu mi hyanda ya ja'i njabú xi bi 'yø'u. 15 Pe 'ra de gue'u bi ñama'ñú ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñøhø engá ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nda de ya ts'ondahi.

16 Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yøt'a 'nara nt'udi de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majuaní mrá 'mehni Ajuá. 17 Pe nura Jesu bi batho te mí beni'ú, hangue bi 'ñembabi:

—'Bú 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni sehe, nu'bú da nhuata nú'a ra hmanda mi ja. O nu'bú 'nara ngu da ntuhni se ya mengu de ra ngu, hinda za da 'mú 'nadbú'u.

18 Njabatho nehe, nu'bú ra Satá da ntuhní yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata gatho rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ahú njabú ngue'a guí eñhú gue nugui dí engá ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú ra nda de ya ts'ondahi.

19 Pe nu'bú gue'a gra øt'e, nu'bú xi ri 'mehnihú, ¿con te ma ts'edi engá ya ts'ondahi? Nú'á go dá xi'ahú'u.

20 Nugui dí engá ya ts'ondahi pe co rá ts'edi Ajuá, hangue pahú gue nura Nða de mahets'i ya xa zøhø pa da nda.

21 Nu'bú 'nara 'ñøhø xi o rá ts'edi ne ri hñá yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bú 'be'tsa xá hño nú'a te pe'tsa ja rá ngu.

22 Pe nu'bú da zøhø ma'na ra 'ñøhø ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bú da ntate nú'a bi zøhø ne da hñambabi gatho yá arhma nú'u mi hu rá mú da mats'i, ne da bepabi gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu pa da jameti'a ne da hyecuabi ma'ra.

23 Nu'a tó'o hingui 'bú con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'a tó'o hingui faxqui ga munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi má 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui

(Mt. 12:43-45)

24 Nu'bú 'nara ts'ondahi da bonga de ja 'nara 'ñøhø da 'ño haburaza ja ra mbonthi hongá ra tsaya, pe nu'bú de guehni hindua tsúdi habú, nu'bú da beni ne da 'ñena: “Pøde ga yopa pengui habú nduí 'bú.” 25 Ha nu stua yopa pengui e da zúdi nú'a ra 'ñøhø

habu mbi 'bui, da zutua rá mfeni di nja ngu 'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zudi, pe hinto di 'buhni. ²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondahiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zøhø da yat'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñøhø y ja da 'muhni ri gatho'u, y njabu nú'a ra 'ñøhø'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá mudi.

Xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá

²⁷ Ts'a mi ña njabu ra Jesu, 'nara 'behña mi 'buhni bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—iXi njapi nú'a ra 'behña de habu gá 'bui, ne bi tede'i!

²⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—iMa'na xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá ne øt'e nú'a ma!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi (Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepu nú'a bi 'ñembabi'u:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da badi ua xi xúa pencagui Ajuá. Pe nú'a ra nt'udi adi'u hinga ma ga utui, hønse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra badi Joná. ³⁰ Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bu mi dut'a 'nara dahuá ne ja bi gohni hñu pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mehni Ajuá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mai hñu pa mbo ra hai, y nú'a go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. ³¹ Nu stí zø ra pa de ra nsuca uenda, nura pa'a ra 'behña nú'a mrá nda de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nura 'behña'a masque xi mi yabu rá hai pe bá ehe e bi 'yøde nú'a ra mfadi mi pe'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma. ³² Nehe nura pa de ra nsuca uenda nú'u ya me Ninive

ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nú'u ya me Ninive ngu mi 'yøde nú'a bi mangua ra badi Joná de nú'a xqui mangua Ajuá, nu'bú nu'ú bi dama ñobri 'bestho. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma.

Ra ñot'i de ma ndo'yohu (Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da 'ñagui, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yøt'e, da tøta habu da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'u to'o da yat'i.

³⁴ Nuri dahu gue'u ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yohu. Nu'bu ri dahu xá hño, guí hanthu habu guí 'yohu, pe nu'bu ri dahu hingui ho, hinguí hanthu habu guí 'yohu. Njabu ri mfenihu nehe, 'bu 'bui xá hño, nu'bú da za guí 'yohu xá hño ja ra ñot'i, pe nu'bu hingui 'bui xá hño, hinda za guí 'yohu xá hño ngue'a guí 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁵ Hangue 'yøthu 'nara ts'edi pa da 'mai xá hño ri mfenihu pa da za guí 'yohu xá hño ne hingui 'buhu ja ra 'bexuui. ³⁶ Nu'bu ri mfenihu 'bui xá hño, nu'bú guí 'yohu ja ra hoga ñot'i ne guí pahu habu guí 'yohu, ngue'a ri mfenihu nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuhu.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'befi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley (Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi mangua njabu ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungüi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yat'i'u, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa. ³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxu'ye 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'u. ³⁹ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu'ahu fariseohu guí njahu ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xequi hønse møte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ahú guí ne guí pønga ri hmihu ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenihu ra nthate ne ra nts'o'mai. ⁴⁰ ¡Nagyá 'bemfenihu! ¿Ha hinguí pahu gue

Ajuá go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni? ⁴¹ Bá faxh_u ya hyoya con gatho ri m_uih_u, y njab_u h_a, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenih_u.

⁴² ¡Huecate'ih_u nu'ah_u fariseoh_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí 'uecj_u 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a guí pah_u de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'u hints'_u ri muui ndunthi, pe nura hño hinguí ø'tuah_u ri miq_u'eih_u, nixi otho ri hm_uateh_u co Ajuá. Xá hño guí umf_u Ajuá nú'a rí ñepabi de ya t'øt'e guí pah_u, pe ma'na mahyoni hinguí pumfrih_u guí 'yøth_u nz_uantho ra hño ne guí pe'tsh_u ra hm_uate co Ajuá.

⁴³ ¡Huecate'ih_u nu'ah_u fariseoh_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a nz_uantho guí ne guí hñuh_u ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nz_uantho guí neh_u dra zenjua'ih_u co ndunthi ra t'equ'e_i ja ya tai.

⁴⁴ ¡Nú'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley, ne nú'ah_u gyá fariseoh_u, 'nagya yohmih_u! ¡Huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a nu'ah_u guí ts'ocuah_u yá mfeni ya ja'i, guí njah_u ngu ya nt'agui hinguí hnequi, ha 'rani ya ja'i maña de gue'u pe nixi pa'di'u tengu rá nts'o mbo.

⁴⁵ Nep_u bi da'di 'nara xahnate de ra ley ne bi ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ih_e, ora guí ma njab_u, guí ñama'ñ_u de guecje nehe núje dyá xahnatehe de ra ley.

⁴⁶ Pe nura Jesu bi ñembabi'u:

—¡Huecate'ih_u nu'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ih_u nehe! Ngue'a guí japh_u ya ja'i da 'yøt'a 'raya t'øt'e nú'u hinguí tsa da 'yøt'e, pa guí eñh_u gue njab_u da za da denba rá ley Ajuá, ha nu'ah_u nixi guí øtuah_u nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuah_u ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñ_u y ni ts'_u hinguí faxh_u da ndude.

⁴⁷ ¡Huecate'ih_u ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a guí yopa hocuah_u yá pantyo ndu yá 'mehni Ajuá nú'u bi hyose ndu ri xitah_u. ⁴⁸ Njab_u ri hnequi gue guí tenbathoh_u yá 'm_ui

ndu ri xitah_u, ngue'a nú'ú go gue'u bi hyo nuya 'mehni'u, ha nu'ah_u go guí yopa hocuah_u yá pantyo, hangue ri hnequi gue 'nada ri mfenih_u co ndu ri xitah_u.

⁴⁹ Hangue sehe Ajuá go gue'a xqui ñena co rá danga mfadi'a: “Nú'ú ma ga penpa ma 'mehni nú'u da manga ma noya, pe 'ra de gue'u ma da hyo'u, ha nu ma'ra ma da utsa'u.”

⁵⁰ Hangue nuya ja'i 'b_uibya, Ajuá ma da hña'mba nguenda'u de gatho yá maça ji yá 'mehni Ajuá xa mfani desde bi m_udi ra ximhai, ⁵¹ desde ra Abé asta ra Sacaría nú'a bi tho mbo ra ndanija guetb_u ja ra ata. Hangue nugui dí xi'ah_u gue Ajuá ma da 'yambabi nú'u ya ja'i 'b_ui mapaya de nú'u ya hoja'i xa tho.

⁵² ¡Huecate'ih_u nu'ah_u gyá xahnateh_u de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ih_u! Ngue'a go ose ri 'yeh_u rá mfadi de ra maça noya, pe nu'ah_u ni guí hoph_u ma'ra to'o da neh_u ma da ba'di, ha ni gue'ah_u hinguí ne guí pah_u.

⁵³ Nu mi uadi bi manga njab_u ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi bø yá cuε con gue'a, nep_u bi m_udi'u xi bi 'yø'tua ndunthi ya nt'ani, ⁵⁴ ngue'a mi ne xa 'yøde'u da ñama'ñ_u pa njab_u xa za xa ñapabi'u.

12

Jamasuh_u de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

¹ Nep_u de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'u mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi m_udi bi zofo 'met'o sehe yá nxadi ne bi ñembabi:

—Jamasuh_u de yá ts'o nt'utuate ya fariseo, ngue'a nú'ú xi ya yohmi, ne yá nt'utuate nja ngu ra nzoi tsini. ² Pe ma da zø ra pa da fatuabi yá nt'utuate gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'a t'aguiby_a, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'a t'øt'e mant'aguiby_a, ma da zø ra pa da fadi. ³ Hangue nugui dí xi'ah_u gue gatho nú'a guí mañh_u mant'agui, 'mefa ma da fadi hab_uraza, y gatho nú'a guí mañh_u

dega njone 'namb_u, nu'á ma da hma nts'edi pa da nt'ode hab_uraza.

To'o mahyoni gui tsuh_u
(Mt. 10:28-31)

⁴ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nú'ah_u guí 'yoh_u con guequi, oxqui tsuh_u nú'a to'o da ne da hñac'a ri teh_u ne 'mefa ya hinda za te da 'yø't'a'ih_u. ⁵ Nugui dí xi'ah_u, gue nu Ajuá hønse go gue'a mahyoni gui tsuh_u'a, ngue'a nu'á da za da hñac'a ri teh_u, ne pe'tsa ra ts'edi pa da mehn'ah_u ja ra nidu nehe.

⁶ Ya zi ts'int's'ú hints'ú ri muui asta 'ba cut'a por ngudmi, ¿ha ngue ha? Masque nu'ú hini muui ndunthi, pe Ajuá hinhya'm_u ri pumfri ni 'na de gue'ú. ⁷ Xihma'ih_u, gue asta ri stah_u Ajuá padi ri hangu'ú. Hangué oguí tsuh_u, ngue'a ma'na grí muuih_u que nuya ts'int's'ú.

Nú'ú to'o damajuani de ra Jesu jayá thandi ya ja'i

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ne dí xi'ah_u gue gatho nú'ú to'o ma da mąnga ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga mąnga ja yá thandi yá enxε Ajuá gue majuani xa gamfrigui. ⁹ Pe nu'ú tó'o tsu ne cōngagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga ma ja yá thandi yá enxε Ajuá gue nu'ú hinstá padi.

¹⁰ Nu'á tó'o da ñama'ñ_u de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, Ajuá da pumbabi; pe nu'á tó'o da ñama'ñ_u de ra Maça Nda'hi, nu'á hinda pumbabi'a.

¹¹ Nu sta ts'ix'ah_u ja yá nija'ú o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya nda de ya hnini, oxqui tu ri ma'ih_u nda'a ma gui thadih_u, nixi oxqui beñh_u 'met'ó nda'a ma gui mañh_u, ¹² ngue'a nura ora gui ñah_u, rá Maça Nda'hi Ajuá ma da 'ñu't'ah_u nda'a rí 'ñepi gui mañh_u.

Jamasuh_u de ra nc'at'aboja

¹³ Nep_u 'na de nú'a ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'ú ma cu da 'racagui nú'a rí 'ñepqui de nú'a bi zoghe ndu ma dadahe.

¹⁴ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, ¿pa te guí xiqui njab_u? ¿Xi to'o xa hñuxcaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

¹⁵ Nehe bi 'ñena:

—Jamasuh_u pa hingui hyøcuah_u yá hño ra ximhai ne gui ne gui pe'tsh_u'_u, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

¹⁶ Nep_u bi xipa 'nara 'bede nú'a ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mi pe'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara dąnga sofo. ¹⁷ Nep_u nú'a ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: “¿Te ga øtbya gue otho hab_u ga pe'tsa gatho ma sofo?” ¹⁸ Y nu'á bi beni ne bi 'ñense: “Ya dí padi te ma ga øt'e, ma ga yø'ta nuy_u ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dąngui, ne ja ga utni gatho ma sofo ne gatho nú'a ma'na te dí pe'tsi. ¹⁹ Y nu xcrá juadi ga pe'tsni gatho, nu'bú ga embabi ma te: Nubyá ha, jani gatho nú'a te gui hyoni pa ndunthi ya jeya da 'ñep_u. Nubyá da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi.” ²⁰ Pe Ajuá bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø: “Nagra 'bemfeni, nú'bya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pe'tsi, ma gui tsop_u nixi guí padi pa to'o.” ²¹ Njab_utho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa guesε'a, pe nu sta du, ma da hño'ya ja rá thandi Ajuá.

Ajuá ri su gatho yá batsi

(Mt. 6:25-34)

²² Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ah_u, oguí tu ri ma'ih_u de nú'a te gui tsih_u nixi nú'a te gui hyeh_u. ²³ Ngue'a nuri teh_u ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yoh_u ma'na ri muui que ra he. ²⁴ Hyanth_u ya ca, nu'ú hingui pot'i nixi xofo, nixi otho yá troha, pe Ajuá go gue'a ri 'uini'ú. ¡Pe nu'ah_u ma'na grí muuih_u que ya ca, ne ma'na grí muuih_u que nu'araza ya ts'int's'ú! ²⁵ ¿To'o 'na de gue'ah_u nú'a da hñuxa má ts'ú rá hñets'i de rá ts'edisε? Ni 'na hinda za da 'yø't'a njab_u. ²⁶ Nu'bú ¿hanja guí tu ri ma'ih_u po ma'ra ya t'øt'e de ri teh_u?

²⁷ Hyanth_u ya d_oni hanja gra nhye. Nu'ú hinguí het'i nixi p_e ma'na ra 'b_efi, pe ma'na ri hnequi mahotho que yá hoga he ra ndá Salomó masque mri hñe mahotho'a. ²⁸ 'B_u Ajuá heta ya ndapo nú'ú 'ba ja ra mbonthi da nd_ombya, ne rixudi dra c'ú'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ah_u, ¿hanja hinguí camfrih_u gue Ajuá ma'na da he't'ah_u que gue'ú? ²⁹ Hangué odi oda ri mfenih_u nú'á te gui tsih_u ne nú'á te gui hyeh_u, ne odi tu ri m_uih_u nú'á te ri 'b_e'a'ih_u. ³⁰ Ngué'a gatho nú'ú ya ja'i hinguí camfri, nzantho oda yá mfeni nú'á te da zi ne te da hye, ne tu yá m_ui'ú 'b_u te 'b_epabi. Pe ri Dadah_u nú'á bí 'b_u mahets'i, nu'á pa'di xá hño te gatho ø't'ah_u ra 'b_edi. ³¹ Nu'ah_u, nu'á gui 'yøth_u, 'm_et'o hyoñh_u hanja da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá hmanda Ajuá, y nu'á da 'ra'ah_u gatho nú'á te gui hyoñh_u.

P_e'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i
(Mt. 6:19-21)

³² Ma zi t'úca taxo deti'ih_u, oguí tsuh_u nú'á te da 'b_e'a'ih_u, ngué'a Ajuá ri Dadah_u go gue'a rá paha pa gui 'b_uh_u ja rá hmanda'a, ne nu'á ma da su'a'ih_u. ³³ Hangué pah_u gatho nú'á guí p_e'tsh_u, ne hyecuabih_u ya hyoya, njab_u gui ø't'a ri 'm_e'tsih_u nuni mahets'i nú'á hinhya'm_u da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda za da yut'a ya be pa da bep'ah_u, nixi ya zu'ue hinda zip'ah_u nú'á xcá p_e'tsh_u. ³⁴ Ngué'a hab_u ja ri 'm_e'tsih_u, ja guehni oda ri mfenih_u.

Hñocj_u ne ndø'mh_u ngu 'raya hoga
'b_ego

³⁵⁻³⁶ Hñocj_u ne ndø'mh_u. Njah_u ngu 'raya hoga 'b_ego di zø yá ñot'i ne tø'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nthati, ha nu sta gant'a ra gosthi, nu'ú 'bestho da xocuabi. ³⁷ Ma da johya ndunthi nú'ú ya 'b_ego di nuhu sta zø yá hmu. Nugui dí xi'ah_u gue nura hmu'a da mø ra mexa ne da 'ñei da 'uini. ³⁸ Masque 'b_u da zøhø made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'b_ego nú'ú da ts'udi di nuhu. ³⁹ Nehe dí xi'ah_u, 'b_u 'nara

ja'i di pahmá ha'm_u da zøhø ra be ja rá ngu, nu'b_e nura ja'i'a hinda 'ñaha, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yut'i da bepi. ⁴⁰ Hangué ne'a'ih_u ndø'mih_u, ngué'a nú'á ra pa nixi gri beñh_u, gue'b_u xcrí thamfrih_u ma dua yopa pengui Nú'á To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'b_ego ne ra ts'o'b_ego
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Nep_u ra Pedro bi 'yambi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá m_a, ¿ha gue hønse pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

⁴² Nep_u ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'b_u da b_oni da ma, ¿to'o da zocuabi rá 'b_efi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá m_efi? Da zocuabi 'nara hoga 'b_ego nú'á pa da su gatho, ¿ha ngué h_a? ⁴³ Xi da johya nú'á ra 'b_ego nu sta zø rá hmu di ø't'a gatho ngu nú'á xqui zocuabi. ⁴⁴ Majuani dí xi'ah_u, gue nú'á ra hmu ma da hñuxa nú'á ra hoga 'b_ego pa da supa gatho nú'á di p_e'tsa ja rá ngu. ⁴⁵ Pe nu'b_u nú'á ra 'b_ego to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'b_efi rá hmu, da beni gue hi'm_e dua penga rá hmu, nep_u nu'á da m_udi da na'mbabi yá mi'b_egoui ne ya 'b_ehñ_a nú'ú ri 'm_ego pa da 'uinga ya m_efi, y nu'á go xi dri ñuni ne dri nti. ⁴⁶ Ha nurá hmu da zøhø nú'á ra pa'a hindi tø'mi. Nu'b_e nura 'b_ego'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'ú ma'ra ya ts'o'b_ego.

⁴⁷ Nu'á ra 'b_ego pa'di xá hño nú'á rá hne rá hmu, ne hinda 'yø't'e, nú'á xi dra castiga co ya m_efi. ⁴⁸ Pe nu'á ra 'b_ego hindi pa'di xá hño tengu rá 'b_efi rá hmu, ne hinda m_efi xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'á ma'na. Ngué'a nu'á tó'o da t'ent'ua rá 'y_e ndunthi ra 'b_efi, go gue'a ma'na ma da th_a'mba nguenda. Ne nu'á tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

Po rá ngué ra Jesu ma da hyegue ya
ja'i
(Mt. 10:34-36)

49 Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'utsate ne ya hegue po rá nguecagui, ne dí ne da njabu 'bestho. 50 Ne nugui pe'tsi ga thogui ndunthi ya ugui ne ya ts'othogui, ne dí ne da njabu 'bestho. 51 Guí hu ri muihu gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guegui ma da nja ya hegue ne ya tuhni. 52 Desde núbya pa dí 'ñepu, 'bu 'nara 'mui di 'bui cut'a dya mengu, nu'ú ma da ntunse ne da hyegue po rá nguegui; 'bu di 'bui hñu nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má yoho camfrigui, ha nu'bu di 'bu yoho nú'u hingui camfrigui, da utsa nú'u má hñu. 53 Ya dada da utsa yá t'u, ha nuya t'u da utsa yá dada. Ya nana da utsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da utsa yá nana. Nuya suegra da utsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da utsa yá suegra.

*Ya nt'udi de te bra 'ñehe
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)*

54 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ora gui hyanthu da njuxa ya guui lado yuhyadi, 'bestho guí eñhu gue ma da 'uaj, y majuani da 'uaj. 55 Ora da mudi ya panthi, guí eñhu gue ya ma da zø ra pahyadi, y majuani ya ma da njabu. 56 ¡'Nagyá yohmihu! 'Bestho guí huxhu nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanthu nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe ¿hanja hingo guí huxhu nguenda de nú'u ya nt'udi ri hnequibya pa gui pahmahu to'ogui?

*Cohu 'nara cohi co ri ncontrahu
(Mt. 5:25-26)*

57 ¿Hanja hingui beñhu de sehe'ihu nda'a xá hño guí 'yøthu y nda'a hina? 58 Nu'bu 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'utbi, nu xcrí 'yohu ja ra 'ñu, 'ramanu gui cohui 'nara cohi de grí yosehu, pa njabu ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'bu guí tsøñhu ja ra nzaya, nu'á da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi. 59 Y de guehni hingui pøni asta hingui jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni gui ñobrihu de ri ts'oquihu

1 De nuya pa'u bi zønga 'raya ja'i habu mi 'bu ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú'u ya me Galilea xqui zønga Jerusale pa da hyo 'raya mbo'ni dega hña'ti pa Ajuá, nepu nura Pilato bi manda da tho'u, y nuyá ji'u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni. 2 Y nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha guí hu ri muihu bi t'ø'tuabi njabu nú'u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yøt'ats'oqui que ma'ra ya me Galilea? 3 Hina. Pe nu'bu nú'ahu nehe hingui ñobri de ri ts'oquihu, ne'ahu ma gui 'mædihu nehe ngu bi 'mædi'u. 4 Xi nú'u 'ret'amahñato ya ja'i bi ze'ma ra torre de Siloé, ¿ha guí hu ri muihu gue ma'na myá 'yøt'ats'oqui'u que gatho ma'ra ya me Jerusale? 5 Hina, pe nu'bu hingui ñobrihu de ri ts'oquihu, gatho ma gui 'mædihu nehe ngu bi 'mædi'u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi nøgue yá fruta

6 Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi 'ñembabi:

—'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá ua'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua di tøgue yá fruta, pe hinte bi zudi. 7 Nepu nú'a ra me ua'obxi bi 'ñembabi nú'a rá mæfi mi mpe ja ra ua'obxi: “Dí ne gui tseca nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe dí handi ua di tøgue yá fruta, pe hinte stá tsudi. Hangué ¿pa te hønse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?” 8 Nepu bi 'ñenga nú'a ra mæfi dega ua'obxi: “Pøde hina, hinga tsecju, ma ga fønba ra hai ne ga u'ti. 9 Xama njabu da unga yá fruta, pe nu'bu hinda uni, nu'bú ha, ga tsecju.”

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'beñña mrá nc'ostha

10 Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bu ja 'nara nija mi xahna ya ja'i. 11 Ne mi 'buhni 'nara zi 'beñña mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'ondahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da

juanga rá ndo'yo ni 'na t̄ai. ¹² Nu mi hyandi ra Jesu bi zofo ne bi 'ñembabi:

—Naná, nubyá ya xcá ñani de ri hñeni.

¹³ Nepu nu'á bi hñuxa yá 'ye ja ra zi 'behña, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi mudi bi xocambeni Ajuá. ¹⁴ Pe nura nda de ra nija bi bø rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behña ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Dí pe'tshu 'rato ma pa pa ga mpefihu. Y nú'u ya pa'u 'bu tsu'ahu ya hñeni, ua ehü pa da t'øthe'ihu. Oxqui ma go gui ehü nú'u ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihu.

¹⁵ Nepu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Nagyá yohmihu, ¿ha gue hinguí xo'thu ri ndamfrihu o ri burruhu pa gui tsixhu da ntsithe masque ra pa dega tsaya? ¹⁶ Ha nuna zi 'behña xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya øt'a 'ret'amahñato njeya, ¿ha gue hiní 'ñepabini da t'embabi nú'a pe'tsni masque ra pa dega tsaya?

¹⁷ Y nu mi mangu njabu ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'buhni bi me'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xocambeni Ajuá nu mi hyanda ya dangá t'øt'e mi øt'a ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu 'nara 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ¹⁹ Nu'á nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara 'ñøhø ja rá huahi. Y nu'á da nte xi dra dangui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int'su.

Ra 'bede de ra nzoi

(Mt. 13:33)

²⁰ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahu ma'na ra 'bede ri nhyecuauí rá hmanda Ajuá. ²¹ Nurá hmanda Ajuá ri nhyehui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'behña co ngu 'nate

kilo ra arina pa da hyoca ya thuhme. Bi mant'i xá hño asta xi bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi t̄ai ra nzoi.

Ra ts'i'ma gosthi

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya dangá hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i. ²³ Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ndada, ¿ha gue 'na t̄ai ya ja'i nú'u ma da mpøhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

²⁴ —'Yøt'a ra ts'edi gui cat'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yat'ini, pe ya hinda za. ²⁵ Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá me'ti 'nara ngu, njabu nu'ahu 'mefa ja gri ganthmahü ne gri eñhu: “Ma zi Hmu'ihé, xogahe ra gosthi.” Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ahu: “Hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habü gyá menguhu.” ²⁶ Nepu nu'ahu ma gui 'ñembabihu: “¿Hanja hinguí pacje? gue ndrí ñuñhu ne ndrí ntsithehu, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya.” ²⁷ Pe nu'á ma da 'ñeñ'ahu: “Dí xi'ahu gue hindí pa'a'ihu, nixi dí padi habü xqui 'ñehu. Rí maha de guecua, gatho nú'ahu gyá 'yøt'ats'oquihu.” ²⁸ Y ra ora'a ja guehni ma gui nzonihu ne ma xi da du ri mahü ndunthi nu xcrí hyanthu ndu ri mudi xitahu ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'buhni habü bí manda Ajuá, y nu'ahu hinda ma da tho'ahu gui cathü, ma gui cohihu thi. ²⁹ Ne ma dua ehe ya ja'i de habaraza maxøgue de ra ximhai, desde bøxhyadi asta yahyadi, ne desde mahufi asta mac'anguí, y ma da yat'i'u nuni habü bí manda Ajuá ne ma dí hñudini'u ja ra mexa pa da ñuni. ³⁰ Y nura pa'a nu'u tó'o ya danguibya, ma da notsi'u, ha nu'u tó'o ya notsibya, ma da ndanguí'u.

Ra Jesu bi du rá mai po ya me Jerusale

(Mt. 23:37-39)

31 Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'bũ ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura nda Erode εc'a'i da hyo'i.

32 Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ũ:

—Rí maha bá xiphũ nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixudi ma ga sigui ga engu ya ts'ondahi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'bēfi. 33 Ne nu xcrá juata ma 'bēfi de guecua ga ju ma 'ñũ ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzantho xa thopa yá 'mehni Ajuã, hangue ja grá mani nehe.

34 ¡Nú'ahũ gyá menguhũ Jerusale, go gue'ahũ guí c'anhũ co ya do gatho nuya 'mehni xuá pēhn'ahũ Ajuã y asta guí hohũ! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahmã gatho ri bātsihũ, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá bātsi pa da huits'i ja yá hua, pe nu'ahũ hinhya'mũ gá ne gá 'yødehũ! 35 Pe desde nubya Ajuã ma da hyc'asehũ ri nijahũ. Ne dí xi'ahũ gue ya hingui yopi gui hyandgaguihũ asta hinda zø nú'a ra pa gui 'ñēñhũ: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuã ma Hmuhũ.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'a mi neni

1 'Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara nda gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'a mi øt'e. 2 Ne ja guehni mi 'bũhni 'nara 'ñøhø xi mi neni'a. 3 Nepũ nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te mangu ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

4 Pe nu'ú ni 'nara noya himbi dadi, bi hmetho. Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'yε ja nú'a ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mehni da ma. 5 Nepũ bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ahũ 'bũ da zo 'nari burruhũ o 'nari ndamfrihũ

ja 'nara poso, nepũ hingui hñaihũ ngue'a ra pa dega tsaya?

6 Y nu'ú himbi za te bi dadi.

Ya mudi hudi ja 'nara ngo dega nthati

7 Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'ũ xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'ũ ya mudi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'bú nu'á bi umbabi'ũ 'nara ts'ofu ne bi 'ñembabi:

8—Nu'bũ dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nthati, oguí hudi 'bestho ja ya mudi hudi, xi'bũ da zøhø ma'na nú'a xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i. 9 Nepũ nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñēñ'a'i: “Tsocuabũ ra hudi nuni ma'na.” Y nú'a ra ora'a 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñani.

10 Nu'a mahyoni gui 'yøt'e nu'bũ dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñani, pa nu sta hyant'a'i nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñēñ'a'i: “¿Hanja asta ja guí hucua? Thogui rí ma nuni asta ja ya mudi hudi.” Y njabũ hã, da hyanda nú'ũ ma'ra di huhni ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i. 11 Nugui dí xi'ahũ, nu'a tó'o ri 'ñexase de rá mfeni ma da 'bε rá tsa, pe nu'a tó'o hini 'ñexase, da t'e'tsua rá nsu.

12 Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'a to'o xqui zohni:

—Nu'bũ gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'ũ te ri njau, nixi nú'ũ ri 'nangu ja te pē'tsi, ngue'a nu'ú 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njabũ da co'ts'a'i ngu nú'a xcá 'yø'tuabi.

13 Nu'a gui 'yøt'e, ora guí øt'ango, zohna ya zi hyoya, ne nú'ũ ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñani, ne ya zi doua, ne ya zi goda. 14 Nú'ũ ya zi ja'i'ũ hinda ma da co'ts'a'i de nú'a gui 'yø'tuabi'ũ, pe 'mefa de rá ñoho ra 'mũ nu xcrí yopa nte con gatho nú'ũ ma'ra to'o xa 'yøt'e xá hño, ma gui hñanga ri thahã co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango

15 Y nu mi 'yøde njabũ nú'ũ ya ja'i mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'ũ bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'a to'o ma da hñudi da ñuni de guehni habu bí manda Ajua.

¹⁶ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango ne bi mēhna yá 'bego pa da zohna ya ja'i. ¹⁷ Nepu nu mi zø ra ora pa ra nt'oxi, bi mēnpa ra noya co 'nara 'bego pa bá embabi gatho nú'u xqui mbitabi: “Ya maha 'na, ya bí jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahu.” ¹⁸ Pe gatho nú'u xqui mbitabi bi mudi bi 'ya ra pumbate ngue'a bi 'ñotho yá luga. Nu'a rá mudi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja núbya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'a'tsi.” ¹⁹ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cat'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'a mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.” ²⁰ Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja núbya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.” ²¹ Ha nu mi menga nú'a ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada 'na nú'u xqui mbitabi. Nu'bu nura hmu xi bi bø rá cue ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Ri ma ja ra tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincaua gatho nú'u gui tsupu, gatho ya zi hyoya ne nú'u xa nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'u.” ²² Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Ya stá øt'a nú'a gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.” ²³ Nepu nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá ri ma ja ya da'ñu ne ya t'uca 'ñu nú'u 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja güi tsi gatho nú'u gui tsudi pa da ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa. ²⁴ Ngue'a nugui dí ma gue nú'u dá mbitabi ra mudi, ni 'na de gue'u hinda ñuni con guequi.”

Nú'u to'o da za da dena ra Jesu

²⁵ Ndunthi ya ja'i mri dena ra Jesu, y nu'á bi mpants'i ne bi 'ñembabi'u:

²⁶ —Nu'a tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da madigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behña, ne yá batsi, ne yá cu, ne rá tese; pe nu'bu hina, hinda za. ²⁷ Ha nu'a tó'o hinda

'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'a. ²⁸ Xi'bu 'nara ja'i da beni da hyoca 'nara danga ngu, zha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui? ²⁹ Pe nu'bu hinda beni 'met'o, ne 'bu hønse bi futua rá ua rá ngu, nepu ya hinda juati, y gatho nú'u to'o da hyandi ma da nthede de gue'a, ³⁰ ne da 'ñena: “Nuna 'ñøhøni hønse bi muta rá 'befi, ya himbi za bi juati.” ³¹ O xi'bu 'nara nda beni da 'ñøt'atuhni co ma'na rá mindaui nú'a pe'tsa 'nate 'mo ya soldado, zha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntate co nú'u 'ret'a 'mo yá soldado? ³² Y nu'bu da beni 'met'o gue hinda ntate, da mēnpa ra noya ma'na rá mindaui nú'a bra 'ñe yabutho, gue ya hinda ntunhui. ³³ Hangué nugui dí xi'ahu, toraza de gue'ahu nu'bu hingui tsogui gatho nú'a guí pe'tshu, hinda za dua nxadi'ihu.

Rá ts'edi ra u

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Nura u xá hño, pe nu'bu ya bi 'be rá hño, zhanja da za da yopa cuqui? ³⁵ Ya hingui ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahi, nixi pa da t'u'tua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'øt'e ya hinxá hño, hangué dra føtbu. Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi

(Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñatsa nguxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'i bi ma bá tsudi ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a. ² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'a, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñøhø nzantho ñaui ya ts'oja'i ne ri ñuni con gue'u.

³ Nepu ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

⁴ —Xi'bu 'na de gue'ahu 'bu gri pe'tshu 'na nthebe ya deti pe 'bu gui 'behu 'na de gue'u, zha gue hingue gui tsohani nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto pa gui maha ja ra

mbonthe pa gua hoñh_u nú'a xcá 'bedih_u asta hingui tsuh_u? ⁵Y nu xqui tsudih_u'a gui 'yents'a ja ri xi'nxih_u co ra johya ne gui tuxh_u. ⁶Nep_u gui zoñh_u gatho ri amigoh_u ne ri 'nanguh_u ne gui 'ñembabih_u: “Ma ga johyah_u, ngue'a ya stá tsudi nú'a ma deti stí 'behmah_a.”

⁷Hangué dí xi'ah_u, njab_utho nehe 'b_u 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'u goho'rate ne 'ret'amagato ya ja'i beni gue 'bui xá hño ne hu yá mai gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'medi

⁸O ne 'nara 'behñ_a p'e'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zudi. ⁹Ha nu sta zudi'a, da zohna gatho yá mpaði ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyah_u, ngue'a ya stá tsudi nú'a ra boja stí 'behmah_a.” ¹⁰Hangué nugui dí xi'ah_u, njab_utho nehe 'b_u 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, nu'bú yá enx_e Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'u

¹¹Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñøhø mi p'e'tsa yoho yá t'u, ¹²nep_u nú'a mbatsi bi 'ñembabi rá dada: “Papá, dí ne gui 'racagui nú'a rí 'ñepcagui de nú'a guí p'e'tsi.” Nu'bú nura dada bi mudi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá t'u. ¹³Nep_u de ya xqui thogui 'raya pa, nú'a ra t'u mbatsi bi munts'a gatho nú'a xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bøni de guehni, bi g_u rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai yab_u hab_u bá tegue gatho rá boja ja 'nara 'mai xi xmá nts'o. ¹⁴Pe nu mi degue gatho nú'a mi h_a, bi nja 'nara danga thuhu ja nú'a ra hai'a, ne nu'a bi mudi bi sufri co ra thuhu. ¹⁵Nep_u de guehni bi ma bá apa ra 'befi 'nara 'ñøhø de nú'a ra hai'a. Y nura 'ñøhø'a bi umbabi ra 'befi ne bi mehni da supá yá ts'udi. ¹⁶Y ra ora mi ñunga ya ts'udi, nú'a mi nehma da zi nú'a mi tsi'u, ngue'a xi mi tsu ra thuhu, pe hinto mi huequi pa da t'umbi te da zi. ¹⁷Nu'bú nu'a bi beni rá ngu ne bi

'ñena: “Hangu ya mēfi p'e'tsa ma dada ja rá ngu, ne bí ja ndunthe te da tsi, asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu ra thuhu. ¹⁸Ma ga yopa penga ja rá ngu ma dada, ne ga embabi: Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. ¹⁹Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui. 'Yøtc'agui ngu 'nadrá 'begotho de gue'i; ga embabi njab_u.” ²⁰Nep_u nu'a bi g_u rá 'ñu ne bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zøni, rá dada bi hyandi ne bi huequi, ne bi nest'ihí bá tsudi, y ngu bi nth_eui, bi hyafi ne bi z_e'tsi. ²¹Nep_u nura t'u bi 'ñembabi: “Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui.” ²²Pe nura dada bi 'ñembabi yá 'bego: “Bá hah_u 'raya he nú'u ma'na strá hño ne hyeth_u, ne hñu'tsuah_u 'nara mfo'y_e, ne ti'tuah_u. ²³Ne bá tsih_u nú'a ra nocandamfri ga hoh_u ne ga tsih_u. ¡Ma ga øth_u 'nara ngo dega johya! ²⁴Ngue'a nuna ma t'u ndí hu ma mai gue ya xqui duhma, pe hina, y nubyá dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'bedi, pe nubyá ya dá yopa handi.” Y nu'a bi mudi bi 'ñøt'ango.

²⁵Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'u mada, mbi 'yo ja ra 'befi. Pe nu mi zøhø guetb_u ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'be'mda ne ya hnei. ²⁶Nep_u nu'a bi ma'ta 'na de nuya 'bego pa bi 'yambabi te mi ja. ²⁷Nep_u nura 'bego bi 'ñembabi: “Ri cu xa zøhø y nuri dada bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja.” ²⁸Pe nú'a ra cu mada xi bi bø rá cue ne himi ne da yat'i. Ha nurá dada bi bøni bi bantebi pa da yat'i. ²⁹Ha nu'a bi 'ñembabi rá dada: “Papá, guí pase hangu ya jeya stá 'buhui ne dí pep'a'i, ha hinhya'm_u stá nts'o'yøde de gue'i. Pe ni 'na'qui hincá 'raca mudi 'nara zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo. ³⁰Pe nubyá, nú'a ri t'u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co ya ts'o'behñ_a, nu'a h_a, go asta gá hyopabi ra nocandamfri.” ³¹Nep_u nurá dada bi 'ñembabi: “Ma zi t'u'i, nu'í nzantho guí

'bui con guequi, y gatho nú'a dí pe'tsi, ri mæti nehe. ³² Pe nubyá, mahyoni ga johyah_u ne ga øth_u 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu ma mui gue ya xqui duhma, pe nubyá pa guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y stí 'bæhmah_u, pe nubyá ya dá yopa hanth_u."

16

Ra 'bede de 'nara 'betri mi j_u ndunthi ra boja

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mrá rico ne mi 'bui 'nará 'betri. Y ra hmu xqui sipabi gue nú'a ra 'betri mi jampa ndunthi rá boja. ² Nu'bú nura hmu bi zohna nú'a ra 'betri ne bi 'ñembabi: "Xa sicagui 'raya noya de gue'i. Hangue dí ne gui dacagui ra uenda de ri 'bæfi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui pæpcagui." ³ Nep_u nú'a ra 'betri bi bense ja rá mfeni, ne mi ena: "Xibya, ¿te ga øt'e? Ma hmu ma da hñaga ra 'bæfi, ha otho ma ts'edi pa ga pæ ya hai, y ri 'raca ra 'betsa 'b_u ga mpeti. ⁴ A, nubyá ha, ya dá beni te ma ga øt'e. Ma ga hongra modo pa da macagui nú'u to'o tupabi ma hmu, pa da 'raca nsequi ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'bæfi de guecua." ⁵ Nep_u nu'a bi zohna 'rama'na nú'u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra mudi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: "¿Hangu guí tupabi ma hmu?" ⁶ Nu'bú nu'a bi datuabi bi 'ñena: "Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite." Ha nura 'betri bi 'ñembabi: "Jaua ra he'mi hab_u huts'i hangu guí tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na hab_u di ma gue hønse nde nthebe barritho gui tu." ⁷ Nep_u nu'a ma'na bi 'ñembabi: "Xi'a'i, ¿hangu guí tугue?" Nu'a bi 'ñena: "Na nthebe huada ra trigo." Nep_u nú'a ra 'betri bi 'ñembabi: "Nehe jaua ra he'mi hab_u huts'i hangu guí tupa ma hmu. Hyoca ma'na hab_u di ma gue hønse goho'rate gui tu." ⁸ Nep_u nura hmu bi 'ñe'tsua rá nsu nú'a ra ts'o'betri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangue njab_u nuya meximhai

xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Aju_a hingui øt'e njab_u.

⁹ Pe nugui, nu'a dí xi'ah_u, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ih_u, faxh_u nú'u ja te ø'tua ra 'bædi, pa njab_u gui ntsixh_u, pa nu sta uadi ri teh_u de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bá ma da t'a'ah_u 'nara hoga 'ñehe nu xcri tsøñh_u mahets'i hab_u bí ja ya hoga 'mui pa nzantho.

¹⁰ Nu'a tó'o hingui cøni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda gøni 'b_u da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o cøni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhma, nehe da gøni 'b_u da t'umba ndunthi pa da su. ¹¹ Hangue nugui dí xi'ah_u, 'b_u gui cøñh_u ya hño de nuua ja ra ximhai nú'u xa t'a'ah_u pa gui suhma_u, ¿to'o da gamfri de gue'ah_u pa da 'ra'ah_u ya hño de mahets'i pa gui suhma_u? ¹² Nu'b_u hingui pah_u gui suh_u nú'a hingrí metih_u, ¿hanja da za da t'a'ah_u nú'a rí 'ñep'a'ih_u pa gui suh_u?

¹³ Ni 'nara 'bego hinda za da mæpabi yoho ya hmu, ngue'a njab_u da za da utsa 'na, ne go da mahui nú'a ma'na, o nzantho go di pæpabi 'na, y nu ma'na hina. Njab_u nehe hingui tsa gui pæpabih_u Aju_a ne da 'yoda ri mfenih_u ra boja.

¹⁴ Ha nuya fariseo xi mi ho da mæ'tsa ndunthi ra boja ne mi 'bæhni mi huxa nt'øde'u nú'a bi mænga ra Jesu ne xi mi enda yá thede'u. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu'ah_u ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ih_u, pe hønse pa gui pønga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, pe Aju_a pat'athoh_u ri mfenih_u te rá 'be'a guí beñh_u, hangue 'b_u guí ne gui pønga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, hingui tsa gui pønga ri hmih_u ja rá thandi Aju_a.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'øde de rá hmanda Aju_a

¹⁶ Desde ante da zøhø ra Xuua Xi'tsate ya nguí pæ'tsuah_u rá ley ra

Moise ne nú'a xqui m̄anga ma'ra yá 'mehni Ajuá. Y desde bi z̄oh̄o ra Xuua asta nubya xcá 'ȳoh̄u xa si'ah̄u ya noya dega hoga nt'ode de hanja go ri manda Ajuá, y njab̄u ndunthi xa 'ȳot'a ra ts'edi da ȳut'i nu hab̄u ri manda Ajuá.

¹⁷ Masque mahets'i ne ra ximhai hingui hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofa ja rá ley Ajuá hinda njab̄utho, pe'tsi da njab̄u ngu nú'a m̄a.

*Ra Jesu bi m̄a de ra nxuni
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)*

¹⁸ 'B̄u 'nara 'ñ̄oh̄o da nxunḡüi rá 'beh̄ñ̄a pa go da nth̄atui ma'na ra 'beh̄ñ̄a, nú'a ra 'ñ̄oh̄o'a ya bi 'ȳot'a 'nara ts'oqui. Y nu'a tó'o da nth̄ati co 'nara 'beh̄ñ̄a xa nxunḡüi rá dame, ne'a ya bi 'ȳot'a 'nara ts'oqui.

*Ra Jesu bi m̄a de 'nara 'ñ̄oh̄o ra rico
ne ra Lasaro*

¹⁹ Mi 'b̄ui 'nara 'ñ̄oh̄o xi mrá rico, ne xi mri h̄ne xá h̄ño co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi øt'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui. ²⁰ Ne mi 'b̄ui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyoya, xqui h̄ñuhni ja rá gostingu nú'a ra rico. Ne mi tsu 'nara h̄ñeni mi 'ya max̄øgue rá ndo'yo, ²¹ ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi hab̄u mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñ̄oh̄o'a mi neh̄ma xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico. ²² 'Nara pa bi du ra zi hyoya, y ya εnx̄e de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'b̄uhui ra Abrá nuni mahets'i. Nep̄u 'm̄efa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui. ²³ Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nep̄u nu'a bi ḡuxa yá da ne bi hyandi de yab̄u ra Abrá ya mi 'b̄uhui ra Lasaro nehe. ²⁴ Nep̄u nura rico bi ma'ti ne bi 'ñ̄embabi: “Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá p̄ehna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi t̄ai ra dehe pa e da pobo qué ma j̄ane, ngue'a xi dí sufri ndunthi nuua ja ra tsibi.” ²⁵ Ha nura Abrá bi 'ñ̄embabi: “Amigo, beni gue nu'i nú'b̄u nguí 'b̄ui ja ra ximhai xi nguí 'b̄ui xá h̄ño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra h̄ño. Pe nubya

nuní 'b̄ui xá h̄ño de guecua, ha nu'i go guí sufribya nú'b̄u hab̄u guí 'b̄ui. ²⁶ Ha nixi da za da mab̄u ra Lasaro, ngue'a ja 'nara h̄ñe madetho xi xá h̄ñe. Hangué nu'̄u 'b̄ucua hinda za dí mab̄u, ha nu'̄u bí 'b̄up̄u, hinda za dí 'ñ̄ecua nehe.” ²⁷ Nep̄u nú'a ra rico bi 'ñ̄ena: “Ma dada'i Abrá, nu'b̄u dí b̄ante'i gui p̄ehna ts'̄u ra Lasaro ja rá ngu ma dada ²⁸ hab̄u bí 'b̄ui má cat'a ma cu, pa da zofa pa hinda z̄oh̄o de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.” ²⁹ Pe nura Abrá bi 'ñ̄embabi'a: “Nu'ú ya bí pe'tsa nú'a bi 'yofo ra Moise ne nú'a bi 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¡Go dá 'ȳote'̄u!” ³⁰ Pe nura rico bi 'ñ̄ena: “Hah̄a majuan̄i guí m̄a, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'b̄u gui p̄ehna 'na de nú'̄u xa du, nu'ú dí pad̄i da 'ȳote ne da ñ̄obri.” ³¹ Pe nura Abrá bi 'ñ̄embabi: “'B̄u hingo xa 'ȳote nú'a bi m̄anga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a di yopa nte de ja ra du.”

17

*Ra Jesu bi m̄a gue ga nsuh̄u pa
hinga japh̄u da 'ȳot'a ya ts'oqui ma'ra
(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)*

¹ Ra Jesu bi 'ñ̄embabi yá nxadi:

—Nz̄antho da nja 'raya t'øt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe ¡huecate nú'a ra ja'i to'o da japi da 'ȳot'a 'nara ts'oqui ma'na! ² Ma'na xá h̄ño nú'a ra ja'i'a dra ts'utuah̄m̄a 'nara do strá h̄ñu ja rá 'ȳuga ne dra f̄ota ja ra ndehe, pa te h̄õns̄e da japi da 'ȳot'a ra ts'oqui ma'na rá miqu'eiui nú'a hinxa z̄editho rá jamfri. ³ Hangué nugui dí xi'ah̄u gui nsuh̄u. Nu'b̄u 'nari cuh̄u da 'ȳot'ah̄u 'nara nts'o'm̄ui, zofoh̄u, h̄ñ̄acuah̄u. Nu'b̄u da ñ̄obri, pumbabih̄u. ⁴ Masque da 'ȳot'ah̄u ra nts'o'm̄ui yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'b̄u da 'ñ̄ehe da 'ya'ah̄u ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabih̄u.

*Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega
mostasa*

⁵ Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñ̄embabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶ Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:
—Nu'bu xi majuaní gri pe'tshu ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndanguí, nu'bu da za gui 'ñembabihu nuna danga 'bai gá za: “C'uts'i de habu guí 'bai ne rí ma gui nt'at'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yot'a'ihu co nú'a ri jamfrihu.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mēpa rá hmu, hingo dra 'bepi

⁷ Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'hu:
—'Bu 'nara ja'i di 'bu 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huahi o ra 'ba'yo, ¿ha gue da t'embabi 'bestho: “Thogui hñudi gui ñuni?” ⁸ Hina. Nu'á da t'embabi: “'Met'o gui hoca ra nt'oxi, ne hñoquigue pa gui 'raqui te ga tsi. Nepu 'mēfa gui ñunigue nehe.” ⁹ ¿Ha guí beñhu da t'umba njamadi ra 'bego de nú'a 'bepabi da 'yot'e? Hina. ¹⁰ Njabu nehe nu xcrí juahu gui pēphu rá 'befi Ajuá xa 'bep'ahu, rí 'ñepi gui 'ñeñhu: “Hiní 'ñepcahe gui 'yacje ra jamadi ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hñonse stá pēhe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pēhe.”

Ra Jesu bi 'yøthe 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra

¹¹ De guehni bi thogui ra Jesu bi siguí rá 'ñu pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'nará thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

¹² Y ya de mi ma da zonga ja 'nara zi hnini, bi bñni pa bá tsudi'a 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngø, ne nu'á bi gohi zi yabatho de gue'a, ngue'a xuá nts'uni yá hñeni. ¹³ Nepu bi ma'ti'hu bi 'ñembi:

—Jesu, ma zí Xahnate'ihe, dá nja ri nthecate de guecje.

¹⁴ Nepu nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'hu:

—Rí maha ua 'ñudihu ja ya macja.

Nepu nu'á bi ma, ne de má 'ñu bi ñani de yá hñeni'hu. ¹⁵ Y 'na de gue'hu de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xøcambeni Ajuá co ya hmafi. ¹⁶ Ne bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi mēgui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamadi ngue'a xqui 'yøthe'a. Y nú'a

ra 'ñøhø'a mrá me Nsamaria. ¹⁷ Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Habu bi ma nú'hu má guto? ¹⁸ ¿Ha gue hñonse núni hingrá me Israel bá pengui ri xøcambeni Ajuá?

¹⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—'Bai rí ma, ya xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nepu ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'mu mi ma da zøhø rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'ot'e pa da hnequi. ²¹ Nixi da za da t'eñ'ahu: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zøhø ne ya 'bui con gue'ahu.

²² Nepu nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zøhø ra pa gui nehmahu gui hyanthu da zøhø 'bestho nú'a ra danga pa, pa gui hyanthu da yopa 'ñehe pa da nda Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a.

²³ Ne ma da t'eñ'ahu: “Xi 'bucua”, o “Xi bí 'buhni”. Pe oxqui pahu ma gui c'atshu, ne oxqui tenihu nú'hu to'o da xi'ahu njabu. ²⁴ Ngue'a ngu guí hanthu 'nara huei nú'a masectho da yot'i maxøgue mahets'i, ma da njabu nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁵ Pe mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da utsa gatho ya ja'i nú'hu 'bui de nuya pabya. ²⁶ Ngu nú'a bi nja de nuya pa'hu de mi 'bui ra Noé, ma da njabu nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁷ Nu'á mri ñuni, mi tsithe, ne mi øt'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'hu asta nura pa'a bi yat'a ra Noé ja ra arca, ne mi damfri'hu bi ñuxa ra dehe maxøgue ra ximhai, y gatho ya ja'i bi jat'i. ²⁸ Bi njabu nehe nuya pa'hu mi 'bu ra Lot. Ya ja'i mi øt'e ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi høngu. ²⁹ Pe nu de mi bonga

ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'ua ya tsibi ne ra asufre, y bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a. ³⁰ Ma da njab_u nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

³¹ De nura pa'a, 'b_u 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yut'a mbo rá ngu pa da hñats'i nú'a te di pɛ'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi, ya hinda yopa menga ja rá ngu. ³² Benih_u de hanja bi ndo'u rá 'bɛhñá ra Lot ngue'a bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zop_u. ³³ Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bɛdi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'á ma da mɛ'tsa ma'na ra hoga te pa nzantho.

³⁴ Nehe dí xi'ah_u gue nú'a ra xuui'a 'b_u yoho di 'bonga 'nadb_u ja yá ah_u, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁵ 'B_u yoho ya gani di cani mahyɛgui, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui. ³⁶ 'B_u yoho ya 'ñøhø di 'yo ja yá 'bɛfi 'nadb_u ja ra huahi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

³⁷ Nu mi 'yøde njab_u ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Hab_u ma dua nja nú'a gá ma, ma zi Hmu'ihe?

Nep_u nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'ɛ:

—Nuni hab_u di 'bɛni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'ɛ.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

¹ Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuá nzantho nsingue da zabi. ² Ne bi 'ñembi:

—Mi 'b_ui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuá ne ni 'nara ja'i himi tsu. ³ Ne de nú'a ra hnini'a mi 'b_ui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a. ⁴ Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mɛfa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya ne bi 'ñena: “Masque nugui hindí tsu Ajuá, nixi 'nara ja'i hindí tsu, ⁵ pe hingo rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtcatho ma m_ui.”

⁶ Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi m_unga nú'a ra ts'o nzaya. ⁷ Xihma Ajuá, ¿ha gue hinda ñani nú'ɛ to'o xa huahni, nú'ɛ apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i 'bestho'ɛ? ⁸ Dí xi'ah_u gue ha, 'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'o e bi Nja'i, ¿ha gue da zadi ndunthi to'o di camfri 'b_u? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa nguxboja

⁹ Ra Jesu bi m_unga ma'na ra 'bede pa nú'ɛ to'o ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰ —Yoho ya 'ñøhø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuá, 'na mrá fariseo, ha nu ma'na mrá 'ñatsa nguxboja.

¹¹ Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuá má 'bai ne mi ena njaua: “Dí jamadi ma Zidada'i, ngue'a nugui hindí nja ngu ya 'yøt'ats'oqui, ya be, ya ts'o'm_ui ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni.

¹² Nugui dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'ret'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha,” njab_u bi 'ñena.

¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'ɛ zi yab_u de ra fariseo, ne nixi bi ne bi gaxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrá nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuá con gatho rá m_ui ne mi ena: “¡Ma Zidada'i, dá nja ri nthe cate de guequi, ngue'a xi majua ni nugui 'nadrá danga 'yøt'ats'oqui!”

¹⁴ Hangue bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ah_u gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zadi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zadi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexase, nú'á go gue'a ma da 'bɛ rá tsa. Ha nu'a tó'o hini 'ñexase, nú'á 'mɛfa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'yɛ ne da japabi'ɛ. Pe nu mi hyanda njab_u yá nxadi bi zai nú'ɛ to'o mri zi yá batsi. ¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ɛ:

—Hophu ya batsi da e da zucagui, oguí hacuah, ngue'a nu'u tó'o da 'mai ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi. ¹⁷ Nehe dí xi'ahu gue nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mai ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

'Nara rico bi ñqui ra Jesu
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagra hoja'i, ¿te da za ga øt'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí engagui gue drá hoja'i? Jo'o ma'na ra hoja'i, hõnse Ajuá. ²⁰ Nu'i guí padi xá hño ya hmanda de ra ley habu ena: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcrí mpe, ne oxqui jutsua ya nc'uamba ri miq'u'eiu, ne umba ra t'equ'eiri dada ne ri nana ne su'u.”

²¹ Ha nú'a ra 'ñøhø bi 'ñena:

—Gatho núyá stá øt'e desde ndí batsi.

²² Ha nu mi 'yøde ra Jesu njabu, bi 'ñembabi:

—Ri 'bedi guí 'yøt'a ma'na. Rí ma guí pa gatho nú'a guí pe'tsi, ne guí hecuabi ya hyoya. Njabu ha, ma grí tsudi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe guí tengagui.

²³ Pe nu mi 'yøde njabu nú'a ra nda xi bi du rá mai ngue'a xi mrá danga rico. ²⁴ Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá mai, bi 'ñena:

—¿Xi xá hñei da yut'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá! ²⁵ Ma'na hingui hei da thogui 'nara danga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Ha nú'u to'o bi 'yøde nu mi manga njabu, bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o'a da za da mpøhø?

²⁷ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jumpabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuá otho 'nara t'øt'e strá hñei.

²⁸ Nepu nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsogu-ihe gatho nú'a ndí pe'tshe pa go stuá ten'ahe.

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nana, o yá cu, o rá 'behña, o yá batsi po rá ngue ra maça noya, ³⁰ nu'á ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mefa ma da hñanga ra te pa nzantho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du
(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Y nura Jesu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubya grá maha pa Jerusale habu ma da nja ngu nú'a xa 'yofo yá 'mehni Ajuá de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Nja'i. ³² Ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'ú ma da 'yøt'ua ra nt'eni, ne ma da ñama'ñu de gue'a, ne ma da zots'i. ³³ Nu'ú ma da na'mbi nepu da hyo, pe nurá hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

³⁴ Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da badi'u de nú'a mi mañ'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ De ya mi ma da zonga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi peti. ³⁶ Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'be'a xqui nja. ³⁷ Nepu nu'á bi sipabi gue mi pani ra Jesu me Nasare. ³⁸ Nu'bá nu'á bi ña nts'edi ne bi 'ñena: —¿Nu'i Jesu, rá T'u'i ra nda Davi, dá nja ri nthecate de guequi!

³⁹ Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsui ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—¿Rá T'u'i ra Davi, huegagui!

⁴⁰ Nepu ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mehni to'o bá tsi. Y nu mi zøhø habu mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

⁴¹ —¿Te guí ne ga øt'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

⁴² Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—iNubya ha xa njabu ngu nú'a guí ne! Xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

⁴³ 'Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu, mi xøcambeni Ajuá. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabu, ne'u bi xøcambeni Ajuá nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

¹ Nepu nura Jesu bi yut'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini. ² Ne de guehni mi 'bu 'nara 'ñøhø xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá nda de nuya 'ñatsa ngaxboja. ³ Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da badi to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y mi 'ñoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a. ⁴ Nepu nu'a bi nest'ihí bi 'met'o bi bøxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a. ⁵ Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tøhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama cai, ngue'a nubya dí ne ga tsøñ'a'i ja ri ngu.

⁶ Nepu nura Saqueo mant'a bi dama gai ne co ndunthi ra johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu. ⁷ Ha nu mi hyanda njabu ya ja'i, bi mudi bi nøñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá cut'a ja rá ngu 'nara ts'oja'i. ⁸ Nepu nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zøhø ra mpøhø nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁰ Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pøhø nú'u xa 'medi.

Ra 'bede de nú'u 'ret'a ya 'bego co 'ret'aya boja

¹¹ Nu mi uadi bi mangua ra Jesu njabu, bi mudi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zønga Jerusale y nú'u ya ja'i mi hu yá mui

gue mi ma da hnequi 'bestho rá hmanda Ajuá nu stí zøni. ¹² Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá t'u 'nara nda. Nú'a bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega nda ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da nda. ¹³ Pe ante da ma'a, bi zohna nú'u 'ret'a yá 'bego pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahyegui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'u. Nepu bi 'ñembabi: “'Yøthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi gu rá 'ñu bi ma. ¹⁴ Pe nú'u ya ja'i de rá hai nú'u to'o mi utsa, bi mehna 'raya 'mehni pa da ma nehe habu mri ma'a pa xama hinxa thuts'i dega nda de yá hai'u. ¹⁵ Pe nu'a bi t'umbabi ra ts'edi pa da nda, ne bi menga ja rá hai. Ha nu mi zøhø'a bi manda bi ts'ohna gatho nú'u to'o xqui umbabi ra boja, pa da badi hangu xqui dahá cada 'na de gue'u. ¹⁶ Nu'a rá mudi bi zøhø bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'eí Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'ret'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁷ Ha nura nda bi 'ñembabi: “Xá hño, xi grá hoga 'bego, xcá japi xa xu nú'a 'na tai dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda 'ret'a ya hnini,” bi 'ñembi. ¹⁸ Ha nu'a ma'na ra 'bego bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'eí Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cut'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.” ¹⁹ Nu'bú ra nda bi 'ñembabi nehe: “Ne'i ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda cut'a ya hnini.” ²⁰ Nepu bi zøhø nú'a ma'na bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'eí Nda, jua ri boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá pe'tsi xá hño pa hindá 'bedi. ²¹ Dá ntsu xa bø ri cue ngue'a nu'i guí japi da mpefi 'na ndunthi, ne guí ju guí pe'tsi nú'a hingo xcá pefi, ne guí xofo nú'a hincá pot'i.” ²² Nepu nura nda bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagra ts'o'bego, co nú'a ri noya gá ma gá nts'oquise. Nu'bu gá padi gue drí ja'ahu guí mpehu nts'edi ne dí ju dí pe'tsi nú'a hinstá pefi, ne dí xofo nú'a hinstá pot'i, ²³ nu'bú çhanja hingá tsogui ma boja ja ra banco pa xa xu rá thaha?” ²⁴ Nepu bi 'ñembabi nú'u

ma'ra ya 'bego mi 'buhni: “Hñamfu nú'a ra boja ne umbabihú nú'a to'o bi xu 'ret'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja.”
²⁵ Pe nu'ú bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, pe nu'á ya p'e'tsa 'ret'a ya boja.”
²⁶ Ha nura nda bi dadi ne bi 'ñena: “Dí xi'ahú gue nu'a tó'o padi da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingui padi da xu nú'a t'umbi, da thambabi nú'a ts'ú di p'e'tsi. ²⁷ Ha nú'ú ma ncontra himi ne gue go ga nda, bá tsincahúua gatho, ne hyohúja ma thandi.”

Ra Jesu bi yut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi mangu njabú ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale. ²⁹ Y de ya mi ma da zonga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'ohó rá thuhu 'bo Olivo, bi mehna yoho yá nxadi, ³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcri tsóñhúni ma gui tsuhú 'nara zi burru di thá'ti de guehni, nú'a hinto xa tóguetho. Gui xo'thú ne ua tsincahúua. ³¹ Nu'bú to'o da 'yan'ahú hanja gui xo'thú, 'ñembabihú: “Ma zi Hmuhe bí honi.”

³² Nepú nú'ú yoho yá nxadi bi ma ne bi zadi ngu xqui xipa ra Jesu. ³³ Y ts'a mi xo'ti'ú, nú'ú to'o myá meti bi 'ñembi:

—¿Te gui japhú ra burru guí xo'thú?

³⁴ Nepú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

³⁵ Nu'bú bi ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zóni'ú bi xi'tsua yá pat'i'ú pa bi tógue'a. ³⁶ Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haca yá pat'i pa mi pógue ja ra 'ñu habú mi thogui'a. ³⁷ Ne nu mi donts'a ja ra t'ohó 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'ú mri deni'a bi mudi bi mafi co ra johya ne mi xócambeni Ajuá ngue'a xqui hyant'ú ya danga nt'udi nú'ú xqui 'yot'a ra Jesu. ³⁸ Ne mi ena'ú:

—¡Njapi ra danga Nda nuni xuá mencahú Ajuá! ¡Xi rá nsunda ra hoga'mú nuni mahets'i, ne ma da njabú de guecua ja ra ximhai nehe! ¡Xi rá nsunda Ajuá!

³⁹ Nepú 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuyú ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

⁴⁰ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ahú gue nu'bú nuyú da go'ta yá ne, nu'bú da za da mafi asta ya do.

⁴¹ Nu mi zohó ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni, ⁴² bi 'ñena:

—¡Nu'ahú me Jerusale, 'bú di tsohmá ri mfenihú gue xa zohó ra pa pa gui mpóhóhmahú! Pe nubyá hinda za gui pahú, ngue'a xra t'ac'a ri mfenihú. ⁴³ Ma da zó ya pa xá nts'o pa gue'ahú, ngue'a nuri ncontrahú ma da go't'athohú, ne da the'ts'athohú, ne hingui c'othú de ja yá 'ye'ú. ⁴⁴ Ne da hyo'ahú ne gatho ri batsihú, ne ma da nhuata ri hninihú, ne hinda ma da gohi ni 'nara do mañá de rá midoui. Nú'á gue'a ma gui thoguihú ngue'a hingá padi gá hñáñhú nuna ra mpóhó Ajuá bá pehn'ahú.

Ra Jesu bi 'yenga nú'ú mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Nepú ra Jesu bi yut'a ja ra ndanija ne bi mudi bi 'yenga gatho nú'ú to'o mi 'buhni mri mpa ne mri ntai de guehni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maça T'ofó Ajuá ena njaua: “Numa ngu ra ngu pa da sócambenigui”; pe nu'ahú xcá 'yot'athohú ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya nda de ra hnini, gatho'ú mi honi hanja da za da hyo'a. ⁴⁸ Pe himi tsa da 'yot'a njabú'ú ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'ode de nú'a mi mañ'a.

20

Ra Jesu bi t'ambabi te ma nséqui mi ha

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

1 'Nara pa ra Jesu mi 'bui ja ra ndanija mi zofa ya ja'i de ra hoga nt'ode. Nepu bi zohø ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda. 2 Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá mehn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya, ne con te ma nsequi guí øt'a njabu.

3 Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ahu 'nara nt'ani:

4 ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

5 Nu'bú nu'ú bi mudi bri 'ñambabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñembi:

—¿Te ga mañhabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguihu: “Nu'bú ¿hanja hinga camfrihu?” 6 Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bú nu'ú da bø yá cue ne da hyoju dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mehna Ajuá.

7 Nu'bú nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe. 8 Hangué nura Jesu bi 'ñembabi'á:

—Nixi guequi, hinga xi'ahu con te ma nsequi dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omæfi
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

9 Nepu nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huahi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá uá'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa. 10 Nu mi zohø ra pa pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mehna 'nará 'bego nú'a to'o mrá me uá'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi. 11 Pe nura me uá'obxi bi mehna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'øt'ua ya nts'o'mui ne bi juui dega mfei ne hinte bi t'umbabi nehe. 12 Nepu bi mehna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zení ne bi guui'á.

13 Nepu nura me uá'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te

ga øt'e? Ma ga pehna ma hmaca t'u, xama nu stí hyandi'á gue go dí gue'a ma t'u, xama da 'yøte.” 14 Pe nú'u ya ts'o hyanthuahi mi hyandua rá t'u ra me uá'obxi bi zohø, bi 'ñembabi'á: “Nuni gø guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga juhú ga hohu pa go ga cohú gatho ya hai.” 15 Hangué nu'ú bi gu nú'a ra t'u ne bi pøni de ja ra huahi ne bi hyo'á.

Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Te guí beñhu ma da 'yøt'a nú'a ra me uá'obxi co nú'u ya ts'o hyanthuahi? 16 Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'á, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuahi.

Nu mi 'yøde njabu gatho ya ja'i bi 'ñena:

—¿Xama Ajuá hinda hopi da njabu!

17 Nepu ra Jesu bi hyandi'á ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te ne da ma nú'a huxa ja ra Maca T'ofa habu ena njaua?:

Nú'a ra do bi føtbu hmaha 'na lado nuya hyøngu, nubya gue'a ra mudi do de rá nija Ajuá.

18 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'a tó'o da zé'mi, da qu'e'ti.

Ra Jesu bi ma de ra boja nú'a adi ya nda de ya hnini

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

19 Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley xi mi nehma xa gu ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'á gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'á xqui ma pa gue'á, pe nu'ú mi tsu ya ja'i da bø yá cue. 20 Hangué bi mehna 'raya 'yacate nú'u mri 'ñet'a hoja'i, pa xama xa 'yøde xa ñama'ñu ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapabi co ra gobierhnu. 21 Hangué nu'ú bi 'yøt'ua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí pahe gue nu'i guí ma ne guí udi nú'a xá hño, ne hinguí huahna nú'a to'o guí øt'ua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuaní. 22 Dí ne gui xicaguihe,

¿ha gue rí 'ñepi ga juthe nú'a ra boja adi ra nda Cesa, o hina?

²³ Pe ra Jesu mi patuatho yá ts'omfeni'ua, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne gui hyacaguih'ua?

²⁴ 'Ñutcah'ua 'nara boja xa. ¿To'o rá c'oi núna t'ocua, ne to'o rá thuhuna?

Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

²⁵ Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Umf'ua ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umf'ua Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

²⁶ Pe nu'ú himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya ja'i ngu nú'a mi ne'ua, asta go bi 'yø'ua de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho yá ne'ua.

Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ 'Mefa 'raya ja'i nú'ua t'embi ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'ú ena gue hinda ma da yopa nte nú'ua xa du. Ne nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

²⁸ —Ma Xahnate'ihe, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'b'ua 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña ne himbi m'e'tsua ni 'nara b'atsi, nu'bú nurá cu nú'a ra 'ñøhø bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'behña bi gohis'e, pa 'b'ua da m'e'tsa ya b'atsi da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'o dame. ²⁹ 'Na'qui mi 'b'ui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nu'a rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara b'atsi himbi m'e'tsua rá 'behña. ³⁰ Y nura 'behña'a bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara b'atsi himbi zocuabi. ³¹ Nep'ua nurá hñu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'behña. Y bi njab'ua 'rama'na asta bi du gatho nú'ua yoto, ha nu gatho'ua ni 'nara b'atsi himbi zocuabi nú'a ra 'behña. ³² Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'behña. ³³ Hangué xi de stí yopa nte de ra du'ua, ¿to'o 'na de gue nú'ua yoto bi nthatui dí 'mahui mahets'i?

³⁴ Nep'ua ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñøhø ne ya 'behña ri nthati. ³⁵ Pe nu sta yopa nte de ra du ne stí 'mahni mahets'i nú'ua rí 'ñepi da 'mahni, ya hinda ma da nthati'ua, ³⁶ ngue'a ya hinda ma da

du ma'na'qui. Ne ma da 'm'ua ngu ya enx'e, ne dyá t'ua Ajuá ngue'a ya da yopa nte'ua de ra du. ³⁷ Nus'e ra Moise xicaguih'ua ja ra M'aca T'ofu gue ma da yopa nte nú'ua xa du, ne ja guehnitho ma de nú'a ra ndapo mi zø, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'ua ya xqui du. ³⁸ Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'ua xa du, go rá Ajuá de nú'ua te. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

³⁹ Nep'ua 'raya xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma, ma Xahnate'ihe.

⁴⁰ Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'ua.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ua ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja guí mañh'ua gue nú'a ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda gue rá t'ua ra Davi? ⁴² Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra M'aca T'ofu de ya Salmo:

Ajuá ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu: “Bá e gui hñudiua ja ma 'ñei,

⁴³ asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de rí ga'ti ri ua.”

⁴⁴ Nep'ua ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'b'ua ra Cristo go drá t'ahma ra Davi, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'b'efi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Nep'ua ra Jesu bi zofo yá nxadi, y gatho ya ja'i bi 'yøde. Ne bi 'ñembabi:

⁴⁶ —Nsuh'ua, oxqui øth'ua ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'i'ua. Ne ri ho dra zenjua co ndunthi ra t'equ'e'i ja ya tai, ne ri ho da gu ya mudi hudi ja ya nija, ne go gue'ua huahna ya mudi hudi hab'ua ja ra hñuni. ⁴⁷ Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'ua, øt'a yá sadi xi xá

ma, pe nú'ú go gue'ú ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanija (Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi handa gatho nú'ú xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi ut'a yá boja ja ra 'me'tsboja de ra nija. ² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre. ³ Nepu nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ahu, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'ú ma'ra, ⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'ú yá mbongui, pe nuní, masque co rá zi nhyoya, bi unga gatho nú'a mi pe'tsi pa xa zihma.

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepu bi 'yode ra Jesu gue 'ra de nú'ú mi 'buhni mri mpede de ra ndanija, mi mañ'ú gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

⁶—Xi majuani dí xi'ahu, gue ma da zø ra pa gatho núyú guí hanthu ma da yøt'e gatho, ne hinda gohi 'nara do maña de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai (Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'ihe, ¿ha'mu ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta zø ra pa da njabu?

⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Nsuhu, oxqui hophu to'o da hya'ahu, ngue'a ma da 'ñepu ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa zø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih'ú. ⁹ Y nehe nu xcrí 'yøhu gue di ja ya tuhni haburaza ne ya ts'othogui haburaza ya hai, oxqui ntsuhu, ngue'a mahyoni da njabu, pe

beñhu gue tobia hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰ Ne bi sigui bi 'ñembabi'ú:

—Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui. ¹¹ Ne ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni haburaza. Ha nu maña mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'ú asta dri unga ra ntsu.

¹² Pe ante da nja nú'a dí xi'ahu, ma dra t'utsa'ihu ne dra ju'ahu, ma da ts'ix'a'ihu ja ya nija, ne ma da jo'a'ihu fadi, ne ma da ts'ix'ahu ja ya danga nda ne ja ya gobierhnu po rá nguecagui. ¹³ Ne ja guehni ja ma gui mañhuni gue majuani xcá camfriguíhu. ¹⁴ Oxqui beñhu 'met'o nú'a te ma gui mañhu, nixi nú'a ma gui thadihu pa gui ñanga ri tehú, ¹⁵ ngue'a nugui go ma ga 'ra'ahu ya noya gui mañhu, ne ra mfadi. Y njabu nuri ncontra hinda za da da'ahu. ¹⁶ Ngue'a nuse ri dadahu, ne ri cuhu, ne nú'ú ma'ra ja te ri njahu, ne ri amigohu, go gue'ú ma da ñap'ahu. 'Ra de gue'ahu ma da tho'ahu, ¹⁷ ne gatho ya ja'i ma da utsa'ihu po rá nguecagui, ¹⁸ pe hinda za te da 'yøt'ahu, nixi da c'ú'ts'ahu ni 'nari stahu 'bu hingo rá paha Ajuá njabu. ¹⁹ Y nu'bu gui tsethu nú'a da t'øt'ahu, nu'bú gui tsahu ra te pa nzantho.

²⁰ Nu xcrí hyanthu ra hnini Jerusale di 'buhni ya soldado gatho ja rá nthets'i, nu'bú gui pahú gue 'bestho ma dra nhuati. ²¹ Ha nu'ú di 'bui ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat'i ja ya t'øhø, ha nu'ú tó'o di 'bui mbo ra hnini Jerusale, mahyoni 'bestho da bøni. Ha nu'ú tó'o di 'yo thi de ra hnini, ostí ma da mengui da yut'i. ²² Ngue'a nuya pa'ú ma da hnequi rá cue Ajuá ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú'a mangua ra Maca T'ofu. ²³ ¡Huecate nú'ú ya 'beña di da'thi ne nú'ú dya nzu nuya pa'ú! Ngue'a ma da nja ndunthi ya danga uguí, go gue'a 'nará danga cue Ajuá pa nú'ú ya me Jerusale. ²⁴ Ngue'a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma'ra

ma dra ja ne da ts'ixa nts'ahni yabu ja ma'ra ya hai. Ne ya nzohø ja'i ma da sigui da manda ra hnini Jerusale, asta hinda uadi nú'ya pa da umba nséqui Ajuá da ndá'u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ De nú'ya ya pa'u ma da hneca ya nt'udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra zana ne ja ya tsø. Y gatho ya ja'i de maxøgue ra ximhai ma da mpumfri co ra danga ntsu nu sta ñuni ra ndehe sta mpants'i. ²⁶ Ha nuya ja'i asta di tu yá ts'edi co ra danga ntsu de gatho nú'a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets'i asta da mbi nehe. ²⁷ Nepu ma da thandi Nú'a To'o e bi Nja'i dua yopa pengui ja ya guui co rá danga ts'edi Ajuá xi strá nsunda. ²⁸ Nu xcrí hyanthu da mudi da nja nú'a dí xi'ahu, oxqui ntsuhu, jaxa ri thandih pa mahets'i, ngue'a 'bestho ja dí ñehni ri Ñantehu.

²⁹ Ne bi xipabi 'nara 'bede'u ne bi 'ñembabi:

—Hyanthu ra 'bai gá igo o ma'ra ya ndapo, ³⁰ ora ya da bøhø yá 'roho, guí pahue ya ma da zøhø ra pahyadi. ³¹ Njabu nehe nu xcrí hyanthu núya stá xi'ahu, pahue ra Nda de mahets'i ya 'bui guetbu pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da nda.

³² Xi majuaní dí xi'ahu, gatho nuya ya t'øt'eya ma da mudi da nja ante da du nú'ya 'bui bya ja ra ximhai. ³³ Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'mu da uadi, pe'tsi da njabu ngu nú'a dá ma.

³⁴ Nsuhu, ne oxqui hophu ri mfenihu da megui po rá ngue ra nts'o'yo ne ra ntixfani ne ma'ra ya ts'ot'øt'e, ne oxqui tu ri muihu de nú'a te da 'yøt'ahu ra 'bedi. Nsuhu pa hingue xcrí thamfrihu da zøhø nú'a ra pa'a. ³⁵ Ngue'a ma da njabu ndunthi nú'ya 'bui haburaza rá nguni ra ximhai, sta damfri da zøhø ra pa, da nja ngu 'nara trampa da dama njot'i. ³⁶ Hangué ndø'mhu ne 'yaphu

ndunthi Ajuá pa da za gui c'othu de gatho nuya ya ts'ot'øt'e ma da nja, ne pa njabu da za gui 'buhu xá hño ja rá thandi Nú'a To'o e bi Nja'i.

³⁷ Ra Jesu mi xahna ya ja'i dega pa ja ra ndanija, ha nu dega xuui mi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. ³⁸ Y gatho ya ja'i mi tsøhø hyastho xi 'nitho ja ra ndanija pa mi øde nú'a mi mañ'a.

22

Ra nt'u'ti pa dra ja ra Jesu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ya mi ma da zøhø ra pa de ra ngo dega pascua nú'bu mi ts'i ra thuhme nsi rá nzoi. ² Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley mri 'ñu'ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da gu ngue'a mi tsu'u ya ja'i.

³ Nepu de gue'a ra Satá bi yut'a ja rá mfeni ra Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'ya 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu. ⁴ Y nu'á bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja ne ya nda de ra nija pa bá ñau'u hanja da za da 'yent'ua ra Jesu ja yá 'ye'u. ⁵ Ha nu'á xi bi johya ne bi hña'tuabi ra boja'a. ⁶ Hangué nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jo'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co ya nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zø ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'bu mi pe'tsi da tho 'nara t'udeti dega hña'ti. ⁸ Nu'bu ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Rí maha 'bet'ohu pa grí hocju ra hñuni de ra pascua ga tsihu.

⁹ Nepu nu'á bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Habú guí ne ma grá hocje'a?

¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nu xcrí cuthu ja ra hnini gui nthehu 'nara 'ñøhø di ha 'na 'bada ra dehe. Ne gui tēnhu asta ja nú'a ra ngu habu da yut'i'a. ¹¹ Ne 'ñembabihu nú'a to'o ra me ngu: “Ra Xahnate

bá pehn'a ra noya ga eñ'ahe njaua: ¿Habꞑ ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadi?" ¹² Nepꞑ nu'á ma da 'ñu't'ahꞑ 'nara dꞑnga ngu mañꞑ ja ra tꞑngu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocjꞑni ra nt'oxi.

¹³ Nepꞑ nu'á bi ma bá nthꞑui gatho ngu nú'a xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'ꞑ ra nt'oxi.

¹⁴ Y nu mi zꞑ ra ora da ñuni'ꞑ, ra Jesu co yá apostol bi hñudi mahyꞑgui ja ra mexa. ¹⁵ Nepꞑ nura Jesu bi 'ñembabi'ꞑ:

—¿Xi stá ne ga tsihꞑ mahyꞑgui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'bꞑihꞑbya, ante da zꞑ ra ora ga tu! ¹⁶ Ngue'aꞑ nugui dí xi'ahꞑ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zꞑhꞑ nú'a ra pa grá tsihꞑ nuni mahets'i habꞑ brí manda Ajuꞑ ma Dada.

¹⁷ Nepꞑ nu'á bi gꞑ ra vaso ne bi umba njamꞑdi Ajuꞑ ne bi 'ñembabi'ꞑ:

—Na, tsihꞑ 'ra 'na tsiqui grí gathohꞑ. ¹⁸ Nugui dí xi'ahꞑ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'a ra pa grá 'bꞑhꞑ nuni mahets'i habꞑ brí manda Ajuꞑ ma Dada.

¹⁹ Nepꞑ nu'á bi gꞑ ra thuhme ne bi umbabi njamꞑdi Ajuꞑ ne bi hecuabi'ꞑ bi umbi, ne bi 'ñembabi'ꞑ:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ahꞑ. Ora gui tsihꞑ, gue'aꞑ 'nara feni de ma du.

²⁰ Nepꞑ de ya xqui uadi ra nt'oxi'ꞑ, nu'á bi gꞑ ra vaso, ne bi 'ñembabi'ꞑ:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'ꞑt'e co ma ji nú'a ma ga fani po rá ngue'ahꞑ.

²¹ Y nubya 'na de gue nú'ahꞑ guí 'bꞑhꞑua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguihꞑ. ²² Nú'a To'o e bi Nja'i, ya ri ne nuna ra 'ñu xa t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe ¿huecate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nepꞑ nu'á bi mꞑdi bi 'ñámbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mi ma da 'yꞑt'a njabꞑ.

To'o ma'na ma da ndꞑngui rá nsu

²⁴ Nepꞑ nu'á bi mꞑdi bi 'ñámbabi to'o de gue'ꞑ mi ma da ua'a da ma.

²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ꞑ:

—Ya ndꞑ ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá ndꞑ gue xi ꞑt'e xá hño. ²⁶ Pe nu'ahꞑ hingue rí 'ñepi gui njahꞑbꞑ. Nu'a rí 'ñepi gui 'yꞑthꞑ, nu'a da nja rá nsu de gue'ahꞑ, mahyoni da notsi, ha nu'a tó'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'bꞑgo. ²⁷ ¿To'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'a to'o da hñudi ja ra mexa, o nú'a to'o pꞑpabi? ¿Ha hingue nú'a hudi ja ra mexa? Masque njabꞑ, pe nugui drá 'bꞑgo de gue'ahꞑ.

²⁸ Nu'ahꞑ hinxcá 'ueguehꞑ de guequi masque xcá hyanthꞑ ya ts'othogui nú'ꞑ stá thogui. ²⁹ Hangué nugui ma ga 'ra'ahꞑ ri nsuhꞑ dega ndꞑ, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga ndꞑ. ³⁰ Ha nu xcrá ndꞑ, ma gui 'bꞑhꞑni nehe con guequi, ne ga ñuñhꞑ. Ne ja ma grá 'ra'ahꞑni ri hudihꞑ nehe dega ndꞑ pa gui mandahꞑ nú'ꞑ 'rꞑt'amayoho ya 'mꞑi de ya ja'i de Israel.

Ra Jesu bi mꞑ gue ra Pedro mi ma da gꞑni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro:

—Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñꞑc'a ri jamfrihꞑ, ne da 'yꞑt'ahꞑ ngu ra trigo ora 'biqui. ³² Pe nugui stá apabi Ajuꞑ ma Dada por gue'i, gue hinda 'mꞑdi ri jamfri. Ha nu xcrí yopa jꞑ ri jamfri, gui japi da zꞑdi yá jamfri nehe nuyꞑ ma'ra ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nugui dí 'bꞑcua 'bꞑ da ts'ix'a'i ra fadi, ga ma nehe, ha nu'bꞑ da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'aꞑ:

—Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue núbya dí nxuui ante da mafi ra menja ma gui mꞑ hñu'qui gue hinguí pꞑcagui.

Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'ꞑtua 'ñena 'nara 'yꞑt'ats'ogui

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Xi nú'bu dá pɛhn'ahɛ hingá hñaxa ri buxahɛ nixi ri ncubojahɛ nixi ri mponga zɛsthihɛ, ¿ha gue bi nja te bi 'yøt'ahɛ ra 'bɛdi?

Nepɛ nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nepɛ nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubya há, dí xi'ahɛ gue nu'ɛ tó'o pɛ'tsa rá buxa ne rá ncubojá, dá hñats'i. Ha nu'a tó'o hingui pɛ'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai.

³⁷ Ngue'a nugui dí xi'ahɛ gue mahyoni da njabɛ ngu mɔnga ra Maca T'ofu de guequi habɛ ena: “Nu'á ja ra uɛnda 'nara 'yøt'ats'oqui.” Ngue'a gathu nú'a xa nt'ofu de guequi pɛ'tsi da njabɛ.

³⁸ Nepɛ nu'á bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, jaua yoho ya huai dí pɛ'tshe.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Con sɛhɛ'ɛ yoho.

Ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Nepɛ nura Jesu bi bɔni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. Ne gathu yá nxadi bi dɛni'a. ⁴⁰ Ha nu mi zøni de guehni, bi 'ñembabi'ɛ:

—'Yaphɛ ndunthi Ajuá pa gui tsɛthɛ ya ts'othogui nu stí 'ñepɛ.

⁴¹ Nepɛ ra Jesu bi 'uegue de gue'ɛ ts'ɛ zi yabɛ pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada, ⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'bɛ gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yøt'e ngu nú'a ga nega, go da 'yøt'a ngu nú'a ri pahague.

⁴³ Nepɛ nuni habɛ mi apabi Ajuá'a, bi zøhni 'nara ɛnxɛ xqui 'ñehe de mahets'i pa bi umbabi ra ts'ɛdi pa da zeta ra ts'othogui. ⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá mɛi ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'na mi apabi co ndunthi ra ts'ɛdi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá danga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa habɛ xqui zogui yá nxadi, ne bi zɛdi gathu xqui 'ñahá ngue'a ya

xqui uent'i'ɛ co ra dumɛi. ⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá ahahɛ? Nanjɛ, ne 'yapabi'ɛ Ajuá pa gui tsɛthɛ ya ts'othogui.

Ra Jesu bi ju 'ñena 'nara be

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a mi ñaui yá nxadi ra Jesu, bi zøhø xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'ɛ 'rɛt'amayoho ya nxadi, mbra 'bɛt'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a habɛ mi 'ba ra Jesu pa bi zɛ'tsi'a.

⁴⁸ Nepɛ ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsɛ'tsi grí da Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'ɛ mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha guí ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'ɛ bi mɛnpa 'nara ntɛqui 'nará 'bɛgo ra danga ndá gá macja ne bi dacua rá gu ra 'ñɛi. ⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ɛ:

—Hyɛhabɛ, oguí øthɛ njabɛ.

Nepɛ nu'á bi hñuxa rá 'yɛ ja rá gu nú'a ra 'bɛgo, ne bi ñani 'bestho.

⁵² Nepɛ bi zofo nuya ndá gá macja, ne ya ndá de ra ndanija, ne ya ndaxjua ndá, gathu nú'ɛ xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'ɛ:

—¿Ha gue drá be pa e gui jugaguihɛ co ya huai ne ya za? ⁵³ Pe nú'bu ndí 'bɛi hyastho con gue'ahɛ ja ra ndanija, hinte gá 'yøtcahɛ. Pe xibya, go xcuá ehɛ masque dega xuui pa gui jugaguihɛ. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahɛ pa gui ndahɛ de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da ndá ra 'bɛxuui.

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Nepɛ de guehni bi gu nts'ahni'ɛ ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra danga ndá gá macja, ha nura Pedro mi 'bɛfa dega zi yabutho, mri dɛni. ⁵⁵ Ha nu mi zønga ra Pedro ja rá ngu ra danga ndá gá macja, xqui t'udi 'nara faspí ja ra patio, ne ja mi huhni 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni

con gue'ua. ⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bεgo ra danga nda gá macja nu mi hyandi gue mi huhni ra Pedro ja ra tsibi xi bi nε'ti'a ne bi 'ñena:

—Pøde ne nuni ra dame go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gømbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñemi:

—Hina, hindí padi to'o'a.

⁵⁸ Nepu hinga ya'a bi hyanda ma'na ne bi 'ñembabi:

—Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena:

—Hina, hinga majuañi ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mεfa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuañi nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, ngue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepu nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí padi nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi manganjabu, bi mafi ra menja. ⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá mædi, xqui 'ñembabi: “Ante da mafi ra menja ma gui cøngagui hñu'qui.” ⁶² Hangué nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu (Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ha nuya ja'i nú'u to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'ua. ⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpe'ti, ne mi embabi'ua:

—¡Xicaguihe xa to'o nú'a bi nap'a'i!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoya.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habu mi munts'a nú'u ya danga nda gá

xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xicje, ¿ha gue xi majuañi go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui nda?

Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—'Bu ga eñ'ahu gue go guequi, hingui camfriguihu. ⁶⁸ Ha nu'bu ga ø't'ahu 'raya nt'ani, hingui xicaguihu, ha nixi gui hyεgaguihu. ⁶⁹ Pe nuya pa xa 'ñepu, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a to'o bí pe'tsa gatho ra ts'edi.

⁷⁰ Nepu nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿ha gue go gue'i rá T'u'i Ajuá?

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Haha, go guecagui, ngu xcá mañhubya.

⁷¹ Nepu nu'ú bi 'ñena:

—¡Pa te ma'ra ya testigo ga hoñhu gue nucsehu ya dá øhu nú'a bi ma!

23

Ra Jesu bi ts'ixa habu mi ja rá ts'utbi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Y de guehni gatho nuya nda bi 'mai'ua bi zixa ra Jesu ja ra Pilato. ² Y nuni ja bi mædini bi ñapabi'ua ne bi 'ñena:

—Ya stá tsuhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi u'ta ya ja'i gue hinda gut'a yá njut'i ja ra nda Cesa, nehe xa 'ñense gue go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa da nda, 'na.

³ Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

⁴ Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya nda gá macja ne gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñøhø.

⁵ Pe nu'ú ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yu'ta ya ja'i haburaza de ra hai Judea, bá fadi desde Galilea asta bi zøhø de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

6 Nu mi 'yøde njab_u ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i ua mrá me Galilea ra Jesu. 7 Y nu'á bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangue nura Pilato bi mēhni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a go gue'a mrá nda de ja ra hai Galilea, pe nú'u ya pa'u xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale. 8 Nu mi hyanda ra Jesu ra nda Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yøt'a 'nara milagro. 9 Y nu'á bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi dadi. 10 Ja mi 'buhni nehe ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'u. 11 Nepu nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nepu bi 'yøt'ua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara nda co 'nara hoga he mahotho. Nepu nura Erode bi yopa mēhna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato. 12 Ra Pilato ne ra Erode mri 'ñatsahma'u, pe nú'a ra pa'a bi mádi'u.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

13 Nepu nura Pilato bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i, 14 ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu go uá tsincahuua nuna ra 'ñøhø guí eñhu gue u'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandih_u, y xcá 'yøhu gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañhu xa 'yøt'e. 15 Nixi ra nda Erode himbá tsutuabi ni 'nara ts'oqui, hangue bá yopa pēhna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pah_u gue nuní hinte ma ts'oqui xa 'yøt'e pa guí ñaph_u gue rí 'ñepi da tho. 16 Hangue nugui, hønse ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

17 Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pas-cua, ngue'a gue'a myá nzai nuya gobierhnu de Judea. 18 Pe gatho nú'u ya

ja'i mi 'buhni bi mudi bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindí nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

19 Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui guxa ya ja'i pa da 'ñøt'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote. 20 Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangue bi yopa zofa ya ja'i ma'na'qui. 21 Pe nu'á bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—iNu'a dí xi'ahe, gue gui pont'i, gui pont'i!

22 Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni? Nugui hindí tsutua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ahu gue ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

23 Pe nu'á bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co yá hmafi nú'u ya nda gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi zu yá ts'edi ngu mi ne'u. 24 Hangue nura Pilato bi 'yøt'ua nú'a myá hne'u. 25 Hangue go bi hyegui nú'a ra 'ñøhø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yøt'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua ya 'ye ya ja'i pa da hyo.

Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi nthēui 'nara 'ñøhø mrá me Cirene mrá thuhu ra Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mefa de ja ra Jesu.

27 Ne mri deni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'behña xi mi zoni ne mri mantho'u por gue'a. 28 Pe ra Jesu bi hyandi'u ne bi 'ñembi:

—Nu'ahu 'behñahu me Jerusale, oguí zoñhu por guequi, nzonihu de gue'asēhu ne por gatho ri batsih_u, 29 ngue'a ma da zø ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuá nú'u to'o hinxa me'tsa ni 'nara batsi nixi xa nz_u.” 30 Y nuya pa'u ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya danga t'øhø ne ya t'uca t'øhø: “Yøt'e pa guí cobgahe pa hinda

zɔcaguihe rá cuɛ Ajuá.” ³¹ Xi majuani ma da thogui'ɛ ya ts'othogui, ngue'a nu'bu nugui dí sufri ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihma nú'ɛ tu ya ts'oqui.

³² Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñøhø nú'ɛ xqui t'ɛ'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyɛgui co ra Jesu. ³³ Ha nu mi zønga ja 'nara zi t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'ɛ má yoho ya 'ñøhø, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñei, ha nu'a ma'na ja rá ngaha. ³⁴ Y nu de mi zɔhni ra Jesu ja ra pont'i, nu'á bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuyɛ ya ja'i bi 'yøtca njaua, ngue'a nuyá hingui paði nú'a øt'e.

Ha nú'ɛ ya soldado mi 'bɔhni bi ma ra taħa'ɛ pa da nu to'o gue'a da daħa 'na de nuyá he ra Jesu. ³⁵ Y ndunthi ya ja'i mi 'bɔhni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya nda gá xodyo mi øtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra ha, bi pøhø, pe nu'bu xi majuani go guehni ra Cristo xuá meħna Ajuá pa da nda, dí ne ga hanthɔbya da mpøhøse.

³⁶ Nehe nuya soldado mi øtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi, ³⁷ ne mi embabi'ɛ:

—'Bɛ xi majuani go gue'i grá Nda de ya xodyo, mpøhøse núbya xa.

³⁸ Ne xqui thøtua ja rá ña ra pont'i 'nara t'ofø xqui t'ofø dega griego, ne dega lati, ne dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Nda de ya xodyo.”

³⁹ Nepɛ 'na de gue nú'ɛ ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyɛgui, bi ñama'ñɛ de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'Bɛ xi majuani go gue'i grá Cristo xuá meħn'a'i Ajuá pa gui nda, mpøhøse ne pøhøguihe.

⁴⁰ Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi zɛi nú'a bi ñama'ñɛ, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí tsu Ajuá pa gá mɔnga njabɛ? ⁴¹ Guí nu gue dí sufriħua mahyɛgui, pe nujá rí 'ñepi ga sufriħu pa ga juthɛ nú'a stá øthɛ, pe nuni ra 'ñøhø hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui.

⁴² Nepɛ nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcrí hudi ja ri hudi dega hmanda.

⁴³ Ra Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue núbya 'bestho ma gui 'bɛi con guecagui nuni mahets'i.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mɛxuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nzɔnga hñu nde, ⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura dɔnga xɔni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habɛ ma'na xmá nsunda, bi xøgue desde maña asta rí ga'ti. ⁴⁶ Nepɛ ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'yɛ.

Ne mi uadi bi mɔnga njabɛ, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabɛ ra nda gá soldado bi xøcambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuani nuna 'ñøhøni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'ɛ ya ja'i mi 'bɔhni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumɛi.

⁴⁹ Pe gatho nú'ɛ ya ja'i myá mpaði ra Jesu, ne 'raya 'behña xqui deni desde Galilea, bi gohi zi yabatho mi handa gatho nú'a bi nja.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Mi 'bɛ 'nara 'ñøhø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hnini Arimatea de ra hai Judea. Nu'á mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo. ⁵¹ Pe nu'á mi tø'mi da hyandua rá hmanda Ajuá, hangue nu'á himbi ne bi mfaxui yá mindai ngu nú'a xqui ncohi'ɛ ja yá hmunts'i.

⁵² Hangue nu'á bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsequi da 'yacua rá ndo'yo ra Jesu. ⁵³ Nepɛ bi ca'ma ja ra pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá pɛgui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui

nt'aguini ni 'nara ja'i. ⁵⁴ Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya.

⁵⁵ Ha nuya 'behña nú'ú xqui dena ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa habu xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo. ⁵⁶ Ha nu mi menga ja yá ngu'ú, bi hyoca 'raya hoga ñuni ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'ú nú'a nsabdo ngu mi mangan ra ley.

24

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

¹ Ra mudi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'ú ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñuni xqui hyoqui'ú, ne bi meui ma'ra yá mi'behñai. ² Y nu mi zoni'ú bi zudi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothma ra nt'agui. ³ Ne bi yut'i ja ra nt'agui'ú pe himbi zutuani rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu. ⁴ Ne nu'ú xi bi du yá mui ne himi pa te da 'yot'ú, ne mi damfri'ú bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñohø xqui hñe t'axi asta mri huexqui. ⁵ Pe nu'ú co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi guxa yá da. Ha nú'ú ya 'ñohø bi 'ñembabi'ú:

—¿Hanja e guí hoñhua ja ya nt'agui nú'a te? ⁶ Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñhu nú'a bi xi'ahu nú'bu nguí 'bahu Galilea. ⁷ Bi 'ñeñ'ahu gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi pe'tsi da t'ent'ua ja yá 'ye ya ts'oja'i nú'ú to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

⁸ Hangué nu'ú bi beni 'bestho de nú'ú ya noya xqui xipa ra Jesu. ⁹ Ha nu mi menc'ú de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'ú 'ret'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'ú to'o mri denhma ra Jesu. ¹⁰ Nú'ú to'o bi hñá'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá nana ra Cobo, ne nú'ú ma'ra ya 'behña. ¹¹ Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfri'ú, ne bi 'ñembabi nú'ú ya 'behña gue xqui 'be yá mfeni.

¹² Pe ra Pedro bi nest'ihí bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zoni'a bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hõnse nú'a ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bõnga 'na lado. Y nu'á bi menga habu mi 'bui, ne himi padi te da beni de nú'a xqui nja.

Yoho yá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú
(Mr. 16:12-13)

¹³ Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú, mi pe'tsa ngu 'ret'ama'ra kilometro rá ñabu de Jerusale. ¹⁴ De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'a xqui nja. ¹⁵ Ha de ts'a mri mpetue de nú'a xqui nja, ra Jesu bi zudi'ú ne bi ncompau má 'ñu. ¹⁶ Ne masque mri 'ñoui'ú pe himbi za bi badi'ú ua go mi gue'a. ¹⁷ Ha ra Jesu bi 'yambabi'ú ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá 'be guí 'yo má 'ñu guí mañhu? ¿Hanja guí tu ri muihu?

¹⁸ 'Na de gue'ú mrá thuhu ra Cleofa bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i padi nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá padigue?

¹⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be'a xa nja?

Y nu'ú bi 'ñembabi:

—Ha hinxcá 'yode de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'mehni Ajua, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ña ne pa mi ot'a ya danga t'ot'e ja yá thandi ya ja'i ne Ajua. ²⁰ Ha nuya nda gá macja ne nú'ú ma ndahu de ma hninihu bi gu ne bi 'yent'ua ja yá 'ye ra Pilato pa bi manda da tho'a ja 'nara pont'i.

²¹ Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'a mi ma da ñanjú nú'ú dyá me Israelhu, pe xi nú'bya ya pe'tsa hñu pa xa du. ²² Ha 'raya 'behña de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nepu picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu. ²³ Ne ena gue xqui hyanda 'raya enxé nú'ú bi xipi gue ya xqui yopa nte de ra du.

²⁴ Ne de gue'a bi ma 'rama compahe pa bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'ú gue bi zudi ngu nú'a xqui mangan ya 'behña,

ne eñ'ua nehe gue nixi gue'ua himbi hyanda ra Jesu.

²⁵ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja hinxcá beñhu nú'a xcá hñe'thu ja ra Măca T'ofu, ne hanja hinxcá camfrihu nú'a bi mąnga yá 'mehni Ajuá? ²⁶ ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogui njabu ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

²⁷ Nepu nu'á bi mudi bi xipabi'ua nú'a mąnga ra Măca T'ofu habu ma de ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da nda, desde ra mudi t'ofu de ra Moise ne gathu nú'a bi mąnga ma'ra yá 'mehni Ajuá.

²⁸ Ha nu mi zoni nú'a ra hnini habu mri ma'ua, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thoguihu. ²⁹ Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'ua ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, ngue'a ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yut'i ja yá ngu'ua pa da gohi con gue'ua. ³⁰ Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'ua. ³¹ Nú'a ra ora'a bi badi'ua gue go mi gue'a ra Jesu, pe nu'á 'bestho bi 'meditho de gue'ua.

³² Ne mri 'ñembabi'ua:

—iNe xi majuaní ndí tsahu 'nara johya ja ma corasohu nú'bu mi xicaguihu má 'ñu de ra Măca T'ofu!

³³ Nepu nu'á 'bestho bi gu yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zadini nú'ua 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi. ³⁴ Ne bi t'embabi nú'ua yoho:

—Xi majuaní xa yopa nte ma zi Hmuhu, ngue'a ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

³⁵ Nepu nú'ua yoho bi metuabi nú'a xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'ua ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ts'a mi ñatho de nú'a xqui hyandi'ua ne nú'a xqui nja, mi

damfri'ua ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'ua, ne bi 'ñembabi:

—'Buhu te rá 'ñentho.

³⁷ Pe nu'á xi bi ntsu, ne mi hu yá mai gue mi handa 'nara thedi. ³⁸ Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí tsuhu? ¿Pa te guí beñhu ja ri mfenihu njabu? ³⁹ Hyandga ma 'yehu ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihu ne hyandgahu xá hño, ngue'a 'nara ndahi hingui pe'tsa ra ngø nixi ra ndo'yo ngu guí hanthu dí pe'tsi.

⁴⁰ Y nu mi uadi bi mąnga njabu, bi 'ñutuabi'ua yá 'ye ne yá ua. ⁴¹ Pe nu'á himi tsa da gamfri ngue'a ngu xqui mpumfri'ua co ra johya, ne himi padi te da beni'ua. Nu'bu nu'á bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha gue ja te ga tsihu?

⁴² Nepu nu'á bi umba 'na xeni ra huá xqui hñaxi, ne 'na xeni ra t'afi dega colmena. ⁴³ Y nu'á bi hñani ne bi zi de ja yá thandi'ua. ⁴⁴ Nepu bi 'ñembabi'ua:

—Ya stá thogui nú'a dá xi'ahu nú'bu ndí 'bui con gue'ahu, ngue'a mi mahyoni da njabu gathu nú'a xa nt'ofu ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi mąnga ma'ra yá 'mehni Ajuá, ne nú'a mąnga ja ya Salmo.

⁴⁵ Nepu nu'á bi xipabi'ua nú'a mąnga ra Măca T'ofu pa bi za bi zo yá mfeni, ⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Njaua xa nt'ofu gue ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, mi mahyoni da du, ne rá hñupa mi mahyoni da yopa nte de ra du. ⁴⁷ Y nehe ena gue co rá ts'edi de rá thuhu'a ma da hma de gue'a gathu rá ngani ra ximhai, da mudi de guecua Jerusale da ts'ofu ya ja'i gue da ñobri pa dra pumba yá ts'oqui. ⁴⁸ Y nu'ahabya, ma gui damajuanihu de nuya ya t'ot'e xcá hanythu. ⁴⁹ Y nugui ma ga pehn'a'ihu ra Măca Ndahi nú'a xa ña't'ahu ma Dada. Pe ja da cohua ja ra hnini Jerusale asta hingui hñañhu nú'a ra ts'edi'a ma dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i
(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Nepu ra Jesu bi zixa gathu yá apostol bi bñi de ra hnini Jerusale

pa rí ma'ɛ ja 'nara zi t'ɛca hnini rá
thuhu Betania, y nu'á ja bá jɛxni yá
'yɛ pa bi jɛpabi'ɛ. ⁵¹ Y nu mi uadi
bi jɛpabi'ɛ, nu'á bi 'uegue de gue'ɛ,
bi ts'its'i pa mahets'i. ⁵² Y nu'á 'mɛfa
de xqui xɔcambeni ra zi Hmu Jesu, bi
mengui'ɛ pa Jerusale co ndunthi ra
johya. ⁵³ De guehni nzantho mi 'bɛi ja
ra ndɛnija mri xɔcambeni Ajuɛ. Njabɛ
gue'a.

NSANJUA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSANJUA

Ra Noya nú'a mi 'buhui Ajuá bi e bi njá'i

¹ Ante da nja mahets'i ne ra ximhai, nú'a to'o go ra Noya ya mi 'bui, y nu'á mi 'buhui Ajuá, ne nu'á go guesé'a Ajuá. ² Rá mudi mi othotho gatho nú'a te ja, pe nú'a to'o go ra Noya ya mi 'buhui Ajuá. ³ Y Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'yé'a pa go bi hyoca te gatho ja; y nu'bu nú'á hinte xa hyoqui, nu'bu hinte di jahma. ⁴ Ne go gue'a to'o ri unga ra te pa nzantho, ne go gue'a ra ñot'i nú'a ri yo'tua yá mfeni ya ja'i. ⁵ Ha nura ñot'i'a, ri yot'a ja ra 'bexuui, ne nura 'bexuui hinxa za xa ntate.

⁶ Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Xuua bá penna Ajuá pa da zofa ya ja'i. ⁷ Ne nu'á bá 'behni pa da damajuani de nú'a ra ñot'i, pa da gamfrihma gatho ya ja'i ngue'a go mri damajuani'a. ⁸ Ra Xuua hingo mi gue'a ra ñot'i, hønse bá 'behni pa da damajuani de ra ñot'i. ⁹ Nú'a to'o go ra ñot'i xi majuani, bá ehe de guecua ja ra ximhai ne go gue'a ri yo'tua yá mfeni gatho ya ja'i.

¹⁰ Nú'a to'o bi hyoca ra ximhai, ja bi 'ñe bi 'mucua ja ra ximhai, pe nuya ja'i himbi badi ua go mi gue'a to'o bi hyoca ra ximhai. ¹¹ Bá ehma de guecua ja rá ximhai'a, pe nuya mengu rá hai himbi numansu'a. ¹² Pe nu'bu tó'o bi numansu ne bi gamfribi rá thuhu'a, nu'á bi umbabi ra ts'edi pa bi mbatsi de Ajuá. ¹³ Ha nú'u to'o gatho xa gamfri'a, ya xa yopa 'mui ma'ra'yo, hingue dega ji, nixi dega ngø, nixi de rá paha 'nara 'ñøhø, hønse Ajuá go gue'a xa 'yøt'e pa xa yopa 'mui.

¹⁴ Nú'a to'o ra Noya bá e bi njá'i, ne bi 'mui con guecju, ne xi mrá hoja'i, ne nzantho mi mangua nú'a majuani. Ne dá handuahe rá nsunda'a, go gue'a rá nsunda Ajuá ra Dada nú'a pe'tsa rá

'ra T'u nehe. ¹⁵ Hangué nura Xuua bi damajuani de gue'a ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Go gue'a nú'a ndí xi'ahu, gue 'mefa de gueque mi ma da 'ñehe ma'na, nú'a ma'na ja rá nsu, ngue'a nú'a ya go mi 'bui rá mudi de gueque.

¹⁶ Gathoguihu stá hañhu de yá hño'a, ne hinhya'mu ri 'betcahu rá hñoja'i'a. ¹⁷ Ha nu Ajuá xqui hñuxa ra Moise pa go bi 'ñutcahu tengu rá ley'a, pe nubyá bá penna ra Jesucristo pa bá hancahu rá hñoja'i, ne nú'a go gue'a bi 'ñudi gatho maxøgue nú'a majuani. ¹⁸ Hinhya'mu to xa hyanda Ajuá ra Dada, pe nurá hmaca 'ra T'u'a bi 'ñutcahu tengu rá 'mui'a.

Ra Xuua Xi'tsate bi ma de ra Jesucristo

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ha nuya nda gá xodyo mi 'buhni Jerusale bi mehna 'raya macja ne 'rayá mfats'i'u nú'u mi t'embi ya levita, pa da c'a'tsa ra Xuua pa da 'yambabi ua go mi gue'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. ²⁰ Ha nura Xuua bi mangua nú'a majuani, himbi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui drá Cristo.

²¹ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bu ¿to'o'i? ¿Ha gue go gue'e grá badi Elía?

Nu'bu ra Xuua bi 'ñena:

—Hina, hingo guecagui.

Ha nu'ú bi yopa 'ñembabi ma'na'qui:

—¿Ha gue go gue'e rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe?

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

²² Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'bu ¿to'o'i ne te ri 'be'figue? Xi da xicje pa ma ga xiphe nehe nú'u to'o bá pencahe.

²³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nuga, hønse 'nadrá 'mehni pa ga mangua ja ra mbonthi nú'u ya noya bi mangua ra badi Isaía ne bi 'ñena: “Juañhu rá 'ñu ra Zidada.” Hangué dí xi'ahu, ntsø'mhu, ngue'a ya xa 'ñepu pa da nda.

24 Ha nuya ja'i xqui 'behni myá fariseo'ua. 25 Hangue nu'ú bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—'Bu hingo gue'e grá Cristo, nixi grá badi Elía, nixi rá danga 'mehni'i Ajuá nú'a ma da 'ñehe, nu'bú çhanja guí xi'tsate?

26 Ha nura Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga bá 'bencagui pa ga xi'ts'a'ihua co ra dehe. Pe 'bui 'na con gue'ahua nú'a nixi guí patua rá 'befi.

27 Go gue'a bra 'befa de gueque, ne ma'na ra dangui rá nsu de gueque, nixi dí 'ñepqui ngugui ga xo'tua rá nthasthi de yá thiza'a.

28 Njabu bi mangan ra Xuua nuni ri'nandi de ja ra dathe Jordá ja ra hai Betabara habu mi xi'tsate'a.

Ra T'uca Deti nú'a bá pehna Ajuá

29 Nurá hyax'a ra Xuua bi hyanda ra Jesu mbra e da zudi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ndi, hyanthua núni bá pehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñ'a'ti, y go guehni pu'tua yá ts'oqui ya ja'i. 30 Ne go guehni ndí xi'ahua mi ma da 'ñehe 'mefa de gueque ne ma'na ra dangui rá nsu, ngue'a ya go mi 'bui rá mudi de gueque. 31 Nuga hindí patuahma tengu rá 'befini, pe bá 'bencagui ga xi'ts'a'ihua co ra dehe pa njabu gatho'ihua gyá me Israelhua da za gui pahua gue go guehni ra Cristo xpá mēhna Ajuá pa da nda.

32 Nehe ra Xuua bi ma de nú'a te xqui nja ne bi 'ñena:

—Nuga dá handa ra Maca Ndahi bá cai de mahets'i ngu 'nara zi domitsu, e bi zudini. 33 Nuga hindí patuahma tengu rá 'befini, pe nú'a to'o bá pencagui ga xi'ts'a'ihua co ra dehe go gue'a bi 'ñengagui: “Ma gui hyanda ra Maca Ndahi dua cai de mahets'i, e da zudi 'nara zi 'ñøhø pa da 'muhui, y nu'á go gue'a ma da xi'ts'ahua dega Maca Ndahi.” 34 Nuga stá handi hangue drí damajuani gue go guehni rá T'ua Ajuá.

Yá mudi nxadi ra Jesu

35 Ha nurá hyax'a ra Xuua mi 'bahni ma'na'qui co yoho yá nxadi.

36 Nepu bi hyanda ra Jesu mi 'yoni ne bi 'ñena:

—Ndi, hyanthua núni bá pehna Ajuá, nja ngu 'nara zi t'uca deti nú'u tho dega hñ'a'ti.

37 Ha nú'u yoho yá nxadi ra Xuua mi 'yøde njabu, 'bestho bi deni'ua ra Jesu. 38 Nepu nura Jesu bi mpants'i ne bi hyandi mri deni'ua ne bi 'ñembabi:

—çTe 'be grí 'ñehua?

Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Xahnate, çhabu guí 'baigne?

39 Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Maha pa gui pahua habu dí 'bui.

Y bi meui'ua pa bi badi habu mbi 'bui'a. Bi zoni ngu nzanga 'ret'a ne bi 'mahuini gatho ra pa.

40 Ha nú'u yoho ya nxadi xqui 'yøde nú'a bi mangan ra Xuua ne xqui dena ra Jesu, 'na de gue'ua mrá thuhu ra Andre ne mrá cu ra Simu Pedro. 41 Nú'a ra Andre'a bi ma bá dama c'a'tsa ra Simu Pedro ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahue ra Cristo nú'a xpá mēhna Ajuá pa da nda.

42 Nepu bi zits'i'a pa habu mbi 'bu ra Jesu. Ha nura Jesu mi hyanda ra Simu bi 'ñembabi'a:

—Nu'i grá Simu rá t'ua'i ra Joná. Nubyá go dí hup'a'i grá Pedro. —Nú'a ra thuhu'a rí bøni da 'ñena 'nara do.

Ra Jesu bi zofo ra Lipe ne ra Natanael pa dyá nxadi

43 Ha nurá hyax'a ra Jesu mi beni da ma pa Galilea, pe 'met'o bi ma bá c'a'tsa ra Lipe ne bi 'ñembabi:

—Bá ehe tengagui pa ma nxadi'i.

44 Ha nura Lipe mrá me Betsaida habu mrá mengu ra Andre ne ra Pedro. 45 Nepu nura Lipe bi ma bá c'a'tsa ra Natanael ne bi 'ñembabi:

—Stá hanthe ne stá pahuebya ra Cristo nú'a mi ma da mēhna Ajuá pa da nda ngu bi 'yofu ra Moise ja ra ley ne ngu bi 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá maya'bu, ne go gue'a ra Jesu rá t'ua ra Jose ra me Nasare.

46 Ha nura Natanael bi 'ñembabi:

—Pøde hinda za da bonga 'na xi di ja rá nsu nuni Nasare.

Nu'bu ra Lipe bi 'ñembabi:

—Maha pa gui hyandi 'bu hingui camfri.

⁴⁷ Ha nura Jesu mi hyanda ra Natanael bra e da zudi bi 'ñena:

—Ndi, hyanthu go guehni 'nara me Israel, nuni xi majuani camfri Ajuá, y hingrá hyate.

⁴⁸ Nu'bu nura Natanael bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí paçagui?

Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Himi xi'atho ra Lipe pa e gui c'ascagui, dá hant'a'i nguí 'bai ja rá ua 'nara 'bai gá igo.

⁴⁹ Nu'bu ra Natanael bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i go gue'e xi majuani rá T'u'i Ajuá, ne go gue'e grá Nda de ya me Israel.

⁵⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí camfrigui hõnse ngue'a dá xi'a'i gue dá hant'a'i ja rá ua ra igo? Ma gui hyanda ma'ra ya t'õt'e ma'na dya dangui de nú'a dá xi'a'i.

⁵¹ Ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuani dí xi'ahu gue ma gui hyanthu da xogui mahets'i, ne gui hyanduahu yá εnxε Ajuá di pøts'e ne dí cai nuua habu di 'bui Nú'a To'o e bi Nja'i.

2

'Nara nthati nuni Ncaná de ra hai Galilea

¹ Rá dat'mani bi nja 'nara nthati nuni ja ra hnini Ncaná de ra hai Galilea, ne xqui zøni de guehni rá nana ra Jesu. ² Nehe ra Jesu bi zøni de guehni co yá nxadi ngue'a bi ts'ohna ja ra nthati. ³ Ne de mi 'buhni'a, bi thegue ra vinu, ha nurá nana ra Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya bi thegue ra vinu.

⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi rá nana:

—¿Pa te go guí xicagui? Gue nuga ri 'beta ma ora pa da hneca ma ts'edi.

⁵ Nepu nurá nana'a bi 'ñembabi nú'u to mi faste ja ra ngo:

—'Yøthu gatho nú'a da xi'ahuni.

⁶ Ne mi tihni 'rato ya danga mpothe dega do xqui t'ehni pa mi øt'a ra nt'axqui ya xodyo ngu myá nzai'u. Ne cada 'na de nú'u ya mpothe mri 'ñenga yoho o hñu xøni ra dehe.

⁷ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u to'o mi 'yoni mi faste:

—Ñu'tshu ra dehe nuya ya mpothe.

Ha nu'ú bi xit'a ra dehe asta habu bi ñuts'i. ⁸ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nubyá, 'ya'tshu ts'u ne hñá'tsuahu ra nda de nuna ra ngo.

Nu'bu nu'ú bi 'yøt'a ngu nú'a bi sipabi'u. ⁹ Ha nú'a ra nda de ra ngo bi zamacuhi nú'a ra dehe xqui t'øt'e da mvinu, y nu'á himi paði habu xqui 'ñehe nú'a ra vinu, hõnse nú'u ya maste xqui 'ya'tsa ra dehe, go gue'u mi paði. Hangué nura nda de ra ngo bi zohna nú'a ra navio mi øt'ango, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Nzantho nú'u to'o øt'ango, 'met'o ri unga nú'a ra vinu xá cahi, nepu de ya sta niña co ra vinu nú'u to'o xa ts'ohni, ja da t'umba nú'a hingui cahi. Pe nu'i, xcá pe'tsta ra hoga vinu ne hinxcá untho asta nú'ya ja gá uni.

¹¹ Ra Jesu bi 'yøt'a nú'a rá mudi ra danga nt'udi nuni Ncaná de Galilea. Ne njabu bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda, ne yá nxadi ma'na bi gamfri gue go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

¹² Nepu nura Jesu bi ma pa Ncaperna, ne bi meui rá nana ne yá cu ne yá nxadi, ne ja bá 'buhni'u 'raya pa.

Ra Jesu bi 'yenga nú'u mri mpa mbo ra ndanija

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Nepu de guehni ra Jesu bi ma pa Jerusale ngue'a mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo de ya xodyo. ¹⁴ Ne bi hyanda 'raya ma mi 'buhni ja ra patio de ra ndanija, 'ra mi pa ya ndamfri, 'ra mi pa ya deti, ha nu ma'ra mi pa ya domitsu; ne mi huhni 'ra to'o mi pata ya boja. ¹⁵ Hangué nura Jesu bi met'a 'nara nthahi pa bi 'yeni co ya mfei nuya mbo'oni de mbo ra ndanija mahyegui co ya ma, nehe bi xamba yá boja nú'u to'o mi pata ya

boja, ne bi p̄ants'ua yá mexa, ¹⁶ ne bi ñembabi nú'ú to'o mi pa ya domitsu:

—¡J̄ucj̄u pa thi ri domitsuḥ, oja guí huxḥua ri 'mahḥ mbo rá ngu ma Dada!

¹⁷ Ha nuyá nxadi bi beni gue njabḥ xqui t'ofó ja ra M̄aca T'ofó habḥ ena: “Xi dí te ma vida pa ga sup'a'i ri ngu.” Ne nuyá nxadi bi zo yá mfeni gue nú'ú ya noya mi mā de ra Jesu.

¹⁸ Ha nuya nda gá xodyo bi ñembabi ra Jesu:

—¿Te ma danga nt'udi da za gui ñutcahe pa ga pahe to rá n̄sequi'a pa guí øt'a njabḥ?

¹⁹ Nu'bá ra Jesu bi dadi ne bi ñembabi'ú:

—'Bḥ gui yø'thḥ nuna ra nija, nuga co hñupa ga yopa 'ba'ma ma'na'qui.

²⁰ Nu'bá nu'ú bi ñena:

—Ñotema'rato njeya pa bri 'ba'ma nuna nijana, ¿nepḥ nu'i guí ena gue co hñupa ma gui yopa 'ba'ma ma'na'qui?

²¹ Pe nú'a ra nija mi m̄anga ra Jesu, mi mā de rá ndo'yo sehe'a. ²² Ha nu de mi nanga ra Jesu de ra du, nu'bá yá nxadi bi beni'ú nú'ú ya noya xqui mañ'a. Hangue bi gamfri'ú gue bi njabḥ ngu nú'a xqui t'ofó ja ra M̄aca T'ofó, ne ngu nú'a xqui m̄anse'a gue ma da yopa nte.

Ra Jesu patuatho yá mfeni gathoya ja'i

²³ Ha nu de mi 'bḥni ra Jesu nuni Jerusale ja ra ngo de ra pascua, ndunthi ya ja'i bi gamfri gue go mi gue'a bá pehna Ajuá pa da nda, nguetho nu'ú bi hyanda ya danga nt'udi mi øt'a. ²⁴ Pe nura Jesu himi ne da ñoui'ú ngue'a mi patuatho yá mfeni'ú. ²⁵ Ne himi honi'a to'o da xipabi tengu yá 'm̄ai ya ja'i, ngue'a nu'á mi patuase yá mfeni'ú.

3

Ra Jesu ne ra Nicodemo

¹ Ha mi 'bḥ 'nara ñøhø mrá thuhu ra Nicodemo mrá nda de ra hmunts'a nda gá xodyo, ne mrá fariseo. ² Nu'á bi ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu ne bi ñembabi:

—Xahnate, dí pahe gue Ajuá xpá meñ'a'i pa gui xancaguihe, ne guí 'bḥi con gue'a, ngue'a 'bḥ hingrí 'bḥma con gue'a hinda za gui 'yøthma nuya danga nt'udi guí øt'e.

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—Xi majuani dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda yopa 'm̄ai ma'ra'yo hinda za da 'm̄u ja rá hmanda Ajuá.

⁴ Nu'bá ra Nicodemo bi ñembabi:

—¿Hanja da za 'nara ndaxjua ja'i da yopa 'm̄ai ma'ra'yo? ¿Ha gue da za da yopa yut'a ja rá m̄ai rá nana ne da yopa 'm̄ai?

⁵ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—Xi majuani dí xi'a'i, nu'a tó'o hinda 'm̄ai de ra dehe ne de ra M̄aca Ndaḥi, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá. ⁶ Nuto gatho bi mbatsi dega ja'i, gue'a 'nara ja'i, ha nu'a tó'o bi yopa 'm̄ai ma'ra'yo dega M̄aca Ndaḥi, gue'a 'bḥi dega hoga ndaḥi. ⁷ Oguí 'yø ngue'a dí xi'a'i gue mahyoni gui yopa 'bḥḥ ma'ra'yo. ⁸ Nura ndaḥi 'yo habaraza, ne guí øde bḥ, pe hinguí paḍi habḥ brí ñehe nixi habḥ rí ma. Njabḥ nehe ra M̄aca Ndaḥi nú'a ri m̄pefi ja yá mfeni nuto gatho xa 'm̄ai ma'ra'yo de gue'a.

⁹ Nu'bá bi dadi ra Nicodemo ne bi ñembabi:

—¿Pe hanja da za da njabḥ?

¹⁰ Ha nura Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—¡Conque grá xahnate de Israel ne hinguí paḍi nuya ya t'øt'e! ¹¹ Xi majuani dí xi'a'i, dí mañhe nú'a dí pahe, ne dí damajuanihe de nú'a stá hanthe, pe nu'ahú hinguí ne gui camfriḥ nú'a dí damajuanihe. ¹² 'Bḥ hinguí camfriḥ nú'a dí xi'ahḥ de nú'a jawa ja ra ximhai, nu'bá ¿hanja da za gui camfriḥ 'bḥ ga xi'ahḥ ya t'øt'e de mahets'i?

¹³ Ni 'nara meximhai hinxa ma mahets'i pa bá h̄a ra noya de ya t'øt'e de guehni, h̄onse nú'a to'o bá cai de mahets'i, go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i, go gue'a mā de ya t'øt'e de mahets'i ngue'a ja ra menguni. ¹⁴ Y Nú'a To'o e bi Nja'i ma da t'ø'tuabi ngu bi 'yøt'a

ra Moise bi pø'tsa ra qu'eña dega bøja maña ja 'nara za nu de mi 'bui ja ra 'yo'mtha, njabũ nehe mahyoni dra 'bø'tse maña ja 'nara za Nú'a To'lo e bi Nja'i. ¹⁵ Pa njabũ nuto gatho da gamfri'a hinda 'mɛdi, ma da mɛ'tsa ra te pa nzantho.

Ajuã maði gatho ya ja'i de ra ximhai

¹⁶ Ajuã xi bi maði nts'edi gatho ya ja'i de ra ximhai, hangue bá pɛhna rá 'ra T'ũ, pa nuto gatho da gamfri'a hinda 'mɛdi, nú'ú ma da mɛ'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Ajuã bá pɛhna rá T'ũ pa guecua ja ra ximhai pa da pøhø ya ja'i, hingue pa da mɛhni'ũ ja ra nidu.

¹⁸ Nu'a tó'lo camfri'a hinda 'bɛhna ja ra nidu, pe nu'a tó'lo hingui camfri'a, gue'a ya xa t'ɛ'mbi pa dra 'bɛhna ja ra nidu, ngue'a hinxa gamfri bi rá thuhu rá 'ra T'ũ Ajuã. ¹⁹ Nu'ú ma dra 'bɛhna ja ra nidu ngue'a ra ñot'i bi zøhø ja ra ximhai, pe nu'ú ma'na ri ho da 'mɛta ja ra 'bɛxuui ngue'a hingui ho nú'a øt'e'ũ. ²⁰ Nuto gatho øt'a ya t'øt'e hingui ho, ri ɛtsa ra ñot'i ne hingui cuat'a ja ra ñot'i ngue'a tsu da hnequi yá ts'o'bɛfi. ²¹ Pe nu'a tó'lo øt'a ngu nú'a mǎnga majuani, gue'a cuat'a ja ra ñot'i pa da hnequi gue nú'a øt'e, øt'e co rá ts'edi Ajuã.

Ra Xuua Xi'tsate bi yopa ma de ra Jesu

²² Nepũ 'mɛfa ra Jesu bi ma pa ra hai Judea co yá nxadi, ne ja bá 'bui ni'ũ 'raya pa, ne bá øt'a ra sistehe de guehni. ²³ Ne nura Xuua mi øt'a ra sistehe nuni Enón gueta Salim, ngue'a xi mi ja ndunthi ra dehe de guehni, ne mi pa ya ja'i pa mri nxistehe'ũ. ²⁴ Ne ra Xuua hinxqui jot'atho ja ra fadi.

²⁵ Ha nuyá nxadi ra Xuua mi ntsanoyau 'rayá mixodyoui de ra sistehe pa ra nt'axqui. ²⁶ Nepũ bi ma ya nxadi bá c'a'tsa ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, nu'i gá damajuani de nú'a ra 'ñøhø gá nuui ri'nandi ra ðathe Jordá, ha nubyá bí øt'a ra sistehe nehe, y gatho ya ja'i pa ja rí mani.

²⁷ Nu'bú ra Xuua bi ðadi ne bi 'ñembabi'ũ:

—Hinda za te da mɛsɛ 'na 'bũ Ajuã hingo da 'bɛpa 'na. ²⁸ Nu'ahũ ya xcá 'yøhũ stá mǎ gue hingo guecagui drá Cristo nú'a xpá mɛhna Ajuã pa da nda, hønse bá pɛncagui pa go ga 'mɛt'o de gue'a. ²⁹ Nja ngu 'nara 'ñøhø to'lo ri nthatui 'nara 'bɛhña, go gue'a rá 'bɛhña'a. Ne nurá amigo nú'a ra 'ñøhø ra medinthati di 'bahui ne øts'e te mǎ, ne da johya'a nu stí 'yøtua rá noya ne sta hyandi da mɛui rá 'bɛhña. Njabũ nehe xi drí johya ngue'a dí øde de nú'a bí øt'a ra Jesu, ne ngue'a dí øde gue ndunthi ri ðeni'a. ³⁰ Ngue'a nu'a mahyoni ma'na go da nja rá nsu'a, ha nuga da uadi ma nsu.

Rá T'ũ Ajuã nú'a bá ehe de mahets'i

³¹ Ngue'a nu'a xqui 'ñehe de mahets'i, hangue ma'na ja rá nsu de gatho, pe nu ngugui drá ja'itho de ra ximhai, hangue dí paði nsøcta nú'ũ ya t'øt'e jua ja ra ximhai. ³² Y nú'a go gue'a mǎ de nú'a te xpá hyandi ne de nú'a te xpá 'yøde nuni mahets'i, pe masque njabũ, hinto camfri bi nú'a maña. ³³ Pe nu'a tó'lo da gamfri bi nú'a maña, nehe mǎ gue Ajuã mǎnga majuani. ³⁴ Ngue'a nurá T'ũ Ajuã xpá mɛhni mǎnga nú'ũ ya noya bá xipabi Ajuã, ngue'a nu'a xa umba maxøgue rá ts'edi ra Mǎca Nðahi. ³⁵ Ajuã ra Dada xi di maði rá T'ũ, hangue xa 'yɛnt'ua gatho ja rá 'yɛ'a. ³⁶ Nu'a tó'lo camfri ra T'ũ, go gue'a pɛ'tsa ra te pa nzantho, pe nu'a tó'lo hingui ne da gamfri ra T'ũ, hinhya'mũ da zũ ra te pa nzantho, hønse rá cue Ajuã ma da zudi'a.

4

Ra Jesu bi zofo 'nara 'bɛhña me Nsamaria

¹ Ha nura Jesu bi baði gue nuya fariseo xqui 'yøde'ũ gue ma'na mi ndunthi yá nxadi'a ne ma'na mi øt'a ra sistehe'a que ra Xuua. ² Masque ra Jesu hingo mi øt'a ra sistehe'a, pe nuyá nxadi ha. ³ Y nu mi 'yøde ra

Jesu gue mi hmanga njabu, bi bõni de guehni Judea pa bi mengui Galilea.

⁴ Ne mi pe'tsi da 'randa Nsamaria.

⁵ Ne bi zõnga ja ra t'uca hnini Sicar de Nsamaria guetbu habu mi o rá hai ndu ra Cobo nú'a xqui zocua ndu ra Jose rá t'u. ⁶ Ne ja mi jani 'nara poso nú'a bi gohui rá thuhu ra Cobo. Nepu nura Jesu ja bi ntsayani ngue'a xqui zabi ja ra 'ñu. Y ya mi ngu nzanga 'rato nde. ⁷ Nepu de guehni bi zõhõ 'nara 'behña mrá me Nsamaria, e da 'yat'a ra dehe ja ra poso. Ha nura Jesu bi 'yadi ne bi 'ñembabi:

—'Raca ts'u ra zi dehe ga tsi.

⁸ Ha nuyá nxadi'a xqui ma tai pa da dai te da zi'u. ⁹ Y nú'a ra 'behña me Nsamaria bi 'ñembabi ra Jesu:

—¿Hanja guí acagui ra dehe, gue nu'i grá xodyo ha nuga drá me Nsamaria?

(Bi 'ñembi njabu ngue'a ya xodyo himi tsa nixi da ñaui ya me Nsamaria.) ¹⁰ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu gri pahma nú'a unga Ajuá, ne 'bu gri pahma nú'a to'o a'a'i ra dehe, nu'bú go xcá 'yacagui, ne nuga stá 'ra'a'i ra dehe dega te pa nzantho.

¹¹ Ha nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, hingrí hña con te gui 'yat'a ra dehe, ha nura poso xá hñe. Nu'bú, ¿habu ja nú'a ra dehe dega te guí engagui? ¹² ¿Ha gue ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahu ra Cobo, nú'a to'o bi zogahe nuna poso? Y nu'á ja mi tsitheua co yá t'u ne co yá mbo'oni.

¹³ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nuto gatho da zi nuni ra dehe da yopa zu ra nduthe. ¹⁴ Ha nu'a tó'o da zi nú'a ra dehe dí ungá, hinhya'mu da yopa zu ra nduthe, ngue'a nú'a ra dehe ga umbabi, da nja ngu 'nara pøthe ja rá coraso, di pøhø pa da umba ra te pa nzantho.

¹⁵ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, 'raca ts'u de nú'a ra zi dehe pa hinhya'mu da yopa zuca ra nduthe, ne pa hinhya'mu ga eheua ma'na'qui ga 'ñai.

¹⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue da rí ma ua tsi ri dame.

¹⁷ Nu'bú nú'a ra 'behña bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Jo'o ma dame.

Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame. ¹⁸ Pe xcá pe'tsa cut'a ri dame ne nú'a ra 'ñõhõ guí 'bahuibya, hingo ri dame'a. Hangue majuani nú'a guí ma gue jo'o ri dame.

¹⁹ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Ndada, pøde go gue'e 'nará 'mehni'i Ajuá. ²⁰ Nu'bú te xi guí mangue de ndu ma dadahu bi xocambeni Ajuá nuni ja ra t'õhõni, ha nu'ahu gyá xodyohu guí mañhu gue mahyoni dra sòcambeni Ajuá nsøctho de guehni Jerusale.

²¹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, camfri nú'a dí xi'a'i, gue ma da zø ra pa guí xocambenihu Ajuá ra Dada pe ya hinga nuni ja ra t'õhõ, nixi de guehni Jerusale. ²² Nu'ahu hinguí pahu nú'a guí xocambenihu. Pe nuje ha, dí pahe nú'a dí xocambenihe, ngue'a ra pøhøte bá ehe de ja ya xodyo. ²³ Mi ma da zø ra pa y ya bi zõhõ gue nu'u tó'o xi majuani da xocambeni Ajuá ra Dada, ma da xocambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe. Ne Ajuá ra Dada ri ho dra sòcambeni'a njabu. ²⁴ Ajuá go gue'a dega Nðahi ne hinguí hnequi, hangue nu'a tó'o da xocambeni'a, mahyoni da xocambeni dega jamfri ne ngu rí 'ñehe.

²⁵ Nu'bú nura 'behña bi 'ñembabi:

—Nuga dí padi gue ma da 'ñehe ra Mesía go ra Cristo nú'a ma da mehna Ajuá pa da nda. Ne nu stí zø'a gatho go ma da xicju'a.

²⁶ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecsε dí ñauihya.

²⁷ Y nura ora'a bi zõhõ yá nxadi, ne nu'ú bi 'yø ngue'a ra Jesu mi ñaui 'nara 'behña. Pe nu'ú hinte bi 'yambabi ra Jesu te mi ambabi nixi hanja mi ñaui'a. ²⁸ Nu'bú nura 'behña bi zopu rá xõni ne bi menga ja ra hnini ne bi 'ñembabi nú'u mi 'buhni:

²⁹—Maha ma guí hyanthu nú'a to'o xa xictho te gatho stá øt'e. ¿Ha hingo

di gue'a ra Cristo 'bu, nú'a mi ma da mēhna Ajuā pa da nda?

³⁰ Nepu nuya ja'i'ū bá ehe pa e da c'a'tsa ra Jesu. ³¹ Ha nu mi ma nú'a ra 'behña, nuyá nxadi ra Jesu bi bantebi ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, bá e gui ñuni.

³² Pe nu'á bi 'ñembabi'ū:

—Dí p'e'tsa 'nara hñuni ma ga tsi, nú'a nixi guí pahū.

³³ Ne nuyá nxadi bi 'ñembabi'ū 'na ngu 'na:

—¿Ua to xpá hñampi te da zi 'bu?

³⁴ Ha ra Jesu bi 'ñembabi'ū:

—Numa hñuniga gue'a ga ø'tuabi rá paha nú'a to'o bá pēncagui ne ga pēpa rá 'bēfi asta hinga juati. ³⁵ Guí mañhū gue di 'bē goho nzana pa da nja ra sofo, ¿ha ngue ha? Pe nuga dí xi'ahū: Ndi, hyanthū ya 'bot'i ya xa ñats'i pa da sofo. ³⁶ Nuya xofo hani yá thaha ne jats'i 'nara hoga sofo. Hanguē nuya xofo ma da johyauī ya mot'i. Njabatho nehe nú'a to'o da tanga ma noya, ma da hñanga yá thaha ne da munts'a ya ja'i pa da m'e'tsa ra te pa nzantho. ³⁷ Nja ngu engā ya ja'i: “'Na'ño to'o pot'i, 'na'ño to'o xofo.”

³⁸ Hanguē nuga stá pēñ'a'ihū pa gui muntshū ya ja'i, ngu 'nara sofo nú'a hinxcá pēfihū. Ma'ra xa mpēfi, ha nu'ahú guí xopabihū yá 'bot'i'ū.

³⁹ Ne ndunthi ya mengu nú'a ra hnini'a de Nsamaria bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mēhna Ajuā pa da nda, ngue'a nura 'behña xqui damajuani ne xqui 'ñena gue nu'á xa xiptho gatho nú'a te xqui 'yøt'e. ⁴⁰ Hanguē nu mi zøhni ya me Nsamaria habū mi 'bu ra Jesu, bi bantebi gue da 'mahui'ū, hanguē nu'á bi 'mahui'ū yo pa. ⁴¹ Ne xi ndunthi ma'ra bi gamfri ra Jesu ngue'a go mi zofos'e'a. ⁴² Ha nu'á bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Nubyá dí camfrihe hinguē hønse ngue'a go gá xicje, dí camfrihe ngue'a ya stá øsehe te xa mā, ne dí pahē gue xi majuani go guehni ra Pøhøte de ya ja'i gatho rá ngūni ra ximhai.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá t'ū 'nará danga maste ra nda

⁴³ Ha nu mi thogui nú'ū yo pa, ra Jesu bi ma pa ja rá hai Galilea. ⁴⁴ Ne nu'á xqui mǎnsē ne xqui 'ñena: “Ni 'nará 'mēhni Ajuā hingui hnumansu ja rá hai.” ⁴⁵ Ha nu mi zønga Galilea'a nuya mengu de guehni bi umba ntsaya ngue'a xqui hyandi'ū gatho ya danga nt'udi xqui 'yøt'e'a nuni ja ra ngo Jerusale, ngue'a nehe nuya mengu rá hai xqui ma ja nú'a ra ngo'a.

⁴⁶ Nepu nura Jesu bi yopa zønga ma'na'qui nuni Ncaná de Galilea habū xqui 'yøt'e da mvinu ra dehe. Y nuni Ncapernau mi 'bahni 'nará danga maste ra nda ne mri hñenga rá t'ū. ⁴⁷ Y nu'á bi 'yøde gue ra Jesu xqui menga de Judea ne ya xqui zønga Galilea, hanguē bi ma há mi 'bu'a pa bá bantebi da mēui ja rá ngu pa da 'yøthebi rá t'ū ngue'a ya mi nedu hmaha. ⁴⁸ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu hingui hyanthū ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e, hingui camfrihū.

⁴⁹ Ha nura danga maste bi 'ñembabi: —Ndada, maha, pa hinda du ma zi t'ū.

⁵⁰ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma, ya 'bui xá hño ri t'ū.

Ha nu'á bi gamfri nú'a bi xipa ra Jesu, ne bi gu rá 'ñu bi ma. ⁵¹ Y de mri ne ra 'ñu bi 'ñe yá 'bēgo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ya 'bui xá hño ri t'ū.

⁵² Hanguē nu'á bi 'yambabi'ū ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma ora bi mudi bi tsayabi ra hñeni?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Mande ngu nzanga yoto bi tsayabi ra nzø.

⁵³ Nu'bú nura dada bi beni gue mi gue'a ra ora xqui xipabi ra Jesu gue ya mi 'bui xá hño rá t'ū. Hanguē nu'á ne gatho nú'ū mi 'bui ja rá ngu bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xqui mēhna Ajuā pa da nda. ⁵⁴ Go gue'a rá ñoho ra danga nt'udi bi 'yøt'a ra Jesu nuni Galilea ne go bi 'yøt'e'a de bá penga Judea.

5

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara ts'onate nuni Betesda

¹ Nepu 'mefa bi nja 'nará ngo ya xodyo nuni Jerusale, ne ra Jesu bi mani. ² Y de guehni Jerusale mi ja 'nara mothe xqui thu'mbabi rá thuhu Betesda de ra hñaquí ebreo, habu mi ja cut'a ya porta, ne mi gueta ra gosthi hnini habu mi thu'mbabi ra 'Ñu gá Ma'yo. ³ Ha mi 'boni ndunthi ya da'thi, ya goda, ya doua, ne ma'ra ya ts'onate mi tømí rá nhuat'i ra dehe. ⁴ Ngue'a ja ra ora mi çaini 'nará enxε Ajuá ja ra mothe pa mi uant'a ra dehe. Ne nu'a tó'o rá madi mi cut'a mbo ra dehe ora dra huant'i, nú'á go gue'a mi ñani de nu'araza ra hñeni mi pe'tsi. ⁵ Ha mi 'buhni 'nara 'ñøhø ya mi pe'tsa 'natema'ret'a ma hñato njeya de mri hñeni. ⁶ Ha nura Jesu bi hyandi mi 'beni ne bi badi gue ya'bu xqui njabu, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne gui ñani?

⁷ Ha nura da'thi bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Ndada, jo'o to'o da cutcagui mbo ra mothe nura ora sta huat'a ra dehe, ha nura ora ga nehma ga cut'i nu ma'na da dama 'met'o de gueque.

⁸ Hangué ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nanguí, jaxa ri mfidi ne 'yo.

⁹ Nu'bú nura 'ñøhø'a 'bestho bi ñani, ha bi gaxa rá mfidi ne bi 'ño. Ha nura pa'a mrá pa dega tsaya. ¹⁰ Hangué ya nda gá xodyo bi 'ñembabi'a:

—Núbya rapaña go ra pa dega tsaya, ne ma leyhu hingui unga nsequi gui hñaxa ri mfidibya.

¹¹ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a to'o bi 'yøthegui go gue'a bi xicagui gue ga jaxa ma mfidi ne ga 'yo.

¹² Nepu nu'á bi 'yambabi:

—¿To'o bi xi'a'i gui jaxa ri mfidi ne gui 'yo?

¹³ Ha nú'a ra 'ñøhø xqui ñani himbi badi to'o xqui 'yøthe'a, ngue'a mi 'buhni ndunthi ya ja'i y nura Jesu ya xqui ma.

¹⁴ 'Mefa ra Jesu bi hyonga nú'a ra da'thi mbo ra ndanija ne bi nthëui ma'na'qui ne bi 'ñembabi:

—Nu'i ya xcá ñani. Ya oxqui ma gui yopa 'yøt'a ya ts'oqui ma'na'qui, pa hingui thogui ma'ra ya ts'othogui ma'na strá nts'o.

¹⁵ Nepu nura 'ñøhø'a bi ma bá xipa ya nda gá xodyo gue go mi gue'a ra Jesu xqui 'yøthe'a. ¹⁶ Hangué por gue'a ya nda gá xodyo xi mi utsa ra Jesu, ne xi mi ne da hyohma, ngue'a nu'á mi øt'a ya danga nt'udi de nuya pa dega tsaya. ¹⁷ Nu'bú ra Jesu bi 'ñena:

—Ajuá ma Dada hingui tsaya di mpefi, njabuthogui nehe hindí tsaya.

¹⁸ Hangué nuya nda gá xodyo ma'na xi mi 'ramanu da hyohma, ngue'a nu'á himi øta ra ley nú'a mi ma de ra pa dega tsaya, ne ngue'a mi ma gue Ajuá mrá Dada'a, y njabu mri nhyεcuaui Ajuá.

Ra Jesu ma de rá ts'edi xa umba Ajuá rá Dada ngue'a go gue'a rá T'u'a

¹⁹ Hangué ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi majuañi dí xi'ahu, hinda za te da 'yøt'ase rá T'u Ajuá. Ngue'a nu'á handi te gatho øt'a Ajuá rá Dada, y nú'a handi gue'a øt'e nehe, ngue'a te gatho øt'a rá Dada, gue'a øt'a ra T'u nehe. ²⁰ Ajuá ra Dada xi madi rá T'u, ne utuabi te gatho øt'e'a. Ne ma da 'ñutuabi yá 'befi ma'na dya dangui que nú'u xcá hyanthu, pa xi gui 'yøhu.

²¹ Ajuá ra Dada jaxa gatho nú'u xa du ne umbabi'u ra te. Njabu nehe rá T'u'a umbabi ra te to'oraza nú'a go da ne'a. ²² Ajuá ra Dada hingui ha'mba nguenda ni 'nara ja'i, nguetho gatho xa 'yent'ua ja rá 'yε rá T'u pa go da hñam'ba nguenda'a, ²³ pa njabu gatho ya ja'i da numansu ra T'u ngu di numansu'u Ajuá rá Dada. 'Bu to'o hingui numansu ra T'u, nehe hingui numansubi rá Dada nú'a to'o bá pehni.

²⁴ Xi majuañi dí xi'ahu: Nu'a tó'o huxa nt'øde nú'a dí ma ne camfri Ajuá nú'a bá pencagui, pe'tsa ra te pa nzantho, ne hinda 'behna ja ra nidu, ngue'a nu'á ja ra uenda ya xa du ne

xa yopa nte pa da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁵ Xi majuaní dí xi'ahú, ma da zø ra pa ne majuaní nubya ya ja, gue nú'ú xa du da 'yøde nú'a manganá rá T'ú Ajuá, ha nu'ú tó'o da hñuxa nt'øde ma da nja yá te pa nzantho. ²⁶ Ngue'a Ajuá ra Dada hase ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho. Njabú nehe rá T'ú bi umba ra ts'edi pa da unga ra te pa nzantho nehe. ²⁷ Ne xa 'yent'ua ja rá 'yé rá T'ú pa go da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i de ja ra ximhai, ngue'a go gue'a Nú'a To'o e bi Nja'i. ²⁸ Oguí 'yøhú ngue'a dí xi'a'ihú njabú. Ngue'a ma da zø ra pa nuto gatho xa du ma da 'yøde sta ñá rá T'ú Ajuá. ²⁹ Y nú'ú to'o gatho xa 'yøt'a nú'a xá hño ma da nangui pa da nja yá te pa nzantho, ha nu'ú tó'o xa 'yøt'a nú'a hingui ho ma da nangui pa da 'behna ja ra nidu.

'Búi to'o damajuani de ra Jesu

³⁰ Nuga hingui tsa te ga øt'ase. Nú'a xicagui ma Dada, gue'a dí øt'e, ne dí øt'a ra ts'utbi ngu dí 'bepqui, ne nura ts'utbi'a go gue'a xá hño ngue'a dí øt'ua rá paha ma Dada nú'a to'o bá pencagui, hingo dí øt'a nú'a go ma pahasega. ³¹ 'Bú nuga gra manse to'ogui, hinte da muui nú'a ga má. ³² Pe 'búi 'na to'o damajuani to'ogui, ne dí padi gue nú'a mañ'a xi di muui. ³³ Nu'ahú xcá penhú ya 'mehni pa da 'yambabi ra Xuua de gueque, y nu'a bi damajuani to'ogui ne bi xi'ahú nú'a majuaní. ³⁴ Pe pa gueque ni 'nara ja'i hindí honi to'o da dadi por gueque. Nuga hønse dí ben'ahú nú'a bi manga ra Xuua, qué pa gui mpøhøhú. ³⁵ Ra Xuua gue'a mi nja ngu 'nara ñot'i, mi yo't'a ri mfenihú de nú'a mi xi'ahú. Ha nu'ahú, gá 'yødehú co ra johya nú'a te mi má, pe hønse 'raya zi patho. ³⁶ Nuga dí pe ya 'befi ngu xa 'racagui Ajuá ma Dada ga juadi ga pefi, y nuya 'befi dí pefi go gue'ú damajuani gue go Ajuá xpá mencagui. Y nuya 'befi'ú ma'na ya dangui pa da fadi to'ogui que nú'a bi manga ra Xuua de gueque. ³⁷ Ma Dada to'o bá pencagui go gue'a damajuani to'ogui, masque hinhya'mú xcá 'yøhú xa ñá'a

nixi xcá hyanthú tengu'a. ³⁸ Ne nurá noya'a hinxá zoda ri mfenihú, nguetho nu'ahú hinxá camfriguihú gue nuga go rá 'mehngui'a. 'Bú xcá camfriguihúhú, nu'bú gri pahmahú te rí bønga ra Mäca T'ofó. ³⁹ Nu'ahú hinhya'mú guí hehú ra Mäca T'ofó, xi guí he'thú pa xahmá ja gui tsahmahúni ra te pa nzantho, pe hingui tso ri mfenihú de nú'a guí he'thú, ngue'a ja nura T'ofó'a ja maní de gueque. ⁴⁰ Ha nu'ahú hingui ne gui camfriguihú pa da za gui tsahmahú nú'a ra te pa nzantho.

⁴¹ Nuga hindí manga njabú pa da 'ñesca ma nsu ya ja'i. ⁴² Dí manga njabú ngue'a dí padi gue nu'ahú hingrí madihú Ajuá. ⁴³ Masque stá ehmä de rá thuhu Ajuá ma Dada, pe nu'ahú hinxá numansuguihú. Pe nu'bú 'nara ja'i da 'ñehe de rá thuhuse, nu'bú há, go guí numansuhú'a. ⁴⁴ Hingui ne gui camfriguihú ngue'a go 'met'lo guí 'ñe'tsua nsusehú 'na ngu ma'na, hingo guí hoñhú da 'ñe'ts'a ri nsuhú Ajuá nú'a 'natho. ⁴⁵ Oguí beñhú gue go nuga ma ga ñap'a'ihú ja rá thandi Ajuá ma Dada. Nurá ley ra Moise go gue'a ma da ñap'a'ihú, nú'a ts'a guí camfrihú da ñañ'a'ihú. ⁴⁶ 'Bú gri camfrihúhú nú'a bi 'yofo ra Moise, nu'bú gri camfriguihú hmahú nehe, ngue'a nu'a bi 'yofo de gueque. ⁴⁷ Ha nu'bú hingui camfrihú nú'a bi 'yofo'a, nu'bú ¿hanja da za gui camfrihú nú'a dí mangá?

6

Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'moya ja'i

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Nepú de gue'a ra Jesu bi 'ranga ri'nandi ra ndehe Galilea, nú'a rá thuhu nehe Tiberia. ² Ha mri dena ndunthi ya ja'i ngue'a mi handa ya dangá nt'udi nú'ú mi øt'ua ya da'thi mi ñani. ³ Nu'bú ra Jesu bi bøxa ja 'nara t'øhø ne ja bá huhuini yá nxadi. ⁴ Ne ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo. ⁵ Nu'bú ra Jesu bi hyanda nú'ú ya ja'i mi ndunthi

xqui dɛni'a, nepu nu'á bi 'ñemba ra Lipe:

—¿Habɛ ga tañhu ra thuhme 'bɛ, pa ga 'uiñhu gatho nuya ja'iyɛ?

⁶ Ra Jesu xa bi ne bi mɔnga njabu pa bi nu te xa dadi hmaha ra Lipe, ngue'a nu'á ya mi padise te mi ma da 'yɔt'e. ⁷ Ha nura Lipe bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Pode nixi co yo nthebe denario ra thuhme ga tañhu, hinda uadi, ua 'ra 'na zi xeni da ziyɛ.

⁸ Nepu 'nará nxadi ra Jesu mrá thuhu ra Andre, go gue'a mrá cu ra Simu Pedro, bi 'ñembabi ra Jesu:

⁹ —'Bucua 'nara ts'unt'u ha cut'a ya thuhme dega cebada ne yoho ya zi hua, ¿pe te ri maña?

¹⁰ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Xiphu gatho ya ja'i da hñudi.

Y mi jani 'nara 'bot'ei, ne ja bi hñuhni'u, ne ngu mi cut'a 'mo sehe ya 'ñohø. Ya 'behña ne ya batsi himi pa 'mede. ¹¹ Nepu nura Jesu bi gu nú'u ya thuhme, ne bi umba njamadi Ajuá de nú'a ra thuhme ma da zi'u, ne ja ngá umba yá nxadi nepu ya nxadi bi umba nuya ja'i mi huhni. Ne guet'atho bi 'yɔt'e co nuya zi hua, ne bi zi'u asta xi bi niña. ¹² Ha nu mi uadi'u, ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Bá muntshu gatho ya zi xeni nú'u bi bongui, pa hinte da 'medi.

¹³ Ha nu'ú bi munts'a gatho ya zi xeca thuhme xqui 'bonguabi'u de nú'u cut'a ya thuhme dega cebada. Ne bi ñuxa 'ret'amayoho ya 'bɔts'e co nuya xeca thuhme bi bongui. ¹⁴ Ha nu mi hyanda ya ja'i nú'a ra danga nt'udi xqui 'yɔt'a ra Jesu, nu'ú bi 'ñena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'mehni Ajuá nú'a mi hma da 'ñecua ja ra ximhai.

¹⁵ Pe ra Jesu mi patho gue mi ne'u da zixmaha pa da ndahma'a de gue'u, hangue nu'a bi 'yɔt'e, bi ma de guehni bi yopa bɔxa ma'na'qui ja nú'a ra t'ohø'a ri sehe.

*Ra Jesu bi 'ño maña ra ndehe
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)*

¹⁶ Y de mi nde, yá nxadi'a bi ma pa ja ra ndehe. ¹⁷ Nepu de guehni bi yut'a ja 'nara motsa pa bi ma'u Ncapernau de ri'nandi ra ndehe. Ha ya xmá 'mexuui, ha ra Jesu hinxqui mengtho de ja ra t'ohø. ¹⁸ Ne bi mudi bi 'ño 'nara bunthi xi mri anga ra dehe. ¹⁹ Y ya xqui 'ño ngu cut'a o 'rato kilometro de ja ra dehe, nepu bi hyant'u ra Jesu mbra 'yotho maña de ra dehe pa da e da zudi'u, ne nu'ú xi bi ntsu. ²⁰ Pe nu'á bi 'ñembabi'u:

—¡Nuga go guecagui, ogui tsuhu!

²¹ Nepu nu'ú co ra johya bi pø'tsa ja ra motsa ne bi zits'i, ne 'bestho bi zøñ'u co ra motsa ja ra hai habu mri ma'u.

Ya ja'i bi hyonga ra Jesu

²² Ha nurá hyax'a nú'u ya ja'i xqui gohni ri'nandi ra ndehe ne xqui hyandi gue 'nada ra motsa mi 'bahni, ne xqui badi gue nuyá nxadi ra Jesu bi mase'u ja nú'a ra motsa, ne ra Jesu himbi meui'u. ²³ Ne guetbu habu xqui zi ra thuhme'u nu mi umba njamadi Ajuá nura Jesu, ja bi zøhni ma'ra ya motsa xqui 'ñehe Tiberia. ²⁴ Hangue nu mi hyandi'u gue ya mi jo'oni ra Jesu nixi yá nxadi, nu'bú nu'ú 'bestho bi yut'a ja nú'u ya motsa ne bi ma pa Ncapernau pa da hyonga ra Jesu.

Ra Jesu go ra thuhme dega te

²⁵ Y ja bá tsuhni'u ra Jesu ri'nandi ra ndehe ne bi 'ñembabi'u:

—Xahnate, ¿ha'mu gá tsøhø de guecua, desde manxuui o ja nubya?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xi majuani dí xi'ahu, guí hongaguihu ngue'a dá 'uiñ'a'ihu ne gá niñahu, hingue ngue'a gá hyanthu ya danga nt'udi. ²⁷ Guí øthu ra ts'edi pa guí tsuhu nú'a te guí tsihu, pe nu'á 'bestho da thegue. Ma'na xá hño 'yøthu ra ts'edi guí tsuhu nú'a ra nzaqui unga ra te pa nzantho, y nu'á hinhya'mu da thegue. Go gue'a ra nzaqui da 'ra'ahu Nú'a To'o e bi Nja'i. Ne Ajuá ra Dada xa 'ñu't'a'ihu gue xa umba ra ts'edi'a pa da 'ra'ahu nú'a ra nzaqui'a.

28 Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—Nu'ból̩ te mahyoni ga øthe pa njabu da za ga øthe ngu nú'a xa 'bɛpcahe Ajuá, pa njabu da za ga tsuhe nú'a ra nzaquí guí engaguihe?

29 Nep̩ nura Jesu bi dádi ne bi 'ñembabi'ú:

—Nu'a mahyoni gui 'yøth̩ pa da za gui 'yøth̩ ngu nú'a xa 'bɛp'ah̩ Ajuá, camfrih̩ nú'a to'o xpá mɛhni'a.

30 Ha nuya ja'i bi 'ñembabi'a:

—Nu'ból̩ te ma danga nt'udi da za gui 'yøt'e pa ga hanthe ne ga camfri'ihe? ¿Nda'a ra danga t'øt'e ma gui 'yøt'egue? 31 Maya'b̩ ndu ma dadah̩ ra Moise mri zi nú'ú ma'ra ndu ma dadah̩ ja ra 'yo'mtha, y ja bi zini'ú ra thuhme rá thuhu ra maná, ngu xa t'ofojá ra Maca T'ofojá hab̩ ena: “Nu'á bá p̩mpabi ra thuhme de mahets'i pa bi zi'ú.”

32 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Xi majuaní dí xi'ah̩: Hingo ra Moise bi umbabi'ú nú'a ra thuhme bá ehe de mahets'i nú'a bi zi'ú. Numa Dada go gue'a bi m̩mpabi'ú. Y go guet'a bá p̩n'ah̩bya ra thuhme de mahets'i nú'a unga ra te pa nzantho. 33 Nú'a ra thuhme bá p̩n'ah̩ Ajuá, go gue'a rá T'ú bá cai de mahets'i, ne go gue'a umba ra meximhai ra te pa nzantho.

34 Nu'ból̩ nuya ja'i bi 'ñembabi:

—Ndada, oxquí ma gui 'bɛtcahe nú'a ra thuhme'a.

35 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. Nu'a tó'o da 'ñe da z̩cagui hinhya'm̩ da z̩ ra thuhu, ha nu'a tó'o da gamfrigui hinhya'm̩ da z̩ ra nduthe. 36 Pe nuga ya stá xi'ah̩ gue masque ya xcá hyandgaguih̩ pe hinguí camfriguih̩. 37 Gatho nú'ú to'o xa 'racagui Ajuá ma Dada da 'ñehe da z̩cagui, ha nu'a tó'o da 'ñehe da z̩cagui hinga co'tsi. 38 Ngue'a nuga stá cai de mahets'i pa ga ø'tua rá paha nú'a to'o bá p̩ncagui, hingue nú'a go ma pahase. 39 Nurá paha ma Dada nú'a to'o bá p̩ncagui gue nú'ú to gatho xa 'racagui ní 'na de

gue'ú hinga 'bɛdi, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga j̩ts'i'ú pa rí nja yá te pa nzantho. 40 Ne nurá paha nú'a to'o bá p̩ncagui gue da nja yá te pa nzantho nuto da bádi to'ogui ne da gamfrigui, ne nura pa de ra ngaxhmai, ma ga j̩ts'i'ú pa rí nja yá te pa nzantho.

41 Nu'ból̩ nuya xodyo bi n̩nga ra Jesu ngue'a mi ena: “Nuga go guecagui drá thuhme stá cai de mahets'i.” 42 Ne mi eñ'ú:

—Go guehni ra Jesu rá t'ú ra Jose, ¿ha ngue há? Nuj̩ dí p̩dih̩ to'o rá dada ne rá nanani. Nu'ból̩ ¿hanja ena gue bá cai de mahets'i?

43 Ha ra Jesu bi dádi ne bi 'ñembabi'ú:

—Oguí n̩nteh̩ de nú'a stá xi'ah̩.

44 Ngue'a ní 'na hinto tsa da 'ñe da z̩cagui 'b̩ hingo Ajuá ma Dada nú'a to'o bá p̩ncagui da zopa rá mfeni pa e da z̩cagui, ne go gue'ú ma ga j̩ts'i nura pa de ra ngaxhmai pa rí nja yá te pa nzantho. 45 Njaua xa t'ofojá yá t'ofojá yá 'mɛhni Ajuá hab̩ ena: “Ajuá ma da 'ñuta gatho ya ja'i,” ena njabu. Hangué gatho nú'ú to'o da hñuxa nt'øde te m̩nga ma Dada ne da zo ja yá mfeni, nú'ú go gue'ú da 'ñe da z̩cagui.

46 Hingo dí xi'ah̩ gue to'o xa hyanda Ajuá ra Dada, ngue'a h̩n̩segui stá handi'a, ngue'a stá ehe de gue'a. 47 Xi majuaní dí xi'ah̩, nu'a tó'o camfrigui pe'tsa ra te pa nzantho. 48 Nuga go guecagui drá thuhme dega te pa nzantho. 49 Maya'b̩ nú'ú ndu ri dadah̩ bi zi ra maná nu mi 'b̩i ja ra 'yo'mtha, pe nu'ú bi du'ú. 50 Pe nú'a ra thuhme dí m̩ngá, hingue ngu nú'a ra thuhme bi zi nú'ú bi du. Nú'a ra thuhme dí m̩ngá bá ehe de mahets'i pa nuto'o da zi hinhya'm̩ da du. 51 Nuga go guecagui drá thuhme dí te, dá ehe de mahets'i. Nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme dí m̩ngá, da nja rá te pa nzantho. Ha nú'a ra thuhme dí m̩ngá, go guehna ma ndo'yo nú'a ma ga da pa da nja yá te pa nzantho ya meximhai.

⁵² Ha nuya xodyo bi 'ñémbabi'ua 'na ngu ma'na:

—¿Hanja da za da 'racjua rá ndo'yoseni pa ga tsihua?

⁵³ Ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Xi majuaní dí xi'ahua, 'bu hingui tsipabihua rá ngø ne rá ji Nú'a To'o e bi Nja'i, hinda nja ri tehua pa nzantho.

⁵⁴ Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, gue'a da nja rá te pa nzantho, ne nura pa de ra ngaxhmai nuga ga jats'i'a pa rí nja rá te pa nzantho.

⁵⁵ Ngue'a ma ngø nja ngu ra nzaqui, ne ma ji nja ngu ra dehe nú'a ts'i pa da nte 'na. Pe numa ngø ne ma ji hingue ngu nuya nzaqui'ua, ngue'a numa ngø ne ma ji unga ra te pa nzantho.

⁵⁶ Nu'a tó'o da zicagui ma ngø ne ma ji, go gue'a da 'mái con gueque, ha nuga ga 'bái con gue'a. ⁵⁷ Ajuá ma Dada nú'a to'o bá pencagui, nu'á te, hangue nuga dí te nehe ngue'a nu'á te'a. Njabua nehe nu'a tó'o da zigágui, nu'á ma da nja rá te ngue'a dí tega.

⁵⁸ Nuga go guecagui drá thuhme stá ehe de mahets'i. Pe hingo dí nja ngu nú'a ra maná nú'a bi zi ndu ri dadahua ne bi du. Ngue'a nu'a tó'o da zigágui núga drá thuhme, da nja rá te pa nzantho.

⁵⁹ Njabua bi mangua ra Jesu nu mi xahnate ja ra nijá nuni Ncapernau.

Ya noya nú'ua unga ra te pa nzantho

⁶⁰ Ha ndunthi de nú'ua to'o mi 'ñoui'a ne myá nxadihma, mi 'yøde'ua bi mangua ra Jesu njabua, bi 'ñena'ua:

—Xi hindrí hohua nú'a maní. ¿To ja gue'a da gamfribini?

⁶¹ Ha nura Jesu bi batho gue nu'á mi nønte de nú'a xqui mañ'a, hangue nu'á bi 'ñembabi'ua:

—¿Ha gue hingrí hohua nú'a stá ma?

⁶² ¿Xi te gui beñhua nú'bu xcrí hyanthua da yo menga pa mahets'i Nú'a To'o e bi Nja'i? ⁶³ Nú'a ra nzaqui dí ma, go gue'a ra nzaqui pa ri ndahihua, hingo pa ri ndo'yohua. Ngue'a nú'a ra nzaqui guí tsihua pa ri ndo'yohua hinte di muui pa gui tsuhua ra te pa nzantho. Y nuya noya stá xi'ahua go gue'ua ra nzaqui pa ri ndahihua, ne go gue'ua di 'ra'ahua ra

te pa nzantho. ⁶⁴ Pe 'ra de gue'ahua hinguí camfrihua.

Ra Jesu bi mangua njabua ngue'a desde rá madi ya mi patho nú'ua to'o himi camfri'a, ne ya mi patho to'o mi ma da da'a. ⁶⁵ Nehe bi 'ñena:

—Xa njabua ngu nú'a ya stá xi'ahua gue hinda za to da 'ñese da zuqui 'bu hingo Ajuá ma Dada da zopa rá mfeni pa da e da zucagui.

⁶⁶ Nepua ndunthi de nú'ua to'o mri 'ñoui ne myá nxadihma bi 'uegue'ua, ya himbi deni'a. ⁶⁷ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi nú'ua 'ret'amayoho yá nxadi xqui huahni:

—Xi'ahua, ¿ha gue ma gui 'ueguehua nehe?

⁶⁸ Ha nura Simu Pedro bi dadi ne bi 'ñembabi'a:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o ja ga teñhe? gue hønse'i guí mangua ya noya de ra te pa nzantho. ⁶⁹ Ha nuje stá camfrihe ne stá pahe gue go gue'e grá Cristo, rá T'ua'i Ajuá nú'a te, xpá men'a'i pa gui nda.

⁷⁰ Nepua nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—Nu'ahua guí 'ret'amayohohua stá huan'ahua, ¿ha gue ha? Pe 'yobua 'na de gue'ahua ri 'ñoui ra ts'ondahi.

⁷¹ Nu'á bi ma de ra Juda Iscariote rá t'ua ra Simu, ngue'a go mi gue'a mi ma da da'a, masque go mi gue'a 'na de nú'ua 'ret'amayoho ya nxadi.

7

Yá høcu ra Jesu himbi gamfri'ua gue mi gue'a rá 'mehni Ajuá

¹ 'Mefa ra Jesu bi 'ñonitho ja ra hai Galilea, himbi ne ma bá 'buhni Judea ngue'a nuya nda gá xodyo de guehni mi honi hanja da za da hyo'a. ² Ha ya mi ma da dat'a 'nará ngo ya xodyo go mrá ngo dega nthøja'tsi. ³ Hangue yá høcu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Grí ma pa Judea, pa nuya ja'i mri deñ'a'i de guehni da za da hyandi'ua nehe nú'ua ya danga nt'udi guí øt'e.

⁴ Ngue'a 'bu 'nara ja'i ne to'o da hyandua rá 'befi, nu'á hinda 'yøt'a rá 'befi mant'agui. Ya gue guí øt'a nuya danga t'øt'e, 'yøt'e'ua ja yá thandi

gatho ya ja'i pa da hyanda nú'a guí øt'e.

⁵ Nuyá høcu'a bi xipabi njabu ngue'a nixi gue'u himi camfri ua go mi gue'a rá 'mehni Ajuá. ⁶ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Pa gueque hinxa zøta ma ora pa ga mani, pe nu'ahú, otho ri orahu. ⁷ Ya ja'i hingui tsa da utsa'ihu, pe nuga há, di utsagui, ngue'a dí xipabi de yá ts'o'bæfi'u. ⁸ Nu'ahú, go da rí maha ra ngo. Nuga hinga ma, asta hinda zø ma ora pa ga má.

⁹ Ha nu mi xipabi njabu, bi ma'u, ha nura Jesu bi gotritho Galilea.

Ra Jesu bi ma ra ngo dega nthøjq'tsi

¹⁰ Nepu ra Jesu bi ma nehe ja ra ngo, pe asta 'mefa. Bi ma pe mant'aguitho pa hinto da hyandi. ¹¹ Ha nuya ndá gá xodyo nú'u mi ne da hyohma'a xi mi honi'u de guehni ja ra ngo ne mi eñ'u:

—¿Habú di 'youa'a 'bu?

¹² Ha ndunthi de nuya ja'i mi 'yoni ja ra ngo xi mi ña de gue'a. 'Ra mi ena: “Nú'a ra 'ñøhø'a xi ra hoja'i”; ha nu ma'ra mi ena: “Hinga majuani, hønse hat'atho ya ja'i.”

¹³ Pe nu'á mi ña zi njante pa hinto da 'yøde, ngue'a mi tsu yá mixodyoui nú'u myá ndá de gue'u.

¹⁴ Ts'a mi 'yo made ra ngo ra Jesu bi yat'a ja ra ndanija pa bi nxahnate. ¹⁵ Ha nuya ndá gá xodyo xi bi 'yø ne bi 'ñémse'u:

—¿Hanja nuni ra Jesu nts'edi ja rá mfadi ha hinxa nxadi?

¹⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'a dí udi, hingo dí mansæga. Nu'á bí ehe de Ajuá nú'a to'o bá pæcagui. ¹⁷ Nu'a tó'o da ne da 'yø'tuabi rá paha Ajuá, ma da badi de nú'a ma nt'utuate ua bí ehe de Ajuá o ua go dí bensega nú'a dí má. ¹⁸ Nu'a tó'o bense nú'a má, nú'a go gue'a ne da t'e'tsua rá nsu. Pe nu'a tó'o ne da 'ñe'tsuabi rá nsu nuto bá pèhni'a, nu'á mænga majuani ne hingui hate.

¹⁹ Ra Moise xa 'ra'a'ihu ra ley, pe ni 'na de gue'ahu hinxcá 'yøtehu nura ley'a. Nu'bu gri øthmahú nú'a

ma, nu'bú ¿hanja guí beñhu gui hyo-gaguihu?

²⁰ Ha nura hmuntsja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i pø guí 'ñoui ra ts'ondahi. ¿To'o xa beni da hyo'ague?

²¹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Hønse ngue'a dá pæ 'nara 'bæfi nú'a ra pa dega tsaya dá japi bi ñani 'nara da'thi, hangue por gue'a grí 'yøhu. ²² Pe xi nu'ahu nehe, nú'a ra pa dega tsaya guí hu'tsuahu ra seña ja yá ndo'yo ri batsihu ngu bi 'yø't'a ndu ri dadahu, desde rá mudi bi hñuxa nura seña ja yá ndo'yo, ne 'mefa ra Moise mi manda da t'øt'a njabu nehe, masque hingo bi mati. Hangue ringue'a nu'ahabya, ngu da dat'a rá hñato ma pa de xa 'mæi ri t'abatsihu guí hu'tsuahu ra seña, masque ra pa dega tsaya. ²³ 'Bu nu'ahu guí hu'tsuahu ra seña ri batsihu ra pa dega tsaya hønse pa hingui ts'ocuahú rá ley ra Moise, nu'bú xi ¿hanja guí pø ri cuehu con gueque ngue'a stá øthebi maxøgue rá ndo'yo 'nara 'ñøhø nura pa dega tsaya? ²⁴ Guí beñhu gue hinxá hño nú'a dá øt'e, ngue'a dá øt'e ra pa dega tsaya. Oguí dama beñhu ua hingui ho 'nara t'øt'e asta hingo 'mæt'o gui pahú ua majuani hingui ho o hina, pa njabu da za gui beñhu ngu rí 'ñepi nú'a ra t'øt'e.

Ra Jesu bi ma de habú xqui 'ñehe

²⁵ Ha nu 'raya me Jerusale bi 'ñena:

—¿Ha hingo guehni thoni pa da tho? ²⁶ Xini 'bahni ña ja yá thandi ya ja'i ne hinte sipabi. ¿Ha gue camfri ma ndahu gue xi majuani go guehni ra Cristo rá 'mehni Ajuá pa e da ndá? ²⁷ Pøde hina, ngue'a nuju dí pahú habú ra menguni. Ngue'a nu stí zø ra Cristo hinto ma da badi habú dra mengu'a.

²⁸ Ra Jesu bi 'yøde te mi mænga ya ja'i, hangue nu mi nxahnate'a ja ra ndanija bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¿Guí pæcaguihu ne guí pahú habú drá mengu! Nuga hinstá esæhe. Nú'a to'o bá pæcagui go gues'e'a Ajuá nú'a xi majuani, ne nu'ahú hingui pahú'a.

29 Nuga dí paca'a ngue'a stá ehe de gue'a, ne go gue'a bá p̄ncagui.

30 Hangue nu mi 'yode ya nda gá xodyo bi m̄anga ra Jesu njab̄u, ma'na mi ne'̄u da ḡu'a pa da zixhma'a nts'ahni, pe hinto bi ḡu ngue'a himi tsota rá ora. 31 Pe ndunthi ya ja'i de guehni bi gamfri'a ne mi eñ'̄u:

—Xi nu sta zøhø nura Cristo pa da nda, ¿ha gue ma da 'yøt'a ma'ra ya danga nt'udi que nú'a øt'ni?

Ya fariseo bi m̄ehna ya ḡunts'ahni pa da ḡuhma ra Jesu

32 Y nuya fariseo mi 'yode bi m̄anga njab̄u ya ja'i, nu'bú nu'ú ne ya nda gá macja bi m̄ehna 'raya ḡunts'ahni pa da ḡuhma ra Jesu. 33 Hangue ra Jesu bi 'ñena:

—Ya ts'utho ya pa ma ga 'b̄ui con gue'ah̄u, nep̄u ma ga yo pengui hab̄u bí 'b̄ui nú'a to'o bá p̄ncagui. 34 Ma gui hyongaguih̄u pe hingui ma gui tsucaguih̄u, ne hinda za gui mahani hab̄u ma ga 'b̄uca.

35 Nu'bú ya nda gá xodyo mi 'b̄uhni bi 'ñembabi 'na ngu 'na:

—¿Hab̄u ma dí mani 'b̄u pa ena gue ya hinda za ga tsuh̄u? ¿Ha gue ma da ma pa ja yá hai ya me Grecia hab̄u bí 'b̄ui ma mixodyoh̄u nú'̄u xa nxani, ne ma dí xahna nehe ya me Grecia?

36 ¿Te rí b̄onga nuya noya xa man̄i 'b̄u, ena: “Ma gui hyongaguih̄u pe hingui ma gui tsucaguih̄u, ne hinda za gui mahani hab̄u ma ga 'b̄uca”?

Ra dehe dega te pa nzantho da nja ngu 'nara dathe

37 Nurá ngats'i ra pa de ra ngo go gue'a ma'na ra dango nú'a ra pa'a, ra Jesu bi 'mai bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o tsu ra nduthe dá 'ñehe da zucagui pa da ntsithe. 38 Ngu m̄anga ja ra M̄aca T'ofu, nu'a tó'o da gamfrigui ma da b̄øhø ra dehe dega te ja rá coraso ne da nja ngu 'nara dathe.

39 Ra Jesu bi m̄a de ra M̄aca Ndahi nú'a mi ma da t'umba nuto mi ma da gamfri'a. Pe nura M̄aca Ndahi hinxqui 'b̄ehnitho, ngue'a ra Jesu hinxqui menguitho ja rá nsunda nuni mahets'i.

Ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'̄u

40 Ha ya ja'i mi 'yode nuya ya noya, 'ra mi ena:

—Xi majuani go guehni rá danga 'm̄ehni Ajuá nú'a mi h̄ma da 'ñehe.

41 Ha nu ma'ra mi ena:

—Go guehni ra Cristo rá 'm̄ehni Ajuá bá e pa da nda.

Ha nu ma'ra mi ena:

—¿Pe hanja? ¿Ha dra menguni Galilea ra Cristo? 42 Hina. Ngue'a ja ra M̄aca T'ofu m̄a gue nura Cristo ma da 'ñehe de yá ja'i ndu ra Davi, ne ma dra me Belé nuni ja ra t'uhnini hab̄u mrá mengu ndu ra Davi.

43 Ne njab̄u ya ja'i 'rama'na'ño mi mañ'̄u de gue'a. 44 Ha nu 'ra mi ne da zixhma nts'ahni, pe hinto bi ḡu'a.

Ya danga nda gá xodyo himbi gamfri'̄u ra Jesu

45 Ha nuya ḡunts'ahni xqui 'b̄ehni da ḡuhma ra Jesu bi mengui hab̄u mi 'b̄u ya nda gá macja ne ya fariseo, ne bi t'embabi:

—¿Hanja hinguá tsih̄u?

46 Ha nuya ḡunts'ahni bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Hindá tsihe ngue'a dá ødehe ya hoga noya bi m̄a nú'a hinhya'm̄u stá øhe to'o xa m̄a njab̄u!

47 Nu'bú nuya fariseo bi dadi ne bi 'ñembabi'̄u:

—¿Ha gue ne'ah̄u ya xa hya'ah̄u'a?

48 Guí pah̄u gue ni 'na de guecje núje dyá ndahe de ma nijah̄u ne dyá fariseohe hinstá camfrihe nú'a xa mañ'̄a. 49 Nú'̄u xa gamfri'a go gue'̄u nú'̄u hingui pa ra ley, y go gue'̄u ya xa t'eqe pa ra 'ñ̄u.

50 Ha nura Nicodemo mi 'b̄uhni nehe xqui munts'ui yá mifariseoui, ne go gue'a xqui ma dega xuui pa bá c'a'tsa ra Jesu. Nu'bú nu'á bi 'ñembabi gatho nú'̄u mi 'b̄uhni:

51 —Pe numa leyh̄u m̄a gue hinto tsa ga tsamh̄u nts'ahni 'b̄u hinda nja ra nthanthyá 'm̄et'o pa ga pah̄u te 'be'a xa 'yøt'e. ¿Ha gue njab̄u m̄a, o hina?

52 Nep̄u nu'ú bi datuabi ra Nicodemo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ne'i go grá me Galilea pa guí ne gui camfri'a? Hñe'ta ra M̄aca

T'ofo pa gui paḍi gue jo'o ni 'nara 'mehni Ajuá nú'a dra me Galilea.

'Nara 'behña ra zinga medinthati

⁵³ Nepu gatho ya ja'i bi ma yá ngu'u.

8

¹ Ha ra Jesu bi ma ja ra t'øhø 'bo Olivo. ² Nepu rá hyax'a bi men-gui'a ma'na'qui pa ja ra ndanija, ne ja bi munts'uini gatho ya ja'i, ne bi hñuhni'a pa mi xahni'u. ³ Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo bá tsimpabi 'nara 'behña xqui ts'udi mri hñuxui 'nara medinthati, ne bri 'ba'ma madetho habu mi 'bu ra Jesu co ya ja'i. ⁴ Nepu nu'ú bi 'ñembabi:

—Xahnate, nuna 'behña bi ts'udi mri hñuxui 'nara medinthati. ⁵ Nura Moise 'bercahu ja rá ley gue ga hohu co ya nc'ahni nuya 'behña ga tsuhu di øt'a njabu. Xi'i, ¿te go xi guí mangue?

⁶ Nú'ú bi mangu njabu hønse pa xa 'yøde'u te xa dadi hmaha ra Jesu, pa njabu xa za xa ñapahma. Ha nura Jesu bi ndoqui ne bi 'yofø 'raya noya ja ra hai co rá dedo. ⁷ Pe nu'ú mi sigui mi ambabi'a, nu'bu nu'a bi 'mai ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'a tó'o hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui, dá føtua 'nara mudi nc'ahni nuna ra 'behña.

⁸ Ne bi yopa ndoqui'a ne bi sigui bi 'ñofo ja ra hai co rá dedo. ⁹ Ha nu mi 'yøde'u nú'a bi mañ'a, bi zose yá mfeni de yá ts'oqui'u, ne bi mudi bi ma'u 'rama'na, rá mudi bi ma nú'u ma'na mi tsøxa yá jeya, nepu gatho ma'ra, ne ra Jesu bi gøseuini nú'a ra 'behña mi 'bahni madetho. ¹⁰ Nepu nura Jesu bi 'mai ne bi hyandi ya mi jo'oni ni 'na, hønse nú'a ra 'behña mi 'bahni, ne bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿habu 'ba nú'u to'o mi ñap'a'í? ¿Ha gue ya hinto ne da hyo'i dega nc'ahni?

¹¹ Ha nu'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya jo'o, Ndada.

Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nixi gueque hinte ma ga øt'a'i. Grí ma, ne ya oxqui yopa øt'a ma'ra ya ts'oqui.

Ra Jesu go ra ñot'i nú'a yo'tua yá mfeni ya ja'i

¹² Nepu ra Jesu bi yopa zofo ya ja'i ne bi 'ñembabi'u:

—Nuga go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i. Nu'a tó'o da dengagui hinda 'ño ja ra 'bexuui, nu'a da me'tsa ra ñot'i dega te pa nzantho.

¹³ Nepu nuya fariseo bi 'ñembabi'a:

—Nu'i guí manse gue to'o'igüe, hangue hinga majuañi nú'a guí ma.

¹⁴ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Masque dí manse to'ogui, pe gue'a majuañi nú'a dí ma, ngue'a nuga dí paḍi habu stí 'ñehe ne habu grá ma, pe nu'ahu hinguí pahu habu stí 'ñehe ni habu grá ma. ¹⁵ Nu'ahu gyá meximhaithohu, ne guí ha nguendahu ngu nú'a guí bensehu. Pe nuga hinstá ehe pa to ga ha'mba nguenda. ¹⁶ Pe nu'bu to'o dí ha'mba nguenda, nu'bu nú'a dí ma gue'a majuañi, ngue'a hingo dí hanse nguenda, go dí ha'be nguenda ma Dada nú'a to'o bá pencagui. ¹⁷ Nehe xa t'ofø ja ri leyhu, nu'bu yoho ya ja'i da damajuani ne 'nada nú'a da mañ'u, go gue'a majuañi. ¹⁸ Nuga dí manse to'ogui, ne ma Dada nú'a to'o bá pencagui, ne'a damajuani to'ogui.

¹⁹ Ha nu'ú bi 'ñembabi:

—¿Habu bí 'bu ri Dada?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'ahu hinguí pacju, hangue nixi ma Dada hinguí pahu. 'Bu gri pahmahu to'oguiga, nehe gri pahmahu ma Dada.

²⁰ Ra Jesu bi mangu njabu nu de mi xahna ya ja'i mbo ra 'me'tsboja ja ra ndanija, pe hinto bi gu nts'ahni ngue'a mri 'beta rá ora'a.

“Hinda za gui mahani habu grá maga”

²¹ Ha nura Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Nuga ma ga maga, ha nu'ahu ma gui hyongaguihu pe ya gra jo'o, ne ma gui tuhu gri nduda ri ts'oqui'u, hangue njabu hinda za gui mahani habu grá maga.

22 Ha nuya nda gá xodyo bi ñémse'u:

—¿Ha gue ma da hñose 'bu? Hanja ena, “Hinda za gui mahani habu grá maga.”

23 Nepu nura Jesu bi ñembabi'u:

—Nu'ahu gyá meximhaihu, ha nuga drá mengu mahets'i. Nu'ahu yá meti'ihu nuna ra ximhai, ha nuga hingo rá metigui nuna ra ximhai.

24 Hangué dí xi'ahu gue ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu. Ngue'a 'bu hingui camfriguihu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ma gui tuhu gri nduda ri ts'oquihu.

25 Nepu nu'ú bi ñembabi'a:

—Xicje, ¿to'o'igue?

Nepu nura Jesu bi ñembabi'u:

—Ya stá xi'ahu desde rá mudi to'ogui. 26 Nuga masque jahma ma'ra te ga xi'ahu de ri 'muhu ne de nú'a xcá othu, pe hñose dí xi'ahu ngu nú'a bi xicagui nú'a to'o bá pencagui, y nu'a manga majuaní.

27 Pe nú'u mi øde, himbi badi gue ra Jesu mi ña de Ajuá ra Dada. 28 Hangué nura Jesu bi ñembabi'u:

—Nu xcri pøtshu Nú'a To'o e bi Nja'i pa gui hyohu, gue'bu ma gui pahu gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahu, ne ma gui pahu gue hingo de ma ts'edi sehe nú'a dí øt'e, ngue'a ngu nú'a xa xica ma Dada gue'a dí ma. 29 Ha numa Dada nú'a to'o bá pencagui 'bui con gueque, hinxa hyegase, ngue'a nzantho dí øt'a nú'a di ho'a.

30 Nu mi manga njabu ra Jesu, bi gamfribi'a ndunthi ya ja'i.

Nú'u to'o yá batsi Ajuá ne nú'u to'o o ja rá 'yε ra ts'oqui

31 Ha nura Jesu bi xipabi nuya xodyo xqui gamfri'a, ne bi ñembabi:

—Nu'bu gui sigui gui camfrihu ma noya, nu'bú xi majuaní go ma nxadi'ihu. 32 Ne ma gui pahu nú'a majuaní, ha nu'bu gui pahu nú'a majuaní, ya hingui ma gui 'megohe.

33 Ha nu'ú bi dadi ne bi ñembabi'a:

—Nuje go guecje yá ja'iguihe ndu ra Abrá, ha hinhya'mu stá 'megohe.

¿Hanja guí ena gue ya hinga ma ga 'megohe?

34 Nura Jesu bi dadi ne bi ñena:

—Xi majuaní dí xi'ahu, nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui go gue'a rá 'bego ra ts'oqui. 35 'Nara t'u cohi pa nzantho ja rá ngu, pe 'nara 'bego da nja ra pa da bøni da ma. 36 Njabutho nehe Nú'a To'o e bi Nja'i, 'bu da pøñ'a'ihu de ja rá 'yε ra ts'oqui, nu'bú dyá batsi'ihu Ajuá ne ya hindyá 'bego'ihu ra ts'oqui.

37 Nuga dí paði gue nu'ahu yá ja'i'ihu ndu ra Abrá. Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu ngue'a hingrí hohu nú'a dí ma. 38 Nuga dí manga nú'a xa xicagui ma Dada, ha nu'ahu guí øthu ngu nú'a xa manga ri dadahu.

39 Ha nu'ú bi dadi ne bi ñembabi:

—Pe nuje ma dadahe ndu ra Abrá.

Nu'bú nura Jesu bi ñembabi'u:

—'Bu xi majuaní go dri dadahmahu ndu ra Abrá, nu'bú gri øthmahu ngu mi øt'a. 40 Pe nu'ahu guí ne gui hyogaguihu masque nuga go stá xi'ahu nú'a ra noya xa xicagui Ajuá. ¡Pe ndu ra Abrá himi øt'e ngu guí øthabya! 41 Nu'ahu guí øthu ngu nú'a øt'a ri dadahu.

Nu'bú nu'ú bi ñembabi ra Jesu:

—Nuje hingue to'oraza ma dadahe, 'nada nú'a ma dadahe, go gue'a Ajuá.

42 Ha nura Jesu bi ñembabi'u:

—'Bu Ajuá go dri dadahmahu'a, nu'bú gri macjhmahu, ngue'a stá ehe de habu ndí 'bu'be'a. Ngue'a hinstá ese, nu'á go bá pencagui'a. 43 ¿Hanja hingui tso ri mfenihu nú'a dí xi'ahu? Nu'ahu hingui tso ri mfenihu ngue'a hinguí ne gui 'yøhu nú'a dí ma. 44 Ra ts'ondahi go gue'a ri dadahu, ha nu'ahú go yá batsi'ihu'a, ne nu'ahu go guí nesehu gui 'yø'tuabihu nú'a di ho'a. Ne nu'á go gue'a ra hyote desde ra mudi. Nu'á hñose hat'a ya ja'i ne hinhya'mu xa manga nú'a majuaní. Nuya nc'uamba mañ'a go xa zanse, ngue'a nu'á xi ra c'uamba ne go gue'a ra dada de ya nc'uamba. 45 Nu'ahu hinguí camfriguihu ngue'a dí manga nú'a majuaní. 46 ¿To'o 'na de gue'ahu da zutca 'nara ts'oqui? Jo'o. Nuga

dí xi'ah_u nú'a majua_{ni}. Nu'bú ¿hanja hinguí ne gui camfriguih_u? ⁴⁷ Nu'a tó'o rá me_{ti} Ajuá di ho da 'yøde nú'a m_{an}ga Ajuá. Nu'ah_u hingo yá me_{ti}'ih_u Ajuá, hangue hingrí hoh_u gui 'yøh_u nú'a m_a.

Ra Jesu ya mi 'bui ante de ra Abrá

⁴⁸ Nep_u ya xodyo bi dadi ne bi ñembabi:

—Nu'bú, majua_{ni} nú'a dí mañhe gue grá me Nsamaria, ne grí 'ñoui ra ts'ondahi.

⁴⁹ Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hindrí 'ño'be ra ts'ondahi. Nuga dí numansu ma Dada, pe nu'ah_u hinguí numansuguih_u. ⁵⁰ Pe nuga hindí m_{an}ga njab_u pa gui esca ma nsuh_u, ngue'a 'bui 'na to'o esca ma nsu, ne go h_a nguenda'a. ⁵¹ Xi majua_{ni} dí xi'ah_u, nu'a tó'o øtcagui nú'a dí m_a, hinhya'm_u da du'a.

⁵² Nu'bú ya xodyo bi ñembabi:

—Nubyá h_a, dá pahe gue xi majua_{ni} grí 'ñoui ra ts'ondahi, ngue'a nu'i guí ena gue nu'a tó'o da 'yø't'a'i nú'a guí m_a, hinhya'm_u da du. Conque ra Abrá ne yá 'mehni Ajuá bi du. ⁵³ ¿Ha gue go ma'na ja ri nsugue que ndu ma dadahe ra Abrá ne ndu yá 'mehni Ajuá? Xi'a'igue ¿to'o go grí nhyεcuaui?

⁵⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'b_u gra exase ma nsu, nu'bú hinte dri muui. Numa Dada go gue'a esca ma nsu, nú'a guí emf_u gue go gue'a ri Ajuáh_u. ⁵⁵ Pe nu'ah_u nixi xcá pah_u'a. Nuga h_a, dí paça'a. 'B_u gra ena gue hindí paça'a, nu'bú gra c'uambahm_a ngu nu'ah_u. Nuga dí paça'a, ne dí øte nú'a m_a. ⁵⁶ Ndu ri dadah_u ra Abrá mi ne co 'nara johya da hyandgagui ma 'm_ui nuya pa de ga 'youa ja ra ximhai, ne xi bi johya mi hyandga'a.

⁵⁷ Ha nuya xodyo bi ñembabi'a:

—Nixi made nthebe njeya hinguí pe'tstho, ¿ne guí ena gue gá hyanda ndu ra Abrá?

⁵⁸ Ha nura Jesu bi ñembabi'u:

—Xi majua_{ni} dí xi'ah_u, desde ante da 'm_ui ra Abrá, nuga ya ndí 'bui.

⁵⁹ Hangue nu'ú bi g_uxa ya do pa da c'anhma'a ngue'a mi nhyεcuaui Ajuá. Pe nura Jesu bi 'bampi'u bi 'ranga madetho de gue'u ne bi b_oni de ra ndanija bi ma'a.

9

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø mrá goda ya de mi 'm_ui

¹ Ra Jesu mi 'yo ja 'nara 'ñu, ne de guehni bi hyanda 'nara 'ñøhø ya mrá goda desde rá 'bui. ² Ha nuyá nxadi bi 'yambabi ne bi 'ñena:

—Xahnate, ¿to'o bi 'yø't'a 'nara ts'oqui pa bi 'm_ui njani, nuni o rá dada o rá nana?

³ Nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo xa 'yø't'a ra ts'oquini, ni rá dada nixi rá nana pa bi 'm_ui njani mrá goda. Xa njab_u hønse pa da hnequi rá ts'edi Ajuá de nú'a ma da t'ø'tuabini. ⁴ Núbya ma patho mahyoni ga pepa rá 'befi nú'a to'o bá pencagui, ngue'a ma da zø ra xuui, ne nu'bú ya hinda za to da mpefi. ⁵ De núbya dí 'b_ucua ja ra ximhai go guecagui drá ñot'i dí yo'tua yá mfeni ya ja'i.

⁶ Nu mi uadi bi m_{an}ga njab_u'a, bi zo rá jihni ja ra hai ne bi mant'a ts'u ra zi hai pa bi go'tsuabi ja yá da ra goda.

⁷ Ne bi ñembabi:

—Grí ma bá nx_uca ja ra mothe Siloé. —Nura thuhu'a p_oni da 'ñena, xa 'behni.

Nep_u nu'á bi ma bá nx_uqui, ha nu mi mengui ya mi handí.

⁸ Nep_u yá 'nangu ne nú'u to'o xqui hyanda ma'met'o gue mrá goda'a bi 'ñembabi'u:

—Go guehni mi hudi mi peti, ¿ha ngue h_a?

⁹ Ha 'ra mi ena:

—Go guehni.

Ha nu ma'ra mi ena:

—Hina. Pøde rí hñats'i h_a, pe hingo guehni.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Majua_{ni} go guecaguih_u.

¹⁰ Nu'bú nuya ja'i bi 'yambabi ne bi ñembi:

—¿Hanja tsa guí handbya?

11 Nu'bu nu'á bi dadi ne bi 'ñena:
—Nú'a ra 'ñohø rá thuhu ra Jesu go gue'a bi gosca ra bøhai ja ma da ne bi 'ñengagui: “Grí ma bá nxuca Siloé.” Nepu nuga dá ma dá nxuqui, hangue 'bestho ra ora'a dá handi.

12 Ha nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:
—¿Habú bí 'bu'a?
Ne nu'á bi 'ñena:
—Hindí padi.

Ya fariseo bi 'yø'tua ya nt'ani nú'a mrá goda

13 Nepu nuya ja'l'u bi zi'tsua ya fariseo nú'a ra 'ñohø mrá goda. 14 Ha nú'a ra pa'a ra Jesu bi mant'a ts'u ra hai co rá jihni pa bi go'tsua yá da nú'a ra goda pa bi umba rá thandi, go mrá pa dega tsaya. 15 Nehe ya fariseo bi 'yambabi ra goda hanja xqui nja pa ya mi handi. Ne nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nú'a ra 'ñohø rá thuhu ra Jesu bi gosca ra bøhai ja ma da, ne dá nxuqui, y hangue dí handbya.

16 Ha nu 'raya fariseo bi 'ñena:
—Nú'a ra 'ñohø'a hinxqui 'ñehe de Ajuá ngue'a hingui jamasu ra pa dega tsaya.

Pe nu ma'ra mi ena:
—Nu'bu 'nadra 'yøt'ats'oquihma, hinda za da 'yøt'a nuya ya danga nt'udi nguna.

Ne 'rama'na'ño mi mañ'u.
17 Hangue nu'ú bi yopa 'yø'tua ya nt'ani ra goda ne bi 'ñembabi:

—Xi'a'i, ¿te go guí mangue de nú'a to'o bi xoc'a ri da?

Nu'á bi 'ñena:

—Nuga dí ena gue go gue'a 'nará 'mehni Ajuá.

18 Pe nuya nda gá xodyo'u himi camfri gue go mi gue'a mrá goda ne ya xqui xo yá da, hangue nu'ú bi zompa rá dada ne rá nana. 19 Nepu bi 'yambabi'u ne bi 'ñena:

—¿Ha go gue'a ri t'u'u guí mañ'u gue ya mrá goda desde mi 'múi? ¿Hanja handbya 'bu?

20 Ha nurá dada ne rá nana'a bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí pahe xá hño gue go gue'a ma t'uhe, ne desde mi 'múi ya mrá goda. 21 Pe hindí pahe hanja xa za

xa hyandibya, nixi dí pahe to'o bi xocua yá da. Ya tsøxa yá jeya'a, go da 'yamfu'a, nu'á da za da xi'ase'u.

22 Gue'a bi dadi rá dada ne rá nana nguetho mi tsu yá nda'u, ngue'a nuyá nda'u ya xqui go 'nara cohi gue nu'a to'o da ma gue ra Jesu go gue'a majuani ra Cristo rá 'mehni Ajuá pa e da nda, nú'á da t'eni de ja ra nija. 23 Hangue nurá dada ne rá nana xqui 'ñena: “Ya tsøxa yá jeya'a, ne da za gui 'yambase'u.”

24 Ha nuya nda gá xodyo bi yopa zohna nú'a mrá goda ne bi 'ñembabi:

—Xøcambeni Ajuá ne xicje nú'a majuani. Ngue'a nuje dí pahe gue nú'a ra 'ñohø'a to'o xa xoc'a ri da, go gue'a 'nara 'yøt'ats'oqui.

25 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:
—Nuga hindí padi ua ra 'yøt'ats'oqui o hina. Hønsε nú'a dí padi, gue ndrá goda, ha nubyá ya dí handi.

26 Ha nu'ú bi yopa 'yambabi'a ne bi 'ñembi:

—¿Te bi 'yøt'a'i nú'a ra 'ñohø mri xoc'a ri da?

27 Nu'bu nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Ya stá xi'ah'u ne hingui ne gui camfri'u. ¿Hanja guí ne ga yopa xi'ah'u ma'na'qui? ¿Ha guí neh'u gue ne'a'ih'u dyá nxadi'ih'u'a?

28 Ha nu'ú bi zani'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'i go rá nxadi'i'a, ha nuje yá nxadiguihe ra Moise. 29 Nuje dí pahe gue Ajuá mi ñaui ra Moise, pe nura 'ñohø'a guí ena, hindí pahe habu xqui 'ñehe'a.

30 Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Tengu gue nu'ah'u hingui pa'u habu xqui 'ñehe, ha nu'á bi xoga ma da! 31 Ngue'a dí pa'u gue Ajuá øtuabi yá t'adi nú'a to'o tsu'a ne øtuabi rá paha'a, pe nuyá t'adi ya 'yøt'ats'oqui hingui øtuabi. 32 Ngue'a hinhya'mu stá øhu to xa xocua yá da 'nara ja'i nú'a ya mrá goda desde mi 'múi. 33 'Bu nú'a ra 'ñohø'a hinxqui 'ñehma de Ajuá, hinda za da 'yøthma njabu'a.

34 Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nu'i desde ngá 'bui ya ngrá 'yøt'ats'oqui, y njabu ¿xi nguí ne gui xancaguihe?

Nepu nu'ú bi 'yenga de ja ra nija.

Ra ngoda de rá mfeni 'na

³⁵ Ha nura Jesu bi 'yøde gue xqui t'enga de ja ra nija nú'a mrá goda, bi hyoni, y nu mi yopa zudi bi 'ñembabi:

—Nu'i, ¿ha guí camfribi rá T'u Ajuá?

³⁶ Nu'bú nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Ndada, ¿to'o'a pa da za ga camfri?

³⁷ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Ya xcá hyandi, ne nú'a to'o guí ñauihya go guesé'a.

³⁸ Nu'bú nú'a mrá goda bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, dí camfri'i.

Ne 'bestho bi ndandiñahmu pa bi nsunda'a. ³⁹ Ne ra Jesu bi 'ñena:

—Nuga stá eheua ja nuna ra ximhai pa ga øt'a ra ts'utbi, pa nu'u tó'o xa ngoda ja yá mfeni, ga xocua yá mfeni pa da badi, ha nu'u tó'o beni gue ja yá mfadi, nja ngu nú'u to'o xa xo yá da, ga japi da ngoda'u.

⁴⁰ Ha 'raya fariseo nú'u mi 'bahuini'a bi 'yøde nú'a te mi mañ'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue necje dyá godahe?

⁴¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—'Bü gri godahmahahü, nu'bú hingri tuhmä ri ts'oquihü. Pe nu'ahá guí eñhü gue guí hanthü, hangue grí tuhü ri ts'oquihü.

10

Ra Jesu bi manga 'nara 'bede de 'nara ngu'ño

¹ Xi majuaní dí xi'ahü, nu'a tó'o hingui cut'a ja ra gosthi ngu'ño, ne tonts'a ma'na lado pa da yat'i, go gue'a 'nara be ne 'nara dacate. ² Nú'a to'o taca ya deti, go gue'a ra ma'yo, ne go gue'a cut'a po ja ra gosthi. ³ Nura nsugosthi xoca ra gosthi pa da yat'a ra ma'yo, ha nuya deti patuatho rá noya, ha nu'á da zopa yá thuhu nú'u yá meti'a pa da pøni'u. ⁴ Ha nu stí pønga gatho nuyá meti'a, nu'á di 'bet'o ne ma'ti'u, ne nuyá deti di deni'a ngue'a patuatho rá noya. ⁵ Ngue'a nuya deti hingui tēna

ma'na'ño ra ma'yo, nu'ú da ne'tsua ra 'rihi da ma, ngue'a hingui patua rá noya'a.

⁶ Ra Jesu bi xipabi'u nuna ra 'bede, pe nu'ú himbi zo yá mfeni te mri bønga nú'a bi xipabi'u.

Ra Jesu go ra hoga ma'yo

⁷ Nepu ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—Xi majuaní dí xi'ahü, nuga go guecagui drá gosthi habü thogui ya deti. ⁸ Gatho nú'u to'o bá 'bet'o de gueque go gue'u myá be ne myá dacate ngue'a mi ne da hyat'a ma deti pa da deni'u. Pe numa deti himbi 'yøtuabi nú'a mi mañ'u, ngue'a hingo myá meti'u. ⁹ Nuga go guecagui drá gosthi. Nu'a tó'o da yat'a ja nuna ra gosthiná da mpøhø, ne nu'á da nja ngu 'nara zi deti di cut'i di pøni pa da ñuni.

¹⁰ 'Nara be bí ehe hønse pa da mpe, ne pa da hñote, ne pa da huata ra taxo. Pe nuga stá ehe pa ga umba yá te ya ja'i, ne nura te'a go 'nara hoga te pa nzantho. ¹¹ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo, ngue'a 'nara hoga ma'yo da unga rá te po rá ngue yá deti. ¹² Pe 'nara ma'yo 'mego nú'a su ya deti hønse pa da hñanga rá thahá, nu'á 'bü da hyanda 'nara mi'ño bra 'ñehe pa e da za ya deti, nu'á da ne'tsua ra 'rihi da ma ne da zopu ya deti ngue'a hingo yá meti y hingo xi majuaní yá ma'yo'u. Ha nura mi'ño da pent'i 'raya deti, ha nu ma'ra haburaza da nxani'u. ¹³ Njabu nú'a ra ma'yo 'mego da nest'ihí da ma ngue'a hingui tu rá mai de ya deti ngue'a nu'á 'nara 'begotho.

¹⁴⁻¹⁵ Nuga go guecagui drá hoga ma'yo. Ngu pacagui ma Dada ne dí paca'a, njabu nehe dí padi ma deti ne nu'ú pacagui nehe, ngue'a ma metiga'u, ne ma ga unga ma te po rá ngue'u. ¹⁶ Nehe 'bui ma'ra ma deti nú'u hingyá mengu de nuna ra ngu'ño, ne nu'ú mahyoni ga tsi nehe. Ne nu'ú da 'yøscagui nu xcrá zofo, ne da 'ñehe'u, ne njabu da 'nadra taxo ne da 'nadra ma'yo, y nura ma'yo'a go guecsēgui.

17 Ajuá ma Dada xi ri macagui ngue'a ma ga unga ma te pa ga tu, ha nu xcrá tu, ma ga yopa nte ma'na'qui. 18 Pe hinto ma da hñaga ma te, ma ga tuse. Dí hã ra ts'edi pa ga tuse, ne dí hã ra ts'edi pa ga yopa nte ma'na'qui. Njabu bá 'bepcagui ma Dada.

19 Ha nuya xodyo 'rama'na'ño mi mangan ma'na'qui'ue ngue'a bi 'yøde te mi mangan ra Jesu. 20 Ndunthi de gue'ue bi 'ñena:

—Nuní 'ñoui ra ts'ondahi ne xa 'be rá mfeni. ¿Hanja guí øxhu nú'a te ma?

21 Ha nu ma'ra mi ena:

—Nuya noya mani hingyá noya dega ts'ondahi. ¿Ha gue ra ts'ondahi da za da xocuahma yá da 'nara goda?

Ya nda gá xodyo himbi ne bi gamfri ra Jesu

22 Ne nuni Jerusale ja bi t'øt'ni 'nara ngo, ne nú'a ra ngo'a gue'a 'nara feni de nú'a ra pa bi yopa 'na'yo ma'na'qui ra ndanija nú'a xqui yopa thani. Ha nuya pa'ue myá pa dega tse. 23 Ha ra Jesu mi 'yoni ja ra porta nú'a mrá thuhu Salomó, go 'namrá porta nú'a ra ndanija'a. 24 Ha nuya nda gá xodyo bi 'yent'a madetho'a ne bi 'yambabi:

—¿Ha'ma ma gui hñubga ma muihe? 'Bu xi majuani go gue'e grá Cristo rá 'mehni'i Ajuá pa gui nda, xi da xicje majuani pa ga pahe.

25 Nu'bú ra Jesu bi datuabi'ue ne bi 'ñembi:

—Ya stá xi'a'ihue ne nu'ahú hincxá camfrihue. Nuya 'befi dí pefi de rá thuhu ma Dada, go gue'ue udi to'ogui.

26 Pe nu'ahue hinguí camfrihue nguetho hingo ma deti'ihue, ngu ya stá xi'ahue.

27 Numa detiga øde nú'a dí ma, ne nuga dí paca'ue, ne nu'ú tengagui.

28 Nuga dí umbabi'ue ra te pa nzantho, ne hinhya'mue da 'medi, nixi hinto da zingagui de ma 'ye. 29 Numa Dada nú'a to'o xa 'racagui'ue, ma'na ja rá ts'edi de gatho, ne hinda za to da zimbabi'ue de rá 'ye'a. 30 Nuga ne ma Dada dí 'natho'be.

31 Nu mi ña njabu nura Jesu, nuya nda gá xodyo bi yopa gaxa ya do pa xa hyohma dega nc'ahni'a. 32 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'ue:

—Ndunthi ya hoga 'befi stá øt'e ja ri thandihue nú'ue xpá 'ñehe de ma Dada. ¿Nda'a de gue nú'ue ya 'befi stá øt'e hinxá hño pa guí ne gui c'ancahue?

33 Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hinga po rá ngue 'nara hoga 'befi dí ne ga c'an'ahue, hønse ngue'a guí hacuabi rá nsu Ajuá, ngue'a nu'i 'nagrá 'ñøhø nguje ne grí nhyecuau Ajuá.

34 Nu'bú ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Xa t'ofø ja ri leyhue gue Ajuá bi zofø ya nzaya nú'ue xqui hñuts'i'a, ne bi 'ñembi'ue: “Nu'ahue gyá ajuahue.” 35 Y nú'a xa t'ofø ja ra Maca T'ofø hingui tsa to da ma gue hinga majuani. Ya gue Ajuá bi 'ñembabi gue go ya ajuá nú'ue to'o bi hñani rá noya'a, 36 xihma nú'a to'o bi hñuxa Ajuá ne bá pehniua ja ra ximhai, ¿hanja guí mañhue gue hacua rá nsu Ajuá ngue'a bi 'ñena gue rá T'ue'a? 37 Nuga dí øt'a ya t'øt'e ngu øt'a ma Dada. Pe nu'ue hindí øt'a ngu øt'a ma Dada, oguí camfriguihue. 38 Pe nuga dí øt'a ya t'øt'e nú'ue bí ehe ja ma Dada, hangue masque hingo guí camfriguihue gue go gueque ngu nú'a stá xi'ahue, go da camfrihue gue nú'ue ya t'øt'e dí øt'e bí ehe de Ajuá, pa njabu nehe xi da hñu ri muihue gui pahue gue Ajuá ma Dada 'bui con gueque ne nuga dí 'bui con gue'a.

39 Nu'bú ya nda gá xodyo ma'na'qui bi 'ramanu pa xa guhma'a, pe nu'á bi ma'a, himbi za te bi 'yøtua'ue.

40 Nepue nura Jesu bi mengui pa ri'nandi ra dathe Jordá habue mi øt'a ra sistehe ra Xuua ma'met'ø, ne ja bá 'buhni'a. 41 Ne ndunthi ya mengu de guehni bi ma bá c'a'tsi ne mi eñ'ue:

—Nura Xuua hinte ma danga nt'udi bi 'yøt'e, pe gatho nú'a bi xicju de ra Jesu, majuani xa njabu.

42 Y ja guehni ndunthi ya ja'i bi gamfri gue ra Jesu go mi gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda.

11

Rá du ra Lasaro

1 Y de mi 'buhni ra Jesu ri'nandi ra dathe Jordá, gue'ue mri hñenga 'nara

'ñøhø mrá thuhu ra Lasaro mrá me Betania nuni habu mrá mengu nehe ra Maria ne ra Marta nú'u myá nju'a. ² Nú'a ra Maria mrá nju nura Lasaro go gue'a bi go'tsuabi ra hoga ñani ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta'a. ³ Nú'u ya 'beshña mri ncu bi mempa ra noya ra Jesu gue da t'embi: —Ma zi Hmu'i, nú'a ri hmadi di hñeni.

⁴ Ha nu mi sipabi ra Jesu njabu, bi 'ñena'a:

—Nú'a ra hñeni'a hingue xi pa da du'a. Xa njabu pa da hnequi rá nsunda Ajuá, ne da hnequi rá nsunda rá T'u Ajuá po rá ngue'a.

⁵ Ha nura Jesu xi mri madi gatho nú'u hñu mri ncu. ⁶ Masque myá hmadi'u ne bi 'yøde gue ra Lasaro mri hñeni, pe ra Jesu hinga 'bestho bi ma, bá 'buhnitho má yo pa habu mi 'bui'a. ⁷ Nepu ja 'mefa nu'a bi 'ñembabi yá nxadi:

—Maha pa Judea ma'na'qui.

⁸ Ha nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Xahnate, guí nu ya nda gá xodyo de guehni ja maha'mu mi ne xa hyo'a'i dega nc'ahni. ¿Ha nu'i guí ne gui yopa mani ma'na'qui?

⁹ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—¿Ha hinguí pahu pe'tsa 'ret'amayoho ora cada ra pa? Y nu'a tó'o da 'ño dega pa hinda hñaxa 'nara mfe'tse, ngue'a zø ra ñot'i ja ra ximhai, go gue'a nú'a to'o ø'tua rá paha Ajuá ne hinxa juatatho ra 'befi nú'a bi umbi. ¹⁰ Pe nu'a tó'o da 'ño dega xuui da hñaxa ra mfe'tse ngue'a otho ra ñot'i, go gue'a nú'a to'o hingui ø'tuabi rá paha Ajuá.

¹¹ Mi uadi bi mąnga njabu ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Ma amigohu ra Lasaro bí aha, pe nuga ma ga mani pa ga a de rá t'aha.

¹² Ha nuya nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, 'bu aha, nu'a ma da ñani.

¹³ Pe nura Jesu mi ma gue xqui du ra Lasaro, ha nu'u mi hu yá mui gue mi ma de ra t'ahatho. ¹⁴ Nu'bu ra Jesu bi xipabi'u de nú'a xqui nja ne bi 'ñena:

—Ra Lasaro xa du. ¹⁵ Ne nuga xi drí johya ngue'a dá njo'oni ora mi hñeni, ngue'a go 'nara hño pa gue'ahu, ngue'a po rá ngue'a ma'na ma gui camfriguihu. Maha, ma ga c'a'tshu'a.

¹⁶ Nepu nura Toma nú'a mi t'embi ra Go, bi 'ñemba yá minxadiui:

—Maha nehe pa grá tuhuh mahyεgui con guehni.

Ra Jesu da guxa nú'u xa du ne da umba ra te

¹⁷ Ha nu mi zønga ra Jesu ja ra hnini Betania, bi sipabi gue ya mi pe'tsa goho ma pa xqui t'agui ra Lasaro.

¹⁸ Ha nura zi hnini Betania mi guetbu Jerusale mi pe'tsa ngu hñu kilometro rá ñabu. ¹⁹ Ha xi ndunthi yá mixodyoui xqui ma da c'a'tsa ra Marta ne ra Maria pa da hñu'mba yá mui ngue'a xqui du yá cu'u. ²⁰ Ha nu mi 'yøde ra Marta gue ya mi ma da zønga ra Jesu ja yá ngu'u, bi ma bá thadi, pe nura Maria bi gotritho ja rá ngu. ²¹ Nepu ra Marta bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu gri 'buhmaua hinxa duhma ma cu. ²² Pe masqué, nuga dí padi gue gatho nú'a te gui apabi Ajuá, nu'a da 'ra'a'i.

²³ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Ri cu ma da nangui de rá du.

²⁴ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Dí padi gue ma da nangui de rá du nú'a ra pa de ra ngaxhmai stí nanga gatho nú'u ma'ra xa du.

²⁵ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga ga juxa nú'u xa du ne ga umbabi'u ra te. Nu'a tó'o da gamfrigui, masque xa du, nu'a ma da nja rá te. ²⁶ Ne nu'a tó'o 'bui ne camfrigui, hinhya'mu da du. Xi'i, ¿ha gue guí camfri njabu?

²⁷ Nepu nura Marta bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nuga dí camfri gue go gue'e grá Cristo, rá T'u'i Ajuá, go gue'e ndí tøp'a'ihe pa gui 'ñehe nuua ja ra ximhai.

Ra Jesu bi nzoni habu mi t'agui ra Lasaro

²⁸ Ha ngu mi mąnga njabu ra Marta, 'bestho bi mengui pa bá umba nt'øde ra Maria rá cu, ne bi xipi zi

njante pa hinto da 'yøde ma'ra, ne bi 'ñembabi:

—Xa zø ra Xahnate bí tøp'a'i 'na.

²⁹ Ha nu mi 'yøde'a bi ðama 'mai ne bi ma bá c'a'tsi'a. ³⁰ Ne nura Jesu hinxqui yut'atho mbo ra hnini, ja bi gotriho habu xqui ma da ðadi hmaha ra Marta. ³¹ Ha nuya xodyo nú'u mi 'buhni ja rá ngu ra Maria mi hu'mba rá mui, ngu xi bi hyandi'u gue ra Maria bi ðama 'mai ne bi bøni de rá ngu, nu'á bi ðeni ne mri 'ñémbabi'u 'na ngu 'na:

—Nuni rí ma da nzoni habu bí t'agui rá cu.

³² Nepu ra Maria bi zøni habu mi 'bu ra Jesu, y ngu bi hyandi bi ndandiñahmu ja yá ua'a ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'bu gri 'buhmaua hinx duhma ma cu.

³³ Ha nu mi hyanda ra Jesu gue ra Maria xi mi zoni ne nú'u ya xodyo mbra 'ñoui mi zoni'u nehe, nu'bú nu'á bi ntsø'mi ne bi du rá mui. ³⁴ Nepu bi 'ñena'a:

—¿Habu xcá aguihu'a?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, maha ma ga u't'ahe.

³⁵ Nepu ra Jesu bi nzoni. ³⁶ Ha nuya xodyo bi 'ñémsɛ'u:

—A, xi mri maðihma.

³⁷ Pe 'ra de gue'u bi 'ñena:

—Nuni go guehni bi xocua yá da nú'a ra goda. ¿Ha hinx zahma xa 'yøt'e nehe pa hinx duhma ra Lasaro?

Ra Jesu bi guxa ra Lasaro de rá du

³⁸ Ha nura Jesu bi yopa du rá mui, nepu bi zøni habu xqui t'agui ra Lasaro. Xqui thi'tsi ja 'nara cøts'i, ne mi jot'i co 'nara xingdo. ³⁹ Ha ra Jesu bi 'ñena:

—Hñacju ra do.

Ha nura Marta nú'a mrá cu nú'a xqui du bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ya strá nxa ngue'a ya pɛ'tsa goho ma pa de xa du.

⁴⁰ Ha ra Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—¿Ha gue hinstá xi'a'i gue nu'bu gui camfri ma gui hyandua rá nsunda Ajuá?

⁴¹ Nepu nuya ja'i bi hñaca nú'a ra do xqui jot'a ra nt'agui. Nepu nura Jesu bi nøts'e pa mahets'i ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, dí 'ra'a'i ra jamadi ngue'a xcá 'yøde nú'a stá a'a'i. ⁴² Nuga dí padi nzantho guí øde nú'a dí a'a'i. Pe dá manga njabu po rá ngue ya ja'i 'bucua con gueque, pa njabu da za da gamfriyu gue go gue'e xcá pɛncagui.

⁴³ Ha mi uadi bi 'yapa Ajuá njabu, nepu bi ña nts'edi bi 'ñena:

—¡Lasaro, bá pøni!

⁴⁴ Ha ra Lasaro 'bestho bá pøni mi 'bant'a yá 'ye ne yá ua co 'raya xuni dutu, ne mi 'bant'a rá ñaxu co ma'na ra dutu. Ha ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Xo'tuahu ya xuni dutu.

Ya nda gá xodyo bi 'ñu'ti pa hanja da za da gu ra Jesu

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Nu'bú nú'u ya xodyo mri 'ñoui ra Maria mi hyanda nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ndunthi de gue'u bi gamfri'a.

⁴⁶ Pe 'ra bi ma bá xipabi ya fariseo nú'a te xqui 'yøt'e'a. ⁴⁷ Nu'bú nuya nda gá macja ne ya fariseo bi 'yøt'a 'nara hmunts'i ne bi 'ñena:

—¿Te ga øthu? Ngue'a nura 'ñøhø'a xi øt'a ndunthi ya ðanga nt'udi.

⁴⁸ Nu'bu ga hoptahu njabu, gatho ya ja'i da gamfri'a, ne 'mefa da 'ñehe ya me Nroma da hñanga ma nijahu ne da zinga ma ja'ihu.

⁴⁹ Pe 'na de gue'u mrá thuhu ra Caifá mrá ðanga nda gá macja nú'a ra jeya'a, nu'á bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu hinte ri faðihu. ⁵⁰ ¿Ha hinguí pahu gue ma'na xá hño da du 'nada ra 'ñøhø pa hinda du gatho ya ja'i, pa njabu hinda 'medi ya ja'i mengu ma haihu?

⁵¹ Pe nú'a ra Caifá himbi bense nú'a bi ma. Pe ngue'a mrá ðanga nda gá macja nú'a ra jeya'a, Ajuá bi umbabi nuya ya noya, hangue bi ma gue ra Jesu mi ma da du po rá ngue ya me Judea. ⁵² Y hingue hønse po rá ngue ya menguni, pe nehe pa gatho yá batsi Ajuá nú'u xa nxani haburaza de ra ximhai, pa da 'natho'u. ⁵³ Hangue

de gue'bu bi 'ñu'ti'u pa hanja da hyohma'u ra Jesu.

⁵⁴ Hangué ra Jesu ya himbi sigui bi 'ño haburaza pa bi ña ja yá thandi ya xodyo, ne bi ma de guehni Judea pa ja 'nara t'uca hnini rá thuhu Efraí, guetbu habu ja 'nara 'yo'mtha, ne ja bá 'bahuini yá nxadi.

⁵⁵ Ha ya mi ma da dat'a ra pa de ra pascua 'nará ngo ya xodyo, y ndunthi ya ja'i de haburaza ya zi t'uhnini bi ma Jerusale ante ra ngo pa da nt'axqui ngu myá nzai'u. ⁵⁶ Ne go gue'u mi 'yo mi hongra ra Jesu, y de mi 'buhni ja ra ndanija, mri 'ñémsé'u:

—¿Te guí beñhu? ¿Ha gue hinda 'ñecua ja ra ngo'a 'bu?

⁵⁷ Ha ya nda gá macja ne ya fariseo xqui manda gue nu'bu to'o da badi habu di 'yo'a da xipabi'u, pa da gants'ahni'a.

12

'Nara 'behña bi go'tsua 'nara njots'ija yá ua ra Jesu nuni Betania
(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Y mri 'be 'rato ma pa pa da dat'a ra ngo de ra pascua, nura Jesu bi ma pa Betania habu mi 'bu ra Lasaro nú'a xqui gats'i de rá du. ² Y ja bi t'ø'tuani 'nara nt'oxi ra Jesu. Ra Marta go mrá møxmexa, ne nura Lasaro mi huhuini ra Jesu ja ra mexa co ma'ra ya ja'i. ³ Nepu ra Maria mri hña nde litro ra hoga ñuni mi 'ra'ta ra nardo ne xi mri muui ndunthi, ne bi go'tsuabi ja yá ua ra Jesu, nepu bi o'tuabi co yá sta, ne bi mfont'a nú'a ra ñuni gatho mbo ra ngu. ⁴ Nu'bu ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu ne 'namrá nxadi ra Jesu, ne go gue'a mi ma da da'a, bi 'ñena:

⁵ —¿Hanja himbi 'ba nú'a ra hoga ñuni'a xi xá madi? Xa za xa 'bama po hñu nthebe denario, ne nura boja'a xa thecuahma ya zi hyoya.

⁶ Nura Juda bi ma njabu ngue'a mrá be, ne ngue'a go mi p'e'tsa ra ncuboja ne mi ju nú'a go mi ne de ja ra buxa, ne hingue xi majuani mri hueca ya hyoya'a. ⁷ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Juda:

—Ote guí xipabi. Nuní bi goscagui nuna ñuni ja ma ua pa nura pa'a de ma nt'agui. ⁸ Ngue'a nuya hyoya nzantho ma da 'mwi con gue'ahu, pe nuga hinga nzantho ma ga 'baiua con gue'ahu.

Ra nt'u'ti pa dra thohma ra Lasaro

⁹ Nepu xi ndunthi ya xodyo bi sipabi gue ra Jesu mi 'buhni Betania, ne bi ma'u pa bá c'a'tsi'a, y hingue hønse pa da c'a'tsa ra Jesu, nehe pa bá handa ra Lasaro nú'a xqui guxa ra Jesu de rá du. ¹⁰ Nu'bu nuya nda gá macja bi 'ñu'ti pa da hyohma ra Lasaro nehe. ¹¹ Ngue'a po rá ngue ra Lasaro ndunthi ya xodyo xqui 'uegue de gue'u ne bi gamfri'u ra Jesu.

Ra Jesu bi yat'ija ra hnini Jerusale
(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Ha nurá hyax'a gatho ya ja'i nú'u xqui ma ra ngo de ra pascua nuni Jerusale bi 'yøde gue ra Jesu mi ma da zøni de guehni. ¹³ Ne nu'ú bi doca ya dænthe ne bi ma bá thadi ra Jesu ne mi manta'u mi ena:

—¡Xá nsunda Ajuá! ¡Ajuá da japi nuni to'o bá ehe de rá thuhu'a! ¡Ajuá da japi nuni ma Ndahú núju dyá me Israelhu!

¹⁴ Ha nura Jesu bi zudi 'nara zi t'ubru ne bi tøgue'a pa bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena:

¹⁵ Oxqui ntsuhú, nú'ahú gyá menguhú Sión;

ndi, hyanthu, xa 'ñepu ri Ndahú, bra tøgue 'nara zi t'ubru.

¹⁶ Ha nuyá nxadi hinga 'bestho ra ora'a bi zo yá mfeni hanja xqui njabu. Pe nú'bu mi yopa nte ra Jesu ne bi yopa menga mahets'i, nu'bu ha, bi beni yá nxadi gue xqui t'ofu njabu de gue'a, ne xqui njabu ngu nú'a xqui t'ofu.

¹⁷ Nú'u ya ja'i mi 'buhni nura ora'a ra Jesu bi xipa ra Lasaro da bøni de ra nt'agui ne bi gats'i de ra du, nu'ú xqui 'yonga ra 'bede de nú'a xqui hyant'u. ¹⁸ Hangué ndunthi ya ja'i xqui bøni de ra hnini pa bá thadi ra Jesu ngue'a xqui 'yøde de nú'a ra

danga nt'udi xqui nja. ¹⁹ Nepu ya fariseo mri 'ñémse'u:

—¡Ha ngue dí xi'ahu gue hinda za te gui 'yøthú! Ndi, gatho ya ja'i di denini, hinda za to da zamiyu.

'Raya me Grecia mi hongra ra Jesu

²⁰ Nehe 'raya me Grecia xqui ma Jerusale ja nú'a ra ngo pa da xøcambeni'u Ajuá. ²¹ Y nú'u ya me Grecia bi ma bá tsudi ra Lipe nú'a mrá me Betsaida de ra hai Galilea, ne bi 'ñembabi:

—Ndada, dí nehmahe ga ñahe co ra Jesu.

²² Nepu bi ma nura Lipe bá xipabi ra Andre, ne ri yoho'u bi ma bá xipa ra Jesu. ²³ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya bi zø ra ora pa da du Nú'a To'o e bi Nja'i ne da yopa menga pa mahets'i. ²⁴ Xi majuaní dí xi'ahu, 'bu 'nara nda dega trigo 'be'tsitho ne hinda 'bot'a ja ra hai, hinda nxandi. Pe nu'bu xa 'bot'i, ma da unga ndunthi ra sofo. ²⁵ Nu'a tó'o da mađi rá te, ma da 'bedi, pe nu'a tó'o hingui mađi rá te nuua ja ra ximhai, nú'a go gue'a ma da me'tsa rá te pa nzantho. ²⁶ Nu'a tó'o da mepcagui, mahyoni da dengagui, y nu habu ga 'buiga da 'muhni nehe. Ha nu'a tó'o da mepcagui, ma Dada ma da 'ñe'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi ma de rá du

²⁷ Nubyá xi dí tu ma mui. ¿Te ma ga apa Ajuá ma Dada? ¿Ha ga xipa njaua: “Ma Dada'i, ñangagui de nú'a ma ga thogui nuna ra orabya”? Pe hinda za ga embi njabu, ngue'a pa guehna stá ehe. ²⁸ Ma Dada'i, 'yøt'e nú'a go ri paha pa dra nsunda'i ri thuhu.

'Bestho ra ora'a bi nt'øde 'nara noya de mahets'i nú'a bi 'ñena:

—Ya stá øt'e ne ma ga yopa øt'a ma'na'qui.

²⁹ Ha nura hmuntsja'i mi 'bahni ra ora'a bi 'yøde nú'a ra noya de mahets'i, ne 'ra bi 'ñena gue mi 'nara ngani, ha nu ma'ra mi ena gue 'nara enxé bi zofo'a.

³⁰ Nepu nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Hingo po rá ngueque xa nt'øde nú'a ra noya, hønse po rá ngue'ahu.

³¹ Nubyá nú'u ya meximhai hinda ne da gamfrigui ma dra t'e'mbabi pa dra castiga'u, ne ma dra thacuabi rá ts'edi ra ts'ondahi nú'a ri nda ja nuna ra ximhai. ³² Nuga ma dra ts'atcagui maña ja 'nara ponza pa da thogagui, y nu sta t'øtque njabu, ma da gamfrigui ndunthi ya ja'i po rá ngue ma du.

³³ Nu'a bi mangu njabu pa da fađi te ma du mi ma da du'a. ³⁴ Nepu nuya ja'i bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i guí ena gue go gue'e Nú'a To'o e bi Nja'i, ne nuje ndí hu ma mahi gue go guet'a ra Cristo nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda. Pe nu'i guí ena gue mahyoni ma dra ts'ata maña ja ra ponza Nú'a To'o e bi Nja'i. Pe nura ley ma gue ra Cristo ma da 'mui pa nzantho. Nu'bú ¿te rá 'befi Nú'a To'o e bi Nja'i? ¿Ha go gue'a nú'a mi ma da mehna Ajuá pa da nda?

³⁵ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Nuga drá ñot'i dí yo't'a ri mfenihu. Pe ya ts'atho ya pa dí 'bui con gue'ahu. Hangue mientras dí 'bui con gue'ahu, tengaguihu, pa hingui njahu ngu nú'a to'o bi zu ra 'bexuui, ngue'a nu'a tó'o 'yo ja ra 'bexuui hingui pađi habu rí ma. ³⁶ De dí 'buiua pa ga yo't'a'ihu, camfriguihu, pa njabu dyá meti'ihu ra ñot'i.

Ha nu mi uadi bi mangu njabu ra Jesu, bi 'uegue de gue'u bi ma bá 'bui habu hinda bađi'u.

Hanja ya xodyo himbi gamfri ra Jesu

³⁷ Masque ra Jesu xqui 'yøt'a ndunthi ya danga nt'udi ja yá thandi nuya xodyo, pe nu'á himbi gamfri. ³⁸ Bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra bađi Isaía habu ena:

Ma zi Hmu'i, ¿to ja gue'a xa gamfri ma noyahu?

¿To ja gue'a xa gamfri'i ngue'a xcá 'yøt'a ya danga nt'udi?

³⁹ Nu'á himi tsa da gamfri ngue'a bi njabu ngu nú'a xqui 'yofo ra bađi Isaía ja ma'na ra xeni habu ena:

40 Ajuá bi go'tua yá da'ú ne bi japi bi megui yá mfeni, pa himbi hyandi co yá da, nixi bi baði co yá mfeni, pa himbi ñobri'ú ne pa njabu nuga himbi za dá pøhø'ú.

41 Ra Isaía bi mǎnga njabu de ra Jesu ngue'a xqui hyandua rá nsunda'a, hangue mi ma de gue'a.

42 Masque njabu, pe asta 'raya nda gá xodyo nehe bi gamfri gue ra Jesu go gue'a xpá mehna Ajuá pa da nda, pe nu'ú hinto bi xipabi ngue'a mi tsu ya fariseo da 'yeni'ú de ra nija.

43 Ngue'a nu'ú ma'na mi ne da pønga yá hmi ja yá thandi ya ja'i que ja rá thandi Ajuá.

Ya ja'i tuda yá ts'oqui ngue'a himbi gamfri nú'a bi mǎnga ra Jesu

44 Ra Jesu bi ña nts'edi ne bi ñena: —Nu'a tó'o camfrigui, hingue hønse camfriguiga, nehe camfri nú'a to'o bá pencagui. 45 Ne nu'a tó'o handga ma 'mai, ja ra uenda handua rá 'mai nú'a to'o bá pencagui. 46 Nuga go guecagui drá ñot'i stá eheua ja ra ximhai pa nuto gatho da gamfrigui ga pøni de ja ra 'bexuui. 47 Nu'a tó'o øde nú'a dí ma, ne hinda ne da 'yøt'e, nuga hingo ma ga ε'mbi pa da ma ja ra nidu, ngue'a nuga stá ehe pa ga pøhø ya ja'i, hingue pa ga ε'mbi da ma ja ra nidu. 48 Nu'a tó'o hingui numansugui ne hingui ne da gamfri nú'a dí ma, go gue'a ma da t'ε'mbi pa ja ra nidu, ne numa noya go gue'a ma da 'ye'mbi nú'a ra pa de ra ngaxhmai. 49 Ngue'a nuga hinstá bense nú'a dí ma. Ma Dada nú'a to'o bá pencagui go gue'a xa 'bepcagui pa ga xi'ahu nú'a bi xiqui. 50 Ne dí paði gue nú'ú ya noya xa 'bepqui ga ma go gue'ú unga ra te pa nzantho. Hangue dí xi'ahu ngu nú'a xa xicagui ma Dada.

13

Ra Jesu bi xucua yá ua yá nxadi

1 Nura pa ante ra ngo de ra pascua, ra Jesu mi paði gue ya xqui zø ra ora pa da ma de guecua ja ra ximhai pa da yopa mengui habu bí 'bu Ajuá rá

Dada. Nu'á nzantho bi maði nú'ú to'o yá meti'a, ne xi ra dangui rá hmate bi me'tsuabi'ú.

2 Ha ra Jesu bi nt'oxiui yá nxadi. Ha ra ts'ondahi ya xqui yut'a ja rá mfeni ra Juda Iscariote nú'a mrá t'ú ra Simu, pa da da ra Jesu. 3 Ha ra Jesu mi paði gue bá ehe de habu mi 'buhui Ajuá rá Dada pa da 'mucua ja ra ximhai, ne mi paði nehe gue ya mi ma da yopa mengui pa da 'muhui'a. Nehe mi paði gue Ajuá rá Dada ya gatho xqui 'yent'ua ja rá 'ye'a. 4 Hangue nu'á bi 'mai de ja ra mexa habu mri nt'oxi'ú ne bi hñaca rá pat'i ne bi ngat'a 'nara nt'ot'ye. 5 Ne bi xit'a ra dehe ja 'nara nsu'ye, ne bi mudi bi xucua yá ua yá nxadi. Nepu mi o'tuabi co nú'a ra nt'ot'ye mri ngat'i'a.

6 Ha nu mi ma da xucuabi yá ua ra Pedro, ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿ha gue go ma gui xuga ma uaga?

7 Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nubyá hingui tsa da zo ri mfeni nú'a dí øt'e, pe 'mefa ha, ma gui paði.

8 Nura Pedro bi 'ñembabi: —Nu'i hinhya'mu ma gui xuga ma uaga.

Ha nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi: —Nu'bu hinga xuc'a ri ua, hinte guí pe'tsi de gueque.

9 Nu'bu ra Pedro bi 'ñembabi: —Ma zi Hmu'i, nu'bu, hingue hønse ma ua gui xugagui, xuga ma 'ye ne ma ñaxu nehe.

10 Ha nura Jesu bi 'ñembabi: —Nú'a to'o ya xa nxaha, ya hinga mahyoni da yopa nt'axca ma'na'qui, hønse da sucua yá ua, ngue'a ya xá nt'axi gatho rá ndo'yo. Ha nu'ahu ya xá nt'axi'ihu, masque hinga gatho'ihu.

11 Nu'á mi paði to'o mi ma da da'a, hangue bi 'ñena gue hinxma nt'axi gatho'ú.

12 Ha nu mi uadi bi xucua yá ua'ú, bi yopa hñuxa rá pat'i ne bi hñudi ma'na'qui ja ra mexa ne bi 'ñembabi'ú: —¿Ha tso ri mfenihu nú'a stá øt'a'ihu? 13 Nu'ahu guí enju go

gueque ri Xahnateguih_u ne ri Hmuguih_u. Nú'a guí enj_u gue'a majuani, ngue'a ha, go guecagui. ¹⁴ Hangue ngue'a núga ri Hmuguih_u ne ri Xahnateguih_u ne stá xuc'a ri uah_u, hangue nu'ah_u nehe rí 'ñep'ah_u gui nxucua uah_u 'na ngu ma'na. ¹⁵ Dí u't'a'ih_u njab_u pa ne'ah_u da za gui 'yøth_u ngu nú'a stá ø't'a'ih_u. ¹⁶ Xi majuani dí xi'ah_u, 'nara 'bego hingo ma'na ri manda'a que rá hmu, nixi 'nara 'mehni hingo ri manda'a que nú'a to'o xa mehni. ¹⁷ Nu'b_u gui pah_u nú'a dí xi'ah_u, ne 'b_u gui 'yøth_u, nu'b_u gui njapih_u.

¹⁸ Pe hindí ma de gatho'ih_u, ngue'a dí pa'a'ih_u nú'ah_u stá huan'a'ih_u pa dua nxadi'ih_u, ne stá huan'ah_u pa da njab_u ngu nú'a mangan ra Maca T'ofu hab_u ena: “Xa guí dega ncontra nú'ase to'o stá ñu'me.” ¹⁹ 'Bedi da njab_u ngu nú'a stá xi'ah_u, pe nubyá dí xi'ah_u nú'a te ma da nja, pa nu stí njab_u, da za gui camfrih_u gue go gueque ngu nú'a stá xi'ah_u. ²⁰ Xi majuani dí xi'ah_u, nu'a tó'o da numansu ma 'mehni, go gueque numansugui; ne nu'a tó'o da numansugui, go numansu nú'a to'o bá pencagui.

Ra Jesu bi ma gue ra Juda ma da da'a

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Ha nu mi mangan njab_u ra Jesu, bi du rá mui, ne bi xipabi yá nxadi te mri bonga nú'a mi ma, ne bi 'ñena:

—Xi majuani dí xi'ah_u, 'na de gue'ah_u ma da dagagui.

²² Ha nuya nxadi bi nu'tua da'u ngue'a himi padi to'o 'na de gue'u nú'a mi mañ'a. ²³ Ha 'nara nxadi nú'a xi mrá hmadí ra Jesu, ja mi huhni ja rá hyo'a. ²⁴ Y nura Pedro bi 'ñutua ra seña nú'a ra hmaça nxadi pa da 'yambabi ra Jesu to'o'a. ²⁵ Nep_u nu'á xqui ncahma guetb_u ja rá tiña ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿To'o 'na de guecje, ma zi Hmu'ih_e?

²⁶ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'a to'o ga umba ra c'athuhme go gue'a.

Nu'b_u nu'á bi po'mba ra thuhme ne bi umbabi ra Juda Iscariote nú'a mrá t'u ra Simu. ²⁷ Ha nura Juda mi hñanga nú'a ra c'athuhme gue'a ra ora bi yut'a ra Satá ja rá mfeni'a pa da 'yø'tua rá 'b_efi. Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nú'a guí beni gui 'yø't'e, 'yø't'e 'bestho.

²⁸ Pe ni 'na de gue nú'u mi huhni ja ra mexa himbi zo yá mfeni hanja bi xipabi njab_ua. ²⁹ Ngue'a nura Juda go mi pe'tsa ra ncuboja, hangue 'ra de gue'u mi hu yá mui gue ra Jesu xqui xipabi gue da ma da danga te mahyoni pa ja ra ngo, o pa da umbi te da umba ya hyoya. ³⁰ Ne ngu xi bi hñanga nura c'athuhme, 'bestho bi bøni. Ne ya xmá 'mexuui ra ora'a.

Ra 'ra'yo hmanda

³¹ Ha nu mi bonga ra Juda, bi 'ñenga ra Jesu:

—Nubyá ma da hnequi rá nsunda Nú'a To'o e bi Nja'i po nú'a ma da thogui. Ne po rá ngue'a ma dra nsunda Ajuá. ³² Nep_u Ajuá ma da umba rá nsu pa di mahyeguiui yá nsu, ne ma da 'yø't'e 'bestho. ³³ Ma zi t'uh_u, ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ah_u. Ma gui hyongaguih_u, ne ngu stá xipa ya nda gá xodyo, njab_u nehe dí xi'ah_ubya: Hinda za gui mahani hab_u grá maga. ³⁴ Nubyá 'nara 'ra'yo hmanda dí tsoc'ah_u: Mádiu 'na ngu ma'na, nja ngu stá ma'a'ih_u, njab_u nehe gui mádiu 'na ngu ma'na. ³⁵ 'B_u gui mádiu 'na ngu ma'na, nu'b_u njab_u da badi gatho ya ja'i gue majuani ma nxadi'ih_u.

Ra Jesu bi ma gue ra Pedro ma da gøni'a

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hab_u ma gui ma?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinda za ga meuibya hab_u grá maga. 'Mefa ha, ma gui mani.

³⁷ Ha nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hinda za ga meuibya? Nuga masque ga tu por gue'e.

³⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ma gui tugue po rá nguecagui? Xi majuani dí xi'a'i, ma gui cøngagui hñu'qui ante da mafi ra menja.

14

Ra Jesu tsixcah pa habu bí 'bu Ajuā ra Dada

¹ Ne ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Oguí tu ri muih. Nu'ahu guí camfrih Ajuā ma Dada, hangue camfrighu nehe. ² Nuni habu bí 'bu Ajuā ma Dada xi bí ja ndunthi ya ngu. Nu'bu di othohma, ya stá xi'ahmah. Nuga ma ga ma pa ga hoc'a'ih habu ma gui 'buh. ³ Ne xcrá ma pa ga hoc'a'ih habu gui 'buh, ma ga yopa pengui pa ga tsix'a'ih pa gui 'buh habu ma ga 'bucá. ⁴ Ne guí pah habu ma ga maga, ne guí pah ra 'ñu.

⁵ Nu'bu nura Toma bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, hindí pahe habu ma gui ma, ¿ne guí enje gue dí pahe ra 'ñu?

⁶ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuga go guecagui drá 'ñu, ne drá majuani, ne drá te. Hinda za to da zøni habu bí 'bu ma Dada 'bu hingo ga tsixca. ⁷ 'Bu xcá paçjhmah, xcá pahmah ma Dada nehe. Ne desde nubya guí pah'a, ne xcá hyanth'a.

⁸ Ha nura Lipe bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ih, 'ñutcahe Ajuā ra Dada, ne ya con guet'a.

⁹ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha hincá paçaguitho, nугue Lipe? Y ya øt'a ndunthi ya pa stá 'ñoh. Nu'a tó'o xa hyandgagui xa hyanda Ajuā ma Dada nehe. Nu'bu ¿hanja guí engaguih gue ga u't'a'ih Ajuā ra Dada? ¹⁰ ¿Ha hinguí camfri gue dí 'natho'be Ajuā ma Dada? Nuga hinstá bense nú'a dí xi'ah, nixi nú'u ya 'befi dí pefi hingo dí pefi de guecse. Numa Dada to'o dí 'natho'be go gue'a øt'e gatho, ne go rá 'befise'a.

¹¹ Camfrih gue nuga dí 'natho'be Ajuā ma Dada. Pe nu'bu hinguí camfrih nú'a dí ma gue dí 'natho'be'a, camfrih po nú'u ya 'befi stá pefi. ¹² Xi

majuani dí xi'ah, nu'a tó'o da gamfrighu, ne'a ma da me ya 'befi ngu nú'u dí pefi, ne ma'na dya dangui ma da mefi'a nguetho nuga ma ga yopa pengui pa ga 'bu'be ma Dada. ¹³ Ne gatho nú'a te ma gui 'yapabih ma Dada de ma thuhuga, ma ga øt'a ri nt'adih, pa dra nsunda ma Dada po rá ngueque rá T'ghui. ¹⁴ Hangue nu'araza te gui 'yadih ja ma thuhu, nuga ga 'ra'ah.

Ra Jesu bi ñagui ma dua pehna ra Maça Ndahi

¹⁵ 'Bu grí maçaguih, 'yøth nuya hmada dí 'bep'a'ih. ¹⁶ Ne nuga ma ga apabi Ajuā ma Dada da men'ah ma'na nú'a to'o da hñup'a ri muih, ne nu'a da men'ah pa da 'mui nzantho con gue'ah, y nu'a go gue'a ra Maça Ndahi nú'a to'o manga majuani. ¹⁷ Ne ya ja'i nú'u hingyá gamfri hingui tsa da hñani'a, ngue'a nu'ú hingui padi to'o'a, ne hingui tso yá mfeni'u tengu'a. Pe nu'ahú guí pah'a ngue'a nu'a 'bui con gue'ah, ne ma da 'mui ja ri corasoh. ¹⁸ Hangue njab nuga hinga ma ga tsoc'asch, ma ga yopa pengui ma'na'qui pa ga 'bui con gue'ah. ¹⁹ Ne 'bestho ma da zø ra ora ya ja'i nú'u hingyá gamfri ya hinda ma da hyandgaua ngue'a pa gue'u ma ga njo'o, pe nu'ahú ha, ma gui hyandgaguih ngue'a ma ga 'bui con gue'ah. Y nuga ma ga yopa nte, hangue ne'ah ma gui pe'tshu ra te pa nzantho ngue'a dí tega. ²⁰ Ha nu xcrá njab, ma gui pah gue dí 'bu'be ma Dada, ne nu'ah guí 'buh con gueque, ne nuga dí 'bui con gue'ah ja ri corasoh. ²¹ Nu'a tó'o øt'a ya hmada nú'u dí ma, nú'a go gue'a ri maçagui. Ha nu'a tó'o ri maçagui, ma Dada ri maði'a, nequi ga maði'a ne ga utuabi tengu ma 'mui.

²² Nu'bu ra Juda, pe hingue nura Juda Iscariote, bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ¿hanja hønseguihe ma gui utcaguihe tengu ri 'mui, ha nu ma'ra ya ja'i hina?

23 Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi ñembabi:

—Nu'a tó'o ri macagui ma da 'yotca nú'a dí ma, ne ma Dada da madi'a, ne nuga co ma Dada ga e'be ne ga 'bue 'nadb con gue'a. 24 Nu'a tó'o hingui macagui, hingui otca nú'a dí ma. Y nú'a guí øh di ma, hindí manséga, numa Dada nú'a to'o bá pencagui go gue'a mañ'a.

25 Dí xi'ah njabu núbya de dí 'buiho con gue'ah. 26 Pe ra Maca Ndahi nú'a ma dua pēhna ma Dada de ja ma thuhu pa da 'mai con gue'ah ne da hñup'a ri maih, nu'á ma da 'ñu't'a'ih gatho, ne ma da ben'a'ih gatho ngu nú'a stá xi'ah.

27 Dí ne gui 'bue te rá entho nsinque ra dumai, hangue dí 'ra'ah ra humai, gue'a ngu 'nara tsogui dí tsoc'ah. Y nú'a ra humai dí 'ra'ah, hingue ngu nú'a di unga ya meximhai. Hangue oxqui tu ri maih, nixi gui ntsuh. 28 Nu'ah ya stá xi'ah gue ma ga ma, ne ma ga yopa pengui pa ga 'bui con gue'ah. 'Bu gri macjhmah, nu'bu xcá johyahmah nu ndá xi'ah gue ma ga ma habu bí 'bu ma Dada, gue'a nu'á go ma'na ha ra ts'edi de gueque. 29 Nubyá dí xi'ah nú'a di 'betho da nja, pa nu stí nja, ma gui beñh, pa njabu ma'na gui camfriguih.

30 Ya hinga ma ga 'bui ndunthi con gue'ah pa ga ñah, gue'a xa ñepu ra ts'ondahí nú'a ri nda de nuna ximhai, pe nu'á hingui ha ra ts'edi pa te da 'yotcagui. 31 Nuga ma ga hopto da 'yotque nú'a te xa 'ye'mgagui, pa njabu da badi gatho ya ja'i gue dí madi ma Dada, ne dí øt'e ngu nú'a xa 'bepcagui'a. 'Baih, maha.

15

Ra 'bai gá obxi ne yá mai

1 Nepu ra Jesu bi ñembabi yá nxadi: Nuga dí nja ngu 'nara hoga 'bai gá obxi, ha numa Dada nja ngu nú'a to'o pe ra ua'obxi. 2 Nu'u tó'o 'bui con gueque go gue'u nja ngu ya mai de nura hoga 'bai gá obxi'a. Ne gatho ya mai nú'u hingui unga yá fruta, nú'a

to'o pe ra ua'obxi da zequi'u. Pe nu'u di unga yá fruta, nu'á da moqui'u pa ma'na da unga yá fruta. 3 Nu'ah ya xa nt'axi'ih po nura noya stá xi'ah. 4 'Bue con gueque, ne nuga ga 'bui con gue'ah. Ngu 'nara mai hingui tsa da unse yá fruta 'bu hingui togue ja rá 'bai, guí njahbu nehe, hinda za gui uñh ri frutah 'bu hingui 'bue con gueque.

5 Nuga go guecagui drá 'bai gá obxi, ha nu'ah go gyá maih. Nu'a tó'o 'bui con gueque, ne nuga con gue'a, go gue'a da unga ndunthi ya fruta, gue'a nsinque de gueque hinda za te gui 'yoth. 6 Nu'u tó'o ya hingui 'bui con gueque, nja ngu ya mai xa ts'equi, da 'yot'i, nepu da hmunts'i gatho pa dra thot'a ja ra tsibi, da nzø.

7 'Bu xi gui 'bue con gueque, ne 'bu ma noya da 'yoda ja ri mfenih, nu'bu 'yaph Ajuá gatho nú'a go gui neh ne nu'á da 'ra'ah. 8 'Bu gui uñh ndunthi ra fruta, nu'bu da hnequi rá nsunda ma Dada, ne njabu ma go dua nxadi'ih. 9 Ngu ma Dada macagui, njabu nehe dí ma'a'ih. Oxqui 'uegueh de ma hmate. 10 Nu'bu gui 'yoth nuya hmada dí 'bep'ah, nu'bu guí 'bue ja ma hmate, ngu nuga stá ø'tua yá hmada ma Dada ne dí 'bu ja rá hmate'a.

11 Dí xi'ah njabu pa da nja ma johya ja ri corasoh, ne pa hinhya'm da 'me ri johyah. 12 Nu'a ma hmada dí 'bep'ah: Mádih 'na ngu ma'na ngu stá ma'a'ih. 13 Nu'a tó'o da du po rá gue yá amigo, go gue'a ma'na ja rá hmate ra dangui de gatho. 14 Ha nu'bu gui 'yoth nú'a dí 'bep'ah, nu'bu go ma amigo'ih. 15 Hangue ya hindí hant'ah ngu 'nara 'bego, gue'a 'nara 'bego hingui padi te pe rá hmu. Y nubyá dí hant'ah ngu ma amigo'ih, gue'a stá xi'ah gatho nú'a xa xicagui ma Dada. 16 Nu'ah hingo xcá huancah, nuga go stá huan'a'ih, ne stá hux'a'ih pa gui maha habu ga pen'a'ih, ne pa gui uñh ra fruta nú'a hinhya'm

da thegue. Ne nú'a te gatho gui 'yapabih_u ma Dada de ja ma thuhu, nu'á da 'ra'a'ih_u. ¹⁷ Hangué nu'a dí 'bɛp'a'ih_u, mádi_h 'na ngu ma'na.

Nú' u hingyá gamfri ɛtsa ra Jesu, nehe ɛtsa nú' u to'o camfri'a

¹⁸ 'B_u da ɛtsa'ih_u ya ja'i, beñ_h gue go 'mɛt'o bi ɛtsaguiga' u. ¹⁹ Nu'b_u dyá mɛti'ih_u hmah_u ra ximhai, nu'bú ya meximhai dí ma'a'ih_u ngu mádi yá mimeximhaiui. Pe nu'ah_u hingyá mɛti'ih_u ra ximhai ngue'a nuga stá huan'a'ih_u ne stá 'uec'a'ih_u de ya ts'ot'ɔt'e de ra ximhai. Hangué por gue'a ya ja'i di ɛtsa'ih_u. ²⁰ Oxqui ma gui pumfri_h nú'a stá xi'ah_u, gue 'nara 'bɛgo hingo ma'na ja rá nsu que rá hmu. Nu' u tó'o xa ɛtsagui da ɛtsa'ih_u nehe, ha nu' u tó'o xa 'yɔtca nú'a stá ma, nehe da 'yɔt'a'ih_u nú'a gui mañ_h. ²¹ Pe nú' u to'o ma da ɛtsa'ih_u ngue'a guí camfriguí_h, nu' u ma da 'yɔt'a'ih_u njab_u ngue'a hingui pađi' u nú'a to'o bá pɛncagui.

²² 'B_u hinstá ehehma ne hinstá zofohma ya ja'i, nu'bú nu' u hinte ma ts'oqui di tuhma' u. Pe nuga dá ehe, ne dá zofu' u. Hangué nubyá nu' u tu ya ts'oqui ne hinda za te ma da dađi' u. ²³ Nu'a tó'o ɛtsagui, ɛtsa ma Dada nehe. ²⁴ Nuga dá ɔt'a ya danga nt'udi ja yá thandi' u, nú' u hinhya'mu to'o ma'na xa 'yɔt'e. Pe masque njab_u nu' u himbi ne bi gamfriguí, hangué nubyá tu yá ts'oqui. Ne masque bi hyanda nuya danga nt'udi' u, bi ɛtsagui ne bi ɛtsa ma Dada nehe. ²⁵ Bi njab_u pa da nja ngu nú'a xqui t'ofu ja yá ndaxjua ley' u: "Masque hinte ma ts'oqui stá ɔt'e, pe nu' u bi ɛtsagui."

²⁶ Pe ma ga pɛn'a'ih_u ra Maca Ndahi pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri m_uih_u. Nu' á ma da 'ñehe de Ajuá ra Dada, ne m_unga majuani, ne ma da xi'ah_u de gueque. ²⁷ Ne'ah_u ma gui xiph_u ma'ra ya ja'i de gueque ngue'a desde rá m_udi xcá 'b_uh_u con gueque.

16

¹ Dí xi'ah_u njab_u pa hingui 'uegueh_u de gueque nu xcrí thoh_u

ya nt'ɛtsate. ² Ma da t'ɛñ'a'ih_u de ja ya nija. Nehe ma da nja ra pa gue 'b_u to'o da hyo'ah_u da beni gue supa rá 'bɛfi Ajuá. ³ Nu' u ma da 'yɔt'a'ih_u njab_u ngue'a hinxa bacagui' u nixi xa ba ma Dada. ⁴ Dí xi'ah_u njab_u pa nu stí zɔ ra pa da njab_u, da za gui beñ_h gue ya stá xi'ah_u.

Rá 'bɛfi ra Maca Ndahi

Nurá m_udi hindá xi'ah_u nú'a te ma da nja ngue'a mi 'bɛtho pa ga ma. ⁵ Pe nubyá ma ga yopa pengui ga 'b_u'be nú'a to'o bá pɛncagui, ne ni 'na de gue'ah_u hingui angah_u hab_u drá ma. ⁶ Pe go guí tu ri m_uih_u ngue'a dí xi'ah_u njab_u. ⁷ Pe dí xi'ah_u majuani gue pa gue'ah_u ma'na xá hño ga ma, ngue'a 'b_u hinga ma, hinda 'ñe ra Maca Ndahi pa da 'm_ui con gue'ah_u ne da hñup'a ri m_uih_u, pe nu xcrá ma, ma ga pɛn'ah_uua'a. ⁸ Ha nu stí zɔ'a ma da zopa yá mfeni ya ja'i pa da bađi' u gue xi tu ya ts'oqui, ne hanja da za da 'm_u xá hño, nehe da bađi' u gue Ajuá ma da 'yɔt'a ra ts'ɛtbi. ⁹ Nú'a ra Maca Ndahi'a ma da 'ñutuabi' u gue xi tu ya ts'oqui ngue'a hingui camfriguí' u. ¹⁰ Nehe nu' á ma da 'ñutuabi' u hanja da 'm_ui' u xá hño, ngue'a nuga ya ma ga ma pa ga 'b_u'be ma Dada ne nu'ah_u ya hingui ma gui hyandgah_u. ¹¹ Y nu' á ma da 'ñutuabi' u gue Ajuá ma da 'yɔt'a ra ts'ɛtbi, ngue'a nu' á ya xa hñacua rá ts'ɛdi ra ts'ondahi nú'a dí ndá ja nuna ra ximhai.

¹² Ja ma'ra te ga xi'ah_uma_h, pe nubyá hinga ma ga xi'ah_u ngue'a hinda za gui pađi' u gatho. ¹³ Pe nu stí zɔ ra Maca Ndahi, ma da 'ñu't'ah_u pa gui pa_h gatho nú'a majuani, nguetho nu' á m_unga majuani, ne hinda ma da m_uncɛ nú'a da ma, nu' á ma da xi'ah_u gatho nú'a ma da xipabi Ajuá ma Dada, ne ma da xi'ah_u nú'a te ma da nja. ¹⁴ Ne ma da 'yɔt'e pa da hneca ma nsunda, ngue'a ma da xi'ah_u ngu nú'a te ga xipabi. ¹⁵ Nuga, nu'a dí ma, dí ma ngu nú'a xica ma Dada, hangué dí ɛñ'ah_u gue ra Maca Ndahi ma da xi'ah_u ngu nú'a ga xipi.

Nura dumai da mpunga johya

16 Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'_u ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab_u bí'b_u ma Dada.

17 Nep_u 'rayá nxadi bi 'ñémsɛ'_u 'na ngu 'na:

—¿Te rí bønga nú'a bi xicj_uni nu mi ma: “Ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'_u ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui, ngue'a ma ga yopa pengui hab_u bí'b_u ma Dada”?

18 Ne nu'á mi 'ñémsɛ'_u:

—¿Te rí bønga nuya ya noya xicj_uni: “Ya ma da zø ra ora”, ne “hints'_u ya'a”? Hingui tso ma mfenih_u nú'a bi mani.

19 Ha nura Jesu bi batho gue mi ne'_u da 'yambabi hmaha, hangue nu'á bi 'ñembabi'_u:

—¿Ha gue grí 'ñánbah_u te rí bønga nú'a stá eñ'ah_u gue ya ma da zø ra ora ya hingui ma gui hyandgah_u, nep_u hints'_u ya'a ma gui yopa hyandgah_u ma'na'qui? 20 Xi majuani dí xi'ah_u, nu'ah_u ma gui nzoñh_u ne ma gui tu ri m_uih_u, pe ya ja'i nú'u hingyá gamfri da johya'_u. Ma da du ri m_uih_u, pe nuri dum_uih_u ma da mpunga johya nu xcri yopa hyandgah_u ma'na'qui.

21 Ma gui njah_u ngu 'nara 'bɛhñ_a ma da 'm_u rá b_at_si pɛ'tsa xica ugui ngue'a ya xa dat'a rá pa, pe nu stí uadi da 'm_u rá b_at_si, nu'á ya da pumfri yá ugui ne da johya'a ngue'a ya bi dá nximhai 'nara b_at_si. 22 Guí njah_u nehe, guí tu ri m_uih_u, pe nuga ma ga yopa pengui ga 'b_ui con gue'ah_u, ne njab_u ma xi gui johyah_u, ne hinto da hñac'ah_u nura johya'a.

23 Ha nuya pa'_u ya hinte ma nt'ani ma gui 'yangah_u. Xi majuani dí xi'ah_u, nú'a te gatho gui 'yapabih_u ma Dada de ja ma thuhu, nu'á ma da 'ra'ah_u. 24 Hinte xcá 'yapthoh_u Ajuá ma Dada de ja ma thuhu. 'Yaph_u y nu'á da 'ra'ah_u, pa njab_u nzantho xi da nja ri johyah_u.

Ra Jesu bi ntate de ra ximhai

25 Nú'a stá xi'ah_u, stá xi'ah_u ngu 'nara 'bede. Pe ma da zø ra pa gue ya hinga ma ga xi'ah_u njab_u, pe ma ga xi'ah_u de ma Dada co ya noya nú'u 'bestho da za gui padih_u. 26 Ha nuya pa'_u ma gui 'yaph_u ma Dada de ja ma thuhu, y hinga mathoni go ga api pa da 'ra'ah_u nú'a te gui 'yaph_u. 27 Ngue'a ma Dada xi ma'a'ih_u, ngue'a guí macaguih_u ne xcá camfriguih_u gue stá ehe de hab_u ndí 'b_u'be'a. 28 Ndí 'b_u'be ma Dada ne stá ehe pa guecua ja ra ximhai, ne nubya ma ga ma de guecua ja ra ximhai pa ga yopa pengui ma'na'qui nuni hab_u bí'b_u ma Dada.

29 Nu'b_uá nuyá nxadi bi 'ñembabi:

—Nubyá ha, ya tso ma mfenihe xá hño nú'a guí ma, ngue'a ya hinte grí hyecuabi nú'u ya noya guí ma. 30 Nubyá ha, dí pahe gue guí patho gatho, hangue hinga mahyoni to da 'yan'a'i 'nara nt'ani. Hangue dí camfrihe gue Ajuá bá pɛñ'a'i.

31 Ha nura Jesu bi datuabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya guí camfrih_u? 32 Pah_u gue ma da zø ra pa ne majuani nubya ya xa zøhø, ma gui nxanih_u ne ma gui penj_u ja ri nguh_u 'na ngu 'na, ne ma gui hyegaseh_u, pe nuga hinga ma ga 'b_usɛga, ngue'a dí 'b_u'be ma Dada. 33 Dí xi'ah_u njab_u pa da za gui 'b_uh_u te rá 'ñentho nsi ra dumai ngue'a guí camfriguih_u. Nuua ja ra ximhai ma gui thoh_u ya thogui, pe oxqui tu ri m_uih_u, dá nja ri ts'edih_u pa gui tsetih_u, ngue'a nuga ya stá ntate de nuna ra ximhai.

17

Ra Jesu apa Ajuá rá Dada po yá nxadi

1 Mi uadi bi manga njab_u ra Jesu, nep_u bi nøts'e pa mahets'i ne bi 'yapa Ajuá rá Dada, bi 'ñena:

—Ma Dada'i, ya bi zø ra ora. 'Yøt'e pa da hnequi ma nsunda núga ri T'ugui, ne pa njab_u necá ga øt'e pa da hnequi ri nsunda nehe. 2 Ngue'a nu'i xcá 'yɛntc'a ja ma 'yɛ gatho ya ja'i de ra ximhai, pa ga umbabi ra te

nzantho nuto gatho xcá 'raqui. ³Nú'ũ to'o pɛ'tsa ra te nzantho go gue'ũ pađi gue go guesɛ'i grá 'nat'a Ajuá majuani, ne paćagui núga drá Jesucristo xcá pɛncagui.

⁴Nuga stá øt'e pa bi hnequi ri nsunda nuua ja ra ximhai, ngue'a ya stá jua't'a ri 'bɛfi nú'a gá 'bɛpcagui ga pɛfi. ⁵Nubyá, ma Dada'i, 'yøt'e pa nu xcrá yopa mabũ, da yopa hnequi ma nsunda ngu nú'a ndí pɛ'tsi nú'bũ ndá 'bũhui bũ nú'bũ mi othotho ra ximhai.

⁶Núyũ to'o xcá huahni de ra ximhai ne xcá 'racagui, ya stá utuabiyũ to'o'igue ne tengu ri 'mũi. Nuyũ go ri metiyũ ne xcá 'racaguiyũ, ne nuyú xa 'yøt'e ngu mǎnga ri noya. ⁷Nuyú ya pađi gue gatho nú'a dí pɛfi ne nú'a dí mǎ go xcá 'bɛpcagui. ⁸Ngue'a stá xipabiyũ nú'a xcá xicagui, ne nuyú xa gamfri, ne xa bađi gue xi majuani stá ehe de habũ ndí 'bũhui, ne xa gamfri gue go gue'e xcá pɛncagui.

⁹Nuga dí a'a'i gui suyũ, hingo dí a'a'i pa gui su nú'ũ ya ja'i hingyá gamfri, hõnsɛ dí a'a'i gui su núyũ xcá 'racagui, ngue'a go ri metiyũ. ¹⁰Ne gatho nú'a xcá 'racagui go ma metiga, ne gatho nú'a ma metiga go ri meti nehe, ne gatho nú'a ri metigue go ma metiga nehe. Mahyɛgui ma metihũ. Ne ma nsunda di hnequi ja guehyũ.

¹¹Ngu guí pađi gue nuga ya hinga ma ga 'bũcua ja ra ximhai, ngue'a ma ga mabũ pa habũ guí 'bũi. Pe nuyú ha, ma da gohi. Ma maća Dada'i, jamasu co ri ts'edi núyũ to'o xcá 'racagui, pa njabũ da 'nathoyũ ngu dí 'nathoui. ¹²De stá 'bũcua ja ra ximhai stá jama-sugayũ co ri ts'edi pa hinxa 'uegueyũ. Stá su núyũ xcá 'racagui, ne hinto ma'na de guehyũ xa 'mɛdi, nsøctho nú'a to'o dí 'ñɛpi da 'mɛdi pa da njabũ ngu mǎnga ra Maća T'ofó.

¹³Nubyá ma ga mabũ habũ guí 'bũi. Pe de dí 'bũcuatho ja ra ximhai, dí a'i go gui subyayũ, pa njabũ nuyú da mɛ'tsa ra johya ja yá coraso ngu nú'a dí pɛ'tsa. ¹⁴Nuga stá xipabiyũ ri noya, pe nuya ja'i nú'ũ hingyá gamfri di ɛtsayũ ngue'a nuyú

ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai.

¹⁵Hindí a'a'i pa gui tsits'i de guecua ja ra ximhai, nu'a dí a'a'i, ñaniyũ de ra ts'ondahi. ¹⁶Nuyú ya hingyá meti ra ximhai, ngugui nehe hingo rá metigui ra ximhai. ¹⁷Hangué dí a'a'i gui utuabiyũ ri noya, pa njabũ da 'uegueyũ de gatho nú'a xá nts'o ja ra ximhai, ngue'a nuri noya gue'a majuani. ¹⁸Ngu xcá pɛncaguiua ja ra ximhai, njabũ nehe dí pɛhniyũ pa da ma gatho ja rá nguñi ra ximhai pa da mǎnga ri noya. ¹⁹Nuga dí huts'i ga unga ma te po rá nguehyũ ngue'a dí øt'a'i nú'a go ri paha, pa njabũ neheyũ da 'yøt'a'i ri paha ngue'a nuyú pađi nú'a majuani.

²⁰Hindí a'a'i pa sɛhɛyũ, dí a'a'i nehe pa nuto gatho ma da 'yøde nú'a da mǎnyũ, ne da gamfrigui, ²¹pa da 'natho'ũ ngu dí 'nathoui, ngue'a nu'i ma Dada'i guí 'bũi con gueque ne nuga dí 'bũi con gue'e. Ne dí a'a'i pa nú'ũ ne nujũ ga 'nathohũ, pa njabũ gatho ya ja'i ja ra ximhai da gamfri gue go gue'e xcá pɛncagui. ²²Ngu xcá 'yøt'e pa bi hneca ri nsunda ja ma 'mũi nuua ja ra ximhai, njabũ nehe stá øt'e pa da hneca ri nsunda ja yá 'mũi'ũ, pa njabũ da 'natho'ũ nehe ngu dí 'nathoui. ²³Nuga dí 'bũi con gue'ũ ne nu'i guí 'bũi con gueque, y njabũ da 'natho'ũ, pa njabũ gatho ya ja'i ja ra ximhai da za da bađi gue go gue'e xcá pɛncagui ne grí mađi'ũ nehe ngu grí maćagui.

²⁴Ma Dada'i, ya nguí maćagui desde nú'bũ mi othotho ra ximhai, ne 'nada ra nsunda habũ ndí 'bũhui. Nubyá nú'ũ to'o xcá 'racagui dí ne da mabũ núbũ habũ grá ma, y núbũ ma dí hyanda ma nsunda nú'a ya ma ga yopa hani ma'na'qui. ²⁵Ma hoga Dada'i, nuya ja'i hingyá gamfri hingui pađi to'o'i, pe nuga ha, dí pađi to'o'i, ne núyũ xcá 'racagui pađi gue go gue'e xcá pɛncagui. ²⁶Stá utuabiyũ to'o'igue ne tengu ri 'mũi, ne ga sigui ga utuabi, pa njabũ ngu grí maćagui, neheyũ da mɛ'tsa nú'a ra hmate'a ja yá coraso, ne nuga ga 'bũi con guehyũ.

18

Brijũ nts'ahni ra Jesu

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹ Ha nu mi uadi bi m̄anga ra Jesu njabu, bi ma de guehni co yá nxadi ne bi 'rani ja 'nara hñe rá thuhu Cedró, pa bi z̄oni'ũ ja 'nara ūaza, nepũ ja bi yat'ini'ũ. ² Ha nura Juda nú'a bi da ra Jesu, ya mi padi nú'a ra ūaza, ngue'a ndunthi ya 'mi'qui xqui mani'a co ra Jesu ne ma'ra yá nxadi, mi munts'ini'ũ. ³ Nu'bú ra Juda bi zixa 'na hmunts'i ya soldado ne 'raya gũnts'ahni nú'ũ xqui m̄ehna ya nda gá macja ne ya fariseo, ne ja bi mani'ũ ja ra ūaza mri hñã ya ñot'i ne con te da hñotehma. ⁴ Pe nura Jesu gatho mi p̄atho nú'a te mi ma da t'ø'tuabi'a, hangue bá p̄oni de ja ra ūaza pa bi nth̄eui'ũ, ne bi 'yambabi'ũ:

—¿To'o guí hoñhũ?

⁵ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Go guecagui.

Ne ra Juda nú'a to'o bi da'a mi 'bahuini ya soldado ne ya gũnts'ahni.

⁶ Ha ngu bi uadi bi m̄anga ra Jesu gue go mi gue'a, nu'bú nu'ú bi mengui dega x̄utha ne bi dagui ja ra hai.

⁷ Nepũ nura Jesu bi yopa 'yambabi'ũ ne bi 'ñembabi:

—¿To'o guí hoñhũ?

Ha nu'ú bi 'ñena:

—Ra Jesu nú'a ra me Nasare.

⁸ Ha ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya stá xi'ahũ gue go guecagui.

'Bũ go gueque guí hongaguihũ, oxqui juhũ ni 'na de núyũ drí 'ño'be.

⁹ Ra Jesu bi m̄anga njabu pa da nja ngu nura noya xqui mañ'a: “Ni 'na hindá 'b̄edi de núyũ xcá 'racagui.”

¹⁰ Nu'bú nura Simu Pedro mri hñã 'nara mahuai, ha bi c'o'tsi ne bi dacua rá gu de ra 'ñei rá 'b̄ego ra danga nda gá macja. Y nú'a ra 'b̄ego'a mrá thuhu ra Malco. ¹¹ Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—Oguí øt'a njabu, p̄'tsa ri huai. Majuani ma ga tho ra thogui, ngue'a gue'a rá paha Ajuã ma Dada.

Ra Jesu bi ts'ixa ja rá thandi ra danga nda gá macja

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹² Nepũ nuya soldado co yá nda ne co ya gũnts'ahni nú'ũ xqui m̄ehna ya nda gá xodyo bi mihi'ũ ra Jesu ne bi du'ti. ¹³ Rá m̄adi bi ts'its'i'a habũ mi 'bũ ra Anás, ngue'a nu'á go mrá ndøhñã ra Caifá nú'a to'o mrá danga nda gá macja de nú'a ra j̄eya'a. ¹⁴ Nura Caifá go gue'a xqui ma ne xqui xipa ya nda gá xodyo gue mri 'ñepi h̄onda 'na da du po rá ngue ya ja'i.

Ra Pedro bi nc̄oni gue himi padi ra Jesu

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵ Ha nura Simu Pedro ne ma'na ra nxadi mri 'b̄efa zi yab̄utho mi d̄enga ra Jesu. Nú'a rá ñoho ra nxadi mrá mpadi nú'a to'o mrá danga nda gá macja, hangue nu'á bi yat'a ja ra patio de rá ngu'a habũ xqui ju'ta ra Jesu. ¹⁶ Pe nura Pedro bi gohi m̄ote de ra gosthi. Nepũ nú'a ra nxadi mrá mpadi nú'a to'o mrá danga nda gá macja bi b̄oni ne bi ñ̄aui ra 'b̄ehñã nú'a mrá nsugosthi pa bi thoca ra Pedro mbo. ¹⁷ Nepũ nú'a ra 'b̄ehñã mrá nsugosthi bi 'yambabi ra Pedro ne bi 'ñembi:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nura dame'a?

Nepũ nura Pedro bi dadi bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

¹⁸ Ha nuya 'b̄ego ne ya gũnts'ahni xqui 'ñũ ra tsibi ngue'a xmá t̄se, ne mi 'bahni mri mpa'ti, ha nehe ra Pedro mi 'bahuini'ũ mri mpa'ti'a.

Ra danga nda gá macja bi 'yø'tua ya nt'ani ra Jesu

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹ Ha nú'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra Jesu de yá nxadi ne de rá nt'utuate. ²⁰ Ne nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuga stá ñã ja yá thandi gatho ya ja'i, nzantho stá udi ma nt'utuate ja ya nija ne ja ra nd̄anija habũ di

munts'a gatho ya xodyo, ne hinstá ña mant'agui. ²¹ ¿Hanja go guí angagui? 'Yambabi to'o gatho xa 'yøde te stá ma. Nú'ú ha, paði xá hño te stá ma.

²² Ha nu mi m̄anga njab_u ra Jesu, 'nara gants'ahni mi 'bahni bi umba 'nara mpe'ti'a, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njab_u guí th̄atuabi ra d̄anga nd̄a gá macja?

²³ Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'b_u stá ñama'ñ_uhma, da za gui xiqui te rá 'be'a stá ma xá nts'o. Xi'a gue dá ña xá hño, ¿hanja guí nabgagui?

²⁴ Nep_u de gue'a ra Anás bi mehni mi th̄at'itho pa hab_u mi 'b_u ra Caifá nú'a mrá d̄anga nd̄a gá macja.

Ra Pedro bi yopa ncøni gue himi paði ra Jesu

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Ha nura Pedro mi 'bahni mri mpa'ti bi t'ambabi ma'na'qui:

—¿Ha hingo gue'e gá 'ñoui dega nxadi nú'a ra 'ñhø'a?

Ha nu'á bi ncøni ne bi 'ñena:

—Hina, nuga hina.

²⁶ Ha mi 'bahni 'nará 'bego ra d̄anga nd̄a gá macja, ne nu'á mi ja te mrá njauí nú'a xqui thacua rá gu, ne nura Pedro go xqui 'yøt'a njab_u. Nura 'bego'a bi 'ñembabi ra Pedro:

—¿Ha gue hindá hant'a'ini ja ra uaza con gue'a?

²⁷ Ha nura Pedro bi ncøni ma'na'qui, ne 'bestho nura ora'a bi mafi ra menja.

Ra Jesu bri 'ba'ma ja rá thandi ra Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Hamxuditho bi ts'ixa ra Jesu de ja rá ngu ra Caifá pa hab_u mi ja rá ts'utbi ra Pilato nú'a mrá gobierhnu, ha nuya xodyo himbi yut'a mbo ra ts'utbi pa njab_u hinda nts'oqui_u, ne pa njab_u da za da zi ra hñuni de ra ngo dega pascua. ²⁹ Nu'bú ra Pilato bi bonga møte hab_u mi 'bai_u pa bi 'yambabi_u ne bi 'ñembi:

—¿Te 'be guí ne gui mambabihani?

³⁰ Nu'ú bi d̄adi ne bi 'ñembabi:

—'B_u hinte ma ts'oqui xa 'yøthma, nixi stá tsin'ahmahe.

³¹ Ha nura Pilato bi 'ñembabi_u:

—Tsixh_u ne go da 'yø'tuah_u ra ts'utbi ngu nú'a m̄anga ri leyh_u.

Ha nuya xodyo bi 'ñena:

—Núje dyá xodyohe hindí pε'tshe ra nsequi pa ga hohe 'nara ja'i.

³² Bi m̄anga njab_u_u pa ra Jesu da 'yo ja yá 'yε ya me Nroma, ngue'a nu'ú ha, mi pε'tsa ra nsequi pa da nhyote_u ja 'nara ponza. Hangue bi njab_u ngu xqui m̄anga ra Jesu te ma du mi ma da du'a. ³³ Nep_u nura Pilato bi yopa yut'i ma'na'qui hab_u mi ja rá ts'utbi, ne bi zohna ra Jesu pa bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'e grá Nd̄a de ya xodyo?

³⁴ Ha ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue to xa xi'a'i, o go guí mansε?

³⁵ Ha ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha gue drá xodyoga? Nuya mengu ri hai ne ya nd̄a gá macja go gue_u bá tsi'a'i de guecua. ¿Te xcá 'yøt'e?

³⁶ Nu'bú ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Ma nsu dega nd̄a hingo xa 'raca ya meximhai. Nu'b_u go xa 'racjhma_u, nu'bú nú_u to'o gra manda xa ñanjhma_u de ja yá 'yε ya nd̄a gá xodyo. Pe numa hmandaga hingo mahyεgui ngu nú_u jaua ja ra ximhai.

³⁷ Hangue nura Pilato bi 'ñembabi:

—Nu'bú nu'i 'nagra ndague'b_u.

Ra Jesu bi d̄adi ne bi 'ñena:

—Haha, drá nd̄a ngu ja juadi gá ma. Pa gue'a dá e dá 'buiua ja ra ximhai pa ga xipa ya ja'i nú'a majuani. Nuto gatho camfri nú'a majuani, go gue_u øde nú'a dí ma.

³⁸ Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi:

—¿To ja gue'a paði nú'a majuani?

Ra Jesu bi secuabi gue da tho
(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ha nu mi m̄anga njab_u bi bonga møte pa bá yopa ñauí ya xodyo ne bi 'ñembabi_u:

—Nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabi nuna ra 'ñhø. ³⁹ Numa nzaih_u dí

pe'tshu dí hɛc'ahu 'nara 'yofadi núbya de ra ngo dega pascua. Nu'bú, ¿ha guí nehú ga hɛc'ahu nuni ri Ndaḥu nú'ahu gyá xodyohú?

⁴⁰ Ha nu'ú bi mudi bi mafi gatho ne bi 'ñena:

—¡Nuní hina, nura Barraba ha!

Ha nú'a ra Barraba mrá dacate'a.

19

¹ Hangué ra Pilato bi manda bri fet'a ra Jesu. ² Nepu nuya soldado mi 'buhni bi met'a 'nara corona dega 'bini, ne bi hñu'tsuabi ja rá ñaxu ra Jesu ne bi hyete 'nara thenga dutu.

³ Nepu bi 'ñembabi'a:

—¡Bui pa nzantho nu'i ri t'equ'ei rá Nda'i ya xodyo!

Nepu nu'ú mi umba ya mpe'ti'a.

⁴ Ha nura Pilato bi bonga môte ma'na'qui ne bi 'ñembabi ya xodyo:

—Ndi, dra zin'a'ihua pa guí pahú gue hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁵ Ha ra Jesu bi bonga môte mi hu'tsa nú'a ra corona dega 'bini ne mi he nú'a ra thenga dutu. Nepu ra Pilato bi 'ñemba ya xodyo:

—¡Xi 'bacua nuna 'ñohø!

⁶ Ha nuya nda gá macja ne ya gants'ahni mi mantho'u nu mi hyanda ra Jesu, ne mi eñ'u:

—Nuní drá pont'i, drá pont'i pa da du.

Nu'bú ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—Tsixhú, go da bá ponthú, ngue'a nuga hinte ma ts'oqui dí tsutuabini.

⁷ Nepu nuya xodyo bi dadi ne bi 'ñena:

—Nuje dí pe'tshe 'nara ley, ne nura ley'a ma gue nuní dí 'ñepi da du, ngue'a xa 'ñet'a T'u de Ajuá.

⁸ Ha nu mi 'yode ra Pilato nú'a mi mañ'u, ma'na bi ntsu'a. ⁹ Hangué bi zixa ra Jesu ma'na'qui mbo ja ra ts'utbi ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—¿To'o rá 'mehni'i?

Pe nura Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Hangué ra Pilato bi 'ñembabi'a:

—¿Ha gue hinte guí thadi? ¿Ha gue hinguí padi gue dí ha ra ts'edi pa ga pont'a'i o pa ga hɛc'a'i?

¹¹ Nu'bú nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Ni 'nara ts'edi hinguí ha pa da za te gui 'yotcagui 'bu hingo Ajuá da 'ra'a ra ts'edi. Hangué nú'a to'o xa dagagui ja ri 'ye, nú'a go gue'a ma'na tu ra ts'oqui que nu'i.

¹² Hangué desde ra ora'a, ra Pilato mi ne da hyeguihma'a, pe nuya xodyo himi tsaya ra hmafi ne mi ena'u:

—¡Nu'bu nu'i gui hyegui nú'a ra 'ñohø'a, nu'bú higrí amigo ra danga nda Cesa, ngue'a gatho nú'a to'o da 'ñet'a nda gue'a rá ncontra ra Cesa!

¹³ Ha nu mi 'yode ra Pilato nú'a mi mañ'u, nu'bú nu'á bi manda da ts'ixa ra Jesu pa môte, nepu nehe'a bi bõni pa bá hudi ja rá hudi dega ts'utbi ja ra luga mrá thuhu Gabata dega ebreo, rí bõni da 'ñena rá thuhu ra T'ut'ado. ¹⁴ Y nú'a ra pa'a mrá pa dega nthoqui de ra ngo dega pascua, ne ngu mi nzunga 'rato xudi. Nepu ra Pilato bi 'ñembabi ya xodyo:

—¡Ndi, 'bacua ri Ndaḥu!

¹⁵ Pe nu'ú bi yopa mafi'u ma'na'qui ne bi 'ñena:

—¡Tsits'i, bá pont'i, ne ja dí duni!

Nepu ra Pilato bi 'ñembabi'u:

—¿Ha gue guí nehú ga pont'a nuna ri Ndaḥu?

Nepu nuya nda gá macja bi dadi ne bi 'ñena:

—Nura Cesa hõnse go gue'a ma ndahe, y jo'o ma'na.

¹⁶ Hangué ra Pilato bi 'yent'ua ja yá 'ye ya xodyo pa dra pont'i'a. Hangué nu'ú bi zinga ra Jesu ne bi zits'i pa da pont'i ngu mi ne'u.

Ra Jesu bri pont'a ja ra ponza (Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ne ra Jesu bi bõni mi ndude rá ponza. Ne bi ts'its'i pa ja ra t'ohø rá thuhu Ñaxmadu, dega ebreo rá thuhu Golgota. ¹⁸ Ne ja brá pont'ini'a co má yoho ya 'ñohø, 'na cada rá hyo, ha ra Jesu bi 'yoda madetho de gue'u. ¹⁹ Y ja ra ponza habu bri pont'a ra Jesu xqui thøta 'nara xithe ne mi huxni 'raya noya nú'a bi manda ra Pilato da t'ofu. Mi ena njabu: “Ra Jesu ra me Nasare, rá Nda ya xodyo.” ²⁰ Ne ndunthi ya xodyo bi hñe'ta nú'u ya

noya, ngue'a habu bri pont'a ra Jesu mi guetbu ra hnini Jerusale, y nú'u ya noya'u xqui t'ofo dega ebreo, ne dega griego, ne dega lati. ²¹ Ne nuyá nda gá macja ya xodyo bi ma bá embabi ra Pilato:

—¿Hanja gá ofo njabu gue go gue'a rá Nda ya xodyo? 'Yofu gue nu'á mi manse gue rá Nda ya xodyo.

²² Ha nura Pilato bi dadi ne bi 'ñena: —Nu'a stá ofo, ya stá ofo.

²³ Ha nu mi uadi bi pont'a ra Jesu nuya soldado, bi gumpa yá dutu ra Jesu nú'u xqui 'bøcuabi. Mi goho ya soldado, ne bi hñegue 'ra 'na xeni nuya dutu'u. Ne bi gumpa rá mahe nú'a himi p'e'tsa ni 'nará nt'edi, mi xøgue ra xuni. ²⁴ Nepu nu'á bi 'ñémbabi'u 'na ngu 'na:

—Hinga ma ga tñhu, ma ga rifahu pa ga nuhu to'o drá meti.

Hangué bi njabu ngu mangu ra Maca T'ofu habu ena: “Bi nhyegue 'ra 'na xeni ma dutu, ne bi rifagui nú'a ma'na ma he.” Ne gue'a bi 'yøt'a ya soldado.

²⁵ Y guetbu ja ra ponza mi 'bahni rá nana ra Jesu, ne 'nara 'behña nú'a mrá cu rá nana ra Jesu, ne ra Maria rá 'behña ra Cleofa, ne ra Maria Magdalena. ²⁶ Ha nu mi hyanda ra Jesu rá nana mi 'bahuini nú'a rá hmaca nxadi'a, nu'bú nu'á bi 'ñembabi rá nana:

—Nubyá 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri t'ubya'a.

²⁷ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi nehe nú'a rá hmaca nxadi:

—Ne'i, 'yøt'a ra uenda gue nú'a guí 'bahuibu go gue'a dri nanabya'a.

Y desde gue'bu, nura hmaca nxadi bi zits'i'a ja rá ngu pa bi japamasu.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Y ra Jesu mi padi gue ya bi uadi gathu, nepu pa bi nja ngu nú'a mangu ra Maca T'ofu, nu'á bi 'ñena:

—Tsuca ra nduthe.

²⁹ Ha mi jani 'nara mohi mi po ra ju'tsa vinu. Nepu bri 'bo'mba 'nara sponja co nura ju'tsa vinu ne bri thøta

ja 'nara ts'ut'o dega isopo, nepu bi 'bøtse asta ja rá ne ra Jesu. ³⁰ Ha nu mi zi nura ju'tsa vinu ra Jesu bi 'ñena: —Ja xa uadiua gathu nú'a xra 'bøpcagui.

Ne 'bestho ra ora'a bi 'ñe'mi ne bi du.

'Nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiña ra Jesu co 'nara lansa

³¹ Ha mrá pa ra nthoqui de ra ngo dega pascua, hangué nuya nda gá xodyo bi ma bá bantebi ra Pilato pa da manda dra thempa yá ua nú'u xqui 'bont'i ne da ja'mba yá ndo'yo de guehni, pa njabu ni 'nara anima hinda gohi ja ra ponza nura pa dega tsaya, ngue'a nú'a ra pa dega tsaya gue'a ra dango. ³² Hangué nuya soldado bi uat'i habu mi zadi 'na de nú'u ya be xqui 'bont'i mahyegui co ra Jesu pa bi thempabi yá ua, nepu bri jabu nehe nú'a ma'na ra be. ³³ Pe nu mi uat'i habu xqui 'bont'a ra Jesu, nu'á ya himbi thempa yá ua ngue'a bi hyandi'u gue ya xqui du'a.

³⁴ Pe 'nara soldado bi umba 'nara nsuni ja rá hyo rá tiña co 'nara lansa, nepu 'bestho bi bonga ra ji ne ra dehe.

³⁵ Ha nú'a to'o pedena, go 'na to'o bi hyandi, y núna ma go guehna majuani, pa gui camfriu nehe. ³⁶ Bi njabu pa bi nja ngu mangu ra Maca T'ofu habu ena: “Hindra thempabi ni 'nará ndo'yo'a.” ³⁷ Y nehe bi njabu ngu mangu ra Maca T'ofu habu ena: “Ya ja'i bi hyandi nú'a bi sunse'u.”

Ra Jesu bri t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Nepu ra Jose mrá me Arimatea bi ma bá bantebi ra Pilato pa da 'yapa nsequi da ca'mba rá zi ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne da duts'i'a. Ra Jose xqui gamfri ra Jesu, masque mant'aguitho ngue'a mi tsu yá mixodyoui. Ne ra Pilato bi umba nsequi, hangué bi ma bá ca'mba rá ndo'yo ra Jesu de ja ra ponza ne bi duts'i. ³⁹ Nehe ra Nicodemo nú'a xqui ma da c'a'tsa ra Jesu dega xuui, nehe bi mani habu xqui 'bont'i'a. Nu'á mi hña ra mirra mi nthants'i co ra

aloe, mi pɛ'tsa 'natema'rɛt'a kilo rá hñu. ⁴⁰ Nepu nu'á bi du'tsua rá zi ndo'yo ra Jesu, ne bi mant'i co ya xuni dutu nú'á xqui t'uxa nú'á ra mirra ne ra aloe, ngue'a mi njabu yá nzai yá nt'agui ya xodyo. ⁴¹ Y nu habu bri pont'i'a, mi jumpa guetbu 'nara uaza habu mi ja 'nara cats'i pa ra nt'agui, ne hinto xqui nt'aguitho ja nura cats'i'a. ⁴² Hangué ja bá aguini'u ra Jesu ngue'a guehni bi gumpa guetbu'u de habu xqui 'bont'i'a, ne ngue'a ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya de ya xodyo.

20

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Nitho nú'a ndomingo, tobya himi hats'itho, ra Maria Magdalena bi ma habu xqui t'agui ra Jesu, ne bi hyandi gue xqui t'ent'a ra do nú'a xqui jot'a ra nt'agui. ² Hangué nu'á bi ma hnest'ihí pa habu mi 'bui ra Simu Pedro ne nú'a ma'na ra nxadi nú'a xi mra hmaði ra Jesu ne bi 'ñembabi'u:

—Xa thai ra zi Hmu de habu mi t'agui ne xa thuts'i, y nubyá nixi hindí pahe habu xá ts'ogui'a.

³ Nepu nura Pedro bi ma 'bestho pa da c'a'tsa ra nt'agui co nú'a ma'na ra nxadi. ⁴ Bi ma hnest'ihí ri yoho, pe nú'a ma'na ra nxadi ma'na bi 'met'o de ra Pedro, hangué 'met'o bi zonga ja ra nt'agui'a. ⁵ Ngu bi zoni bi ndoqui ne bi nc'ats'i, nepu bi hyanda ya xuni dutu mi 'bøni, pe nu'á himbi yut'i. ⁶ Nepu hinga ya'a 'bestho bi zonga ra Simu Pedro nú'a mri 'bɛfa, ne nu'á ha, bi yut'a mbo ra nt'agui ne bi hyanda ya xuni dutu mi 'bøni. ⁷ Ne bi hyanda nú'a ra dutu xqui thu'tuahma rá ñaxu ra Jesu xqui 'bants'i ne 'nambu xqui thuts'i. ⁸ Nehe nú'a xqui zonga ra mudi, bi yut'i mbo habu bi t'agui ra Jesu pa bi hyandi, ne bi gamfri gue ra Jesu xqui yopa nte ngu xqui xipi'u.

⁹ Nu'á hinxqui zo yá mfeni de nú'a mi mangua ra Maca T'ofu habu ena gue mi pɛ'tsi da nangui de ja ra du, ne asta

nura ora'a ja bi zo yá mfeni'u. ¹⁰ Nepu ri yoho bi mengui pa ja yá ngu'u.

Ra Maria Magdalena bi hyanda ra Jesu xqui nangui de ra du

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Pe nura Maria mi 'bahni møte guetbu ra nt'agui mi zoni, ne ra ora mi zoñ'a bi ndoqui pa bi nc'axa mbo ra nt'agui. ¹² Ne bi hyanda yoho ya enxɛ mri hñe t'axi, 'na mi hudi habu xqui nja rá ñaxu, ha nu'a ma'na habu xqui nja yá ua nuni habu xqui 'bɛgui hmaħa rá zi ndo'yo ra Jesu. ¹³ Ha nu'á bi 'ñembabi'a:

—Naná, ¿hanja guí zoni?

Nu'á bi 'ñena:

—Ngue'a xa thai ma zi Hmu ne xa thuts'i, ne hindí paði habu xá ts'ogui'a.

¹⁴ Ne nu mi mangua njabu'a, bi ñegui nepu bi hyanda ra Jesu mi 'bahni, pe nu'á himbi baði ua go mi gue'a ra Jesu. ¹⁵ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Naná, ¿hanja guí zoni? ¿To'o guí honi?

Ha nura Maria mi hu rá mai gue go mi gue'a ra nsu uaza, hangué bi 'ñembabi:

—Ndada, 'bu xcá tuts'igue, xicagui habu xcá tsogui pa ga ma ga tuts'i.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¡Maria!

Ra ora'a ra Maria bi mpants'i ne bi 'ñembabi dega ebreo:

—¡Raboni! —Nú'a ra noya'a rí bøni da 'ñena Xahnate.

¹⁷ Ha ra Jesu bi 'ñembabi:

—Oguí thangagui ngue'a hinstá matho habu bí 'bu ma Dada, pe rí ma bá xipabi nú'u ma'ra ma cu ne guí 'ñembabi'u gue ma ga ma habu bí 'bu ma Dada ne ri Dadahu, ma Ajuu ne ri Ajuahu.

¹⁸ Nu'bú ra Maria Magdalena bi ma bá xipabi ya nxadi gue xqui hyanda ra zi Hmu, ne bi xipabi'u ngu nú'a xqui xipabi'a.

Ra Jesu bi 'mai madetho de yá nxadi (Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ne nura domingo'a de mi nxuui ya nxadi xqui munts'i ne xqui got'a

ya gosthi ngue'a mi tsu ya nda gá xodyo. Nepu bi zonga ra Jesu ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁰ Ne nu mi xipabi njabu'u, bi 'ñutuabi yá 'ye ne rá hyo rá tiña. Hangué ya nxadi xi bi johya ngue'a bi yopa hyanda ra zi Hmu. ²¹ Nu'bú ra Jesu bi yopa 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho. Ngu bá pencagui Ajuá ma Dada, njabu nehe dí pen'ahu.

²² Ne nu mi mangu njabu bi hui'ti'u ne bi 'ñembabi'u:

—Hñañhu ra Maca Ndañi. ²³ Nuto gatho gui pumbahu yá ts'oqui, gue'u dra pumbabi, ne nuto gatho hingui pumbahu, gue'u di tuda yá ts'oqui.

Ra Toma bi hyanda ra zi Hmu gue xqui yopa nte de ra du

²⁴ Pe nura ora mi zonga ra Jesu mi jo'oni ra Toma 'na de nú'u ya 'ret'amayoho ya nxadi, nú'a mi t'embi ra Go. ²⁵ Hangué nu ma'ra ya nxadi bi 'ñembabi ra Toma:

—Stá hanthe ra zi Hmu.

Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—'Bu hinga handua yá 'ye habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma dedo habu bi mfoxa ya clavo, ne 'bu hinga thint'a ma 'ye ja rá hyo rá tiña, hinga camfri.

²⁶ Rá hñato ma pa'a bi yopa munts'a ya nxadi ma'na'qui, ne nu'bú ha, mi 'buhni nehe ra Toma. Nepu bi zonga ra Jesu mi jot'a ya gosthi ne bi 'mai madetho de gue'u ne bi zengua bi 'ñembabi'u:

—'Buhu te rá 'ñentho.

²⁷ Nepu nu'á bi 'ñembabi ra Toma:

—Haua ri dedo ne thint'a ja ma 'ye, ne haua ri 'ye ne thint'a ja rá hyo ma tiña. Ográ 'ñagamfri, camfrigui.

²⁸ Nu'bú ra Toma bi dadi ne bi 'ñembabi:

—¡Ma zi Hmu'i, ne ma Ajuá'i!

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha gue ya xcá camfri ngue'a xcá hyandgagui, nague Toma? Dá njapi nuto gatho camfrigui masque hinxa hyandgagui.

Nuna ra t'ofu bi t'ofu pa gui camfrihu

³⁰ Ndunthi ma'ra ya danga nt'udi bi 'yot'a ra Jesu ja yá thandi yá nxadi, pe nu'ú hinxa t'ofu ja nuna ra t'ofu. ³¹ Pe nuyá bi t'ofu pa da za gui camfrihu gue ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a ra Cristo rá T'u Ajuá, ne pa 'bu gui camfrihu, da nja ri tehu pa nzantho po rá ngue'a.

21

Ra Jesu bi c'a'tsayoto yá nxadi ja ra ñanthe

¹ Mefa ra Jesu bi yopa hnequi habu mi 'bai yá nxadi ja ra ndehe rá thuhu Tiberia. Ne bi yopa hnequi njaua: ² Ra Simu Pedro mi 'buhui 'nadb ra Toma nú'a mi t'embi ra Go, ne ra Natanael nú'a ra me Ncaná de Galilea, ne yá t'u ra Sebedeo, ne má yoho yá nxadi ra Jesu, gatho'u 'nadb mi 'bai. ³ Ha ra Simu Pedro bi 'ñembabi'u:

—Ma ga ma ra 'behua.

Ha nú'u ma'ra nehe bi 'ñena:

—Ga maha nehe.

Nepu bi ma'u ne bi yut'a ja 'nara motsa, pe nura xuui'a hinte bi gu'u. ⁴ Ha nu mi hyats'i mi 'bahni ra Jesu ja rá hyo ra ndehe, pe nuya nxadi himi padi ua go mi gue'a ra Jesu. ⁵ Nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ts'ant'uhu, ¿ha hinte xcá juhú?

Nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Otho.

⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi'u:

—Cathu ra xit'a po ja ra 'ñei de ja ra motsa ne njabu da za gui juhú.

Hangué nu'ú bi gat'a ra xit'a, ne nu mi gats'i xi mi ñuxa ya hua asta himi tse di da pø'tse'u co yá hñu ya hua mi cu. ⁷ Nu'bú nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu bi 'ñembabi ra Pedro:

—¡Go guehni ma zi Hmuhu!

Ha ngu mi 'yøde ra Pedro gue go mi gue'a ra zi Hmu, nu'bú bi dama hñuxa rá he nú'a xqui hñaqui, ne bi hñot'a ja ra ndehe pa bi zonga ja ra ñanthe habu mi 'ba ra Jesu. ⁸ Ne nu ma'ra ya nxadi bi 'yet'a ra motsa pa ja ra ñani, mri gat'atho'u ra xit'a nú'a mi ñuxa ya hua, ngue'a himi yabu pa ja

ra ñani, ngu mi 'na nthebe metro rá yabũ. ⁹ Ha nu mi bõni'ũ de ra motsa, bi hyanda 'raya dæspi mi zõni, ne ja mi oxni 'nara hua mi nthaxi, nehe mi jani 'raya thuhme. ¹⁰ Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Bá hahũ 'raya hua nú'ũ ja juadi gá juhũ.

¹¹ Nu'bu ra Simu Pedro bi yut'a ja ra motsa ne bi põnga ra xit'a ja ra ñanthe nú'a mi ñuxa ya danga hua, mi 'na nthebe made ne hñu yá ndunthi'ũ. Y masque mi ndunthi ya hua pe ra xit'a himbi ntũni. ¹² Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ũ:

—Bá e gui ntacohũ.

Ha nuya nxadi mri ntsapabi da 'yambi to'o'a, ngue'a mi padi'ũ gue go mi gue'a ra zi Hmu. ¹³ Nepũ nura Jesu bi joni ja ra tsibi bi hñaca ya thuhme ne bi umbabi'ũ; njabũ nehe bi 'yõt'e co ra hua.

¹⁴ Ya rá hñu'qui'a xqui 'ñudi ra Jesu ja yá nxadi nu de ya xqui yopa nte de ra du.

Ra Jesu bi ñqui ra Simu Pedro

¹⁵ Nu mi ua ntaco'ũ ra Jesu bi 'yambabi ra Simu Pedro ne bi 'ñembi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha gue ma'na go grí maçagui de guehyu ma'ra?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca ma zi t'ũca dæti.

¹⁶ Nepũ rá ño'qui ra Jesu bi 'yambabi ma'na'qui, bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Haha, ma zi Hmu'i, nu'i guí padi gue drí ma'i.

Ne nu'á bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi dæti.

¹⁷ Nepũ rá hñu'qui bi 'yambabi ma'na'qui, ne bi 'ñembabi:

—Nugue Simu, rá t'ũ'i ra Joná, ¿ha grí maçagui?

Ra ora'a bi du rá mui ra Pedro ngue'a ya rá hñu'qui bi 'yambabi ua mi maði'a, ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nu'i gatho go guí padi, ne guí padi gue xi drí ma'i.

Nu'bu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Supca xá hño ma zi dæti. ¹⁸ Xi majuani dí xi'a'i, nú'bu nguí nts'unt'ũ nguí hesε ri he ne nguí 'yo habũ go nguí ne. Pe nu xcrí ndaxjua ma gui tanga ri 'yε, ne ma'na to ma da hye't'a'i ri he, ne da zix'a'i habũ hingo gui negue.

¹⁹ Bi manga njabũ'a pa bi xipi te ma du mi ma da du ra Pedro pa da hnequi rá nsunda Ajuã. Ne nu mi manga njabũ bi 'ñembabi:

—¡Tengagui!

Ra hmaça nxadi

²⁰ Nepũ nura Pedro bi ñegui ne bi hyandi gue mi dæna nú'a rá hmaça nxadi ra Jesu, nú'a xqui hñudi ja rá hyo ra Jesu nú'bu mi nt'oxi'ũ ne xqui 'yambabi to'o mi ma da da'a.

²¹ Ne nu'bu ra Pedro nu mi hyant'a bi 'yambabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, xi nuni, ¿te go ma da jani?

²² Nu'bu ra Jesu bi dadi:

—Nu'bu go ga negá nuni da 'mui asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue? Nu'i go da tengagui.

²³ Hangué nuna ra 'bedenã bi 'ño ja gatho ya gamfri, ne bi beni'ũ gue nura nxadi'a himi ma da du. Pe ra Jesu himbi 'ñena gue himi ma da du, hõnsε bi 'ñena: “Nu'bu go ga negá nuni da 'mui asta ra pa ga pengui, ¿te go grí 'ñanigue?”

²⁴ Nú'a ra hmaça nxadi'a go gue'a di damajuani de nuya ya t'õt'e bi nja, ne bi 'yofo ja nuna ra t'ofu. Ne dí pahe gue nú'a bi 'yofo gue'a majuani.

²⁵ Nehe ja ndunthi ma'ra ya t'õt'e nú'bu bi 'yõt'a ra Jesu. 'Bũ to da 'yofo gatho'ũ dí beni gue nuya t'ofu'ũ hinda 'ñeni gatho maxøgue rá ngani ra ximhai. Njabũ gue'a.

RA ECHO YA 'BEFI NÚ'U BI MEFI YA APOSTOL

Ra Zidada Jesu bi ñatcah_u da mēncah_u ra Maca Nda_hi

¹ Núga drá Luca, nura mudi t'ofó dá ofo ne dá pēhn'ab_u, zi cu Teofilo, ja māni gatho nú'a te bi 'yot'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne nú'a bi 'ñudi desde ra pa'a bi futa rá 'befi, ² asta ra pa bi yopa mengui pa mahets'i. Pe ante da ma pa mahets'i, bi zofo yá apostol nú'u xqui huahni, ne po ra Maca Nda_hi bi xipabi te mi ma da 'yot'e'ua. ³ Mēfa de xqui du ra Jesu ja ra pont'i ne de xqui yopa nte, nú'a bi 'mucua má ñote ma pa, ne mri 'ñudi ja yá apostol pa bi gamfri'ua gue ya xqui yopa nte ma'na'qui, ne pa mi xipabi'ua de hanja ri manda Ajuā.

⁴ Y de mi ñaui yá apostol ante da ma'a pa mahets'i, bi 'ñembi'ua:

—Oxqui ma gui pōñh_u de guecua Jerusale, ja da 'buh_uua asta hingui hañh_u nú'a xa ña't'ah_u Ajuā ra Dada, nú'a ya stá xi'ah_u gue ma gui hañh_u. ⁵ Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ah_u ya 'bestho ma da zø ra pa gui nxisteheh_u co ra Maca Nda_hi.

Ra Zidada Jesu bi mengui pa mahets'i

⁶ Y de mi ñaui yá apostol bi 'ñani'ua bi 'ñembi:

—Ma zi Hmu'ih_e, ¿ha gue nuya pabya ma gui umba ma'na'qui rá ts'edi ra hnini Israel pa da nda?

⁷ Nu'bú ra Zidada Jesu bi datuabi'ua ne bi 'ñembi:

—Hingo rí 'ñep'ah_u gui pah_u ha'mu ma da 'yot'a Ajuā ra Dada nú'a xa bense'a da 'yot'e. ⁸ Nu'ah_u, nu'a ma da nja, ma gui hañh_u rá ts'edi ra Maca Nda_hi sta zøhø, ne ma gui dah_u majuani de gueque nuua Jerusale, ne gatho rá ngani Judea, ne nuni Nsamaria, ne gatho maxøgue rá ngani ra ximhai.

⁹ Nu mi uadi bi mangu njab_u ra Zidada Jesu bi njats'i pa maña ja yá

thandi yá apostol. Nep_u bi hyandi'ua gue bi go'ma 'nara guui, ne ya himbi za bi yopa hyant'ua ma'na'qui. ¹⁰ Nep_u de mi nøts'e mi handa ra Jesu bi ma pa mahets'i, mi damfri'ua mi 'bahni yoho ya ενε con gue'ua, mri hñe dega t'axi. ¹¹ Y nú'ua ya ενε'ua bi 'ñembabi ya apostol:

—Nú'ah_u gyá me Galileah_u, ¿te 'be guí nøtsh_u nuni mahets'i? Nura Jesu xcá hyanth_ubya xa ma pa mahets'i, go guet'atho ma da yopa menguiua ngu xcá hyanth_u bi ma, njab_u ma da mengui.

Bri thahna ra Matía pa rá mpøte ra Juda

¹² Nep_u yá apostol ra Jesu bi gai de ja ra t'øhø 'bo Olivo pa bi ma ja ra hnini Jerusale. Nurá ñab_u de ra t'øhø pa ja ra hnini pe'tsa ngu 'na kilometro. ¹³ Y nu de mi zøni'ua mbo ja ra hnini, bi bøxa ja ra tøngu hab_u xqui mihi'ua, ne ja mi 'buhni ri gatho'ua, ra Pedro, ra Cobo, ra Xuua, ra Andre, ra Lipe, ra Toma, ra Tolo, ra Teo, ma'na ra Cobo rá t'ua ra Alfeo, ne ra Simu nú'a mi t'embi ra Selote, ne ra Juda rá cu ra Cobo. ¹⁴ Gatho'ua nzantho mi munts'i mi apabi Ajuā co 'nada ra mfeni, mahyegui co yá cu ra Jesu, ne ra Maria rá nana'a, ne ma'ra ya 'behña.

¹⁵ Ha nuya pa'ua bi munts'ini ngu 'na nthebe ne 'nate ya cu, y 'na'qui, ra cu Pedro bi 'mai madetho de gue'ua ne bi 'ñembi'ua:

¹⁶ —Ma zi cu'ih_u, pe'tsi te xi da njab_u ngu nú'a xqui mangu ra Davi ne bi 'yofo ngu nú'a xqui xipabi ra Maca Nda_hi. Ra Davi bi ma de ra Juda nú'a to'o bi zixa ya ja'i pa bá ju ma zi Hmuh_u ra Jesu. ¹⁷ Y nuju dí pah_u gue nu'a go gue'a nehe mrá nxadi ra Jesu, ne mahyegui ndí peph_ua. ¹⁸ Nu'a bi pa ma zi Hmuh_u ra Jesu, y co nú'a ra boja bi t'umbi, bi thanga 'nara hai. Nep_u nu'a bi dagui ma'memfo, ne 'bestho bi fø rá mui ne bi bønga yá xefo, y bi du. ¹⁹ Y gatho ya me Jerusale bi badi nú'a xqui nja, hangue nu'ua bi hñu'mbabi nura hai'a de yá hñaqui'ua

Aceldama, rí b̄oni da 'ñena ra Hai dega Ji. ²⁰ Pɛ'tsi te da njab̄u ngu nú'a xa t'ofa ja ra M̄aca T'ofa ja ya Salmo ne ena:

Dá nhuata rá ngu'a,
oto sti ma da 'm̄uini.

Nehe ena:

Nu'a mrá 'bɛfihm̄a'a, dá mɛ ma'na ra ja'i.

²¹ Hangue mahyoni ga huañh̄abya 'na de nú'u to'o ndí 'ñoh̄u gatho nú'u ya pa ndá 'b̄uh̄u co ma zi Hmuh̄u ra Jesu, ²² desde mi xi'tsa ra Xuua asta mi ma mahets'i. Nu'a tó'o ma ga huahnih̄u go gue'a ma da maxcah̄u ga dah̄u majuani gue ma zi Hmuh̄u ra Jesu ya xa yopa nte de ra du.

²³ Nep̄u bi huahni'u 'nara cu rá thuhu ra Jose nú'a xqui thu'mbabi ra Barsabá ne mi t'embi ra Justo, ne bi huahni'u ma'na ra cu rá thuhu ra Matía. ²⁴ Nep̄u bi 'yapabi'u Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Dada'ihe, go gue'e guí p̄atca gatho ma mfenihe, 'ñutcahebya de nuya yoho ya cu 'b̄ucua to'o de guehyu xcá huahni. ²⁵ Nu'i go guí p̄adi nda'ñá de guehyu xcá huahni pa da mɛp'a'i ne go di guehni dri apostol pa drá mp̄ote ra Juda nú'a to'o bi nts'oqui ne bi 'uegue bi ma hab̄u mri 'ñepi da ma.

²⁶ Y nu'ú bi rifa ne bi zo rá thuhu ra Matía, hangue ya bi ma 'mede co nú'u 'ret'ama'ra yá apostol ra Zidada Jesu, pa bi yopa nz̄ot'a nú'u 'ret'amayoho.

2

Xa z̄oh̄o ra M̄aca Ndahi

¹ Nu mi z̄oh̄o ra pa de ra Pente-coste yá ngo ya xodyo, gatho ya gamfri xqui munts'a 'nadb̄u co 'nada ra mfeni. ² Nep̄u mi d̄amfri'u bi nt'ode 'nara ñuni xi nts'edi xqui 'ñe de mahets'i. Bi nt'ode gatho mbo ra ngu hab̄u xqui munts'i'u ngu 'ñena 'nara d̄anga b̄unthi xi nts'edi. ³ Ne 'mɛfa bi hnequi 'ra ngu ya t'uca fasp̄i mañá de ja yá ñaxu cada 'na de nuto gatho mi 'b̄uh̄u. ⁴ Y gatho'u bi hñanga ra M̄aca Ndahi, ne bi m̄adi bi ñá 'rama'na'ño ya hñáqui cada 'na de gue'u ngu mi japabi ra M̄aca Ndahi da ñá'u.

⁵ Nuya pa'u mi 'b̄uh̄u Jerusale 'raya xodyo xqui 'ñehe de hab̄uraza ya hai de ra ximhai, ne nu'ú xi mi camfri Ajuá ngu nú'a xqui t'utuabi. ⁶ Y nu de mi nt'ode nú'a ra d̄anga ñuni, ndunthi ya ja'i xi bi d̄ama munts'i hab̄u mi 'b̄ui ya cu, ne bi 'ȳo ngue'a mi ode yá hñáqui cada 'na de gue'u. ⁷ Ne himi pa te da beni, bi 'ȳo ne mri 'ñémbabi'u:

—¿Ha gue hingo guehyu ya me Galilea núyu dí øhu ñá? ⁸ Nu'bú ¿hanja cada 'na de guecj̄u dí ø ma hñáqui'u nú'a dá pah̄u desde dá 'b̄uh̄u? ⁹ Ngue'a 'ra de guecj̄u dyá menguh̄u Partia ne de Media, ne de Elam, ne de Mesopotamia, ne de Judea, ne de Capadocia, ne de Mponto, ne de Asia. ¹⁰ Ne nu ma'ra de guecj̄u ya me Frigia, ne Pamfilia, ne Egipto, ne 'raya hnini de Africa gueta Cirene. Ne nu ma'ra de guecj̄u ya me Nroma, 'ra majuani ya xodyo ha nu ma'ra bi nxodyo h̄on̄sɛ ngue'a ri d̄anga ma leyhu. ¹¹ Ne nu ma'ra de guecj̄u ya me Creta ne Arabia. Ha gatho nugaguih̄u dí øhu xicj̄u de ma hñáqui'u gra ñá cada 'na de guehyu, ne xicj̄u de nuya d̄anga t'ot'e xa 'ȳot'a Ajuá.

¹² Nep̄u nú'u ya ja'i'u bi nts̄o'mi ne mi tu yá m̄ai mri 'ñémba 'na ngu 'na:

—¿Xibya? ¿Te rí b̄ombyana?

¹³ Ha nu ma'ra mi øtbuhlatho mi ena:

—Nuyá xa nti.

Ra apostol Pedro bi zofo ya ja'i

¹⁴ Nu'bú ra ora'a ra apostol Pedro bi 'mai co nú'u má 'ret'ama'ra ya apostol, nep̄u bi ñá nts'edi'a, bi 'ñena:

—Nú'ah̄u gyá me Judeah̄u ne gatho nú'ah̄u guí 'b̄uh̄ua Jerusale, 'ȳoh̄u núna ma ga mā pa guí pah̄u. ¹⁵ Núyu guí øhu ñá, hindi ti ngu guí beñhu, ngue'a ja nz̄anga guto xudi. ¹⁶ Núna guí hanth̄u, go guehna xqui m̄anga ra b̄adi Joel gue mi pɛ'tsi da njab̄u, y nubyá ya gá hyanth̄u bi nja ngu nú'a bi mañ'a. Nu'á bi 'yofa njaua:

¹⁷ Ajuá bi 'ñena: Nuya pa da 'ñep̄u, ma ga p̄empa ra M̄aca Ndahi gatho ya ja'i de ra ximhai.

Nuri t'uh_u ne ri t'ixuh_u ma da ñ_a co rá
ts'edi ra M_aca Nd_ahi.

Nuya basja'i ma da hyanda 'raya
nt'udi,

nuya ndaxjua ma da 'ui ya t'i.

¹⁸ Ne nuya pa'ua gatho nú'ua p_epqui,
dra 'ñøhø que dra 'b_ehña, ma
ga p_empabi'ua ra M_aca Nd_ahi

pa da umba ra ts'edi da ñ_a.

¹⁹ Ne ma ga u't'ah_u 'raya d_anga nt'udi
nuni mahets'i

ne nuua ra ximhai,

dega ji, ne dega tsibi, ne dega 'bifi.

²⁰ Ma gui hyanth_u ra hyadi hinda
ma da unga ra ñot'i, ma da
'm_exuui.

Nura zan_a ngu ma da nji.

Nep_u de gue'a ja da zøhø nú'a ra pa de
rá 'ñehe ra Zidada,

gue'a ra pa ma da hneca rá d_anga
ts'edi'a strá nsunda.

²¹ Ne gatho nú'ua to'o da 'yapa ra Zi-
dada da mpøhø, da pøhø'a.

²² Nú'ah_u gyá me Israelh_u, 'yødeh_u
nuya ya noya ma ga xi'ah_u: Nu'ahú
guí p_ah_u gue ra Jesu nú'a mrá me
Nasare bi 'yøt'a gatho nú'ua ya t'øt'e
ne gatho nú'ua ya nt'udi bi 'yøt'e con
gue'ah_u po rá ts'edi Aju_a, ngu guí
p_as_eh_u, y njab_u bi hnequí gue Aju_a
xqui m_ehni'a. ²³ Pe nu'á bri da ja ri
'y_eh_u, nep_u nu'ah_u gá daph_u ja yá 'y_e
ya 'yøt'ats'oqui pa bi pont'a ja 'nara
pont'i asta himbi du. Pe gatho nú'a bi
nja, bi njab_u ngue'a Aju_a go bi bense
da njab_u y nú'a gue'a mrá paha'a.

²⁴ Nu'ah_u gá hyoh_u ra Jesu, pe nu
Aju_a go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte
ma'na'qui de ra du, ngue'a nura du
otho rá ts'edi pa da zam'i'a. ²⁵ Ra nd_a
Davi xqui m_a de gue'a ne xqui 'ñena:
Nuga dí p_adi gue Aju_a nz_antho 'b_ei
con gueque

pa da maxcagui ne da ñangagui.

²⁶ Hangue nuga xi drí johya ne dí ñ_a
co nura johya dí p_e'tsi.

Ne dí tø'mi gue nu xcrá tu, ma ga yopa
nte de ra du.

²⁷ Ngue'a nu'i, ma Dada'i, hingui ma
gui hopi ja da gohni ma te ja ra
du,

nixi gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja
ra hai, ngue'a go ri hm_aca
'b_egogui.

²⁸ Ngue'a nu'i xcá 'ñutca ra 'ñu dega te,
ne ma gui 'raca 'nara d_anga johya nu
xcrá 'b_ep_u mahets'i con gue'e.
Guehna bi m_anga ra Davi ja ra M_aca
T'of_o.

²⁹ Nú'ah_u ma cu'ih_u xcá munts'ih_uua,
xi majuani dí xi'ah_u, xa du ma xitah_u
ra nd_a Davi ne bi nt'agui'a, ne jaua rá
nt'agui asta mapaya. ³⁰ Ra Davi mrá
'm_ehni Aju_a hangue nu'á bi m_a nú'a
mri 'b_edi da nja. Ne mi p_adi gue mi
ma da 'm_u 'nará t'ua pa drá mpøte'a,
ngue'a njab_u xqui ñ_a'tuabi Aju_a. Y
nú'a ra t'ua go dí gue'a ra Cristo nú'a
xqui ñ_a'tuabi da m_ehni pa da nd_a.

³¹ Hangue nura Davi 'ñena ya xqui
hyanda nú'a bi nja 'm_efa, ne bi 'yof_o
gue mi p_e'tsi da e da yopa nte ra Cristo
nú'a xqui hñuts'i Aju_a pa da nd_a, ne
himi ma ja da gohni rá te ja ra du, nixi
rá ndo'yo nehe hinda 'ya ja ra hai. ³² Y
nuna ra Jesu dí mañhe, nuje dí dahe
majuani gue Aju_a bi 'yøt'e pa bi yopa
nte de ra du. ³³ Hangue nubya po rá
ts'edi Aju_a ra Dada, bi ma pa mahets'i,
ne ja bí huhni ja rá 'ñei ra Dada. Ne bá
p_ehna ra M_aca Nd_ahi ngu nú'a xqui
ñ_agui Aju_a ra Dada. Hangue gatho
nú'a guí hanth_u ne guí øh_ubya, go ra
M_aca Nd_ahi øt'a njab_u. ³⁴ Pe ra nd_a
Davi hingo bi nj_ets'i pa mahets'i, pe
nu'á bi mañ'a bi 'ñena:

Aju_a ra Dada bi 'ñemba ma zi Hmu:

“Bá ehe gui hñudiuja ja ma 'ñei,

³⁵ asta hinga tsiñ'a'i gatho ri ncontra
pa da gohi'ua ja nga'ti ri ua.”

³⁶ Nubyá, mahyoni da b_adi gatho
ya me Israel gue Aju_a ra Dada xa
hñuxa ra Jesu pa go dí gue'a dra Hmu
ne da nd_a ngue'a go gue'a ra Cristo
xpá p_ehni'a. Y go gue'a gá ponth_u ja
ra pont'i ne asta hinga hyoh_u.

³⁷ Ha nu mi 'yøde nú'a bi m_anga ra
apostol Pedro, nú'ua ya ja'i mi 'b_ehni xi
bi du yá mai, ne bi 'yambabi ra apos-
tol Pedro ne nú'ua ma'ra ya apostol, bi
'ñembi:

—Zi cuh_u, nu'bú ¿xi te rá 'b_e mahy-
oni ga øthebya?

38 Nepu ra apostol Pedro bi ñembabi:

—Ñobrihu ne gui nxistehehu gathoihu de rá thuhu ra Zidada Jesucristo pa njabu dra pun'a ri ts'oquihu. Ne njabu ha, Ajuá da pen'a'ihu ra Maça Ndahi pa da 'mu ja ri corasohu. 39 Ngue'a nuna hña'tina pa gue'ahu ne pa ri batsihu ne pa gatho ma'ra ya ja'i 'bu ja rá nguni ra ximhai nú'u da zohna Ajuá ma Hmuhu.

40 Ra apostol Pedro bi sigui bi zofu ya ja'i co ndunthi ma'ra ya noya ne bi ñembabi:

—Mpøhøhu pa hinda zu'ahu rá cue Ajuá nú'a ma da zudi nú'u hingui ne da mpøhø.

41 Nepu gatho nú'u to'o bi hñani nú'a ra ts'ofu'a bi nxistehe 'bestho. Hangué nura pa'a bi hñuxa ngu má hñu 'mo ya gamfri. 42 Y nu'ú bi 'yøt'a gatho nú'a bi xipabi ya apostol. Ne mi 'bu'u co 'nadra mfeni, ne nzantho mri munts'a mahyegui pa da zí ra Maça Nt'oxi ne pa mi apabi Ajuá.

Yá 'mui ya mudi gamfri

43 Ne gatho ya mengu de guehni xi bi ntsu ngue'a xqui hyanda ya apostol mi øt'a ndunthi ya danga nt'udi ne ya danga t'øt'e co rá ts'edi Ajuá. 44 Ne gatho nú'u ya gamfri mi 'bui 'nadbú ne mri mfax'u 'na ngu ma'na pa hinte da 'bepi'u. 45 Ne mi pa gatho nú'a te mi pe'tsi'u ne mi hecuabi gatho nú'u ma'ra ya zi hyoya cu nú'u mi othobi. 46 Ne hyastho 'nara pa ngu 'nara pa mri munts'a ja ra nija co 'nadra mfeni. Ne mi tsi ra Maça Nt'oxi ja yá ngu'u, ne mri ñuni'u mahyegui co ndunthi ra johya ne co 'nara hoga mfeni. 47 Ne mri nsunda Ajuá mahyegui. Ne ma'ra ya ja'i mi handi te mi øt'e'u, nu'bú nuya ja'i'u mi numahño'u. Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ma'ra ya ja'i nú'u mi zofu Ajuá, ne mri munts'a 'nadbú co nú'u ya mudi gamfri.

3

Bi t'øthe 'nara zi doua

1 'Nara pa ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mri ma pa ja ra ndanija ngu nzunga hñu nde, ya mi gue'a ra ora pa ra søcambeni ja ra nija. 2 Y nuni ja ra gosthi nija nú'a mrá thuhu Mahotho, ja xqui hñudini 'nara 'ñøhø mrá doua desde xqui 'mui. Mi ts'ixa hyastho pa ja mi t'ehni pa mi apabi ra boja gatho nú'u to'o mi thohni mi cut'a mbo ra ndanija. 3 Nu'bú nu'á bi hyanda ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua de mi ma da yut'a ja ra ndanija, bi 'yapabi ra boja. 4 Nepu nura Pedro ne ra Xuua bi gohi bi 'mai bi hyanda nú'a ra zi meti, ne ra Pedro bi ñembabi:

—Hyandgahe.

5 Ne nura zi doua xi bi gohi bi nu'ta nú'u yoho ya apostol, mi hu rá mui gue mi ma te da umbahma'u. 6 Nepu ra Pedro bi ñembabi:

—Othogui ra t'axi nixi ra oro pa ga 'ra'a'i. Nú'a dí pe'tsi gue'a ma ga 'ra'i. De rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare dí xi'a'i gui 'bai gui 'yo.

7 Nepu bi mipa rá 'ye ra 'ñei ne bi 'ba'mi, ne 'bestho bi nja yá ts'edi yá ua ne yá gut'egui. 8 Y nura ora'a 'bestho bi 'yenga 'nara sagui ne bi 'mai xá hño, nepu bi 'ño, ne bi meui ya apostol pa mbo ra nija xi mi ensagui mi xøcambeni Ajuá con gatho rá johya. 9 Y gatho ya ja'i bi hyanda nú'a mrá doua gue ya mi 'yo ne mi xøcambeni Ajuá. 10 Nepu nu'ú 'bestho bi badi gue go mi gue'a mrá douahma nzantho mi hudi mi a ra boja ja ra gosthi nija mrá thuhu Mahotho. Ne xi bi 'yø'u de nú'a xqui nja.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja ra porta rá thuhu rá Porta ra Salomó

11 'Mefa nú'a ra 'ñøhø mrá doua himi ne da 'uegue de ra apostol Pedro nixi de ra apostol Xuua. Y gatho nuya ja'i mi 'yo de guehni xi mri 'yø de nú'a xqui hyandi, hangue bi dama munts'i'u ja ra porta rá thuhu ra Porta de ra Salomó nuni habu mi 'bai ra Pedro ne ra Xuua co nú'a mrá doua. 12 Y nu mi hyanda ra

Pedro nú'ᵤ ya ja'i xqui munts'ini, bi ñembabi:

—Nú'ahᵤ gyá me Israelhᵤ, ¿hanja xi grí 'yøhᵤ, ne hanja xi guí natcahe 'ñena gue co ma ts'edische go stá japhe xa 'ño nuna 'ñøhø, o 'ñena ngue'a gue por dí 'yohe xá nt'axi gue por gue'a stá japhe da ñani? ¹³ Nú'a ra Ajuá mi xøcambeni ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne gatho nú'ᵤ ma'ra ndu ma xitahᵤ, nú'a go guet'a ra Ajuá bi japi bi 'ño nuna ra 'ñøhø po rá thuhu ra Jesucristo nurá T'ᵤ'a, pa njabᵤ da hneca rá ts'edi nura T'ᵤ'a. Nú'a go gue'a gá daphᵤ ya ndá, ne gá mañhᵤ ja rá thandi ra Pilato gue hinda thegui, masque ra Pilato go mi nehma xa hyegui'a. ¹⁴ Pe nu'ahᵤ hingá nehᵤ, masque go gue'a rá hmaça T'ᵤ Ajuá nú'a hinte ma ts'oqui xqui 'yøt'e. Pe nu'ahᵤ gá eñhᵤ gue ma'na xá hño dra thøgue 'nara hyote. ¹⁵ Nepᵤ nu'ahᵤ gá hyohᵤ nú'a to'o ri 'racjᵤ ra te, pe Ajuá bi 'yøt'e pa da yopa nte de ra du. Nuje go dá hanthe bi yopa nte, hangue dí damajuanihe de gue'a. ¹⁶ Nuna 'ñøhø guí hanthᵤ ne guí pahᵤ gue mrá douahma, go ra Jesu bi 'yøthe ngue'a dí camfrihe'a. Hangue bi njabᵤ ngu guí hanthᵤbya.

¹⁷ Nubyá, nú'ahᵤ ma cu'ihē, dí pahe xá hño gue gá dahᵤ ra Jesu ngue'a hinte nguí pahᵤ, ngu nú'ᵤ ma ndahᵤ nehe himbi zo yá mfeni nehe nú'a bi 'yøt'e, hangue gá mfaxhᵤ gá hyohᵤ ra Jesu. ¹⁸ Pe nu Ajuá bi 'yøt'e da nja ngu nú'a xqui xipa yá 'mehni maya'bᵤ ne xqui 'yofo'ᵤ gue nura Cristo nú'a rá 'mehni pa e da nda mi pe'tsi da thogui ndunthi ya uguí asta rá du'a. ¹⁹ Hangue nubya mahyoni guí ñobrihᵤ ne guí yopa jonihᵤ co Ajuá pa da pun'a ri ts'oquihᵤ, y nu'bú'ha, nú'a da 'ra'a'ihᵤ 'nara 'ra'yo mfeni ne 'nara hoga'mai. ²⁰ Ne da yopa pen'a'ihᵤ ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a xqui hñuts'i'a pa da nda. ²¹ Ne nu'a xi majuani bi yopa mengui mahets'i pa ja dua 'buhni asta hinda zø ra pa da yopa hoca Ajuá gatho, ngu nú'a xqui xipa maya'bᵤ yá maça 'mehni da ma. ²² Ngu bi mąnga

ra Moise bi xipa ndu ma xitahᵤ bi 'ñembi: “Nú'a Ajuá ma zi Hmuhᵤ ma da hñux'ahᵤ 'na de gue'ahᵤ pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe, y nú'a ma guí 'yøtehᵤ nú'a da xi'ahᵤ. ²³ Ne gatho nú'ᵤ to'o hinda ne da gamfri bi rá noya nú'a ra 'mehni'a, nu'á dra huati ne da 'medi de ja yá hnini.”

²⁴ Gatho nú'ᵤ ma'ra yá 'mehni Ajuá desde ra Samue pa xqui 'ñecua, xqui ma nehe de nuya pabya dí 'buhᵤ. ²⁵ Y nú'ᵤ ya hña'ti bi mąnga nuya 'mehni'ᵤ, gue'ᵤ pa gue'ahᵤ. Y nú'ᵤ ya japi de ra cohi xqui gohui Ajuá ndu ma xitahᵤ, nehe gue'ᵤ pa ri hñohᵤ. Hangue Ajuá bi 'ñembabi ra Abrá: “Po 'nari 'roho ma da 'ñehe 'mefa, ma ga japi gatho ya ja'i de rá ngani ra ximhai.” ²⁶ Y nu'ahᵤ go yá mudi'ihᵤ bá pen'ahᵤ rá T'ᵤ Ajuá pa bi zo'ahᵤ guí ñobrihᵤ de ri ts'oquihᵤ pa njabᵤ da jap'a'ihᵤ.

4

Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi jot'a fadi ne bi ñqui ya nda

¹ Ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua mi 'buhnitho ja ra ndanija mi zofo ya ja'i. Nepᵤ bi zøni 'raya macja ne ra nda de ya nsunija, ne ya saduceo nú'ᵤ himi camfri gue da yopa nte nú'ᵤ ya xa du. ² Nepᵤ nu'á bi bø yá cuε ngue'a ra Pedro ne ra Xuua mi xipabi ya ja'i gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, hangue mi utuabi'ᵤ gue gatho ya ja'i ma da yopa nte. ³ Nu'bú' nuya ja'i'ᵤ 'bestho bi gu nts'ahni ra Pedro ne ra Xuua, ne bi zits'i pa bá cot'a fadi. Y asta rá hyax'a mi ma da nhyanthya, ngue'a nú'a ra pa'a ya bi nde. ⁴ Pe ya xi mi ndunthi nú'ᵤ to'o xqui 'yøde ne xqui gamfri nú'a mi mąnga ra Pedro. Ya ngu mi cut'a 'mo ya 'ñøhø xqui gamfri, y himi pa 'mede ya 'behña nixi ya batsi.

⁵ Nurá hyax'a bi munts'a nuni Jerusale nuyá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ma'ra ya nda gá xodyo. ⁶ Gatho'ᵤ bi munts'a mahyegui co ra Anás nú'a to'o mrá dąnga nda gá macja, nehe

mi 'buhni ra Caifá ne ra Xuua ne ra Jandro, ne gatho ma'ra ya 'ñøhø nú'u mi ja te yá njauí ya danga nda gá macja. ⁷ Nepu nu'ú bi manda bá ts'i ra apostol Pedro co ra apostol Xuua ne bri 'ba'ma madetho de gue'u pa bi t'ambabi, ne bi t'embabi:

—¿To'o yá 'mehni'ihu, ne to'o rá ts'edi guí hampahu pa guí øthu njabu?

⁸ Nu'bú ra Pedro mi hampa rá ts'edi ra Maca Ndaí pa bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu gyá ndahu de ma hninihu Israel, ⁹ ya gue guí angahe de nú'a ra hño bi t'ø'tua nuni ra zi 'ñøhø mrá doua, ¹⁰ ma ga xi'ahé hanja bi za bi ñanini, pa guí pahu ne gatho nú'u ma'ra ya me Israel. Nuni ra zi 'ñøhø guí hanthu 'bahni, nuni bi ñani de rá thuhu ra Jesucristo nú'a mrá me Nasare nú'a gá ponthu ja 'nara pont'i, pe nu'á bi 'yøt'e Ajuá pa bi yopa nte de ra du. ¹¹ Nú'á go gue'a gá utsahu, nja ngu nú'u ya hyøngu mi 'bui maya'bu bi føthmabu ra mudi do nú'a mi ma xa hyoca rá nija Ajuá. Pe nubyá go gue'a ra mudi do bi megui Ajuá pa bi hyø rá nija. ¹² Jo'o ma'na to'o da za da pøhøguihu, hønse ma zi Hmuhu ra Jesu, ngue'a jo'o ma'na to'o bá 'behni nuua ja ra ximhai pa da pøhøguihu, hønse ra Jesu go gue'a bá 'behni ne go gue'a tsa da pøhøguihu.

¹³ Nu'bú nuya nda mi 'buhni xi bi 'yø ngue'a bi hyandi gue ra Pedro ne ra Xuua himi tsu, ne mi padi gue himyá 'ñøhø dega danga mfadi ngue'a myá hyoya ja'i. Pe bi badi'hu gue mi gue'u 'raya 'ñøhø xqui 'ñoui ra Jesu. ¹⁴ Pe nu'ú himbi za te bi datuabi ra Pedro ngue'a bi hyandi mi 'bahni con gue'u nú'a ra zi doua xqui ñani. ¹⁵ Nu'bú nú'u ya nda bi 'bepabi ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua da bøhma de habu xqui munts'i'u, ne bi 'ñu'ti'u 'na ngu 'na, ¹⁶ ne bi 'ñémbi:

—Xibya, ¿te ga øthu co nuyu ya 'ñøhøyu? Ngue'a nú'a xa 'yø'tua nuna 'ñøhø mrá doua, ya padi gatho ya ja'i nuua ja ma hninihu Jerusale, y hingui tsa ga cønihu. ¹⁷ Ha nujá ya hindí nehú da fadi de guehna haburaza, hangue

ma ga hø'tuahú ra hña gue ya hinte da sigui da ma, ne ya hinto da zofo de rá thuhu ra Jesu.

¹⁸ Nepu bi ts'ohna ma'na'qui ra Pedro ne ra Xuua ne nú'a ra 'ñøhø mrá doua, ne bi t'embabi'u:

—Ya ote ma xqui mañhu, ne ya oxqui ma gui zofohu ma'ra ya ja'i de rá thuhu ra Jesu.

¹⁹ Nu'bú nura Pedro ne ra Xuua bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Ha gue guí beñhu xá hño njabu ja rá thandi Ajuá gue go rí 'ñepi ga øt'ahé ri pahahu que rá paha Ajuá? ²⁰ Ngue'a nuje hinda za to'o da hña gahe ga mañhe de nú'a stá hanthe ne nú'a stá øhe.

²¹ Nu'bú nú'u ya nda hinte bi 'yø'tuabi ra Pedro ne ra Xuua, hønse bi xipabi gue ya hinda sigui da zofo ya ja'i, nepu bi hyøguitho. Himbi za te bi 'yø'tuabi ngue'a mi tsu ya ja'i xa bø yá cue, ngue'a gatho ya ja'i xi mi xøcambeni Ajuá po rá ngue nú'a ra 'ñøhø xqui ñani. ²² Ngue'a nú'a ra 'ñøhø xqui ñani ya mi pe'tsa thogui ñote nje ya.

Ya gamfri bi 'yapabi Ajuá mahyegui

²³ Nu mi thegui ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua bi ma bá c'a'tsa nú'u ma'ra ya gamfri pa bi metuabi nú'a xqui xipabi ya nda gá macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo. ²⁴ Ha nu mi 'yøde ya gamfri, bi xøcambeni Ajuá co 'nadra mfeni ne bi 'ñena'u:

—Ma zi Hmu'ihe, nu'i go gue'e grá Ajuá gá hoca mahets'i ne ra ximhai ne ra ndehe ne gatho nú'a te ja. ²⁵ Ne nu'i po ra Maca Ndaí gá xipa ri 'bego ra Davi da manga njaua:

Ya ja'i bi munts'i pa bi 'ñu'ti'u da 'yøt'a ya nts'o'mai,

pe nú'a ra nts'o'mai bi beñ'u da 'yøt'e, hinda za da 'yøt'e.

²⁶ Bi munts'a ya nda de gatho ya hnini de ra ximhai

pa bi 'ñu'ti'u da utsa Ajuá ne ra Cristo nú'a xa hñuts'i'a pa da nda.

²⁷ Ngue'a xi majuani ja nuna hnina bi munts'a ra nda Erode ne ra Poncio Pilato co ya me Israel ne co nú'u hinyá me Israel, pa bi utsa nuri

maça T'ü ra Jesu nú'a xcuá pēhni pa da nda. ²⁸ Ne bi 'yøt'e'ü ngu nú'a gá beni ne gá m̄anga maya'bü gue mahyoni da nja. ²⁹ Nubya ma zi Hmu'ihe, hyanda núna te øtcahe ya ja'i, ne faxcahe pa hinga ntsuhe ga ñahe de ri maça noya, ngue'a go dí pēp'ahe. ³⁰ Ne nu'i go ma gui hñuxa ri 'yε ja ya da'thi pa da ñani'ü ne da hyanda ya ja'i. Ne gui 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ya d̄anga t'øt'e de rá thuhu ri maça T'ü ra Jesu.

³¹ Ngu xi bi uadi'ü bi xøcambeni Ajuá, bi hm̄anga ra ngu habü xqui munts'i'ü, ne gatho nú'ü mi 'b̄hni bi hñanga rá ts'edi ra Maça Ndaḥi, ne bi ña nts'edi'ü de rá noya Ajuá, ne ya hinto mi tsu.

Gatho nú'a mi pē'tsa ya gamfri myá mēti 'na ngu ma'na

³² Y gatho nú'ü ya xqui gamfri Ajuá mi 'nada yá mfeni, ne mi 'nada yá hm̄ate'ü. Ne mi mfax'ü 'na ngu ma'na nú'a te mi ø'tua ra 'bēdi, ngue'a gatho nú'a mi pē'tsi'ü mrá mēti mahyεgui, ne ni 'nara cu himi pē'tsa ni 'nara t'øt'e nú'a mrá mētise. ³³ Ne co ndunthi ra ts'edi mi pē'tsa ya apostol bi damajuani gue xqui yopa nte de ra du ma zi Hmu'ü ra Jesu, ne Ajuá xi bi mats'i'ü. ³⁴ Ha ni 'na de gue'ü hinte mi ø'tua ra 'bēdi, ngue'a gatho nú'ü to'o mi pē'tsa yá hai ne yá ngu bá pa gatho, ne bá h̄a gatho nú'a ra boja mi h̄ani de yá hai ne de yá ngu, ³⁵ ne bi umbabi ya apostol. Y nuya apostol go gue'ü mi hecuabi cada 'nara gamfri ngu nú'a te mi ø'tua ra 'bēdi gue'a mi t'umbabi nehe. ³⁶ Ne mi 'b̄hni 'nara cu mrá thuhu ra Jose mrá me Chipre mrá levita. Ne bi hñu'mbabi ya apostol dra Berhna, rí b̄oni da 'ñena Nú'a To'o Hu'mba yá m̄ai ya Ja'i. ³⁷ Nu'á bi pa 'nará hai'a ne bá h̄a gatho ra boja pa bi umbabi ya apostol.

5

Ra Ananía ne ra Safira ya hyate

¹ Pe mi 'b̄u ma'na ra gamfri mrá thuhu ra Ananía ha nurá 'bēhña mrá thuhu ra Safira. Nú'á bi pa 'nara

hai myá mēti'ü. ² Nepü bi beñ'ü gue hinda unga gatho ra boja de nú'a xqui pa yá hai, hangue bi zama 'na t̄ai ra boja ra cu Ananía. Ne mi p̄ase co rá 'bēhña gue xqui zama ra boja. Nu'bá ra cu Ananía bi hñaxa nú'a ra boja bi hyeque pa bá umbabi ya apostol, 'ñena gatho ra boja mi h̄a, pe hina. ³ Nepü ra apostol Pedro bi 'ñembabi:

—Ananía, ¿hanja xcá hopi xa hya'a'i ra Satá pa xcá hyathm̄a ra Maça Ndaḥi? Ngue'a hingá unga gatho nú'a ra boja gá h̄ani de ri hai gá pa ngu nú'a gá m̄a gue mi xøgue ra boja. ⁴ ¿Ha gue hingo ri mētihm̄a ra hai? ¿Ha gue hingo ri mētihm̄a ra boja nehe? ¿Hanja gá beni gui 'yøt'e njabü? Ya xcá nc'uamba ja rá thandi Ajuá, hingue h̄onse con guecje.

⁵ Ha nu mi 'yøde nuya ya noya ra cu Ananía 'bestho ra ora'a bi dagui bi du. Y gatho nú'ü to'o mi 'b̄hni ne gatho nú'ü ma'ra to'o bi 'yøde de nú'a xqui nja, gatho'ü xi bi ntsu. ⁶ Nepü nuya bats'ñøhø mi 'b̄hni bi 'mai bá j̄ats'i ne bi mant'i bi duts'i'ü pa bi ma bá agui.

⁷ Nepü xqui tho ngu hñu ora bi zøhø rá 'bēhña ra cu Ananía nehe habü mi 'b̄ai ya gamfri, pe nu'á nixi mi p̄adi te xqui nja. ⁸ Nepü ra apostol Pedro bi 'yambabi de ra boja, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gue'a bi muui nú'a ra hai gá pahü?

Nu'bá nú'a ra nju bi d̄adi ne bi 'ñena:

—H̄aha, gue'a bi muui.

⁹ Nepü ra Pedro bi 'ñembabi:

—¿Hanja gá cohui 'nara cohi ri dame pa gui hyathm̄ahü rá Maça Ndaḥi Ajuá? Ndi, 'bapü m̄øte ja ra gosthi nú'ü to'o ja bá juadi bá ac'a ri dame, y nubyá e da dux'a'i nehe pa da 'yac'a'i.

¹⁰ Y 'bestho nura ora'a ra nju Safira bi dagui bi du ja yá ua ra apostol Pedro. Ha ngu mi yat'a nú'ü ya bats'ñøhø bi hyandi gue ya xqui du nú'a ra nju nehe, 'bestho bi duts'i'ü pa bi ma bá agui nehe habü xqui 'yacuabi'ü rá dame. ¹¹ Nepü gatho ya gamfri xi bi hñaxa 'nara d̄anga tsu,

nehe gatho nú'ᵤ ma'ra to'o bi 'yøde de nú'ᵤ ya t'øt'e'ᵤ, xi bi ntsu'ᵤ.

Bi hnequi ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e

¹² Nuya apostol bi 'yøt'a ndunthi ya nt'udi ne ndunthi ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i. Mri munts'a gatho ya gamfri mahyεgui 'na mfenitho ja ra porta nú'a rá thuhu ra Porta de ra Salomó. ¹³ Gatho nú'ᵤ himyá gamfri xi mi tsu da munts'i co ya gamfri, pe nuya ja'i'ᵤ mi e'tsua yá nsu'ᵤ. ¹⁴ Ne 'nara pa ngu 'nara pa mi 'yo mi camfri ndunthi ya ja'i, ya 'ñøhø ne ya 'bεhña. ¹⁵ Ne 'yo mi fadi, hangue asta mi thuxa ya da'thi pa mbi 'bεgui co yá mfidi ja yá hyo ya 'ñu pa nura ora da thohni ra apostol Pedro, hønse co rá xudi'a da go'ma nú'ᵤ ya da'thi, nú'ú 'bestho da ñani. ¹⁶ Gatho nú'ᵤ ya hnini mi ja gueta Jerusale mi pa ya ja'i pa guehni mi tsixa ya da'thi ne nú'ᵤ to'o mi pε'tsa ya ts'ondahi, y gatho mi ñani.

Ya apostol briju nts'ahni

¹⁷ Nepᵤ bi njuxa ra danga nda gá macja ne ya saduceo nú'ᵤ myá mfats'i'a, ngue'a xi bi bø yá cue'ᵤ ngue'a mi ne da nsεhε'ᵤ ne ya ndunthi ya ja'i mri dena ya apostol. ¹⁸ Nepᵤ bi gu nts'ahni ya apostol ne bi got'a fadi. ¹⁹ Nepᵤ nú'a ra xuui'a 'nará εnxε Ajuá bá ehe pa bi xoca ra gosthi fadi, ne bi pønga pa thi ya apostol, ne bi 'ñembabi:

²⁰ —Rí maha ja ra ndanija ua zofohuni ya ja'i, ne xipabihᵤ ra hoga noya de nuna ra 'ra'yo te.

²¹ Nepᵤ rá hyax'a xi 'nitho, nu'ú bi ma pa ja ra ndanija ngu nú'a xqui xipabi rá εnxε Ajuá. Y ngu mi zøni bi yut'a mbo 'bestho pa bi zofoni ya ja'i.

Y de mi zofu ya ja'i ya apostol, nura danga nda gá macja ne yá mfats'i bi 'yøt'a 'nara hmunts'i con gatho ya nda de ra hnini Israel. Ne bi mehna to'o mi ma dua tsi nú'ᵤ ya apostol mi jot'a fadi. ²² Ha nu mi zønga nú'ᵤ ya nzints'ahni ja ra fadi, ya mi jo'oni ya 'yofadi. Nu'bú nu'ú bá dama pengui pa bi mā gue ya mi jo'oni'ᵤ, ²³ ne bi 'ñena'ᵤ:

—Dá tsuhe ra fadi xi mi jot'i xá hño, ne nuya nsufadi ja mi 'bahni ja ra gosthi, pe nu ndá xocje ra gosthi hinto dá tsuheni mbo.

²⁴ Nu mi 'yøde njabᵤ nura danga nda gá macja ne ra nda de ya nsunija ne ma'ra ya nda gá macja, xi bi du yá mai, ne himi paði te da beni, y mri 'ñémbi'ᵤ:

—Xibya ¿te rí bømbya'a?

²⁵ Nepᵤ bi zøhø 'nara ja'i bi 'ñembabi'ᵤ:

—Nú'ᵤ ya 'ñøhø gá cothmahᵤ fadi, ya bí 'buhni ja ra ndanija bí zofu ya ja'i ma'na'qui.

²⁶ Nu'bú ra nda de ya nsunija bi meui ya gunts'ahni pa bá yopa ju ya apostol. Bá ju pe hinte bi 'yø'tuabi'ᵤ ngue'a mi tsu xa bø yá cue ya ja'i y xa hyøxa nc'ahni. ²⁷ Nepᵤ bi zixa ya apostol ja ra hmunts'a nda gá xodyo, ne ja bi 'ba'mni ja yá thandi'ᵤ. Nepᵤ nú'a ra danga nda gá macja bi 'ñembabi:

²⁸ —¿Ha gue hindá xi'ahe gue ya hinxcá zofohmahᵤ ya ja'i ne ya hinxcá ñahmahᵤ de rá thuhu ra Jesu? Nu'bú ¿hanja hinxcá 'yøhu? Ya gatho ya ja'i de guecua Jerusale xcá zofohᵤ de ri noyahᵤ. Ne go guí ne gui hyøxcahe ra thaibya de rá du nú'a ra 'ñøhø'a.

²⁹ Nu'bú ra apostol Pedro ne gatho ma'ra ya apostol bi dadi ne bi 'ñeñ'ᵤ:

—Nuje ma'na rí 'ñepi ga øthe Ajuá que yá hmanda ya meximhai. ³⁰ Ajuá nú'a to'o mi xøcambeni ndu ma xitahᵤ go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ra Jesu de ra du, masque nu'ahᵤ gá ponthᵤ ja 'nara za asta himbi hñu ri maihᵤ gá hyohᵤ. ³¹ Y nubyá Ajuá xa 'ñegui ja rá 'ñei pa da nda. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte zo'ahᵤ gatho nú'ahᵤ gyá me Israelhᵤ pa gui ñobrihᵤ de ri ts'oquihᵤ ne da pun'ahᵤ. ³² Nuje dí dahe majuañi de gue'a, ne ra Maça Ndañi ri damajuani de gue'a nehe. Nehe Ajuá ri umba ra Maça Ndañi nú'ᵤ to'o øte'a.

³³ Ha nu mi 'yøde njabᵤ ya nda xi bi bø yá cue ne asta mi ne xa hyohma ya apostol. ³⁴ Pe mi 'buhni 'nara 'ñøhø

mrá fariseo mrá thuhu ra Gamalie, nú'á mi 'nara xahnate de ra ley, y gatho ya ja'i xi mi numahño'a. Nu'á bi 'mai ne bi manda dra pønga 'na zi ora nuya apostol. ³⁵ Nepu nura Gamalie bi 'ñembabi gatho nú'u ya ja'i xqui munts'ini:

—Nú'ahu compahu de Israel, beñhu 'met'o xá hño nú'a guí ne gui 'yø'tuah nuya 'ñøhø'u. ³⁶ Beñhu gue pe'tsa 'raya pa bi nanga 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Teuda mi hu rá mui gue mi pe'tsa 'nara nsu ne mi ne da ndanguí de ma'ra, hangue bi dena ngu goho nthebe ya 'ñøhø. Pe nura Teuda bi tho, ne gatho nú'u to'o mri 'ñoui bi nxani ne bi nhuati gatho'u. ³⁷ Nepu 'mefa de gue'a bi 'mu ma'na ra 'ñøhø mrá thuhu ra Juda mrá me Galilea. Ne nú'u ya pa dega nthuxa thuhu, nu'á bi 'yu'ta ndunthi ya ja'i pa go bri theni'a. Ne 'mefa nu'á bi tho nehe, ne bi nxanga gatho yá ja'i nú'u mri 'ñoui. ³⁸ Hangue nuga dí xi'ahu, ma'na xá hño hychu dí 'yobu nuya 'ñøhø'u. Nu'bu nú'a øt'e'u go xa bensehe, pe'tsi ga hanthu da nhuati nehe. ³⁹ Pe nu'bu go rá meti Ajuá nú'a øt'e'u, nu'bá hinda za gui hñacuahu. Ngue'a 'bu gui 'yøthu njabu, ja ra uenda go grí ntuñhu co Ajuá.

⁴⁰ Y nú'u mi 'buhni ja ra hmunts'i bi 'yøde nú'a ra ts'ofa'a. Hangue bi yopa cu'ta mbo ya apostol pa hønse bi na'mbabi ne bi yopa hyø'tua ra hña gue ya hinda sigui da ña de rá thuhu ra Jesu, nepu bi hyegui bi ma'u. ⁴¹ Y de mi bonga ya apostol de guehni, xi mri johya'u ngue'a Ajuá xqui umba nsequi da tho 'nara 'betsa po rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁴² Ha hyastho himi tsaya'u da zofo ya ja'i de ja ra ndanija, ne mi pa ja ya ngu mi mangua ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesucristo.

6

Bri thahna yoto ya maste

¹ Nuya pa'u mri xu ma'ra ya gamfri. Ne mi 'buhni 'raya cu mi ña griego. Nepu nu'ú bi 'ñembabi nú'u ya cu mi ña de yá hñaqui ya xodyo,

ne mi ambi hanja himi t'umbabi te da zi xá hño nú'u yá viuda ya griego ra ora mi t'umba te da zi ya hyoya ne nú'u ma'ra ya viuda, ngue'a nu'ú hyastho mi t'umbi te da zi. ² Nepu nú'u 'ret'amayoho ya apostol bi zohna gatho ya cu pa bi munts'i ne bi 'ñembabi'u:

—Ma zi cu'ihe, nuje dí 'buhne pa ga mañhe rá noya Ajuá, ne hingui tsa ga tsayahe ni 'na ora pa da za go ga hecuahe nú'a te da zi nú'u hingui tsupabi. ³ Hangue mahyoni gui huañhu yoto ya cu de guecju nú'u xcá hanthu 'yo xá hño ne hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi ne xi di ja yá mfadi. Nú'ú go gue'u dyá uenda da me nuna 'befina. ⁴ Ha nuje ma ga sigui ga aphe Ajuá ne ga mamfe rá noya'a.

⁵ Ha nu mi 'yøde bi sipa njabu ya cu, gatho xi bi ho'u. Rá mudi, bri huahna ra cu Teba nú'a mi pe'tsa ndunthi ra jamfri ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi. Nepu bi huahna ra cu Lipe, ne ra cu Procoro, ne ra cu Nicano, ne ra cu Timu, ne ra cu Parmena, ne ra cu Cula nú'a ra me Antioquia xqui nxodyo ngue'a xqui demba yá ley'u. ⁶ Ne bi ts'ixa pa habu mbi 'bui ya apostol pa bi 'yapabi Ajuá por gue'u. Nepu ya apostol bi hñuxa yá 'ye ja nú'u ya cu xqui thahni.

⁷ Y njabu ma'na mri ntanga rá noya Ajuá, ne mri xu ndunthi ya gamfri nuni Jerusale, ne ndunthi ya macja bi gamfri rá noya Ajuá nehe.

Ra Teba bri ju nts'ahni

⁸ Ha nura cu Teba xi mi hampa rá ts'edi Ajuá ne mi ja rá mfadi pa mi pepa rá 'befi Ajuá, mi øt'a ya danga t'øt'e ne ya nt'udi de ja yá thandi ya ja'i. ⁹ Y nuni ja yá nija ya xodyo nú'a mrá thuhu ya Nzai 'Bego xa Thøgue, ja mi 'buhni 'raya 'ñøhø nú'u mri 'ñoui 'raya me Cirene, 'raya me Alejandría, 'raya me Cilicia, ne 'raya me Asia, gatho'u bi mudi bi ntsanoyau ra cu Teba. ¹⁰ Pe nu'ú himi tsa te da datuabi'a ngue'a nu'á mi ha ra hoga mfadi ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi pa mi ña. ¹¹ Nepu nú'u ya ja'i'u

bi 'y_u'ta 'raya 'ñøhø ne bi gu'tuabi pa da m_anga ya nc'uamba ne da 'ñena njaua: “Nuje stá øhe gue nura 'ñøhø'a xa ñama'ñ_u de ra Moise ne de Aju_a.”
 12 Hangu_e bi bø yá cu_ε yá ndaxjua nda ya xodyo ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya ja'i. Nep_u bri j_u ra cu Teba bi ts'ixa ja ra hmunts'a nda gá xodyo.
 13 Ne bri japabi 'raya ja'i da hyøxa ra thai ra cu Teba ne bi 'ñena'x:

—Nuna 'ñøhøni hingui tsaya ñama'ñ_u de nuna ra maça nija ne de rá ley ra Moise. 14 Nuje go stá øhe nú'a xa mañi xa 'ñena gue nú'a ra Jesu mrá me Nasare ma da huata nuna nija ne ma da pata ma nzaihu nú'u bi 'ñutcahu ra Moise ga øthu.

15 Nep_u gatho nú'u to'o mi 'b_uhni ja ra hmunts'i xi mi heta ra cu Teba ne mi handuabi rá hmi gue mi ngu rá hmi 'nará enxε Aju_a.

7

Ra Teba bi mamba rá noya Aju_a

1 Nep_u de gue'a ra danga nda gá macja bi 'yambabi ra cu Teba ne bi 'ñembi:

—¿Ha gue xi majuani xcá ñama'ñ_u de Aju_a ne de ra Moise?

2 Nu'bú ra cu Teba bi dadi ne bi 'ñena:

—Nú'ahu ma cu'ihu, ne nú'ahu ma nda'ihu xcá muntshua 'nadb_u, 'yøhu núna ma ga xi'ahu. Aju_a nú'a xá nsunda bi zofo ndu ma xitahu ra Abrá nú'b_u hinxqui matho pa ja ra hai Arán ne mi 'b_uhnitho Mesopotamia.

3 Ne bi 'ñembabi: “Pøni de guecua ri hai, tsop_u nú'u ja te ri njau, ne grí ma pa ma'na ra hai nú'a ma ga u't'a'i pa ja gui 'b_uhni.” 4 Nu'bú bi bøni de guehni hab_u mi 'b_ui, hab_u myá hai ya Caldeo, ne bi ma pa bá 'b_u ja ra hai Arán. Ha nu mi du rá dada, Aju_a bá tsi pa guecua hab_u dí 'b_uh_ubya, ja bi 'm_ucua nehe'a. 5 Pe nu Aju_a himbi umbabiua ni 'na xeni ra hai pa drá meti'a, pe xqui ña'tuabi gue nuna hai hab_u dí 'b_uh_ubya go drá meti'a 'mefa ne gatho yá ja'i de rá ji'a nú'u da 'm_ui 'mefa. Pe nuya pa'u ra Abrá hinxqui m'e'tstho ni 'nara

batsi. 6 Y Aju_a bi 'ñembabi'a: “Nuri batsi ri 'beto ne ri mbong'beto ma da 'm_u ja 'nara hai hab_u hindyá meti'u ngu'e'a dya nzøhøtho de guehni. Ne ja ma da 'm_uhni'u ngu goho nthebe njeya, ne ma da 'm_εgotho'u, ne ma da t'ø'tua ndunthi ra nts'o'm_ui.” 7 Nehe bi 'ñembabi Aju_a: “Nuga go ma ga ha'mba nguenda ya ja'i de nú'a ra hnini hab_u ma da 'm_εgo'u. Ne 'mefa ma ga yopa tsi de guehni pa da 'ñehe da m_εpcagui de guecua.” 8 Nep_u Aju_a bi gohui 'nara cohi ra Abrá, ne bi manda gue gatho yá batsi yá 'beto ne yá mbong'beto da m'e'tsa 'nara seña ja yá ndo'yo de nú'a ra cohi bi gohi. Hangu_e nu mi 'm_ui rá t'u ra Abrá nú'a mrá thuhu ra Isaac, nurá hñato ma pa de xqui 'm_ui bi 'yø'tua nú'a ra seña xqui gohui Aju_a da 'yø't'e. Ne guet'a bi 'yø't'a ra Isaac co rá t'u nú'a mrá thuhu ra Cobo, ne guet'a bi 'yø't'a ra Cobo co nú'u 'r_εt'amayoho yá t'u, y go gue'u yá dada nú'u 'r_εt'amayoho ya 'm_ui de Israel.

9 Nep_u nú'u yá t'u ra Cobo xi bi utsa 'na de nuyá cu nú'a mrá thuhu ra Jose. Hangu_e nu'u bi papabi ya me Egipto nú'a yá cu'u, ne bi ts'its'i pa guehni. Pe Aju_a himbi hyεε'a. 10 Hangu_e xi bi ñani de ja yá ts'othogui bi thogui, ne bi umba ndunthi ra mfadi ne bi mats'i pa njabu ra Faraó bi hopa rá 'm_ui. Ra Faraó go gue'a mrá nda de Egipto. Nep_u ra Faraó bi umba 'nará nsu ra Jose pa bi gohi ngu rá ñoho de gue'a, ne bi manda maxøgue ja rá ngu ra Faraó.

11 'Mefa bi nja 'nara danga thuhu nuni Egipto ne nuni Canaán, ne bi nja 'raya danga dum_ui, ne bi 'ñotho te bi zi ndu ma xitahu. Himi ts_udi hab_u da dai ngu'e'a mi otho te da dañ'u. 12 Nep_u ra Cobo bi 'yøde gue mi ja ra trigo nuni Egipto, hangu_e bi m_εhna yá t'u pa guehni. Gue'a ra m_udi 'mi'qui bi ma pa Egipto. 13 Nep_u nurá ño'qui bi ma'u, ra Jose bi xipabi'u to'o mi gue'a pa bi badi'u gue go mi gue'a myá cu. Hangu_e nura Faraó bi batuabi yá ja'i ra Jose. 14 Nep_u

nura Jose bá pempa ra noya rá dada pa da ma da 'm_u Egipto con gatho ma'ra yá ja'i. Nu'ú mi hñu'rate ne 'ret'amacut'a. ¹⁵ Nep_u 'bestho bi ma'ua pa Egipto. Y nep_u ja bá tuni'a, ne ja bá tuni gatho yá t'ua, y nú'ú go gue'ua ndu ma xitahu. ¹⁶ Ne 'mefa de ya xqui thogui ndunthi ya jeya de xqui du'ua, bá thampa yá ndo'yo'ua de guehni pa e bi t'acua ja yá hai nuni Siquem 'nara hnini de Canaán. Ne bi t'acuabi nuyá ndo'yo ja 'nara nt'agui xqui danga ndu ra Abrá xqui damba yá t'ua ra Amor nuni Siquem.

¹⁷ Y ya xqui nxanda ndunthi yá t'ua yá 'beto ne yá mbong'beto ra Cobo nuni Egipto, ne ya mi ma da zø ra pa da hñanga nú'a ra hñati xqui xipabi Ajuá ra Abrá. ¹⁸ Nep_u de nú'ua ya pa'ua bi 'm_u ma'na ra nda nú'a himi paði to'o mi gue'a ra Jose ne te xqui mēfi'a, ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya jeya xqui du'a. ¹⁹ Nú'a ra nda'a xi bi 'yø'tua ra nts'o'mui nú'ua ndu ma xitahu. Ne bi manda dra japi da 'yēi gatho yá zi 'uene nú'ua myá ts'unt'ua, pa njabu da du gatho'ua. ²⁰ Y gue'ua ya pa bi 'm_u ra Moise, y Ajuá xi mri hopa rá 'mui. Nu'a bi tede rá dada ne rá nana hñu nana ja yá ngu'ua. ²¹ Nep_u bi thogui nú'ua hñu nana, nu'ú bi ma bá ei ngue'a njabu xqui manda ra Faraó da t'øt'e. Pe 'nará t'ixu ra Faraó bá juxa ra Moise de habu xqui t'ei, nú'a mrá zi 'uēnetho, pa bi tede, ja ra uenda go mrá bat'si'a. ²² Hanguē ra Moise bi te ne bi batua yá mfaði ya me Egipto, ne xi mrá nimfeni, ne mi ha ra ts'edi pa da ña ne pa te da 'yøt'e.

²³ Nep_u de ya mi pe'tsa ñote njeya ja bi zo rá mfeni da ma da c'a'tsa ya me Israel nuyá ja'i pa bá nu te ngra 'm_uua. ²⁴ Nep_u ngu mi zøni habu mi 'bu yá ja'i, bi hyanda 'nara me Egipto mi na'mbabi 'na de gue'ua. Hanguē pa bi za bi ñanga rá ja'i, ra Moise bi hyo nú'a ra me Egipto. ²⁵ Nura Moise mi beni yá ja'i'a xa unga nguenda gue Ajuá xqui mehni'a pa da ñani'ua, pe nu'ú himbi zo yá mfeni ua mrá 'mehni Ajuá ra Moise. ²⁶ Nep_u rá hyax'a bi yopa thohni ra Moise, ne

bi hyanda yoho ya me Israel mri ntunsehe. Ne mi ma da hyeque'ua ne bi 'ñembabi: “Nu'ahá gyá me Israelhu, ne grí.ncuhu. ¿Hanja grí ntunsehu 'nangu ma'na?” ²⁷ Nep_u nú'a to'o mi na'mba nú'a ma'na, bi umba 'nara nt'ent'i ra Moise ne bi 'ñembabi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?” ²⁸ ¿Ua gue guí ne gui hyogagui nehe ngu gá ø'tua ra me Egipto mande?” ²⁹ Nu mi 'yøde njabu ra Moise xi bi ntsu, ne bi 'bat'i bi ma pa ja 'nara hai rá thuhu Madián, y ja bá 'buhni dega nzøhø, y ja bá nthatini ne bi me'tsa yoho yá t'ua.

³⁰ Ne ya xqui thogui ñote njeya de xqui bonga ra Moise de Egipto pa bá 'bu ja ra hai Madián, nep_u 'nara pa xqui bonga de rá ngu mbi 'yo asta ja rá ua 'nara t'øhø rá thuhu Sinaí. Ne de guehni bi hyanda 'nara 'bai gá ndapo mi zø 'nara faspi madetho de gue'a, ne mi 'bahni 'nará enxε Ajuá madetho de ra faspi. ³¹ Nep_u nura Moise himbi baði há bi nja, pe bi uat'a ja ra faspi pa bi hyandi te rá 'be'a, ne bi 'yøde bi ña Ajuá y bi 'ñembabi: ³² “Nuga go gueque rá Ajuagui ra Abrá, ra Isaac, ra Cobo, ne gatho nú'ua ma'ra ndu ri xitahu.” Nu'bú ra Moise asta mri huat'i co ra ntsu hanguē ya himi nehma da sigui da hyanda nú'a ra faspi mi handi. ³³ Ha nu Ajuá bi 'ñembabi: “C'o'ta ri zεsthi ngue'a nuua habu guí net'i guehna 'nara maça hai xá nt'axi. ³⁴ Xi majuani stá handa nuya ts'othogui thogui ma ja'i nuni Egipto, ne stá øtua yá ts'oni'ua, ne stá ehe pa ga ñani. Nubya ma ga peñ'a'i gui yopa penga Egipto.” Njabu bi xipabi Ajuá ra Moise.

³⁵ Masque nuyá ja'i ra Moise xqui utsa'a ne xqui 'ñembi: “¿To'o xa hñux'ague dega nzaya ne dega nda pa go gui hñagahe nú'a dí øthe?”, pe xi majuani go Ajuá xqui mehna ra Moise pa da nda ne pa da zinga nú'ua yá ja'i mbi o ja yá 'ye ya me Egipto, ngue'a njabu xqui xipa rá enxε Ajuá nú'a bi hnequi madetho de 'nara faspi nuni ja rá ua ra t'øhø Sinaí. ³⁶ Nep_u ra Moise bá penga pa Egipto

pa bá tsinga gatho ya me Israel nú'ú mbi 'buhni. Ne bi 'yøt'a ndunthi ya danga t'øt'e ne ya nt'udi nuni Egipto ne ja ra Thenga Ndehe, nehe bá øt'a nuni ja ra mbonthi habu bá 'yo'ú ñote njeya. ³⁷ Go guet'a ra Moise nú'a bi xipabi yá ja'i nú'ú myá me Israel bi 'ñembi: “Ajuá ma da hñux'ahú 'na de gue'ahú pa drá 'mehni'a ngu xa hñuxcagui nehe. Y nú'a ma gui 'yøtehú nú'a da xi'a'ihú.” Njabu bi xipa ra Moise yá ja'i. ³⁸ Nura Moise go guet'a mi 'ñoui ya me Israel nuni ja ra mbonthi, ne ja bi munts'ini'ú ja ra t'øhø Sinai. Ne ja bi ñauini ra Moise rá enxε Ajuá. Nepu ra Moise bi xipa ndu ma xitahú ngu nú'a xqui xipa ra enxε. Njabu ra Moise bi hñanga ra noya dega te pa bi 'racjé nehe.

³⁹ Pe nú'ú ndu ma xitahú himbi ne bi 'yøta ra Moise, ne himi ne go da nda de gue'ú, ne bi benga ja yá mfeni gue ma'na xá hño da mengui pa Egipto. ⁴⁰ Ha nu mi ma ra Moise bá ñauí ra enxε, nu'bú nuya ja'i bi 'ñembabi ra Aarón: “Stá beñhe gue xá hño 'bu ga hocjé 'rama ajuahú pa go gue'ú dri 'bet'o de guécjé, ngue'a nura Moise hønse bá jagaguihú de Egipto pa e bi hyegahúua ja ra mbonthi, ha nu'a, hadifa'a te xua ja'a.” ⁴¹ Hangué nu'ú bi hyoca 'nara t'antfani dega bøja, ne bi thopabi ya mbo'oni pa bi t'umbabi'a, ne mri nsunda'ú, ne xi mri johya ngue'a bi hyandi gue mi mahotho nú'a ra c'oi xqui hyocse'ú. ⁴² Hangué nu Ajuá 'bestho bi 'uegue de gue'ú, ne bi hyεpu da nsunda ya tsø ne ra zana ne ra hyadi. Njabu bi 'yofo maya'bu 'na de yá 'mehni Ajuá nú'a ena njaua:

Nu'ahú gyá me Israelhú, ¿ha'mú rá 'nandi gá hyohú 'raya mbo'oni pa gá ñatcahú

de nú'ú ñote njeya gá 'yohú ja ra mbonthi?

⁴³ Hinhya'mú gá øtcahú njabu. Nu'a nguí øthú, ngrí ndudehú nú'ú ri c'oihú gá hocjé pa gui nsundahú,

'na nguí hu'mbabihú ra Moloc,

ha nu'a ma'na gá hocjé ngu 'nara tsø, nguí hu'mbabihú ra Renfán.

Hangué nubyá ma ga pøñ'a'ihú de ri haihú pa ga peñ'ahú asta thogui de ra hai Babilonia.

Guehna bi xipa Ajuá ya me Israel.

⁴⁴ Nú'a ra mbonthi habu bi 'ranga ndu ma xitahú, ja guehni xqui hocni'ú 'nara ngu dega dutu habu mi 'be'tsa nú'a ra xingdo habu mi nt'ofó nú'ú 'ret'a ya hmanda. Nú'a ra ngu'a bi thoqui ngu xqui xipa Ajuá ra Moise da hyoqui, ne ngu nú'a xqui 'ñutuabi.

⁴⁵ Nepu 'mefa nú'a ra ngu'a bi gohui ndu ma xitahú nú'ú mri zi ra Josue. Nepu bá ha'ú pa nuua habu bi ntuncui ya ja'i nú'ú himyá me Israel nú'ú bi guui Ajuá de guecua nú'bu mi zøcua nú'ú ndu ma xitahú. Y ja nura ngu'a ja bi nsundani'ú Ajuá asta mi 'mú ra Davi nú'a bi nda. ⁴⁶ Y Ajuá xi bi hopa rá 'mú'a. Y ra Davi mi nehma xa hyoca 'nara ngu pa habu dra nsunda hmaha Ajuá nú'a rá Ajuá ndu ma xitahú ra Cobo. Pe himbi za bi hyoqui. ⁴⁷ Pe nu 'nará t'ú ha, nú'a mrá thuhu Salomó, nu'a ha, go gue'a bi hyocua rá ngu Ajuá nú'a mi behma da hyoca rá dada. ⁴⁸ Masque nu Ajuá bí 'bú maña mahets'i, hingui 'bu ja 'nara ngu nú'a xa thoqui co yá 'yε ya ja'i, ngu bi 'ñenga ra badi Isaía gue Ajuá mi ena njaua:

⁴⁹ Nuua mahets'i ja guecua ma hudiga habu dí 'bú dega nda, ha nu ja ra ximhai ja guehni dí tøta ma ua.

Nehe ena: ¿Te ma ngu nú'a ra ngu ma da thogaga 'bu?

O ¿habu ma ga 'búca 'bu?

⁵⁰ ¿Ha gue hingue co ma ts'edi stá hocaga gatho nuya t'øt'e ja ja ra ximhai?

⁵¹ Y ra cu Teba bi sigui bi 'ñembabi ya ja'i: Pe nu'ahú nzantho xi xcá njahúbu, xi xá me ri mfenihú, hingui ne gui 'yøhú. Gui njahú ngu nú'ú ya ja'i hingui pa Ajuá, ngue'a nu'ahú hingui ne gui 'yøthú nú'a xi'ahú ra Maca Ndahi ngu mi nja ndu ma xitahú nehe. ⁵² ¿Hangu hma yá 'mehni Ajuá bi t'ø'tua ra nts'o'mú? Y nú'ú

ndu ma xitahu go gue'u bi 'yøt'a njabu. Nú'ú go gue'u bi hyo nú'u to'o mi ma desde rá mudi gue mi ma da 'ñehe nú'a ra hoja'i hinda ma da 'yøt'a ni 'nara ts'oqui. Ha nu mi zøhø'a, go gue'ahu gá dah ne gá hyohu. ⁵³ Nu'ahu gá hñañhu ya hmanda nú'a e bi zogahu yá enxε Ajuá, pe hinxcá ne xcá 'yøthu ngu nú'a bi hmanda'ihu.

Rá du ra Teba

⁵⁴ Nepu mi 'yøde njabu nuya ja'i nuya noya'u, xi bi bø yá cue nts'edi co ra cu Teba. ⁵⁵ Pe nura cu Teba mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndañi, ne bi nøxa pa mahets'i ne bi hyandua rá nsunda Ajuá, nehe bi hyanda ma zi Hmuhu ra Jesu mi 'bahni ja rá 'ñei Ajuá. ⁵⁶ Nepu ra cu Teba bi 'ñemba ya ja'i:

—¡Ndi! Dí handa mahets'i xogui, nehe dí handa Nú'a To'o e bi Nja'i bi 'bai ja rá 'ñei Ajuá.

⁵⁷ Y nura ora'a gatho nú'u ya ja'i mi 'bahni bi go'ta yá gu ne bi dø ya hmafi, ne bi nest'ihí ri gatho bi mfats'i bi mihi ra cu Teba. ⁵⁸ Nepu de guehni nuya ja'i'u bi pønga ra cu Teba de ra hnini, nepu bi c'ahni. Ne mi 'bahni 'nara basja'i mrá thuhu ra Saulo, nú'a nehe go gue'a bi hyandua rá du ra cu Teba, nehe go gue'a mi supa yá he ya hyote nú'u xqui hñaqi pa bi za bi hñote'u. ⁵⁹ Y nú'a ra ora mi thøxa ya nc'ahni ra cu Teba, nu'a bi 'yapabi Ajuá ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i Jesu, dí a'i gui hñani ma te ja ri maça 'yεbya.

⁶⁰ Nu'bú nu'a bi ndandiñahmu ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, oxqui ha'mba nguenda nuyu ya ja'i de nú'a øtcagui.

Y ngu bi uadi bi mangu njabu, 'bestho bi du.

8

Ra Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi rants'o'mui nuya gamfri

¹ Ha nura Saulo xqui da rá hñá gue da tho ra cu Teba.

Nepu 'bestho nú'a ra pa'a bi mudi bi nja 'nara danga nt'atsate contra nú'u xqui gamfri Ajuá nuni Jerusale. Ne

bi nxanga gatho ya gamfri haburaza maxøgue ra hai Judea ne Nsamaria, hønse ya apostol himbi bønga de Jerusale. ² Y nu 'raya cu xi mi ja yá jamfri co Ajuá, go gue'u bi 'ñoni pa bi 'yagui ra cu Teba, ne xi bi nzoni ndunthi ngue'a xi mri madi'u. ³ Ha nura Saulo xi bi 'yø'tua ndunthi ra nts'o'mui ya gamfri, ne 'rama'na ra ngu mi cut'i pa mi jaca ya 'ñøhø ne ya 'behña pa da zits'i da got'a fadi.

Bi hmamba rá noya Ajuá nuni Nsamaria

⁴ Ha nú'u ma'ra ya gamfri xqui 'bat'i ne xqui nxani, go gue'u mi 'yo mi mamba rá noya Ajuá haburaza. ⁵ Ha 'na de gue'u mrá thuhu ra Lipe bi ma pa ja 'nara hnini nuni Nsamaria pa bá xipa ya ja'i de ra Zidada Jesucristo. ⁶ Y nuya ja'i de guehni mri munts'i pa mi huxa nt'øde xá hño de nú'a mi mangu ra cu Lipe, ne mi handi'u nú'u ya nt'udi mi øt'e'a. ⁷ Ngue'a nu'a mi emba ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi, ne nuya ts'ondahi asta mi mafi da bøni. Ne ndunthi ya ts'onate mi øthe'a. ⁸ Hangue njabu bi me'tsa 'nara danga johya nú'a ra hnini'a.

⁹ Ne mi 'bahni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Simu nú'a mrá 'ñete de nú'a ra hnini'a. Nura 'ñete'a xi xqui hyat'a ndunthi ya me Nsamaria, ne xi mri 'ñets'i co nú'a rá mfadi mi padi.

¹⁰ Ne gatho nuya ja'i de guehni notsi ndangui xi mi huxa nt'øde de nú'a mi mangu nú'a ra 'ñete'a, ne mi eñ'u:

—Nura 'ñøhø'a hampa rá danga ts'edi Ajuá.

¹¹ Ne gatho ya ja'i xi mi huxa nt'øde ngue'a ya ya'mu xqui hyat'i'u co rá nt'ete. ¹² Pe nu mi zønga ra cu Lipe ja nú'a ra hnini'a bi mangu ra hoga nt'øde de rá hmanda Ajuá ne bi ma de ra Zidada Jesucristo. Nepu gatho ya ja'i bi gamfri ne bi nxistehe, ya 'ñøhø ne ya 'behña. ¹³ Nehe nú'a ra 'ñete mrá thuhu ra Simu bi gamfri bi rá noya Ajuá ne bi nxistehe. Ne nzantho bi 'ñoui ra cu Lipe, mi handa nú'u ya

nt'udi ne ya danga t'ot'e mi ot'e, ne nu'á xi mri 'yø de nú'a mi handi.

¹⁴ Nepu mi badi nú'a ya apostol mi 'buhni Jerusale gue ya me Nsamaria ya xqui hñanga rá noya Ajuá, 'bestho bi mehna ra apostol Pedro ne ra apostol Xuua pa guehni. ¹⁵ Y ngu mi zõñ'u bi 'yapabi Ajuá po ya gamfri de guehni Nsamaria pa bi za bi hñanga ra Maça Ndahi, ¹⁶ ngue'a ni 'na de gue'u hinxqui hñani thoho ra Maça Ndahi, hõnse xqui nxistehe de rá thuhu ma zi Hmuhu ra Jesucristo. ¹⁷ Hangué ra Pedro ne ra Xuua bi hñuxa yá 'ye ja ya gamfri, nepu nu'á 'bestho ra ora'a bi hñanga ra Maça Ndahi.

¹⁸ Ha nu mi hyanda ra Simu nú'a mrá 'ñetehma gue xqui hñanga ra Maça Ndahi nú'a to'o xqui hñu'tsua yá 'ye ra Pedro ne ra Xuua, hangué nu'á asta bi ña'tuahma ra boja nú'a ya apostol, ¹⁹ ne bi 'ñembabi:

—'Racaguihu nehe nú'a ra ts'edi guí hahu, pa njabu necagui da za ga huxa ma 'ye ja ya ja'i ne nu'á da hñanga ra Maça Ndahi.

²⁰ Nepu ra Pedro bi dadi ne bi 'ñembi:

—Ma'na xá hño 'mediui ri boja. ¿Hanja xcá beni gue rá ts'edi Ajuá da za da thai co ra boja? ²¹ Hinguí p'e'tsa ra nsequi nixi rí 'ñep'a'i gui p'efi nuna 'befina, ngue'a hingui ho núna xcá beni de ja rá thandi Ajuá. ²² Hangué nu'a mahyoni gui 'yøt'ebya, ntsø'mi de nú'a ri ts'oqui xcá beni, ne 'yapabi Ajuá pa xahma da pun'a'i de nú'a ra ts'omfeni xcá beni. ²³ Ngue'a nuga dí handi gue xi 'nagrá ts'omfeni ne 'nagrá 'yøt'ats'oqui.

²⁴ Nepu nú'a ra Simu bi dadi ne bi 'ñena:

—'Yaphu ts'u Ajuá por gueque, pa hinda njabu ngu nú'a xcá ma.

²⁵ Ha nú'a ya apostol ngu bi dama-juani'u de ma zi Hmuhu ra Jesu ne bi mamba rá noya Ajuá, bi bõni'u de nú'a ra hnini'a. Ne bi thohni ja ma'ra ya t'uca hnini de Nsamaria mi mangua ra hoga nt'ode de ra mpøhø. Nepu nu'á bi yopa menga Jerusale.

Ra Lipe bi xi'tsa 'nara me Etiopía

²⁶ 'Mefa de gue'a 'nará ενχε Ajuá bi zofu ra cu Lipe ne bi 'ñembabi:

—Lipe, stá ehe ga p'eñ'a'i grí ma grí cai, ju nú'a ra 'ñu nexa Jerusale pa rí zønga asta ja ra hnini Gasa.

Nú'a ra 'ñu'a thogui ja 'nara mbonthi. ²⁷ Nepu ra cu Lipe 'bestho bi gu ra 'ñu bi ma. Ne de má 'ñu bi nthëui 'nara 'ñøhø mrá me Etiopía. Nú'a mrá eunuco, ne mi gue'a 'namrá danga mfats'i nú'a ra 'behña mrá nda nuni Etiopía ne mrá thuhu ra Candace. Nura 'ñøhø'a go gue'a mrá me'sboja de ja rá ts'utbi nú'a ra 'behña mrá nda. Y nu'á xqui mengui xqui xøcambeni Ajuá nuni Jerusale. ²⁸ Ne ya mri menga pa ja rá hai ne mri zi rá carro mri gut'a ya fani. Nuni ja mi huhni mi he'ta ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo ra badi Isaía. ²⁹ Nepu ra Maça Ndahi bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Rí ma ua tsu nuna carro xa mani ne rí meui.

³⁰ Nepu nura cu Lipe bi nest'ihí bi ma bá tsu nú'a ra carro, ne bi 'yøde nú'a ra 'ñøhø mi he'tua rá t'ofu ra badi Isaía, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue guí padi te rí bønga nú'a ya noya guí he'ti?

³¹ Nepu nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Hanja da za ga padi te rí bõni 'bu hinto da 'ñutcagui?

Ne bi 'ñemba ra cu Lipe:

—Bá pøxa ja ra carro ne bá e ga huhui.

³² Y nú'a ra xeni de ra Maça T'ofu mi he'ti'a nu habu ena njaua:

Nú'a bi ts'its'i nja ngu 'nara zi deti pa da tho;

ne 'besthó himbi xoxa rá ne nja ngu 'nara zi deti bi 'begui pa da t'axi.

³³ Mri 'ñenda ya ja'i, ne hinto bi ñani; ha nú'a yá ja'i xi bi nts'o'mai, ne bi thacua rá te de guecua ja ra ximhai.

Njabu mangua ra Maça T'ofu.

³⁴ Nepu nú'a ra me Etiopía bi 'ñembabi ra cu Lipe:

—Dí bante'i gui xicagui de nú'a rá 'mehni Ajuá, ¿ha gue mi ma de gues'e'a, o mi ma de ma'na ra ja'i?

³⁵ Nepu nura cu Lipe bi mudi bi ña, ne bi xipabi gatho ra hoga nt'ode de ma zi Hmuh ra Jesu desde habu mi he'ta ra me Etiopia go gue'a 'nara xeni de ra Maca T'ofu nu'a xqui 'yofu ra badi Isaia. ³⁶ Nepu de mi 'yo'u ja ra ñu bi zonga habu mi ja 'nara mothe, ha bi ñenga nu'a ra me Etiopia:

—Jani 'nara zi mothe po ra dehe. ¿Ha hinda za ja ga nxiستهني?

³⁷ Ha nura cu Lipe bi ñembabi:

—'Bu xi guí camfri con gatho ri mfeni da za, hanja hina.

Nura me Etiopia bi ñena:

—Haha, dí camfri gue ra Jesucristo go gue'a rá T'u Ajuá.

³⁸ Nu'bu nu'a bi 'bepa rá 'bego bi 'ba'ma ra carro, nepu bi gai ri yoho'u, ne bi yat'a mbo ra dehe. Nepu ra cu Lipe bi xit'sa nu'a ra cu me Etiopia. ³⁹ Y nu mi bōxa ra cu Lipe de ja ra dehe, bi 'metho ngue'a rá Maca Ndahi Ajuá bi zits'i. Nepu nura cu me Etiopia ya himbi yopa hyanda ra cu Lipe ma'na'qui. Y ya mri sehe'a bi sigui bi ne rá ñu co ndunthi ra johya mi pe'tsi. ⁴⁰ Nepu nura cu Lipe bi zonga nuni Asoto, ne de mi 'rani de guehni bi mudi bi manga ra hoga nt'ode asta bi zonga nuni Cesarea.

9

Ra Saulo bi gamfri ra Zidada Jesu (Hch. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ha nuya pa'u ra Saulo mi hu'tsa ya gamfri da hyo, ne bi ma bá nu ra danga nda gá macja. ² Bi ma bá a nsequi pa da ma nuni ja yá nija ya xodyo nuni Ndamasco pa da gu nu'u ri demba rá jamfri ra Zidada Jesu, gue dra 'behña gue dra 'ñohø, ne dua tsi pa Jerusale da got'a fadi. ³ Ne de mri ne ra ñu ya mi ma da zonga Ndamasco, mi damfri bi got'atho 'nara ñot'i asta mi huexqui nu'a ra hyats'i mri ñehe de mahets'i. ⁴ Nepu ra ora'a 'bestho bi dagui ma'memfo ja ra hai. Ne bi 'yode 'nara noya mi ena:

—Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongagui pa guí 'yotca ra nts'o'mui?

⁵ Nu'bu ra Saulo bi dadi ne bi ñena:

—¿To'o'i, zi Hmu?

Nu'a bi dadi ne bi ñena:

—Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa guí 'yotcagui ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa guí 'yotua ra nts'o'mui nú'u to'o xa gamfrigui. Pe nu'i go grí ñanse, guí nja ngu nu'a øt'a ra ndamfri ora tica ra nsamboi.

⁶ Y ra Saulo asta mri huat'i co ra ntsu ne bi ñena:

—Ma zi Hmu'i, ¿te rá 'be guí ne ga øt'ebya?

Nu'bu ra Zidada bi ñembabi:

—Nangui ne rí ma ja ra hnini, nuni ja guehni ma da si'a'i nú'a rí ñep'a'i guí 'yot'e.

⁷ Y nú'u ya 'ñohø mri ñoui ra Saulo xi bi ntsu ngue'a nu'a xqui 'yode nehe nú'a ra noya pe hinxqui hyandi ua to'o mi 'bahni. ⁸ Nepu nura Saulo bi nangui de ja ra hai, ne xi mri zøthma yá da pe himbi za bi hyandi. Hangué bri juhni bi ts'its'i pa asta ja ra hnini Ndamasco. ⁹ Y nuni ja bá 'bahni hñu pa ne himi handi. Y nú'u hñu pa ni ts'u hinte bi zi.

¹⁰ Nuni Ndamasco mi 'bahni 'nara gamfri mrá thuhu ra Ananía, y nura Zidada Jesu bi zofu ngu dega t'i ne bi ñembabi:

—¡Nugue Ananía!

Nu'a bi dadi:

—¿Te'a, zi Hmu?

¹¹ Ha nura Zidada bi ñembabi:

—Rí ma, ju nú'a ra ñu rá thuhu ra Jua'ñu, ne thogui ja rá ngu ra Juda, ne ja guí ñanini ra Saulo nú'a ra me Tarso. Nu xcrí tsøni guí tsudi di øt'a rá søcambeni. ¹² Nu'a ya stá xipabi ngu dega t'i gue ma da tsøni 'nara 'ñohø rá thuhu ra Ananía, ne da hñu'tsua yá 'ye pa da yopa hyandi.

¹³ Nu mi 'yode njabu ra cu Ananía bi dadi ne bi ñena:

—Zi Hmu, stá øde ndunthi de nú'a ra 'ñohø'a gue xi mi ø'tuabi ndunthi ra nts'o'mui ya cu nuni Jerusale. ¹⁴ Ha xa umba nsequi ya nda gá macja pa da za da gu gatho nú'u di xøcambeni'i ri thuhu de guecua nehe.

¹⁵ Nepu ra Zidada bi ñemba ra cu Ananía:

—Grí ma gui 'yøt'a nú'a dí xi'i, ngue'a go gue'a ra 'ñøhø stá huahni pa da mæpcagui ne da 'ñutua ma thuhu ya me Israel ne gatho nú'u hingyá me Israel ne nuyá nda'u, pa da baði'u to'ogui. ¹⁶ Ne nuga go ma ga utuabi gatho nú'u ya ts'othogui pε'tsi da thogui po rá ngue ma thuhu.

¹⁷ Nu'bu ra cu Ananía bi ma ne bi yut'a ja ra ngu habu mi 'bu ra Saulo. Ne bi hñu'tsua yá 'yε, ne bi 'ñembabi:

—Zi cu Saulo, ra Zidada Jesu nú'a to'o gá handa ja ra 'ñu nú'a ngrí nehi pa guecua, go gue'a xa mæncagui pa da yopa xo ri da ne gui hñanga ra Maça Ndahi.

¹⁸ Ne 'bestho ra ora'a bi dagui nú'a te mi co'tua yá da, ne 'bestho bi yopa hyandi. Ne nu'á bi 'mai bi ma bá nxistehe. ¹⁹ Ne bi ñuni, nepu bi yopa nja rá ts'edi, ne bi 'muhni 'raya pa co ya gamfri nuni Ndamasco.

Ra Saulo bi mamba rá noya Ajuaja ra hnini Ndamasco

²⁰ Nepu 'bestho bi ma bá damajuani de ma zi Hmuhu ra Jesucristo ja yá nija ya xodyo, ne mi ma gue ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuaja. ²¹ Y gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ne mi eñ'u:

—¿Ha hingo guehni núni xi mi ø'tua ra nts'o'mui nú'u to'o xøcambenibi rá thuhu ra Jesu nuni Jerusale? ¿Ha hingo guehni xqui 'ñehe da gu nts'ahni ya gamfri pa da zi'tsua ya nda gá macja?

²² Pe nura cu Saulo ma'na mi ju rá ts'edi pa da damajuani gue ra Jesu go gue'a ra Cristo rá 'mehni Ajuaja ne xqui hñuts'i'a pa da e da nda. Y nuya xodyo himbi baði te da beni gatho nú'u mi 'buhni Ndamasco.

Ra Saulo bi c'ot'i de ja yá 'yε ya xodyo

²³ Bi thogui ndunthi ya pa, nepu bi mudi bi mámbi ya xodyo pa da hyohma ra cu Saulo. ²⁴ Pe nú'a ra cohi bi gohi'u, bi t'umba nt'øde ra cu Saulo gue nu'á ma pa ra xuui mi su gatho ya gosthi de nú'a ra hnini'a pa xa thohma'a. ²⁵ Pe nu mi baði ya cu

njabu, bi 'yent'a ra cu Saulo ja 'nara danga 'bøts'e pa bri tonts'a dega xuui pa møte de ra jado nú'a mi cot'a ra hnini, pa bi za bi 'bat'i'a.

Nú'a ra pa bi zonga ra Saulo nuni Jerusale

²⁶ Nu mi zonga ra cu Saulo Jerusale mi nehma'a da munts'iui ya gamfri, pe nu'á mi tsu ngue'a himi camfri'u gue nu'á ya mi 'nara gamfri. ²⁷ Pe nura cu Berhna bi zits'i pa habu mbi 'bu ya apostol, ne bi metuabi hanja xqui hyanda ra Zidada Jesu ja rá 'ñu ra cu Saulo, ne xqui ñaui. Ne bi metuabi'u gue nu'á ya xqui ña de rá thuhu ra Zidada Jesu co ndunthi ra ts'edi nuni Ndamasco. ²⁸ Y njabu bi za bi 'mui co ya gamfri nuni Jerusale. ²⁹ Nu'á himi tsu da ma de rá thuhu ra Zidada Jesu, ne mi ntsanoyau ya xodyo nú'u mi ñaca griego, ha nu'á mi ecuabi da hyo'a. ³⁰ Pe nu mi baði njabu ya cu bi zixa ra cu Saulo pa nuni Cesarea, nepu bi mehni'u pa Tarso.

³¹ 'Mefa gatho ya gamfri bi mε'tsa 'nara hoga'mui nuni Judea ne Galilea ne Nsamaria, ne mi zedi yá jamfri, ne mi 'yo'u co ndunthi rá ntsu Ajuaja, ne ma'na mri xu ya gamfri co rá mfats'i ra Maça Ndahi.

Ra Enea bi ñani

³² Ha nura apostol Pedro bi 'ño bi zonga gatho ya gamfri, ne bi ma bá c'a'tsa ya cu nú'u mi 'buhni Lida. ³³ Ne ja bi zuhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Enea, ne ya mi øt'a hñato jeya xqui 'menga ja ra mfidu ngue'a mi tsu 'nara hñeni nú'a nixi mi tsa da anga rá ndo'yo. ³⁴ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi:

—Enea, ra Zidada Jesucristo xa 'yøthe'i. Nangui jaxa ri mfidu.

Nepu nu'á 'bestho bi nangui. ³⁵ Y gatho ya mengu de guehni Lida ne ya me Sarón bi zogui yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu co nú'a xqui hyandi'u.

Ra Dorca bi yopa nte de ra du

³⁶ Nuni Jope mbi 'bu 'nara 'behña mrá gamfri nú'a mrá thuhu ra Tabita,

dega griego t'embi ra Dorca. Nú'á nzantho mi øt'a ndunthi ra hñoja'i ne mi faxa ya hyoya. ³⁷ Ha nuya pa'u bi zu 'nara hñeni ne bi du. Nepu bi sati ngu myá nzai'u ne bá 'bεgui ja 'nara tøngu. ³⁸ Pe de guehni Jope mi guetbu pa ja ra hnini Lida, ne nuya gamfri de guehni xqui 'yøde gue ja mbi 'buhni ra cu Pedro nuni Lida, hangue bi 'bεhna yoho ya 'mehni pa dua tsi ne da 'ñembi:

—Dí bante'ithe ga maha 'bestho pa Jope.

³⁹ Nepu nura cu Pedro 'bestho bi meui'u. Ne nu mi zøni bi ts'its'i pa ja ra tøngu habu xqui munts'a ndunthi ya viuda mi zoni. Ne bi t'utuabi ra cu Pedro nuya pahni ne ma'ra ya he xqui hyoca ra nju Dorca nú'bu mi te'a. ⁴⁰ Nu'bá ra cu Pedro bi 'bepi da bønga pa thi gatho nú'u mi 'buhni, ne nu'á bi ndandiñahmu ne bi 'yapabi Ajuá. Nepu bi zofo nú'a xqui du ne bi 'ñembabi:

—Tabita, nangui.

Ne nu'á 'bestho bi zøt'a yá da, ne nu mi hyanda ra cu Pedro bi nangui bi hñudi'a. ⁴¹ Ha nura cu Pedro bi mipa 'nará 'ye ne bi 'ba'mi. Nepu bi zohna ya viuda ne ma'ra ya gamfri pa bi 'ñutuabi gue ya xqui yopa nte. ⁴² Y gatho de guehni Jope bi nt'øde de nú'a xqui nja, ne ndunthi to'o bi gamfri ra Zidada Jesu. ⁴³ Ha nura cu Pedro bi gohi ndunthi ya pa de guehni Jope ja rá ngu ra cu nú'a rá thuhu ra Simu dexifri.

10

Ra apostol Pedro ne ra Cornelio

¹ Mi 'bu 'nara 'ñøhø nuni Cesarea mrá thuhu ra Neyo nú'a mrá me Italia ne himrá xodyo, nehe go mrá nda de nú'u ya soldado myá mengu rá hai'a. ² Nú'á xi mrá hoja'i ne xi mi tsu Ajuá, ne gatho nú'u ya mengu rá ngu. Ne mi øt'a ndunthi ra hño ngue'a mi faxa ya xodyo nú'u xi myá hyoya. Ne nzantho mi xøcambeni Ajuá. ³ Nepu 'nara pa ngu mi nzanga hñu nde bi hyanda 'nará εnxe Ajuá ngu dega t'i, bi yat'a habu mi 'bui'a ne bi 'ñembabi:

—¡Neyo!

⁴ Nu mi hyandi xi bi nu'ti ne xi bi ntsu, ne bi 'ñena:

—¿Te'a, zi Hmu?

Nura εnxe bi 'ñembi:

—Nuri nt'adi xa 'yøde Ajuá ne nú'u ri mfats'i xcá 'yøt'e xa hyandi'a. ⁵ Hangue nubya pεhna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a thu'mbabi nehe ra Pedro. ⁶ Nú'á bí 'bui ja rá ngu ma'na ra Simu nú'a ra dexifri, 'bui guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nú'a ra Pedro go gue'a ma da xi'a'i te rí 'ñep'a'i gui 'yøt'e.

⁷ Nu mi ma ra εnxe nú'a mi ñau ra Neyo, bi zohna yoho yá 'bego ne 'namrá nzai soldado nú'a mi xøcambeni Ajuá nehe. ⁸ Go gue'u bi xipabi te 'be'a bi nja, ne bi mehni pa ra hnini Jope.

⁹ Ha nurá hyax'a de mi 'yo yá 'ñu'u y ya mi ma da zønga ja ra hnini Jope, nu'bú nura ora'a ra cu Pedro bi bøxa ja 'nara tøngu pa da 'yapabi Ajuá nuni ja ra hnini Jope, y mi ngu nde ma pa nura ora'a. ¹⁰ Y xi mi tsu 'nara thuhu y ya xa nehma xa ñuhma, pe ja mi thocuabi te da zi. Y nú'a ra ora'a bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. ¹¹ Ne bi hyandi bi xogui mahets'i ne bá ja'ma pa ja ra hai 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani. ¹² Y ja nú'a ra dutu'a mbra cani gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ¹³ Nepu bi 'yøde 'nara noya bi 'ñena:

—Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue ne hyo pa gui tsi.

¹⁴ Nu'bá nura cu Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.

¹⁵ Ne nú'a ra noya'a bi 'ñemba ma'na'qui:

—Oguí embi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.

¹⁶ Bi njabu hñu'qui, nepu bi bøxa ma'na'qui pa mahets'i nú'a ra dutu.

¹⁷ Ha nura cu Pedro mi 'buhni mi 'yo rá mfeni ne mi ne da badi te mri bønga nú'a ngu ra t'i xqui hyandi.

Nura ora'a bi zøhø yá 'mehni ra Neyo ja ra gosthi, xqui 'ño xqui 'ñani habu mi ja rá ngu ra Simu dexifri. ¹⁸ Ha nu mi zøni ja nú'a ra ngu'a bi 'ñani ua ja mi 'buhni ra Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁹ Pe nura cu Pedro tobya mi oda rá mfeni nú'a ngu ra t'i xqui hyandi, ne ra Maca Ndañi bi 'ñembi:

—Bi zø hñu ya 'ñøhø hoñ'a'i. ²⁰ Bai cai rí meui'ua. Ne ote xqui ma gui tsu, ngue'a go stá penca'ua.

²¹ Nepu ra cu Pedro bi gai habu mi 'ba nú'ua yá 'mehni ra Neyo, ne bi 'ñembi:

—Nuga go gueque guí honju. ¿Te xqui 'beñ'ahua?

²² Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Xpá mencahe ma nda gá soldadohe ra Neyo, 'nara hoga 'ñøhø xi tsu Ajuá, ne gatho ya xodyo ñamahño de gue'a. Y 'nará enxε Ajuá bi xipi gue mahyoni da mehni to'o da e da zix'a'i pa gui ma ja rá ngu'a, pa da 'yøde nú'a ma gui xipabi.

²³ Nepu ra cu Pedro bi umba ntsaya'ua habu mi 'bui'a, ne ja bi 'ñoxini'ua con gue'a nú'a ra xuui'a. Ha nurá hyax'a ra cu Pedro bi ma con gue'ua ne bi me ma'ra ya cu nú'ua mi 'buhni Jope.

²⁴ Y rá hyax'a bi zøñ'ua nuni Cesarea habu mi 'bu ra Neyo mi tø'mi, ne xqui zohna gatho nú'ua ja te myá njauí, ne nú'ua xi myá hmañi'a. ²⁵ De mi zønga ra cu Pedro ja rá ngu ra Neyo, nu'á bi bøni pa da dadi, ne bi ndandiñahmu ja yá ua'a. ²⁶ Pe nura cu Pedro bi 'ba'mi ne bi 'ñembabi:

—'Bai, ngue'a nequi 'nadrá 'ñøhø nehe ngu'atho.

²⁷ Y de mi ña'ua bi yut'a ri yoho mbo ra ngu, ne mi 'buhni ndunthi ya ja'i xqui munts'i. ²⁸ Nepu ra cu Pedro bi 'ñembabi'ua:

—Nu'ahua guí pahua gue núje dyá xodyohe hingui tsa ga nthantshe co nú'ahua hingyá xodyohua, y nixi tsa ga cuthe ja ri nguhua, ngue'a 'rama'na'ño ma jamfrihua. Pe Ajuá xa xicagui gue hinga embabi xá nts'o o hingui t'axi ni 'nara ja'i. ²⁹ Hangué ngu mi xicagui

ya 'mehni gue ga eheua, 'bestho duá ehe nsinque te dá ma. Ne dí ne ga pañi pa te uá tsigaguihua.

³⁰ Nu'bú ra Neyo bi datuabi ne bi 'ñembi:

—Øt'a goho ma pa ngu ra zi orabya ndí 'bucua ja ma ngu stí ayuna ne ndí apabi Ajuá ngu ma nzai dega nde, ndá thamfri dá handa 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu asta mi huexqui. ³¹ Ne bi 'ñengagui: “Neyo, Ajuá xa 'yøt'a'i ri t'adi ne xa hyanda nú'a xcá 'yøt'ua ya hyoya xcá fats'i. ³² Pehna pa ja ra hnini Jope to'o ma dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. Nu'á bí 'bu ja rá ngu ma'na ra Simu ra dexifri nú'a bí 'bu guetbu ja rá hyo ra ndehe. Y nu sta zø'a ma gui ñauí pa da zo'a'i,” njabu bi 'ñengagui. ³³ Hangué 'bestho dá pempu to'o bá hoñ'a'i, ne xá hño'a xcá ehe. Y nubyá dí 'buehua gatho ja rá thandi Ajuá, ne dí ne ga øhe gatho nú'a xa xi'a'i pa gui xicje.

Ra apostol Pedro bi mamba rá noya Ajuá ja rá ngu ra Cornelio

³⁴ Hangué nura cu Pedro bi mañi bi ña ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, stá pañi gue xi ma juani Ajuá hingui huahna ya ja'i 'ra co ma'ra. ³⁵ Ngué'a nu'á ri mañi gatho nú'ua to'o 'yo ja rá ntsu'a ne øt'a nú'a xá hño, masque haburaza dya mengu. ³⁶ Ajuá bi zocje núje dyá me Israelhe pa dá mádihe con gue'a po ra Zidada Jesucristo nú'a to'o ma Hmuhua drí gathohua. ³⁷ Ngu guí pasεhua nú'a bi nja nuni ja ma haihe núje dyá xodyohe, ra Xuua bi 'yøt'a ra sistehe, 'mefa ma zi Hmuhua ra Jesu bi futa rá 'befi nuni Galilea ne bi 'ño gatho ja ra hai Judea. ³⁸ Ne guí pasεhua gue Ajuá bi umba ra Maca Ndañi ra Jesu nú'a mrá me Nasare pa bi umba ra ts'edi. Nú'á bi 'ño bi 'yøt'a ra hño, ne bi 'yøthe gatho nú'ua mi hñeni ne mi pε'tsa ya ts'ondahi. Ra Zidada Jesu mi øt'a njabu ngue'a Ajuá mi 'bui con gue'a. ³⁹ Y nuje go drí damajuanihe gatho nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesu nuni ja ya t'uca hnini Judea ne ja ra danga hnini Jerusale. Y 'mefa nu'á bi

ts'uta ja 'nara pont'i asta himbi tho. ⁴⁰Pe Ajuá bi 'yøt'e pa rá hñupa bi yopa nte, ne bi 'yøt'e pa bi hnecanja'i pa dá hanthe ma'na'qui. ⁴¹Pe hingo gatho ya ja'i bi yopa hyant'a, hønseguihe dá hanthe, ngue'a Ajuá xqui huancahe desde rá mudi pa ga dahe majuaní de gue'a gue nu'á bi yopa nte ma'na'qui de ja ra du. Y nu de ya xqui yopa nte de ja ra du, dá yopa ñuñhe ne dá ntsithehe con gue'a. ⁴²Nepu nu'á bi 'bepcahe ga zofuhe ya ja'i ne ga dahe majuaní gue Ajuá go xa hñuts'i'a pa da hñá'mba nguenda nú'u te, ne nú'u xa du. ⁴³Nehe gatho yá 'mehni Ajuá mi 'bui desde rá mudi bi damajuaní de ra Zidada Jesu gue nu'a tó'o da gamfribi rá thuhu dra pumbabi yá ts'oqui.

Bi hñanga ra Maça Ndahi nú'u hingingá xodyo

⁴⁴Ha de mi mangua ra cu Pedro nuya ya noyaya, bá cai ra Maça Ndahi ne bi yut'a ja yá coraso gatho nú'u to'o mi øde nú'a mi mangua ra cu Pedro. ⁴⁵Ha nú'u ya xodyo myá gamfri nú'u bá 'ñoui ra cu Pedro, xi bi 'yø ngue'a xqui hñanga ra Maça Ndahi nehe nú'u himyá xodyo. ⁴⁶Ngue'a bi 'yøde mi ña nehe de ma'ra ya hñáqui nú'u himi padi, ne mri xocambeni'u Ajuá. ⁴⁷Nepu nura cu Pedro bi 'ñena:

—¿To'o ja da hñacuabi da nxistehe nú'u to'o xa hñanga ra Maça Ndahi ngu stá hañhu?

⁴⁸Nu'bú ra cu Pedro bi 'bepabi'u da nxistehe de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. Nepu nu'á bi bantebi ra cu Pedro gue da gohi con gue'u ma'ra ya pa.

11

Ra apostol Pedro bi xipa ya gamfri me Jerusale de rá ts'edi Ajuá

¹Bi 'yøde nú'u ya apostol ne ma'ra ya gamfri mbi 'bu Judea gue ne nú'u himyá xodyo ya xqui hñanga rá noya Ajuá. ²Ne mi menga ra cu Pedro pa Jerusale, ja bá nuuini nú'u yá mixodyoui ya myá gamfri pe mri

denbatho yá nzai ya xodyo. Nú'ú bi zai ra cu Pedro, ³ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá cat'a ja yá ngu nú'u ya 'ñøhø hingingá xodyo ne xcá ñuni con gue'u?

⁴Nu'bú ra cu Pedro bi metuabi gatho nú'a xqui nja desde ra mudi ne bi 'ñembabi'u:

⁵—Nuga ndí 'buhni ndí apabi Ajuá ja ra hnini Jope, ne dá handa 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bá ja'mi de mahets'i 'ñena 'nara danga dutu mi thu'tsa gatho goho yá ñani, ne bi zøhø habu ndí 'bui. ⁶Ne dá handa xá hño te mi cani, dá handi mi cu gatho ya mbo'oni ne gatho ya zu'ue nú'u ja goho yá ua, ne ya qu'eña ne ya ts'int'su. ⁷Ne dá øde 'nara noya bi 'ñengagui: “Pedro, ju nuyu ya mbo'oni ne ya zu'ue, ne hyo pa gui tsi.” ⁸Ne dá embabi: “Hina, zi Hmu, ngue'a hinhya'mu stá tsi nú'a xá nts'o ne hingui t'axi.” ⁹Nepu nú'a ra noya de mahets'i bi yopa ña ne bi 'ñengagui: “Oguí embabi xá nts'o nú'a xa xuca Ajuá ne xá nt'axi.” ¹⁰Bi njabu hñu'qui, nepu bi njats'i pa mahets'i nú'a ra dutu. ¹¹Ha nú'a ra ora'a bi zøhø ja ra ngu habu ndí 'bui hñu ya 'ñøhø xqui 'behni de Cesarea pa da zixcagui. ¹²Y nura Maça Ndahi bi 'ñengagui ga me'be'u, masque himyá xodyo. Nehe dá me'be nú'u má 'rato ya cu, ne dá tsøñhe dá cathe ja rá ngu nú'a to'o xqui mehna ya 'mehni da zixcagui. ¹³Nura 'ñøhø'a bi xicje hanja xqui hyandua 'nará enxε Ajuá de guehni ja rá ngu gue nu'á bi 'ñembabi 'na: “Pehna 'raya 'mehni pa ja ra hnini Jope pa dua tsi ra Simu nú'a xa thu'mbabi nehe ra Pedro. ¹⁴Nu'á go da xi'a'i hanja da za gui mpøhø ne gatho ya mengu ri ngu.” ¹⁵Ha nu ndá fudi dá ña, bi hñani'u ra Maça Ndahi mahyεgui ngu dá hañhe ra mudi nehe. ¹⁶Ra ora'a dá beni de nú'a xqui mangua ma zi Hmuhu nú'bu bi 'ñena: “Ra Xuua mi xi'tsate co ra dehe, pe nu'ahú ma gui nxistehehu co ra Maça Ndahi.” ¹⁷'Bu Ajuá njabu rá paha xa umbabi'u ra Maça Ndahi ngu bi 'racaguihu nú'ju dí

camfriu ma zi Hmuh ra Jesucristo, to'oguiga pa go ga hacua rá 'b'efi Ajuá.

¹⁸ Ha nu mi 'yøde njabú nú'ú ya cu mi 'b'uhni Jerusale, ya bi go'tatho yá ne, ne bi nsunda Ajuá bi 'ñena:

—¡Njabú rá paha Ajuá gue da ñobri nehe nú'ú hingyá xodyo pa da m'ε'tsa ra te pa nzantho ngu nú'a dí p'e'tshu nehe!

Ya gamfri me Antioquía

¹⁹ Desde bi tho ra cu Teba, bi m'udi bi t'utsa nú'ú ma'ra ya gamfri. Hangue nu 'ra de gue'ú bi 'bat'i gá ma Fenicia, ha nu ma'ra Chipre, ha nu ma'ra Antioquía. Y nu habú gá ma'ú bá zo yá mixodyoui de rá noya Ajuá, hinto ma'ra bá zofo. ²⁰ Pe mi 'b'ú 'raya cu myá me Chipre ne nu ma'ra myá me Cirene, nú'ú bi zønga ja ra hnini Antioquía, y bi zofo nehe nú'ú ya ja'i himyá xodyo de ra hoga nt'øde de ra Zidada Jesu. ²¹ Ajuá bi umba ra ts'edi'ú ne bi mats'i, ne ndunthi ya ja'i bi hyepu yá ndaxjua jamfri ne bi gamfri ra Zidada Jesu.

²² Ne mi badi ya gamfri nú'ú mi 'b'uhni Jerusale de nú'a mbi ja de guehni Antioquía, hangue nu'ú bi m'ehna ra cu Berhna pa guehni. ²³ Ne nu mi zøñ'a bi hyandua rá 'b'efi Ajuá, nu'bú bi badi gue Ajuá xqui japi'ú, ne nu'a xi bi johya. Ne bi zofo gatho nú'ú xqui gamfri de guehni gue xá hño da sigui da gamfri Ajuá co yá mfeni strá nt'axi ne da zedi yá jamfri. ²⁴ Ngue'a nú'a ra cu Berhna 'namrá hoga cu mi hampa rá ts'edi ra Mäca Nðahi ne xi mi ja rá jamfri. Y ndunthi ya ja'i bi gamfri ra Zidada por gue'a.

²⁵ Nepu ra cu Berhna bi ma pa Tarso pa da hyonga ra cu Saulo, ne de mi z'adi bi zits'i bi m'ei pa Antioquía. ²⁶ Ne ja bi 'm'uhni'ú maxøgue 'na njeya, ne mri munts'i'ú co ya gamfri, ne bi 'ñutuabi ndunthi ya ja'i de rá noya Ajuá. Y nuni Antioquía ja guehni bi m'adi bi thu'mba ya gamfri gue dya cristiano ngue'a bi gamfri ma zi Hmuh ra Jesucristo.

²⁷ De nuya pa'ú bi bønga 'rayá 'm'ehni Ajuá de guehni Jerusale pa bi

ma Antioquía. ²⁸ Ne 'na de gue'ú mrá thuhu ra Agabo bi 'mai madetho de habú xqui munts'a ya cu ne bi ma gue xqui xipa ra Mäca Nðahi gue mi ma da nja 'nara danga thuhu maxøgue rá nguni ra ximhai. Y ha bi njabú nú'ú ya pa mrá nda ra Claudio. ²⁹ Nepu nuya gamfri de Antioquía bi beni gue da m'empa 'nara mfats'i nú'ú ma'ra ya gamfri mi 'b'ú nuni Judea, bi uni cada 'na de gue'ú ngu nú'a mi tsupa yá ts'edi. ³⁰ Y nú'a ra mfats'i bi uñ'ú bi 'b'empa nuya nda de ra nija Judea, y go bi hñaxa ra cu Berhna co ra cu Saulo pa guehni.

12

Bri tho ra apostol Cobo, nepu ra apostol Pedro bri ju nts'ahni

¹ Nuya pa'ú ra nda Erode bi m'adi bi 'yø'tua ra nts'o'm'ei ya gamfri. ² Nú'a bi manda da thecua rá 'yuga ra apostol Cobo rá cu ra apostol Xuua. ³ Ha nu mi hyandi'a gue ya xodyo mri ho njabú, nu'bú bi manda dra ju ra apostol Pedro nehe. Ne bri ju ja 'nará ngo ya xodyo de rá pa ra thuhme nsinque rá nzoi. ⁴ Ha nu mri ju'a bi jot'a fadi ne bi t'ent'ua ja yá 'yε goho ya hmunts'a soldado pa da su'a, cada 'nara hmunts'i mi goho ya soldado. Ngue'a ra Erode mi beni gue de xa ua ra ngo de ra pascua xa pønga de ra fadi pa xa thohma ja yá thandi ya ja'i. ⁵ Pe nu de mi ofadi ra cu Pedro ne mri su xá hño, nuya gamfri himi tsaya mi apabi Ajuá por gue'a con gatho yá jamfri.

Ra Zidada bi xocuabi ra apostol Pedro ra gosthi fadi

⁶ Y nú'a ra xuui'a ante da manda ra Erode dua ts'i de ja ra fadi, ra cu Pedro mi aha de guehni, y mi that'i co 'nara soldado ja rá 'ñei ne ma'na ja rá ngaha, gatho ri hñu mi that'i co ya cadena, y nu ma'ra ya soldado mi 'bai ja ra gosthi fadi mri su ra cu Pedro pa hinda bøni. ⁷ Y masectho bi zøhø 'nará enxε Ajuá ne asta mri yot'a mbo ra fadi, y nura enxε bi dani ra cu Pedro pa bi 'ya, ne bi 'ñembabi:

—Nxøni dāma nangui.

Y nura ora'a 'bestho bi xot'a ya cadena de ja yá 'yε ra cu Pedro. ⁸ Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Dū'ta ri ngūt'i ne ti'ta ri thiza.

Y nu'á 'bestho bi 'yøt'a njabū. Nepū ra εnxε bi 'ñembabi:

—Pat'a ri pat'i ne maha.

⁹ Nu'bú ra cu Pedro bi bøni bi dēna ra εnxε, nixi mi pādī gue xi majuāni xqui 'yøt'a njabū ra εnxε ngue'a mi hu rá mūi'a gue mi 'ui'thā. ¹⁰ Ne bi thogui'ū habū mi 'ba ya mādi soldado, nepū bi thogui habū mi 'ba rá ñoho ra hmunts'a soldado, ne 'bestho bi zōnga ja ra dānga gosthi dega bōja nú'a mi ja de thi ja ra 'ñū. Y nú'a ra gosthi'a bi xoguisε. Nepū bi bøni'ū pa ja ra 'ñū. Y de guehni bi 'ño 'na tūi'ū, nepū 'bestho ra ora'a ra εnxε bi 'uegue de ra cu Pedro. ¹¹ Nu'bú ra cu Pedro ya bi gū rá mfeni, ne bi 'ñense:

—Nubyá hā dí pādī gue xi majuāni Ajuā xpá mehni rá εnxε pa bi ñāngagui de yá 'yε ra Erode ne de gatho nú'ū mi ne xa 'yøtcagui ya xodyo.

¹² De mi beni njabū ra cu Pedro bi gū ra 'ñū bi ma pa ja rá ngu ra nju Maria nú'a rá nānā ra cu Xuua, nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. Ne ja mi 'būhni ndunthi ya gamfri mi apabi Ajuā por gue'a. ¹³ Nepū nu'á bi gant'a ra gosthi, ne 'nara nxutsi mrá thuhu ra Rode bi ma ja ra gosthi pa da nu to'o mri gant'i. ¹⁴ Y nú'a ra nxutsi 'bestho bi bātua rá noya gue go mi gue'a ra cu Pedro. Pe co ra johya mi pε'tsi himbi xocua ra gosthi. Bi nest'ihī bá xipabi nú'ū ma'ra ya gamfri gue ya mi 'bahni ra cu Pedro ja ra gosthi. ¹⁵ Nepū nu'á bi 'ñembabi:

—jXcá 'be ri mfeni!

Pe nu'á xi mi zēdi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Hanguē nu'á bi 'ñembabi:

—Hingo gue'a, zai go di gue'a rá εnxε Ajuā nú'a su'a.

¹⁶ Pe nura cu Pedro himi tsaya mi gant'a ra gosthi. Ne de mi xoca ra gosthi'ū bi hyandi gue go mi gue'a ra cu Pedro. Nepū nu'á xi bi ntsu. ¹⁷ Pe ra cu Pedro mi utua ra seña co rá 'yε

gue da go'ta yá ne, ne bi metuabi gue Ajuā xqui pōnga ja ra fadi. Nepū nu'á bi 'ñembabi'ū:

—Xiphū ra cu Cobo ne gatho ma'ra ya cu hanja bi za duá pōnga ja ra fadi.

Y nu'á 'bestho bi ma de guehni pa ja ma'na ra hnini.

¹⁸ Y nurá hyax'a xi mi tu yá mūi ya soldado y himi pā te da beni, ngue'a himi pādī te xqui nja co ra cu Pedro. ¹⁹ Nepū ra ndā Erode bi manda da yopa thoni'a, pe himbi za bi ts'ūdi. Hanguē nura ndā Erode bi xucua ra uēnda nú'ū ya nsufadi, nepū bi manda da tho'ū. Nepū nu'á bi bōnga de guehni Judea, bi ma bá 'būja ra hnini Cesarea.

Ra ndā Erode bi du

²⁰ Ra ndā Erode xi mri ūtsa ya me Tiro ne ya me Sidó. Pe nuya mengu de guehni bi go 'nara cohi pa da ma da c'a'tsa ra Erode, pe 'mεt'o bi gu'tuabi ra Blasto nú'a mi supa rá hudi, pa nú'a da zofo ra Erode pa da za da ñāui'ū, pa njabū da bāntebi gue ya hinda ntuhni'a con gue'ū. Bi 'yøt'e njabū ngue'a ra Erode mi ja rá nsu pa da umba nsequi ya me Sidó ne ya me Tiro da ts'ocui te da zi'ū ja yá hai. ²¹ Hanguē 'nara pa ra Erode bi zohna ya me Tiro ne Sidó, y nú'a ra pa'a xqui nhye dega ndā, bi hñudi ja ra hudi habū mi ja ra ts'ūtbi ne bi mādi bi zofo'ū. ²² Nepū nú'ū ya ja'i xqui munts'ni xi mi thø ya hmafi mi eña:

—jNúni dí øhū ñā, go 'nara zidada, hingrá ja'i!

²³ Nura ora'a 'nará εnxε Ajuā bi japi bi hñenga ra Erode ngue'a hinxqui umba rá nsu Ajuā pa da ñā njabū, ngue'a nu'á xqui gūse ra ts'ēdi. Hanguē ra Erode bi zū 'nara ts'ohñeni nú'a bi yū 'raya zu'ue mbo rá mūi, ne 'bestho bi du.

²⁴ Ha nuya pa'ū bi 'ño bi ntūnga rá noya Ajuā habūraza ya hnini.

²⁵ De mi ua yá 'bēfi ra cu Berhna co ra cu Saulo nuni Jerusale bi bøni pa bi menga Antioquía, ne bá 'ñoui ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Marco.

13

Ra apostol Berhna ne ra apostol Saulo bi mudi bi 'ño bi mamba rá noya Ajuá

¹ Mbi 'b_u ja ra nija nuni Antioquía 'rayá 'm_ehni Ajuá ne 'raya xahnate, ra cu Berhna ne ra cu Simu nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Negro, ne ra cu Lucio nú'a mrá me Cirene, ne ra cu Saulo, ne ra cu Manaén nú'a bi teui mahyegui ra ndá Erode. ² 'Nara pa xqui munts'i mi xøcambeni Ajuá ne xqui ayuna. Nep_u ra Māca Ndāhi bi 'ñembabi'.

—'Uegaguih_u ra Berhna ne ra Saulo pa da m_e nú'a ra 'b_efi stá umbi.

³ Nu'bú ya cu bi ayuna ne bi 'yapa Ajuá po ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne bi hñu'tsua yá 'y_e'_u, nep_u bi 'ñehui'.

Ya apostol bi mamba rá noya Ajuá nuni Chipre

⁴ Nu'bú ra cu Berhna ne ra cu Saulo xqui m_ehna ra Māca Ndāhi da m_e rá 'b_efi Ajuá ne bi zits'i pa bi ma ja ra hnini Seleucia, ne de guehni bi ma co ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja 'nara zi hai rá thuhu Chipre bí o madetho de ja ra ndehe.

⁵ Nu mi zønga de guehni ja ra hnini Salamina ja rá hyo ra ndehe bi mudi bi mamba rá noya Ajuá mbo ja yá nija yá mixodyoui. Ne mi 'ñoui' ra cu Xuua mi faste nehe. ⁶ Y de ya xqui 'ranga gatho maxøgue ra hai de Chipre bi z_u ma'na ra zi t'uca hnini mrá thuhu Pafos ja rá hyo ra ndehe. Ne de guehni bi nth_eui 'nara xodyo mrá thuhu ra Barjesu mrá 'ñete ne mi 'ñet'a badi de Ajuá. ⁷ Nú'á nzantho mri 'ñoui ra ndá Sergio Paulo nú'a xi mrá nimfeni. Nep_u nú'a ra ndá bi zohna ra cu Berhna ne ra cu Saulo ngue'a mi ne da 'yøtua rá noya Ajuá.

⁸ Ne nú'a ra 'ñete'a mi t'embi nehe ra Elima rí bøni da 'ñena 'ñete, nú'á bi nø'tua ra cu Berhna ne ra cu Saulo, ne mi ne da hñacuahmā ra ndá pa hinda gamfri bi nú'a mi udi'. ⁹ Nu'bú ra cu Saulo nú'a xa thu'mbi nehe ra Paulo, mi hampa rá ts'edi ra Māca

Ndāhi ne xi bi nu'ta nú'a ra 'ñete, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—iNu'i 'nagrá 'y_u'tate ne 'nagrá c'uamba, rá t'ui ra ts'ondāhi grí utsa gatho nú'a xá hño! ¿Hanja xi guí ts'ocua yá mfeni nú'u ne da gamfri Ajuá? ¹¹ Nubyá Ajuá ma da castiga'i. Ma gui ngoda pa ndunthi ya pa, nixi da za gui hyanda ra hyadi.

'Bestho ra ora'a bi go'mba yá da 'nara 'b_exuui, himbi za bi hyandi. Nep_u mi honi to'o da g_uhni ngue'a ya himi tsa da hyandi. ¹² Nu'bú nú'a ra ndá nu mi hyanda nú'a bi nja, bi gamfri Ajuá ngue'a xi bi ho nú'a bi 'yøde de ra Zidada.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi 'ño ja ra hnini Antioquía de Pisidia

¹³ Ra cu Pablo co nú'u ma'ra mi 'ñoui bi g_u ra motsa de guehni Pafos pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma ja ra hnini Perge de ja ra hai Panfilia. Pe nura cu Xuua bi 'uegue de gue'u, bi menga pa Jerusale. ¹⁴ Nep_u de guehni Perge bi g_u yá 'ñu bi ma' pa ja ra hnini Antioquía nú'a bí ja ja ra hai Pisidia, ne bi 'm_uhni 'raya pa. Ne nú'a ra pa dega tsaya bi y_ut'a ja yá nija yá mixodyoui ne bi hñudini'. ¹⁵ Nep_u de mi uadi bi the'ta ra Māca T'ofu nú'a xa 'yofo ra Moise ne nú'u xa 'yofo ma'ra yá 'm_ehni Ajuá, nu'bú ya ndá de ra nija bi zohna ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi 'ñembabi:

—Zi cuh_u, 'b_u guí ne te gui xiph_u ya ja'i pa gui zofoh_u, da za gui xiph_ubya.

¹⁶ Nu'bú ra cu Pablo bi 'mai ne bi 'ñu ra seña co rá 'y_e pa hinto da ñā ne bi 'ñembabi:

—Nú'ah_u gyá me Israelh_u, ne gatho'ih_u guí tsuh_u Ajuá, 'yøh_u núna ma ga xi'ah_u. ¹⁷ Nu Ajuá nú'a ri xøcambeni ma ja'ih_u ya me Israel bi huahna nú'u ndu ma dadah_u pa bi japi', ne bá nxandi nuni Egipto de mi 'b_uhni ngu myá nzøhø'u. Nep_u Ajuá co rá danga ts'edi bá pøni' de nú'a ra hai'a. ¹⁸ Ne bi zetua yá nts'o'm_ui de guehni ja ra mbonthi ngu ñote njeya. ¹⁹ Nep_u Ajuá bi huata yoto ya hnini de nuni ja ra hai Canaán, pa go bi t'umba

nú'ᵤ ndu ma dadahᵤ pa ja bi 'mᵤhni'ᵤ.
²⁰ De guehni Ajuᵤ bi hñuxa ya nzaya pa bi manda'ᵤ ngu goho nthebe made ya jeyā, asta bi 'mᵤi ra badi Samue pa bi sigui bi manda nehe'a. ²¹ Nepᵤ nu'ú bi 'yadi 'nayá ndā pa da ndā de gue'ᵤ. Y Ajuᵤ bi umba ra Sau pa bi ndā ñote njeyā, nú'a mrá t'ᵤ ra Cis, mi gue'a 'nara 'ñøhø desde yá t'ᵤ ra Benjami. ²² Y 'mᵤfa Ajuᵤ bi zica ra Sau dega ndā, pa go bi hñuxa ra Davi. Ne bi mā de gue'a bi 'ñena: “Nuni ra Davi rá t'ᵤ ra Isaí, guehni stá hopa rá 'mᵤi, ne ma da 'yøtca gatho nú'a ma pahaga.” ²³ Y de ja yá t'ᵤ ra Davi bá ehe ra Jesu. Y nú'a ra Jesu go gue'a xqui hñuxa Ajuᵤ pa da pøhø ya ja'i de Israel ngue'a njabᵤ xqui ñagui. ²⁴ Ne ante da muta rá 'bēfi ra Jesu, nura Xuua mi zofogatho ya ja'i de Israel gue da ñobri ne da nxistehe. ²⁵ Ne de ya mi ma da ua rá 'bēfi ra Xuua bi 'ñena: “Nuga hingo gueque ngu guí beñᵤ gue go gueque nú'a xi guí tømᵤ. Pe 'mᵤfa de gueque xa 'ñepᵤ ma'na nú'a to'o ma'na ja ndunthi rá nsu de gueque, nú'a hindí 'ñepcagui nixi ga xo'tua yá thiza.”

²⁶ Zi cuhᵤ, nú'ahᵤ yá ja'i'ihᵤ ra Abrá, ne nú'ahᵤ guí tsuhᵤ Ajuᵤ, pa gue'ahᵤ xpá 'bēhni nuna ra noya pa gui mpøhøhᵤ. ²⁷ Nuya me Jerusale ne yá ndā'ᵤ himi pađi'ᵤ to'o gue'a ra Jesu, y nixi mi tso yá mfeni'ᵤ te 'bē'a mi ne da mā nú'ᵤ ya noya bi 'yofomaya'bᵤ yá 'mᵤhni Ajuᵤ, masque mi he'ti'ᵤ nú'a ra pa dega tsaya. Hanguenú'ú bi 'yε'mbi pa da hyo pa bi njabᵤ ngu nú'a xqui mᵤnga maya'bᵤ yá 'mᵤhni Ajuᵤ. ²⁸ Ne masque hinhya'mᵤ bi zætua 'nara ts'oqui xqui 'yøt'e'a pa xa za xa hyohmā, pe nu'ú bi 'yapa ra Pilato pa da manda'a da tho. ²⁹ Ne bi uadi bi 'yø'tuabi'ᵤ gatho ngu nú'a xqui 'yofo yá 'mᵤhni Ajuᵤ ja ra Māca T'ofō, nepᵤ bi ja'ma de ja ra pont'i pa bá t'agui. ³⁰ Pe nu Ajuᵤ bi japi bi yopa nte de ra du. ³¹ Ne nú'ᵤ to'o xqui 'ñoui de Galilea pa Jerusale, go gue'ᵤ bi hyandi ndunthi ya pa 'mᵤfa de xqui yopa nte. Ne

nubya go gue'ᵤ ri damajuᵤni de gue'a ja ya ja'i.

³² Hanguenuje dí xi'ahe ra hoga noya gue Ajuᵤ ya bi 'yøt'e nú'a xqui ña'tua ndu ma dadahᵤ. ³³ Y nú'a xqui ña'tuabi'ᵤ go bi 'racjᵤ nújᵤ dyá batsihᵤ de ndu ma dadahᵤ, ngue'a bi japi da yopa nte ra Zidada Jesu de ja ra du, ngu xa nt'ofō ja rá ñoho ra Salmo ne ena njaua: “Nu'i go gue'e ma T'ᵤ'i, ne nubya ri hnequi ja yá thandi ya ja'i gue go ri dadagui.”

³⁴ Ajuᵤ xqui mā gue mi ma da japi da yopa nte de ra du, ne nurá ndo'yo'a hinda 'ya ja ra hai. Hanguenbi mᵤnga njaua ja ra Māca T'ofō: “Ga 'ra'ahᵤ gatho nú'ᵤ ya japi stí ña'tua ra Davi.”

³⁵ Nehe ja ma'na ra Salmo bi 'ñenga njaua ra Davi: “Stá pađi gue nu'i hinguí ma gui hopi da 'ya ma ndo'yo ja ra hai, ngue'a go ri hmāca 'bēgogui.”

³⁶ Xi majuaᵤni ra Davi bi 'yø'tua rá paha Ajuᵤ de nú'ᵤ ya pa bi nte'a ne mi pepabi nuyá ja'i'a. Nepᵤ bi du ne bi t'agui, ha nurá ndo'yo bi 'ya ja ra hai ngu gatho nú'ᵤ ma'ra ndu ma dadahᵤ. ³⁷ Pe nura Zidada Jesu himbi 'ya rá ndo'yo ja ra hai, ngue'a Ajuᵤ bi japi bi yopa nte de ra du.

³⁸ Hanguenzi cuhᵤ, dá zo ri mfenihᵤ núna dí xi'a'ihᵤ, gue por gue'a da za gui tsuhᵤ ra pumbate de ri ts'oquihᵤ.

³⁹ Nurá ley ra Moise himi tsa ja da ts'uhni ra pumbate, pe nubya gatho nú'ᵤ to'o camfri ra Zidada Jesu, ya xra pumbabi yá ts'oqui. ⁴⁰ Hanguenubya jamasuhᵤ pa hinda z'ahᵤ nú'a xa mᵤnga yá 'mᵤhni Ajuᵤ ne bi 'ñena njaua:

⁴¹ Nú'ahᵤ guí øtbuhlathohᵤ, 'yøhᵤ. Ma gui 'yøhᵤ nú'a ma ga øt'e co ma ts'edi, pe ma gui 'mᵤdihᵤ.

Ngue'a núga drá Ajuᵤ ma ga øt'a 'nara dᵤnga t'øt'e de nú'ᵤ ya pa gri 'buhᵤ,

pe nu sta si'ahᵤ, hinguí ma gui camfrihᵤ.

⁴² Y nu mi uadi bi mᵤnga njabᵤ ra cu Pablo, bi bōnga de ja yá nija ya xodyo mahyεgui co nú'ᵤ mri 'ñoui. Y mi 'buhni 'ra himyá xodyo, ne bi bᵤntebi ra cu Pablo da gohi pa ma'na

ra pa dega tsaya pa da yopa zofu' ma'na'qui. ⁴³ Ne mi ua ra hmunts'i ja ra nija, ndunthi ya xodyo ne ndunthi ma'ra ya ja'i nú'u xqui demba yá jamfri ya xodyo, bi gamfri nú'a bi xipabi ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne bi meui. Ne nu'ú bi xipi gue mahyoni da zedi yá jamfri ne da sigui da 'mu ja rá hñoja'i Ajuá.

⁴⁴ Y rá hñato'a ra pa dega tsaya bi munts'a maxøgue nú'a ra hnini'a pa da 'yøtua rá noya Ajuá. ⁴⁵ Pe nu mi hyanda ya xodyo gue xi mi ndunthi ya ja'i, xi bi bø yá cue ngue'a mi ne da nsehe'u, ne bi mudi bi ma gue nú'a mi manga ra cu Pablo hinga majuani, ne bi ñama'ñu'u de gue'a. ⁴⁶ Hangué nura cu Pablo ne ra cu Berhna mi ña con gatho ra ts'edi ne bi 'ñembi:

—Rá mudi dá xi'ahe rá noya Ajuá nú'ahu gyá xodyohu ngue'a mahyoni njabu. Pe hinga ne gá camfrihu, ne gui mansehu gue hindí 'ñep'ahu ra te pa nzantho. Hangué nubyá ma ga zofuhe nú'u hinga xodyo. ⁴⁷ Ngue'a njabu bi 'bercahe Ajuá bi 'ñenje:

Stá hux'a'ihu ngu 'nara ñot'i pa gui yo'tuahú yá mfeni gatho ya ja'i, ne pa gui mañhu ra noya dega pøhøte haburaza maxøgue de ra ximhai.

⁴⁸ Nu mi 'yøde njabu nú'u himyá xodyo xi bi johya ne bi mudi bi mañ'u gue rá noya Ajuá xá hño, ne bi gamfri gatho nú'u xqui thahni pa da me'tsa ra te pa nzantho. ⁴⁹ Ne bi mudi bi hmamba rá noya Ajuá maxøgue ja nú'a ra hai'a. ⁵⁰ Pe nuya xodyo bi 'ñu'tiui ya nda de ra hnini co ya 'behña nú'u xi ya 'yonija, pa da t'utsa ra cu Pablo ne ra cu Berhna, ne da juui de nú'a ra hnini'a. ⁵¹ Nu'bú ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi huat'a ra hai nú'a mi tu ja yá thiza, gue'a 'nara seña gue ya hinda ma da ñaui ya ja'i de guehni ne hinda ma da dadi de gue'u ngue'a nu'ú himbi ne bi gamfri Ajuá. Nepu nu'ú bi ma pa ja ra hnini Iconio. ⁵² Pe nuya gamfri xqui gohini xi mi johya'u ne mi hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi.

14

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mamba rá noya Ajuá nuni Iconio

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi zønga ja ra hnini Iconio, nepu bi yat'a ja yá nija yá mixodyoui pa bi zofu ya ja'i de rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Ne ndunthi de gue'u bi gamfri, ngu ya xodyo ngu nú'u himyá xodyo. ² Pe nú'u ya xodyo himbi ne bi gamfri bi 'yu'ta nú'u himyá xodyo pa da bengá ya ts'omfeni de nú'u ya cu. ³ Hangué ra cu Pablo co ra cu Berhna bi gohni ndunthi ya pa, ne himi tsu da mamba rá noya Ajuá ngue'a mi camfri gue Ajuá mi fats'i'u. Ne nu Ajuá mi umbabi'u ra ts'edi pa da 'yøt'a ya nt'udi ne ya danga t'øt'e de ja yá thandi ya ja'i pa da gamfri'u gue nú'a mi mañ'u go gue'a majuani. ⁴ Pe nuya mengu de guehni xqui hyegue, 'ra mri dena ya xodyo ha nu ma'ra mri dena ya apostol. ⁵ Nepu 'raya xodyo ne 'ra de nú'u himyá xodyo bi 'ñu'ti'u co ya nda de ra hnini pa da 'yø'tua ra nts'o'mui ya apostol ne da c'ahni co ya do. ⁶ Pe nura cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'yøde de nú'a mi ma da t'ø'tua'u, hangué bi 'bat'i ne bi ma pa ja ra hnini Listra ne Derbe, ya hnini de ja ra hai Licaonia. Ne bi thexa ja gatho nú'a ra hai'a. ⁷ Ne ja mi mambani rá noya Ajuá.

Ya me Listra bi c'ahna ra apostol Pablo co ya do

⁸ Nuni ja ra hnini Listra mi 'bu 'nara 'ñøhø himi tsa da 'ño ngue'a desde mi 'mui ya mi njabu, ne hinhya'mu xqui 'ño, ha mi huhnitho. ⁹ Nura 'ñøhø'a bi 'yøde nú'a mi manga ra cu Pablo. Nepu ra cu Pablo bi nu'ti ne bi badi gue mi ja rá jamfri pa da ñani. ¹⁰ Hangué nura cu Pablo bi 'ñembabi nts'edi:

—'Bai manjuantho.

Y nura 'ñøhø'a 'bestho ra ora'a bi 'yenga ra sagui bi 'mai ne bi 'ño. ¹¹ Nepu ndunthi ya ja'i de guehni bi hyanda nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo,

ne bi m̄anga nts'edi de yá hñ̄aqui de Licaonia bi 'ñena:

—¡Ma ajuah̄u xa mp̄anga ja'i ne xuá 'ñehe pa ja ra ximhai, xiȳu 'bahni!

¹² Hangué ra cu Berhna bi t'embabi gue go mi gue'a ra zidada Jupite, ha nura cu Pablo ra zidada Mercurio ngue'a nú'a go gue'a mi ñ̄a'a. Ngue'a mi gue'u yá thuhu yá ajuá ya me Licaonia. ¹³ Nep̄u nura macja bá tsi ya nd̄amfri ne bá h̄a ya th̄odri pa ja rá nij̄a ra Jupite nú'a mi ja ja ra gosthi hnini, ne ja bi munts'ini co ndunthi ya ja'i pa da nsunda'u ya apostol, ne mi ne da hyopa ya nd̄amfri dega hñ̄a'ti. ¹⁴ Pe nu mi b̄adi njab̄u ya apostol bi d̄unga yá dutu co ra dum̄i ngue'a hingo rí 'ñepi da t'ø'tuabi'u njab̄u. Ne bi yut'a ja ra hmuntsja'i ne bi 'ñena njaua:

¹⁵ —¿Hanja guí øth̄u njab̄u? Nuje dyá ja'ihe ngu'ah̄u. Nuje stá ehehe pa ga xi'ah̄e gue nuya c'oi grí nsundah̄u hinte ri muui, hangué mahyoni gui 'uegueh̄u de gue'u pa gui p̄eph̄u Ajuá nú'a te, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja. ¹⁶ Maya'b̄u nu'á mi hopta ya ja'i da 'yøt'a gatho nú'a go mi beni'u. ¹⁷ Pe nzantho xa 'ñutuabi'u tengu rá 'm̄ai'a ngue'a xa 'yø'tuabi ya hño, ngue'a go gue'a p̄ehna ra 'ye ne ya hoga sofo, ne 'racju te ga tsih̄u, ne hubga ma m̄aih̄u pa ga johyah̄u.

¹⁸ Pe masque ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi xipa ya ja'i njab̄u pa hinda hyopa ya nd̄amfri nú'a ma xa t'umbi'u dega hñ̄a'ti, pe xmá hñ̄ei pa da hñ̄acuabi'u.

¹⁹ Ra ora'a bi zøhø 'raya xodyo xqui 'ñehe de ra hnini Antioquía ne Iconio. Nú'ú bi 'yut'a ya ja'i pa bi c'ahna ra cu Pablo co ya do. Nep̄u bi gut'i'u bi p̄onga de ja ra hnini pa bá f̄øte ngue'a mi hu yá m̄ai'u gue ya xqui du. ²⁰ Y nu de ya xqui munts'a ya gamfri hab̄u mi 'b̄enga ra cu Pablo, nú'a ra ora'a bi 'mai ne bi yopa yut'a ja ra hnini. Nep̄u rá hyax'a bi m̄eui ra cu Berhna pa ja ra hnini Derbe.

²¹ Ne ja bá mambani'u rá noya Ajuá nehe, ne ndunthi ya mengu de

guehni bi gamfri. Nep̄u bi mengui pa bi ma Listra, ne bi 'ranga Iconio, nep̄u bi ma Antioquía. ²² De nú'u ya hnini'u bi japi da z̄edi yá jamfri nú'u ya gamfri mi 'b̄uhni, bi xipi gue hinda 'uegue de yá jamfri, ne bi xipi gue mahyoni da z̄eta ya nt'atsate ne ya ts'othogui pa da hyandua rá nsunda Ajuá. ²³ Ne bi thahna 'raya cu pa da nd̄a cada 'nara nij̄a de nuya ya hnini hab̄u xqui 'rani. Nep̄u bi 'yapabi Ajuá ne bi ayuna, ne nú'u to'o xqui thahni pa da nd̄a bi 'yent'ua ja yá 'yε Ajuá nú'a to'o xqui gamfri'u.

Ra apostol Pablo ne ra apostol Berhna bi mengui pa ja ra hai Antioquía de Siria

²⁴ Nep̄u bi thogui bi ma ja ra hai Pisidia ne bi zøñ'u ja ra hai Pamfilia. ²⁵ Nep̄u nu'ú bi mamba rá noya Ajuá ja ra hnini Perge, nep̄u de guehni bi ma'u ja ra hnini Atalia. ²⁶ Ne de guehni bi gu'u ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi menga Antioquía nuni hab̄u xqui t'ent'ua yá 'yε Ajuá pa bi mε nú'a ra 'b̄efi xqui t'umbi'u ne ya bi uadi. ²⁷ Ne nu mi zøni bi munts'a mahyegui con gatho ya gamfri ne bi xipabi'u gatho nú'a xqui 'yøt'e co rá ts'edi Ajuá. Ne bi xipi gue Ajuá bi mats'i pa bi zofo nehe nú'u himyá xodyo, ne bi xocua yá mfeni'u pa bi za bi gamfri'u ra Zidada Jesu nehe. ²⁸ Nep̄u ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi 'm̄ahni ndunthi ya pa co ya gamfri de guehni.

15

Ya nd̄a de ya gamfri bi munts'a Jerusale

¹ De nú'u ya pa'u 'raya cu xqui 'ñehe de ra hai Judea pa ja ra hnini Antioquía bi m̄adi bi xipa gatho ya cu gue pa da mp̄øhø'u mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña xqui m̄anga ra Moise da thu'tsua gatho ya xodyo nú'u dya 'ñøhø. ² Nu'b̄u ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoyau'i'u ndunthi. Hangué bi thahna ra cu Pablo ne ra cu Berhna ne ma'ra ya cu pa da ma pa Jerusale da c'a'tsa ya apostol ne ya

nda de ra nija de guehni, pa da ñaui'ũ de nú'a ra seña'a.

³ Nepũ ya gamfri de ra nija Antioquía bi 'ñehui nú'ũ ya cu. Ne dega 'ñu bi 'ranga ja ra hai Fenicia ne Nsamaria, ne bi xipa ya cu gue nú'ũ himyá xodyo ya xqui hyepũ yá ndaxjua jamfri ne ya xqui gamfribi rá noya Ajuá nehe. Nu'bu' gatho ya cu xi mri johya ndunthi.

⁴ Ne nu mi zonga Jerusale, nuya apostol de guehni ne ya nda de ra nija co ma'ra ya cu mi 'bũhni bi umba'ũ 'nara hoga 'ñehe. Ne ra apostol Pablo ne nú'ũ to'o mi 'ñoui bi xipabi'ũ gatho nú'a xqui 'yõt'e co rá mfats'i Ajuá. ⁵ Pe 'raya fariseo mi 'bũhni nú'ũ ya xqui gamfri, bi 'mai ne bi 'ñena:

—Mahyoni da thu'tsua nú'a ra seña gatho ya gamfri masque hingyá xodyo, ne dra 'bepabi da 'yõt'a gatho nú'a manganá rá ley ra Moise.

⁶ Nepũ ya apostol ne ya nda de ra nija bi munts'i'ũ pa da ña'ũ de rá ley ra Moise ne de nú'a ra seña, ua mahyoni da t'õt'e pa da mpøhø 'na. ⁷ Nepũ de ya xqui ña'ũ ndunthi, ra apostol Pedro bi 'mai ne bi 'ñena:

—Zi cuhũ, ngu guí paschũ ya øt'a ndunthi ya pa Ajuá bi huancagui pa dá umba ra hoga nt'øde de ra mpøhø nú'ũ hingyá xodyo pa bi gamfri'ũ nehe. ⁸ Ne Ajuá nú'a to'o patca gatho ma mfenihũ bi 'ñudi gue mi ja yá jamfri'ũ, ngue'a bi umba ra Maça Nda'hi'ũ njabũ ngu bi 'racjũ nehe. ⁹ Njabũ stá pahũ gue Ajuá handgaguihũ gue dí mahyeguihũ con gue'ũ, ngue'a nu'á bi xhũa yá mfeni ngue'a bi gamfribi rá noya'a. ¹⁰ Nu'bu' ¿hanja hinguí ne gui camfrihũ nú'a xa 'yõt'a Ajuá? ¿Hanja guí japhũ ya cu da 'yõt'a núna himbi za dá øthũ, ne nixi ndu ma dadahũ himbi za bi 'yõt'e? ¹¹ Hingui tsa ga øthũ njabũ. Nujú dí camfrihũ gue stá mpøhøhũ po rá hñoja'i ra Zidada Jesucristo, y njabũ xa mpøhø'ũ nehe.

¹² Nepũ mi uadi bi manganá ra cu Pedro njabũ, bi go'ta yá ne gatho pa da 'yøde nú'a mi mā ra cu Berhna ne ra cu Pablo. Nu'ú bi mā de gatho ya nt'udi ne ya danganá t'õt'e xqui

'yø'tuabi Ajuá nú'ũ himyá xodyo por gue'ũ. ¹³ Y de mi uadi bi ña'ũ bi 'ñenga ra cu Cobo:

—Zi cuhũ, 'yøhũ nú'a ma ga mangá.

¹⁴ Ra cu Pedro ya bi xicjũ hanja Ajuá xqui mudi xqui japa nú'ũ hingyá xodyo ne go xqui huahna 'ra de gue'ũ pa nehe'ũ drá hnini'a. ¹⁵ Hangué bi njabũ ngu nú'a xqui 'yofo 'nará 'mehni Ajuá ne bi 'ñena:

¹⁶ 'Mefa de guehna ma ga japi da yopa nja rá hmanda ra nda Davi masque ya xa du, ne masque ya xa nhuati ma da yopa nja ngu rá mudi.

¹⁷ Pa njabũ gatho ma'ra ya hnini da hyongagui,

ne gatho'ũ da xøcambenigui ma thuhu. ¹⁸ Njabũ bi 'ñena Ajuá nú'a to'o xa 'yõt'a nuya ya t'õt'e nú'ũ bi 'ñudi maya'bu.

¹⁹ Hangué ringue'a nuga dí beni gue hindi 'ñepi ga xaxhũ nú'ũ hingyá xodyo nú'ũ xa hyepũ yá ndaxjua jamfri ne xa gamfri Ajuá. ²⁰ Hønse mahyoni ga opabihũ pa ga hacuahũ hinda zipa yá ngø ya mbo'oni nú'ũ xa hña'tua ya c'oi. Nehe ga ophu gue hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña, ne hinda zipa yá ngø nú'ũ ya mbo'oni hinxra 'bømba yá ji. Nehe ga xiphũ gue hingui ho da zipa yá ji ya mbo'oni. ²¹ Nuga dí beni ga xiphũ njabũ ngue'a desde ya'bu 'bui to'o he'tuabi rá ley ra Moise tat'a pa dega tsaya ja gatho ya hnini.

²² Hangué nuya apostol ne nú'ũ ya nda de ra nija ne gatho ya gamfri bi beñ'ũ gue xá hño da huahna 'raya cu pa da mehna Antioquía co ra cu Pablo ne ra cu Berhna. Ne bri thahna yoho ya danga cu, ra cu Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Barsabá, ne ra cu Sila. ²³ Ne bi umbabi'ũ 'nara he'mi pa da hña'tsua ya cu nuni Antioquía habũ mi ena:

“Núje dyá apostolhe ne núje dyá ndahe de ra nija, ne gatho ya cu de guecua Jerusale, dí pen'ahebũ ra nzengua nú'ahũ ma cu'ihe hingyá xodyohũ guí 'buhubũ Antioquía, ne nú'ahũ guí 'buhubũ ja ra hai Siria ne

Cilicia. ²⁴ Stá pahe gue 'raya cu de guecua xa ma xqui mab_u nsinque ma nse_uque, ne xpá xax'ah_u, y co nú'ú yá noya xa xi'ah_u'_u xa ts'oc'a ri mfenih_u. Xa xi'ah_u gue mahyoni gui 'yøth_u nú'a ra seña xqui m_unga ra Moise, ne mahyoni gui 'yøth_u gatho nú'a bi mañ'a ja ra ley. ²⁵ Hangue nuje dá beñhe xá hño ga huañhe 'raya cu de guecje pa ga peñheb_u da ma da c'a'ts'ah_u pa da meui mahyegui ma zi cuh_u ra Berhna ne ra Pablo. ²⁶ Nuy_u ri yoho xa hñuxa yá te pa da m_um_uba rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ²⁷ Hangue stá pen'aheb_u ra cu Juda ne ra cu Sila, y nú'ú go ma da xi'as_uch_u nehe núna dí xi'ahe. ²⁸ Ra Maça Ndahi, necaguihe stá beñhe gue xá hño hinga 'bep'ahe ndunthi ya hmanda, hønse ga 'bep'ahe gui 'yøth_u nú'a xi mahyoni. ²⁹ Hangue oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú xa hña'tua ya c'oi, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ji ya mbo'oni, ne oxqui ma gui tsiph_u yá ngø ya mbo'oni nú'ú hinxra 'bømba yá ji, nixi gui hñuxh_u 'nara 'b_uchñ_u nú'a hingue xi ri 'b_uchñ_uah_u. 'B_u gui jamasuh_u hingui øth_u nuya t'øt'e dí xi'ah_u, nu'bú gui 'b_uh_u xá hño. Nsøct'a ndí ne ga xi'ahe. Nubyá Aju_u da max'ah_u.”

³⁰ Nep_u nú'ú to'o xqui 'b_uchñi bi ma pa Antioquía. Ne mi zøñ'ú bi munts'a gatho ya gamfri ne nu'ú bri dapabi ra h_ue'mi. ³¹ Y nu mi uadi bi hñe'ti'ú, xi bi johya co nú'a ra d_unga hum_ui xqui 'b_uempabi. ³² Ra cu Juda ne ra cu Sila myá 'm_uchñi Aju_u nehe, ne mi ñ_u'_u co rá ts'edi'a, hangue bi zofo ya cu ne bi nupa yá mfeni'ú pa da z_ue yá jamfri. ³³ Ne bi gohni ndunthi ya pa con gue'ú. Nep_u 'm_uefa ya cu me Antioquía bi 'ñedi co 'nara hm_uate pa da menjhm_u pa Jerusale hab_u xqui 'b_uchñi. ³⁴ Pe nura cu Sila bi beni gue ja da gohni'a nuni Antioquía. ³⁵ Nehe ra cu Pablo ne ra cu Berhna ja bi gohni nehe'ú, ne mi udi ra hoga nt'øde de rá noya Aju_u co ma'ra ya cu de guehni mi mfax'ú.

Ra apostol Pablo bi yopa 'ño

ma'na'qui bi m_um_uba rá noya Aju_u

³⁶ Nep_u xqui tho 'raya pa, ra cu Pablo bi 'ñembabi ra cu Berhna:

—Maha ma'na'qui, ma ga c'a'tsh_u ya cu gatho nú'ú ya hnini hab_u dá m_um_uba rá noya Aju_u pa ga nuh_u te gra ma'ú.

³⁷ Ra cu Berhna mi neh_um_u xa zixa ra cu Xuua nú'a xqui thu'mbabi ra Marco nehe. ³⁸ Pe ra cu Pablo bi 'ñena gue hinxá hño da zits'i'a ngue'a 'nara pa mri 'ñoui bi 'uegues_u de guehni Panfilia, ne ya himbi ne bi meui'ú da m_um_uba rá noya Aju_u. ³⁹ Y por gue'a ra cu Pablo ne ra cu Berhna bi ntsanoya'ú, nep_u bi beni gue ma'na xá hño da ma 'ra 'namb_u. Hangue nura cu Berhna bi zixa ra cu Marco, ne bi meui ja ra motsa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Chipre. ⁴⁰ Ha nura cu Pablo bi huahna ra cu Sila pa da meui. Ne nuya cu de guehni Antioquía bi 'y_uent'uabi'ú ja yá 'y_ue Aju_u. ⁴¹ Nep_u bi g_u yá 'ñu bi ma'ú pa ja ra hai Siria ne bi 'ranga Cilicia, ne mi nupa yá mfeni ya cu mbi 'b_ui de guehni pa da zedi yá jamfri.

16

Ra Timoteo bi meui ra Pablo ne ra Sila

¹ De mi zønga ra cu Pablo co ra cu Sila ja ra hnini Derbe, de guehni bi thogui pa rí ma Listra, y ja bi nth_ueuini 'nara gamfri rá thuhu ra Timoteo, nurá n_un_u mrá xodyo ne mrá gamfri'a, y nurá dada mrá me Grecia. ² Ha nuya cu mbi 'b_u Listra ne Iconio mi ñ_u xá hño de ra cu Timoteo. ³ Ha nura cu Pablo mi ne da zits'i pa da meui'a. Pe 'met'o bi japi da thu'tsua nú'a ra seña m_unga rá ley ra Moise, pa hinda bø yá cu_u nú'ú ya xodyo mi 'b_uchñi, ngue'a gatho'ú mi pa_udi gue mrá me Grecia rá dada. ⁴ Nep_u nu'ú bi ma de guehni bi thogui pa ja ma'ra ya hnini, ne mi xipa ya cu nú'ú ya noya xqui m_uchñi ya apostol ne ya nd_u de ra nija nuni Jerusale pa da 'yøt'e'ú. ⁵ Ne njab_u ma'na bi te yá jamfri gatho nú'ú ya gamfri de nú'ú ya hnini hab_u xqui 'rañ'ú. Ne hyastho mi 'yo mi camfri

ma'ra ya ja'i de rá noya Ajuá, ne mi munts'ini ma'ra ya cu.

Ra apostol Pablo bi hyanda 'nara me Macedonia ngu dega t'i

⁶ De guehni bi thogui'ya pa bi ma ja ra hai Frigia ne Galacia, ngue'a ra Maca Ndahi himbi hopabi da thogui ja ra hai Asia pa da mamba rá noya Ajuá de guehni. ⁷ Ne bi thogui'ya pa bi ma ja ra hai Misia, ne mi ne xa mahma'ya pa ja ra hai Bitinia, pe rá Maca Ndahi ra Jesu himbi hopi da ma'ya. ⁸ Hangué bi thoguitho de guehni Misia pa bi ma ja ra hnini Ntroa. ⁹ Ne mi nxuui ra cu Pablo bi hyanda 'nara nt'udi ngu dega t'i. Bi hyanda 'nara 'ñohø mrá me Macedonia, mi 'bahni ne bi 'ñembabi: “Thogui pa Macedonia pa grí faxcaheni.” ¹⁰ Ne nu mi hyanda njabu ra cu Pablo nú'a ra nt'udi'a ngu dega t'i, 'bestho dá hñocje pa dá mahe ja ra hai Macedonia, núga drá Luca ne ra cu Pablo ne nú'ya ma'ra ya cu. Dá pahe gue Ajuá mi penceahe pa ma grá mañheni ra hoga nt'ode de ra mpøhø.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Filipino

¹¹ Hangué dá pøñhe de guehni Ntroa dá juhe ra motsa pa dá 'raxhe ja ra ndehe. Ne dá mahe manjuantho ja ra zi t'uca hai rá thuhu Samotracia o madetho ra ndehe. Nepu rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Neapoli de ra hai Macedonia. ¹² De guehni dá mahe pa Filipino gue'a 'nará hnini ya me Nroma, ne gue'a 'nara danga hnini de ra hai Macedonia. Y ja dá 'baheni 'raya pa. ¹³ Ha ra pa dega tsaya dá pøñhe de ra hnini ne dá mahe ja ra dathe habu xqui nzai ya ja'i da ma dua apabi Ajuá. Ne ja dá huheni habu xqui munts'a 'raya 'behña, ne dá fuhe dá xiphe de rá noya Ajuá. ¹⁴ Ne 'na de gue'ya mrá thuhu ra Lidia mrá me Tiatira, mi pa ya hoga dutu xqui jat'i dega murado, ne mi xøcambeni Ajuá. Bi 'yøde nú'a mi manga ra cu Pablo, y Ajuá bi xocua rá mfeni pa bi gamfri. ¹⁵ Ne bi nxistehe'a con gatho

ya mengu rá ngu. Nepu bi banteguihe bi 'ñenje:

—'Bu nu'ahya guí hanthya gue xi ma juani drá gamfri de ra Zidada Jesu, maha pa ja ra ngu ga 'bahuni.

Ne bi jacje dá 'baheni 'raya pa.

¹⁶ Ne 'nara pa ndrú mahe habu nzantho mi t'apabi Ajuá, de má 'ñu dá nthéhe 'nara nxutsi mrá 'bego ne mi pe'tsa 'nara ts'ondahi nú'a mi japi da xipabi te ma suerte mi pe'tsa cada 'nara ja'i, y nuyá hmu'a mi taha ndunthi ra boja po nú'a ra 'befi mi pefi'a ngue'a nura nxutsi'a mrá badi. ¹⁷ Nepu nu'a bi dengage ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

—Nuyya ya dameyya go guehya yá 'bego Ajuá de mahets'i, ne utua ya ja'i hanja da za da mpøhø.

¹⁸ Ndunthi ya pa bi dengage ne nzantho mi manga njabu. Pe ra cu Pablo ya himi ne da 'yøde da manga njabu. Hangué bi mpunts'i ne bi zofu nú'a ra ts'ondahi mi pe'tsa nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—De rá thuhu ra Zidada Jesucristo dí 'bep'a'i guí pøni de gue nuna nxutsina.

Y nura ora'a 'bestho bi bonga ra ts'ondahi.

¹⁹ Ha nu mi hyanda yá hmu gue ya himi tsa da dahá ra boja co rá 'befi nú'a ra nxutsi, bi bø yá cue ne bi gu ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi zi'tsua ya nda ja ra tai. ²⁰ Ne bi zi'tsua ya nzaya ne bi 'ñembabi:

—Nuya ya 'ñohø go ya xodyo, ne hønse rí 'ñehe pa da japi da nxaxni ma hniniya. ²¹ Ne udi yá nzai nú'ya hindí 'ñepi ga øthya ngue'a dyá me Nromaha y dí oha ja yá 'ye ma ndaha me Nroma.

²² Nu'bu nú'ya ya ja'i xqui munts'ini bi bø yá cue con gue'ya, nepu ya nda bi manda da 'bocua yá dutu ne dra fet'i co ya ts'ut'o. ²³ Y mi uadi bi hna'mbabi nts'edi, bi jot'a fadi ne bi sipa ra nsufadi gue da su xá hño. ²⁴ Y mi 'yøde njabu ra nsufadi, bi cu'ta asta xi ra ts'at'a fadi, ne bi ze'mba yá ua ja 'nara danga za habu hingui tsa da xocse'ya.

²⁵ Pe ngu made ra xuui ra cu Pablo ne ra cu Sila mi apabi Ajuá ne mi tutuabi ya jahña Ajuá, ne gatho ma'ra ya 'yofadi mi øde'ua, ²⁶ mi ðamfri bi nja 'nara ðanga mbimhai, asta mi 'ñanga yá ua ya jado de ra fadi, ne asta bi xogui gatho ya gosthi fadi, ne bi xot'a gatho ya cadena nú'ua mi that'a ya 'yofadi. ²⁷ Ha nura nsufadi bi nuhu bi hyanda ya gosthi fadi gatho mi xogui, hangue bi gúca rá mahuai pa xa hñosehma'á, ngue'a mi hu rá mui gue ya xqui 'bat'a gatho ya 'yofadi. ²⁸ Pe nura cu Pablo bi ma'ti ne bi 'ñembi:

—Oxqui ma gui hñose. Nuje dí 'buheua gatho.

²⁹ Nepu nura nsufadi bi 'yadi 'nara ñot'i, ne bi yat'i hnest'ihí asta mri huat'i co ra ntsu, ne bá ndandiñahmu ja yá ua ra cu Pablo ne ra cu Sila. ³⁰ Nepu 'bestho bi pøni pa thi ne bi 'yambabi'ua bi 'ñembi:

—'Ñøhøhu, ¿te rá 'be ga øt'e pa ga mpøhø?

³¹ Nu'bu nu'ú bi 'ñembi:

—Camfri ra Zidada Jesucristo pa njabu gui mpøhø nu'i ne gatho ya mengu ri ngu.

³² Nepu ra cu Pablo ne ra cu Sila bi xipa rá noya Ajuá nú'a ra nsufadi ne gatho ya mengu rá ngu. ³³ Y mi nxuitho ra nsufadi bi xucuabi'ua habu xqui t'umba ya mfei. Nepu nu'á bi nxistehe 'bestho ne gatho ya mengu rá ngu. ³⁴ Ne bi zixa pa ja rá ngu ne bá umbi te bi zi'ua. Y nú'a ra nsufadi ne nú'ua ya mengu rá ngu xi mri johya ngue'a xqui gamfri'ua Ajuá.

³⁵ Nurá hyax'a ya nda bi mehna ya polecia da xipa ra nsufadi gue da hyegui ra cu Sila ne ra cu Pablo. ³⁶ Hangue ra nsufadi bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Xuá menca ra noya ya nda ga hec'ahu. Hangue da za gui pøñhu ne gui maha te rá entho.

³⁷ Pe ra cu Pablo bi zofu nú'ua to bá ha ra noya pa da thegui'ua, ne bi 'ñembi:

—Hina, ngue'a nuje dyá me Nrom-
ahe nehe y dí ohe ja yá 'ye ma ðanga ndahu me Nroma, ne bri fetc'ahe ja

yá thandi ya ja'i nsingue bi t'angahe 'nara nt'ani, ne bi jotcaguihe ja ra fadi. Ha nubyá go ne da hyegaguihe nsingue to da baði. Hinda za. Duá ese'ua pa da pøngaguihe de guecua.

³⁸ Nu'bu ya polecia bi ma bá xipa njabu ya nda. Nu'bu nu'ú bi ntsu nu mi baði gue myá me Nroma ne mi o ja yá 'ye ra ðanga nda Nroma.

³⁹ Hangue nu'ú bi ma bá apa ra pumbate ra cu Pablo ne ra cu Sila, bi pøni de ra fadi ne bi bantebi da bøni'ua de ja ra hnini. ⁴⁰ Ha nu mi bonga fadi'ua bi ma ja rá ngu ra nju Lidia. Ne bá hu'mba yá mui ya cu. Nepu bi ma'ua.

17

Ya me Tesalonica bi ñants'i'ua

¹ Ra cu Pablo ne ra cu Sila bi ma bi 'ranga ja ra hnini Anfipoli ne ja ra hnini Apolonia, ne de guehni bi zonga asta ja ra hnini Tesalonica. Ne ja mi jani 'nará nija ya xodyo. ² Y nuni ra nija'a nú'a ra pa dega tsaya ra cu Pablo ngu xi mrá nzai bi ma bi yat'ini hñu semana dega tat'a hñato pa mi ntsanoyauí ya xodyo. ³ Mi he'ta ra Maca T'ofu ne mi xipabi'ua hanja mi pe'tsi da sufri ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá, ne da du ne da yopa nte. Ne mi embabi:

—Nuna ra Jesu dí xi'ahu go guehna ra Cristo bá pehna Ajuá pa da nda.

⁴ Ne 'ra de ya xodyo bi gamfri ne bi munts'ui ra cu Pablo ne ra cu Sila. Nehe bi gamfri ndunthi ya me Grecia nú'ua mri xøcambeni Ajuá, ne ndunthi ya 'behña nú'ua xi myá fadi de ra hnini.

⁵ Hangue xi bi bø yá cue ya xodyo nú'ua himyá gamfri, ne bá munts'a 'raya ts'oja'i mbi 'yo dega ðahñei ja ra hnini pa bi 'yat'i ne bi japi da ñants'i maxøgue ra hnini. Nepu bi ma'ua ja rá ngu ra cu Jasón pa xa gucjhmaha ra cu Pablo ne ra cu Sila pa xa 'yent'ua ja yá 'ye ya ja'i. ⁶ Pe nu'ú mi jo'oni, hangue go bri jaca ra cu Jasón co ma'ra ya cu, bi ts'ixa ja ya nda de ra hnini, ne mi mafi nts'edi ya ja'i mi ena:

—Nú'ua ya 'ñøhø to'o xa ts'oca gatho ra ximhai co yá ts'ont'udi ya xa zøcjua nehe. ⁷ Nuna Jasón go guehni

xa umba nsequi ja rá ngu. Gathoyu hingui øta mā ndahū Nroma ngue'a nuyú mā gue 'bū ma'na ra nda, ne nú'a ra nda'a rá thuhu ra Jesu, 'na.

⁸ Y nu mi 'yø njabū ya ja'i ne ya nda de ra hnini, xi bi bø yá cue gatho ne mri ñahnitho'ū. ⁹ Pe ra cu Jasón ne nú'ū to'o mri 'ñoui bi 'yadi'ū 'nara fiansa pa bi thegui.

Ra Pablo ne ra Sila bi 'ño ja ra hnini Berea

¹⁰ Ne ngu bi nxuui ya cu bi mehna ra cu Pablo ne ra cu Sila pa bi ma ja ra hnini Berea. Ne nu mi zøni de guehni bi yut'a ja yá nija ya xodyo.

¹¹ Y nuya xodyo de guehni Berea xi myá hoja'i'ū, hingue ngu ya me Tesalonica. Co ndunthi ra paha bi gamfri'ū rá noya Ajuā, ne hyastho mi hongā ja ra Maça T'ofō pa da badi ua gue xi majuani nú'a mi mañ'ū.

¹² Hangue ringue'a ndunthi de gue'ū bi gamfri, ne 'raya me Grecia bi gamfri nehe, nehe ndunthi nú'ū to'o xi myá fadi ngu ya 'behña ngu ya 'ñøhø, gatho bi gamfri'ū. ¹³ Pe nu mi 'yøde ya xodyo me Tesalonica gue ra cu Pablo mi manganá rá noya Ajuā de guehni Berea, bi ma de guehni'ū pa bá ut'a ya ja'i. ¹⁴ Pe nuya cu de guehni Berea bi dama zixa ra cu Pablo pa bi ma ja ra ndehe. Pe ra cu Sila ne ra cu Timoteo ja bi gohnitho'ū Berea. ¹⁵ Ha nú'ū to'o bi zixa ra cu Pablo bi meui asta ja ra hnini Atena. Nepū nu'ú bá pengui bá hā ra noya nú'a bá xipa ra cu Pablo gue da xipa ra cu Sila ne ra cu Timoteo da ma 'bestho pa ja dí ntheuini.

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hnini Atena

¹⁶ Ha nu de mi 'būhni Atena ra cu Pablo mi tømā ra cu Sila ne ra cu Timoteo, xi mi tu rá mui ngue'a bi hyandi xi mi ja ndunthi ya c'oi nú'ū mi nsunda ya ja'i de guehni.

¹⁷ Hangue bi zofo ya xodyo ja yá nija, ne nú'ū ma'ra mi xøcambeni Ajuā de guehni. Ne hyastho mi 'yoni ja ra tai mi zofo ya ja'i. ¹⁸ Ne bi ntsanoyau 'raya 'ñøhø de guehni mri nxadi nú'a mi utuabi ya ja'i nú'ū mi t'embi ya

epicureo, ne ma'ra mri nxadi de ya estoico. Ne 'ra de gue'ū mi ena:

—¿Te xicjū 'bū nuna 'ñøhø xi ña ndunthi?

Ha nu ma'ra mi ena:

—'Matho mamba rá noya ma'ra ya zidada.

Nu'ú bi manganā njabū ngue'a ra cu Pablo xqui xipabi'ū de ra Zidada Jesu, ne xqui xipabi gue xqui yopante de ra du. ¹⁹ Nepū de guehni bi zixa ra cu Pablo ja 'nara zi loma rá thuhu Areópago, ngue'a mri nzai ja da munts'ini gatho ya ja'i pa da nxahni'ū 'na ngu ma'na, ne bi t'ambabi:

—¿Ha da za gui 'ñutcaguihe nuna ra 'ra'yo nt'utuate guí udi? ²⁰ Ngue'a guí xicaguihe ya 'ra'yo noya hinstá øhe, hangue dí ne ga pahē te rí bønga nuya noya guí mā.

²¹ Bi manganā njabū'ū ngue'a gatho ya me Atena ne ya nzøhø gá ja'i mi 'bui de guehni mri nzai mri munts'i hønse pa da 'yøde ne da mā de nú'ū ya 'ra'yo noya xqui 'yøde.

²² Hangue ra cu Pablo bi 'mai made-tho de gue'ū nuni ja ra Areópago ne bi 'ñena:

—Nú'ahū gyá me Atenahū, dí handi gue nu'ahú xi grí xøcambeni'ū gatho nú'ū ri zidadahū. ²³ Ngue'a de dá thogui de guehni ja ri nijahū habū guí xøcambeni ri zidadahū, dá handa 'nara ata habū nt'ofō ne ena: “Nuna ata ja guecua di xøcambeni nú'a ra ajuā hinhya'mū xa fadi”, njabū ena. Y nú'a Ajuā hinhya'mū xcá pahū, go gue'a dí xi'ahūbya.

²⁴ Nú'a Ajuā to'o bi hyoca ra ximhai ne gatho nú'a jaua, go gue'a ra Nda de mahets'i ne de ra ximhai. Nu'á hingui 'bū ja ya nija nú'ū xa hyoca ya ja'i. ²⁵ Ne nixi hingui ø'tua ra 'bedi nú'a øt'a ya ja'i pa gue'a, ngue'a go gues'e'a ri 'racjū ra te ne ra ndahi pa ga junshū, ne gatho ya t'øt'e nú'ū dí hoñhū.

²⁶ Ne 'nadra ji bi hyoca gatho ya ja'i nú'ū 'bui habūraza nuua ja ra ximhai. Ne nu'á go bi mā hangu ya jeyā da nte'ū ne habū da 'mū'ū. ²⁷ Ajuā njabū bi hyogaguihū pa ga hoñhū'a pa

xahma ga tsudih_u, masque nu'á hinguí 'bui yab_u de guec_u. ²⁸ Ngue'a por gue'a dí 'buh_u ne dí 'ñanih_u, nja ngu 'rari 'yofoh_u bi 'yofo njaua bi 'ñena: “Xi majuaní nujá go yá batsiguih_u Ajuá”, njab_u bi 'ñena. ²⁹ Hangué nu'b_u yá batsiguih_u Ajuá, hinda za ga eñh_u gue Ajuá 'nara c'oi dega oro o dega t'axi o dega do nú'a xa hyoca ya ja'i ngu nú'a beni hanja da hyocse'á. ³⁰ Ajuá mi hopi da thoguitho nú'a xqui 'yøt'a ya ja'i maya'b_u ngue'a hinte myá fadi, pe nubyá ri manda gue da ñobri gatho ya ja'i. ³¹ Ngue'a Ajuá xa hñuxa 'nara pa, ne nú'a ra pa'a ma da hñá'mba nguenda gatho ya ja'i de ra ximhai co 'nara hoga ts'utbi. Y nú'a to'o bi hñuts'i pa da hñanga nguenda go gue'a ra Zidada Jesucristo. Ne ngu 'nara nt'udi de gue'a, Ajuá bi japi bi yopa nte de ra du.

³² Y nu mi 'yøde'á gue ra Zidada Jesu xqui yopa nte de ra du, 'ra mi 'ñant'atho, ha nu ma'ra mi ena:

—Ma'na xá hño ma'na ra pa gui xicje nú'a guí ma.

³³ Nep_u ra cu Pablo bi 'uegue de gue'á. ³⁴ Pe 'ra de gue'á bi gamfri ne bi deni'a. Ne 'na de gue'á mrá thuhu ra Nisio, mi gue'a 'na de nuya nda mri munts'ini ja ra Areópago. Nehe 'nara 'behña mrá thuhu ra Damari bi gamfri rá noya Ajuá, co ma'ra ya mengu de guehni.

18

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Corinto

¹ Nep_u de gue'a ra cu Pablo bi bøni de guehni Atena pa bi ma ja ra hnini Corinto. ² Ne ja bi nthuini 'nara cu mrá xodyo mrá thuhu ra Aquila, mrá me Ponto ne ja xqui 'ñehe de ra hai Italia, ne mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Priscila. Nú'á xqui bøni de ra hnini Nroma ngue'a ra nda Claudio bi manda da juui de guehni gatho ya xodyo. ³ Ra cu Pablo bi ma bá 'buhui ra cu Aquila co rá 'behña ngue'a mi 'nada yá 'bæfi'á, mi hoca ya carpa dega dutu. ⁴ Ne cada ra pa dega

tsaya ra cu Pablo mi pa ja yá nija ya xodyo pa mi ñaui'á, nehe mi ñaui nú'á himyá xodyo, y mi zofo'á de rá noya Ajuá.

⁵ Ne nu mi zøhø ra cu Sila ne ra cu Timoteo xqui 'ñehe'á de ra hai Macedonia, bi zahni'á ra cu Pablo mi ja ndunthi ra 'bæfi ngue'a hyastho mi zofo ya xodyo mi xipabi gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a xqui mæhna Ajuá pa da nda. ⁶ Pe nuya xodyo bi nø'tuabi ne bi zani. Nu'bá ra cu Pablo bi hñaca rá pat'i ne bi huat'i, gue'a 'nara seña gue mi ma da 'uegue de gue'á ne hinda ma da dadi de yá ts'oqui, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ah_u go ma gui thadiseh_u de ri duh_u, ngue'a nuga ya hinte dí thadi de gue'ah_u. Desde nubyá ma ga zofo nú'á hingyá xodyo.

⁷ De guehni ra cu Pablo bi 'uegue de gue'á ne bi ma ja rá ngu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Justo mi 'b_u gueta yá nija ya xodyo, ne nu'á mi xøcambeni Ajuá. ⁸ Nep_u 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Crispo mrá nda de yá nija ya xodyo bi gamfri ra Zidada Jesu con gatho ya mengu rá ngu. Ne ndunthi ya me Corinto bi 'yøtua rá noya Ajuá mi manganá ra cu Pablo, bi gamfri'á ne bi nxistehe. ⁹ Nep_u 'nara xuui ra Zidada Jesu bi zofo ra cu Pablo ngu dega t'i ne bi 'ñembabi:

—Oguí tsu, sigui gui manganá ra maça noya, oguí tsaya gui ña. ¹⁰ Ngue'a nuga dí 'bui con gue'e, y hinda za to da 'yøt'a ra nts'o'mæi. Ngue'a ja nuna hnina 'bui ndunthi ya ja'i go ma meti, y nú'á ma da gamfrigui.

¹¹ Hangué ra cu Pablo bi gohni 'na njeya made nuni ja ra hnini Corinto. Ne nzantho mi zofo ya ja'i de rá noya Ajuá de guehni.

¹² Pe de nú'á ya pa mrá nda ra Galio nuni ja ra hai Acaya, ya xodyo bi 'ñæ'ti pa da g_u ra cu Pablo, ne bi zix'á ja ra ts'utbi. ¹³ Ne bi 'ñembabi ra nda:

—Nuna 'ñøhøna'á ta ya ja'i pa hinda nsunda Ajuá ngu manganá rá ley ra Moise.

14 Ra cu Pablo mi ma da dahmaḥa, pe ra nda Galio bi 'ñemba ya xodyo:

—'Bu di jahma te xa 'yøt'ahḥa nuna ra 'ñøhø, o xa 'yøt'a 'nara ts'ocate nuua ja ra hnini, nu'bú ḥa, da za ga øt'a nú'a guí mañḥa. 15 Pe nú'a guí mañḥa hønse dega noya ne de ri leyḥa, go da nuḥa te gui 'yøthḥa. Nuga hinte dí 'ñent'i con guehna.

16 Nepḥa bi japi da bøn'ḥa de guehni ja ra ts'utbi. 17 Nu'bú gatho nú'ḥa himyá xodyo mi 'bḥni bi mihi ra Soste nú'a mrá nda de yá nija ya xodyo de nura hnini'a, ne ja bi hna'mbabini nts'edi ja rá thandi ra nda Galio, pe nu'á nixi bi 'yøt'a ncaso, y nixi hinte bi ma.

Ra apostol Pablo bi menga pa Antioquia, ne ya rá hñu'qui bi mudi bi ño bi mamba rá noya Ajuá

18 Ha nura cu Pablo bi gohi ndunthi ya pa de guehni. Nepḥa de gue'a bi 'ñedi gatho ya cu, ne bi meui ra cu Aquila co ra nju Priscila pa bi ma ja ra hai Siria. Ne de má 'ñu bi 'ranga ja 'nara zi t'uca hnini rá thuhu Cencia. Ne ante da gḥa ra motsa'ḥa pa da 'raxa ja ra ndehe, 'met'o ra cu Pablo bi 'ñaxa gatho rá stá pa bi 'yøt'a ra hña'ti ngu nú'a xqui ma. 19 Y nu mi zonga Efeso ra cu Pablo ja bi zoguini ra nju Priscila co ra cu Aquila, y nu'á bi ma ja yá nija yá mixodyoui pa bá ñaui'ḥa. 20 Y nu'á bi bantebi ra cu Pablo da gohi 'raya pa, pe nu'á himbi ne.

21 Hangué bi 'ñehui'ḥa ne bi 'ñembabi:

—Dí pɛ'tsi te grá 'bu Jerusale pa ga øt'a ra ngo nú'a ya ma da dat'i, pe ma ga penga ma'na'qui pa ga c'a'ts'a'iḥa 'bu Ajuá go rá paha.

Ne bi bøni de guehni Efeso, ne bi gḥa ra motsa pa bi 'raxa ja ra ndehe pa bi ma Cesarea. 22 Nu mi zøni de guehni bi thogui 'bestho pa bi ma Jerusale. Ne nu mi uadi bi zengua gatho ya cu de guehni, bi thogui pa bi ma Antioquia. 23 Nepḥa de ya xqui 'mḥni 'raya pa, bi bøni ma'na'qui pa bi ma gatho ja ya hnini de ra hai Galacia ne de Frigia pa da nu te gra ma rá 'befi Ajuá, ne mi xipi da zedi yá jamfri gatho ya gamfri nú'ḥa mbi 'bḥni.

Ra Apolo bi mamba rá noya Ajuá nuni Efeso

24 Nú'ḥa ya pa'ḥa bi zonga Efeso 'nara xodyo mrá thuhu ra Apolo mrá mengu ja ra hnini Alejandría. Xi mi padi da ña xá hño, ne mi padi xá hño gatho nú'a manga ra Ndaxjua T'ofó. 25 Nu'á xqui t'utuabi rá noya ra Zidada Jesu desde bi gamfri'a, ne xi mrá ehya mi udi xá hño de nú'a mi padi de ra Zidada Jesu, masque hønse mi padi de rá sistehe ra Xuua. 26 Ne bi mudi bi zofo ya xodyo ja yá nija'ḥa, ne himi tsu. Nepḥa mi 'yøde ra nju Priscila ne ra cu Aquila, bi zixa 'nambḥa pa bi 'ñutuabi ma'na xá hño de rá noya Ajuá. 27 Nepḥa nu'á 'mefa mi ne da ma Acaya, y ya cu de guehni Efeso bi xipabi gue xá hño da ma. Ne nu'á bi 'yopa 'nara he'mi pa bi mempa ya cu Acaya pa da t'umba ra hoga 'ñehe'a. Ne nu mi zonga Acaya, nu'á bi mats'i de guehni nú'ḥa xqui gamfri bi rá noya Ajuá. 28 Ne xi mi ntsanoyau ya xodyo ja yá thandi gatho ya ja'i. Nu'á mi xipi ngu nú'a manga ja ra Ndaxjua T'ofó gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da nda, ne go gue'a nú'a mi tøm'i'ḥa.

19

Ra apostol Pablo bi zofo ya me Efeso

1 Nura cu Apolo mi 'bḥni Corinto, ha nura cu Pablo mbi 'yo ra 'ñu pa mri ma Efeso, bi 'ranga ja 'raya t'øhø xi myá mboza, ne de gue'a bi zonga Efeso habḥa mi 'bui 'raya gamfri. 2 Nepḥa nu'á bi 'yambabi'ḥa ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue gá hñañḥa ra Maça Ndahi núbya gá camfriḥa rá noya Ajuá?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina, nixi stá øhe ua 'bu ra Maça Ndahi.

3 Hangué nura cu Pablo bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿Te ma sistehe xcá hñañḥa 'bu?

Ne nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Rá sistehe ra Xuua.

4 Ra cu Pablo bi 'ñembabi'ḥa:

—Nura Xuua mi xi'tsa ya ja'i ngue'a gue'a ngu 'nara seña gue nuya ja'i'u ya xqui ñobri de yá ts'oqui. Pe bi xipabi'u nehe gue mahyoni da gamfri nú'a mi ma da zøhø 'mefa de gue'a, go gue'a ra Jesu nú'a to'o ra Cristo nú'a bá pèhna Ajuá pa da ndá.

⁵ Ha nu mi 'yøde njabü bi nxis-tehe'u de rá thuhu ra Zidada Jesu. ⁶ Nepü ra cu Pablo bi hñuxa yá 'yε ja gatho ya gamfri pa bi hñanga ra Māca Ndahi. Y nura ora'a bi ña'u 'rama'na'ño ya hñāqui ne bi mañ'u ngu nú'a xqui xipabi Ajuá da mā. ⁷ Ngu mi 'ret'amayoho por gatho nú'u xqui hñanga ra Māca Ndahi.

⁸ Ngu hñu nzanā ra cu Pablo bi ma ja yá nija ya xodyo habü mbi mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi. Nu'á mi ntsanoyau ya ja'i ne mi øt'a 'nara ts'edi pa da gamfri'u nú'a mi xipabi hanja go ri manda Ajuá. ⁹ Pe 'ra de gue'u xi xmá me yá coraso hangue himbi ne bi gamfri, hønse mi tsanba rá noya Ajuá ja yá thandi ya ja'i. Hangue nura cu Pablo bi 'uegue de gue'u, ne bi zixa nú'u xqui gamfri ja 'nara scuela, ne nura xahnate mi 'bühni rá thuhu ra Tiranno. Y ja guehni ra cu Pablo mbi mamba rá noya Ajuá hyastho. ¹⁰ Njabü bi 'yøt'a yo nje ya pa bi 'yødebi rá noya ra Zidada Jesu gatho nú'u mi 'bü ja ra hai Asia, ya xodyo ne nú'u himyá xodyo. ¹¹ Y Ajuá bi umba ra ts'edi ra cu Pablo pa bi 'yøt'a ya dānga nt'udi, ¹² asta mi tha'tsua yá nthu'tañaxu ne ma'ra yá dutu nuya da'thi pa mi thani'a ne mi yopa tha'tsuabi ya da'thi y nu'ú mi ñani, y nu'u tó'o mi pè'tsa ya ts'ondahi nu'ú mi pøni de gue'u.

¹³ Pe nu 'raya xodyo myá 'ñete mi 'yo'u mi japa ya ts'ondahi da bøni de ja ya ja'i, nepü nu'ú bi beni gue da zapi da 'yenga ya ts'ondahi de rá thuhu ra Zidada Jesu nehe ngu mi øt'a ra cu Pablo. Ne mi embabi ya ts'ondahi:

—Dí xi'a'ihe gui pøni de rá thuhu ra Jesu nú'a mānga ra Pablo.

¹⁴ Guehna bi 'yøt'a nú'u yoto yá t'u ra Seva nú'a 'namrá ndá gá macjā gá

xodyo. ¹⁵ Pe nu mi 'yøt'ua njaua 'nara ts'ondahi, nu'á bi dadi ne bi 'ñemba nú'u ya 'ñøhø:

—Nuga dí pāca to'o ra Jesu, ne dí pāca to'o ra Pablo, xi nu'ahü, ¿to'o'ihü?

¹⁶ Ha nú'a ra 'ñøhø to'o mi pè'tsa ra ts'ondahi bi ma bá jü nú'u ya 'ñete co rá ts'edi ra ts'ondahi ne xi bi na'mbi nts'edi. Ha nu'ú bi nest'ihü bi bøni de guehni myá thelo ngue'a bi thamba gatho yá dutu, ne bi hñaxa ndunthi ya nts'eni. ¹⁷ Y gatho ya xodyo mi 'bühni Efeso ne nú'u himyá xodyo bi 'yøde'u nú'a xqui nja, nu'bü nu'ú xi bi ntsu. Ne ma'na xi mri t'e'tsua rá nsu rá thuhu ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ne ndunthi de nú'u xqui gamfri mi pa mri njuani de yá ts'oqui. ¹⁹ Y ndunthi ya 'ñete bi hñaxa yá t'ofu pa bi tsat'a ja yá thandi ya ja'i, ha nuya libro'u nu mi t'øt'a ra uenda, mri muui ngu made nthebe 'mo ya t'axaboja. ²⁰ Njabü ma'na mri ntanga rá noya Ajuá co ndunthi ra ts'edi.

²¹ Nepü de gue'a ra cu Pablo bi hñuts'i gue da ma da c'a'tsa ya cu asta ja ra hai Macedonia ne Acaya, nepü rí 'ñehe Jerusale, nepü de guehni mahyoni rí ma Nroma. ²² Hangue bi mēhna yoho yá mfats'i da 'mēt'o pa rí ma Macedonia, bi mēhna ra cu Timoteo ne ra cu Erasto. Ha nura cu Pablo bi gohniho ma'ra ya pa de guehni ja ra hai Asia.

Ya me Efeso bi ñants'i'u

²³ Nú'u ya pa'u bi ñants'a gatho ya me Efeso ngue'a bi zøni rá noya Ajuá. ²⁴ Mi 'bühni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Demetrio. Nura 'befi mi pādī'a mi pøe ya boja dega t'axi. Ne mi 'bü yá mfats'i mi hoca ya c'oi de 'nara zinānā rá thuhu Diana pa mi papa ya ja'i. Y xi mi tahā ndunthi ra boja. ²⁵ Nepü 'nara pa ra Demetrio bi munts'a gatho nú'u yá mfats'i ne ma'ra nú'u to'o mi hoca ya c'oi nehe, ne bi 'ñembabi:

—Nu'ahú guí pādihü gue co nuna 'befina stá tahü ndunthi ra boja, ne hinte stá 'bēhü. ²⁶ Pe ngu xcá 'yøhü ne xcá hyanthü gue nura Pablo ri

'yo ne ma gue nú'ya ya zidada ntho-
qui, hingyá zidada. Y njabua xa
hñacua ndunthi ya ja'i gue hinda
nsunda ya zidada, hingue hõnseua
Efeso, nehe maxøgue gatho ma haihua
Asia. ²⁷ Nuna guehna ma'na xá
nts'obyana, ha go guehna ma 'bēfihua
dí hanthmahana. Nubyá da ne ma
ga 'bedihua zai, asta ne ra nija de ma
zinañahua Diana nú'a xi rá nsunda,
ma da 'mēdi nú'a ra nsu pe'tsi. Ha ne
gue numa zinañahua Diana ri nsunda
gatho ya ja'i de guecua ja ma haihua
Asia ne gatho maxøgue ra ximhai.

²⁸ Nu mi 'yøde njabua gatho nuyá
mfats'i ne gatho nú'ya ma'ra to'o mi
hoca ya c'oi xi bi bø yá cue'ya, ne mi
mafi mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zinañahua Di-
ana!

²⁹ Ne bi nja ngu ra mpumfri gatho
ja ra hnini, ne bri mihi ra cu Gayo ne
ra cu Aristarco myá me Macedonia
nú'ya xqui 'ñoui ra cu Pablo. Ne bri
jūt'i ne bri ts'its'i asta habua mi øt'a yá
hmunts'i. ³⁰ Ha nura cu Pablo mi ne
xa yūt'ini pa xa zofo ya ja'i, pe nuya
gamfri himbi hyopi bi yūt'i. ³¹ Nehe
'raya nda de Asia nú'ya mi ntsixui ra cu
Pablo, bi mēmpa ra noya gue hinda
yūt'a de guehni. ³² Nura ora'a xi
mbi ja 'nara hmahni ja yá hmunts'i'ya,
'rama'na'ño mi mañ'ya, ngue'a gatho
xi xqui mpumfri, ne xi ndunthi de
gue'ya nixi mi padi hanja xqui munts'i.
³³ Pe nu 'ra de gue'ya bi xipabi ra Jan-
dro hanja xqui munts'i. Nuya xodyo
xqui umba ya nt'ent'i ra Jandro pa da
'mai da ña ja yá thandi ya ja'i. Nepu
nu'á bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye
pa da go'ta yá ne. Nu'á mi ne da ñanga
yá mixodyoui nú'ya xcrí ja. ³⁴ Pe nu mi
badi ya ja'i gue mrá xodyo'a, nu'á bi
mafi nts'edi ngu yo ora, ne mi ena:

—¡Xi rá nsunda ma zinañahua Di-
ana!

³⁵ Nepu 'nara nda de ra hnini bi
go'tua yá ne ya ja'i ne bi 'ñembi:

—Nú'ahua gyá menguhua Efeso,
haburaza xa fadi gue nuua ja ma
hninihua xi drí suphua rá nija ma
zinañahua Diana nú'a xá nsunda, y drí

suphua rá c'oi nú'a bá cai de mahets'i
bá pehna ma zidadahua ra Jupite.
³⁶ Guí pahua gue xa fadi haburaza, oguí
tu ri muhíhua, ne ote guí øthua 'bu hincá
beñhua xá hño 'met'o nú'a guí ne guí
øthua. ³⁷ Nuyua ya 'ñøhø xcuá tsihua
hinte xa 'yøt'ahua, ha nixi xa ñama'ñua
de ma zinañahua drí nsundahua. ³⁸ Y
nura Demetrio ne nú'ya ma'ra to hoca
ya c'oi, 'bu ja te da ñapabi, dá ñapabi
ja ra ts'utbi, ne dá nhyanthyaui ja
ra nzaya. ³⁹ Nu'bu ja ma'na te guí
mañhua, da za guí maha ja ra ts'utbi
guí mañhua ja ma hmunts'ihua ngu
manga ra ley. ⁴⁰ Ngue'a pa guecua xá
nts'uni. Da za da hñapcahua da t'ena
gue xi dyá necatuhnihua por nuna ra
ñunts'i stá øthubya, ne hindí pahua te
ga thadihua nu sta t'angahua.

⁴¹ Nepu mi manga njaua ra nda, bi
'ñehui ya ja'i ne bi ua ra hmunts'i.

20

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra hai Macedonia ne Grecia

¹ Ha nu mi uadi nú'a ra danga
ñunts'i xqui nja, ra cu Pablo bi zohna
gatho ya cu pa bi umba 'nara ts'ofu.
Nepu bi 'ñehui gatho co 'nara nthafi
ne bi bõni de guehni bi gu ra 'ñu bi
ma pa ja ra hai Macedonia. ² Ne bi
yopa zõni habua gatho mi 'bu ya cu
pa bi nupa yá mfeni, nepu bi ma pa
Grecia. ³ Y nuni ja bi 'mahni hñu
nzana. Ne 'mēfa ya mi ma da gu ra
motsa pa da 'raxa ja ra ndehe pa dí
ma Siria, pe bi 'yøde gue ya xodyo
xqui go 'nara cohi pa da 'yøt'ua ra
nts'o'mai, hangue nu'á bi beni gue
ma'na xá hño da yopa 'ranga Mace-
donia. ⁴ Ne bi mēui ra cu Sopate mrá
me Berea, ne ra cu Aristarco ne ra cu
Segundo nú'ya myá me Tesalonica, ne
nura cu Gayo mrá me Derbe, ne nura
cu Tiquico ne ra cu Trofimo myá me
Asia, ne ra cu Timoteo. Mri 'ñoui ra cu
Pablo bi zonga Macedonia habua ndí
'buiga núga drá Luca. ⁵ Nú'ya ya cu'ya
bi 'met'o pa ja ra hnini Ntroa ne ja bá
tøbgaheni. ⁶ Nuje asta mi ua ra ngo de
ra nts'ithuhme nsi rá nzoi, dá pøñhe
de guehni Filipino, dá juhe ra motsa pa

dá 'yohe ja ra ndehe cut'a ma pa pa dá tsøñhe Ntroa, ne ja dá ntheheni nú'ũ ya cu xqui 'met'o, nepũ ja dá 'bãheni yoto ma pa.

Ra apostol Pablo bi zofo ya gamfri nuni ja ra hnini Ntroa

⁷ Y nú'a ndomingo bi munts'a gatho ya gamfri pa da zi ra M̄aca Nt'oxi. Y ra cu Pablo bi zofo'ũ de rá noya Ajuã asta made ra xuui, ngue'a mi ma da bõni'a rá hyax'a 'bestho. ⁸ Y nu habũ xqui munts'i'ũ mrá tøngu y ja mi zõni ndunthi ya ñot'i. ⁹ Nepũ 'nara zi ts'ũnt'ũ mrá thuhu Eutico mi huhni ja 'nara ventana, xqui do'ma ra t'ãhã ngue'a ra cu Pablo xi bi ñã ndunthi ya ora. Ne nu mi 'ñãhã bi dagui desde rá hñu ra tøngu asta nja'ti. Y nu mri jũts'i 'ñena ya xqui du. ¹⁰ Nu'bú ra cu Pablo bi gai ne bi 'yots'i ne bi hyãfi nú'a ra zi ts'ũnt'ũ. Ne bi 'ñembabi ya cu:

—Oguí tsuhũ, hinxã du, tetho.

¹¹ Nepũ nura cu Pablo bi yopa bõxa ma'na'qui habũ xqui munts'i'ũ. Ne bi hyeca ra thuhme pa bi zi'ũ ra M̄aca Nt'oxi, ne bi sigui bi ñãui ya cu asta mi hyats'i, nepũ bi ma. ¹² Y nu mi ts'ixa nú'a ra zi ts'ũnt'ũ ya mi te xá hño, ne gatho ya cu bi hñu yã m̄ai ne bi johya.

Ra apostol Pablo bi ma de guehni Ntroa pa rí zõnga Mileto

¹³ Nepũ dá ncohe ga jãhe ra motsa pa ga 'bet'ohe grã mahe ja ra hnini Asón pa ja grã ntheheni ra cu Pablo ngu nú'a stí mãñhe, ngue'a nu'ã bi beni da ma 'ñoua. ¹⁴ Nepũ de guehni Asón dá nthehẽ, nepũ nu'ã bi gũ ra motsa habũ ndí ohe pa dá mahe mahyẽgui ja ra hnini Mitilene. ¹⁵ Ne de guehni rá hyax'a dá pøñhe pa dá tsøñhe gueta ja ra hnini Quío. Y rá yopa dá tsøñhe ja 'nara danga hnini rá thuhu Samo nú'a ja ja rá hyo ra ndehe. Nepũ ma dá coheni ja ra hnini Trogilio. Ne rá hñupa dá tsøñhe asta ja ra hnini Mileto. ¹⁶ Ra cu Pablo himbi hyodi ja ra hnini Efeso ngue'a himbi ne bi 'mũ ndunthi ya pa ja ra hai Asia. Nu'ã bi dama nxõni pa da zõni 'nitho ja ra hnini Jerusale, pa sta dat'a ra

ngo Pentecoste ya di 'bãhni'a 'bũ da za.

Ra apostol Pablo bi zofo ya ndã de ra nija nuni Efeso

¹⁷ Ne de ya mi 'bãhni Mileto ra cu Pablo bi m̄empa ra noya ya ndã de ra nija de guehni Efeso gue mi tøm̄i nuni Mileto. ¹⁸ Ne nu'ã bá ehe habũ mi 'bũ ra cu Pablo, y nu'ã bi 'ñembabi'ũ:

—Nu'ahũ guí pahũ xá hño tengu ma 'm̄ai con gue'ahũ desde dá tsøhø de guecua ja ra hai Asia. ¹⁹ Stã p̄epabi ma zi Hmuhũ con gatho ra hñoja'i, ne ndunthi ya 'mi'qui xa du ma m̄ai asta stã nzoni co nú'ũ ya nts'o'm̄ai xa 'yõtca ya xodyo asta mi ne da hyogagui'ũ. ²⁰ Masqué, pe nuga hindã tsaya dá xi'ahũ nú'a ra hño mri 'ñep'ahũ. Ne xi dá u't'a'ihũ ja ri hmunts'ihũ ne ja ri nguhũ.

²¹ Ne dá zo'a'ihũ nú'ahũ gyã xodyohũ ne nú'ahũ hingyã xodyohũ pa gui ñobrihũ de ri ts'oquihũ ja rá thandi Ajuã, ne gui camfrihũ ma zi Hmuhũ ra Jesucristo. ²² Nubyã ra M̄aca Ndãhi tsixcagui grã ma Jerusale, pe nixi dí pãdi te ma grã thogui de guehni. ²³ Hõnsẽ dí pãdi gue ja gatho nuya hnini habũ drã ma, xicagui ra M̄aca Ndãhi gue bí tøbgagui ya fadi ne ndunthi ya ts'othogui. ²⁴ Pe ni 'na de guehya hingui picagui, nixi tu ma m̄ai, nixi ma te hindí tsu ga 'bedi ngue'a hinte di muui, qué go ga juata ra 'bẽfi xa 'racagui ma zi Hmu ra Jesu, y nura 'bẽfi'a gue'a ga m̄anga ra hoga noya de rá danga hmãte Ajuã.

²⁵ Ha nubyã dí pãdi xá hño gue nú'ahũ stã xi'ahũ hanja ri manda Ajuã, ya hingui ma gui yopa hyandgahũ ma'na'qui. ²⁶ Nubyã dí ne ga xi'ahũ gue nuga ya hinte dí thãdi de gue'ahũ. ²⁷ Ngue'a nuga ya stã xi'ahũ gatho nú'a xa 'ñutcagui Ajuã de nú'a beni'a, ne hinte stã cøñ'ahũ. ²⁸ Hanguẽ nu'a dí xi'ahũbya, nsusẽhũ, ne suhũ gatho nú'ũ ya gamfri xa 'yẽnt'a'ihũ ja ri 'yẽhũ ra M̄aca Ndãhi nú'a xa hñux'ahũ pa gui suphũ rá nija ra Zidada nú'a xa dai co rá m̄aca ji. ²⁹ Nuga dí pãdi xá hño gue de

xcrá ma de guecua ma da 'ñep_u 'raya ts'ojá'i nú'u to'o da ne da huata gatho ya gamfri de ra nija, nja ngu 'nara miñ'o hinda pumba ni 'nara deti. ³⁰ Ne ma da 'mup_u 'ra de gue'asex_u ma da xi'ah_u ya nt'udi nú'u hingo majuani pa da 'ueca ya gamfri da zits'i. ³¹ Hangue xi da nsuh_u, ne beñ_u gue nuga stá zo'ah_u hñu njeya ma pa ra xuui, ne asta stá zont'a'ih_u cada 'na de gue'ah_u.

³² Nubyá zi cuh_u, ra Zidada da max'ah_u, ne da te't'a ri jamfrih_u co rá maça noya'a, ne da 'ra'ah_u gatho nú'a xa ña'tuabi da umbi gatho nú'u to'o yá meti'a. ³³ Nuga hinto stá apa ra boja pa guecsex_e, nixi hinto stá api te ga he. ³⁴ Ngue'a nuga ngu xcá paxex_u stá mpefi co ma 'yε pa stá tsudi nú'a dí honi pa gueque ne pa nú'u ndrí 'ño'be. ³⁵ Nzantho stá u't'ah_u gui 'yøth_u ngu stá øt'e, gui mpeh_u pa gui faxh_u nú'u to'o othobi, ne gui bembabih_u nú'a bi mangua ra Zidada Jesu ne bi 'ñena: "Ma'na njapi nú'a to'o ri uni que nú'a to'o hani."

³⁶ Nep_u mi uadi bi mangua njabu ra cu Pablo, bi ndandiñahmu gatho ya cu, ne bi 'yapabi Ajuá mahyεgui. ³⁷ Nep_u gatho ya cu bi nzoni ne bi hyafi ra cu Pablo ne bi z'itsua rá hmi, ³⁸ ngue'a xi mi tu yá mai co nú'u ya noya xqui mañ'a gue ya himi ma da yopa hyandi ma'na'qui. Nep_u bi ma bá eni'u ja ra motsa pa bi nets'i ne bi ma.

21

Bi ma Jerusale ra apostol Pablo

¹ Dá 'ueguehe de ya cu dá mahe co ra motsa manjuantho asta ja 'nara zi xεca hai rá thuhu Coş bí o madetho ra ndehe. Nep_u rá hyax'a dá thohe ja ma'na ra hai rá thuhu Roda bí o madetho ra ndehe nehe. Ne de guehni dí mahe ja 'nara hnini rá thuhu Patara bí ja ja rá hyo ra ndehe. ² Nep_u de guehni Patara dá tsuhe 'nara motsa mri ma pa Finicia dá mahe con gue'a. ³ Ha nu de ndí pahe ja ra ndehe dá hanthe ra hai

Chipre mi ja lado ngaha, ne dá siguihe asta dá tsøñhe Siria, ngue'a nú'a ra motsa ndrí 'ñohe mi ma da zogui nú'a mri ndude ja ra hnini Tiro nú'a bí ja ja rá hyo ra ndehe, ja dá caheni. ⁴ Ne ma dá tsuheni ya gamfri, ne dá 'baheni yoto ma pa con gue'u. Ha nu'ú bi xipa ra cu Pablo gue hinda ma pa Jerusale ngue'a ra Maça Ndahi xqui xipi'u te ma da thoguini. ⁵ Pe nu mi uadi nú'u yoto ma pa, dá mahe con gatho ya gamfri, ya 'behña ne ya batsi, dá pøñhe de ra hnini pa bi nexcahe ja ra motsa, ne dá ndandiñahmuhe gatho ja ra ñanthe pa dá apabihe Ajuá. ⁶ Nep_u dá edihe ya cu dá nhyafihe 'na ngu 'na, ne dá pøxhe ja ra motsa dá mahe. Ha nu'ú bi menga ja yá ngu.

⁷ De guehni Tiro dí mahe ja ra hnini Tolemaida. Ja dá zεnguaheni ya cu, y dá 'baheni 'na pa con gue'u. ⁸ Nep_u rá hyax'a dá thohe pa dí mahe ja ra hnini Cesarea. Y ja mi 'bahni ra cu Lipe nú'a mi mamba rá noya Ajuá ne mi 'na de gue nú'u yoto ya nda de ra nija, hangue ja dá ma dá oxheni ja rá ngu. ⁹ Nú'a ra cu Lipe mi pe'tsa goho yá t'ixu, y nu'ú hinxqui nthati, y mi ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi. ¹⁰ Ne dá 'baheni 'raya pa, ne bi zøhø 'nará 'mehni Ajuá mrá thuhu ra Agabo xqui 'ñehe de Judea. ¹¹ Bá ehe pa e da c'ascahe, ne bi hñamba rá ngat'i ra cu Pablo, nep_u con gue'a bi du'tase yá ua ne yá 'yε, ne bi 'ñena njaua:

—Rá Maça Ndahi Ajuá ena gue ya xodyo de guehni Jerusale ma da du'ta njaua nú'a to'o rá meti nuna ngat'ina, ne da 'yεnt'ua ja yá 'yε ya ja'i nú'u hingyá xodyo.

¹² Nu ndá øhe njabu nuje ne ya cu de guehni Cesarea dá bantebihe ra cu Pablo gue hinda ma Jerusale. ¹³ Nep_u nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—¿Pa te guí zoñh_u? Hønsε guí jacj_u da du ma mai nehe. Nuga ya dí 'bui pa da thogagui de guehni Jerusale po rá thuhu ma zi Hmu Jesu, y hingue hønsε pa dra thu'tcagui.

¹⁴ Pe himbi za dá hacuahe ra cu Pablo pa da ma de guehni, ne ya hinte dá mañhe, hønsε dá embabihe:

—Nu'ba dá t'ot'a ngu nú'a rá paha ma zi Hmuh.

15 Ne de gue'a dá hñocje dá mahe pa Jerusale. 16 Ne bi dengahe 'raya cu de guehni Cesarea, y 'na de gue'u mrá thuhu ra Nasó mrá me Chipre, ya mi p'e'tsa ndunthi ya jeya xqui gamfri ra Zidada Jesu. Y mi ja rá ngu nuni Jerusale hangue bi zixcahe pa duá 'buheni con gue'a.

Ra apostol Pablo bi c'a'tsa ra apostol Cobo

17 Y nu ndá tsõñhe Jerusale ya cu de guehni bi 'racje 'nara hoga 'ñehe. 18 Ha nurá hyax'a ra cu Pablo bi ma con guecje pa dá c'a'tshe ra cu Cobo, ne ja mi 'buhni gatho ma'ra ya danga cu de ra nija. 19 Nura cu Pablo bi zengua'u, ne bi metuabi gatho nú'a xqui 'yot'e co rá ts'edi Ajuá pa bi gamfri nú'u ya ja'i hingyá xodyo. 20 Y nu mi 'yode njabu'u, bi xocambeni Ajuá, ne bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nde'bu zi cu, pe ya guí padi gue ya 'motho de ma mixodyohu ya xa gamfri ra Zidada Jesu, pe nu'ú ma gue mahyoni da t'ot'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. 21 Ne xa sipabi'u gue nú'i guí utuabi nú'u ma'ra ma mixodyohu bí 'bu ja ma'ra ya hai gue hinda 'yot'a ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. Nehe nu'ú ena gue xcá xipabi'u gue hinda hñu'tsua nú'a ra seña yá bątsi, ne hinda 'yot'a ngu nú'u ma nzaihu. 22 Xibya, ¿te ga othu? Ngue'a nu sta badi ya ja'i gue guí 'bucua ma da munts'i gatho'u. 23 Hangue ma'na xá hño 'yot'a núna ma ga xi'ahe: De guecjua 'bucua goho ya cu mahyoni da 'yot'a 'nara hñ'a'ti bi ñ'a'tuabi Ajuá. 24 Tsits'i rí me ua nxuqui con guehyu ngu yá nzai ma mixodyohu, ne ju'tuabi yá gasto. Nepu nu'ú da za da 'ñaxi. Y njabu ha, da badi gatho ma mixodyohu gue hinga majuani nú'a xa sipabi'u gue go xcá manda njabu. Y njabu da badi'u gue ne'i guí ot'e ngu nú'a mąnga rá ley ra Moise. 25 Pe nú'u ya gamfri hingyá xodyo, ya stá opabihe gue hinga mahyoni da 'yot'e

ngu ma nzaihu, hõnse gue nu'a mahyoni da 'yot'e, hinda zi ra ngõ nú'a xa hñ'a'tua ya c'oi, nixi yá ji ya mbo'oni, nixi nú'u ya mbo'oni xa hmi'tua yá 'yuga hinxa 'bõmba yá ji, ne ni 'na de gue'u hinda hñuxui 'nara 'behña nú'a hingue xi rá 'behña.

Bri ju nts'ahni ra apostol Pablo ja ra ndanija

26 Nu'ba rá hyax'a ra cu Pablo bi zixa nú'u goho ya cu pa dua nxuca mahyegui con gue'a ngu yá nzai ya xodyo. Ne 'mefa bi yut'a ja ra ndanija pa bi unga nt'ode ha'mu da ua yá pa de ra nsuqui, ne ha'mu da dat'a ra pa da unga yá hñ'a'ti nú'u ya cu'u.

27 Pe ya mi ma da uadi nú'u yoto ma pa de ra nsuqui, 'raya xodyo me Asia bi hyanda ra cu Pablo gue mi o mbo ra ndanija. Nepu nu'ú bi 'yu'ta ya ja'i pa bi japi bi ñunts'i, nepu bi gu ra cu Pablo. 28 Ne nu'ú xi mi mafi mi ena:

—¡Nú'ahu gyá me Israelhu, faxcaheua! Nuna guehna ra 'ñohõ 'yo haburaza u'ta ya ja'i da ñama'ñu de ma hninihu ne de ma leyhu ne de ma nijahu. Ha nubyá xa cu'ta 'raya me Grecia ja ma nijahu, núyu hindi 'ñepi da yut'i, y hõnse ri ts'onga ma maça nijahu.

29 Mi mąnga njabu'u ngue'a xqui hyandi'u ra cu Pablo ja ra hnini mri 'ñoui ra cu Trofimo ra me Efeso. Ha nu'ú mi hu yá muí gue go gue'a xqui zixa ra cu Pablo ja ra nija.

30 Hangue gatho ra hnini bi njats'i, ne gatho mri nest'ihí'u haburaza mbrí 'ñehe. Nepu bi gu ra cu Pablo ne bi gat'i pa bi põni de ra nija, ne 'bestho bi jot'a ya gosthi nija. 31 Ne nu'ú mi 'ramanu pa xa dama hyo. Pe bi 'yode ra danga nda gá soldado gue gatho ra hnini de Jerusale xqui njats'i. 32 Hangue nú'a bi munts'a gatho yá soldado ne ma'ra ya nda gá soldado, ne bi ma hnest'ihí pa habu xqui munts'a ya ja'i. Nepu ngu mi hyanda ya ja'i ra danga nda gá soldado bi zõni mi zi yá soldado, ra ora'a ya himbi sigui bí na'mba ra cu Pablo. 33 Hangue nura danga nda gá

soldado bi gu nts'ahni ra cu Pablo ne bi manda dra that'i co yoho ya cadena, nepu 'mefa bi 'ñani to'o mi gue'a ne te xqui 'yot'e. ³⁴ Nu'bu nuya ja'i xi mi thø ya hmafi ne 'rama'na'ño mi mañ'u, hangue njabu himbi za bi badi ra danga nda gá soldado de nú'a xqui nja ngue'a mi mantho'u. Hangue ma'na xá hño bi manda da ts'ixa ra cu Pablo asta ja ra cuarte. ³⁵ Ha nu mi zøni ja ra 'rendo de ra cuarte ya soldado bi ndudetho ra cu Pablo ngue'a xi mi ne da na'mbabi ya ja'i. ³⁶ Ngue'a gatho ya ja'i mri 'befa mi mantho mi ena:

—¡Dá tho nura 'ñøhø'a!

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri

³⁷ Ne de mi ma da ju'ta mbo ra cuarte, ra cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda gá soldado:

—¿Ha hingui 'raca nsequi ga ña ts'u?

Ha nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi:

—A, xi guí padi gui ña dega griego.

³⁸ Nu'bu hingo gue'a'i grá me Egipto nú'a to'o bi 'yot'a 'nara tuhni ya pe'tsa ya pa, ne bi zixa ja ra mbonthi nú'u goho 'mo ya 'yot'atuhni.

³⁹ Nepu nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hina. Nugá drá xodyo, drá me Tarso nú'a ra danga hnini de ra hai Cilicia. Ne dí bante'ibya gui 'raca nsequi ga zofo nuyu ya ja'i 'bahni.

⁴⁰ Nepu nú'a ra danga nda gá soldado bi umba nsequi da ña. Nu'bu ra cu Pablo bi 'mai ja ra 'rendo ne bi 'ñutua ra seña ya ja'i co rá 'ye pa da go'ta yá ne, ne ya hinto bi ña. Ha nura cu Pablo bi ña dega ebreo ne bi 'ñembabi'u:

22

¹ —Nú'ahu ma cu'ihu guí 'bahubu, ne nú'ahu gyá ndahu de ma nijahu, 'yøhu núna ma ga xi'ahu pa gui pahu te rá 'be nú'a stá ø't'e.

² Ha nu mi 'yøde'u gue ra cu Pablo bi ñaca ebreo ngu'u, ma'na xi bi go'ta yá ne, y nura cu Pablo bi 'ñena:

³ —Nuga drá xodyo nehe ngu'ahu, ne duá 'bai ja ra hnini Tarso de ra

hai Cilicia, pe ja stá te de guecua Jerusale. Ne stá nxadi ja rá hmanda nú'a ra xahnate rá thuhu ra Gamalie. Y nú'a bi 'ñutcagui xá hño te rí bønga rá ley ndu ma dadahu. Nzantho xi stá pεpabi Ajuá con gatho ma mai, ngu nú'a guí øthu nehe mapaya. ⁴ Nuga rá mudi ndrí utsa nú'u to'o mi camfri rá noya Ajuá, asta ndí ho nehe. Ne ndí tsixa dega nthu'ti ja ra fadi ya 'ñøhø ne ya 'behña. ⁵ Nura danga nda gá macja ne numa ndahu de ma nijahu da za da manga núbya gue nú'u bi 'raca nsequi co 'nara he'mi pa dá ha'tsuahma nú'u ma mixodyohu de guehni Ndamasco pa da hñe'ti'u. Nuga ndrú mahma pa guehni pa ma ga hongu nú'u xqui gamfri rá noya Ajuá pa ga tsi dega nthu'ti nuua Jerusale pa dra castiga.

Ra apostol Pablo mi pede de hanja bi gamfri

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Pe de ndí ne ra 'ñu de ya ma ga tsønga Ndamasco ngu mi nde ma pa, ndá thamfri bi gobgatho 'nara ñot'i xqui 'ñe de mahets'i y asta mri huexqui nts'edi. ⁷ Nepu nuga dá tagui ne dá ø 'nara noya mi engagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mai?” ⁸ Nepu nuga dá ambabi njaua: “¿To'o'i, zí Hmu?” Nepu bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu drá me Nasare. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtcagui ra nts'o'mai ngue'a guí honi pa gui 'yøtua ra nts'o'mai nú'u to'o xa gamfrigui”, bi 'ñengagui. ⁹ Nehe nú'u ndrí 'ño'be bi hyanda nú'a ra ñot'i nehe, ne xi bi ntsu. Pe nu'ú himbi 'yøde nú'a ra noya bi zocagui. ¹⁰ Ha nuga dá ambi nú'a to'o bi zoqui ne dá embabi: “Ma zí Hmu'i, ¿te mahyoni ga øt'ebya?” Ha nu'á bi 'ñengagui: “Bai ne sigui ri 'ñu pa grí ma Ndamasco. Ne ja guehni ma da si'ani gatho nú'a mahyoni gui 'yøt'e.” ¹¹ Y co nú'a ra ñot'i'a bi jaqui dá ngoda 'bestho. Nepu nú'u ndrí 'ño'be go gue'u bi guncagui pa bi za dá tsønga Ndamasco.

12 Ne de guehni ja mi 'buhni 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Ananía, ne xi mi øt'a gatho nú'a m̄anga ra ley, ne gatho nú'u ma mixodyohu mbi 'buhni Ndamasco mi ña xá hño de gue'a. 13 Y nu'á bi ma bá c'ascagui, ne mi zøni bi 'ñengagui njaua: “Zi cu Saulo, hñanga ri thandi ma'na'qui.” Ne 'bestho ra ora'a bi za dá handa ra Ananía mi 'bahni. 14 Nepu nu'á bi 'ñengagui: “Ajuá nú'a mi xøcambeni ndu ma dadahu go gue'a xqui huahn'a'i desde ra mudi pa gui patua rá paha'a, ne pa gui hyandua rá T'u'a nú'a to'o hingui tu ni 'nara ts'oqui, ne pa gui 'yøtua rá noya'a nu sta zo'a'i. 15 Ngue'a go nu'i ma gui damajuani ja gatho ya ja'i haburaza de nú'a xcá hyandi ne xcá 'yøde. 16 Xibya, ¿te rá 'be guí tø'mi? Nxøni maha gui nxistehe, ne 'yapabi ra Zidada da pun'a ri ts'oqui.”

Ra apostol Pablo bi ma hanja xqui 'behna da zofo ya ja'i hingyá xodyo

17 Nepu dá penga pa Jerusale ne dá cut'a ja ra ndanija pa dá apabi Ajuá, ne ja dá handini 'nara nt'udi ngu dega t'i. 18 Dá handa ra Zidada, ne bi 'ñengagui: “Nxøni dama pøni de guecua Jerusale, ngue'a nuya ja'i de guecua hinda ma da gamfri'i nú'a ma gui damajuani de gueque.” 19 Hangué nuga dá embabi: “Ma zi Hmu'i, nu'ú padi xá hño gue nuga ndí cut'a mbo ja gatho ya nija, ne ndí tsixa fadi nú'u to'o mi camfri'i ne ndí tsuhni, ne ndí na'mbabi. 20 Ne nu mi mfanga rá ji ri hoga mefi ra cu Teba nú'a mi damajuani de gue'e, nequi ndí 'buhni nehe, ne xi dá ho nú'a bi t'ø'tuabi'a. Ne go ndí supabi yá dutu nú'u ya hyote.” 21 Pe nura Zidada bi 'ñengagui: “Grí ma, ngue'a ma ga pen'a asta habu bí 'bu nú'u hingyá xodyo pa gui zofo'u.”

Ra apostol Pablo mi o ja yá 'ye ra danga nda gá soldado

22 Hønsø gue'u ya noya bi za bi m̄anga ra cu Pablo, ngue'a ra ora'a bi mudi bi mafi gatho ya ja'i ne mi ena njaua:

—iNuni dí 'ñepi da tho ngue'a ya hindi 'ñepi da nte!

23 Ha nuya ja'i mi mantho himi ne da go'ta yá ne asta mi pants'a yá dutu ne mi føta ya hai co yá cue. 24 Nepu nura danga nda gá soldado bi manda da jot'a ra cu Pablo ja ra cuarte, ne bi manda dra fet'i pa da mahma te ma ts'oqui xqui 'yøt'e, pa njabu da badi hanja mi pø yá cue ya ja'i con gue'a. 25 Pe nu mri that'a ra cu Pablo pa dra fet'i, nu'bú bi 'ñembabi 'nara nda gá soldado mi 'bahni:

—¿Ha gue xá hño gui fetu 'nara 'ñøhø me Nroma nixi hinxcá pahu 'met'o ua xi xa 'yøt'a 'nara ts'oqui ua hina?

26 Ha nu mi 'yøde njabu ra nda gá soldado, bi ma bá xipa ra danga nda gá soldado ne bi 'ñembabi:

—Jamasu nú'a ma gui 'yøtua nú'a ra 'ñøhø, ngue'a nu'á ra me Nroma.

27 Nepu ra danga nda gá soldado bi ma bá tsudi ra cu Pablo ne bi 'yambabi:

—¿Ha gue xi majuani grá me Nroma?

Ra cu Pablo bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, majuani.

28 Nu'bú nura danga nda gá soldado bi 'ñembabi njaua:

—Conque nuga xi dá jut'a ndunthi ra boja pa bi za dá me Nroma.

Ha nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Pe nuga drá mengu desde dá 'bui.

29 Ne nu mi 'yøde njabu nú'u to'o mi ma xa methma ra cu Pablo, nú'ú 'bestho bi 'uegue de gue'a. Ne ra danga nda gá soldado mi badi gue xi majuani mrá me Nroma, bi ntsu ngue'a xqui manda dra that'i.

Ra apostol Pablo mi ña ja yá thandi ya hmunts'a nda gá xodyo

30 Nepu rá hyax'a ra danga nda gá soldado bi 'yøt'e pa da nja ra nthantha pa da badi hanja xqui ñapabi ya xodyo ra cu Pablo. Hangué bi manda da thacua ya cadena nú'u mi that'a ra cu Pablo ne bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda gá xodyo pa da munts'i. Nepu bri pønga ra cu Pablo ne bi 'ba'ma ja yá thandi'u.

23

¹ Nu'bu ra cu Pablo bi hyanda gatho ya nda ga xodyo xqui munts'ini ne bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, nuga nzantho stá 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá co ma mfeni xá nt'axi asta mapaya.

² Nu'bu ra Ananía nú'a mrá danga nda ga macja bi 'bepabi nú'u mi 'bahni guetbu ra cu Pablo da me'tua rá ne. ³ Nu'bu nura cu Pablo bi 'ñemba ra danga nda ga macja:

—¡Ajuá ma da 'ra'a ri nju'ti, nu'i 'nagra yohmi! Pa gue'a guí hupu gui 'yangagui te stá øt'e ngu manga ra ley. Nu'bu, ¿hanja hinguí øt'e ngu manga ra ley, gue hønse go grí manda da hnabgagui?

⁴ Ha nu ma'ra ya ja'i mi 'bahni bi 'ñembabi:

—¿Ha gue njabu gui thatuabi rá danga macja Ajuá?

⁵ Nu'bu nura cu Pablo bi 'ñembabi'u: —Ma cu'ihu, nuga hinduí pahmaha ua go guehni ra danga nda ga macja. Stá pahma hinstá ma njabu, gue'a manga ja ra Maca T'ofu njaua: “Oxqui ñamañu de ni 'nari nda de ja ri hnini.”

⁶ Nepu ra cu Pablo bi badi gue 'ra de gue'u myá saduceo, ha nu ma'ra myá fariseo. Hangue bi 'ñenga nts'edi:

—Ma cu'ihu, nuga nequi drá fariseo ne drá t'u de ya fariseo. Hangue nubyá xuá ts'igagui pa guecua hønse gue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.

⁷ Nu de mi manga njabu ra cu Pablo, ya fariseo ne ya saduceo bi mudi bi ntsanoya'u, ne bi hyegue 'ra 'nambu. ⁸ Gue'a nuya saduceo ena gue nú'u xa du ya hinda ma da yopa nte, ne ena gue hingui 'bu ya enxε, nixi ya ndahi. Pe nuya fariseo ha, camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne camfri gue 'bui ya enxε ne camfri gue 'bu ya ndahi. ⁹ Nepu xi bi mu ra mahni'u. Y nura ora'a bi 'mai 'raya xahnate de ra ley nú'u myá fariseo ne bi 'ñena:

—Nuna ra 'ñohø hinte ma ts'oqui dí tsutuahu. Xi'bu xa zofo 'nara ndahi o

'nara enxε, hingui tsa ga nø'tuahu rá ts'edi Ajuá.

¹⁰ Ha nu'ú co yá cue xi mri mantho, hangue ra danga nda ga soldado xi bi ntsu ngue'a mi hu rá mai gue nú'ú ma xa hyo ra cu Pablo. Hangue bi manda dua ts'i ya soldado pa da zica ra cu Pablo de ja yá 'ye ya xodyo, ne bi yopa zixa ja ra cuarte.

¹¹ Y nu mi nxuui ra Zidada bi zofo ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—Pablo, oxqui ntsu, gue'a ngu xcá damajuani de gueque nuua Jerusale, njabu ma grí damajuani de gueque nuni Nroma nehe.

Yá ncontra ra apostol Pablo bi 'yøt'a 'nara cohi'u pa da hyohma'a

¹² Ha nurá hyax'a 'raya xodyo bi go 'nara cohi pa da hyohma ra cu Pablo. Bi hñuts'i gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda 'yøt'e nú'a xqui 'ye'mbabi'u. ¹³ Mi thogui ñote ya 'ñohø nú'u to'o xqui me'tsa nú'a ra cohi'a. ¹⁴ 'Met'o bi ma bá c'a'tsa ya nda ga macja ne yá ndaxjua nda ya xodyo, ne bi 'ñembabi'u:

—Nuje stá cohe 'nara cohi xá nts'uni gue hinte ma ga tsihe asta hinga hohe ra Pablo. ¹⁵ Ha nubyá nu'ahu ne ma'ra ya nda de ma hmunts'a ndahu 'yaphu ra danga nda ga soldado gue rixudi dua tsin'ahu'a ja ri thandihu. Gui 'ñemfu gue guí ne gui pahu xá hño de nú'a xa 'yøt'a. Ha nuje ma xi ga acje pa ga hohe ante da zøhø de guecua.

¹⁶ Pe nu 'nará 'bedatsi ra cu Pablo bi badi gue mi t'ecua rá tio, hangue 'bestho bi ma bá xipabi ja ra cuarte. ¹⁷ Nu'bu nura cu Pablo bi zohna 'na de ya nda ga soldado ne bi 'ñembabi:

—Tsi'tsua ra danga nda ga soldado nuna ts'ant'una, gue'a ha 'raya noya da xipabi.

¹⁸ Hangue nura nda bi zi'tsua ra danga nda nú'a ra ts'ant'u, ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra Pablo ofadi bi zoncagui pa duá tsin'a nuna ts'ant'u gue'a ne da xi'a'i 'raya noya 'na.

19 Nu'bá nura danga nda gá soldado bi mipa rá 'ye ra ts'ant'ua ne bi zixa 'nambu pa bá ambase ne bi 'ñembi:

—¿Te 'me guí ne gui xicagui?

20 Ha nú'a ra ts'ant'ua bi 'ñembabi:

—Ya xodyo xa 'yot'a 'nara cohi gue ma da 'ya'a'i ra favo gui pempa ra Pablo rixudi ja yá thandi yá hmunts'a nda'ua, ne ma da 'ñeñ'a'i gue nu'ú ne da badi xá hño nú'a te xa 'yot'e. 21 Pe oxqui camfri nú'a da xi'a'ua, ngue'a ngu ñote ya 'ñohø acate, ne xa ma gue hinda ñuni nixi da ntsithe asta hinda hyo ra Pablo. Nubyá nu'ú hõnse tømtho nú'a go gui mangue.

22 Nepu nura danga nda bi 'ñehui nú'a ra ts'ant'ua ne bi hyu'mba ra hña ne bi 'ñembi:

—Oto xqui xipabi de nú'a gá xicagui.

Ra apostol Pablo bi 'behni pa ja ra nda Feli

23 Hangue nura danga nda bi zohna yoho ya nda gá soldado ne bi 'bepabi gue da hñoqui co yo nthebe ya soldado dega 'ñoua, ne má hñu'rate ma 'ret'a ya soldado dega ntøgue, ne má yo nthebe ya soldado co ya lansa, pa da ma'ua ja ra hnini Cesarea nzunga guto nxuui. 24 Nehe bi manda gue da t'umbabi 'na yoho ya fani ra cu Pablo pa da ma ntøgue, ne da ts'its'i, pe xi dra su xá hño pa dra dapabi ra Feli nú'a mrá nda ja ra hai Cilicia. 25 Nehe bi t'umba 'nara t'ofu ya nda gá soldado pa da umba ra nda Feli, habu mi enga njaua:

26 “Núga drá Claudio Lisia, dí zengua'i, nu'i hoga nda Feli. 27 Nuna ra 'ñohø rá thuhu ra Pablo bi gu ya xodyo ne mi ma da hyohma. Pe nuga dá padi gue ra me Nroma, hangue dá ñaniga co ma soldado. 28 Nuga ndí ne ga padi hanja mi ñapabi'ua, hangue dá tsixhe ja yá thandi yá hmunts'a nda'ua. 29 Ne nú'a dá padi gue mi ñapabi de yá leyse'ua, hingo te xqui 'yot'e de ma leyhu pa xa tho nixi pa xa jothma fadi. 30 Pe nuga bi sicagui gue nuya xodyo mi ne xa 'yaqui pa xa hyohma'ua, hangue

'bestho dá pen'abu'a. Ne dá xipabi nú'ua to'o ri ñapabi gue da ñapabi ja ri thandi nú'a xa 'yot'e. Gue'a mi ja te ga xi'a'i. Nzenguathohu.”

31 Nu'bá ya soldado bi 'yot'a ngu nú'a bri 'bepabi, bi zixa ra cu Pablo dega xuui asta ja ra hnini Antipatri.

32 Ha nurá hyax'a ya soldado nú'ua mi 'ñoua bi menga pa ja ra cuarte, ha nú'ua mi pa ntøgue bi thoguiui ra cu Pablo. 33 Ha nu mi zonga Cesarea bi t'umba ra t'ofu ra nda Feli, ne ra cu Pablo bi t'ent'ua ja rá 'ye'a. 34 Ha mi uadi bi hñe'ta nú'a ra t'ofu ra Feli bi 'yambabi habu mrá mengu. Ha nu mi xipabi gue mrá me Cilicia, 35 nu'bá bi 'ñembabi:

—Ma ga ø te gui ma nu sta 'ñepu nú'ua to'o ri ñap'a'i.

Nepu bi manda gue dra su xá hño ja nú'a ra ngu habu mi ja rá ts'utbi ra nda Erode.

24

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Feli

1 De ya mi pe'tsa cut'a ma pa mi 'bahni ra cu Pablo nuni Cesarea, bi zonga ra danga nda gá macja nú'a mrá thuhu ra Ananía co 'rayá ndaxjua nda ya xodyo, ne mi 'ñoui'ua 'nara pønnya mrá thuhu ra Tértulo, bi zõñ'ua pa da ñapa ra cu Pablo ja ra nda Feli. 2 Nepu bá ts'i ra cu Pablo pa bi nja ra nthanthyá ja rá thandi ra Feli, y ra Tértulo bi mudi bi ñate ne bi 'ñembabi ra Feli:

—Dí jamadi'ihe, ma hoga nda'ihe, ngue'a stá pe'tshe 'nara hoga'mui ne hinto stá ntuñhe. Po ri danga mfats'igue xa 'mui xá hño ma hninihe. 3 Gathu nuya ya hño xcá 'yot'e de guecua ne haburaza, guehna 'nara danga jamadi dí 'ra'ahe, nú'i ma zi hoga nda'i Feli. 4 Pe pa hinga hac'ahe ri 'befi, dí bante'ihe gui otca ra favo gui hñuxa nt'øde 'na zi ora de núna ma ga xi'ahe. 5 Nuje stá hanthe gue nuna 'ñohøni gue nuyá noya ma 'ñena 'nara hñeni teste, ne xa 'ño haburaza xa heca ya xodyo, ne dí pahe gue go guehni 'nara nda de

nú'a ra hmunts'i rá thuhu nasareno. ⁶ Nuní mi ne xa ts'onga ma nijahe ngue'a ya mi tsixa 'raya ja'i hingyá xodyo. Hangué nuje dá'jhe ne ndí ne stá nhyanthahe con gue'a ngu nú'a mą́nga ma leyhe. ⁷ Pe nura dą́nga nda gá soldado rá thuhu ra Lisia bi yu't'a madetho de guecje, ne bi ja bi zingahé nuna ra 'ñøhø. ⁸ Nepu nu'á bi ma gue nú'u to'o mi ne da ñapa nuna ra 'ñøhø gue da 'ñehe pa guecua pa da e da ngaste con gue'e. Nu'i go da za gui 'yambase pa gui pađi hanja dí ñaphe.

⁹ Gatho nú'u ya xodyo mi 'bahni mi eñ'u gue xi majuani nú'a mi mą́nga ra Tértulo. ¹⁰ Nepu nura Feli bi 'ñutua ra seña ra cu Pablo gue da ña, hangué nura cu Pablo bi mudi bi ña ne bi 'ñena:

—Con gatho ra paha ma ga ma ja ri thandi nú'a te stá øt'e, ngue'a dí pađi gue ya øt'a ndunthi ya jeya grá nda de nuna hninina. ¹¹ Da za gui 'ñani pa gui pađi gue nuga ja øt'a 'ret'amayoho ma pa dá tsonga de guehni Jerusale pa ga xocambeni Ajuá. ¹² Ne hinto xa zucagui to'o dí ntsanoya'be nixi to'o xa zuci dí 'ta ya ja'i ja ra ndanija, nixi ja ma'ra ya nija, nixi ja ra hnini. ¹³ Nuyu ya ja'i hingui tsa da xitca ma hmi de nú'a te gra ñapcagui. ¹⁴ Nuga ma xi ga xi'a'i nú'a majuani. Nuga dí pɛpabi nu Ajuá nú'a mi pɛpa ndu ma dada, ne drí dena 'nara 'ra'yo jamfri nú'a manyu gue hinga majuani. Pe nehe nuga dí camfri gatho nú'a xa t'ofa ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi 'yofa ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¹⁵ Nuga dí camfri nehe ngu camfriu gue Ajuá da 'yøt'e pa da yopa nte nú'u xa du, ngu ya hoja'i ngu ya ts'o'mai. ¹⁶ Hangué nzantho stá øt'a ra ts'edi ga 'bui xá hño co 'nara hoga mfeni ja rá thandi Ajuá ne ja yá thandi ya ja'i.

¹⁷ Øt'a 'raya jeya ndí 'yo ja ma'ra ya hai, ne duá yopa penga nuua ma hai pa ga umba 'nara mfats'i ya hyoya ne ga unga ma hña'ti. ¹⁸ Guehna ndí øt'a ja ra ndanija ha bi zø 'raya xodyo ya me Asia, ne ja bi zuci ya stí nxuci ngu yá nzaí ma ja'ihe,

hingue bi zuci co 'nara hmuntsja'i ndí 'ti pa da ñants'i. ¹⁹ 'Bu nú'u ya xodyo me Asia xa zucagui gra øt'a 'nara ts'ocate, nu'bú go guehma'u di ñapcagui, hingo nuyu. ²⁰ Dá mą́nga nú'u ua bi zutca 'nara ts'ocate nú'u dá 'ba ja yá thandiyu ne ja yá thandi ma'ra ya nda de ra hmunts'a nda gá xodyo. ²¹ Hønsɛ nu'a dá ma ja yá thandiyu dá ena njaua: “Nubya xcá ñapcaguihu hønsɛ ngue'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'u xa du.”

²² Ra Feli ya mi pađi xá hño de yá jamfri nú'u to'o xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y nu'á bi zoguiho njabu de nú'a mi mañ'u, ne bi 'ñena:

—Nu sta zøhø ra dą́nga nda gá soldado ra Lisia gue'bu ma ga yopa øthu ra nthanthya pa ga pađi xá hño de nú'a guí mañhu.

²³ Nepu ra Feli bi 'ɛpabi 'nara nda gá soldado gue da su ra cu Pablo mbo ra fadi, ne da umba nsequi nú'u yá ja'i'a da c'a'tsi ne da umbi nú'a te da hyoñ'a.

²⁴ Nepu ya xqui tho 'raya pa, bi yopa zøhø ra nda Feli mri 'ñoui rá 'behña mrá thuhu ra Drusila ne mrá xodyo. Y ra Feli bi manda bi ts'i'tsua ra cu Pablo pa bi 'yøde'u bi ña de rá noya ra Zidada Jesucristo. ²⁵ Pe nu mi mudi bi mą́nga ra cu Pablo nda'a ri ho Ajuá ga øthu ne ga nsuhu pa hinga øthu ya ts'oqui, ne mą́nga Ajuá gue ma da hña'mba nguenda ya ja'i de rá ngats'i ra pa, nu'bú nura ora'a ra Feli bi ntsu, ne bi 'ñembabi:

—Grí mahma, ne nu sta 'ñotho ma 'bɛfi ga yopa zo'a'i pa da za ga ñahu xá hño.

²⁶ Mi hu rá mai ra Feli gue ra cu Pablo mi ma da umba ra boja pa da hyɛgui, hangué ja guetbu mi zohni pa mi ñai. ²⁷ Rá yo njeya bi bønga ra Feli dega nda, ne go bi gohi ra Porcio Festo. Nura Feli hinhya'mu bi hyɛgui ra cu Pablo ngue'a mi ne da gohi xá hño co ya xodyo.

25

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Festo

1 Ha nu mi zønga ra Festo nuni Cesarea pa da 'mai dega nda, rá hñupa'a bi ma pa Jerusale. 2 Ne de guehni nuya nda gá macja ne ma'ra ya nda gá xodyo bi ma bá c'a'tsi pa bi xipabi nú'a xqui 'yøt'a ra cu Pablo. 3 Y nu'ú bi 'yapa ra favo gue da manda da ts'i ra cu Pablo pa Jerusale, ngue'a nu'ú bi benga ma'na'qui xa daca ja ra 'ñu pa xa hyo. 4 Pe nura Festo bi ðatuabi'ú ne bi xipi gue nura Pablo ja ða gotritho ja ra fadi Cesarea, cabu nu'á 'bestho mi ma da mengui pa guehni. 5 Ne bi 'ñembabi'ú:

—Dí xi'ahu 'bu 'ra de gue'ahu guí ne ga maha, maha pa ja grí xicjuni 'bu te xa 'yøt'a nú'a ra 'ñøhø'a.

6 Ra Festo bi 'mu Jerusale hønse ngu hñato ma pa o 'ret'a ma pa, ne bi menga pa Cesarea. Ne rá hyax'a bi gu rá hudi ne bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. 7 Nepu de mi yut'a ra cu Pablo de habu mi hudi ra nda, nuya xodyo xqui 'ñehe de Jerusale bi 'yøt'a 'nara nthets'i habu mi 'bai'a, ne bi ñapabi de ndunthi ya nthøsthai, pe hinte bi ts'utuabi'a. 8 Ha nura cu Pablo bi müdi bi ðadi ne bi 'ñena:

—Nuga hinstá ts'ocuabi yá ley nuyu ma cu ya xodyo, nixi stá ts'onga ma nijáhe, nixi hinte stá ts'ocuabi ra Cesa nú'a ma ndahu Nroma.

9 Pe nura Festo mi ne da gohi xá hño co ya xodyo, hangue bi 'yambabi ra cu Pablo ne bi 'ñembabi:

—¿Ha guí ne ga maha pa Jerusale pa ja grá xac'ani ra uenda de nú'a xcá 'yøt'e?

10 Nu'bú nura cu Pablo bi ðadi ne bi 'ñena:

—Pøde hina, ngue'a dí 'bucua ja rá thandi ra ts'utbi de ma ndahu Nroma, ne ja guecua mahyoni ga nhyanthya'be núyu to'o ñapqui. Y ngu guí paði gue nuga hinte stá ts'ocua ma mixodyo'be. 11 Nu'bu stá øt'a 'nara ðanga ts'ocate ne rí 'ñepcagui da thogagui, da za. Nuga hindí tsu ma du. Pe nu'bu hinga majuani de nú'a ñapcaguiyu, ni 'na hingui pe'tsa ra nsequi da 'yentc'a ja yá 'ye ya xodyo. Nuga dí adi gue numa ðanga ndahu ra Cesa de Nroma go gue'a da hñabga

ngue'nda ua xi stá øt'a 'nara ts'ocate ua hina.

12 Nu'bú nura Festo bi ñauí rayá mfats'i, nepu bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Nu'i xcá 'yadi gue ma dí hñap'a nue'nda ra nda Cesa de Nroma de nú'a xcá 'yøt'e, hangue nubyá ma guí ma pa guehni.

Ra apostol Pablo bi 'mai ja rá thandi ra nda Agripa

13 Nepu de ya xqui thogui 'raya pa, ma'na ra nda rá thuhu Agripa bi meui rá 'beñña nú'a mrá thuhu ra Berenice, ne bi ma pa Cesarea pa bá zengua ra nda Festo. 14 Ne bá 'bu de guehni ndunthi ya pa. Y nura Festo bi metuabi ra nda Agripa de ra cu Pablo, ne bi 'ñembabi:

—Nuua jot'a ja ra fadi 'nara 'ñøhø bi zogui ra Feli. 15 De duá 'buhni Jerusale 'raya nda gá macja ne 'rayá ndaxjua nda ya xodyo bi ma bí ñate'ú ne bi xicagui te xqui 'yøt'a, ne mi adi'ú gue stá manda xa tho. 16 Pe nuga dá embabi'ú gue ra ts'utbi de Nroma hingrá nzai da hyo 'nara ja'i 'bu hinxa nhyanthya'houi nú'a to'o xa ñapabi. 17 Hangue ngu dá tsøheua nú'ú ya 'ñøhø de Jerusale, rá hyax'a dá hudi ja ma hudi, ne dá manda dua ts'i nú'a ra 'ñøhø. 18 Pe nú'ú to'o mi ñapabi hinte bi ma de gue nú'a ndí beni. Ngue'a nuga ndí beni gue nu'á mi ts'oca ma leyhu de Nroma. 19 Pe hina, hønse nu'a mi ñate'ú, por nuyá jamfri pe'tsase'ú, ne bi ma de 'nara 'ñøhø rá thuhu ra Jesu mañ'ú gue xa du, pe nura Pablo ena gue bi yopa nte 'na. 20 Ha nuga hinduí paðihma te ga øt'e con gue'ú, hangue dá ambabi ra Pablo 'bu mi nehma xa ma pa Jerusale pa ja xuá tha'mbani nue'nda de nú'a mi hñapabi. 21 Pe nu'á bi 'yadi gue go da hñam'ba nue'nda ma ndahu ra Augusto Cesa, hangue dá manda da gohitho ja ra fadi asta hinga pehna ja ma ndahu Nroma.

22 Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Nequi dí ne ga øde te rá 'be'a manga nú'a ra 'ñøhø'a.

Nu'bu ra Festo bi 'ñembabi:
—Nu'bu 'bestho rixudi ma gui 'yøde te 'bε da ma.

²³ Hangué nurá hyax'a ra Agripa ne ra Berenice bi zøhø bi yat'a co ndunthi ra nsu ja ra ts'utbi, nehe mi 'ñoui ma'ra ya nda de ra hnini ne ya nda gá soldado. Nepu ra Festo bi manda da ts'i'tsua ra cu Pablo. ²⁴ Nepu bi 'ñena:

—Ma nda'ihe Agripa, ne gatho'ihu guí 'buhua con guecje, xi 'bucua nuna ra 'ñøhø xi xa ñama'ñu ya xodyo de guehni nuni Jerusale ne de guecua Cesarea, ne hingui tsaya xicagui'ue gue mahyoni ga manda da tho. ²⁵ Pe nuga hinstá tsutuabini ni 'nara ts'oqui pa da za ga manda da tho. Y nuni xa 'yadisε gue da ma pa nuni ja ma ndahu Augusto Cesa pa go da hña'mbase ra uenda, hangué stá beni ma'na xá hño ga pempabi'a. ²⁶ Ha nuga hindí padi te ma noya ga ofo pa ga pempa ma ndahu Nroma, hangué stuá tsin'a ja ri thandi, ma nda'ihe Agripa, ne ja ri thandihu gatho nú'ahu guí 'buhua, pa gui 'yamfu ts'ue xa 'yøt'e pa gui xicaguihu te ma noya da za ga pempabi ma ndahu. ²⁷ Ngué'a nuga dí beni gue hindí 'ñepi ga pehna 'nara ts'ahni ja ma ndahu Cesa 'bu hindí pehna ra noya hanja xa hñapabi.

26

Ra apostol Pablo bi ma de rá jamfri ja rá thandi ra nda Agripa

¹ Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra cu Pablo:

—Dí 'ra'a nsequi gui ma hanja xa hñap'a'i.

Hangué nura cu Pablo bi 'ñena:

² —Con gatho ma paha ma hoga nda'i Agripa ma ga xi'a'i hanja hñapcagui nú'ue 'ra de ma mixodyohu.

³ Ne drí johya ngué'a nu'i guí padi xá hño gatho ma nzaihu núju dyá xodyohu, nehe guí padi de gatho nú'a te dí mañhu. Hangué nuga drí bante'i gui 'yøde gatho núna ma ga ma.

Ra apostol Pablo bi ma de rá 'múi ante da gamfri

⁴ Gatho ya xodyo xa batca ma 'múi desde nú'bu ndrá notsi, nú'bu ndí 'bu'be ma ja'i ja ma hai ne ja ndá ehe Jerusale. ⁵ Ne'ue nehe padi xá hño ne tsa da ma 'bu go da ne'ue gue desde ndí ts'ant'ue stá 'yo xá hño ja ma jamfrihu ngué'a ndrá fariseo, ne guí padi gue nuya fariseo ma'na ø'tua rá ley ra Moise que gatho ma'ra ma mixodyohu. ⁶ Nubya xa ts'ancagui de guecua ja ra ts'utbi hønse ngué'a dí camfri gue ma da yopa nte nú'ue xa du ngu nú'a xqui hña'tua Ajuá nú'ue ndu ma dadahu. ⁷ Hangué gatho ma mixodyohu tø'mi da hñanga nú'a ra hña'ti'a, ne nzantho ri xøcambeni Ajuá ne pεpabi ma pa ra xuui. Nuna guehna dí tø'mi nehe, ma hoga nda'i Agripa, y hangué por gue'a xa hñapcagui'ue. ⁸ ¿Hanja hingui camfrihu gue Ajuá ma da japi da yopa nte nú'ue xa du?

Ra apostol Pablo bi ma de rá nts'o'múise co ya gamfri

⁹ Nequi nehe rá mudi ndí bengandunthi ya ts'omfeni pa ga ø'tua ra nts'o'múi nú'ue to'o mi camfri ra Jesu nú'a mrá me Nasare. ¹⁰ Y njabu dá øt'e nuni Jerusale. Stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macja pa ndí ju ndunthi ya gamfri pa ndí cot'a fadi, ne dá thadi gue ha da tho 'ra de gue'ue. ¹¹ Ne ndunthi 'mi'qui ndí castiga nts'edi ya gamfri ja yá nija ma mixodyohu pa ndrí japi da ncøni de yá jamfri xqui me'tsi. Ne xi ndí ncue con gue'ue ne ndí pa ja ma'ra ya hnini yabu pa nduí honi pa ga ø'tua ra nts'o'múi.

Ra apostol Pablo bi ma ma'na'qui de hanja bi ñobri de yá ts'oqui

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Hangué gue'a ndrá mahma Ndamasco ngué'a ya stí pønga ra nsequi ja ya nda gá macja ne xqui 'raca ra ts'edi pa ga ju ga cot'a fadi ya gamfri. ¹³ Pe dí xi'a'i ma nda'i, nu ja ra 'ñu ngu mi nde ma pa, nura ora'a dá handi bi gobgatho 'nara ñot'i mahyεgui co nú'ue to'o ndrí 'ño'be, y nura ñot'i'a ma'na mi tsedi que ra hyadi. ¹⁴ Nepu ra ora'a dá

taguihe gatho, y nuga dá øde 'nara noya bi ñaca ebreo ne bi 'ñengagui: “Saulo, Saulo, ¿hanja guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui? Nu'i grí 'ñunsehε, guí nja ngu ra ndamfri oratica ra nsamboi.”¹⁵ Nepu nuga dá embabi: “¿To'o'i, zi Hmu?” Nu'bú nu'á bi 'ñengagui: “Nuga go gueque drá Jesu. Ha nu'i guí hongui pa gui 'yøtca ra nts'o'mui ngue'a guí honi pa gui 'yø'tua ra nts'o'mui nú'u to'oxa gamfrigui.”¹⁶ Nubyá nangui ne 'bai, ngue'a nuga go stá zo'i y go stá huan'a'i pa gui pεpcagui, ne pa gui damajuani ja ya ja'i de nú'a xcá hyandibya ne de nú'a ma ga u't'a'i 'mefa.¹⁷ Nuga go ma ga ñañ'a'i de ja yá 'yε ya xodyo ne de nú'u hingyá xodyo nuni habu dí peñ'a'i gui ma.¹⁸ Nuni ja guehni ma gui zofo ya ja'i pa da pata yá mfeni pa da 'ño ja ra maça ñot'i, ne ya hinda sigui da 'ño ja ra 'bexuui. Ne gui xip'u da 'uegue de ja yá ts'o'befi ra Satá, ne da mεpabi Ajuá ma Dada, ne da gamfrigui pa da hñanga ra mpumbi de yá ts'oqui, ne pa dyá metigui ngu gatho nú'u ma'ra xa nt'axca yá mfeni ngue'a xa gamfrigui.” Njaua guehna bi xicagui ra Zidada.

Ra apostol Pablo himrá ts'o'yøde de rá noya ra Zidada

¹⁹ Hangue njabu, ma nda'i Agripa, hindá nts'o'yøde de nú'a dá øde de mahets'i.²⁰ Hangue dá fudi dá zofo ya ja'i 'bestho de guehni Ndamasco, nepu dá ma pa Jerusale ne gatho ja ma'ra ya hnini Judea. Ne dá ma nehe habu bí 'bu nú'u hingyá xodyo, dá zofo gue da ñobri'u de yá ts'oqui ne da gamfri Ajuá, ne da 'yøt'a nú'a xá hño pa da hnequi gue majuani xa pata yá 'mui.²¹ Y hangue por guehna ma mixodyohu bi gūgagui ja ra ndanija ne mi ne xa hyogagui.²² Pe co rá mfats'i Ajuá asta nubya dí siguitho dí zofo nú'u ja yá nsu ne nú'u otho yá nsu. Y nuga nzantho dí ma ngu nú'a bi mangua ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá de nú'a mi pε'tsi da nja.²³ Nu'á mi ma gue ra Cristo nú'a xqui

hñuxa Ajuá pa da nda, mi pε'tsi te da thogui ndunthi ya ts'othogui asta hinda tho. Pe 'mefa de rá du'a go gue'a rá madi mi pε'tsi da yopa nte de ra du. Ne go gue'a mi ma da xipa ya xodyo ne nú'u hingyá xodyo de nú'a ra 'ra'yo te da umbi, ne nura 'ra'yo te'a nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i'u.

Ra apostol Pablo bi zofo ra nda Agripa

²⁴ Y nu mi mangua njaua ra cu Pablo pa bi ma hanja xqui hñapi, ra ora'a ra Festo bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi:

—¡Asta xcá 'bε ri mfeni, Pablo! Ngue'a oda ri mfeni de ya hε'mi xcá hñe'ti, hangue xcá 'bε ri mfeni.

²⁵ Pe nura cu Pablo bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Hinstá 'bε ma mfeni, ma hoga nda'i Festo, ngue'a nuga dí mangua nú'a majuani.²⁶ Nuni ra nda Agripa, nehni padi xá hño de nú'a dí ma, hangue nuga hindí tsu ga ña ja rá thandini. Dí padi xá hño gue nuni ya xa unga nguenda de gatho nú'a dí ma, ngue'a hinxa t'øt'e mant'agui.

²⁷ Ma zi hoga nda'i Agripa, ¿ha guí camfri nú'a bi mangua yá 'mehni Ajuá? Nuga dí padi gue nu'i guí camfri nú'a bi mañ'u.

²⁸ Nepu nura nda Agripa bi dadi ne bi 'ñena:

—Ya ma'na tui ri 'bedi pa gui jacagui ga camfri ra Jesucristo nehe.

²⁹ Hangue nura cu Pablo bi 'ñembabi:

—Haha, co rá mfats'i Ajuá da njabu, ne hinga hønse'i, nehe gatho núyu xa 'yøde nú'a stá mambya. Dí ne da gamfriyu ngu stá camfriga nehe, hønse hindí ne dra that'i co ya cadena ngu xra jagagui.

³⁰ Nepu de ya bi uadi bi ña ra cu Pablo, bi 'mai ra nda Agripa co ra Berenice ne ra Festo ne gatho nú'u mi huhuini.³¹ Ne bi njiqui'u pa bá ñase'u 'na ngu 'na, ne bi 'ñémbi:

—Hinte xa 'yøt'a nuna ra 'ñøhø pa rí 'ñepi da tho, nixi pa da mfadi.

³² Nepu ra nda Agripa bi 'ñembabi ra Festo:

—Ya xa za xa thehᵐa nuna ra 'ñøhø 'bᵘ hinxqui 'yadi da ma ja ma ndahᵘ ra Augusto Cesa pa ja dí tha'mbani nguenda 'bᵘ te xa 'yøt'e.

27

Ra apostol Pablo bri ts'ixa nts'ahni pa Nroma

¹ Y mi zø ra pa de nú'a xqui bengra ra nda Festo pa da mēncahe ja ra hai Italia, ra cu Pablo ne ma'ra ya 'yofadi bi t'ent'ua yá 'yε 'nara nda gá soldado mrá thuhu ra Julio nú'a 'na de yá soldado ra nda Augusto Cesa. Y núga drá Luca dá mε'be'ᵘ. ² Y bi zixcahe 'nara dānga motsa xqui 'ñehe de ra hnini Adramitio, ne dá pøñhe de guehni Cesarea pa dá 'raxhe ja ra ndehe dí mahe pa ja ra hai Asia. Nehe drí 'ñohe ra cu Aristarco nura me Tesalonica 'nara hnini de ra hai Macedonia. ³ Y rá hyax'a dá tsøñhe ja ra hnini Sidó. Y nura Julio xi bi nhyoja'i co ra cu Pablo ne bi umba nsequi da ma dua c'a'tsa ya cu nú'ᵘ mi 'bᵘ de guehni, ne pa bá t'umbi nú'a te mi honi. ⁴ Nepᵘ dá pøñhe de guehni Sidó dá thothe po ra lado mac'angui de ra hai Chipre nú'a o madetho ra ndehe. Dá øthe njabᵘ pa dá 'banpahe ra bᵘnᵘthi mi 'yo. ⁵ Ne dá 'raxhe ja ra ndehe dá 'ranthe manjuantho de ra hai Cilicia ne Panfilia, ne dá tsøñhe ja ra hnini Mira de ra hai Licia.

⁶ De guehni ra nda gá soldado ja bi zᵘhni 'nara motsa mrá me Alejandria de ra hai Egipto mri ma pa ja ra hai Italia. Nu'bú dá jᵘhe nú'a ra motsa'a pa dá thoguihe habᵘ ndrā mahe. ⁷ Ndunthi ya pa ndrí 'yohe 'ramats'ᵘ ja ra ndehe, xi xmá hñei pa dá tsøñhe gueta Gnido. Nepᵘ ngue'a mi 'yo ndunthi ra bᵘnᵘthi himi hocaguihe ga 'yohe, hangue dá 'rañhe gueta ra hnini Salmón, dá 'bañhe po lado mac'angui de ra hai Creta o madetho ra ndehe. ⁸ Xi dá 'yohe masque 'ramats'ᵘ ngue'a mi 'yo ndunthi ra bᵘnᵘthi himi hocje ga 'yohe xá hño. Y hingá 'me dá tsøñhe ja rá hyo ra ndehe habᵘ xqui thu'mbabi Ya Hoga Gosthi gueta ra hnini Lasea.

⁹ Ya xqui thogui ndunthi ya pa ndrí 'yohe ja ra ndehe, y ya ma'na xi xmá nts'uni pa ga 'yohe ngue'a ya mi ma da zøhø ya pa de ya tse, ne gue'bᵘ xi 'yo ndunthi ra bᵘnᵘthi. Hangue nura cu Pablo bi zofo gatho ya ja'i, ¹⁰ ne bi 'ñembabi:

—Compahᵘ, dí handi gue ma ga thohᵘ ndunthi ya ts'othogui má 'ñu, da za da yᵘi ra motsa con gatho nú'a te di cᵘ, ha nujá ga tuhᵘ nehe.

¹¹ Pe nura nda gá soldado himbi 'yøt'ua ncaso ra cu Pablo, ma'na bi 'yøta nú'a mi mānga ra 'yεt'amotsa ne nú'a to'o mrá mēti. ¹² Y ngue'a xmá nts'uni da gohni ra motsa ja Ya Hoga Gosthi pa nú'ᵘ ya pa'ᵘ de ya tse, hangue ndunthi nú'ᵘ to'o mi pani bi beñ'ᵘ gue ma'na xá hño da bøni de guehni pa xahᵐa xa zahᵐa xa zønga Fenice nú'a ja ja ra lado yᵘhyadi de ra xεca hai Creta, pa ja xa 'mᵘhᵐani'ᵘ nú'ᵘ ya pa de ya tse.

Ra data bᵘnᵘthi ja ra ndehe

¹³ Nepᵘ bi mᵘdi bi 'ño 'na tᵘi ra ndahi nú'a mri 'ñe ngue mac'angui, hangue bi beñ'ᵘ gue xá hño da sigui da thogui pa habᵘ mri ma'ᵘ. Hangue dá pøñhe de guehni habᵘ stí ntsayahe, ne dá 'bañhe gueta rá hyo ra hai Creta. ¹⁴ Nepᵘ hinga ya'a bi zᵘcje 'nara bᵘnᵘthi xi nts'edi mbrí 'ñehe ngue mahufi habᵘ ndrā mahe. ¹⁵ Nura bᵘnᵘthi'a bi duxa ra motsa ngue'a xi mi tse, ne himi tsa ga tsamhe. Hangue dá hεhe bi duts'i. ¹⁶ Dá thothe gueta 'nara zi xεca hai rá thuhu Clauda o madetho ra ndehe, ja ra lado habᵘ hints'ᵘ mi tse ra bᵘnᵘthi. Nu'bú ja dá pø'tsheni ra t'ᵘca motsa pa ja ra dānga motsa nú'a mri gut'i, pe xi dá henbahe. ¹⁷ Nepᵘ de ya dá pø'tshe ra t'ᵘca motsa, dá thathe co ya nthahi nura dānga motsa ne xi dá dᵘ'the pa hinda nhuati. Nepᵘ nú'ᵘ to'o mri 'yεt'a ra motsa, mi tsu da pø'tsa pa ja ra 'bomu ja 'nara t'ᵘca hai rá thuhu ra Sirte, hangue bi ja'ma ya dutu nú'ᵘ xqui thuxa maña de ra motsa pa da 'ño co ra ndahi, ne bi hopabi'ᵘ da duxa ra ndahi. ¹⁸ Ha

nurá hyax'a hinxqui tsayatho nú'a ra bñthi xi mi tse_{di}, hangue nu'ú bi fòta ja ra ndehe nú'u te mri du ra motsa. ¹⁹ Nepu nurá hñupa dá fòthe nehe ja ra ndehe ma'ra ya t'òt'e nú'u mi pɛpabi ra motsa. ²⁰ Bi thogui ndunthi ya pa hindá hanthe ra hyadi nixi ya tsøngue'a xi mi 'yo ndunthi ra bñthi, hangue ndí hu ma mñihe gue ya ma stá tuhmahe.

²¹ Ya mi pɛ'tsa ndunthi ya pa hinte stí tsihe, hangue ra cu Pablo bi 'mai madetho de guecje ne bi 'ñena:

—Compah, 'bu xcá 'yøhmahe nú'a dá xi'ah gue stá cohmahe ni Creta, nu'bú hinstá thohmahe núna dí thoh, ne hinxá 'medihma gatho nú'a stá 'beh. ²² Pe nubyá, oguí tu ri mñih, ngue'a ni 'na de guecje hinga ma ga tuh, masque ra motsa da nxeni ne da yui nuua ja ra ndehe. ²³ Ngue'a manxuui bi zocagui 'nara enxé bá penca Ajuá nú'a to'o dí camfri ne dí pɛpabi. ²⁴ Y nú'a ra enxé'a bi 'ñengagui: “Pablo, oguí tsu, ngue'a mahyoni gui tsønga Nroma habu bí 'bu ra nda Cesa, ne gui 'ba ja rá thandi'a, ne por gue'a'i Ajuá ma da ñanga de ra du núy guí pɛuiua ja ra motsa.” ²⁵ Hangue compah, nubyá dí xi'ah, oguí tu ri mñih, ngue'a nuga dí camfri gue Ajuá da suj, ngue'a dí camfri gue ma da njabu ngu nú'a bi xicagui rá enxé'a. ²⁶ Nu'a ma da nja, ma da 'yetc'ah ra ndahi ne ma dí zogah ja 'nara zi xéca hai o mbo ra ndehe.

²⁷ Ne ya mi pɛ'tsa 'net'ocat'a ndí 'yohe njabu co nú'a ra bñthi, ndí 'yohe ja ra danga ndehe nú'a rá thuhu Adria, mi 'yetc'ah ra ndahi pa habaraza. Ne ngu made ra xuui nú'u to'o mi ɛ'ta ra motsa bi mudi bi unga nguenda gue ya mi ma ga tsøñhe ja 'nara hai. ²⁸ Nu'bú bi mudi bi 'yeni hangu rá hñe ra dehe, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natema'ret'a ne 'rato metro rá hñe. Nepu dá thohe má ts'u de guehni pa ja ra hai, bi yopa 'yeni ma'na'qui, y ya mi pɛ'tsa ntsøca 'natemayoto metro. ²⁹ Y co ra ntsu da mfant'ui ya do nura motsa, bi ja'ma goho ya

bøja de møte ra motsa asta habu bi zudi ra hai pa ya hints'u bi ntihi nts'edi, y gathoguihe ga nehmahe ya xa hyats'i. ³⁰ Y nú'u to'o mi ɛ'ta ra motsa bi mámbi gue xahma xa za xa 'bathma'u, hangue nu'ú bi yopa ca'ma ra t'uca motsa ja ra ndehe mi mantho'u gue pa xa 'yent'a ma'ra ya bøja ja rá ñaxu ra motsa. ³¹ Hangue nura cu Pablo 'bestho bi xipabi ra nda gá soldado ne ma'ra ya soldado ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu núy da gai de guecua ja ra motsa, nu'bú hinda za ga pøñhe de guecua.

³² Nu'bú ya soldado bi dama hyeca ya nthahi de ra t'uca motsa ne bi døgue bi ma.

³³ Nepu rá hyax'a hamxuditho, ra cu Pablo bi xicje drí gathohe gue ga tsihe te ga tsihe, ne bi banteguihe bi 'ñenje:

—Nu'ah, ya øt'a 'net'ocat'a hinte xcá ah ne hinte xcá tsih. ³⁴ Dí bante'ih gui tsih te gui tsih, ngue'a guehna mahyoni pa njabu da nja ri ts'edih, ngue'a dí padi gue ni 'na de gue'ah hingu ma gui tuh.

³⁵ De mi manga njabu ra cu Pablo bi gu 'nara thuhme ne bi umba njamadi Ajuá ja yá thandi'u. Nepu bi heque, ne bi mudi bi zi'a. ³⁶ Nepu gathoguihe xi bi hñu ma mñihe, ne dá ñunihe nehe. ³⁷ Y núje ndí pahe ja ra motsa, ndí tsøxhe yo nthebe ne hñu'rate ne 'ret'ama'rato. ³⁸ Y ya de dá juahe dá ñuñhe ne dá niñah, nú'a ra trigo bi bongui dá fòthe mbo ra ndehe pa ma'na ya hinxmá hñu nú'a mri du ra motsa.

Ra motsa bi nxeni co rá ts'edi ra dehe

³⁹ Nepu de ya bi hyats'i, nú'u to'o mri 'yet'a ra motsa bi hyandi gue ya ma da zønga ja ra hai pe himi padi te ma hai'a. Ne bi hyanda 'nara luga ngu ra gosthi mbo ra zi xéca hai habu mri hnequi 'na xeni ra 'bomu guetbu rá hyo ra ndehe. Ne nu'ú bi beni xahma da za da zønga ra motsa asta habu mi ja ra 'bomu. ⁴⁰ Bi hyeca ya nthahi nú'u mi that'a ya bøja nú'u

mri gut'a mbo ja ra dehe. Nehe bi xo'tua yá nthahi nú'ua ya za dega nt'et'a motsa. Nepu bi pø'tsa ya dutu pa da daca ra ndahi ja rá ñaxu ra motsa. Nepu ra motsa bi 'yent'a ra ndahi gá ma ja rá hyo ra hai. ⁴¹ Pe bi zønga habu mi ja yoho yá ts'edi ra dehe, nepu bi 'yent'a ra motsa pa ja ra 'bomu. Ha nurá ñaxu ra motsa xi bi yu ja ra 'bomu, hangue ya himbi za bi 'ño. Ha nu de rí møte bi mudu bi nxeni co rá ts'edi ra dehe. ⁴² Nura ora'a ya soldado mi ne xa hyo gatho ya 'yofadi pa hinda 'ba'tuabi'ua dega ncunthe. ⁴³ Pe nura nda gá soldado bi hñacuabi'ua pa hinda hyo, ngue'a nu'á mi ne da ñanga ra cu Pablo. Nepu nu'á bi 'bepabi gue da mføte rá mudu pa ja ra dehe nú'ua to'o mi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, pa da zønga asta ja ra hai. ⁴⁴ Ha nu'ua ma'ra nú'ua to'o himi pa da 'raxa ja ra dehe dega nsaha, bi 'bepabi da gu 'ra 'na xeni ra za nú'ua xqui xø'tsa ra dehe de ja ra motsa. Y njabu ha, bi za bi zønga gatho'ua ja ra hai.

28

Ra apostol Pablo bi 'ño ja ra xeca hai rá thuhu Malta nú'a o madetho ra ndehe

¹ Nu ndá pøñhe gatho de ja ra dehe, ni 'na de guecje hindá jathe. Nepu ja dá pahe te rá hu nú'a ra hai habu dá tsøñhe. Gue'a 'nara xeca hai rá thuhu Malta o ja ra ndehe. ² Nepu nuya mengu de guehni xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i. Ne bi 'ñutcahe 'nara danga faspí pa dá mpa'the, ngue'a xi xmá tse 'nara 'ye mi 'uai. ³ Nepu ra cu Pablo bi xu 'raya za pa mi 't'ua ja ra tsibi. Y nura ora'a co ra pa bi bønga 'nara zatequ'eña habu xqui t'u ra tsibi, ne bi 'mat'a ja rá 'ye ra cu Pablo. ⁴ Y nu mi hyanda njabu nú'ua ya mengu de nú'a ra hai'a gue ra qu'eña mi zudi ja rá 'ye ra cu Pablo, mri 'ñémbi'ua 'na ngu 'na:

—Nuna 'ñøhøni pøde xa hñote. Nuní masque bi c'othma rá du de ja ra ndehe, pe nura ts'utbi xa zudi de guecua, ya hinda hopi da nte.

⁵ Pe nura cu Pablo bi huat'a rá 'ye ja ra tsibi pa bi dagui nú'a ra zatequ'eña, y hinte bi ja ra cu Pablo. ⁶ Gatho ya mengu de nú'a ra hai'a mi tømí gue xa hyandi xa nenga rá 'ye, o xa datho xa du. Mi tømtho'ua te xa thogui hmaha'a, pe nu mi hyandi gue ya hinte bi ja, nu'bá nu'ú bi pata yá mfeni. Nepu nu'a bi beñ'ua, gue nura cu Pablo mi gue'a 'nara zidada.

⁷ Guetbu de guehni ja mi jani yá hai 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Publio nú'a mrá nda de maxøgue nú'a ra hai'a. Nu'á xi bi 'yøtcahe ndunthi ra hñoja'i ne bi 'racje ntsaya hñu pa ja rá ngu. ⁸ Y nurá dada'a mi 'benga ja ra mfidi mri hñeni mri umba ra nzø ne ra nast'i. Y nura cu Pablo bi ma bá c'a'tsi pa bá apabi Ajuá por gue'a ne bi hñu'tsua rá 'ye. Nepu 'bestho bi ñani'a. ⁹ Y nu mi fadi njabu, bi zøhø ndunthi ya da'thi nú'ua myá mengu de nú'a ra hai'a, ne gatho bi ñani. ¹⁰ Ne xi bi numansuguihe, y nu ndá pøñhe de guehni bi 'racje gatho nú'a mi pa'di'ua gue da 'yøtcahe ra 'bedi má 'ñu.

Ra apostol Pablo bi zønga Nroma

¹¹ Dá 'buheni hñu nzaña con gue'ua. Nepu ja dá juhèni 'nara motsa nú'a xqui gohni nehe nú'ua ya pa dega tse. Nú'a ra motsa'a mrá me Alejandría 'nara hnini de ra hai Egipto. Ne de mbo ra motsa xqui thøteni 'raya c'oi de 'ra nú'ua t'embí ya ajuá, 'na de gue'ua rá thuhu ra Casto, ha nu ma'na rá thuhu ra Polu. ¹² Nepu dá tsøñhe ja 'nara hnini rá thuhu Siracusa, ja dá 'buheni hñu pa. ¹³ De guehni dá thoguihe mahuífi dá mahe ja rá hyo ra ndehe pa dá tsøñhe asta ja ra hnini Regio. Nepu rá hyax'a bi 'ño ra ndahi mri 'ñehe mac'angui, nepu rá yopa dá tsøñhe ja ra hnini Puteoli de ra hai Italia. ¹⁴ Ne de guehni ja dá nthèhèni 'raya cu nú'ua bi zixcahe pa ja yá ngu pa dá 'buheni con gue'ua hñato ma pa. Nepu de ya dá pøñhe de ra hnini Puteoli dá ma dí mahe ja ra hnini Nroma. ¹⁵ Y nuya cu de guehni Nroma ya mi pa'di gue ma ga tsøñhe, hangue nu'ú xqui bøni e da dacje ja ra da'ñu nú'a mri ma Nroma, gueta ra tai de ra t'ua

hnini rá thuhu Foro de Apio ne ra hnini rá thuhu Hñu Ngu. Ha nu mi hyanda ra cu Pablo nú'ya cu, nu'á bi umba njamadi Ajuá ne bi hñu rá mui ne xi bi johya'a. ¹⁶ Nepu de dá tsøñhe Nroma, ra nda gá soldado bi 'yent'ua ja rá 'ye ra nda gá nsufadi nú'ya 'yofadi mri zi'a. Pe nura cu Pablo bi umba nsequi pa bi ts'ixa 'nambu bá 'bui, ne bá 'bahuini'a 'nara soldado pa bi su.

Ra apostol Pablo bi mambará noya Ajuá nuni Nroma

¹⁷ Ne rá hñupa de xqui zonga ra cu Pablo nuni Nroma, bi zohna gatho ya nda gá xodyo nú'ya mi 'buhni. Nepu de ya xqui munts'i bi 'ñembabi:

—Ma cu'ihu, masque núga hinte stá ø'tua ma mixodyohu, nixi stá øt'a 'nara nts'o'mui co nú'ya yá nzai ndu ma dadahu, pe masque hinte stá øt'e, nuga bri jagagui nts'ahni nuni Jerusale ne bi t'entc'a ja yá 'ye ya me Nroma. ¹⁸ Pe nu ndá nhyanthyahe, himbi ts'utcagui ni 'nara ts'oqui te stí øt'e pa xa hyocjhma'u, hangue nu'á mi ne da hyegagui. ¹⁹ Pe numa mixodyohu de guehni himbi ne'u gue da thegagui, hangue ma'na xá hño dá adi ga ehe pa guecua pa go da hñamga nguenda ma ndahu ra Augusto Cesa, pe hingue pa e ga ñapabi ma mixodyohu. ²⁰ Hangue stá zon'ahu pa ga ñahu. Nuga dí 'bacua ja ri thandihu dí that'i co ya cadena ngue'a dí tø'mi nú'a ra hña'ti xa ñatcaguihu Ajuá núju dyá me Israelhu.

²¹ Nu'bá nuya nda gá xodyo bi 'ñemba ra cu Pablo:

—Nuje ni 'nara he'mi hinte stá hañhe de guehni Judea de gue'a'i, ne ni 'na de gue nú'ya ma mixodyohu xqui 'ñehe de guehni hinte xa xicje de gue'a'i, nixi xa ñap'a'i. ²² Dí ne ga øhe nú'a guí ma de nú'a guí camfri, ngue'a dí pahe gue haburaza ñama'ñu ya ja'i de nuna ra 'ra'yo jamfri.

²³ Nepu bi mámbi'u te ra pa mi ma da yopa ña'u ma'na'qui. Y nu mi dat'a nú'a ra pa'a xqui mañ'u, ndunthi de

gue'u bi zonga habu mi 'bu ra cu Pablo. Desde mi xudi bi mudi bi ña'a asta mi nde tobya mi zofo ya ja'i de hanja ri manda Ajuá. Nú'á mi ma de rá ley ra Moise ne gatho nú'a xqui 'yofo ma'ra yá 'mehni Ajuá, pa nu'á da gamfri nehe gue ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a to'o bá pehna Ajuá pa da nda.

²⁴ Nepu 'ra de gue'u bi gamfri nú'a mi mangan ra cu Pablo, pe nu ma'ra himbi gamfri. ²⁵ Ne 'ra de gue'u bi ntsanoyase ne bi mudi bi ma'u. Pe ante da ma'ura cu Pablo bi 'ñembabi'u: —Go gue'a majuani bi manga ra badi Isaia po rá Maca Ndañi Ajuá bi xipa ndu ma dadahu, ne bi 'ñena njaua:

²⁶ Rí ma ua xipa nuya ja'i:

Ma gui 'yødehu, pe hinda zo ri mfenihu, ma gui hyanthu, pe hingui ma gui pahu te rí bøni nú'a gui hyanthu.

²⁷ Ngue'a xi xa megui ri mfenihu, ne hingui ne gui hñuxhu nt'øde nú'a guí ødehu,

ne hingui ne gui pahu nú'a guí hanthu.

Nu'ahu hingui ne gui hanthu,

nixi gui 'yødehu,

nixi gui pahu,

ngue'a hingui ne gui ntsø'mhu pa ga pun'a ri ts'oquihu.

Guehna manga ra Maca T'ofu.

²⁸ Hangue pahu xá hño gue desde nubya ma da t'umbabi ra noya dega mpøhø nú'u hingyá xodyo. Nuga dí camfri gue nu'á ha, ma da 'yøde ne da gamfri.

²⁹ Ne nu mi uadi bi manga njabu ra cu Pablo, ya xodyo bi ma ne mri ntsanoya sehe'u.

³⁰ Ha nura cu Pablo bi 'muhni maxøgue yo njeya ja 'nara ngu dega njut'i, ne mi umba ntsaya gatho nú'u mi tsøni pa da ñau. ³¹ Ne mi zofo ya ja'i hanja go ri manda Ajuá, ne mi xipabi'u de ra Zidada Jesucristo. Himi tsu da ña, ne hinto mi hacuabi'a.

RA ROMANU RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRĪ ME NROMA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Nroma

¹ Núgui drá Pablo, rá 'bēgogui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuā ra Dada bi zoncagui pa ga 'ñapostol, ne xa hñuxcagui pa ga māmba rá maça hoga noya'a.

² Nuna maça hoga noyana, guehna bi ñagui maya'b_u Ajuā ja ra Maça T'ofu nú'a bi 'yofo yá 'mehni'a. ³ Y nuna maça hoga noyana xicj_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o rá T'_u Ajuā, ne utcaguih_u gue nú'a ra T'_u'a, de rá ndo'yo, bá ehe de rá ji ra nda Davi, ⁴ pe de rá ndahi xá nt'axi bi fadi gue go gue'a rá T'_u Ajuā, ngue'a co rá danga ts'edi bi yopa nte de ja ya du. ⁵ Po rá ngue'a, Ajuā xa 'racagui ra 'bēfi dega apostol pa ga mānga ra maça hoga noya gatho ja ya hnini, pa da gamfri_u ne da 'yote Ajuā. Guehna ra 'bēfi dí pēfi pa nuya ja'i da nsundabi rá maça thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁶ Hangue nehe nu'ah_u, Ajuā xa zohn'a'ih_u pa gui tēnh_u ra Zidada Jesucristo.

⁷ Hangue dí op'ah_u gatho'ih_u zi cuh_u guí 'buh_u Nroma, nú'ah_u xi ri mā'ah_u Ajuā ne xa zohn'a'ih_u pa gui nt'axquih_u. Ajuā ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Ra apostol Pablo ne da zonga ya cu me Nroma

⁸ Nuya ya mudi noya dí op'ah_u ja ma carta, dí xi'ah_u gue dí umba njamadi Ajuā ma Dadah_u por gatho'ih_u de rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a hab_uraza ja ra ximhai hmā gue xi xcá camfrih_u xá hño. ⁹ Ajuā dí pēpabi con gatho ma coraso pa da ntunga nú'a ra maça hoga noya nú'a hab_u xicj_u de

rá maça T'_u'a, y nu'á go gue'a padí gue nzantho dí apabi'a por gue'ah_u.

¹⁰ Masque stá tømā ndunthi ya pa pa ga mab_u ga tsøñ'ah_u, pe hinstá tsaya ga apa Ajuā pa da xoga ra gosthi pa da za ga mab_u 'nitho. Hønse go dí tømā nú'a ra pa da mañ'a Ajuā pa ga mab_u. ¹¹ Ngue'a xi dí ne ga mab_u ga 'bui con gue'ah_u pa da za ga u't'a'ih_u ra mfađi nú'a xa 'ñutcagui ra Maça Ndađi, pa ma'na da nja ri jamfrih_u. ¹² Y dí mā gue numa jamfrih_u da 'racj_u ra ts'edi 'na ngu ma'na. Nuri jamfrih_u da jaqui ma'na da zε ma jamfri, ha numa jamfriga da ja'ah_u ma'na da zε ri jamfrih_u nehe, ngue'a 'nat'a ma jamfrih_u.

¹³ Ne dí ne gui padih_u, ma zi cu'ih_u, gue ndunthi ya i'qui stá huts'i ga mab_u ga tsøñ'a'ih_u, pe tobya hinxa za. Dí ne ga mab_u pa ga fax'ah_u ngu stá faxes ma'ra ya cu ja ma'ra ya hnini. ¹⁴ Ngue'a xuá 'bencagui ga xipa gatho ya ja'i nuna maça hoga t'øde de ra mpøhø, hangue mahyoni gatho ga zofo, ngu nú'ā ña griego ne ngu nú'ā ña ma'ra ya hñaqui, ngu nú'ā ya bamhya ne ngu nú'ā hinte yá fadi. ¹⁵ Hangue nú'a ra pa go da ne Ajuā, nugu xi dí ne ga mab_u pa ga mānga ra maça hoga t'øde nehe nub_u Nroma.

Rá ts'edi ra maça hoga t'øde

¹⁶ Hindí ntsa pa ga mānga ra maça hoga t'øde, ngue'a go gue'a 'nara noya dega ts'edi nú'a xuá pēhna Ajuā pa da pøhø gatho nú'ā to'o da gamfri, ra mudi ya xodyo, nep_u gatho nu ma'ra ya ja'i. ¹⁷ Nuna maça hoga t'ødena udi gue Ajuā mā gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'ā to'o camfri, y nu'á 'bui xá hño co Ajuā hønse po yá jamfri. Mā njab_u nehe ra Ndađjua T'ofu hab_u ena: "Nu'a tó'o xa gamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, nú'á pē'tsa 'nara 'ra'yo te."

Yá thai tu ya meximhai

¹⁸ Ajuā utuabi ya meximhai tengu rá ndangui rá cue'a, ne brí nhyoqui'a pa dua pēhna ra castigo de mahets'i pa da zudi nú'ā ya ts'o'yøde hingui ne da 'yøt'e xá hño. Ajuā ri ncue

ngue'a nuya ja'i masque pa'di gue 'bui Ajuá ne pa'di te rí 'ñepi da 'yøt'e'u, pe hingui øt'e, nu'ú ri sigui co yá 'ñaqu'equ'ei ne yá ts'oqui. ¹⁹ Gatho nú'a te da za da fa'di de Ajuá, nu'ú xa t'utuabi xá hño, y nu Ajuá go guesε xa 'ñutuabi'u. ²⁰ Desde nú'bui Ajuá bi hyoca ra ximhai, desde gue'bui, Ajuá bi 'ñutuabi'u tengu rá 'múi'a. Gatho nú'u ya t'øt'e ri hnequi, gue'u utuabi ya ja'i tengu rá 'múi Ajuá nú'a hini hnequi, y njabu ri hnequi gue Ajuá 'bui ne ja rá ts'edi pa nzantho. Hangué ya ja'i hingui tsa te da da'di de nú'a te xa 'yøt'e'u. ²¹ Nu'ú, masque bi ba'di Ajuá, pe himbi ne bi nsunda'u ngu rí 'ñepi, nixi bi umba njama'di de gatho ya hño xa hñani'u. Nu'a bi 'yøt'e, bi ts'oca yá mfeni ne bi megui yá coraso pa himbi za bi ba'di nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ²² Masque mi eñ'u gue xi myá bamhya, pe hinte myá fa'di. ²³ Hangué bi zogui nú'a ra sɔcambeni mi 'ñepi da umbabi Ajuá nú'a xá nsunda ne pe'tsa ra te nzantho, pa go bi xɔcambeni ya c'oi nú'u xa thoqui ngu yá 'bai ya ja'i nú'u pe'tsi da du, nehe ya c'oi nú'u xa thoqui ngu rá 'bai 'nara ts'int's'u, ne nú'u ngu rá 'bai 'nara mbo'ni, ne nú'u ya c'oi dega qu'eña.

²⁴ Hangué Ajuá bi hyetho ya meximhai pa bi 'yøt'a gatho nuya ts'onc'at'i mi beni ja yá mfeni, y njabu bi 'betua sehe yá tsa yá ndo'yo'u. ²⁵ Ngue'a nuya meximhai'u bi zogui nú'a Ajuá majuani pa go bi dena nú'u t'embabi gue go gue'u Ajuá; y nuya ja'i'u go bi nsunda nuya t'øt'e nú'u xa hyoca Ajuá, hingo bi nsunda Ajuá to'o bi hyoca gatho, ne xá nsunda rá thuhu'a pa nzantho.

²⁶ Hangué Ajuá bi hyetho'u pa bi 'ño ja yá hne dega 'betsa, asta ya 'behña bi hñuxui yá mi'behñau hingo hønse co ya 'ñøhø ngu nú'a xqui manda Ajuá. ²⁷ Nehe ya 'ñøhø bi me'tsa 'nara ts'onc'at'i pa da hñuxui yá mi'ñøhøui hingo hønse co ya 'behña, y njabu 'ñøhø co 'ñøhø bi 'yøt'a ra t'øt'e xi xá nts'o. Hangué ja guesε'u bi hñani nú'a

mi 'ñepi da hñani'u por yá ts'ot'øt'e.

²⁸ Nehe nguetho himbi ho da beni'u de Ajuá, hangué nu Ajuá bi hyetho'u pa bi beni ya mfeni xá nts'o ne pa bi 'yøt'e nú'a himri 'ñepi'u, ²⁹ ne bi 'yøt'e'u ya t'øt'e hingui ho, ne bi me'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'omfeni. Myá nduste, myá hyote, myá 'yøt'atuhni, myá hyate, myá ts'o'múi, myá nønte, ³⁰ mi ju'tsua ya nc'uamba ma'ra, mi utsa Ajuá, myá 'ñaqu'equ'ei, mri 'ñexa sehe, mi beni hanja da za da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o, myá ts'o'yøde co yá dada yá nana. ³¹ Bi ts'oca yá mfeni hangué himi pa'di nda'a ra hño nda'a ra 'ñu, ne himbi cumpli yá noya. Ne himbi me'tsa ra hmate co yá ja'i, ne himbi me'tsa ra huecate. ³² Nehe nubya njabu, masque pa'di ya ja'i nú'a te xa ma Ajuá, gue nu'u tó'o øt'a nuya t'øt'e'u rí 'ñepi da du, pe masque pa'di njabu, pe nu'ú øt'e nuya ya ts'ot'øt'e, y hingue hønse øt'e, nehe ri johyau nú'u ma'ra to'o handi'u øt'a njabu nehe.

2

Ajuá ma da hñ'a'mba nguenda yá ts'oqui ya ja'i co ra hoga ts'utbi

¹ Hangué dá ngu'a dá ngu, otho te grí ncøni nú'i guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, ngue'a nú'a ra ora guí 'yø de nú'a te øt'a ma'ra, nu'í guí ncondena sehe, ngue'a guí øt'a nehe ngu øt'a nú'u ma'ra. ² Dí pa'dihue gue Ajuá ma da hñ'a'mba nguenda co ra hoga ts'utbi nú'u to'o øt'a ya ts'oqui. ³ Hangué 'bu nú'i guí 'yø de ma'ra ne guí øt'a nehe ngu øt'e'u, oguí beni gue ma gui mpont'ui rá cue Ajuá nú'a ra pa da hñap'a nguenda. ⁴ Oxqui beni gue ngue'a Ajuá xi ra hoja'i con gue'i ne xa ze't'a ri nts'o'múi ne astabya hinxa castiga'i, gue nu'i da za gui sigui gui 'yøt'a ya ts'oqui. Pa'di gue Ajuá ra hoja'i con gue'i pa gui ñobri. ⁵ Pe nu'í hingui ne, ngue'a xi rá me ri coraso ne hingui øde ne hingui ñobri, hangué ma'na ma da castiga'i nú'a ra pa da hnequi rá cue Ajuá pa da 'yøt'a rá hoga ts'utbi'a. ⁶ Y nu'á ma da

umbabi nú'a rí 'ñepabi cada 'na ngu nú'a xa mēfi. ⁷ Nu'á ma da umba ra te pa nzantho nú'u to'o xa hyomba rá nsunda ne xa hyoni pa Ajuá da 'ñe'tsua yá nsu ne xa hyonga ra te pa nzantho, ne hinxa zabi xa 'yøt'a ya hoga 'bēfi. ⁸ Pe pa ya ts'o'yøde nú'u 'met'o go øt'a nú'a hingui ho, ne hingo ne da 'yøt'a nú'a xá hño, Ajuá ma da umbabi'u 'nara castigo con gatho rá cue. ⁹ Ma da nja ya danga ugui ne ya dumai pa gatho nú'u ya ja'i øt'a ya ts'oqui, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i. ¹⁰ Pe Ajuá ma da cu'ta ja rá nsunda gatho nú'u to'o xa mēfi ya hoga 'bēfi. Nehe ma da 'ñe'tsua yá nsu ne da umba ra hoga'mui, rá mudi pa ya xodyo, nepu pa gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹ Ngue'a Ajuá hinda ma da huah-nitho ya ja'i nura ora da hña'mba nguenda'u. ¹² Ajuá ma da hña'mba nguenda gatho ya ja'i mahyεgui, ngue'a gatho nú'u to'o xa 'yøt'a ya ts'oqui masque hinxa batua rá ley ra Moise, nu'á ma dra tha'mba nguenda ne dra castiga nsingue da the'ta ra ley; ha gatho nú'u bi badi ra ley ne himbi 'yøt'a nú'a ma, nu'á ma da tha'mba nguenda ngu nú'a manga nú'a ra ley'a. ¹³ Ngue'a hingue nú'u xa 'yødetho rá ley ra Moise gue go gue'u 'bui xá hño co Ajuá, hina, pe nú'u to'o øte ra ley ha, go gue'u ma da hma gue hinte ma ts'oqui tu. ¹⁴ Ne nú'a ra ora nuya ja'i hingyá xodyo øt'a sehe'u nú'a xá hño ngu nú'a manga rá ley ra Moise, njabu ri hnequi gue pe'tsa sehe 'nayá ley, masque hinxa badi rá ley ra Moise. ¹⁵ Ja gue'u ri hnequini 'nara ley ngu xa nt'ofu ja yá coraso. Nehe nu'á pe'tsa 'nayá ts'edisε pa da badi ua xá hño nú'a øt'e'u ua hina; nehe yá mfeni xipabi gue hingui ho nú'a øt'e, o ja ra ora xipabi gue xa 'yøt'a xá hño. ¹⁶ Nehe ma da njabu nú'a ra pa'a sta 'yøt'a ra nsuca uenda Ajuá ngu nú'a gra 'mui yá mfeni ya ja'i, masque nú'a xqui beni mant'agui'u. Ne nú'a to'o ma da hña nguenda go ma Zidadahu ra Jesucristo. Njabu udi ra maça hoga

noya nú'a xa 'bencagui ga ma.

Ya xodyo ne ra ley nú'a bi 'yofo ra Moise

¹⁷ Nu'i xodyo, guí beni gue ja ri nsu ngue'a grá xodyo, ne guí camfri gue guí 'bui xá hño ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ne grí 'ñets'i ngue'a guí nsunda nú'a ra Ajuá majuani, ¹⁸ ne guí patua rá paha'a, ne guí padi guí huahna nú'a xá hño ngue'a njabu u't'a'i ra ley. ¹⁹ Ne nu'i guí camfri gue da za guí cahna ma'ra ya ja'i ja ra uenda ya goda, y guí ngu 'nara ñot'i pa nú'u 'bui ja ra 'bexuui. ²⁰ Y guí camfri gue da za guí utui ma'ra ya ja'i nú'u 'ñena ya t'ubatsitho hinte yá fadi, ngue'a nú'a ra ley guí pe'tsi ja xcá tsuhni ra hoga mfadi ne nú'a majuani. ²¹ Nú'i guí utui ma'ra, ¿hanja hingo guí øt'e nehe nú'a guí udi? Y nú'i guí ma gue hinda mpe 'na, ¿ha gue nu'i hingui mpe? ²² Nú'i guí ma gue hingui tsa da ts'inga 'nara medinthati, ¿ha gue nu'i hingui øt'a njabu? Nú'i guí utsa ya c'oi, pe ¿ha gue hingui mpe ja yá nija'u? ²³ Nú'i grí 'ñets'i ngue'a guí pe'tsua rá ley ra Moise, ¿ha gue hingui 'betua rá tsa Ajuá ngue'a hingui øt'a nú'a manga nú'a ra ley'a? ²⁴ Hangué ja ra Maça T'ofu 'nará 'mehni Ajuá bi xipa ya xodyo ne bi 'ñembi: “Ya ja'i nú'u hingyá xodyo ñama'ñu de Ajuá po rá ngue'ahu.”

²⁵ Nubyá nura circuncisio go gue'a ngu 'nara seña nú'a xa thuts'i ja ri ndo'yohu ne go gue'a ra nt'udi de ra cohi nú'a bi gohi Ajuá co ndu ri dadahu ra Abrá. Nú'a ra seña'a da max'ahu ndunthi 'bu guí 'yøthu nú'a manga ra ley. Pe nu'bu hingui øthu ngu manga ra ley, nu'bu ra nt'udi de ra cohi ja ra uenda hinga ra nt'udi. ²⁶ Nehe nu'bu nú'u ya ja'i hingyá xodyo nú'u to'o hingui pe'tsa nuna seña, nu'bu nú'u pefi ya hoga 'bēfi ngu nú'u manga ra ley, nu'bu nehe'u Ajuá ma da hyandi gue ja ra uenda pe'tsa nú'a ra seña de ra cohi. ²⁷ Ne njabu nú'a to'o hingrá xodyo, ma da 'ñudi gue nu'i grá 'yøt'ats'oqui, ngue'a nu'á

desde bi 'm̄ai xa gohi rá ndo'yo ngu bi hyoca Ajuá nsi ra seña pe xa 'yøt'a ya hoga 'b̄efi ngu nú'ũ m̄anga ra ley, ha nu'i guí pe'tsa ra seña de ra cohi ne guí pe'tsa rá ley Ajuá nt'ofó, pe hinguí øte nura ley'a. ²⁸ Hangue ra xodyo xi majuani hingo nú'a de rá 'baitho, ne ra seña xi majuani hingo nú'a hnequi de thi ja rá ndo'yo. ²⁹ Pe nu'a xi majuani ra xodyo, gue'a nú'a to'o øta Ajuá ja rá coraso, ha nu'a ra seña xi majuani, gue'a nú'a ja mbo ja rá coraso 'na, nú'a ra seña xa 'yøt'a Ajuá ja rá te 'na, hingue nú'a t'øt'e ja rá ndo'yo ngu xa nt'ofó ja ra ley. Y nú'ũ to'o xi majuani ya xodyo ngue'a øta Ajuá ja yá coraso, go gue'ũ ma da 'ñe'tsua yá nsu Ajuá, hingo ya ja'i.

3

¹ Nu'bú, ¿te ma'na ra mfats'i pe'tsa ra xodyo? O ¿te ma mfats'i hani de ja ra seña de ra cohi? ² Nduñthi ya mfats'i pe'tsa ya xodyo nú'a hingui pe'tsa nú'ũ ma'ra ya ja'i. 'Na de nuya mfats'i'ũ gue'a gue Ajuá bi umba rá noya'a pa go bi su'ũ. ³ 'Ra de gue'ũ himbi gamfri nú'a bi ña'tuabi'ũ Ajuá, pe nu'a hingui ne da 'ñena gue Ajuá hinda ma da cumpli nú'a xa ñagui. ⁴ Hanja hina, nu'a ma da cumpli nú'a xa ñagui. Ajuá hinga ma ga ec'uambahũ, ma'na xá hño ga beñhũ gue gatho ya ja'i go ya c'uamba y hingo Ajuá. Ngu m̄anga ja ra M̄aca T'ofó habũ sipa Ajuá njaua ne ena: Ma da f̄adi gue go gue'i guí m̄anga majuani, y ma gui ntate nú'a ra pa da 'ñec'uamba'i ya ja'i.

⁵ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: "Nu'bũ ma ts'oquihũ japi da hnequi tengu rá hoga'm̄ai Ajuá, nu'bú ¿ha gue ra hoga ts'utbi da castigaguihũ?" Njabũ m̄anga nú'ũ ma'ra ya ja'i, hingo dí m̄angá. ⁶ Hina, nujú hinda za ga beñhũ ngu beñ'ũ. Ngue'a nu'bũ di njabũ ngu nú'a m̄añ'ũ, nu'bú ¿hanja da za da 'yøt'a ra ts'utbi'a co ra ximhai?

⁷ 'Nara ja'i tsa da 'ñena njaua: "Nu'bũ por 'nara nc'uamba ga m̄a ga japi da hnequi rá nsunda Ajuá

ngue'a ja ri hnečni gue Ajuá cumpli rá noya, nu'bú ¿ha gue rí 'ñepabi da castigagui?" ⁸ Ne asta da za da 'ñena 'nara ja'i gue 'na da za da 'yøt'a nú'a xá nts'o pa da nja ra hño. 'Ra xa guscagui ra nc'uamba y 'bai m̄añ'ũ gue guehna dí udi. Nuya ja'i'ũ rí 'ñepabi da secuabi 'nara castigo.

Gathoguihũ dí tuhũ ya thai

⁹ Hangue ¿te ga beñhũ? ¿Ha gue ga beñhũ gue nú'ũ dyá xodyohũ ma'na dí 'b̄ahũ xá hño que ma'ra ya ja'i? Hina, hingui tsa; ngue'a ya stá m̄a gue gathoguihũ, ngu ya xodyo ngu nú'ũ hingyá xodyo, gathoguihũ dí ohũ ja rá 'yε ra ts'oqui. ¹⁰ Hangue ra M̄aca T'ofó enga njaua:

Jo'o ni 'na nú'a hindi tu ya ts'oqui. Haha, jo'o ni 'na.

¹¹ Jo'o ni 'nara ja'i nú'a strá nt'axi rá mfeni,

ne jo'o ni 'na to'o di honi Ajuá.

¹² Gatho'ũ ya ts'o'yøde, gatho'ũ xa nts'oqui.

Ni 'na hingui øt'a xá hño, haha ni 'na.

¹³ Yá ne'ũ xá nts'o, nja ngu 'nara nt'agui xots'i;

ne nzantho hate'ũ.

Nehe xá nts'uni yá ne, nja ngu rá ne ra qu'eñã nú'a hote.

¹⁴ Pøni ya ts'one de yá ne, ne ya noya dega cue.

¹⁵ Co 'na t̄ai nu'ú da ma hnest'ihí pa da hyo yá miq'eiui.

¹⁶ Habũraza 'yo'ũ øt'a ya nhuati ne tsogui ya ugui,

¹⁷ y hinxa b̄adi'ũ hanja da 'm̄ai'ũ te rá 'ñenthó.

¹⁸ Y nu'ú ni ts'ũ hingui tsupabi rá cue Ajuá.

¹⁹ Nubyá dí padihũ gue nú'a m̄anga ja rá ley ra Moise, m̄a pa nú'ũ to'o 'bũ ja nú'a ra ley'a pa da me'tsa yá tsa y da go'ta yá ne, pa njabũ nu'ú ne gatho ma'ra ya ja'i de ra ximhai da dø'ma nú'a ra castigo ma da hñani de Ajuá.

²⁰ Ngue'a ni 'nara ja'i hinxa 'yøt'e gatho nú'a manda ja ra ley. Hangue enga ja ra M̄aca T'ofó gue Ajuá hinda ma da m̄a gue ni 'nara ja'i hingui tu ra ts'oqui, masque da 'm̄ai'ra da 'ñena

gue xa 'yøt'a ngu nú'a mǎnga ra ley. Ngue'a nu'araza ra ley xo'tsuabi yá ts'oqui ya ja'i.

Ra mpøhø bí ehe po ra jamfri

²¹ Pe nubya Ajuǎ xa 'ñudi 'nara hño pa ra meximhai, y nura hño'a, nú'a hanja grá 'bǎhǎ xá hño ja rá thandi'a. Pe nura hño'a hingui pǎ'tsi te da nu ni co ni 'nara ley, masque ja dí mǎhma ja rá ley ra Moise ne ja nú'a bi 'yofoma'ra yá 'mǎhni Ajuǎ. ²² Nuna dǎnga hñoǎ mǎ gue nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ya 'bǎi xá hño ja rá thandi Ajuǎ. Y nuna hñoǎ ja pa gatho nuto da gamfri'a, ngue'a gatho ya ja'i mahyεgui, gue dra xodyo gue hindra xodyo. ²³ Y gathoguihǎ dyá 'yøt'ats'oquihǎ, ne ni 'na de guecjǎ hingui tsa ga 'yohǎ xá hño ngu ri ho Ajuǎ. ²⁴ Pe nu'á xi ra hoja'i, hangue mǎ de rá pahase gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhǎ ngue'a dí camfrihǎ ra Zidada Jesucristo. Ajuǎ tsa da mǎ njabǎ ngue'a ra Zidada Jesucristo ya bi gutca ma thaihǎ. ²⁵ Ajuǎ bá pǎhna ra Zidada Jesucristo pa bi du ja ra pont'i ngu 'nara hña'ti, pa bi hña'ga ma ts'oquihǎ po rá mǎca ji bi mani, pa njabǎ nu'a tó'o da gamfri'a ya hinda ma da zǎtua rá cue Ajuǎ. Njabǎ bi 'yøt'a Ajuǎ pa bi 'ñudi rá hoga ts'ǎtbi, masque himi hnequihmǎ ngue'a po rá mǎca pasencia hinxqui castiga ya ja'i nuya pa xqui thogui. ²⁶ Ha nubya, po rá du rá T'ǎ, Ajuǎ bi 'ñudi rá hoga ts'ǎtbi, ne nu'á mǎ gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'ǎ to'o camfri ra Zidada Jesu.

²⁷ Hangue nubya hingui tsa to da 'ñets'i. 'Bǎ xa za 'na xa mǎ ya hoga 'bǎfi ngu nú'ǎ mǎnga rá ley ra Moise pa xa mpøhøhma, nu'bǎ xa zahmǎ xa 'ñets'i. Pe nuto ya hinte ma ts'oqui tu ngue'a xa gamfri ra Zidada Jesucristo, nu'á hingui tsa da 'ñets'i. ²⁸ Ngue'a dí pǎhǎ xá hño gue Ajuǎ mǎ gue ya hinte ma ts'oqui tu nú'a to'o camfri ra Zidada Jesu nsinque te da nu co ya 'bǎfi de ra ley.

²⁹ ¿Xi ha gue Ajuǎ go ra Ajuǎ nsøtho pa ya xodyo? ¿Ha hingrá Ajuǎ nehe

pa nuya ja'i hingyá xodyo? Haha, go gue'a ra Ajuǎ nehe pa gue'ǎ. ³⁰ Ngue'a 'nat'a Ajuǎ 'bǎi, y nú'á mǎ gue ya hinte ma ts'oqui tu ya xodyo nú'ǎ pǎ'tsa ra seña de ra cohi ja yá ndo'yo nú'bǎ camfri ra Zidada Jesucristo. Nehe go guet'a Ajuǎ mǎ gue nehe nú'ǎ hingui pǎ'tsa ra seña ja yá ndo'yo ya hinte tu nú'bǎ camfri'ǎ ra Zidada Jesucristo. ³¹ ¿Ha gue dí puthǎ rá ley ra Moise ngue'a dí udihǎ ra jamfri de ra Zidada Jesucristo? Hina, hinda za da feni njabǎ, ngue'a nujǎ ma'na dí umfǎ rá ts'edi nura ley'a.

4

Ra Abrá himbi mpøhø po nuya hoga 'bǎfi bi 'yøt'e

¹ Xi ra Abrá nú'a ma mǎdi dadahǎ nújǎ dyá xodyohǎ, ¿te rá 'bǎ da za ga beñhǎ 'bǎ de gue'a? ² Nu'bǎ Ajuǎ xa mǎhma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu por yá hoga 'bǎfi mi øt'e, nu'bǎ nú'á xa zahmǎ xa 'ñets'i. Pe hina, himbi za bi 'ñets'i ja rá thandi Ajuǎ. ³ Ngue'a ra Mǎca T'ofø engǎ njaua: “Ra Abrá bi gamfri gue mi ma da hña'ni nú'a bi ñǎ'tuabi Ajuǎ, hangue Ajuǎ bi mǎ gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu.” ⁴ Nu'bǎ 'nara ja'i øt'a 'nara 'bǎfi, nurá thǎhǎ da t'umbi hingui t'umtho co ra hñoja'i; t'umbabi ngue'a xa mpǎfi ne thupi. ⁵ Pe nura ja'i to'o camfri Ajuǎ ne camfri gue hingue po yá hoga 'bǎfi da za da mǎ Ajuǎ gue ya hinte ma ts'oqui tu, nura ja'i'a, Ajuǎ da mǎ gue ya hinte tu ngue'a bi gamfri'a. ⁶ Nehe ra Davi xicjǎ gue Ajuǎ mǎnga nuna noyana dega japi. Nu'á ena gue Ajuǎ mǎ gue 'nara ja'i ya hinte ma ts'oqui tu nsinque da 'yǎ'tua nguenda de yá 'bǎfi. ⁷ Ra Davi bi 'yofø njaua: Njapi ndunthi nú'a to'o xra pumba yá ts'oqui.

⁸ Haha, njapi ndunthi nú'a hingui mǎ Ajuǎ te xa 'yøt'e.

⁹ Xi nuna ra noya dega japi mǎnga Ajuǎ, ¿ha gue mǎ pa gatho ya ja'i, o hønse pa nú'ǎ pǎ'tsa ra seña de ra cohi bi gohi Ajuǎ co ya xodyo? Hina, nu'á

ma pa gatho. Dí padihue gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a bi gamfri'a. ¹⁰ ¿Hague ra Abrá mi pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo nura ora'a o hina? Hina, himi pe'tsta nú'a ra seña'a, mi 'batho njabue. ¹¹ Nura seña de ra cohi bi thu'tsua ja rá ndo'yo pe asta 'mefa; y nura seña'a gue'a ngu 'nara seyo bi hñu'tsuabi Ajuá pa da fadi gue ri muui nú'a xqui mañ'a gue ra Abrá hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a bi gamfri. Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte mi tu ante da thu'tsuabi nura seña, y njabue ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri masque nu'ú hinxa me'tsa nú'a ra seña, pa njabue nehe'u Ajuá bi ma gue ya hinte tu'u. ¹² Nehe ra Abrá bi ndada de ya ja'i to'o pe'tsa ra seña de ra cohi ne camfri, nú'u to'o hingue hõnse pe'tsa ra seña pe nehe tenba rá jamfri ma dadahue ra Abrá nú'a to'o bi gamfri ante da thu'tsua ra seña.

Nujue ga hañhue ra hñ'a'ti nú'bu ga camfrihue

¹³ Ajuá bi ña'tua ra Abrá da umbabi ra ximhai ngu 'nara tsogui pa gue'a ne pa yá ja'i 'mefa de gue'a. Bi ña'tuabi pe hingue ngue'a xqui 'yõta ra ndaxjua ley; nu'á bi ña'tuabi njabue ngue'a mi camfri ne ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁴ Bu nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley da gohui nú'a ra tsogui, nu'bu ra jamfri da bõni gue hinte ri muui, ne nú'a ra hñ'a'ti'a ma da njabue'ho. ¹⁵ Pe ra ley ri japi da hnequi rá cue Ajuá ngue'a dyá ts'o'yõdehue, pe 'bu di otho 'nara ley, nu'bu ¿hanja gra ts'o'yõdehue?

¹⁶ Hangué nura hñ'a'ti de ra tsogui ja pa nú'u to'o camfri, pa njabue Ajuá da za da unga ra tsogui po rá hñoja'i. Ma dra t'umbi pa gatho yá ja'i ra Abrá, hingue hõnse pa nú'u to'o bi nte ja ra ley nepue bi gamfri, pe nehe pa nú'u to'o hinxa te ja ra ley ne bi gamfri ngu bi gamfri ra Abrá nú'a to'o go ra dada de gathoguihue nú'ju dyá gamfrihue. ¹⁷ Ngu manga ja ra Maça T'ofogue Ajuá bi xipa ra Abrá ne bi 'ñembabi: "Stá hux'a'i pa gui ndada de ndunthi

ya hnini." Hangué ja rá thandi Ajuá ra Abrá bi ndada de gatho nú'u to'o camfri. Y nu'á mi camfri gue Ajuá tsa da japi da yopa nte nú'u xa du, y ri manda nú'a hingui 'batho, pa gue'a ja ra uenda ya 'bui.

¹⁸ Ne masque ngu xmá hñei, pe ra Abrá mi camfri gue da zõhõ nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi sigui bi dõ'mi. Hangué njabue nu'á bi ndada de ndunthi ya hnini ngu nú'a xqui xipabi Ajuá ne bi 'ñembabi: "Ma da ndunthi ri batsi da 'mui." ¹⁹ Ra Abrá xi mi ja rá jamfri gue da me'tsa 'nará t'u. Nu'á himi jamasu ua ya mrá daqu'ei, masque mi ma da got'a 'na nthebe njeya. Nixi himi jamasu gue ra Sara nurá 'behña'a ya mrá daqu'ei nehe ne hinxqui me'tsa ni 'nara batsi. ²⁰ Pe de nú'a xqui hñ'a'tuabi ni ts'u himbi 'be rá jamfri, nu'á ma'na bi nja rá jamfri, ne bi nsunda Ajuá. ²¹ Ngu'e'a mi padi xá hño gue Ajuá mi ja rá ts'edi pa da 'yõ't'e ngu nú'a xqui ña'tui. ²² Hangué por gue'a Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, ngue'a ra Abrá bi gamfri'a.

²³ Pe nuya noya nú'u ena gue Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá, himbi t'ofõ hõnse pa ra Abrá; ²⁴ bi t'ofõ pa guecaguihue nehe, ngue'a Ajuá ma mahyegui de guecju nú'ju dí camfrihue'a. Dí camfrihue gue nu'á pe'tsa ra ts'edi pa bi 'yõ't'e bi yopa nte ma zi Hmuhue ra Jesucristo. ²⁵ Nu'á bri da pa bi du po rá ngue ma ts'oquihue, ne bi t'õ't'e pa bi yopa nte pa bi t'udi gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhue.

5

Ya hño nú'u pe'tsa ra gamfri ngue'a Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui tu

¹ Nubyá Ajuá xa ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhue ngue'a stá camfrihue'a, hangué ya dí 'buhue te rá entho con gue'a por ma Zidadahue ra Jesucristo. ² Nehe ngue'a dá camfrihue ma zi Hmuhue ra Jesucristo, hangué ya stá jonihue co Ajuá ra Dada ne stá tsatuahue rá hñoja'i'a. Y nubyá ya

dí 'buh_u ja nú'a ra hñoja'i'a, ne dí tømhu_u co ndunthi ra johya nú'a ra pa ga 'buh_u ja rá nsunda Ajuá. ³ Y hingue hønse dí johyah_u por gue'a, nehe rí 'ñepi ga johyah_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, ngue'a dí padih_u gue ya ts'othogui ri jacj_u ga zedih_u. ⁴ Y nu'b_u ga zedih_u, ga pøñh_u 'radyá hoga gamfrih_u, y por guehna ma'na da ndangui ma nthø'mateh_u. ⁵ Y nuna nthø'matená hinda ma da njab_utho nep_u ga 'bε ma tsah_u, ngue'a ra Maca Ndahi nú'a xa t'acaguih_u xa 'ñutcah_u xá hño gue Ajuá macaguih_u.

⁶ Dí pah_u gue Ajuá macaguih_u, ngue'a ja nú'a ra pa xqui beni'a, bá pēhna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguecj_u núj_u ndyá dadits'oquih_u, ngue'a nuj_u otho ma ts'edih_u pa ga mpøhøseh_u. ⁷ Xi xá hñei to da ne da du po rá ngue 'nará miqu'eiui nú'a di øthmá xá hño, pe ja ra ora da za 'na da rezga da du po rá ngue 'nara hoja'i. ⁸ Pe Ajuá xa 'ñutcahuih_u tengu rá ndangui rá hmáte nú'a pēscáh_u, ngue'a masque 'nandyá dadits'oquih_u, pe bá pēhna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguecj_u. ⁹ Y núbya ya gue nu'á bi du pa bi ñangaguih_u co rá maca ji, ne ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u, nu'b_u nubyá go dí tømhu_u gue nu'á da ñangaguih_u de rá cuε Ajuá sta 'ñep_u. ¹⁰ Nuj_u ndí ncontrah_u co Ajuá, pe nubyá dí mádi h_u con gue'a po rá du rá maca T'ú. Y núbya stá mádi h_u con gue'a, dí padih_u gue ma ga mpøhøh_u po rá te'a. ¹¹ Pe hingue hønse'a, nehe nuj_u dí johyah_u ndunthi ngue'a dí 'buh_u xá hño co Ajuá por nú'a bi 'yøt'e ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a por nú'a bi 'yøt'e'a ya stá mádi h_u co Ajuá.

Nú'a bi 'yøtcah_u ra Adá y nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo pa guecj_u

¹² Hangue nu mi yut'a ra ts'oqui gatho ja ra meximhai, bi yut'i po nú'a bi 'yøt'a 'nara 'ñøhø, y go gue'a numa mudi dadah_u. Nehe po rá nts'o'yøde'a ra du bi yut'i ja gatho ya ja'i, ngue'a xa t'øt'a ra uenda gue gatho bi 'yøt'a ra ts'oqui. ¹³ Hangue

ante da thuxa ra ley ya mi ja ra ts'oqui ja ra ximhai, pe nú'ú ya ts'oqui bi t'øt'e himbi thanga nguenda ngue'a hinxqui thusta ra ley, ngue'a hingui tsa da thanga nguenda ya ts'oqui nu hab_u otho ni 'nara ley. ¹⁴ Pe madi njab_u, ra du bi ntáte ja ya ja'i desde ra Adá asta ra Moise, masque nú'ú ya ja'i'ú himbi 'yøt'a ngu nú'a ra nts'o'yøde bi 'yøt'a ra Adá. Nura Adá po nú'a bi 'yøt'ase hangue bi nja ra du pa gathoguih_u; njab_u nehe bi 'ñehe ra Zidada Jesucristo bi 'yøt'ase pa bi nja ra te pa nzantho.

¹⁵ Pe nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a ra Adá hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha bi unga Ajuá dega hñoja'i. Po rá ngue rá ts'oqui 'nadra 'ñøhø bi nja ra du pa gatho, pe Ajuá po rá hñoja'i bá pēhna 'nadra 'ñøhø nehe pa da unga ra te pa nzantho ngu 'nara 'baha pa gatho ya ja'i po rá hñoja'i nú'a 'nadra 'ñøhø. Y nura 'ñøhø'a go gue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁶ Ra ts'oqui dí tuh_u por nú'a bi 'yøt'a 'nada ra ja'i hinga ra dangui ngu nú'a ra 'baha xa t'acj_u. Ajuá bi hñá'mba nguenda de nú'a 'nadra ts'oqui, ne bi 'yε'mba ra du pa gatho ya ja'i; pe 'mεfa Ajuá po rá hñoja'i bi unga nura 'baha'a masque ya ja'i xi xqui 'yøthmá ndunthi ya ts'oqui, pe Ajuá bi mā gue ya hinte ma ts'oqui mi tu. ¹⁷ Ya gue bi ntáte ra du po nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, pe nubyá nú'ú to'o xa hñani nú'a ra 'baha xa unda Ajuá po rá hñoja'i y xa hñani nura noya gue nu'ú ya hinte ma ts'oqui tu, nu'ú ma go da nda'ú ja nú'a ra te xa 'ñep_u po rá ngue nú'a bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, y nura 'ñøhø'a go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

¹⁸ Hangue por nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuá bi 'yε'mba ra du pa gatho ya ja'i, y nehe por nú'a ra hoga 'bεfi bi 'yøt'a 'nada ra 'ñøhø, Ajuá ena pa gatho ya ja'i gue ya hinte ma ts'oqui tu'ú ne umbabi'ú ra te. ¹⁹ Po 'nara ts'o'yøde gá 'ñøhø, bi japi bi nts'oqui gatho ya meximhai, njab_u nehe po 'nara hoga'yøde, ndunthi da

t'embi gue ya hinte ma ts'oqui tu.

²⁰ Pe 'mεfa bi nja ra ley pa ma'na bi ndunthi ya nts'o'yøde. Y masque xa ndunthi ya nts'o'yøde, ma'na xa ndangui rá hñoja'i Ajuá. ²¹ Masque ra ts'oqui xi bi ntatehma ngue'a bi nja ra du, pe ma'na bi ntate rá hñoja'i Ajuá, ngue'a po rá hñoja'i'a nu'á ma gue nuju ya hinte ma ts'oqui dí tuh, ne xa 'racaguih ra te pa nzantho po ma Zidadah ra Jesucristo.

6

Núju stá 'uegueh de ra ts'oqui ri ñepi ga 'buh 'nara 'ra'yo te co ra zi Hmu Jesucristo

¹ Xibya, ¿te ga mañh? ¿Ha gue ga sigui ga øth ya ts'oqui pa ma'na da ndangui rá hñoja'i Ajuá pa guecju? ² ¡Hina! ¡Hinda za ga beñh njabu! Nuju ma'met'o ndí oh ja rá 'yε ra ts'oqui, pe nubyá ya stá pøñh, ya hindí oh ja rá 'yε, ja ra uenda ya stá tuh. Nu'bú ¿hanja da za ga sigui ga øth ya ts'oqui? ³ ¿Ha gue hingui padih gue núju stá nxistehéh stá 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne nura ora dá nxistehéh ja ra uenda dá tuh con gue'a? ⁴ Nehe nú'a ra ora dá nxistehéh, ja ra uenda dá nt'aguih ngu bi nt'agui'a ngu 'ñena stí tuh nehe, pa ngu bi yopa nte'a de ja ra du po rá maca ts'edi Ajuá rá Dada, njabu necaguih stá yopa nteh ma'ra'yo pa ga 'buh 'nara 'ra'yo 'mai.

⁵ Ngue'a nu'bu stá 'nathoh con gue'a ngue'a ja ra uenda stá tuh ngu bi du'a, nu'bú ma ga 'buh 'nara 'ra'yo 'mai ngu gra 'mu'a, ngue'a ja ra uenda dá yopa nteh ngu bi yopa nte'a de ja ra du. ⁶ Dí padih gue ma ndaxjua 'muh bi mpont'i mahyεgui con gue'a, pa gue numa ndaxjua 'muh nú'a mi pepa ra ts'oqui, ngu ya xra huati pa ya hinga 'mεgoh de ra ts'oqui. ⁷ Ngue'a nu'a tó'o ya xa du, ya hingui o ja rá 'yε ra ts'oqui. ⁸ 'Bu stá tuh mahyεgui co ma zi Hmuh ra Jesucristo, dí camfrih gue ga 'buh con gue'a. ⁹ Ngue'a dí pah gue ma zi Hmuh to'o bi yopa nte de ja ya du,

ya hingui pe'tsi te da yopa du'a, ne ra du hinda ma da yopa ntate de gue'a.

¹⁰ Ngue'a nu mi du'a, bi du 'na'quitho pa bi gutca gatho ma ts'oquih, y ya hingui pe'tsi te da nu co ra ts'oqui. Y nubyá nu'á bi yopa nte y 'bui pa rá nsunda Ajuá. ¹¹ Njabu necju ga øth ra uenda gue ya stá tuh ne ya hindí pe'tsh te ga nuh co ra ts'oqui, ne ya dí 'buh pa rá nsunda Ajuá ngue'a dí 'nathoh co ma zi Hmuh ra Jesucristo.

¹² Hangué ya oxqui hoph ra ts'oqui da sigui da manda ja ri ndo'yoh nú'u ma da du. Oxqui hoph da ja'ah gui 'yøth nú'a go da ne ri ndo'yoh. ¹³ Oxqui sigui gui pepuh ra ts'oqui nú'a ja'ah gui 'yøth nú'a hingui ho. Nu'a gui 'yøth, daph ri teh ja rá 'yε Ajuá pa gui 'yø'tuah rá paha'a, ngue'a nu'ah ja ra uenda ya xcá tuh de ra ts'oqui ne xcá yopa nteh ma'ra'yo. Hangué daph ri ndo'yoh ne ri ts'edih Ajuá pa gui pepuh rá 'befi'a. ¹⁴ Ngue'a nura ts'oqui ya hinda ma da nda de guecju, ngue'a ya hindí 'buh ja rá hmanda ra ndaxjua ley, nubyá dí 'buh ja rá hñoja'i Ajuá.

Núju ndí oh ja rá 'yε ra ts'oqui, ¿pa te ga yopa penjani?

¹⁵ Nde'bu, ¿ha gue ga øth ya ts'oqui ngue'a dí 'buh ja rá hñoja'i Ajuá ne ya hindí 'buh ja rá hmanda ra ndaxjua ley? ¡Hina! ¡Hinda za ga beñh njabu! ¹⁶ Dí padih gue dyá 'begoh de nú'a to'o dí øteh. Nu'bu gui øteh ra ts'oqui go rá 'bego'ih'a ne go gue'a da ja'ah gui 'medih. Ha nu'bu gui øth Ajuá go rá 'bego'ih'a y nu'á da 'yøt'e pa gui 'buh xá hño ja rá thandi'a. ¹⁷ Pe jamadi Ajuá gue masque gá 'mεgoh de ra ts'oqui, pe nubyá ya xcá ndah pa gui 'yøteh con gatho ri muh ra nt'utuate xa t'u't'ah. ¹⁸ Ajuá bi zin'ah de rá 'yε ra ts'oqui nú'a nguí pepuh, pa go gui pepuh'a ne gui 'yøth xá hño ngu ri ho'a. ¹⁹ Núna dí xi'ah, dí hec'ah ngu ya 'bego pa da zo ri mfenih. Njabu ngu xcá ndah pa gá 'mεgoh ja ra

ts'oqui ne nguí nts'o'yødeh_u, njab_utho nehe ndah_u ja rá 'yε Aju_a pa gui 'yøth_u nú'a xá hño, ne gui 'b_uh_u xá nt'axi.

²⁰ Nguetho nú'b_u nguí 'mεgoh_u ja ra ts'oqui, himi tsa gui 'yøth_u nú'a xá hño. ²¹ ¿Te ma th_uh_a gá h_uñh_u de nú'u ya t'øt'e xmá nts'o nguí øth_u? Ha nubyá grí ntsah_u de gue'u. Ngue'a nú'a ra th_uh_a ri uni nú'u ya t'øt'e xá nts'o, go gue'a ra du. ²² Pe nubyá ya hinyá 'bεgoh_u de ra ts'oqui, ya gyá 'bεgoh_u de Aju_a, hangue ya xcá h_uñh_u 'nara danga th_uh_a, y nura th_uh_a'a go gue'a gui 'b_uh_u xá nt'axi y rá ng_uts'i 'nara te pa nzantho. ²³ Nguetho nurá njut'i ra ts'oqui go gue'a ra du, pe nurá 'baha Aju_a go gue'a 'nara te pa nzantho nú'a da 'racj_u ngue'a dri 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesu-cristo.

7

Dí 'b_uh_u co ra Zidada, hingue dí 'b_uh_u ja ra ndaxjua ley

¹ Zi cuh_u, nu'ah_u guí padih_u ya ley, gue mientras ra ja'i te, pe'tsi da 'yøt'e ngu m_unga ra ley, pe 'b_u da du, ya hina. ² Nja ngu 'nara 'behñ_a ra medinth_uti, mientras te rá dame pe'tsi da 'yøt'e nú'a m_unga ra ley dega nth_uti, pe nu'b_u ya xa du rá dame, nura 'behñ_a'a ya hingui 'b_ui ja nura ley'a. ³ Pe nu'b_u te rá dame, ne da m_uei ma'na ra 'ñøhø, nura 'behñ_a'a da thu'mbabi ra zinga medinth_uti; pe nu'b_u xa du rá dame, nura 'behñ_a'a ya hingui 'b_ui ja nura ley'a, ne hinda ma da thu'mbabi ra zinga medinth_uti masque da nth_utui ma'na ra 'ñøhø.

⁴ Njab_u necaguih_u ndí 'b_uh_uhma ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe nubyá ja ra uenda stá tuh_u mahyεgui co ra Zidada Jesucristo nu mi du'a, ne ya hindí 'b_uh_u ja nura ley'a. Dá njah_u ngu nú'a ra 'behñ_a bi du rá dame ne bi nth_utui ma'na, ngue'a nuj_u ya hindí 'b_uh_u ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya dá 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi yopa nte de ra du. Y stá njah_ubu pa da za ga øth_u ya hoga 'b_ufi pa rá nsunda Aju_a. ⁵ Ngue'a nú'b_u ndí 'b_uh_u ja ma ndaxjua 'm_ui_u xá

nts'o, nura ley ma'na bi nupca ma mfenih_u pa dá øth_u nú'u ya ts'onc'at'i ndí pe'tsh_u, y nu'ú mri mpefi ja gatho ma ndo'yoh_u pa dá øth_u ya ts'oqui ne pa xa zixcahma_u ja ra du. ⁶ Pe nubyá ja ra uenda stá tuh_u de ja ra ndaxjua ley, ngue'a ya hindí 'b_uh_u ja rá hmanda nú'a ra ley'a. Ya hindí oh_u ja rá 'yε ra ley, hangue nubyá da za ga pεph_u Aju_a co 'nara 'ra'yo mfeni nú'a bi 'racj_u ra Maça Nda_uhi, ne hingue ngu ma'met'o nú'b_u ndí 'b_uh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley ne ndí pεph_u ngu nú'a xqui t'ofu.

Ra ts'oqui nú'a dí h_uh_u

⁷ ¿Te ga beñh_ubya? ¿Ha gue ra ndaxjua ley tu ra thai de ra ts'oqui? ¡Hina! ¡Hinda za! Ngue'a go gue'a bi 'ñutcagui te rá 'be'a ya ts'oqui. Ngue'a hinduí padi hmah_u ua ra ts'oqui pa dra hyøcua nú'a te pe'tsi ma'na. Dá padi asta nu mi 'ñengagui ra ley: "Oxqui hyøca nú'a hinga ri meti." ⁸ Pe nu ndá øde nura hmanda'a, nuya ts'onc'at'i bi mpefi ja ma ndo'yo pa dá hyøque ndunthi ya t'øt'e, y njab_u dá tu ra ts'oqui ngue'a hinda øt'e ngu nú'a m_unga ra ley, ngue'a nsi ra ley hingui tsa to da du ra ts'oqui. ⁹ Ma'met'o hinduí pahma ra ley, y ndí beni gue nduí 'b_ui xá hño ja rá thandi Aju_a. Pe nu ndá padi ra ley, gue'b_u dá padi tengu rá ndangui ra thai ndí tu, ha nura ts'oqui ma'na bi nja rá ts'edi pa bi cacagui ga pεpi. ¹⁰ Njab_u ra ley nú'a ñ_a'tui ra te pa nzantho pa to'o da cumplibi, bi 'ñutcagui gue ya dí nehi ra 'ñu pa ja ra du. ¹¹ Ngue'a ra ts'oqui mi cacagui ga øt'a nú'a mi h_ugahma ra ley pa hinga øt'e, hangue ra ley bi condenagui ga tu po rá ngue ra ts'oqui.

¹² Hangue ra maça ley xá nt'axi y nú'a ri manda'a go gue'a xá nt'axi ne xá hño y øt'a ra hoga ts'utbi. ¹³ Nu'b_u, ¿ha gue nú'a ra hoga ley go gue'a bi 'yøtca 'nara 'ñ_u pa xa zixca ja ra du? ¡Hina! ¡Hinga beñh_u njab_u! Ngue'a nuya ts'oqui stá øt'e go gue'u bi 'yøtcagui nura 'ñ_u pa xa zixcahma ja ra du. Y njab_u xa fadi

que nura ts'oqui xi ra cate, ngue'a por nú'a ra hoga ley, ra ts'oqui bi jaqui dá 'mɛdihma. Hangue po ra ley bi hnequi gue ra ts'oqui nts'ɛdi xá nts'o.

¹⁴ Dí padih_u gue ra ley bá ehe de mahets'i. Pe nugui drá ja'i dega ximhai, ne dí o ja rá 'yɛ ra ts'oqui, hangue otho ma ts'ɛdi pa ga øt'a ngu nú'a ri manda ra ley. ¹⁵ Nugui hindí padi nú'a dí pɛfi, ngue'a hingo xi ma paha nú'a dí pɛfi, pe nú'u ya 'bɛfi dí ɯtsa xcá thamfri ya dá øt'e. ¹⁶ Y nu'bu dí øt'e nú'a hingui ho ne hingo ma pahaga, nu'bá numa pahaga ri nthɛ ngu mǎnga ra ley, ngue'a ra ley ma gue hinxá hño nú'a dá øt'e, hangue dí handi gue ra ley xá hño. ¹⁷ Hangue njabu hingo de guecɛ dí pɛfi nuya t'øt'e. Nuya ts'onc'at'i dí pɛ'tsi ja ma ndo'yo, go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu. ¹⁸ Y nugui dí padi gue hinte ma t'øt'e xá hño dí øt'e ja ma ndaxjua 'mɛi, ngue'a ga nehma ga øt'e nú'a xá hño pe hingui tsa ga øt'e. ¹⁹ Nguetho nura hño dí ne ga øt'e, hindí øt'e, pe nú'a xá nts'o ne nú'a hingo ma paha pa ga øt'e, nu'á go gue'a dí øt'e. ²⁰ Pe nu'bu nugui ga øt'e nú'a hingo dí ne, nu'bá ha, hingo dí pɛfi nura 'bɛfi'a, nuya ts'onc'at'i dí pɛ'tsa ja ma ndo'yo go gue'u ri jaqui dí øt'a njabu.

²¹ Hangue dí padi gue nzantho ri nda 'nara ts'ɛdi ja ma ndo'yo, y ri mpɛfi njaua: 'bu dí ne ga øt'a nú'a xá hño, hingui tsa ngue'a nzantho go dí øt'a nú'a hingui ho. ²² Ngue'a nugui de ja ma mfeni dí ho rá ley Ajua, ²³ pe ja 'nara ts'ɛdi ma'na'hño nú'a ri nda ja ma ndo'yo. Nura ts'ɛdi'a ri ntuncui ma paha, ne nzantho jaqui ga øt'a ya ts'oqui pa ma'na rí dɛtc'agui'a.

²⁴ ¡Huecategui! Xibya, ¿to da ñangagui de nuna ts'ɛdi ri nda ja ma ndo'yo nú'a tsixcagui pa ja ra du?

²⁵ Jamadi Ajua gue ya bi ñangagui'a po ra Zidada Jesucristo. Guehna nú'a dí ma: nugui de ma paha dí ne ga pɛpabi rá ley Ajua, pe rá ts'ɛdi ra ts'oqui ri nda ja ma ndo'yo.

8

Ra te nú'a ja po rá ts'ɛdi ra Maça Ndahi

¹ Nubyá, Ajua ya hinda ma da condenaguih_u ni 'na de guec_u nú_u drí 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo ne dí 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra Maça Ndahi, y ya hindí ø'tuah_u rá paha ma ndo'yoh_u. ² Ngue'a Ajua xa ñangaguih_u de rá ts'ɛdi ra ts'oqui nú'a mi tsixcah_u ja ra du, y nubyá ra Maça Ndahi go gue'a ri mandaguih_u ne tsixcah_u ja ra 'ra'yo te ngue'a drí 'nathoh_u co ra Zidada Jesucristo. ³ Ra ndaxjua ley mi xic_u ndunthi ya 'bɛfi pa stá øth_u hmaha, pe himbi za bi maxcah_u pa stá øth_u ngue'a ndí ø'tuah_u rá paha ma ndo'yoh_u. Pe Ajua ha, xa maxcah_u ngue'a bá pɛhna rá T'_u, bi 'ñe bi nja'i ngu nú_u dyá 'yøt'ats'oquih_u pa bi za bi unga rá maça ndo'yo po ma ts'oquih_u, y njabu Ajua bi hñacua rá ts'ɛdi ra ts'oqui pa hinda sigui da nda ja ma ndo'yoh_u. ⁴ Ajua bi 'yøt'a njabu pa da za ga øth_u ya hoga 'bɛfi ngu ri manda ra ndaxjua ley, ngue'a nubyá go dí øth_u ngu nú'a rá paha ra Maça Ndahi, y ya hindí øth_u nú'a go rá paha ma ndo'yoh_u.

⁵ Ne dí padih_u nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hønse oda rá mfeni nú'a go da ne rá ndo'yo, pe nu'a tó'o ø'tua rá paha ra Maça Ndahi, nu'á ha, oda rá mfeni hanja da 'yø'tua nú'a ri ho ra Maça Ndahi. ⁶ Nguetho nu'a tó'o hønse oda rá mfeni ra ndaxjua 'mɛi go gue'a ma da 'mɛdi. Pe nuto oda rá mfeni da 'yøt'e ngu nú'a ri ho ra Maça Ndahi, nu'á pɛ'tsa ra te nzantho ne 'bui te rá 'ñenthó. ⁷ Nguetho nu'a tó'o oda rá mfeni ra ndaxjua 'mɛi, go gue'a ri ncontraui Ajua, nguetho hingui øte rá ley Ajua ha nixi hinda za da 'yøt'e. ⁸ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, hingui tsa da 'yøt'e ngu nú'a ri ho Ajua.

⁹ Pe nu'ah_u ya xcá tsohub_u nuri ndaxjua 'mɛih_u, ne ya hingui ø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u. Nubyá guí ø'tuah_u rá paha ra Maça Ndahi ngue'a nu'á 'bui ja ri corasoh_u. Y nu'a tó'o hingui pɛ'tsa ra Maça Ndahi

nú'a bá pehna ra Zidada Jesucristo, nura ja'i'a hingo rá mēti ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Pe 'b_u ra Zidada Jesucristo 'b_ui ja ri corasoh_u, masque ri ndo'yoh_u xa t'ε'mbi da du po rá ngue ra ts'oqui, pe nuri ndahih_u ma da 'm_ui pa nzantho ngue'a ya hinte ma ts'oqui guí tuh_u. ¹¹ Ajuā to'o bi japi bi yopa nte ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da japi da yopa nte ri ndo'yoh_u nehe ngue'a ra Māca Ndahi 'b_ui ja ri corasoh_u. Nú'a ri ndo'yoh_u xa du, Ajuā ma da japi da yopa nte po ra Māca Ndahi nú'a 'b_ui ja ri corasoh_u.

¹² Hanguē ringue'a zi cuh_u, hinga mahyoni ga ø'tuabih_u rá paha ma ndo'yoh_u ngue'a ya hindí 'b_uh_u ja rá hmanda'a. ¹³ 'B_u go gui ø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u, nu'b_u ma gui tuh_u. Pe nu'b_u co rá ts'edi ra Māca Ndahi gui hñacj_u ya ts'ot'øt'e de ri ndo'yoh_u, nu'b_u hinguí ma gui tuh_u.

¹⁴ Nguetho gatho nú'u to'o øt'e ngu nú'a utuabi ra Māca Ndahi, go gue'u ya bātsi Ajuā. ¹⁵ Nura Māca Ndahi bi t'acj_u pa ya hinga 'mεgoh_u ja ra ts'oqui, hanguē njab_u ya hinga yopa ntsuh_u. Nura Māca Ndahi bi t'acj_u go gue'a bi 'yøt'e pa dyá bātsiguih_u Ajuā. Hanguē po rá ts'edi ra Māca Ndahi dí emf_u Ajuā: “¡Ma hmāca Dada'ihē!” ¹⁶ Nguetho ra Māca Ndahi gue'a damajuāni ja ma ndahih_u gue yá bātsiguih_u Ajuā. ¹⁷ Y dí pah_u gue nuya bātsi gatho nú'a te pe'tsa yá dada go yá mēti nehe. Hanguē necj_u nehe ma mētih_u nú'a te pe'tsa Ajuā, y mahyēgui co ra Zidada Jesucristo ma ga hañh_u nú'a ma da 'racj_u Ajuā ngu 'nara tsogui, pe mahyoni ga tseth_u ya thogui ngu bi zeta ra Zidada Jesu, pa nehe da za ga 'b_uh_u ja rá nsunda con gue'a.

¹⁸ Dí pađi gue nuya ts'othogui dí thoh_u nuya pabya ni ts'u ri nhyεcuaui rá ndāngui de nú'a ra nsunda ma ga hanth_u 'mεfa. ¹⁹ Gatho nú'a xa hyoca Ajuā, ja ra uenda ngu tøbgah_u co ndunthi ra johya nu xcrá hnequih_u ja rá nsunda Ajuā núj_u yá bātsiguih_u'a. ²⁰ Gatho nú'a te xa hyoca Ajuā xmá

hñohm_u pe 'mεfa bi ts'oqui. Pe hingo de yá pahasehε'u, go rá paha Ajuā pa bi njab_u, pe nu'á bi 'yε'mbi gue da yopa hogui 'mεfa. ²¹ Y nura pa'a ma da uadi yá nzabi de gatho nú'a te xa hyoca Ajuā, ngue'a ma da yopa hogui ma'ra'yo. Hanguē gatho nuya t'øt'e ja, ya hinda ma da 'yo ja rá 'yε ra ts'oqui nu sta zixcaguih_u Ajuā de nuna ra ts'oximhai pa grá 'b_uh_u ja rá nsunda núj_u yá bātsiguih_u'a. ²² Dí pah_u gue gatho nú'a bi hyoca Ajuā, astabya ri sufri ngu ri sufri 'nara 'behñ_u ma da 'm_u rá zi bātsi, pe nu sta thogui yá ugui'a, ma da haxamahai. ²³ Y hinguē hønse nú'u ya t'øt'e bi hyoca Ajuā, necj_u nehe drí tsah_u ya ugui, ne dí ga'tsih_u, pe Ajuā xa 'racj_u ra Māca Ndahi ngu 'nara seña de ra johya ma ga pe'tsh_u, hanguē dí tømh_u gue nu xcrá 'b_uh_u ja rá nsunda Ajuā ma da 'ñudiguih_u gue yá bātsiguih_u'a co ma ndo'yoh_u strá nsunda nsi ra nzabi ni ra ugui. ²⁴ Nu ndá mpøhøh_u bi t'acj_u ra nthø'mate gue ma ga 'b_uh_u hab_u xá nsunda. Pe nu'b_u ya dí hanth_u nú'a xa sicj_u ga tømh_u, nu'b_u ya hinga mahyoni ga ndø'mh_u ngue'a ya dí hanth_u. ²⁵ Pe nu'b_u dí tømh_u nú'a hindí handathoh_u, nu'b_u pe'tsi te ga tømh_u asta hinga hanth_u.

²⁶ Nehe ra Māca Ndahi 'b_ui pa da maxcah_u, ngue'a de guecεguih_u otho ma ts'edih_u pa ga tseth_u. Ngue'a nuj_u hindí pah_u te ga aph_u Ajuā nixi hanja ga ñah_u con gue'a. Pe ra Māca Ndahi ri jacj_u ga nga'tsih_u masque hinda za ga mañh_u te ga mañh_u, nu'b_u ra Māca Ndahi ri bāntebi Ajuā por guec_u. ²⁷ Y Ajuā nú'a patca ma mfenih_u, pađi nú'a adi ra Māca Ndahi ngue'a adi ngu nú'a rá māca paha Ajuā y ri bāntebi Ajuā pa yá gamfri'a.

Ma ga ntateh_u co rá mfats'i Ajuā

²⁸ Núj_u xa zoncaguih_u Ajuā ngu nú'a xqui beni maya'b_u, ne dí mađih_u'a, dí pađih_u gue nu'á ri supca ma teh_u pa gatho nú'a da 'ñepcaguih_u go pa ma hñoh_u. ²⁹ Ngue'a Ajuā ya mi paçaguih_u desde ra mađi, hanguē nu'á bi huancah_u ne bi hñuxcah_u pa

ga 'buh_u ngu gra 'm_u rá T'_u, pa njabu nura T'_u'a dra cu mada de gathoguih_u dyá cuh_u. ³⁰ Nujá bi hñuxcah_u Ajuá pa ga 'buh_u ngu gra 'm_u rá T'_u, y hingue hønse'a, nehe bi zocj_u pa dá camfrih_u'a. Y hingue hønse'a, nehe bi xicj_u gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u. Y hingue hønse'a, nehe ma da zixcaguih_u ja rá nsunda.

³¹ Nubyá, ya dí pah_u gue Ajuá 'bui con guecj_u, nu'bú ¿hanja da za to da dacaguih_u? Hinda za. ³² Ajuá bi unga rá 'ra T'_u pa bi du po rá nguecj_u. Nu'bú ¿ha gue hinda 'racj_u nehe mahyεgui con gue'a gatho ma'ra te dí hoñh_u? ³³ ¿To'o da za da mambgah_u núj_u yá hmadiguih_u Ajuá? Jo'o, ngue'a Ajuá go guesε'a xa mā gue ya hinte dí tuh_u. ³⁴ ¿To'o tsa da condenaguih_u? Jo'o, ngue'a ra Zidada Jesucristo go gue'a bi du por guecj_u, y 'mefa bi yopa nte, y nubya bí 'bui ja rá nsu ja rá 'ñei Ajuá, y ja guehni brí bantebi Ajuá por guecj_u. ³⁵ ¿Nda'a gue'a tsa da 'uegaguih_u de rá hmäte ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue ya ts'othogui, o ya dumai, o ya njute, o ra thuhu, o ra 'ñáhe, o ra ntsu, o ra du? Hina, ni 'na. ³⁶ Ngu mangan ra Māca T'ofu hab_u ena njaua: Nuje stá camfri'ihe, hangue nzantho t'ebgaguihe da thoje ngu 'nara zi deti ho ra hyomgø.

³⁷ Pe de gatho nú'a dí thoh_u, xi dí tateh_u po nú'a to'o ri macaguih_u. ³⁸ Hangue dí pah_u gue jo'o ni 'na to'o da za da 'uegaguih_u de rá hmäte Ajuá, nixi nú'b_u ga tuh_u, nixi nú'bya dí teh_u, nixi ya εnxε, nixi ya nda gá εnxε, nixi nú'a jabya mapaya, nixi nú'a ma da nja 'mefa, ³⁹ nixi nú'a ja maña de mahets'i, nixi nú'a ja ri ga'ti de ra ximhai; ni 'na de nú'x xa hyoca Ajuá, hinda za da 'uegaguih_u de rá hmäte'a nú'a pεscah_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

9

Ajuá xa huahna ya me Israel

¹ Nugui, nú'a dí mā, dí mangan majuani ngu rí 'ñepcagui ngue'a dí camfri

ra Zidada Jesucristo. Hangue nú'a ma ga mā hingrá nc'uamba. Nu ja ma mfeni dí padi xá hño gue dí mangan majuani ngue'a go ra Māca Nda'hi xicagui gue nú'a dí mā gue'a majuani. ² Xi 'raca 'nara ntsø'mi y nzantho zonga ma mfeni. ³ Nugui, ga nehma gue masque go ga 'mεdiga de rá thandi ra Zidada Jesucristo, qué pa da mpøhø ma'ra ma mixodyo'be nú'x hinxa gamfritho ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nú'x go gue'x ya me Israel. Ajuá bi hñuts'i'x pa dyá batsi'a, ne mi utuabi'x rá māca nsunda'a ja rá ndanija'x, ne bi gohui'x 'raya cohi. Nehe bi umbabi'x ra māca ley, ne bi 'ñutui hanja da xøcambeni'a ja rá nija'x. Nehe Ajuá bi ña'tuabi'x ya hña'ti. ⁵ Nuyá xita'x go gue'x ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo ne yá t'x, y ja nuya ja'i'x ja bi 'ñe bi nja'ini ra Cristo nú'a bá pēhna Ajuá pa da nda, y nu'a go guesε'a Ajuá, y go gue'a rá me'ti gatho nú'a te ja ne 'bui. Drá nsunda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

⁶ Pe hiní 'ñepi ga beñh_u gue Ajuá hinxa cumpli rá noya co ra hnini Israel, ngue'a Ajuá xqui ña'tuabi da japi nura hnini'a, pe hingue gatho ya me Israel go gue'x rá hnini Ajuá. ⁷ Masque bi 'mui ndunthi yá 'βeto yá mbong'βeto ra Abrá, pe hingue gatho'x t'øt'a ra uenda gue yá batsi majuani, hønse nú'x yá batsi ra Isaac. Ngue'a ja ra Māca T'ofu ena gue Ajuá bi xipabi ra Abrá njaua: “Go dri 'βeto yá batsi ra Isaac.” ⁸ Nubyá ne da 'ñena gue hingo gatho nuya batsi de rá ji ra Abrá go gue'x yá batsi Ajuá, pe hønse nú'x bi 'mui dega hña'ti ngu bi 'mui ra Isaac. ⁹ Guehna ra hña'ti bi ña'tuabi ra Abrá, bi 'ñembabi Ajuá: “Rijeya ngubya, ma ga yopa ehe ga c'a'ts'a'i, ha nura Sara ma da me'tsa 'nará t'x.”

¹⁰ Y hingue hønse ra Isaac bi huahna Ajuá, nehe ra Rebeca bi 'm_u yoho yá t'x de 'nadra dada, go gue'a ndu ma xitah_u ra Isaac, y de nú'x yoho ya t'x'x, 'natho bi huahna Ajuá nehe. ¹¹ Y nú'b_u hinxqui 'm_uitho nú'x ya t'x ne hinte xqui 'yøt'atho nú'a xá

hño o nú'a hinxá hño, Ajuá ya xqui huahna 'na de gue'u, pa njabu da hnequi xá hño gue nu'á huahna ya ja'i hingue po yá 'bɛfi'u pe po nú'a xa beni'a, ngue'a nu'á zohni nú'a to'o go da ne'a. ¹² Hangué ante da 'mɛi nú'u yoho ya t'u'u, Ajuá ya xqui 'ñembabi yá nana njaua: “Nura cu mada ma da mɛpi nú'a mbatsi.” ¹³ Y ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofu ma mahyɛgui habu Ajuá ena njaua: “Dá mađi ra Cobo ha nura Esau dá utsa.”

¹⁴ Nu'bu ¿xi te ga mañhubya? ¿Ha gue ga eñhu gue Ajuá hingui ɔt'a ra ts'utbi xá hño? Hina, hinga beñhu njabu. ¹⁵ Ngue'a go guesɛ'a pɛ'tsa ra nsequi, hangué bi 'ñemba ra Moise njaua: “Nugui dí huequi nú'a go ga ne ga huequi.” ¹⁶ Hangué dí pahue gue 'nara ja'i hingui tsutua rá hmate Ajuá ngue'a go da nesɛ ra ja'i, nixi ngue'a da 'yɔt'ase ra ts'edi. Hina, go Ajuá beni sɛɛ to'o gue'a ma da huequi'a.

¹⁷ Nehe ja ra Maça T'ofu xa t'ofu gue Ajuá bi xipabi ra Faraó nú'a mrá nda Egipto, y bi 'ñena njaua: “Stá hux'a'i pa gui nda, ngue'a dí ne da hneca ma ts'edi ja gue'i pa da fađi to'ogui ne tengu ma ts'edi ja gatho ra ximhai.”

¹⁸ Hangué ringue'a dí pahue gue Ajuá ri huequi nú'a go da ne'a y ri japi da necio nú'a go da ne'a.

¹⁹ Nu'bu, da ne 'nara ja'i da 'ñengui: “Nu'bu ¿hanja Ajuá ri condena ya ja'i? ¿To'o gue'a xa c'a'tsuabi nú'a rá paha'a?” ²⁰ Pe nugui ga thatuabi'a ne ga embi: “¿To'o'igue pa guí nɔ'tua Ajuá? 'Nandi gue ra ts'e dega dohmi ma da nɔ'tuabi nú'a to'o bi hyoqui ne da 'ñembi: ‘¿Pa te xcá hogagui njaua?’” ²¹ Nura hyocatraste tsa da hyoca nú'a go da ne. Nu'á ha ra ts'edi pa da hyoca de 'nadra bɔhai 'nara ts'e dega nsu y nu ma'na pa ra 'bɛfi hingue dega nsu.”

²² Njabu nehe Ajuá masque mi ne xa 'ñudi gue ja rá ts'edi'a ne nu'á ri castiga ya ts'o'mɛi gá ja'i, pe nu'á desde maya'bu xa mɛ'tsuabi ndunthi ra pasencia ya ts'o'mɛi gá ja'i, pe 'mefa ma da castiga'u ngu xa beni y ngu nú'a rí 'ñepabi'u. ²³ Nu'á

bi 'yɔt'a njabu pa bi 'ñudi tengu rá ndangui rá nsunda ja guecju, ngue'a xi xa mɛscaguihu ra nthe cate núju to'o xa beni desde maya'bu ma ga 'buhu 'nadbú ja rá nsunda'a. ²⁴ Nu'á xa zoncahu pa ga 'buhu con gue'a, masque dyá xodyohu o hindyá xodyohu. ²⁵ Ra bađi Osea bi 'yofu de guehna ja ra Maça T'ofu gue Ajuá bi 'ñena njaua:

Ma ga hu'mbabi gue ma hnini nú'u hingue ma hninihma,
y nú'u hinduí mađihma, go gue'u ma ga mađi.

²⁶ Nu habu bi t'embabi ya ja'i njaua: “Nu'ahu hingo ma hninihu”, nuni ja guehni ma da thu'mbabi gue go gue'u yá t'u Ajuá nú'a te.

²⁷ Nehe ra bađi Isaia bi ma de ra hnini Israel, y bi 'ñena: “Masque ya me Israel da ndunthi ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ra ñanga ndehe, pe husthoho to'o ma da mpøhø de gue'u. ²⁸ Ngue'a Ajuá masɛctho da huata ndunthi de gue'u ngu nú'a xqui 'yɛ'mbi asta hinda gohi 'na zi tuiho.”

²⁹ Nehe go guet'a ra Isaia bi 'yofu 'mɛt'o ja ma'na ra xeni de rá t'ofu'a, ne bi 'ñena:

'Bu Ajuá nú'a ri nda de ya mundo ɛnxe mahets'i hinxa huegaguihu ne hinxa zogaguihu hmaha 'raya ja'i,

nu'bu stá njahu ngu bi nja ra hnini Sodoma ne Gomorra nú'u bi nhuati gatho.

Ya me Israel ne ra maça hoga t'ode

³⁰ Nu'bu dí pahubya gue ya ja'i hinyá me Israel nú'u himbi 'yɔt'a ra ts'edi pa da 'mɛi xá hño co Ajuá, go gue'u ya 'bui xá hño con gue'a, ngue'a ya xa gamfribi rá noya'a. ³¹ Pe nuya me Israel mi ɔt'a ra ts'edi pa da 'yɔt'a nú'a manga ra ndaxjua ley pa xa 'muhma xá hño co Ajuá, pe nu'ú himbi za bi 'mɛi xá hño con gue'a.

³² ¿Hanja himbi za bi 'mɛi xá hño? Himbi za ngue'a mi honi da 'mɛi xá hño co Ajuá hɔnda po ya 'bɛfi nú'a manga ra ley pe hingue po ra jamfri de ra Zidada Jesucristo. Hangué

nu'á bi hñaxa 'nara mfe'tse ja nú'a xa t'embabi “ra Mfe'tsado.” ³³ Ngu ena Ajuá ja ra Maça T'ofó:

Dí pεgui nuni Sión 'nara do pa da mfe'tsa ya ja'i, 'nara danga do nú'a japi da dagui,
pe nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'bε rá tsa, ngue'a nú'a xa gamfri gue'a majuaní.

10

¹ Zi cuh, xi dí ne con gatho ma coraso gue da mpøhø ra hnini Israel, y gue'a dí apabi Ajuá. ² Dí damajuani de gue'u gue xi øt'a ra ts'edi pa da dεni Ajuá, pe hingui øt'e'u co ra mfaði. ³ Ngue'a nu'á hingui tso yá mfeni nú'a xa mangan Ajuá de hanja da za da 'múi xá hño ja rá thandi'a, ne nu'á ri 'ramanu de gues'e'u pa da 'múi xá hño hmaha ja rá thandi'a, hangue nu'á fe'tsuabi nú'a ma Ajuá. ⁴ Ngue'a pa nú'u to'o camfri ra Zidada Jesucristo ya hinte ri muui ra ndaxjua ley pa da za da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵ Ra Moise bi ma de nú'u to'o da demba ra ndaxjua ley pa da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá, ne bi 'ñena gue nu'a tó'o da 'yøt'e gatho ngu nú'a manga ra ley, go gue'a da zudi ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda. ⁶ Pe nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesucristo pa da 'múi xá hño ja rá thandi Ajuá, ja ra Maça T'ofó manga njaua: “Oxqui bensehe njaua ja ri coraso ne gui 'ñena: ¿To'o da za da bøxa ja mahets'i? —nuna guehna pa da tsinchu ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nixi oxqui bensehe njaua ja ri coraso gui 'ñena: ¿To'o da za da gai asta habu bí 'bu nú'u xa du?” —nuna guehna pa da yopa tsi ra Zidada Jesucristo de ja ya du. ⁸ Nu'a xá hño gui beni, ngu nú'a manga ra Maça T'ofó ne ena: “Ya xcá 'yøde nú'a xa manga Ajuá, y nú'a xa mañ'a xa zo ja ri mfeni, y nu'a go gue'a ya xcá ma.” Njabu manga ra Maça T'ofó. Y nú'a xa manga Ajuá go guehna ra noya dega jamfri dí mañhu, ne ena njaua: ⁹ Nu'bu gui ma gue ra zi Hmu Jesu go gue'a ri Hmu, ne 'bu gui camfri ja ri coraso gue Ajuá

ra Dada bi 'yøt'e pa bi yopa nte'a de ra du, nu'bu ma gui mpøhø. ¹⁰ Ngue'a nu'bu ga camfrihu ja ma corasohu, nu'bu Ajuá ma da ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh, y nu'bu ga mañhu gue dí camfrihu ra zi Hmu Jesucristo, nu'bu ga mpøhøhu.

¹¹ Ngue'a enga ja ra Maça T'ofó njaua: “Nu'a tó'o da gamfri'a hinda ma da 'bε rá tsa, ngue'a nú'a camfri gue'a majuaní.” ¹² Ra Maça T'ofó bi 'ñena gue nu'a tó'o da ne da gamfri, dá gamfri, ngue'a otho ni 'nara nthahni dega xodyo ni nú'u hingyá xodyo, ngue'a ra Zidada go gue'a ra Zidada pa gatho, nehe ra memati'a pa gatho nuto da hyomba rá mfats'i'a. ¹³ Ngue'a ra Maça T'ofó ena gue gatho nuto da 'yapa ra Zidada da mpøhø, da pøhø'a. ¹⁴ Pe ¿hanja da za da 'yapabi 'na gue da pøhø 'bu hingui camfri gue 'bui? Y ¿hanja da za da gamfri 'bu hinxa 'yøde de gue'a? Y ¿hanja da 'yøde 'bu jo'o to'o da xipabi? ¹⁵ Y ¿hanja da za to'o da ma da manba rá noya Ajuá 'bu hinto xa mehni? Y ya xa 'behni nú'u to'o manba rá noya Ajuá, ngue'a enga ja ra Maça T'ofó: “¡Hangu ra johya dí pε'tshu ngue'a xa zøhø nú'u to'o bra hña 'nara hoga t'øde gue gatho ma da 'múi te rá 'ñentho!”

¹⁶ Pe hingue gatho ya ja'i xa ne xa 'yøde ra maça hoga t'øde. Ngu xqui manga ra badi Isaia maya'bu, ne bi 'ñena: “Zi Hmu, hinxa ne to xa gamfri numa noyah.” ¹⁷ Hangu pa da za da gamfri 'na, mahyoni da 'yøde 'na, y mahyoni dra hma de ra Zidada Jesucristo pa njabu da nt'øde de gue'a.

¹⁸ Pe dí ena: ¿Ha gue hinxa 'yøde'u? ¡Haha, xi majuaní ya xa 'yøde'u! Ngue'a enga ja ra Maça T'ofó:

Gatho ja ra ximhai xa nt'øde yá noya'u.

Haha gatho maxøgue ra ximhai xa njabu.

¹⁹ Ma'na'qui dí ma: ¿Ha gue himbi unga nguenda ya me Israel? Haha, bi unga nguenda, ngue'a ra Moise bi ma rá mudi gue Ajuá bi 'ñena:

Nugui ma ga japi nú'ua ya ja'i hingo ma hnini hma, y nu'ahu ma da zot'a ri muihu por gue'a.

Por nuya japi ma ga umba ya 'ñamfadi ga ja'i, nu'ahu ma da bø ri cuehu.

²⁰ Nepu ra badi Isaia himbi ntsu bi ma gue Ajuu bi 'ñena njaua:

Nu'uhimi hongagui go gue'uh bi zucagui,

ha nu'uhimri 'ñanigui dá ma dá tsudiga'uh.

²¹ Nehe bi 'ñena de ya me Israel gue Ajuu bi 'ñena njaua: “Nugui hindá tsaya dá zofo nuya ja'i pa xa ñobrihma, pe nu'uhimbi ne bi 'yøde ngue'a xi ya ts'o'yøde ne ya nøt'e.”

11

Ajuu bi huahna 'raya me Israel hangue nu'uh bi mpøhø

¹ Nu'ubá, ¿ha gue ga beñhu gue Ajuu xa hyepu rá hnini? ¡Hina, hinhya'mu! Ngue'a nequi drá me Israel stí 'ñehe de yá ja'i ra Benjami de rá ji ra Abrá.

² Ajuu hinxá zogui rá hnini nú'a bi 'ñembi gue go rá hnini'a de rá madu. ¿Ha gue hinguí pahu te mangua ra Maca T'ofu habu ma de ra Elía, gue nu'uh mi manbabi ra hnini de Israel co Ajuu? Ne bi 'ñena njaua: ³ “Ma zi Hmu'i, nuna hnini'na xa hyop'a'i gatho ri 'mehni, ne xa huata gatho ri ata. Y de gatho nú'uh to'o mi camfri'i hønsegui dí pongui, y nu'uh xi honi hanja da hyogaguihma.” ⁴ Nu'ubá Ajuu bi datuabi njaua: “Dí pe'tsitho yoto 'mo ya 'ñøhø pa da nsundagui, nú'uh hinxá ndandiñahmu ja rá thandi ra c'oi Baal.” ⁵ Nehe njabu nuya pabya xa gohi hønse 'na zi tui ya me Israel nú'uh xa huahna Ajuu co rá hñoja'i. ⁶ Y 'bu bi huahni co rá hñoja'i, nu'ubá hingue po yá 'befi øt'e'uh. 'Bu di gue'a dega 'befi hma, nu'ubá Ajuu hindi øt'e co rá hñoja'i.

⁷ Xibya ¿te ga beñhu de nú'a thogui ya me Israel? Nu'uh ya me Israel mi ndunthi, himbi zudi hanja da za da 'múi xá hño co Ajuu, pe nu'uh 'na tui xqui thahni, nu'uhá ha, bi za bi 'múi

xá hño ja rá thandi Ajuu. Y nu'uh ya me Israel mi ndunthi, bi meguibi yá mfeni, y himbi ne bi gamfri nú'a bi mangua Ajuu. ⁸ Ngu xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu: “Ajuu bi japi'uh bi mpumfri, bi japi bi ngoda pa hinda hyandi, nehe bi japi bi ngogu pa hinda 'yøde asta mapaya.” ⁹ Y ra Davi bi ma de ya japi xqui t'umba ya me Israel, bi t'ents'ua ra 'ñu ne bi 'ñena njaua:

Nuyá mexa da 'bøtsuabi gue'a da ngu 'nara xit'a ne 'nara trampa habu da zo'uh,

y ja da japini da gut'i nú'a tu'uh.

¹⁰ Dá njot'a yá da'uh pa hinda hyandi, y dá ndoqui nzantho co yá 'bats'i ri du.

Ajuu hinxá 'medi pa nzantho nura hmate co ya xodyo, hangue nú'uh hingyá xodyo ri 'ñepi da su yá jamfri

¹¹ Nu'ubá, xi nú'uh, ¿ha gue xa 'betuabi rá hmate Ajuu pa nzantho po yá 'ñajamfri? ¡Hina, hinhya'mu! Pe po yá nts'o'yøde'uh bi zu ra mpøhø gatho ma'ra ya hnini, pa njabu da nuhu yá mfeni ya me Israel pa da yopa hñani'uh ra japi ngu nú'a xa hñanga ma'ra ya hnini hingyá xodyo. ¹² Ya gue po rá nts'o'yøde ra hnini Israel bi nja ra hño pa gatho ya meximhai, ne bi nja 'nara danga japi pa nu ma'ra ya hnini hingyá xodyo, nu'ubá ¡tengu hma ra japi da hñanga nú'uh hingyá xodyo nú'a ra pa ya xodyo da gamfri Ajuu!

¹³ Nú'ahu hingyá xodyohu, ja'a dí ne ga xi'ahu. Ajuu bi hñuxcagui dega apostol pa gue'ahu nú'ahu hingyá xodyohu, hangue dí e'tsua rá nsu ma 'befi ¹⁴ pa xahma da za ga nupa yá mfeni 'ra de nú'uh ma mixodyo'be da ne da hñanga nehe nú'a ra japi xcá hañhu, ne da mpøhø'uh. ¹⁵ Ya gue Ajuu bi hyepu ya xodyo ne go bi japi gatho ya meximhai ngue'a bi 'yøt'e pa bi za bi 'múi xá hño con gue'a, nu'ubá ¡tengu ra japi ma da umbabi'uh nu sta yopa munts'a ya xodyo ma'na'qui! Ne nura japi'a go gue'a 'nara 'ra'yo te.

¹⁶ Nu'ubá Ajuu bi huahna ya madu xita de ra hnini Israel pa dyá meti'a, nu'ubá gatho ra hnini Israel go rá metitho

Ajuá, nja ngu 'nara 'bai gá za, 'b_u Ajuá ri japa yá 'y_u, nehe yá 'yεza njapi, y nehe nja ngu ya hme, 'b_u ra m_udi hme njapi, nu'bu' gatho ra bola j_uni njapi.

¹⁷ Ngu 'nara 'bai gá hoga olivo da ts'εcua 'nará 'yεza ne da cueta 'nará 'yεza ra mbanga olivo pa nu'á da zipa rá ngui rá 'y_u nú'a ra hoga olivo, njab_u nehe 'raya xodyo bri t'equede de Ajuá ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u go xra hmunts'a'ih_u pa dyá hnini'ih_u Ajuá nehe, ne xcá hñanih_u yá japi Ajuá. ¹⁸ Masque'a oxqui ndanguih_u de ya xodyo, ngue'a guí padih_u gue hingo ya 'yεza ri umba ra te yá 'y_u ra za, nuya 'y_u go gue'u ri umba ra te ya 'yεza.

¹⁹ Nu'ah_u ma gui ñenah_u: “Ya 'yεza bri ts'equi pa bi za bri juetcah_u.”

²⁰ Majuani, bri t'equ'e_u, pe bri t'equede ngue'a himbi ne bi gamfri'u. Ha nu'ah_u ya rá hnini'ih_u Ajuá ngue'a guí camfrih_u. Hanguede oxqui ndanguih_u. Nu'á guí 'yøth_u, tsuh_u Ajuá. ²¹ Nu'b_u Ajuá xa castiga ya xodyo nú'u to'o ngu ya 'yεza hingá njuete, nehe nú'ah_u hingyá xodyoh_u y guí njah_u ngu ya 'yεza xa njuete, da za da castiga'ih_u nehe. ²² Hanguede dá zo ri mfenih_u nú'a bi 'yøt'e Ajuá, njab_u ngu ra hoja'i, njab_u ra zute nehe. Bi nhyoja'i congue'ah_u, ha nu'u ya xodyo bi nts'o'yøde, bi 'ueque'u. Hanguede nu'á mahyoni guí 'yøth_u, sigui guí 'b_uh_u ja rá hñoja'i, ngue'a nu'b_u hina, da 'uec'a'ih_u nehe. ²³ Y nehe nuya xodyo nu'b_u hinda sigui yá 'ñajamfri, nu'bu' dra yopa cuete ja ra 'bai gá olivo hab_u mi tøgue'u, ngue'a Ajuá ja rá ts'edi pa da yopa cuete'u. ²⁴ Ngue'a 'b_u nú'ah_u hingyá xodyoh_u ngu gyá 'yεzah_u de 'nara mbanga olivo, xa ts'εc'ah_u de ri 'baih_u, y bi za bri juet'ah_u ja ra hoga olivo masque nu'ah_u grá mbanga olivoh_u, xihma ya xodyo gue go gue'u ya 'yεza yá mēti ra hoga 'bai gá olivo, ma'na da za da ncuete ma'na'qui ja rá 'bai!

Rá ngats'i ma da mpøhø ra hnini de Israel

²⁵ Zi cuh_u, dí ne gui padih_u nuna mfadi xqui nt'agui hmaha. Dí ne gui padih_u pa hingui beñh_u gue hønse'ih_u xa huahn'ah_u Ajuá. Pah_u gue masque Ajuá xa japi xa megui yá mfeni ndunthi ya me Israel, pe 'ra de gue'u xa mētsitho ja rá hnini'a. Pe hingue pa nzantho ma da megui yá mfeni, hønse asta hinda zøxa ra 'bede de nuya ja'i hingyá xodyo nú'u ma da mpøhø. ²⁶ Nep_u de gue'a gatho ya me Israel ma da mpøhø. Ma da nja ngu xa t'ofø ja ra Maça T'ofø ne ena:

Nuni Sión nú'a rá hnini Ajuá ja ma drí
'ñehni ra Ñante

nú'a ma da x_ucuabi yá ts'ot'øt'e ya me
Israel nú'u yá ja'i ra Cobo.

²⁷ Y nu xcrá x_ucuabi yá ts'oqui'u,
ya stá cumpli ma cohi nú'a stá cohi
con gue'u.

²⁸ Pa da za da ntunga ra maça hoga t'øde ja ma'ra ya hnini ngu xa beni Ajuá, nu'á xa hyanda ya xodyo ngu yá ncontra'a, pa go da jap'a'ih_u nú'ah_u hingyá xodyoh_u. Pe Ajuá maditho ya xodyo po rá ngue yá xita'u nú'u bi huahni'a. ²⁹ Ajuá hingui pata rá mfeni. Nú'a da uni, hinda ma da hñaqui, ne hinda ma da hεp_u nú'u to'o xa huahni'a. ³⁰ Nú'ah_u hingyá xodyoh_u hingüi camfrihma_u Ajuá, pe nubyá co rá nthecate Ajuá bi jap'a'ih_u ngue'a ya xodyo himbi ne bi gamfri ra zi Hmu Jesucristo. ³¹ Nubyá nuya xodyo bi 'ñagamfri, pe bi njab_u pa 'mefa, co rá nthecate Ajuá da japi'u ngu bi jap'a'ih_u. ³² Njab_u Ajuá bi zotho gatho co yá 'ñajamfri, gue dya xodyo gue hindya xodyo, pa 'mefa da huequi'u mahyεgui.

³³ x_i ra dangui rá mfadi Ajuá, ngue'a padi gatho nú'a t'øt'e, y padi hanja da 'yøt'e gatho nú'a go da ne! Hinda za to da badi gatho nú'a te beni Ajuá, ne hinda za to da badi hanja øt'e nú'u ya danga 'befi øt'e'a.

³⁴ “¿To'o gue'a patuabi rá mfeni Ajuá?
y ¿to'o gue'a xa 'yo'mbabi rá 'ñu'a?”

³⁵ Y ¿to'o 'mēt'o xa nja te xa umbabi Ajuá, pa njab_u Ajuá da co'tsuabi'a?”

³⁶ Nguetho go gues'e'a bi hoqui gatho

nú'a te ja, y gatho o ja rá 'yε'a, y gatho'u pa rá nsunda'a. Y nu'á drá nsunda pa nzantho. Njabu gue'a.

12

Ga umfu Ajuá gatho ma teh pa ga pεph ngu ne'a

¹ Nubyá, ma zi cu'ih, xcá hyanth rá ndangui rá nthecate Ajuá xa 'yøtcah. Hangue dí bante'ih gue gui daph Ajuá gatho ri teh. Gue'a 'nara hñ'a'ti strá nt'axi ngu nú'a ri ho'a, ngue'a nu'bu gui øth njabu, gui xøcambenih Ajuá co ri corasoh. ² Oxqui tenbah yá 'mui nú'u ya ja'i 'yo ja ra ts'oqui. Nu'a gui 'yøth, tēnda ri 'ra'yo mfenih pa njabu xi gui 'buh 'nara 'ra'yo 'mui, y 'bu gui njahbu ma gui patuah nda'a rá paha Ajuá gui 'yøth, y nú'a rá paha'a gue'a nú'a gui 'yøth nú'a xá hño ne nú'a ri ho'a, ne gui 'buh xá hño ja rá thandi'a.

³ Ajuá xa 'racagui nuna ra nsu dega apostol po rá hñoja'i, hangue ma ga xi'ahu nda'a rí 'ñepi gui 'yøth. Oxqui ma gui beñh gue gyá danguih y masque hina. Benih xá hño ne hyandasεh hangu rá ndunthi ri jamfrih nú'a xa 'ra'ah Ajuá cada 'na de gue'ah. ⁴ Ngue'a nja ngu ma ndo'yoh dí pe'tsh ndunthi ya xeni pe gatho ya xeni hingue 'nada yá 'befi pεfi. ⁵ Njabu nehe masque dí ndunthih, pe dí 'nada ra ndo'yoh co ra Zidada Jesucristo, y gatho núju ngu dyá xenih de 'nada ra ndo'yo.

⁶ Ne 'rama'na'ño ya mfadi ne ra ts'edi xa 'racaguih Ajuá po rá hñoja'i'a pa ga pεfih nú'a ra 'befi xa 'racaguih. 'Bu 'nara cu xa t'umbabi 'nara ts'edi pa da manba rá noya Ajuá, dá mañ'a ngu rá ndunthi ra jamfri pε'tsi'a. ⁷ Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mfaste, dá mfaste. Ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nxahnate, dá nxahnate. ⁸ Nu'a tó'o xa t'umba ra mfadi pa da unga ra ts'ofu, dá nzote'a, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da unga 'nara mfats'i, dá uni con gatho rá mui. Nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da nda, dá nda con gatho

rá mfeni, ha nu'a tó'o xa t'umba ra ts'edi pa da mats'i nú'u to'o othobi, dá mats'i con gatho rá mui.

Nú'a rí 'ñepi da mεfi ra gamfri

⁹ Dá nja ri hmáteh pa gatho ya ja'i, pe hingue de maxøts'etho. Øtsah nú'a xá nts'o, y tenh nú'a xá hño. ¹⁰ Mádih 'na ngu 'na co ra hmáte nú'a xa 'ra'ah Ajuá ngue'a gyá cuh, ne 'ñumbahu ra t'equ'e'i 'na ngu ma'na.

¹¹ 'Yøth ri 'befih con gatho ri ts'edih. Ostí ma da zu'ahu ra ndahñei. Pεpabih ma Zidadahu ra Jesucristo con gatho ri muih.

¹² Johyah ngue'a gui tømhu ma gui 'buh ja rá nsunda Ajuá. Tseth gatho ya ts'othogui, ne ogui tsayah gui 'yaph Ajuá.

¹³ Faxh ya cu nú'u hingui tsapi, ne umfu ntsaya nú'u to'o tsøñ'a'ih.

¹⁴ 'Yaph Ajuá da mats'i nú'u to'o ø't'ahu ra nts'o'mui, oxqui tsañhu'a.

¹⁵ Johyah co nú'u to'o ri johya, ne nzonih co nú'u to'o zoni.

¹⁶ 'Buh mahyεgui co 'nadra hmáte, oxqui 'ñets'ih nixi gui 'uegueh de ya zi hyoya cu. 'Yoh mahyεgui con gue'u. Oxqui beñh de ri mfenisεhεh gue gyá bamhyah.

¹⁷ Oxqui ø'tuah ra nts'o'mui nú'a to'o da 'yø't'ahu ra nts'o'mui. Nu'a gui 'yøth, gui jamasuh gui 'yoh xá hño ja yá thandi gatho ya ja'i.

¹⁸ 'Yøth 'nara ts'edi asta habu da za pa gui 'buh 'nara hoga'mui con gatho ya ja'i. ¹⁹ Ma zi hmádi cu'ih, oxqui co'tsuahu nú'a da 'yø't'ahu ya ts'o'mui, tsocuathoh Ajuá, ngue'a Ajuá ma ja ra Maca T'ofu ne ena: "Nugui hønsegui tsa ga co'tsuabi nú'u to'o ø't'a ra nts'o'mui, nugui go ga unga ra njut'i." ²⁰ Nehe ena njaua: "Nu'bu ri ncontra tsu ra thuhu, umbabi te da zi, ha nu'bu tsu ra nduthe, umba ra dehe da zi. Nu'bu gui 'yø't'e njabu, nu'bú nu'á da ntsø'mi ndunthi." ²¹ Oxqui hoñh hanja gui 'yøth 'nara 'ñu. Gatho nú'a to'o da 'yø't'ahu 'nara 'ñu, co'tsuabi co 'nara hño, y njabu ma gui ntáteh de ra 'ñu.

13

¹ Gatho ya ja'i rí 'ñepi da 'yøte nú'ua to'o hã ra ts'utbi, ngue'a go Ajuã xa hñuxa gatho ya ts'utbi ja ra ximhai. Nehe go gue'a xa hñuts'i nú'ua to'o hã ra ts'utbi. ² Hangué nu'ua tó'o nø'tua ra ts'utbi, go gue'ua nø'tua nú'a xa manda Ajuã nehe. Y nu'ua tó'o nø'tua ra ts'utbi, go honse ra castigo. ³ Ya nda hinxa thuts'i pa da zu nú'ua to'o øt'e xá hño, nu'ua xa thuts'i pa da zu nú'ua to'o hingui øt'e xá hño. Hangué nu'ua hingui nehua te da xi'ahua nú'ua to'o hã ra ts'utbi, nu'ua 'yøthua gatho nú'a xá hño, y njabua nu'ua da ñamañho de gue'ahua. ⁴ Nu'ua go gue'ua yá 'bego Ajuã pa ri hñohua. Pe 'bua gui 'yøthua nú'a hingui ho, rí 'ñepi gui tsuhua'ua, ngue'a nu'ua hã ra ts'edi pa da castiga'ihua, ngue'a Ajuã go gue'a xa hñuts'i'ua pa da castiga gatho nú'ua to'o hingui øt'e xá hño. ⁵ Hangué mathoni gui 'yøtehua'ua, ne hingue hønse pa hinda castiga'ihua, nehe pa gui 'yøtehua nú'a xi'ahua ri mfenihua. ⁶ Hangué nehe dí juthua ya njut'i ja ra gobierhnu, ngue'a nu to'o hã ra ts'utbi go yá mēfi Ajuã, ne nu'ua xi ri 'ramanu da mēfi nuna 'bēfiñã.

⁷ Ju'tuabihua gatho nú'ua to'o guí tuphua. Jut'a ri cotahua, jut'a ri rentahua. Nu'ua tó'o rí 'ñepi gui umfua ra t'equ'ei, umfua, ha nu'ua tó'o rí 'ñepi gui numansuhua, numansuhua. ⁸ Oto guí tuphua ni 'nara thai, hønse gui beñhua gue rí 'ñepi gui mádihua 'na ngu ma'na, ngue'a nu'a tó'o mádi rá miqu'eiui ya bi cumpli ra ley. ⁹ Nu'ahua guí pahua ya hmanda nú'ua mangua ra ley ne ena: "Oxqui ntsinga medinthati, oxqui hñote, oxqui mpe, oxqui ju'tsua ya nc'uamba ri miqu'eiui, oxqui hyøcua nú'a pē'tsa ri miqu'eiui." Pe nuya ya hmandaya ne nú'ua ma'ra ya hmanda, gue'a mahyegui nú'a ra hmanda ena: "Mádi ri miqu'eiui ne su ngu grí nsu sehe." ¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o pē'tsa ra hmate, hingui ø'tua ra nts'o'mua rá miqu'eiui, hangué nu'a tó'o pē'tsa ra hmate go gue'a ri cumpli ra ley.

¹¹ De dí øthua gatho núya ngu dí xi'ahua, ga beñhua de nuya ya pa dí

'buhua ne ga japhua da nu ma mfenihua, ngue'a ma Zidadahua ya ma'na 'bua guetbua de nú'a ndá camfrihua pa e da ñangaguihua de nuya ts'othogui dí thohua ja ra ximhai. ¹² Ya 'yo rí thogui ra 'bexuui, 'yo rí mōca ra xudi. Hangué mathoni ga tsoguihua ya ts'o'bēfi dega 'betsa ngu nú'ua øt'a ya ja'i dega xuui. Ya ga hñocua pa ga øthua ya hoga 'bēfi dega pa, ngu ri hñoca 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni. ¹³ Ga 'yohua ngu rí 'ñehe ngu nú'ua 'yo dega pa, hinga maha habua ja ya ngo dega tixfani, nixi ga ntixfanihua. Hinga hñuxhua co nú'ua to'o hingue xi ma 'bēhñahua, nixi ga 'yohua ja ma'ra ya ts'ot'øt'e. Hinga 'ñøt'atuhnihua, y nixi ga ne ga nschēhua. ¹⁴ Nu'a ga øthua hã, ma ga honbahua rá mfats'i ra Zidada Jesucristo pa ga 'yohua ngu bi 'ñō'a, y hinga hoñhua hanja ga øthua yá hne ma ndaxjua 'māihua.

14

Hinda za to da nōni yá cu

¹ Umfua nsequi da 'mua ja ri nijahua nú'a to'o otho ndunthi rá jamfri, pe hingue pa gui ntsanoyahua con gue'a de nú'ua ya mfeni xa gu. ² Ngue'a 'ra camfri gue tsa da zi gatho nú'a ja te da ts'i; ha nu'ua ma'ra tó'o otho ndunthi yá jamfri hingui ne da zi nu'araza, hønse ya zi c'ani. ³ Nu'a tó'o tsi gatho nú'a te ts'i, odi utsa nú'a to'o hingui tsi. Ha nu'a tó'o hingui tsi gatho nú'a te ts'i, odi 'yø de nú'a to'o tsi, ngue'a nu Ajuã bi 'yøt'a rá batsi nu mi camfri'a. ⁴ ¿To'o'ihua pa guí 'yøbihua rá 'bego ma'na ra ja'i? ¿Ha hingui pahua gue nurá hmu nú'a ra 'bego'a go gue'a da mā ua 'yo xá hño ua hina? Y njabatho nehe nuya cu'ua, go guesē Ajuã ma da mā ua xá hño o hingui ho nú'a øt'e'ua, hangué nu'ua ma da 'mua xá hño ja rá thandi Ajuã ngue'a go guesē'a ja rá ts'edi pa da mats'i'ua.

⁵ Ra camfri gue mathoni da thahna 'raya pa pa dra søcambeni Ajuã, ha nu ma'ra camfri gue gatho ya pa rí 'ñepi da thandi mahyegui. Cada 'na rí 'ñepi da badi xá hño de nú'a te beni. ⁶ Nu'ua

tó'o ri jamasu de ra pa, øt'e njabũ pa da ho ra Zidada, ha nu'ũ tó'o hini jamasu de ra pa, nehe øt'e njabũ pa da ho ra Zidada. Y nu'ũ tó'o tsi gatho nú'ã te ts'i, nu'ú tsi pa rá nsunda Ajuã, ngue'ã ri umba njamãdi Ajuã. Ha nu'ũ hingui tsi gatho nú'ã te ts'i, nu'ú øt'e'ũ pa rá nsunda Ajuã, y umba njamãdi Ajuã nehe.

⁷ Ngue'ã ni 'na de guecjũ hindí tehũ pa ga øthũ nú'ã go ga nesehũ, y nu xcrá tuhũ, hingo nú'ã ra ora go ga huansẽhũ. ⁸ Ngue'ã nu'bũ dí tehũ dí ohũ ja rá 'yẽ ra Zidada ne dí 'bũhũ pa rá nsunda'ã, y nu'bũ ga tuhũ guet'atho dí ohũ ja rá 'yẽ ne dí 'bũhũ pa rá nsunda'ã. Hanguẽ nujũ, nzantho dí ohũ ja rá 'yẽ gue gra tehũ gue hina. ⁹ Ngue'ã pa guehna bi du ra Zidada Jesucristo y bi yopa nte pa bi Hmu de nú'ũ te y de nú'ũ xa du.

¹⁰ Hanguẽ nu'ahũ ¿pa te guí 'yø ri cuhũ? O ¿pa te guí utsahũ ri cuhũ? Ngue'ã nu xcrá tuhũ gathoguihũ ma ga 'baihũ ja rá thandi ra Zidada pa go da hñãbgahũ nguenda'ã. ¹¹ Ngue'ã ma da njabũ ngu xa t'ofõ ja ra Mãca T'ofõ ne ena:

Nugui drá Ajuã dí te, hanguẽ ma da njabũ nú'ã ma ga ma nubya, gue gatho ya ja'i ma da ndandiñahmu ja ma thandi, ne da xõcambenigui.

¹² Hanguẽ cada 'na de guecsẽhũ ma ga daphũ nguenda Ajuã.

Ga nsusehũ pa hinga japhũ ma cuhũ da 'yøt'a 'nara ts'oqui

¹³ Hanguẽ hinga 'ñøhũ 'na ngu ma'na. Nu'ã ga øthũ hã, ma ga nsusehũ pa hinga japhũ ma cuhũ da 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁴ Nugui dí paði xá hño gue gatho nú'ã ja da ts'i hinxá nts'o, ngue'ã njabũ xa 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Pe nu'ã tó'o beni gue xá nts'o 'nara t'øt'e nú'ã ts'i, pa nú'ã to'o beni njabũ hã, xá nts'o. ¹⁵ Hanguẽ nu'bũ guí tsi 'nara t'øt'e nú'ã beni'ã ri cu gue hingui ho da ts'i, y njabũ da du rá mõi, nu'bú nu'i ya hinguí 'yo co ra hmãte. Oxqui tsi 'nara t'øt'e nú'ã da japi da 'mẽdi ma'na, ngue'ã nehe

po rá ngue'ã bi du ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Hanguẽ oguí honi pa hanja da hñãma'ñũ'i, masque nu'i guí beni gue xá hño nú'ã guí øt'e. ¹⁷ Nújũ dí 'bũhũ ja rá hmanda Ajuã, hingui oda ma mfenihũ ya hñuni nixi ya ts'ithe. Nu'ã oda ma mfenihũ, nú'ã ga 'yohũ xá hño, ne ga 'bũhũ te rá entho, ne ga johyahũ co nú'ã rajohya ri 'racaguihũ ra Mãca Ndahi. ¹⁸ Y nu'ã tó'o pẽpa ra Zidada Jesucristo co nuya hoga 'bẽfiya, Ajuã ri ho'ã. Nehe ya ja'i ma da hyandi gue 'yo xá hño'ã.

¹⁹ Hanguẽ ga øthũ nú'ã faxcaguihũ pa ga 'bũhũ 'nara hoga'mõi 'na ngu ma'na, ne pa ga ntetua jamfrihũ 'na ngu ma'na. ²⁰ Oxqui ts'ocua rá 'bẽfi Ajuã por nú'ã te guí tsi. Xi majuani gatho nú'ã te ts'i xá nt'axi, pe hingui ho guí tsi nú'ã guí japi da nts'oca ri cu. ²¹ Xá hño hingui tsi ra ngø, nixi guí tsi ra vinu, nixi guí 'yøt'a ni 'nara t'øt'e nú'ã guí japi da ts'ocua rá mfeni ri cu pa da zo ja ra ts'oqui o pa da ts'ocua rá jamfri. ²² Nu'bũ guí camfri da za guí tsi gatho nú'ã te ts'i, nu'bú zẽ ri jamfri guí pẽtsi ne pãseui Ajuã. Nu'ã tó'o beni gue xá hño nú'ã øt'e, ne 'mẽfa hinda ma da dũhũ de nú'ã xa 'yøt'e, go gue'ã njapi ngue'ã paði gue xa 'yøt'e xá hño. ²³ Pe nu'ã tó'o ri dũhũ de nú'ã te tsi, nú'ã tu ra thai, ngue'ã hingui tsi co rá jamfri, y gatho nú'ã dí øthũ ne 'bũ dí camfrihũ gue hinxá hño, gue'ã 'nara ts'oqui.

15

'Yøthũ nú'ã da ho ri miqu'eihũ

¹ Nújũ dí zẽdihũ ja ma jamfrihũ, rí 'ñepi ga pãhũ hanja ga tsetuahũ ya mfeni xa gũ nú'ũ ts'ũtho yá jamfri, y hinga øthũ nú'ã go dí nesẽhũ. ² Cada 'na de guecjũ ga øthũ nú'ã da ho ma miqu'eihũ pa yá hño'ũ ne pa da te yá jamfri. ³ Ngue'ã nehe sẽhẽ ra Zidada Jesucristo himbi 'yøt'e nú'ã go rá paha sẽhẽ. Nu'ã bi zetuatho yá 'mõi nú'ũ to'o mi utsa'ã, ngu engã ja ra Mãca T'ofõ habũ bi sipã Ajuã ne ena: "Stá tsetuatho yá nt'ũtsate nú'ũ to'o ri utsa'i." ⁴ Ngue'ã gatho nú'ã

bi t'ofu maya'bu ja ra Maça T'ofu, bi t'ofu pa ma nt'utuatehu, pa njabu ngu nú'u bi zeta maya'bu y ngu bi thu'mba yá mui'hu, njabu ma da thubga ma muihu nehe pa ma'na da ndangui ma nthomatehu. ⁵ Nubyá nu Ajuá to'o faxcahu pa ga ntsetuah ne 'racju ra humai, dá 'yot'e pa gui 'buhu co 'nada ra mfeni ngu bi 'ñutcahu ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ⁶ pa njabu co 'nadra mfeni ne 'nadra jahña gui nsundahu Ajuá ra Dada nurá Dada ma Zi Hmuhu ra Jesucristo.

Bi sipabi ra maça hoga t'ode nú'u hingyá xodyo

⁷ Hangué numahñohe 'na ngu ma'na, ngu bi núgaguihu ra Zidada Jesucristo pa rá nsunda Ajuá. ⁸ Dí ma gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi mepabi ya xodyo pa bi cumpli yá hña'ti Ajuá nú'u xqui ña'tuabi ndu yá xita'hu, y njabu ra Zidada Jesu bi 'ñudi gue Ajuá ot'a gathu ngu nú'a ma. ⁹ Nehe bi 'ñehe pa ya ja'i hingyá xodyo da nsunda Ajuá po rá ntheate, ngu xa t'ofu ja ra Maça T'ofu ne ena:

Ja ya ja'i hingyá xodyo nugu ma ga manga tengu rá ndangui ri thuhu,

y ja ga tu't'a'ini ya jahña.

¹⁰ Nehe enga ja ra Maça T'ofu:

Nú'ahu hingyá xodyohu, johyahu mahyegui co rá hnini Ajuá.

¹¹ Nehe ena:

Nsundahu Ajuá gathu nú'ahu hingyá xodyohu guí 'buhu ja gathu rá nguni ra ximhai.

ne xocambenihua po yá danga t'ot'e.

¹² Nehe ra badi Isaia bi 'yofu ja ra Maça T'ofu ne ena njaua:

Ma da 'mu 'nara t'u de yá ja'i ra Isaí rá dada ra Davi,

y nura t'ua ma da nda ja ya ja'i nú'u hingyá xodyo,

y nu'ú ma da gamfri'a.

¹³ Ajuá nú'a to'o 'racju ra hoga nthomate, dá 'ra'ahu ndunthi ra johya ne ra hmetho ja ri corasohu po ri jamfrihu, pa njabu ma'na da ndangui ri nthomatehu po rá ts'edi ra Maça Ndahe.

¹⁴ Ma zi cu'ihu, dí camfri gue xi ja ndunthi ri hñoja'ihu ne ja ndunthi ri mfadihu y tsa gui nzofohu 'na ngu ma'na. ¹⁵ Masque njabu, pe nuguí dí resga dí op'a'ihu pa ga yopa ben'ahu 'raya t'ot'e ngu nú'a ya xca padihu. Dí ot'a njabu pa ga cumpli nú'a ra 'befi xa 'racagui Ajuá po rá hmate'a. ¹⁶ Ngué'a nu'a bi hñuxcagui pa ga pepabi ra Zidada Jesucristo pa ga zo ya ja'i hingyá xodyo, pa ga xipabi'hu rá hoga noya Ajuá, pa njabu nuguí da za ga udi'hu ja rá thandi Ajuá ngu 'nara hña'ti xá nt'axi ngu ri ho'a nú'a xa xca ra Maça Ndahe.

¹⁷ Hangué po ra Zidada Jesucristo da za ga 'ñets'i de nú'a ra 'befi xa 'racagui Ajuá. ¹⁸ Hini 'ñepcagui ga 'ñets'i de nú'a xa 'yot'a ma'ra pa bi gamfri ya ja'i hingyá xodyo. Pe dí padi gue ra Zidada Jesucristo xa mpefi ja ma noya ne ja ma 'befi pa bi gamfri ndunthi de gue'hu. ¹⁹ Ra Zidada Jesucristo xa 'raca ra ts'edi pa stá ot'a ndunthi ya milagro, ne stá hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahe, hangué xa za stá manga ra maça hoga t'ode de ra Zidada Jesucristo maxogue ja gathu ya hai desde Jerusale asta ra hai Ilirico.

²⁰ Hangué njabu nuguí stá ot'a ra ts'edi pa ga ma ga manga ra maça hoga t'ode habu hinxa t'odetho de ra Zidada Jesucristo pa hinga mpefi habu ya xa mpe ma'ra. ²¹ Guet'a nehe manga ra Maça T'ofu ne ena: Nú'u hinxqui siptho de Ajuá, y nú'u hinhya'mu xqui 'yode, go gue'hu ma da 'yode ne da badi.

Ra apostol Pablo beni da ma Nroma

²² Hangué njabu astabya hinxa za stá mabu. ²³ Pe nú'ya nguetho ya dá juadi ma 'befi ja nuya hnini de guecua, y ngué'a pe'tsa ndunthi ya jeya stá ne ga mabu ga tsøñ'ahu, ²⁴ hangué dí t'omi gue 'nitho ga thogui ga tsøñ'ahabu má 'ñu nu grá ma Spaña, y ga johya ndunthi ga 'bui con gue'ahu. Nepu de gue'a dí t'omi gue gui nexcaguihu de guepu pa ga thogui grá ma Spaña. ²⁵ Pe nubyá

ma ga ma pa Jerusale pa ga ha'tsuabi 'nara mfats'i nuya zi cu de guehni. ²⁶ Ngue'a nuya zi cu de guehni Macedonia ne de guecua Acaya co 'nara paha bi unga 'nara mfats'i pa ga ha'tsuabi nuya zi hyoya cu bí 'buhni Jerusale. ²⁷ Nuya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi beni gue mri 'ñepi' da 'yø'tuabi njabu'u, ngue'a nu'ú hingyá xodyo ne xqui hñani ra mpøhø po yá noya ya xodyo, hangue rí 'ñepi' da maxa ya xodyo nehe co ya hño de ra ximhai. ²⁸ Hangue nu xcrá juadi ga pε nuna 'befina pa ga tsocuabi nuna mfats'i ya cu me Jerusale, ja grá thopu ga tsøñ'ah má 'ñu nu xcrá ma Spaña. ²⁹ Y dí padi gue nú'bu xcrá tsøñ'a'ihabu, ra Zidada Jesucristo ma da jap'a'ihu ndunthi ngue'a ma ga zo'ahu de rá noya'a. ³⁰ Nubyá, zi cuhu, dí bante'ihu de rá thuhu ma Zidadahu ra Jesucristo y po rá hmäte ra Mäca Ndahi ri 'racju 'na ngu ma'na, gue gatho'ihu gui faxcaguihu gui 'yaphu Ajuä por guequi. ³¹ 'Yaphu Ajuä pa nu'á da ñangagui de ya me Judea nú'u hingyá gamfri, gue ya zi cu nuni Jerusale da hñani co 'nara johya nura mfats'i ma ga tsocuabi, ³² pa njabu 'bu gue'a rá paha Ajuä ga tsøñ'a'ihu co 'nara johya, ne ga tsaya ts'u con gue'ahu. ³³ Ajuä nú'a faxcahu pa ga 'buhu te rá entho, dá 'müi con gatho'ihu. Njabu gue'a.

16

Ya nzenjua

¹ Ra Febe go gue'a 'nara hoga nju, ne ja rá nsu, ngue'a gue'a 'nara maste de ya gamfri me Cencrea. ² Hangue umfu ntsaya co ra t'equ'ei ja ri hmunts'ihu, ngu rí 'ñep'a'ihu nú'ahu gyá gamfrihu, y faxhu'a de nú'a te da 'yø'tua ra 'bedi, ngue'a nu'á xa maxa ndunthi ya ja'i y necagui xa maxcagui nehe.

³ Fat'ajuahabu ra zi nju Prisila ne ra zi cu Aquila. Nu'ú xi bi maxcagui ndunthi ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo. ⁴ Nu'ú mi resga da unga yá

te por guequi, hangue hingo sehεgui dí jamadibi'u, ne gatho nú'u ya cu hingyá xodyo nehe'u ri jamadibi'u. ⁵ Fat'ajuahabu nehe nuya zi cu ri munts'a ja rá ngu nú'a ra nju Prisila y ra cu Aquila. Fat'ajuahabu nehe ma hmäca cuhu ra Epeneto, nú'á go gue'a ra müdi bi gamfri ra Zidada Jesucristo nuua Acaya. ⁶ Fat'ajuahabu ra nju Mala, nú'á xi xa max'a'ihu ndunthi. ⁷ Fat'ajuahabu ra cu Andronico y ra cu Junio, nú'ú go gue'u mengu ma hai, nehe go gue'u ndí o'be fadi mahyεgui'u. Nu'ú ja yá nsu ja ya apostol, nehe gue'u 'met'o bi gamfri ra Zidada Jesucristo que guequi.

⁸ Nehe fat'ajuahabu ra Amplia numa hmäca cu ja ra jamfri. ⁹ Nehe fat'ajuahabu ra cu Banu nú'a ma mfats'i ja rá 'befi ra Zidada Jesucristo, nehe ma hmäca cu ra Estaqui. ¹⁰ Fat'ajuahabu ra cu Apele, nú'á xa bøni 'nara hoga gamfri de ra Zidada Jesucristo. Ne fat'ajuahabu nú'u ya cu ya mengu rá ngu ra cu Aristobulo. ¹¹ Fat'ajuahabu nehe ra cu Erodio, nú'a mengu ma hai. Nehe fat'ajuahabu nú'u 'bu ja rá ngu ra cu Ciso nú'u xa gamfri ra Zidada. ¹² Nehe fat'ajuahabu ma zi njuhu ra Trifena y ra Trifosa, nú'ú ri mpεfi ja rá 'befi ra Zidada, nehe ma zi njuhu ra Persida, nú'á xa mpεfi ndunthi ja rá 'befi ra Zidada. ¹³ Nehe fat'ajuahabu ra Rufo nú'a xi ra hoga cu ja ra jamfri; nehe fat'ajuahabu rá nana'a, nú'a dí øt'a ra uenda gue ma nana nehe. ¹⁴ Nehe fat'ajuahabu ra cu Asíncrito y ra cu Flegonte, y ra cu Erma, y ra cu Patroba, y ra cu Erme, y nehe nuya zi cu 'bui con gue'u. ¹⁵ Nehe fat'ajuahabu ra cu Filologo y ra nju Julia, y ra cu Nereo ne rá nju'a, y ra cu Olimpa, y nehe gatho ya zi cu nú'u 'bui con gue'u.

¹⁶ Nehe fat'ajuahabu gatho nú'u ma'ra ya cu co 'nara nthafi dega hmäte. Ri fat'ajuahabu gatho yá nija ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Nehe dí bante'ihu zi cuhu, gue gui thamfrihu ndunthi de nú'u ne

da heca ya cu y japi'ua da 'yøt'a ya ts'oqui. Nu'á hinguí udi ngu nú'a ya xa t'u't'ahua, hangue 'ueguehua de gue'ua. ¹⁸ Nuya ja'i'ua ri mpefi hønse pa yá hñose'ua; hingué pεpabi ma zi Hmuhua ra Jesucristo. Nu'á mangua 'raya noya xi ri nt'øde gue xi xá hño, pe hina, hingo gue'a majuañi. Nu'á hat'a nuya zi ja'i hinte yá fadi. ¹⁹ Gatho ya ja'i pañi gue xi gyá hoga 'yødehua, hangue njabua nugui xi dri johya de gue'ahua. Pe nehe, nu'a díne, díne gue da nja ri mfadihua pa gui 'yøthua ra hño, hingué pa gui 'yøthua ra 'ñu. ²⁰ Y Ajuá nú'a to'o faxcahua pa ga 'buhua te rá entho, go gue'a da 'yøt'e 'bestho pa gui ntatehua de ra ts'ondahi. Ma Zidadahua ra Jesucristo da max'a'ihua co rá hmäte'a.

²¹ Nehe fat'ajua'ihua ma mfats'i ra cu Timu, nehe fat'ajua'ihua ra cu Lucio, ra cu Jaso y ra cu Sosipate nú'ua ya mengu ma hai.

²² Nugui drá Tercio, dí ofo nuna cartana, dí fat'ajua'ihua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo.

²³ Nehe ra cu Gayo pεhna'ihua ra nzenjua, nú'a to'o xa 'raca nsequi ja rá ngu. Nehe xa umba nsequi gatho ya cu pa ja ri munts'iuua. Nehe fat'ajua'ihua ra cu Erasto, nú'a go gue'a ra mε'tsboja de ra hnini. Nehe fat'ajua'ihua ra cu Cuarto.

²⁴ Ma Zidadahua ra Jesucristo da max'a'ihua gatho'ihua co rá hmäte'a. Njabua gue'a.

'Nara søcambeni bi 'yøt'a ra apostol Pablo nu mi uadi rá carta

²⁵ Drá nsunda Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa da ja'ahua gui ze ri jamfrihua ngu nú'a ri udi ra maça hoga noya dí ma. Y nuna ra maça hoga noyana go gue'a ra maça noya nú'a hmambya de ra Zidada Jesucristo. Y por nuna noyana Ajuá bi 'ñutcahua nú'a xqui beni'a desde rá mañi ne xqui mε'tsa nt'agui, gue da unga ra mpøhø pa ya ja'i ja gatho ya hai. ²⁶ Y nubya po ra maça hoga noya dí ma, ya xa 'ñutcahua Ajuá nú'a xqui beni. Nehe njabua bi 'yofo maya'bua ja yá t'ofu yá 'mehni Ajuá

nú'ua bi 'yofu gue da mpøhø ya ja'i hinguá xodyo. Ngue'a Ajuá nú'a 'bua pa nzantho xa manda da ts'ofu ya ja'i ja gatho ya hai pa da gamfri'ua ne da 'yøte'a.

²⁷ ¡Ajuá go guese'a ja rá mfadi, ga nsundahua pa nzantho po ra Zidada Jesucristo! Njabua gue'a.

**RÁ MŪDI RA
CORINTIO
RÁ MŪDI CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO
BI 'YOPABI YA GAMFRI
ME CORINTO**

*Ra apostol Pablo opabi ya gamfri
me Corinto*

¹ Nugui drá Pablo, Ajuá go rá paha'a pa bi zoncagui pa drá apostolgui ma zi Hmuh ra Jesucristo. Nugui ne ra cu Soste dí op'a'ihe nuna ra carta, ² nú'ah gyá gamfrih guí 'buhub Corinto. Nu'ah bi zohn'ah Ajuá pa gá camfrih ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne bi 'uec'ah de ja ya ts'oqui pa go gui pɛpabih'a, ne bi t'axca ri mfenih mahyɛgui con gatho nú' 'bu haburaza ri xɔcambeni'a. Nú'a ma zi Hmuh drí xɔcambeni go guet'a ri xɔcambeni nehe'u. ³ Ajuá ma Dadah ne ma zi Hmuh ra Jesucristo da jap'a'ih ne da max'ah pa gui 'buh te rá 'ñentho.

*Ya japi xa thani po ra Zidada Jesu-
cristo*

⁴ Nzantho dí umba njamadi Ajuá por gue'ah, ngue'a nu'á co rá hñoja'i xa pøhø'ih po ra Zidada Jesucristo. ⁵ Ajuá xa jap'a'ih ndunthi ngue'a xcá camfrih ra Zidada Jesucristo, hangue xa 'ra'ah ra ts'edi pa guí ñah de rá noya'a, ne xa 'ra'ah ndunthi rá hoga mfadi'a nehe. ⁶ Nubya ri hnequi gue xcá camfrih xá hño gatho nú'a dá xi'ahe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Hangue nubya hinte grí 'beh de gatho ya hoga japi nú' ri 'racj Ajuá, ne guí tømhu nú'a ra pa stua yopa pengui ma Zidadah ra Jesucristo. ⁸ Nú'a go gue'a ma da su'a'ih asta ra pa'a rá gats'i ri tehu de guecua ja ra ximhai, pa hinda za to da mā gue nu'ah guí tuhu ra ts'oqui nu stua yopa penga ma Zidadah ra Jesucristo. ⁹ Ajuá nzantho øt'a gatho nú'a xa mā, y nú'a go gue'a

xa huahn'ah pa gui 'buh co ma zi Hmuh ra Jesucristo rá T'u'a.

Ya gamfri 'rama'na'ño beni

¹⁰ Zi cuhu dí bante'ih de rá thuhu ma Zidadah ra Jesucristo gue da 'nat'a gui mañhu, pa da 'ñotho ya hegue de gue'ah. Nu'a gui 'yøth, 'buh mahyɛgui co 'nada ra mfeni ne 'nada ra jamfri. ¹¹ Dí xi'ah njabu ma zi cu'ih ngue'a xa xicagui nú' ja te yá njau ra nju Cloé gue ja ra ora grí ntunseh. ¹² Dí xi'ah njabu ngue'a 'ra de gue'ah guí mañhu njaua: “Nugui drí dɛna ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñhu: “Nugui drí dɛna ra cu Polo”, y nu ma'ra guí eñhu: “Nugui drí dɛna ra cu Pedro”, ha nu ma'ra guí eñhu: “Nugui drí dɛna ra Zidada Jesucristo.” ¹³ ¿Ha gue hingue gatho'ih guí dɛnhu ra Zidada Jesucristo? ¿Ha gue bi du ja ra pont'i ra Pablo po rá ngue'a'ih? ¿Ha gue xcá nxisteheh de ja rá thuhu ra Pablo? Hina. ¹⁴ Dí umba njamadi Ajuá gue nugui hønse ra cu Crispo ne ra cu Gayo stá xi'tsi de gue'ah, y hinto ma'na stá xi'tsi. ¹⁵ Hangue hinda za gui mañhu gue xcá nxisteheh de ma thuhuga. ¹⁶ Nehe dá xi'tsa nú' ya mengu de ja rá ngu ra cu Teba. Pe de guehni hinstá xi'tsa ma'ra. ¹⁷ Ra Zidada Jesucristo himbá pencagui pa ga øt'a ra sistehe, nu'á bá pencagui pa ga mąnga ra maça noya. Pe hindí mā co 'raya noya xi mahotho nú' de ma mfadisɛ, pa hinda t'ena gue xi ja ma mfadi ne da gamfri ya ja'i hønse co ma hoga noya. Nugui dí ne da gamfri'u hønse po nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i.

*Ra ts'edi ne ra mfadi de Ajuá go ma
zi Hmuh ra Jesucristo bi 'ñutcahu*

¹⁸ Nujá dí mañhu gue bi du ra Zidada Jesu ja ra pont'i pa ga mpøhøhu, ha nu'u tó'o hingui camfri'a ma da 'medi'u ngue'a mañhu gue hinte ri muui nú'a dí mañhu de rá du ra Zidada Jesucristo. Pe pa núju stá mpøhøhu ri muui, ngue'a go gue'a hanpa rá ts'edi Ajuá. ¹⁹ Mąnga njaua ja ra Maça T'ofu:

Ma ga huatuabi yá mfadi ya bamhya, ne ga hacuabi yá mfeni ya nimfeni.

²⁰ ¿To'o nú'a ra bahmyabya? O ¿to'o nú'a xi ja rá mfadi? Ne ¿to'o nú'a padi gatho te ja mapaya? Jo'o, ngue'a ja rá thandi Ajuá hinte ri muui yá mfadi ya ja'i. ²¹ Ngue'a ya ja'i masque xi ja yá mfadi, hinxa za hanja da badi'u Ajuá. Pe Ajuá rá paha'a da pøhø nú'u to'o da gamfri nú'a ra noya dí mañhu, masque nú'u ya bamhya ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhu. Pe Ajuá xi ja rá mfadi hangue bi 'yøt'a njabu.

²² Ya xodyo nzantho adi da t'utua 'nara nt'udi, y nuya griego hønse ra mfadi honi, ²³ pe nuju dí mañhu de ra Zidada Jesucristo nú'a bi tho ja ra pont'i. Y guehna 'nara mfe'tse pa ya xodyo, ne nú'u hingyá xodyo ena gue hinte ri muui nú'a dí mañhu de rá du ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Pe núju xa huacahu Ajuá, gue dyá xodyohu gue hindyá xodyohu, gathoguihu dí pahu gue ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi hñanpa rá ts'edi ne rá mfadi Ajuá pa bi pøhøguihu. ²⁵ Ajuá ma'na ja rá mfadi ne ma'na ja rá ts'edi de gatho ya ja'i, masque eñ'u gue hinte ri muui nú'a ra du bi thogui ra Zidada Jesucristo ja ra pont'i. ²⁶ Zi cuhu, pahu gue nu'ahu xa huahn'ahu Ajuá, masque hinga ndunthi de gue'ahu guí pø'tshu ra mfadi de ra ximhai, ne hinga ndunthi de gue'ahu guí hahu ra ts'utbi, y ne hinga ndunthi de gue'ahu guí pø'tshu 'nara dangansa. ²⁷ Ajuá bi huahna nú'u hinte yá fadi de guecua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa ya bamhya. Ajuá bi huahna nú'u hinguí ha ra ts'ediua ja ra ximhai pa da 'betuabi yá tsa nú'u ha ra ts'edibya. ²⁸ Ajuá bi huahna nú'u hinte ri muui ja ra ximhai ne nú'u xi ya t'utsa, ne nú'u to'o ni ts'u yá nsu otho, pa da 'betua yá tsa nú'u to'o pø'tsa yá nsu, ²⁹ pa njabu hinto da 'ñets'i ja rá thandi Ajuá. ³⁰ Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'nathohu co ra Zidada Jesucristo, ngue'a nuse Ajuá go gue'a bá pøhni'a pa bi 'ñutcahu rá mfadi Ajuá, ne bi

hñasca ma ts'oquihu, ne bi t'axca ma mfenihu pa bi za dá 'bahu xá hño ja rá thandi Ajuá. ³¹ Ajuá bi 'yøt'e njabu pa da nja ngu nú'a xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: "Nu'a tó'o ne da 'ñets'i, dá 'ñets'i, pe de nú'a xa 'yøt'a Ajuá, hingue de nú'a xa 'yøt'ase."

2

Ra apostol Pablo bi ma de ra Zidada Jesucristo ne de rá du

¹ Zi cuhu, nugui nu ndá mabu pa dá zo'ahu de rá noya Ajuá, hindá zo'ahu co 'raya dangansa noya xá hñei, nixi co ndunthi ra mfadi de guecsehe. ² Pe nu de nduá 'bøpu, dá ja dá zo'ahu hønse de ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a bri pont'a ja ra pont'i ne bi tho, ne hindá zo'ahu de ma'na ra noya. ³ Nu ndá zo'ahu mi otho ma ts'edisē, ne mi 'racagui ndunthi ra ntsu pa ga ña, asta ndrí huat'i. ⁴ Hindá ne dá zo'ahu co ra mfadi de ra ximhai pa gá camfrihu, nugui dá zo'ahu co rá ts'edi ra Maca Ndahi. ⁵ Dá zo'ahu njabu pa bi za gá camfrihu co rá ts'edi ra Maca Ndahi, hingue ngue'a gá 'yødehu yá mfadi ya ja'i.

Ajuá utcaguihu tengu rá 'møi'a co rá ts'edi ra Maca Ndahi

⁶ Nú'u to'o xa ze yá jamfri dí zofu co ra mfadi pe nura mfadi'a go bra 'ñehe de Ajuá, hingue de ra ximhai, nixi de yá mfadi ya nda nú'u ma da uadi da thogui. ⁷ Dí mañhe de nú'a bi 'yøt'a Ajuá pa bi za dá mpøhøhu ne ga tsøñhu ja rá nsunda'a. Y nú'a dí mañhe go gue'a ra hoga mfadi xqui beni Ajuá desde ante da nja ra ximhai, ne himi fadihma, pe nubyá ya xa 'ñutcahu. ⁸ Ni 'na de nuya nda de ja ra ximhai himbi badi nuna ra mfadi xa 'racju Ajuá, ngue'a nu'bu xa badi'u, hinxa hyohma ja ra pont'i numa Zidadahu xá nsunda. ⁹ Bi nja ngu nú'a xqui t'ofu ja ra Maca T'ofu habu ena: Ni 'nara ja'i himbi za bi hyandi, nixi bi 'yøde, nixi bi zo rá mfeni tengu rá 'møi de ja rá ñani Ajuá,

ne hinto xa badi gatho nú'ua ya japi xa beni da umbabi nú'ua to'o ri madi'a.

¹⁰ Y nujá, Ajuá bi 'ñutcaguih_u gatho nuya t'øt'eya po rá ts'edi ra Māca Ndahi, ngue'a nura Māca Ndahi go gue'a padi xá hño gatho, ne asta padi gatho nú'a te bengá Ajuá.

¹¹ Ni 'nara ja'i hingui tsa da batua rá mfeni ma'na rá miq'u'eui, ngue'a cada 'na go padise tengu rá mfeni. Njabatho nehe ni 'na hinto patua rá mfeni Ajuá. Nura Māca Ndahi ha, go gue'a patuabi rá mfeni Ajuá. ¹² Y nura Māca Ndahi'a xuá mencah_u pa da 'ñutcah_u gatho nuya hño ri 'racju'a, y hingo dí hamf_u rá mfađi ra ximhai pa ga pah_u nuya hño'ua. ¹³ Nuje dí udihe ngu nú'a utcahe ra Māca Ndahi, hindí udihe co ma mfađisehe. Nú'ua to'o pe'tsa ra Māca Ndahi ja yá coraso, dí utuabihe co ya noya nú'ua 'racaguihe ra Māca Ndahi.

¹⁴ Pe nú'a ra ja'i hinxa gamfri Ajuá hingui hani nú'a udi rá Māca Ndahi Ajuá, ngue'a beni'a gue hinte ri muui. Ne hingui tsa da badise'a, ngue'a mahyoni go da 'ñutuabi ra Māca Ndahi pa da za da badi'a. ¹⁵ Pe nu'a tó'o xa gamfri Ajuá ne pe'tsa ra Māca Ndahi ja rá coraso, nú'a ha, padi xá hño gatho nú'ua ya nt'udi'ua, ne padi nda'a ra hño y nda'a ra 'ñu. Pe nu'a tó'o hingui pe'tsa ra Māca Ndahi, hingui tsa da xipabi te gra 'mui'a. ¹⁶ Enga ja ra Māca T'ofu: ¿To ja gue'a xa batuabi rá mfeni ra Zidada? O ¿to ja gue'a xa za xa 'ñutuabi te da 'yøt'e'a? Jo'o. Pe nujabya ha, dí patuah_u rá mfeni ma Zidadah_u ra Jesucristo.

3

Ra apostol Pablo ne ra Apolo mahyegui yá mefi Ajuá

¹ Zi cuh_u, dá zo'ah_u ngu ts'ofu nú'ua hints'ua xa ze yá jamfri, ngu ya t'ubatsi hinte yá faditho, ngue'a himbi za dá zo'ah_u ngu 'raya cu nú'ua padi xá hño nú'ua ya nt'udi udi ra Māca Ndahi. ² Dá zo'ah_u 'ramats'ua ngu 'raya zi batsi nú'ua tsuho, ngue'a himbi za dá xi'ah_u ya noya xá hñei,

ngue'a mi otho ndunthi ri mfadih_u, y asta nubya hinxa za stá xi'ah_u gatho.

³ Ngue'a nu'ah_u guí øt'athoh_u ngu nú'a øt'a nú'ua hinyá gamfri, ngue'a gyá ndusteh_u, ne gyá necatsuih_u, ne gyá necatuhnih_u. Hangué por gue'a hinxcá 'ueguethoh_u de ja ya ts'oqui, ngue'a guí 'yoh_u ngu nú'ua hinxa gamfri Ajuá. ⁴ 'Ra de gue'ah_u guí eñh_u: “Nugui drí dena ra cu Pablo”, ha nu ma'ra guí eñh_u: “Nugui drí dena ra cu Polo”. Xi de guí mañh_u njab_u, ¿ha gue hingui øth_u ngu nú'ua ya ja'i hinyá gamfri?

⁵ Xi ¿te ma 'befi dí pefi? Y ¿te ma 'befi pefi ra cu Polo? Nugui ne ra cu Polo dyá 'beğothohe de Ajuá, ne go guecaguihe dá zo'ah_u pa gá camfrih_u'a. Nugui ne ra cu Polo, cada 'na de guecje dí pefihe ra 'befi xa 'racaguihe Ajuá. ⁶ Nugui go rá madi dá zo'ah_u de rá noya Ajuá, ha nura cu Polo go xa su'a'ih_u asta nubya, pe nu'a tó'o xa 'ra'ah_u ra jamfri, go guesεhe Ajuá. ⁷ Hangué ni guequi ni ra cu Polo hinda za te ga pche de guecsεhe. Nu Ajuá go gue'a ja rá ts'edi pa xa japi xa te ri jamfrih_u. ⁸ Hangué guí njah_u ngu 'nara huahi hab_u stá mpehe, nugui go stá pot'i, ra cu Polo go xa 'ñunthe. Hangué ngu ra mot'i ne ra 'ñunthe, Ajuá ma da gutcahe ngu nú'a stá pefihe. ⁹ Nuje dyá mefihe de Ajuá, ha nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara huahi hab_u ri mpefi'a.

Ne guí njah_u ngu 'nará hoga ngu Ajuá ri ju'tsuabi. ¹⁰ Nugui go dí nja ngu 'nara hoga hyocangu dá ju'tsua rá ua ra ngu, gue'a ra 'befi bi 'racagui Ajuá, ha nu ma'na go jaxa ra jado. Pe cada 'na mahyoni da jamasu nú'a pefi. ¹¹ Ngue'a otho ma'na ra cimientu da za dra jats'i, hønse nú'a ya ja, y nura cimientu'a go guesε ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² 'B_u to'o da gats'i de mañá nú'a ra cimientu ya ja, pe'tsi da beni xá hño ua da gats'i dega oro o dega t'axi o dega hoga do, o ua da gats'i dega za o dega xot'o o dega xithi. ¹³ Cada 'na de ya gamfri ma da hnequi rá 'befi'a, ngue'a nú'a

ra pa de ra nsuca uenda gue'bu ma da fadi tengu rá 'befi cada 'na. Nú'a ra pa'a ma da nzø ra tsibi, y nuni ja ra tsibi ja ma dra tsapabini rá 'befi cada 'na nú'a xa mēfi. ¹⁴ 'Bu 'na to'o bi hoca rá 'befi maña de ra cimientone hinda zat'a nurá 'befi'a, nu'bú nú'a to'o bi hoca nura 'befi'a ma da hñanga rá thaha. ¹⁵ Pe nu'bu 'na xa mpefi ne nurá 'befi'a ma da zat'i, nu'bú hinda ma da t'umbabi rá thaha. Hinte ma da hñani, ngue'a bi zat'a nú'a xqui mēfi, pe nu'a ma da mpøhø, nja ngu nú'a to'o bi tho ra nzat'i ne bi 'bedi gatho nú'a xqui mēfi. ¹⁶ ¿Ha gue hinguí pahú gue nu'ahú go gue'ahú rá nija'ihú Ajuá, y nurá Maça Ndahi'a 'bui ja ri corasohú? ¹⁷ 'Bu 'na to'o da huatua rá nija Ajuá, nu'bú Ajuá da huati'a nehe, ngue'a rá nija Ajuá xi xá nsunda. Ne go gue'a'ihú nurá nija'a.

¹⁸ Osti ma da hya'ahú ri mfenihú gue gyá bahmyahú. 'Bu 'na de gue'ahú guí beñhú gue xi guí pe'tshú ra mfadi, y nu'bu nura mfadi'a go de nuna ximhai, 'yøthú ra uenda gue 'besthó hinte guí pahú, pa njabú ha, da za guí pe'tshú nú'a xi ra hoga mfadi brí 'ñehe de Ajuá. ¹⁹ Ngue'a pa ja rá thandi Ajuá 'besthó hinte ri muui nú'a ra mfadi de ra ximhai. Hangué engá ja ra Maça T'ofó: "Ajuá xi patuatho yá mfeni ya bamhya de ra ximhai gue nu'á hatetho, hangué co yá mbamhya ri 'medise'u." ²⁰ Nehe xa t'ofó njaua: "Ajuá padi gue hinte ri muui nuyá mfeni ya bahmya." ²¹ Hangué ogrí 'ñets'ihú guí 'ñeñhú gue grí denhú 'na o ma'na, ngue'a gatho nú'a to'o xa mpefi con gue'ahú go pa ri hñohú. ²² 'Bu rá 'befi ra cu Pablo, 'bu rá 'befi ra cu Polo, 'bu rá 'befi ra cu Pedro, gatho pa ri hñohú. Nu'ahú gatho go o ja ri 'yehú pa ri hñohú, ra ximhai, ra te, ra du, gatho nú'a ja mapaya ne nú'a bra 'befa. ²³ Y nu'ahú guí ohú ja rá 'ye ma zi Hmuhú ra Jesucristo, y ma zi Hmuhú ra Jesucristo go o ja rá 'ye Ajuá.

4

Nú'a bi thogui ya apostol ja yá 'befi

¹ Dí nehe gui pahú gue nuje yá mēfiguihe ra Zidada Jesucristo, ne dí udihe nú'a xa 'ñutcahe Ajuá nú'a xqui beni maya'bu ne himi fadihma. ² Hangué mahyoni ga mañhe gatho nú'a xa 'ñutcahe Ajuá, ngue'a go yá mēfiguihe'a. ³ Nugui hingui tu ma mai de gatho nú'a guí mañhú de guequi, nixi nú'a mangua ra ts'utbi de guequi. Nixi nugaguise hindí ena gue dí 'yo xá hño. ⁴ Masque nugui dí beni gue xá nt'axi ma mfeni, pe hingue por gue'a ma da hma gue hinte dí tu. Nura Zidada go gue'a ma da hñabga nguenda'a. ⁵ Hangué ogo guí hamfú nguenda te øt'a ri miq'ueihú, ngue'a ma dua yopa penga ma Zidadahú ra Jesucristo, y nu'bú nú'a ha, ma da hñabgahú nguenda. Ne nu'a go gue'a ma da japi da hnequi gatho nú'a xa t'øt'e mant'agui. Ne ma da ma gatho nú'a te xa beni ja yá mfeni ya ja'i. Y nura pa'a Ajuá ma da 'ñe'tsua rá nsu ngu rí 'ñepabi cada 'na.

⁶ Zi cuhú, núna stá xi'ahú stá ma de guequi ne de ra cu Polo, pa njabú guí pahú nda'a rí 'ñepi guí 'yøthú. Nuje hindrí ueñhe rá 'befi Ajuá. Hangué guí njahabú nehe hingui nueñhú 'nara cu. Stá xi'ahú njabú pa guí 'yohú ngu mangua ra Maça T'ofó, pa njabú hingui 'ñe'tsuahú yá nsu 'ra, ha nu ma'ra go guí utsahú. ⁷ ¿Hanja grí 'ñets'ihú? Xi gatho nú'a te guí pe'tshú, ¿ha gue hingo xa 'ra'ahú Ajuá? Nu'bu go xa 'ra'ahú'a, nu'bú ¿hanja grí 'ñets'ihú? Njabú ja ra uenda hingo xa 'ra'ahú'a.

⁸ Nu'ahú 'ñena hinte grí 'behú, 'ñena ya guí pe'tshú gatho nú'a guí hoñhú, ya ngu grí 'ñet'a ndahú, ha nuje go xcá hyegaguiheua, 'ñena hinte drí muuihe. Xi dí nehmahe gue ya xcá ndahmahú, pa njabú ga ndahmahú mahyegui. ⁹ Nuje dyá apostolhe, dí beni gue Ajuá xa hñuxcahe ngu 'raya ja'i nú'a hinte ri muui, ne xa secuabi pa da tho ja yá thandi gatho ya ja'i ne ja yá thandi yá enxe Ajuá. ¹⁰ Nuje t'engaguihe gue dyá 'bemfenihe ngue'a dí pepabihe ma zi

Hmuh_u ra Jesucristo, ha nu'ah_u xcá bensch_u gue xi gyá bamhyah_u de rá noya'a. Nuje xa t'enje gue othoguihe ra ts'edi, ha nu'ah_u guí beñh_u gue xi ja ri ts'edih_u. Ne guí beñh_u gue xi t'e'ts'a ri nsuh_u, ha nuje xi dyá t'utsahe.

¹¹ Asta nubya xi dí sufrihe nts'edi, dí thohe ra thuhu ra nduthe ne ra 'ñah_e. Nabgaguihe ya ja'i, ne hindí p'e'tshe 'nara ngu nú'a dua mētihe.

¹² Xi dí thohe ra nzabi pa dí hoñhe nú'a dí tsihe nehe. Nura ora dí øhe tsanje ya ja'i, nuje dí aphe Ajuá por gue'u. Y ra ora øtcahe ra nts'omai'u, gatho dí tsetathohe. ¹³ Nura ora ñama'ñ_u ya ja'i de guecje, nuje dí zofohē co ndunthi ra t'equ'ei. Pe nuje pa ja yá thandi'u dí njahe ngu ra paxi xa fōtb_u hinte ri muui, ngue'a pa gue'u xá nts'oje.

¹⁴ Hindí op'ah_u nuya ya noya pa ga 'be't'a ri tsah_u. Dí op'ah_u pa ga zo'ah_u ngue'a pa guequi ja ra uenda ma hmāca bātsi'ih_u, ngue'a go dá xi'ah_u rá noya Ajuá. ¹⁵ Masque gri p'e'tsh_u 'ret'a 'mo nú'u to'o di u't'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pe sehēgui go rá mēdi dá hā'ts'ah_u rá noya Ajuá pa gá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hangue nugui ja ra uenda go drá dada de gue'ah_u. ¹⁶ Hangue dí bante'ih_u guí tēngaguih_u ma 'māi.

¹⁷ Hangue dá pēhn'ah_u ra cu Timu nú'a ma hmāca t'u de ja ra jamfri, ne nu'á 'yo xá hño ja rá thandi ra Zidada. Y nu'á go gue'a ma da yopa ben'ah_u tengu ma 'māi ja ra Zidada Jesucristo. Guet'atho dí udi nehe haburaza de ja ya nija. ¹⁸ Pe nu 'ra de gue'ah_u xi xa ñuxa ri mfenih_u dega nt'ets'i, guí hu ri māih_u gue hinga ma ga yopa penguib_u ga c'a'ts'a'ih_u. ¹⁹ Pe nugui dí beni ga mab_u 'bestho pa ga c'a'ts'ah_u ma'na'qui 'b_u njab_u rá paha ma Zidadah_u. Nu'bú hā, ga pādi ua xi hā ra ts'edi nú'u 'yob_u ri 'ñets'i, o hōnse 'yob_u mantho. ²⁰ Ngue'a nu'a tó'o da mēpa Ajuá, mahyoni di hanpa rá ts'edi pa da za te da mēfi, hingue da mantho. ²¹ ¿Nda'a guí neh_u, ga mab_u ga zo'ah_u dega cuē, o ga zo'ah_u dega hmāte?

5

Ra nthanga nguenda de 'nara gamfri nú'a bi 'yōt'a ra ts'oqui

¹ Xa fādi xá hño gue 'nara cu de gue'ah_u xa gūxa rá hōme ne 'b_uhui ngu rá 'beñh_a. Pōde nixi nú'u hingyá gamfri hingui øt'a njab_u. ² ¿Pe nu'ah_u xcá pah_u ne grí 'ñets'ih_u guí eñh_u gue guí 'b_uh_u xá hño! ¿Rí 'ñep'a'ih_u xa du ri māih_u hmāh_a ne ya xcá hñācjhmāh_u nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a! ³ Nugui masque hindí 'b_ui con gue'ah_u, pe numa mfeni 'b_ui con gue'ah_u, y ja ra uenda dí 'b_ui con gue'ah_u. Hangue nugui ya stá beni te ma ga øt'e co nú'a to'o øt'a nú'a ra ts'oqui'a. ⁴ Hangue 'yōth_u nú'a ma ga xi'ah_u. Gue da muntsh_u de rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo, y numa mfeni ma da 'māi con gue'ah_u, ne rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesu ma da 'māi con gue'ah_u. ⁵ Ne 'yēnt'uah_u ja yá 'yē ra ts'ondāhi nú'a ra cu'a øt'a nú'a ra ts'oqui'a, pa da thogui ya ts'othogui ja rá ndo'yo, pe nurá te'a da mpøhø nura pa'a stua yopa penga ma Zidadah_u.

⁶ Hanja grí 'ñets'ih_u guí eñh_u gue guí 'b_uh_u xá hño, ha 'na de gue'ah_u øt'a nú'a ra ts'oqui'a. Ngue'a nu'á nja ngu ra levadura masque 'na zi tui pe ri ntsini gatho ja ra arina ora dra thants'i. ⁷ Hangue hñācj_u nú'a ra ts'oqui'a ne gatho nú'a nguí øth_u ja ri ndāxjua 'māih_u, pa njab_u da za gui 'b_uh_u co 'nara 'ra'yo 'māi. Ngue'a nu'ah_u ya guí p'e'tsh_u ra 'ra'yo 'māi por ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a bi tho ngu 'nara zi dēti nú'u tho de ra ngo de ra pascua, pa njab_u bi gutca ma ts'oqui'h_u'a. ⁸ Hangue mahyoni ga 'uegueh_u de ma ndāxjua 'māih_u pa ga 'b_uh_u strá nt'axiguih_u. Nja ngu ya xodyo mi øt'ango mi tsi ra thuhme nsi ra levadura, necj_u nehe ngu ga ntsamgoh_u de ra pascua ne ga tsih_u ra thuhme nsi ra levadura, nú'a gue'a ga 'uegueh_u de ya ts'oqui de ja ma mfenih_u ne de ja ma 'māih_u.

⁹ Ja nú'a ma'na ma carta dá pēhn'ah_u ja dá xi'ah_uni gue hingui

ntsixh_u co nú'_u to'o ya 'ñe'behñ_a, o nú'_u ya 'behñ_a ya 'ñedame. ¹⁰ Hingue dá xi'ah_u guí 'ueh_u 'na'quitho de nú'_u hingyá gamfri ne ya 'ñe'behñ_a, o ya nduste, o ya be, o nú'_u to'o camfri ya c'oi. Nu'b_u stá xi'ah_u njab_u, nu'b_u máhyoni guí mah_u de guecua ja ra ximhai. ¹¹ Pe nugui nu'a dá xi'ah_u, hingui ntsixh_u ni 'nara cu nú'a dra 'ñe'behñ_a, o dra nduste, o nú'a di camfri ya c'oi, o dra zante, o dra tixfani, o dra be. Nu'_u tó'o ot'a njab_u dí xi'ah_u gue hingui ho nixi guí ñuñh_u con gue'_u. ¹²⁻¹³ Nujú hingo rí 'ñepi ga hã'mbah_u nguenda nú'_u hingui o ja ma 'yeh_u, nu Ajuá go gue'a da hñã'mba nguenda'_u. Pe nu'ah_u mahyoni guí hñã'mbah_u nguenda nú'_u o ja ri 'yeh_u, hangue dí xi'ah_u gue guí hñãcj_u nú'a to'o ot'e nú'a ra ts'oqui'a.

6

Ya gamfri ri nhyanthya ja ya nzaya hingyá gamfri

¹ B_u 'na de gue'ah_u guí pe'tsh_u 'nara tsui co ma'na ra cu, ¿hanja guí paha 'bestho ja ra ts'utbi pa guí ñateh_u co nú'_u hingyá gamfri? ¿Ha gue hingue 'nara 'betsa'a? ¿Hanja hingo guí paha guí ñateh_u ja ya cu? ² ¿Ha hinguí pah_u gue núj_u dyá gamfrih_u ma go ga hã'mbah_u nguenda nú'_u hingyá gamfri? Nu'b_u núj_u ma ga hã'mbah_u nguenda yá danga t'ot'e'_u, nu'b_u ¿ha gue hingo da za ga hãñh_u nguenda de nuya t'ot'e xi ya t'equi? ³ ¿Ha hinguí pah_u nehe gue ma ga hã'mbah_u nguenda asta ya enxe? ¿Xihmã de nuya t'ot'e de ra ximhai! ⁴ Nu'b_u nu'ah_u guí pe'tsh_u ya tsui co nuya t'ot'e de nuua ja ra ximhai, 'bestho guí paha guí ñateh_u co nú'_u hingyá gamfri ne hinte dri 'ñent'i con gue'ah_u. Hingui ho njab_u gue'a nu'ú hingui pađi da hñã'mba nguenda ya cu. ⁵ Dí xi'ah_u njab_u pa guí 'be ri tsah_u ne pa ya hingui sigui guí 'yoth_u. Xi de grí gathoh_u ¿ha gue jo'o ni 'na de gue'ah_u nú'a di ja rá mfadi pa da za da hñãp'ah_u nguenda

de nú'a guí oth_u? ⁶ Ha nu'ah_u ora guí pe'tsh_u ya tsui co 'nara cu, 'bestho guí paha guí ñateh_u co nú'_u hingyá gamfri.

⁷ Hiní 'ñep'a'ih_u guí ñapabih_u 'na ngu ma'na co nú'_u hingyá gamfri. ¿Hanja hinguí tsetathoh_u nura ora t'ot'a'ah_u 'nara nts'o'm_ui, ne ora te fep'a'ih_u? ⁸ Pe nu'ah_u go gue'asch_u guí o'tuah_u ra nts'o'm_ui ri cuh_u, y asta guí peph_u.

⁹ ¿Ha gue hinguí pah_u gue ya ts'oja'i hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá? Odi ha'ah_u ri mfenih_u. Ngue'a gatho nú'_u ri hñuxui ya 'behñ_a nú'_u hingue xi yá 'behñ_a, ne gatho nú'_u camfri ya c'oi, ne nú'_u ya zinga medinthati, ne nú'_u ya 'ñøhø ri hñuxui yá mi'ñøhøui, o ya 'behñ_a ri hñuxui yá mi'behñ_aui, gatho nú'yá hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá. ¹⁰ Nixi ya be, nixi ya nduste, nixi ya tixfani, nixi ya zante, nixi nú'_u ri mpe co ra nthate, ni 'na de gue'_u hinda ma da yut'a nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuá. ¹¹ Ante guí camfrih_u Ajuá nguí njahub_u nehe 'ra de gue'ah_u. Pe nubya ya xa t'axca ri mfenih_u, ne ya xa t'ec'a'ih_u de gatho nuya ya ts'oqui, ha nubya ya hinte ma ts'oqui guí tuh_u ja rá thandi Ajuá po rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesucristo ne po rá ts'edi rá Mãca Nãhi Ajuá.

Ga nsuh_u xá hño pa strá nt'axi ma ndo'yoh_u

¹² Da za ga beñh_u gue dí pe'tshmah_u ra nsequi ga oth_u nú'a go ga neh_u. Pøde hã da za, pe hingue gatho rí 'ñepi ga oth_u. Masque ja ra nsequi ga oth_u nú'a go ga neh_u, pe hinga hoph_u ni 'nara t'ot'e da dacj_u pa ga oth_u. ¹³ Ra hñuni thoqui pa da ma mbo ra m_ui, ha nura m_ui ja pa ra hñuni. Pe gatho nú'_u yoho, Ajuá ma da hñãcua yá 'befi'_u. Numa ndo'yoh_u hinxa thoqui pa ga hñuxh_u co ya 'behñ_a nú'_u hingue xi ma 'behñ_ah_u, nixi ra 'behñ_a hinda hñuxui ma'na ra 'ñøhø nú'a hingue xi rá dame. Numa ndo'yoh_u xa hoca Ajuá pa ga pepabih_u'a, y nu'á go gue'a supca ma ndo'yoh_u. ¹⁴ Nu Ajuá bi japi

bi yopa nte rá ndo'yo ma Zidadah_u ra Jesucristo, njab_u nehe ma da japi da yopa nte ma ndo'yoh_u po rá ts'edi'a.

¹⁵ ¿Ha hinguí pah_u gue numa ndo'yoh_u xa 'natho co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ngue'a stá camfrih_u'a? Nujá ya dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'bú ¿hanja da za ga hñuxh_u co 'nara ts'o'behñ_a ne ga 'nathoh_u con gue'a nehe? Ni ts'u hinda za. ¹⁶O ¿ha gue hinguí pah_u gue nu'a tó'o da hñuxui 'nara ts'o'behñ_a ya bi 'natho rá ndo'yo con gue'a? Ngue'a enga ja ra Maca T'ofu njaua: "Ra 'ñøhø co rá 'behñ_a, gue'u ya ri 'natho." ¹⁷Pe nu'a tó'o ya ri 'natho co ma Zidadah_u ra Jesu, ya ri 'natho con gue'a pe dega Maca Ndahi.

¹⁸Hangue oguí hñuxh_u co ya 'behñ_a nú'u hingue xi ri 'behñ_ah_u. Gatho ya ts'oqui hinguí ho, pe hinga gatho ya ts'oqui ri ts'ocua rá ndo'yo 'na. Pe nú'a ra ja'i da hñuxui 'nara 'behñ_a hingue xi rá 'behñ_a, nu'á ha, ri ts'ocse rá ndo'yo. ¹⁹¿Ha gue hinguí pah_u gue numa ndo'yoh_u gue'a rá nija ra Maca Ndahi nú'a 'bui ja ma corasoh_u? Ajuá go gue'a xa 'racaguih_u'a. Hangue ya hingo drí mandas_uh_u. ²⁰Ngue'a Ajuá bi gutc'aguih_u xá mađi co rá ji rá hmaça T'u. Hangue 'yøth_u ra ts'edi gue da hneca rá nsunda Ajuá ja ri ndo'yoh_u ne ja ri corasoh_u, ngue'a numa ndo'yoh_u ne ma corasoh_u go rá meti Ajuá.

7

Ya hoga ts'ofu pa nú'u 'b_u yá 'behñ_a ne pa nú'u jo'o

¹Nubyá ma ga xi'ah_u de nuya nt'ani grí 'ñanih_u nu ngá 'yopcah_u: Xá hñohm_a 'b_u ra 'ñøhø hinda mε'tsa rá 'behñ_a, ²pe ndunthi ya 'ñøhø hinda za da 'muse nsinque rá 'behñ_a. Hangue por gue'a, pa hinda hñuxui ya 'behñ_a nú'u hingue xi yá 'behñ_a, ma'na xá hño 'nara 'ñøhø dá nthatui 'nara 'behñ_a pa gue'a drá meti. Ha 'nara 'behñ_a ma'na xá hño dá nthatui 'nara 'ñøhø pa gue'a xi drá dame. ³Ra 'ñøhø mahyoni da 'yøt'e co rá 'behñ_a

nú'a rí 'ñepi, nehe njab_u da 'yøt'a ra 'behñ_a co rá dame nú'a rí 'ñepi. ⁴Y nura 'behñ_a ya hingo da mandas_u rá ndo'yo, ngue'a nurá dame go ri mandabi rá ndo'yo'a. Njab_u nehe ra 'ñøhø ya hingo ri mandas_u rá ndo'yo, ngue'a nurá 'behñ_a go ri mandabi rá ndo'yo'a. ⁵Hangue 'yøth_u ngu nú'a rí 'ñep'a'ih_u de gue'as_uh_u, odi 'ra'ah_u ra mfada 'na ngu ma'na. Pe 'b_u xcá cohih_u 'nara cohi pa gui 'yaph_u Ajuá, nu'bú ha, da za gui 'uegueh_u 'raya pa. Nep_u de gue'a da za gui 'b_uh_u 'nadb_u mahy_ugui ma'na'qui pa njab_u hinda za da hya'ah_u ra Satá gui hñuxh_u co ma'na ra ja'i.

⁶Stá xi'ah_u gue xá hño gui hongari 'behñ_ah_u, pe hingo drí ja'ah_u, go da huanh_u nú'a gui 'yøth_u. ⁷Pa guequi ga nehma gue gatho da nja ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñ_a, pe cada 'na 'rama'na'ño yá mfeni xa umbabi Ajuá.

⁸Nú'ah_u viudah_u, ne gatho nú'ah_u hinxcá nthatih_u, jo'o ri 'behñ_ah_u nixi ri dameh_u, dí xi'ah_u ga nehma gui njah_u ngu dí nja hinstá nthati jo'o ma 'behñ_a. ⁹Pe nu'b_u guí hanth_u gue Ajuá hinxa 'ra'ah_u ra ts'edi pa gui 'b_us_uh_u, ma'na xá hño gui nthatih_u, ngue'a hinguí ho gui 'b_uh_u hønse co ra nc'at'i.

¹⁰Y nú'ah_u 'b_u ri 'behñ_ah_u, ha nú'ah_u 'behñ_ah_u 'b_u ri dameh_u, dí 'bep'ah_u ngu nú'a bi m_anga ra Zidada, gue ni 'na de gue'ah_u hinda za gui nhy_uguih_u. Hingo de guecse_u dí 'bep'ah_u gui 'yøth_u njab_u, nura Zidada go gue'a ri 'bep'a'ih_u. ¹¹Nu'b_u ra 'behñ_a da hyep_u rá dame, odi j_u ma'na ra 'ñøhø pa drá dame, y nu'b_u ra 'ñøhø da hyep_u rá 'behñ_a, odi j_u ma'na ra 'behñ_a pa da 'yøt'e drá 'behñ_a. Nu'a da 'yøt'e, ma'na xá hño dá mpumbabi ri yoho ne da yopa 'm_ui 'nadb_u ma'na'qui.

¹²Nubya nuguí go ma ga xi'ah_u nú'a dí beni gui 'yøth_u, hingo ra Zidada ri 'bep'ah_ubya. Nu'b_u 'nara cu pε'tsa rá 'behñ_a hingrá gamfri, ne nu'b_u nú'a ra 'behñ_a hini utsa rá dame ngue'a ra gamfri, osti hεp_u. ¹³Y nu'b_u

'nara nju di pɛ'tsa rá dame hindra gamfri pe nu'bɛ nú'a ra 'ñøhø hini ɛtsa rá 'bɛhñá ngue'a ra gamfri, osti hɛpɛ rá dame'a. ¹⁴ Ngue'a nu'bɛ 'nara 'bɛhñá ra gamfri ne rá dame hingrá gamfri, nú'a ra 'ñøhø'a hani rá japi Ajuá po rá 'bɛhñá, ngue'a rá 'bɛhñá rá bɛtsi Ajuá. Y nu'bɛ 'nara 'ñøhø ra gamfri ne rá 'bɛhñá hingrá gamfri, nú'a ra 'bɛhñá'a hani rá japi Ajuá po rá dame, ngue'a nurá dame rá bɛtsi Ajuá. Nu'bɛ hindi njabɛ co ra 'ñøhø o ra 'bɛhñá hingrá gamfri, nu'bá nixi yá bɛtsi hingá njapi. Pe nu'bɛ njabɛ há, njapi yá bɛtsi. ¹⁵ Pe nu'bɛ 'nara 'ñøhø hingrá gamfri ne da hyɛpɛ rá 'bɛhñá ngue'a ra gamfri, o nu'bɛ 'nara 'bɛhñá hingrá gamfri ne da hyɛpɛ rá dame ngue'a ra gamfri, dá 'uegue, ngue'a nú'a ra cu o nú'a ra nju pɛ'tsa ra nɛqui da 'uegue de nú'a hingrá gamfri, ngue'a Ajuá bi zoncahɛ pa ga 'bɛhɛ 'nara hoga'mɛi. ¹⁶ Xi nu'i zi nju, ¿ha gri padi ua da mpøhø ri dame po rá ngue'i? Nehe nu'i zi cu ¿ha gri padi ua da mpøhø ri 'bɛhñá po rá ngue'i?

¹⁷ Cada 'na de gue'ahɛ 'bɛhɛ ngu nú'a xa 'yɛp'ahɛ ra Zidada ante da zohn'ahɛ'a pa gá camfrihɛ. Nuna guehna drí 'bɛpabi da 'yøt'a gatho ya cu de habɛraza ya nija. ¹⁸ Nu'bɛ 'nara cu ya xa gamfri Ajuá ne xqui thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo, hinte ja. O 'bɛ 'bɛi 'nara cu xa gamfri Ajuá ne hingui pɛ'tsa ra seña ja rá ndo'yo, ya odi huxa nú'a ra seña'a. ¹⁹ Hinte ri muui 'bɛ to'o pɛ'tsa ra seña o hingui pɛ'tsi. Nu'a ma'na ri muui, nú'a ga øthɛ nú'a ri manda Ajuá. ²⁰ Cada 'na dá sigui dá mpɛfi habɛ mri mpɛfi de ante da gamfri Ajuá. ²¹ Nu'bɛ xi ngrá nzai'bɛgo de ngá camfri ma zi Hmuhɛ ra Jesucristo, hini japi. Pe nu'bɛ da za gui pøni dega 'bɛgo, pøni 'bestho. ²² Nú'a mi 'bɛi dega 'bɛgo ante da gamfri ra Zidada, ya nubyá hingrá 'bɛgo de 'nara ja'i ja rá thandi Ajuá ngue'a ya rá 'bɛgo ra Zidada. Nehe nu'a ra ja'i bi gamfri ra Zidada ne himi 'bɛi dega 'bɛgo, nu'a go gue'a 'nara 'bɛgobya de ra Zidada Jesucristo. ²³ Ajuá bi

gutc'aguiehɛ xá maði, hangue nubyá ma ga pɛphɛ'a, hingo ma ga pɛpabihɛ ya ja'i. ²⁴ Zi cuhɛ, sigui gui mpɛhɛ há ngrí mpɛhɛ de gá camfrihɛ ra Zidada Jesucristo, y Ajuá ja da 'mɛhni con gue'ahɛ.

²⁵ Y gatho nú'ahɛ jo'o ri 'bɛhñáhɛ, ha nú'ahɛ 'bɛhñáhɛ jo'o ri damehɛ, hinte xa 'bɛpcagui ra Zidada ga xi'ahɛ, hønse dí 'ra'ahɛ 'nara ts'ofode ma mfenise. Y nura ts'ofode'a gue'a majuañi ngue'a Ajuá po rá nthecate xa hñuxcagui pa ga manbabi rá noya'a, hangue dí 'ra'ahɛ 'nara hoga ts'ofode. ²⁶ Nugui dí beni gue xá hño gui 'bathɛ nsi ri 'bɛhñáhɛ nsi ri damehɛ ngu guí 'bɛhɛ, ngue'a xi ja ya ts'othogui nuya pabya dí 'bɛhɛ. ²⁷ Nu'bɛ 'bɛ ri 'bɛhñá, oxqui hɛpɛ. Ha nu'bɛ jo'o, oxqui honi. ²⁸ Ha nu'bɛ gui hongá ri 'bɛhñá, hingrá ts'oqui. Ha nu'bɛ 'nara nxutsi da hyonga rá dame, hingrá ts'oqui nehe. Pe nu'a tó'o da hyonga rá 'bɛhñá, o nura 'bɛhñá da hyonga rá dame, ma da thogui ndunthi ya dumɛi, hangue nugui ga nehma gue hingui thohɛ ya dumɛi.

²⁹ Zi cuhɛ, dí ne ga xi'ahɛ gue ya hinga ndunthi ya pa dí 'bɛhɛua. Hangue nu'a tó'o pɛ'tsa rá 'bɛhñá, dá 'yøt'a ra uenda gue hingui pɛ'tsi, pa da za da mɛpabi Ajuá. ³⁰ Nu'a tó'o zoni, odi oda rá mfeni nsøcta ra ts'oni, ne nu'a tó'o ri johya, odi oda rá mfeni nsøcta ra johya. Nu'a tó'o ri ntai, dá 'yøt'a ra uenda gue hinte pɛ'tsi. ³¹ Ha nu'a tó'o ri johya co nuna ra ximhai, dá 'yøt'a ra uenda gue hini johya, ngue'a nuna ximhai 'yo rí uadi rí thogui.

³² Nugui ga nehma hingui jamasu ya t'øt'e de nuna ra ximhai, ngue'a nu'a tó'o jo'o rá 'bɛhñá xi ri jamasubi rá 'bɛfi ra Zidada, ne 'bɛi pa da 'yøt'a nú'a ri ho ra Zidada. ³³ Pe nu'a tó'o 'bɛ rá 'bɛhñá mahyoni da jamasu ya t'øt'e de nuna ra ximhai, ne da 'yøt'a nú'a ri ho rá 'bɛhñá. ³⁴ Ha nuya 'bɛhñá, hinga mahyɛgui nú'a 'bɛ rá dame co nú'a jo'o rá dame. Nu'a jo'o rá dame, ma'na ri jamasubi rá 'bɛfi ra Zidada,

ne 'bui pa da mεpabi Ajuā con gatho rá ts'edi ne con gatho rá mfeni. Pe nu'a tó'o 'bui rá dame, mahyoni da jamasu ya t'ot'e de nuna ra ximhai, ne da 'yot'a ngu nú'a ri ho rá dame.

³⁵ Nuna dí xi'ahui guehna pa go ri hñohui. Dí zo'ahui pa gui 'yothui ra hño ngu rí 'ñepi gui 'yothui pa da za gui pεpabihui Ajuā con gatho ri muihui ne hinte da hyu'ts'ahui. Nugui hindí eñ'ahui gue 'bui gui hongá ri 'behñahui hingui 'yot'uaui rá paha Ajuā.

³⁶ Nu'bui 'nara cu di 'bui rá t'ixu, y handi gue ya da za da nthati'a, dá 'yot'a ngu nú'a xa bengá rá dada ante sta tho rá mbatsja'i. Hingo 'nara ts'oqui nú'a xa beni da nthata rá t'ixu.

³⁷ Pe nu'bui 'nara cu 'bui rá t'ixu, ne nura dada'a xa beni gue hinda thata rá t'ixu, ne 'bui 'nadra mfeni xa beni gue hinhya'mui da umba nsequi da nthata rá t'ixu, nú'a ra cu'a ot'e xá hño nehe. ³⁸ Hangué nu'a tó'o ri unga rá t'ixu pa da nthati, xá hño ot'e. Nehe nu'a tó'o hingui ne da thata rá t'ixu, ma'na xá hño nú'a ot'e.

³⁹ Nu'a ra 'behñahui xa nthati, hingui tsa da 'uegue de rá dame núbya te rá dame, ngue'a njabui manga ra ley. Pe nu'bui ya da du rá dame, nú'a ra 'behñahui 'bui da beni da nthati, da za da nthati co nú'a da ne'a, hõnse gue drá gamfri ha, ne 'bui go rá paha Ajuā.

⁴⁰ Pe nu'a go dí mangá, ma'na xá hño hinda yopa nthatihma. Guehna dí bengá, y dí camfri gue dí hanpabi rá Maça Ndahi Ajuā.

8

Ya hñuni nú'ui thoqui pa da hñ'a'tua ya c'oi

¹ Nubyá ma ga xi'ahui de nuya hñuni thoqui pa da hñ'a'tua ya c'oi. Dí pahui gue gathoguihui ja ma mfadihui. Pe nura mfadi nsinque ra hmate ri jacui ga 'ñets'ihui, pe nura hmate xa 'racui Ajuā go gue'a ri jacui ga tetuahui yá jamfri ma miqu'eihui. ² Nu'a tó'o beni gue xi ja rá mfadi, go gue'a hingui padi gatho nú'a rí 'ñepi da badi. ³ Pe nu'a tó'o ri madi Ajuā, Ajuā ma gue xá hño rá 'mui.

⁴ Nuya hñuni hñ'a'tua ya c'oi 'bucua ja ra ximhai, hinte ri muui, ngue'a dí pahui gue nuya c'oi'ui hinte ri muui. Ngue'a nuui dí pahui gue 'nat'a Ajuā 'bui, hingui 'bui ma'ra.

⁵ Masque t'ena gue nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai 'bui ndunthi nú'ui t'embabi gue go gue'ui Ajuā, pe masque t'embui njabui, nu'á hini mandaguihui. ⁶ Ngue'a pa guecaguihui dí pahui gue 'nat'a Ajuā 'bui, y go gue'a ma Dadahui. Nú'a go gue'a bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne dí 'buihua pa ga nsundahui'a. Nehe 'nat'a ma zi Hmuhui 'bui, y go gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi t'ent'ua ja rá 'ye pa go bi hyoca gatho ya t'ot'e, ne go gue'a bi 'racui 'nara 'ra'yo te.

⁷ Pe hinga gatho ya cu xa badi xá hño gue 'nat'a Ajuā 'bui. 'Ra astabya hinxa pumfritho yá nzai mi pε'tsi nu de mi camfri ya c'oi, ne ora da zi nú'a ra hñuni xa hñ'a'tuabi ya c'oi, beni gue go gue'a 'nara ts'oqui, ngue'a bentho gue nehe ya c'oi ja yá ts'edi, pe hina.

⁸ Pe hingue po ra hñuni da za ma'na ga 'buihá xá hño ja rá thandi Ajuā. 'Bui ga ñunihui, hinte ja, y nu'bui hinga ñunihui, nehe hinte ja. ⁹ Pe masque dí pε'tshui ra nsequi pa ga othui 'na de guehya, mahyoni ga jamasuhui pa hinga japhui da 'yot'a ya ts'oqui nú'ui otho ndunthi yá jamfri. ¹⁰ 'Bui 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ne da hyant'a'i gri hudi gri ñuni ja 'nará ngo 'nara c'oi, nu'bui nú'a ra cu'a 'na tui rá jamfri, gri cadi pa da thogui da ñuni nehe'a.

¹¹ Y njabui masque pa ja ri mfeni hingrá ts'oqui ngue'a guí padi nú'a guí ot'e, pe njabui guí japa nuri cu da menga ja ra ts'oqui. Y guí padi gue nehe po nura cu'a bi du ma zi Hmuhui ra Jesucristo. ¹² Hangué nu'bui njabui nú'ui guí ts'ocua rá mfeni 'nara cu nú'a otho otho ndunthi rá jamfri, padi gue numa zi Hmuhui ra Jesucristo go gue'a guí ot'ua nú'a ra ts'ocate'a. ¹³ Hangué 'bui po 'nara hñuni ga tsi, ga japi da nts'oca 'nama cu, nu'bui ma'na xá hño hinhya'mui ga tsi nura hñuni'a.

9

Ra nsequi nú'a mi pe'tsa ya apostol

¹ Páħu xá hño gue nugui drá apostol de ra Zidada Jesucristo dí pe'tsa ra nsequi ga ø't'a ngu nú'a rí 'ñepcagui ngue'a drá apostol. Nugui stá handa ma Zidadahũ ra Jesu, ne go dá zo'ahũ de gue'a pa gá camfrihũ. ² Nu'bũ ma'ra ya cu beni gue hinga majuani drá apostol, pe nu'ahũ hã, guí páħu gue drá apostol ngue'a xcá camfrihũ Ajuã po ma noyaga.

³ Ne nú'ũ to'o ñãma'ñũ de guecagui, njaua dí xipabi: ⁴ ¿Ha gue hiní 'ñepcagui da t'aqui nú'a te ga tsi? ⁵ ¿Ha gue hindí pe'tsa ra nsequi 'bũ ga ne ga hongã ma 'behña ne ga tsits'i habũ dí 'yo ngu ø't'a ra cu Pedro ne ma'ra ya apostol ne nú'ũ yá cu ra Zidada Jesu? ⁶ Nugui ne ra cu Berhna ¿ha gue hõnseguihe hiní 'ñepcahmahe da t'acje te ga tsihmahe nsinque ga mpehe? ⁷ ¿To'o gue'a 'bũ degã soldado ne hingui t'umbi te da zi? ¿To'o nú'a pe'tsa 'nara uã'obxi ne hinda zipabi rá fruta? ¿To'o nú'a pe'tsa ya mbo'ni, ne hinga ja ri ñuni ja yá mbo'ni? ⁸ Núna dí mã, oguí beñhũ gue go dí mãnsẽ, ngue'a njabũ mãnga rá ley ra Moise, ⁹ ne ena njaua: "Oxqui tu'tuahũ rá ne ra ndãmfri ora net'a ra trigo ja ra era." ¿Ha gue Ajuã bi mã xi majuani de ra ndãmfri? ¹⁰ Hina, nu'ã bi mã pa guecaguihũ, ne bi t'ofõ pa go ma hñoħũ, ngue'a nu'ã tó'o faxã ra hai ne nu'ã tó'o jũã ra sofo, rí 'ñepi da zi de nú'a pot'i'ũ. ¹¹ Hanguẽ nu'ahũ guí njahũ ngu 'nara 'bot'i y nuje ngu go dyá mot'ihe ngue'a dá xi'ahe rá noya Ajuã. Nu'bũ ¿ha gue hiní 'ñepi guí faxcahe ne guí 'racje te ga tsihe? ¹² Nu'bũ nú'ũ ma'ra ya cu ri mpefi con gue'ahũ go guí faxhũ ne guí umfũ te da zi, xi nuje ¿ha gue hingo ma'na rí 'ñepcaguihe guí faxcahe?

Nuje, asta nubýã hinte stá a'a'ihe, masque rí 'ñepcaguihehma. Nu'ã dí øthe, dí tsẽthe ra thuhu ra nduthe pa hinto da ñãma'ñũ de rá noya ma zi Hmuhũ ra Jesucristo. ¹³ ¿Ha gue hingui páħu gue nu'ã tó'o ri mpefi ja

yá ndanija ya xodyo ja da t'umbabini te da zi? Y nu'ã tó'o ri mpefi ja ra ata tsi nú'ũ ya mbo'ni tho degã hña'ti pa Ajuã. ¹⁴ Njabũ bi mãnda ra Zidada nehe gue nu'ã tó'o mãnga ra mãca hoga noya rí 'ñepabi da t'umbabi te da zi. ¹⁵ Pe nugui masque rí 'ñepcagui, pe hinte stá a'ahũ nixi hindí op'a'ihũ pa ga a'ahũ nú'a te dí honi. ¡Ngue'a nugui masque drí 'ñuni ga tu pe hindí ne to'o da 'ñena gue dí mãnga ra mãca hoga noya pa hõnse dí tãhã nú'a dí tsi!

¹⁶ Hingui tsa ga 'ñets'i ngue'a dí mãnbabi rá noya Ajuã, ngue'a nu'bũ hinga mã, ¿te mã ga thãdí ja rá thandi Ajuã? Nu'bũ hinga mãnbã rá noya Ajuã, guehna 'nara dumã pa guecagui. ¹⁷ Nu'bũ núgui dí mãnbã rá noya Ajuã con gathõ mã paha, nu'bũ dí tømĩ gue go mã da gutcagui Ajuã. Pe nu'bũ núgui hinga neh mã ga mãnbabi rá noya Ajuã, pe guehna mã 'bẽfi xa t'acagui, hangue mahyoni ga ø't'e. ¹⁸ Nu'bũ, ¿xi ndã'a mã thãhã? Nu'ã mã thãhãhma, ga johya ga mãnbã rá noya Ajuã nsinque te da t'aqui de guecua, masque rí 'ñepcahma.

¹⁹ Nugui hindrá 'bego de 'nadra ja'i, nugui drá 'bego pa gathõ ya ja'i, ngue'a dí zofõ pa njabũ ndunthi de gue'ũ da gamfri mã zi Hmuhũ ra Jesucristo. ²⁰ Nugui dí ø't'a ngu yá nzã ya xodyo pa da za ga zofõ'ũ, nehe dí ø't'a ngu yá nzã nú'ũ 'bũ ja rá h mãnda ra ndãxjua ley pa da za ga zofõ nehe'ũ, masque nugui ya hindí 'bũ de ja ra ndãxjua ley. ²¹ Nehe dí ø't'a ngu yá nzã nú'ũ hingui 'bũ ja rá h mãnda ra ndãxjua ley pa njabũ da za ga zofõ'ũ nehe. Pe nugui hinstã 'uegue de ja rá ley Ajuã, ngue'a nugui dí 'bũ de ja rá h mãnda mã Zidadahũ ra Jesucristo. ²² Nehe dí ø't'a ngu yá nzã nú'ũ ya cu ts'ũthõ yá jamfri, pa da za mã'na ga zofõ'ũ. Nugui stã nzã ga tẽmbabi yá nzã gathõ ya ja'i pa da mpøhø 'ra de gue'ũ, ngue'a cada 'na de gue'ũ, 'rama'na'ño hanja gra zofoga'ũ. ²³ Dí ø't'a njabũ ngue'a dí ne gue mã'na da ntãnga ra mãca hoga noya, ne pa

njabu da za ga hani ndunthi ya japi bra hña nura maça noya'a.

24 Ha gue hinguí pahue gue gatho nú'u ri ntsa'rihi, da ma mahyegui, pe 'mefa 'natho nú'a to'o ma da dahá. Nujue nehe ma ga øthue njabue, ga 'yohue xá hño ja rá thandi Ajuá pa njabue ga hanga ma thahahue nehe nú'a ma da 'racjue'a. 25 Dí pahue gue gatho nú'u to'o ri ntsa'rihi xi ri su rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi. Nu'ú øt'a njabue hønse pa da dahá 'nara thahá nú'a ma da thegue. Pe nujue dí pahue gue ma ga hñhúe 'nara thahá nú'a hinhya'mue ma da thegue. 26 Hangué nugui drí hña ra 'rihi nehe, pe drá ma manjuantho pa nuni habue ma ga tsøni, ne co rá ts'edi Ajuá drí ntuhni pa ga ntate, hingue hønse dí 'ñenitho. 27 Nugui xi drí su ma ndo'yo nehe pa hinte da 'yøt'e, y drí japi da 'yøt'e nú'a go dí ne, ngue'a hindí ne ga 'be ma tsa ja rá thandi Ajuá, masque stá zofohma ndunthi ya ja'i.

10

Ra ts'ofu pa hinda søcambeni ya c'oi

1 Zi cuhue, dí ne ga ben'ahue nehe gue nú'u ndu ma xitahue nu de bá pønga de Egipto bra zi ra Moise, ne mri 'bet'o 'nara guui, ne bi 'rax'ue ja ra Thenga Ndehe. 2 Nu'ú bi dena ra guui ne bi 'ranga ja ra Thenga Ndehe, hangué nu'ú bi 'natho co ra Moise, go gue'a 'nara nt'udi de ra sistehe. 3 Ne dí pahue gue gatho'ue mahyegui bi zi nú'a ra nzaqui bá ehe de mahets'i. 4 Ne gatho mahyegui bi zi nú'a ra dehe bá pehna Ajuá ne bi bøhø de ja 'nara do. Y nú'a ra do'a gue'a 'nara nt'udi de ma zi Hmue ra Jesucristo mi 'yo con gue'ue haburaza mi 'yo'ue. 5 Pe ndunthi de gue'ue, Ajuá bi hyandi gue hinxmá hño nú'a mi øt'e'ue, hangué ndunthi de gue'ue bi du ja ra mbonthi.

6 Gatho nú'a bi thogui'ue go gue'a ngu 'nara ts'ofu pa guecjue, pa hinga hyøcjue nú'u ya 'tøt'e xá nts'o, ngu nú'a bi 'yøt'e'ue. 7 Hinga beñhúe ga nsundahue ya c'oi ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ue, ngu enga ja ra Maça T'ofu: “Ya ja'i bi

hñudi bi ñuni ne bi ntsithe, nepue de gue'a bi 'mai bi 'yøt'ua yá ngo ya c'oi co ya hnei.” 8 Ne hinga hñuxhue co ya 'beñhúe nú'u hingue xi ma 'beñhúe ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ue, hangué nu'ú 'nada ra pa bi du 'natemáhñu 'mo ya ja'i. 9 Nixi hinga beñhúe ga tsøt'uahue rá mui Ajuá ngu bi 'yøt'a 'ra de gue'ue, hangué 'nara pa ndunthi de gue'ue bi mahna ya qu'eña, ne bi du'ue. 10 Ne hinga ñama'ñue de nú'a øt'e Ajuá con guecjue ngu bi ñama'ñue 'ra de gue'ue, hangué 'nara pa Ajuá bá pehna 'nara enxue pa bi hyo'ue.

11 Gue'a gatho bi thogui ndu ma xitahue, ne bi t'ofu pa njabue ga beñhúe gue gehna 'nara ts'ofu pa guecjue nú'u dí 'buehua ja ra ximhai de nuya ngaxa pabya. 12 Hangué nu'ue tó'o beni gue xi 'bue xá hño, dá nsu pa hinda dapi da 'yøt'a ya ts'oqui. 13 Gatho nú'u ya ts'othogui dí thoguihue, njabue thogui nehe gatho ma'ra ya ja'i. Pe Ajuá nzantho sugaguihue, y nu'á hinda hocjue ga thohue ya ts'othogui nú'u da hyandi'a gue hinda za ga tsethue. Ha nura ora dí thohue 'nara thogui, nu'á ri 'racjue ra ts'edi pa ga tsethue.

14 Hangué dí xi'ahue zi cuhue, ogrí nsundahue ya c'oi. 'Ueguehue de nú'a ra nzai'a. 15 Dí xi'ahue njabue ngue'a dí padi gue nú'a dí xi'ahue 'bestho tso ri mfenihue, y nu'asehue da za gui pahue ua majuaní nú'a dí ma ua hina. 16 Ora dí tsihue ra Maça Nt'oxi, gue'a 'nara nt'udi gue dí 'nathohue co ma Zidadahue ra Jesucristo ne nú'u 'na ngu ma'na. Nu de dí aphue Ajuá dí tsihue ra vinu, y nura vinu'a go gue'a 'nara nt'udi de rá maça ji ma zi Hmue ra Jesucristo nú'a bi mani ja rá pont'i'a po rá nguecjue. Y nú'a ra thuhme dí hñeguehue, go gue'a 'nara nt'udi de rá zi ndo'yo'a nú'a bi uni pa bi tho po rá nguecjue. 17 Masque nujue drí ndunthihue, pe 'nada nú'a ra thuhme dí tsihue, hangué por gue'a drí 'nathohue.

18 Ngu dí pahue gue nuya me Israel nú'u to'o mi tsi nuya mbo'ni mi ts'at'i dega hña'ti, mi 'natho yá jamfri mi xøcambeni Ajuá, hangué nu'ú

mi 'natho nehe'ɥ po nú'a mi tsi'ɥ.
 19 Nugui hingo dí xi'ahɥ gue ya c'oi ja yá ts'edi, ne hindí xi'ahɥ gue ri muui nú'ɥ ya hñuni xa hñá'tuabi'ɥ, ngue'a nu'ú hinte ri muui y nixi otho yá ts'edi'ɥ. 20 Nu'a dí xi'ahɥ gue nuya hñuni hoca nú'ɥ hingyá gamfri pa da umbabi ya c'oi, nuya hñuni'ɥ go gue'ɥ pa ya ts'ondahi, hingue pa Ajuá. Y nugui hindí ne gui 'nathohɥ co ya ts'ondahi. 21 Hinda za gui tsihɥ ra Maça Nt'oxi ne gui tsihɥ nú'a thocuabi ya ts'ondahi. Ne hinda za gui hñuhɥ ja rá mexa ra Zidada nepu ma grí huhɥ ja ya mexa habɥ t'ø'tua yá ngo ya c'oi, ngue'a nu'ú go gue'ɥ de ra ts'ondahi. 22 ¿Ha gue guí nehɥ ga tsø'tuahɥ rá mui ra Zidada? O ¿ha gue guí beñhɥ gue go ma'na ja ma ts'edihɥ de gue'a? Hina.

Ra gamfri pe'tsa ra nsequi da 'yø't'a nú'a go da ne pe co ra hmáte

23 Zi cuhɥ, da za gui beñhɥ gue ha dí pe'tshmahɥ ra nsequi ga øthɥ gatho nú'a ga nehɥ. Pøde ha da za, pe hinga gatho rí 'ñepi ga øthɥ, ne hingue por gatho ya t'ø't'e da za ma'na da te ma jamfrihɥ. 24 Oguí suhɥ hønse ri tehɥ, supabihɥ rá te nehe ri miqu'eihɥ.

25 Tsihɥ gatho nú'a te 'ba ja ra tai, ogrí 'ñanihɥ 'mɛt'o ua xa hñá'tuabi ya c'oi o hina, pa hinda ts'oca ri mfenihɥ. 26 Ngue'a ra Zidada go rá mɛti gatho ra ximhai ne gatho nú'a ja ja ra ximhai.

27 Nu'bɥ 'nara ja'i hingrá gamfri da zix'ahɥ ja rá ngu pa gui ñuñhɥ con gue'a, ha nu'bɥ guí ne gui maha con gue'a, rí maha ne tsihɥ gatho nú'a da 'ra'ahɥ nsingue gui 'yambabihɥ habu xuá hñá, pa hinda ts'oca ri mfenihɥ. 28 Pe nu'bɥ da 'mɥ 'na to'o da xi'ahɥ gue nú'a te ma gui tsihɥ xa hñá'tuabi ya c'oi, nu'bú oguí tsihɥ pa hingui ts'ocuahɥ rá mfeni nú'a to'o bi xi'ahɥ. 29 Nugui hindí xi'ahɥ gue go ma da ts'oca ri mfenihɥ, dí xi'ahɥ pa nú'a to'o da xi'ahɥ gue hingui ho nú'a ma gui tsihɥ, pa hingui ts'ocuahɥ rá mfeni'a.

Pe da za da benga 'na ne da 'ñena: “¿Hanja go da za da thagagui hinga øt'a 'nara t'ø't'e ngue'a ma'na ra cu beni gue ra ts'oqui? 30 Nu'bɥ dí tsi te dí tsi ne dí umbabi njamádi Ajuá, ¿hanja ma go da nongagui ma'na ra cu por nú'a te dí tsi?” 31 Pe nugui dí xi'ahɥ, gatho nú'a gui øthɥ, 'bɥ gri ñuñhɥ, 'bɥ gri tsithehɥ, 'bɥ gri øthɥ ma'na te gri øthɥ, 'yøthɥ gatho pa rá nsunda Ajuá. 32 Jamasuhɥ nú'a gui øthɥ pa hingui ts'ocuahɥ yá mfeni ya xodyo, nixi nú'ɥ hingyá xodyo, nixi nú'ɥ ya cu 'bui ja rá nija Ajuá. 33 Nugui dí øt'a ra ts'edi pa ga øt'a nú'a xá hño pa ga hu'mbabi yá mui gatho ne hinga ts'ocua yá mfeni. Nugui hindí honse ra hño pa guequi, dí øt'a nú'a xá hño qué pa da mpøhø ma'ra.

11

1 'Yøthɥ ngu núna dí øt'e, ngue'a nugui dí øt'a ngu nú'a bi 'yø't'a ma zi Hmuhɥ ra Jesucristo.

Ra ts'ofa pa ya 'behñá nú'ɥ pa ja ya hmunts'i

2 Zi cuhɥ, nugui drí johya ne dí ex'ahɥ ngue'a hincá pumfrihɥ gatho nú'a stá xi'ahɥ, ne guí øthɥ gatho ngu nú'a stá u't'ahɥ gui 'yøthɥ. 3 Pe nugui dí ne gui padihɥ gue numa zi Hmuhɥ ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho ya 'ñøhø, y nura 'ñøhø gue'a ra ñaxu de rá 'behñá, y nu Ajuá ra Dada go gue'a ra ñaxu de ma zi Hmuhɥ ra Jesucristo. 4 Nu'bɥ 'nara 'ñøhø xa go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá de ja ya hmunts'i, o de ora ñá de rá noya Ajuá, njabɥ ri 'betua rá tsa rá ñaxuse. 5 Pe nu'bɥ 'nara 'behñá hinxá go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá ne ora manbabi rá noya'a, ri 'betua rá tsa rá ñaxuse, tsøtho xa 'ñaxi. 6 Nu'bɥ ya 'behñá hingui co'ma yá ñaxu, ma'na xá hño dá 'ñaxi, pe nu'bɥ gue'a 'nara 'betsa da 'ñaxi, ma'na xá hño dá go'ma rá ñaxu ora apabi Ajuá. 7 Nura 'ñøhø hiní 'ñepi da go'ma rá ñaxu ngue'a nura 'ñøhø bi hyoca Ajuá ngu tengu rá 'bai'a ne ja ri hnequini nurá nsunda Ajuá. Pe nu ja ra 'behñá, ja

ri hnequini rá nsu ra 'ñøhø. ⁸ Ngue'a nura 'ñøhø hingue bi thoqui de ra 'behña, nura 'behña bi thoqui de ra 'ñøhø. ⁹ Y nura 'ñøhø himbi thoqui po rá ngue ra 'behña, nura 'behña ha, bi thoqui po rá ngue ra 'ñøhø. ¹⁰ Hangué nura 'behña rí 'ñepi da go'ma rá ñaxu po rá ngue ya εnxε handgah, ngue'a gue'a 'nara seña gue 'bui to'o ma'na ri manda que ya 'behña. ¹¹ Pe de ja rá thandi Ajuá gatho'u ri muui mahyεgui, gue dra 'behña gue dra 'ñøhø, ngue'a nsinque ra 'ñøhø hinxa 'm ra 'behña, ha nsinque ra 'behña hindi 'b ya 'ñøhø. ¹² Ngue'a desde ra madi nura 'behña gá 'ñehe de ja ra 'ñøhø, y nubyá, nura 'ñøhø rí 'ñehe de ja ra 'behña, pe gatho go øt'e Ajuá.

¹³ Xi da beñh xa hño, ¿ha gue ri hnequi xá hño 'nara 'behña ora apabi Ajuá ne hinxa go'ma rá ñaxu? ¹⁴ ¿Ha gue higrá 'betsa 'b 'nara 'ñøhø da hopi da te rá stá? ¹⁵ Pe nu'b ra 'behña da hopi da te rá stá, nú'a ha, rá ntsøhui, ngue'a gue'a xa t'umbabi pa da go'ma rá ñaxu ngu 'ñena 'nara cøni. ¹⁶ Pe nu'b da 'm 'ra to'o da ne da ntsanoya de núna dá ma de yá stá ya 'behña, pah xa hño gue nuje gue'a ma nzaihe, ne yá nzai ma'ra ya cu nú'u 'bui ja ma'ra yá nija Ajuá.

Ya cu bi zi ra Maça Nt'oxi ngu himi 'ñepabi'u

¹⁷ De núna dí op'ahbya hingui tsa ga ex'a'ih ngue'a stá øde de nú'a guí øth ora grí muntsh, hinguí øth nú'a xá hño, hønse guí øth nú'a hingui ho ja rá thandi Ajuá. ¹⁸ Dí øde gue ora grí muntsh, guí øth ya hegue, ngue'a hinga mahyεgui nú'a guí mañh, y dí camfri gue ngu'b gue'a guí øth. ¹⁹ Pe pøde mahyoni da njab, pa ja da hnequini nú'u to'o hanpa rá mfadi Ajuá, y nú'u to'o hina. ²⁰ Ora grí muntsh pa guí nt'oxih nep guí tsih ra Maça Nt'oxi, nú'a guí øth hinguí øth pa ra Zidada, ²¹ ngue'a nú'a guí haxh pa guí tsih, grí 'bet'oh guí dama tsisεh, ne hinte guí xεpabih nú'u ma'ra ya cu. Hangué 'ra de gue'ah

guí tuh ra thuhu, ha nu ma'ra xi grí tithoh. ²² ¿Hanja guí øth njab? ¿Ha gue otho ri nguh hab guí ñuñh ne guí ntsitheh? ¿Ha gue grí utsabih rá maça nija Ajuá? ¿Ha gue hinguí 'betuah yá tsa nú'u ma'ra othobi te da zi? Xibya, ¿te guí ne ga xi'ah? ¿Ha gue ga e'ts'a ri nsuh? Hina, ngue'a núna guí øth hinxá hño.

Ra Maça Nt'oxi

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Nugui ya stá u't'a'ih hanja grí tsih ra Maça Nt'oxi ngu nú'a bi 'ñutcagui ra Zidada. Nú'a ra xuui bri da'a, bi g ra thuhme, ²⁴ nep bi umba njamadi Ajuá. Ne de gue'a bi hyeca nura thuhme'a, nep bi 'ñena: "Tsih nuna ra thuhme, ja ra uenda go guehna ma ndo'yo núna ma da hna'mbabi po rá ngue ri ts'oquih. Ne ora guí tsih nuna ra thuhme, 'yøth ngu 'nara feni de guecagui." ²⁵ Nep ngu bi uadi bi nt'oxi'u, ra Jesu bi g 'nara vaso hab mi po ra vinu, ne bi 'ñembabi'u: "Nuna vinuna, go guehna 'nara nt'udi de nú'a ra 'ra'yo cohi ma ga øt'e co ma ji nú'a ma ga fani. Ora guí tsih nuna vinuna, 'yøth ngu 'nara feni de guecagui." ²⁶ Hangué nú'a ra ora guí tsih ra thuhme ne ra vinu gue'a ra ora guí udih de rá du ma Zidadah asta nú'a ra pa'a stua yopa pengui.

Hanja da za da ts'i ra Maça Nt'oxi ngu ri ho ra Zidada

²⁷ Hangué nugui dí xi'ah gue nu'a tó'o da zi nú'a ra thuhme'a ne nú'a ra vinu'a ne hinda zi ngu rí 'ñehe, nú'a ra cu'a ma go da dadi de rá zi ndo'yo ne de rá zi ji ra Zidada. ²⁸ Hangué cada 'na de gue'ah, beñh xa hño 'met'o ua guí 'buh xa hño co Ajuá pa guí tsih ra thuhme ne ra vinu. ²⁹ Ngue'a nu'a tó'o hinda zi nú'a ra thuhme ne nú'a ra vinu ngu rí 'ñehe, ne hinda beni xá hño te ri muui rá du ra Zidada, nú'a ra cu'a tuxasε ra ts'oqui. ³⁰ Hangué por gue'a ndunthi de gue'ah grí hñenih ne otho ri nzaquih, ha nehe xa du 'ra de gue'ah.

31 Pe nu'bu ga bensehu de nú'a te stá øthu ne ga ntsø'mhu, nu'bú Ajuá ya hindua pencaguihu nuya ya mfei. 32 Nu'á bí pēcahu ya mfei pa da zocju pa hinda condenaguihu mahyēgui co nú'u hingyá gamfri.

33 Hangue ma zi cu'ihu, ora grí muntshu pa gui ñuñhu, ntø'mhu 'na ngu ma'na pa gui ñuñhu mahyēgui.

34 Nu'bu 'na de gue'ahu di tsu'ahu ra thuhu, ma'na xá hño ñuñhu 'met'o ja ri nguhu pa nu xcri muntshu gui 'yøthu ngu nú'a ri ho Ajuá, pa hinda zu'ahu rá mfei'a. Y de nú'u ma'ra ya t'øt'e xa nja, nu'á asta hinga mabu pa ga ñahu de gue'u.

12

Ya mƒadi ne ra ts'edi nú'u ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecju

1 Zi cuhu dí ne gui pahu de nuya mƒadi ne ra ts'edi ri 'racju ra Maça Ndahi cada 'na de guecaguihu.

2 Guí pahu xá hño gue nú'bu hinguí camfrithohu rá noya Ajuá ngri hothohu da zix'ahu to'oraza pa nguí xøcambenihu nú'u ya c'oi otho yá ts'edi ne hingui ña. 3 Pe nubyá dí ne gui pahu gue nu'a tó'o tsanga ra Zidada Jesu, hingui hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi. Ha nu'bu to'o da 'ñena, dí camfri ra Jesu gue go gue'a ra Zidada, nú'a ha, hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi.

4 'Rama'na'ño ya mƒadi ne ra ts'edi xa 'racju ra Maça Ndahi pa ga pēpabihu Ajuá, pe ra Maça Ndahi go gue'a 'natho. 5 Y nehe 'rama'na'ño ya 'befi xa 'racju ra Zidada ga pēfihu, pe ra Zidada go gue'a 'natho. 6 Nehe 'rama'na'ño hanja drí mpefihu, pe nu Ajuá go gue'a ri 'racju ra ts'edi gathoguihu, pa ga pēhu ngu nú'a xa 'racju'a, y nu Ajuá go gue'a 'natho. 7 Cada 'na de guecju dí hanpahu rá ts'edi ra Maça Ndahi pa ga faxhu gatho nú'u ma'ra. 8 'Ra de guecju xa 'racju ra ts'edi ra Maça Ndahi pa ga ñahu co ndunthi ra mƒadi, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra mƒadi pa ga udihu

te rí bōnga rá noya Ajuá. 9 Nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ndunthi ra jamfri, ha nu ma'ra de guecju guet'atho ra Maça Ndahi xa 'racju ra ts'edi pa ga øthehu ya da'thi. 10 Ma'ra de guecaguihu xa t'acju ra ts'edi pa ga øthu ya danga nt'udi. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihu ra ts'edi pa ga manbahu rá noya Ajuá. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acaguihu ra ts'edi pa ga pahu xá hño ua de ra Maça Ndahi ña 'nara ja'i, o hina. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa da za ga ñahu de ma'ra ya hñaqui. Ha nu ma'ra de guecju xa t'acju ra ts'edi pa ga pahu te rá 'be mangu nú'a to'o gra ña de ma'na ra hñaqui. 11 Pe go guet'a ra Maça Ndahi ri 'racju ya mƒadi ne ra ts'edi cada 'na de guecaguihu ngu nú'a go da ne'a.

Gathoguihu dí 'nada ra ndo'yohu co ra Zidada Jesucristo

12 Cada 'na de guecaguihu numa ndo'yohu xi pē'tsa ndunthi ya xeni, pe masque njabu 'nada ma 'baihu dí pē'tshu. Dí njahuhu nehe co ma zi Hmuhu ra Jesucristo, ngue'a nujá ngu go dyá xenihu de rá ndo'yo'a, pe rá ndo'yo'a 'natho. 13 Ngue'a gathoguihu 'bu dyá xodyohu o hindyá xodyohu, 'bu dyá 'begohu o hindyá 'begohu, gathoguihu stá nxistehehu pa dá 'nada ra ndo'yohu co rá ts'edi ra Maça Ndahi, ne gathoguihu 'nat'a ra Maça Ndahi stá hañhu.

14 Numa ndo'yohu xi pē'tsa ndunthi ya xeni, hingue 'natho ra xeni pē'tsi. 15 'Bu 'nama uahu da 'ñena: "Nuguí hindí 'bui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá 'yē", pe hingue ngue'a mangu njabu ya hingui 'bui ja ma ndo'yohu. 16 O nu'bu 'nama guhu da 'ñena: "Nuguí hindí 'bui ja ra ndo'yo ngue'a hingo drá da", pe hingue ngue'a mangu njabu ya hingui 'bui ja ma ndo'yohu. 17 'Bu gatho ma ndo'yohu dra da, ne di otho ma guhu, nu'bú çhanja da za ga ødehu? 'Bu gatho ma ndo'yohu dra gu, ne 'bu di otho ma xiñuhu, nu'bú çhanja da za da nja ma fahahu? 18 Pe Ajuá bi hñuscaguihu

gatho ya xeni de ma ndo'yoh_u pa hinte da 'yøtcah_u ra 'bēdi. Y bi hñuts'i ngu nú'a go bi ne'a. ¹⁹ Nu'b_u di 'nada ra xeni ma ndo'yoh_u, ne di 'nada rá 'bēfi, nu'bú hindri xøgue ma 'baih_u. ²⁰ Pe numa ndo'yoh_u masque pe'tsa ndunthi ya xeni, pe 'nada ra 'bai pe'tsi.

²¹ Numa dah_u hingui tsa da 'ñemba ma 'yeh_u: “Nugui hindí hoñ'aua.” Nixi ma ñaxuh_u hingui tsa da 'ñemba ma uah_u: “Nugui hindí hoñ'aua.” ²² Hina, hinda za da 'ñutsa'u, ngue'a nú'u ya xeni de ma ndo'yoh_u ri hnequi ngu hinte ri muui, go gue'u ma'na ø'ta ra 'bēdi. ²³ Ha nuya xeni de ma ndo'yoh_u nú'u dí beñh_u gue otho yá nsu, nú'ú go gue'u ma'na xi dí japamasuh_u. Y nú'u ya xeni ngu ra 'betsa 'b_u da hnequitho, nú'ú go gue'u dí heth_u pa da hnequi xá hño. ²⁴ Pe nuya xeni de ma ndo'yoh_u ri hnequi mahotho, nú'ú hinga mahyoni ga heth_u pa da hnequi xá hño. Njab_u Ajuá bi hyoga ma ndo'yoh_u gue nú'u ya xeni mi otho yá nsu go gue'u ma'na da nja yá nsu, ²⁵ pa njab_u da mpefi mahyegui gatho ya xeni de ma ndo'yoh_u, ne gatho'u da mfats'i 'na ngu 'na. ²⁶ Hangue 'b_u ga tsama'ñah_u 'nara xeni de ma ndo'yoh_u, gatho ma ndo'yoh_u tsama'ñ_u nú'a ra ugui'a. Y nu'b_u 'nara xeni de ma ndo'yoh_u hanga 'nara hoga hño, nu'bú gatho ma ndo'yoh_u ri johya.

²⁷ Nuj_u go guecj_u rá ndo'yoguih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, y cada 'na de guecaguih_u dí 'nara xeni_u de rá ndo'yo'a. ²⁸ Ajuá bi hñuxa ja rá nija 'rama'na'ño ya mēfi: Nu'a xi rá mudi bi hñuxa ya apostol. Nurá ñoho bi hñuxa nú'u to'o da manbabi rá noya'a. Nurá hñu bi hñuxa ya xahnate. Nep_u de gue'a bi hñuxa nú'u to'o ø'ta ya dangant'udi, nep_u nú'u to'o øthe ya da'thi. Nep_u bi hñuxa nú'u to'o faste ja rá 'bēfi'a, nep_u bi hñuxa nú'u to'o ri su gatho nú'u ya 'bēfi'u, nep_u bi hñuxa nú'u to'o da za da ña de ya hñaqui nú'u hingui fadi. ²⁹ Nde nu'bú, ¿ha gue gatho ya cu go ya apostol? O ¿ha

gue gatho xa t'umbabi ra 'bēfi pa da manbabi rá noya Ajuá? O ¿ha gue gatho pe'tsa ra 'bēfi dega xahnate? O ¿ha gue gatho da za da 'yøt'a ya dangant'udi? ³⁰ O ¿ha gue gatho xa t'umbabi ra ts'edi pa da 'yøthe ya da'thi? O ¿ha gue gatho da za da ña de ya hñaqui hingui fadi? O ¿ha gue gatho da za da badi da ma te manga nú'a to'o ña de ya hñaqui hingui fadi? Hina, hinga gatho da za. ³¹ 'Yøth_u 'nara ts'edi pa da za gui pe'tsh_u ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ma'na ya dangui pa guí peph_u Ajuá. Pe nubyá ma ga u't'ah_u hanja grí 'buh_u co 'nara hoga'mai nú'a ma'na xá hño de gatho.

13

Ra hmate

¹ 'B_u nugui gra ña co 'raya noya xi mahotho, o gra ña ngu 'nara enxē, pe 'b_u hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú gra nja ngu 'nara 'bixfani nsøctho ri 'nohni o ngu 'nara t'egui nsøctho zuni.

² O 'b_u gra pe'tsa gatho ra ts'edi pa ga manba rá noya Ajuá, ne gra padi gatho nú'u ya t'øt'e xi xá hñei de rá noya'a, ne gra pe'tsa gatho ra mfadi, ne xi gra pe'tsa ndunthi ra jamfri asta da za ga japi da mponga 'nara t'øhø, pe 'b_u hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú hinte rá 'mēcagui. ³ Nehe 'b_u ga umbabi ya hyoya gatho nú'a dí pe'tsi, ne asta ga unga ma ndo'yo da ts'at'i, pe nu'b_u hindí pe'tsa ra hmate, nu'bú hinte ri muui nú'a dí øt'e.

⁴ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate, tsēta gatho nú'a da 'ñepabi; xi ra hoja'i co yá miqu'eiu, ne hini hyøcua nú'a te pe'tsi'u; hingrá 'ñets'i, ha nixi hini ndangui de ma'ra. ⁵ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hinto xaxi, hini nsu sehē, hingrá cue ne hingui ete. ⁶ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate hini johya 'b_u ri nts'oca 'nará miqu'eiu, ngue'a nu'a nzantho ri johya hønse de ra hño. ⁷ Nu'a tó'o pe'tsa ra hmate tsēta gatho nú'a t'ø'tuabi, camfri gatho nú'a xá hño, nzantho tø'mi de ra hño, ne tsēta gatho ya ts'othogui.

8 Nura hmāte hinhya'm_u ma da uadi, pe nura mfadi dí pē'tsh_u pa dí mamf_u rá noya Ajuā, nu'á hā, ma da zø ra pa da 'ñotho. Nehe ma da uadi ra mfadi dí pē'tsh_u pa xa za stá ñā_h de ma'ra ya hñāqui hingui fadi. Ne ma da zø ra pa ya hinda 'yøtcā_h ra 'bēdi gatho nú'a ra mfadi dí pē'tsh_u. 9 Ngue'a 'na tui nú'a stá pādih_u hangue hinxa za stá mañh_u gatho nú'a xa mā Ajuā. 10 Pe nu xcrá 'b_uh_u co nú'a to'o rá mēti ra mfadi, nu'bú hā, ja ma ga pah_uni gatho nú'a hinxa za stá pah_uua.

11 Nú'b_u ndrā notsi ndí ñā ngu ñā ya bātsi, ha ndí pē'tsa ya mfeni ngu rá mfeni ya bātsi, pe ya de ndá ndānga jā'i, ya dá tsop_u nú'a ra 'm_ui ndí pē'tsi dega bātsi. 12 Hangue njab_utho nehe numa mfadi dí pē'tsh_u de guecua ja ra ximhai hini xøgue, nja ngu nú'a to'o ri yot'a rá hmi dega xuui ja ra hñe, pe hini hnequi xá hño. Pe nu xcrá 'b_uh_u mahyēgui co Ajuā, gue'b_u ma xi ga pah_u xá hño gatho, njab_u ngu xa bācaguih_u xá hño Ajuā. 13 Nura jamfri ne ra hoga nthø'mate ne ra hmāte, guehya ri hñu ma da nja pa nzāntho. Pe nu'a ma'na xi ra dāngui de gatho, ra hmāte.

14

Ya hñāqui hingui fadi

1 Hangue xi da 'yøth_u 'nara ts'edi pa gui pē'tsh_u ra hmāte, nehe hyoñh_u nú'u ya mfadi ne ra ts'edi ri unga ra Māca Ndahi. Y de gatho nuya mfadi'u, ma'na go gui hyoñh_u ra mfadi pa gui mānbah_u rá noya Ajuā. 2 Ora ñā 'nara cu de 'nara hñāqui nú'a hingui fadi, pādih_u gue nú'a ra cu'a ñā co Ajuā, hingui ñā co yá mija'iui ngue'a nu'á hingui pādī nú'a mañ'a. Nu'á ñā co rá ts'edi ra Māca Ndahi, ne mā de nú'a hingui pādī ya jā'i. 3 Pe nura ora mānba rá noya Ajuā 'nara cu de rá hñāqui'a, ñā njab_u pa da zofu ya cu, pa da te yá jamfri, ne pa da nupabi yá mfeni, ne pa da hñu'mba yá m_ui. 4 Nura ora ñā 'nara cu co 'nara hñāqui nú'a hingui fadi, nuse'a

ma'na rí te rá jamfri. Pe nu 'nara cu mānbabi rá noya Ajuā de rá hñāqui'a, nú'á ri japi ma'na da te yá jamfri gatho ya cu.

5 Nugui ga nehma ga øde gui ñā_h de ma'na ra hñāqui nú'a hingui fadi. Pe ma'na dí ne ga øde gui ñā_h de rá noya Ajuā. Ngue'a nu'a tó'o mānba rá noya Ajuā, ma'na ri muui nú'a mā que nú'a to'o ñā co 'nara hñāqui hingui fadi. Xá hño to'o da ñā co 'nara hñāqui hingui fadi, pe nú'b_u di 'b_ui to'o da 'ra'tsa nú'u ya noya de nú'a ra hñāqui'a, pa njab_u ma'na da te yá jamfri ya cu. 6 Zi cuh_u, nu'b_u nugui ga māb_u pa ga zo'ah_u co 'nara hñāqui nú'a hingui pah_u, ¿te 'b_e da za gui pah_u njab_u? Nu'a ma'na xá hño pa gue'ah_u, ga u't'ah_u ngu nú'a xa 'ñutcāgui Ajuā, ne ma'ra ya t'øt'e mahyoni gui pah_u, ne ga zo'ah_u de rá noya Ajuā, ne ma'ra ya hoga nt'udi.

7 Nuya 'bida ngu ra th_uza o ra arpa, 'b_u hingui z_uni xá hño, nu'bú ¿hanja da za da fadi te ma thuhu'a pēi? 8 O nu'b_u ra corneta hinda ñā xá hño pa da t'umbabi ra seña ya soldado 'yo ja ra tuhni, ¿ha di bādi'u te ra ora da m_udi da ntuhni? 9 Dí njah_ub_u nehe, 'b_u nuju hindí ñā_h ngu yá hñāqui nú'u to'o dí zofoh_u, hinda za da bādi'u nú'a te dí mañh_u, ne hinte ri muui nú'a dí mañh_u. 10 De guecua ja ra ximhai xi ja ndunthi ya hñāqui, y cada 'na to'o pādī nú'u ya hñāqui'u, pādī xá hño te mā. 11 Nu'b_u nugui ga øde 'nara jā'i da ñā de ma'na ra hñāqui nú'a hindí pādī, nu'bú pa guequi ga beni gue nú'a ra jā'i'a higrá mengu, ngue'a hindí pādī nú'a ra hñāqui gra ñā'a. Ne pa gue'a da beni gue hindrá mengu nehe, ngue'a nixi gue'a hingui pādī nú'a te dí mā. 12 Dí pādī gue xi guí hoñh_u ya mfadi ne ra ts'edi nú'u ri unga ra Māca Ndahi, hangue 'yøth_u ra ts'edi gui hoñh_u nú'u ya mfadi ne ra ts'edi nú'u da za da japi da te yá jamfri ya cu.

13 Hangue nu'a tó'o ñā de ma'na ra hñāqui nú'a hingui fadi, dá 'yapabi Ajuā da umbabi ra mfadi pa da za da 'ra'tsi nú'a mā pa da fadi te

ma. 14 Nu'bu nuguí dí apabi Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí padi, njabu dí xocambeni Ajuá, pe hingui tsa ma'na dí te ma mfadi ngue'a nixi dí padi nú'a dí ma. 15 Nu'bu, ¿te da za ga øthu? Da za ga aphu Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí pahu, pe nehe da za ga apabihu Ajuá co ma hñáquisehehu pa da zo ma mfenihu xá hño nú'a dí mañhu. Ga tutuabihu Ajuá co 'nara hñáqui nú'a hindí pahu, pe nehe ga tutuabihu Ajuá co ma hñáquisehehu pa da zo ma mfenihu xá hño nú'a dí mañhu. 16 Ngue'a 'bu ga xocambenihu Ajuá co nuya hñáqui hindí pahu, nu'bu nu'a tó'o hingui øde nuya hñáqui'hu hingui tsa da xocambeni Ajuá mahye'gui con guecju, ngue'a hingui padi te rí bõni nú'a te dí mañhu. 17 Nu'bu dí xocambenihu Ajuá njabu, nujá dí mañhu ra hño, pe nu'hu tó'o øcaguihu hindí tetuahhu yá jamfri ngue'a hingui padi te rí bõni nú'a dí mañhu. 18 Nuguí dí umba njamadi Ajuá ngue'a ma'na dí ña ndunthi que gue'ahu co ya hñáqui nú'hu hingui fadi. 19 Pe de ja ya hmunts'i, ma'na xá hño ga mangua cut'a ya noya de ma hñáqui pa da fadi te dí ma, pa njabu da za ga utuabi ya cu de rá noya Ajuá, que ga mangua 'ret'a 'mo ya noya de ma'na ra hñáqui hingui fadi ne hinda za da zo yá mfeni ni 'nara noya nú'hu ya cu.

20 Zi cuhu, nuri mfenihu odi nja ngu yá mfeni ya batsi. Njahhu ha ngu ya zi batsi hingui øt'a ya ts'oqui. Pe dá nja ndunthi ri mfenihu ngu rí 'ñep'ahu, ngue'a ya gyá danga ja'ihu.

21 Ajuá bi zofu ya ja'i de Israel co nuya ya noya xa t'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena njaua: "Ma ga pehn'ahabu 'raya ja'i hindya mengu pa da zo'ahu de ma'na'ño ra hñáqui ngue'a hindri ña ngu grí ñahu, pe masque njabu hingui ma gui 'yøtcaguihu ma ts'ofu."

22 Hangue nura ora dí ñahu co ya hñáqui hingui fadi, gue'a ngu 'nara nt'udi pa nú'hu hinguyá gamfri. Pe nura ora dí manbahhu rá noya Ajuá, dí umfu ra ts'ofu de rá hmate Ajuá nú'hu to'o camfri, pe nu'hu tó'o hingui ne da gam-

fri, hingui ne nehe da hñanga nú'a ra ts'ofu'a. 23 Nu'bu ja ri hmunts'ihu gathu'ihu guí ñahu co ya hñáqui nú'hu hingui fadi, nepu da zøhø 'ra nú'hu hints'a di patua rá noya Ajuá, o da zøhø 'ra nú'hu hindya gamfri, ¿ha gue hinda 'ñena'hu gue xcá 'be ri mfenihu? 24 Pe nu'bu nú'ju dí muntshu ne dí manbahhu rá noya Ajuá ne da zøhø 'na hindra gamfri, o 'na hints'a di patua rá noya Ajuá, nu'bu co nú'a da 'yøde di hma, da unse nguenda de yá ts'oqui. 25 Nu'bu nú'hu ya ja'i'hu da badi te gra 'mhi yá coraso, ne nu'ú 'bestho da ndandiñahmu ne da xocambeni Ajuá. Nepu nu'ú da 'ñeñ'a'ihu, xi majuani Ajuá 'bhi con gue'ahu.

Beñhu gui 'yøthu gathu xá hño nguri 'ñehe

26 Nu'bu zi cuhu, ¿te da za gui 'yøthu ora grí muntshu? 'Ra de gue'ahu gui tuthu ya jahña, nu ma'ra de gue'ahu gui nxahnatehu, nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu nú'a xa 'ñu't'ahu Ajuá. Nu ma'ra de gue'ahu gui ñahu de ya hñáqui nú'hu hingui fadi, ha nu ma'ra de gue'ahu gui mañhu te rí bõnga nú'hu ya noya'hu. 'Yøthu gathu pa ma'na da te ri jamfrihu. 27 Nu'bu gui ñahu de ya hñáqui hingui fadi, da za gui ñahu hõnse yoho o hñu de gue'ahu, pe 'rama'na gui ñahu, ne da 'mehni 'na nú'a to'o da 'ra'tsi pa da fadi te rí bõnga nú'hu ya noya'hu. 28 Y nu'bu di jo'oni to'o da 'ra'tsa nú'hu ya noya'hu, nu'bu nú'hu to'o ne da ña de 'nara hñáqui hingui fadi, odi ña ja ra hmunts'i, ma'na xá hño dá ñaseui Ajuá. 29 Y nú'hu to'o manbabi rá noya Ajuá, dá ña hõnse yoho o hñu, y nú'hu to'o øde nú'a te mañhu, dá hñuxa nt'øde xá hño pa da badi ua gue'a ma o hina.

30 O nu'bu 'nara cu manbabi rá noya Ajuá, ne 'bu Ajuá da umbabi ra mfadi ma'na ra cu di 'buhni, nu'bu, nú'a to'o mi ña ra mudi, ya odi sigui da ña, pa njabu da za da ña nehe nú'a ma'na ra cu. 31 Nu'hu tó'o xa t'umba ra mfadi pa da manbabi rá noya Ajuá, da za da manbabi, hõnse gue 'rama'na da ña ha, pa njabu gathu nú'hu ya cu di øde

da za da batua xá hño rá noya Ajuá, ne ma'na da za da te yá jamfri. ³² Nu'a tó'o manba rá noya Ajuá, go padise ua rí 'ñepi da ña o hina. ³³ Ngue'a Ajuá ri ho ga øth_u ma hmunts'ih_u ngu rí 'ñehe, ne di o rá 'ñu nú'a ga øth_u.

Mahyoni ga øth_u ngu xa nzai øt'a ja yá hmunts'i gatho nú'u ma'ra ya cu. ³⁴ Oguí hopabih_u ya 'behña da 'mai ne da manba rá noya Ajuá ja ya hmunts'i, ngue'a pa gue'u otho ra nsequi da 'yøt'a njab_u. Dá hñoga'ñøde hã, ngu manganá rá ley Ajuá. ³⁵ Nu'b_u ya 'behña ne da 'yøt'a 'nara nt'ani, dá 'yamba yá dame ja yá nguse, ngue'a hini hnequi xá hño 'b_u 'nara 'behña da 'mai ne da ña madetho de ja ra hmunts'i.

³⁶ Benseh_u gue nurá noya Ajuá hingo pa gue'aseh_u, ne hingo ja xa nexp_u pa go gui 'yøt'aseh_u nú'a guí neh_u. ³⁷ Nu'b_u nu'ah_u xi majuaní guí hanpah_u rá ts'edi ne rá mfadi ra Maca Ndahi pa gui manbah_u rá noya Ajuá, nu'bú ma gui padih_u xá hño gue nuya noya dí op'ah_u go guehya 'raya hmanda xa 'bepcagui ma Zidadah_u ga xi'ah_u. ³⁸ Pe nu'a tó'o hinda ne da gamfri núna dí ma, nixi gue'a hinda ma da jamfribi nú'a da ma nehe.

³⁹ Hangue ma zi cu'ih_u, 'yøth_u 'nara ts'edi pa gui manbah_u rá noya Ajuá, ne oguí hacuah_u nú'u ya cu ña de ya hñaqui nú'u hingui fadi. ⁴⁰ Ne 'yøth_u gatho xá hño ngu rí 'ñehe.

15

Ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ra du

¹ Ha nubyá zi cuh_u, dí ne ga yopa ben'ah_u de nú'a ra maca hoga noya ya stá xi'ah_u. Y nu'ah_u xcá hñanih_u ne xcá camfrih_u xá hño. ² Y po nuna ra hoga noya stá xi'ah_u, ya xcá mpøhøh_u. Hangue sigui guí camfrih_u, ngue'a hinda 'meditho nú'a ri jamfri xcá pø'tsh_u, ngue'a nú'a dá xi'ah_u gue'a majuaní.

³ Nugui dá u't'ah_u ngu nú'a bi t'utcgui nehe. Nú'a ra nt'udi xi ra dangui dá u't'ah_u, dá xi'ah_u gue ra

Zidada Jesucristo go gue'a bi du pa bi hñasca ma ts'oquih_u, ngu xqui nt'ofu ja ra Ndaxjua T'ofu gue njab_u mi ma da thogui'a. ⁴ Nehe dá xi'ah_u gue nu'a bi t'agui, pe rá hñupa'a bi yopa nte de ja ra du, ngu xqui nt'ofu nehe. ⁵ Ne 'mefa de ya xqui yopa nte'a de ja ra du, bi nthèui ra cu Pedro pa bi hyandi. Nep_u 'mefa bi hyanda gatho nú'u ma'ra yá nxadi. ⁶ Y de gue'a, 'na'qui xqui munts'a thogui cat'a nthebe ya cu, y gatho'u bi hyandi nehe'a. Y ndunthi de gue'u tetho asta núbya dí op'a'ih_u, ha nu ma'ra ya xa du. ⁷ Nep_u 'mefa bi hyandi nehe ra zi cu Cobo. Nep_u gatho nú'u ma'ra ya apostol bi hyandi'a.

⁸ Y 'mefa de gatho'u dá handi nehega, bi hnequi ja ma 'ñu'a, masque nugui ndrí nja ngu 'nara zi ñaxca batsi. ⁹ Nú'u ma'ra ya apostol xi ma'na ya dangui yá nsu de guecagui, ngue'a nugui, ni ts'u hiní 'ñepcagui da t'engagui gue drá apostol, ngue'a xi stá ø'tua ra nts'o'mui ya gamfri. ¹⁰ Pe nugui dí padi gue Ajuá xi ra dangui rá hmäte pa guecagui, ngue'a nú'a ra 'mui ndí pø'tsa ma'met'o ya hinga gue'a dí pø'tsbya. Ngue'a Ajuá bi patca ma 'mui ne bi 'racagui 'nara 'ra'yo 'mui. Y nú'a bi 'yøt'e con guecagui hinxa 'meditho, ngue'a nugui ma'na stá mpefi de gue nú'u ma'ra ya apostol. Pe hingo de ma ts'edisè stá øt'a nú'a ra 'befi'a, nu Ajuá xi ra dangui rá hmäte con guequi, go gue'a xa 'yøt'a gatho nú'a ra 'befi'a. ¹¹ Nu'b_u nugui dí zo'ah_u o nú'u ma'ra ya apostol, guet'a ra noya dí mañhe mahyegui, ne go guet'a xcá camfrih_u.

Ma da yopa nte nú'u xa du

¹² Nuje stá xi'ahe gue ra Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du. Nu'bú, ¿hanja 'ra de gue'ah_u guí eñh_u gue ya hinda za da yopa nte nú'u tu? ¹³ Nu'b_u hinda za da yopa nte ma'na'qui nú'u tu ngu guí mañh_u, nu'bú nixi ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma 'b_u. ¹⁴ Y nu'b_u hinxa yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'bú hinte dri muuihma nú'a dí

u't'ahe, nixi hinte dri muui nú'a xcá camfrih_u 'b_u. ¹⁵ Nu'b_u hinda za da yopa nte nú'u tu, nu'bú hingue majuani nú'a gra mahmahe de nú'a xa 'yøt'a Ajuá. Nuje dí mañhe nú'a majuani gue Ajuá bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma Zidadah_u ra Jesucristo de ja ra du, pe 'b_u hinga majuani gue Ajuá ri japi da yopa nte nú'u xa du, nu'bú njab_u hinxa japi xa yopa ntehma_u ra Zidada Jesucristo. ¹⁶ Nu'b_u nú'u xa du hinda ma da yopa nte, nu'bú nixi nuse ra Zidada Jesucristo hinxa yopa ntehma_u 'b_u. ¹⁷ Nu'b_u Ajuá hinxa japi xa yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de ja ra du, nu'bú nuri jamfrih_u hinte dri muuihma_u, ne gri duda ri ts'oquih_u nehe. ¹⁸ Nu'b_u di njahmab_u, nu'bú gatho nú'u xa du masque xa gamfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nu'ú xa 'mēdihma_u. ¹⁹ Nu'b_u nsøctho núbya dí teh_uua ja ra ximhai dí tøm_uh_u ya hño da 'racj_u ra Zidada Jesucristo, ne nurá ñoho ra te ya hinte dí tøm_uh_u ga hañh_u de gue'a, nu'bú nuj_u xi dyá huecateh_u de gatho ya ja'i ngue'a hinte dí tøm_uh_u.

²⁰ Pe nu'a xi majuani, nura Zidada Jesucristo bi yopa nte de ja ra du, ne go gue'a xi rá mudi bi nuhu de gatho nú'u xa du. ²¹ Po rá ts'oqui 'natho ra 'ñøhø, hangue gatho ya ja'i pe'tsi te da du. Pe 'natho ra 'ñøhø nehe nú'a to'o bi 'yøt'e pa da yopa nte ma'na'qui nú'u tu. ²² Ngue'a nujá yá batsiguih_u ra Adá, hangue dí tuh_u nehe ngu bi du'a, ngue'a por nú'a ra ts'oqui bi 'yøt'e'a hangue bi nja ra du. Pe nubya ya drí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, hangue ma ga yopa ntehma_u nehe ngu bi nja'a. ²³ Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xi rá mudi bi yopa nte de gatho, ngu xqui 'yε'mba Ajuá. Nep_u núj_u stá camfrih_u'a, nu stua yopa pengui'a ma ga yopa ntehma_u nehe 'mefa con gatho nú'u ma'ra xa gamfri. Go gue'a xa 'yε'mba Ajuá nehe. ²⁴ Y de gue'a ma da nja ra ngaxh_umai, nu sta uadi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da huatua yá hmanda gatho nú'u ri nda ne gatho yá nsu'ne yá ts'edi'ne. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ma da nda,

nep_u da yopa 'yent'ua ja rá 'yε Ajuá rá Dada ma'na'qui nú'a ra hmanda xqui t'ent'ua ja rá 'yε. ²⁵ Ngue'a numa Zidadah_u ra Jesucristo pe'tsi ma da nda asta hinda hyandi gue ya xi bi ntate de gatho yá ncontra. ²⁶ Y nu'a rá ngats'i ra ncontra ma dra huati, go gue'a ra du. ²⁷ Ja ra Maca T'ofu ma gue Ajuá bi 'yent'ua ja rá 'yε ma zi Hmuh_u ra Jesucristo gatho nú'a te ja ne nú'u 'b_u nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai. Pe nu hab_u ena gue gatho bi t'ent'ua ja rá 'yε, dí pah_u gue Ajuá ra Dada hingui 'b_u de ja rá hmanda ma zi Hmuh_u ra Jesu, ngue'a nura Dada go xa umbabi ra ts'edi'a. ²⁸ Y nu sta uadi da ntate ra Zidada Jesu de gatho ya hmanda, nu'bú nu'a ma da 'm_u nehe ja rá hmanda rá Dada nú'a to'o xa 'yent'ua ja rá 'yε gatho nú'a te ja ne nú'u 'b_u, pa njab_u Ajuá ra Dada go gue'a ma da manda gatho.

²⁹ Nu'b_u hinda yopa nte nú'u xa du ngu guí mañh_u, nu'bú ¿pa te ri nxistehe 'ra por nú'u xa du? 'B_u xi majuani hingui tsa da yopa nte nú'u tu, nu'bú ¿hanja 'ra ri nxistehe por gue'u?

³⁰ Nuje nu'araza ra ora da za ga thamfrihe ga thohe 'nara ts'othogui. Pe nu'b_u hinda yopa nte nú'u tu, nu'bú hinte ri muui gra 'yohe njab_u. ³¹ Nugui xi majuani hyastho thongagui pa da thogui. Dí xi'ah_u njab_u zi cuh_u ngue'a dí padi gue xi guí camfrih_u xá hño ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ³² Xi stá ntun'be nuya ts'oja'i de guecua Efeso. Ha nu'b_u stá øt'a njab_u pa ma hñose de guecua ja ra ximhai, xi'b_u xa hyogaguihma_u, nu'bú ¿te dí tahaga 'b_u hinda yopa nte nú'u tu? Nu'bú, ma'na xá hño ga ena ngu enga 'ra: “Ma ga ñuñh_u ne ma ga ntsitheh_u, cab_u rixudi ndamani ma ga tuh_u.”

³³ Oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u, ngue'a nu'a tó'o da ntsixui ya ts'oja'i, da japi da nts'oqui nehe. ³⁴ Xi da pe'tsh_u 'nara hoga mfeni xá hño ngu rí 'ñehe. 'Yoh_u xá hño, oguí øth_u ya ts'oqui. Dí ma njab_u ngue'a 'ra de

gue'ah_u nixi xca camfrih_u Ajuā. Dí xi'ah_u njaua pa xamā da nja ri tsah_u de nú'a guí øth_u.

Hanja ma da yopa nte nú'u xa du

³⁵ Tsa 'ra de gue'ah_u gui ñeñh_u: Nú'u xa du, ¿hanja da za da yopa nte? ¿Tengu nú'a ra ndo'yo da me'tsi'u 'b_u? ³⁶ Pøde nu'ah_u otho ri mfenih_u. ¿Ha gue hinguí pah_u gue nú'a ra nda guí poth_u, mahyoni 'met'o da 'ya, nep_u ja da c'onts'a nú'a ra 'ra'yo 'bai gá ndapo? ³⁷ Ora guí poth_u ra trigo o ma'na ra nda, nú'a guí poth_u gue'a 'nara ndatho, pe nu sta c'onts'i ya dra ndapo. ³⁸ Pe nu Ajuā go gue'a ri japi da nte nú'a guí poth_u ne ri umbabi rá 'bai cada 'nara nda ngu nú'a xa 'ye'mbi. ³⁹ Njab_u nehe numa ngøh_u hinga mahyεgui ngu yá ngø ya mbo'ni, y 'na'ño yá ngø ya ts'int's_u nehe. Y ya hua 'na'ño nehe yá ngø'u. ⁴⁰ Njab_u nehe nú'u bí 'b_u mahets'i 'na'ño yá 'bai, ha núju dí 'buh_uua ja ra ximhai 'na'ño ma 'baih_u con gue'u, y 'rama'na'ño yá hotho'u con guecju. ⁴¹ Nehe nura hyadi 'na'ño rá ñot'i, ha nura zana 'na'ño rá ñot'i nehe. Nehe 'na'ño yá ñot'i ya tsø, ne cada 'na de gue'u 'rama'na'ño gra yot'i'u. ⁴² Nehe ma ga njah_ubu nu xcrá yopa nteh_u de ja ra du. Numa ndo'yo dí hah_ubya ma da nt'agui ja ra hai ne da 'ya, pe de gue'a nura ndo'yo'a ma da yopa nte ma'ra'yo y ya hinhya'm_u ma da du. ⁴³ Nubyá hini hnequi xá nsunda nuna ma ndo'yoh_u ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo ha, ma da hnequi xi strá nsunda. Nuna ma ndo'yoh_u hingui ja rá ts'edi ma da nt'agui, pe nu sta yopa nte ma'ra'yo, ya di ja rá ts'edi. ⁴⁴ Ma da du nuna ma ndo'yo dí hah_ubya, pe nu xcrá yopa nteh_u ma ga pe'tsh_u ma'na'ño ma ndo'yoh_u. Nubyá dí hah_u nuna ndo'yo ngue'a dí 'buh_uua ja ra ximhai, pe nu xcrá yopa nteh_u ma ga pe'tsh_u ma'na ra ndo'yo ngue'a ma ga 'buh_uni mahets'i.

⁴⁵ Xa nt'ofu ja ra Māca T'ofu ne ena njaua: Nú'a ra mudi 'ñøhø go gue'a ra Adá, nú'á Ajuā bi umbabi rá te, y 'mefa bi zøhø ma'na ra 'ñøhø mi ngu

ra Adá, pe nuse'a umba ra 'ra'yo te ya ja'i, y go gue'a ma Zidadah_u ra Jesu-cristo. ⁴⁶ 'Met'o bi t'acju 'nara ndo'yo de guecua ja ra ximhai, nep_u 'mefa ma dí t'acju 'nama 'ra'yo ndo'yoh_u nuni mahets'i. ⁴⁷ Nu'a xi ra mudi 'ñøhø bi 'mæi, Ajuā bi hyoqui de guecua ja ra ximhai dega hai, ha nu'a rá ñoho ra 'ñøhø bi nja'iuu ngu ra Adá, nu'á bá ehe de mahets'i. ⁴⁸ Ngu bi nja ra Adá bi thoqui dega hai nuua ja ra ximhai, necju nehe drí nhyaxh_u'a. Ha nura Zidada ra mengu mahets'i, hangue necju ma grá menguh_uni ne ma grá hña'tsuah_u rá 'bai'a. ⁴⁹ Njab_u ngu drí hñats'ih_ubya ngu rá 'bai ra Adá xa thoqui dega hai, njab_u nehe ma grá hñats'ih_u ngu rá 'bai ma Zidadah_u nú'a bí 'b_uni mahets'i.

⁵⁰ Dí xi'ah_u zi cuh_u gue hinda za ga cøth_u nuni mahets'i hab_u bí manda Ajuā co nuna ma jih_u ne nuna ma ndo'yoh_u dí hah_ubya. Ngue'a nuna ndo'yo dí hah_ubya ma da nhyai ne hingui tsa da nte pa nzantho. ⁵¹ Nubyá ma ga xi'ah_u nú'a bi xica Ajuā ne hinxcá path_u, gue hinga gatho ya ja'i de ra ximhai ma da du, pe gatho mahyεgui ma dra patca ma 'baih_u. ⁵² Masectho ma da njab_u, ngu 'na ts'ant'i ma dah_u, nú'a ra ora sta 'bε ra trompeta de Ajuā de rá ngats'i ra ximhai. Nu stí nt'øde nú'a ra trompeta'a gatho nú'u ya cu xa du ante da yopa 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesu, ma da yopa nte'u co 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a hinhya'm_u ma da nts'oqui. Y núju gra 'buh_uua ja ra ximhai, 'bestho ra ora'a da mpadi ma 'baih_u nehe. ⁵³ Ngue'a mahyoni da mpadi nuna ma ndo'yo dí hah_u ma da nhyai, pa ga pe'tsh_u 'nara ndo'yo nú'a hinhya'm_u da nts'oqui. Ha nuna ma ndo'yo dí hah_u nuna ma da du, mahyoni da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'm_u da du. ⁵⁴ Ha nu stí njab_u ma ndo'yoh_u da mpadi co ma'na ra ndo'yo nú'a hinhya'm_u da nts'oqui ne hinhya'm_u da du, nu'bú ma da nja ngu nú'a huxa ja ra Māca T'ofu hab_u ena njaua: “Nura du bi 'bedi ne

bi nhuati pa nzantho.” ⁵⁵ Ne ena: “¿Habꝰ jabya rá ts'edi ra du? ¿Habꝰ jabya gatho nú'a mi øt'e?” ⁵⁶ Ra ts'oqui go gue'a ri jacꝰ ga tuhꝰ, ne ra ndaxjua ley go gue'a ri umba ra ts'edi ra ts'oqui. ⁵⁷ Pe nubyá, ga umfꝰ njamadi Ajuá ngue'a numa Zidadahꝰ ra Jesucristo go gue'a bi 'yøt'e pa dá tapabihꝰ ra du.

⁵⁸ Hangue nubyá, ma zi hmāca cu'ihꝰ, xi da camfrihꝰ xá hño con gatho ri muihꝰ. Xi da mpefihꝰ nzantho ja rá 'bēfi ma Zidadahꝰ, ngue'a nu'ahꝰ ya guí pahꝰ gue hinda ma da 'mēditho gatho nú'a ra 'bēfi xa 'racꝰ'a pa ga pefihꝰ.

16

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya gamfri

¹ Nubyá ma ga xi'ahꝰ de nú'a ra mfats'i guí muntshꝰ pa guí pēmpahꝰ ya cu me Jerusale. 'Yøthꝰ nehe ngu nú'a stá 'bēpa ya cu me Galacia da 'yøt'e. ² Tat'a domingo cada 'na de gue'ahꝰ 'uecꝰ 'na tui nú'a xcá tahahꝰ, ngu nú'a rá ndunthi bi 'ra'ahꝰ Ajuá. Ne gui haxhꝰ ja ra nija pa ja da hmunts'ini, pa njabꝰ nu xcrá mabꝰ hingue ja ra ora'a guí munts'a ri mfats'ihꝰ. ³ Ne de ante ga mabꝰ, dí ne gui huanhꝰ 'raya cu pa nu xcrá tsømbꝰ ga umbabi'ꝰ 'nara hē'mi pa da hña'tsua nú'ꝰ ya cu me Jerusale nú'ꝰ to'o ma dua ts'ocua nú'a ra mfats'i'a. ⁴ Ha nu'bꝰ ga handi gue xá hño ga ma nehe, ga mē'be'ꝰ.

Ra apostol Pablo ri hñoqui pa da ma dua c'a'tsa ya gamfri

⁵ Stá beni nehe ga ma ga c'a'tsa ya cu nuni Macedonia, hangue 'mēt'o ma ga 'rani de guehni. ⁶ Stá beni ga 'bꝰ con gue'ahꝰ ndunthi ya pa, y 'bꝰ da zahmā, ga 'bꝰ con gue'ahꝰ asta hinda thogui ya pa de ya tse, nepꝰ de gue'a da za gui faxcahꝰ ne gui nexcaguihꝰ nu habꝰ grá ma. ⁷ Núbya xcrá mabꝰ, hindí ne hønse ga hant'a'ihꝰ ne 'bestho ga thogui. Nu'a dí ne, ga 'bꝰ con gue'ahꝰ 'raya pa 'bꝰ njabꝰ rá paha ra Zidada. ⁸ Pe ma ga

cohi de guecua Efeso asta da zø ra pa de ra Pentecosté. ⁹ Ngue'a nu de guecua xi xa xogui ya gosthi pa ga manbabi rá noya Ajuá, ne ndunthi ya xa gamfri. Pe nehe 'bꝰ ndunthi ya ncontra.

¹⁰ Ne nu'a dí xi'ahꝰ, nu sta zømbꝰ ra cu Timu, suhꝰ xá hño pa da 'mꝰi te rá 'ñentho ne hinda du rá mꝰi, ngue'a ne'a pēpabi Ajuá ngu dí pēpabi nehe.

¹¹ Hangue por gue'a oxqui ma grí 'ñenithohꝰ de gue'a. Y nu stua pengui'a, bá nets'ihꝰ co ra johya pa da 'ñe da c'ascagui ma'na'qui, ngue'a nugui dí tø'mi da zøhø'a co nú'ꝰ ma'ra ya cu ma dua 'ñoui.

¹² Ha nura zi cu Polo xi stá bantebi da mabꝰ ne da mēui núyꝰ ma'ra ya cu dua tsøñ'ahꝰ. Pe hinxa ne xa mabꝰ. Bi xiqui gue ma da mabꝰ da c'a'ts'ahꝰ nú'a ra pa'a da nja rá luga.

Ra nzenjua pēhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

¹³ Xi da nsuhꝰ de yá ts'o'bēfi ra ts'ondahi, ne xi da pē'tshꝰ 'nara jamfri. Oxqui tsuhꝰ nú'ꝰ to'o ri utsa'ihꝰ, 'yøthꝰ ra ts'edi pa gui 'yøthꝰ nú'a xá hño. ¹⁴ Gatho nú'a gui 'yøthꝰ, 'yøthꝰ co ra hmāte.

¹⁵ Zi cuhꝰ, ya guí pahꝰ gue nura zi cu Teba ne con gatho yá ja'i de rá ngu, go gue'ꝰ xi ya mēdi gamfri de guepꝰ Acaya. Ne guí pahꝰ gue nú'ꝰ de yá pahase xa 'mꝰi pa da maxa ya cu. ¹⁶ Dí bante'ihꝰ gui 'yøtehꝰ nú'ꝰ ya zi cu'ꝰ, ne nú'ꝰ ma'ra to'o pēpabi Ajuá ngu'ꝰ. 'Yøtehꝰ nehe nú'ꝰ ma'ra to'o fax'ahꝰ ja rá 'bēfi Ajuá ne gatho nú'ꝰ to'o pēpabi'a. ¹⁷ Xi drí johya ngue'a bi zøhø de guecua ra cu Teba ne ra cu Nato ne ra cu Acaico, ngue'a xa 'yøtcagui nú'a hinxa za xcá øthꝰ. ¹⁸ Nuyꝰ ya cuyꝰ xi bi hñubga ma mꝰi ngu xa hñup'a ri muihꝰ nehe. Numan-suhꝰ nuya cuyꝰ ngue'a go guehyꝰ 'rayá hoga mēfi Ajuá.

¹⁹ Nuya cu de guecua Asia ri fat'ajuá'ihꝰ. Nehe ra zi cu Aquila ne ra zi nju Prisila xi pēhn'ahꝰ ndunthi ra nzenjua, nú'ahꝰ guí 'bꝰhꝰ co ra Zidada ngu nja nehe'ꝰ. Nehe pēhn'ahꝰ ndunthi ra nzenjua nú'ꝰ ya

cu ri munts'i ja yá ngu'ɥ. ²⁰ Ne ri fat'ajua'ihɥ gatho ya cu de guecua. Ne nzenjuahɥ 'na ngu ma'na co 'nara nthɥfi dega hmɥte.

²¹ Nugui drá Pablo, de ma 'yεεε dí op'a'ihɥ nuna nzenjua.

²² Nehe dí xi'ahɥ, nu'ɥ tó'o hini maɓi ma Zidadahɥ ra Jesucristo, dá t'eque pa da zɥtua rá cuε Ajua. Ra Zidada ya ma da zøhø.

²³ Y nubyá, ma Zidadahɥ ra Jesucristo da max'a'ihɥ. ²⁴ Dí pehn'ahɥɥ ma hmɥte de ja rá thuhu ma Zidadahɥ ra Jesucristo. Njabɥ gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
CORINTIO**
**RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO
BI 'YOPABI YA GAMFRI
ME CORINTO**

*Ra apostol Pablo opabi ya gamfri
me Corinto*

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Aju_a go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui co ra cu Timoteo dí op'a'ih_e nuna carta, nú'ah_u gyá gamfrih_u guí 'buh_u Corinto, ne pa gatho nú'uh_u ma'ra ya gamfri 'bui ja ma'ra ya hnini de guepu ja ra hai Acaya. ² Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá entho.

*Ra apostol Pablo bi thogui ya
nt'atsate*

³ Ga xocambenih_u Aju_a nurá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a go gue'a ma Dadah_u nú'a p_escah_u ra nthecate ne go gue'a nzantho hubga ma muih_u. ⁴ Nú'á hubga ma muih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui, pa njab_u nujá da za ga hu'mbah_u yá mui nú'uh_u ma'ra to'o thogui ya ts'othogui nehe, ngu bi hñubga ma muih_u nehe Aju_a. ⁵ Njab_u ngu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi thogui ndunthi ya ts'othogui, njab_u nehe dí sufrih_u por gue'a, pe por gue'a dí hañh_u ndunthi ra humai nehe. ⁶ Hangue nuje xi dí thoh_e ya ts'othogui pa njab_u nu'ah_u da za gui hañh_u ra humai ngu nú'a dí hañhe ne pa da za gui mpøhøh_u. Nuje Aju_a hubga ma muihe pa njab_u nu'ah_u nehe da za gui hañh_u nuna ra humain_a ora guí thoh_u ya ts'othogui nehe, pa njab_u da za gui tseth_u. ⁷ Nuje xi dí camfrihe gue nu'ah_u ma gui tseth_u nuya ts'othogui ngu stá tsethe, ngue'a dí pahe gue nura ora guí thoh_u ya ts'othogui, ra ora'a guí hañh_u ra humai ngu nú'a dí hañhe nehe.

⁸ Zi cuh_u, dí nehe gui pah_u de nuya ts'othogui dá thoguihe de guehni Asia. Gue'uh_u 'raya ts'othogui xi ya dangui, ya mi otho ma ts'edihe pa ga tsethe, ya nixi ndi tømhe gue stá yopa ntehe ma'na'qui. ⁹ Nuje ya ndí njahe ngu 'raya ja'i nú'uh_u xa t'è'mbi pa da tho. Dá thoh_e njab_u pa ma'na dá padih_e gue Aju_a go gue'a ñangaguihe de ya ts'othogui, ngue'a de guecsehe hinte tsa ga øthe, y nu'á ja rá ts'edi pa da japi da yopa nte nú'uh_u ya xa du. ¹⁰ Aju_a go gue'a bi ñangaguihe de nú'uh_u ya danga ts'othogui hab_u ma xa thogaguihe, y asta nubya ri sigui ri ñangaguihe, ne dí tømhe gue ma da sigui da ñangaguihe. ¹¹ Nu'á ma da sigui da ñangaguihe 'bui gui faxcahe gui 'yaph_u'a por guecje. Y nu'uh_u ndunthi ya cu apabi Aju_a por guecje, nu'uh_u 'mefa ndunthi ma da umba njamadi'a por nú'a xa 'yøt'e'a con guecje por yá nt'adi'uh_u.

*Hanja himbi ma 'bestho ra apostol
Pablo pa Corinto*

¹² Co 'nara johya ne co 'nara mfeni xá nt'axi dí xi'ahe gue nuje stá 'yohe xá hño ja yá thandi ya ja'i de gatho ya hnini hab_u stá 'yohe, ne ma'na ndunthi gá handgahe nu ndá 'bueh_u. Co rá mfats'i Aju_a nzantho stá 'yohe xá nt'axi ja rá thandi'a, ngue'a nu'á xa 'racje ra ts'edi pa dá øthe njab_u, hingo de ma mfenisehe dá øthe. ¹³ Gatho nuya noya dí op'ahe de ja ma cartah_e go guehna da za gui hñe'tih_u ne gui padih_u, ne dí tømhe gue gui padih_u xá hño. ¹⁴ Ya guí pah_u teraza de nú'a stá xi'ahe gue nu stí yopa menga ma Zidadah_u ra Jesu nuua ja ra ximhai, ma gui esca ma nsuhe ngu nuje ma ga e'ts'ahe ri nsuh_u nehe, ne dí tømhe gui pah_u ma'na xá hño de guehna.

¹⁵ Nugui ndí humamai gue nguí numahñoguih_u, hangue por gue'a ndí beni stá c'a'ts'ah_u de ndá ecua Macedonia, ngue'a ndí beni gue xcá johyahmah_u 'bui stá thop_u pa xa za stá c'a'ts'ah_u yo'qui. ¹⁶ Nu nduá ehe pa nuua Macedonia, dá behma gue de má 'ñu stá gathmab_u Corinto pa stá

tsøñ'ahmah, y ndí beni nehe gue nura pa stá ma de guecua, stá yopa gathmah ma'na'quí, y de guep xca nexcahmah pa stá thogui asta ja ra hai Judea. ¹⁷ Xi nu de ndá xi'ah gue ga mab, ¿ha gue gá beñ gue ndí ma ga ha'ah? O ¿ha gue guí beñ gue dí øt'a ngu nú'a øt'a nú'u hingyá gamfri? Ngue'a nú'ú go gue'u øt'a njab, ts'u da 'ñena ha, ts'u da 'ñena hina. Pe nugui hindí njab. ¹⁸ Ajuá pađi gue nuje hinda za ts'u ga eñhe ha, ts'u ga eñhe hina. ¹⁹ Nugui co ra cu Silvano ne ra cu Timoteo nzantho stá xi'ahé rá noya ra Zidada Jesucristo rá T'u Ajuá, y nurá noya'a, hingue ts'u da 'ñena ha, ts'u da 'ñena hina. Nu'á nzantho øt'a nú'a ma. ²⁰ Ngue'a gatho nú'a xqui ñatcah Ajuá, bá pehna rá T'u pa go bi 'yøt'e'a, pa bi nja gatho ngu nú'a xqui ñagui. Hangué po ra Zidada Jesucristo dí xøcambenih Ajuá, ne dí eñhe, "Njab gue'a". ²¹ Nu Ajuá go gue'a bi 'yøt'e pa dá 'buh co ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne go xa 'racj ra ts'edi pa ga peph'a. ²² Ne xa 'racj ra Maca Ndañi pa dá 'múi ja ma corasoh, go gue'a 'nara seña gue yá metiguih'a. Y nú'á go gue'a 'nara mudi japi dí hañhe de guecua ja ra ximhai de dí t'acj ma'ra ya japi nuni mahets'i.

²³ Pe nugui hindá catb Corinto ngu ndí behma, ngue'a ndí tsu stá zo'ah nts'edi y njab xca uh. Ajuá pađi xá hño gue dá beni njab, ne dí unga ma te 'bu hindí manga majuani. ²⁴ Hindí ne ga mab pa go ga xi'ah nda'na gui camfrih pa go da ua'a ga ma, ngue'a nu'ahá ya xca camfrih xá hño rá noya Ajuá. Hønsé nu'a dí ne, ga nup'a ri mfenih pa ma'na gui johyah.

2

¹ Hangué nugui hindá ne dá gat'ib gu tsøñ'ah, ndí tsu xi'bu stá ja'ah xa du ri muih. ² Ngue'a nu'bu nugui ga ja'ah da du ri muih, nu'bu ¿to'o ja da hñubga ma muiiga? Ngue'a 'bu go stá ja'ah xa du ri muih, ya hinxa za xca hñubga ma muih. ³ Ne guet'atho ngu nú'a ya stá op'ah, dá xi'ah nú'a

mahyoni gui 'yøth, pa njab 'bu stá mahmah hincá jacj da du ma mui, ngue'a nu'ah ri 'ñep'ah gui jacj ga johya. Y nugui ndí camfri gue gatho nu'ah de xca hyandgah stá johya, ne'ah xca johyah nehe. ⁴ Y nu ndá op'ah ra mudi, dá op'ah co ndunthi ra dumúi asta ndí zoni, pe hingue pa ndí ne da du ri muih nehe, hønsé dá op'ah pa gui pah hangu rá ndangui nura hmate dí pe'ts'ah.

Ra pumbate pa nú'a ra cu xqui 'yøt'a 'nara ts'oqui

⁵ Nubyá, nú'a ra cu bi jaqui bi du ma mui, hingue hønségui, ne'ah nehe, masque hinga gatho'ih bi du ri muih de gue'a. ⁶ Y ya da zatho nú'a gá øtuah nura cu'a. ⁷ Nubyá, nu'a gui 'yøth, pumbah'a ne hñu'mbah rá mui, nu'bu hina, xi'bu da 'uegue de rá jamfri co ra dumúi. ⁸ Y dí xi'ah nehe, gui 'ñu'tuah gue grí madih'a. ⁹ Rá mudi dá op'ah pa gui tsuih nura cu'a pa njab ga pađi ua gui 'yøth gatho nú'a dá 'bep'ah gui 'yøth. ¹⁰ Hangué nubyá, nu'a tó'o gui pumbah, necagui ga pumbabi'a. Y po rá ngue'ah ya stá pumbabi nura cu'a ja rá thandi ma Zidadah ra Jesucristo, ngue'a ja ra uenda go xa 'yøtqui te xa 'yøtqui nehe. ¹¹ Ma ga øth njab pa hinda daçj ra Satá, ngue'a ya dí paťuah tengu yá ts'o'befi'a.

Bi du rá mui ra apostol Pablo nuni Ntroa

¹² De ndá tsønga ja ra hnini Ntroa pa dá manba rá noya ra Zidada Jesucristo, xi bi xo ya gosthi pa dá zofon dunthi ya ja'i, y ndunthi de gue'u bi gamfri ra Zidada. ¹³ Pe nuni xi bi du ma mui ngue'a mi jo'oni nuni ra cu Tito. Hangué dá 'ñedi 'bestho nú'u ya cu ya mengu de guehni pa duá ehe pa guecua Macedonia pa ja dá nth'e'beuani.

Co rá mfats'i ma Zidadah ra Jesucristo ga ntateh

¹⁴ Nujú ga umfu njamadi Ajuá ngue'a nú'á nzantho faxcah pa dí tateh ngue'a dí 'buh co ma Zidadah ra Jesucristo. Nehe Ajuá

faxcaguih_u pa dí mañh_u ra maça noya de ra Zidada Jesucristo pa hab_uraza da fadi de gue'a. Y nura maça noya dí mañh_u nja ngu 'nara hoga ñ_uni xi tse rá ñ_uni. ¹⁵ Y nuju nehe dí njah_u ngu 'nara hoga ñ_uni ngue'a dí mañh_u de ma Zidadah_u ra Jesucristo, y nú'a dí mañh_u gue'a ri ho Aju_a. Ne dí zofoh_u nú'u ma da mpøhø ne nú'u hinda mpøhø. ¹⁶ Y nú'u hinda ma da mpøhø, hini ho nú'a dí mañh_u, ngue'a pa gue'u, gue'a ngu 'nara ñ_uni dega du. Pe pa nú'u to'o da mpøhø, go gue'a 'nara hoga ñ_uni dega te pa nzantho. Nu'bú çto'o ja da za da manba rá noya Aju_a de gues_e 'na? ¹⁷ Pe nuje co rá mfats'i Aju_a dí manbahe rá noya'a ngue'a yá 'mehnguihe'a ne dí mañhe con gatho ma muihe ja rá thandi'a, ne dí hanpahe rá ts'edi ma Zidadah_u ra Jesucristo. Hindí njahe ngu ma'ra manba rá noya Aju_a co ra nthate, hønse pa da da ra boja.

3

Ra apostol Pablo ma de ra 'ra'yo cohi

¹ Xibya çha gue guí beñh_u gue go dí mans_ehe de ma hoga'muihe pa gui yopa camfriguihe ngue'a dí mañhe njab_u? Çha gue mahyoni ga u't'ah_e 'nara he'mi hab_u di ma teng_u ma 'befihe? O çha gue mahyoni gui 'racje 'nara he'mi 'met'o hab_u di ma teng_u ma 'befihe pa njab_u da gamfriguihe ma'ra ya cu? Ma'ra ha, øt'a njab_u. ² Pe nuje hina, hinga mahyoni ga øthe njab_u, ngue'a nu'asch_u guí njah_u ngu 'nara he'mi xa t'of_o hab_u he'ta ya ja'i teng_u ma 'befihe, ne ja ri hnecni gue xi majua_{ni} yá 'mehnguihe Aju_a. Y nura t'of_o'a ya xa t'of_o ja ma mfenihe. ³ Nu'ah_u guí njah_u ngu 'nara he'mi bi 'yofo ma Zidadah_u ra Jesucristo, ngue'a nu'a bi mpefi ja ri corasoh_u nu ndá zo'ah_u de gue'a. Guehna 'nara he'mi xa t'of_o co rá Maça Nda_{hi} Aju_a nú'a te, hingue xa t'of_o dega tinta, ne xa t'of_o ja ri mfenih_u, hingue xa t'of_o ja 'raya xingdo.

⁴ Dí camfri gue núna dí mañhe guehna majua_{ni} ngue'a nura ts'edi dí hahe rí 'ñehe de Aju_a ne go xa 'racje ra Zidada Jesucristo. ⁵ Nuje hingui tsa ga eñhe gue go dí pe'tsasche ra ts'edi, ngue'a gatho nú'a rá hoga 'befi Aju_a dí øthe, Aju_a go ri 'racje ra ts'edi. ⁶ Nehe go gue'a bi hñuxcaguihe pa ga udihe nú'a ra 'ra'yo cohi bi 'yøt'e, ne bi 'racje ra mfadi pa dí udihe ngu rí 'ñehe. Nuna 'ra'yo cohina, ma de ra 'ra'yo te ri 'racju po ra Maça Nda_{hi}, y hingui nja ngu nú'u ya hmanda xqui t'of_o ja rá ley ra Moise, ngue'a nú'a xqui t'of_o ja nura ley'a ma gue nu'a tó'o hinda 'yøt'e nú'a ma, ma da ncondena pa da du, pe nuna ra 'ra'yo cohi ma gue co rá ts'edi ra Maça Nda_{hi} da za ga pe'tsh_u ra te pa nzantho.

⁷ Nurá ley ra Moise nú'a bi t'of_o ja ya xingdo, mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yøt'a nú'a ma, y nu de mi t'umba ra Moise xi bi huexca rá hmi co rá hyats'i Aju_a, y nuya me Israel himi tsa da hyandua rá hmi co nura hyats'i'a. Pe nura hyats'i mi huexca ja rá hmi, 'ramats'u bi 'medi. ⁸ Hangue 'b_u xmá nsunda nú'a ra hyats'i mi huexca ja rá hmi ra Moise, çxi hmaha rá nsunda ra hyats'i xa 'racju ra Maça Nda_{hi} po ra 'ra'yo cohi bi 'yøt'a ma Zidadah_u ra Jesucristo! ⁹ Nu'b_u ra ley xi xmá nsunda masque mi tsa da condena pa da du to'o hinda 'yøt'a nú'a ma, çxi hmaha rá nsunda ra 'ra'yo cohi, ngue'a go gue'a xicaguih_u gue Aju_a xa punga ma ts'oquih_u pa ga 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a! ¹⁰ Ngue'a rá madi, ra ley xi xmá nsunda, pe nubyá nuna ra 'ra'yo cohi ma'na xi xá nsundabya. ¹¹ 'B_u nura ley mi ja rá nsunda ne bi uadi bi thogui, çxi hmaha rá nsunda nuna ra cohi hin-hya'm_u ma da uadi!

¹² Nuje dí pahe xá hño gue nura 'ra'yo cohi ma da nja pa nzantho, hangue hab_uraza dí mañhe de gue'a co ndunthi ra ts'edi. ¹³ Hindí njahe ngu ra Moise, ngue'a nu'a mi co'ma rá hmi co 'nara velo pa njab_u ya me Israel himi tsa da hyandi da 'medi nú'a ra hyats'i xá nsunda mi ja ja rá hmi'a.

14 Pe nu'ú xi bi megui yá mfeni, y asta núbya mapaya ora he'ta ra ndaxjua t'ofu hinguí padi te rí bõni nú'a ma, ja ra uenda xra jutua yá mfeni co 'nara velo. Ha nura velo'a, pa da za da thacuabi de ja yá mfeni'u, mahyoni da gamfri ma Zidadahu ra Jesucristo. 15 Pe asta mapaya ya me Israel hinxa baditho te rí bõni rá ley ra Moise ora he'ti'u, ngue'a hada nú'a ra velo pa jutua yá mfeni pa hinda badi te rí bõni ra ley. 16 Pe nu'b'u nú'u da gamfri ra Zidada, nu'b'u da thacua nú'a ra velo xa jutua yá mfeni. 17 Y nú'a ra Zidada'a go gue'a ra Maca Ndahi, y nu'a tó'o pe'tsa ra Maca Ndahi ja rá coraso ya hinguí 'bui ja rá hmanda ra ndaxjua ley. 18 Pe núju stá camfrihu, ya hindí pe'tshu nú'a ra velo mi jutca ma mfenihu. Nujú ri hnequi rá nsunda ma Zidadahu ja ma 'muihu, nja ngu 'nara hñe ri yot'i. Ne 'na pa ngu 'na pa dí handuahá rá nsunda'a, y 'ramats'u rí mpadi ma 'muihu asta hinga 'buhu 'nara 'mui ngu rá 'mui ma Zidadahu, y nurá Maca Ndahi ma Zidadahu go gue'a patca ma 'muihu.

4

1 Nuje hinxa zabiguihe ga ø'tuahe rá 'befi Ajuá ngue'a nu Ajuá go gue'a xa 'racje nuna 'befina po rá nthecate. 2 Y gatho nú'a dí pefihe hindí pefihe mant'agui nixi dí mpafihe co 'nara 'betsa. Hindí udihe co 'raya nthate, nixi dí patuahe rá noya Ajuá. Nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani de ja yá thandi ya ja'i. Y njabu da za da hyandgahe gatho ya ja'i gue dí pefihe 'nara 'befi xá hño ja rá thandi Ajuá. 3 Nu'u tó'o hinxa mpøhø ne hinguí ne da gamfri rá noya Ajuá dí mañhe, go gue'u hinguí tso ja yá mfeni te rí bõni rá noya'a, ngue'a hada ra velo pa jutua yá mfeni. 4 Nu'ú xa go'tua yá mfeni ra ts'ondahi nú'a di nda de guecua ja ra ximhai, pa hinda yot'a ja yá mfeni rá noya Ajuá nú'a utcahu rá nsunda ma Zidadahu ra Jesucristo, nú'a xi xá nsunda rá 'mui'a ngu rá 'mui Ajuá rá Dada. 5 Nú'a dí xi'ahe, hindí xi'ahe pa go gui camfriguihe,

dí xi'ahe pa go gui camfrihu ma Zidadahu ra Jesucristo. Y nuje hõnse dyá 'begohe de gue'ahu po rá ngue ra Zidada Jesu. 6 Nu mi hyoca ra ximhai Ajuá bi 'ñena: “Dá nja ra ñot'i ja ra 'bexuui.” Y nu Ajuá go guet'a xa yotca ma mfenihu nehe, pa njabu bi za dá handuahá rá nsunda'a nú'a bi 'ñe bi 'ñutcahu ma Zidadahu ra Jesucristo co rá 'mui.

Ga 'buhu po ra jamfri

7 Nujú dí njahu ngu 'nara ts'øe dega dohmi xa t'øt'e dega 'mε'tsboja, dí pe'tsuahu rá noya Ajuá pa dí mañhu. Y dí njahubu pa da hnequi gue nura ts'edi dí pe'tshu go xa 'racju Ajuá, hingo de ma ts'edisehu. 8 Nuje masque haburaza t'utsaguihe, pe Ajuá go gue'a ñangaguihe. Ha masque ya hindí pahe te ga øthe, pe Ajuá nzantho faxcahe pa hinda du ma muihe. 9 Masque ri dengage ya ja'i pa te da 'yøtcahe, pe Ajuá hinguí hegashe. Masque ya ja pa da hyoje ya ja'i, pe Ajuá ri suje pa hinte ga thohe. 10 Nzantho t'øtcahe ngu bi t'øt'ua ra Zidada Jesu y asta himbi tho, pe nu'a bi yopa nte de ra du, y nubyá go gue'a ri ñangaguihe de ya ts'othogui, y njabu ri hneca rá ts'edi ja ma 'muihe. 11 Nuje mientras dí tehe, 'na pa ngu 'na pa dí thoguihe njabu y asta da za da thogaguihe po rá ngue ma Zidadahu ra Jesucristo. Dí thohe njabu pa da hnequi ja ma 'muihe gue ra Zidada Jesu bi yopa nte ne ri ñangaguihe de ja ya ts'othogui. 12 Nuje dí thohe ya ts'othogui ne asta da za da thogaguihe, pa njabu nu'ahu da za gui pe'tshu ra te pa nzantho.

13 Nuje dí pe'tshe ra jamfri ngu mi pe'tsa nú'a to'o bi 'yofu njaua ne bi 'ñena: “Nugui dá camfri Ajuá da maxqui, hangue por gue'a dá ma gue nu'a xi majuani ja rá ts'edi.” Necje dí camfrihe Ajuá, hangue hindí tsuhe ga manbahe rá noya'a. 14 Ngue'a nuje dí pahe gue nu Ajuá to'o bi japi bi yopa nte de ra du ma Zidadahu ra Jesu, go guet'a ma da jacju ga yopa ntehu nehe de ra du ngue'a dí 'buhu

co ma Zidadah_u ra Jesu, ne da zixcah_u, nguje ngu'ah_u, pa grá 'buh_uni ja rá thandi'a. ¹⁵ Gatho nuya ts'othogui stá thohe, stá thohe njab_u po rá ngue'ah_u, ne pa da gamfri ma'ra ya ja'i nehe, pa njab_u gathoguih_u ga umf_u njamadi Aju_a, y njab_u ma'na da hnequi rá nsunda'a.

¹⁶ Hangue hinga 'bε ma ts'edih_u pa ga pεph_u'a, masque 'yo rí the ma nzaquih_u, pe numa 'ra'yo teh_u 'na pa ngu 'na pa 'yo rí nja rá ts'edi. ¹⁷ Nuya ts'othogui dí thoh_ubya, 'bestho ma da thoguitho y hingyá dangui ngu rá ndangui nú'a ra johya ma dí t'acj_u, ngue'a po nú'a dí thoh_ubya ma dí t'acj_u 'nara danga johya nu xcrá tsøñh_u nuni hab_u xá nsunda, y nura johya'a xi dra dangui ne hinhya'm_u ma da uadi. ¹⁸ Hangue hinda 'yoda ma mfenih_u ya t'øt'e nú'u dí hanth_u de guecua ja ra ximhai, ngue'a gatho'u ma da uadi da thogui. Go dá 'yoda ma mfenih_u nú'u ya hño bí ja mahets'i nú'u hini hnequi, ne hinda ma da uadi da thogui.

5

¹ Nuna ndo'yo dí hah_ubya nja ngu 'nara ngu ma da nhuati. Y nu stí zø ra pa da nhuati, dí pah_u gue Aju_a ya xuá hyogah_u 'nara 'ra'yo 'm_ui nuni mahets'i, nú'a hinxa hyoca ra ja'i, ne hinhya'm_u ma da nhuati. Y nú'a ra 'ra'yo 'm_ui'a go gue'a 'nama 'ra'yo ndo'yoh_u ma dí t'acj_u. ² Xi majuani, de nú'bya dí hah_u nuna ndo'yo, xi dí thoh_u ndunthi ya dum_ui, hangue ga nehmah_u ya gra 'buhmah_u nuni mahets'i co ma'na ma 'ra'yo ndo'yoh_u. ³ Nuni ma grá pe'tsh_u ma'na ra 'ra'yo ndo'yo, hingue ma dí 'm_uε ma teh_u nsi ra ndo'yo. ⁴ Nú'j_u dí 'buh_uua ja ra ximhai xi tu ma m_uihe ngue'a dí h_uth_u nuna ndo'yo. Ga nehmah_u ga tsoh_uua nuna ra ndo'yo dí hah_u, pe hingue pa ya hinga pe'tsh_u nuna ma ndo'yoh_u, hønse pa ma grá h_uñh_u 'nara 'ra'yo ndo'yo nú'a ma dí t'acj_u, pa njab_u ya hinhya'm_u ga tuh_u. ⁵ Nusε Aju_a go gue'a bi hñuxcah_u pa da 'racj_u 'nara 'ra'yo ndo'yo, ne bi 'racj_u

ra Maca Ndahi pa da za ga padih_u gue xi majuani ma da 'racj_u nú'a xa ñatcah_u.

⁶ Hangue nujú dí tøm_uh_u ne dí camfrih_u gue ma da njab_u. Ne dí pah_u gue mientras dí 'buh_uua ja ra ximhai co nuna ndo'yona, hingui tsa grá 'buh_u 'nadb_u co ma Zidadah_u nuni mahets'i. ⁷ Dí tøm_uh_u gue ma da njab_u ngu nú'na dí camfrih_u, hingue po nú'a dí hanth_u, pe po ra jamfri nú'a dí pe'tsh_u. ⁸ Hangue po nuna ra jamfrina, ya ga nehmah_u ga tuh_u pa ga tsoh_uua nuna ra ndo'yo dí hah_u pa grá 'buh_u 'nadb_u co ma Zidadah_u nuni mahets'i. ⁹ Hangue nujú dí øth_u ra ts'edi ga 'buh_u xá hño ja rá thandi'a nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i nu xcrá 'buh_u con gue'a, pa nu'a da hopca ma 'm_uihe. ¹⁰ Ngue'a pe'tsi ma grá 'bah_uni ja rá thandi ma Zidadah_u ra Jesucristo pa da hñabgah_u nguenda 'na ngu 'na ua stá øth_u ra hño nuua ja ra ximhai, ua hina. Ne cada 'na de guec_u ma da 'raca ma thahah_u ngu nú'a rí 'ñepcah_u.

Ra apostol Pablo ma gue da za ga 'buh_u xá hño co Aju_a

¹¹ Dí tsuphe rá cuε ra Zidada, hangue dí øthe ra ts'edi dí zofhe ya ja'i pa da gamfri'u. Aju_a patca xá hño ma 'm_uihe, ne dí tøm_uhe gue ne'ah_u ya guí patcahe tengu ma 'm_uihe. ¹² Pe nuje, hindí mansche tengu ma 'm_uihe pa njab_u gui camfriguie. Dí mañhe njab_u pa nu'ah_u go da za gui mañh_u tengu ma 'm_uihe. Nu'bá ha, da za te gui th_utuah_u nú'u ya ja'i ri 'ñexase gue 'b_ui xá hño pe yá 'baithe, ngue'a hingui 'b_ui xá hño de yá coraso. ¹³ Nu'b_u nú'je stá 'bε ma mfenihe ngu guí mañh_u 'ra de gue'ah_u, dí njaheb_u ngue'a dí pεphe Aju_a con gatho ma ts'edihe. Pe hina, ngue'a nuje ri xø ma mfenihe, ne dí njaheb_u pa ga u't'ahe hanja grí 'yoh_u xá hño. ¹⁴ Numa Zidadah_u ra Jesucristo xi ri macj_u'a, hangue ringue'a dí pεph_u'a. Nujú dí pah_u gue nu'a bi du pa ya hingo ga tuh_u, ha nu mi du'a, ja ra uenda dá tuh_u mahyεgui

con gue'a. ¹⁵ Nu'á bi du po rá nguecj_u pa njab_u núj_u dí teh_ubya ya hinga ma ga 'b_uh_u de ma pahaseh_u, ma ga 'b_uh_u pa ga ø'tuah_u rá paha nú'a to'o bi du po ma ts'oquih_u y nehe bi yopa nte pa guecj_u. ¹⁶ Hangué nubyá ya hindí jamasuhe te gatho pe'tsa ra ja'i pa ga pahe te gra 'm_ui, ngu ndí øthe ma'met'o, asta nehe ma Zidadah_u ra Jesucristo dá hye_ucuahé ya meximhai, pe nubyá ya hindí øthe njab_u. ¹⁷ Nu'a tó'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo go gue'a ya xa yopa 'm_ui ma'ra'yo, nurá ndaxjua 'm_ui ma'met'o ya bi uadi bi thogui, y nubyá ya pe'tsa 'nara 'ra'yo 'm_ui.

¹⁸ Gatho gue'a bi 'yøt'a Ajuá. Go gue'a bi punga ma ts'oquih_u po rá du ra Zidada Jesucristo pa bi za dá 'b_uh_u xá hño con gue'a. Ne núje yá 'mehnguihe'a bi 'racje ra 'b_ufi pa ga xiphe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a. ¹⁹ Ajuá bá p_uehna ra Zidada Jesucristo pa bi umbabi ra pumbate ya ja'i, pa da za da 'm_ui'xá xá hño con gue'a, y nu'á ya hinda ma da benbabi yá thai de yá ts'oqui'x. Ha nuje, bi 'racje ra 'b_ufi pa ga xipabihe ya ja'i de nura pumbate ri uñ'a pa nu'á da za da 'm_ui xá hño con gue'a. ²⁰ Hangué núje yá 'mehnguihe ra Zidada Jesucristo dí zo'ahe, ja ra uenda go zo'aseh_u Ajuá, hangué dí bante'ihe de rá thuhu ma Zidadah_u ra Jesucristo gui 'yaph_u ra pumbate Ajuá pa njab_u da za gui 'b_uh_u xá hño con gue'a. ²¹ Numa Zidadah_u ra Jesucristo himi tu ni 'nara ts'oqui'a, pe po rá nguecj_u Ajuá bi 'yøt'e pa go gue'a bi hñasca gatho ma ts'oquih_u ja rá zi ndo'yo'a. Ajuá bi 'yøt'a njab_u pa bi za bi ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuh_u ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesucristo.

6

¹ Hangué núje yá 'mehnguihe Ajuá dí bante'ihe gue hinda 'm_uedito nuna ra mpøhø xa 'ra'ah_u Ajuá po rá hñoja'i. ² Ngué'a Ajuá bi m_uanga ja ra Maça T'ofó ne bi 'ñena: Nú'a ra pa dá p_uehna ra mpøhø, gá hongagui ne dá ø't'a'i ri t'adi.

Y nú'a ra pa dá ne dá ñañ'a'i, gá hongá ma mfats'i, y dá fax'a'i.

Ha nubyá nuguí dí xi'ah_u gue nubyá guepya ya pa da za gui hyoñh_u Ajuá pa gui mpøhøh_u.

³ Nuje hinto dí ø'tuahe ni 'nara nts'o'm_ui, pa njab_u hinto da ñama'ñ_u de rá 'b_ufi Ajuá nú'a xa 'racje. ⁴ Nu'a dí øthe, dí udihe 'nara hoga'm_ui pa da hnequi gue yá hoga m_uefiguihe Ajuá. Hangué dí tsetathohe gatho nú'a dí thohe, ya ts'othogui, ra nhyoya, ne ya dum_ui. ⁵ Stá tsethe ya m_ufei, xa jocje fadi, xa nabgahe ya mundo ja'i. Stá thohe ra nzabi, stá 'ñath_uhe, stá thohe ra thuhu. Ne gatho dá tsetathohe.

⁶ Dí 'yohe co ma mfenihe xá nt'axi. Dí pa_uuahe xá hño rá noya Ajuá. Dí tsetathohe nú'a øtcahe ya ja'i ne dí pe'tsuahe ra t'equ'e'i. Ne dí 'yohe ngu utcahe ra Maça Nda_uhi, ne xi dí pe'tsuahe ra hm_uate ya ja'i, hingue dí ma_unthe. ⁷ Dí ma_unbahe rá noya Ajuá, ne gatho nú'a dí øthe, dí øthe co rá ts'edi'a. Co rá ts'edi'a dí 'yohe xá hño pa da za ga ntatehe ne ga ñanbahe rá noya'a. ⁸ 'Raya i'qui xi ri numahñoguihe ya ja'i, ha nu ma'ra ya i'qui ri numa'ñ_uguihe. 'Raya i'qui esca ma nsuhe, ha nu ma'ra ya i'qui ñama'ñ_u de guecje. 'Ra pecaguihe gue dyá c'uambahe, pe masque ri jaje njab_u ya ja'i pe nuje hindí tsaya dí mañhe nú'a majuani. ⁹ 'Ra øt'e gue ngu hingui pa_ucje, pe Ajuá go gue'a pa_ucje xá hño. 'Raya i'qui ya 'ñena da thogaguihe, pe hina, 'yøt'a Ajuá dí tethohe. Stá thohe ndunthi ya ts'othogui pe asta nubyá hinstá tuhe. ¹⁰ 'Raya i'qui xi xa du ma m_uihe, pe ja rí hñuse ma m_uihe co nú'a ra johya ri 'racje ra Zidada. Masque dí thohe ra nhyoya, pe ndunthi to'o stá zohe pa xa hñanga ya hño de Ajuá. Masque 'ñena hinte dí pe'ts_uhe, pe Ajuá ha pe'tsa gatho nú'a dí hoñhe, hangué njab_u hinte ri 'betcahe.

¹¹ Ma zi cu'ih_u gyá menguh_u Corinto xi drí ma'ahe, hangué stá xi'ahe gatho nú'a stá beñhe, ne hinte dí cøn'ahe. ¹² Xi drí ma'ahe con gatho

ma muihe, pe nu'ah_u hingrí maçje con gatho ri muih_u. ¹³ Núgui dí zo'ah_u dí nja ngu 'nara dada zofo yá b_utsi, hangue dí t_u'mi gui coscah_u ra hm_uate.

Nuj_u rá nijaguih_u Aju_u nú'a te

¹⁴ Nubyá dí xi'ah_u, oguí ntsixh_u co nú'u hingyá gamfri. Ngue'a çhanja da za da 'm_ui 'nadb_u ra hñoja'i co ra nts'o'm_ui? Ne çhanja da za da 'm_u mahy_ugui ra ñot'i ne ra 'b_uexuui? ¹⁵ Ne çhanja da za da m_u'tsa 'nadra mfeni ra Zidada Jesucristo co ra Satá? Ne çhanja da za da m_u'tsa 'nadra mfeni ra gamfri ne nú'a hingrá gamfri? ¹⁶ Ne çhanja da za da nja ya c'oi ja rá nija Aju_u? Hina, hinda za. Nugui dí xi'ah_u njab_u ngue'a nuj_u go rá nijaguih_u Aju_u nú'a te, ngu bi 'ñena'a ja ra Maça T'of_u:

Nugui ma ga 'b_ui con gue'ah_u, ne ma ga 'yo hab_u gri 'yoh_u;
nugui go dri Aju_uguih_u,
ha nu'ah_u go dua hnini'ih_u.

¹⁷ Hangue Aju_u bi 'ñena nehe ja ra Maça T'of_u:

'Uegueh_u de nú'a øt'a ya ts'oja'i pa hingui t_unbah_u nuyá ts'ot'øt'e øt'e'u, ena njab_u ma Zidadah_u;
ne oxqui øth_u nú'a xá nts'o,
pa njab_u da za gui 'b_uh_u con guequi,
ha nugui con gue'ah_u.

¹⁸ Ne go dri dadaguih_u,
y nu'ah_u dua t'u'ih_u ne dua t'ixu'ih_u,
njaua xicj_u Aju_u ma Hmuh_u
nú'a to'o p_u'tsa gatho ra ts'edi.

7

¹ Ma zi cu'ih_u, guehya ya danga hña'ti xa ñatcah_u Aju_u, hangue mahyoni ga 'uegueh_u de gatho ya ts'oqui de ma mfenih_u ne de ma ndo'yoh_u. 'Na pa ngu 'na pa ga t'axca ma mfenih_u ne ga 'yoh_u co rá ntsu Aju_u.

Ra apostol Pablo bi johya de hanja bi ñobri ya cu me Corinto

² ¡Ogrí utsaguihe! Xi da maçje, ngue'a ni 'na de gue'ah_u hinstá øt't'ah_u ni 'nara nts'o'm_ui, nixi hinstá øt't'ah_u, ne nixi hinstá ha'ah_u pa ga han'ah_u te ga han'ah_u. ³ Hingo 'nara

nts'ui núna dí xi'ah_u, ngue'a ja juadi dá xi'ah_u gue xi drí ma'ah_u con gatho ma m_ui, nubyá y asta ma du. ⁴ Dí camfri gue guí øth_u nú'a dá xi'ah_u, hangue dí e'ts'a ri nsuh_u, y masque dí thogui ndunthi ya ts'othogui, pe nu'ah_u guí hubga ma muih_u ne xi drí johya ndunthi por gue'ah_u.

⁵ Desde ndá tsøhe de guecua Macedonia, himbi za dá 'b_uhe xá hño, ngue'a xi ndí thohe ndunthi ya ts'othogui, haburaza mi 'b_ui nú'u to'o mi utsaguihe po rá noya Aju_u, ne xi mi tu ma muihe por gue'ah_u. ⁶ Pe Aju_u nú'a hu'mba yá m_ui nú'u to'o tu yá m_ui, bi hñubga ma muihe ngue'a bá pencahe ra cu Tito pa da zønje. ⁷ Xi dá johyahe nu mi 'ñe bi zønje, ne bi xicje gue xi mri johya de gue'ah_u, hangue ma'na bi hñubga ma muihe. Ne bi xicje gue guí nehma_u gui hyandgahe. Ne bi xicje gue xi xa du ri muih_u por nú'a xcá øtcah_u. Ne bi xicje gue xi guí øth_u ra ts'edi pa gui 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u. Hangue ma'na xi dá johyahe.

⁸ Dí pa_udi gue numa carta dá p_uchn'ah_ubi bi ja'ah_u bi du ri muih_u, nequi bi duhma ma m_ui nehe. Pe nugui hindí yohna ma mfeni, ngue'a dí handi gue nú'a ra carta'a bi ja'ah_u bi du ri muih_u masque 'raya zi patho. ⁹ Hangue nubyá drí johya co nú'a ma carta dá p_uchn'ah_ubi ngue'a bi ja'ah_u gá tu ri muih_u pa njab_u gá øth_u nú'a dá xi'ah_u, hingue dá johya ngue'a gá thoh_u ya dum_ui. Xa du ri muih_u, pe gá ñobrih_u, y njab_u gá øth_u ngu nú'a ri ho Aju_u. Hangue odi tu ri muih_u de nú'a dá op'ah_u ngue'a hinte gá jah_u. ¹⁰ Nu'u tó'o tu yá m_ui de yá ts'oqui ne da 'uegue de gue'u pa go da 'yø'tua rá paha Aju_u, nu'ú go gue'u ma da mpøhø ne hinhya'm_u da beni gue go 'nara 'ñ_u nú'a ra dum_ui bi thogui. Pe nu'u tó'o da du yá m_ui de yá ts'oqui ne hinda 'uegue de gue'u, go gue'u ma da 'm_uedi ja ra du pa nzantho. ¹¹ Nu'ah_u h_u, gá tu ri muih_u ne gá øt'uah_u rá paha Aju_u, ne gá ntsø'mh_u ngue'a hinxqui ts_uithoh_u nú'a ra cu bi 'yø't'a

ra ts'oqui. Hangue xi gá 'yøth_u ra ts'edi pa gá 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u. Gá mañh_u gue hinhya'm_u gá tēhēh_u nú'a ra cu'a. Gá ncuēh_u de nú'a bi 'yøt'e, ne gá ntsuh_u ngue'a hinte xqui xiph_u, ne 'mēfa gá zofoh_u'a pa bi ñobri. Nubyá guí ne gui hyandgah_u, ngue'a ya xcá 'yøt'ua'h_u'a ngu nú'a mri 'ñepi. Nubyá hā, dí pādī gue hinte guí tuh_u de nú'a ra t'øt'e bi nja. ¹² Hindá op'ah_u hønse po rá ngue nú'a xqui 'yøt'a nú'a ra cu, nixi por nú'a to'o bi t'øt'ua ra ts'oqui. Nugui dá op'ah_u pa gui dāma 'yøth_u nú'a dá xi'ah_u, pa njab_u da zo ri mfenih_u gue xi guí ne gui 'yøtcaguih_u ja rá thandi Ajuā nú'a dí xi'ah_u. ¹³ Hangue nubyá xcá hubga ma muih_u.

Ne ma'na xi stá johyahe ndunthi ngue'a nuni ra cu Tito gá hu'mbah_u rá mui nehe, hangue xi bi johyani. ¹⁴ Nugui xi stá e'ts'a ri nsuh_u ja rá thandini, ne hinstá 'bē ma tsa de nú'a stá xipabini de gue'ah_u, ngue'a gatho bi njab_u ngu nú'a dá mā. Gatho nú'a stá xi'ah_u go gue'a majuāni, ne nú'a stá xipabini. ¹⁵ Ha nuni xi ri mā'ah_u, ngue'a bentho gue nú'a ra pa'a bi mab_u bi zōñ'ah_u gá umf_u ntsaya co ndunthi ra t'equ'e'i ne ra hmāte, ne gá 'yøth_u nú'a bi xi'ah_u. ¹⁶ Hangue nubyá ma'na xi drí johya ngue'a dí pādī gue guí øth_u gatho nú'a stá xi'ah_u.

8

Unga ri mfats'ih_u con gatho ri pahah_u

¹ Nubyá zi cuh_u dí ne ga xi'ah_u gue Ajuā po rá hñoja'i xa umba ra ts'edi pa xa 'yøt'a 'nara dānga 'bēfi gatho nú'a ya cu ri munts'i hab_uraza de guecua Macedonia. ² Nú'á masque xa thogui ndunthi ya ts'othogui ne xi nts'edi tho ra nhyoya, pe xi ja yá johya'ah_u. Hangue masque hyoya'ah_u, pe con gatho yá paha xa unga 'nara dānga mfats'i dega boja pa da mats'i ma'ra ya cu. ³ Nugui dí pādī xá hño nú'a dí xi'ah_u, gue nu'á bi unga yá mfats'i con gatho yá mui asta hab_u bi z_upa yá ts'edi, ne bi uni'ah_u masque mi

ø'tuahmā ra 'bedi'ah_u. ⁴ Y asta mi acje ra favo ga umfe nsequi'ah_u pa da munts'a nú'a ra mfats'i'a ne da 'racje pa ga hā'tsuahe nú'a ya cu xi tho ra nhyoya nuni Jerusale. ⁵ Y hingue hønse bi unga yá mfats'i dega boja'ah_u, nehe bi 'yøt'a ma'na ndunthi de nú'a hinduí tømhe, ngue'a ma'na xi bi du'tsua yá mui da mēpabi Ajuā, ne da 'yøt'a ngu nú'a dá xiphe, ngu nú'a bi xicje Ajuā. ⁶ Hangue nuni ra cu Tito ya dá xiphe da mab_u Corinto pa da ben'ah_u gui sigui gui munts'a ri mfats'ih_u nú'a ya xcá fūh_u xcá muntsh_u ngu nú'a bi xi'ah_uni nura mūdi. ⁷ Nu'ah_u xi xcá pōnga ri hmih_u ngue'a xi ja ndunthi ri jamfrih_u, ne xi guí pah_u gui 'ñudih_u xá hño rá noya Ajuā, xi ja ri mfādih_u, xi guí øth_u xá hño nú'a mānga rá noya Ajuā, ne xi grí macje nehe. Nubyá, pa ma'na gui pōnga ri hmih_u nehe, xi da sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i.

⁸ Pe nugui hindí ja'ah_u gui 'yøth_u. Hønse dí xi'ah_u nú'a øt'a ya cu de guecua Macedonia, pa 'b_u gui 'yøth_u njab_u nehe, nu'bú hā, da hnequi gue xi majuāni ja ri hmāteh_u. ⁹ Nu'ah_u ya xcá pātuah_u tengu rá hñoja'i ma Zidadah_u ra Jesucristo. Nú'á masque go rá mēti gatho ya hño de mahets'i, pe bi 'ñe bi nhyoyaua ja ra ximhai po rá nguecj_u, pa njab_u bi za bi 'racj_u gatho ya hño de mahets'i pa dua mētih_u.

¹⁰ Nugui njab_u dí beni ga xi'ah_u, gue xá hño pa gue'ah_u gui sigui gui muntsh_u nú'a ra mfats'i gá fūh_u gá muntsh_u majēya. Nu ngá fūh_u gá uñh_u'a, gá uñh_u con gatho ri muih_u. ¹¹ Hangue nubyá con gatho ri muih_u juah_u gui uñh_u nú'a ra mfats'i xcá fūh_u xcá muntsh_u. Uñh_u asta hab_u da z_u ri ts'edih_u. ¹² Ngue'a nu'b_u gui unga ri mfats'ih_u con gatho ri muih_u ne asta hab_u da z_u ri ts'edih_u, nu'bú hā, gue'a ri ho Ajuā. Ajuā hingui a'ah_u nú'a hingui ts_u ri ts'edih_u.

¹³ Hindí xi'ah_u gui umf_u ra mfats'i ma'ra pa go gui nhyoyah_u. ¹⁴ Nu'á dí xi'ah_u, núbya ja te guí pe'tsh_u, da za gui faxh_u ma'ra to'o hingui pe'tsi, pa njab_u ra pa'a hingo gri pe'tsh_u, ne

'b_u go di pe'tsi'_{u}, nu'ú da za go da max'ah_{u} nehe. Njab_{u} gui mfaxh_{u} 'na ngu ma'na pa hinte gui 'beh_{u}. ¹⁵ Gui njah_{u} ngu bi nja ya me Israel nu mi menpabi Aju_a te da zi'_{u}, ngu ena ja ra Ma_{ca} T'of_o: “Nu'_{a} tó'o bi go ndunthi, hinte bi bonguabi; ha nu'_{a} tó'o ts'_{u}tho bi go, himbi 'be_{pabi} nehe.”

Ra Tito ne nú'_{u} ma'ra ri 'ñoui

¹⁶ Dí umba njam_{adi} Aju_a ngue'_{a} nu'_{a} bi xocua rá mfeni nuni ra cu Tito pa rí dagui rí du por gue'ah_{u} ngugui. ¹⁷ Nuni bi 'yøde ma nt'adihe gue da mab_{u} dua c'a'ts'ah_{u}, ne ma da ma de rá paha sehe ngue'_{a} xi rí dagui rí du por gue'ah_{u}.

¹⁸ Nehe dí penheb_{u} ma'na ra cu pa da meui_{ni}. Nuni ra cu xi xa t'e'tsua rá nsu ja gatho ya nija, y gatho ya cu ma gue nuni xi manba xá hño rá noya Aju_a. ¹⁹ Y hingue hønse ñamahño'_{u} de guehni, nehe bi hñuts'ini pa ga mahe Jerusale ga tsohe nú'_{a} ra mfats'i dí muntsh_{u}. Y núna dí øth_{u} guehna pa rá nsunda Aju_a, ne pa da ba_{di} nú'_{u} ya cu ma ga ha'tsua_{u} ra mfats'i, gue nu'ah_{u} xi guí faxh_{u}'_{u} con gatho ri muih_{u}. ²⁰ Y nuje xi drí jamasuhe nuna boja ma ga haxhe pa hinto da ñama'ñ_{u} de guecje. ²¹ Nuje nzantho dí øthe ra ts'edi pa ga suhe gatho ya t'øt'e xá hño ngu rí 'ñehe. Y hingue hønse ja rá thandi Aju_a dí øthe njab_{u}, nehe ja yá thandi ya ja'i.

²² Nehe dí penheb_{u} ma'na ra cu pa da meui nuni ra cu Tito co nuni ma'na ra cu, ngue'_{a} stá hanthe ndunthi ya i'qui gue xi xa supabi yá 'be_{fi} Aju_a con gatho rá mui. Y nubyá xi ne da mab_{u} dua c'a'ts'ah_{u} ngue'_{a} camfrini gue nu sta zomb_{u} ma gui 'yøth_{u} xá hño ngu rí 'ñehe. ²³ Ha nu'b_{u} to'o da 'yan'ah_{u} de nuni ra cu Tito, xipabih_{u} gue drí mpe'be mahyegui ja rá 'be_{fi} Aju_a ne go guehni stá penp_{u} pa da max'ah_{u}. Ha nuy_{u} má yoho ya cu, go xa mehna ya nija de guecua. Y nuya cuy_{u} ri hnequi ja yá 'mui rá nsunda ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Hangué 'ñutuah_{u} 'nara hoga hmate nuya cuy_{u}, pa njab_{u} da

ba_{di} gatho ma'ra ya cu gue xi ma-juani ja ri hmateh_{u} ngu nú'_{a} stí xipabi'_{u} de gue'ah_{u}.

9

Ra mfats'i hmunts'i pa ma'ra ya cu

¹ Ma zi cu'ih_{u}, ya hinga mahyoni ga yopa op'ahma_{u} pa ga ben'ah_{u} de nú'_{a} ra mfats'i ma ga umf_{u} ya cu, ² ngue'_{a} ya stá pat'a ri hoga pahah_{u}. Xi stá e'ts'a ri nsuh_{u} ngue'_{a} stá xipabi ya cu de guecua Macedonia de nú'_{a} ri hoga paha guí pe'tsh_{u}, nú'ah_{u} gyá menguhb_{u} Acaya. Ne stá xipabi gue nu'ah_{u} de majeya gá fuh_{u} gá muntsh_{u} ra mfats'i. Y co nuri hoga paha guí pe'tsh_{u} xcá nuph_{u} yá mfeni ndunthi ya cu de guecua Macedonia.

³ Pe masque'_{a}, dí pehn'ah_{u}b_{u} nuy_{u} ya cu pa da ben'ah_{u} gui sigui gui muntsh_{u} nú'_{a} ra mfats'i ngu nú'_{a} stá xipabi ma'ra ya cu de gue'ah_{u}, pa da njab_{u} ngu nú'_{a} stá xipabi'_{u}. ⁴ Dí xi'ah_{u} njaua ngue'_{a} xi'b_{u} ga me'beb_{u} 'raya cu de guecua Macedonia ha nu xcrá tsøñheb_{u} di othotho ra mfats'i de nú'_{a} stá ma gue ya xcá muntsh_{u}. Nu'bá ha, ja ga 'behni ma tsahe, hinga hønseguihe, ne'ah_{u} nehe. ⁵ Hangué dá beni gue ante ga maheb_{u}, mahyoni ga pehn'aheb_{u} da 'met'o nuy_{u} hñu ya cu da ma da ben'ah_{u} de nú'_{a} ra mfats'i xcá mañh_{u} gui uñh_{u}. Nuy_{u} ya cuy_{u} guehy_{u} ma da max'ah_{u} gui muntsh_{u} nú'_{a} ra mfats'i'_{a}. Y dí nehe gui uñh_{u} con gatho ri muih_{u}, hingue dí nehe gue nu xcrá tsøñhe ja ga ja'ah_e pa gui uñh_{u}, dí nehe gue nu xcrá tsøñhe, ya dí ja.

⁶ Beñh_{u} núna ma ga xi'ah_{u}: Nu'_{a} tó'o da mot'a 'na tui, gue'_{a} 'na tui da xof_o, pe nu'_{a} tó'o da mot'a ndunthi, ma da xof_o ndunthi nehe. ⁷ Hangué benseh_{u} ja ri mfenih_{u} nú'_{a} ma gui uñh_{u}, y gue'_{a} gui uñh_{u}'_{a}. Pe uñh_{u} con gatho ri pahah_{u}, ne ogrí hyøc_{u} nú'_{a} guí uñh_{u}, ngue'_{a} Aju_a xi ri ma_{di} nú'_{u} to'o ri unga 'nara mfats'i con gatho yá paha. ⁸ Aju_a ja rá ts'edi pa da jap'ah_{u} ne da xup'ah_{u} gatho nú'_{a} te guí pe'tsh_{u}, pa njab_{u} hinte da

'yø't'ah_u ra 'bēdi, y njab_u ma'na da xup'ah_u pa da za gui faxh_u nú'ū ma'ra to'o hingui ts_upabi. ⁹ Nu'b_u gui øth_u njab_u, nu'bú h_a, guí øth_u ngu nú'a xa t'of_o ja ra Maça T'of_o hab_u ena:

'Nara hoj_a'i con gatho rá m_ui xi hecuabi ya hyoya ndunthi ya hño,

y nurá hñoj_a'i'a hinhya'm_u da 'mēdi.

¹⁰ Aju_a 'racj_u ya nda pa ga poth_u, ne ri japi da nte pa da nja te ga tsih_u. Nehe go gue'a da xup'a'ih_u nú'a ra mfats'i guí uñh_u, pa njab_u ma'na da nja nú'a te gui uñh_u. ¹¹ De nú'a ra mfats'i ma gui uñh_u, ma'na ma da xup'ah_u pa ma'na da za gui uñh_u. Y gatho nú'a ri mfats'ih_u ma ga h_a'tsuahe ya cu, nu stí hñani'ū ma da umba njam_adi Aju_a po nú'a ri mfats'ih_u. ¹² Y njab_u hingue hønse ma gui umf_u nú'a te ø'tua ra 'bēdi'ū, pe nu'ú ma da umba ndunthi njam_adi Aju_a de gatho núna xcá 'yøth_u con gue'ū. ¹³ Y nu sta hñanga nú'a ri mfats'ih_u, ma da xøcambeni Aju_a'ū ngue'a ma da b_adi gue xi xcá camfrih_u rá noya ra Zidada Jesucristo ne gui øteh_u. Nehe da xøcambeni'ū Aju_a ngue'a guí umf_u ri mfats'ih_u con gatho ri m_ui h_u. Y nú'a guí øth_u gue'a 'nara hño pa gatho ya cu. ¹⁴ Y nuya cu'ū ma da 'yapabi Aju_a ndunthi por gue'ah_u, ne da mē'ts'ah_u ra hm_ate ngue'a Aju_a xa 'ra'ah_u ra ts'ēdi pa guí uñh_u ri mfats'ih_u. ¹⁵ ¡Ga umf_u njam_adi Aju_a ngue'a bá pēncah_u rá hm_aca T'ū, y guehna 'nara 'baha ma'na xi ra d_angui de gatho!

10

Rá ts'ēdi nú'a mri hñ_a ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹ Núgui drá Pablo dí zo'a'ih_u co ra t'equ'e_i ne ra hm_ate nú'a ri 'racagui ma Zidadah_u ra Jesucristo. 'Ra de gue'ah_u guí eñh_u gue ora dí 'b_ui con gue'ah_u xi drá hoj_a'i, pe nú'b_u dí 'b_ui yab_u de gue'ah_u, guí eñh_u gue hindí tsu pa te ga xi'ah_u. ² Pe nugui dí xi'ah_u oxqui jacj_u ga zo'ah_u nts'ēdi nu xcrá 'b_ui con gue'ah_u, ngue'a stá beni ga tsú'ah_u 'ra de gue'ah_u nú'ah_u

xcá mañh_u gue dí mpefihe de ma mfenisehe, hingue de nú'a 'bēpcahe Aju_a. ³ Xi majuani nuje dyá ja'ithohe otho ma ts'ēdihe pa ga ntunhe co ra nts'o. Nuje drí ntunhe pe co nú'a ra ts'ēdi ri 'racje Aju_a. ⁴ Y nú'a dí hahe pa ga ntuhn_ihe hingue ngu nú'a h_a ya meximhai, ngue'a nú'a dí hahe, dí hanpahe rá ts'ēdi Aju_a xa 'racje pa ga huatuahe yá 'bēfi ra ts'ond_ahi. ⁵ Y con gue'a h_a, dí co'tuahe yá ne nú'ū to'o hingui p_a Aju_a ne xi ri 'ñets'i gue xi ja yá mf_adi pe hinga gue'a nú'a m_a, ne 'ta ma'ra ya ja'i pa hinda gamfri nehe. Nuje dí zof_ohe ya ja'i da hye_p ya mfeni de nuna ra ximhai pa da nhyoga 'yøde de ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁶ Y nu xcrí hñañh_u nuna ra ts'of_o dí 'ra'ah_e, ma ga hambahe nguenda nú'ū hinda ne da 'yøtcahe.

⁷ Nu'ah_u hinguí huxh_u nguenda xá hño tengu gra 'm_ui 'nara ja'i pa gui camfrih_u, nguetho nu'ah_u guí camfrih_u hønse de nú'a ri hnequi. Nú'ah_u guí p_ah_u gue rá mēti'ih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, p_ah_u gue necje yá mētiguihe nehe'a. ⁸ Nugui hindí ntsa ga m_a de nú'a ra ts'ēdi bi 'racje Aju_a pa dá zo'ah_e, ngue'a nu'a bi 'racje nura ts'ēdi'a pa ga zo'ah_e pa ma'na da nja ri jamfrih_u, hingo pa da 'm_e ri jamfrih_u. ⁹ Ne nugui hindí ne gui 'ñeñh_u gue dí ne ga pi'ah_u co numa carta dí pēhn'ah_ub_u. ¹⁰ 'Ra de gue'ah_u guí eñh_u gue nú'b_u dí 'b_ui yab_u de gue'ah_u xi dí tsú'ah_u co ya carta dí pēhn'ah_u, nep_u guí mañh_u nehe gue nú'b_u dí 'b_ui con gue'ah_u othogui ra ts'ēdi pa ga tsú'ah_u. Ne guí mañh_u gue nixi pa ga ñ_a hindí p_adi. ¹¹ 'B_u nú'ah_u guí mañh_u njab_u, p_ah_u xá hño gue ngu nú'a dí op'ah_u núbya hindí 'b_ui con gue'ah_u, njab_u nehe ga ø't'e nu xcrá 'b_ui con gue'ah_u.

¹² Nuje hindí njahe ngu nú'ū 'yob_u xi ri 'ñexa sehe. Nu'ú ri hñēcua sehe 'na ngu ma'na, ngue'a ya 'bēmfeni. ¹³ Pe nuje hindí njahe ngu'ū, hønse nu'a dí øthe, dí mañhe nú'a majuani stá pēfihe, ngue'a Aju_a go xa 'racaguihe nuna ra 'bēfina, ne bi hñuxcaguihe

pa dá maheb_u Corinto dá zo'ah_e de rá noya'a. ¹⁴ Hingrá nt'ets'i nú'a dí mañhe gue go rá m_udiguihe dá maheb_u dá ha'ts'ah_e rá noya ma Zidadah_u ra Jesucristo, ngue'a nú'a xi majuani dá maheb_u. ¹⁵ Hindrí 'ñexhe gue go stá p_efihe nú'a xa m_efi ma'ra, h_onse nu'a dí nehe gue ma'na da nte ri jamfrih_u, pa njab_u ma'na da ndangui rá 'b_efi Ajuá nú'a xa 'b_epcahe ga p_ehe con gue'ah_u. ¹⁶ Nehe dí t_omhe gue 'm_efa ma ga zof_ohe ma'ra ya ja'i de nú'u ma'ra ya hnini thogui de ri hninih_u hab_u hinxá nt'ødetho rá noya Ajuá, pa njab_u hinda t'ena gue drí 'ñexhe co nú'a ya xa m_efi ma'ra.

¹⁷ Nu'b_u to'o da 'ñets'i de nú'a te xa m_efi, dá 'ñets'i 'b_u xa m_efi co rá ts'edi Ajuá. ¹⁸ Nu'b_u 'nara ja'i dí 'ñexase de nú'a xa m_efi, hinte ri muui rá nt'ets'i. Pe nu'b_u go Ajuá e'tsua rá nsu'a, nu'b_u há, ri muui nú'a rá 'b_efi'a.

11

Ra apostol Pablo ne nú'u ya 'ñet'a apostol

¹ ¡Xama hinda z_ot'a ri m_uih_u de núna dí xi'ah_ubya, masque gui beñh_u gue dí nja ngu 'nara 'b_emfeni ngue'a ma ga ma de nú'a stá øt'e, pe osta z_ot'a ri m_uih_u! ² Nugui dí tagui dí tu por gue'ah_u ne dí ne xi gui 'b_uh_u xá hño ngu nú'a ne Ajuá, ngue'a nugui go rá m_udigui dá zo'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa gá camfrih_u'a. Ne dí ne gui 'b_uh_u xá hño ja rá thandi'a, gui njah_u ngu 'nara nxutsi xá nt'axi ma dra dapabi ja rá 'y_e nú'a to'o ma da 'y_ot'e drá dame. ³ Pe nugui dí tsu dra t'ut'ah_u pa dra ts'oc'a ri mfenih_u ne gui 'uegueh_u de nura hoga hm_ate guí p_e'tsuah_u ra Zidada Jesucristo. Dí tsu gui njah_u ngu ra Eva bi hyat'a ra ts'ondahi nú'b_u bi mp_unga qu'eña. ⁴ Ngue'a nu'ah_u 'bestho guí camfrih_u nuto pab_u zo'ah_u de ma Zidadah_u ra Jesu pe de ma'na'ño ra mfeni, hingo ngu nú'a stá xi'ah_u. Ne guí camfrih_u nuto zo'ah_u de rá Maça Ndahi Ajuá, pe hingui u't'ah_u ngu nú'a stá

u't'ah_e. Ne guí camfrih_u nuto zo'ah_u de ma'na ra noya hinga mahy_egui co nú'a ra maça noya stá xi'ah_e, gatho xi guí camfrih_u 'bestho. ⁵ Pe nugui dí camfri gue ma'na dí p_e'tsa ra nsu que nú'u ri 'ñet'a apostol. ⁶ Masque hindí padi ga m_anga ya noya mahotho ngu mañ'u, pe dí padi gue nú'a dí ma gue'a majuani ngu xcá 'y_oh_u stá ma, ngue'a nzantho stá zo'ah_u co ra mfadi nú'a xa 'racagui Ajuá.

⁷ ¿Ha gue 'nara ts'ocate dá øt'e ngue'a hindá han'ah_u nú'a ra boja guí 'racj_u nu ndá zo'ah_u de rá noya Ajuá? ¿Ha gue bi u ri mfenih_u h_onse ngue'a gá handgah_u dá mp_efi pa dá ts_udi nú'a te mi 'b_ecagui pa bi za dá zo'ah_u de rá noya Ajuá? ⁸ Nu'a ra mfats'i dá hani, dá hani de ma'ra ya nija pa bi za dá mab_u dá zo'ah_u de rá noya Ajuá. ⁹ Y nu nduá 'b_up_u con gue'ah_u, hindá ne dá xuhña'ih_u ni 'na de gue'ah_u de nú'a te mi øtca ra 'bedi, ngue'a nuya zi cu de guecua Macedonia go gue'u bi hñascab_u nú'a te mi øtca ra 'bedi. Nugui xi dá øt'a ra ts'edi pa hindá xuhña'ih_u, ne nzantho ma ga øt'a njab_u. ¹⁰ Nugui dí m_anga nú'a majuani ngu nú'a bi 'ñutcagui ma Zidadah_u ra Jesucristo ga øt'e, y dí xi'ah_u gue hinda za to'o da jacagui ga hanbabi yá boja ya cu de guep_u Acaya nsøcta por ngue'a dí manba rá noya Ajuá. ¹¹ ¿Te guí beñh_u? ¿Ha gue guí beñh_u gue dí utsa'ih_u ngue'a hindá han'ah_u ri mfats'ih_u? Hina, hindrí utsa'ih_u. Ajuá padi gue xi drí ma'a'ih_u.

¹² Nugui ma ga sigui ga øt'a ra ts'edi pa hinga han'ah_u ni 'nara mfats'i, pa njab_u hinda 'ñenga nú'u ma'ra 'yob_u ri 'ñet'a apostol gue nú'a øt'u, gue'a dí øthe nehe. ¹³ Nu'á 'yob_u ri 'ñet'a apostol de ra Zidada Jesucristo ne ri 'ñet'a m_efi de Ajuá, pe hinga majuani, ngue'a go ya hyate. ¹⁴ Y hinga 'y_oh_u de nú'a øt'a nú'u ya c'uamba ja'i, ngue'a asta ra Satá nehe ri 'ñet'a enx_e de Ajuá. ¹⁵ Hangué hinga 'y_oh_u gue nuyá m_efi ra ts'ondahi ri 'ñet'a m_efi de Ajuá. Pe nuya m_efi'u ma da

gu'tuabi Ajuá ngu nú'a xa 'yøt'e'ü.

Nú'a bi thogui ra Pablo ngue'a mrá apostol

¹⁶ Ma'na'qui dí yopa xi'ahü: Oxqui ma gui beñhü gue xi stá 'bε ma mfeni ngue'a dí mā de nú'a stá øt'e, pe nu'bü njabü guí beñhü, ua beñhü. Pe 'racjü nsequi ga 'ñexa ts'ü ngu ri 'ñexa nú'ü ma'ra. ¹⁷ Núna dí mā, dí mānse de guecsehe, hinga gue'a xa 'ñutca hmaha ma Zidadahü, ne dí nja ngu 'nara 'bεmfeni drí 'ñexase. ¹⁸ Ngue'a ndunthi ya ja'i xi ri 'ñets'i co ya t'øt'e nú'ü jua ja ra ximhai, hangue nequi ma ga 'ñexa ts'ü. ¹⁹ Nu'ahü guí behmahü gue xi ja ri mfaðihü, pe hinga majuani ngue'a grí ho gui 'yøthü nú'a xi'ahü nú'ü xi ya 'bεmfeni. ²⁰ Nu'ahü hingui tsøt'a ri muihü de nú'a xi'ahü nú'ü ya ja'i'ü, masque ri ja'ahü gui pεpabihü ne a'ahü ya boja, ne masque ha'ts'a'ihü gatho nú'a guí pε'tshü, ne masque ri 'ñet'a nda'ü pa da za da manda'ihü, ne ñama'ñü de gue'ahü, pe xcá hoptahü pa xa njab'ü. ²¹ Nugui dí mǎnga majuani gue nuje hinhya'mü stá beñhe ga øt'ahe njabü ngu nú'a øt'a'ahü nú'ü ri 'ñet'a apostol, hangue 'ra de gue'ahü guí eñhü gue hinte ma fadihe.

Pe nugui hindí tsu ga 'ñets'i ngu ri 'ñets'i nú'ü ya 'ñet'a apostol, masque gui beñhü gue dí nja ngu 'nara 'bεmfeni. ²² ¿Ha gue nu'ü ñaca ebreo? Nequi dí ñaca ebreo. ¿Ha gue nu'ü ya me Israel? Nequi drá me Israel. ¿Ha gue nu'ü xquí 'ñehe desde yá ja'i ra Abrá? Nequi ja stí 'ñehni nehe. ²³ ¿Ha gue nu'ü mañ'ü gue yá mεfi ra Zidada Jesucristo? Nugui ha, go rá mεfigui. Nubyá dí ña 'ñena 'nara 'bεmfeni ngue'a dí mǎnga njabü. Nugui ma'na stá mpefi que gue'ü, ne ma'na xra fetc'agui que gue'ü, ne ma'na ndunthi ya i'qui xa jocagui ja ya fadi, y ndunthi ya i'qui stá c'ot'i ya pa xa thogagui. ²⁴ Cut'a ma i'qui bi metc'agui ya xodyo, y cada ra inqui mi fetc'agui, mi 'racagui 'natema'ret'a ne guto ya mfei. ²⁵ Hñu'qui bi hnabgagui co ya za. 'Na'qui ya ma xa

thogagui co ya nc'ahni. Hñu'qui bi yui nuya motsa habü ndí pa, ne de guehni 'na'qui dá o mbo ra dehe 'na pa ne 'na xuui. ²⁶ Xi stá 'yo ndunthi. Stá 'raxa ja ya ðathe xá nts'uni. Stá c'ot'i de yá 'yε ya ðacate, ne stá c'ot'i de ja yá 'yε ma miqu'ei'be nú'ü ya xodyo ne de ja yá 'yε ya ja'i hingyá xodyo. Stá thogui ya ts'othogui ja ya hnini ne ja ya mbonthi ne ja ra ndehe. Ne xuá nts'uni pa guequi nura ora ndí 'ño'be nú'ü mri 'ñet'a cu. ²⁷ Stá thogui ndunthi ya nzabi ngue'a xi stá mpefi ndunthi. Stá 'ña'tha. Stá tho ra thuhu ra nduthe. Stá tho ra tse ne stá tho ra 'ñahe.

²⁸ Hingue hønse ndí thogui gatho nuya ya ts'othogui'ü, nehe ndí tho ya dumai ngue'a mi oda ma mfeni de gue'ahü ne de gatho ma'ra ya gamfri. ²⁹ 'Bü 'nara cu otho ndunthi rá jamfri, ja ra uenda gue nequi dí njabü nehe. 'Bü 'nara cu da t'ü'ti pa da 'yøt'a 'nara ts'oqui, nugui xi ri ü ma mfeni ne tsøt'a ma mü co nú'ü ya 'yu'tate. ³⁰ Nu'bü mahyoni ga 'ñets'i, ma ga mā gatho nú'a stá thogui habü xa hnequi gue de guecsehe hinte xa za stá øt'ase. ³¹ Nu Ajuá rá Dada ma zi Hmuhü ra Jesucristo xá nsunda pa nzantho, nu'á go gue'a paði xá hño gue majuani nú'a dí mā. ³² Nu ndá 'bui de guehni Ndamasco mi 'bui 'nara gobierhnu de guehni nú'a xqui hñuxa ra nda Arena. Nura gobierhnu'a go gue'a bi manda da thøbgagui ja ya gosthi hnini pa dra jεgaguihma. ³³ Pe nuya cu bi 'yenc'agui ja 'nara ðanga 'bøts'e ne bi tonsc'agui ja 'nara ventana mi ja ja ra jaðo nú'a mi cot'a maxøgue ra hnini, ne ja bi cabgaguini'ü pa njabü bi za dá c'ot'i de rá 'yε ra gobierhnu.

12

Ya thedi ne ya nt'udi nú'ü bi 'ñutua ra apostol Pablo ra Zidada Jesucristo

¹ Hiní 'ñepcagui ga 'ñets'i, pe mahyoni ga øt'e njabü. Pe nubyá ma ga xi'ahü de nú'ü ya thedi stá handi xa 'ñutcagui ra Zidada. ² Ma ga xi'ahü ngu 'ñena ma'na ra cu bi t'utua nú'ü ya thedi'ü, pe hina, ngue'a nugui go

bi t'utcagui'ũ. Nú'a ra cu'a ya øt'a 'ret'amagoho njeya bi ts'ixa asta xi mahets'i. Hønsø gue hindí paði ua bi ts'its'i co rá ndo'yo, ua hønsø rá ndahi bi ts'i'tsuabi. Hønsø Ajuã go gue'a paði. ³ Nugui dí paði nú'a ra cu bi ts'its'i asta xi mahets'i, hønsø hindí paði ua bi ts'its'i con gatho rá ndo'yo o hina, hønsø Ajuã go gue'a paði xá hño. ⁴ Nu'á bi ts'ixa mahets'i nuni habũ bá øde 'raya noya nú'ũ xá nsunda asta hingui tsa da ma, ngue'a Ajuã hinxa umba nsequi pa da ma. ⁵ Nugui dí e'tsua rá nsu nú'a ra cu'a, pe hingui tsa ga 'ñets'i de guecsø. Nu'a ga øt'e, ga ma gatho nú'a stá thogui habũ di hnequi gue de guecsøhø hinte xa za stá øt'asø. ⁶ Pe nu'bũ ga nehma ga 'ñets'i de nú'a te stá øt'e, pøde ni 'na hinto ma da 'ñengagui gue stá 'bø ma mfeni, ngue'a ga mænga nú'a majuañi. Pe hinga 'ñets'i, ngue'a da t'esca ma nsu ne da t'engui gue xi drá dangui pe hina. Nu'a dí ne, dí ne gui paçcahũ xá hño tengu ma 'mæi ngu nú'a guí handasøhũ ne guí øsøhũ.

⁷ Y pa hinga ðama 'ñets'i de gatho nú'a xa 'ñutcagui ra Zidada, bá 'bøncagui 'nara ts'o øgui xi xá 'ñũ ngu 'nara nsũni. Dí paði xá hño gue nura Satá go gue'a bá ha nuna øguina pa ga tsama'ñũ ne pa hinga 'ñets'i. ⁸ Hñu'qui stá apabi ra Zidada da hñagahma nuna ts'o øgui. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui: "Nugui dí 'bũ con gue'i pa ga fax'a'i yya hinte ma'na guí honi, ngue'a nura ora otho ri ts'edi, gue'a ra ora ma'na ri hnequi ma ts'edi ja ri 'mæi," njabũ bi 'ñengagui. Hangue xi drí johya ngue'a otho ma ts'edi, ngue'a njabũ tsa da hnequi ja ma 'mæi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ Hangue nugui drí johya ga pøpabi ma Zidadahũ ra Jesucristo masque otho ma ts'edi, ne nøngagui ya ja'i, ne dí tho ra nhyoya, ne t'utsagui, ne dí tho ya dumæi, ngue'a nura ora otho ma ts'edi, gue'bũ ma'na dí hanpa rá ts'edi Ajuã.

Ra apostol Pablo rí dagui rí du po ra nija Corinto

¹¹ Nugui dí nja ngu 'nara 'bømfeni ngue'a dí mænsø de nú'a te stá øt'e, pe go ri ts'oquihũ pa dí øt'a njabũ. Ngue'a nu'ahũ go mri 'ñep'ahmahũ xcá 'ñescahũ ma nsu, pe go guí e'tsua hũ yá nsu nú'ũ ri 'ñet'a apostol nú'ũ mænsø gue xi ya dangui'ũ pe hingo ma'na ya dangui que guequi, masque hinte drí muui. ¹² Nu ndá ha'ts'ahabũ rá noya Ajuã, ja bi hnequibũ gue xi majuañi go guequi 'nadrá apostol co nú'ũ ya hoga nt'udi ne ya milagro gá hyanthũ dá øt'e co rá ts'edi Ajuã, ne xi dá tsøta ya nt'utsate. ¹³ Nugui nzantho stá jamasu'ihũ mahyøgui ngu stá jamasu ma'ra ya nija nehe. Hønsø nu'a stá øt'ahũ, nú'a hindá ne dá han'a'ihũ nú'a ra mfats'i ngui 'racjhmahũ, ngue'a hindá ne ga xuhña'ihũ. ¡Pe nu'bũ guí beñhũ gue gue'a 'nara nts'o'mæi dá øt'ahũ, dí a'ahũ ra pumbate!

¹⁴ Y nubyá ya drí hñoqui pa ga mabũ ga c'a'ts'ahũ, y con guehna i'quina, ya rá hñu'qui dí pabũ. Y nu xcrá tsømbũ hindí ne ga xuhña'ihũ. Ngue'a nu'ahũ go dí hoñ'ahũ, hingo dí hongá nú'a te guí pø'tshũ, ngue'a 'nara dada go gue'a rí 'ñepi da munts'a ra boja pa da zocua yá baçsi, hingue nuya baçsi go da munts'a ra boja pa da zocua yá dada. ¹⁵ Nugui con gatho ma johya ma ga tegue gatho nú'a te dí pø'tsi, ne masque dá thegue gatho ma nzaqui nehe, ngue'a dí ne gui 'buhũ xá hño co Ajuã. ¿Ha gue ma guí øtsaguihũ ngue'a ma'na dí ma'ahũ?

¹⁶ Nu'ahũ guí pahũ xá hño gue hindá ne ga xuhña'ihũ, pe 'ra de gue'ahũ guí mañhũ gue 'nadrá hyate, ne guí mañhũ gue nugui stá ha'ahũ pa stá han'ahũ te stá han'ahũ. ¹⁷ Xi nú'ũ ya cu stá pøn'ahũbũ, ¿ha gue stá pønpu pa da hya'a'ihũ pa da hñan'ahũ nú'a te guí pø'tshũ? ¹⁸ Dá pøn'ahũbũ nuni ra cu Tito co nú'a ma'na ra cu pa dua c'a'ts'ahũ. ¿Ha gue xa hya'ahũ? ¿Ha gue hingue 'nat'a dí beñhe ne 'nat'a ra 'bøfi dí pøhe?

¹⁹ Zai da ne gui beñhũ gue go dí da'ahũ nguenda de nú'a te stá

pefi, pe hina, nu Ajuá ra Dada go gue'a drí dapa nguenda de nú'a te dí øt'e, ne guehna dí ma ja rá thandi'a de rá thuhu ma zi Hmuh ra Jesucristo. Y gatho núna stá xi'ah, ma zi hmadi cu'ih, stá xi'ah pa njabu ma'na da nte ri jamfrih. ²⁰ Nu xcrá tsombu, dí tsu xi'bu hingri øthu ngu nú'a dí nega, o xi'bu hingo gra øt'e ngu nú'a go guí neh. Dí tsu gri pe'tshu ya tsui, o gri neh gui nsehhu, gri ncuehu, gri pe'tshu ya hegue, gri njut'sua nc'uambahu, gri nõñhu 'na ngu ma'na, gri 'ñets'ihu, ne ya hinga 'na gri øthu. ²¹ Nu xcrá yopa mabu dí tsu ga 'be ma tsa ja rá thandi Ajuá por nú'a gri øthu, y pøde da daqui gan zoni ngue'a ndunthi de gue'ahu ya maya'bu guí øthu ya ts'oqui, y hinxcá ñobrihu pa gui hyehabu ya ts'ot'øt'e, ne guí siguihu grí hñuxhu ya 'behña nú'u hingue xi ri 'behñahu, ne guí øthu nú'a go guí neh.

13

Ra apostol Pablo benba ya gamfri da 'ño xá hño ne penpa ya nzenjua

¹ Con guehna i'qui ma ga mabu, ya rá hñu'qui dí tsøñ'ahu. Y nu xcrá tsombu ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a manga ra ley habu ena: Pa da za da jamfri gue xa nja te xa 'yøt'a 'nara ja'i nú'a hñapabi, mahyoni di 'buhni yoho o hñu nú'u to'o damajuani gue xi majuani xa 'yøt'e nú'a te hñapabi. ² Nu ndá mabu rá ño'qui, dá xi'ahu gatho'ihu nú'ahu xcá øthu ya ts'oqui, gue nu xcrá mabu rá hñu'qui ma ga hamp'ahu nguenda gatho nú'a xcá øthu. Y núbya hindí 'buiho con gue'ahu dí yopa ben'ahu ne gatho nú'u ma'ra guí 'buhabu, gue ma ga hamp'ahu nguenda ngu nú'a ya stá xi'ahu. ³ Nu'bu ha, ma gui pahu gue go ra Zidada Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi pa ga zo'ahu. Y nu'á go gue'a pe'tsa ra ts'edi pa da pa't'a ri 'muihu, nehe pa da castiga'ihu. ⁴ Nu'á masque bri pont'i ne bi thopa rá zi ndo'yo nú'a mi otho rá ts'edi, pe co rá maca ts'edi Ajuá bi japi bi yopa nte de ra

du'a. Nuje nehe otho rá ts'edi ma ndo'yohe ngu rá zi ndo'yo. Pe dí pahue dí 'bue con gue'a, hangue Ajuá ri 'racje ra ts'edi pa ga zo'ahu.

⁵ Bensehu ja ri mfenihu ua xi majuani guí camfrihu xá hño ra Zidada Jesu o hina. Hangue bensehu xá hño. Nu'ahu go guí pashu ua 'bui ra Zidada Jesucristo ja ri corasohu o hina, pa gui pahu ua hingrí 'ñet'a gamfrithohu. ⁶ Ne nuje dí tømhe gui pahu xá hño gue nuje hindyá 'ñet'a apostolhe. ⁷ Nuje xi dí aphe Ajuá pa gui 'yohu xá hño ja rá thandi'a. Dí nehe gue gui 'yohu xá hño, pe hingue pa da hnequi gue dyá hoga apostolhe. Nu'a dí nehe, dí nehe gui 'yohu xá hño masque dá t'enje gue dyá 'ñet'a apostolhe. ⁸ Ngue'a nuje hingui tsa ga øthe 'nara t'øt'e nú'a dri ncontraui nú'a majuani. Nuje dí øthe ra ts'edi pa nzantho go da ntate nú'a majuani. ⁹ Masque nuje xa t'acje ra ts'edi pa ga castigahma'ihe, pe ga johyahe 'bu nu'ahu gui 'yohu xá hño. Nuje hindí tsayahe dí apabihe Ajuá pa xi gui 'yohu xá hño ja rá thandi'a. ¹⁰ Dí op'ahu nuna carta núbya ante ga mabu ga tsøñ'ahu, pa nu xcrá tsombu ya xcá øthu ngu nú'a dí ne, pa ya hinga tsú'ahu co nuna ra ts'edi xa 'racagui ra Zidada. Y nuna ts'edina xa t'aqui pa ga zo'ahu pa ma'na da nte ri jamfrihu, hingue pa ga ja'ahu gui 'be ri jamfrihu.

¹¹ Nubyá, zi cuhu, núna ma ga xi'ahu ya go guehna rá ngats'i. Xi da johyah ne 'yohu xá hño, dá hñu ri muihu, ne 'buhu te rá entho ne co 'nada ra mfeni. Ajuá ri macaguihu ne hubga ma muihu pa ga 'buhu te rá entho, nú'a go gue'a da 'mui con gue'ahu. ¹² Ne nzenjuahu 'na ngu ma'na co 'nara nthu fi dega hmäte. ¹³ Nehe ri fat'ajuá'ihu gatho ya cu de guecua Macedonia.

¹⁴ Y nubyá, ma zi Hmuh ra Jesucristo da max'a'ihu, y Ajuá ra Dada da su'ahu co rá hmäte, ne da 'mui ra Maca Ndahi nzantho con gue'ahu. Njabu gue'a.

RA GALATA RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRĪ ME GALACIA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Galacia

¹ Núgui drá Pablo drá apostol. Hingo ya ja'i xa hñuxcagui, nixi xa mēncagui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo ne Ajuā ma Dadah_u go gue'a xa hñuxcagui pa dyá 'mēhnigui'_u pa ga mānga nú'a ra maça noya xa 'racagui'_u. Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xqui du y Ajuā ma Dadah_u go gue'a bi 'yøt'e pa bi yopa nte ma'na'qui. ² Nugui ne gatho ma zi cu 'bāiua con guequi dí op'ahe nuna carta nú'ah_u grí muntshab_u ja ya nija Galacia. ³ Ajuā ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da max'ah_u ne da jap'a'ih_u. ⁴ Ajuā ma Dadah_u go rá paha'a gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi unga rá te pa bi hñasca ma ts'oquih_u ne pa bi ñangaguih_u de nuna ts'oximhai mapaya. ⁵ ¡Ajuā go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab_u gue'a.

Otho ma'na ra maça noya pa da za da mpøhø ya ja'i

⁶ Ajuā bi zoncah_u pa ga 'buh_u xá hño con gue'a po nú'a bi 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo po rá hñoja'i'a. Y nubyá guí ne guí 'uegueh_u de gue'a pa guí tēnh_u ma'na'ño ra jamfri hingue ngu nú'a mānga ra maça noya. Y nugui xi drí 'yø ngue'a 'bestho guí ne guí 'uegueh_u. ⁷ Xi majuani otho ma'na ra maça noya. Pe de gue'ah_u bi 'bui 'raya ja'i nú'u ri ts'oc'a ri mfenih_u. Nú'ú xi nehma da patua rá maça noya ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁸ Pe nuya ja'i'ih_u hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuā. Ha nu'b_u nuje nehe ga patuahe hmah_u rá noya Ajuā ne ga u't'ahe ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nu'b_u necje hinga ma ga mponthe rá

cue Ajuā. O 'b_u 'nara enxe dua ehe de mahets'i ne da ne da 'yøt'a njab_u nehe, nu'b_u nú'a nehe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuā. ⁹ Dí yopa xi'ah_u nú'a ya stá xi'ah_u: 'B_u da 'm_ui 'na to'o da zo'ah_u de ma'na ra jamfri nú'a di 'na'ño de nú'a ya stá u't'ahe, nú'a ra ja'i'a hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuā.

¹⁰ Ya guí pah_u xá hño gue nugui hindí mā njab_u pa da numahñogui ya ja'i. Dí mānga njab_u pa da hyandgagui xá hño Ajuā. Hindí øt'a ra ts'edi pa ga pønga ma hmi co ya ja'i, ngue'a 'b_u go ga pønga ma hmi co ya ja'i, nu'b_u ya drá 'bego de gue'u ya y hindrá 'bego de ra Zidada Jesucristo.

Hanja bi za bi mēpa Ajuā ra apostol Pablo

¹¹ Ma zi cu'ih_u, dí ne guí pah_u gue nú'a ra maça noya dá xi'a'ih_u hingo rá noya 'nara ja'i. ¹² Nú'a ra maça noya dá u't'ah_u go gue'a bi 'ñutcagui ra Zidada Jesucristo. Hingo bi 'ñutcagui ya ja'i nú'a ra maça noya dí mā, y nixi dá hani de gue'u.

¹³ Nu'ah_u gá patcah_u ma 'm_ui ma'met'o nú'b_u ndá pe'tsta ra jamfri mahyegui co ya xodyo. Nugui xi ndí øt'ua ndunthi ra nts'o'm_ui nú'u to'o mi camfri Ajuā, ne ndí ne hmah_u stá ho gatho. ¹⁴ Nugui hønsegui go ma'na dá tēnba yá jamfri ya xodyo de ma'ra ma compa nú'u myá xodyo nehe, ngue'a xi dá øt'a ra ts'edi pa dá tēnba yá nzai ndu ma xitahe ne ndu ma dadahe. ¹⁵ Pe nugui ante ga 'bui, Ajuā ya xqui huancagui. Y nu mi zø ra ora de nú'a xqui beni Ajuā, nú'a bi zocagui con gatho rá hñoja'i. ¹⁶ Ajuā ma Dadah_u bi zocagui pa dá camfribi rá maça T'u. Bi zocagui pa bi za dá zofo nehe nú'u hingyá xodyo. Y pa dá nzote, hingue 'met'o dá anba 'nara ja'i. ¹⁷ Nixi dá ma Jerusale pa stá ña'be 'met'o nú'u ya myá apostol 'met'o de guequi. Nu'a dá øt'e, dá ma ja ra hai Arabia. Nep_u de guehni dá pengui pa Damasco.

¹⁸ Ha nu mi thogui hñu njeya de dá camfri, nu'b_u h_u, ja dá ma Jerusale pa

duá c'a'tsa ra cu Pedro, y dá 'b'u'beni'a 'net'ocat'a. ¹⁹ Hinto ma'ra ya apostol dá nu de guehni. Hønsø ra apostol Cobo nú'a rá cu ra Zidada, go gue'a dá nu'beni'a. ²⁰ Ajuá go gue'a paði gue hingrá nc'uamba nú'a dí op'ahu.

²¹ 'Mefa dá ma pa ja ra hai Siria, y ja ra hai Cilicia. ²² Y asta ra pa'a himi paçaguitho nuya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo nuni Judea. ²³ Nu'ú hønsø xqui 'yøde gue nuguí ma'met'o ndí ø'tua ra nts'o'mui ya cu, pe nubyá dí ña de ra jamfri, masque ma'met'o ndí ne hmaha stá huata nuna jamfrina. ²⁴ Hangué nuya cu'ú xi bi xøcambeni Ajuá ngue'a bi badi'ú gue nugui ya stí camfri ma Zidadahu ra Jesucristo.

2

Nú'u ma'ra ya apostol bi ncompaui ra apostol Pablo

¹ Y mi thogui 'ret'amagoho njeya de dá ma dá c'a'tsa ra cu Pedro nuni Jerusale. Ñepubya dá yopa mani ma'na'qui pa dá ña'be ya apostol. Dá m'e'be ra cu Berhna, ne dá tsixa ra cu Tito nehe. ² Dá mani ngue'a njabu bi xicagui Ajuá. Y ja dá ña'beni ya apostol nú'u myá nda de ra nija pa bi badi'ú xá hño nú'a ra maça noya dí xipabi nú'u ya ja'i hingyá xodyo. Dá ø't'a njabu pa himbi 'meditho ma 'befi nú'a stí pefi ne astabya dí pefi. ³ Ha nú'u ya apostol'ú bi 'ñena gue haha xá hño nú'u ya noya dá xipabi'ú. Hangué nu'ú bi 'ñena gue haha xá hño gue hinda m'e'tsa ra seña ra cu Tito ngu ø't'a ya xodyo gue p'e'tsa ra seña ja yá ndo'yo. Nura cu Tito hingrá xodyo, pe ra me Grecia ha, y hinxu thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo. ⁴ Nú'á himbri japi da m'e'tsa ra seña, masque 'raya 'ñet'a gamfri mi ne'ú gue xa thu'tsua ra seña hmaha'á. Nú'u ya 'ñet'a gamfri mi cut'a ja ra nija y 'na'ño ra mfeni mi beni. Mi ne da badi'ú ua ndí tenhe rá ley ra Moise ua hina. Pe ra Zidada Jesucristo ya xqui pøngaguihe de nura ley'a. Pe nu'ú ha, mi tenthø ra ndaxjua ley, y bi yut'i ja

ra nija ngue'a mi nehma'ú xa jacje stá yopa penjhmahe ja ra ndaxjua ley. ⁵ Pe nuje ni ts'ú hindá øthe nú'a mi mañ'ú. Hindá yopa tenhe ra ndaxjua ley. Y dá øthe njabu pa nú'ahu hingyá xodyohu da za gui sigui gui camfrihu nú'a ra maça noya dá xi'ahu nú'a ma gue ga mpøhøhu ngue'a stá camfrihu ra Zidada Jesu.

⁶ Nú'ú ya apostol myá nda de ra nija hinte ma nt'utuante bi 'ñutcagui'ú. Pa guequi hinte ja 'bu ya myá apostol'ú 'met'o de guequi 'bu hina, ngue'a ja rá thandi Ajuá gathø ya ja'i mahyegui. ⁷ Nuya apostol'ú bi badi xá hño gue Ajuá xqui mæncagui ga zofo nú'u hingyá xodyo, ngu ra cu Pedro nehe xqui 'behni da zofo ya xodyo. ⁸ Nu'a ra Zidada bi maxa ra cu Pedro pa bi zofo ya xodyo, go guet'a ra Zidada bi maxcagui nehe pa dá zofo nú'u hingyá xodyo.

⁹ Nuya apostol bi badi gue Ajuá xqui 'raca ra ts'edi pa dá ma dá zofo nú'u hingyá xodyo. Hangué nura cu Cobo ne ra cu Pedro ne ra cu Xuua nú'u ya apostol myá nda de ra nija, bi 'racje yá 'yø pa nugui ne ra cu Berhna dá mip'yøche con gue'ú. Gue'a 'nara nt'udi pa dá ncompahe con gue'ú. Dá cohe 'nara cohi gue nugui co ra cu Berhna ga m'e'be ga zohe nuya ja'i hingyá xodyo, ha nu'ú da ma pa da zofo ya xodyo. ¹⁰ Nú'ú ya apostol nsøctho bi xicje gue ga sigui ga beñhe nú'u ya zi cu hyoya. Hangué nugui dí ø't'a ra ts'edi pa dí fats'i'ú.

Ra apostol Pablo bi zui ra apostol Pedro

¹¹ Ñepu nuje dá penje ma'na'qui pa Antioquí. Y 'mefa ra cu Pedro bi mani bá ntsønte. Hangué ja dá yopa nth'e'beni ma'na'qui con gue'a. Y nuni ja dá tsuini'a ngue'a mi ne da yopa dena ra ndaxjua ley ma'na'qui. ¹² Nurá mædi ha, mi øt'e xá hño, mi ñuni co ya cu hingyá xodyo. Pe 'mefa bi zønni ma'ra ya cu myá xodyo xqui mehna ra cu Cobo. Ha nu mi zønga nuya cu'ú, ra cu Pedro bi 'yøt'a ñohmi ne bi mædi bi 'uegue de nú'u ya cu

hingyá xodyo pa ya himbi ñuni con gue'ḡ. Bi 'yøt'a njabḡ ngue'a mi tsu te da ma nú'ḡ ya cu mi tenba yá nzai ya xodyo. ¹³ Ha nu'ḡ ma'ra ya cu nú'ḡ myá xodyo bi 'yøt'a ñohmi mahyεgui co ra cu Pedro, hangue asta ra cu Berhna bi cadí'ḡ pa bi ñohmi ne'a. ¹⁴ Pe nu ndá handí gue nu'ḡ bi 'yøt'a ñohmi ne himbi dena xá hño rá noya Ajuá, dá xipabi ra cu Pedro ja yá thandi gatho ya cu, ne dá embi: “Nu'í grá xodyo, pe ya gá camfri ra Zidada Jesu yya hinguí tenhmahḡ ra ndaxjua ley. Nu'bú ¿hanja guí nehma gue da dena ra ndaxjua ley nú'ḡ ya cu hingyá xodyo?”

Ya xodyo ne gatho ngu ma'ra ma da mpøhø nú'bḡ da gamfri ra Zidada Jesu

¹⁵ Nugaguiui dyá xodyoui desde dá 'bḡḡ. Nu ma'met'o nzantho ndí øt'ui nú'a mḡnga ra ndaxjua ley, ne hindá njauí ngu nú'ḡ hingyá xodyo hindi dena ra ndaxjua ley, nú'ḡ enga ya xodyo gue nu'ḡ ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ḡ. ¹⁶ Pe rá ngats'i dá padiui gue nu'a tó'o da gamfri ra Zidada Jesu-cristo ya hingui tu ra ts'oqui, hingue ngue'a da 'yøt'a ngu nú'a mḡnga ra ndaxjua ley. Hangue nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesucristo ne ya hinte dí tuui, ngue'a dí camfriui ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øt'ui ngu nú'a mḡnga ra ndaxjua ley. Ra Maça T'ofó ena gue ni 'na hinda za to da t'embí gue ya hingui tu ra ts'oqui masque da 'yøt'a gatho nú'a mḡnga ra ndaxjua ley.

¹⁷ Nugaguiui stá camfriui ra Zidada Jesu ne ya hinte dí tuui. Nubyá dí njauí ngu nú'ḡ hingyá xodyo ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley. Hangue ya xodyo engaguiui gue dyá 'yøt'ats'oqui gá ja'i'ui. Nu'bú ¿ha gue ri 'bεpcaui ra Zidada Jesu ga øt'ui ya ts'oqui ngue'a ya hindrí denui ra ndaxjua ley? ¡Hina, hingui tsa! ¹⁸ Pe 'bḡ ga yopa tenui nú'a ra ndaxjua ley ya stá tsohuibḡ, nu'bú ha, ga yopa tuxui ra ts'oqui ma'na'qui. ¹⁹ Ma'met'o nugui ndí 'bḡ ja rá hmanda ra ndaxjua ley. Pe

ra ndaxjua ley himbi za bi pøhøgui. Hangue nubyá ya dá 'uegue de gue'a, y nubyá dí pεpabi Ajuá. ²⁰ Nu mri pont'a ra Zidada Jesu, ja ra uenda nequi ja bri pontcaguini nehe. Hangue ya hindí 'bḡ de ma paha sehe. Nubyá go ra Zidada Jesu 'bḡ ja ma coraso. Y ya dí 'bḡ po ra jamfri nú'a dí pε'tsuabi rá T'ḡ Ajuá nú'a to'o bi maçagui ne bi unga rá te por guecagui. ²¹ Nugui hinstá utsabi rá dḡnga hmḡte Ajuá. Nu'á po rá dḡnga hmḡte bá pḡhna rá T'ḡ pa bi du ne pa njabḡ bi pøhøguihḡ. Pe nu'bḡ stá mpøhø hmḡhḡhḡ ngue'a dá tenhmahḡ ra ndaxjua ley, nu'bú hinte dri muui hmḡhḡ rá du ra Zidada Jesu.

3

Ra ndaxjua ley y ra jamfri

¹ ¡Xi gyá 'bεmfenihḡ nú'ahḡ gyá me Galaciahḡ! ¡Hanja xcá hophḡ to'o xa 'yḡt'a'ihḡ pa guí ne gui 'ueguehḡ de nú'a majuani ne gui tenhḡ ra ndaxjua ley! Y nu'ahḡ ya xa t'u't'ahḡ xá hño pa te bi du ra Zidada Jesucristo nú'a bri pont'i. ² Dí ne gui xicaguihḡ: ¿Ha gue gá hañhḡ ra Maça Nḡhi ngue'a gá øthḡ nú'a mḡnga ra ndaxjua ley? Hina. Nura Maça Nḡhi gá hañhḡ ngue'a gá camfrihḡ ra maça noya nú'a gá ødehḡ. ³ ¿Hanja xcá 'bε ri mfenihḡ? Nu'ahḡ ya xcá cḡthḡ ja rá 'ñu Ajuá po rá ts'edi ra Maça Nḡhi. Nde nu'bú, ¿ha gue guí beñhḡ da za gui nehḡ nura 'ñu'a co ri ts'edisēhḡ? ⁴ ¿Ha gue da njabḡtho gatho nú'a xcá thoguihḡ? ¡Hina, ngue'a nugui dí camfri gue hinda njabḡtho! ⁵ Ajuá ri 'ra'ahḡ ra Maça Nḡhi, ne xi u't'a'ihḡ ndunthi ya nt'udi. ¿Ha gue øt'a njabḡ ngue'a guí øthḡ ra ts'edi pa gui 'yøthmahḡ nú'a mḡnga ra ndaxjua ley? Hina. Nu'á øt'a njabḡ ngue'a guí camfrihḡ ra maça noya nú'a gá ødehḡ.

⁶ Ndu ra Abrá nehe bi gamfri Ajuá. Hangue por gue'a Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu. ⁷ Hangue pahḡ gue nu'ḡ tó'o pε'tsa ra jamfri go gue'ḡ hinte ma ts'oqui tu, y go gue'ḡ yá bḡtsi ndu ra Abrá ngue'a

camfri ngu mi camfri'a. ⁸ Maya'b_u Aju_a xqui beni gue hingue h_onse nuje dyá xodyohe ya hinte ma ts'oqui ga tuxhe, pe nú'ah_u nehe hingyá xodyoh_u, 'b_u gui camfrih_u ngu mi camfri nehe ra Abrá, nu'b_u ne'ah_u ya hinte ma ts'oqui gui tuxh_u. Hangué de maya'b_u Aju_a bi xipa ra Abrá ra maça noya ne bi 'ñembi: “Po rá ngue'i ma ga japi gatho ya ja'i 'b_u ja rá nguni ra ximhai.” Njab_u m_anga ra Maça T'of_o. ⁹ Hangué nu'á tó'o p_e'tsa ra jamfri go gue'á njapi mahy_egui co ra Abrá nú'a to'o bi m_e'tsa ra jamfri.

¹⁰ Pe nu'á tó'o hu yá m_ui gue ma da mpøhø ngue'a øt'a nú'a m_anga ra ndaxjua ley, nu'á hinda má da mpont'ui rá cu_e Aju_a, ngue'a hingui 'b_ui ni 'na nú'a to'o tsa da 'yøt'a gatho nú'a m_anga ra ndaxjua ley. Y ra Maça T'of_o enga njaua: “Nu'a tó'o hingui øt'a gatho nú'a xa t'of_o ja ra ley, hinda ma da mpont'ui rá cu_e Aju_a.” ¹¹ Nehe dí padih_u gue nu'á tó'o ri d_ena ra ndaxjua ley, Aju_a hinda 'ñembi gue ya hinte ma ts'oqui tu, ngue'a nu'á hingui p_e'tsa ra jamfri. Y ra Maça T'of_o ena gue nu'a tó'o p_e'tsa ra jamfri, ya hinte ma ts'oqui tu, y nu'á p_e'tsa 'nara 'ra'yo te. ¹² Pe nu'a tó'o ri d_ena ra ndaxjua ley hingui p_e'tsa ra jamfri. Nú'á mahyoni da 'yøt'e hmah_a gatho nú'a m_anga ra ndaxjua ley pa da za da m_e'tsa hmah_a ra te pa nzantho, ngue'a ra Maça T'of_o enga njaua: “Nu'a tó'o da 'yøt'a gatho ngu nú'a m_anga ra ley, go gue'a da z_udi ra te ngue'a xa 'yøt'e gatho ngu ri manda.”

¹³ Pe ma Zidadah_u ra Jesucristo go gue'a bi ñangaguih_u de rá cu_e Aju_a nú'a m_anga ra ndaxjua ley gue da z_udi nú'a to'o hingui øt'e gatho nú'a xa t'of_o ja nura ley'a. Bi ñangaguih_u de rá cu_e Aju_a ngue'a go gues_e'a bi z_udi rá cu_e Aju_a nú'a mri 'ñepcahmah_u go xa z_ucj_u. Nu'á bi z_udi rá cu_e Aju_a nu mi du ja ra pont'i, ngue'a ja ra Maça T'of_o xa t'of_o njaua ne ena: “Nu'a tó'o da du ja 'nara za, go gue'a ya bi z_udi rá cu_e Aju_a.” ¹⁴ Ra Zidada Jesucristo bi du pa bi ñangaguih_u de

rá cu_e Aju_a. Bi njab_u pa hingue h_onse núje dyá xodyohe bi za dá hañhe ra japi nú'a xqui hñ_a'tuabi ra Abrá. Nehe nú'ah_u hingyá xodyoh_u bi za gá hañh_u nú'a ra japi'a. Nehe bi za dá hañh_u ra Maça Nda_hi nú'a xqui hñ_a'tuabi nú'a to'o da gamfri ra Zidada Jesu.

Ra ndaxjua ley y rá hñ_a'ti Aju_a

¹⁵ Zi cuh_u, nubyá nurá cohi Aju_a bi gohui ra Abrá ma ga hy_ecuabih_u ngu rá cohi 'nara ja'i. 'B_u 'nara ja'i xa 'yøt'a 'nara cohi ne ya bi t'øt'e ngu nú'a ra cohi bi nja, nu'b_u nura cohi'a ni ts'á hingui tsa to da huati nixi da pati, masque nura cohi'a go bi 'yøt'a 'nara ja'i. ¹⁶ Nde nubyá, Aju_a bi gohui 'nara cohi ndu ra Abrá co rá 'roho, y bi ñ_a'tuabi 'nara hñ_a'ti. Aju_a himbi 'ñemba ra Abrá: “Nú'á ri 'roho”, y nixi bi m_a de gatho yá 'beto yá mbong'beto ra Abrá. Nu Aju_a bi m_a de 'nada rá 'roho ra Abrá, hangue bi 'ñena: “Nuri 'roho.” Y nubyá dí pah_u gue nura 'roho'a go gue'a ra Zidada Jesucristo. ¹⁷ Nubyá ma ga xi'a'ih_u xá hño te rí bonga nú'a dá m_a de rá cohi 'nara ja'i. Aju_a bi gohui 'nara cohi ra Abrá nú'a mi e da cumpli ra Zidada Jesucristo. Y de mi gohi ra cohi bi thogui goho nthebe ne 'natema'ret'a nje_ya, ñep_u ja bi thoca ra ndaxjua ley. Hangué nura ndaxjua ley hingui tsa da huata nura cohi'a pa go da njab_utho nú'a ra hñ_a'ti xqui ñ_a'ti Aju_a. ¹⁸ Pe nu'b_u nú'a ya japi xqui ñ_a'ti Aju_a go di ehe hmah_a de ja ra ndaxjua ley, nu'b_u nuya japi'á ya hindi ehe de ja ra hñ_a'ti. Pe ra Abrá bi hñ_anga ra japi ngue'a njab_u xqui ñ_a'tuabi Aju_a, hingue bi hñ_anga ra japi ngue'a bi 'yøt'a nú'a m_anga ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'b_u ¿pa te bi t'unga ra ley? Ra ley bi t'uni pa bi za dá padih_u nda'a gue'a ra ts'oqui. Nú'a ra ley'a bi muui asta nú'a ra pa bi zøhø ma Zidadah_u ra Jesucristo nú'a ra 'roho to'o xqui t'umba nú'a ra hñ_a'ti xqui ñ_agui Aju_a. Nura ndaxjua ley bi t'uni njaua: Aju_a bá p_ehna yá _enx_e pa bi umba ra ley ra Moise. Ha nura Moise go gue'a

bi hñanga ra ley, ñepu bi umba ya ja'i. ²⁰ Pe nura cohi himbi t'uni ngu bi t'unga ra ley. Nura cohi go Ajuá sehe bi hyoqui co ra Abrá ne bi xipse de ra hñá'ti. Hinto bi 'mande de gue'u ngue'a go guese Ajuá bi 'yøt'e, y nu'á 'natho.

Nú'a bi 'yøt'a ra ndaxjua ley

²¹ Nu'bú, ¿ha gue nura ley ri ncontraui nurá hñá'ti Ajuá bi ñá'tua ra Abrá? Hina, hingui tsa. Nura ndaxjua ley himbi t'uni pa da 'racju ra te ma'ra'yo. Nu'bu xa t'uni hmaha 'nara ley nú'a xa zahma xa 'racju ra 'ra'yo te, nu'bú xa zahma gue ya hinte gra tuhmahe ngue'a ndí denhe nura ley'a. ²² Pe nura ndaxjua ley hindi pøhø ya ja'i. Nu'á ena gue gatho ya ja'i pe'tsi te da duxa yá ts'oqui. Bi manganjabu ra ndaxjua ley pa bi za dá hañhe nú'a ra japi bi ñagui Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu, hingue ngue'a dá øthu nú'a manganjabu ra ndaxjua ley.

²³ Pe ante da zø ra Zidada Jesu pa dá camfrihu'a, nujú ndí 'buhu ja rá hmada ra ndaxjua ley, y ja dá 'buhuni asta mi zøhø ra Zidada Jesu nú'a xqui hñuxa Ajuá pa da 'ñehe. ²⁴ Hangué nura ndaxjua ley bi nja ngu 'nara 'bemú bi suju hmaha asta ra pa bi zøhø ra Zidada Jesucristo. Bi suju ra ley pa 'mefa bi za dá camfrihu ra Zidada Jesu, y hangué nubyá ya hinte dí tuhu. ²⁵ Ha núbya mi zøhø ra Zidada Jesu, ya hingo bi suju ra ley.

²⁶ Nubyá gathoguihu ya yá batsiguihu Ajuá ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo. ²⁷ Nujú stá nxistehehu ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesu, y nubyá ya dí 'buhu ngu gra 'múi'a. ²⁸ Nubyá ya hingui thahni to'o ra xodyo, to'o hingrá xodyo, to'o ra 'bego, to'o hingrá 'bego, nixi to'o ra 'ñøhø, nixi to'o ra 'behña, ngue'a gathoguihu ya dí 'nathohu ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo. ²⁹ Nujú dí 'nathohu co ra Zidada Jesucristo, hangué necju dyá 'rohohu de ra Abrá, y go ma metihu nehe nú'a ra japi bi ñá'ti Ajuá.

4

¹ Nubyá ma ga nhyecuahu ngu 'nara batsi nú'a bi ts'ocuabi rá tsogui. Nu'á masque go rá meti gatho nú'a bi ts'ocuabi, 'bu hingui tsøsta yá jeya pa da manda sehe rá tsogui, nú'a ja ra uenda ngu 'nara 'bego ngue'a hindi manda sehe. ² Nura batsi'a 'bui ja yá hmada nú'u to'o su'a ne nú'u to'o supabi nú'a bi ts'ocuabi. Nu'á ma da manda asta da zøxa yá jeya nura batsi'a ngu nú'a bi manganjabu rá dada ra batsi. ³ Necju nehe, ante da zøhø ra Zidada Jesu ndí njahu ngu nú'a ra batsi himi tsøsta yá jeya, ja ra uenda ndyá 'begohu ndí pephhu yá 'befi ya ndaxjua jamfri de ra ximhai. ⁴ Pe 'mefa bi zø ra pa de nú'a xqui beni Ajuá. Ñepu nu'á bá pehna rá T'u pa bi 'ñe bi mbatsi ja 'nara 'behña ne bi 'múi. Nehe bi 'ñe bi 'múi ja rá hmada rá ley ra Moise. ⁵ Bi 'ñe bi 'múi ja rá hmada rá ley ra Moise pa bi za bi zigaguihu de rá hmada nura ley'a pa njabu ya hinga 'megohu ja nura ley'a. Bi 'ñe bi mbatsiua ja ra ximhai pa njabu Ajuá bi za bi jabatsiguihu.

⁶ Y nubyá nujú ya dyá batsihu de Ajuá y nu'á go gue'a ma Dadahu. Y ya stá hañhe ra Maça Ndahi nú'a bá pencahu Ajuá pa bi 'múi ja ma corasohu. Hangué nubyá co rá ts'edi ra Maça Ndahi dí emfu Ajuá: "¡Nu'i go gue'i ma zi Dada'ihe!" ⁷ Hangué nujú ya hindí njahu ngu 'nara 'bego hingui t'umba ra tsogui. Ya dyá batsihu de Ajuá y go ma metihu nú'a ra tsogui bi ñagui Ajuá. Nu'á go gue'a bi 'racju nú'a ra tsogui'a ngue'a dí camfrihu ra Zidada Jesucristo.

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa 'mego ja yá hmada ya ndaxjua jamfri

⁸ Nu'ahu ma'met'o xi majuaní hingui pahu Ajuá. Nguí pephhu nú'u hingo gue'u Ajuá majuaní. ⁹ Pe nubyá ha, ya gá pahu Ajuá. Nú'a go gue'a 'met'o bi ba'ahu ne bi zohnahu pa gá pahu'a. Nu'bú ¿hanja guí ne guí yopa penju ja yá ndaxjua jamfri ra ximhai nú'u hingui pe'tsa ra ts'edi pa

da pøhøguih_u ne hinte ri muui? ¿Hanja guí ne gui yopa 'mεgoh_u de nuya jamfri'uh? ¹⁰ Nu'ah_u xi grí jamasuh_u ya pa, ya zana, ya jeya, ne guí øth_u ma'ra ya ngo pa guí eñh_u gue njabu da za gui mpøhøh_u. ¹¹ Nugui dí tsu da njabutho nura 'bεfi stá pεfi con gue'ah_u.

¹² Zi cuh_u dí bante'ih_u gue gui 'uegueh_u de ra ndaxjua ley ngu stá njaga. Ngue'a nugui stá tsop_u ra ndaxjua ley pa stá nja ngu nguí njah_u hingüí tenh_uma_u ra ndaxjua ley. Nu ndá zo'ah_u de rá noya Ajuá, nu'ah_u xi gá numahñoguih_u. ¹³ Nu'ah_u guí pah_u gue rá mudi dá zo'ah_u de ra maça noya ngue'a ndrí hñeni, hangue rá ngue'a dá 'bup_u pa dá zo'ah_u. ¹⁴ Hingá utsaguih_u nixi gá cuj_u masque numa hñeni mi xuhña'ih_u. Gá 'racj_u ntsaya ha, ja ra uenda 'nará εnxε Ajuá xqui zøhø. Ne nguí øth_u ra uenda gue go gá umfu ntsaya ra Zidada Jesucristo. ¹⁵ ¿Hab_u bi ma nú'a ra hmäte nguí pεcah_u? Nugui drí damajuani gue xi nguí maçaguih_u asta nu'b_u xa za hmaha pøde xcá haih_u hmaha ri dah_u pa xcá 'racjh_uma_u. ¹⁶ Nu'b_u ¿te bi ja? ¿Hanja grí utsaguih_ubya? ¿Ha gue grí utsaguih_ubya ngue'a dá xi'a'ih_u nú'a majuani?

¹⁷ 'Yob_u 'ra to'o rí dagui rí du por gue'ah_u, pe hingue pa ri hñoh_u. Nu'a ne'uh, ne gue da 'uec'a'ih_u de guecje, pa njab_u go gui tenh_u'uh. ¹⁸ Nzantho xá hño to'o da nu por gue'ah_u pe nú'b_u da nu pa ri hñoh_u. Nugui xi grá tagui grá tu por gue'ah_u, masque ya hindí 'bui con gue'ah_u. ¹⁹ Ma zi cu'ih_u, ja ra uenda ma bātsi'ih_u ngue'a dá zo'ah_u de rá noya Ajuá. Nurá mudi ndá zo'ah_u xi dá sufri, ja ra uenda dá tho ya ugui ngu nja 'nara 'behña thogui yá ugui. Dá thogui njab_u pa bi za gá 'buh_u ma'ra'yo. Y nubya xi yopa tu ma mui ma'na'qui ngue'a dí ne xi gui camfrih_u xá hño ra Zidada Jesucristo con gatho ri muih_u. ²⁰ ¡Hindí pađi te ga øt'e con gue'ah_u, hangue ga ne hmaha gue núbya 'bestho ga 'bui con

gue'ah_u pa ga zo'ah_u ngu nú'a guí hoñh_u!

Ra Sara ne ra Agar ri nhyecuabi nú'uh yoho ya cohi

²¹ Nú'ah_u guí ne gui tenh_u ra ndaxjua ley, xicj_u: ¿ha gue hinguí pah_u nú'a mąnga ra Ndaxjua T'ofu?

²² Ja ra Ndaxjua T'ofu mąnga njaua: Ra Abrá bi mε'tsa yoho yá t'uh. 'Na mrá t'uh rá 'bεgo ra Abrá, ha nu'a ma'na mrá t'uh nurá 'behña'a, y nura 'behña'a himrá 'bεgo. ²³ Nurá bātsi ra 'bεgo bi 'mui ngu xi rá 'bui gatho ma'ra ya bātsi, hingue bi 'mui dega hña'ti. Pe nurá bātsi nú'a himrá 'bεgo bi 'mui dega hña'ti. ²⁴ Nuya yoho ya nana ga hyecuah_u ngu nú'uh yoho ya cohi bi 'yøt'a Ajuá co ya ja'i. Nú'a ra 'behña mrá thuhu ra Agar go gue'a mrá 'bεgo. Nú'a gue'a ri nhyecuauí nú'a ra cohi de rá ley ra Moise bi gohi Ajuá co ya xodyo nuni ja ra t'øhø Sinaí. Y nu'uh tó'o ri dena nú'a ra cohi'a go gue'uh 'mεgo ja rá hmanda ra ndaxjua ley ngu bi 'mεgo nehe ra Agar co rá bātsi ja rá hmanda ra Abrá. ²⁵ Ra Agar gue'a 'nara nt'udi de ra t'øhø Sinaí nuni Arabia. Nehe go gue'a 'nara nt'udi de ra Jerusale mapaya nuni hab_u yá hai ya xodyo, ngue'a nuya xodyo ri dena nura cohi de ra ndaxjua ley nú'a bi hoca Ajuá ja ra t'øhø Sinaí, y go gue'uh bi 'mεgo ja rá hmanda nú'a ra ley'a. ²⁶ Pe ra Sara nú'a ra 'behña himrá 'bεgo go gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra Jerusale bí ja nuni maña mahets'i. Y gatho núj_u dí camfrih_u go dyá menguh_u de guehni. Hangue hindyá 'bεgoh_u ja rá hmanda ra ndaxjua ley. ²⁷ Nu ja ra Maça T'ofu bi mąnga njaua maya'b_u de ra Sara ne ra Agar, ne ena:

Johya nú'i hinxcá nda'thi, nixi hinxa 'm_u ri bātsi;

mafi co ra johya ne con gatho ri mui, nú'i hinxcá thogui ya ugui ngu thogui nú'uh to'o 'b_u yá bātsi.

Ngue'a nú'i hinguí 'buhui ri dame bya, pe ña'tsi ma'na ma gui pε'tsa ri bātsi

que nú'a to'o 'buhui ri dame bya.

28 Hangué núj_u zi cuh_u go guecj_u yá batsiguih_u Ajuá ngue'a njab_u bi ñagui'a, ngu ra Isaac nehe bi 'm_ui ngue'a njab_u xqui ñagui Ajuá. 29 Ra Ismae bi 'm_ui ngu xi 'b_ui gatho ya b_utsi, y nu'á xi bi _utsa ra Isaac nú'a bi 'm_ui dega hñá'ti. Nepya mapaya njab_u. Núj_u stá yopa 'b_uh_u ma'ra'yo co rá ts'edi ra M_uca Ndahi, jacj_u hmaha nú'u to'o ri dena ra ndaxjua ley pa necj_u hmaha ga tenh_u ra ndaxjua ley ngu teni'u. 30 Pe ¿te m_unga ra M_uca T'ofu? Ra Abrá bi sipi gue da guui rá 'b_uego co rá b_utsi, ngue'a nurá t'_u ra 'b_uego himbi za bi ts'ocua ra tsogui. Nurá t'_u ra Sara nú'a himrá 'b_uego, nu'á ha, go bi ts'ocua ra tsogui. 31 Hangué zi cuh_u, dí njah_u ngu rá b_utsi nú'a himrá 'b_uego, hindí njah_u ngu rá b_utsi nú'a mrá 'b_uego.

5

Ra apostol Pablo unga ra ts'ofu pa hinto da yopa menga ja ra ndaxjua ley

1 Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi p_ungaguih_u de ra ndaxjua ley pa ya hinga 'b_uh_u ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a. Hangué ma ga zedih_u pa hinga yopa 'm_uegoh_u ja rá hmanda nura ndaxjua ley'a.

2 'Y_uh_u, núgui drá Pablo dí xi'ah_u gue nu'b_u da thu'ts'a'ih_u ra seña, nu'b_u ya hinda za te gui hañh_u de ra Zidada Jesucristo. 3 Hangué osta ma da thu'ts'a'ih_u ra seña, ngue'a nu'b_u da thu'ts'a'ih_u p_u'tsi te gui 'y_uth_u nehe gatho ma'ra ya hmanda nú'u m_unga ja ra ndaxjua ley. Guehna dí yopa xi'a'ih_u. 4 'B_u guí beñh_u gue hingui ma gui tuh_u ra ts'oqui ja rá thandi Ajuá ngue'a grí denh_u ra ndaxjua ley, nu'b_u ya xcá 'uegueh_u de ra Zidada Jesucristo, ne ya xcá 'uegueh_u de ra mp_uh_u nú'a bi 'racaguih_u Ajuá po rá d_unga hm_ute p_uescaguih_u. 5 Pe hinga ma ga mp_uh_u ngue'a drí denh_u ra ndaxjua ley. Hina. Nujú dí t_u'mh_u gue hinte ma ga tuh_u ja rá thandi Ajuá ngue'a dí camfrih_u ra Zidada Jesu ne ngue'a ra M_uca Ndahi 'b_ui ja ma corasoh_u. 6 Núj_u dí camfrih_u ra

Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'b_u xa thuscaguih_u ra seña o hina. Numa jamfrih_u ri hnequi ja ma 'm_uih_u po nuya hoga 'b_uefi dí _uth_u dega hm_ute, nu'á ha, go gue'a ri muui.

7 Nu'ah_u nguí camfrih_u hmaha xá hño. Nu'b_u ¿hanja guí hoph_u to'o da 'y_u't'ah_u pa guí ne gui 'uegueh_u de rá m_uca noya ra Zidada Jesu ñep_u gui tenh_u ra ndaxjua ley? 8 Ajuá bi zohnah_u pa xcá camfrih_u, y hingo gue'a bi 'y_u't'a'ih_u pa guí ne gui 'uegueh_u de ra m_uca noya ñep_u gui tenh_u ra ndaxjua ley. 9 Nú'u to'o _u't'ah_u, gue'u nja ngu ra ixcaj_uni, ngue'a "co 'na zi t_ui ra ixcaj_uni da japi da ixca gatho ra j_uni". 10 Pe nuguí dí camfri gue nu'ah_u, co rá mfats'i ra Zidada, hingui ma gui camfrih_u ma'na'ño de nú'a stá xi'ah_u. Y nu'u tó'o ri ts'oc'a ri mfenih_u ma da duxa ra ts'oqui, dá ngu'a dá ngu ra ja'i.

11 Zi cuh_u, nu'b_u nugui gra udi thoho hmaha nú'a ra seña _u't'a ya xodyo, nu'b_u hindri _utsagui hmaha'u. Pe nu'á xi ri _utsagui ngue'a dí m_u gue ga mp_uh_u ns_utho ngue'a dí camfrih_u gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi p_uh_uguih_u. 12 ¡Nugui xi dí neh_uma da 'uegue de gue'ah_u nú'u to'o ri ts'oc'a ri mfenih_u!

13 Zi cuh_u, nujú xa zoncah_u Ajuá pa ya hinga 'm_uegoh_u ja ra ndaxjua ley. Pe hingue ngue'a hindí 'm_uegoh_u ja ra ndaxjua ley ma ga _uth_u nú'a go ga neh_u. Hina. Nu'a ga _uth_u ha, ga mádi h_u 'na ngu ma'na, ne ga m_ufah_u 'na ngu ma'na. 14 Da za ga cumpli h_u gatho nú'a m_unga ra ndaxjua ley 'b_u ga _uth_u nuna hmandana, ena: "M_udi ri miqu'eiui ne su ngu grí nsu sehe." 15 Pe nu'b_u drí 'ñ_utsah_u ne drí ntunh_u 'na ngu ma'na, nu'á ha, ma ga nhuati h_u 'na ngu ma'na.

Yá 'b_uefi nú'a to'o _u'tua rá paha rá ndo'yo, y yá 'b_uefi nú'a to'o _u'tua rá paha ra M_uca Ndahi

16 Dí xi'ah_u gue ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M_uca Ndahi. Ha nu'b_u ga 'yoh_u ngu nú'a utcah_u ra M_uca Ndahi, hinga ma ga umbabih_u rá paha ma ndo'yoh_u. 17 Ngue'a nurá

paha ma ndo'yohu ri ncontraui rá paha ra Māca Ndahi, y nurá paha ra Māca Ndahi ri ncontraui rá paha ma ndo'yohu. Nuri yohoya ri ntuhni ja ma mfenihu, hangue rá ngue'a hingui tsa ga othu nú'a dí beñhu ga othu. ¹⁸ Pe nu'bu dí 'buhu ja rá hmanda ra Māca Ndahi, ya hingo dí 'buhu ja rá hmanda ra ndaxjua ley.

¹⁹ Nu'a tó'o ø'tua rá paha rá ndo'yo, faditho nuya ts'o'befi ø't'e: ra zinga medinthati, xi ra 'ñe'behña, ø't'a ra nts'adi, ne ø't'a gatho nú'a go da ne. ²⁰ Nura ja'i'a xocambeni ya c'oi ne camfri ra nt'ete, ra 'yutsate ne ra 'yøt'atuhni, nzantho ne go da nsehe, ra cue, ra nehmya, ri ho to da ntsanoyau, ra 'yu'tate ne 'ueca ya ja'i. ²¹ Ri hyoca ya t'ø't'e, ra hyote, ra tixfani, ne ø't'a ya ts'ot'ø't'e ora ri ti, ne ø't'a ma'ra ya ts'ot'ø't'e nguyatho. Dí xi'ahu ma'na'qui ngu ya stá xi'ahu gue nu'u tó'o xi ri ho da 'yøt'a nuya t'ø't'eya, hinda za da 'mu nuni mahets'i habu bí manda Ajuá.

²² Pe nu'bu ga 'yohu ngu nú'a utcahu ra Māca Ndahi, nu'bú ga p'e'tshu ra hmāte, ra johya, ra hoga'mui, ra nts'etuate, ra t'equ'ei, ra hoga paha, ra jamfri, ²³ ra hñoja'i, ra ntsuni. Guehya gatho ri 'racju ra Māca Ndahi. Y nura ley hingui xicju gue hinga othu nuya t'ø't'eya. ²⁴ Núju ya stá camfrihu ra Zidada Jesucristo, ya hindí umfu rá paha ma ndo'yohu ngue'a ya stá pont'ihu ma ndo'yohu, y nubyá ya stá tsohubu ya ts'omfeni ndí p'e'tshu. ²⁵ Nubyá nura Māca Ndahi go gue'a 'bui ja ma corasohu. Hangue ma ga 'yohu ngu nú'a utcahu'a.

²⁶ Hinga ma ga 'ñets'ihu, y nixi ga nxastehu 'na ngu ma'na, y nixi ga hyocuahú nú'a p'e'tsa ma'ra ma cuhu.

6

Ga mfaxhu 'na ngu ma'na

¹ Zi cuhu, nu'bu 'nara cu sta damfri da 'yøt'a 'nara ts'oqui, núju dí 'yohu ngu nú'a utcahu ra Māca Ndahi, ma ga zofohu nura cu'a co ra hmāte pa da yopa mengui. Ga jamasuhu de

gucsehehu nehe, pa hinga othu 'nara ts'oqui nehe. ² Ma ga mfaxhu 'na ngu ma'na ga hñacua 'bats'ihu, pa njabu ga othu nú'a ri mandaguihu ma Zidadahu ra Jesucristo gue ga mádihu 'na ngu ma'na.

³ Pe nu'bu 'nara cu ri 'ñets'i gue xi ma'na ra dangui que ma'ra, nura cu'a ri hñat'a sehe, ne hinga majuani ra dangui ngu beñ'a. ⁴ Hangue cada 'na de guecju ga hanthu xá hño nú'a dí pefihu. Nu'bú ha, da za ga johyah de nú'a gra 'buhu, hingue ga 'ñets'ihu ga eñhu gue ma'na dí 'buhu xá hño que ma'ra. ⁵ Ngue'a cada 'na ri hñase rá 'bats'i, ne ma da dadise.

⁶ Nu'a tó'o t'utuabi rá noya Ajuá, mahyoni da umba 'nara hoga mfats'i nú'a to'o utuate.

⁷ Hinda ma da hyacju ma mfenihu. Ajuá hingui tsa to dí 'ñeni. Gatho nú'a ga pothu, gue'a ma ga xofohu. ⁸ Nu'bu núju ga umfu rá paha ma ndo'yohu ne ga othu ya ts'oqui, nu'bú ga xofohu ra du pa nzantho. Pe nu'bu ga ø'tuahú rá paha ra Māca Ndahi ne ga othu ra hñoja'i, nu'bú ga xofohu ra te pa nzantho. ⁹ Hangue hinga tsayahu ga othu ra hñoja'i, ngue'a ma da zø ra pa ga hānga ma sofohu, nú'bu hinxa zabiguihu. ¹⁰ Hangue núbya ja ma ts'edihu, gatho ya ja'i ga ø'tuabihu ra hño, ma'na nuya gamfri.

'Nara ña'tsa ts'ofu ne ra nzenjua pa ya cu

¹¹ Hyanthu hangu yá ndangui ya letra dí op'ahabya co ma 'ye sehe. ¹² Nú'u to'o ri manda da thu'ts'ahu ra seña, go gue'u ne da pønga yá hmi co ya xodyo. Nu'ú da nehma gue da thu'ts'ahu ra seña pa njabu hinda t'utsa'u. Ngue'a 'bu da mañ'u gue ga mpøhøhu nsøtho 'bu ga camfrihu gue ra Zidada Jesu bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihu, nu'bú da t'utsa'u. ¹³ Pe nixi gue'u, masque thu'tsua ra seña ja yá ndo'yo, pe hingui ø't'a gatho nú'u ma'ra ya hmanda manga ja ra ndaxjua ley. Pe nu'ú da nehma gue ne'ahu da thu'ts'a'ihu ra seña pa njabu da johya'u ngue'a ya gui 'yøthu

ngu øt'ɥ. ¹⁴ Pe nugui ga johya nsøctho ngue'a ma Zidadahɥ ra Jesucristo bi du ja ra pont'i pa bi pøhøguihɥ, hingue ga johya de ma'ra ya t'øt'e. Nu mi du'a ja ra pont'i, ja ra uenda nequi dá tuga, y nubyá ya stá tsopɥ gatho ya t'øt'e de ra ximhai, y pa guequiabya ya hinte ri muui nuya t'øt'e'ɥ. ¹⁵ Nújɥ dí camfrihɥ ra Zidada Jesucristo, hinte ri muui 'bɥ xa thuscaguihɥ ra seña o hina. Numa 'ra'yo 'mɥihɥbya hɥ, go gue'a ri muui. ¹⁶ Y nú'ahɥ guí camfrihɥ nehe ngu núna dí ma, Ajuá da hñup'a ri mɥihɥ ne da me'ts'ahɥ ra huecate. Y nújɥ dí camfrihɥ go guecjɥ majuani rá hniniguihɥ Ajuá.

¹⁷ Pa rí 'ñepɥ hindí ne to da tsøtca ma mɥi, ngue'a nugui dí hɥ ja ma ndo'yo ya seña de ya mfei bi t'aqui ngue'a dí pepabi ra Zidada Jesu.

¹⁸ Ma Zidadahɥ ra Jesucristo da max'a'ihɥ, zi cuhɥ. Njabɥ gue'a.

RA EFESIO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRĪ ME EFESO

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Efeso

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Aju_a go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Dí op'ah_u nú'ah_u zi cuh_u guí 'buh_uab_u Efeso guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne yá meti'ih_u Aju_a. ² Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'ah_u ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñentho.

Aju_a xa japi nú'u to'o xa gamfri ra Zidada Jesucristo

³ Ga xocambenih_u Aju_a ma Dadah_u nú'a to rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngue'a nu'á xa 'racj_u gatho nú'u ya japi ja pa guecj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ja ra uenda ya dí 'buh_u con gue'a nuni mahets'i. ⁴ Ante da hyoca nuna ra ximhai, nu'á ya xqui huanchah_u pa ga 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, pa njab_u strá nt'axiguih_u ne hingra p'e'tsh_u ni 'nara ts'oqui ja rá thandi'a. ⁵ Ante da hyoca ra ximhai, nu'á ya xqui hñuxcah_u po rá dang_u hm_uate pa bi jab_uatsiguih_u'a. Hangu_e bá p_uehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi njab_u ngu nú'a xqui hñuxcah_u. Gue'a rá paha'a, hangu_e bi beni njab_u da 'yot'e. ⁶ Nú'á po rá hñoja'i bá p_uencah_u rá hm_uaca T'_u pa bi jab_uatsiguih_u, pa njab_u nuj_u xi ga e'tsuah_u rá nsu po nú'a ra hñoja'i p_uescaguih_u. ⁷ Ngu_e'a po rá hñoja'i bá p_uehna rá hm_uaca T'_u pa bi manga rá ji ja ra pont'i, y njab_u bi gutca ma thaih_u'a, ne bi p_ungah_u gatho ma ts'oquih_u ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. ⁸ Nehe ngue'a ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u hangu_e bi 'racj_u ndunthi ra mfeni ne ra mfadi,

⁹ pa bi za dá pah_u nú'a himi fadi ma'met'o nú'a xqui beni da 'yot'e'a de rá paha sehe. Y go bi hñuxa ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa go da 'yot'e gatho ngu nú'a xqui beni maya'b_u. ¹⁰ Nú'á go gue'a ma da nda de gatho nú'u bí 'b_u mahets'i ne nú'u 'b_ucua ja ra ximhai. Go gue'a xqui beni Aju_a da 'yot'e. Y ma da njab_u nú'a ra pa'a ngu xa beni Aju_a da nja.

¹¹ Aju_a bi huanchah_u desde rá m_udi pa dyá batsiguih_u'a pa da 'racj_u gatho ngu nú'a xqui beni da 'racj_u ngue'a dí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. Gue'a xqui beni da 'yot'e Aju_a, ne nu'á ot'e ngu nú'a xa beni ne ngu nú'a ri ho'a da 'yot'e. ¹² Aju_a bi 'yot'a njab_u pa núje dyá m_udi gamfrihe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ga e'tsuahe rá nsu'a, pa njab_u ma'ra da nsunda'a nehe. ¹³ Y nu'ah_u nehe ya xcá 'yot_uah_u rá noya'a nú'a xicj_u hanja da za grá mp_uoh_uh_u, ne xcá camfrih_u. Hangu_e nubyá guí 'nathoh_u nehe co ma Zidadah_u ra Jesucristo ne guí e'tsuah_u rá nsu Aju_a nehe. Ne ra M_uca Ndahi 'b_ui ja ri corasoh_u nehe, ngu nú'a xqui ñatcah_u Aju_a da 'racj_u. Y nú'á go gue'a 'nara seña gue ya yá batsiguih_u Aju_a ngue'a 'b_ui ja ma corasoh_u. ¹⁴ Nehe ngue'a ra M_uca Ndahi 'b_ui con guecj_u dí pah_u gue Aju_a ma da 'racj_u nehe gatho nú'a xa ñatcah_u da 'racj_u nu stí zixcah_u de nuna ra ts'oximhai pa ma grá 'buh_u 'nadb_u con gue'a. Gatho gue'a da 'yot'a Aju_a pa ma'na dra nsunda'a ne da t'e'tsua rá nsu.

Ra apostol Pablo apa Aju_a pa da umba ra mfadi ya gamfri

¹⁵ Nuguí stá øde gue xcá camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, nehe stá øde de nú'a ra hm_uate guí p'e'tsuah_u gatho nú'u ma'ra yá batsi Aju_a. ¹⁶ Hangu_e desde dá øde njab_u, cada dí apa Aju_a por gue'ah_u, hindí tsaya ga umbabi njam_uadi'a por gue'ah_u. ¹⁷ Aju_a ma Dadah_u go gues'e'a xá nsunda ne go gue'a bá p_uehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi 'ñut_ucaguih_u teng_u rá 'm_ui'a, dí apabi gue da

'ra'ah_u ra mfadi ne ra hoga mfeni co rá ts'edi ra Maca Ndahi, pa ma'na da za gui pah_u'a. ¹⁸ Nehe dí apabi'a da xoc'a ri mfenih_u pa gui pah_u xá hño gue dí tøm_h ga 'buh_u con gue'a ngue'a bi zoncah_u pa dyá metiguih_u'a. Nehe dí apabi pa gui pah_u tengu yá nsunda nuya hño xa ñatcah_u da 'racj_u ngue'a yá bātsiguih_u'a. ¹⁹ Nehe dí apabi'a pa gui pah_u hangu rá ndangui rá ts'edi'a. Y nura ts'edi'a gue'a faxcah_u núj_u stá camfrih_u'a. ²⁰ Y guet'a rá danga ts'edi Ajuā bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne bi japi bi nangui de hab_u xqui nt'agui. Nep_u bá umba rá hudi ja rá 'ñei'a nuni mahets'i. ²¹ Nehe bi hñuts'i'a pa da nda de gatho ya nda, ne de gatho nú'a to'o hā ra ts'utbi ne ra ts'edi ne ra hmanda nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Nehe bi umba 'nara nsu nú'a xi ra dangui de gatho ma'ra ya nsu nú'a ja ne nú'a ma da nja. ²² Nehe bi hñuts'i pa da nda de gatho nú'a te ja ne nú'a 'bui. Nehe bi thuts'i'a pa go dra ñaxu de ra nija, y nuj_u go guecj_u rá nijaguih_u'a. ²³ Ha núj_u rá nijaguih_u'a go guecj_u rá ndo'yoguih_u nehe, hangue con guecj_u ri nxøgue rá ndo'yo'a, ne dí oh_u ja rá 'ye'a, ne o ja rá 'ye gatho nú'a te ja ne nú'a 'bui.

2

Nu'a tó'o xa gamfri, xa mpøhø po rá hñoja'i Ajuā

¹ Nu'ah_u xqui 'medih_u hmaha ma'met'o ja ya ts'oqui ne nguí øth_u ya nts'o'mui, pe Ajuā ya xa 'ra'ah_ubya 'nara 'ra'yo te. ² Nu'ah_u nguí øth_u ya ts'oqui ngue'a ngrí denbah_u rá 'mui ra ximhai, ne nguí ø'tuah_u rá paha ra nda de ya ts'ondahi nú'a ri mpefi ja yá mfeni nú'a hingui øta Ajuā. ³ Ma'met'o gathoguih_u ndí 'buh_u nehe ngu gra 'm_u, ne ndí ø'tuah_u yá ts'onc'at'i ma ndo'yoh_u, ne ndí øth_u gatho nú'a ndí benga ja ma mfenih_u xá nts'o. Hangue nuj_u hønse rá cue Ajuā ndí tøm_hba_u xa zhcj_u ngu nú'a ma da zudi nú'a hingyá gamfri. ⁴ Pe

Ajuā xi ra dangui rá nthe cate ne rá hmate pa guecaguih_u. ⁵ Hangue ngu bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, njab_u nehe bi 'racj_u ma 'ra'yo teh_u, ngue'a ya stí 'mehmah_u ja ma ts'oquih_u, ja ra uenda ya stí tuhmah_u. Hangue po rá hñoja'i Ajuā bi pøhøguih_u. ⁶ Nehe ngu bi g_ux_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de hab_u xqui nt'agui, njab_u nehe bi g_ux_ucah_u, ne ja ra uenda ya dí hudih_u co ma zi Hmuh_u nuni mahets'i, ngue'a ya dí 'nathoh_u con gue'a. ⁷ Bi 'yøtcah_u njab_u pa nuya pa bra 'ñep_u ma da fadi tengu rá ndangui rá hñoja'i bi mescah_u, ne tengu ra hño bi 'yøtcah_u ngue'a bá pehna ma zi Hmuh_u ra Jesucristo pa bi pøhøguih_u. ⁸ Ajuā po rá hñoja'i bi pøhøguih_u ngue'a dá camfrih_u, y hingue de guecs_u, nu Ajuā go gues_u bi 'yøt'a gatho pa bi pøhøguih_u. ⁹ Hinto xa mpøhø po 'nara hoga 'befi xa 'yøt'e, pa njab_u hinda za to da 'ñets'i. ¹⁰ Ajuā go gue'a bi hogaguih_u ma'ra'yo ngue'a ya dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Y bi hogaguih_u ma'ra'yo pa da za ga øth_u gatho nú'a xá hño ngu nú'a xqui beni Ajuā maya'b_u ga øth_u.

Nú'a ya xodyo ne nú'a hingyá xodyo ya bi mádi po ra Zidada Jesucristo

¹¹ Hangue por gue'a nú'ah_u hingyá xodyoh_u oguí pumfrih_u gue desde maya'b_u gatho nú'a ya ja'i himyá xodyo mi 'bui yab_u de Ajuā, ne nixi himi pe'tsa ra seña ja yá ndo'yo ngu pe'tsa ya xodyo. Hangue nuya xodyo xi bi øtsa'ih_u ne bi hñump'ah_u gue gyá ja'ih_u dega 'ñaseña, masque nura seña'a go 'nara ja'itho nú'a to øt'e. ¹² Ma'met'o nguí 'buh_u yab_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne nguí 'buh_u 'namb_u de ya me Israel nú'a to'o ya xodyo. Nu'ah_u himri 'ñep'ahmah_u nú'a ra cohi bi 'yøt'a Ajuā co ya me Israel, nixi hingo mri metih_u nú'a xqui hñā'tuabi'uh_u. Nixi te nguí tøm_hmah_u ngu nú'a guí tøm_hba_u, ne nixi nguí pahmah_u Ajuā. ¹³ Ma'met'o nu'ah_u nguí 'buh_u yab_u de Ajuā, pe nubya

ya gá jonih_u con gue'a_u ngue'a_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi manga rá ji po rá ngue'ah_u ne ya guí 'nathoh_u con gue'a_u. ¹⁴ Núje dyá xodyohe ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u, po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi huata nú'a_u ra nthahui dega nt'utsate xqui 'uegah_u. Y bi 'yøt'e pa dá 'nada ra hninih_u ne pa dá mádi_u. ¹⁵ Nu mi du ja ra pont'i'a_u, gue'b_u bi huata nú'a_u ra nt'utsate, ngue'a_u gue'b_u bi hñacua rá ts'edi ra ndaxjua ley con gatho yá hmanda ne yá nzai. Hangue de nú'u yoho ya hnini, nú'a_u bi hyoca 'nada ra hnini ngue'a_u ya bi 'natho con gue'a_u. Hangue ya bi za bi mádi'u. ¹⁶ Nu mi du ja ra pont'i'a_u, gue'b_u bi huata nú'a_u ra nt'utsate mi pe'tsa nú'u yoho ya hnini'u. Hangue nubyá bi za bi mádi'u ne bi za bi mádi'u nehe co Ajuá, ngue'a_u ya bi 'nada ra ndo'yo'u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ Hangue numa zi Hmuh_u ra Jesucristo bi 'ñehe pa bi zocaguih_u ne bi xicj_u gue ya bi za dá mádi_u co Ajuá, nú'ah_u nguí 'b_uh_u yab_u de gue'a_u ne núje dyá xodyohe ndí 'b_uhe guetb_u de gue'a_u. ¹⁸ Y nubyá ngue'a_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi du por guec_u, gathoguih_u ngu ya xodyo ngu nú'u hingyá xodyo da za ga jonih_u co Ajuá ma Dadah_u co rá ts'edi ra Māca Ndahi nú'a_u xa t'acj_u mahyεgui. ¹⁹ Hangue por gue'a_u nu'ah_u ya hingui 'na'ñoh_u nixi gyá nzøhøh_u, ngue'a_u nubyá ya gyá menguh_u de ja rá hnini Ajuá nehe, ne yá bātsi'ih_u nehe'a_u ngu gatho ma'ra ya gamfri. ²⁰ Y mahyεgui ya dí 'b_uh_u ja rá nijā Ajuá. Nurá nijā Ajuá nja ngu 'nara ngu thoqui. Numa zi Hmuh_u ra Jesucristo nja ngu ra mudi do xa 'bεgui pa bi thoqui ra nijā, y núje dyá apostolhe ne nú'u ma'ra yá 'mεhni Ajuá go guecje dí njahe ngu dyá mudi jadohe, ha nu'ah_u guí njah_u ngu ya do ri he'tsa nú'a_u ra jado. ²¹ Y ngu 'nara ngu rí bōts'e mahyεgui yá jado, y nura mudi do go gue'a_u ri ndude gatho rá hñ_u ra ngu, njab_u necj_u rá nijaguih_u Ajuá 'yo grá nteh_u. Ne dí 'yoh_u co 'nada ra mfeni co ma zi

Hmuh_u ra Jesucristo, y nú'a_u go gue'a_u ri 'racj_u ra ts'edi pa núj_u rá nijaguih_u Ajuá ga 'b_uh_u strá nt'axi. ²² Ngu'ah_u nguje dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne go grá 'yo grá nteh_u mahyεgui con gatho ma'ra ya gamfri pa drá māca nijaguih_u Ajuá hab_u da za da 'm_ui rá Māca Ndahi Ajuá.

3

Ra apostol Pablo bi thuts'i pa da xipa rá noya Ajuá nú'u to'o himyá xodyo

¹ Hangue ringue'a_u dí apabi Ajuá por gue'ah_u, núgui drá Pablo dí jot'ua fadi ngue'a_u dí pe'pabi ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne ngue'a_u dí zo'ah_u de gue'a_u, nú'ah_u hingyá xodyoh_u. ² Pøde ya guí padih_u gue Ajuá po rá hñoja'i xa 'bεpcagui pa ga xi'ah_u de rá māca noya'a_u. ³ Nú'a_u go guesε'a_u bi xicagui pa go dá padi nú'a_u mi beni'a_u, y nú'a_u bi xicagui himi faditho. Y go gue'a_u ya stá op'ah_u masque co 'na yoho ya noya ja nuna cartana. ⁴ Y nu xcri hñe'th_u, ma da zo ri mfenih_u gue Ajuá go bi xicagui nú'a_u mi beni go da 'yøt'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ⁵ Y nú'a_u bi xicagui hinto xqui badi ma'met'o. Pe nubyá hā, po rá Māca Ndahi Ajuá stá pahe nú'a_u mi beni'a_u, núje dyá 'mεhnihe de gue'a_u ne dí mamfe rá noya'a_u. ⁶ Ne guehna nú'a_u bi xicagui Ajuá gue nú'u hingyá xodyo ya da za da mbātsi de Ajuá nehe, mahyεgui ngu ya xodyo. Hangue núje dyá xodyohe ne nú'ah_u hingyá xodyoh_u ya dí 'nada ra ndo'yoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ne gathoguih_u go ma metih_u nú'u yá hñā'ti Ajuá ngue'a_u dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dí camfrih_u ra māca noya. ⁷ Y nú'a_u ra māca noya'a_u go xa hñuxcagui Ajuá pa ga xi'ah_u'a. Gue'a_u ra māca 'bεfi bi 'racagui Ajuá po rá hñoja'i co rá dānga ts'edi. ⁸ Pa guequi dí beni gue hinte drí muui de gatho ma'ra ya cu. Pe Ajuá po rá hñoja'i bi 'racagui nuna ra hoga 'bεfi pa ga xi'ah_u nú'ah_u hingyá xodyoh_u de gatho ya dānga japi nú'u drí t'acj_u

ngue'a dí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Xi ndunthi'_u, ne hinda za ga pah_u hangu yá ndunthi'_u. ⁹ Y Ajuá xa 'bɛpcagui ga xipabi gatho ya ja'i nú'a xqui beni maya'b_u ne hinxqui 'ñuditho. Nehe go guet'a Ajuá bi hyoca gatho nú'a te ja ne gatho nú' b_u. ¹⁰ Nú'a mi beni Ajuá hinxqui 'ñudi maya'b_u, pe nubya há, ya xa 'ñutcaguih_u nú'j_u rá nijaguih_u'a. Y po rá nguecj_u, asta nuya εnxε nú' b_u bí há ra ts'edi nuni mahets'i ya padi nehe'_u nú'a xqui beni Ajuá. ¹¹ Ngu nú'a xqui beni Ajuá maya'b_u gue'a bi nja, y numa zi Hmuh_u ra Jesucristo xqui thuts'i pa go gue'a da 'ñehe da 'yøt'a nú'a xqui beni Ajuá. ¹² Nú'j_u dí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hangue dí pɛ'tsh_u ra nsɛqui ga ñah_u co Ajuá nsí ra ntsu ni ra ntsa ngue'a dí camfrih_u'a. ¹³ Hangue oguí tu ri muih_u ngue'a dí tho ya ts'othogui por gue'ah_u. Nu'a gui 'yøth_u, johyah_u, ngue'a nú'a dí thogui go 'nara hño pa gue'ah_u.

Rá hm̄ate ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁴ Hangue ringue'a drí ndandiñahmu ja rá thandi Ajuá ma Dadah_u nú'a to'o rá Dada ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁵ Go guet'a rá Dada nehe gatho nú' to'o camfri ne 'bucuoatho ja ra ximhai ne nú' ya bí 'b_u nuni mahets'i. ¹⁶ Go gue'a ma Dadah_u nú'a to'o xi ja ndunthi yá japi pa da 'racj_u, dí apabi da 'ra'ah_u ndunthi ra ts'edi po rá M̄aca Ndahi'a. ¹⁷ Nehe dí apabi gue da zedi ri jamfrih_u pa da 'm̄ai xá hño ri corasoh_u ngue'a ja guehni 'b_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne pa gui 'b_u xá hño ja rá hm̄ate Ajuá, nja ngu ya 'yuz_u ri cuna mbo ra hai. ¹⁸ Nehe dí apabi Ajuá pa da za gui pah_u xá hño hangu rá ndangui ne rá nsunda rá hm̄ate ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ngu dí apabi da badi nehe gatho ma'ra ya gamfri. ¹⁹ Dí apabi pa gui patuah_u rá hm̄ate'a, masque nurá hm̄ate ma'na ra dangui que ma mfenih_u. Nehe dí apabi Ajuá gue xi da 'yoda ri mfenih_u'a, pa njab_u da za

gui hñañh_u gatho nú'a ne da 'ra'ah_u'a, ne gui 'b_u ngu gra 'mai'a.

²⁰ Nubyá drá nsunda Ajuá nú'a to'o há ra ts'edi pa ma'na xi da 'yøt'a ndunthi de gatho nú'a dí aph_u ne nú'a dí beñh_u ngue'a nu'á xi ja rá ts'edi, y nurá ts'edi'a ri m̄p̄efi ja ma corasoh_u. ²¹ ¡Nú'j_u rá nijaguih_u Ajuá ne drí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nzantho ga nsundah_u Ajuá desde nubya y pa nzantho! Njab_u gue'a.

4

Dí 'nathoh_u po ra M̄aca Ndahi

¹ Nguí dí jot'ua fadi po rá noya ma zi Hmuh_u, hangue hñuxh_u nt'øde xá hño núna dí xi'ah_u. Dí bante'ih_u gue gui 'yoh_u xá hño ngu rí 'ñehe ngue'a Ajuá xa zohn'ah_u pa dyá batsi'ih_u'a. ² Ogrí 'ñets'ih_u. M̄p̄ɛ'tsuh_u ra t'equ'e'i 'na ngu ma'na, ne ntsetuah_u 'na ngu ma'na, ne m̄adih_u 'na ngu ma'na. ³ Nu'ah_u guí 'nathoh_u ngue'a ra M̄aca Ndahi 'b_u ja ri corasoh_u, hangue 'yøth_u ra ts'edi pa gui pɛ'tsh_u 'nada ra mfeni ne gui 'b_u co ra hoga'm̄ai. ⁴ Nujá dí 'nada ra ndo'yoh_u co ma zi Hmuh_u. 'Nada ra M̄aca Ndahi 'b_u ja ma corasoh_u. Ajuá xa zoncah_u pa ga pɛ'tsh_u 'nada ra nthø'mate. ⁵ 'Nada ma zi Hmuh_u dí xøcambenih_u. 'Nada ra jamfri dí pɛ'tsh_u. 'Nada ra sistehe stá hñh_u. ⁶ 'Nat'a Ajuá 'b_u, ne go gue'a ma Dadah_u ne ra Dada de gatho nú' ma'ra to'o camfri'a. Y nú' go gue'a ri manda de gatho, ne go gue'a 'b_u con guecj_u, ne 'b_u ja ma corasoh_u cada 'na de guecj_u.

⁷ Cada 'na de guecj_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo xa 'racj_u 'nara 'bɛfi pa ga pɛh_u y nehe bi 'racj_u ra m̄fadi ne ra ts'edi pa ga pɛh_u nú'a ra 'bɛfi xa 'racj_u. ⁸ Hangue bi nja ngu nú'a m̄anga ja ra M̄aca T'of_u hab_u ena: Ma zi Hmuh_u bi ntate de nú'a to'o xqui ntatehma, nep_u bi yopa mengui pa mahets'i, ne de guehni bá p̄empa ra ts'edi ya ja'i pa bi umba yá 'bɛfi cada 'na.

9 ¿Te rí bõni da 'ñena nú'a ra noya ena gue ma zi Hmuhú "bi yopa mengui pa mahets'i"? Ne da 'ñena gue nu'á mbi 'bú mahets'i nepú bá cai pa guecua ja ra ximhai. 10 Y nú'a bá cai pa guecua ja ra ximhai, go guet'a bi yopa menga mahets'i pa da manda gatho nú'a te ja ne nú'ú 'bui. 11 Nú'á bi 'racjú ma 'bēfihú ne bi 'racjú ra mfadi ne ra ts'edi pa ga mpēhú ja rá 'bēfi'a. Bi hñuxcaguihú 'ra dega apostol, ma'ra pa da mamba rá noya Ajuá, ma'ra pa da zofa ya ja'i, ma'ra pa da ma'yo ja ya nija, y nu ma'ra pa da nxahate ja ya nija. 12 Hangué numa zi Hmuhú njabú bi hñuxa nú'ú ya mēfi'ú co 'rama'na'ño yá 'bēfi bi umbi pa da maxa gatho ma'ra ya cu, pa njabú nehe nú'ú ma'ra ya cu da mēfi nú'a ra 'bēfi xa t'umbi. Nú'á bi 'yõt'a njabú pa ma'na da te rá nija. 13 Hangué njabú drí mfaxhú 'na ngu ma'na, asta hinga camfrihú xá hño co 'nada ra mfeni, ne asta hinga pahú xá hño ma zi Hmuhú ra Jesucristo rá T'ú Ajuá, ne asta hinga 'buhú xá hño ngu gra 'mú'a. 14 Ya hinga njahú ngu ya bātsi rí maua rí mani pa go ga tēnhú ma'ra ya nt'utuate nú'ú xa bense ya ja'i ja yá ts'omfeni ne utcaguihú 'ñena xi majuaní nú'a udi pa da hyacjhmahú. 15 Nu'a mahyoni ga øthú, ga sigui ga tēnhú nú'a xi majuaní co ndunthi ra hmāte, pa njabú ma'na ga 'buhú xá hño ngu gra 'mú ma zi Hmuhú ra Jesucristo nú'a to ra ñaxu de ra nija. 16 Nura nija nja ngu rá ndo'yo 'nara ja'i ri mēfi mahyēgui. Numa zi Hmuhú ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de gatho, ne go gue'a 'racjú ra ts'edi pa ga pēhú nú'a ra 'bēfi xa 'racjú'a. Ha nujá drí mēfihú mahyēgui ne drí mfaxhú 'na ngu ma'na ne drí mádi hú 'na ngu ma'na. Hangué njabú ma'na rí te rá nija Ajuá.

Ga 'buhú 'nara 'ra'yo 'mú ngue'a dī camfrihú ra Zidada Jesucristo

17 Dí 'bēp'ahú de rá thuhu ma Zidadahú, ne dí xi'ahú gue oguí 'yohú ngu gra 'ño nú'ú hingyá gamfri, ngue'a gatho nú'a bengaja yá mfeni'ú

hinte ri muui, 18 ne xa zo ra 'bēxuui ja yá mfeni. Nu'ú hinxa ne xa badi nú'a majuaní ngue'a xi xá me yá coraso, hangué hingui pē'tsa ra 'ra'yo te ngu nú'a ri 'racjú Ajuá. 19 Ni ts'ú otho yá tsa, hangué xi xa 'ñent'a ja ya ts'oqui pa da 'yõt'a gatho nú'a go da ne'ú con gatho yá paha. 20 Pe numa Zidadahú ra Jesucristo hinxa 'ñu't'ahú gui 'yøthú njabú. 21 Ngue'a xcá 'yøhú de gue'a ne xa t'u't'ahú nú'a majuaní ngu nú'a bi 'ñudi'a. 22 Hangué por gue'a 'uehú de nú'a ri ndaxjua 'múihú guí pē'tshú, ngue'a xi xá nts'o nú'a ra 'mú'a, ngue'a nuri ts'omfenihú go gue'ú ha'ahú pa gui nts'ocjú. 23 Ne 'buhú co 'nara 'ra'yo mfeni xá nt'axi. 24 Nehe 'buhú 'nara 'ra'yo 'mú, ngue'a Ajuá ya bi yopa hyoc'ahú ma'ra'yo pa gui 'buhú ngu gra 'mú'a, pa njabú xi majuaní da za gui 'yohú xá hño co 'nara mfeni strá nt'axi.

25 Hangué por gue'a hyehubú ya nc'uamba, mañhú nú'a majuaní 'na ngu ma'na, ngue'a gathoguihú ya dí 'nada ra ndo'yohú.

26 Nu'bú gui ncuehú, oxcrí øthú 'nara ts'oqui co ra cue, ne oxcrí ncuehú ya'a, 27 pa njabú hinda dá'ahú ra ts'ondahi.

28 Nu'a tó'o ra be, ya odri mpe. Ma'na xá hño dá gú 'nara 'bēfi ne da mēfi xá hño, pa njabú da za da mats'i nú'ú to'o hingui tsapabi.

29 Pa gui ñahú, oguí ñahú co ya ts'onoya, ñahú xá hño pa da za gui nuphú yá mfeni nú'ú to'o da 'yø'ahú. 30 Ne oguí japhú da du rá mú rá Māca Ndahi Ajuá nú'a to'o 'bui ja ma corasohú, ne go gue'a 'nara seña gue ya yá bātsiguihú Ajuá, ne nu'á ri sugaguihú asta hinda zixcaguihú Ajuá pa mahets'i pa grá 'buhúni con gue'a.

31 Nu'bú te da t'ø't'a'ihú, osti tsøt'a ri múihú. 'Bú to da xax'ahú, oxqui ncuehú nixi gui má'tihú ne nixi gui ntsanihú, ne oxqui øthú ma'ra ya ts'ot'øt'e. 32 Nu'a mahyoni gui 'yøthú, gui nhyoja'ihú 'na ngu ma'na ne gui mádi hú 'na ngu ma'na, ne mpumbahú 'na ngu ma'na, ngu Ajuá xa

pun'ah_u por nú'a bi 'yøt'e ra Zidada Jesucristo.

5

Hanja rí 'ñepi da 'm_ui nú'u to'o yá batsi Ajuá

¹Yøth_u ra ts'edi gui tɛmbah_u rá 'm_ui Ajuá, ngue'a gyá hmáca batsih_u de gue'a. ²'B_uh_u co 'nara hmáte, ngu bi macaguih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne bi du por guécj_u. Bi unse rá te pa bi tho pa bi gutca ma thaih_u, y nurá du'a bi hñani Ajuá ngu 'nara 'baha nú'a y_uni xá c_uhi ne bi ho'a.

³Núju dyá gamfrih_u hinga hñuxh_u 'nara 'behñá nú'a hingo ma 'behñah_u, nixi ga øth_u ma'ra ya ts'onc'at'i de ma ndo'yoh_u, nixi ga øth_u ra nduste co ra ts'onc'at'i dí pe'tsh_u, y nixi ga beñh_u pa ga mañh_u de nuya ts'ot'øt'eya. ⁴Hinga mañh_u ya noya dega 'betsa, nixi ga 'ñant'uh_u co ya noya xá nts'o, nixi ga thøta ma neh_u te ga mañh_u, ngue'a hindí 'ñepcah_u ga øth_u njab_u. Nu'a ga øth_u, ga xøcambenih_u Ajuá. ⁵Ya guí pah_u gue nu'u tó'o xi ya 'ñeja'i hingui tsa da yut'a ja rá hmanda Ajuá ne de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nixi nú'u ma'ra to'o øt'a ma'ra yá ts'onc'at'i, ne ya nduste hingui tsa da yut'a ja rá hmanda Ajuá. Nura nduste ma'na go ri mađi ra ximhai que Ajuá. ⁶Hangué oto sta hyacj_u da 'ñenj_u gue rá c_ue Ajuá hinda zacj_u 'b_u ga øth_u nuya ts'oquiya, ngue'a majuani rá c_ue Ajuá ma da z_udi nú'u to'o hingui øte'a. ⁷Hangué hinga ntsixh_u co nú'u to'o øt'a nuya ya ts'ot'øt'e.

⁸Ma'met'o ndí 'b_uh_u ja ra 'bexuui dega ts'oqui, pe nubyá ya dí 'b_uh_u ja ra ñot'i ngue'a stá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Hangué ma ga 'yoh_u ngu rí 'ñepcah_u ngue'a ya dí 'b_uh_u ja ra ñot'i. ⁹Nu'a tó'o ya 'b_u ja ra ñot'i øt'e nú'a xá hño, ne 'yo ngu rí 'ñehe, ne m_unga nú'a majuani. ¹⁰Hangué ma ga øth_u ra ts'edi pa ga pah_u ga øth_u gatho nú'a ri ho Ajuá. ¹¹Y hinga tɛmbah_u yá 'm_ui nú'u to'o 'yo ja ra 'bexuui dega ts'oqui, ngue'a nú'a øt'e_u hinte ri

muui. Nu'a ga øth_u, ga zofoh_u pa hinda sigui da 'yøt'a njab_u. ¹²Ngue'a asta 'nara 'betsa 'b_u ga mañh_u nú'a øt'e mant'agui nú'u to'o 'b_u ja ra 'bexuui. ¹³Pe 'b_u dra yot'i co ra ñot'i nuya ts'ot'øt'e øt'e_u, nu'bú h_u, da hnequi te rá 'b_e gatho øt'e_u, ngue'a co ra ñot'i ri hnequi gatho. ¹⁴Hangué xa t'ena njaua:

Nuhu, nú'i guí ah_u,

nangui de hab_u xa t'ac'a'i hab_u xa t'agui nú'u xa du,

y ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a da yo't'a ri mfeni pa gui 'b_ui ja rá ñot'i'a.

¹⁵Beñh_u xá hño hanja grí 'b_uh_u. 'B_uh_u co ndunthi ra hoga mfadi, oguí 'b_uh_u ngu nú'a gra 'm_u nú'u hinte yá fadi. ¹⁶Ogú 'yoh_u grí 'beta ri orah_u, nzantho 'yøth_u nú'a xá hño, ngue'a xi xá nts'o ya pa dí 'b_uh_ubya. ¹⁷Ogrí hñeguithoh_u, 'yøth_u ra ts'edi pa gui pah_u nda'a go rá paha Ajuá. ¹⁸Ogrí ntih_u, ngue'a nura nti ma'na da ja'ah_u gui 'yøth_u ya t'øt'e xá nts'o. Nu'a gui 'yøth_u, 'yø'tuah_u rá paha ra Maça Nđahi. ¹⁹Hñu'mba m_uih_u 'na ngu ma'na gui tuth_u ya salmo ne ya jahñá ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuah_u Ajuá ne xøcambenih_u con gatho ri m_uih_u. ²⁰Nzantho umf_u njamađi Ajuá ma Dadah_u de gatho nú'a da 'ñep'ah_u de ja rá thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo.

Ra hoga'm_ui ja yá ngu nú'u to'o xa gamfri

²¹Ñøtuah_u 'na ngu ma'na co rá ntsu Ajuá.

²²Nu'ah_u 'behñah_u medinthatih_u, 'yøta ri dameh_u, y ja ra uenda go guí øth_u ra Zidada Jesucristo. ²³Ngue'a nura 'ñøhø go gue'a ra ñaxu de rá 'behñá, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo go gue'a ra ñaxu de ra nija, ngue'a go gue'a xa pøhø ra nija, y nura nija go gue'a rá ndo'yo'a. ²⁴Nja ngu ra nija øta ma Zidadah_u ra Jesucristo, njab_u nehe mahyoni gui njah_u 'behñah_u, gui 'yøta ri dameh_u de gatho nú'a da xi'ah_u.

25 Y nu'ah_u 'ñøhøh_u medinthatih_u, mađi ri 'behñah_u, nja ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri maçaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, ne bi unse rá te pa bi za bi pøhøguih_u. 26 Bi du pa bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u. Bi xuga ma corasoh_u co ra dehe, y nura dehe'a go gue'a rá noya'a. 27 Nu'á bi xuga ma corasoh_u pa drá nijaguih_u'a strá nt'axi. Bi 'uegaguih_u de ma ts'oquih_u ne de gatho ma nts'o'maih_u, pa nu sta 'ñehe da zixcaguih_u pa grá 'buh_u con gue'a, ya hinga tuh_u ni 'nara ts'oqui ngue'a ya strá nt'axiguih_u. 28 Nja ngu ma Zidadah_u ri maçaguih_u núj_u rá ndo'yoguih_u'a, njab_u nehe nu'ah_u 'ñøhøh_u rí 'ñepi gui mađi ne gui su ri 'behñah_u ngu grí suse ri ndo'yoh_u. Nu'a tó'o ri su rá 'behñ_a, gue'a ngu ri suse rá ndo'yo. 29 Hinhya'm_u to'o ri utsase rá ndo'yo. Cada 'na ri su rá ndo'yo ne ri umbabi te da zi, ngu ma Zidadah_u ra Jesucristo ri sugaguih_u núj_u rá nijaguih_u'a, 30 ngue'a go guecj_u rá ndo'yoguih_u'a, ne cada 'na de guecj_u go dyá xenih_u de rá ndo'yo'a. 31 Hangue ja ra Maça T'ofona gue ra 'ñøhø da zogui rá dada ne rá nanā pa go da 'mahui rá 'behñ_a y de ri yoho'uh_u ya da 'natho. 32 Nuna nt'utuatenā xi ra dangui, ne ma de ra Zidada Jesucristo ne de rá nija'a. 33 Hangue nu'ah_u suh_u ri 'behñah_u ngu grí suse ri ndo'yoh_u. Y nu'ah_u 'behñah_u, umfu ra t'equ'ei ri dameh_u.

6

1 Nu'ah_u batsih_u, 'yøta ri dadah_u ne ri nanah_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada y gue'a rí 'ñepi gui 'yøth_u. 2 'Yøth_u ngu mąnga ja rá noya Ajuā hab_u ena: “Umba ra t'equ'ei ri dada ne ri nanā ne gui su.” Nuna guehna ra mađi hmanda ri 'ñoui 'nara hñ_a'ti. 3 Y nura hñ_a'ti'a go gue'a nú'a “gui 'b_u co 'nara johya, ne gui 'b_u ndunthi ya jeya nuua ja ra ximhai.”

4 Ha nu'ah_u dadah_u ne nanah_u, oxqui japh_u da ncuε ri batsih_u; zofoh_u co ya hoga ts'ofa, ne 'ñutuah_u rá noya ma Zidadah_u.

5 Nu'ah_u 'begoh_u, 'yøta ri hmuh_u de nuua ja ra ximhai co ndunthi ra ntsu, ne co ndunthi ra t'equ'ei, ne con gatho ri mah_u. 'Yøth_u ra uenda gue go guí peph_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 6 Mpeh_u xá hño, pe hingue hønse ra ora hant'a ri hmuh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'uh_u. 'Yøth_u ngu rá paha Ajuā con gatho ri mah_u, ne pepabih_u ri hmuh_u ngu rí 'ñepi gui 'yøth_u ngue'a gyá 'begoh_u nehe de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 7 'Yø'tuah_u xá hño yá 'befi ri hmuh_u co 'nara hoga paha. 'Yøth_u ra uenda gue go guí peph_u ma Zidadah_u, hingo guí peph_u 'nara ja'i. 8 Beñh_u gue ma Zidadah_u ma da 'racj_u ma thahah_u ngu nú'a stá øth_u, ngu ra 'bego ngu nú'a hingrá 'bego.

9 Nehe nu'ah_u hmuh_u, suh_u xá hño ri 'begoh_u. Ogrí pidih_u'uh_u. Beñh_u gue ngu'uh_u ne ngu'ah_u bí 'b_u 'nari Hmuh_u nuni mahets'i nú'a to'o hingui huahna ya ja'i.

Ga hñeh_u co nú'a ra he xa 'racj_u Ajuā ngu ri hñe 'nara soldado

10 Nubyá zi cuh_u, zedih_u co nú'a ra ts'edi xa 'ra'ah_u ma Zidadah_u. 11 Ngu ri hñe 'nara soldado pa da ma ja ra tuhni, njab_u nehe ma ga heh_u ra he nú'a xa 'racaguih_u Ajuā, pa hinda za da dacj_u ra ts'ondahi co yá nthate. 12 Ngue'a numa ncontrah_u hingo 'nama mija'ih_u. Nujú drí ntunh_u co ya ts'ondahi nú'uh_u ri nhyaxa mañ_a ja ra ndahi, ne co nú'uh_u ya nda de ya ts'ondahi nú'uh_u ri manda ja ra 'bexuui jaua ja ra ximhai. 13 Hangue ngu ri hñe 'nara soldado, ga hñeh_u njab_u nehe co nú'a ra he xa 'racj_u Ajuā, pa njab_u nura ora da ne da hyacj_u ra ts'ondahi hinda za da dacj_u, nujú go ma ga taph_u'a ne ga 'buh_u ngu nzantho, ne hinda za te da 'yøtcah_u. 14 Hangue ma ga zedih_u. Nja ngu 'nara soldado ri ngat'a rá ngat'i pa da nja rá ts'edi ora 'yo ja ra tuhni, njab_u nehe ga camfrih_u nú'a majuani pa da za ga zedih_u. Ne ngu ri su rá coraso co nú'a ra nthahui hā ja rá tiñ_a, njab_u nehe ga nsuh_u pa ga 'yoh_u xá hño pa

hinte ga thohu. ¹⁵ Ngu ri su yá ua 'nara soldado pa da za da 'ño xá hño ja ra tuhni, njabu necju ma ga hñocju pa da za ga maha haburaza ga mañhu ra maca noya nú'a udi ra hoga'mai. ¹⁶ Nehe ngu 'nara soldado ri hña rá nthacui ja rá 'ye pa da ntaqui, necju mahyoni ga pe'tshu ra jamfri pa ga ntacju de yá nthate ra ts'ondahi. ¹⁷ Ne ngu ri su rá ñaxu 'nara soldado co ra fui dega bōja pa hinte da ja, njabu nehe da za ga ntacju ngue'a dí pahue ma zi Hmuhu ra Jesucristo ya xa pøhøguihu. Nehe nja ngu 'nara soldado dri hña rá mahuai, ma xi ga pātuahu xá hño rá noya Ajuā pa ga mañhu, go gue'a ra mahuai ri 'racju ra Maca Ndahi. ¹⁸ Ne de gatho núna di øthu, nzantho ga aphu Ajuā. Ga aphu co rá ts'edi ra Maca Ndahi pa da maxcahu de gatho nú'a da 'ñehe, ne nzantho ga ndø'mhu ne hinga tsayahu ga aphu Ajuā, ne ga aphu por gatho ma'ra ya gamfri nehe. ¹⁹ Nehe 'yaphu Ajuā por guequi, pa nu xcrá ña, ga ña nsi ra ntsu ni ra ntsa, ne go gue'a da 'raca ya noya pa ga mamba rá noya'a ngu nú'a xa 'ñutcagui, nú'a hinxqui fadi. ²⁰ Nugui rá 'mehnigui Ajuā pa ga mamba nuna rá maca noya'a, masque núbya dí ofadi pe dí mamba rá noya. Hangué 'yaphu Ajuā pa ga mamba rá noya'a ngu ri 'ñepqui ga mā nsinque ra ntsu.

Hmuhu ra Jesucristo co 'nara hmate nú'a hinhya'mu da uadi. Njabu gue'a.

Ya nzenjua pēhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Pa gui pahue de ma 'bēfi ne te gra 'bui de guecua, nuni ra cu Tiquico go guehni ma da xi'ahu gatho. Nuni ma zi cuhu go guehni 'nará hoga mēfi ma Zidadahu. ²² Dí pēhn'ahubhu pa da xi'ahu te gra 'būheua ne pa da hñup'a ri muihu.

²³ Ajuā ma Dadahu ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da jap'ahu ne gatho ma'ra ya cu pa gui 'būhu te rá 'ñentho, ne da max'ahu pa gui mpe'tsua hmatehu 'na ngu ma'na ne pa gui pe'tshu ndunthi ra jamfri. ²⁴ Ajuā da japabi gatho nú'u to'o ri mādi ma zi

RA FILIPENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRI ME FILIPO

Ra apostol Nsan Pablo mi ofadi bi yopabi ya gamfri me Filipo

¹ Nuga drá Pablo ne ra cu Timu, yá 'begoguihe ma zi Hmuh ra Jesucristo, dí op'a'ihe nuna carta gatho'ih_u zi cuh_u guí 'buh_u ja ra hnini Filipo, ne guí camfrih_u ma zi Hmuh ra Jesucristo, ne gatho'ih_u gyá ndah_u de ra nija ne nú'ah_u gyá masteh_u. ² Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá 'ñentho.

Ra apostol Nsan Pablo apabi Ajuá po ya gamfri

³ Ora dí beni de gue'ah_u dí umba njamadi Ajuá por gue'ah_u. ⁴ Y ora dí apabi Ajuá, dí apabi co ndunthi ra johya pa cada 'na de gue'ah_u, ⁵ ngue'a desde gá camfrih_u rá maça noya Ajuá asta nubya, xcá faxcah_u pa xa ntunga nura maça noya'a. ⁶ Nuga dí camfri gue nu Ajuá to'o xa mudi xa pa't'a ri 'muh_u, ma da sigui da 'yot'a njab_u pa sta yopa penga ma Zidadah_u ra Jesucristo ya gri 'buh_u xá hño ja rá thandi'a. ⁷ Y xá hño nú'a stá beni de gue'ah_u, ngue'a xi dí pe'ts'ah_u ndunthi ra hmäte, y ngue'a xi guí faxcah_u co nú'a ra 'befi xa 'racagui Ajuá pa dí ñanga ra maça noya ne pa dí ma gue go gue'a majuani, masque dí ofadi o dí 'bai ja yá thandi ya nda. ⁸ Ajuá padi xá hño gue nuga nts'edi dí beñ'ah_u co nuna hoga hmäte xa 'racj_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. ⁹ Dí apabi Ajuá pa ma'na da zi'ta ri hmäteh_u, ne ma'na guí pe'tsh_u ra hoga mfadi pa guí pah_u ma'na xá hño nda'a gue'a ri ho Ajuá. ¹⁰ Njab_u da za guí pah_u guí huanh_u nzantho nú'a xá hño, ne guí pe'tsh_u 'nara te strá nt'axi, y njab_u hinto da za te da ma de gue'ah_u nu

stí yopa menga ma Zidadah_u ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. ¹¹ Njab_u dí tøm_i gue ra Zidada Jesucristo da 'yot'e pa da hneca ya hoga 'befi ja ri teh_u. Y nú'a ra hoga 'befi da hnequi ja gue'ah_u go gue'a ngu 'nara hoga sofo pa rá nsunda Ajuá, pa njab_u ma'na da t'e'tsua rá nsu'a.

De ga 'bucua, nzantho ga ot'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo

¹² Ma zi cu'ih_u dí ne guí pah_u xá hño gue gatho nú'a xa t'otcagui gue'a ma'na xa umba ra ts'edi ra maça noya. ¹³ Hangué gatho nuya soldado 'bucua hab_u ja ra ts'utbi, ne gatho ma'ra ya ja'i, padi gue nuga xa jocagui fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Y hangué por guehna ndunthi ya cu ma'na xa gu ra ts'edi pa xa mambabi rá noya Ajuá nsinque ra ntsu, ne ma'na xa nja yá jamfri ja ra Zidada.

¹⁵ Nuga dí padi xá hño gue 'ra de gue'u ña de ra Zidada Jesucristo ngue'a ri hyøca nú'a dí pefi, ngue'a nu'ú ne go da uadi nú'a da mañ'u. Pe nú'u ma'ra ha, mambabi rá noya Ajuá co yá mfeni xá nt'axi. ¹⁶ Pe nu'u tó'o ri hyøca nú'a dí pefi, mamba rá noya ra Zidada Jesucristo pa yá hñose'u ne pa da t'embi gue go ma'na ri mpefi'u. Nu'ú ot'a njab_u hønse pa ma'na da hyondga ra 'ñu núbya de dí oua ja ra fadi. ¹⁷ Pe nu'u ma'ra ha, mamba rá noya Ajuá co ndunthi ra hmäte ngue'a padi'u gue nuga dí 'bucua pa ga ñambabi rá maça noya Ajuá. ¹⁸ Pe hinte rí 'yot' tuabi de nú'a gra ña'u. 'Bu mañ'u con gatho yá mai o hina, pe xi drí johya ngue'a ma'na rí ntunga rá noya ra Zidada Jesucristo.

Ne ma xi ga johya ndunthi, ¹⁹ ngue'a nuga dí padi gue núna dí thogui ma ga pøni xá hño, ngue'a guí faxcah_u guí aph_u Ajuá por gueque, y nurá Maça Nda'hi ma Zidadah_u ra Jesucristo ri 'racagui ra ts'edi. ²⁰ Nuga hindí ne ga ntsa, dí ne ga ña con gatho ma jamfri, ngu xi stá nja nzantho. Ne dí ne ma'na da hnequi rá ts'edi ra Zidada Jesucristo ja ma 'mai, hinte

rí 'yø'tuabi 'b_u ga tu o ga sigui ga nte. ²¹ Ngue'a nuga 'b_u ga sigui ga 'b_ucua ja ra ximhai, gue'a pa ga øt'e nú'a go rá paha ra Zidada Jesucristo, y nu'b_u ga tu, ma grá hānga ma thāhā. ²² Pe nu'b_u ga sigui ga 'b_ucua ja ra ximhai, ga mpɛfi pa da gamfri ma'ra ya ja'i, hangue hindí pađi nda'a ga beni, ua ma'na xá hño ga sigui ga nte, o ma'na xá hño ga tu. ²³ De ri yoho hindí pađi nda'a ga beni. Nu'a dí nehma, ga ma de guecua pa ma ga 'b_u'be ra Zidada Jesucristo nuni mahets'i, ngue'a pa gueque gue'a ma'na xá hño de gatho. ²⁴ Pe dí pađi gue ma'na xá hño pa gue'ah_u ga sigui ga 'b_ucua. ²⁵ Hangue dí pađi gue ma ga sigui ga 'b_ucua con gue'ah_u pa da za ga fax'ah_u pa ma'na da nte ri jamfrih_u ne ma'na gui johyah_u. ²⁶ Hangue nu xcrí yopa hyandgaguih_u ga yopa 'b_ui con gue'ah_u, ma xi gui xøcambenih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo ngue'a ma ga 'b_ui ma'na'qui con gue'ah_u.

²⁷ 'Yøth_u ra ts'edi gui 'yoh_u xá hño ngu nú'a mānga rá noya ra Zidada Jesucristo. Y njab_u tsa ga mab_u ga c'a'ts'ah_u o hina, pe ya ga øde gue gri 'b_uh_u xá hño co 'nada ra mfeni ne gri mpɛfih_u mahyεgui co ndunthi ra ts'edi pa gui ñañh_u nú'a ra jamfri xcá hñānih_u de ra maça hoga noya. ²⁸ Ne oxquí hoph_u da pi'ah_u nú'u to'o ri ʉtsa'ih_u, ngue'a nu stí hyandi'ue hingri tsuh_u, njab_u da bađi'ue gue ma da 'mɛdi'ue, pe nu'ah_u gui paḥ_u gue co rá ts'edi Ajuā xa pøhø'ih_u. ²⁹ Ngue'a Ajuā bi hñux'ah_u hingue hønse pa gui camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, nehe pa gui thoh_u ya nt'ʉtsate po rá ngue'a, y nú'a gui thoh_u gue'a 'nara dānga hño pa gue'ah_u. ³⁰ Guí paḥ_u gue nuga ne nu'ah_u mahyεgui drí ñāmbah_u rá noya Ajuā, y ya gá paḥ_u xá hño gatho nú'a stá thogui pa dá ñāni'a, ne ya xcá øh_u te gatho dí thoguibya.

2

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i, ne 'mɛfa Ajuā bi umba 'nara nsu xi ra

dangui

¹ Nu'ah_u xa nup'a ri mfenih_u numa zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne xa hup'a ri muih_u co rá hmate'a, ne ra Maça Ndahi 'b_ui con gue'ah_u, ne xa t'a'ah_u ra hmate ne ra huecate. ² Hangue 'b_uh_u co 'nada ra mfeni ne co 'nada ra hmate, pa njab_u hā, gui hubgah_u ma mui pa ga johya. ³ Ote guí øth_u pa ri hñosch_u, nixi pa gui pønga ri hmih_u. Ne ogrí 'ñexasch_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'ñe'tsuah_u yá nsu ma'ra. ⁴ Oguí hoñh_u ra hño pa gue'asch_u, hyoñh_u pa ma'ra nehe.

⁵ Beñh_u ngu bi benga ma zi Hmuh_u ra Jesucristo himbi 'ñets'i. ⁶ Ngue'a nu'a masque go guesε'a Ajuā, pe bá tsop_u rá nsu nú'a mbi pɛ'tsa nuni mahets'i masque mri mandani'a mahyεgui co rá Dada. ⁷ Pe bá tsogui rá nsu pa bi e bi nja'i nuua ja ra ximhai, ne asta bi nja ngu 'nara 'bεgo, ne bi mɛ'tsa rá 'bai ngu rá 'bai 'nara ja'i. ⁸ Y ya de mi 'b_ucua, bi 'm_ui ngu himri 'ñepi da 'muhma, y bi 'yø'tua nú'a go rá paha rá Dada asta xi bi du, ne nurá du'a xi xmá nts'o, ngue'a bi du ja 'nara pont'i. ⁹ Hangue Ajuā bi umba 'nara nsu xi ra dangui, ne bi hñu'mba 'nará thuhu nú'a ma'na ja rá nsu de gatho ya thuhu. ¹⁰ Pa njab_u ma da ndandiñahmu ne da xøcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesu maxøgue gatho nú'u bí 'b_ui mahets'i ne nú'u 'b_ucua ja ra ximhai ne nú'u 'b_ui rí nga'ti de ra ximhai. ¹¹ Y gatho'ue ma da 'ñena gue ra Jesucristo go gue'a ma zi Hmuh_u pa ma'na dra nsunda Ajuā ra Dada.

Nu'u tó'o xa gamfri go gue'ue nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ja ra ximhai

¹² Ma zi cu'ih_u, ngu gá nhyoga'yødeh_u nu ndá 'b_ui con gue'ah_u, dí ne nehe núbya dí 'b_ui yab_u de gue'ah_u gue ma'na gui 'ramanuh_u gui nhyoga'yødeh_u. 'Yøth_u xá hño gatho nú'a rí 'ñepi gui 'yøth_u ngue'a xcá mpøhøh_u, ne nsuh_u ja rá thandi Ajuā. ¹³ Ngue'a Ajuā go gue'a ri 'ra'ah_u ra ts'edi ne ya hoga mfeni pa gui 'yøth_u nú'a xá hño, ngu nú'a ne'a.

14 Gatho nú'a gui 'yøth_u, 'yøth_u nsinque gui nønteh_u ne nsinque gui ntsanoyah_u, 15 pa hinto da z_u't'ah_u ni 'nara ts'oqui. 'B_uh_u xá hño co ri mfenih_u strá nt'axi, ngue'a yá b_utsi'ih_u Aju_a, masque guí 'b_uh_u madetho de ya ts'o'm_ui gá ja'i nú'u hinxá nt'axi yá mfeni. Nuni ja da hnečni ri hoga'm_uih_u ngue'a nu'ah_u guí njah_u ngu ya tsø ri yot'a ja ra 'b_uexuui, 16 ne guí mañh_u ra hoga noya dega te pa nzantho. Nu'b_u gui 'b_uh_u xá hño ngu núna dí xi'ah_u, ma ga johya ndunthi nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, ngue'a gue'b_u ma ga pađi gue gatho nú'a stá p_ufi hinxá ma 'm_uedi, ma da hneca ra hoga sofo nú'a stá p_ufi ja gue'ah_u. 17 Ha nu'b_u ga tu po rá ngue'ah_u, guehna ngu 'nara hñ_a'ti dí umbabi Aju_a mahy_ugui co ri jamfrih_u. Nu'b_u ga johya ngue'a dí pađi gue dí uñh_u mahy_ugui ma hñ_a'ti_u, y njab_u ga johyah_u mahy_ugui. 18 Hangue johyah_u nehe, pa ga p_u'tsh_u 'nada ra johya.

Ra Timoteo ne ra Epafrodito

19 Dí beni ga p_ump_u 'bestho ra cu Timu dua c'a'ts'ah_u 'b_u njab_u rá paha ma Zidadah_u, pa nu stua pengui'a da xicagui de gue'ah_u, pa njab_u da hñu ma m_ui, ne ga johya. 20 Ngue'a hønse ra cu Timu go gue'a 'nada ra mfeni dí p_u'tshe, ne dí tagui dí tuhe por gue'ah_u. 21 Ngue'a gatho nú'u ma'ra ya cu oda yá mfeni de yá 'b_ufi pa yá hñose'u, hingo oda yá mfeni de rá 'b_ufi ra Zidada Jesucristo. 22 Y nu'ah_u guí pa_uuah_u rá 'm_ui ra cu Timu. Nú'a xi faxcagui pa dí m_um_uba rá noya Aju_a, nja ngu 'nara t'_u faxa rá dada ja rá 'b_ufi. 23 Hangue dí beni ga p_ump_u pa dua c'a'ts'ah_u, hønse dí tø'mi ga pađi te grá ma de núna dí thoguiua. 24 Dí camfri gue co rá mfats'i Aju_a necagui ga mab_u 'bestho ga c'a'ts'ah_u.

25 Nehe dí beni gue mahyoni ga p_ump_u nehe ra cu Epafrodito, guehni 'nama hoga compa de ja ra 'b_ufi pa dí ñ_um_ubaheua rá noya Aju_a. Nuni ra cuni go guehni uá p_unh_u pa e bi maxcagui. 26 Y xa beni ndunthi de

gue'ah_u pa da mab_u, ne xi tu rá m_ui ngue'a bi bađi gue gá pah_u bi hñeni. 27 Xi maju_uni bi hñeni nts'edi asta ya mi ma xa duhma, pe Aju_a bi m_u'tsa ra huecate de guehni, y hinga hønse_u, necagui nehe, bi m_uesca ra huecate, ngue'a 'b_u xa duhma_u, nu'b_u ma'na xa du ma m_ui. 28 Hangue por gue'a xi dí ne ga p_ump_u pa gui johyah_u nu xcrí hyanth_u ma'na'qui, y necá ga johya nehe. 29 Nu xcrí hyanth_u da zømb_uni, xi da johyah_u ndunthi, ngue'a guehni 'nama cuh_u de ja rá thuhu ma Zidadah_u, ne xi da umf_u ra hm_uate, ne numahñobih_u gatho ma'ra yá 'm_uehni Aju_a di nguni. 30 Ngue'a nuní ya mi ma da du hma_u po rá 'b_ufi ra Zidada Jesucristo. Nuni himbi jamasu de ya ts'othogui, hangue e bi m_uefi 'nara 'b_ufi nú'a himbi za go gá p_ufi_u ngue'a guí 'b_uh_u yab_u de guecua.

3

'Yoh_u xá hño ngu rí 'ñepi

1 Y nubyá zi cuh_u, johyah_u ja rá thuhu ra Zidada. Pa gueque hingui tsabigui ga xi'ah_u ma'na'qui de nú'a ya stá op'ah_u, y xá hño ga ben'ah_u ngue'a go pa ri hño_u. 2 Nsuh_u de nú'u ya ts'oja'i hingui øt'e nú'a xá hño ne ri manda da thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo 'na, ngu m_uanga ra ndaxjua ley. 3 Ngue'a nujá go guecaguih_u dí p_u'tsh_u ra seña xi maju_uni ja ma corasoh_u ngue'a stá camfrih_u Aju_a ne dí nsundah_u po rá ts'edi ra Ma_uca Nda_uhi ne drí johyah_u ngue'a yá m_uetiguih_u ra Zidada Jesucristo. Hindí camfrih_u gue nú'a ra seña thu'tsua ja rá ndo'yo 'na gue por gue'a ma da mpøhø 'na. 4 Nuga da zah_u ga beni gue ma ga mpøhø co ma hoga 'b_ufi ne ma hñoja'i stá øt'e de ma ts'edi sehe, asta ma'na da za ga beni ndunthi que ma'ra ya ja'i. 5 Ngue'a rá hñato ma pa de stí 'b_ui, bi thusca nú'a ra seña ja ma ndo'yo ngue'a drá me Israel, stí 'ñehe de yá ja'i ndu ra Benjami, drá xodyo ngue'a ma dada ma na_una myá xodyo. Y nuga ndí øt'a gatho ngu nú'a m_uanga ja rá ley ya xodyo, ngue'a

ndrá fariseo. ⁶ Xi ndí øt'a gatho yá ley ya xodyo, hangue xi ndí øt'tua ra nts'o'múi nú'á ya cu xqui gamfri ra Zidada Jesucristo. Y mi jo'o to'o da 'ñena gue hinduí øt'a gatho ngu nú'á mǎnga ra ley. ⁷ Gatho nuya ya t'øt'e ndí øt'a ma'met'o, pa guecagui xi mri muui ndunthi, pe nú'bya ndá camfri ra Zidada Jesucristo, dá paði gue nú'á ndí øt'a ma'met'o hinte ri muui. ⁸ Y xi majuañi gatho ya t'øt'e nú'á ja ja ra ximhai, pa guecagui hinte ri muui'á, dí øt'a ra uenda ngu ya paxi dá føt'bu pa go dá paði ra Zidada Jesucristo. Stá tsopu gatho pa go dá paði ma zi Hmuhá ra Jesucristo, ⁹ ne pa bi za dá 'natho'be'á, y njabá dí 'búi xá hño ja rá thandi Ajuá. Y hingue ngue'á dí øt'a ngu nú'á mǎnga ra ndaxjua ley dí 'búi xá hño ja rá thandi Ajuá, nuga dí 'búi xá hño ja rá thandi'á ngue'á dí camfri ra Zidada Jesucristo. Hangue por gue'á Ajuá handgagui gue xá nt'axigui ngue'á stá camfri. ¹⁰ Nubyá nu'á dí ne, dí ne ma'na ga paði ra Zidada Jesucristo. Dí ne ga patua rá ts'edi de nú'á ra 'ra'yo te bi m'e'tsi de mi yopa nte'á de ja ya du, ne dí ne ga nja ngu bi nja'á himbi maði rá te, bi thogui ya ts'othogui ne asta bi du. ¹¹ Dí ne ga njabá masque ga tu, pa njabá ga pe'tsa 'nara 'ra'yo te nehe ngu nú'á ra te bi m'e'tsi nu mi yopa nte de ja ya du'á.

Ga øthá ra ts'edi pa ga tsøñhá asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehá

¹² Pe hindí ena gue ya xi dí 'búi xá hño ngu nú'á dí mǎ, dí paði gue drí 'bètho pa ga 'búi xi xá hño, pe nuga dí sigui dí øt'a ra ts'edi pa ga tsuði nú'á ra hoga'múi xi xá hño ngu nú'á bi ne ra Zidada Jesucristo ga tsuði nu mi zucagui ra mudi'á. ¹³ Zi cuhá, nuga hindí ena gue ya dí pe'tsa nú'á ra hoga'múi'á, pe nu'á dí ne, ga pumfri gatho nú'á ya stá øt'e, ne ga øt'a ra ts'edi ga sigui ga hongá nú'á ra hoga'múi asta hinga tsuði. ¹⁴ Ne dí øt'a ra ts'edi pa ga tsøni asta rá ñani nuna ra 'ñu drí nehi asta hinga hǎnga nú'á ra thǎhǎ xpá mescaguihú

Ajuá nuni mahets'i, nú'á xa ñatcahú da 'racjú ngue'á dí camfrihú ma zi Hmuhá ra Jesucristo.

¹⁵ Gathoguihú nú'á xa zε ma jamfrihú, mahyoni ga beñhú ngu nú'á ja juadi dá mǎ. Pe 'bú hinguí beñhú ngu dí bengá, Ajuá da 'ñu't'ahú pa gui beñhú ngu dí bengá. ¹⁶ Pe nu'á mahyoni ga øthá, ga tēñhú nú'á ya stá pahú.

¹⁷ Ma zi cu'ihú, 'yøthú ngu nú'á xcá hyanthú dí øt'e, ne hyanthú nú'á ma'ra to'o øt'e ngu nú'á dí øt'e, pa njabá gui 'yøthú ngu øt'á nehe.

¹⁸ Ngue'á ngu stá xi'ahú ndunthi ya 'mi'qui ne dí xi'ahú ma'na'qui co ndunthi ra dumúi asta taqui dí zoni, xi 'búi ndunthi nú'á ri 'ñet'a gamfri, pe co yá ts'o'bēfi ri hnequi gue ri utsabi rá du ra Zidada Jesucristo. ¹⁹ Pe nú'á ya ja'i'á hinda ma da mpont'ui rá cuε Ajuá. Nuyá ts'onc'at'i'á go gue'á ja ra uenda ngu yá zidada'á, ne ri johyatho'á da 'yøt'a ya ts'ot'øt'e nú'á ri japi da 'bε yá tsa. Nu'á oda yá mfeni ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai. ²⁰ Pe nujá oda ma mfenihú ya t'øt'e de mahets'i ngue'á ya dyá menguhú de guehni, ne dí tøm'hú nehe gue ja dí 'ñehni ma zi Pøhøtehú, y nú'á go gue'á ma Zidadahú ra Jesucristo. ²¹ Nú'á go gue'á ma da patca nuna ma 'baihú dí hǎhúbya pa da za ga 'bahú ngu rá 'bai'á xá nsunda. Nu'á ma da patca ma 'baihú co nú'á ra dǎnga ts'edi pe'tsi pa ri manda gatho ya t'øt'e de guecua ja ra ximhai ne mahets'i.

4

Johyahú nzantho ngue'á gui camfrihú ma Zidadahú

¹ Hangue por gue'á ma zi hmáca cu'ihú, xi da sigui gui 'buhú xá hño co nú'á ra jamfri xcá hñañhú de ma Zidadahú. Nu'ahú xi dí mǎ'ahú ne dí ne ga hant'ahú ma'na'qui, ngue'á por gue'ahú xi drí johya, ne po ri jamfrihú ma ga hǎnga 'nara thǎhǎ.

² Dí bantebi ra nju Evodia ne ra nju Sintique da mpumbabi pa da 'múi'á

co 'nada ra mfeni ngue'a ri 'natho'u co ra Zidada. ³ Y nú'i ma hoga mfats'i'i de ja rá 'bɛfi Ajua, dí bante'i gui faxa nú'u ya nju pa da mpumbabi, ngue'a go gue'u bi maxcagui ndunthi de ndí 'yobu ndí mǎnga ra mǎca noya co ra cu Mente ne gatho nú'u ma'ra ya cu mri mpefi con guecagui. Nú'u ya xpá t'opa yá thuhu'u nuni mahets'i ja ra libro dega te.

⁴ Xi da johyahu nzantho ja rá thuhu ra Zidada, ne dí xi'ahu ma'na'qui: ¡Xi da johyahu! ⁵ 'Buhu nzantho co ra hñoja'i pa da badi gatho ya ja'i gue nu'ahu xi gyá hoja'ihu. Ma Zidadahu ya ma dua yo pengui 'bestho.

⁶ Ne ote guí tu ri muihu. Nu'a gui 'yøthu, xipabihu gatho Ajua, ne 'yapabihu te gatho ø't'ahu ra 'bedi, nehe umfu njamadi de gatho nú'a te da 'ñe'ahu. ⁷ Nu'bu gui 'yøthu njabu, Ajua da 'ra'ahu 'nara humai nú'a xi ra dangui asta hingui tsa to da badi, y nuna humaina da sup'a ri corasohu ne ri mfenihu ngue'a guí 'buhu co ra Zidada Jesucristo.

Dá 'yoda ri mfenihu nú'a xá hño

⁸ Nubyá ma zi cu'ihu, dá 'yoda ri mfenihu gatho nú'a majuani, ne nú'a xá nsunda, ne nú'a xá hño, ne gatho nú'a xá nt'axi, ne ra hñogaja'i, ne nú'u ya t'øt'e hma gue xá hño. Dá 'yoda ri mfenihu nú'a guí pahu gue xá hño, ne nú'a rí 'ñep'ahu.

⁹ 'Yøthu ngu nú'a dá u't'ahu ne nú'a gá pahu ndí øt'e, ne nú'a gá 'yøhu dá xi'ahu, ne nú'a gá hyanthu ndí øt'e. 'Yøt'ehu njabu y nu Ajua da 'mui con gue'ahu ne da 'ra'ahu ra humai.

Ya gamfri me Filipino pempa ra mfats'i ra apostol Pablo

¹⁰ Drí johya ndunthi ja ra Zidada ngue'a nubyá ya xcá yopa benju, ne xcá faxcahu. Hingue xqui pumfriguihu, hønse ngue'a himi tsa hanja gui faxcahu. ¹¹ Nuga hindí mǎnga njabu ngue'a te øtca ra 'bedi, nuga stá padi ga johya co nú'a dí pe'tsi. ¹² Stá padi ga tseta ra hñoa, ne stá padi ga 'bui co ra hño. Stá padi de gatho, ra

hniña o ra thuhu, ne 'bu di ja o di otho. ¹³ Co nú'a ra ts'edi di 'racagui ra Zidada Jesucristo, nuga gatho da za ga tseti nú'a da 'ñepqui. ¹⁴ Pe xi xcá øtcahu ra hño ngue'a gá faxcaguihu ja ma ts'othogui.

¹⁵ Ngu guí pahu nú'ahu guí 'buhubu Filipino, nu de ndá fudi da mǎnga ra mǎca noya, ne de ndá pømbu Macedonia, bi njo'o ma'ra to'o bi 'racagui ra mfats'i, hønse nuri nijahu nguí pēcahu ra mfats'i dega jamadi ngue'a stí xi'ahu rá noya Ajua. ¹⁶ Ne de nduí 'bu ja ra hnini Tesalononica, hingue 'na'quitho gá pēcahu ra mfats'i pa nú'a te ndí honi. ¹⁷ Nuga hindí ja po nú'a ra mfats'i gá 'racju. Nuga dí ja pa gui hañhu nú'a ra thaħa da 'ra'ahu Ajua. ¹⁸ Nuga ya stá hani nú'a ri mfats'ihu asta ma'na ndunthi de nú'a ndí honi, nú'a gá pēcahu co ra cu Epafrodito, y con gue'a asta pongui. Nú'a gá pēcahu gue'a ngu 'nara 'baha yuni xá cuhi nú'a xcá umfu Ajua, ne nu'a ri ho'a. ¹⁹ Ajua ma Dadahu da 'ra'ahu gatho nú'a gui hyoñhu, ngue'a go gue'a tsa da 'racju gatho ya hño xá nsunda por nú'a bi 'yøt'a ra Zidada Jesucristo. ²⁰ ¡Drá nsunda pa nzantho Ajua ma Dadahu! Njabu gue'a.

Ra nzengua pēhna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

²¹ Dí peñ'ahubu ra nzengua de rá thuhu ra Zidada Jesucristo gatho nú'ahu gyá gamfrihu me Filipino. Nehe peñ'ahubu ra nzengua gatho nuya cu dí 'bu'beua. ²² Nehe peñ'a'ihu ra nzengua nuya gamfri pēpabi ra Cesa ra danga nda de guecua Nroma, ne gatho ma'ra ya cu 'bui de guecua.

²³ Ma Zidadahu ra Jesucristo da jap'ahu gatho'ihu. Njabu gue'a.

RA COLOSENSE RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI YA GAMFRĪ ME COLOSA

Ra apostol Pablo opabi ya gamfri me Colosa

¹ Núgui drá Pablo rá apostolgui ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Ajuá go rá paha'a pa bi hñuxcagui dega apostol. Nugui ne ra cu Timu ² dí op'a'ihe nuna carta nú'ah_u ma zi cu'ih_u guí 'buh_u ja ra hnini Colosa, guí camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne yá bātsi'ih_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa guí 'buh_u te rá entho.

Ra apostol Pablo apabi Ajuá pa da japi ya gamfri

³ Ajuá ma Dadah_u go gue'a rá Dada nehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo dí apabihe por gue'ah_u ne nzantho dí umfe njamadi'a ⁴ ngue'a stá øhe de ri jamfrih_u guí pe'tsuah_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne de nú'a ra hmāte guí pe'tsuah_u gatho nú'u ma'ra yá bātsi Ajuá, ⁵ ngue'a guí tømhu ma guí 'buh_u nuni mahets'i hab_u xuá hyoqui Ajuá pa gue'ah_u. Nu'ah_u guí pe'tsh_u ra hoga nthø'mate ngue'a xcá 'yøhu ra maça noya nú'a manga majuaní, ne xcá camfrih_u. ⁶ Nú'a ra maça noya xcá 'yøhu xa si'ah_u, rí ntungui gatho rá nguni ra ximhai, ne rí gamfri ndunthi ya ja'i. Gue'a ngu 'nara hoga sofo ri unga rá noya Ajuá de habaraza de ra ximhai, ngu bi nja de guepu Colosa nu ngá 'yødehu bi si'ah_u de nú'a bi 'yø't'a Ajuá po rá hñoja'i, ne gá pah_u gue go gue'a xi majuaní nú'a bi si'ah_u. ⁷ Gue'a bi 'ñu't'a'ih_u numa hmāca cuhu ra Epafra, guehni 'nará hoga mefi ma Zidadah_u ra Jesucristo stá 'ño'be ja rá 'befi Ajuá, ne bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. ⁸ Nuni go guehni bi xicaguihe de nú'a ra hoga hmāte guí pe'tsh_u ngue'a xcá camfrih_u.

⁹ Desde nú'a ra pa'a dá øhe njab_u, hindí tsayahe dí apabihe Ajuá por gue'ah_u, pa da 'ra'ah_u 'nara hoga mfeni pa guí pātuah_u xá hño nda'a go rá paha'a, ne da 'ra'ah_u ra mfađi pa guí pah_u xá hño gatho nú'a u't'ah_u ra Maça Ndađi, ne guí pah_u nda'a xá hño guí 'yøth_u. ¹⁰ Dí apabihe gue nzantho guí 'yøth_u ngu nú'a rí 'ñep'a'ih_u guí 'yøth_u ngue'a guí camfrih_u ra Zidada, ne guí 'yøth_u ngu nú'a ri ho'a, pa njab_u da xup'a ri hoga 'befih_u, ne ma'na guí pah_u'a. ¹¹ Nehe dí apabihe gue da 'ra'ah_u ndunthi rá maça ts'edi'a pa da za guí tsethu gatho nú'a da 'ñep'a'ih_u, ne guí tsethu co ra johya ne ra pacencia. ¹² Ga umfu njamadi Ajuá ra Dada ngue'a nu'á xa 'racju ra ts'edi pa ga 'buh_u ja rá maça ñot'i'a, ngu nú'a xa umbabi gatho ma'ra yá bātsi'a. ¹³ Ajuá go gue'a bi pøngaguihu de ja ra 'bexuui hab_u ndí 'buh_u ja rá hmāda ra ts'oqui, y bi hñuscaguihu ja rá hmāda rá hmāca T'u, go gue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹⁴ Nú'á go gue'a bi manga rá ji ne bi du pa bi pungaguihu gatho ma ts'oqui ne pa bi pøhøguihu.

Dí 'buh_u xá hño ja rá thandi Ajuá po rá du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo

¹⁵ Ajuá hingui hnequi, pe bá ehe rá T'u nú'a mahyeguiui rá 'mūi, ne xa thandi ne xa 'ñutcahu tengu rá 'mūi rá Dada. Nu'á ya mi 'būi ante da nja gatho nú'a jabya, ne go gue'a ra nda de gatho. ¹⁶ Y Ajuá bi 'yent'ua rá 'ye'a pa go bi hyoqui gatho nú'a ja ne 'būi nuni mahets'i ne nuua ja ra ximhai, gatho nú'a ri hnequi ne nú'a hini hnequi, gatho nú'u to'o ri manda ne ri nda, nú'u ja yá ts'utbi ne yá ts'edi, gatho go bi hyoc'a, ne gatho pa rá nsunda'a. ¹⁷ Nú'á ya mi 'būi ante da nja gatho nú'a jabya, ne gatho go o ja rá 'ye pa ri su'a. ¹⁸ Ha nú'á nehe go ra ñaxu de ra nija. Y nura nija nú'u to'o camfri'a, ne nu'á go gue'u rá ndo'yo'a. Y nu'á umbabi'ra ra 'ra'yo te nú'u to'o camfri'a. Nu'á go rá mudi bi yopa nte de ja ya du, pa go bi nda'a de gatho. ¹⁹ Ajuá go rá paha pa bi mahyeguiui

rá 'm̄i ne rá ts'edi ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo. ²⁰ Nehe Ajuá go rá paha pa bá p̄hni'a pa njab̄ por nú'a bi 'ȳt'e'a da za da yopa hogui gatho nú'a xqui ts'oqui nuua ja ra ximhai ne nuni mahets'i. Po rá ngue'̄ bi manga rá ji ja ra pont'i'a ne ja bi duni, pa nu'ú bi za bi mádi'̄ co Ajuá ne bi za bi 'm̄i xá hño ja rá thandi'a.

²¹ Nu'ah̄ ma'm̄et'o nguí 'b̄h̄ yab̄ de Ajuá ne ngrí utsah̄'a ja ri mfenih̄, ngue'a nguí øth̄ ya ts'ot'øt'e, pe nubyá Ajuá xa 'ȳt'e pa gá mádi'̄ con gue'a ne gá 'b̄h̄ xá hño ja rá thandi'a. ²² Ngue'a Ajuá bá p̄hna rá T'̄ y nú'a gue'a ra Zidada Jesucristo bi e bi njá'i pa bi tho ja ra pont'i, pa njab̄ da za gui 'b̄h̄ strá nt'axi ja rá thandi Ajuá, ne ya hinte ma ts'oqui gui tuh̄, ne njab̄ hinto da 'b̄t'a ri tsah̄ ja rá thandi'a. ²³ Hangue mahyoni gui siguih̄ co nú'a ra hoga jamfri xcá hñh̄, ne gui z̄h̄ ngu ya 'ȳza ri c̄na mbo ra hai, ne nz̄antho gui t̄'mh̄ nú'a ra nth̄'mate xa si'ah̄ ne ma gui hñh̄ ngue'a xcá camfrih̄ ra maça noya nú'a gá ødeh̄. Nuna ra maça noyana xa nt'øde maxøgue rá nḡni ra ximhai, y núgui drá Pablo xa thuxcagui pa ga xanga nuna ra maça noyana.

Ra apostol Pablo bi t'umbabi ra 'b̄fi pa da su ya gamfri

²⁴ Xi drí johya ngue'a dí tho ya thogui po rá ngue'ah̄. Dí sufri ngu bi sufri ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, pa ga thogui nuya thogui hinxa njatho po rá ngue rá nija, y nú'a go rá ndo'yo'a. ²⁵ Nugui 'nadrá m̄fi ja rá nija Ajuá xa hñuxcagui pa ga xi'ah̄ gatho ngu nú'a manga rá noya'a. ²⁶ Ajuá bi hñuxcagui pa ga xi'ah̄ nú'a xqui beni'a desde maya'b̄ ne hinto xqui badi, pe nubyá h̄, xa 'ñutcah̄ n̄j̄ yá b̄tsiguih̄'a. ²⁷ Ajuá gue'a rá paha bi 'ñutcah̄ nú'a xqui beni'a ne hinxqui f̄adihma, pa njab̄ da b̄adi gatho ya ja'i ja ra ximhai tengu rá nd̄angui nú'a xqui beni Ajuá da 'ȳt'e. Y nú'a xqui beni'a go gue'a gue ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo 'b̄i ja

ma corasoh̄, y hangue dí t̄'mh̄ ga 'b̄h̄ pa nz̄antho ja rá nsunda'a.

²⁸ Núje yá m̄figuihe Ajuá, hab̄araza dí mañhe de ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, ne dí umfe ra hoga ts'ofogatho ya ja'i, ne dí utuahe'̄ co nú'a ra hoga mf̄adi xa 'racaguihe Ajuá, pa njab̄ to gatho da gamfri'a da te yá jamfri pa da za da 'm̄'̄ ngu gra 'm̄ ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo. ²⁹ Hangue por guehna xi drí m̄p̄fi con gatho ra ts'edi nú'a xa 'racagui ra Zidada Jesucristo.

2

¹ Nubyá, dí ne gui p̄h̄ gue nugui xi dí apabi Ajuá con gatho ma ts'edi por gue'ah̄ ne por nú'̄ ya cu bí 'b̄i ja ra nija Laodicea, ne por gatho nú'̄ ma'ra ya cu hinstá mp̄adi'be. ² Dí apabi Ajuá gue da nup'a ri mfenih̄, ne pa gui 'b̄h̄ co 'nada ra hm̄te, ne pa da 'ra'ah̄ ra hoga mf̄adi pa ma'na gui p̄h̄ xá hño ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo nú'a bi 'ñe bi 'ȳt'a nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui f̄adihma, ne ja dá p̄adih̄. ³ Ngue'a ja guehni ja ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo ja jani gatho ra hoga mf̄adi ne ra hoga mfeni. ⁴ Dí xi'ah̄ njab̄ pa hinda za to da hya'ah̄ co 'raya noya nú'̄ xi ri nt'øde mahotho pe hinga ma-juani. ⁵ Masque nugui hindí 'b̄i bya con gue'ah̄, pe dí ja ra uenda dí 'b̄i con gue'ah̄ ngue'a oda ma mfeni de gue'ah̄, y xi drí johya ngue'a dá øde gue guí øth̄ gatho nú'a xá hño, ne xi xcá z̄edi ri jamfrih̄ nú'a guí p̄'̄tsuah̄ ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo.

⁶ Hangue 'b̄h̄ xá hño co ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo ngu nú'a xa t'u't'ah̄ nu ngá camfrih̄. ⁷ Njah̄ ngu ya 'ȳza xa c̄na mbo ra hai, xi da nt'uth̄ con gue'a, ne dá z̄e ri jamfrih̄ ngu nú'a xa t'u't'ah̄. Ne umf̄ njam̄adi Ajuá nz̄antho.

Dí p̄'tsh̄ 'nara 'ra'yo te ngue'a dí camfrih̄ ra Zidada Jesucristo

⁸ Xi da nsuh̄, oxqui hoph̄ da hya'ah̄ nú'̄ ya c'uamba ja'i 'yob̄ xi'ah̄ nú'a te bense de yá mfeni h̄onse

pa da hya'ah_u, ngue'a nu'á hinguí udi ngu nú'a bi 'ñudi ra Zidada Jesucristo, nu'á udi hõnse nú'a xa bense yá mija'iui de yá mfenise ne xa 'ñudi.

⁹ Ja ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja bi hnequini gatho tengu rá 'm_ui Ajuá ngue'a nu'á mahyεguiui rá 'm_ui'a.

¹⁰ Y nu'ah_u ya xcá tsuh_u gatho ra te maxøgue, ngue'a ya guí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a ri manda gatho nú'u to'o pe'tsa ra ts'edi ne nú'u to'o pe'tsa ra ts'utbi. ¹¹ Nu ngá 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, gue'b_u gá hañh_u ra seña ja ri corasoh_u ngue'a Ajuá bi 'uec'a'ih_u de ja ra ts'oqui. Y nú'a ra seña gá hañh_u hingue ngu nú'a ra seña øt'a ya xodyo gue hõnse ri seña bitho rá ndo'yo 'na. Nuna ra seña gá hañh_u, gá hañh_u ja ri corasoh_u ngue'a gá camfrih_u ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. ¹² Ngue'a nu ngá nxisteheh_u, ja ra uenda gá nt'aguih_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne gá yopa nteh_u ma'na'qui con gue'a, ngue'a xcá camfrih_u gue Ajuá ja rá ts'edi pa bi japi bi yopa nte ma zi Hmuh_u ra Jesucristo de ra du.

¹³ Nu'ah_u ma'met'o xqui 'mεh_uma_u ja ra ts'oqui, mi ja ra uenda ya xcá tuh_uma_u, ne hinguí pe'tsh_uma_u nú'a ra seña ja ri corasoh_u, pe nubyá Ajuá bi 'yøt'e pa gá yopa nteh_u ma'ra'yo ngue'a ya guí 'nathoh_u co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne bi pun'a'ih_u gatho ri ts'oquih_u. ¹⁴ Ajuá ya xa putca gatho ma ts'oquih_u, ngue'a xi 'nandyá 'yøt'ats'oquih_u hindá øteh_u ngu nú'a manda ja rá ley'a, hangue ma xa mεncah_uma_u ja ra nidu. Pe gatho nuya ts'oqui ndí tuh_u, go ma zi Hmuh_u ra Jesucristo bi gut'a gatho ja ra pont'i. ¹⁵ Ne mi du ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ja ra pont'i, gue'b_u bi ntate de gatho yá ts'edi ya ts'ondahi ne yá hmanda'u, ne njab_u bi 'betua yá tsa'u ja yá thandi gatho ya ja'i, ne bi zixa nts'ahni'u.

Hyoñh_u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i

¹⁶ Ostí ma da du ri m_uih_u 'b_u nõñ'ah_u ya ja'i ngue'a hinguí øth_u

ngu yá nzai'u, o de nú'a guí tsih_u, o ngue'a hinguí øth_u ya ngo ngu yá nzai ya xodyo, ne ngue'a hinguí øth_u ya ngo dega tat'a zana ne de ya pa dega tsaya. ¹⁷ Ngue'a gatho nú'a mi øt'a ya xodyo go 'nara nt'uditho de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo hinxqui zøtho, pe nu mi zøhø'a, ja bi uahni gatho yá ts'edi de nú'a mi øt'a ya xodyo. ¹⁸ Oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u da xi'ah_u gue hinte ma guí tah_uah_u ngue'a hinguí øth_u ngu øt'u, ngue'a nú'u ya hyate ja'i ri 'ñet'a hoja'i ne asta ri nsunda ya εnxε nehe, ne mā te gatho xa hyandi dega thedi, ha ne gue hinte xa hyandi, ne xi ri 'ñets'i de yá mfenise. ¹⁹ Nu'á hinguí camfri ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o ra ñaxu de rá nija'a. Y nurá nija'a gue'a rá ndo'yo, ha nujá go dyá xεnih_u de rá ndo'yo'a ne dí hamph_u rá ts'edi'a pa ga nteh_u, y njab_u rí te rá nija'a ngu nú'a xa bengá Ajuá.

²⁰ Nu'ah_u ja ra uenda xcá tuh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne xcá 'uegueh_u de nú'a ri bense de ja yá mfeni ya ja'i. Nu'bá ¿hanja guí øth_u ngu yá nzai'u, 'ñena hinyá gamfrih_u? ¿Hanja guí øth_u ngu nú'a ri 'bεp'a'ih_u'u? ²¹ Ngu nú'a eñ'u: "Oguí thañh_u núná, oguí tsih_u nú'a, oguí juxh_u co ri 'yεh_u." ²² Gatho nuya ya hmandaya mā hõnse de nú'u ma da uadi da thogui, ne hinte ri muui ngue'a go 'raya hmandatho nú'u xa zanse ya ja'i pa da 'ñudi'u. ²³ Nu'a tó'o da 'yøt'a nuya ya hmanda, ri hnequi ngu øt'a xá hño ngue'a øt'e co ra hñoja'i ne ndunthi ra søcambeni, ne asta da japi da sufri rá ndo'yo, pe nuya ya hmanda hinte ma ts'edi umbi pa da zama rá ndo'yo.

3

¹ Nu'ah_u ja ra uenda gá yopa nteh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nu mi yopa nte'a de ra du, hangue hyoñh_u nú'u ya hoga hño bí ja nuni mahets'i hab_u bí 'b_u'a ne bí hudi ja rá 'ñei Ajuá rá Dada. ² Dá 'yoda ri mfenih_u de ya t'øt'e nú'u bí ja nuni mahets'i, hingue de nú'u ya t'øt'e jaua

ja ra ximhai. ³ Ngue'a nujá ngu 'ñena dá tuh_u mahyεgui co ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ne dá yopa nteh_u con gue'a, hangue ja ra uenda ya dí 'buh_u 'nadb_u con gue'a nuni hab_u bí 'bu Ajuá ra Dada. ⁴ Ne nu stua yopa pengui, ma ga hnequih_u mahyεgui con gue'a strá nsunda ngue'a 'nada ma teh_u con gue'a.

'Uegueh_u de ri ndaxjua 'm_uih_u ngue'a ya guí pe'tsh_u ra 'ra'yo 'm_ui

⁵ Hangue 'ueh_u de gatho ya ts'oqui nú'uh_u jaua ja ra ximhai. Oxqui ntsinga medinthatih_u, ne oxqui pe'tsh_u ra ts'onc'at'aja'i, nixi ma'ra ya ts'onc'at'i, nixi oxqui øth_u ma'ra ya ts'o'befi. Ne oxqui c'at'ih_u ra boja ne ma'ra ya hño de ra ximhai, ngue'a 'bu guí øth_u njab_u, nu'bú go grí nsundah_u, hingo grí nsundah_u Ajuá. ⁶ Por nuya ts'ot'øt'eya ma da zætua rá cue Ajuá gatho nú'uh_u to'o ya ts'o'yøde. ⁷ Ne'ah_u ja nguí oh_unih_u ja nú'uh_u ya ts'ot'øt'e'uh_u. ⁸ Pe nubyá ya guí pe'tsh_u ma'na ra 'ra'yo 'm_ui, hangue nehe hyεhub_u gatho nú'uh_u ma'ra ya ts'ot'øt'e, ngu ra nt'utsate, ra cue, ra nts'o'm_ui, ra ts'ante ne ma'ra ya ts'onoya. ⁹ Oguí mpetua nc'uambah_u 'na ngu ma'na, ngue'a nú'a ri ndaxjua 'm_uih_u ya xcá hεhub_u. ¹⁰ Nubyá ya xa mpata ri 'm_uih_u, ne 'yo grí patuah_u rá 'm_ui Ajuá nú'a to'o xa 'ra'ah_u ra 'ra'yo te, asta xi ma guí 'buh_u ngu rá 'm_ui'a. ¹¹ Y ja nú'a ri 'ra'yo 'm_uih_u xcá pe'tsh_u, nuni hingui fadi ua ra griego ua ra xodyo, ua pe'tsa ra seña ja rá ndo'yo o hina, ua ra mengu ua ra nzøhø ja'i, ua ra 'bego ua hingrá 'bego, ngue'a ma zi Hmuh_u ra Jesucristo gatho o ja rá 'ye'a, ne nu'á 'b_ui mahyεgui con gatho.

¹² Ajuá xi ri ma'a'ih_u ne xa huahn'ah_u pa dyá meti'ih_u'a. Hangue nubyá dá nja ri nthe cateh_u, ne 'yøth_u ra hñoja'i, ogyá 'ñets'ih_u, dá nja ri t'equ'eih_u, ne ri pacenciah_u. ¹³ Ntsetuah_u 'na ngu ma'na, ha nu'b_u 'na de gue'ah_u to'o da 'yø't'ah_u 'nara nts'o'm_ui, pumbah_u, ngu bi pun'ah_u nehe ra Zidada. ¹⁴ Pe nu'a ma'na

mahyoni, nura hmäte gui pe'tsh_u, ngue'a go gue'a ri jac_u ga 'nathoh_u pa ga 'buh_u co 'nada ra mfeni. ¹⁵ 'Buh_u co nú'a ra hoga'm_ui xa 'ra'ah_u Ajuá ja ri corasoh_u, ngue'a Ajuá bi zohn'ah_u pa gui 'buh_u co 'nara hoga'm_ui ngue'a guí 'nada ra ndo'yoh_u co ma Zidadah_u. Ne nzantho umf_u njamadi Ajuá de gatho nú'a da 'ñe'ah_u.

¹⁶ Dá 'yoda ri mfenih_u rá noya ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. 'Ñutuah_u ne nupa mfenih_u 'na ngu ma'na co nú'a ra hoga mfadi xa t'a'ah_u. Ne tuth_u ya salmo ne ya jahña ne ma'ra ya maça thuhu. Tutuah_u Ajuá ne umf_u njamadi'a con gatho ri corasoh_u. ¹⁷ Gatho nú'a guí 'yøth_u o nú'a guí mañh_u, 'yøth_u gatho pa rá nsunda ma zi Hmuh_u ra Jesucristo, ne ja rá thuhu'a umf_u njamadi Ajuá ra Dada.

Nú'a rí 'ñepi da 'yø't'a ya gamfri pa da 'm_ui xá hño co yá miqu'eiui

¹⁸ Nu'ah_u 'behñah_u, 'yøta ri dameh_u ngu rí 'ñepi guí 'yøth_u ngue'a gyá gamfrih_u de ma Zidadah_u. ¹⁹ Nu'ah_u 'ñøhøh_u, madi ri 'behñah_u ne ogyá ts'o'm_uih_u con gue'uh_u. ²⁰ Nu'ah_u batsih_u, 'yøta gatho nú'a da xi'a ri dada ri nanah_u, ngue'a guehna ri ho ra Zidada. ²¹ Ha nu'ah_u dadah_u, oguí ts_uih_u nts'edi ri batsih_u pa hinda du yá m_ui'uh_u. ²² Ha nu'ah_u 'begoh_u, 'yøteh_u ri hmuh_u nuua ja ra ximhai gatho nú'a da 'bep'a'ih_u, ne hingue hønse ra ora hant'ah_u xi grí mpeh_u pa gui pønga ri hmih_u con gue'uh_u, peph_u con gatho ri m_uih_u ngue'a guí tsuh_u Ajuá. ²³ Ne gatho nú'a guí peh_u, peh_u con gatho ri pahah_u, jah_u ra uenda go guí peph_u ra Zidada, hingue nuya ja'i. ²⁴ Ya guí pah_u gue numa Zidadah_u ra Jesucristo ma da 'ra'a ri thahah_u ngue'a go guí peph_u'a. ²⁵ Pe nu'a tó'o øt'a ra nts'o'm_ui, ra Zidada da gu'tuabi ngu tengu nú'a xa 'yøt'e, ne hinda ma da nja ra nsuqui.

4

¹ Nu'ah_u hmuh_u, manda ri 'begoh_u ngu rí 'ñepi, ngue'a guí pah_u gue

ne'ah_u guí pe'tsh_u 'nari Hmuh_u nehe nuni mahets'i.

² Oguí tsaya gui 'yapabih_u Ajuá con gatho ri m_uih_u, ne umf_u njamadi'a ngue'a ø't'a'ih_u ri nt'adih_u.

³ 'Yapabih_u por guecje, pa da xogahe ya gosthi pa da za ga mañhe de gatho nú'a xa 'yø't'a ra Zidada Jesucristo ngu nú'a xqui beni Ajuá ne hinxqui fadih_u, pe Ajuá ya xa 'ñutcah_u. Ne ngue'a go dí mā de gue'a, hangue dí jot'ua fadi. ⁴ 'Yapabih_u Ajuá pa da za ga m_unga xá hño de gue'a ngu rí 'ñepcagui ga mā.

⁵ Jamasuh_u hanja gui 'yoh_u, 'yoh_u co ndunthi ra mfadi ja yá thandi nú'u hingyá gamfri. Ogrí 'b_eta ri orah_u, zofoh_u de rá noya Ajuá. ⁶ Ñah_u co ndunthi ra t'equ'ei ne ra hm_ute, ne beñ_u xá hño hanja grí th_utuah_u cada 'na nú'u grí ñ_uuih_u.

Ya nzenjua p_ehna ra apostol Pablo mi uadi ra carta

⁷ Nuni ma hm_uca cuh_u ra Tiquico guehni 'nará hoga m_efi Ajuá stá mp_ehe mahy_egui, y nu sta zømb_u dua c'a'ts'ah_u, ma da xi'ah_u gatho nú'a te dí thoguiua. ⁸ Hangue pa gue'a dí p_ehn'ah_u pa da xi'ah_u tengu gra 'm_uihe de guecua ne pa da nup'a ri mfenih_u. ⁹ Ma da m_eui nehe ma zi hoga cuh_u Onesimo, nuni ja ra mengu de guep_u ngu guí pah_u. Nuyú ma da xi'ah_u gatho nú'a dí thoguihe de guecua.

¹⁰ Ne ri fat'ajuá'ih_u ra zi cu Aristarco nuni drí ncompa'beua ja ra fadi, ne ri fat'ajuá'ih_u ra zi cu Marco nuni rá primo ra cu Berhna. Nu'ah_u ya xa si'ah_u gue ma da mab_u da c'a'ts'ah_u ra cu Marco, ne sta zømb_u umf_u ra tsaya co ndunthi ra hm_ute. ¹¹ Nehe ri fat'ajuá'ih_u nuni ra cu Jesu xa thu'mbabi nehe ra Justo. De gatho ya xodyo nú'u xa gamfri hønse nuy_u ya cuy_u faxcagui pa dí mambahe rá noya Ajuá de guecua, pa njab_u ndunthi to'o xa yat'i ja rá hmanda Ajuá, y go guehy_u xi ri hubga ma m_ui. ¹² Ne ri fat'ajuá'ih_u ra cu Epafra, guehni 'nará m_efi nehe ma zi Hmuh_u

ra Jesucristo, nehni ra mengu de guep_u. Nuni nzantho apabi Ajuá con gatho rá m_ui pa hingui 'uegueh_u de ri jamfrih_u ne pa gui 'yoh_u xá hño ja rá thandi Ajuá ne gui 'yø'tuah_u nzantho ngu nú'a go rá paha'a. ¹³ Nugui go dí damajuani xá hño de guehni, ngue'a nzantho tagui tu por gue'ah_u, ne por ya cu ya me Laodicea, ne nú'u ya me Yerapoli. ¹⁴ Ri fat'ajuá'ih_u nehe ra cu Luca, nuni ra medico xi ra hm_uadi, ne ra cu Dema.

¹⁵ Fat'ajuá'ih_u ts'uh gatho ya cu nú'u ya me Laodicea, ne fat'ajuá'ih_u ra cu Nimfa, ne gatho nú'u ya cu ri munts'i ja rá ngu'a pa ri xøcambeni Ajuá. ¹⁶ Nu xcrí juah_u gui hñe'th_u nuna ra carta, p_empabih_u nú'u ya cu ya me Laodicea, pa da hñe'ti nehe'u. Ha nú'a dá p_empabi'u da m_en'a'ih_u pa gui hñe'th_u nehe. ¹⁷ Nehe xipabih_u ra cu Arquipo gue da m_efi xá hño nú'a ra 'b_efi xa umbabi ra Zidada, asta hinda juatbi gatho.

¹⁸ Núgui drá Pablo de ma 'y_ese dí op'ah_u nuna ra nzenjua. Oxqui pumfriguih_u gue dí oua ja ra fadi. Ha nubyá, Ajuá da jap'a'ih_u. Njab_u gue'a.

**RÁ MŪDI RA
TESALONICENSE
RÁ MŪDI CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO
BI 'YOPABI YA GAMFRI
ME TESALONICA**

Ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pēhn'a'ihēbū nuna ra carta, nu'ahū gyá gamfrihū guí 'būhūbū Tesalonica ne guí 'būhū co Ajuā ra Dada ne co ra zi Hmu Jesu-cristo. Ajuā ma Dadahū ne ma zi Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'ihū ne da max'ahū pa guí 'būhū te rá 'ñētho.

Ra hoga'mūi mi udi ya gamfri me Tesalonica

² Dí aphe Ajuā por gue'ahū ne nzāntho dí umfe njamādi'a por gatho'ihū. ³ Nú'bū dí aphe Ajuā ma Dadahū, nzāntho dí beñhe ra 'bēfi de ri jamfrihū ne ri 'bēfihū dega hmāte, ne dí beñhe de gatho nú'a guí tsēthū ngue'a guí tō'mhū da 'ñēhe ma zi Hmuhū ra Jesucristo. ⁴ Ma zi cu'ihē yá hmādi'ihū Ajuā, dí pāhe gue xa huahn'a'ihū Ajuā. ⁵ Nura māca hoga noya dá xi'ahe hindá xi'a'ihē hōnse dega noya, dá xi'ahe co rá ts'ēdi ra Māca Ndāhi, nehe dí camfrihe gue go guehna xi majuāni. Nu'ahū gá pāhū tengu ma 'mūihe nú'bū duá 'būhebu con gue'ahū pa ri hñohū.

⁶ Ya guí tenga ma 'mūihe, nehe guí tēmbahū rá 'mūi ra Zidada Jesu. Gá hñhū rá noya Ajuā co ndunthi ra nt'atsate, pe nehe co ra johya nú'a xa 'ra'ahū ra Māca Ndāhi. ⁷ Hangue gatho ya cu me Macedonia ne ya cu me Acaya bi dēn'a ri 'mūihū. ⁸ Por gue'ahū bi ntūnga rá noya ra Zidada hingo sēhe Macedonia nixi sēhe Acaya; nehe habūraza fādi gue guí camfrihū Ajuā. Nde nubyá, ya hindí pē'tshe te ga māñhe, ⁹ ngue'a ya ja'i ri mpede hanja bi za dá cūthe ra māca noya con gue'ahū. Nehe māñ'ū gue

gá tsohūbū ya c'oi nú'ū hingo gue'ū Ajuā pa guí pēpabihū Ajuā nú'a te y go gue'a Ajuā xi majuāni. ¹⁰ Nehe guí tō'mbahū rá T'ū Ajuā nu stí 'ñēhe de mahets'i. Ajuā go bi 'yōt'e pa bi yopa nte'a de ja ya du, ne go gue'a ra Zidada Jesu nú'a to'o ñāngaguihū de rá cue Ajuā ma da 'ñēhe.

2

Rá 'bēfi ra apostol Pablo nuni Tesalonica

¹ Zi cūhū guí pāhū gue himbi 'mēditho ma 'bēfihe nú'bū dá hāts'ahebū rá noya Ajuā. ² Masque bi sicje ndunthi ya ts'onoya nuni Filipino ne bi hnabgaguiheni ngu guí pāhū, pe Ajuā bi 'racje ra ts'ēdi pa dá xi'ahe ra māca noya, hindá ntsahe nixi dá ntsuhe, masque ndí thohe ya nt'atsate. ³ Dá zo'a'ihē de nú'a xi majuāni, hindá zo'a'ihē dega ts'oqui nixi dega nthate. ⁴ Ajuā bi hyandi gue mi 'ñēpcaguihe ga māñhe ra māca noya ne bi 'bēpcahe ga māñhe. Hangue gue'a dí māñhe, hingo pa go da t'ō'tua yá paha ya ja'i, hōnse pa go da t'ō'tua rá paha Ajuā nú'a to'o pāca ma mfenihū. ⁵ Hindá ha'ahe co 'raya hoga noya mahotho, ngu guí pāhū, nixi hindá ha'ahe dega nc'at'aboja, Ajuā go pādi. ⁶ Ne hindá nehe to'o da 'ñēscā ma nsuhe, nixi nu'ahū nixi ma'ra, masque mri 'ñēpcaguihe hmāhā ngue'a dyá 'mēhnihe de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'a dá øthe, ndí pē'ts'ahe ra hmāte ngu 'nara nānā su yá zi bātsi. ⁸ Nts'ēdi xi stá mā'ahe, hangue hingue nsøctho dá 'ra'ahe rá hoga noya Ajuā, nehe xa za stá uñhe ma tehe po rá ngue'ahū ngue'a xi drí mā'ahe. ⁹ Zi cūhū, nu ndá xi'a'ihē rá noya Ajuā, guí pāhū gue ndí mpēfihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa hindá ø't'a'ihē ra xuhñā ni 'na de gue'ahū.

¹⁰ Guí pāhū ne Ajuā pādi gue nu ndá 'būhebu dá 'yohe xi xá hñō ne dá nhyoja'ihē con gue'ahū nú'ahū gyá gamfrihū, ne hindá øthe nú'a xá nts'o hangue himbi za to bi c'ascahe. ¹¹ Ne guí pāhū hanja ndí zo'a'ihē ne

ndí nup'ahe ri mfenih_u cada 'na de gue'ah_u, ngu 'nara dada zofó yá b_utsi. ¹² Ndí 'bep'ahe gue gui 'yoh_u ngu rí 'ñep'a'ih_u ngue'a Aju_a xa zohn'a'ih_u pa gui 'b_uh_u ja rá ma_uca hnini ne ja rá nsunda'a.

¹³ Nuje nz_untho dí umfe njam_udi Aju_a ngue'a gá ø_ura ma_uca noya nú'a dá xi'ahe ne gá pa_uh_u gue go gue'a rá noya Aju_a ne hingo rá noya 'nara ja'i. Ne maju_uni go gue'a rá noya Aju_a, ne ri mpe_ufi ja ri corasoh_u nú'ah_u gyá gamfrih_u. ¹⁴ Nu'ah_u, zi cuh_u, xcá thoguih_u ya nt'utsate mahy_ugui ngu xa thogui ya cu de yá nija Aju_a nuni Judea, nú'uh_u 'b_ui co ra Zidada Jesu-cristo. Xa utsa'ih_u ya mengu ri haih_u mahy_ugui ngu ya xodyo xa utsa ya cu nuni Judea. ¹⁵ Nuya xodyo go gue'uh_u bi hyo ra Zidada Jesu, nehe bi hyo s_uh_ue yá ba_udi'uh_u, y necje bi guje. Hingui øt'e'uh_u nú'a rá paha Aju_a ne ri utsa'uh_u gatho ya ja'i. ¹⁶ Mi ha_ugaguihe hm_uha ga zofóhe ya ja'i nú'uh_u hingyá xodyo pa hinda mpøhø'uh_u. Njab_u ya xodyo xi bi 'yøt'a ya ts'oqui asta hab_u bi za, ne rá ngats'i rá cu_ue Aju_a ya xa z_udi'uh_u pa nz_untho.

Ra apostol Pablo xi mi ne da ma da c'a'tsa ya gamfri me Tesalonica

¹⁷ Nuj_u zi cuh_u ya pe'tsa ya pa hinstá nuh_u, pe de ma corasohe dí beñ'ahe. Hangue xi ndí nehmahe ga nuh_u. ¹⁸ Ndí nehmahe stá maheb_u ga c'a'ts'ah_u pe ra Satá himbi hocje. Núga drá Pablo ndunthi ya 'mi'qui dá ne ga mahm_uab_u. ¹⁹ Nde, ¿te rá 'be'a dí tømhe, nda'a ma johyahe, ne hanja da thuscahe ra corona nu sta 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesucristo? ¿Ha gue hingue por gue'ah_u? ²⁰ Por gue'ah_u ma da t'esca ma nsuhe ne ma ga johyahe.

3

¹ Ya himbi za dá tømhe ma'ra ya pa pa dá pahe te gri 'b_uh_u, hangue dá beñhe ga coheni Atena. ² Ha numa zi cuh_u ra Timu dá pehn'a'iheb_u. Gue'a 'nará me_ufi Aju_a ne ma mfats'ihe ja rá 'be_ufi ra Zidada Jesucristo. Dá pehn'a'iheb_u'a pa da nup'a ri

mfenih_u pa ma'na da z_uedi ri jamfrih_u, ³ pa da njo'o ni 'na de gue'ah_u to'o da ntsu de ya nt'utsate gui thoh_u. Nu'ah_u gui pa_uh_u gue pa guehna dí 'b_uh_uua. ⁴ Nu nduá 'b_uheb_u con gue'ah_u dá xi'a'ihe gue mi pe'tsi te ga thoh_u ya nt'utsate ngu ya xa t'øt'e ne ya gui pa_uh_u. ⁵ Por gue'a nuga ya himbi za dá tøm' ma ma'ra ya pa, hangue dá pehn'ah_uab_u ra me_ufi pa dá pa_udi te gra 'm_u ri jamfrih_u, xi'b_u xqui hya'ah_u ra ts'ondahi y nu'bá nú'a ma 'be_ufihe xa 'me_udithoho hm_uha.

⁶ Ra cu Timu ya bá pengui de guep_u ne ja rí zøhø, hangue go bá hancahe'a ra noya de ri jamfrih_u y de ri hm_uateh_u. Nz_untho gui bengaguihe co ra hm_uate ne xi gui nehma_u ga nuh_u mahy_ugui ngu dí nehmahe nehe ga hant'a'ihe. ⁷ Zi cuh_u, nu ndá pahe te gra 'm_u ri jamfrih_u xi bi hñu ma m_uihe, masque dí thohe ya nt'utsate ne ya ts'othogui. ⁸ Nubyá ha, xi dí johyahe ndunthi ngue'a xi maju_uni gui 'b_uh_u xá hño co ra Zidada. ⁹ Nde nu'bá, otho con te ga ju'tuabihe Aju_a por gatho nú'a ra johya dí pe'tshe ja rá thandi'a ngue'a gui 'b_uh_u xá hño con gue'a. ¹⁰ Aju_a dí aphe ma pa ra xuui con gatho ma m_uihe gue da 'racje nse_uqui ga nuh_u pa ma'na da nxøgue ri jamfrih_u.

¹¹ Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da zixcahe pa ga tsøñ'a'ihe. ¹² Ma zi Hmuh_u da 'yøt'e pa ma'na da zi'ta ri hm_uateh_u pa xi gui má_udih_u 'na ngu ma'na ne xi gui má_udih_u gatho ma'ra, mahy_ugui ngu nuje dí ma'a'ihe. ¹³ Ne da max'a'ih_u pa gui z_udih_u, ne gui 'uegueh_u de ya ts'oqui pa da njo'o to'o da c'a'ts'ah_u ja rá thandi Aju_a ma Dadah_u nu stí 'ñehe ma zi Hmuh_u ra Jesucristo con gatho nú'uh_u to'o xa gamfri'a.

4

Ra hoga'm_ui gue'a ri ho Aju_a

¹ Nubyá zi cuh_u, dí bante'ihe ne dí zo'a'ihe de rá ts'edi ra Zidada Jesu gue ma'na gui 'yoh_u xá hño ngu dá u't'ahe, njab_u ngu ne Aju_a.

2 Ya guí pah̄u nuya hmanda dá 'bep'ahe de rá ts'edi ra Zidada Jesu. 3 Nurá paha Ajuá gue da t'axca ri mfenih̄u. Oxqui hñuxh̄u co ya 'behñá nú'u hingo xi ri 'behñah̄u, nixi ya 'behñá hinda hñuxui ya 'ñøhø nú'u hingo xi yá dame. 4 Cada 'na de gue'ah̄u gui pah̄u hanja gui pɛ'tsa ri 'behñah̄u, hingue gui pɛ'tsh̄u dega ts'oqui, gui 'ñøteh̄u 'na ngu ma'na. 5 Oxqui pɛ'tsh̄u ra ts'onc'at'aja'i ngu øt'a ya 'ñagamfri ja'i nú'u hinxa bá Ajuá. 6 Oxqui ø'tuah̄u ni 'nara 'ñu ri cuh̄u nixi gui hyath̄u de nuya t'øt'eya, ngue'a Ajuá go gue'a unga ra nju'ti de gatho nuya, ngu ya stá xi'a'ihe ne stá zo'a'ihe ndunthi. 7 Ajuá xa zoncah̄u pa da nt'axca ma mfenih̄u hingue pa ga øth̄u ya ts'oqui. 8 Nu'a tó'o ri ɛtsa nuna ra noya, hingo ɛtsa 'nara ja'i, pe ɛtsa Ajuá nú'a to'o 'racj̄u rá M̄aca Ndahi.

9 Hingo mahyoni ga op'a'ihe pa gui mađi ri cuh̄u, ngue'a Ajuá ya xa 'ñu't'a'ih̄u gue gui máđih̄u 'na ngu ma'na. 10 Ne majuani ya guí øth̄u njab̄u con gatho ya cu 'bu gatho rá ngani Macedonia. Pe dí zo'a'ihe zi cuh̄u gue ma'na da zi'ta ri hm̄ateh̄u. 11 'Yøth̄u ra ts'edi pa gui 'buh̄u 'nara hoga'm̄u. Mpefih̄u seh̄e co ri 'yeh̄u ngu nú'a stá 'bep'a'ihe, 12 pa da ñamahño de gue'ah̄u nuya 'ñagamfri ja'i, ne pa hinte gui 'beh̄u.

Rá yo'ehe ra Zidada

13 Zi cuh̄u, dí ne ga xi'ahe de nú'u xa du pa gui pah̄u ne pa hinda du ri m̄u'ih̄u ngu nú'u ma'ra hinte tø'mi. 14 Nde, 'bu dí camfrih̄u gue ra Zidada Jesu bi du ne bi yopa nte ma'na'qui, nu'bú nehe dí camfrih̄u gue Ajuá dua tsi co ra Zidada Jesu nu stí 'ñeh̄e'a nú'u to'o bi du ne mi camfri ra Zidada Jesu. 15 Dí xi'ahe rá noya ra Zidada, gue núju gra 'buth̄uua ja ra ximhai asta ra pa da 'ñeh̄e ra Zidada, hingo ma ga 'bet'oh̄u de nú'u ya xa du. 16 Pe ra Zidada ma dua cai de mahets'i co 'nara hmafi dega hmanda, ne co 'nara noya de 'nara nda'ɛnxɛ mahets'i, ne co rá nzani ra trompeta de Ajuá. Nu'bú

nú'u ya cu ya xa du ante da 'ñeh̄e ra Zidada Jesu, nu'ú 'met'o da yopa nte'u. 17 Nep̄u núju gra 'buth̄uua ja ra ximhai, 'bestho da ḡuxcah̄u mahyɛgui con gue'u pa maña ja ya guui pa ga ma ga nth̄eh̄u ra Zidada maña ja ra ndahi, ne njab̄u ma ga 'buh̄u nzantho co ra Zidada. 18 Hangué hñu'mba m̄u'ih̄u 'na ngu ma'na co nuya noyaya.

5

1 Zi cuh̄u, hingo mahyoni ga op'a'ihe pa ga xi'ahe de nuya pa xa 'ñep̄u ne ha'm̄u ma da nja nuya t'øt'eya. 2 Ngue'a nu'ah̄u ya guí pah̄u xá hño gue nu sta dat'a ra pa da 'ñeh̄e ra Zidada, nura pa'a ma da nja ngu øt'a ra be dega xuui. 3 Nura pa sta 'ñenga ya ja'i gue ja ra hmetho ne ra hoga'm̄u, nu'bú sta damfri'u da 'ñe 'nara nhuati pa gue'u ngu yá ɛgui 'nara 'behñá, ne hinda mpont'ui'u. 4 Pe nu'ah̄u zi cuh̄u ya hinguí 'buh̄u ja ra 'bexuui, hangué nura pa'a hinda ma da z̄u'ah̄u ngu 'nara be. 5 Gatho'ih̄u guí 'buh̄u ja ra ñot'i ne guí 'buh̄u dega pa. Nuj̄u ya hindí 'buh̄u ja ra xuui nixi ja ra 'bexuui. 6 Hangué hinga ah̄u ngu ma'ra, ga ndø'mh̄u nzantho, ne dí ja ma mfenih̄u. 7 Nuto ah̄a, ah̄a 'b̄u nxuui, ne nuto ri ti, ri ti dega xuui. 8 Pe nuj̄u dí 'buh̄u dega pa ne di ja ma mfenih̄u. Ga hñeh̄u co ma heh̄u dega jamfri y dega hm̄ate pa hinte ga jah̄u. Njab̄u ga hñeh̄u ngu ri hñe nú'u to'o 'yo ja ra tuhni. Ne ga pɛ'tsh̄u ra nthø'mate pa ga mpøhøh̄u ngu 'nara nth̄aqui ja ma ñaxuh̄u. 9 Ajuá hinxa hñuxcah̄u pa da z̄ucj̄u rá cuɛ'a, xa hñuxcah̄u pa ga mpøhøh̄u por ma Zidadah̄u ra Jesucristo. 10 Nú'a bi du por guecj̄u pa da za ga 'buh̄u con gue'a masque gra 'buth̄uua o ya stá tuh̄u. 11 Hangué hñu'mba m̄u'ih̄u ne nupa mfenih̄u 'na ngu 'na ngu ya guí øth̄u.

Ra apostol Pablo umba ra ts'ofu ya gamfri

12 Zi cuh̄u, dí bante'ihe gue gui pɛ'tsuah̄u ra t'equ'e'i nú'u brí mpefibu ja rá 'bɛfi ra Zidada ne su'ah̄u ne

zo'a'ih_u. ¹³ Pɛ'tsuah_u ndunthi ra hm_{ate} po yá hoga 'bɛfi. 'B_uh_u co 'nara hoga'm_ui 'na ngu 'na. ¹⁴ Nehe dí bante'ihe zi cuh_u gue gui zoh_u ya cu nú'uh ya dahñei, gui nupa yá mfeni nú'uh to'o tu yá m_ui, gui faxh_u nú'uh to'o ts'utho yá jamfri, ne gui tsetuah_u gatho.

¹⁵ Jamasuh_u gue hingui co'tsh_u ra nts'o'm_ui co ra nts'o'm_ui. 'Yøth_u nzantho ra hño 'na ngu ma'na nehe con gatho ya ja'i.

¹⁶ Johyah_u nzantho. ¹⁷ Ja guetbá gui 'yaph_u Aju_a. ¹⁸ Umf_u njam_{adi} Aju_a de gatho nú'a da 'ñehe, ngue'a gue'a rá paha Aju_a pa gue'ah_u nú'ah_u guí 'b_uh_u co ra Zidada Jesucristo.

¹⁹ Oxqui hacuah_u rá ts'edi ra Maça Ndahi. ²⁰ Oxqui utsah_u nú'a te u't'ah_u nú'uh ñ_a de rá noya Aju_a. ²¹ Pah_u nda'na nú'a xá hño, ne teñh_u'a. ²² 'Ueh_u de gatho nú'a xá nts'o.

²³ Aju_a hubga ma m_uih_u, ne go gue'a da t'axca maxøgue ri mfenih_u, pa da 'bɛ'tsi xá hño ri hoga ndahih_u ne ri mfenih_u ne ri ndo'yoh_u, pa hinto da c'a'ts'ah_u nu sta 'ñehe ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²⁴ Hingui pata rá mfeni nú'a to'o xa zohn'a'ih_u, ne go gue'a da 'yøt'e.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta ri yopa zengua ya gamfri ne apa Aju_a por gue'uh

²⁵ Zi cuh_u, 'yaph_u Aju_a por guecje.

²⁶ Fat'aju_{ah}ub_u gatho ya cu co 'nara nth_ufi dega hm_{ate}.

²⁷ Dí 'bɛp'a'ih_u nts'edi de rá thuhu ma Zidadah_u gue gui hñe'tuabih_u nuna ra carta gatho ya cu.

²⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u. Njab_u gue'a.

**RÁ ÑOHO RA
TESALONICENSE
RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA
APOSTOL NSAN PABLO
NÚ'A BI 'YOPABI YA
ĜAMFRI ME
TESALONICA**

Ma'na'qui ra apostol Pablo ne yá compa opabi ya gamfri me Tesalonica

¹ Núga drá Pablo, ne ra cu Silvano ne ra cu Timu, dí pehn'a'ihéu nuna ra carta nu'ahú gyá gamfrihú guí 'buhúu Tesalonica ne guí 'buhú co Ajuá ma Dadahú ne co ma zi Hmuhú ra Jesucristo. ² Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo da jap'a'ihú ne da max'a'ihú pa gui 'buhú te rá 'ñentho.

Ajuá ma da castiga nuya 'yøt'ats'oqui nu sta yopa zøhø ra Zidada Jesucristo

³ Zi cuhú, pe'tsi te ga umfe nzantho njamadi Ajuá por gue'ahú ngu rí 'ñepcahe ga øthe ngue'á xi rí te ri jamfrihú ne gatho'ihú ma'na rí zi'ta ri hmatehú 'na ngu ma'na. ⁴ Hangué nuje dí e'ts'a'ihé ri nsuhú ja yá nija Ajuá ngue'á xi ra dangui ri jamfrihú masque guí thohú ya ts'othogui ne ya nt'atsate. ⁵ Pe gatho nuya thogui guí thohú, ja ri hnečni gue Ajuá øt'a nú'á xá hño ne ma da 'yøt'a ra hoga ts'utbi, ngue'á por nuya ts'othoguiya Ajuá da za da mā gue rí 'ñep'a'ihú gui 'buhú habú bí manda'á, ne por gue'á grí sufrihú.

⁶ Ajuá øt'a nú'á xá hño da co'tsuabi nú'ú to'o ri utsa'ihú. ⁷ Nehe nú'ahú t'utsa'ihú, Ajuá øt'a nú'á xá hño da 'ra'a'ihú ra tsaya mahyεgui con guecje nu stua pengui de mahets'i ra Zidada Jesu co ya εnxε nú'ú hampa rá ts'edi'á. ⁸ Nu stí 'ñehea'á, ma da hnequí 'nara danga tsibi ja rá nthets'i. Ma da 'ñehe pa da castiga nú'ú to'o hingui pá Ajuá nixi hingui øtuabi rá maça noya ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Nu'ú ma da gut'a yá thai

ja ra nidu pa nzantho, ne hinda za da 'mú'ú ja rá thandi ra Zidada habú ja rá nsunda ne rá ts'edi. ¹⁰ Nura pa stí 'ñehe'á, gatho ya cu nú'ú to'o camfri'á ma da 'yø ne da nsunda'á. Ne'ahú ma gui 'yøhú ne gui nsundahú'á ngue'á gá camfrihú nú'á dá xi'a'ihé.

¹¹ Por guehna nzantho dí aphe Ajuá gue da max'a'ihú pa gui 'buhú ngu rí 'ñep'a'ihú ngue'á xa zohn'a'ihú'á, ne dí aphe gue da nup'a ri mfenihú co rá ts'edi'á pa gui 'yøthú co 'nara johya gatho nú'á xá hño ne pa gui 'yøthú ya 'bēfi dega jamfri, ¹² pa njabú da hnequí rá nsunda ma Zidadahú ra Jesucristo ja ri 'múihú ne da t'e'ts'a ri nsuhú po rá hñoja'i Ajuá ne ra Zidada Jesucristo.

2

Ma da hnequí ra 'yøt'ats'oqui gá ja'i

¹ Núbya zi cuhú dí ne ga xi'ahé de rá yo'ehe ma Zidadahú ra Jesucristo nu xcrá muntshú con gue'á. ² Dí bante'ihé zi cuhú gue hingui ntsuhú nixi to gui hophú da 'uec'a'ihú de ri hoga mfenihú ne da 'ñeñ'ahú gue ra Zidada ya bá yopa pengui, nixi dega thedi, nixi dega noya, nixi dega he'mi nú'á di mā gue go stá pεnhe, ne nú'ú di mā gue rá pa de rá yo'ehe ra Zidada ya bi zøhø. ³ Oxqui hophú ni 'na tui to da hya'ahú ne da 'ñeñ'ahú gue nura pa ya bi zøhø. 'Met'o ma da nanga ndunthi to'o da ñá ncontra de Ajuá, ne da hnequí nú'á ra 'ñøhø dega 'yøt'ats'oqui ma da ma ja ra nidu. Nepú 'mefa de gue'á ma da zøhø ra Zidada. ⁴ Nura 'yøt'ats'oqui gá ja'i'á ma da ma ncontra de Ajuá ne da 'ñexa sehe, ne da ne da hñamba yá luga gatho nú'ú t'embi gue go gue'ú Ajuá, nú'ú ri nsunda ya ja'i, asta hinda hñudi ja rá ndanija Ajuá, ne da mañ'á gue go gue'á Ajuá.

⁵ ¿Ha gue hingui beñhú gue nú'bú ndí 'bui con gue'ahú dá xi'a'ihú de guehna? ⁶ Nu'ahú guí pahú te rá 'be'á hinxa hopi da hnequitho nura 'yøt'ats'oqui gá ja'i'á. Ma da hnequí asta nú'á ra pa da zø rá ora. ⁷ Nura

ts'oqui ya ri mpefi mant'agui, hõnse tømabya da thaca nú'a to'o hingui hopi da hnequi. ⁸ Nu'bú gue'bu da hnequi nú'a ra ts'oja'i, ne ra Zidada ma da hyo'a co 'nara noya da ma, ne da ma da huati co rá nsunda nu sta 'ñehe'a. ⁹ Nu sta hnequi nura ts'oja'i'a dri hñampa rá ts'edi ra Satá ne ma da 'ñudi ndunthi ya nt'udi ne da 'yøt'a ndunthi ya milagro dega nthate. ¹⁰ Ne ma da hyat'i co ya nthate xi xá nts'o nú'u to'o ma da ma ja ra nidu. Nu'ú mi tsa da mpøhø hmaha pe himbi ne bi gamfri nú'a xi majuani hangue ma da ma ja ra nidu. ¹¹ Hangue ringue'a Ajuá da pu'tua yá mfeni'u pa da gamfri nuna ra nc'uambana. ¹² Pa njabu da duxa ra ts'oqui nuto gatho himbi ne bi gamfri nú'a majuani, nú'u to'o ma'na bi ho ra ts'oqui que nú'a majuani.

Ajuá xa huancahu pa ga mpøhøhu

¹³ Pe nuje rí 'ñepcahe gue nzantho ga umfe njamádi Ajuá por gue'ahu zi cuhu yá hmad'i'hu ra Zidada, nguetho Ajuá bi huahn'a'ihu ante da hyoca ra ximhai pa gui mpøhøhu. Ne gá mpøhøhu ngue'a ra Maça Ndahi bi 'uec'a'ihu de ya ts'oqui, ne xcá camfrihu nú'a majuani. ¹⁴ Pa guehna bi zohn'a'ihu Ajuá por nura maça noya stá xi'a'ihe pa da hnequi rá nsunda ma Zidadahu ra Jesucristo ja ri 'm'ihu.

¹⁵ Hangue ringue'a zi cuhu oxqui 'ueguehu. P'e'tshu xá hño ya nt'utuate nú'u stá u't'a'ihe dega noya o nú'a stá op'ahe. ¹⁶ Ajuá ma Dadahu bi macaguihu ne bi huegaguihu hangue bi 'racju ra humai pa nzantho ne bi 'racju 'nara hoga nthø'mate. ¹⁷ Nú'a ne ma zi Hmuhu ra Jesucristo da nup'a ri mfenihu ne da ja'ahu gui 'yohu xá hño de nú'a guí øthu ne nú'a guí mañhu.

3

Ra apostol Pablo xipa ya cu gue da ora por gue'u pa njabu ma'na da ntanga rá noya Ajuá

¹ Nubyá zi cuhu dí a'a'ihe gui 'yaphu Ajuá por guecje pa da dama ntanga rá noya Ajuá haburaza, ne da jamfri ngu xcá camfrihu. ² Nehe 'yaphu Ajuá gue da ñangaguihe'a de ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i nú'u øt'a ya nts'o'mai, ngue'a hinga gatho pe'tsa ra jamfri. ³ Masque njabu, nu Ajuá hingui pata rá mfeni, nú'a da ja'ahu gui zedi'hu ne da ñañ'a'ihu de ra nts'o. ⁴ Dí camfrihe gue guí øthu nú'a stá 'bep'ahe ne ma gui sigui gui 'yøthu njabu ngue'a Ajuá ri 'ra'ahu ra ts'edi. ⁵ Ra Zidada Jesu da xoc'a ri mfenihu pa gui pe'tshu rá hmate Ajuá ja ri corasohu, ne pa gui tsethu ngu bi zeta ra Zidada Jesucristo.

Ya cu rí 'ñepi da mpefi

⁶ Zi cuhu, dí 'bep'a'ihe de rá thuhu ma Zidadahu ra Jesucristo gue gui 'ueguehu de gatho nú'u ya cu xa mpunga dahñei ne hingui 'yo ngu nú'a dá u't'a'ihe. ⁷ Nu'ahu ya guí pahu gue rí 'ñep'a'ihu gui tanga ma 'm'ihe. Nuje hindá ndahñeihe nu ndá 'buhuhu. ⁸ Nixi to'o bi 'uinjetho. Nu'a ndí øthe, ndí mpefihe ma pa ra xuui co ndunthi ra nzabi pa himbi 'me te dá tsihe, ne pa hindá øt'ahe ya xuhña. ⁹ Hingue himrí 'ñepcaguihe pa gui 'racaguihe te ga tsihe. Dá øthe njabu pa da za gui 'yøthu ngu nú'a dá øthe. ¹⁰ Ngue'a nú'bu nduá 'buehe con gue'ahu dá 'bep'ahe gue nu'a tó'o hinda ne da mpefi hinda ñuni nehe. ¹¹ Dí xi'ahe nuna ngue'a dí øhe gue 'ra de gue'ahu ya xcá mpunga dahñei'hu ne hingui ne te gui pehu, hõnse guí 'yohuhu grí hñøthu habu hindí 'ñepi gui hñøthu. ¹² Nuya cu'u to'o øt'a njabu, dí 'bephe ne dí zohe de rá ts'edi ma Zidadahu ra Jesucristo gue da mpefi te rá 'ñentho pa njabu da dahá nú'a da zi.

¹³ Zi cuhu odi tsabi'ihu gui 'yøthu ra hño. ¹⁴ Nu'a tó'o hinda 'yøtcaguihe nú'a dí mañhe ja nuna ra carta, mañhu to gue'a ne ogrí ntsixhu'a pa njabu da ntsa. ¹⁵ Pe oguí utsahu. Umfu ra ts'ofu ngu rí 'ñepi 'nara cu.

Ra apostol Pablo ja rá ngats'i rá carta apa Ajua por ya cu

¹⁶ Nubyá, ra Zidada nú'a 'racj_u ra hum_ui, nzantho da 'ra'ah_u 'nara hum_ui de nú'a te gatho da 'ñehe. Ra Zidada da 'm_ui con gatho'ih_u.

¹⁷ Núga drá Pablo dí op'ah_u ra nzengua co ma 'yε sehε, guehna 'nara seña ja gatho nú'u ya carta dí ofo. Njaua dí ofo. ¹⁸ Ma Zidadah_u ra Jesucristo da max'a'ih_u gatho. Njab_u gue'a.

RÁ MŪDI RA TIMOTEO RÁ MŪDI CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Nūgui drá Pablo rá apostolgui ra zi Hmu Jesucristo. Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a_u bi huancagui pa drá apostol. Ajuá go gue'a_u bi pōhōguih_u, y ra zi Hmu Jesucristo go gue'a_u dí tō'mh_u. ² Dí op'a'i nu'i Timu dí ja ra uenda gue ma t'ū'i ngue'a_u go dá zo'a'i de ra jamfri. Ajuá ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'i, da me'tsa ra nthe cate, ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñentho.

Ra ts'ofa pa ya gamfri pa hinda dena ya nt'utuate nū'u hinga majuani

³ Ante ga ehe de guep_u Efeso pa nuua Macedonia, dá bante'i gue gui cohib_u pa gui zofo nū'u 'raya cu 'bui de guep_u udi ma'na'ño ra jamfri de nū'a stá padih_u, gui hacuabi'ū gue ya hinda sigui da 'ñudi nū'a udi'ū. ⁴ Nixi hinda sigui da mąnga nū'u ya 'bede xa zansε ya ja'i de maya'b_u, nū'u xi xcra matho ne hingui o rá 'ñu nū'a mā. Ngue'a_u nū'u ya cu udi nuya nt'utuate'ū, udi hōnsε pa da ntsanoya'ū, hingui uti ya cu de rá noya Ajuá pa ma'na da nte yá jamfri'ū.

⁵ Dí 'bεp'a'i gue gui zofo ya cu pa da me'tsa 'nara coraso xá nt'axi ne 'nara hoga mfeni ne 'nara jamfri hingue maxōts'etho, pa njab_u da za da me'tsa 'nara hoga hmāte. ⁶ 'Raya cu ya xa 'uegue de nuya hoga t'ōt'e, hangue nubya hōnsε mąnga ya noya hinte ri muui. ⁷ Nu'ū ne hmāhą gue da nxahate de ra ndaxjua ley, y mā gue go gue'a_u xi majuani nū'a māñ'ū masque nixi padi nū'a māñ'ū.

⁸ Hąhą, nura ndaxjua ley xá hño, pe nū'b_u da t'ōt'e ngu nū'a bi beni Ajuá. ⁹ Ga pah_u gue himbi thuxa

ra ley pa ya hoja'i. Ra ley bi thuts'i pa ya ts'o'yōde ne ya 'ñaqu'equ'ei, pa ya ts'oja'i ne ya 'yōt'ats'oqui, pa nū'u hingui tsu Ajuá ne ya 'ñagamfri, pa nū'u to'o ho yá dada ne yá nana, ne pa ma'ra ya hyote. ¹⁰ Nehe pa nū'u to'o ya 'ñeja'i, pa nū'u ya 'ñōhō ri hñuxui yá mi 'ñōhōui, ne pa nū'u ya 'behña ri hñuxui yá mi 'behñau, pa nū'u to'o pe ya ja'i, pa ya c'uamba, pa nū'u to'o hōxa ra thai rá miqu'eiui, nehe pa gatho nū'u to'o ōt'a ya ts'ot'ōt'e nū'u xic_u Ajuá gue hingui ho ga ōth_u. ¹¹ Gatho guehna mąnga rá maça noya Ajuá nū'a to'o xá nsunda. Nuna go guehna ra maça noya bi t'acagui pa ga mā.

Ra jamadi po rá nthe cate Ajuá

¹² Nugui dí umba njamadi ma Zidadah_u ra Jesucristo ngue'a_u bi 'raca ra ts'edi pa ga pepabi. Bi hyandi gue xá hño ga pepabi, hangue bi hñuxcagui pa ga pepabi'a. ¹³ Nugui ma'met'o xi ndí ñama'ñ_u de ra Zidada Jesu y ndrí ūtsa, nehe xi ndrą ts'o'mui co ya gamfri. Pe nu'á bi mesca ra nthe cate ngue'a_u hindí padi hmāhą nū'a ndí ōt'e nguetho hinstí camfri thoho'a. ¹⁴ Pe nurá hmāte Ajuá xi ra dangui pa guequi. Nū'a bi xoga ma mfeni pa dá camfri ra Zidada Jesucristo ne pa bi za dá pe'tsua rá hmāte'a.

¹⁵ Nuna noya ma ga xi'a'i go guehna majuani, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri: gue ra Zidada Jesucristo bi 'ñehea ja ra ximhai pa da pōhō ya 'yōt'ats'oqui, y nugui ma'na go ndrą 'yōt'ats'oqui. ¹⁶ Pe masque ndrą 'yōt'ats'oqui, nura Zidada Jesucristo bi mesca ra nthe cate, pa nūgui 'nandrą dąnga 'yōt'ats'oqui da hnequi ja ma 'mui gue Ajuá bi zetca ma nts'o'mui ne bi pungagui. Bi 'yōt'a njab_u con guequi pa njab_u da hyanda ma'ra ne da gamfri'ū pa da me'tsa ra te pa nzantho. ¹⁷ Hangue nū'a 'nat'a Ajuá rí 'ñepi dra sōcambeni ne dra nsunda pa nzantho. Go gue'a_u 'nat'a Ajuá nū'a hindí hanth_u, go gue'a_u pe'tsa gatho ra mfadi, go gue'a_u ra Nda de maya'b_u, de nubya ne pa nzantho,

nehe go gue'a 'bui pa nzantho ne hin-
hya'mu da du. Njabu gue'a.

¹⁸ Ma zi t'ui Timu, dí 'bep'a'i gue
gui pε rá 'befi Ajuā ngu rí 'ñehe, ngu
'nara soldado pε xá hño rá 'befi ja ra
tuhni. Ne dí ben'a'i de nú'a bi m̄anga
ra Maca Ndahi gue ma gui pεfi, pa
njabu da za gui sigui gui pε xá hño
rá 'befi Ajuā. ¹⁹ Nehe su ri jamfri ne
strá nt'axi rí mfeni. Nu 'ra bi ts'oca yá
mfeni hangue xa 'bε yá jamfri. ²⁰ 'Ra
de gue'u go gue'a ra Imeneo ne ra
Jandro nú'u dá ent'ua ja rá 'yε ra Satá
pa da badi gue hinda ñama'ñu de rá
noya Ajuā.

2

Hanja da za dra t'apabi Ajuā

¹ Rá mudi dí 'bep'a'ihū gue gui
orahū por gatho ya ja'i. Gui 'yaphū
Ajuā da mats'i'ū, ne gui umfū
njamadi'a. ² Gui 'yaphū Ajuā po
ya danga ndā ne por gatho nú'u hā
ra ts'utbi, pa njabu da za ga 'bahu
'nara 'mūi te rá 'ñenthō, ne pa da
za ga pe'tsuahū rá ntsu Ajuā ne ga
'yohū ngu rí 'ñepcahū ne hinte ga
jahū. ³ Nuna go guehna xá hño, ne
go guehna ri ho Ajuā ma Pøhøtehū.
⁴ Nú'á ne gue gatho ya ja'i da mpøhø
ne da badi'ū nú'a xi majuani. ⁵ 'Nat'a
Ajuā 'bui, nehe 'bui 'natho nú'a to'o
'bande de Ajuā co ya ja'i, y nú'á go
gue'a ra Zidada Jesucristo nú'a to'o
bá e bi nja'iuā ja ra ximhai. ⁶ Nu'á
bi unse rá te pa bi du pa bi gu'tua yá
thai gatho ya ja'i. Ha nu mi zø ra ora,
bi t'unga nt'øde pa bi fadi gue nu'á bi
du pa bi pøhø ya ja'i. ⁷ Y pa gue'a bi
thuxcagui dega apostol pa ga mamba
rá maca noya Ajuā. Hindí hate, dí
m̄anga majuani. Bi thuxcagui pa
ga nxahnate de ya ja'i nú'u hingyá
xodyo pa ga utuabi'ū de ra jamfri
nú'a majuani.

⁸ Dí ne gue haburaza ra luga habu ri
munts'a ya cu, gatho ya 'ñøhø da guxa
yá 'yε da 'yapabi Ajuā co yá mfeni
strá nt'axi, ne hindri ncue, nixi da
nehmyā. ⁹ Nehe dí ne gue gatho ya
'behñā da jamasu pa da hñe ngu rí

'ñehe. Hinda hñe dega nt'ets'i. Hindí
ne gue da 'ñeñā dega nt'ets'i, nixi da
'ñets'i co ra oro, ni co ya do mahotho,
nixi co ya he nú'u xi xá mađi. ¹⁰ Nu'a
dí ne gue da 'yøt'e'ū, dá 'yøt'a ya hoga
'befi ngu rí 'ñepa 'nara hoga 'behñā
nú'a 'yo ja rá ntsu Ajuā. ¹¹ Ya 'behñā
dá 'yødetho rá noya Ajuā ja ra nija
pa da badi, ne dá 'yøt'e ngu nú'a da
sipabi. ¹² Hindí ne gue go ya 'behñā
da xahna ya 'ñøhø ja ya hmunts'i,
nixi hingo ma'na da manda'ū que ya
'ñøhø. Dá 'yøstho. ¹³ Ngue'a Ajuā
bi hyoqui rá mudi ra Adá, nepu ra
Eva. ¹⁴ Y hingo ra Adá bi thát'i. Nura
'behñā go gue'a bi thát'i, hangue bi
dagui ja ra ts'oqui. ¹⁵ Hangue nubyá
'bui yá batsi co ndunthi ya ugui, pe ya
'behñā da mpøhø 'bū hinda 'uegue de
yá jamfri, 'bū da mε'tsa ra hmāte, 'bū
da 'ñø strá nt'axi, ne 'bū da 'mūi ngu rí
'ñepi.

3

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya ma'yo de ya nija

¹ Nuna noyana guehna majuani:
'bū to'o beni da mεpa Ajuā dega
ma'yo gue'a 'nara hoga 'befi ne. ² Pa
to da ma'yo mahyoni di 'bui xá hño
y di otho te di hmā de gue'a. Dra
medinthati co 'nada ra 'behñā. Di su
rá mfeni, di 'yo co ndunthi ra m̄adi
ne di pε'tsa ra t'equ'ei. Di pa da unga
ntsaya, di pε'tsa ndunthi ra m̄adi
pa da 'ñutuate. ³ Hindra ti, hindra
'yøt'atuhni, mahyoni di ja rá hmāte,
hindra zøt'amūi. Hindra nduste pa
da dahā ra boja dega nthate, nixi da
ne da mε'tsa ndunthi ra boja. ⁴ Di
padi da manda xá hño rá ngu, ne
di padi da zofu yá batsi ngu rí 'ñepi
pa da 'yøt'e'ū. ⁵ Ngue'a nu'a tó'o hin-
gui padi da manda rá ngu, nu'bú
¿hanja da za da manda rá nija Ajuā?
⁶ Hinda za da ma'yo 'nara 'ra'yo gam-
fri, ngue'a xi'bū da 'ñets'i'a ne njabu
da ncondena ngu bi nja ra ts'ondahi.
⁷ Mahyoni di udi 'nara hoga'mūi pa
njabu nehe nú'u hingyá gamfri da

ñamahño de gue'a, pa njabũ hinda 'bɛ rá tsa nixi da zo ja rá 'yɛ ra ts'ondahi.

Nú'a rí 'ñepi da 'yøt'a ya maste de ya nija

⁸ Nehe 'nara maste de rá nija Ajuã mahyoni dra 'ñequ'eí, hinda ñã maxøts'etho, hindra ti, hindra nduste pa da dahã ra boja dega nthate. ⁹ Di camfri xá hño nú'a ra jamfri xa t'utcahũ co rá mfeni strá nt'axi. ¹⁰ Nehe mahyoni 'met'o dra tsapabi pa da fadi ua da 'ño xá hño ua hina. 'Bũ da 'ño xá hño ne hinto da c'a'tsi, nu'bú hã, da za dra maste ja ra nija. ¹¹ Nehe nú'ũ ya 'behña pepabi Ajuã mahyoni di pe'tsa ra hoga'mũ. Hindra gũxa nc'uamba. Di su rá mfeni, ne nzãntho di øt'e gatho nú'a xá hño. ¹² Nura maste dra medinthati co 'nada ra 'behña. Nehe di padi da manda xá hño rá ngu ne yá batsi. ¹³ Nu'a tó'o faste xá hño ja rá 'bɛfi Ajuã, gue'a da t'e'tsua rá nsu, ne ma'na da nja rá ts'edi pa da ñãui ma'ra ya ja'i de ra jamfri pe'tsua ra Zidada Jesucristo.

Ra jamfri nú'a xa t'utcahũ nú'a hinxqui fadi maya'bũ

¹⁴ Zi cu Timu, dí ne 'bestho ga mabũ ga c'a'ts'a'i, pe dí op'a'i nuna carta ¹⁵ pa 'bũ hingá 'me ga mabũ, ma gui padi hanja da za gui mpefi xá hño ja rá nija Ajuã nú'a te. Nu ja rá nija Ajuã ja jani nú'a majuãni ne ja hmani nú'a majuãni. ¹⁶ Majuãni xi ra dangui nú'a ra jamfri xa t'utcahũ nú'a hinxqui fadi ma'met'o, ne ena:

Ajuã bi 'ñehe bi nja'i;

y ra Mãca Ndahi bi 'ñudi gue majuãni go gue'a rá T'ũ Ajuã.

Nehe ya ɛnxɛ bi hyandi'a.

Nú'ũ ya ja'i hingyá xodyo bi ts'ofu de gue'a.

Nepũ habũraza ya ja'i ja ra ximhai bi gamfri'a.

Y nu'ã bi ts'its'i pa mahets'i pa ja rá nsunda'a.

4

Nú'ũ to'o da 'uegue de ra jamfri

¹ Ra Mãca Ndahi xa mã xi xá hño ne ena gue nuyã ngats'i ya pa 'raya cu ma da 'uegue de ra jamfri ngue'a ma da hñuxa nt'øde nú'a di mangu ya hyate ja'i nú'ũ di udi ya nt'udi dega ts'ondahi. ² Nú'ũ ya yohmi ja'i ma da mangu ya nc'uamba ne da ts'oca yá mfeni. ³ Nuya ts'oja'i'ũ ma da hñacuabi ya ja'i pa hinda nthati. Ne da hñacuabi pa hinda zi 'raya nzaqui, masque gatho ya nzaqui go bi hyoca Ajuã pa ga tsihũ co ra jamãdi nú'ũ dyá gamfrihũ ne stá pahũ nú'a majuãni. ⁴ Ngue'a gatho nú'a bi hyoca Ajuã, gatho xá hño. Hingui ho te ga utsahũ, hønse ga umfũ njamãdi Ajuã ora te dí tsihũ. ⁵ Ngue'a rá noya Ajuã ena gue gatho ya nzaqui xá nt'axi. Hangue ga aphũ Ajuã da japi gatho nú'a te dí tsihũ, y njabũ xá nt'axi nú'a dí tsihũ.

Rá hoga mɛfi ra Zidada Jesucristo

⁶ 'Bũ gui 'ñutua ya cu gatho nú'a dí xi'a'i, ne 'bũ gui padi xá hño ra mãca noya nú'a mã de ma jamfrihũ ne ra hoga nt'utuate nú'a xcá ɛni, nu'bú ma xi gui hñoga mɛfi de ra Zidada Jesucristo. ⁷ Ogrí ho gui 'yøde nuya ts'o'bede de ra ximhai ngu nú'ũ mangu ya 'ñãmfeni ja'i. 'Yøt'a ra ts'edi pa ma'na gui 'bũ 'nara hoga'mũ. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o japi da 'ñanga rá ndo'yo pa da nja rá ts'edi, hønse 'na tã ri muui rá 'bɛfi. Pe nu'a tó'o øt'a ra ts'edi pa da 'mũ 'nara hoga'mũ, nurá 'bɛfi'a ma'na ri muui, ngue'a hingue hønse nuua ja ra ximhai ma da muui rá 'bɛfi'a, nehe ma da muui ja rá ñoho ra 'mũ. ⁹ Nuna noya stá xi'a'i go guehna majuãni, hangue rí 'ñepi gue gatho ya ja'i da gamfri. ¹⁰ Y hangue por gue'a xi drí mpefihũ ne dí thohũ ya ts'othogui ngue'a dí camfrihũ 'nat'a Ajuã nú'a te. Y nú'a go gue'a ra Pøhøte pa gatho ya ja'i, pe ma'na pa nú'ũ to'o camfri'a.

¹¹ 'Ñudi nuya ya noya dí xi'a'i, ne manda da t'øt'e. ¹² Oto di dintstho nú'a gui mã ngue'a grá basja'itho. Nu'i 'ñudi ra hoga'mũ pa gue'a da 'yøt'a ya cu nehe. Nura hoga'mũ gui 'ñudi, nú'a gui mangu ya hoga

noya, gui 'ñequ'ei, gui pe'tsa ra hm̄ate, gui pe'tsa ra jamfri, ne strá nt'axi ri mfeni. ¹³ Mientra ga mab̄u, 'yot'a ra ts'edi pa gui hñe'tuabi ra M̄aca T'ofu ya cu, pa gui zofu'̄u ne gui 'ñutuabi'̄u. ¹⁴ Jamasu nú'a rá 'b̄efi Ajuá bi t'a'a'i nú'a bi m̄anga ra M̄aca Nd̄ahi gui p̄efi nu ndá hu'tsahe ma 'ȳehe núje dyá nd̄ahe de ra nija.

¹⁵ P̄efi gathu nuya t'ot'eya. Ja da mp̄efini con gathu ri m̄ai, pa gathu ya cu ne ma'ra ya ja'i da hyandi gue rí te ri jamfri ne ri mf̄adi ja rá 'b̄efi Ajuá. ¹⁶ Xi da nsu s̄eh̄e, ne jamasu de nú'a guí udi. Oguí tsaya gui 'yot'a njab̄u, ngue'a nu'b̄u gui 'yot'a njab̄u, nu'b̄u gui mp̄oh̄o ne da mp̄oh̄o nú'u to'o da 'ȳode'i.

5

Nú'a rí 'ñepi da 'yot'a ya gamfri

¹ Oguí tsai ya zi ndaxjua. Umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri dada. Y nuya b̄atsa'ñ̄oh̄o umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri cu. ² Ha nuya zi tia umba ra ts'ofu, ja ra uenda ri nana. Nehe ya b̄as'beh̄ña umba ra ts'ofu co ri mfeni xá nt'axi, ja ra uenda ri nju.

³ Xipa ra nija da mats'i ya viuda nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i. ⁴ Nu'b̄u 'nara viuda 'b̄ai yá b̄atsi o 'b̄u yá 'b̄eto, nuyá b̄atsi o yá 'b̄eto go yá uenda da su'̄u, hingo ra nija. Mahyoni gue nuyá b̄atsi o nuyá 'b̄eto da b̄adi da h̄ñoja'i co ya mengu ja rá ngu ne da co'tsuabi yá dada yá nana de xa tede, ngue'a gue'a xá h̄ño ne gue'a ri ho Ajuá. ⁵ Nú'a xi majuani ra viuda ne 'b̄u s̄eh̄e, nú'a jo'o to ri su, h̄onse t̄'mbabi rá mfats'i Ajuá, ne nz̄antho ma pa ra xuui apabi Ajuá, ne api da mats'i'a. ⁶ Pe nu'a ra viuda ot'e nú'a go da ne, ne hingui 'b̄atho, nú'a hiní 'ñepi da t'umba ra mfats'i, ngue'a masque te, pe ja ra uenda ya xa du. ⁷ 'B̄epabi ya cu da 'yot'a núna dí op'a'i nehe, pa hinda nja te da h̄ma de gue'a. ⁸ 'B̄u 'nara cu hini jamasu nú'u ja te yá njauí, ne ma'na nú'u ya mengu ja rá ngu, nura cu'a hinte

ri muui rá jamfri, ne ma'na xá nts'o nú'a ot'e que 'na nú'a hingrá gamfri.

⁹ Nú'a ra lista hab̄u thu'tsua yá thuhu nú'u ya viuda p̄epa Ajuá ne t'umba ra mfats'i, nuni mahyoni ja gui h̄ñu'tsuah̄ani yá thuhu h̄onse nú'u ya viuda ya pe'tsa thogui h̄ñu'rate njeya, ne bi m̄e'tsa 'nada rá dame. ¹⁰ Nehe h̄ñu'tsuah̄u yá thuhu ya viuda nú'u thandi ne f̄adi gue p̄e ya hoga 'b̄efi, ne bi tede xá h̄ño yá b̄atsi, p̄adi da unga ntsaya ja yá ngu, ne bi x̄cua yá ua nú'u ya cu mí ts̄onga ja yá ngu, ne bi mats'i nú'u mi tho ya ts'othogui, ne xa b̄adi xa m̄efi gathu ya hoga 'b̄efi.

¹¹ Pe nu'̄u ya viuda ya b̄as'beh̄ñ̄atho, uguí hu'tsuah̄u yá thuhu ja ra lista, ngue'a ma da z̄o ra pa da ne da yopa nth̄ati 'ra de gue'a, y njab̄u ya hinda za da m̄epabi Ajuá ja ra nija. ¹² Y njab̄u da hn̄oma'ñ̄u de gue'a ngue'a bi 'uegue de nú'a ra cohi bi m̄e'tsi. ¹³ Nehe da nz̄ai gue hinte dyá 'b̄efi ngue'a da nengu. Y hingue h̄onse dya dah̄nei, nehe dya m̄'bede ne da h̄ñot'e hab̄u hiní 'ñepi, ne da m̄a nú'a hiní 'ñepi da mah̄ma. ¹⁴ Hangué nugui dí ne gue da nth̄ati nuya viuda ya b̄as'beh̄ñ̄atho, ne da m̄e'tsa ya b̄atsi, ne da b̄adi da su yá ngu. Njab̄u h̄a, hinda nja te da m̄anga ma ncontrah̄u de guéc̄u. ¹⁵ Dí xi'a'i njab̄u ngue'a 'raya viuda ya xa 'uegue de rá 'ñu Ajuá ne xa d̄eni ra Satá.

¹⁶ Hangué 'b̄u 'nara cu o 'nara nju di pe'tsa 'nara viuda ja rá ngu, dá su pa hinda t'apabi ra mfats'i ja ra nija, pa njab̄u nura nija da m̄e'tsa ndunthi te da umba nú'u xi majuani ya viuda ne jo'o to'o da mats'i.

¹⁷ Nubyá nuyá m̄efi Ajuá nú'u ri manda xá h̄ño ja ra nija, xi da hnu xá h̄ño por gue'a, ma'na nú'u to'o m̄amba rá noya Ajuá ne utuate. ¹⁸ Ngue'a ra M̄aca T'ofu ena njaua: "Oxqui tu'tua rá ne nú'a ra ndamfri net'a ra trigo ja ra era." Nehe enga njaua: "Nu'a tó'o ri mp̄efi rí 'ñepi da t'umba rá th̄ah̄a."

¹⁹ 'B̄u da 'm̄ai 'na to'o da ñapabi 'nará m̄efi Ajuá, oxqui camfri 'b̄u da

njo'o yoho o hñu pa da damajuani. ²⁰ Pe nu'bu 'nará mēfi Ajuā xi majuani øt'a ya ts'oqui, tšwi nts'edi habu da 'yøde gatho ya cu, pa njabu da ntsu nehe nú'u ma'ra. ²¹ Dí 'bep'a'i gue gui 'yøt'a njabu mahyεgui con gatho yá mēfi Ajuā. Hingui hñā'mtho nú'u to'o gui 'yøt'ua ra ts'utbi. Nehe pađi 'met'o xá hño nú'a te xa nja pa njabu gue'a gui mañ'a. Njabu dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuā ne ja rá thandi ma Zidadahu ra Jesucristo ne ja rá thandi yá εnxε Ajuā nú'u xa thahni pa da mēpabi'a. ²² Oxqui hu'tsua ri 'yε 'bestho nú'u to'o ne da mēpabi Ajuā, ngue'a xi'bu hingui 'yo xá hño, y njabu da hma gue gui fats'i thoho'u ja yá ts'oqui. Pe nu'í, 'bui nzantho strá nt'axi'i.

²³ Ya oguí tsi nsøctho ra dehe. Tsi 'na tæqui ra vinu dega obxi por nú'a ra umui tšwi'i.

²⁴ Jamasu 'met'o nú'u to'o gui hu'tsua ri 'yε pa da mēpabi Ajuā, ngue'a 'ra ri hnequi yá ts'oqui ante dra sũcua ra uenda, pe nu ma'ra asta hinda thā'mba nguenda ja da hnequi yá ts'oqui. ²⁵ Nehe njabu nú'u to'o øt'a ya hoga 'bēfi. 'Raya hoga 'bēfi ri hnequi 'bestho. Ha nu ma'ra da hnequi asta 'mēfa, ngue'a hingui tsa da gohitho mant'agui ya hoga 'bēfi.

6

¹ Gatho nú'u to'o 'mεgo, dá umba ndunthi ra t'equ'ei yá hmu, pa njabu hinda hnøma'ñu rá thuhu Ajuā nixi da hnøma'ñu ma jamfrihu. ² Nu'u tó'o pε'tsa yá hmu ha ya gamfri, odri dintstho nú'a xipa yá hmu hønse ngue'a nuyá hmu gue go ya gamfri nehe. Dá mēpabi ma'na xá hño ngue'a go ya hmađi gamfri nú'u to'o hocuabi yá 'bēfi. 'Ñudi núna dí op'a'i ne njabu gui nzote.

Con basta ra jamfri di johya 'na co nú'a te pε'tsi

³ Nu'bu 'nara ja'i udi ma'na ra nt'utuate ne hingo udi rá hoga noya ma Zidadahu ra Jesucristo, ne hingo ri dēni nú'a ra nt'utuate nú'a di ma

de ma jamfrihu, ⁴ nura ja'i'a ra 'ñets'i ne hinte rá fađi. Xa 'bε rá mfeni ngue'a ri ho to da ntsanoyau ne da ntsaiui. Y nuni ja fuhni ra nduste, ya hnecatuhni, ya ts'ante, ya nt'ensfeni.

⁵ Nu'u tó'o ri ntsanoya njabu, gue'u xa ts'oca yá mfeni ne hingui pađi nú'a majuani, ne di 'ñet'a gamfri pa da dahā ra boja. Pe nu'í, 'uegue de gue'u.

⁶ Haha, numa jamfrihu xi ri muui ndunthi, pe nehe ga johyah co nú'a dí pε'tshu.

⁷ Ngue'a núju ndá tsøhuua ja ra ximhai hinte duá hahu, y nehe hinda za te ga haxhu de guecua. ⁸ Hangué ga johyah gue hindrí 'bε te ga tsihu nixi te ga hehu.

⁹ Ngue'a nu'u tó'o ne da memati, tagui ja ya ts'oqui ne thát'i pa da 'yøt'a nú'a xá nts'o, ne pε'tsa ya ts'onc'at'i hinte ri muui, ne honse ra 'ñu. Hangué gue'a da japi da nhuati'u ne da 'mēdi.

¹⁰ Ngue'a nura hmate de ra boja ja bí ehni ndunthi ya ts'oqui. 'Raya cu xi xa mađi ra boja, hangué xa 'uegue de yá jamfri ne xa thogui ndunthi ya dumui.

Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri

¹¹ Pe nú'í rá mēfi'i Ajuā, 'uegue de gatho nuya ts'ot'øt'eya. Go da tena ra hoga'mui, ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmate, ra pacencia, ne ra ts'etuate.

¹² Ntuhni xá hño ja ra hoga tuhni dega jamfri. Su ra te pa nzantho nú'a bi 'ra'a Ajuā nu mi zohna'i'a, ne gá damajuani de gue'a ja yá thandi ndunthi ya ja'i. ¹³ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuā nú'a to'o ri umba yá te gatho nú'a te 'bui. Y nehe dí 'bep'a'i ja rá thandi ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi manga majuani ja rá thandi ra Pilato.

¹⁴ Guehna dí 'bep'a'i gue gui su xá hño nú'a xra 'bep'a'i pa hinto da c'a'ts'a'i, asta ra pa da yopa pengaua ma Zidadahu ra Jesucristo. ¹⁵ Ngue'a nu sta zø ra ora, Ajuā dua yopa pēhna ra Zidada Jesucristo dua ehe. Ajuā go guesε'a xá nsunda, ne go guesε'a ri manda. Go gue'a ra danga Nda de gatho ya nda, ne go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu. ¹⁶ Go guesε'a ya mi 'bui

ne nzantho da 'm̄i. Go gue'a 'b̄u ja ra ñot'i nú'a xi tsedi, ne hinhya'm̄u to xa hyandi'a nixi hingui tsa to da hyandi. ¡Nú'á ja rá ts'edi pa nzantho, ne go gue'a rí 'ñepi dra nsunda pa nzantho! Njab̄u gue'a.

¹⁷ 'Bepabi nuya memati de nuua ja ra ximhai gue odri 'ñets'i, nixi odi pɛ'tsua ra jamfri ra boj̄a nú'a hate. Dá mɛ'tsua ra jamfri Ajūa nú'a te ne xi ri 'rac̄u gatho nú'a te dí hoñh̄u pa ga johyah̄u. ¹⁸ Nuya memati'̄u 'bepabi da 'yøt'e xá hño ne xi da mɛfi ndunthi ya hoga 'bɛfi. Nu'a te da uni, dá uni con gatho yá m̄i ne con gatho yá paha. ¹⁹ Y njab̄u da munts'a 'nara th̄ah̄a'̄u pa rá ñoho ra 'm̄i, ne njab̄u da su ra te pa nzantho.

Yá ngats'i ya noya nú'̄u bi 'bɛmpa ra Timoteo

²⁰ Nde nubya, nu'i zi cu Timu, su ra maça noya nú'a xra 'bep'a'i gui m̄a. Ne oxqui øde ya ts'o'bede nú'̄u hinte ri muui, nixi oxqui 'yøde nú'̄u to'o ri ntsanoya, nú'̄u m̄a gue pɛ'tsa 'nara hoga mf̄adi hm̄ah̄a. ²¹ Y nu'̄u tó'o xa dɛna nú'a ra mf̄adi'a, ya xa 'uegue de ra jamfri.

Ajūa da max'a'i. Njab̄u gue'a.

RÁ ÑOHO RA TIMOTEO RÁ ÑOHO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TIMOTEO

Ma'na'qui ra apostol Nsan Pablo opabi ra Timoteo

¹ Núgui drá Pablo, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Ajuá go gue'a rá paha pa bi hñuxcagui drá apostolgui'a ne bi mēncagui ga mā de ra te pa nzantho nú'a bi ña'ti da umbi gatho nú'u to'o da gamfri ra Zidada Jesucristo. ² Nú'i zi cu Timu ma hmāca t'i'i ja ra jamfri, dí op'a'i. Ajuá ma Dadahū ne ma Hmuhū ra Jesucristo da jap'a'i, da mē'ts'a ra nthecate, ne da max'a'i pa gui 'būi te rá 'ñenthō.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo da mā de ra Zidada Jesucristo

³ Ajuá dí api ma pa ra xuui, ne ra ora'a nzantho dí beñ'a'i, ne dí umba njamadi'a por gatho nuya japi 'ra'a'i. Y nehe go gue'a dí pēpabi co ma mfeni xá nt'axi, ngu mí pēpabi nehe ndu ma mbōxita xi maya'bū. ⁴ Y nura ora tso ma mfeni de gue'i nú'a ra pa'a gá nzoni nú'bū dá nhyēguiui, ga neh mā ga hant'a'i pa njabū ma'na ga johyaga. ⁵ Nehe dí beni de ri hoga jamfri guí pē'tsi nú'a bi mē'tsa 'mēt'o ri ngande ra nju Loida ne ri mā mā ra nju Eunice, y dí pađi xá hño gue ne'i go guet'a ra jamfri guí pē'tsbya.

⁶ Hangue por gue'a dí zo'a'i gue gui 'yōt'a ra ts'edi pa gui pēfi xá hño nú'a ra 'bēfi bi 'ra'a Ajuá gui pēfi nu ndá hu'ts'a ma 'yē. ⁷ Ngue'a Ajuá bi 'racjū 'nara ts'edi pa ga zēdihū, pa da nja ma hmātehū, pa ga su ma mfenihū, hingue pa ga ntsuhū. ⁸ Hangue oxqui ntsa guí mā gue guí camfri ma Zidadahū, nixi oxqui ntsa guí mā gue dí ntsixhū núgui dí jot'ua fadi ngue'a dí māmba rá noya ra Zidada. Nu'a guí 'yōt'e hā, mānga ra māca noya masque gui tho ya ts'othogui ngu dí

thoguiga, ne Ajuá da 'ra'a ra ts'edi pa gui tseti. ⁹ Nú'á go gue'a bi pōhōguihū ne bi zoncahū pa ga 'būhū strá nt'axi. Bi pōhōguihū po rá dānga hmāte bi mēscaguihū, y hingo por ma 'bēfisehū bi pōhōguihū. Go gue'a rá mfeni sēhē pa bi pōhōguihū, ngue'a ante da hyoca ra ximhai ya mi beni dua pēhna ra Zidada Jesucristo pa da pōhōguihū. ¹⁰ Y nu mí zōhōua ja ra ximhai numa Pōhōtehū ra Zidada Jesucristo, ja gue'bū bi hnequi nú'a ra dānga hmāte Ajuá pēscaguihū pa bi pōhōguihū. Ra Zidada Jesucristo go gue'a bi ntate de ra du, ne bi 'racjū ra te pa nzantho nú'a hinhya'mū da uadi. Y nurá noya Ajuá go gue'a xicjū de gue'a.

¹¹ Y nugui go bi thuxcagui pa ga mānga nú'a ra māca noya'a. Nehe bi thuxcagui dega apostol pa ga zofo nú'u ya ja'i hingyá xodyo, ne pa ga utuabi'ū rá noya Ajuá. ¹² Y hangue por gue'a dí thogui nuya ts'othoguiya. Pe masque dí ofadi, hindí 'bē ma tsa, ngue'a dí pađi nú'a to'o stá camfriga, ne dí pađi xá hño gue nu'á ja rá ts'edi pa da supca ma te nú'a stá ent'ua ja rá 'yē asta ra pa'a da yopa pengui.

¹³ Nu'i oxqui pumfri nú'a stá xi'a'i, pa njabū gue'a guí 'ñudi nehe, ngue'a go gue'a 'nara hoga nt'utuante. Ne guí 'ñudi co ra jamfri ne ra hmāte nú'a ri 'racjū ra Zidada Jesucristo. ¹⁴ Su nehe nú'a ra māca noya xa t'ent'a ja ri 'yē co rá ts'edi ra Māca Ndāhi nú'a 'bū ja ma corasohū.

¹⁵ Nu'i guí pađi gue nuya cu de guepū Asia bi zogaguiua sēhē. 'Ra de gue'ū go nura cu Figelo ne ra cu Ermogene. ¹⁶ Pe nura cu Onesiforo nú'á himbi ntsu bi e bi c'ascaua ja ra fadi ne ndunthi ya 'mi'qui bi hñubga ma māi. Y ra Zidada go gue'a da mats'i ne gatho nuya mengu ja rá ngu'a. ¹⁷ Ngue'a nu mí zōcua Nroma nura cu'a, nú'á bi ja bi hyongagui asta himbi zācagui. ¹⁸ Hangue ra Zidada da mē'tsua ra nthecate nura pa'a da nja ra nsūca uēnda. Nu'i guí pađi xá

hño gue nu ndá 'buhub Efeso xi bi maxcaguih nú'a ra zi cu'a.

2

'Nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo

¹ Nu'i Timu ma zi t'u'i ja ra jamfri, xi da zedi ja rá 'befi Ajuá co nú'a ra ts'edi 'racaguih ra Zidada Jesucristo.

² Gatho nú'a dá u't'a'i ja yá thandi ma'ra ya cu, ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya hoga cu pa nehe da badi'u, y njabu da ñutuabi nehe nú'u ma'ra ya cu.

³ Nehe tseta ya ts'othogui ngu 'nara hoga soldado de ra Zidada Jesucristo.

⁴ Nu 'nara soldado hõnse nú'a ra 'befi xa t'umbi gue'a tsa da mēfi. Hingui tsa da mēfi ma'na ra 'befi. 'Bu da mēfi ma'na ra 'befi, hinda põnga rá hmi co nú'a to'o bi umba rá nsu dega soldado. ⁵ Nehe nura 'ñeni 'bu hinda 'ñeni ngu rí 'ñehe, hinte ma thaha da t'umbi. ⁶ Nehe 'nara mot'i mahyoni 'met'o da mpefi pa da za da xofo nú'a bi mot'i. ⁷ Beni xá hño nú'a dí op'a'i, y ra Zidada go gue'a da 'ra'a ra mfađi de gatho.

⁸ Dá 'yoda ja ri mfeni ra Zidada Jesucristo nú'a bá e bi 'mui de rá ji ndu ra Davi, ne bi du, nepu bi yopa nte ma'na'qui, ngu manga rá noya Ajuá y dí ma nehe. ⁹ Dí tho ya thogui ngue'a dí mamba rá noya Ajuá, ne asta dí jot'a fadi ngu 'nara ts'oja'i. Pe nurá noya Ajuá, nu'á hingui jot'i. ¹⁰ Nugui dí tseta gatho nuya ts'othogui pa njabu nú'u xa huahna Ajuá da za da gamfri ra Zidada Jesucristo ne da mpõhõ'u, ne da 'mui pa nzantho ja rá nsunda Ajuá.

¹¹ Nuya ya noya dí op'a'i go guehya xi majuaní, ne ena:

'Bu stá tuh co ra Zidada Jesu, nehe ga 'buh con gue'a;

¹² 'Bu ga tsethu ya ts'othogui, nehe ma ga mandahu con gue'a.

'Bu ga cõnih'u'a, nehe da gõngaguih'u'a.

¹³ 'Bu núju hindí õthu nú'a dí mañhu, nu'á ha, nzantho õt'e gatho nú'a ma,

ngue'a nu'á hingui pata rá mfeni.

Rá 'befi rá hoga mēfi Ajuá

¹⁴ Benbabi ya cu nuya noya dí op'a'i. 'Bepabi'u ja rá thandi ra Zidada gue hinda ntsanoya, ngue'a hinte ri muui, hõnse pa da ts'ocua yá mfeni nú'u to'o øde. ¹⁵ 'Yõt'a ra ts'edi gui nhyoga mēfi pa da ñotho hanja gui ntsa, ne gui mamba xá hño rá noya Ajuá nú'a manga majuaní, pa njabu da za gui 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá.

¹⁶ 'Uegue de nú'u hingui o rá 'ñu nú'a ma y nixi hinte ri muui nú'a mañ'u, ngue'a nu'u tó'o õt'a njabu ma'na rí duxa ya ts'oqui. ¹⁷ Y nú'a mañ'u da ts'ocua yá mfeni ya cu, nja ngu ra cance dí ntsini maxõgue ja rá ndo'yo 'na. 'Ra to'o õt'a njabu go gue'a ra Imeneo ne ra Fileto. ¹⁸ Nu'á go gue'u ya xa 'uegue de nú'a majuaní, ne mañ'u gue ya xa nuhu nú'u xa du, ne ri ts'ocua yá jamfri ma'ra. ¹⁹ Pe nu'u tó'o majuaní 'bui ja rá nija Ajuá hinda ma da ts'ocua yá jamfri, ngue'a ra Maca T'ofõ engu njaua: "Ra Zidada pađi to'o gatho yá meti'a." Nehe ena: "Dá 'uegue de ya ts'oqui gatho nú'u to'o di xõcambenibi rá thuhu ra Zidada Jesucristo."

²⁰ Y nurá nija Ajuá gue'a ngu 'nara dangu ngu habu ja ndunthi ya traste, 'ra dega oro, 'ra dega t'axi, 'ra dega za, ha nu ma'ra dega dohmi. Nu'u xá hño, gue'u ma'na thoni'u ne ma'na ri muui. Ha nu'u hints'u xá hño, hints'u thoni ngue'a hini muui. ²¹ Hangu njabu nehe ya cu, 'bu da 'uegue de gatho nú'a xá nts'o, nu'bá ri muui y thoni pa ya hoga 'befi, ne strá nt'axi ne strá hño pa da mēpabi ra Zidada. Nehe di 'bui pa da mēfi gatho ya hoga 'befi.

²² Hangu nu'í oxqui tenba yá nts'o'mui ya basja'i. Go da tena ra hñoja'i, ra jamfri, ra hmate, ne ra hoga'mui mahyegui co nú'u ma'ra ya cu ri xõcambeni ra Zidada co yá mfeni xá nt'axi. ²³ Nehe oxqui õt'e ngu nú'a õt'a nú'u ya necio ri ntsanoya ne hinte yá fadi, ngue'a ja fuhni ya tsui. ²⁴ Y nu 'nará mēfi ra Zidada hiní 'ñepi dra necatsui. Dra hoja'i con gatho ha, ne di pađi da nxahnate, ne gatho

tsetatho. ²⁵ Nehe co ndunthi ra hñoja'i da umba ra ts'ofu nú'u to'o 'na'ño mā. Xama Ajuā da xocua yá mfeni'u pa da ñobri ne pa da e da bađi nú'a majuāni. ²⁶ Ne da c'ot'i de yá 'yε ra ts'ondahi nu habu o'u pa ø'tua rá paha'a.

3

Nú'a ma da 'yøt'aya 'ñagamfri de yá ngats'i ya pa

¹ Oxqui pumfri gue nuyá ngats'i ya pa ma da hnequi 'raya pa xá nts'o. ² Ngue'a ya ja'i dri nsu sehe, xi da ne da me'tsa ndunthi ra boja, dya 'ñets'i, dya c'at'i, dya zante, dya ts'o'yøde co yá dada, dya ts'oc'baha, dya 'ñaqu'equ'ei. ³ Hindi ja yá hmāte, dya zamai di otho yá nthe cate, dya guxa nc'uamba, hindi tsa da zama yá mfeni pa hinda 'yøt'a ya ts'oqui, dya ts'o'muija'i, ne di utsa gatho nú'a xá hño. ⁴ Dya betetho'u, hindi tsu te da 'yøt'e o te da mā. Nu'ú ma'na da ne da 'yøt'a ya t'øt'e xá nts'o que da mađi Ajuā. ⁵ Dri 'ñet'a hoja'i pe hindi pe'tsa ra ts'edi pa da 'ñudi ra hñoja'i.

Hangue nu'í gui 'uegue de gue'u. ⁶ Go guehya ya ja'i cut'a ja ya ngu pa cadí ya 'behña nú'u ri zatho, pa da gamfri bi nú'a xipabi'u. Nuya 'behña'u xi tuxa ndunthi ya ts'oqui, ne pe'tsa ndunthi ya ts'onc'at'i. ⁷ Nzantho ri nxadi nú'a sipi, pe hinhya'mu da za da bađi nú'a majuāni. ⁸ Nuya ja'i'u nzantho ri nøt'a thoho ora sipa rá noya Ajuā, nja ngu ra Jane ne ra Jambre bi nø'tuabi ra Moise. Gue'u ya ja'i'u xi xa ts'oca yá mfeni ne hingui pe'tsa nú'a ra jamfri xi majuāni. ⁹ Nuya ja'i'u ya hinda ma da hyat'a ma'ra ya ja'i, ngue'a gatho ya ja'i ma da baťuabi yá necio, ngu bi nja nú'u yoho ya 'ñøhø bi nø'tuabi ra Moise.

Yá ngats'i yá noya ra apostol Nsan Pablo nú'u bi mēmpa ra Timoteo

¹⁰ Pe nu'í xcá tena ma nt'utuate, xcá tēnga ma 'mai, xcá patca ma mfeni ne ma jamfri, xcá tena ma pacencia ne ma hmāte, ne xcá pađi gatho nú'a stá tseti. ¹¹ Xcá pađi de ya nt'utsate ne de ya ugui dá thogui nuni Antioquía,

nuni Iconio, nuni Listra. Pe de gatho nuya thogui'u Ajuā bi ñangagui. ¹² Xi majuāni, nu'a tó'o camfri ra Zidada Jesucristo ne xi ne da 'mai 'nara hoga'mai, nu'á da thogui ya nt'utsate. ¹³ Pe nuya ts'oja'i ne ya hyate ma'na rí ma xá nts'o. Nu'ú 'yo hate ne thát'i. ¹⁴ Pe nu'í oxqui 'uegue de nú'a xcá pađi, ngue'a ya gui pađi xá hño gue go gue'a majuāni ngue'a gui pađi nú'u to'o bi 'ñu't'a'i. ¹⁵ Y desde gá mbatsi gá pađi ra Maća T'ofu nú'a xicju de ra Zidada Jesucristo pa da za ga camfrihu ne njabu ga mpøhøhu. ¹⁶ Gatho ra Maća T'ofu, Ajuā go bi unga ra mfeni pa bi t'ofu. Hangue xá hño ra Maća T'ofu pa da 'ñutuate, pa da ntsate, pa da unga ra ts'ofu, ne pa da 'ñudi ra hñoja'i, ¹⁷ pa njabu nú'u to'o xa gamfri Ajuā da nxøgue yá mfađi ne da bađi da mefi ya hoga 'befi.

4

¹ Dí 'bep'a'i ja rá thandi Ajuā ne ja rá thandi ra Zidada Jesucristo, go gue'a ma da hña'mba nguenda gatho ya ja'i nú'u di te ne nú'u ya hindi te nu stua yopa ehe pa da nda. ² Guehna dí 'bep'a'i gue gui mamba rá noya Ajuā, ne gui ja gui 'yøt'e nzantho. Unga ra ts'ofu, ntsate ne nzote con gatho ri hñoja'i, ne gui 'ñutuate. ³ Ngue'a ma da zø ya pa gue ya ja'i hinda ne da 'yøde nura hoga nt'utuate. Nu'ú ma'na da ho da 'yøde nú'a hinxá hño, hangue ma da hyonga 'raya xahnate nú'u di mā ngu nú'a di ho da 'yøde'u. ⁴ Nu'ú ya hinda ne da 'yøde nú'a xi majuāni. Ma da 'uegue'u pa da yopa dena ya 'bede nú'u xa zanse ya ja'i. ⁵ Pe nu'í, xi da su ri mfeni de gatho nú'a da 'ñehe, ne gui tseta ya dumai. 'Yøt'a ra ts'edi pa gui mamba rá noya Ajuā, ne gui pefi gatho nú'a ra 'befi xa t'a'a'i.

⁶ Ngue'a nugu ya bi zø ra ora pa ga unga ma te. Ya bi zø ra ora ga tsocua nuna ximhai. ⁷ Ya stá øt'a ra ts'edi pa stá ntate ja ra hoga tuhni. Ya stá juata nú'a ra 'befi bi t'aqui, ne stá su nú'a ra jamfri bi t'utcagui. ⁸ Hangue nubyá bí 'bescagui 'nara thaha nú'a ma da

t'umba gatho nú'ũ to'o ri hñoja'i. Ha nú'a ra thaha'a ma go da 'raca ra Zidada nú'a ra pa da yopa 'ñehe. Nú'á go gue'a ra hoga nzaya. Y hingo pa hõnsegui nura thaha'a, nehe pa gatho nú'ũ to'o t'õmbabi rá yo'ehe'a.

Ra apostol Nsan Pablo xipa ra Timoteo te da 'yõt'e

⁹ Nde nubyá, 'yõt'a ra ts'edi gue 'nitho gui 'ñe gui c'ascagui. ¹⁰ Ngue'a ra cu Dema xa zogagui seheua ne bi ma pa Tesalonica, ngue'a nu'á ma'na bi ho nuna ra ximhai. Ha nura cu Crecente bi ma pa Galacia y nura cu Tito bi ma pa Dalmacia. ¹¹ Hõnse ra cu Luca dí 'bũ'beua. De má 'ñũ gui tsincabũ ra cu Marco ngue'a xi xá hño'a pa da maxcagui ja ra 'bẽfi. ¹² Y nura cu Tiquico dá penpũ pa Efeso. ¹³ Nu xcrí ehe gui hancabũ ma pat'i duá tsopũ Ntroa ja rá ngu ra cu Carpo. Ne gui hancabũ ya libro. Nehe oxqui ma gui pumfri gui hancabũ nuya libro dega xifri.

¹⁴ Ra Jandro nú'a ra huiti xi xa 'yõtca ndunthi ra nts'o'mũ. Ra Zidada go gue'a ma da gu'tuabi de nú'a xa 'yõt'e. ¹⁵ Hangué ne'i nsu ndunthi de gue'a, ngue'a nu'á xi ri nõt'atho de nú'a dí mañhũ.

¹⁶ Nurá mũdi bi zonca ra ts'ũtbi pa bi xũga ra uenda, ni 'na hinto bi maxcagui, ngue'a gatho bi hyegagui sehe. Ajuã da punduabi'ũ. ¹⁷ Pe ra Zidada himbi hyegagui sehe. Nú'á go bi 'raca ra ts'edi pa dá ma xá hño gatho nurá noya'a, ne pa bi 'yõde gatho nú'ũ ya ja'i hingyá xodyo. Hangué njabũ ra Zidada bi ñangagui pa dá c'ot'i de rá ne ra zate. ¹⁸ Nehe ma da ñangagui de gatho nú'a xá nts'o, ne ma da zixcagui pa ga ma ga 'bũ nuni mahets'i habũ bí manda'a. ¡Nú'á go gue'a dra nsunda pa nzantho! Njabũ gue'a.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuã por gue'ũ

¹⁹ Fat'ajuãũ ra nju Prisca ne ra cu Aquila ne gatho ya mengu rá ngu ra cu Onesiforo. ²⁰ Nura cu Rasto bá

cohi nuni Corinto, y nura cu Trofimo dá tsogui nuni Mileto ngue'a bi hñeni.

²¹ 'Yõt'a ra ts'edi gui ja gui 'ñehe ante da dagui ya tse. Fat'ajuã'i ra cu Eubulo, ra cu Pudente, ra cu Linu, ra nju Claudia ne gatho nuya cu 'bũiua.

²² Ra Zidada Jesucristo da 'mũ con gue'i. Ajuã da max'a'ihũ. Njabũ gue'a.

RA TITO RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA TITŌ

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Tito

¹ Núgui drá Pablo rá 'begogui Ajuá ne rá apostolgui ra Zidada Jesucristo nú'a bá pęcagui pa ga mąnga ra noya de ra jamfri, pa da gamfri nú'u xa huahna Ajuá. Ne bá pęcagui pa ga utuabi'u nú'a majuani ngu nú'a dí camfrihu, pa njabu da 'mai'u xá hño ja rá thandi Ajuá, ² ne da me'tsa ra nthø'mate de ra te pa nzantho nú'a bi ñatcaguihu Ajuá ante da hyoca ra ximhai. Nu'á pe'tsi da njabu ngue'a Ajuá hinhya'mu hate. ³ Ha nu mi zø ra pa, Ajuá ma Pøhøtehu bi 'ñudi nú'a xqui ñatcaguihu por nuna maça noya bi 'bęcagui ga ma. ⁴ Nu'i zi cu Tito, dí op'a'i nuna carta, dí ja ra uenda gue ma t'u'i ngue'a go dá zo'a'i de nuna ra jamfri dí pe'tshu. Ajuá ra Dada ne ra zi Hmu Jesucristo numa Pøhøtehu da jap'a'i ne da max'a'i pa gui 'bui te rá 'ñenthø.

Nú'a rá 'befi ra Tito nuni Creta

⁵ Nu ndá tsoc'abhu Creta, dá tsoc'a'i pa gui juata nú'a ra 'befi ri 'bedi, ne pa gui hñuxa ya cu pa da nda cada 'nara nija de ya hnini habu ri munts'a ya cu ngu nú'a dá 'bep'a'i. ⁶ Nuya cu'u mahyoni di 'yo xá hño ne di jo'o to'o da c'a'tsi, ne 'nada rá 'behña di pe'tsi, ne dya gamfri gathø yá batsi, ne di jo'o to'o da ma gue yá batsi te yá maña'u ne ya ts'o'yøde'u. ⁷ Ngue'a ya ma'yo de ya nija di supabi rá 'befi Ajuá, hangue mahyoni di 'yo xá hño pa hinto da c'a'tsi. Hindra 'ñets'i, hindra cuε, hindra ti, hindra necatuhni, ne hinda ne da dahā ra boja dega nthate. ⁸ Nu'a di øt'e, mahyoni di padi da unga ntsaya nzantho, ne dri ho nú'a xá hño, ne di 'yo co ndunthi ra mfadi, di 'yo ngu rí 'ñehe, di øt'e ngu nú'a ri ho Ajuá, ne dri nsu she.

⁹ Nu'á mahyoni di padi da su nura hoga noya nú'a mąnga majuani ngu nú'a bi t'utuabi, pa njabu da za da zo ma'ra co ra nt'utuante nú'a majuani ne da badi da datuabi nehe nú'u ma'ra to'o di ña de ma'na'ño ra mfeni.

¹⁰ Ngue'a 'bui ndunthi ya ts'o'yøde mąnga ya noya hinte ri muui, ya hyate. Ma'na øt'a njabu nú'u ya xodyo tenda yá jamfri. ¹¹ Nuya ja'i'u mahyoni da jo'tua yá ne ngue'a udi nú'a hiní 'ñepi da 'ñudi, ne habu udi'u ri ts'ocua yá mfeni maxøgue nú'u to gathø 'bui ja ra ngu. Nu'á øt'a njabu hønse pa da data ra boja.

¹² Nuya me Creta, 'na de yá badi'u bi ma de yá mengu rá haise ne bi 'ñena: "Ya me Creta nzantho xi ya c'uamba. Xi ya ts'o'mai ngu ya zate, ne ya ts'o'yo'u, ne xi ya dahñei."

¹³ Nú'a bi mąnga nura badi'a gue'a xi majuani. Hangue ringue'a xi da zofø nts'edi nuya cu pa da gamfri xá hño nú'a majuani. ¹⁴ Nehe xipi gue hinda hñuxa nt'øde ya 'bede nú'a xa bensehe ya xodyo, nixi nú'a ri manda de yá mfeni she nú'u ya ja'i hingui camfri nú'a majuani.

¹⁵ Pa nú'u to'o xá nt'axi yá mfeni, gathø ya t'øt'e xá nt'axi pa gue'u. Pe pa nú'u to'o xá nts'o yá mfeni ne hingyá gamfri, gathø ya t'øt'e xá nts'o pa gue'u, ngue'a xá nts'o yá mfeni ne hingui tsa da badi nda'a ra hño nda'a ra 'ñu. ¹⁶ Nu'á ma gue pa Ajuá, pe co yá ts'o'befi dri hnequi gue hina, ngue'a ya ts'o'mai ne ya ts'o'yøde, ne hingui tsa da 'yøt'e nú'a xá hño.

2

Ra hoga nt'utuante

¹ Pe nu'í, nu'a gui ma, ma ngu nú'a udi ra hoga nt'utuante. ² Zofø nuya zi tio pa hinda nti, dya 'ñequ'e'i, ne da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'mai xá hño ja ra jamfri, da me'tsa ra hmate, ne da zeta nú'a da 'ñepi. ³ Nehe ya zi tia da 'ño xá hño co ra t'equ'e'i, hindya guxa nc'uamba, hindya tixfani, da 'ñudi nú'a xá hño. ⁴ Da 'ñutuabi ya bas'behña gue da mađi yá dame ne

yá batsi. ⁵ Da 'ñutuabi gue da 'ño co ndunthi ra mfadi, da 'ño strá nt'axi yá mfeni, da badi da su yá ngu, dya hoja'i, ne da 'yote yá dame. Mahyoni da 'yot'a njabu pa ni 'na hinto da ñama'ñu de rá noya Ajuá.

⁶ Nehe zofo ya batsa'ñohø gue da 'ño co ndunthi ra mfadi. ⁷ Nel' nzantho gui 'yo xá hño pa njabu nu ma'ra da 'yot'a nehe ngu guí øt'e. Ora guí utuate, 'ñudi nú'a xi majuani, ne 'ñudi ngu rí 'ñehe. ⁸ Nehe gui mangu ya hoga noya nú'u hinda za to da c'a'ts'a'i. 'Bu gui njabu da 'beta yá tsa nú'u to'o ri utsaguihu, ne hinda za da ñama'ñu de guecju.

⁹ Nehe zofo ya 'bego gue da 'yota yá hmu, ne nzantho da mēfi con gatho yá mui nú'a dra 'bēpi. Hindya dadi. ¹⁰ Hinda bepi rá hmu, da supa nú'a te pē'tsa rá hmu, pa njabu ya 'bego nzantho da 'ñe'tsua rá nsu rá noya Ajuá ma Pøhøtehu.

¹¹ Ajuá ya xa 'ñudi rá hñoja'i pa gatho ra meximhai da za da mpøhø.

¹² Ne co rá hñoja'i'a utcahu gue ga 'ueguehu de ya ts'oqui ne de yá ts'onc'at'i ra ximhai, ne utcahu ga 'buhu ngu rí 'ñehe de dí 'yohua nuya pabya, ne ga 'yohu co ndunthi ra mfadi, ne ga øthu nú'a xá hño ja rá thandi'a. ¹³ Nehe utcahu ga ndø'mhu co ra johya nú'a ra pa da yopa 'ñehe ma zi Pøhøtehu ra Jesucristo co rá nsunda, ngu nú'a xa ñatcaguihu. Y nú'a go gues'e'a Ajuá ja rá danga ts'edi.

¹⁴ Nu'á go gue'a bi unsehe rá te pa bi ñangaguihu de gatho nú'a xá nts'o. Bi du'a pa bi xugaguihu de gatho ma ts'oqui pa dyá metiguihu'a, nehe pa ga ja ga øthu nú'a xá hño.

¹⁵ Nuna guehna gui mā, ne gui nzote y gui ntsate. Ne gui mā con gatho ra ts'edi nú'a xa 'ra'a Ajuá pa hinto da 'ñena gue hinte ri muui nú'a guí mā.

3

Nú'a rí 'ñēpi da 'yot'a ya gamfri

¹ Nehe bembabi ya cu gue da 'yota ya nda ne gatho ma'ra nú'u

to'o ha ra ts'utbi, hinda nø'tuabi, ne di 'bui pa da 'yot'a gatho nú'a xá hño. ² Hinda ñama'ñu de ni 'naya miqu'eiui, hindya necatuhni, di ja yá hmate, ne xi da nhyoja'i con gatho yá miqu'eiui.

³ Ngue'a nuju ma'met'o ndyá 'ñamfenihu, ndyá ts'o'yødehu, hinduí øtehu Ajuá. Stí 'mēdihu ja ya ts'oqui. Ndí pē'tshu ndunthi ya ts'onc'at'i ne ya ts'ojohya de ra ximhai. Ndí 'buhu ja ra nts'o'mui ne ndí hyøcuahu nú'a te mi pē'tsa ma'ra. Ndyá nt'utsahu ne ndrí 'ñutsahu 'na ngu ma'na.

⁴ Pe Ajuá ma zi Pøhøtehu bi 'ñutcahu rá hñoja'i ne rá danga hmate nú'a pēscahu. ⁵ Hangué nu'á bi pøhøguihu. Hingue bi pøhøguihu por ma hoga 'bēfihu nú'a stá øthmahu. Nu'á bi pøhøguihu ngue'a bi huegaguihu ne bi xugaguihu de ma ts'oqui nu ndá yopa 'buhu ma'ra'yo, ne bi 'racju ra Māca Ndahi pa bi patca ma 'mūihu.

⁶ Ajuá bá pēncaguihu rá Māca Ndahi con gatho rá ts'edi ngue'a ma zi Hmuhu ra Jesucristo bi pøhøguihu. ⁷ Hangué po rá danga hñoja'i Ajuá ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ne dí tømhu ra te pa nzantho nú'a bi ñatcahu.

⁸ Nuya noya dí mā go guehya majuani, hangué dí ne ja guetbu gui mā pa da ja da 'yot'e'u xá hño gatho to'o xa gamfri Ajuá. Go guehya ya noya xá hño, go 'nara hño pa gatho ya ja'i. ⁹ Oxqui hu'tsua nt'øde nuyá noya ya 'bemfeni gá ja'i, nixi nuyá 'bede xa zans'e'u de maya'bu. Oxqui mpamhyau'u nixi gui ntsanoyau de rá ley ra Moise, ngue'a gatho nuya 'bede'u hinte rí hñaqui y nixi hinte ri muui.

¹⁰ 'Bu 'na to'o 'ueca ya cu ne ya xcá zofo yo'qui o hñu'qui ne hinxa ne xa 'yøde, 'ueque'a. ¹¹ Ngue'a nu'í guí pađi gue nú'a ra ja'i'a ya xa 'uegue de nú'a majuani ne øt'a ya ts'oqui, hangué po rá mfeni sehe'a ya xa ncondena.

Ra Tito sipi da mats'i 'raya cu

¹² Nu xcrá pēhn'abu ra cu Artema o ra cu Tiquico, gui ja gui 'ñehe 'bestho

pa Nicopoli pa ja grá nthεuini, ngue'a stá bení gue ja ma grá 'buhni nuya pa sta dagui ya tse. ¹³ Bá nexa ra cu Sena nú'a ra pønjya, ne ra cu Polo, ne umbabi'ε gatho nú'a te da 'yø'tua ra 'bedi má 'ñu. ¹⁴ Nehe numa zi cuhε bí 'bui de guepε gui zofo pa da nzai da mpefi xá hño, hingue da 'mεtho, pa njabε da za da mfaste'ε habε mahyoni.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa zenjua ya gamfri ne apa Ajuε por gue'ε

¹⁵ Ri fat'ajuε'i gatho núyε dí 'bε'beua. Nehe fat'ajuεbε gatho nú'ε ma hmεca cuhε ja ra jamfri. Ajuε da jap'a'ihε grí gathohε. Njabε gue'a.

RA FILEMÓN RÁ CARTA RA APOSTOL NSAN PABLO NÚ'A BI 'YOPABI RA FILEMÓN

Ra apostol Nsan Pablo opabi ra Filemón

¹ Núga drá Pablo dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo. Zi cu Fili, ma zi hma_{ca} cu'ih_e ne ma compa'ih_e de ja rá 'b_efi Aju_a, núga ne ra cu Timu dí op'a'ih_e nuna carta. ² Dí p_empabihe ra nz_engua gatho ya cu nú'uh_u ri munts'ib_u ja ri ngu. Nehe dí p_empahe ra nz_engua ra nju Apia, ne ra cu Arquipo, go gue'a faxcahe pa dí ñambahe rá noya Aju_a. ³ Aju_a ma Dadah_u ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da jap'a'ih_u ne da max'ah_u pa gui 'b_uh_u te rá 'ñ_entho.

Rá jamfri ne rá hm_ate ra Filemón

⁴ Ora dí apa Aju_a, nz_antho dí beñ'a'i nehe, ne dí umba njam_adi'a ⁵ ngue'a dí øde de nú'a ra hm_ate ne ra jamfri guí p_e'tsua ma Zidadah_u ra Jesu, ne de ra hm_ate guí p_e'tsua gatho nú'uh_u xa gamfri Aju_a. ⁶ Nehe dí apabi Aju_a por nú'uh_u to'o xa gamfri ngue'a xa hyant'a'i ri jamfri, pa da hñani'uh_u gatho nú'uh_u ya japi ri 'racj_u ra Zidada Jesucristo. ⁷ Nu'i ma zi cu'i, xi xcá jaqui ga johya ne xcá hubga ma m_ui, ngue'a dí øde tengu ri hm_ate, asta ma'ra ya cu xcá nupa yá mfeni.

Ra apostol Nsan Pablo apa 'nara favo ra Filemón pa ra Onesimo rá nz_ai'b_ego

⁸ Núga rá apostolgui ra Zidada Jesucristo, hangue dí h_a ra ts'edi pa ga 'b_ep'a'ih_uma guí 'y_øt'e nú'a rí 'ñ_ep'a'i, ⁹ pe nu'a ga øt'e, ma'na xá hño ga a'a'i 'nara favo co ra hm_ate. Núga drá Pablo ya drá daqu'ei y dí jot'ua ja ra fadi po rá ngue ra Zidada Jesucristo, ¹⁰ dí b_ante'i po ra cu Onesimo, núni ri 'b_egoh_uma, ya bi gamfri Aju_a ngue'a dá zofo de guecua ja ra fadi, y dí øt'a

ra uenda gue ma t'uh_u ngue'a bi gamfri nú'a dá xipi.

¹¹ Ya pa xa thogui, nuni ra Onesimo himrá hoga 'b_ego himi p_ep'a'i ngu rí 'ñ_ehe, pe nubyá h_a, go 'nara hoga 'b_ego pa gue'e ne pa gueque nehe. ¹² Dí p_en'a'ib_u pa da yopa 'm_up_u ma'na'qui, hangue numahño, ja ra uenda go gueque dá tsømb_u, ngue'a xi drí ma_dini. ¹³ Nuga ga neh_uma ga tsami pa da m_ep_ecaguiua ja ra fadi, pa nú'a go gui p_ep_ecah_uma, go da m_ep_ecani núbya de dí oua fadi po rá ngue ra ma_{ca} noya. ¹⁴ Pe hindí ne ga øt'a njab_u nsinque ri nse_qui, ngue'a hindí ja'i gui faxqui, pe 'b_u gui faxqui, dí ne gue de ri pahase. ¹⁵ Pøde Aju_a bi 'y_øt'e pa bi 'ba't'a'i 'raya pa ra Onesimo, pa njab_u da yo menga ja ri ngu pa gui 'b_uhui pa nz_antho, ¹⁶ ya hingue ngu 'nadra 'b_egotho, nubyá ya go 'nara hma_{ca} cu. Nugá xi dí ma_dini, pe nu'í ma'na rí 'ñ_ep'a'i guí ma_di ngue'a nubyá hingo hønse ri 'b_egotho, nehe go ri cu de ja ma Zidadah_u.

¹⁷ Nu'b_u grí ma_{ca}gui ngu 'nara hoga compa ja rá 'b_efi Aju_a, nu'b_u nu sta zømb_u ra cu Onesimo, xi da numahño, 'y_øt'a ra uenda gue go guecagui dá tsømb_u. ¹⁸ 'B_u xa 'y_øt'a'i 'nara nts'o'm_ui, o 'b_u tu'a 'nara thai, go da tsogagui de ma uenda. ¹⁹ Núga drá Pablo dí huxa ma thuhu co ma 'y_ese gue go ma ga ju't'a'i. Nugá hinga ma ga eñ'a'i gue go guí tucagui ngue'a go dá xi'a'i rá noya Aju_a. ²⁰ Hangue dí b_ante'i guí 'y_øt'a núna dí xi'i, ngue'a guí camfri ra Zidada Jesucristo, pa njab_u guí jaqui ga johya, ngue'a dí ncu_hu ja ra Zidada Jesu.

²¹ Dí op'a'i ngue'a dí pa_di xá hño gue xi grá hoga'yøde, ne dí pa_di gue ma'na ndunthi ma guí 'y_øt'e que núna dí xi'a'i. ²² Y nehe dí ne ga xi'a'i guí hoqui hab_u ga tsaya, ngue'a dí tø'mi gue nú'a xcá 'yaph_u Aju_a ma da 'y_øt'e pa ga mab_u ga tsøñ'ah_u.

Rá ngats'i rá carta ra apostol Nsan Pablo ri yopa z_engua ya gamfri ne apa Aju_a por gue'uh

²³ Peñ'a'i ra nzengua ra cu Epafra nuni jot'ua fadi nehe mahyεgui con gueque po rá ngue ra Zidada Jesucristo. ²⁴ Nehe peñ'a'i ra nzengua ra cu Aristarco, ne ra cu Dema, ne ra cu Luca, nuyε go guehyε faxcagui ja rá 'bεfi Ajuā.

²⁵ Ma Zidadahε ra Jesucristo da jap'a'ihε guí gathohε. Njabε gue'a.

RA EBREO RA CARTA NÚ'A BI 'BEMPA YA EBREO

Ajuá bá pɛhna rá T'ɥ pa bi zocaguihɥ

¹ Maya'bɥ Ajuá bi zofo ndu ma xitahɥ ndunthi ya 'mi'qui de 'rama'na'ño ya modo. Go yá 'mɛhni bi xipabi rá noya 'na hangutho pa go bi zofo'ɥ ndu ma xitahɥ. ² Pe nubyá de yá ngats'i ya pa, Ajuá bá pɛhna rá T'ɥ pa bi zocaguihɥ. Ajuá bi 'yɛnt'ua ja rá 'yɛ'a pa bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho nú'a te ja, ne xa dapabi'a gatho nú'a te ja pa rá meti'a. ³ Y nurá nsunda rá T'ɥ Ajuá gue'a rá nsunda rá Dada nehe, y nurá 'mɛi rá T'ɥ Ajuá gue'a rá 'mɛi Ajuá ra Dada. Gatho ya t'ɔt'e nú'ɥ bí ja mahets'i ne nú'ɥ jaua ja ra ximhai o ja rá 'yɛ ra T'ɥ, ne nu'á ri su'ɥ co rá ts'ɛdi rá noya. Go gue'a bi du pa bi xɛgaguihɥ gatho ma ts'oquihɥ, nepɥ bi ma mahets'i ne bá hudi ja rá 'ñɛi de habɥ bí hudi Ajuá rá Dada to pɛ'tsa gatho ra ts'ɛdi.

Rá T'ɥ Ajuá ma'na hɔ ra ts'ɛdi que ya ɛnxɛ

⁴ Rá T'ɥ Ajuá ma'na hɔ ra ts'ɛdi que ya ɛnxɛ, ne Ajuá bi hñu'mbabi'a 'nara thuhu ma'na ja rá nsu que nú'a pɛ'tsa ya ɛnxɛ. ⁵ Ajuá hinhya'mɥ xa 'ñembabi 'nara ɛnxɛ ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ɥ, bi 'ñembi:

Nu'i go gue'e ma T'ɥ'i,
ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i
gue go ri Dadagui.

Ajuá hinhya'mɥ bi mɔ de 'nara ɛnxɛ:
Nuga go gueque drá Dadagui'a,
ne nú'a go di gue'a ma T'ɥ.

⁶ Ha nu mbá pɛhna Ajuá rá 'ra T'ɥ ja ra ximhai, bi 'ñena njaua:

Gatho ya ɛnxɛ dá nsundabi ma T'ɥ.

⁷ Y de ya ɛnxɛ Ajuá bi 'ñena njaua:

Ya ɛnxɛ nú'ɥ pɛpcagui ne dí pɛhni, dí
japi da nja ngu ra ndahi,
ne dí japi da nja ngu 'nara tsibi.

⁸ Pe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ɥ:

Nu'i grá Ajuá, ma gui nda pa nzantho;

ne nuri hmanda gue'a 'nara hmanda
dega hoga ts'utbi.

⁹ Xi grí ho 'bɥ t'ɔt'a ra hño, pe hingrí
ho 'bɥ t'ɔt'a ra nts'o'mɛi;

hangue por gue'a núga ri Ajuágui stá
hux'a'i,

ne stá 'ra'a ndunthi ra johya que
gatho ma'ra nú'ɥ to'o 'bɛi con
gue'e.

¹⁰ Nehe Ajuá bi 'ñemba njaua rá T'ɥ:

Nu'i grá zi Hmu, go gue'e gá hoca
ra ximhai de mi othotho gatho
nú'a te ja;

ne go gue'e gá hoca mahets'i.

¹¹ Gatho'ɥ ma da uadi, pe nu'í ma gui
'bɛi pa nzantho.

Gatho'ɥ ma da thegue ngu thegue
'nara dutu;

¹² ma gui pants'i'ɥ ngu 'nara he,

ne ma gui pati'ɥ ngu 'raya zɛhe.

Pe nu'í go di gue'atho pa nzantho,

y nuri te hinhya'mɥ ma da uadi.

¹³ Ajuá hinhya'mɥ bi 'ñembabi ni 'nara
ɛnxɛ ngu nuna ra noya bi xipa rá T'ɥ,
bi 'ñembi:

Hñudiua ja ma 'ñɛi,

asta hinga tsogui ri ncontra rí nga'ti
ri ua.

¹⁴ Gatho ya ɛnxɛ go dega ndahitho ne
pɛpabi Ajuá, xuá mɛhni pa da mɛpabi
gatho ya nthahni nú'ɥ ma da mpøhø.

2

Jamasuhɥ ra mpøhø

¹ Hangue por gue'a mahyoni ga
huxhɥ nt'øde de nú'a stá ødehɥ, pa
njabɥ hinga 'ueguehɥ de nú'a dí
camfrihɥ. ² Nú'a ra ley bi manda

Ajuá maya'bɥ po ya ɛnxɛ bi fadi gue
go gue'a majuani, ne Ajuá bi castiga
ngu mrí 'ñepi nuto bi 'yøt'a ya ts'oqui

ngue'a himbi ne bi 'yøte'a. ³ Nu'bá
¿hanja da za ga mponthɥ rá cuɛ Ajuá
'bɥ nú'ɥ hindí huxhɥ nt'øde xá hño

nuya hoga noya xi di muui ndunthi
ne xicjɥ hanja da za ga mpøhøhɥ?

Nuya hoga noya dega mpøhø go rá
mɔdi bi mɔnsɛ ra Zidada Jesu, nepɥ
nú'ɥ to'o xi bi 'yøde nuya noyaya bi

xicjɥ gue go gue'a majuani. ⁴ Nehe
Ajuá bi damajuani mahyɛgui co
nú'ɥ to'o bi xicaguihɥ nuya ya noya,

ngue'a bi 'ñudi 'raya nt'udi, ne bi 'yøt'a ya danga milagro ne ma'ra ya danga 'bɛfi, ne bi 'racjɩ ra ts'edi de ra Maça Ndaḥi ngu tengu rá paha Ajuá pa ga pɛphɩ'a cada 'na de guecjɩ.

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñe bi nja'i ngu nújɩ yá cuguihɩ

⁵ Nehe Ajuá hinxa hñuxa ya ɛnxɛ pa go da ndá ja nú'a ra 'ra'yo ximhai ma ga xi'ahɩ. ⁶ Nu'a xa 'yøt'e, xa hñuxa ya ja'i pa go da ndá'ɩ, ngu mǎnga 'na xɛni de ja ra Maça T'ofó ne ena:

Nu'i Ajuá ma Dada'i, ¿te ri muui ra ja'i de ra ximhai pa guí beni de gue'a?

¿Te ri muui'a pa guí ne gui fats'i?

⁷ Go 'raya patho ma'na xcá umba yá nsu ya ɛnxɛ que gue'a,

ne 'mɛfa gá umba ra nsu xi ra dǎngui ngu nú'a ra nsu t'umbabi 'nara ndá.

Ne xcá hñuts'i pa da manda ya t'øt'e nú'ɩ xcá hoqui;

⁸ xcá hñuts'i'a pa da manda gathó.

Njabɩ Ajuá xa hñuxa ya ja'i pa da manda gathó nú'a te ja ja ra ximhai ne himbi gothó ni 'nara t'øt'e nú'a himbi t'ɛnt'ua ja yá 'yɛ'ɩ. Pe nubyá hinxa hnequitho gue ya ja'i dri ndá de gathó ya t'øt'e. ⁹ Pe dí pahɩ gue nura Zidada Jesu há, ri ndá de gathó ya t'øt'e. Pe po 'raya patho ma'na bi nja yá nsu ya ɛnxɛ que gue'a, y njabɩ bi du po rá ngue gathó ya ja'i po rá hñoja'i Ajuá. Pe nubyá ya xa t'umba 'nara nsu dega ndá, ngue'a bi sufri ne bi du por guecjɩ.

¹⁰ Ajuá bi hyoca gathó ya t'øt'e pa rá nsunda'a, ne ri su. Hangue bi 'ñepi bi mɛhna ra Jesu pa bi sufri, pa njabɩ bi nhyoga pøhøte pa da za da zixa gathó nú'ɩ yá bǎtsi Ajuá pa da 'mǎhui'ɩ ja rá nsunda'a. ¹¹ Ra zi Hmu Jesu go gue'a ri t'axca ya ja'i de yá ts'oqui. Y nú'á ne nú'ɩ to'o xa t'axqui, 'nada yá Dada. Hangue ra zi Hmu Jesu rá T'ɩ Ajuá hindi ntsa da 'ñena gue go gue'ɩ yá cu.

¹² Hangue engá ja ra Maça T'ofó:

Nú'ɩ ma cu ma ga xipabi de gue'e, y con gue'ɩ ma ga tu't'ahe ya jahña ja ra hmunts'i.

¹³ Nehe ena:

Ma ga huxa ma jamfri ja Ajuá.

Nehe ena:

Ja dí 'bɩcua co nuyɩ yá bǎtsi Ajuá xa 'yɛntc'a ja ma 'yɛ.

¹⁴ Nuyá bǎtsi Ajuá go ya meximhai pɛ'tsa ra ji co ra ndo'yo, hangue ra Zidada Jesu bi 'ñe bi nja'i nehe ngu'ɩ pa bi za bi du, ne co nú'a rá du bi thogui'a bi za bi huatua rá ts'edi ra ts'ondáhi nú'a to'o mi há ra ts'edi de ra du. ¹⁵ Y njabɩ bi za bi 'bɛ ra ntsu nú'ɩ to'o nzantho mi tsu ra du. ¹⁶ Dí pǎdihɩ gue ra Zidada Jesu himbi 'ñehe pa e da mats'i ya ɛnxɛ. Nu'á bi 'ñehe pa e bi maxcaguihɩ nújɩ stí 'ñehehɩ de yá ja'i ndu ra Abrá. ¹⁷ Y pa bi za bi maxcaguihɩ, mahyoni bi thogui gathó ngu nú'a dí thoguihɩ nújɩ yá cuguihɩ'a. Hangue ja rá nthe cate con guecjɩ, ne bi nhyoga ndá gá macja de guecjɩ ja rá 'bɛfi Ajuá, ngue'a po nú'a ra du bi thogui, Ajuá bi za bi punga ma ts'oquihɩ. ¹⁸ Y nubyá nu'á tsa da maxa nú'ɩ to'o tho ya thogui, ngue'a nuse'a bi sufri ne bi tho ya thogui nehe.

3

Ra Zidada Jesu ma'na ja rá nsu'a que ra Moise

¹ Hangue ma zi maça cu'ihɩ, nú'ahɩ xa zohna'ihɩ Ajuá pa gui maha mahets'i, xi da beñhɩ ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'mɛhni Ajuá pa bi 'ñutcahɩ nú'a dí camfrihɩ, nehe go gue'a ma ndá gá macjahɩ de ma jamfrihɩ. ² Ajuá go bi hñuts'i'a pa da ndá gá macja, y nu'á xi pɛpabi xá hño, nja ngu ra Moise bi mɛpabi xá hño nu mí supa gathó rá hnini Ajuá. ³ Y ra Zidada Jesu ma'na rí 'ñepi da nja rá nsu que ra Moise, nja ngu nú'a to'o hoca 'nara ngu, ma'na ja rá nsu'a que ra ngu. ⁴ Ngue'a 'nara ngu, 'bɩ to'o xa hyoqui, pe nu Ajuá go gue'a bi hyoca te gathó ja. ⁵ Xi majuani ra Moise mi gue'a 'nara hoga 'bɛgo mi supa rá hnini Ajuá, y nú'a mrá 'bɛfi'a mri damajuani de nú'a mi ma da mǎnga Ajuá 'mɛfa. ⁶ Pe ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ra ndá de rá hnini

Ajuá, ngue'a go gue'a rá T'u'a, y nu'á nzantho øt'a rá 'bɛfi xá hño. Y nujú go rá hniniguih Ajuá 'bɛ xi ga suh ma jamfrih asta rá ngats'i ra pa, ne xi ga tømhu co 'nara johya nú'a ra nthømate dí pɛ'tshu.

Ra tsaya pa rá hnini Ajuá

⁷ Ra Māca Ndāhi bi 'ñena ja ra Māca T'ofu:

'Bɛ núbya gui 'yøhu, nú'ahɛ zo'ahɛ Ajuá,

⁸ osti megui ri corasohɛ ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñouí ra Moise ja ra mbonthi

ne bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui.

⁹ Nehe bi 'ñena Ajuá: Ndu ri dadahɛ xi mi mfadagui'u,

masque xqui hyanda ya danga nt'udi stí øt'a ja yá thandi de nú'u ñote njeya bi 'ño'u ja ra mbonthi.

¹⁰ Hangué por gue'a bi tsøtca ma mui'u,

ne dá ena: “Nuya ja'i'u nzantho 'yo 'nambu yá mfeni,

ne hinxa ne'u xa 'yøt'a ngu nú'a stá xipabi.”

¹¹ Hangué bi tsøtca ma mui'u, ne dá jurabi

gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

¹² Ma zi cu'ihɛ, jamasuhɛ gue ni 'na de gue'ahɛ hinda nts'oca ri mfenihɛ po ra 'ñajamfri nú'a da ja'ahɛ gui 'ueguehɛ de Ajuá nú'a te. ¹³ Nu'a gui 'yøthɛ, 'na pa ngu 'na pa gui nupa mfenihɛ 'na ngu ma'na de núbya zocju Ajuá, pa ni 'na de gue'ahɛ hinda hya'ahɛ ya ts'onthate de ya ts'oqui ne da ja'ahɛ da megui ri corasohɛ. ¹⁴ Ngué'a 'bɛ ga siguihɛ ga camfrihɛ asta rá ngats'i ra pa, ne hinga 'ueguehɛ de nú'a stá camfrihɛ desde rá mudi, nu'bú hɛ, ga johyahɛ ga 'buhɛ mahyɛgui co ra Zidada Jesu-cristo pa nzantho.

¹⁵ Beñhɛ nú'a ra xeni habɛ ena: 'Bɛ núbya gui 'yøhu, nú'ahɛ zo'ahɛ Ajuá,

osti megui ri corasohɛ ngu bi nja nú'u ya ja'i mri 'ñouí ra Moise ne

bi nø'tuabi Ajuá y bi tsø'tua rá mui.

¹⁶ ¿To'o nú'u bi 'yøde rá noya Ajuá nepu bi nø'tuabi? ¿Ha gue hingo gue'u nú'u bá pønga de Egipto, nú'u bá tsi ra Moise? Haha, go gue'u. ¹⁷ Ne ¿xi con to'o bi bø rá cuɛ Ajuá gatho nú'u ñote njeya? ¿Ha gue hingue co nú'u bi 'yøt'a ya ts'oqui, hangué ja bi du de guehni ja ra mbonthi ne ja bi gohini yá ndo'yo'u? Haha, go gue'u.

¹⁸ Ne ¿xi to'o nú'u bi mā Ajuá gue xi majuani hinda ma da ntsayauí Ajuá ja rá tsaya? ¿Ha gue hingo nú'u bi nts'o'yøde? Haha, go gue'u. ¹⁹ Hangué dí pahɛ xá hño gue nu'ú himbi za bi ntsayauí Ajuá ja nú'a rá tsaya ngue'a himbi ne bi gamfri'u.

4

¹ Nubyá jatho nú'a ra tsaya xqui hñá'tuabi nú'u ya ja'i mri 'ñouí ra Moise, y go gue'a ri ñatcaguihɛ Ajuá. Hangué mahyoni xi ga nsuhɛ pa ni 'na de guecaguihɛ hinga 'bɛhɛ nú'a ra tsaya'a. ² Ngué'a nú'a ra hoga noya bi sipabi nú'u ya ja'i'u hinte bi muui pa gue'u ngue'a himbi gamfri'u. ³ Pe núju dyá gamfrihɛ hɛ, ma ga cuthɛ ja rá tsaya Ajuá pa ga tsayahɛ con gue'a, pe nú'u to'o mri 'ñouí ra Moise, himbi ntsaya'u ja rá tsaya Ajuá, ngue'a Ajuá bi 'ñena:

Nú'u ya ja'i'u bi tsøtca ma mui, ne dá jurabi

gue hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

Nu'ú himbi yat'i ja rá tsaya Ajuá masque ya mi ja nú'a ra tsaya'a desde mi uadi bi hyoca ra ximhai, hangué ja bi ntsaya'a. ⁴ Ngué'a ja ra Māca T'ofu mā de rá yoto ma pa, habɛ ena njaua: Rá yoto ma pa Ajuá hinte ma 'bɛfi bi 'yøt'e, ngue'a ya xqui ua gatho rá 'bɛfi, hangué bi ntsaya.

⁵ Ne ma'na ra xeni de ra Māca T'ofu ena:

Nú'u ya ja'i'u hinda ma da ntsaya'u con gueque ja ma tsaya.

⁶ Nú'u to'o rá mudi bi 'yøde ya hoga noya himbi yat'i'u habɛ da ntsaya'u con gue'a, ngue'a myá ts'o'yøde'u,

hangué nubyá jatho ra hñá'ti pa to da yut'i da ntsaya con gue'a. ⁷ Ngue'a Ajuá bi hñuxa ma'na ra pa pa to da yut'i da ntsaya con gue'a, y nú'a ra pa bi ma go guepya ya paya. De ya xqui thogui ndunthi ya jeyá Ajuá bi zocaguih_u po yá noya ndu ra Davi. Nu'á bi ma ja ra Maça T'ofó ja nú'a ra xeni hab_u stá mañh_u, ne ena:

'B_u núbya gui 'yøh_u, nú'ah_u zo'ah_u
Ajuá,

osti megui ri corasoh_u.

⁸ 'B_u ra Josue xa zixhma nú'u mri 'ñoui ra Moise pa xa ntsayahma'u, nu'bá Ajuá hinxa yopa mahma de ma'na ra pa. ⁹ Hangué dí pah_u gue jatho 'nara tsaya pa gatho rá hnini Ajuá, 'nara tsaya hinhya'm_u ma da uadí. ¹⁰ Ngue'a nu'u tó'o ya xa yut'a ja nú'a ra tsaya'a, ya tsaya de gatho yá 'bēfi, ngu bi ntsaya Ajuá de gatho rá 'bēfi'a. ¹¹ Hangué nujá ga øth_u ra ts'edi pa ga cuth_u ja nú'a ra tsaya'a. Xi ga nsuh_u gue ni 'na de guecj_u hinga nts'o'yødeh_u ngu nú'u mri 'ñoui ra Moise, hangué himbi za bi yut'a hab_u mi ne Ajuá xa ntsayauihma'u.

¹² Ma ga nsuh_u, ngue'a rá noya Ajuá ja rá te, ne pe'tsa ndunthi rá ts'edi, ne patcah_u asta mbo ma mfenih_u. Nu'á ma'na ja rá ts'edi que nu'araza ra huai dega yo filo. 'Nara huai tsa da yut'a ja ya tøcando'yo ne tsa da hyeca ya ndo'yo, pe nurá noya Ajuá ma'na ja rá ts'edi, nú'á tsa da xenga gatho ya mfeni pa da japi da hnequi gatho nú'a benga ja rá mfeni 'na, ne hanja ne da 'yøt'e nú'a beni da 'yøt'e. ¹³ Ajuá handi ne padi gatho nú'a dí øth_u ne dí beñh_u, ngue'a nu'á gatho go xa hyoqui ne padi gatho nú'a te ja. Ne hinda za te da t'acuabi nixi te da jømbabi'a, ngue'a nu'á ya padi gatho, y go gue'a ma ga daph_u nguenda de gatho nú'a stá øth_u.

Ra Zidada Jesu go gue'a ra nda gá macja

¹⁴ Ra Zidada Jesucristo rá T'u Ajuá gue'a ma dangá nda gá macjah_u y bi ma bí 'bui ja rá thandi Ajuá. Hangué por gue'a mahyoni ga siguih_u xá hño

ja ma jamfrih_u. ¹⁵ Ngue'a numa nda gá macjah_u padi gue otho ma ts'edih_u ora dí thoh_u ya ts'othogui o ra ora ne da thacj_u pa ga øthmah_u 'nara ts'oqui, hangué nu'á pescah_u ra nthe cate, ngue'a ne'a bi thogui njab_u ngu nú'a dí thoh_u nehe, pe nu'á hinhya'm_u bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. ¹⁶ Hangué hinga ntsuh_u ga joñh_u ja rá thandi Ajuá nú'a ra hoja'i, ne ga xiph_u gatho nú'a dí thoguih_u, y nu'á da huegaguih_u, ne da maxcaguih_u ora dí homf_u rá mfats'i, ngue'a nu'á xi ra dangui rá hñoja'i pa guecaguih_u.

5

¹ Cada 'nara nda gá macja de ja ra ndaxjua ley xa thahni de ja ya ja'i, ne xa thuts'i pa da mepabi Ajuá po rá ngue ya ja'i. Nu'á xa thuts'i pa da umbabi Ajuá nú'u ya 'baha haxa ya ja'i, ne gatho ya hñá'ti dega mbo'oni nú'u umbabi Ajuá pa da pumba yá ts'oqui. ² Nú'u ya nda gá macja ja yá ts'oqui nehe. Hangué por gue'a tsa da zofo co ra nthe cate nuya ja'i øt'a ya ts'oqui ne hingui padi nú'a øt'e'u. ³ Hangué ya nda gá macja pe'tsi da hyo ya mbo'oni pa da umba Ajuá, hingue hønse pa yá ts'oqui ya ja'i, nehe pa yá ts'oqui de gues'e'u.

⁴ Y hingui tsa de gues'e 'na da g_u ra nsu dega nda gá macja. Ngue'a Ajuá go huans'e'a nú'a to'o da me nú'a ra 'bēfi'a, njab_u ngu ra Aarón, Ajuá go bi huans'e'a. ⁵ Ra Zidada Jesucristo bi njab_u nehe. Nu'á himbi hñuxase rá nsu dega nda gá macja, nu Ajuá go gue'a bi umbabi nú'a ra nsu'a. Xqui 'ñembabi ja ra Maça T'ofó:
Nu'i go gue'e ma T'u'i;
ne nubyá ri hnequi ja yá thandi ya ja'i
gue go ri Dadagui.

⁶ Nehe ja ma'na ra xeni de ra Maça T'ofó, Ajuá bi xipabi rá T'u, bi 'ñembi: Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho ngu bi macja ra Melquisede.

⁷ Nu de mi 'bucua ra Zidada Jesucristo ja ra ximhai, bi 'yapabi Ajuá rá Dada nú'a mi tsahma xa ñani'a pa hinxa duhma. Xi mi apabi rá Dada con gatho rá mai asta mi zoni'a. Y nurá

Dada bi 'yøtua rá nt'adi'a, ngue'a ra Jesu nzantho mi ø'tua gatho rá paha rá Dada. ⁸ Pe nu'á masque go gues'e'a rá T'u Ajuá, pe ma'na mi 'yo mi paði da 'yø'tua rá paha Ajuá po nú'a bi sufri. ⁹ Hangue nu de mi paði da 'yø'tua gatho rá paha'a, nu'bú nu'á bi za bi pøhø nú'u gatho to'o øte'a. ¹⁰ Y Ajuá bi umbabi ra nsu dega nda ga macja ngu bi macja ra Melquisede.

Xá nts'o pa to'o da 'uegue de rá jamfri

¹¹ Dí pe'tsa ndunthi te ga xi'ahu de guehna, masque xá hñei ga xi'ahu xá hño ngue'a hincá neh da zo ja ri mfenih xa hño rá noya Ajuá. ¹² Ya øt'a ndunthi ya pa xcá camfrihu. Y nubyá ya go gri xahnatehu hmaha pa ma'ra, pe hinxá za te xcá 'yøthu. Nu'ahu mahyoni to da yopa 'ñu't'ahu ma'na'qui nú'u ya mudi nt'utuante hingui hei de ra Maca T'ofu. Xcá yopa njahu ngu ya batsi nú'u tsuho, otho yá ts'edi. ¹³ Hangue mahyoni da t'u't'a'ihu co ya noya hingui hei, ngu ra t'uca batsi nú'a hønse ra 'ba tsi, ne hingui paði da zi ma'ra ya nzaqui, ngue'a nu'ahu hingui pah tuengu ra hoga te de ja rá noya Ajuá. ¹⁴ Pe nú'u ma'ra ya nzaqui, gue'u pa ya danga ja'i, njabutho nehe nú'u ya nt'utuante ma'na xá hñei gue'u pa nú'u to'o ya ja yá mfeni xá hño pa da baði nda'a ra hño nda'a ra 'ñu.

6

¹ Hangue hinga ñahu hmaha de nuya ya mudi nt'utuante de ra jamfri de ra Zidada Jesucristo, ma ga ndanga ja'ihu ja ma jamfrihu. Ya hinga yopa mañhu gue mahyoni ga ñobrihu de gatho nuya 'be fi tsixcahu ja ra du, y gue mahyoni ga camfrihu Ajuá. ² Nixi ga yopa mañhu de nura sistehe, nixi de nú'a dí hu'tsuahu ma 'yeh nú'u xa gamfri, nixi de nú'a ma da yopa nte nú'u xa du, nixi de ra nsuca uenda nú'a ma da nja rá ngats'i ra pa, pa da hñanga cada 'na rá njut'i pa nzantho. ³ Nu'a ga øthu, co rá mfats'i Ajuá, ma'na ga pah nú'a da

maxcahu pa ma'na da nte ma jamfrihu.

⁴ Nu'u tó'o ya bi hñani ra hyats'i de rá noya Ajuá, ne xa baði tengu nú'a ra 'baha dega te bí ja mahets'i, ne xa baði tengu ra japi ri unga ra Maca Ndahi, ⁵ ne xa baði tengu ra hño de rá noya Ajuá, y co nuya danga nt'udi xa hyandi xa baði'u tengu rá nsunda nú'a ra te ma da nja 'mefa, ⁶ pe masque gatho nuya bi baði'u, nu'á himbi ne bi sigui, hangue bi 'uegue'u de rá 'ñu Ajuá, y ya njabu hinda za da yopa mengui pa da ñobri'u. Ngue'a go gue'u ngu ri yopa pont'ua rá T'u Ajuá co yá 'ye sehe'u, ne ri 'betua rá tsa ja yá thandi ya ja'i. ⁷ Gatho ya ja'i nja ngu ra hai ri 'ñuni co nura 'ye 'uaj. 'Bu nú'a ra hai da umbabi 'nara hoga sofo nú'a to'o pefi'a, nu'bú ja ri hnequini rá japi Ajuá. ⁸ Pe nu'bu nú'a ra hai da unga 'nara sofo dega 'mini ne dega ts'ondapo, nu'bú hinte ri muui'a, hønse ra ts'one tøm'i ne ra tsibi pa da nzø.

Ra nthø'mate nú'a faxcaguihu pa hinga 'ueguehu de nú'a dí camfrihu

⁹ Pe nu'ahu, ma zi hmadi cu'ie, masque stá xi'ahe gatho nuya noy-aya, dí pahe xá hño gue nu'ahu hincá 'uehu de rá 'ñu Ajuá ngu xa nja nú'u ma'ra. Dí camfrihe gue ma gui hñañhu gatho ya japi de ra mpøhø. ¹⁰ Ajuá xi ra hoja'i, hinda ma da pumfri de nuri 'befihu xcá pefihu dega hmate ja rá thuhu'a. Xcá faxhu ya cu y astabya guí sigui guí faxhu'u. ¹¹ Pe nu'a xi dí nehe, dí nehe gue cada 'na de gue'ahu mahyegui ngu guí øthu ra ts'edi guí faxhu ma'ra ya cu, nehe guí øthu ra ts'edi guí pe'tshu xá hño asta rá ngats'i ra pa nú'a ra nthø'mate guí pe'tshu, pa njabu guí hñañhu nú'a guí tømhu. ¹² Hindí nehe da za'ahu ra ndahñei. 'Yøthu ngu bi 'yøt'a nú'u bi gamfri xá hño ne bi dø'mi asta himbi hñani nú'a xqui ña'tua Ajuá.

¹³ Ajuá, nu mi ña'tuabi ya japi ra Abrá, bi jurase da umba nú'a bi ña'tuabi. Himbi jura de ma'na, bi jura de rá thuhuse'a, ngue'a go gues'e'a ra

dangui de gatho ma'ra. ¹⁴ Hangué nu'á bi ñena: “Ma xi ga jap'a'i pa da nxanda ndunthi ri 'beto ne ri mbong'beto.” ¹⁵ Ra Abrá bi dø'ma ndunthi ya pa asta himbi hñanga nú'a xqui hñá'tuabi. ¹⁶ Ya ja'i di jura co 'nara thuhu nú'a pađi gue ma'na ra dangui de gue'u, pa da jamfri nú'a mañ'u, ne njabu hinda za to'o da ñembi gue hinga majuani nú'a mañ'u. ¹⁷ Hangué por gue'a Ajuá bi jurabi nú'u to'o xqui ñá'tua ra hñá'ti, pa da ñutui'u gue nu'á hinda ma da pata nú'a xqui beni. ¹⁸ Hangué ga pahú gue nú'a ra hñá'ti bi ñatcahu Ajuá ne nú'a bi jura'a, gue'u yoho ya noya hinda za da mpadi, ngue'a Ajuá hingui tsa da nhyate de nú'a xa ma. Hangué co nú'u ya noya'u Ajuá 'racju 'nara danga humui núju stá joñhu con gue'a pa da sugaguihu, ne dí tø'mhu ga hañhu nuna ra hñá'ti dega hoga nthø'mate bi 'racju'a. ¹⁹ Y nuna nthø'matená faxcahu ndunthi pa hinga 'ueguehu de Ajuá. Nja ngu nú'a ra bøja rá thuhu ra ancla di t'ent'a ja ra ndehe pa tsama ra barco pa hinda 'uegue de habu 'bai'a, njabu nehe numa nthø'matehu xa zøni asta ra Maca Luga habu bí 'bu Ajuá. ²⁰ Nuni ja bí 'buhni nehe ra Zidada Jesu. Nú'á bi 'met'o de guecju pa bi xogahu ra 'ñu, ne pa bi ndá gá macja pa nzantho ngu bi ndá gá macja ra Melquisede.

7

Ra Zidada Jesu bi thuts'i dega macja ngu bi macja ra Melquisede

¹ Nura Melquisede mrá ndá de ra hnini Salé, ne mrá macja de Ajuá nú'a bí 'bui mahets'i. Bi ma bá thadi ra Abrá pa bá japi nu de ya mbá pengui bá ntunhui 'raya ndá ne bá ntate'a. ² Nepu nura Abrá bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hanga ja ra tuhni. Nura thuhu Melquisede ne da ñena “ra hoga ndá”, y nura noya Salé ne da ñena “ra hoga'mui”. Hangué nura Melquisede mrá hoga ndá ne mrá

ndá dega hoga'mui. ³ Nú'á hingui mangan ja ra Maca T'ofoto'omrá dada nixi to'omrá nana, y nixi habu bá ehe. Nehe hingui ma de rá 'bui, nixi hingui ma ua bi du. Hangué go gue'a 'nara nt'udi de rá T'u Ajuá nú'a to'o ra macja pa nzantho.

⁴ Pahú gue nura Melquisede xi mrá dangui rá nsu. Hangué nura Abrá nú'a mrá dada de ya xodyo bi umba ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de gatho nú'a bá hanga ja ra tuhni. ⁵ Nú'u yá t'u ra Leví bi thuts'i dega macja bi hmandabi ngu mangan rá ley ra Moise gue da 'yapabi gatho ya ja'i de ra hnini 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, y gatho ra hnini mi ncu con gue'u, ngue'a gatho ya ja'i de ra hnini mahyegui co ya macja bá ehe de ra Abrá. ⁶ Masque nura Melquisede hinte myá njai nuya Levita, pe nura Abrá bi umbabi ra Melquisede 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, ha ra Melquisede bi japa ra Abrá nú'a to'o ya xqui ñá'tuabi yá japi Ajuá. ⁷ Y dí pahú xá hño gue nu'á tó'o ri unga ra japi, ma'na ra dangui rá nsu que nú'a to'o hani. ⁸ Ya Levita mi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe bi du'u. Ha ra Melquisede nehe'a bi t'umbabi 'nara 'ret'a parte de ra nthebe, pe nu'á ja ra uenda tetho, ngue'a hingui mangan ja ra Maca T'ofoto'oua bi du. ⁹ Ra Leví ne gatho yá t'u nú'u bi macja mi t'umbabi'u ra 'ret'a parte de ra nthebe, ne da za ga mañhu gue nehe'u bi umbabi ra Melquisede ra 'ret'a parte de ra nthebe nú'bu mi øt'a njabu nehe ra Abrá. ¹⁰ Masque ra Leví himi 'buiho nu mi ma ra Melquisede bá thadi ra Abrá, pe ja ra uenda ya mi 'bui'a, ngue'a nu'á mi 'buiho ja rá ndo'yo ra Abrá. ¹¹ Ya Levita mi utuabi ya me Israel te mi mahyoni da 'yøt'e pa da 'yøt'a nú'a mi mangan ra ley, ngue'a nu'á go myá macja'u. 'Bu co yá 'befi ya Levita mi tsa da 'muhma xá hño ya me Israel co Ajuá, nu'bú ya himi mahyoni xa thuxhmaha ma'na'ño ra macja. Pe bi thuts'i ma'na'ño ra macja, y nura macja'a bi thuts'i dega macja ngu bi

macja ra Melquisede, hingue ngu ra Aarón. ¹² 'Bu da mpadi ya macja, mahyoni da 'bata ra ley nehe. ¹³ Bi mangan ja ra Maca T'ofu gue ma Zidada ra Jesucristo mi ma da macja ngu bi macja ra Melquisede. Ra Zidada Jesucristo hinte myá njau ya Levita, y nú'u mi ja te yá njau'a hinhya'mu xqui macja'u. ¹⁴ Ngue'a xa fadi xá hño gue numa Zidada bá ehe de yá ja'i ra Judá. Ne ra Moise nu mi ma de ya macja, hinhya'mu bi ma gue da 'múi ya macja de yá t'u ra Judá.

¹⁵ Nu mi thuxa ma'na'ño ra macja nú'a di ngu ra Melquisede, nu'bú ma'na bi fadi gue nuya Levita mi pe'tsi te da 'bati. ¹⁶ Nura macja'a himbi thuts'i ngu mangan ja ra ley gue mahyoni di ja te dyá njau ra Leví pa da za da macja, pe nu'á bi thuts'i ngue'a pe'tsa rá te nú'a hinhya'mu da uadi. ¹⁷ Hangué Ajuá bi ma de gue'a ne bi 'ñena:

Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho, ngu bi macja ra Melquisede.

¹⁸ Bri 'bata ra ndaxjua ley nú'a mi ja, ngue'a bi 'ñotho rá ts'edi ne hinte bi mfaste, ¹⁹ ne himbi za bi patua yá mfeni ya ja'i pa bi 'múi xá hño co Ajuá. Pe nubyá dí pe'tshu 'nara hoga nthø'mate ma'na xá hño, ngue'a po ra Zidada Jesucristo da za ga 'buhu xá hño co Ajuá.

²⁰ Ajuá bi jura nu mi hñuxa ra Zidada Jesucristo dega macja. ²¹ Nu mi thuxa ya Levita dega macja, himbi 'múi to'o mri jura por gue'u. Pe nu mi thuxa ra Zidada Jesucristo ha, Ajuá bi jura por gue'a, ngue'a ja ra Maca T'ofu bi 'ñena njaua:

Ajuá bi jura, ne hinda pata nú'a bi mañ'a ne bi 'ñena:

“Nu'i go gue'e grá macja pa nzantho, ngu bi macja ra Melquisede.”

²² Hangué ra Zidada Jesucristo go ra nda gá macja ne bí 'búi ja rá thandi Ajuá, hangué dí pahú xá hño gue ma da t'øt'e nú'a ra cohi dí pe'tshu co Ajuá, nú'a ma'na xá hño que nú'a ra mudi. ²³ Ja ra ndaxjua ley mi mahyoni da mpadi ya macja ngue'a

nzantho mi tu'u. ²⁴ Pe nura Zidada Jesu go gue'a 'búi bya pa nzantho, y hinhya'mu dra patua rá nsu dega macja. ²⁵ Hangué nu'á tsa da pøhø pa nzantho gatho nú'u to'o ri joni co Ajuá po rá thuhu'a, ngue'a nu'á go gue'a 'búi pa nzantho pa da 'yapabi Ajuá por gue'u.

²⁶ Hangué ra Zidada Jesu gue'a ra danga nda gá macja ndí hoñhu, ngue'a xá nt'axi, hingrá hyate, himbi 'yøt'a ni 'nara ts'oqui masque xi bi 'ñoiua ya 'yøt'ats'oqui, ne 'mefa bri 'ueque de gue'u, ne bri ts'its'i pa maña mahets'i habu bi t'umba rá nsu.

²⁷ Nu'á hinga mahyoni da hyo ya mbo'oni hyastho ngu mi øt'a ya nda gá macja ja ra ndaxjua ley. Nu'á 'met'o mi ho ya mbo'oni pa dra sacua yá ts'oqui de gues'u, nepu 'mefa mi ho ya mbo'oni pa dra sacua yá ts'oqui ma'ra ya ja'i. Pe ma Zidada ra Jesucristo hingui njabu, ngue'a nu'á 'na'quitho bi unse rá te pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ²⁸ Nuya nda gá macja mi thuts'i ngu mangan ra ley, myá 'ñothø dega 'yøt'ats'oqui. Pe 'mefa de ra ley, Ajuá bi jura ne bi hñuxa rá T'u pa bi nda gá macja, nú'a bi nhyoga nda gá macja pa nzantho.

8

Ma zi Hmuhu ra Jesu go gue'a bi maxcahu pa dá hañhu ya hña'ti de ra 'ra'yo cohi

¹ Nú'a xi dí ne ga xi'ahu go guehna núna ma ga ma, gue dí pe'tshu 'nama nda gá macjahú nú'a bí hudi nuni mahets'i ja rá 'ñei de habu bí hudi Ajuá ra Dada to'o pe'tsa gatho ra ts'edi. ² Go gue'a pe ra 'befi dega macja nuni mahets'i habu bí ja nú'a ra Maca Luga bi hyocse Ajuá, hingo bi hyoca ya ja'i. ³ Gatho ya nda gá macja xa thuts'i pa da umba Ajuá ya 'baha ne da hyo ya mbo'oni pa da umbabi'a, hangué ne ma Zidada ra Jesucristo mi pe'tsi da uni te da uni nehe. ⁴ Nu'bu nú'a di 'bucua tho ho hmaha ja ra ximhai, hindi tsa da macja'a de guecua, ngue'a ya 'búiua

ya macja nú'u ri unga ya 'baha ngu manga ja rá ley ra Moise. ⁵ Nuya macja 'buiua pe ra 'befi dega macja pe nú'a pefi'u gue'a 'nara nt'uditho de nú'a bí t'ot'a nuni mahets'i. Hangué Ajuá xqui xipabi ra Moise ante da mudi da hyoca ra nija dega carpa, ne xqui 'ñembabi: "Beni gui 'yot'a gatho ya t'ot'e ngu nú'a dá u't'a'i nuni ja ra t'ohø Sinaí." ⁶ Pe numa nda gá macjahú bí ot'a 'nara 'befi nú'a ma'na xá nsunda, ngue'a po nú'a bi 'yot'e'a, Ajuá bi 'yot'a 'nara cohi con guecju nú'a ma'na xá hño que nú'a mi ja ja ra ndaxjua ley, y nuna 'ra'yo cohina bi mudi co ma'ra ya hña'ti ma'na xá hño.

⁷ Nu'bu nú'a ra mudi cohi xa bõni xá hño hmaha, nu'bá ya himi mahyoni xa njahma nuna ma'na ra cohi.

⁸ Pe Ajuá bi hyandi gue hinxma hño nú'a mi ot'a ya ja'i co nura mudi cohi, hangué Ajuá bi ma de gue'u ja ra Maca T'ofó, ne bi 'ñena njaua:

Núga drá Ajuá dí ena: Ma da zø ra pa ra ora ga pe'tsa 'nara 'ra'yo cohi co ya me Israel ne ya me Judá.

⁹ Hingá ngu nú'a ra cohi dá pe'tsua ndu yá xita'u

nu ndá pe'tsua ra nthe cate de duá tsi de Egipto;

nu'á himbi 'yot'a nú'a ra cohi dá pe'tsi con gue'u,

hangué nugá dá hepu'u, njabu ena Ajuá.

¹⁰ Nuna guehna ra cohi ma ga pe'tsi co ya me Israel nu sta thogui ya pa de ra mudi cohi, njabu ena Ajuá:

Ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yotca ma hmada.

Y numa ley ma da 'mui ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yot'e'u con gatho yá paha.

Nepu ma da badi'u gue go drá Ajuá de gue'u,

y nu'á go ma hnini'u.

¹¹ Nuya pa'u ni 'na hinda 'ñutuabi rá miq'eiui

y nixi 'nará cu, pa da 'mui con gueque,

ngue'a gatho'u mahyεgui ma da 'mui con gueque,

ngu ya dangui ngu ya notsi.

¹² Ngue'a ma ga pumbabi'u yá ts'ot'ot'e,

ne hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui.

¹³ Nu mi ma Ajuá de nura 'ra'yo cohi, nu'bá nu'á ya bi zogui dega ndaxjua nura mudi cohi. Hangué nú'a ya bi ts'ogui dega ndaxjua, ne 'yo rí ndaxjua, nú'á 'bestho ma da 'medi.

9

Ra Maca Luga habu mi ja ra sɔcambeni nuua ja ra ximhai, ne nú'a bí ja mahets'i

¹ Ja nura mudi cohi mi ja ya hmada pa hanja da sɔcambeni Ajuá, nehe mi ja 'nara nija nuua ja ra ximhai. ² Nú'a ra nija'a xqui thoqui dega carpa, y madetho de nura nija xqui jot'i co 'nara xuni dutu mrá thuhu ra cortina. Nura mudi ngu mi thu'mbi ra Maca Luga, ne ja mi jani ra mfoxyo, ne ra mexa habu mi cuxa ya thuhme nú'u mi thuts'i ja rá thandi Ajuá. ³ Y de mbo habu mi jot'i co nú'a ra cortina'a, ja mi jani nú'a rá ñoho ra ngu mi thu'mbi ra Maca Luga Xá Nsunda. ⁴ Ne mbo de guehni ja mi jani ra ata dega oro pa ja mi ts'atni ra t'uts'i, ne ja mi jani ra caha de ra cohi nú'a mi tu ra oro maxøgue, y de mbo ra caha'a ja mi jani ra t'uca ts'øe dega oro habu mi 'be'tsa ra maná. Nehe ja mi 'be'tsini de mbo ra caha nurá ts'ut'o ra Aarón xqui 'roho. Ne ja mi 'be'tsini nú'u ya xingdo habu mi nt'ofó nú'u 'ret'a ya mandamiento de ra mudi cohi. ⁵ Y maña de ra caha'a ja mi tøhni yoho ya enxε xqui thoqui dega oro, y nuni ja guehni mri hnequi rá nsunda Ajuá. Nuya enxε mi co'ma co yá hua nú'a ra caha dega oro habu mi joxa ra ji pa ra pumbate. Y ya dá gue'a dá xi'ahu, ngue'a nubyá hinda za ga xi'ahu gatho de guehna.

⁶ Y ya de mi ja gatho nuya t'ot'eya, nuya macja nzantho mi cat'a ja ra mudi ngu pa mi pe yá 'befi dega macja. ⁷ Pe nurá ñoho ra ngu hõnse ra

nda gá macja mi cut'ini 'na'quitho ra jeya. Y nura ora mi cut'ini'a, gue'bu mi haxa ra ji dega mbo'oni pa mi umbabi Ajuá, pa 'met'o dra sacuabi yá ts'oqui'a, nepu pa yá ts'oqui ya ja'i. ⁸ Con guehna utcahu ra Maca Ndahi gue nú'a ra Maca Luga Xá Nsunda hinxqui xoguitho pa to da yat'ini nú'bu mi t'ot'etho ra sɔcambeni ja ra mudi ngu. ⁹ Nú'a ra nija'a dega carpa gue'a 'nara nt'udi pa núju dí xɔcambenihu Ajuá núbya mapaya. Nuni ja t'uni ya 'baha ne tho ya mbo'oni ngu mangu ra ndaxjua ley. Pe hinga co nuya t'ot'e'u da za da t'axca yá mfeni nú'u to'o ot'a ya sɔcambeni njabu. ¹⁰ Ngue'a nuya sɔcambeni'u gue'u hɔnse dega hñuni, ne dega ts'ithe, ne dega nsuqui. Nú'u ya hmanda mi ot'u gue'u hɔnse pa mi t'axca yá ndo'yo. Nú'u ya hmanda'u bi nja rá ts'edi asta nú'a ra pa bri pata ra ndaxjua cohi pa bi nja 'nara 'ra'yo cohi nú'a ma'na xá hño.

¹¹ Y nubyá ya xa zøhø ra Zidada Jesucristo y go gue'a ra nda gá macja de gatho nú'u ya hoga t'ot'e ot'a nura 'ra'yo cohi jabya. Nú'a ra Maca Luga Xá Nsunda nú'a bí ja nuni mahets'i habu bí 'bui dega macja ma Zidadahu, hingo xa hyoca ya ja'i y gue'a ma'na xá hño que habu mi ot'a yá sɔcambeni ya macja nuua ja ra ximhai. ¹² Ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi yat'a nuni ja ra Maca Luga Xá Nsunda mahets'i. Ne himbi unga yá ji ya t'axi, nixi ya t'antfani, ngue'a nu'á go bi unse rá maca ji, pa njabu da za da unga ra mpøhø pa nzantho. ¹³ Ma'met'o co ra jintfani ne ra ji'yo ne rá 'bospi ra t'antfani nú'a mi ts'at'a ja ra ata, mi hnaxa nú'u ya ja'i xqui nts'oqui pa mri yopa t'axca yá ndo'yo, pa da 'múi xá hño ma'na'qui. ¹⁴ ¡Pe nubyá, xi ma'na ndunthi di muui rá ji ra Zidada Jesucristo! Ngue'a nu'á po rá ndahi'a nú'a pe'tsi pa nzantho, bi unse rá te ngu 'nara hña'ti pa Ajuá, y nsinque ni 'nara ts'oqui mi tu. Y njabu nurá ji'a xmaguihu gatho ma mfenihu pa

hinga siguihu ga øthu ya 'befi nú'u da za da zixcahu ja ra du, y njabu da za ga pepabihu Ajuá nú'a te.

¹⁵ Hangué po rá du ma Zidadahu ra Jesu bi nja ra 'ra'yo cohi, pa njabu gatho nú'u to'o bi zohna Ajuá da hñanga pa nzantho gatho nú'a xa hña'tuabi Ajuá'u ngu 'nara tsogui. Ngue'a ra Zidada Jesucristo bi du pa njabu Ajuá bi za bi pumbabi yá ts'oqui nú'u to'o mi 'bui ja ra ndaxjua cohi. ¹⁶ Dí pahu gue pa da muui 'nara tsogui, mahyoni 'met'o da du nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁷ Pe hinte di muui nú'a ra tsogui 'bu tetho nú'a to'o tsogui ra tsogui. ¹⁸ Hangué nu mi t'ot'e ra mudi cohi mi mahyoni da hña'ma ra ji pa bi mudi. ¹⁹ Ra Moise nu mi hñe'ta gatho ya hmanda de ra ley pa bi 'yøde gatho ya ja'i, bi gu 'nará 'ye 'nara ndapo rá thuhu ra isopo, ne mi thu'ta ja rá hñani co ra thenga xi'yo, ne bi thint'a ja ra jintfani ne ra ji'yo nthants'i co ra dehe, nepu bi naxa habu mi nt'ofu ra ley, nepu bi naxa gatho ya ja'i. ²⁰ Nu mi 'yøt'a njabu ra Moise bi 'ñena: "Nuna go guehna ra ji pa da mudi ra cohi nú'a bi 'yøt'a Ajuá con guecju." ²¹ Nehe bi naxa ra ji ja ra nija dega carpa ne gatho ja ya t'ot'e mi jani pa mri mpefi ja rá 'befi Ajuá de mbo nú'a ra nija'a. ²² Hangué mangu ra ley gue casi gatho mahyoni da nt'axqui co ra ji, y nu'bu hindra hña'ma ra ji hinda za da thaca ya ts'oqui.

Ra Zidada Jesu bi unse rá te'a 'na'quitho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui

²³ Hangué co yá ji ya mbo'oni mi pe'tsi dra t'axca ra nija dega carpa ne gatho ya t'ot'e mi jani, nú'u gue'u 'nara nt'udi de nú'a bí ja mahets'i. Pe gatho nú'a bí ja mahets'i ma'na di muui que nuya t'ot'e'u. Por gue'a mi mahyoni da nt'axqui nú'a bí ja mahets'i co ma'na ra ji nú'a ma'na di muui que yá ji ya mbo'oni. ²⁴ Ngue'a ra Zidada Jesucristo himbi yat'a ja 'nara maca luga nú'a xa hyoca ya ja'i, ngue'a nú'a ra luga habu mi cut'a ya macja pa da hñaxa ra ji gue'a

'nara nt'uditho de nú'a bí ja mahets'i. Ra Zidada Jesucristo bi yat'a ja ra Maça Luga nuni mahets'i, y nuni ja bí 'bahni'a ja rá thandi Ajuá pa bí adi por guecja. ²⁵ Nu'á himbi manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui. Pe nú'a ra nda gá macja nuua ja ra ximhai tat'a jeya mi cut'a ja ra Maça Luga Xá Nsunda ne mi haxa ra ji, pe hingo rá jisε'a. ²⁶ Nu'bη ra Zidada Jesucristo mi pe'tsi xa manga rá ji ndunthi ya 'mi'qui, nu'bú mi pe'tsi xa du hmaha ndunthi ya 'mi'qui desde mi thoca ra ximhai. Pe nu'a bi 'yot'e'a, de yá ngats'i ya pa bá ehe ja ra ximhai pa bi unse rá te'a 'na'qui thoho pa bi hñaca gatho ya ts'oqui. ²⁷ Ajuá xa hñuts'i gue pe'tsi te da du 'na'qui nuya ja'i, nepη de gue'a da thá'mba nguenda'u. ²⁸ Njabη nehe ra Zidada Jesucristo 'na'quitho bi du pa bi hñá'tsua yá ts'oqui ya ja'i. Y nurá ño'qui ma da menguiua ma'na'qui, ma da mengui pe ya hingue pa da yopa hñá'tsua yá ts'oqui ya ja'i, ngue'a 'na'quitho bi 'yot'e. Nu'á ma da mengui hønse pa da zixa nú'u to'o tøm'i'a.

10

¹ Ra ndaxjua ley mi gue'a 'nara nt'uditho de nuya japi mi ma da nja 'mefa. Nura ley'a hingo xi mi gue'a majuani. Nura ley'a co nuyá ji ya mbo'oni mi tho nzantho tat'a jeya himbi za bi t'axca yá ts'oqui ya ja'i pa xa za xa 'múi xá hño co Ajuá. ² 'Bη majuani co yá ji ya mbo'oni xa za xa xucua yá ts'oqui gatho, nu'bú ya hinxa sigui xa thohma ya mbo'oni, nu'bú co 'na'quithohma. 'Bη xi majuani xa t'axca yá ts'oqui nú'u to'o mi hopa ya mbo'oni Ajuá, nu'bú ya hinxa behma'η gue mi tuda yá ts'oqui. ³ Pe co nuya mbo'oni mi ho'η tat'a jeya, ma'na mi beni'η de yá ts'oqui mi tu, ⁴ ngue'a hinda za da thaca ya ts'oqui co ya jintfani nixi co ya ji'yo.

⁵ Hangue nu mi zøhø ma zi Hmuhη ra Jesu nuua ja ra ximhai bi 'ñembabi Ajuá njaua:

Ma Dada'i, nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha;

hangue gá hogagui co ma ndo'yo.

⁶ Nixi gá ho nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui.

⁷ Hangue nugá dá ena: “Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha,

ngu nú'a xa t'ofø ja ra Maça T'ofø gue ga ø't'e.”

⁸ Rá madi, ra Zidada Jesu bi 'ñena: “Nu'i hingá ne gá hani yá ji ya mbo'oni nixi ma'ra ya 'baha, nixi hingá ne nú'u ya mbo'oni tho pa da ts'at'i, nixi nú'u tho pa da hñaca ya ts'oqui. Hingá ho gatho nuya t'øt'eya.” Njabη bi ma ra Zidada,

y gatho nuya t'øt'e'η gue'η ri manda nura ndaxjua ley. ⁹ Nepη bi 'ñena:

“Ajuá ma Dada'i, stá eheua pa ga ø't'a'i ri paha.” Nú'u ya noya bi manga ma zi Hmuhη ra Jesu ne da 'ñena gue nu'á bi 'ñe bi hñaca nú'u tho ya mbo'oni pa go bi unse rá te'a pa da xucua yá ts'oqui ya ja'i. ¹⁰ Hangue go rá paha Ajuá pa bi xugaguihη ngue'a 'na'quitho bi unga rá ndo'yo ma Zidadahη ra Jesucristo pa gathoguihη.

¹¹ Gatho ya macja de ya xodyo hyastho mi pe yá 'befi dega macja, mi ho ya mbo'oni nzantho y guet'η ya hñá'ti mi uni nzantho. Mi sigui mi ø't'a njabη'η masque co nuya mbo'oni mi ho'η hinhya'mη bi za bi xuca ya ts'oqui. ¹² Pe nura Zidada Jesucristo 'na'quitho bi unse rá te pa bi xuca ya ts'oqui pa nzantho. Nepη de mi uadi bi 'yøt'a njabη'a bi ma bá hudi ja rá maça 'ñei Ajuá. ¹³ Y nubyá ja bí 'bahnitho tøm'i asta hinda 'múi gatho yá ncontra de nga'ti ja yá ua'a. ¹⁴ Ngue'a nu'á bi unga rá te 'na'quitho pa njabη bi t'axca yá mfeni pa nzantho nú'u to'o xa xucua bi yá ts'oqui. ¹⁵ Nehe ra Maça Nðahi dama-juañi de guehna, ne ena:

¹⁶ Nu sta thogui ya pa de ra madi cohi ma ga pe'tsa ma'na ra 'ra'yo cohi con gue'η, njabη ena Ajuá:

Ma ga huxa ma ley ja yá coraso'u pa njabu nura ley'a ma da 'yøt'e'u con gatho yá paha.

Nehe ma ga huxa 'nara 'ra'yo mfeni ja yá mfeni'u pa da 'yøtca ma hmada.

¹⁷ Nehe ena:

Hinhya'mu ma ga yopa benbabi yá ts'oqui nixi yá ts'ot'øt'e.

¹⁸ Hangué nu'a tó'o ya bri punduabi yá ts'oqui, ya hingue mahyoni da hyo ya mbo'oni pa da thacua yá ts'oqui.

Ga jonihu ja rá thandi Ajuá pa ga aphu te ga aphu

¹⁹ Hangué zi cuhu, dí pahu xá hño gue nubyá da za ga cuthu ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i ngue'a bi manga rá ji ra Zidada Jesu por guecju, hangué hinga ntsahu nixi ga ntsuhu ga joñhu ja rá thandi Ajuá pa ga aphu te ga aphu. ²⁰ Ngue'a ma Zidadahu ra Jesucristo po rá ndo'yose bi xogaguihu 'nara 'ra'yo 'ñu pa da za ga cuthu ja ra Maça Luga Xá Nsunda nuni mahets'i, ngue'a nu mi du'a bi ntanga nú'a ra xuni dutu mi cot'a ra Maça Luga Xá Nsunda nuni ja yá nija ya xodyo, y nura xuni dutu'a gue'a 'nara nt'udi de rá ndo'yo ra Zidada Jesucristo nú'a bri sunbabi. ²¹ Ra Zidada Jesu go gue'a ma nda gá macjahu, ne go gue'a ri sugaguihu gatho núju rá hniniguihu Ajuá. ²² Hangué ma ga jonihu co Ajuá con gatho ma mahi, ne con gatho ma jamfrihu, ne co ma mfenihu strá nt'axi, ngue'a go guesε ma Zidadahu ra Jesucristo xa naxcasεhu rá ji pa njabu ya hinte ma ts'oqui dí tuhu, ja ra uenda xa suga ma ndo'yohu co 'nara dehe xi xá nt'axi. ²³ Hinga 'ueguehu de nú'a stá camfrihu nixi de nú'a ra nthø'mate dí pe'tshu, y hinga duhu, ngue'a Ajuá xa ñatcaguihu nú'a dí tø'mhu, y nu'a hinda pata rá noya. ²⁴ Ne ga beñhu hanja da za ga nupa mfenihu 'na ngu ma'na pa ga mádihu ne pa ga øthu ya hoga 'bεfi. ²⁵ Ne hinhya'mu ga 'ueguehu de ma hmunts'ihu, masque 'ra xa nzai hingui pa. Nujá, nu'a ga øthu, ga

nzofohu 'na ngu ma'na. Y nubyá ma'na mahyoni ga øthu njabu ngue'a dí hanthu ya 'bui guetbu ra pa de rá yo'ehe ma Zidadahu ra Jesucristo.

²⁶ 'Bu stá padihu xá hño te manga rá noya Ajuá ne dí siguihu dí øthu ya ts'oqui, ya otho ma'na con te da za da put'a ma ts'oquihu. ²⁷ 'Bu ga sigui ga øthu ya ts'oqui, ya hinte dí tø'mhu. Nu'a dí tø'mhu, hønse 'nara castigo xi xá nts'o de rá cue Ajuá, ne ra tsibi nú'a ma da tsat'i ne da huata gatho nú'u to'o yá ncontra Ajuá. ²⁸ Nu'bu 'nara ja'i bi nts'o'yøde de rá ley ra Moise, ne 'bu mi 'bui yoho o hñu to'o bi damajuani de nú'a xqui 'yøt'e, nú'a ra ja'i'a mi pe'tsi te da du nsinque to da huequi. ²⁹ ¡Xihma nú'a to'o ri utsabi rá T'u Ajuá! Handi ngu hinte di muui nú'a ra ji bi mfani pa bi nja ra 'ra'yo cohi, ne con gue'a ra ji'a bi sacua rá mfeni nú'a ra ja'i'a, ne da zani ra Maça Ndahi nú'a utcahu rá hmate Ajuá. ¿Ha gue hinguí beñhu gue nura ja'i'a ma'na rí 'ñepabi dra dangui rá castigo? ³⁰ Nujá dí pahu gue Ajuá bi 'ñena: “Nuga go ma uenda ga øt'a ra ts'utbi, ne ga ju'tuabi ngu rí 'ñepabi.” Nehe bi 'ñena'a: “Nuga ma ga ha'mba nguenda ma hnini.” ³¹ ¡Xi xá nts'o pa 'nara 'yøt'ats'oqui nu sta zo ja rá 'ye Ajuá nú'a te!

³² Nu'ahu, beñhu de nurá madu gá pahu rá noya Ajuá gá tsethu gatho nuya thogui gá thohu. ³³ 'Ra de gue'ahu mi ts'añ'ahu ne xi mi t'utsa'ihu ja yá thandi ya ja'i. Ha nu ma'ra de gue'ahu gá ma gá faxhu nú'u mi thogui ya ts'othogui. ³⁴ Gá faxhu nú'u mi ofadi. Nehe gá johyathohu nu mi thañ'ahu nú'a te nguí pe'tshu, ngue'a guí pahu gue guí pe'tshu nuni mahets'i ma'ra ya hño ma'na xá hño nú'u hinda ma da thañ'ahu. ³⁵ Hangué ogrí 'bε ri jamfrihu, ngue'a con gue nura jamfri'a ma dí t'a'ahu 'nara danga thaha. ³⁶ Mahyoni gui tsethu ne gui 'yø'tuahu rá paha Ajuá, pa da 'ra'a'ihu nú'a xa ña't'a'ihu'a. ³⁷ Ngue'a Ajuá manga ja ra Maça T'ofu ne ena:

Ya mero da zøhø nú'a to'o ma da

'ñehe.
 Ya ts'utho ya pa ri 'bēdi pa da zōhō'a.
³⁸ Nu'a tó'o 'bui xá hño con gueque ma
 da mē'tsa ra te po ra jamfri.
 Pe nu'bu da 'uegue de gueque, hindrí
 ho njabu.
³⁹ Pe nujá ma ga pē'tshu ma jam-
 frihu pa ga mpōhōhu, hingue ma ga
 'ueguehu pa ga 'mēdihu.

11

Ra jamfri

¹ Co ra jamfri dí pahu gue xi ma-
 juani ma ga hañhu nú'a dí tō'mhu.
 Nehe co ra jamfri dí pahu xá hño
 gue xi majuani ja nú'a hingui hnequi.
² Ajuá bi ñamahño de ndu ma xitahu
 ngue'a nu'ú bi mē'tsa ra jamfri.

³ Po ra jamfri dí pahu gue Ajuá
 bi mā pa bi nja mahets'i ne ra
 ximhai. Hangué gatho nuya t'ōt'e
 dí hanthabya, ma'met'o mi othotho,
 pe 'mēfa bi thoqui de nú'a hinhya'mu
 xqui hnequi.

⁴ Po ra jamfri ra Abé bi hyo 'nara
 mbo'oni pa bi umbabi Ajuá dega
 'baha, y nura 'baha'a gue'a ma'na
 xá hño que nú'a bi unga ra Caí. Y
 Ajuá bi 'ñudi gue ra Abé mi 'bui xá
 hño ngue'a bi hñanba nú'a rá 'baha
 bi uni. Masque ya xa du ra Abé, pe
 gue'a zocaguihu thoho, ngue'a nú'a
 rá jamfri bi mē'tsi'a utcaguihu bya.

⁵ Po ra jamfri ra Enoc bi ts'ixa ma-
 hets'i ne hinx du. Bi thoniua'a pe
 himbi ts'adi ngue'a Ajuá ya xqui zits'i
 pa mahets'i. Pe ante da ts'its'i'a de
 guecua bi hma gue bi 'yōt'e nú'a ri ho
 Ajuá. ⁶ Pe nu'a tó'o hingui pē'tsa ra
 jamfri hingui tsa da 'yōt'a nú'a ri ho
 Ajuá, ngue'a nu'a tó'o ne da joni co
 Ajuá pē'tsi da gamfri gue 'bui Ajuá, ne
 da gamfri gue ma da hñani 'nara hño
 nú'a to'o da hyoni'a.

⁷ Ra Noé bi gamfri nú'a bi xipabi
 Ajuá de nú'a mi ma da nja, masque ni
 'nara seña hinxqui hyandi de nú'a ra
 danga nzōthe bi ñu'tsa ra ximhai. Pe
 ra Noé bi 'yōde nú'a bi 'bēpabi Ajuá,
 hangue bi hyoca ra arca pa bi yat'i
 con gatho ya mengu de rá ngu, pa

njabu himbi jat'i'u ja ra dehe. Y co
 nú'a bi 'yōt'e ra Noé po ra jamfri, ja
 bi hnečni gue nu'á mi 'bui xá hño que
 gatho nuya 'yōt'ats'oqui bi du ja ra
 dehe. Y Ajuá bi mā gue ra Noé ya
 hinte ma ts'oqui mi tu ngue'a xqui
 gamfri'a.

⁸ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yōte
 Ajuá nu mi xipabi gue da zogui nú'a
 ra hai habu mi 'bui'a pa da ma da
 'mui ja nú'a ra hai mi ma da t'umbi
 dega tsogui. Hangué ra Abrá bi ma,
 masque himi pādi habu mri ma. ⁹ Po
 ra jamfri bi 'mui ngu 'nara nzōhō
 nuni ja ra hai habu xqui ña'tua Ajuá.
 Ja bi hyocni rá ngu dega carpa, ne
 ja bi 'muhni co ra Isaac ne ra Cobo,
 nehe ja bá hocni'u yá ngu dega carpa,
 y nehe bi 'muhni'u ngu 'raya nzōhō,
 masque gatho'u xqui hñā'tuabi nú'a
 ra hai'a. ¹⁰ Ra Abrá mi tō'mi gue da
 ma da 'mui nuni ja ra dahni habu
 nthoqui xá hño y hinda za to da huati.
 Y go guesε Ajuá bi beni hanja da hy-
 oca nura hnini'a, y go bi hyocse'a.

¹¹ Nehe ra Sara hinxqui za xqui
 mē'tsa ra bātsi, nu'á bi gamfri gue
 Ajuá himi tsa da pata rá noya nú'a
 xqui xipabi'a, hangue po nú'a ra jam-
 fri'a bi t'umba ra ts'edi pa bi 'mui
 'nará bātsi masque ya mrá zi tia.
¹² Hangué ra Abrá masque nehe ya
 mrá zi ndaxjua, pe bi 'mui 'nará t'u,
 y co nú'a ra t'u'a bi nxānda ndunthi
 ya ja'i, y nubya ya hingui tsa to da
 mede, ngu yá ndunthi ya tsō, ne ngu
 rá ndunthi ra 'bomu nú'a 'bonga ja rá
 hyo ra ndehe.

¹³ Ra Abrá ne gatho yá ja'i bi du, y
 himbi hñani nú'a xqui hñā'tuabi'u de
 ante da du. Pe nu'ú bi gamfri Ajuá
 gue ma da umbabi 'mēfa gatho nú'a
 xqui ña'tuabi'u, hangue nu'ú bi dō'mi
 co ra johya. Hangué njabu mi mañ'u
 gue ngu myá ne'ñu ngue'a himi ma
 da nzāngua ja ra ximhai. ¹⁴ Nu'u tó'o
 mānga njabu, mā gue hongā ma'na
 ra hai pa habu da 'mui'u. ¹⁵ Nu'bu
 nú'u mi behmahā nú'a ra hai de habu
 bá ehe ra mādi, nu'bú xa zahmā xa
 mengui'u pa guehni. ¹⁶ Pe nu'ú mi

honga ma'na ra hai ma'na xá hño, y nura hai mi hoñ'ua go gue'a nú'a bí ja mahets'i. Hangué Ajuá hindi ntsa pa da mā gue go gue'a ra Ajuá de gue'ua, ne nu'á xa hoca 'nara hnini pa gue'ua.

¹⁷ Po ra jamfri ra Abrá bi 'yøte Ajuá nu mi tsapi ua xi mi ja rá jamfri. Hangué bi zixa ra Isaac nú'a rá 'ra t'ua pa xa hyohmā pa xa umba Ajuá ngu 'nara 'baha, masque Ajuá xqui ña'tuabi gue de ra Isaac mi ma da nxanda ndunthi ya ja'i, ne xqui 'ñembi: ¹⁸ “Go dri 'beto yá batsi ra Isaac.” ¹⁹ Ra Abrá mi camfri gue Ajuá ja rá ts'edi pa xa japi xa yopa nte ra Isaac. Y ra Abrá bi 'yøt'a ra uenda gue bi yopa nte ra Isaac ngue'a ya mi 'bui pa da du, pe Ajuá bi ñani'a ne bi umbabi ra Abrá ma'na'qui.

²⁰ Po ra jamfri ra Isaac bi japabi nú'ua yoho yá t'ua, 'na mrá thuhu ra Cobo y nu ma'na ra Esaú, masque ya japi mri 'betho da nja. ²¹ Po ra jamfri ra Cobo nu ya de mi ma da du bi japabi nú'ua yoho yá t'ua ra Jose, y nú'a ra ora mri japabi mi xøcambeni Ajuá, xqui ntø'tse co rá bordo. ²² Ra Jose nu de ya pa da du bi mā co ra jamfri gue ya me Israel mi p'etsi da bøni de Egipto. Ne bi xipabi'ua gue ra pa'a da bøni de guehni'ua, da hña'tsua rá ndo'yo'a pa da nt'agui hab'ua mi ma da 'mái'ua.

²³ Po ra jamfri nu mi 'mui ra Moise, rá dada ne rá nana himbi zu nú'a ra danga nda de Egipto, masque nu'á xqui manda pa da tho ya zi t'uca ts'unt'ua. Nu'á bi hyandi gue ra Moise mrá zi hoga ts'unt'ua, hangué bi 'ñagui'ua hñu nzaña. ²⁴ Po ra jamfri, nu de ya mi ndangui ra Moise, ya himbi ne'a bi t'embabi gue go mrá nana nurá t'ixu ra nda de Egipto. ²⁵ Ra Moise ma'na bi ho bi sufri mahyεgui co rá hnini Ajuá que xqui gohi ja rá ngu ra nda pa xa johyahmā co nuya ts'ot'øt'e nú'ua da uadi ne da thogui.

²⁶ Nú'á bi gamfri gue nu'ua da thogui ya nt'atsate ngu nú'ua mi ma da thogui ra Zidada Jesucristo, nu'ua mi ma da t'umbabi ma'na ndunthi ya danga hño de gatho nuya hño mi ja nuni

Egipto, ngue'a nú'á mi tø'ma 'nara hoga thaha nú'a mi ma da umbabi Ajuá. ²⁷ Po ra jamfri ra Moise bi bøni de Egipto ne himbi zupabi rá cue nú'a ra nda de guehni. Ne bi sigui co nú'a xqui beni da 'yøt'e ngue'a mi camfri gue mi 'ñoui Ajuá masque himi handi.

²⁸ Po ra jamfri ra Moise bi 'yøt'a nú'a ra ngo dega pascua, bi manda bi tho ya deti, y nuyá ji'ua bi hñaxa ja ya gosthingu pa njab'ua nu mi thogui rá εnxε Ajuá pa da hyo yá mudi t'ua de cada 'naya ngu de Egipto, bi thogui-tho ja yá ngu ya me Israel, y hinte bi ja'ua. ²⁹ Po ra jamfri ya me Israel bi 'raxa ja ra ndehe rá thuhu ra Thenga Ndehe. Bi hyegue ra dehe pa bi net'i ra 'yonhyai ne bi thogui'ua, y de mi ma da thogui njab'ua nú'ua ya me Egipto, bi jat'i gatho'ua.

³⁰ Po ra jamfri ya me Israel bi thexa yoto ma pa gatho ja rá nthets'i ra hnini de Jericó mi jot'i dega danga jado. Y co yá jamfri'ua bi daguisε ya jado. ³¹ Ra Raab mi 'nara ts'o'behña'a, pe co rá jamfri'a himbi tho ngu bi tho gatho nú'ua ya 'ñagamfri mi 'buhni ja ra hnini Jericó, ngue'a nura Raab xqui umba ntsaya nú'ua to'o xqui 'mεt'o da c'a'tsa nú'a ra hai'a.

³² ¿Te ja ma'na ga mā? Hinga juadi ga mā, 'bu ga mā de ra Gedeó, de ra Barac, de ra Samsó, de ra Jεfté, de ra Davi, de ra Samue, ne de ma'ra yá 'mehni Ajuá. ³³ Nú'á go gue'ua co ra jamfri bi ntate'ua de ma'ra ya hnini, y bi 'yøt'a ra hoga ts'utbi, y bi hñañ'ua nú'a ra mfats'i xqui ña'tua Ajuá. Co ra jamfri hinte bi ja nú'ua bi t'ent'ua ya zate. ³⁴ Nehe hinte bi ja nú'ua bi t'ent'a ja 'nara tsibi xi mi zø nts'edi. Nehe ma'ra himbi za to bi hyo'ua co ra mahuai. Po ra jamfri mi t'umbabi ra ts'edi ora mi othobi'ua. Himi tsu'ua nura ora mi 'yo ja ra tuhni, hangué mi japi mi nest'ihí gatho yá ncontra. ³⁵ Po ra jamfri 'raya 'behña bi hyandi gue bi yopa nte 'ra de yá ja'i xqui du.

Ha nu ma'ra bi t'ø'tuabi ndunthi ya ts'ot'øt'e pa xa ncøhmā de Ajuá, pe masque bi tho'ua himbi ncøni, ngue'a bi gamfri'ua gue mi ma da yopa nte'ua

pa da mɛ'tsa 'nara te ma'na xá hño. ³⁶ Nu ma'ra bi zeta ya nt'utsate ne ya mfei, ha nu ma'ra asta bi njot'a fadi ne bri that'i co ya cadena. ³⁷ Nu ma'ra bi tho dega nc'ahni. Nu ma'ra bi thecuabi madetho yá ndo'yo. 'Ra bri tsapi pa xa 'uehma de yá jamfri. Ha nu ma'ra bi tho co ra huai. Ha nu ma'ra mri maua mri mani mi he ya xifri dega deti ne dega t'axi ngue'a mi otho te da hye, ne xi mi thogui ra nhyoya, ya ugui, ne ma'ra ya ts'othogui. ³⁸ Masque nú'ú go mri 'ñepabi 'raya t'øt'e ma'na xá hño que gatho nú'ú ja ja ra ximhai, pe nu'ú mi naxni ja ya mbonthi ne ja ya t'øhø, ne mri 'ñagui ja ya ma'ye ne ja ya hñado. ³⁹ Gatho nú'ú to'o bi sufri njabu, hma xá hño de gue'ú ngue'a bi gamfri xá hño Ajuá. Pe nu'ú himbi za bi hyanda gatho nú'a xqui ña'tuabi Ajuá, ⁴⁰ ngue'a Ajuá xqui beni de guecju nú'ju dyá gamfrihu, gue da 'racju 'nara japi ma'na xá hño que nú'a bi hñani'ú, pa nú'ú ya 'bet'o gamfri da dø'mi pa njabu ngu'ú ne nguju ga hañhu mahyεgui gatho nú'a xa ñatcahu Ajuá, ne ga 'buhu xá hño ja rá thandi'a.

12

Ga huxa ma thandihú ja ra Zidada Jesu

¹ Hangué nujá dí pahú gue bi 'múi ndunthi nú'ú to'o bi gamfri, y nú'ú utcahu gue xi bi 'ño xá hño ja yá jamfri. Hangué ma ga tsohabu gatho nú'a hindi hocaguihu ga ø'tuahú rá paha Ajuá. Nehe ga 'ueguehu de ra ts'oqui drí duhu, pa njabu hinda zamgahu. Ga njahu ngu nú'ú pa ra tahá dega 'rihi, ga tsethu gatho asta ga tsøñhu habu drá maha. ² Ma ga huxa ma thandihú ja ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a xa 'racju ma jamfrihu, ne go gue'a faxcaguihu pa ga camfrihu xi xá hño. Nú'á xi bi sufri ja ra pont'i, pe himbi jamasu gatho nuya nt'utsate de nú'a ra du dega 'beta bi thogui'a, ngue'a mi padi gue 'mefa de gatho nú'a xqui thogui mi ma da mɛ'tsa ndunthi ra johya. Hangué nubyá ya

bí hudi ja ra 'ñei de habu bí hudi Ajuá rá Dada.

³ Beñhu de gatho nú'a bi zeta ra Zidada Jesu, pa hinda zabi'ihu de nú'a guí thohu, nixi da du ri muihu. Nu'á bi zeta gatho ya ts'ot'øt'e bi 'yø'tuabi ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i. ⁴ Nu'ahu, masque grí ntunhu nzantho co ra ts'oqui, pe ni 'na de gue'ahu hinxá tho'ahu. ⁵ ¿Ha gue ya xcá pumfrihu nú'a ra ts'ofu bi 'ra'ahu Ajuá nú'ahu gyá batsihu de gue'a? Ja ra Maca T'ofu enga njaua: Ma zi t'ui, ogrí utsabi rá ts'ofu Ajuá, nixi hinda du ri mui nú'bu tsu'a'i'a.

⁶ Ngue'a Ajuá zofo nú'ú to'o ma'di'a, nehe ri castiga nú'ú to'o ri jabatsi nú'bu hinda 'yøt'e xá hño'ú.

⁷ Ogrí hu rá ts'ofu Ajuá. Nu'á ri su'a'ihu ngue'a gyá batsihu de gue'a. Dí pahú gue gatho ya dada hacuabi nú'a ra maña di pe'tsa yá batsi, ¿ha ngue há? ⁸ Gatho ya batsi t'umba ra ts'ofu 'bu hingui øde. Hangué 'bu Ajuá hingui 'ra'ahu ra ts'ofu, nu'bu hingue xi gyá batsihu de gue'a. ⁹ Nú'bu ndyá notsihu, numa dadahu mi tsucaguihu 'bu hinduí øtehu, y nujá ndí umfu ra t'equ'ei. Nu'bu ¿hanja hingo ma'na ga umfu ndunthi ra t'equ'ei nú'a ma Dadahu bí 'bu mahets'i, pa njabu da nja ma tehu nzantho? ¹⁰ Nú'bu ndyá notsithohu, numa dadahu bi 'racju ra ts'ofu po 'raya zi patho y ngu nú'a bi ne'ú. Pe nu Ajuá ri 'racju ra ts'ofu pa ma hñohu pa nzantho, pa njabu ga 'buhu xá nt'axi ngu 'bu'a. ¹¹ Xi ma-juani, ni 'nara ja'i hindi johya nura ora di ncastiga. Tu rá mui, há. Pe nu'a tó'o da hñanga ra ts'ofu, 'mefa ma da mɛ'tsa 'nara hoga te ne da 'múi te rá 'ñenthó.

Xá nts'o ma da thogui nú'ú to'o hinguí ne da 'yøde rá noya Ajuá

¹² Hangué nú'ahu guí tu ri muihu, dá nuhu ri mfenihu ne 'yøthu ra ts'edi pa gui siguihu co Ajuá. ¹³ Ne 'yohu xá hño, pa njabu nú'ú ya cu hingui 'yo xá hño ja rá 'ñu Ajuá, da 'ño xá hño, ne da ze yá jamfri.

¹⁴ 'Yøthu gatho nú'a da za pa gui 'buhu 'nara hoga'múi con gatho.

Nehe nsuh_u pa strá nt'axi ri teh_u,
ngue'a nú'u hínstrá nt'axi yá te, hinda
ma da hyandi Ajuá. ¹⁵ Nsuh_u xá hño
pa ni 'na de gue'ah_u hingui 'beh_u nú'u
ya japi ri 'rac_u Ajuá. Y nsuh_u pa
hinda te ya ts'omfeni madetho de
gue'ah_u, pa hinda ts'ocua yá mfeni
gatho ma'ra, ngu 'nara ts'ondapo
xá nju. ¹⁶ Nu'a ma gui 'yøth_u, gui
jamasuh_u pa ni 'na de gue'ah_u hingui
hñuxh_u co ya 'behñá nú'u hingo xi
ri 'behñah_u, nixi ya 'behñá hinda
hñuxui ya 'ñøhø nú'u hingo xi yá
dame. Nehe jamasuh_u gue ni 'na de
gue'ah_u hingui utsah_u gatho nú'a di
muui ja rá thandi Ajuá, ngu bi 'yøt'a
ra Esaú bi unga rá japi hønse po 'nara
hñuni bi t'umbabi, y nura japi'a xqui
umbahmá Ajuá ngue'a gue'a mrá
mudi t'u de ra Isaac. ¹⁷ Guí pah_u gue
ra Esaú nu mi neh_u da yopa hñanga
ra japi de rá dada, ya himbi za bi
t'umbi ma'na'qui. Masque xi bi nzoni
ra Esaú, pe ya himbi za bi pata ra cohi
pa xa yopa t'umba nura japi'a.

¹⁸ Nujá hín_u njah_u ngu nú'u ya me
Israel nu mi umbabi Ajuá nura ley.
Nu'á bi zøni asta ra t'øhø Sinaí nú'a tsa
to da net'i. Nura t'øhø'a mi zø, ne mi
jani ra 'bexuui ne ra bñthi. ¹⁹ Nu'á bi
'yøde nú'a ra trompeta bi nzñni, nehe
bi 'yøde rá noya Ajuá mi zofo'u. Nu mi
'yøde'u nura noya'a, bi bñtebi'u ra
Moise pa da xipabi Ajuá gue ya hinda
sigui da zofo njabu'u. ²⁰ Ngue'a himbi
za bi zeta nú'a ra hmanda bi xipabi'u
Ajuá ne bi 'ñena: "Asta 'nara mbo'oni,
'b_u da net'a nuna t'øhøna, p'e'tsi da tho
co ya nc'ahni o co ra lansa." ²¹ Xi mi
unga ra ntsu nú'a mri hnequini, asta
ra Moise bi 'ñena nehe: "Asta ri 'raca
ra huat'i co ra ntsu."

²² Pe nujá nu de dá camfrih_u Ajuá
ya stá jonih_u ja nú'a ra t'øhø rá thuhu
Sion hab_u bí ja rá hnini Ajuá nú'a
te, y nú'a go gue'a ra Jerusale nú'a
bí ja mahets'i hab_u bí 'b_u ya 'motho
dega enxε. ²³ Nú'á xa munts'i pa brí
nsunda Ajuá. Ne stá muntshñni con
gatho ma'ra ya batsi de Ajuá nú'u
ya xa t'opa yá thuhu nuni mahets'i
mahyεgui con guec_u, y stá hañh_u yá

japi Ajuá ngu t'umba nuya mudi t'u.
Ne stá tsøh_u ja rá thandi Ajuá nú'a
to'o ra Nzaya de gatho. Stá tsøhøh_u
hab_u bí 'b_u nú'u bi hñoja'i, nú'u ya
xa zits'i Ajuá pa da 'm_u xá hño ja rá
thandi'a pa nzantho. ²⁴ Ne stá jonih_u
ja ra Zidada Jesu nú'a to'o po rá du bi
nja ra 'ra'yo cohi, y stá mpøhøh_u po rá
ji bi mfani nú'a utcaguih_u nú'a ma'na
xá hño que rá ji nú'a ra mbo'oni bi
hyo ra Abé dega hñá'ti.

²⁵ Por gue'a jamasuh_u gui 'yøtehu
Ajuá nú'a zo'a'ih_u. Nú'u to'o himbi
'yøte rá noya Ajuá nú'a bi mangan
ra Moise nuua ja ra ximhai, nu'á
himbi mpont'ui rá cue Ajuá. Xi-
gaguih_u, 'b_u hinga øtehu nú'a bá
ehe de mahets'i pa e bi zocaguih_u,
ma'na hinga mponth_u rá cue Ajuá.
²⁶ Ajuá co rá noya bi japi bi mbi ra
hai nú'a ra pa bi unga ra ley. Pe
nubyá ena njaua: "Ma ga japi da
mbi ra hai ma'na'quitho, nehe ma-
hets'i ma ga japi da mbi." ²⁷ Nu mi
'ñena "ma'na'quitho", xic_u gue ma
da 'medi gatho nuya t'øt'e xa hyoqui
ne ri mpadi, pa go da gohi nú'u ya
t'øt'e hingui tsa da mpadi. ²⁸ Hangue
ma ga umf_u njamadi Ajuá gue nurá
hnini'a hab_u ma ga maha hingui tsa
da mpadi. Ma ga peph_u Ajuá co ndun-
thi ra t'equ'e'i ne co ndunthi ra ntsu
ngu nú'a ne'a. ²⁹ Ngue'a Ajuá ma da
huata gatho ya ts'oqui, nja ngu 'nara
tsibi ri huata gatho nú'a ja.

13

Hanja da za ga øth_u nú'a ne Ajuá

¹ Siguih_u gui mpe'tsua hmätehu 'na
ngu ma'na. ² Ne oxqui pumfrih_u
gui umf_u ntsaya nú'u tsøñ'ah_u ja ri
nguh_u, ngue'a bi njab_u 'ra bi umba
ntsaya 'raya enxε masque himi padi'u
ua myá enxε.

³ Ne oxqui pumfrih_u ya 'yofadi,
'yøth_u ra uenda gue go guí øh_u fadi.
Nehe oxqui pumfrih_u nú'u thogui ya
nt'atsate, ngue'a ne'ah_u guí 'yoth_uua
ja ra ximhai.

⁴ Gatho'ih_u cumplih_u nura cohi
gá p'e'tsh_u nu ngá nthatih_u. Xi da

nsuh_u pa hingui ts'oca ri nthatih_u,
ngue'a Ajuá ma da hñá'mba nguenda
nú'u ya zinga medinthati ne nú'u ya
'ñe'behña.

⁵ Odi oda ri mfenih_u ra boja. Dá
hñu ri muih_u co nú'a ya guí pɛ'tsh_u.
Ngue'a Ajuá ena: "Hinhya'm_u ga
tsoc'athoh_u, nixi ga hɛc'athoh_u."

⁶ Hangué co ma jamfrih_u da za ga
eñh_u:

Ajuá go gue'a faxcagui;
hangué hinga tsu ní 'nara ja'i de nú'a
beni te da 'yøtcagui.

⁷ Oxqui pumfrih_u nú'u ri ma'yoh_u
bi zo'ah_u de rá noya Ajuá. Pah_u xá
hño de yá te'u ne de yá hoga 'bɛfi.
Tɛnh_u nú'a ra jamfri xa mɛ'tsu.

⁸ Ra Zidada Jesucristo go guet'a de
mande, de nubya, ne pa nzantho.

⁹ Hangué oxqui hoph_u to da zix'a'ih_u
pa guí tɛnh_u ma'ra ya nt'utuante nú'u
'na'ño. Ma'na xá hño ga hoñh_u rá
mfats'i Ajuá que ga tɛnh_u ya nzai
dega hñuni nú'u t'øt'e pa Ajuá, gue'a
nuya hñuni'u hingui faxesa nú'u to'o ri
dɛni'u pa da za da 'mɛi xá hño co Ajuá.

¹⁰ Ya macja de ya xodyo nú'u pɛpabi
Ajuá ja yá nija'u, ho ya mbo'oni pa
umbabi Ajuá dega hñá'ti, nep_u nura
ngø go tsi'u. Pe nura hñá'ti bi t'øt'e
por guecju, 'na'ño. Y nuya macja'u,
pa gue'u hinte ri muui nú'a ra hñá'ti
bi t'øt'e por guecju 'bu sigui'u ho ya
mbo'oni dega hñá'ti. ¹¹ Nuyá ji nuya
mbo'oni tho, haxa ya ndá gá macja
pa mbo ra Maca Luga Xá Nsunda
pa da hñaca ya ts'oqui. Y nuyá ngø
nuya mbo'oni'u ts'at'a møte ra hnini.

¹² Hangué nehe ra Zidada Jesu bi du
møte ra hnini pa bi xagaguih_u co rá
maca ji'a. ¹³ Hangué ma ga tɛnh_u ra
Zidada Jesu, ne ga tsoh_u gatho ma
ndaxjua jamfrih_u, ga øth_u ra uenda
gue necju ya stá pøñh_u de ra hnini
pa ga sufrih_u ra nt'utsate mahyɛgui
co ra Zidada Jesu. ¹⁴ Ngue'a nujú
hindí pɛ'tsh_u 'nara hnini de guecua ja
ra ximhai hab_u ga 'buh_u pa nzantho.
Nujú dí hoñh_u 'nara hnini nú'a ma
da hnequi 'mefa. ¹⁵ Hangué po rá
thuhu ma zi Hmuh_u ra Jesucristo ma
ga xøcambenih_u Ajuá nzantho. Nuna

søcambenina guehna ngu 'nara hñá'ti
pa Ajuá nú'a rí 'ñepi ga umf_u co ma
neh_u. ¹⁶ Nehe oxqui pumfrih_u guí
'yø'tuah_u ra hño ma'ra, ne guí faxh_u
nú'u to'o hinte pɛ'tsi. Nu'bu guí 'yøth_u
njab_u, gue'a ngu 'nara hñá'ti guí umf_u
Ajuá, y nú'á gue'a ri ho'a.

¹⁷ 'Yøte ri ma'yoh_u. 'Yøth_u nú'a da
xi'a'ih_u, gue'a go gue'u ri su'a'ih_u
ne go gue'u pɛ'tsi ma da dapa nguenda
Ajuá. 'Yøteh_u pa da za da mɛfi co
ra johya, hingue co ra dumɛi. Nu'bu
co ra dumɛi ri mɛfi'u, nu'bu hinte ma
guí hañh_u.

¹⁸ 'Yaph_u Ajuá por guecje. Nuje dí
camfrihe gue dí 'bue xá hño, ne dí
nehe gue nzantho ga 'yohe xá hño de
gatho nú'a dí øthe. ¹⁹ Y nehe xi dí
bante'ih_u guí 'yaph_u Ajuá pa 'nihi ga
pengui ga tsøñ'ah_u.

*Rá ngats'ira carta hab_u 'benpabi ra
nzengua ya gamfri ne t'apa Ajuá por
gue'u*

²⁰ Ajuá nú'a unga ra hoga'mɛi bi
japi bi yopa nte de ja ya du ma zi
Hmuh_u ra Jesucristo, nú'á go gue'a
ma danga Ma'yoh_u, y po rá ji'a bi nja
nú'a ra cohi pa nzantho. ²¹ Ajuá da
'ra'ah_u ra ts'edi pa guí 'buh_u xá hño
pa da za guí 'yø'tuah_u rá paha'a, ne
pa njab_u co rá mfats'i ma Zidadah_u
ra Jesucristo guí 'buh_u ngu nú'a ne'a.
¡Drá nsunda ra Zidada Jesucristo pa
nzantho! Njab_u gue'a.

²² Dí bante'ih_u zi cuh_u, gue osti
tsabi'ih_u guí 'yødeh_u xá hño nuna ra
ts'ofó dí 'ra'ah_u, gue'a himbi za dá
xi'ah_u gatho nú'a ndí ne ga xi'ah_u.
²³ Ne dí ne ga xi'ah_u gue ma zi cuh_u
ra Timu ya bi bøni de ja ra fadi. 'Bu
'nihi da zøhø de guecua'a ga mɛ'beb_u
pa ma ga c'a'ts'a'ih_u.

²⁴ Fat'ajuah_u gatho nú'u to'o
su'a'ih_u, ne gatho nú'u ma cuh_u de
ra jamfri. Ne ri fat'ajuah_u ya cu me
Italia.

²⁵ Ajuá da max'a'ih_u guí gathoh_u.
Njab_u gue'a.

RA SANTIAGO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA SANTIAGO

*Ra Santiago opabi ya gamfri nú'ũ
xa bõni de yá hai ne haburaza 'bui'ũ*

¹ Núga drá Yego dí pɛpabi Ajuá ne ra zi Hmu Jesucristo. Dí zengua'ihũ gatho nú'ahũ xcá ehehũ de nú'ũ 'ret'amayoho yá t'ũ ra Israel, xcá põñhũ de ri haihũ ne haburaza guí 'buhũ.

Ra mfadi nú'a bí ehe de Ajuá

² Ma zi cu'ihũ, xi da johyahũ ora guí thohũ ya thogui. ³ Ngue'a guí padihũ gue nura ora guí thohũ ya thogui gue'bũ ma'na da zε ri jamfrihũ pa ma'na gui tsethũ. ⁴ Hangué osta zabi'ihũ gui tsetihũ, pa njabũ ma'na da nja ri jamfrihũ, ne hinte gui 'bedihũ pa xi gui 'buhũ xá hño ja rá thandi Ajuá.

⁵ 'Bũ 'na de gue'ahũ grí 'behũ ra mfadi, 'yaphũ Ajuá y nú'á da 'ra'ahũ, ngue'a nu'á umba gatho nú'ũ to'o da 'yapabi'a ne uni ndunthi, ne hingui uni dega cue. ⁶ Pe nuto adi ra mfadi, dá 'yadi co ra jamfri, hinda dũhũ. Ngue'a nu'a tó'o di dũhũ, nurá mfeni'a nja ngu ra dehe nú'a ent'a ra ndahi rí maua rí mani. ⁷ Hangué nu'a tó'o njabũ rá mfeni, odi hu rá m̄i gue da ma da hñani te da hñani de Ajuá. Nú'á hinte ma da hñani'a. ⁸ Ngue'a nu'a tó'o di yohna rá mfeni, hingui padi nda'a da 'yõt'e.

⁹ 'Bũ 'nara gamfri hinte pɛ'tsi ne othobi ni 'nara nsu, dá johya'a ngue'a Ajuá e'tsuabi rá nsu. ¹⁰ Ha nu'bũ 'nara gamfri pɛ'tsa ndunthi ya hño, dá johya'a 'bũ da badi gue nú'a pɛ'tsi hinte di muui ja rá thandi Ajuá. Ngue'a nuya rico tu, nja ngu yá dõni ya ndapo, hinte tseti'ũ. ¹¹ Nurá dõni ra ndapo, sta c'onts'a ra hyadi ne sta pat'i, da 'yot'a rá 'bai, ne da hyøe yá dõni, ya ja bi uahni gatho ra dõni, y ya hingui hnequi mahotho. Njabũ thoho 'nara rico co rá nsu ne yá ndunthi

yá hño, di mpɛfi y sta damfri da uadi gatho.

Ya ts'othogui ne ya ts'omfeni

¹² Njapi nú'a to'o tseta ya thogui, ngue'a nu'bũ da zeti, Ajuá ma da umbabi ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thaha nú'a xa ña'tui da umba nú'ũ to'o di madi'a. ¹³ 'Bũ 'na benga 'nara ts'omfeni pa te da 'yõt'e, odi ma gue nú'a ra ts'omfeni beni'a gue xqui 'ñehe de Ajuá, ngue'a Ajuá hingui beni ni 'nara ts'omfeni y nixi japa 'nara ja'i da benga 'nara ts'omfeni. ¹⁴ Pe rá ts'onc'at'i cada 'na ja eheni ya ts'omfeni ne di hñat'ase'a, y go gue'ũ japi da 'yõt'a ya ts'oqui. ¹⁵ 'Bũ rá ts'onc'at'i 'na japi da beni te da 'yõt'e xá nts'o, nepũ da 'yõt'a nú'a beni, nu'bá ya xa 'yõt'a 'nara ts'oqui, ne nura ts'oqui'a japi da 'mɛdi.

¹⁶ Hangué ma zi hmadi cu'ihũ, oguí hopa ri mfenihũ da hya'a'ihũ. ¹⁷ Ajuá nú'a bí 'bui mahets'i, nú'a to'o bi hyoca ra hyadi ne ra zana ne ya tsø, go gue'a di 'racjũ gatho ya hño. Ra hyadi ne ra zana ne ya tsø di mpadi, pe Ajuá hinhya'mũ xa pata rá 'm̄i y nixi hinhya'mũ ma da pati. ¹⁸ Ajuá po rá paha sɛhɛ bi 'yõt'e pa dá mbatsihũ de gue'a nu ndá camfrihũ rá noya nú'a majuani. Y njabũ go guecaguihũ dyá m̄di sofohũ de nú'ũ bi hyoca Ajuá.

Ra jamfri nú'a majuani

¹⁹ Hangué ma zi hmadi cu'ihũ, hñuxhũ nt'øde xá hño nú'a guí ødehũ. Beñhũ xá hño nú'a ma gui mañhũ, ne oguí ncuẽhũ 'bestho. ²⁰ Ngue'a 'bũ 'nara ja'i xi ri ncuẽ, hingui tsa da 'yõt'a nú'a ri ho Ajuá. ²¹ Hangué tsohũbũ gatho ya ts'ot'øt'e ne gatho nú'a xá nts'o. Camfrihũ con gatho ri m̄ihũ rá noya Ajuá nú'a ya xa 'bot'i ja ri corasohũ. Nura noya'a ja rá ts'ɛdi pa da pøhø'ihũ.

²² 'Yøthũ nú'a xi'ahũ rá noya Ajuá, hingue hønse gui 'yødehũ, ngue'a nu'bũ hingui 'yõt'ehũ nú'a guí ødehũ, njabũ guí hñat'asehũ. ²³ Ngue'a nu'a to da 'yøde rá noya Ajuá ne hinda 'yõt'a nú'a ma, nu'bá nja ngu 'nara ja'i nú'a di yot'a rá hmi ja ra hñe. ²⁴ Ha

ngu bi uadi bi yot'a rá hmi, 'bestho bi pumfri mi tengu rá hmi. ²⁵ Pe nuto da hñuxa nt'ode nú'a te m̄anga rá noya Ajuá ne hinda pumfri, ne da 'yøt'e nú'a mā, nu'bú Ajuá da japi. Rá noya Ajuá nja ngu 'nara ley nú'a dí øth̄u co ma pahah̄u pa da nja ma hoga teh̄u.

²⁶ 'B̄u 'na de gue'ah̄u guí beñh̄u gue guí p̄eph̄u Ajuá, ne hinguí handa nú'a guí mañh̄u, guí hu ri m̄uuh̄u gue guí p̄eph̄u xá hño Ajuá, pe hina. ²⁷ Nuna guehna ra hoga 'b̄efi nú'a ri ho Ajuá ma Dadah̄u: Gue nu 'na da maxa ya hyoya b̄atsi nú'u jo'o yá nan̄a ni yá dada, ne nuya hyoya viuda, ne da nsu pa hinda nts'oqui co ya ts'ot'øt'e de ra ximhai.

2

Hinga x̄ácj̄u nú'u to'o ga numansuh̄u

¹ Ma zi cu'ih̄u, 'b̄u majuan̄i guí camfrih̄u ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo xá nsunda, oguí x̄ácj̄u 'm̄et'o nú'u to'o gui numansuh̄u. ² Nu'b̄u da yut'i hab̄u guí øt'a ri hmunts'ih̄u 'nara ja'i xi dri hñe xá hño y dri hñ̄a ya mfo'ȳe dega oro, ha nehe da yut'a 'nara hyoya di he ya zi z̄edutu, ³ y nú'a to'o dri hñe xá hño go guí umf̄u ntsaya co ra t'equ'e'i ne guí 'ñembabih̄u: “Yøtcahe ra m̄ate grí 'ñecua guí hñudi”, ha nura zi hyoya guí 'ñemf̄u: “Nu'í ja da 'bahm̄ab̄u”, o guí 'ñemf̄u, “Ja da hñup̄u ja ra hai.” ⁴ ¿Hanja guí øth̄u njab̄u gue guí h̄a'mdah̄u nú'u to'o guí numansuh̄u? Hingui ho nú'a ri mfeni gue guí x̄áctah̄u ya ja'i.

⁵ Ma zi hm̄adi cu'ih̄u, 'yødeh̄u: ¿Ha hinguí pah̄u gue go Ajuá xa huahna ya hyoya nuua ja ra ximhai pa go gue'u da hñ̄ani ya japi de mahets'i po yá jamfri? Nehe go gue'u xa huahna Ajuá pa da ma dí 'm̄ahuini hab̄u bí manda'a, nehe xa hñ̄a'tuabi gue da 'm̄ahuini gatho nú'u to'o ri m̄adi'a. ⁶ Pe nu'ah̄u guí numa'ñ̄uh̄u ya hyoya, ha nuya rico go guí numansuh̄u. Pe ¿ha gue hinguí pah̄u gue go ya rico ha'a'ih̄u ne tsix'ah̄u ja ra ts'utbi? ⁷ ¿Ha hingo gue'u tsani nurá hoga thuhu ma zi Hmuh̄u ra Jesucristo nú'a to'o

po rá thuhu'a xa thump'a'ih̄u gyá gamfrih̄u?

⁸ Ra Maça T'ofu ena njaua: “M̄adi ri miq̄u'eiu ne guí su ngu grí nsu seh̄e.” Nu'b̄u xi majuan̄i guí øth̄u nuna ra maça hmanda, nu'bú h̄a, guí øth̄u xá hño. ⁹ Pe nu'b̄u guí x̄áctah̄u h̄onse nú'u to'o guí m̄adih̄u, nu'bú guí øth̄u 'nara ts'oqui, y nurá ndaxjua ley ra Moise mā gue guí tuxh̄u ra ts'oqui ngue'a hingá øth̄u nuna ra maça hmandana. ¹⁰ Ngue'a nú'a tó'o øt'a gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley, pe 'b̄u da 'm̄edi 'nara hmanda hinda 'yøt'e, nu'bú nura ja'i'a ya bi duxa ra ts'oqui de gatho nú'a m̄anga ra ndaxjua ley. ¹¹ Ngue'a Ajuá bi m̄anga ja ra ndaxjua ley ne bi 'ñena: “Oxqui nzinga medinth̄ati”, nehe bi 'ñena: “Oxqui hote.” Nde'b̄u, 'b̄u hingrá zinga medinth̄ati pe 'b̄u grá hyote, njab̄u ya hinxcá øt'e ngu nú'a m̄anga gatho ra ndaxjua ley. ¹² Pe nujú dí camfrih̄u ra 'ra'yo ley nú'a dí øth̄u co ma pahah̄u, hangue ga ñ̄ah̄u ngu rí 'ñehe ne ga øth̄u gatho nú'a xá hño, ngue'a Ajuá ma da hñ̄abgah̄u nguenda ua stá øth̄u nú'a m̄anga nuna ra 'ra'yo ley ua hina. ¹³ Nú'a ra pa Ajuá ma da hñ̄a'mba nguenda ya ja'i hinda ma da huequi nú'u to'o himbi hueca yá miq̄u'eiu. Pe nu'u tó'o ri hueca yá miq̄u'eiu, Ajuá ma da huequi'u nú'a ra pa'a.

'B̄u da nja ra hoga jamfri da nja ya hoga 'b̄efi

¹⁴ Ma zi cu'ih̄u, ¿te di muui 'b̄u 'nara ja'i da 'ñena gue camfri, pe hinguí øt'e nú'a xá hño? ¿Ha gue nú'a rá jamfri'a tsa da p̄øhø'a? Hina, hinda za. ¹⁵ 'B̄u 'nara cu o 'nara nju otho te da hye ni te da zi, ¹⁶ y 'na de gue'ah̄u guí 'ñemf̄u: “Nde, ga nz̄enguathoh̄u, rí ma te rá 'ñenth̄o y Ajuá da max'a'i”, pe nu'b̄u hinguí umf̄u nú'a honi nura cu'a, nu'bú hinte bi muui nú'a gá xiph̄u'a. ¹⁷ Nehe njab̄u ma jamfrih̄u. Nu'b̄u h̄onse ra jamfri dí p̄e'tsh̄u ne hindí øth̄u xá hño, nu'bú hinte di muui nú'a ra jamfri dí p̄e'tsh̄u.

18 Da za njaua ga xiphu 'nara cu: "Nu'í hõnse guí camfri, y nugá go dí øt'a nú'a xá hño. Guí nehma guí 'ñutca ri jamfri pe hinguí øt'a nú'a xá hño, ha nugá ga u't'a'i ma jamfri ngue'a dí øt'a nú'a xá hño. 19 Nu'í guí camfri gue 'nat'a Ajuá 'bui, y xá hño guí camfri njabu. Nehe ya ts'ondahi camfri gue 'nat'a Ajuá 'bui, pe nu'ú di huat'i co ra ntsu. 20 Nu'í grá 'bemfeni. ¿Ha hinguí padi gue hinte di muui ri jamfri 'bu nehe hinguí øt'e xá hño?" 21 Ndu ma dadahu ra Abrá bi zixa rá t'u mrá thuhu ra Isaac pa xa hyohma ja ra ata, hangue Ajuá bi ma gue hinte ma ts'oqui mi tu ra Abrá ngue'a nu'á bi 'yøt'a nú'a bi xipabi Ajuá. 22 Hangue njabu ya dí pahu gue rá jamfri ra Abrá mi peui mahyegui nú'a ra hoga 'befi bi 'yøt'e nehe. Y co nú'a ra hoga 'befi bi 'yøt'e bi 'ñudi gue xi mi ja rá jamfri. 23 Hangue bi njabu ngu nú'a manga ra Maca T'ofu, ne ena: "Ra Abrá bi gamfri Ajuá, hangue Ajuá bi ma gue ra Abrá ya hinte ma ts'oqui mi tu." Nehe Ajuá bi ma gue mrá amigo'a.

24 Hangue dí pahu xá hño gue Ajuá ma gue ya hinte ma ts'oqui dí tuhú ngue'a hingue hõnse dí camfrithohu, pe nehe dí øthu nú'a xá hño. 25 Nehe ra Raab masque mi 'nara ts'o'behñá'a, pe Ajuá bi ma gue ya hinte ma ts'oqui mi tu'a ngue'a xqui 'yøt'e xá hño nu mi umba ntsaya yá 'mehni ra Josue, nehe bi mats'i'u pa bi bøni pa ma'na ra 'ñu pa bi mengui'u habu xqui 'ñehe. 26 Hangue njabu numa jamfrihu, 'bu hindí øthu nú'a xá hño, hinte di muui, nja ngu ma ndo'yohu, 'bu ya xa du, ya hinte di muui.

3

Ya noya nú'u dí mañhu

1 Ma zi cu'ihu, hinxá hño gue ndunthi de gue'ahu guí ne guí nxahnatehu ja ya nija, ngue'a dí pahu gue ma'na ma da thabgahu ra uenda núju dyá xahnatehu. 2 Ngue'a gathoguihu xi dí øthu ndunthi ya t'øt'e xá nts'o ne

hingui tsa da 'mutho ma nehú. Pe nu'bu 'nara cu padi da zama rá ne, nu'bu nura cu'a padi da zama gatho rá ndo'yo nehe, ne xi øt'e gatho nú'a xá hño. 3 Ngu 'nara fani ga hu'tsuahu 'nara frenu pa ga tsambahu rá ne pa da 'yøde, nu'bu da za ga tsambahu gatho maxøgue rá ndo'yo. 4 O ngu 'nara barco, masque xi dra dangui ne xi di tsedi 'nara bunthi pa da 'yent'i, pe 'nara ja'i da za da 'yet'a nura barco'a co 'nara t'uca bøja, ne da zits'i habu go da ne'a. 5 Njabu ma nehú nehe, masque xi ra notsi pe da za da japi da nja ndunthi ya ts'ot'øt'e. Nja ngu 'nara zi xeca tsibi, jhangu rá ndangui hmaha 'nara mboza tsa da nzø! 6 Hangue njabu ma nehú, tsa da 'yøt'a ndunthi ya ts'ocate, y nja ngu ra ximhai nehe xi xá nts'o, ngue'a ma nehú ri ts'oga gatho ma ndo'yohu co nú'a te ma. Co ma nehú da za da nts'oca ma hoga'muihu, ne 'bu te dí mañhu xá nts'o, nuya noya'u bí ehe de ja ra nidu. 7 Ra ja'i tsa da max'o gatho nu'araza ra mbanga zu'ue, ngu ya ts'intsu, ngu nú'u ya zu'ue jut'a yá mui ja ra hai, ne ngu nú'u ya zu'ue 'bui ja ra ndehe, ne ya xa max'o'u. 8 Pe numa nehú hingui tsa ga tsamihu, ngue'a xi xá nts'o, nja ngu rá ne ra qu'eña hote. 9 Co ma nehú dí xøcambenihu Ajuá ma Dadahu, y co ma nehú dí tsañhu ma miqu'eihu masque gathoguihu xa hyógaguihu Ajuá ngu rá 'bai'a. 10 Hangue co ma nehú dí xøcambenihu Ajuá, y co ma nehú dí tsantehu nehe. Ma zi cu'ihu, hindí 'ñepcahu ga øthu njabu. 11 ¿Ha gue da za 'nada ra pøthe da bøhø ra t'asdehe mahyegui co ra uxcadehe? Hina, hinda za. 12 Ma zi cu'ihu, ¿ha gue da za 'na 'bai ra igo da unga ya olivo? ¿O 'nara 'bai gá obxi da unga ya igo? Hina, hinda za. Nixi 'nara pøthe hingui tsa da bøhø ra ts'othe ne ra t'asdehe.

Ra mfadi nú'a majuani

13 ¿To'o 'na de gue'ahu ra nimfeni ne ra bamhya? Nu'a tó'o ra bamhya ne ra nimfeni dá 'ñudi rá hoga'mui co

ya hoga 'befi, ne hinda 'ñets'i co nura mfadi pɛ'tsi, ngue'a nu'a tó'o pɛ'tsa ra hoga mfadi hingrá 'ñets'i. ¹⁴ Pe nu'bu gyá ndustehu ne guí ne gui nsehehu, ogyá 'ñets'ihu gui 'ñeñhu gue xi guí pɛ'tshu ra hoga mfadi, ngue'a gue'a 'nara nc'uamba. ¹⁵ Ngue'a nú'a ra mfadi guí pɛ'tshu gue'a dega ximhai, ne dega ja'i, ne dega ts'ondahi, hingo de Ajuá. ¹⁶ Ngue'a nu habu ja ra nduste ne habu ne da nsehe 'na, nuni ja guehni ja ra tuhni ne gatho ya ts'ot'ot'e. ¹⁷ Pe nu'u tó'o pɛ'tsa nú'a ra mfadi bí ehe de mahets'i, gue'u xá nt'axi yá mfeni ne hingyá 'yot'atuhni. Nu'ú ya hoja'i, ya hoga'yode ne xi ja yá huecate ne nzantho ot'e xá hño. Hingui yohna yá mfeni, nixi hingyá yohmi. ¹⁸ Nu'u tó'o 'bui te rá 'ñentho, ne hingyá 'yot'atuhni, nu'ú udi 'nara hoga'mui pa nehe ma'ra da 'mu 'nara hoga'mui, nja ngu 'nara 'bot'i nú'a 'bot'i pa 'mefa da nja 'nara hoga sofo.

4

Mahyoni hinga madihu ya ts'ot'ot'e de ra ximhai

¹ ¿Hanja grí ntsuuhu ne grí ntuñhu 'na ngu ma'na? Nu'ahú grí ntuñhu ngue'a guí pɛ'tshu ya ts'onc'at'i y nuya ts'onc'at'i'u gue'u ja'ahu gui ntuñhu. ² Guí nehmahu te gui pɛ'tshu, pe hingui tsa te gui pɛ'tshu, hangue guí ne gui hñotehu. Gyá ndustehu pe hingui tsa guí pɛ'tshu nú'a guí neh, hangue asta grí ntuñhu pa gui pɛ'tshmahu nú'a guí neh. Hingui tsa te gui pɛ'tshu ngue'a hinguí aphu Ajuá. ³ Haha, guí adihu, pe hingui t'a'ahu nú'a guí adihu ngue'a hinguí adihu ngu rí 'ñehe. Guí adihu hõnse pa gui johyah ja ya ts'ot'ot'e de ra ximhai. ⁴ ¡Nú'ahu guí madihu ya ts'ot'ot'e de ra ximhai ne hinguí madihu Ajuá, guí njahu ngu ra zinga medinthati! ¿Ha hinguí padihu gue 'bu grí madihu ya ts'ot'ot'e de ra ximhai, nu'bú grí utsahu Ajuá? Hangue nu'a tó'o xi ne da madi ya t'ot'e de ra ximhai, nú'a ya ri utsa Ajuá. ⁵ ¿Ha guí beñhu gue hinte ri

muui ra Maca T'ofu nu habu ena?: “Nurá Maca Ndahi Ajuá bá pehni pa da 'mu ja ma corasohu, nú'a go gue'a madiguihu, y nu'a ne gue xi ga madihu Ajuá.” ⁶ Nehe Ajuá go gue'a ri 'racju ra danga mfats'i. Nu ja ra Maca T'ofu ena njaua: “Ajuá hingui faxa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nõt'e, pe nu'u tó'o hingyá nõt'e ne hingyá 'ñets'i, nú'ú ha, fats'i.” ⁷ Hangue 'yotehu Ajuá, ne nõt'uah ra ts'ondahi y nú'a da 'uegue de gue'ahu. ⁸ Jonihu co Ajuá y nú'a da joni con gue'ahu. Nú'ahu guí othu ya ts'oqui, 'ueguehu de gue'u pa strá nt'axi ri tehu. Ha nú'ahu guí yohna ri mfenihu, ntsø'mhu de nú'a guí othu, pa njabu da za da 'axca ri corasohu. ⁹ Ntsø'mhu de ri ts'oquihu, ne dá du ri muihu de gatho nú'a xcá 'yothu, ne nzoñhu. Nuri thedehu, dá mpunga ts'oni, y nuri johyah, dá mpunga dumai. ¹⁰ Ogrí 'ñexhu ja rá thandi ra Zidada. Ñobrihu y nu'a go da 'ñex'a'ihu 'mefa.

Hini 'ñepi ga 'yøhu ma cuhu

¹¹ Ma zi cu'ihu, ogrí nõñhu 'na ngu ma'na. Nu'a tó'o nõni rá cu o ri 'yø de nú'a te ot'e, nú'a ja ra uenda go nõma'ñhu ra ley ne ri 'yø. Nu'a tó'o ri 'yø ra ley, ya hingo ot'a ngu nú'a manga ra ley, ngue'a ya ri 'ñet'a nza-yase. ¹² Ajuá go bi hyoca ra ley y go gue'a ra nzaya. Y nu'a go gue'a tsa da ñanga ya ja'i, nehe tsa da mehna to da mehna ja ra tsibi. Pe xi'a'i, ¿to'o'igue pa gui 'yø ri miqu'eiu?

Hinto padi te da nja rixudi ndamani

¹³ Nú'ahu guí eñhu njaua: “Núbya rapaya o rixudi ga maha ja nú'a ra hnini dí mañhu, y ja grá 'bahuni 'na njeya, ne grá ntuquihu ne grá mpahu pa grá tahahu ra boja.” ¹⁴ Njabu guí beñhu, pe nixi guí padihu te grá haxhu xudi. Nujú hindí pahu hangu ya pa ma ga ntehuua, ngue'a dí njahu ngu ra 'bõnguui ri hnequi ne hints'u ya'a da 'metho. ¹⁵ Hangue ma'na xá hño gui 'ñeñhu njaua: “'Bu Ajuá gue'a rá paha, ne 'bu da 'racju ra te ne ra nsequi, nu'bú ha, ga othu gatho nú'a dí

beñhũ.” 16 Pe nu'ahũ grí 'ñets'ihũ co ri mfeni sɛhɛhũ. Y nu gatho ri nt'ets'ihũ xi xá nts'o. 17 Ne nu'a tó'o pađi da 'yøt'e nú'a xá hño pe hingui øt'e, nú'á go gue'a 'nara ts'oqui.

5

Ra ts'ofa pa ya rico

1 Nú'ahũ rícohũ 'yødehũ! Mamts'onihũ ngue'a ma gui thohũ ya danga ugui. 2 Ma da 'ya gatho nú'a te guí pɛ'tshũ, ne ma da zip'ahũ ra zu'ue gatho ri hoga hehũ. 3 Ma da boxcua gatho ri bojahũ ngu ra t'axi ne ra oro nú'a xcá muntshũ ne xcá pɛ'tsthohũ, ne ja da hnequini gue hinxá hño nú'a xcá øthũ gue xcá pɛ'tsthohũ. Ne'ahũ ma gui njahũbũ ngu ri bojahũ gue ma gui juadihũ, y nuri ts'onc'at'ihũ pa xcá pɛ'tshũ ri bojahũ, gue'a ngu 'nara tsibi ma da juat'ahũ. Ja nuya ya paya xcá muntshũ ndunthi ri bojahũ, y ya yá gats'i ya pa. 4 Ya xa nt'øde yá ts'oni ri mɛfihũ nú'a to'o xa xop'ahũ ri huahihũ. Nu'ú zoni ngue'a xcá hyathũ ne hinxá ju'tuahũ ngu rí 'ñepabi'ũ. Pe ma Zidadahũ nú'a to'o ra nda de gatho ya ɛnxɛ mahets'i, ya xa 'yøtuabi yá ts'oni nú'a ri mɛfihũ. 5 Nuua ja ra ximhai guí øthũ nú'a go ri pahashũ, ne hinte grí 'bɛhũ, pe guí njahũ ngu 'nara mbo'oni nú'a xa hnoqui pa da tho. 6 Nu'ahũ guí høxhũ ra thai nú'a hinte ma thai tu, ne guí hohũbũ masque hinte xa 'yøt'e, y nu'ú hingui nøt'ahũ.

Rí 'ñepi ga tsethũ gatho ya ts'othogui ne ga aphũ Ajuá da max-cahũ

7 Pe nu'ahũ ma zi cu'ihũ, tsethũ gatho nú'a da 'ñep'ahũ mientras da zøhø ma Zidadahũ. Njahũ ngu ra mot'i nú'a tø'ma ra mudi 'ye ne ra 'bɛfa 'ye pa njabũ da za da guxa 'nara hoga sofo. 8 Ne'ahũ ndø'mhũ, ne zedihũ ri jamfrihũ ngue'a ya 'nitho ma da zøhø ma Zidadahũ. 9 Ma zi cu'ihũ, ogrí hñøxa thaihũ 'na ngu ma'na pa hingui tuxhũ ya ts'oqui. Beñhũ gue ma Zidadahũ to'o ra nzaya, ya ts'utho ya pa di 'bɛdi pa da zøhø'a.

10 Ma zi cu'ihũ, tsethũ gatho nú'a te guí thohũ, ngu bi zeta yá 'mɛhni Ajuá nú'a bi 'mũ maya'bũ ne bi mamba rá noya'a. 11 Dí pahũ gue Ajuá japi nú'a to'o tseta gatho ya thogui nú'a thogui'ũ. Stá øhũ de ra Job, hangu ya thogui himbi zethma'a. Pe 'mɛfa Ajuá xi bi japi'a ngue'a Ajuá xi ja ndunthi rá huecate ne ja ndunthi rá hmate.

12 Ma zi cu'ihũ, jamasuhũ oxqui jurahũ, nixi por mahets'i, nixi po ra ximhai, nixi por ma'ra ya t'øt'e. Mañhũ nú'a majuani; nu'bũ ha, gui mañhũ “Hã”, y nu'bũ hina, “Hina”, pa njabũ Ajuá hinda castiga'ihũ.

13 'Bũ 'na de gue'ahũ grí sufrihũ, 'yaphũ Ajuá pa da max'ahũ. O 'bũ grí johyahũ, tuthũ ya jahña. 14 'Bũ 'na de gue'ahũ grí hñenihũ, zoñhũ ya nda de ra nija pa da 'yapa Ajuá por gue'ahũ, ne da gox'ahũ ra aceite de rá thuhu ma Zidadahũ. 15 Y 'bũ gui 'yadihũ con gatho ri jamfrihũ, nu'bú gui ñanihũ y ra Zidada da 'ra'ahũ ra nzaqui, y 'bũ xcá 'yøthũ 'nara ts'oqui, nu'á da puñ'ahũ. 16 Hangue njuánihũ de ri ts'oquihũ 'na ngu ma'na, ne mfaxhũ 'na ngu ma'na gui 'yaphũ Ajuá da puñ'a'ihũ, y pa njabũ nu'á da 'yøthe'ihũ nehe. Ajuá øtuabi rá nt'adi nú'a to'o 'bũ xá hño con gue'a ne apabi con gatho rá mui. 17 Nura bađi Elía 'namrá ja'i nehe nguju, y nú'á xi bi 'yapa Ajuá pa hinda 'uái, hangue himbi 'uái hñu njɛya made. 18 Nepũ ma'na'qui bi yopa 'yapabi Ajuá pa da 'uái y bi 'uái, y nu'bú xi bi hogui ndunthi ra sofo ma'na'qui.

19 Ma zi cu'ihũ, 'bũ 'nara cu da 'uegue de rá noya Ajuá, nepũ 'na de gue'ahũ gui zofohũ'a pa da yopa mengui, y nu'á da mengui, 20 nu'bú pađihũ gue nu'a tó'o da co'tsa 'nara 'yøt'ats'oqui de ja rá ts'oñu, nu'á bi ñanga 'nara 'yøt'ats'oqui pa hinda ma ja ra nidu, y Ajuá go gue'a bi pumbabi yá ts'oqui nú'a ra 'yøt'ats'oqui'a masque xi ndunthi yá ts'oqui.

RÁ MŪDI RA PEDRO RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi nú'u ya gamfri xa nxani haburaza

¹ Núgui drá Pedro, rá apostolgui ra Zidada Jesucristo. Dí op'ahú nuna carta nú'ahú gyá gamfrihú xcá pøñhú de ri haihú ne xcá nxañhú haburaza ma'ra ya hai, 'ra de gue'ahú guí 'buhú Mponto, ma'ra Galacia, nu ma'ra Capadocia, nu ma'ra Asia, ha nu ma'ra Bitinia. ² Ajuá ma Dadahú bi huancahú ngu nú'a xqui beni desde rá mudi pa dá camfrihú ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Y po rá Maça Ndahi bi t'axca ma mfenihú pa ga øtehú ra Zidada Jesu co 'nara mfeni xá nt'axi, y co rá maça jì'a xa xuga ma ts'oquihú. Ajuá da jap'a'ihú ndunthi ne da max'a'ihú pa gui 'buhú te rá 'ñentho.

Ya gamfri pe'tsa 'nara nthø'mate de ra te pa nzantho

³ Ga xøcambenihú Ajuá nú'a to'o ma Dadahú ne go gue'a rá Dada ma zi Hmuhú ra Jesucristo. Nú'á xi ja ndunthi rá huecate pa guecaguihú, hangue xa 'racjé 'nara 'ra'yo te. Ne nubya dí tømhu gue ma ga yopa ntehu ngue'a ma zi Hmuhú ra Jesucristo bi du nepu bi yopa nte ma'na'qui'a. ⁴ Nehe dí tømhu ga hañhú nú'a ra tsogui bí pescaguihú Ajuá nuni mahets'i nú'a hinda za da nhuati, nixi hinhya'mú da nts'oqui, nixi hinhya'mú ma da 'medi ngu yá xi ya za. ⁵ Ajuá xi sugaguihú co rá ts'edi ngue'a dí camfrihú'a. Nú'á sugaguihú asta nú'a ra pa da ñangaguihú nuua ja ra ximhai pa dí 'racjé nuni mahets'i gatho nuya japi de ma mpøhøhú nú'u 'bescaguihú ne ma da hnequi rá ngats'i ra pa.

⁶ Hangue por gue'a xi drí johyahú masque dí thohúbya ya ts'othogui nuua ja ra ximhai ngue'a go gue'a rá paha Ajuá, pe nuya thoguihú 'bestho

ma da uadi ngue'a 'raya patho ma da njabú. ⁷ Nubya dí thohú ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrihú, pa njabú nu stua yopa penga ra Zidada Jesucristo, Ajuá ma xi da 'ñesca ma nsuhú ne da johya'a ngue'a xa zedi ma jamfrihú. Nja ngu ra oro 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, nújé nehe dí thohú ya ts'othogui pa ma'na da zedi ma jamfrihú. Nura oro masque huadi ne thogui, pe 'rani ja ra tsibi pa ma'na da hogui, y numa jamfrihú ma'na ri muui que ra oro.

⁸ Nu'ahú grí maðihú ma Zidadahú ra Jesucristo masque hincá hyanthú, ne guí camfrihú'a masque nubya hinguí hanthú'a, hangue xi grí johyahú co 'nara danga johya xi xá nsunda. ⁹ Y nurá ngats'i ra pa, ngue'a xcá camfrihú, ma guí tsøñhú mahets'i habú ma dí t'a'ahú gatho ya japi de ri mpøhøhú.

¹⁰ Maya'bú nuyá 'mehni Ajuá bi ma gue nujú ndí ma ga mpøhøhú po rá hñoja'i Ajuá. Nuya 'mehni'ú himbi za bi badi de nuna mpøhø xa 'racjé Ajuá nubya. Nu'ú xi mi øt'a ra ts'edi pa xa badihma te rí bonga nú'a bi mañ'ú, pe himbi za. ¹¹ Nu'ú bi ma ngu nú'a mi xipa rá Maça Ndahi Ajuá gue ra Zidada Jesucristo mi ma da thogui ya uguí asta rá du, pe 'mefa mi ma da t'umba ra nsunda. Pe nu'ú himbi za bi badi ha'mú mi ma da njabú, nixi hanja mi ma da nja. ¹² Nuya 'mehni'ú bi sipi gue himi ma da hyanda nú'a mi mañ'ú, pe nujú ha. Pe bi sipabi'ú gue mi pe'tsi da nja gatho nú'a mi mañ'ú, pe asta 'mefa. Dí pahú gue nuya pabya xa nja gatho nú'a bi mañ'ú, ne gue'a ya xa xi'a'ihú nú'u to'o manba rá noya Ajuá ne hanpa rá ts'edi ra Maça Ndahi nú'a xuá 'behna de mahets'i. Ne nuna mpøhøna xi xá nsunda, hangue asta ya enxé da nehma da badi nehe.

Ajuá ne ga pe'tshú 'nara te strá nt'axi

¹³ Hangue beñhú xá hño de nú'a te gatho guí 'yøthú, ne nsuhú xá hño, ne xi da tømhu nú'u ya japi ma da

'ra'ah_u Aju_a po rá hñoja'i nu stua yopa penga ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁴ Nubyá ya yá b̄atsi'ih_u Aju_a ne guí øtehu'a, hangue oxqui beñhu guí 'yøt'eh_u ya ts'ot'øt'e ngu nú'á nguí øthu ma'mæt'o ante guí camfrihu ra Zidada. ¹⁵ 'Yoh_u co ri mfenih_u strá nt'axi ngu rá nt'axi Aju_a nú'á xa huahn'ah_u pa da pøhø'ih_u. ¹⁶ Ngue'a Aju_a xicaguihu ja ra Maça T'ofu ne ena: "Buh_u xá nt'axi, ngue'a nugui xá nt'axigui."

¹⁷ Aju_a go gue'a ma Dadah_u nú'á to'o dí aph_u ma nt'adihu, y nú'á go gue'a nehe ma da hñabgah_u nguenda de gathu nú'á te stá øthu. Nú'á hinda ma da xáctho nú'á to'o ma da hñam̄ba nguenda, hangue mahyoni ga 'yoh_u co rá ntsu Aju_a gathu nú'á ya pa ga 'buh_uua ja ra ximhai. ¹⁸ Dí pah_u gue Aju_a bi 'uegaguihu de ma nts'o'm̄uihu nú'á xqui 'ñutca ndu ma dadah_u. Nu'á bi pøhøguihu, pe hingue co ra t'axi nixi co ra oro nú'á juadi ne thogui. ¹⁹ Bi pøhøguihu co rá maça ji ra Zidada Jesucristo nú'á bi mani nu mi tho'a, nja ngu 'nara zi t'uca deti xá nt'axi ne hinte ja. ²⁰ Nú'á de ante da thoca ra ximhai ya xqui t'equa pa da du ne pa da pøhøguihu, pe hinga 'bestho bi 'ñehe, asta nuya pabya ja bi 'ñehe pa bi pøhøguihu. ²¹ Nujá dí camfrihu Aju_a ngue'a bá p̄encahu'a ra Zidada Jesucristo pa bi du por guecju, y 'm̄efa de gue'a Aju_a bi japi bi yopa nte ma'na'qui, ne bá umba rá nsunda. Hangue dí camfrihu Aju_a, ne dí tø'mhu da zixcahu ja rá nsunda nehe.

²² Y stá camfrihu rá noya Aju_a ne ya stá nx̄cju de ma ts'oquihu pa xa za stá mp̄e'tsua hm̄atehu 'na ngu ma'na, hangue xi ma ga mádihu 'na ngu ma'na con gathu ma m̄uihu. ²³ Nubyá ya stá yopa 'buh_u ma'ra'yo ngue'a ya stá camfrihu rá noya Aju_a nú'á hinhya'm_u ma da uadi. Nuna ra te dí p̄e'tsh_u de guecua ja ra ximhai ma da uadi da thogui, pe nuna ra 'ra'yo te stá hñh̄bya hinhya'm_u ma da uadi.

²⁴ Ra Maça T'ofu ena njaua:

Rá te ra ja'i nja ngu 'nara ndapo,

ha nú'á gathu te p̄e'tsa nura ja'i'a nja ngu 'nara d̄oni.

Nura ndapo da du y nura d̄oni da hyøe,

²⁵ pe nurá noya Aju_a hinhya'm_u da uadi.

Y nura noya'a go gue'a ra maça noya ya xa si'ah_u.

2

¹ Hangue ya hñacju gathu nú'á xá nts'o, ngu ra nthate, ra ñohmi, ra nduste, ra nt'etsate, guehya dí xi'ah_u ya hingui 'yøthu. ² Njah_u ngu 'nara zi b̄atsi xi ts_u ra thuhu dega 'ba, ne ne da zi ndunthi pa da niña, ne'ah_u dá zu'ah_u ra thuhu de rá noya Aju_a, pa njabu ma'na da ndangui ri jamfrihu, ³ ngue'a nu'ahú ya xcá p̄atuah_u rá hñoja'i ra Zidada.

Ra Zidada Jesucristo gue'a ra m̄udi do bi m̄egui Aju_a ja rá nija nú'á te

⁴ Jonihu co ra Zidada Jesu nú'á to'o ra m̄udi do bi m̄egui Aju_a ja rá nija'a nú'á te, y nú'á ra nija'a go guecju núju stá camfrihu. Nja ngu nú'á ra m̄udi do bi utsa ya gado ne bi f̄ote'á, njabu bi t'utsa nehe ma Zidadah_u ra Jesucristo asta bi tho ja ra ponza. Pe ja rá thandi Aju_a xi ri muui, ne bi hñuts'i'a dega m̄udi do. ⁵ Y núju nehe dí njah_u ngu 'raya do nú'á t'ets'i ja ra jado pa rí te rá nija Aju_a, y Aju_a go gue'a ra gado. Nuj_u go guecju dyá macjah_u majuani ngue'a dí p̄eph_u'a. Hangue ma ga umf_u ma tehu'a ngu 'nara hñ'a'ti, ngue'a gue'a ri ho Aju_a ga umf_u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo. ⁶ Ngue'a Aju_a mi m̄anga de ra Zidada Jesu ja ra Maça T'ofu, ne ena njaua:

Nugui dí p̄egui ja ma hnini Sion nuna ra m̄udi do pa ma nija,

ngue'a guehna stá huts'i ne xi ri muui ndunthi;

y nuto gathu da gamfri, hinda ma da 'be yá tsa.

⁷ Hangue núju dí camfrihu ra Zidada Jesu, dí pah_u gue xi xá nsunda, pe nú'á to'o hingui camfri'a, hingui p̄adi

ua xá nsunda. Ja ra Măca T'ofo ma njaua de ra Zidada Jesucristo, ne ena: Nú'ă ra do bi fōthmăbă 'na lado nuya hyōngu, nubya gue'ă ra mădi do de rá nija Ajuă.

⁸ Ra Măca T'ofo sigui mă de ra Zidada Jesucristo ne ena: Ya ja'i da za da mfe'tse ja nura do'ă, ne da dagui.

Y nu'ă tó'o ri mfe'tse, ri mfe'tse ngue'ă hingui camfri rá noya Ajuă. Nú'ă ma da dagui pa da 'mădi ngue'ă bi mănga Ajuă da njabă.

Ya gamfri gue'ă rá hnini Ajuă

⁹ Pe nujú go guecjă rá hniniguiah Ajuă xa huancăhă ne xá nt'axiguiah, ne dyá ndă gá macjăhă dí pephă Ajuă ra dănga ndă, ne dí măñhă de yá dănga 'bēfi nú'ă to'o bá tsicjă de ja ra 'bexuui pa ga 'băhă ja rá măca ñot'i'ă, y nú'ă go guesă Ajuă. ¹⁰ Ma'met'o himrá hniniguiah Ajuă, pe nubya hă, ya rá hniniguiah'ă. Ma'met'o hinstí tsăhă ra huecate, pe nubya hă, Ajuă xa huegaguiah.

Pephă Ajuă co ri tehă

¹¹ Ma zi hmădi cu'ihă, nú'ăhă gyá nzōhōhă de guecua ja ra ximhai, dí xi'ăhă gue oxqui beñhă ya ts'omfeni de ra ximhai, ngue'ă nuya ts'omfeni'ă go gue'ă da za da ts'oc'a ri 'ra'yo tehă. ¹² 'Yohă xá hño ja yá thandi nú'ă hingyá gamfri. Nú'ă ri numa'ñă'ihă, ne eñ'ăhă gue gyá ts'oja'ihă, pe nu sta hyanda ri hoga'măihă, ne'ă ma da xōcambeni Ajuă nú'ă ra pa'ă da thă'mba nguenda'ă.

¹³ 'Yōtehă gatho nuya ja'i hă ra ts'utbi, ngue'ă guí camfrihă ra Zidada. 'Yōtehă nuri dănga ndăhă, ¹⁴ ne gatho nuyá mfats'i'ă nú'ă xa thuts'i pa da castiga nú'ă hingui ōt'e xá hño, hă nehe pa da ñămahño de nú'ă ōt'e xá hño. ¹⁵ Ajuă gue'ă rá paha gui 'yōthă gatho nú'ă xá hño, pa njabă gui co'tuahă yá ne nú'ă ya ja'i ñăma'ñă de gue'ăhă ne hinte yá fădi.

¹⁶ Nubya ya hinguí 'băhă ja rá hmanda ra ndaxjua ley, pe hingue ngue'ă ya hinguí 'băhă ja rá hmanda

ra ndaxjua ley ma gui 'yōthă ya ts'ocate. Nubya ma'na mahyoni gui 'yōthă ra hño, ngue'ă gyá 'bēgohă de Ajuă. ¹⁷ Hangué mahyoni gui umfă ra t'equ'e'i gatho ya ja'i ngu rí 'ñepi cada 'na de gue'ă, ne xi gui mădihă gatho ya cu, ne gui 'yohă co rá ntsu Ajuă, ne gui umfă ndunthi ra t'equ'e'i ri dănga ndăhă.

Ra Zidada Jesucristo bi zeta ya ts'othogui, y njabă ga tsethă nehe

¹⁸ Nu'bă nú'ăhă guí 'băhă dega 'bēgo, 'yōta ri hmuhă co ndunthi ra t'equ'e'i, hingue hōnse nú'ă ja yá hmăte ne ya hoja'i, nehe nú'ă xi ya ts'o'măi. ¹⁹ 'Bă guí tsethă gatho ra nts'o'măi t'ōt'ăhă masque hinte go xcă ōthă, hōnse ngue'ă xcă camfrihă Ajuă, nu'bú hă, guí ōthă xá hño ja rá thandi Ajuă. ²⁰ Pe nu'bă dra castiga'ihă ngue'ă guí ōthă nú'ă hingui ho, ne guí tsetathohă, xí njabă, ħha gue da t'e'ts'a ri nsuhă? Hina, hinda za. Pe nu'bă guí sufrihă ngue'ă guí ōthă ra hño ne gatho guí tsetathohă, nu'bú hă, guí ōthă xá hño ja rá thandi Ajuă. ²¹ Ajuă bi huancăhă pa ga tsethă ya ts'othogui ngu nú'ă bi zeta ra Zidada Jesucristo. Nú'ă xi bi zeta ya ts'othogui nsingue te ma ts'oqui mi tu, hōnse po rá nguecjă, hangué rí 'ñepcăhă ga tsethă nehe ngu bi zet'i'ă. ²² Nu'ă hinhya'mă bi 'yōt'a ni 'nara ts'oqui, nixi to bi hyat'i. ²³ Ora mi ts'ani'ă, nu'ă himi thădi. Ora mi hna'mbabi, nu'ă himbi nōt'e. Nu'ă mi ōt'e, hōnse mi tsocuatho ja rá 'yē Ajuă ngue'ă go gue'ă pădi da 'yōt'a ra ts'utbi ngu rí 'ñehe. ²⁴ Ma Zidadăhă ra Jesu bi hñasca gatho ma ts'oquihă nuni ja ra pont'i habă bi du'ă. Bi du'ă pa bi 'uegaguiah de ra ts'oqui pa da za ga 'băhă xá nt'axi. Nú'ă xi bi thogui 'raya dănga ōgui pa go bi hñasca ma ōguiah. ²⁵ Nujú ndí njahă ngu 'raya dēti xqui nxani habăraza, pe nubya ya stă yopa penguihă co ma hoga Ma'yohă nú'ă to'o ri supca ma tehă.

3

'Nara ts'ofu pa ya medinthati

¹ Nú'ah_u 'behñah_u, 'yøta ri dameh_u, pa njab_u nu'b_u ri dameh_u hingingá gamfri, da za da gamfri'ŭ nsingue gui zofoh_u, hønseŋŋue'a da hyanda ri hoga'maiih_u. ² Da gamfri'ŭ ngue'a da hyandi gue gui 'yoh_u xá nt'axi, ne ngue'a xi di ja ri t'equ'eih_u. ³ Odi oda ri mfenih_u ra nthoqui de ri stah_u, nixi de nú'a ra oro gui hñuxh_u, ne nixi de nú'a ra he gui hñuxh_u pa da hnequi mahotho'ih_u. ⁴ Nu'a mahyoni gui 'yøth_u, go da beñh_u gui nhyocj_u de mbo ja ri corasoh_u co 'nara nthoqui nú'a hinda ma da ts'oqui. Gui hñoja'ih_u ne gui 'bah_u co 'nara hoga'mai, ngue'a guehna ri ho Ajuá. ⁵ Njah_u nehe ngu bi nja nú'ŭ ya hoga 'behñá mi 'b_u maya'b_u, xi mri hñoqui xá hño mbo ja yá coraso, mi camfri Ajuá ne mi øta yá dame. ⁶ Ngu ra Sara, xi bi 'yøta rá dame nú'a mrá thuhu ra Abrá, ne xi bi jamasu'a, y asta mi embi gue go mi gue'a rá hmu. Nu'ah_u da za gui njah_u ngu nú'a ra 'behñá'a 'b_u gui 'yoh_u xá hño, ne hingui tsuh_u gathu nú'a da 'ñehe. ⁷ Nú'ah_u 'ñhøh_u, 'b_u xá hño co ri 'behñah_u ngu nú'a ri manda Ajuá, ngue'a Ajuá xa 'ra'ah_u 'nada ra te mahyegui con gue'ŭ, ne ngue'a hinga mahyegui yá ts'edi con gue'ah_u. Hangué numansuh_u pa njab_u Ajuá da 'yøde nú'a gui 'yapabih_u.

Mahyoni da sufri nú'a to'o øta ra hño

⁸ Nubyá, nú'ah_u grí gathoh_u, pe'tsh_u 'nada ra mfeni, hñu'mbah_u yá mai nú'ŭ to'o tu yá mai, mádiuh_u 'na ngu ma'na, pe'tsh_u ra nthecate 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñexh_u 'na ngu ma'na. ⁹ Oxqui ø'tuah_u ra nts'o'mai nú'ŭ to'o ø't'ah_u ra nts'o'mai, nixi gui tsañh_u nú'ŭ to'o tsañ'ah_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'yaph_u Ajuá da japabi'ŭ, ngue'a Ajuá xa huahn'a'ih_u pa gui 'yøth_u njab_u, ne pa da jap'a'ih_u. ¹⁰ Xa nt'ofu ja ra Maca T'ofu ne ena njaua:

Nu'a tó'o ne da 'm_u 'nara hoga'mai gathu ya pa de rá te, dá su rá ne pa hinda nhyate, ne hinda mangu ya ts'onoya.

¹¹ Dá 'uegue de ya ts'oqui ne dá 'yøt'a ra hño.

Dá 'yøt'a ra ts'edi pa da 'm_u te rá 'ñenth_u, ne hindra necatuhni.

¹² Ngue'a Ajuá ri japa nú'ŭ to'o ø't'a ra hño,

ne øtuabi yá nt'adi'ŭ.

Pe nuya ts'o'mai, hini japabi'a.

¹³ ¿To'o gue'a da 'yøt'ah_u 'nara nts'o'mai 'b_u gui øth_u ra hño? Jo'o.

¹⁴ Pe nu'b_u gui sufrih_u ngue'a gui øth_u ra hño, nu'bú gui njapih_u. Hangué oxqui tsuh_u te da t'ø't'ah_u, nixi da du ri maih_u.

¹⁵ Xøcambenih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo ja ri corasoh_u,

ne gui ja gui pah_u hanja gui thätuah_u nú'ŭ to'o da 'yan'ah_u de ri jamfrih_u.

Haha, gui thädih_u, pe co 'nara t'equ'ei ne hingue dega nt'ets'i.

¹⁶ Hangué 'yoh_u xá hño co ri mfenih_u strá nt'axi, pa njab_u da 'b_u yá tsa gathu nú'ŭ to'o ñama'ñ_u de gue'ah_u.

Nu'á ñama'ñ_u de gue'ah_u ngue'a gui tenbah_u rá 'mai ra Zidada Jesucristo.

¹⁷ 'B_u Ajuá go rá paha pa gui sufrih_u, ma'na xá hño gui sufrih_u ngue'a gui øth_u nú'a xá hño,

pe hingue gui sufrih_u po 'nara nts'o'mai gui 'yøth_u.

¹⁸ Nehe ra Zidada Jesucristo bi sufri. Nú'á 'na'quitho bi du pa bi hñasca ma ts'oquih_u.

Nú'á hinte ma ts'oqui mi tu pe bi du por guécj_u núju dyá 'yøt'ats'oquih_u.

Bi njab_u pa bi za dá jonih_u co Ajuá. Dí pah_u gue xi majuani bi thopa rá ndo'yo, pe rá zi ndahi hina.

¹⁹ Ha nu mi du, bi ma bá ña ja yá thandi nú'ŭ to'o ya mi jot'a ja ra nidu.

²⁰ 'Ra de gue nú'ŭ ya ja'i'ŭ go gue'ŭ mi 'b_u de nú'ŭ ya pa mi 'b_u ra Noé. Nuya ja'i'ŭ himbi ne bi 'yøte Ajuá,

y nú'b_u mi hoca ra arca ra Noé, Ajuá bi me'tsa ndunthi ra pacencia pa 'b_u xa ntsø'mahma'ŭ, pe himbi ne.

Hangué hønse hñato ya ja'i bi bongui de ra nzøthe ngue'a hønse gue'ŭ xqui 'yøte Ajuá,

hangué himbi jat'a ja ra dehe ngue'a bi yat'a ja ra arca.

²¹ Ha nu mi nhyaxa ja ra dehe nú'ŭ ya ja'i

mi 'b_u mbo ra arca, gue'a 'nara nt'udi de nú'a ra sistehe t'ot'ebya. Nura sistehe'a hingo gue'a pa da t'axca ma ndo'yoh_u, nú'a go gue'a pa da t'axca ma mfenih_u, ne go gue'a 'nara nt'udi de ma mp̄h̄h̄h̄. Stá mp̄h̄h̄h̄ ngue'a bi du ne bi yopa nte ma Zidadah_u ra Jesucristo. ²² Nep_u nú'a bi yopa mengui pa mahets'i, ne bí o ja rá 'yε gatho ya εnxε nú'u h̄a ra ts'utbi ne h̄a ra ts'edi.

4

Pεph_u Ajuá co nú'a ra mfadi ne ra ts'edi xa 'ra'ah_u'a

¹ Ra Zidada Jesucristo xi bi sufri, hangue ne'ah_u rí 'ñep'ah_u gui h̄ñañh̄u gatho nú'a da 'ñep'ah_u ne gui sufrih_u ngu bi nja'a. Ngue'a nu'a tó'o xa sufri, go gue'a ya xa 'uegue de ra ts'oqui. ² De gui 'b_uh_uua ja ra ximhai, mahyoni gui 'uegueh_u de ya ts'oqui, pa njab_u da za gui 'yø'tuah_u rá paha Ajuá, y hingo gui 'yø'tuah_u rá paha ri ndo'yoh_u. ³ Ma'met'o nguí øth_u nehe ngu nú'a øtbya nú'u hingyá gamfri. Nguí øth_u ya ts'ot'ot'e, nguí beñh_u ya ts'omfeni pa nguí øth_u gatho nú'a xi xá nts'o, nguí 'yoh_u ja ra ntixfani ne ja ra nts'o'yo. Nguí øt'atuhnih_u hab_u ngrí ntih_u. Nguí xøcambenih_u ya c'oi nú'u ni ts'u hiní 'ñepi dra søcambeni. Pe nubyá ya dá gue'a xcá 'yøth_u. ⁴ Nubyá nuya ja'i hingyá gamfri hingui tsa da baði hanja ya hingrí 'ñoh_u'u ja yá ts'ot'ot'e nú'u øt'e'u, hangue nubyá ñama'ñ_u'u de gue'ah_u. ⁵ Pe nuya ja'i'u pε'tsi te ma da dapa nguenda Ajuá nú'a to'o ma da h̄ñá'mba nguenda gatho nú'u te, ne nú'u ya xa du. ⁶ Nehe nú'u ya xa du, ne'u ya xqui ts'ofó de rá noya Ajuá, pa njab_u masque ya xa du yá ndo'yo'u, ma da yopa me'tsa ma'na ra 'ra'yo te nú'a ma go da umbabise Ajuá.

⁷ Ya ts'utho ya pa ri 'bedi pa da nja ra ngaxhmai, hangue xi da nsuh_u xá h̄ño, ne oguí tsayah_u gui 'yapabih_u Ajuá. ⁸ Nu'a xi mahyoni gui 'yøth_u, mádi h̄ 'na ngu ma'na,

ngue'a co ra hmate da za gui mpunba ts'oquih_u 'na ngu ma'na. ⁹ Nehe 'ñumba ntsayah_u 'na ngu ma'na ja ri nguh_u ne ote guí mañh_u. ¹⁰ Cada 'na de gue'ah_u pεh_u nú'a ra 'befi xa 'ra'ah_u Ajuá co nú'a ra ts'edi ne ra mfadi xa 'ra'ah_u, pa njab_u da za gui mfaxh_u 'na ngu ma'na ne gui nhyoga mεfih_u de hangutho ya 'befi xa 'ra'ah_u Ajuá po rá h̄ñoja'i. ¹¹ 'B_u 'na xa t'umba ra 'befi pa da nzote, dá nzote xá h̄ño ngu nú'a m̄anga rá noya Ajuá. Ha nu'b_u 'na xa t'umba ra 'befi pa da mfaste, dá mfaste co nú'a ra ts'edi xa umbabi Ajuá. 'Yøth_u njab_u pa da hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'm̄aih_u de rá thuhu ra Zidada Jesucristo, ngue'a nu'a go rá meti ra nsunda ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya gamfri mahyoni da sufri

¹² Ma zi hmaði cu'ih_u, odi tu ri m̄aih_u ngue'a guí thoh_u ya ts'othogui. Nixi gui beñh_u gue ngue'a gyá gamfrih_u hinda za gui thohmah_u njab_u, pe mahyoni gui thoh_u njab_u pa ma'na da zedi ri jamfrih_u. ¹³ Nu'a gui 'yøth_u, johyah_u, ngue'a grí sufrih_u ngu bi sufri ma Zidadah_u ra Jesucristo. Ngue'a nu'b_u grí sufrih_u, ma xi gui johyah_u nu xcrí hyanth_u stua yopa penga ra Zidada Jesu con gatho rá nsunda'a. ¹⁴ 'B_u tsañ'ah_u ya ja'i ngue'a xcá camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo, paði h̄ gue guí njapih_u, ngue'a ra M̄aca Ndañi 'b̄ai con gue'ah_u ne fax'ah_u. Xi majuaní, nuya ja'i tsani Ajuá, pe pa gue'ah_u ri hnequi rá nsunda Ajuá ja ri 'm̄aih_u. ¹⁵ Pe ni 'na de gue'ah_u oxqui sufrih_u po 'nara nthote, nixi po 'nara mfe, nixi po 'nara nts'o'm̄ai, nixi por gui h̄ñøth_u hab_u hiní 'ñep'ah_u. ¹⁶ Pe nu'b_u grí sufrih_u h̄onse ngue'a gyá gamfrih_u, hinga 'nara 'betsa'a. Xøcambenih_u Ajuá h̄a, ngue'a gyá gamfrih_u.

¹⁷ Ya bi zø ra ora gue rá ts'utbi Ajuá ma dí m̄adi co ya gamfri. Hangue nu'b_u rá ts'utbi Ajuá ma dí m̄adi con guecaguih_u, ¿xihm̄a nú'u to'o ri utsabi rá noya Ajuá, tengu sta th̄a'mba

nguenda'u? ¹⁸ Nu'b_u ya hoj_a'i xá hñei pa da mpøhø'u, ¿xihm_a nú'u ya ts'o'm_ui ne ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i, tengu xi ma da thogui'u? ¹⁹ Hangué 'b_u dí sufrih_u ngue'a dí ø'tuah_u rá paha Aju_a, ma ga siguih_u ga øth_u nú'a xá hño ne ga tsocuathoh_u gatho ja rá 'yε Aju_a, ngue'a go bi hyogaguih_u'a, y nu'á hinda ma da hyεgasch_u.

5

'Nara ts'ofu pa ya gamfri

¹ Nú'ah_u gyá ndah_u de ya nija, dí zo'ah_ubya. Nugui drá nd_a nehe de rá nija Aju_a, ne dá handi ne dí damajuani de nú'u ya ts'othogui bi thogui ra Zidada Jesucristo. Y ngugui ngu'ah_u ma ga 'b_uh_u mahyεgui con gue'a ja rá nsunda nú'a ma da hnequi nu stua yopa pengui'a. ² Jamasuh_u nú'u ya gamfri xa 'ra'ah_u Aju_a gui suh_u, ngu 'raya hoga ma'yo xi ri jamasu xá hño yá deti. Suh_u con gatho ri pahah_u ngu nú'a ri ho Aju_a. Peh_u nura 'bεfi'a con gatho ri m_uih_u, hingue gui mpefih_u pa gui tøm_uh_u gue da t'a'ah_u ra boja. ³ Oxqui ma gui ndanguih_u de nú'u grí suh_u. Nu'a gui 'yøth_u, 'yoh_u xá hño, pa njab_u da den'a ri 'm_uih_u'u. ⁴ Y nu stua yopa pengui nú'a ra nd_a de gatho ya ma'yo, ma da 'ra'ah_u 'nara thah_a xi xá nsunda, ne hinhya'm_u da thegue.

⁵ Nehe nu'ah_u basja'ih_u, dí xi'ah_u gue gui 'yøteh_u ya nd_a de ra nija. Y gatho'ih_u, 'ñøteh_u 'na ngu ma'na, ne oxqui 'ñets'ih_u nixi gui nøt'eh_u, ngue'a rá noya Aju_a ena njaua:

Aju_a hingui faxa nú'u to'o ri 'ñets'i ne ri nøt'e,
pe nu'u tó'o hingyá nøt'e ne hingyá 'ñets'i, nu'á h_a, fats'i.

⁶ Hangué ogrí 'ñets'ih_u, nixi gui nøt'eh_u. Nu'a gui 'yøth_u, hanithoh_u gatho nú'a bí pehn'ah_u Aju_a nú'a h_a ra ts'edi, pa njab_u nu'á ma da 'ñe'ts'a ri nsuh_u 'mεfa nu sta zø ra ora. ⁷ Gatho ri dum_uih_u go da tsocuah_u Aju_a, ngue'a go gue'a ri su'ah_u ne hup'a ri m_uih_u.

⁸ Xi da nsuh_u, ngue'a nura ts'ondahi go gue'a ma ncontrah_u

ne 'yo gatho ja rá ng_uni ra ximhai honi to'o da hyat'i. Nu'á nja ngu 'nara dumanthuhu gá zate mafi ne 'yo honi to'o da za. ⁹ Hangué dá zedi ri jamfrih_u ne gui nø'tuah_u ra ts'ondahi. Beñ_u gue nuya thogui guí thoh_u, gue'u thogui nehe nú'u ma'ra ya cu 'b_ui gatho ja rá ng_uni ra ximhai. ¹⁰ Pe hinga nzantho ma gui thoh_u ya ts'othogui, hangué odi tu ri m_uih_u, ngue'a Aju_a ra dangui rá hñoja'i pa gue'ah_u, y nu'á go gue'a da 'ra'ah_u ra ts'edi pa ma'na da nja ri jamfrih_u, ne pa gui tsetih_u ya ts'othogui, pa njab_u gui 'b_uh_u xá hño. Nu'á po rá hñoja'i xa huahn'ah_u pa gui 'b_uh_u ja rá nsunda pa nzantho ngue'a guí 'nathoh_u co ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹¹ Aju_a go rá meti ra nsunda, ne go ri manda'a pa nzantho. Njab_u gue'a.

Ya nzenjua pehna ra apostol Pedro nu mi uadi rá carta

¹² Dí pehn'ah_ub_u nuna carta co nuni ma hoga cuh_u ra Silvano. Hinga ndunthi ya noya dí op'ah_u, pe dí op'ah_u pa ga nup'a ri mfenih_u, ne pa ga xi'ah_u gue nú'a ra maca noya xcá camfrih_u go gue'a xi majuani rá noya Aju_a, ne go gue'a xicj_u de rá hmate'a, hangué dí xi'ah_u gui sigui gui camfrih_u xá hño.

¹³ Ri fat'aju_a'ih_u nuya cu 'b_ucua ja ra nija nuua ra hnini xa thu'mbabi Babilonia. Nuy_u guehy_u ya cu xa huahna Aju_a ngu xa huahn'a'ih_u nehe. Nehe ri fat'aju_a'ih_u ra cu Marco núni dí ja ra uenda gue ma t'u.

¹⁴ Nubyá, go dí xi'ah_u gui nzenjuah_u 'na ngu ma'na co 'nara nth_ufi dega hmate.

Gui 'b_uh_u te rá 'ñenthogatho nú'ah_u guí camfrih_u ma Zidadah_u ra Jesucristo. Njab_u gue'a.

RÁ ÑOHO RA PEDRO RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN PEDRO

Ra apostol Pedro opabi ya gamfri

¹ Núgui drá Simu Pedro, rá 'begogui ra Zidada Jesucristo ne drá apostol de gue'a. Dí op'ahú nú'ahú guí p'e'tshú nú'a ra jamfri xi xá nsunda ngu nú'a dí p'e'tshe nehe, ngue'a Ajuá ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o ma Pøhøtehu øt'e gatho nú'a xá hño ne xa 'racjú nuna ra jamfri dí p'e'tshú. ² Ajuá da jap'a'ihú ndunthi ne da max'ahú pa guí 'buhú te rá 'ñentho ngue'a rí te ri mfadihú de Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuhú ra Jesucristo.

Te mahyoni da 'yøt'a ya gamfri

³ Ajuá co rá maca ts'edi xa 'racjú ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjú gatho nú'a te dí hoñhu pa da za ga 'buhú xá hño ja ma 'ra'yo tehu, ne xa 'racjú ra mfaði pa dá pahú nú'a to'o xa zoncahu po rá nsunda ne po rá ts'edi. ⁴ Nú'a po rá nsunda ne rá ts'edi bi 'racjú gatho nuya japi xa ñatcahu, nú'a xi ya dangui, ne xi ri muui ndunthi. Y co nú'u ya japi'u faxcahu pa ga 'buhú ngu rá 'mái'a, ne pa ga 'ueguehu de gatho nuya ts'ot'øt'e jaua ja ra ximhai, nú'u bí ehe de yá ts'onc'at'i ya ja'i. ⁵ Hangué por gue'a 'yøthu ra ts'edi pa guí 'yohú xá hño, hingue hønse guí camfrithohú. Y hingue hønse guí 'yohú xá hño, mahyoni guí patuahú xá hño rá noya Ajuá nehe. ⁶ Y hingue hønse guí patuahú rá noya Ajuá, mahyoni guí nsusehu nehe. Y hingue hønse guí nsusehu, mahyoni guí tsethu nehe gatho nú'a da 'ñehe de gue'ahú. Y hingue hønse guí tsethu nú'a da 'ñehe de gue'ahú, nehe mahyoni guí 'yø'tuahú rá paha Ajuá. ⁷ Y hingue hønse guí 'yø'tuahú rá paha Ajuá, nehe mahyoni guí mpe'tsua t'equ'eihú 'na ngu ma'na. Y hingue

hønse'a, nehe mahyoni guí mádihú 'na ngu ma'na.

⁸ Nu'bu guí 'yøthu gatho nuya ya t'øt'eya con gatho ri máihú, nu'bú há, guí pephú xá hño Ajuá, ne hinda ma 'meditho nú'a xcá pahú de ma Zidadahú ra Jesucristo. ⁹ Pe nu'bu hingui 'yøthu gatho nuya ya t'øt'eya, nu'bú ja ra uenda gyá godahú, ne otho ri mfenihú, ne ya xcá pumfrihú gue bri sùc'a ri ts'oquihú nú'u nguí øthu ma'met'o. ¹⁰ Hangué zi cuhú, xi da 'yøthu ra ts'edi pa da hnequi ja ri 'máihú gue xi majuañi bi huahn'ahú Ajuá pa bi pøhø'ihú. Nu'bu guí 'yøthu njabú, nu'bú há, hinhya'mú guí 'ueguehu de gue'a. ¹¹ Nehe nu'bu guí 'yøthu njabú, nu'bú Ajuá co rá dangá hmate ma dí 'ra'ahú 'nara hoga tsaya nuni mahets'i, nuni habú ma grá 'buhú pa nzantho co ma Zidadahú ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihú.

¹² Hangué por gue'a nugui hinga tsaya ga ben'ahú nuya ya t'øt'eya, masque ya guí pahú, ne ya xi xa zedi ri jamfrihú ja rá noya Ajuá nú'a xa t'u't'ahú. ¹³ Hangué mientras dí te, nugui rí 'ñepqui ga nup'a ri mfenihú co ndunthi ra ts'ofu. ¹⁴ Ngue'a dí paði gue 'nitho ma ga tsocua nuna ma ndo'yo, ngu bi xicagui ma Zidadahú ra Jesucristo. ¹⁵ Nehe ma ga ja ga ben'ahú gatho nú'a stá xi'ahú, pa hinhya'mú guí pumfrihú, masque ya gra jo'oua ja ra ximhai.

Hño de ya apostol bi hyandua rá nsunda ra Zidada Jesucristo

¹⁶ Nú'a dá xi'ahe de rá ts'edi ma Zidadahú ra Jesucristo, ne de rá yo'ehe, hingue 'nara 'bedetho xa zana ya ja'i. Nuje dá xi'ahe nú'a dá hanthe ngue'a nucsehe co ma hmi ma dahe dá handuahe rá nsunda'a. ¹⁷ Ajuá ra Dada go gue'a bi 'yøt'e pa bi hnequi rá nsunda ma zi Hmuhú ra Jesu ne bi 'ñe'tsua rá nsu, ngue'a nú'a bá ña desde mahets'i ne bi 'ñena: "Nuni go guehni ma hmaca T'u, ne xi drí johya con guehni." ¹⁸ Nuje dá øhe nuya ya noya bá ehe desde mahets'i ngue'a ndí 'buheni co ma zi Hmuhú ra Jesu

nuni ja ra maça t'øhø habu bi pata rá 'bai'a.

¹⁹ Hangué dí pahu gue nú'a bi manga yá 'mehni Ajuá maya'bu go gue'a majuaní. Hangué xá hño hinga pumfrihu nú'a bi mañ'u, ngue'a nú'a bi mañ'u gue'a ri yotc'ahu nuua ja ra ts'oximhai, nja ngu 'nara ñot'i ri yot'i ja ra 'bexuui. Pe dí tømhu gue ma da nja ra hyats'i nu sta yot'a ma Zidadahu ra Jesucristo nuua ja ra ximhai. Nú'bu há, gue'bu ma ga pe'tshu maxøgue ra hyats'i'a ja ma corasohu. ²⁰ Mahyoni ga beñhu xá hño gue hingui tsa ga pahu de guecschu te rí bønga nú'a bi manga yá 'mehni Ajuá ne bi 'yofo ja ra Maça T'ofu. ²¹ Ngue'a ni 'na xeni de ra Maça T'ofu himbi 'yofo de rá mfenise 'nara ja'i. Pe nuya maça hoga 'mehni de Ajuá mi hanpa rá ts'edi Ajuá ne mi mañ'u ngu nú'a mi xipa ra Maça Ndahí.

2

Ya hyate xahnate (Juda 4-13)

¹ Maya'bu ja ra hnini de Israel mi 'bui 'raya ja'i mi 'ñet'a 'mehni de Ajuá. Nehe núbya mapaya ma da 'múi 'raya 'ñet'a xahnate madetho de gue'ahu. Nu'ú ma da 'ñu't'ahu mant'agui 'raya nt'udi xá nts'o nú'u da za da ts'oc'a ri mfenihu. Nehe ma da gøni ra Zidada nú'a to'o bi du pa da pøhøhma'u. Hangué Ajuá ma da huati 'bestho'u po yá ts'o'bæfi'u. ² Nduñthi to ma da denba nuyá ts'ot'øt'e ma da 'yøt'e. Y po yá ts'oqui nú'u bi cadí'u, ndunthi to'o ma da ñama'ñu de nú'a ra nt'utuate majuaní, y nú'a go gue'a rá hoga noya Ajuá. ³ Nuya 'ñet'a xahnate'u po yá nc'at'a boja ma da 'ñu't'ahu 'raya noya nú'u 'ñena xi majuaní, pe hønse pa da hñan'a ri bojahu. Pe nuyá castigo'u hinda ma da mpont'ui, ngue'a ya maya'bu mi ma Ajuá gue ma da huati'u, y ya ma da zøhø ra pa pa da njabu.

⁴ Ngu nú'u ya ts'o'ænxe bi 'yøt'a ya ts'oqui maya'bu nehe, Ajuá himbi pumbabi'u, hangué bi mehni pa ja

ra nidu ne bi got'a ja ra 'bexuui, y ja bí jot'ini'u asta hinda zøhø nú'a ra pa da t'øt'a ra ts'utbi. ⁵ Ajuá himbi pumbabi nehe nú'u ya ts'oja'i mi 'bui nú'a ra pa'a bi nja ra danga nzøthe. Hangué co nú'a ra nzøthe'a, Ajuá bi huata gatho ya 'yøt'ats'oqui gá ja'i mi 'bucua ja ra ximhai. Hønse ra Noé nú'a to'o bi zofo ya ja'i pa xa 'uehma de yá ts'oqui, hønse'a bi ñani Ajuá mahyegui co nú'u má yoto ya ja'i. ⁶ Nehe Ajuá bi huata ra hnini Sodoma ne Gomorra, y hønse ra 'bospi bi gohi. Ajuá bi 'yøt'a njabu pa da ntsu nú'u ma'ra ya ts'oja'i bra 'bæfa. ⁷ Pe Ajuá bi ñani ra Lot nú'a mi 'buhni Sodoma. Nú'a mi 'nara hoja'i, y xi mi tu rá mui ngue'a mi handua yá ts'ot'øt'e nuya ts'oja'i mi 'bui de guehni. ⁸ Nú'a ra hoja'i'a mi 'bu madetho de nuya ts'oja'i. Hangué nzantho xi mri 'ñunga rá mfeni por nú'a mi øde ne mi handi mi øt'a nú'u ya ts'oja'i de guehni. ⁹ Hangué dí padihu gue Ajuá ja rá ts'edi pa da ñani de gatho ya ts'othogui nú'u to'o ya hoja'i. Nehe ja rá ts'edi pa da 'ueca gatho ya ts'oja'i ne da castiga nú'a ra pa sta 'yøt'a ra ts'utbi'a.

¹⁰ Y ma'na ma dra castiga nú'u to'o xi ri 'ñent'i pa da 'yøt'a gatho nú'a go da ne, ne ri nø'tuabi gatho nú'u to'o há ra ts'utbi, ne hinte tsutho, xi ya necio. Ne hingui tsu pa da ñama'ñu de nú'u to'o há 'nara danga ts'utbi. ¹¹ Pe nuya ænxe bí 'bu mahets'i, masque ma'na ja yá ts'edi ne yá nsu que nuya ts'oja'i'u, pe hinhya'mu xa manbabi ja rá thandi Ajuá.

¹² Nuya ts'oja'i'u nzantho ñama'ñu pe nixi padi nú'a ma. Ngue'a nu'ú nja ngu ya mbo'ni otho yá mfeni, ne xa 'múi hønse pa dra ju ne da tho. Nuya ja'i'u po yá ts'oquisu ma da 'medi pa nzantho. ¹³ Y ma da hñanga yá thaha po yá ts'o'bæfi øt'e. Hyastho xi ri johya ja yá ts'onc'at'i. 'Bui con gue'ahu pe hønse ri 'be't'a ri tsahu. Masque 'bui ne ri ñuni con gue'ahu 'ñena xi ya cu, pe hønse oda ja yá mfeni yá ts'onc'at'i, y ha'ahu eñ'ahu gue xá hño nú'a øt'e.

14 Nzantho oda yá mfeni nú'ua ya ts'oqui ne da 'yøt'e co ya 'bēhñā. Hingui tsaya da 'yøt'a ya ts'oqui, y hinhya'mua tsua yá nc'at'i. Nuya ja'i'ua cadi nú'ua hingui pađi ua ra hño øt'e ua ra 'ñu. Xi ya c'at'aboja. Pe hinda ma da mpont'ui rá cue Ajuā. 15 Nú'ú xa 'uegue de rá 'ñu Ajuā, ne xa dēnba rá nts'o'mui ra Balaam nú'a mrá t'ua ra Beor. Nura Balaam xi mi nehma da dahma ra boja co yá ts'o'bēfi. 16 Hangue Ajuā bi zui'a po nú'a mi beni da 'yøthma. 'Nara pa Ajuā bi japi bi ñā nurá burru ngu ñā 'nara ja'i, ne bi zofo ra Balaam. Hangue njabu ra Balaam bri japi bi pumfri nú'a ra ts'omfeni mi beni'a.

17 Nuya hyate ja'i'ua nja ngu 'nara pøthe nú'a xa xa. Nehe nja ngu ya guui ri du ra bant̄hi. Ya xa t'eque'ua pa da ma da 'mu ja ra nidu habu bí ja 'nara danga 'bexuui pa nzantho. 18 Nú'ú m̄anga ya danga noya, pe hinte ri muui nú'a mañ'ua. Y co yá ts'ot'øt'e cadi nú'ua ya 'ra'yo gamfri ya xqui 'ueguehma de ja ya ts'oqui, cadi pa da 'yøt'e ngu nú'a øt'e'ua. 19 Nehe xipabi gue da za da 'yøt'a gatho nú'a go da ne'ua, ngue'a ya hinto ri manda'ua. Pe go gues'ua ya 'bego de ra ts'oqui, hangue hingui mandas'ua, ngue'a 'bu 'nara ja'i da 'bedi, go gue'a da 'mego de nú'a to'o da dapabi. 20 Xi majuan̄i, 'bu 'nara ja'i xa bađi ma Zidadahua ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihu, ne xa 'uegue de ya ts'oqui, pe 'mefa da yopa mengui da 'yøt'a ya ts'oqui pa go da nt̄ate ra ts'oqui, nu'bú nura ja'i'a ya ma'na strá nts'o pa gue'a que rá m̄adi ante da gamfri. 21 Ma'na xá hño hinxā batuahma rá 'ñu Ajuā, que nú'a bi bađi ne bi yopa menga ma'na'qui ja ra ts'oqui ne bi 'uegue de rá maça noya Ajuā nú'a xqui sipabi. 22 Nura ja'i'a bi nja ngu ra tsat'yo ne ra ts'udi hma ne t'ena: “Ra tsat'yo bi yopa zi nú'a xqui zogui, y nura ts'udi xmá nt'axihma, pe bi yopa nxa ja ra bøhai.”

3

Ma Zidadahua ya ma da zøhø

1 Ma zi hm̄adi cu'ihu, nuna guehna rá ñoho ra carta dí op'a'ihu. Nu'a rá m̄adi ra carta dá op'ahu ja guehni dá ben'ahu nú'a xcá pađihu, ne dá nup'a ri mfenihu. Y nepya dí yopa ben'ahu de gue'a pa njabu hingui pumfrihu nú'a xcá pađihu. 2 Dí ben'ahu nú'a bi m̄anga yá maça 'mehni Ajuā maya'bu, nehe dí ben'ahu nú'a bi m̄anga ma Zidadahua nú'a to'o bi pøhøguihu. Y nú'a go gue'a bá p̄encahe núje dyá apostolhe pa dá xi'a'ihe nú'a bi mañ'a.

3 Pahua gue nuyá ngats'i ya pa ma da 'mu 'raya 'yøtbuhla gá ja'i nú'ua dya zistema ne dí øt'a nú'a go da ne'ua. 4 Nu'ú ma da 'ñena: “¿Habua ja nú'a bi m̄anga ra Jesu gue ma da yopa 'ñehe?” Nu'ú ma da 'ñena gue ya hinda ma da 'ñehe ma Zidadahua, ngue'a ma da 'ñeñ'ua gue desde mi 'bu ndu ma xitahu asta mapaya, desde mi thoca ra ximhai guet'atho ngu nzai. 5 Nuya ja'i'ua ya hinda ma da ne da gamfri gue Ajuā go gue'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai desde maya'bu, ne hindi camfri gue hønse co rá noya Ajuā bi ma bi nja 'bestho ra ximhai, mi o mbo ja ra dehe, ne ja bi bøhøni. 6 Nepu nura ximhai'a 'nara pa bi go'ma ra dehe ne bi nhuati'a. 7 Pe nubyá nura ximhai ne mahets'i ja mapaya, Ajuā xa 'ye'mbabi da tsøgue. Y de da zø ra ora da nzø, Ajuā ri su hmaha, y nú'a ra pa'a da nja ra nsuca uenda ne dra huata gatho ya ts'o'mui gá ja'i.

8 Pe nu'ahá, ma zi hm̄adi cu'ihu, oxqui pumfrihu gue pa ma Zidadahua, nu'a 'na pa gue'a ngu 'na 'mo njeya, ha nu'a 'na 'mo njeya pa gue'a ngu 'na patho. 9 Ra Zidada hinxā pumfri da 'yøt'a nú'a xa ñatcahu gue ma da yopa 'ñehe, ngu m̄anga 'ra gue ya xa pumfri. Hina, hinxā pumfri. Pe nu'a p̄escahu ra pacencia, ne hingui ne'a gue ni 'nara ja'i hinda 'medi. Nú'a ne gue gatho da ñobri.

10 Pe dí pahua gue nura Zidada ma da yopa 'ñehe, y sta damfri ya ja'i ma da zø ra pa de rá yo'ehe ngu ra ora tsøhø 'nara be. Nu'bú mahets'i ne gatho nú'ua te bí jani ma da nhuati

co ra tsibi asta dri ñani. Nehe nuna ximhai ma da zat'i con gatho nú'u te jaua.

¡Nu'á rí 'ñepi ga nsundahu nubya ne pa nzantho! Njabu gue'a.

11 Hangue nu'ahú, mahyoni gui 'yohu xá hño ne gui pεpabihu Ajuá, ngue'a gatho nú'a jaua ja ra ximhai ne mahets'i ma da nhuati gatho.

12 Hangue xi da ndø'mhu, ne gui dama mpefihu ja rá 'bεfi Ajuá pa 'nihi dua yopa pengui ma Zidadahu. Y nú'a ra pa'a gue'bu ma da zat'a mahets'i ne da nhuati, nehe gue'bu ma da zat'a gatho nú'u te jaua. 13 Pe Ajuá xa ma gue ma da yopa hyoca mahets'i ne ra ximhai ma'ra'yo nú'a habu ma da nja hønse ra hño, ne hinhya'mu ma da nja ra ts'oqui. Hangue nujú dí tø'mhu gue ma da njabu.

14 Hangue ma zi hmadi cu'ihu, de gui tø'mhu da zø ra ora da yopa 'ñehe ra Zidada, 'yøthu ra ts'edi pa strá nt'axi'ihu pa hinto da ñap'ahu nu sta 'yøt'a ra nsuca uenda ra Zidada, pa njabu gui 'buhu xá hño ja rá thandi'a.

15 Pahue gue ma Zidadahu pescahu ndunthi ra pacencia, hangue hinxa 'ñehetho ngue'a tø'mi gue da mpøhø ndunthi ya ja'i. Nehe ma zi cuhu ra Pablo co nura mfadi xa umbabi Ajuá, ya xa 'yop'ahu de rá yo'ehe ma Zidadahu, ngu núna dí op'ahu nehe.

16 Y ja nú'a ra carta bi 'yop'a'ihu'a, ne gatho nú'u ma'ra ya carta xa 'yofa'a, mahyεgui nú'a ma. Y 'raya xeni de nuya t'ofu xi xá hñei pa da zo rá mfeni 'na. Hangue nú'u hingui patua rá noya Ajuá ne nú'u ri yohna yá mfeni, 'na'ño ra mfeni beni'u de nú'a manga yá t'ofu ra cu Pablo, nehe de nú'a manga nú'u ma'ra ya xeni de ra Maca T'ofu. Hangue nu'á pε'tsi te da 'medi.

17 Ma zi hmadi cu'ihu, ya gá pahue nú'a stá xi'ahu te ma da nja. Hangue nsuhu pa hinda ca'ahu nú'u ya ts'oja'i, ngue'a nu'bu da ca'ahu, ma gui 'ueguehu de ri jamfrihu. 18 'Yøthu ra ts'edi pa ma'na gui padihu ma Zidadahu ra Jesucristo nú'a to'o bi pøhøguihu, ne pa gui pε'tshu ma'na ndunthi rá hmate ja ri corasohu.

RÁ MŪDI RA XUUA RA MŪDI CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Ya noya dega te

¹ Ma ga xi'ah_u de ma zi Hmuh_u ra Jesucristo nú'a to'o go gues_e rá Noya Ajuá ne ri unga ra 'ra'yo te. Nú'á ya mi 'bui desde rá mudi, y go guet'a dá hanthe ne dá ødehe nú'a te bi mā, dá nhyandahmihe con gue'a ne dá thanihe'a. ² Nú'á mbi 'buhui Ajuá ra Dada, nep_u bá e bi nja'iuu ja ra ximhai ne bi za to bi hyandi. Y go guecs_ehe dá hanthe, ne nubyá dí damajuanihe de gue'a nú'a to'o nzantho ja rá te. ³ Nú'a dá hanthe, ne nú'a dá øtuahe rá noya, go gue'a dí xi'ahe, pa nu'ah_u nehe gui padih_u'a ngu nuje dá pahe'a, ne pa njab_u ga 'buh_u mahy_egui co 'nada ra mfeni co Ajuá ma Dadah_u ne ra zi Hmu Jesucristo rá T'_u. ⁴ Hangué dí op'a'ih_u nuya noyaya pa xi ga johy_u mahy_egui.

Ajuá go gue'a ra ñot'i

⁵ Nuje dí xi'ahe nú'a bi xicje ma Zidadah_u ra Jesucristo, gue Ajuá xá nt'axi nja ngu 'nara hyats'i ri yot'i, ne hab_u 'bui'a otho ra 'bexuui. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'nada ra mfenih_u co Ajuá, pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra 'bexuui ne dí øth_u ya ts'oqui, nu'bú 'nadyá c'uambah_u ngue'a hindí øth_u nú'a xá hño. ⁷ Pe 'b_u dí 'yoh_u ja ra hyats'i ngu nja'a 'bui ja ra hyats'i, nu'bú dí p_e'tsh_u 'nada ra mfeni, y co rá ji ma zi Hmuh_u ra Jesucristo rá T'_u Ajuá x_ugaguih_u gatho ma ts'oquih_u.

⁸ 'B_u dí eñh_u gue hindyá 'yøt'ats'oquih_u níngui 'buh_u ja ra 'bexuui. dí nhyat'aseh_u ne hinxa yut'a ja ma mfenih_u nú'a majua_{ni}. ⁹ 'B_u ga daph_u ma ts'oquih_u Ajuá, nu'á da pungaguih_u, ne da x_ugaguih_u gatho ma ts'oquih_u, ngue'a nu'á øt'e gatho nú'a xá hño ne øt'e gatho nú'a mā. ¹⁰ 'B_u dí eñh_u gue hinstá

øth_u ya ts'oqui, nu'bú ja ra uenda dí ec'uambah_u Ajuá, y rá noya'a hinxa yut'a ja ma mfenih_u.

2

Ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a ñangaguih_u

¹ Ma zi b_atsi'ih_u, dí op'a'ih_u nuya ya noya pa hingui 'yøth_u ni 'nara ts'oqui. Pe 'b_u 'na de guecj_u ga øth_u 'nara ts'oqui, ma zi Hmuh_u ra Jesucristo da ñangaguih_u ja rá thandi Ajuá ra Dada, ngue'a nu'á hinte ma ts'oqui tu. ² Nu'á bi unse rá te ngu 'nara hñ_a'ti pa bi gutca ma ts'oquih_u; y hingue hønse_eguih_u, nehe gatho ya ja'i de ra ximhai bi gu'tua yá ts'oqui.

³ 'B_u dí øteh_u nú'a ri manda Ajuá, nu'bú h_a, majua_{ni} stá pah_u'a. ⁴ Nu'a tó'o ena gue pa_{di} Ajuá, pe hønse mantho, ne hingui øt'e nú'a ri manda Ajuá, nu'bú nú'a go gue'a 'nara c'uamba, ne hingui pa_{di} nú'a majua_{ni}. ⁵ Pe 'b_u núj_u dí øteh_u nú'a m_anga Ajuá, nu'bú xi majua_{ni} dí m_adih_u'a, ne njab_u dí pa_{di}h_u gue dí 'buh_u xá hño con gue'a. ⁶ 'B_u dí eñh_u gue dí 'buh_u co ra Zidada Jesucristo, nu'bú rí 'ñepcah_u ga tembah_u rá 'm_ui.

Ra 'ra'yo hmanda

⁷ Ma zi cu'ih_u, nura hmanda dí op'a'ih_u hinga 'nara 'ra'yo hmanda. Gue'a 'nara ndaxjua hmanda nú'a xcá pa_{di}h_u desde ra mudi gá camfrih_u, gue gui má_{di}h_u 'na ngu ma'na. ⁸ Go guet'atho rá hmanda Ajuá dí yopa xi'ah_u, pe nubyá gue'a ngu 'nara 'ra'yo hmanda, ngue'a rá hm_ate ra Zidada Jesu himi fa_{di} ma'm_et'o, ne nixi ri hm_ateh_u himi fa_{di}. Nubyá dí pa_{di} gue guí má_{di}h_u 'na ngu ma'na ngu bi ma_caguih_u ra Zidada Jesu, ngue'a nu'á ya 'yo rí yot'a ri mfenih_u ne ya

hingui 'buh_u ja ra 'bexuui. ⁹ Nu'a tó'o ena gue 'bui ja ra ñot'i pe utsa rá cu, gue'a 'b_uta ja ra 'bexuui.

¹⁰ Nu'a tó'o má_{di} rá cu 'bui ja rá ñot'i Ajuá, ne ni 'nara t'øt'e hinda z_u rá ts'edi pa da 'ueque de rá 'ñu Ajuá.

¹¹ Pe nu'a tó'o utsa rá cu, gue'a 'bui ja ra 'bexuui. Nú'á 'yo ja ra 'bexuui

ne hingui p̄adi hab_u 'yo ngue'a ra 'bexuui xa pu'tua rá mfeni.

¹² Nu'ah_u b̄atsih_u, dí op'a'ih_u pa ga ben'a'ih_u gue Aju_a ya xa pun'ah_u ri ts'oquih_u. Xa pun'ah_u ri ts'oquih_u ngue'a xcá camfrih_u ra Zidada Jesucristo. ¹³ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá p̄adih_u nú'a 'b̄ui nzantho. Nu'ah_u b̄atsa'ñ̄h̄h̄h̄, dí op'a'ih_u nguetho xcá nt̄ateh_u de ra ts'ondahi.

Nu'ah_u b̄atsih_u, dí op'a'ih_u nguetho xcá p̄adih_u ra Dada. ¹⁴ Nu'ah_u dadah_u, dí op'a'ih_u nguetho ya xcá p̄adih_u nú'a 'b̄ui nzantho. Nu'ah_u b̄atsa'ñ̄h̄h̄h̄, dí op'a'ih_u nguetho ja ri ts'edih_u ne guí p̄adih_u xá h̄ño rá noya Aju_a, ne xcá nt̄ateh_u de ra ts'ondahi.

¹⁵ Oxqui m̄adih_u ya t'ot'e nú'u ja ja ra ximhai, nixi gui ne gui 'yoth_u ngu nú'a ot'a ya ts'oja'i. Ngue'a nu'a tó'o ri m̄adi nú'a ja ja ra ximhai, nu'á hingui m̄adi Aju_a ra Dada. ¹⁶ Oxqui m̄adih_u ya t'ot'e de ra ximhai, ngue'a gatho nú'a ja ja ra ximhai, ngu gatho ya ts'onc'at'i nú'a bengá ya ja'i ne nú'a handi, ne ra nt'ets'i, gatho'u go gue'u yá hmanda ra ts'oximhai, hingo gue'a rá hmanda Aju_a. ¹⁷ Ra ximhai ma da uadi da thogui, nehe yá ts'onc'at'i ya meximhai. Pe nu'a tó'o ot'ubi rá paha Aju_a gue'a ma da 'm̄ui pa nzantho.

Nú'a majuani ne nú'a go ra nc'uamba

¹⁸ Ma zi b̄atsi'ih_u, ya xa zoh̄o ra ora de yá ngats'i ya pa. Y ngu nú'a xa si'ah_u gue ma da 'ñehe 'na to'o ma da ncontraui ra Zidada Jesucristo, hangue nubyá dí hanth_u gue ya 'b̄ui ndunthi de gue'u. Hangue por gue'a dí p̄ah_u gue ya xa zoh̄o ra ora de yá ngats'i ya pa. ¹⁹ Nú'ú go gue'u xa 'uegue de guecj_u ngue'a himbi gamfri xi majuani ngu stá camfrih_u. 'B̄u nú'u xqui gamfrihma xi majuani ngu_u, nu'b̄u hinxa 'uehma'u de guecj_u. Nú'ú bi 'uegue, y por gue'a stá p̄ah_u gue majuani hingyá gamfri ngu nú'j_u dyá gamfrih_u.

²⁰ Pe nu'ah_u xa t'a'ah_u rá Maça Ndahi Aju_a ngu xa t'acje nehe, hangue guí p̄ah_u gatho nú'a majuani.

²¹ Dí op'a'ih_u, hingue dí ena gue hinguí p̄adih_u nú'a majuani. Xi majuani guí p̄adih_u xá h̄ño. Ne guí p̄adih_u gue ni 'nara nc'uamba hingui m̄anga majuani. ²² ¿To'o ra c'uamba? ¿Ha gue hingue nú'a to'o ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesu hingo ra Cristo nú'a bá p̄ehna Aju_a? Nu'a tó'o ri ncontraui ra zi Hmu Jesucristo go gue'a ma gue Aju_a hingo rá Dada ra zi Hmu Jesucristo, ne ma gue nu'á hingo rá T'u Aju_a. ²³ Nu'a tó'o ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesu hingo rá T'u Aju_a, nu'á nehe hingui camfri nú'a bi m̄anga ra zi Hmu Jesu de rá Dada. Ha nu'a tó'o damajuani gue ra zi Hmu Jesu go rá T'u Aju_a, nu'á ha, go gue'a xa b̄atuabi rá Dada.

²⁴ Hangue nu'ah_u dá 'yoda ri mfenih_u xá h̄ño de nú'a xcá p̄adih_u desde rá m̄adi. 'B̄u da 'yoda ri mfenih_u xá h̄ño, nu'b̄u ma gui 'b̄uh_u xá h̄ño co ra T'u ne co ra Dada. ²⁵ Y ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a xa ñatcaguih_u da 'racj_u ra te pa nzantho.

²⁶ Dí op'a'ih_u ngue'a dí ne ga xi'ah_u te ot'e nú'u to'o ne da hya'a'ih_u. ²⁷ Pe nu'ah_u xcá hanih_u ra Maça Ndahi nú'a xa 'ra'ah_u ra Zidada Jesucristo, ne nu'á 'b̄ui con gue'ah_u, y hingue mahyoni ma'na to da 'ñu't'a'ih_u nú'a majuani, ngue'a nura Maça Ndahi go gue'a u't'a'ih_u. Go gue'a m̄anga majuani, hingui m̄anga ra nc'uamba. Hangue 'b̄uh_u xá h̄ño co ma Zidadah_u ngu nú'a u't'a'ih_u ra Maça Ndahi.

²⁸ Hangue nubyá ma zi cu'ih_u, 'b̄uh_u xá h̄ño co ma Zidadah_u pa nu stí 'ñehe xi da 'ñesca ma nsuh_u dí gathoh_u ne hinga 'b̄e ma tsah_u. ²⁹ Dí p̄ah_u gue nu'á ot'e nú'a xá h̄ño, hangue nehe dí p̄ah_u gue gatho nú'u to'o yá meti'a ot'e xá h̄ño nehe.

3

Nú'j_u dyá gamfrih_u yá b̄atsiguih_u Aju_a

¹ Benih_u gue Aju_a xa m̄adiguih_u ndunthi, ne xa h̄ñubgaguih_u yá

batsiguih_u'a. Y majuan_i go guecj_u yá batsiguih_u'a. Y nu'_u tó'o hinxa gamfri Aju_a, hingui camfri'_u gue yá batsiguih_u Aju_a ngue'a nu'á hinxa badi Aju_a ma Dadah_u. ² Ma zi hma_{di} cu'ih_u, nubyá ya yá batsiguih_u Aju_a. Høns_e nu'a hinxa sicaguih_u, nú'a teng_u ma ga 'b_uh_u 'mefa. Pe nu'a dí pa_{di}h_u gue nu stí 'ñehe ma zi Hmu_hu ra Jesucristo ma ga 'b_uh_u ngu rá 'm_ui'a, ngue'a ma ga handuabih_u rá 'm_ui. ³ Hangue núj_u dí tøm_hu gue ma ga 'b_uh_u ngu rá 'm_ui ma zi Hmu_hu ra Jesucristo, ma ga øth_u ra ts'edi pa ga 'b_uh_u xá nt'axi ngu ra zi Hmu Jesu 'b_ui xá nt'axi.

⁴ 'B_u dí øth_u ya ts'oqui, ya hindí ø'tuah_u rá hmanda Aju_a, ngue'a nu'a tó'o øt'a ya ts'oqui, hingui ø'tua yá hmanda Aju_a. ⁵ Guí pa_{di}h_u gue ma Zidadah_u ra Jesu bá e bi nja'iua ja ra ximhai pa bi putca gatho ma ts'oquih_u. Nu'á hinte ma ts'oqui tu. ⁶ Nu'a tó'o 'b_ui xá hño co ma Zidadah_u ra Jesucristo, hingui øt'a ya ts'oqui. Ha nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui hinxa badi to'o gue'a ra Zidada Jesucristo nixi hinxa gamfri'a. ⁷ Ma zi batsi'ih_u, oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u. Ngue'a nu'a tó'o øt'e xá hño go gue'a xá nt'axi rá coraso ngu rá nt'axi ma zi Hmu_hu ra Jesucristo. ⁸ Nu'a tó'o xi øt'a ya ts'oqui, ya go rá m_eti ra ts'ondahi. Ngue'a ra ts'ondahi go gue'a bi fata ra ts'oqui desde maya'b_u, ne ri siguiho øt'e. Hangue ringue'a bá e rá T'_u Aju_a bi nja'iua pa bi huatua yá 'b_efi ra ts'ondahi.

⁹ Nu'a tó'o xa yopa 'm_ui ma'ra'yo ya hingui øt'a ya ts'oqui ngue'a nurá 'm_ui'a ya ngu rá 'm_ui Aju_a, ne ya hingui tsa da sigui da 'yøt'a ya ts'oqui ngue'a ya xa yopa 'm_ui de Aju_a. ¹⁰ Hangue njaua da za ga pa_{di}h_u ndañ'_u yá batsi Aju_a ne ndañ'_u yá batsi ra ts'ondahi, ngue'a nu'a tó'o xi hingui øt'e xá hño ne nixi hingui ma_{di} yá cu, nú'a hingo rá batsi Aju_a.

Ga mádi_hu 'na ngu ma'na

¹¹ Nguetho guehna rá hmanda Aju_a stá ødeh_u desde rá ma_{di} nu ndá cam-

frih_u, gue ga mádi_hu 'na ngu ma'na. ¹² Hinga øth_u ngu bi 'yøt'a ra Caí nú'a mrá batsi ra ts'ondahi. Nu'á bi hyo rá cu. ¿Y pa te bi hyo'a? Ngue'a nurá cu mi øt'a xá hño, ha nura Caí mi øt'a nú'a xá nts'o.

¹³ Ma zi cu'ih_u, oxqui 'yøh_u 'b_u ya meximhai da tsa'ih_u. ¹⁴ Nujá stá yopa 'b_uh_u ne ya hindí njah_u ngu ma'm_et'o stí 'm_edi_hu. Ne dí pa_{di}h_u gue ya stá yopa 'b_uh_u ngue'a dí ma_{di}h_u ma cuh_u. Ngue'a nu'a tó'o hingui ma rá cu, nu'á xa 'm_editho. ¹⁵ Nu'a tó'o tsa rá cu, ja ra uenda bi hyo, ne dí pa_hu gue 'nara hyote hinxa yopa 'm_uiho ne hingui p_e'tsta ra te pa nzantho. ¹⁶ Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutcah_u nda'a ra hm_ate majuan_i ngue'a nu'á bi du por guecj_u. Nehe nujá dí 'ñepi ga tuh_u po rá ngue ma cuh_u. ¹⁷ Nu'a tó'o ts_upabi ne hingui faxa rá cu nú'a 'b_epabi, nu'á otho rá hm_ate ne nixi hingui ma_{di} Aju_a. ¹⁸ Ma zi cu'ih_u, hingui ho ga mádi_hu høns_e dega netho. Nujá mahyoni ga mádi_hu con gatho ma mfenih_u ne ga mfaxh_u.

Hinga ntsuh_u ga jonih_u ja Aju_a pa ga aph_u te ga aph_u

¹⁹ Ne 'b_u majuan_i ja ma hm_ate_hu, njab_u ga pa_hu gue majuan_i drí d_eni_hu nú'a majuan_i, y ga pa_hu nehe gue dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Aju_a. ²⁰ Pe 'b_u ga tu ma m_ui_hu gue hindí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Aju_a, nu'b_u Aju_a da hñubga ma m_ui_hu ngue'a nu'á pa_{di} gatho, ne pa_tca ma mfenih_u. ²¹ Ma zi hma_{di} cu'ih_u, 'b_u dí beñ_hu ja ma coraso_hu gue dí 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Aju_a, nu'b_u hinga ma ga ntsuh_u ga jonih_u ja gue'a ne ga aph_u te ga aph_u. ²² Ne nu'araza ma t'adi ga aph_u'a, nu'á da 'rac_u nguetho dí øth_u nú'a di manda'a, ne dí øth_u ya t'øt'e ngu di ho'a. ²³ Ne nu'á bi manda ga camfribih_u ra zi Hmu Jesucristo rá T'_u, ne ga mádi_hu 'na ngu ma'na ngu xqui manda nehe ma zi Hmu_hu ra Jesucristo. ²⁴ Y nu'a tó'o ø'tuabi yá hmanda Aju_a, nu'á 'b_ui xá hño co Aju_a, ne Aju_a 'b_ui con gue'a. Aju_a bi

'racju ra Maça Ndahi nú'a utcaguihu gue Ajuá 'bui con guecju.

4

Rá Maça Ndahi Ajuá ne ra ndahi nú'a rá ncontra ma zi Hmuh ra Jesu-cristo

¹ Ma zi hmadi cu'ihu, oxqui camfrihu gatho nú'a da si'ahu. Padihu xá hño ua go gue'a xi majuaní xa ma Ajuá, pa go gue'a gui camfrihu. Ngue'a ndunthi ya hyate badi 'yo ja ra ximhai, nu'ú 'yobu ma gue ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi, pe nuya noya mañ'u hingo mahyεgui ngu nú'a ma Ajuá. ² Ma ga xi'ahu hanja da za gui padihu nú'a to'o ña co rá ts'edi ra Maça Ndahi. Nuto ma gue ma zi Hmuh ra Jesucristo rá T'u Ajuá bi 'ñe bi nja'i, nú'ú go gue'u hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi. ³ Pe nu to'o ma gue ma zi Hmuh ra Jesucristo hingo rá T'u Ajuá bi 'ñe bi nja'iuja ja ra ximhai, nú'ú hingui hampa rá ts'edi ra Maça Ndahi. Nú'ú hampa rá ts'edi nú'a to'o ma da 'ñehe da ncontraui ra zi Hmu Jesucristo. Ya xcá 'yødehu ma da 'ñehe ja ra ximhai nú'a ra ncontra'a, y ya 'yo rí mpefi nú'u to'o hampa rá ts'edi'a.

⁴ Ma zi cu'ihu, yá batsiguihu Ajuá, ne ya stá ntatehu de ya hyate ja'i, ngue'a Ajuá to'o 'bui con guecju ma'na ja rá ts'edi'a que nurá ncontra'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai. ⁵ Nuya hyate ja'i pεpabi nú'a to'o di manda ya ts'o'mui ja'i ja ra ximhai, hangue ma de nú'a ja ja ra ximhai, ne ya ts'o'mui ja'i de ra ximhai øde nú'a te mañ'u. ⁶ Pe nujú yá batsiguihu Ajuá, y gatho nú'u to'o padi'a, nu'ú øtcaguihu nú'a dí mañhu. Ha nu'u tó'o hingyá batsi Ajuá, hingui ne da 'yøtcaguihu. Hangue ringue'a tsa ga pahu to'o mangua nú'a majuaní, ne to'o mangua nú'a hinga majuaní.

Ajuá xi ra mate

⁷ Ma zi hmadi cu'ihu, ga mádihu 'na ngu ma'na, ngue'a Ajuá ri macaguihu. Nu'a tó'o mádi rá miq'ueiui, go gue'a ya rá batsi Ajuá,

ne nu'á padi xá hño Ajuá. ⁸ Nu'a tó'o utsa rá miq'ueiui, nu'á hingui padi Ajuá, ngue'a rá 'mui Ajuá xi ra mate nzantho. ⁹ Ajuá bi 'ñutcaguihu gue xi majuaní nu'á madiguihu ngue'a bá pεhna rá 'ra T'u ja ra ximhai pa da 'racju ra 'ra'yo te. ¹⁰ Ma ga xi'ahu nda'a ra hmate majuaní: Nujú hinstí mádihu Ajuá, pe nu'á xi madiguihu, hangue bá pεcahu rá T'u nú'a bi unga rá te pa bi gutca ma ts'oquihu.

¹¹ Ma zi hmadi cu'ihu, Ajuá xi bi madiguihu asta habu bi za. Hangue nujú dí 'ñεpcaguihu ga mádihu 'na ngu ma'na. ¹² Ni 'nara ja'i hinhya'mu xa hyanda Ajuá. Pe 'bu ga mádihu 'na ngu ma'na, nu'bú ha, Ajuá 'bui con guecju, y njabu ma'na ga pahu tengu rá hmate'a. ¹³ Nujú dí pahu gue dí 'buhu co Ajuá ne Ajuá 'bui con guecju nguetho nu'á xa 'racju rá Maça Ndahi. ¹⁴ Nuje stá hanthe rá T'u Ajuá bá pεhna Ajuá ra Dada pa da pøhø ya meximhai, ne dí damajuanihe njabu. ¹⁵ 'Bu 'na to'o da damajuani gue ma zi Hmuh ra Jesu go gue'a rá T'u Ajuá, Ajuá 'bui con gue'a ne nu'á 'bui co Ajuá.

¹⁶ Ya dí pahu gue ri macju Ajuá, ne gue'a dí camfrihu ngue'a nu'á 'bui con guecju. Nurá 'mui Ajuá xi ra mate nzantho, y nu'a tó'o mádi rá miq'ueiui, go gue'a 'bui co Ajuá ne Ajuá 'bui con gue'a. ¹⁷ Dí mádihu Ajuá ne dí mádihu ma miq'ueihu, hangue hinga ntsuhu nú'a ra pa'a de ra nsuca uenda, ngue'a numa 'mihua ja ra ximhai gue'a ngu rá 'mui ma zi Hmuh ra Jesu. ¹⁸ 'Bu dí mádihu Ajuá con gatho ma muihu, hinga ntsuhu nú'a da 'yøtcahu'a. Ngue'a nura ntsu go gue'a rá 'ñoui ra castigo, y nu'a tó'o tsu ra nsuca uenda, tsu ngue'a hinxa mádi Ajuá.

¹⁹ Ajuá go rá mádi bi madiguihu, hangue nujú go dí mádihubya'a. ²⁰ Nu'a tó'o ena gue ri mádi Ajuá, pe nu'á utsa rá cu, nu'á go 'nara c'uamba. Ngue'a 'bu 'na utsa rá cu nú'a xa nhyandahmiui, nu'bú çhanja da za da mádi Ajuá nú'a

hinxa hyandi? ²¹ Nuna go guehna ra hmanda xa xicj_u Aju_a ga øth_u: Nu'a tó'o mađi Aju_a, mahyoni nehe da mađi rá cu.

5

Stá ntateh_u de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai

¹ Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go gue'a ra Cristo nú'a bá pehna Aju_a, nú'a go gue'a rá bałsi Aju_a. Y nu'a tó'o ri mađi Aju_a ra Dada, go gue'a da mađi nú'u to'o yá bałsi Aju_a nehe. ² 'B_u majuani dí mađih_u Aju_a, ne 'b_u dí ø'tuah_u yá hmanda'a, nu'bú dí pađih_u gue dí mađuah_u yá bałsi Aju_a. ³ Ngue'a 'b_u dí ø'tuah_u yá hmanda Aju_a, nu'bú xi majuani dí mađih_u'a, ne nuyá hmanda Aju_a hingui hei ga øt'e_h. ⁴ Ngue'a nu'a tó'o rá bałsi Aju_a xa dađa gatho ya ts'ot'øt'e de ra ximhai. Nujá stá ntateh_u de ya ts'ot'øt'e de ra ximhai ngue'a dí camfrih_u Aju_a. ⁵ ¿To'o xa dađa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai? Nu'a tó'o camfri gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go gue'a rá T'_u Aju_a, go gue'a xa dađa ya ts'ot'øt'e de ra ximhai.

Nú'u to'o damajuani de rá T'_u Aju_a

⁶ Ra Zidada Jesucristo bá eheua ja ra ximhai, bi nxistehe ne bi na'ma rá ji bi du. Hingue hønse bi nxistehe, pe nehe bi du'a. Ha nura Mađa Ndađi xicj_u de gue'a ne nu'a mađa majuani. ⁷ Nuni mahets'i 'b_u hñu nú'u to'o 'nat'a ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go rá T'_u Aju_a. 'Na go ra Dada, ma'na go gue'a nú'a to'o xa thu'mbabi gue go gue'a ra Noya, ha nu ma'na go rá Mađa Ndađi Aju_a. Gatho'uh 'nat'a ma. ⁸ Nehe nuua ja ra ximhai rá Mađa Ndađi Aju_a utcaguih_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Aju_a. Y nu mi nxistehe'a, Aju_a bi ma gue go rá T'_u'a. Ne dí mañh_u gue go gue'a rá T'_u Aju_a, ngue'a bi na'ma rá ji ne bi du po rá nguəc_u. Gatho dí mañh_u mahyegui gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Aju_a. ⁹ 'B_u ga camfrih_u

nú'a damajuani ya ja'i, ma'na mathoni ndunthi ga camfrih_u nú'a mađa Aju_a ra Dada, ngue'a nu'a go gues'e'a ma gue ma zi Hmuh_u ra Jesu go gue'a rá T'_u'a. ¹⁰ Nuto camfri bi rá T'_u Aju_a, nu'a ya xa bađi ja rá coraso nú'a majuani. Pe nu'a tó'o hingui camfri Aju_a, ja ra uenda ec'uamba'a, ngue'a hinxa gamfri nú'a bi mañ'a de rá T'_u. ¹¹ Ne nuna guehna nú'a xa xicaguih_u Aju_a, gue bi 'racj_u 'nara 'ra'yo te nú'a da nja pa nzantho. Dí pe'tsh_u nura 'ra'yo te'a ngue'a rá T'_u Aju_a 'b_u ja ma corasoh_u. ¹² Nu'a tó'o 'b_u co rá T'_u Aju_a, pe'tsa ra 'ra'yo te; pe nu'a tó'o hingui 'b_u co rá T'_u Aju_a, hingui pe'tsa ra 'ra'yo te.

Ya ngaxa noya dega ts'ofu

¹³ Dí op'a'ih_u pa da za gui pađih_u gue guí pe'tsh_u ra te pa nzantho nguetho guí camfrih_u gue ma zi Hmuh_u ra Jesucristo go gue'a rá T'_u Aju_a.

¹⁴ Y núj_u dyá gamfrih_u da za ga aph_u Aju_a nú'a ga ne ga aph_u, y nu'b_u gue'a rá paha'a, nu'bú da 'yøde ma nt'adih_u. ¹⁵ Y 'b_u øde ma nt'adih_u, nu'bú da 'racaguih_u nú'a dí aph_u.

¹⁶ 'B_u gui pah_u gue 'nara cu xa 'yøt'a 'nara ts'oqui, ne 'b_u nú'a ra ts'oqui'a hinda japi da 'međi pa nzantho, da za gui 'yapabih_u Aju_a por gue'a, y Aju_a da japi da ñobri. Ja 'nara ts'oqui nú'a japi da 'međi pa nzantho nú'a to'o øt'e'a. Nú'a hindí xi'ah_u gue guí 'yaph_u Aju_a por gue'a. ¹⁷ Cada ra 'mi'qui 'nara ja'i øt'e nú'a hingo rá paha Aju_a, nu'a øt'a 'nara ts'oqui. Pe hinga gatho ya ts'oqui japi da 'međi pa nzantho nú'a to'o øt'e.

¹⁸ Dí pađih_u gue nu'a tó'o rá bałsi Aju_a, hingui sigui øt'a ya ts'oqui, ngue'a rá T'_u Aju_a su'a pa hinte da za da 'yø'tuabi ra ts'ondáhi.

¹⁹ Ne dí pađih_u gue nuj_u yá međiguih_u Aju_a, ha nuya ts'oja'i ja ra ximhai o ja rá 'ye ra ts'ondáhi.

²⁰ Ne dí pađih_u gue rá T'_u Aju_a xa 'ñeheua ja ra ximhai. Y nu'a bi 'ñutcaguih_u pa ga pađih_u to'o gue'a Aju_a majuani. Dí 'b_u co Aju_a nú'a

majuani ngue'a dí 'buh_u co ma zi
Hmuh_u ra Jesucristo nurá T'u'a. Nú'á
gue'a Ajuá majuani ne 'racaguih_u ra
te pa nzantho. ²¹ Ma zi bātsi'ih_u,
oxqui ma gui camfrih_u ni 'nara c'oi
nú'u t'embi gue go gue'u Ajuá, nixi gui
xøcambenih_u'u. Hønsε Ajuá bí 'bui ma-
hets'i go gue'a gui xøcambenih_u. Njabu
gue'a.

RÁ ÑOHO RA XUUA RÁ ÑOHO RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Nú'a majuani ne ra hmate

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i co ri b̄atsi nú'i ma zi nju'i, xa huahn'ah̄ Ajuá. Dí m̄adi'ih̄ ngue'a nujá mahyεgui dí t̄ēñh̄ nú'a majuani. Ne hingue h̄onsegui dí m̄a'ah̄, nehe gatho nú'u to'o xa b̄adi nú'a majuani ri m̄adi'ih̄, ngue'a nu'ah̄ guí p̄adih̄ nú'a majuani. ² Nu'ah̄ dí m̄adi'ih̄ ngue'a gathoguih̄ dí p̄adih̄ nú'a majuani ne hinhya'm̄ ma ga pumfrih̄'a. ³ Ajuá ra Dada ne ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo rá T'u, ma da jap'a'ih̄ ne da m̄ε'ts'ah̄ ra nthe cate, ne da max'ah̄ pa gui 'b̄uh̄ te rá 'ñentho ngue'a guí camfrih̄ nú'a majuani ne grí m̄adih̄ Ajuá.

⁴ Dá johya ndunthi nú'a ra ora dá nthε'be 'ra de nuri b̄atsi nú'u 'yo xá h̄ño ngu nú'a bi xicaguih̄ Ajuá ra Dada gue ga 'yoh̄. ⁵ Nubyá ma zi nju'i, xi dí ne ga xi'a'i gue p̄ε'tsi ga m̄adih̄ 'na ngu 'na. Dí op'a'ih̄ nuna ra ndaxjua h̄manda nú'a stá ødeh̄ desde ra m̄adi ndá camfrih̄. ⁶ Ne çhanja da za ga m̄adih̄ 'na ngu 'na? Ga øth̄ gatho nú'a xicj̄ Ajuá ga øth̄, nu'b̄ njab̄ da za ga m̄adih̄ 'na ngu 'na. Ne go gue'a bi sicj̄ desde ra m̄adi ndá camfrih̄ gue nzantho ga m̄adih̄ 'na ngu 'na.

Ya hyate

⁷ Guehna dí xi'ah̄ ngue'a ndunthi ya hyate 'yo'u hab̄araza ja ra ximhai. Nu'u m̄ gue himbi nj̄a'i ra Zidada Jesucristo nú'a rá 'm̄eh̄ni Ajuá. Pe nu'u tó'o m̄ njab̄ gue'u ya hyate ne yá ncontra ra Zidada Jesu. ⁸ Nsuseh̄ pa hinto da h̄ya'a'ih̄, pa hingui 'b̄eth̄ nú'a ra 'b̄efi xcá 'yøth̄, pa njab̄ gui h̄añh̄ ra th̄ah̄ nú'a ne da 'ra'ah̄ Ajuá.

⁹ Nu'a tó'o hingui øte nú'a manga Ajuá, nu'á hingui camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, ne nu'á hingui p̄adi Ajuá. Pe nu'a tó'o camfri nú'a bi 'ñudi ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, nu'á p̄adi ra Dada ne ra T'u. ¹⁰ Nu'b̄ 'nara ja'i da zøñ'a'ih̄ ne da xi'ah̄ 'nara nt'udi nú'a hinx̄a 'ñudi ma zi Hmuh̄ ra Jesucristo, oxqui ma gui umf̄ ntsaya ja ri nguh̄, nixi gui zεnguah̄ y nixi gui 'ñemf̄: “Ajuá da max'a'i.” ¹¹ 'B̄ 'na to'o da zεngua 'na de nuya ja'i' o da 'ñembi: “Ajuá da max'a'i”, go gue'a di m̄faxui yá ts'o'b̄efi nuya ja'i'.

Ya ngaxa noya

¹² Dí p̄ε'tsh̄m̄a ndunthi te ga xi'ah̄, pe h̄onse dí xi'ah̄ nuya ya noya dí op'a'ih̄, ngue'a dí beni ga tsøñ'a'ih̄ ne ga h̄ñandah̄mih̄ pa ga ñah̄, pa njab̄ xi ga johyah̄.

¹³ P̄εñ'a'ih̄ ya nzεngua yá b̄atsi ri cu nú'a to'o xa huahna Ajuá nehe. Njab̄ gue'a.

RÁ HÑU RA XUUA RÁ HÑU RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSANJUA

Mi hmaq xá hño de ra Gayo

¹ Núga drá Xuua ya drá ndaxjua, dí op'a'i ma zi hmađi cu Gayo nú'i dí ma'i ngue'a mahyεgui dí camfrihú nú'a majuani.

² Ma zi cu'i, dí apa Ajuá da bōni xá hño gatho nú'a guí øt'e. Ngu ri coraso 'bui xá hño co Ajuá, njabu nehe dí ne guí 'bui xá hño ja ri te. ³ Dá johya ndunthi nu mi zōhōua 'raya cu ne bi xicagui'ú gue xi guí 'yo xá hño ne guí øt'e nú'a majuani ngu nú'a ri manda Ajuá. ⁴ Nú'ú to'o xa gamfri nú'a dá uti, nú'ú dí øt'a ra uenda gue ma bātsi, ne xi dí johya ndunthi nura ora dí øde gue ri siguí øt'e nú'a majuani ngu ri manda Ajuá.

⁵ Ma zi cu'i, nu'í guí øt'e 'nara hoga 'befi ngue'a guí umba ra mfats'i ya cu masque hinguí pađi'ú. ⁶ Nura ora ndí munts'iheua ja ra nija, nuya cu bi zōhōua bi metcahe de nú'a ra hmate xcá umbabi'ú. Xá hño guí siguí guí fats'i'ú ne guí umbi'ú nú'a mathoni pa da 'ño da mamba rá noya Ajuá, ngue'a nu'ú pεpabi Ajuá. ⁷ Nu'ú xa zoguí yá ngu ne 'yo zofa ya ja'i de ma zi Hmuhú ra Jesucristo, ne hinxa hñani'ú ni 'nara mfats'i de nú'ú hinyá cu. ⁸ Por gue'a nuju mathoni ga faxhú'ú. Ga mfaxhú 'na ngu ma'na pa da ntanga rá noya Ajuá.

Rá nts'o'mui ra Diótrefe

⁹ Dá pεñ'a'ihabu 'nara carta ja ri hmunts'ihú, pe nura cu Diótrefe nú'a to'o di 'ñets'ise pa da nda de ya cu ja ri nijahú, hingui ne da 'yøt'e nú'a dí mañhe. ¹⁰ Hangué nu xcrá mabu ga tsøñ'a'ihú, ma ga xi'a'ihú ja ri hmunts'ihú te øt'a ra cu Diótrefe. Nu'á nōnje ne ma nú'a hinga majuani pa hinda 'yøtcaguihe ya cu. Nú'á ne gue go da t'øte'a. Ne hinga hōnse'a øt'e,

nehe hingui umba ntsaya nú'ú ya cu tsøñ'a'ihú, ne hacuabi ya cu gue hinda umba ntsaya nehe'ú. Nu'a tó'o ri unga ntsaya, ra cu Diótrefe eni de ra nija.

¹¹ Ma zi hmađi cu'i, oxqui ma guí øt'e ngu øt'a ya ts'o'mui gá ja'i. Ma'na xá hño tēmba yá 'mui nú'ú to'o øt'e xá hño. Nu'a tó'o øt'e xá hño, gue'a rá bātsi Ajuá, ha nu'a tó'o hingui øt'e xá hño, hinxa bađi Ajuá.

Hmaq mi øt'e xá hño ra Demetrio

¹² Numa cuhú ra Demetrio, gatho ya cu ña xá hño de gue'a, ngue'a nu'á øt'e nú'a majuani. Necje nehe, dí mañhe gue nu'á øt'e xá hño. Ne guí pađi gue nú'a dí mañhe gue'a majuani.

Ya ngaxa noya

¹³ Ja ndunthi te ga xi'i, pe hindí ofoua gatho. ¹⁴ Ngue'a dí beni ga mabu 'bestho pa ga hñandahmihú ne ga ñahú.

¹⁵ Ma zi cu Gayo, Ajuá da max'a'i. Gatho ma mpađihú nú'ú 'bucua pεñ'a'i ra nzengua. 'Yøtca ra mate guí fat'ajuá cada 'nama mpađihú nú'ú bí 'bui de guepú. Njabu gue'a.

RA JUDA

RA CARTA NÚ'A BI 'YOFO RA APOSTOL NSAN JUDA

*Ra apostol Juda opabi yá nthahni
Ajuá*

¹ Núga drá Juda rá cugui ra Cobo ne rá 'bégogui ma zi Hmuh ra Jesucristo. Dí op'a'ih_u gatho nú'ah_u xa huahn'ah_u Ajuá. Ajuá ma Dadah_u xi ri madi'ih_u, ne ma zi Hmuh_u ra Jesucristo su'a'ih_u. ² Ajuá da me'ts'ah_u ndunthi ra nthecate ne ra hmate, ne da max'ah_u pa gui 'buh_u te rá 'ñenth_u.

*Nú'u to'o udi ya nc'uamba
(2 Pedro 2:1-17)*

³ Ma zi hmadi cu'ih_u, ndí beni ga op'a'ih_u hmaha de nú'a stá camfrih_u pa ga mpøhøh_u. Pe nubyá dí beni mathoni ga op'a'ih_u pa ga xi'ah_u gue oxqui hoph_u to'o da 'uec'a'ih_u de nú'a xcá camfrih_u. Gui njah_u ngu 'nara hoga soldado, xi gui ñanih_u nú'a xcá camfrih_u, nguetho Ajuá ya xa 'yentc'a ja ma 'yeh_u nuna ra jamfri dí pe'tsh_u núju yá metiguih_u'a. ⁴ Raya ts'oja'i ya xa yut'a mant'agui habu 'bui ya cu. Nu'ú øt'a ya ts'o'befi ne eñ'u: "Ajuá xi ja rá nthecate hangue hinte da 'yøtcah_u de nú'a dí øth_u." Njab_u mañ'u, pe hingo majuani. De maya'b_u bi t'ofu gue mi ma da 'múi ya ts'oja'i ngu'u, ne Ajuá xa 'yembi pa da castiga'u. Nú'u ya ts'oja'i'u gue'u cønga Ajuá ma Hmuh_u ne ma Zidadah_u ra Jesucristo.

⁵ Dí ne ga ben'a'ih_u de nú'a ya gui padih_u, gue Ajuá bi ñanga ya me Israel pa bi bøni'u de Egipto, pe 'mefa nu'u himbi ne bi gamfri'a, bi huati'u. ⁶ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u de nú'u ya enx_u mbi 'b_u mahets'i ne bi nts'o'yøde ngue'a nu'ú mi ne ma'na ra ts'edi xa t'umbi pa da nda, ne bi zogui'u yá maca 'múi habu mi 'bui'u. Hangue Ajuá bi mehni'u pa ja ra 'bexuui habu that'i co ya tøcbøja asta ra pa'a Ajuá da hñ'a'mba nguenda ne da castiga'u.

⁷ Nehe dí ne ga ben'a'ih_u nú'a te bi tho ya me Sodoma ne ya me Gomorra, ne ma'ra ya hnini guetb_u de gue'u. Nuya ja'i mengu de guehni bi nts'o'yøde nehe ngu ya ts'o'enx_u. Nuya ja'i'u toraza mi hñuxui'u, y nuya 'ñøhø mri hñuxui yá mi'ñøhøui, ha nuya 'behña mri hñuxui yá mi'behñaui. Hangue Ajuá bi mampabi'u ra tsibi pa bi zat'i'u. Guehna 'nara nt'udi pa gatho nuju, hinga nts'o'yødeh_u pa hindra castigaguih_u ja ra tsibi nú'a zø pa nzantho.

⁸ Nuya ts'oja'i to'o xa yut'a ja ya hmunts'i, gue'u ri nhyecuau ngu nú'u ya ts'o'enx_u ne nú'u ma'ra ya ts'oja'i. Hingui tsama yá mfeni, 'ñena 'ui'tha, ne ri ts'onga yá ndo'yo co ya ts'ot'øt'e øt'e. Hingui ne'u to da manda, ne ñamañ_u de yá enx_u Ajuá nú'u to'o ha ra ts'edi. ⁹ Pe nurá danga enx_u Ajuá nú'a rá thuhu ra Migue himbi 'yøt'e ngu øt'e'u. Nu mi ntsanoyau ra ts'ondahi pa himbi hopi bi hña'tsua rá ndo'yo ndu ra Moise, himbi ne bi zai de nú'a xqui 'yøt'e'a, nu'a bi 'yøt'e, bi zofo co ya noya xá hño, ne hønse bi 'ñembabi: "Ra Zidada go gue'a da hñan'a nguenda." ¹⁰ Pe nuya ts'oja'i'u øtbuhlatho de nú'a hingui padi'u. Hinte yá fadi nja ngu ya mbo'oni. Nu'ú øt'e nu'araza go da ne'u, hangue njab_u ma'na ri nts'ocse'u.

¹¹ ¡Tengu ya ts'othogui ma da thogui'u! Nú'ú gue'u ya ts'o'yøde ngu ra Caí nú'a to'o himbi ne bi 'yøt'a nú'a bi ma Ajuá. Nehe nu'ú nja ngu ra Balaam nú'a to'o mi øt'a nú'a xá nts'o pa da da ra boja. Nehe nu'ú nja ngu ra Coré nú'a to'o bi nø'tuabi ra Moise. Hangue nú'a ne gatho nú'u to'o mri deni'a, bi dut'a ra hai, bi du'u. ¹² Nuya ts'oja'i'u pa ja ri ngoh_u, ne ri ñuni con gue'ah_u, ne xi ya ts'o'yo'u, ne ri japi da ts'oca ri ngoh_u. Nu'ú nja ngu ya guui 'ñena ma da 'uaj, pe di duda ra ndahi, njabatho nuya ts'oja'i di hyatc'ua di hyat'ni. Nú'ú nja ngu ya 'bai gá fruta thø'mi da unga ra fruta pe otho. Njabatho'u. Nu'ú nja ngu ya 'bai gá fruta xa du, xra c'utsi con

gatho yá 'y_u. Nu'ú mā gue ma da 'yøt'a ndunthi, pe hinte øt'e. ¹³ Nú'ú gue'ü nja ngu ra ndehe 'yonga ra ndahi asta rá fūgui tsøni ja ra ñanthe ne ja bí tsohni yá paxi. Njab_u ri hnequi yá ts'o'bɛfi'ü. Nehe nu'ú nja ngu ya tsø xa ponga yá 'ñu ne xa 'mɛdi'ü ja ra 'bɛxuui. Njab_u nehe nuya ts'oja'i'ü ma da 'mɛdi pa nzantho.

¹⁴ Nura Enoc go gue'a rá 'beto de yá 'beto ra Adá asta rá cut'a, maya'bu bi mā de nuya ts'oja'i, ne bi 'ñena: “'Yøhu gue ma da 'ñep_u ra Zidada co ya 'motho gá εnxε. ¹⁵ Ma da 'ñehe pa da hñá'mba nguenda gatho ya meximhai, ne pa da castiga ya ts'oja'i de ya ts'ot'øt'e xa 'yøt'e'ü, ne ma da castiga nú'ü ya nønte xa nønga Ajuá.” ¹⁶ Nuya ja'i'ü te yá zɛya, y hinte ri ho'ü. Nú'ú øt'e nu'araza ra ts'oqui go da ne'ü, te yá 'ñets'i, y xi ho'ta ya ja'i pa ne te da t'umbi'ü.

Ra ts'ofopaya gamfri pa dajamasu te øt'e'ü

¹⁷ Pe nu'ahú ma hmadi cu'ih_u, beñ_u nú'a bi mǎnga ma'met'o nuya apostol nuyá 'mɛhni ma Zidadah_u ra Jesucristo. ¹⁸ Nu'ú bi xi'ah_u gue ma da 'müi nú'ü to'o da 'ñøtbuhlatho de Ajuá nu de yá ngats'i ya pa. Nú'ú hønse ri ho da 'yøt'a yá ts'onc'at'i. ¹⁹ Ne 'ueca ya cu, ne hingui øt'e'ü ngu nú'a ri manda Ajuá, hønse øt'e nú'a go da ne'ü. Nu'ú hingui 'buhui ra Mǎca Ndahi.

²⁰ Pe nu'ah_u ma hmadi cu'ih_u, dá nja ri ts'edi_u de nú'a ra mǎca jamfri xcá hanih_u xá nsunda, ne 'yapabi_u Ajuá ngu nú'a da 'ñu't'a'ih_u ra Mǎca Ndahi. ²¹ Nsuseh_u pa gui 'buh_u xá hño ja rá hmǎte Ajuá. Hñu'mba mǎih_u. Tø'mh_u nú'a ra te ma da t'a'ah_u pa nzantho ngue'a ma Zidadah_u ra Jesucristo bi yo rá müi con gue'ah_u.

²² Zoh_u nú'ü to'o ri d_uh_u. 'Ñutuah_u pa ma'na da badi'ü nú'a majuani ne da gamfri'ü xá hño. ²³ Nehe zoh_u nú'ü ma'ra øt'a ya ts'oqui pa ya hinda sigui da 'yøt'e, ja ra uenda 'na guí hanth_u xa zo ja ra tsibi ne gui dama jǎcj_u. Huequi_u nú'ü to'o xi 'bui ja yá ts'oqui, ne zoh_u'ü. Pe jamasuh_u

pa hinda ja'ah_u gui 'yøth_u ya ts'oqui nehe. Øtsabi_u yá nts'o'müi'ü, 'yøth_u ra uenda ngu 'nara ts'odutu ni pa to da dat'i.

Ya ngaxa noya dega jahña

²⁴ Ajuá ja rá ts'edi, nu'á da su'a'ih_u pa hingui 'uegueh_u de nú'a xcá camfri_u. Ma da 'bap'a'ih_u ja rá thandi'a hab_u da za gui hyanduah_u rá nsunda'a ngue'a ya hinte ma ts'oqui gri tuh_u, ne xi ma gui johyah_u ndunthi. ²⁵ Nubya ne pa nzantho ga nsundah_u Ajuá nú'a to'o bi pøhøgui_u ngue'a bá pɛhna ma Zidadah_u ra Jesucristo pa bi du po rá nguecj_u. Ajuá xi ra dangui'a, ne xi ja rá ts'edi ne hǎ ra ts'utbi, ne ri manda'a desde rá müdi, asta nubya, ne pa nzantho. Njab_u gue'a.

**RA APOCALIPSI
RA LIBRO NÚ'A BI 'YOFO
RA APOSTOL ÑSANJUA
DE NÚ'A TE BÁ HANDI NE
BÁ ØDE NUNI MAHETS'I**

Ra Zidada Jesucristo bi 'ñutua ra apostol Xuua gatho nú'a te ma da nja

¹ Nuna ra noyaná bi mā Ajuá ra Dada, bi xipabi ma zi Hmuhá ra Jesucristo pa njabú nehe'a bi 'ñutcaguihú nú'jú dí pɛpabihú'a. Nú'á bi 'ñutcaguihú nú'ú ya t'øt'e ma da nja 'bestho. Hangue bá pɛhna rá enxe pa bi 'ñutcagui núga drá Xuua dí pɛpabi'a. ² Nuga dí damajuani de rá noya Ajuá ne de nú'a xa xicagui ra Zidada Jesucristo, ne de gatho nú'a stá handi.

³ Njapi nú'ú to'o da hñe'ti ne nú'ú to'o da 'yøde nuya ya noya de nú'a ma da nja, ne da 'yøt'a nuya ya t'øt'e xa t'ofó, ngue'a ya ma da nja gatho.

Ra apostol Xuua opabi ya gamfri nú'ú ri munts'a gatho nú'ú yoto ya nija

⁴ Núga drá Xuua dí op'a'ihú nú'ahú gyá gamfrihú grí muntshú gatho nú'ú yoto ya nija nuni Asia. Ajuá nú'a 'búi, ne nzantho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzantho, da jap'a'ihú ne da max'ahú pa gui 'búhú te rá 'ñentho. Nehe da jap'a'ihú nú'ú yoto ya ndáhi 'búi ja rá thandi Ajuá habú bí hudi'a. ⁵ Nehe da jap'a'ihú ra Zidada Jesucristo nú'a to'o nzantho mǎnga nú'a majuani. Nú'á go gue'a xi rá mudi bi yopa nte de gatho nú'ú xa du, y nú'á di manda gatho nú'ú ya ndá de ja ra ximhai. Nú'á macaguihú y co rá ji'a xa xugaguihú ma ts'oquihú. ⁶ Ne xa hñuxcaguihú'a ngu dyá ndáhu ne ngu dyá macjahú pa ga pɛpabihú Ajuá rá Dada. ¡Drá nsunda'a ngue'a ja rá ts'edi pa nzantho! Njabú gue'a.

⁷ ¡Páhu gue nu'á ma da 'ñehe ja ya guui, y gatho ya ja'i ma da hyandi'a! Nehe di 'búhni nú'ú to'o bi sáni'a pa bi du, hangue nehe'ú ma da hyandi'a.

Gatho ya ja'i de gatho rá nguni ra ximhai ma da nzoni co ra dumai nu stí hyandi da zøhø'a. Ma da njabú, njabú gue'a.

⁸ “Nuga go gueque rá mudi gui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta”, njabú ena Ajuá nú'a 'búi, ne nzantho xa 'múi, ne ma da 'múi pa nzantho. Go gue'a pɛ'tsa gatho ra ts'edi.

Ra apostol Xuua bi hyanda ra Zidada Jesucristo xá nsunda

⁹ Núga drá Xuua ri cuguihú, ne mahyɛgui drí sufrihú ya ts'othogui. Pe da za ga tsethú ngue'a mahyɛgui ma mfenihú co ra Zidada Jesucristo nú'a to'o faxcaguihú pa da za ga 'búhú con gue'a habú di ndá'a. Nuga ndí 'búi ja 'nara zi hai rá thuhu Patmo, nura hai'a o madetho de ra ndehe. Ja guehni bá ts'ogagui, ja ra uenda ndí jot'a fadi, ngue'a ndí mambabi rá noya Ajuá ne ndí damajuani de ra Zidada Jesucristo. ¹⁰ 'Nará pa ra Zidada, dá handa 'nara thedi bi 'ñutca ra Mǎca Ndáhi, ne dá øde 'nara noya de møte ma xútha ngu rá nzuni 'nara trompeta, ¹¹ ne mi ena:

—Nuga go gueque rá mudi gui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta. 'Yofo ja 'nara he'mi gatho nú'a guí handi, nepú gui pɛhni pa Asia nuni habú bí ja nú'ú yoto ya nija, nu'a rá mudi rá thuhu ra Efeso, nepú Esmirna, nepú Pergamo, nepú Tiatira, nepú Sardí, nepú Filadelfia, nepú Laodicea.

¹² 'Mefa dá mpunts'i pa dá handi to'o nú'a mi zocagui. Y nu ndá mpunts'i, dá handa yoto ya mfoxyo dega oro mi jani. ¹³ Y madetho de nú'ú yoto ya mfoxyo dá handa 'nara 'ñøhø mi 'bahni ngu nú'a bi 'ñe bi nja'i. Mi he 'nara he xmá ma, y asta mi tsønga ja yá ua, ne mi ngút'a 'nara ngút'i dega oro, y asta mi tsønga ja rá tiña. ¹⁴ Ha nuyá stá xi xmá nt'axi ngu ra t'axa xi'yo o ngu ra tse. Nuyá da mi zø 'ñena ra tsibi. ¹⁵ Nuyá ua asta mri huexqui ngu 'nara hoga c'ast'a bøja rá thuhu ra bronse xa t'ent'a

ja ra tsibi ne xá coní. Nurá noya mri nt'øde nts'edi 'ñena ri nhyahni ra nzøthe. ¹⁶ Ne mri hñá ja rá 'yε ra 'ñei yoto ya tsø, y de ja rá ne mi pønga 'nara mahuai dega yo filo. Nurá hmi mi yot'i co rá nsunda sɛhɛ'a 'ñena mi zø ra hyadi con gatho rá ts'edi.

¹⁷ Nu ndá handi'a, 'bestho ra ora'a dá tagui ja yá ua, ne dá hødu, y nu'a bi dʌngagui co rá 'yε ra 'ñei ne bi 'ñengagui:

—Oguí tsu, nuga go gueque rá mʌdigui ne asta rá gats'i. ¹⁸ Nuga dí te. Dá tuhma, pe nubyá stá yopa nte pa nzantho. Ne go drí manda nú'u xa du ne dí hā ya nsoqui de habu jot'i'u. ¹⁹ Yofogatho nú'a xcá hyandi, ne nú'u jabya, ne nú'u ma da nja 'mɛfa de guehya. ²⁰ Nú'u yoto ya tsø xcá hyandi ndí hā ja ma 'ñei, ne nú'u yoto ya mfoxyo dega oro xcá hyandi, ma ga xi'i te rí bøni'u: nú'u yoto ya tsø gue'u yoto ya ɛnxɛ de nú'u yoto ya nija, ha nú'u yoto ya mfoxyo xcá hyandi go gue'u nú'u yoto ya nija.

2

Ya noya pa nú'u yoto ya nija, y rá mʌdi Efeso

¹ 'Yopabi njaua nú'a ra ɛnxɛ de ra nija nuni Efeso, ne 'ñembabi: “Nú'a to'o hā ja rá 'yε ra 'ñei nú'u yoto ya tsø, go gue'a nú'a to'o 'bʌ madetho de nú'u yoto ya mfoxyo dega oro, nu'a bi mʌnga njaua: ² Nuga dí pʌdi de gatho nú'a guí øthʌ, xcá mpɛfihʌ ndunthi, ne xi xcá tsethʌ gatho ya ts'othogui, ne hinxcá ntsixhʌ ya ts'o'mʌi gá ja'i, ne nú'u to'o ena gue go gue'u yá 'mɛhni Ajuá pe hinga majuani, xcá unga nguenda nú'a te øt'e'u gue hinga majuani yá 'mɛhni Ajuá, ngue'a gue'u 'raya c'uamba ja'i. ³ Xcá sufrihʌ ne xcá tsethʌ ne xcá mpɛfihʌ ndunthi po rá ngueque ne hinxa zabi'ihʌ. ⁴ Pe stá unga nguenda gue hingrí maçaguihʌ ngu gá maçaguihʌ rá mʌdi. ⁵ Hangue beñhʌ hangu rá ndunthi gá maçaguihʌ rá mʌdi. Nubyá ñobrihʌ, ne pɛfihʌ ya hoga 'bɛfi ngu rá mʌdi. Nu'bʌ hingui ne gui

ñobrihʌ, 'bestho ma ga mabʌ ne ga haç'ahʌ ri mfoxyohʌ de habʌ ja'a, nú'a gue'a ga haç'ahʌ nú'a ra 'bɛfi stá 'ra'ahʌ. ⁶ Xá hño gue xcá ʌtsahʌ yá ts'o'bɛfi ya nicolaita ngue'a nequi drí ʌtsa'u nehe. ⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mʌnga ra Maça Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nɛqui da zipabi rá fruta nú'a ra 'bai gá za bí 'bai nuni mahets'i habʌ bí 'bʌ Ajuá. Nura 'bai gá za'a ri umba ra te pa nzantho nú'a to da zipa rá fruta.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Esmirna

⁸ Nehe 'yopabi nú'a ra ɛnxɛ de ra nija Esmirna, y xipabi njaua: “Nú'a to'o gue'a rá mʌdi ne asta rá gats'i, nú'a to'o bi du pe bi yopa nte, go gue'a bi xicagui gue ga xi'ahʌ njaua: ⁹ Nuga dí pʌdi ri 'bɛfihʌ ne hanja xa t'ʌtsa'ihʌ. Gyá hyoyahʌ dega boja, pe gyá ricohʌ co Ajuá. Nú'u ya ja'i ri 'ñet'a xodyo, dí pʌdi gue nu'u xa ñama'ñʌ de gue'ahʌ, ngue'a gue'u 'raya ja'i de ra Satá. ¹⁰ Oguí tsuhʌ de nú'a te ma gui thoguihʌ. Pʌhʌ gue ra ts'ondahi ma da got'ahʌ fadi 'ra de gue'ahʌ pa ja da hnecni ua xi ja ri jamfrihʌ. 'Ret'a ma pa ma gui thoguihʌ nú'u ya ts'othogui'u. Pe dá zedi ri jamfrihʌ asta ri duhʌ, y nuga ma ga 'ra'ahʌ ra te pa nzantho ngu 'nara corona dega thāhā. ¹¹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mʌnga ra Maça Ndahi pa zofo ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, hinda ma ja ra nidu habʌ bí ja rá ñoho ra du.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Pergamo

¹² Nehe 'yopabi nú'a ra ɛnxɛ de ra nija nuni Pergamo, 'yopabi njaua: “Nú'a to'o hā ra mahuai dega yo filo, nú'a gue'a xi'ahʌ njaua: ¹³ Nuga dí pʌdi ri 'bɛfihʌ ne dí pʌdi habʌ guí 'bʌhʌ. Guí 'bʌhʌ habʌ ri manda ra Satá, pe masque ja guí 'bʌhʌni, nu'ahé xcá camfriguihʌ xi xá hño, ne hinxcá cøngaguihʌ, nixi nu mi tho ra Antipa nú'a bi damajuani xá hño

de gueque. Nu'á bi tho nuni habu guí 'buhu, habu ri manda ra Satá. ¹⁴ Pe nuga dí p̄adi gue 'bui 'ra de gue'ahu to'o camfri nú'a te mi udi ra Balaam, y nuga hindrí ho njabu. Ra Balaam bi 'ñutua ra Balac hanja bi za bi japa ya me Israel da 'yøt'a ya ts'oqui. Bi 'ñutuabi'u da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hñã'ti nuya c'oi, nehe bi 'ñutuabi da hñuxui nu'araza ra 'behñã. ¹⁵ Ne 'bui 'ra de gue'ahu nú'u to'o camfri bi yá nt'utuete ya nicolaita, nú'u ya nt'utuete'u gue'u drí'utsa nehe. ¹⁶ Hangue ñobrihu ne 'ueguehu de gue'u. Nu'bu hina, 'bestho ma ga mabu pa nú'u to'o øt'a njabu ma ga castiga co nú'u ya noya pønga de ja ma ne, gue'a ngu 'nara mahuai dega yo filo. ¹⁷ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a m̄anga ra M̄aca N̄dahi pa zofu ya nija. Y nu'a tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ma ga umbi da zi nú'a ra maná xa t'agui, ne ga umba 'nara zi t'axa do, y de ja nú'a ra t'axa do'a xa t'ofu 'nara 'ra'yo thuhu, y hønse nú'a to'o ma da hñani'a, go gue'a ma da badi te di bønga nú'a ra thuhu di huxni."

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Tiatira

¹⁸ Nehe 'yopabi nura enx̄e de ra nija nuni Tiatira, 'yopabi njaua: "Rá T'u Ajuã nú'a to'o zø yá da ngu 'nara tsibi ne di huexca yá ua ngu 'nara bronse xá coní, gue'a m̄a njaua: ¹⁹ Nuga dí p̄adi te gatho guí øt'ehu, ne tengu rá ndangui ri hm̄atehu ne ri jamfrihu, ne grí m̄faxhu 'na ngu ma'na, ne hinxcá tsayahu guí øthu ya hoga 'befi. Nehe dí p̄adi gue nú'a ri 'befihu ma'na xa ndunthibya que rá m̄adi. ²⁰ Pe dí p̄adi gue guí øt'ehu ma'ra ya t'øt'e nú'u hindrí ho. Guí hoptahu nú'a ra 'behñã rá thuhu ra Jesabe da hyat'a nú'u to p̄epcagui, ngue'a nu'á ena gue go gue'a 'nara 'm̄ehni de Ajuã, pe hinga majuani, ngue'a nu'á 'nara hyate. Nu'á utuabi nú'u to'o p̄epcagui gue da hñuxui nu'araza ra 'behñã, nehe utuabi da zi nú'u ya ngø t'umbi dega hñã'ti nuya c'oi. ²¹ Nú'a

ra 'behñã'a stá tsocuabi 'raya pa pa da ñobri, pe hinxa ne xa ñobri de nú'a ra ts'o'befi p̄efi. ²² Pah̄a gue nú'a ra 'behñã'a ma ga japi da 'm̄enga ja ra m̄fidi co 'nara hñeni, pa da thogui ndunthi ya uguí. Nehe ma ga japi da thogui ya ts'othogui gatho nú'u to'o xa hñuxui'a 'bu hinda ñobri'u nehe de yá ts'o'befi'u. ²³ Nura 'behñã'a nehe ma ga japi da du yá b̄atsi. Y njabu da b̄adi gatho ya nija gue go gueque dí p̄atuabi yá m̄feni ne yá coraso gatho ya ja'i, hangue ngu rá 'befi cada 'nara ja'i, gue'a ma da njabu rá njut'i nehe. ²⁴ Ha nu'ahu guí 'buh̄abu Tiatira ne hinxcá camfrihu nuya ya ts'ont'utuete hinga majuani, y nixi hinxcá ne xcá pah̄a nú'a ra nt'utuete'a, ngue'a nú'u to'o udi mañ'u gue gue'a rá nt'utuete ra Satá, y mañ'u gue xi xá hñei pa to da b̄adi, dí xi'ahu gue oxqui øthu nú'u ya ts'oqui stá xi'ahu; y hinte ma'na drí 'bep'ahu. ²⁵ Nu'a guí 'yøthu, siguihu co nú'a xcá camfrihu asta hinga yopa pengui. ²⁶ Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ne da 'yøt'e nú'a ra 'befi stá manda asta rá gats'i, nuga ma ga umbabi ra ts'edi pa da nd̄a ja gatho ya hai de ra ximhai, ²⁷ njabu ngu xa 'raca ra ts'edi ma Dada pa ga nd̄a. Ne nu'á ma da nd̄a con gatho ra ts'edi, ja ra uenda di h̄a 'nara ts'ut'o dega b̄øja pa da huata ya hnini de gatho ya hai de ra ximhai asta hinda gohi ngu 'raya dohmi xa dehmi. ²⁸ Y nuga ga umbabi'u nú'a ra hyats'i ngu rá hyats'i ra haxatsø. ²⁹ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a m̄anga ra M̄aca N̄dahi pa zofu ya nija."

3

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Sardi

¹ Nehe 'yopabi nú'a ra enx̄e de ra nija nuni Sardi, 'yopabi njaua: "Nú'a to'o p̄e'tsua nú'u yoto yá nd̄ahi Ajuã, ne nú'u yoto ya tsø, m̄anga njaua: Nuga dí p̄adi ri 'befihu, ri hnequi gue guí tehu, pe xcá tuhu de ja ra ts'oqui. ² Nuhuh̄a pa guí nsuhu, ne 'uehu de ja

ra ts'oqui, ne ma'na dá nja ri jamfrihú nú'a ya mi ja pa xcá 'bɛhmahú, ngue'a stá padi gue hingui ho ri 'bɛfihú ja rá thandi ma Dada. ³ Hangué beñhú de nú'a xcá hañhú. Camfrihú'a xá hño, ne ñobrihú. Nu'bu hingui nsuhú, xcú damfrihú ga tsombú ngu ra ora tsonga 'nara be. ⁴ Pe 'bui 'ra de gue'ahú núbu Sardi nú'u to'o hinxá hopi da ts'oca yá jamfri co nú'u ya ts'o'bɛfi guí øthú, nú'ú gue'u xa su yá t'axa he nú'u he pa hinxá nts'oni. Go gue'u ma ga 'ño'be ne ga nhyehe mahyɛgui dega t'axa he ngue'a dí 'ñepi da hñe njabú'u. ⁵ Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ma da hñe dega t'axi, y hinga ma ga haçuabi yá thuhu de ja ra libro habú huxa yá thuhu nú'u to ma da me'tsa ra te pa nzantho, nehe ga xipa ma Dada ne yá enxɛ'a gue dí padi'u. ⁶ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Ndañi pa zofo ya nija.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Filadelfia

⁷ Nehe 'yopabi nú'a ra enxɛ de ra nija Filadelfia, 'yopabi njaua: “Nú'a to'o gue'a Ajuá xá nsunda ne hõnse go gue'a øt'a gatho nú'a majuani, nú'a to'o gue'a ngu rá mpøte ndu ra Davi pa da ndá, go gue'a há ra nsoqui, hangue gatho nú'a ra gosthi da xoqui'a, hinda za to da got'i, y gatho nú'a ra gosthi da got'i, hinda za to da xoqui, nu'á ena njaua: ⁸ Nuga dí padi ri 'bɛfihú, ne stá xoc'ahú 'nara gosthi pa gui zofohú ma'ra, y hinda za to da got'i. Ngue'a masque hinguí pe'tshú ndunthi ra ts'edi, pe xcá 'yøthú nú'a mąnga ma noya, ne hincá ntsuhú xcá mañhú de gueque. ⁹ 'Bui 'ra ena gue ya xodyo, pe hinga majuani, nu'ú hate, ngue'a nu'ú go gue'u yá ja'i ra Satá. Pahú gue nuga ma ga haçuabi'u yá nt'ets'i pa da ndandiñahmu ja ri uahú, pa da baði'u gue drí ma'ahú. ¹⁰ Ngue'a nu'ahú xcá tsethú gatho nú'a te xcá thohú ngu nú'a dá xi'ahú, hangue nuga ma ga su'ahú pa hingui thohú nuya ts'othogui ma da nja maxøgue ja ra ximhai. Ma da 'ñehe nú'u ya ts'othogui'u pa dra tsapi gatho

ya ja'i 'bu ja ra ximhai, pa ja da hñecni to'o nú'u ma da zeti, to'o hina. ¹¹ Beñhú gue nuga ma ga ehe 'bestho. Siguihú gui camfriguihú xá hño, pa ni 'na hinda za to da hñan'a ri thahahú. ¹² Y nu'u tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga japi da nja ngu 'nara 'røts'e de ja ra maça luga habú 'bu ma Dada, y hinhya'mú da bõni de guehni. Nehe ga opabi rá thuhu Ajuá ma Dada ja gue'u, ne rá thuhu de rá hnini'a. Nura hnini'a go gue'a ra 'ra'yo hnini de Jerusale nú'a dua cai de mahets'i po rá ts'edi'a. Nehe ja ga ofo ma 'ra'yo thuhu ja nuto xa ntate, ngue'a go dua meti'u. ¹³ Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a mąnga ra Maça Ndañi pa zofo ya nija.”

Ya noya pa nú'a ra nija rá thuhu Laodicea

¹⁴ Nehe 'yopabi nú'a ra enxɛ de ra nija Laodicea, 'yopabi njaua: “Go gueque dí mąnga nú'a majuani y nixi drí mpadi, go gueque rá mađigui de gatho nú'a bi hyoca Ajuá ma Dada, dí xi'ahú njaua: ¹⁵ Nuga dí padi ri 'bɛfihú gue hingrí utsaguihú y nixi grí maçaguihú. ¡Dí ne gue strá tse'ahú o strá pa'ahú! ¹⁶ Ngue'a guí njahú ngu ra dehe nú'a hinxá pa nixi xá tse pe xá ndumapa, hangue dá gohi njabú. ¹⁷ Ngue'a nu'ahú guí eñhú gue gyá ricohú, ja ri bojahú, ne hinte øt'ahú ra 'bedi. Pe huecate'ihú ngue'a hinte guí pe'tshú, gyá hyoyahú, hinguí pahú gue de ja rá thandi Ajuá ngu gyá godahú ne gyá c'axfanihú. ¹⁸ Hangué dí xi'ahú tamgahú ra oro nú'a xa 'ranga ja ra tsibi, pa njabú gui nricohú. Tamgahú ya he dega t'axi pa gui hñehú ne hingui ntsahú ngue'a gyá c'axfanihú. Nehe tamgahú ra 'ñethi pa gui coxa ja ri dahú pa njabú gui hyanthú. ¹⁹ Nuga dí tsui ne dí japi da tho ya ugui gatho nú'u to drí mađi. Hangué beñhú hanja gui 'yøthú ra hño, ne ñobrihú. ²⁰ Nehe pahú gue nuga dí 'ba ja ra gosthi dí zote. Nu'a tó'o da 'yøtca ma noya ne da xoga ra gosthi, nuga ga cut'i ne ga nt'oxi con gue'a, ha nu'á con gueque. ²¹ Nu'a

tó'o da ntate de nú'a hingui ho, ga umba nsequi da hñudi con gueque habu gra hudi, njabu ngu stá ntate nehe, ne dí hu'be ma Dada habu bí hudi. ²² Nu'a tó'o ne da 'yøde, dá 'yøde nú'a manga ra Maça Ndahi pa zofo ya nija."

4

Gatho nú'u to'o bí 'bu mahets'i ri xocambeni Ajuá

¹ 'Mefa de dá handa nú'u ya t'øt'e, dá handi nuni mahets'i 'nara gosthi mi xogui. Ne dá yopa øde nú'a ra noya xqui zocagui desde rá mudi, y nu mi ña bi nt'øde ngu mra nzuni 'nara trompeta, y bi 'ñengagui:

—Bá pøts'e grí 'ñecua pa ga u't'a'i núyu te ma da nja 'mefa.

² Y 'bestho nura ora'a ra Maça Ndahi bi 'ñutqui dega thedi 'na mi hudi ja 'nara hudi nuni mahets'i, ³ y nú'a to mi huhni mri hnequi ngu 'nara t'axa do nú'a t'embi ra jaspe, nehe mri hnequi ngu 'nara thenga do rá thuhu ra cornalina, xi mi huexqui nts'edi. Y de ja rá nthets'i nú'a ra hudi'a mi 'bahni 'nara 'bejri asta mi huexqui, ne mi hnequi ngu 'ñena 'nara c'angdo rá thuhu esmeralda. ⁴ Nuni thoho ja rá nthets'i nú'a ra hudi dá handi mi jani má 'natemagoho ya hudi, y de ja nuya hudi'u dá handi mi huhni 'natemagoho ya nda mri hñe dega t'axi ne mi hu'tsa yá corona dega oro. ⁵ Y nú'a ra hudi mi ja madetho, ja mi pøni ya huei, ne ja mri nt'ødeni ya ñani ne ya ngani. Nehe mi zøni yoto ya ñot'i dega tsibi, gue'u yoto yá ndahi Ajuá. Nuya ñot'i'u mi nhyandui nú'a ra hudi mi ja madetho. ⁶ Nura hudi'a mri nhyandui nehe ngu 'nara ndehe dega xito mi hnequitho nú'a te mi ja mbo.

Nehe guetbu de nura hudi'a ne ja rá nthets'i mi 'bahni goho ya da'enxe xi mi pe'tsa ndunthi yá da ja yá hmi ne de rí møte. ⁷ Nu'a rá mudi ra da'enxe mri hnequi ngu 'ñena 'nara zate. Nu'a rá ñoho ra da'enxe mri hnequi ngu 'nara ndamfri. Nu'a rá hñu ra da'enxe

mri hnequi rá hmi ngu rá hmi 'nara ja'i. Ha nu'a rá ngoho ra da'enxe mi ngu 'nara nxuni ri nhyats'i. ⁸ Y gatho nú'u goho ya da'enxe, mi pe'tsa 'rato yá hua cada 'na de gue'u, y de mbo yá hua ne de møte mi pe'tsa ndunthi yá da. Y ma pa ra xuui himi tsaya mi ena'u:

Xá nsunda'i, ma maça Ajuá'ihe ne ma Hmu'ihe,

nu'i guí pe'tsa gatho ra ts'edi, nu'i go gue'e guí 'bui, ne nzantho xcá 'bui, ne ma gui 'bui pa nzantho.

⁹ Y nú'u ya da'enxe'u ngu da nsunda ne da 'ñe'tsua rá nsu ne da umba njamadi nú'a to'o mi hudi ja rá hudi, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ¹⁰ nehe nú'u 'natemagoho ya nda mi huhni mi ndandiñahmu'u ne mri xocambeni nú'a mi hudi ja nú'a ra hudi mi ja madetho, nú'a to'o 'bui pa nzantho, ne mi haça yá corona ne mi huxa ja rá ua nú'a to mi hudi ja nura hudi'a, ne mi ena'u:

¹¹ Ma Hmu'ihe ne ma Ajuá'ihe, rí 'ñepi dra nsunda'i, ne da t'e'ts'a ri nsu, ne da hma gue go grá nda, ngue'a go gue'e gá hoca gatho nú'a te ja,

y po ri paha bi njabu.

5

Ra 'bants'a he'mi, ne ra T'uca Deti nú'a rá T'u Ajuá

¹ Nepu dá handa 'nara 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'ye ra 'ñei nú'a to hudi ja rá hudi, ne xqui t'ofu de mbo ne de møte, ne xqui seyo co yoto ya seyo. ² De guehni dá handa 'nara enxe xi mi ja rá ts'edi ne mi ña nts'edi mi ena:

—¿Ha gue di 'bui to'o di pe'tsa ra nsequi da xø'tsa ya seyo ne da tants'a ra 'bants'a he'mi?

³ Pe mi jo'o ni 'na de gue nú'u bí 'bu mahets'i nixi de nú'u mi 'bucua ja ra ximhai, nixi de nú'u xa du, himbi za to bi tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi, nixi himbi za to bi hyandi'a. ⁴ Nuga xi dá nzoni ngue'a himbi ts'udi ni 'na nú'a to'o mri 'ñepi da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi'a pa da hñe'ti y nixi pa

da hyandi. ⁵ Nepu 'na de nú'u ya nda bi ñengagui:

—Ogui zoni, 'bui 'na xi ja rá ts'edi ngu 'nara zate, nú'á xqui ñehe de yá ja'i ra Judá ne de ra nda Davi. Nú'á ha, go gue'a xa ntate, hangue nú'á go dí ñepabi da xø'tsa nú'u yoto ya seyo pa da za da tants'a nú'a ra 'bants'a he'mi.

⁶ Nepu de guehni dá handi made-tho de nú'a ra hudi 'nara T'uca Deti nú'a rá T'u Ajuá, mi hnequi ngu xqui tho, mi 'bahni madetho de nú'u goho ya da'εnxε ne de nú'u ya nda. Y nú'a ra T'uca Deti'a mi pe'tsa yoto yá ndani ne yoto yá da. Y nú'u yoto yá da mi pe'tsi, gue'u nú'u yoto yá ndahi Ajuá nú'u xa mehni ja gatho rá ngani ra ximhai. ⁷ Nú'a ra T'uca Deti'a bi joni pa bi hñanga nú'a ra 'bants'a he'mi mi ha ja rá 'ye ra 'ñei nú'a to'o mi hudi ja rá hudi. ⁸ Y nu mi hñanga nú'a ra he'mi'a, nú'u goho ya da'εnxε ne nú'u 'natemagoho ya nda, bi ndandiñahmu'u ja rá thandi ra T'uca Deti. Gatho nú'u ya nda mi ha ya arpa ne ya njuspi dega oro mi ñuts'i co ra t'uts'i; nura t'uts'i'a gue'a yá sɔcambeni ya gamfri. ⁹ Nehe mi tuti'u 'nara 'ra'yo thuhu mi ena:

Nu'i go dí 'ñep'a'i gui hñanga ra 'bants'a he'mi, ne gui xø'tsa nú'u yoto ya seyo pe'tsi, ngue'a nu'i go bi tho'a'i ne xcá tangaguihe co ri maca ji, pa njabu bi za gue Ajuá bi 'yøtc'aguihe yá metiguihe'a

núje stí ñehehe de gatho ya 'mui gá ja'i, ne de gatho ya hñagui, ne de gatho ya hnini, ne de gatho ya hai de maxøgue ra ximhai.

¹⁰ Ne xcá hñuxcahe dega nda ne dega macja de ja rá 'befi Ajuá, nehe ma ga ndahe ja ra ximhai.

¹¹ Nepu dá øde 'ra mi ña, y de guehni dá handa ya 'motho ya εnxε, ya 'mo dega 'motho, ne xqui got'atho de habu mi hudi Ajuá, ne habu mi 'bu nú'u goho ya da'εnxε ne nú'u ya nda,

¹² ne mi ña'u nts'edi, ne mi ena:

Ra T'uca Deti nú'a bi tho, dí 'ñepi da nda, ne dí 'ñepi da hñani gatho ya hño,

ne ra mfadi, ne ra ts'utbi, ne dí 'ñepi'a dra t'e'tsua rá nsu, ne dra nsunda, ne dra sɔcambeni.

¹³ Nehe dá øde bi ña gatho nú'u to bí 'bu mahets'i ne ja ra ximhai, ne de nja'ti ra ximhai, ne de ja ra ndehe, ne de mbo ra ndehe, gatho mi ena'u:

Drá sɔcambeni Ajuá nú'a to'o hudi ja rá hudi, nehe drá sɔcambeni ra T'uca Deti.

Drá t'e'tsua rá nsu, ne drá nsunda, ne dá hma gue pe'tsa ra ts'edi pa nzantho ne pa nzantho.

¹⁴ Nepu nú'u goho ya da'εnxε mi ena:

—iNjabu gue'a!

Y nú'u 'natemagoho ya nda bi ndandiñahmu ne bi xɔcambeni'u nú'a to'o 'bui pa nzantho.

6

Nú'u yoto ya seyo

¹ 'Mefa dá handa ra T'uca Deti ora mi xø'tsa 'na de nú'u ya seyo, ne dá øde 'na de nú'u goho ya da'εnxε bi ña nts'edi ngu 'nara ngani, ne bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

² Nepu de guehni dá handa 'nara tøgue mri tøgue 'nara t'axfani, y mi ha 'nara flecha pa ra tuhni, ne bi t'umbabi 'nara corona. Y nu'a bi ma ja ra tuhni, y nzantho bi ntate.

³ Nu mi xø'tsa rá ñoho ra seyo nú'a ra T'uca Deti, dá øde rá ñoho ra da'εnxε bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

⁴ Ne de guehni bi bøni 'nara tøgue mri tøgue 'nara thenga fani, ne bi t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya tuhni ja ra ximhai, ne da japi da nhyose ya ja'i, ne bi t'umba 'nara danga huai.

⁵ Nu mi xø'tsa rá hñu ra seyo ra T'uca Deti, dá øde rá hñu ra da'εnxε bi ñengagui:

—iBá ehe pa gui hyandi!

De guehni dá handa 'nara tøgue mri tøgue 'nara 'bofri, ne mi ha 'nara mbexo. ⁶ Ne dá øde 'nara noya made-tho de habu mi 'ba nú'u goho ya da'εnxε, mi ena:

—'Na huada ra trigo o hñu huada ra cebada da 'ba pa rá thahá 'nara memapa. Pe oguí huata ya 'bai gá olivo nixi ya uá'obxi.

⁷ Nu mi xø'tsa rá ngoho ra seyo nú'a ra T'uca Dεti, dá øtuabi rá noya rá ngoho ra da'εnxε, bi 'ñengagui:

—¡Bá ehe pa gui hyandi! ⁸ Nepu de guehni dá handa 'nara tøgue rá thuhu ra Du mri tøgue 'nara c'ast'a fani, ne mri 'bεfa 'na nú'a xqui 'ñehe de habu 'bui nú'u xa du. Bi t'umba ra ts'edi pa da hyo 'na de goho parte ya ja'i nú'u 'bu ja ra ximhai, pa da hyo dega huai, ne dega thuhu, ne dega ts'ohñeni, ne co ya mbaŋga zu'ue 'yo ja ra ximhai.

⁹ Nu mi xø'tsa rá ncut'a ra seyo nú'a ra T'uca Dεti, de nja'ti ra ata dá handa nú'u ya ja'i xqui tho po rá noya Ajuá ngue'a mi damajuani'u de yá jamfri.

¹⁰ Y mi ña nts'edi ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, xá nsunda'i ne guí øt'a gatho nú'a guí ma, ¿asta ha'mu ma gui hñá'mba nguenda ya meximhai ne gui co'tsuabi de nú'a xa 'yøtcahe gue bi hyogaguihe?

¹¹ Nepu nu'ú bi t'umbabi ya t'axa he, ne bi t'embabi gue da dø'mahma asta hinda zudi ra 'bede de nú'u ya cu xqui mpεhui mahyεgui, ngue'a ri 'bεtho da tho ma'ra ngu xqui tho'u.

¹² 'Mεfa dá handi nu mi xø'tsa rá 'rato ra seyo nú'a ra T'uca Dεti, ne bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi 'mexuui nura hyadi ngu 'nara 'bohe dega behe, ne bi thenga ra zana ngu ra ji. ¹³ Nuya tsø bi dagui ngu ora ta yá fruta 'nara 'bai gá igo nú'u hingui ta, sta nja ra banti. ¹⁴ Ha nu mahets'i bi 'ñotho, ngue'a bi mpants'i ngu 'nara 'bants'a he'mi, ne gatho ya t'øhø ne ya t'uca hai o madetho ja ya ndehe bi 'mεdi de habu mi ja. ¹⁵ Y nú'u mi 'bui dega nda ja ra ximhai, ne nú'u mi pe'tsa ndunthi ra nsu, ne ya rico, ne nuya nda gá soldado, ne nú'u to mi ja yá ts'edi, bi ma'u bá 'ñagui ja ya ma'ye. Nehe ya 'bεgo ne nú'u himyá 'bεgo, gatho'u bi ma bá 'ñagui. ¹⁶ Gatho nú'u mi emba ya t'øhø ne ya do:

—Yøt'ehu gui cobgahe pa ga 'ñaguihe de rá thandi Ajuá nú'a to hudi ja rá hudi, ne de rá cue ra T'uca Dεti pa hinte da 'yøtcahe.

¹⁷ Ngue'a ya bi zø ra pa da hneca rá cue Ajuá, ne jo'o to'o da za da zεti.

7

Bri seyo 'raya ja'i de ya me Israel

¹ 'Mεfa de gue'a dá handa goho ya εnxε mi 'bai 'na cada rá ñani ra ximhai pa mi tsami nú'u goho ya ndahi pa hinda mbu ja ra hai nixi ja ra ndehe y nixi da hmana ni 'nara 'bai gá za. ² Nehe dá handa ma'na ra εnxε xqui 'ñe de bøxhyadi, ne mi hampa rá seyo Ajuá nú'a te, ne bi 'ñembabi nts'edi nú'u goho ya εnxε to xqui t'umba ra ts'edi pa da japi da nja ya ts'othogui ja ra hai ne ja ra ndehe, ne bi 'ñembabi'a:

³ —Ote xqui ø'tuahma ra hai ne ra ndehe nixi ya 'bai gá za ngue'a ri 'bedi ga seyohe nú'u to pe'pabi ma Ajuáhu.

⁴ Ne bi sicagui hangu yá ndunthi nú'u xcri seyo, mi tsøxa 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo de gatho nú'u ya ja'i xqui 'ñehe de ya ja'i de Israel. ⁵ De nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Judá, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo nú'u xcri seyo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Rubé, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Gad, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁶ y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Aser, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Neftalí, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Manase, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁷ y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Simiu, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Leví, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Isacar, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, ⁸ y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Sabuló, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui 'ñehe de yá ja'i ra Jose, mi tsøxa 'ret'amayoho 'mo, y de nú'u xqui

'ñehe de yá ja'i ra Benjami, mi tsøxa
'ret'amayoho 'mo.

*Ra apostol Xuua bi hyanda 'nara
hmunts'a ja'i xqui hñe dega t'axi*

⁹ 'Mεfa de guehna dá handa 'nara
danga hmunts'a ja'i nixi himi tsa to
dá mede. Nuya ja'i'xqui 'ñehe de
gatho ya hnini, ne de gatho ya hai,
ne de gatho ya hñaquí, ne de gatho
ya 'múi gá ja'i. Mi 'bai'x ja rá thandi
Ajuá habu mi hudi'a ne ja rá thandi
ra T'uca Dεti, mi hñe'x dega t'axi, ne
mi ha ya dεnthi. ¹⁰ Ne mi ña nts'edi,
mi ena'x:

Ajuá ma Dadahu nú'a to'o hudi ja rá
hudi,

ne ra T'uca Dεti,

go guess'x bi za bi pøhø ya ja'i.

¹¹ Nehe gatho nú'x ya εnxε mi 'bai
ja rá nthets'i ra hudi ne habu 'bu
nú'x ya nda ne nú'x goho ya da'εnxε,
bi ndandiñahmu asta bi mεgui yá
hmi manjuantho ja ra hudi ne mi
xøcambeni Ajuá, ¹² ne mi eñ'x:

¡Njabu gue'a! Drá søcambeni Ajuá ma
Dadahu, ne drá nsunda, ngue'a
go gue'a ja rá mfaði.

Nehe dá t'umba ra jamadi ne dá
t'e'tsua rá nsu, ngue'a nu'a ja
rá ts'edi, ne go gue'a ra nda.

Dá njabu pa nzantho ne pa nzantho.
Njabu gue'a.

¹³ Nepu 'na de nú'x ya nda bi
'yangagui ne bi 'ñengui:

—Xi núy 'bahni ri hñe dega t'axi,
¿to'oyu ne habu xqui 'ñehy?

¹⁴ Nuga dá thadi ne dá embabi:

—Nuga hindí paði, nu'i go guí paði.

Nu'ba nu'a bi 'ñengagui:

—Nuy go guehy xqui 'ñehe de
nuni habu mbi ja ya ts'othogui ne
xua t'axca yá he co rá ji ra T'uca
Dεti. ¹⁵ Hangue nubyá nuyú 'bai ja
rá thandi Ajuá habu hudi'a, ne pεpabi
ma pa ra xuui nuua ja ra maça luga
habu 'bu'a. Y nu Ajuá hudi ja rá hudi
'buí con guehy ne ri suy. ¹⁶ Y ya
hinhya'mu ma da zu ra thuhuy ngu
nú'bu mbá 'bu ja ra ximhai, nixi ra
nduthe, nixi ra pahyadi, nixi ma'ra
ya ts'othogui. ¹⁷ Ngue'a nuni ra T'uca

Dεti 'bai habu hudi Ajuá, go guehni
ra ma'yo pa da suy ne da 'ñutuabiyu
habu ja ya pøthe de ra dehe dega te. Y
nu Ajuá ma da hñu'mba yá mui ne da
ducuabi yá guida de ja yá da.

8

*Ra apostol Xuua bi hyanda rá yoto
ra seyo ne 'nara njuspi dega oro*

¹ Nepu de bi xø'tsa nú'a rá yoto ra
seyo ra T'uca Dεti, bi nja ra hmetho y
'besthó hinte bi nt'øde, ngu made ra
ora himbi nt'øde ni 'nara noya nuni
mahets'i. ² Nepu dá handa yoto ya
εnxε mi 'bai ja rá thandi Ajuá, ne bi
t'umba 'ra 'nara trompeta. ³ Nepu bi
zøhø ma'na ra εnxε mi ha 'nara njuspi
dega oro, ne bi 'mai ja ra ata. Nura
εnxε'a bi t'umba ndunthi ra t'uts'i
pa bi umbabi Ajuá mahyεgui co yá
søcambeni ya gamfri ja ra ata dega oro
mri nhyandui nú'a ra hudi habu mi
hudi Ajuá. ⁴ Y de ja rá 'ye ra εnxε bi
bøxa ja rá thandi Ajuá nurá 'bifi ra
t'uts'i mahyεgui co yá søcambeni nuya
gamfri. ⁵ Y nura εnxε'a bi gu ra njuspi,
ne bi hñaca ts'x ra tsibi nú'a mi zø ja
ra ata pa bi ñu'tsa rá njuspi, nepu bi
føte pa ja ra ximhai. Y nu mi 'yøt'a
njabu'a, bi nja ya ngani ne ya huei ne
ra mbimhai asta mi ñuni.

Ya trompeta

⁶ Nepu nú'x yoto ya εnxε mi ha ya
trompeta bi nhyoqui'x pa da mist'i'x.

⁷ Y nu mi mist'a rá trompeta nú'a
ra mudi εnxε, bi dagui pa ja ra ximhai
ya ndo co ra tsibi mi nthants'i co ra
ji. Y nu mi njabu bi zat'a 'na de hñu
parte ra hai, ne bi zat'a 'na de hñu
parte ya za, ne gatho ya ndapo nú'x
xmá nc'ami bi zat'i.

⁸ Nu mi mist'a rá trompeta nurá
ñoho ra εnxε, 'bestho bi zo ja ra ndehe
'na ngu ra danga t'øhø mi zø, ne bi nji
'na de hñu parte ra ndehe. ⁹ Ne bi du
'na de hñu parte ya zu'ue nú'x mi 'bu
mbo ra ndehe, ne bi yui 'na de hñu
parte ya motsa.

¹⁰ Nu mi mist'a rá trompeta nurá
hñu ra εnxε, 'bestho bi dagui de ma-
hets'i 'nara danga tsø ja 'na de hñu

parte ya d̄athe ne ya p̄othe. Nura tsø'a mri yot'i ne mi zø, ¹¹ y mrá thuhu ra Ajenjo. Ne bi mp̄anga ajenjo 'na de h̄ñu parte ya dehe, y co rá nju nura ajenjo'a bi ju'tsa ya dehe, ne bi du ndunthi ya ja'i co rá nju nura dehe.

¹² Nu mi mist'a rá trompeta nurá ngoho ra εnxε, 'bestho bi 'm̄exuui 'na de h̄ñu parte ra hyadi ne ra z̄ana ne ya tsø. 'Na de h̄ñu parte ra pa bi 'ñ̄otho ra ñ̄ot'i de ra hyadi, ne 'na de h̄ñu parte ra xuui bi 'ñ̄otho ra ñ̄ot'i de ra z̄ana nixi de ya tsø.

¹³ Nep̄u dá handa 'nara nx̄uni mri nhyats'i madetho de mahets'i, ne dá øde mi ñ̄a nts'edi ne mi ena:

—¡Huecate nú'u to 'b̄ui ja ra ximhai, ngue'a ri 'b̄etho da mist'a yá trompeta má h̄ñu ya εnxε!

9

¹ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá ncut'a ra εnxε, dá handa 'nara tsø xqui dagui de mahets'i pa ja ra ximhai, y nura tsø'a bi t'umbabi ra nsoqui pa bi xoqui ne bi xo'tsua rá ne nú'a ra o'tsi otho hab̄u bí c'a. ² Y nu mi xo'tsa nú'a ra o'tsi'a, bi b̄øts'e de guehni 'nara 'bifi ngu rá 'bifi 'nara d̄anga ut'i, ne bi juta ra hyadi asta bi 'm̄exuui co nú'a ra 'bifi mi 'yo ja ra nd̄ahi. ³ Y ja ra 'bifi ja mbra ehni 'raya nc'oto, nep̄u bi nx̄ani'u ja ra ximhai ne bi t'umba ra ts'edi ngu yá ts'edi ya penz̄u pa da ntsate. ⁴ Nuya nc'oto'u bi sipi gue hinda zi ni 'nara c'ama nd̄apo, nixi ya za. Nu'á bi sipi gue da za h̄ønse nú'u ya ja'i hingui p̄e'tsua rá seyo Ajuá ja yá de. ⁵ Bi t'umba n̄εqui da 'yøt'a njab̄u h̄ønse pa da japi da sufri ya ja'i cut'a z̄ana, pe hingue pa da hyo. Y nuyá 'ñ̄u yá ne nú'u ya nc'oto ngu rá 'ñ̄u rá ne 'nara ts'o penz̄u ora tsa 'nara ja'i. ⁶ Nuya pa'u ya ja'i da neh̄ma da du, pe ma da 'ñ̄otho ra du pa gue'u.

⁷ Nú'u ya nc'oto'u mi hnequi ngu 'raya fani xa h̄ñoqui pa ra tuhni, y mi hu'tsa ja yá ñ̄axu'u ngu 'nara corona dega oro, y nuyá hmi mi ngu yá hmi ya ja'i. ⁸ Ne xi xmá ma yá st̄a ngu yá st̄a ya 'beh̄ña, y nuyá ts'i mi ngu

yá ts'i ya zate. ⁹ Y de ja yá ndo'yo mi p̄e'tsa 'nara nthauqui ngu dega b̄øja, ne nuyá mb̄uni de yá hua mi ngu rá mb̄uni ya carro nú'u ri gat'a ya fani 'yo ja ra tuhni. ¹⁰ Y yá cola mi nja ngu yá cola ya penz̄u co ya 'bite, y nuyá 'bite mi p̄e'tsa ra ts'edi pa da japi da sufri ya meximhai cut'a z̄ana. ¹¹ Y nú'a ra ts'o'εnxε 'b̄u ja ra o'tsi nú'a otho hab̄u bí c'a go gue'a mrá nd̄a de nuya nc'oto'u. Nura εnxε'a dega ebreo rá thuhu ra Abado, y dega griego ra Apolyo nú'a rí b̄oni da 'ñ̄ena ra hyote.

¹² Nurá m̄udi ra ts'othogui ya bi uadi, pe ri 'b̄edi má yoho.

¹³ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá 'rato ra εnxε, 'bestho dá øde 'nara noya mi p̄oni de ja nú'u goho ya nd̄ahi de ra ata dega oro nú'a mi ja de ja rá thandi Ajuá. ¹⁴ Y nú'a ra noya'a bi 'ñ̄embabi nú'a rá 'rato ra εnxε to mi h̄a ra trompeta:

—Xo'ta nú'u goho ya εnxε th̄at'a ja rá hyo ra d̄athe Eufrate.

¹⁵ Y bi so'ta nú'u goho ya εnxε xqui h̄ñoqui xqui d̄ø'mi pa 'bestho ra ora'a da hyo 'na de h̄ñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁶ Y dá øde hangu yá ndunthi nú'u yá soldado mi t̄ogue yá fani, dá øde gue mi yo nthebe 'mo ya 'mo.

¹⁷ Njaua dá handi gatho nú'a bi 'ñ̄utca ra M̄aca Nd̄ahi dega thedi: Nu'u tó'o mi t̄ogue yá fani, mi h̄a yá nthauqui ja yá tiñ̄a, ne xi mi huexqui dega th̄eni ne dega c'angui ne dega c'ast'i. Ne nuyá ñ̄axu ya fani mi ngu yá ñ̄axu ya zate, y de ja yá ne'u mi p̄oni ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre. ¹⁸ Nu'a ra tsibi ne ra 'bifi ne ra asufre mi p̄onga ja yá ne'u, bi japi bi nja ya ts'othogui asta bi du 'na de h̄ñu parte ya ja'i de ra ximhai. ¹⁹ Hangué nú'u ya fani'u mi ho ya ja'i co yá ne ne co yá cola, ha nuyá cola mi ngu 'nara qu'eñ̄a mi ja rá ñ̄axu ne mi tsate, y njab̄u mi ø'tua ra 'ñ̄u ya ja'i.

²⁰ Y nu'u ya ja'i himbi du co nuya ts'othogui'u, himbi ne bi ñ̄obri'u. Bi siguiho bi x̄ocambeni ya ts'ond̄ahi ne nú'u ya c'oi dega oro, dega t'axi, dega

bronse, dega do, ne dega za, nú'ᵤ hin-gui handi, nixi øde, nixi ri 'yo. ²¹ Nixi himbi ne bi ñobri'ᵤ de nú'a mi øt'ᵤ, ngu ra nthote, ne ya nt'ete, ne de ra nt'e'beñña, ne de ya mfe.

10

Ra enxε mi hq 'nara t'uca libro

¹ Nepᵤ dá handa ma'na ra enxε mi pe'tsa ndunthi rá ts'edi bi gai de mahets'i, ne mi pa madetho ja 'nara guui, ne mi ja 'nara 'bejri ja rá ñaxu. Rá hmi xi mri yot'i nts'edi ngu ra hyadi, y nuyá ua mi zø ngu ra faspí. ² Ne mi hq 'nara zi t'uca libro y bi xo'tsi. De guehni bi 'ba'ma rá ua ra 'ñei ja ra ndehe, ha nurá ua ra ngaha bi 'ba'ma ja ra hai. ³ Nepᵤ bi dø 'nara hmafi xi nts'edi ngu rá hmafi 'nara zate ora mafi, y nu mi mafi'a bi nt'øde yoto ya ngani. ⁴ Y nu ndá øde nuya ngani'ᵤ, ndí ma ga ofo nú'a te mi mañ'ᵤ. Pe dá øde 'nara noya de mahets'i, bi 'ñengagui:

—Dá gohitho njabᵤ nú'a bi mąnga nú'ᵤ yoto ya ngani, oguí ofo pa hinda fadi.

⁵ Nepᵤ 'mεfa, nú'a ra enxε dá handi xqui 'ba'ma rá ua ja ra ndehe ne ja ra hai, bi gaxa rá 'yε ra 'ñei pa mahets'i, ⁶ ne bi jura de rá thuhu nú'a to'o 'bui pa nzantho, nú'a bi hyoca mahets'i ne ra ximhai ne gatho ra ndehe ne gatho nú'a te ja, ne bi 'ñena:

—Ya ts'ᵤtho ya pa di 'bedi pa da uadi gatho. ⁷ Pe nu stí mudi da mist'a rá trompeta rá yoto ra enxε, nuya pa'ᵤ ma da uadi nú'a bi beni da 'yøt'a Ajuā ne himi fadi, nú'a bi xipabi yá 'mehni'a nú'ᵤ to'o bi mεpabi.

⁸ Y nú'a ra noya dá øde de mahets'i bi zocagui ma'na'qui ne bi 'ñengagui:

—Grí ma ne gui jᵤ nú'a ra t'uca libro xa xo'tsa ja rá 'yε ra enxε nú'a 'bai ja ra ndehe ne ja ra hai.

⁹ Nepᵤ dá ma habᵤ mi 'ba ra enxε ne dá embabi:

—'Racagui ra t'uca libro.

Ne nu'a bi 'ñengagui:

—Na, ne tsi. Ja ri ne ma gui tsa strá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ja ri mui ma gui tsa strá nju.

¹⁰ Nu'bú dá hąnga ra t'uca libro de rá 'yε ra enxε, ne dá tsi. Ne dá tsa ja ma ne xi xmá 'ñu ngu ra t'afi, pe nu ndá tsi xi xmá nju de mbo ma mui. ¹¹ Y nu'a bi 'ñengagui:

—Mahyoni gui yopa mąnga ma'na'qui nú'a te ma da t'ø'tuabi ya ja'i de gatho ya hñāqui ja gatho ya hai, ne ja gatho ya hnini, ne yá nda.

11

Mi 'bui yoho to bi damajuani

¹ Nepᵤ bi t'aca 'nara xithi pa ra t'eni, ne bi t'engagui:

—Grí ma gui 'yeni rá nija Ajuā ne ra ata, ne gui pede nú'ᵤ 'buhni ri xøcambeni Ajuā. ² Pe nura patio nú'a ja de møte rá nija Ajuā, oxqui eni, ngue'a nura patio'a xa t'umba nú'ᵤ ya ja'i hingyá xodyo, y nu'ú ma da net'a ra maça hnini ñotemayoho nzañā. ³ Y ma ga pehna nú'ᵤ yoho ma 'mehni pa da mąnga ma noya 'na 'mo ne yo nthebe hñu'rate ma pa, y ma da hye yá he dega behe.

⁴ Nú'ᵤ ya 'mehni'ᵤ gue'ᵤ ngu nú'ᵤ yo 'bai ya olivo ne ngu nú'ᵤ yoho ya mfoxyo 'bai ja rá thandi Ajuā nú'a to'o ra nda de ra ximhai. ⁵ 'Bᵤ da ne to'o te da 'yø'tuabi'ᵤ, da bōnga ya tsibi de yá ne'ᵤ pa da hyo nú'ᵤ yá ncontra. Y njabᵤ da du nú'ᵤ to'o da ne te da 'yø'tua'ᵤ. ⁶ Nu'ú pe'tsa ra ts'edi pa hinda hopi da 'uai nú'ᵤ ya pa ma da xipa ya ja'i de nú'a ma da nja. Nehe pe'tsa ra ts'edi pa da japi da nji ya dehe, ne da japi da nja ya ts'othogui haburaza ja ra ximhai. Y nu'ú da 'yøt'a njabᵤ nú'ᵤ ya 'mi'qui da ne'ᵤ. ⁷ Pe nu stí uadi da mąnga nú'a te ma da nja, ma da bōxa 'nara mąnga zu'ue de ja ra o'tsi nú'a otho habᵤ bí c'a pa da ntunhui'ᵤ, y ma da ntate nú'a ra mąnga zu'ue, hangue da hyo'ᵤ. ⁸ Nuyá ndo'yo'ᵤ ma da gohi di 'boni haburaza ja ya 'ñu de ra danga hnini nuni habᵤ bri pont'a ma Zidadahᵤ. Nura hnini'a da za

ga hyɛcuahɛ co ra hnini Sodoma ne de Egipto, y ja rá thandi Ajuá xi xá nts'o nuya hnini'ɛ. ⁹ Ya ja'i de gatho ya hnini, de gatho ya 'mɛi gá ja'i, de gatho ya hñáqui, ne de gatho ya hai, ma da hyandua yá ndo'yo nú'ɛ yoho ya 'mɛhni da 'moni hñu pa made, pe hinda thopi to da 'yagui'ɛ. ¹⁰ Y nuya meximhai da johya'ɛ ne da 'ñumba 'baha sɛhɛ'ɛ ngue'a ya xqui tho nú'ɛ yoho ya 'mɛhni to'o xi xqui 'yot'a ra xuhña pa gatho ya meximhai. ¹¹ Pe 'mɛfa de nú'ɛ hñu pa made, Ajuá bi japi bi yopa nte, nepɛ bi nangui'ɛ, y nú'ɛ to bi hyandi'ɛ xi bi ntsu. ¹² Nepɛ bi nt'øde 'nara noya de mahets'i mi ñá nts'edi ne bi 'ñembabi nú'ɛ to'o xqui yopa nte:

—Bá pøxhɛ grí 'ñehɛua.

Nepɛ ja 'nara guui bi ts'its'i'ɛ pa mahets'i. Y nú'ɛ yá ncontra'ɛ bi hyandi. ¹³ Nura ora'a bi nja 'nara danga mbimhai, ne bi yunt'a 'na de 'ret'a parte de ra hnini co nú'a ra mbimhai, ne bi du yoto 'mo ya ja'i, ha nu'ɛ tó'o himbi du xi bi ntsu, ne bi nsunda Ajuá nú'a 'bɛi mahets'i.

¹⁴ Nurá ñoho ra ts'othogui ya bi uadi, pe 'bestho ma da nja nú'a rá hñu.

Rá yoto ra trompeta

¹⁵ Y nu mi mist'a rá trompeta nurá yoto ra ɛnxɛ, 'bestho bi nt'øde 'raya noya de mahets'i mi ñá nts'edi, mi ená:

Nubyá gatho nuya hmanda mi ja ja ra ximhai,
ya go o rá 'yɛ ma Ajuáhɛ ne ra Zidada Jesucristo

nuto xa hñuts'i'a pa da nda pa nzantho.

¹⁶ Y nú'ɛ 'natemagoho ya nda mi hudi ja yá hudi de ja rá thandi Ajuá, bi ndandiñahmu'ɛ ne bi xøcambeni'a, ¹⁷ ne mi ena'ɛ:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe,
go gue'e guí pɛ'tsa gatho ra ts'edi,
go gue'e guí 'bɛi, ne nzantho xcá 'bɛi,
ne ma gui 'bɛi pa nzantho.

Dí 'ra'a'ihe njamadi
ngue'a ya xi gá nda.

¹⁸ Ya ja'i de ra ximhai xi xa bø yá cuɛ'ɛ con gue'e,

pe ya bi zø ra pa pa da hnequi ri cuɛ,
ne ma gui hñá'mba nguenda gatho nú'ɛ xa du,

ne ma gui umba yá thahá nú'ɛ ri 'mɛhni bi mɛp'a'i,

ne gatho ya gamfri, ne gatho nú'ɛ to'o bi xøcambeni'i,

ngu ya notsi ngu ya dangui.

Nehe ya bi zø ra pa pa gui huata nú'ɛ to xa ts'oca ra ximhai.

¹⁹ 'Mɛfa de gue'a bi xogui ra maça luga nuni mahets'i habɛ 'bɛ Ajuá, y ja bi hnequini ra arca de ra cohi, ne xi mri yot'a ya huei, ne mri nt'øde ya ngani, ne xi bi dagui ndunthi ya ndo ne bi nja 'nara mbimhai.

12

Ra 'bɛhñá ne ra mbanga zu'ue

¹ 'Mɛfa bi hnequi ja mahets'i 'nara danga nt'udi, y nú'a mi 'nara 'bɛhñá mri hñe co ra hyadi ne mi 'bai ja ra zana y mi hu'tsa 'nara corona mi tøgue 'ret'amayoho ya tsø. ² Mi da'thi ne mi zoni nts'edi co ya ugui ngue'a mi ma da 'mɛi rá bɛtsi. ³ Nepɛ bi hnequi ma'na ra nt'udi ja mahets'i, y nú'a mi 'nara danga thenga zu'ue mi ngu 'nara qu'eña. Y mi pɛ'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani y cada 'nará ñaxu mi hu'tsa 'nara corona. ⁴ Y co rá cola bi gɛt'a 'na de hñu parte ya tsø de mahets'i, nepɛ bi fote pa ja ra ximhai. Nepɛ nura zu'ue'a bi 'mai ja rá thandi nú'a ra 'bɛhñá, pa ngu da 'mɛi rá bɛtsi, da zipabi. ⁵ Nepɛ bi 'mɛi rá bɛtsi mrá ts'ant'ɛ, y nú'a con gatho rá ts'edi ma da nda de gatho ya hai, ja ra uenda di ha 'nara ts'ut'o dega bøja, y 'bestho bi ts'its'i pa habɛ bí hudi Ajuá. ⁶ Y ra 'bɛhñá bi ma bi 'bat'i pa ja 'nara mbonthe habɛ xqui hyoca Ajuá pa gue'a, pa ja da 'mɛhni ne ja da t'inini pa 'ret'amayoho nthebe hñu'rate ma pa. ⁷ 'Mɛfa bi nja 'nara danga tuhni nuni mahets'i, y ra nda gá ɛnxɛ nú'a rá thuhu ra Migue, mahyɛgui co yá ɛnxɛ'a bi ntunhui ra danga mbanga zu'ue ne yá ts'o'ɛnxɛ.

⁸ Y nura danga mbanga zu'ue ne yá

enxe himbi ntate'ua y nixi ya himbi thopi dua 'buhni mahets'i. ⁹ Hangué brá juui ne brá fote de mahets'i pa ja ra ximhai con gatho yá ts'o'enxe. Nú'a ra danga mbanga zu'ue'a go gue'a ra ndaxjua qu'eña xa thu'mbabi ra ts'ondahi ne ra Satá, ne go gue'a hat'a gatho ya ja'i de ra ximhai.

¹⁰ Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i mi ena:

—Nubyá ha, ya bi zø ra ora de ra mpøhø, ngue'a ya bi ntate Ajuá nú'a to'o ra nda ne ja rá ts'edi, y nehe ya bi umba rá nsu ma Zidadahu ra Jesucristo pa da nda, ngue'a ya xra juui ne xra fote de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a to'o mi mambabi ya cu ma pa ra xuui ja rá thandi Ajuá. ¹¹ Nehe ya cu ya xa ntate de ra ts'ondahi ngue'a bi mani rá ji ra T'uca Deti, nehe xa ntate'ua ngue'a xa damajuani de rá noya Ajuá, y himi tsu da du, ne himbi 'uegue de nú'a bi gamfri. ¹² Hangué johyahua nú'ahua ya guí 'buhua mahets'i. Pe huecate'ihu nú'ahua guí 'buthuba ja ra ximhai ne ja ra ndehe, ngue'a ra ts'ondahi xa juui xqui mabu habu guí 'buhu, ne xi ja rá cue ngue'a padi gue ts'utho ya pa ri 'bedi pa dra huati'a.

¹³ Y nu mbrá fote de mahets'i pa ja ra ximhai nú'a ra danga mbanga zu'ue, nu'bú nu'a bi hyonga nú'a ra 'behña xqui 'mai rá t'ua pa xa 'yø'tua ra nts'o'mai. ¹⁴ Pe ra 'behña bi t'umbabi yoho ya hua dega nxuni pa bi za bi nhyats'i, ne bi 'ba'tuabi nú'a ra danga mbanga zu'ue, nepu bi ma bá 'bu ja nú'a ra mbonthi habu bi t'ini'a hñu njeya made. ¹⁵ Nepu nura danga mbanga zu'ue bi zogui ra dehe de ja rá ne pa bi nja ngu 'nara dathe. Bi 'yø't'a njabu'a pa nura dehe'a bi dena nú'a ra 'behña pa xa duts'i hmaha. ¹⁶ Pe ra hai bi xogui pa bi yui nú'a ra dathe xqui zogui de ja rá ne nú'a ra danga mbanga zu'ue, y njabu ra hai bi mats'i ra 'behña. ¹⁷ Nepu nú'a ra danga mbanga zu'ue xi bi bø rá cue co nú'a ra 'behña, ne bi ma pa da ntunhui nú'a yá 'beto yá mbong'beto nú'a ra 'behña, nú'a to'o ø'tuabi yá

hmanda Ajuá ne camfri ra Zidada Jesucristo.

13

Yoho ya ts'ozu'ue

¹ Ndí 'bai ja rá ñani ra ndehe y dá handi bi c'onts'i de mbo ra ndehe 'nara mbanga zu'ue mi pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ne cada 'nará ndani mi tøgue 'nara corona, y cada 'nará ñaxu xqui t'ofu 'nara thuhu dega ts'one nú'a mi ñama'ñu de Ajuá. ² Nú'a ra zu'ue dá handi, mi hnequi ngu 'nara tigre, yá ua mi ngu yá ua 'nara 'muhu, y rá ne mi ngu rá ne 'nara zate. Nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eña mi umbabi rá ts'edi ne ra nsequi pa da nda ja rá luga'a. ³ Y dá handa 'na de nú'ua yá ñaxu xqui ts'eni ngu pa da du, pe bi ñani rá nts'eni, y gatho ya ja'i de ra ximhai bi hyandi ne bi 'yø'ua ne bi deni'a. ⁴ Nepu nu'ú bi xøcambeni nú'a ra danga mbanga zu'ue ngu ra qu'eña ngue'a xqui umba ra ts'edi nú'a ma'na ra zu'ue. Nehe bi xøcambeni'ua nú'a ra zu'ue ne mi ena'ua:

—¿To'o ngu nuni ra zu'ue? Ne ¿to'o ja rá ts'edi pa da ntunhuini?

⁵ Ne bi t'umba nsequi pa bi nøt'e ne pa bi ñama'ñu de Ajuá. Nehe bi t'umbabi ra ts'edi pa bi manda ñotemayoho nzana. ⁶ Bi njabu, bi ñama'ñu de Ajuá y bi zanbabi rá thuhu, nehe bi zanga ra maça luga habu bí 'bu Ajuá, ne gatho nú'ua to'o 'buhni. ⁷ Nehe bi t'umba nsequi pa da ntunhui ya gamfri ne da ntate'a. Ne bi t'umba ra ts'edi pa bi nda ja gatho ya 'mai gá ja'i, ja gatho ya hnini, ja gatho ya hñaqui, ne ja gatho ya hai. ⁸ Nu'ua tó'o ante da thoca ra ximhai bi t'opa yá thuhu ja ra libro habu xa thu'tsua yá thuhu nú'ua to ma da nte pa nzantho, nu'ú hinda ma da xøcambeni nura zu'ue'a. Pe nu ma'ra ya ja'i ha, gatho'ua ma da xøcambeni'a. Nura libro habu huxa yá thuhu nú'ua to'o ma da nte pa nzantho go rá meti ra T'uca Deti nú'a bi du.

⁹ Nu'a tó'o ne da badi, dá badi nú'a ma ga ofobya. ¹⁰ Nu'ua tó'o tsiste nts'ahni, nehe'ua da ts'ixa nts'ahni. Y nu'ua tó'o hote co ra huai, nehe'ua da tho co ra huai. Hangué nuya gamfri dí 'ñepabi da zedi yá jamfri, pa hinte da 'yot'e masque da ts'ixa fadi o da tho.

¹¹ 'Mefa dá handa ma'na ra mbanga zu'ue bi c'onts'i de mbo ra hai mi p'e'tsa yoho yá ndani ngu yá ndani 'nara deti, pe rá noya mri nt'ode ngu 'nara danga mbanga zu'ue 'ñena 'nara qu'eña. ¹² Y gatho nú'a mi ot'e'a, mi ot'e co nú'a ra ts'edi xqui umbabi nú'a rá mudi ra mbanga zu'ue, ne mri mpefi ja rá thandi'a, ne mi japa gatho ya ja'i de ra ximhai da xocambeni nú'a ra mudi zu'ue nú'a xqui m'e'tsa 'nara nts'eni ne xqui ñani. ¹³ Nehe mi ot'a ndunthi ya danga nt'udi, y asta mi japi da dagui ya tsibi de mahets'i pa ja ra ximhai ja yá thandi ya ja'i. ¹⁴ Y co ya nt'udi nú'a xqui thopi da 'yot'e ja rá thandi nú'a ra mudi zu'ue, mi hat'a ya meximhai. Nepu bi 'bepabi ya ja'i da hyoca 'nara c'oi de nú'a ra mudi zu'ue xqui ts'eni co 'nara mahuai pe himbi du. ¹⁵ Nehe bi t'umba ra ts'edi pa bi japi bi nte nurá c'oi nú'a ra mudi zu'ue, pa bi za bi ña ne pa bi manda da tho gatho nú'a to'o himbi ne bi xocambeni nura c'oi'a. ¹⁶ Nehe bi manda da thu'tsuabi 'nara seña ja yá 'ñei o ja yá de gatho ya ja'i, ngu ya notsi ngu ya dangui, ngu ya rico ngu ya hyoya, ngu ya 'bego ne ngu nú'a hinyá 'bego. ¹⁷ Y nu'ua tó'o mi p'e'tsa ra hmeya o rá thuhu ra zu'ue o rá numero rá thuhu, hõnse'ua mi tsa te da dai ne te da pa. Pe nu'ua ma'ra, hina. ¹⁸ Pa da za to da badi te dí bõnga núna bi t'utcgui, mahyoni di ja ndunthi rá mfadi pa da za da mede nura numero p'e'tsa nura zu'ue, ngue'a nura numero'a gue'a ngu rá thuhu 'nara 'ñohø, y nura numero'a gue'a 'rato nthebe ne hñu'rate ne 'rato.

14

Ra thuhu nú'a bi duta nú'ua 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya gamfri

¹ 'Mefa dá handa ra T'uca Deti mi 'bai ja ra t'ohø nuni Sion, y mi 'bahuini'a 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo ya ja'i nú'ua xqui t'opabi ja yá de rá thuhu ra T'uca Deti ne rá thuhu Ajuá rá Dada. ² Nepu dá øde 'nara noya nuni mahets'i. Nura noya'a bi nt'ode ngu yá nhyahni ndunthi ya d'athe ne ngu 'nara ngani xi nts'edi, ne ngu 'ra to'o mi pei ya arpa. ³ Ne mi tuti'ua 'nara 'ra'yo thuhu ja rá thandi Ajuá habu bí hudi'a, ne ja yá thandi nú'ua goho ya da'εnxε ne nú'ua ya nda. Pe hõnse nú'ua 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo nú'ua to bi mpøhø ja ra ximhai bi za bi badi nú'a ra thuhu bi nt'ode, ma'ra hina. ⁴ Nú'ua 'na nthebe ne ñotemagoho 'mo gue'ua hinxa 'mahui ni 'nara 'behña, y nixi mi jo'o yá 'behña. Nu'ú di dena ra T'uca Deti, y peui haburaza pa'a. Nú'ú gue'ua bi mpøhø de gatho ma'ra ya ja'i pa ra mudi sofo pa Ajuá ne pa ra T'uca Deti. ⁵ Ne nu'ú hinxa manga ya nc'uamba nixi hinte ma ts'oqui p'e'tsi ja rá thandi Ajuá.

Ya hoga noya nú'ua bi manga nú'ua hñu ya εnxε

⁶ Nepu dá handa ma'na ra εnxε mi nhyats'i madetho mahets'i, ne mi xipabi ya ja'i de rá noya Ajuá nú'a ma da nja pa nzantho y mā hanja da za da mpøhø 'na. Bá ehe'a pa bi zofo gatho ya 'múi gá ja'i ja yá hñaquí, ja gatho ya hnini ne gatho ya hai maxøgue ra ximhai. ⁷ Ne bi 'ñena nts'edi:

—Tshu Ajuá ne nsundahu'a ngue'a ya bi zø ra ora pa da hñam'ba nguenda ya ja'i. Xocambeni'ua nú'a to bi hyoca mahets'i ne ra ximhai, ra ndehe ne ya pøthe.

⁸ Nepu bi sigui ma'na ra εnxε bi 'ñena:

—Ya bi 'medi ya me Babilonia nú'a ra danga hnini, ngue'a xa japabi gatho ya ja'i de ra ximhai da nts'oqui ngu xa nts'oqui'ua, nja ngu 'na to japa ma'na da zi ra vinu asta hinda nti.

⁹ Nepu bi sigui rá hñu ra εnxε bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Nu'a tó'o da xocambeni ra mbanga zu'ue o nú'a rá c'oi, ne da hotho da thu'tsua rá seña ja rá de o ja

rá 'yε, ¹⁰ hinda za da mpont'ui rá cue Ajuá nú'a t'ø'mi, y yá mfe'i'a xi xá nts'o. Nehe ja rá thandi ra T'uca Dεti, ne ja yá thandi ya maça εnxε, ma da ntsau'i ya ugui ja ra tsibi fasp'i co ra asufre. ¹¹ Y ma da c'onts'i pa nzantho nurá 'bifi nú'a ra tsibi'a habu ma da nzø'u, y hinda me'tsa ra tsaya ma pa ra xuui nú'u to da xøcambeni ra mbanga zu'ue o rá c'oi y da hotho da thu'tsua rá hmeya. ¹² Hangué nu'u tó'o yá me'ti Ajuá, ne ø'tuabi yá hmanda'a, ne camfri xá hño ra Zidada Jesucristo, mahyoni da zedi yá jamfri pa da zeta gatho nú'a da 'ñehe.

¹³ Nepu dá øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñengagui:

—'Yofu njaua: “Njapi nú'u to tu ne xa gamfri ra Zidada Jesucristo.” Ra Maca Ndahi ena, hahá xi majuan'i njapi ngue'a ma da ntsaya'u de yá 'bεfi, ne yá hoga 'bεfi ma da fadi nuni mahets'i.

Ra sofo ja ra ximhai

¹⁴ 'Mefa dá handa 'nara t'axa guui, y ja nura guui'a mi hudini 'na 'ñena nú'a e bi njá'i, ne mi hu'tsa 'nara corona dega oro, ne mi há 'nara t'εxu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁵ Nepu bi bøni de ja ra maça luga habu bí 'bu Ajuá ma'na ra εnxε bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi nú'a to mi hudi ja ra guui:

—Ju ri t'εxu bá xa ra trigo ngue'a ya bi zø ra ora de ra sofo ja ra ximhai ne ya bi ñats'i.

¹⁶ Nepu nú'a to mi hudi ja ra guui bi ga'tsa rá t'εxu ja ra ximhai pa bi nja ra sofo ja ra ximhai.

¹⁷ 'Mefa bi bøni ma'na ra εnxε de ja ra maça luga nuni mahets'i habu bí 'bu Ajuá, mi há nehe 'nara t'εxu xi xmá hño yá ts'i. ¹⁸ Nepu bi bøni ma'na ra εnxε de ra ata, nú'a to mi su ra tsibi, ne bi zofo nts'edi nú'a ra εnxε to mi há ra t'εxu, ne bi 'ñembabi:

—Ju ri t'εxu, bá heca ya nzudi gá obxi ja ra ximhai, ngue'a ya bi dá.

¹⁹ Nu'bú ra εnxε bi ga'tsa rá t'εxu ja ra ximhai, ne bi hyεca ya obxi, nepu bi 'yut'a ja ra danga nth'e'ma'obxi. Bi 'yøt'a njabu ngue'a gue'a 'nara nt'udi de nú'a ma da 'yøt'a Ajuá co nú'u ma

da mfe'i co rá danga cue'a. ²⁰ Nura nth'e'ma'obxi'a mi ja møte de ra hnini, y nu mi the'ma ya obxi bi bøni ngu yá ji ja ja'i, y co rá ndunthi ra ji bi 'ño hñu nthebe kilometro rá yabu y asta bi zøxa ja yá frenu ya fani.

15

Ya εnxε co nú'u yoto yá ngats'i ya ugui

¹ Nepu bya, dá handa nuni mahets'i ma'na ra nt'udi xi mrá dangui, y xi dá 'yø. Mi yoto ya εnxε mi há 'ra 'nara mfe'i pa da mfe'i ya meximhai, mi gue'u yá ngats'i ya ugui, ngue'a ya gue'a rá ngats'i rá cue Ajuá.

² Nehe dá handa nú'a ra ndehe dega xito mi nthants'i co ra tsibi, ne nú'u to'o xqui ntate de ra mbanga zu'ue ne rá c'oi, ne himbi xøcambeni'u nixi himbi hotho bi thu'tsua rá hmeya ni rá numero de rá thuhu nura zu'ue'a, mi 'bai'u ja nú'a ra ñanga ndehe dega xito, mi há'u ya arpa nú'u xqui umbabi Ajuá. ³ Nehe mi tuti'u nú'a ra thuhu mi tuta ra Moise nú'a mi pepabi Ajuá, ne go guet'a ra thuhu tuta ra T'uca Dεti, ne mi ena'u:

Nu'i Ajuá ma Hmu'ihe, go gue'e guí pε'tsa gatho ra ts'edi.

Xi xá nsunda ne xi ya dangui nú'u ri 'bεfi guí øt'e.

Y guí øt'e gatho nú'a majuan'i ne nú'a xá hño.

Nu'i go gue'e grá nda de gatho ya hai de ra ximhai.

⁴ Ma zi Hmu'ihe, ¿to'o gue'a hinda zu'a'i nú'bu hinda 'yøt'e nú'a guí ma?

Ne ¿to'o gue'a hinda xøcambeni'i ri thuhu?

Ngue'a hønse'i grá maça Ajuá, hangué gatho ya ja'i de gatho ya hai de rá ngu'i ra ximhai da 'ñe da nsunda'i,

ngue'a xa hyandi'u gue xi guí øt'e gatho nú'a xá hño.

⁵ 'Mefa dá handa nuni mahets'i mi xogui nú'a ra maça luga habu 'be'tsa nuya xingdo habu xa t'ofu yá hmanda Ajuá. ⁶ Y nuni ra maça luga'a ja bi bønini nú'u yoto ya εnxε mi há

nú'ɥ yoto ya mfeɪ, ne mi hñe co ya dutu dega linu xi xmá nt'axi ne mi huexqui, ne mi ngút'a 'nara ngút'i dega oro asta mi tsøxa ja yá tiña. ⁷ Nepɥ 'na de nú'ɥ goho ya da'ɛnxɛ bi umba gatho nú'ɥ yoto ya ɛnxɛ 'ra 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i co ya ɥgui nú'ɥ ma da uni Ajuá co rá cuɛ, go gue'a Ajuá to 'bɥi pa nzantho. ⁸ Nu'bú nuni ja ra maça luga bi ñuxa ra 'bifi nú'a mi ehe de rá nsunda ne rá ts'edi Ajuá. Y himi tsa to da ɥt'ini asta himbi uadi nú'ɥ yoto ya ɥgui mri hña nú'ɥ yoto ya ɛnxɛ.

16

Rá cuɛ Ajuá ma da zɥdi nú'ɥ to'o hinxa gamfri

¹ Nepɥ dá øde bi ña 'nara noya xi nts'edi mbo ra maça luga, ne bi 'ñemba nú'ɥ yoto ya ɛnxɛ:

—Grí maha gui xañɥ ja ra ximhai nú'ɥ yá mfeɪ Ajuá xa mɛ'tsa ja nú'ɥ yoto ya 'bada.

² Nu'bú bi ma nú'a ra mudi ɛnxɛ bá xanga ja ra ximhai nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, hangue nú'ɥ ya ja'i to mi pe'tsa ra hmeya de ra mbanga zu'ue ne mi xøcambeni rá c'oi'a, bi c'onts'a ja yá ndo'yo 'raya sasi xi xmá nts'o ne xi xmá 'ñɥ.

³ Nepɥ rá ñoho ra ɛnxɛ bá xanga ja ra ndehe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura ndehe'a bi nji ngu rá ji 'na nú'a xa tho, ne bi du gatho nú'ɥ mi 'bɥ mbo ra ndehe.

⁴ Y rá hñu ra ɛnxɛ bá xanga ja ya dathe ne ya pøthe nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, nepɥ nu'ú bi nji'ɥ.

⁵ Nepɥ dá øde nú'a ra ɛnxɛ mi su ya dehe, mi ena:

—Nu'i ma maça Ajuá'i ne ma zi Hmu'i, go gue'e gá 'bɥi desde ra mudi ne asta nubya gui 'bɥi. Nu'i hinte gui tugue gue'a xcá 'yøt'a ra ts'utbi xá hño. ⁶ Ngue'a xcá castiga nú'ɥ to bi mamba yá ji nú'ɥ bi gamfri'i, ne nú'ɥ bi mangua ri noya. Hangue ngu bi 'yøt'e'ɥ njabɥ gá ø'tuabi nehe. Y dí 'ñepi da njab'ɥ.

⁷ Nehe dá øde ma'na ra ɛnxɛ mi ña mbo ja ra maça luga habɥ ja ra ata, ne mi ena:

—Nu'i Ajuá ma zi Hmu'i, go gue'e gui pe'tsa gatho ra ts'edi. Gui øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuañi.

⁸ Nepɥ rá ngoho ra ɛnxɛ bi xanga ja ra hyadi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y co rá ts'edi ra hyadi bi zat'a ya ja'i. ⁹ Pe masque xi bi zat'a ya ja'i, nu'ú himbi ne bi ntsø'mi de yá ts'oqui, nixi bi nsunda Ajuá. Nu'a bi 'yøt'e'ɥ, bi ñama'ñɥ de rá thuhu Ajuá nú'a ja rá ts'edi pa bi mɛhna nuya ya mfeɪ.

¹⁰ Nepɥ rá ncɥt'a ra ɛnxɛ bá xanga nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, bá xanga ja rá hudi nú'a ra mbanga zu'ue, ne bi 'mɛxuui habɥ gatho mi nda'a. Y nuya ja'i mi 'bɥ ja rá hmanda'a asta mi tsa yá jane co ya danga ɥgui mi thogui. ¹¹ Pe himbi ne bi ntsø'mi'ɥ de yá ts'oqui. Nu'a mi øt'e'ɥ, mi tsani Ajuá nú'a bí 'bɥ mahets'i, ngue'a mi tsama'ñɥ ya danga ɥgui.

¹² Nepɥ rá 'rato ra ɛnxɛ bá xanga ja ra danga dathe Eufrate nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, y nura dathe'a bi 'yot'i pa bi nja ra 'ñu pa bá ehe ya nda me bøxhyadi.

¹³ Nehe dá handa hñu ya ts'ondahi nú'ɥ mi hnequi ngu 'nara tsan'ue. 'Na bi bøni de ja rá ne ra mbanga zu'ue nú'a ngu 'nara qu'eña, nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne nú'a ma'na ra zu'ue mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani, ha nu'a ma'na bi bøni de ja rá ne ra hyate baði. ¹⁴ Nú'ú go gue'ɥ ya ts'ondahi mi øt'a ya nt'udi, ne mi pa'ɥ ja ya nda de gatho ra ximhai pa da munts'i'ɥ mahyɛgui co yá soldado pa da 'ñøt'a tuhni'ɥ nú'a ra pa da hñanga nguenda Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi. ¹⁵ Ra Zidada Jesu bi 'ñena: “Pañɥ gue nuga sta damfri ya ja'i ga tsøhø ngu 'nara be. Xi da johya nú'a to ga tsadi di ndø'mi ne di he yá he pa hinda 'ño nsinque yá he, nixi hinda ntsa ja rá thandi Ajuá.” ¹⁶ Y gatho nú'ɥ ya nda bi munts'i'ɥ ja nú'a ra

luga rá thuhu Armagedo de ra hñaquí ebreo.

¹⁷ Nepu rá yoto ra enxε bá xanga ja ra ndahi nú'a mi 'be'tsa ja nú'a ra 'bada mi ha, ne bi nt'ode 'nara noya de mbo ra maça luga nuni mahets'i habu mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

—Nubyá ha, ya xa uadi.

¹⁸ Nu'bú bi nja ya huei ne ya ngani ne 'nara danga mbimhai. Y de gatho ya pa xa 'mu ya ja'i ja ra ximhai hinhya'mu xa nja 'nara danga mbimhai ngu nú'a bi nja nura pa'a, ngue'a xi bi nja nts'edi. ¹⁹ Y nura danga hnini bi 'yot'a hñu hegue, y gatho ma'ra ya hnini de gatho ra ximhai bi ñunt'i'u, y Ajuá bi beni de ra danga hnini Babilonia gue mi pe'tsi da zudi rá cue'a. ²⁰ Y gatho nuya hai mi o madetho de ra ndehe bi go'ma ra dehe, ne ya t'ohø bi 'medi. ²¹ Nehe bi dagui ya danga ndo de mahets'i ne bi zudi ya ja'i. Xi myá data'u, y xi xmá hñu, mi pe'tsa ngu ñote kilo. Ya ja'i mi tsani Ajuá po nuya ndo bá pehni'a, ngue'a nu'a mi gue'a 'nara danga uguí pa gue'u.

17

Ra ts'o'behña ma da 'medi pa nzantho

¹ Nepu bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'u yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa yá mfei Ajuá, ne bi 'ñengagui:

—Bá ehe pa ga u't'a'i nú'a ra castigo ma da t'umbabi nú'a ra ts'o'behña bí hudi maña de ya ndehe. ² Ya nda de ra ximhai xa 'yot'a ya ts'oqui co nú'a ra ts'o'behña, nehe xa cadí gatho ma'ra ya ja'i nú'a ra ts'o'behña pa xi xa 'yot'a ya ts'oqui'u, nja ngu 'na to cadí ma'na pa da japi da zi ra vinu asta hinda nti.

³ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndahi, nú'a ra enxε bi zixcagui ja 'nara mbonthi, y ja dá handini nú'a ra ts'o'behña mi togue 'nara thenga zu'ue habu mi huxa ndunthi ya thuhu nú'u mi ñama'ñu de Ajuá. Nú'a ra zu'ue'a mi ja yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁴ Y nú'a ra 'behña mi he 'nará he mi nthants'a morado co ra theni, y xqui tötua ya oro, ne

'raya hothodo ne 'raya hoga t'axa do yá thuhu ya perhla. Nehe mi ha ja rá 'ye 'nara 'bada dega oro mi ñuts'i de ya t'ot'e xá nts'o ne de yá ts'oqui nú'a ra ts'o'behña. ⁵ Y ja rá de xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto bi badi te rí bøni, pe mi ena: “Ra danga Babilonia, go gue'a ra nana de ya ts'o'behña, go gue'a bi 'ñudi da t'ot'e ja ra ximhai gatho nú'a xá nts'o.” ⁶ Nepu dá handa nú'a ra 'behña ngu mri ti ngue'a xqui hyo ndunthi yá mfei Ajuá ne nú'u bi dena ra Zidada Jesucristo ne bi damajuani de gue'a. Ne nu ndá handi'a xi dá 'yø nts'edi. ⁷ Nu'bú ra enxε bi 'ñengagui:

—¿Hanja guí 'yø? Nuga ma ga xi'i nú'a hinto xa badi de nú'a ra ts'o'behña ne de nú'a ra zu'ue ri togue'a, nú'a pe'tsa yoto yá ñaxu ne 'ret'a yá ndani. ⁸ Nú'a ra zu'ue gá handi mi 'bui, pe nubyá ya jo'o, pe 'mefa ma da c'onts'i de ja ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nepu da ma habu da thogui ya uguí pa nzantho, y nuni ja guehni rá gats'i. Ya meximhai nú'u to'o desde ra mudi ra ximhai hinxqui t'opabi yá thuhu ja ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho, nuya ja'i'u ma da 'yø nu stí hyandi'u da bøts'e nú'a ra zu'ue de ja nú'a ra o'tsi'a, ngue'a nu'a mi 'bui nepu bi njo'o, pe ma da 'múi ma'na'qui.

⁹ Pa da za to da zo rá mfeni núna ma ga ma, mahyoni di ja rá mñadi. Nú'u yoto ya ñaxu, gue'u ngu yoto ya t'ohø habu hudi nú'a ra 'behña. ¹⁰ Nehe nú'u yoto ya ñaxu gue'u ngu yoto ya nda. Cut'a de gue'u ya xa thacua yá ts'edi. 'Na go gue'a ra ndabya, ha nu ma'na hinxá t'umtho rá 'befi, pe nu stí nda'a, 'na tui ya pa ma da nda. ¹¹ Nú'a ra zu'ue mi 'bui ma'met'o pe nubyá ya jo'o, go gue'a ma da 'na de nú'u yoto ya nda, pe ja ra uenda go gue'a ma drá hñato ra nda, y 'mefa ma da ma habu ma dra huati pa nzantho.

¹² Y nú'u 'ret'a ya ndani xcá hyandi gue'u ngu 'ret'a ya nda hinxá thuts'itho dega nda. Pe ma da t'umbabi'u da nda 'na ora mahyεgui

co ra mbanga zu'ue. ¹³ Nú'ua 'ret'a ya nda 'nadra mfeni ma da mε'tsi'ua, hangue ma da umba ra ts'utbi nura mbanga zu'ue. ¹⁴ Ne da ntuhni'ua co ra T'uca Deti, y nura T'uca Deti go gue'a ma da ntate, ngue'a go gue'a ra Hmu de gatho ya hmu, ne ra Nda de gatho ya nda. Y nú'ua to'o 'bui co ra T'uca Deti ma da ntate'ua, y nú'ua go gue'ua xa huahna Ajuá pa da gamfri, y nu'ua xa gamfri xá hño.

¹⁵ Nehe bi 'ñengagui ra ενχε:

—Nú'ua ya dehe xcá hyandi habu hudi ra ts'o'behña, go gue'ua ngu nuya ja'i de gatho ya hñaqui 'bui ja gatho ya hnini ne ja gatho ya hai. ¹⁶ Y nú'ua 'ret'a ya nda xcá hyandi co ra mbanga zu'ue, nu'ua ma da utsa ra ts'o'behña, ne da hñacuabi gatho yá hño, ne da zogui sinque rá he, ne da zipa rá ngø, y nuyá ndo'yo da tsa'tuabi. ¹⁷ Ngue'a Ajuá xa umbabi yá mfeni'ua pa da 'yø'tua rá paha'a, hangue 'nat'a bi mañ'ua pa bi umba ra ts'utbi nú'a ra zu'ue asta hinda nja nú'a xa ma Ajuá. ¹⁸ Y nú'a ra 'behña xcá hyandi gue'a ra danga hnini habu 'bui 'na to'o di manda ya nda de ra ximhai.

18

Ra dāta hnini Babilonia bi yø'te

¹ 'Mεfa de guehna dá handa ma'na ra ενχε bi gai de mahets'i, xi mi ja rá ts'edi, ne bi yot'a ra ximhai co rá nsunda. ² Ne bi ña nts'edi, bi 'ñena:

—Ra danga hnini Babilonia ya xa 'bedi rá nsu, nubyá ja 'buhni gatho 'rama'na'ño ya ts'ondahi, nehe ja jani yá 'bafi nú'ua ya ts'int's'ua xá nts'o ne xi t'utsa. ³ Ra Babilonia bi cadi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai pa bi nts'oqui'ua, nehe gatho ya nda de ra ximhai xa nts'oqui'ua con gue'a, y gatho ya ma ne ya duqui xa nrico'ua co yá ts'ot'ø't'e øt'a nura hnini'a.

⁴ Ne dá øde ma'na ra noya de mahets'i mi ena:

—Nú'ahua ma hnini'ihua, pøñhua de nura ts'ohnini'a pa hingui 'yøthua ya ts'oqui ngu øt'e'ua, ne pa hinda zu'ahua nú'ua ya mfei ma da zu'di'ua. ⁵ Ngue'a xi xa ndangui yá ts'oqui'ua y co yá

ndangui asta ya xa zøxa nuua mahets'i, y Ajuá hinxa pumfri de ya ts'ot'ø't'e øt'e'ua. ⁶ 'Yø'tuabihua nura hnini'a ngu nú'a xa 'yø't'e'a pa ma'ra, ne co'tsuahua yo'qui rá ndunthi de nú'a xa 'yø't'e. Thantshua yo'qui nú'a ma da t'umbi'a ngu nú'a xi xa 'yø't'e'a co ma'ra. ⁷ Japhua da zama'ñua ne da tho ya ts'othogui ngu nú'a xa 'yø't'e'a co rá nt'ets'i ngue'a xi pε'tsa ndunthi ya hño, ngue'a nu'ua nja ngu 'nara 'behña ri nda, hangue ena: “Nuga dí hucua drá 'behña dí nda, hinxa du ma dame, nixi hinga ma ga thogui ya dumai.” ⁸ Por gue'a 'na patho ma da t'umba ya mfei, y nuya mfei'ua go gue'a ra du ne ya dumai ne ra thuhu, ne da zat'a nura hnini'a, ngue'a xi ja rá ts'edi Ajuá ma Hmuhua nú'a to'o da hña'mba nguenda'a.

⁹ Ne ya nda de ra ximhai nú'ua to'o xa 'yø't'a ya ts'oqui co ra hnini'a ne xa johyauí ja ya ts'ot'ø't'e øt'e'ua, nú'ua ya nda'ua ma xi da nzoni ne ma da du yá mai nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra ts'ohnini ma da zat'i. ¹⁰ Nú'ua ya nda ma da 'mai yabua ngue'a da ntsu de nú'a ma da nja, ne ma da 'ñena'ua:

—¡A, huecate'ihua nú'ahua guí 'buhua ja ra danga hnini Babilonia! Nu'ahua mi ja ri ts'edihua, pe 'na oratho xa zu'ahua rá castigo Ajuá.

¹¹ Ya ma ne ya duqui de ra ximhai ma da nzoni'ua ne da du yá mai de nú'a bi nja co ra hnini'a ngue'a ya ma da njo'o to da dambi nú'a da pa'ua.

¹² Mi hats'i'ua da pa ja ra hnini'a ya t'ø't'e dega oro ne dega t'axi, ne ya hoga do ne ya perhla, ne ya hoga dutu dega linu ne dega seda, ne nú'ua ya hoga dutu dega morado ne dega theni. Nehe mi hats'i 'rama'na'ño ya za nú'ua yuni xá cahi, ne ya hoga t'ø't'e xa thoqui dega marfi, ya hoga za, ra marmo, ne ya bøja, 'na rá thuhu ra bronse, ha nu ma'na ra yerro. ¹³ Mi hats'i nehe ya canela, ya hoga ndapo yuni xá cahi, ra t'uts'i, ra mirra, ne ya dehe nú'ua xi yuni xá cahi, ra vinu, ra aceite, ra hoga arina, ne ra trigo. Nehe mi tsixa ya mbo'oni, ngu ya deti ne ya fani. Nehe mi tsixa ya carro, ne

asta ya 'bεgo, y gue'ya ya ja'i mi pa'ya ngu ya mbo'oni. ¹⁴ Ya ma ne ya duqui ma da 'ñembabi nú'a ra hnini:

—¡Ya otho'i nú'ya ya hoga fruta ngrí ho, y ya gá 'bedi pa nzantho gatho nú'ya ya hño ne ya nt'ets'i nguí pε'tshma!

¹⁵ Nú'ya ya ma ne ya duqui xa nrico ngue'a xa pa yá t'øt'e ja nura danga hnini, ma da 'mai yabya ngue'a ma da zu nú'a ra castigo ma da nja. Ma da nzoni'ya ne da du yá mai, ¹⁶ ne da 'ñena'ya:

—¡A, hyøctho nuni ra dahni! Ngue'a mi ngu 'nara 'behña mi he ya hoga dutu dega linu ne dega morado ne dega theni, nehe xqui nhyoqui dega oro ne dega hoga do ne dega perhla. ¹⁷ ¡'Na oratho bi uadi gatho yá ndunthi nuyá hño mi pε'tsi!

Nehe gatho nú'ya to'o mi manda ya motsa, ne nú'ya to'o mi ε'ti, ne nú'ya ma'ra mri mpefini, ne nú'ya to'o mi pani, gatho'ya ma da 'mai yabya, ¹⁸ y nu sta hyandua rá 'bifi nú'a ra danga hnini ma da zat'i, da ña nts'edi'ya ne da 'ñena:

—Mi otho ma'na ra hnini xi mrá dangui ngu nuni.

¹⁹ Nehe da hyøxa ya hai ja yá ñaxu ngue'a da du yá mai'ya, ne da nzoni'ya co ra dumai, ne da ña nts'edi ne da 'ñena:

—¡A, hyøctho nuni ra danga hnini! Ngue'a xi mrá dangui rá tai, y ja xqui nriconi gatho nú'ya to mi pε'tsa yá motsa ja ra ndehe. ¡Pe 'na oratho bi zat'a gatho nuni ra hninini!

²⁰ Pe nú'ahya gyá gamfrihya ne gatho nú'ahya yá 'mehni'ihya Ajuá, ne gatho nú'ahya ma'ra guí 'baha mahets'i, jolyahya de nú'a bi nja ja nú'a ra danga hnini, ngue'a Ajuá xa hña'mba nguenda nuya ja'i mi 'baha, ne xa t'øtuabi'ya ngu nú'a xqui 'yøt'a'ihya nehe.

²¹ Nepya 'nara εnxe xi mi ja rá ts'edi bi gya 'nara danga do nú'a ma'na xma hñya que 'nara danga jani, ne bi 'yεnt'a ja ra ndehe ne bi 'ñena:

—Njaua ma da yai nehe ra Babilonia nú'a ra danga hnini, ne ya hinhya'mya ma da hnequi ma'na'qui.

²² Nixi ya hinhya'mya ma da yopa nt'øde ma'na'qui ya nzuni de ya arpa, nixi de ya thaza, nixi de ya trompeta ja nura hnini'a. Ni 'nara mεfi de nu'araza ra 'bεfi hinda yopa 'mai ja nura hnini'a, nixi da yopa mpefi 'nara jani. ²³ Ni 'nara ñot'i ya hinda hnequini, nixi hinhya'mya da nja ma'na'qui ya ngo dega nthati. Nú'ya ya ma ne ya duqui to mi mpa ne mi ntai ja nura hnini'a, xi bi nja yá ts'edi ja ra ximhai, y co yá nt'ete nuya mengu de guehni mi hat'a ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, pe ya bi uadi yá ts'edi'ya.

²⁴ Nura hnini'a ya bi hnequi gue go xi tu ra ts'oqui'a de nú'ya ya gamfri ne yá 'mehni Ajuá xa tho, ne de gatho nú'ya ma'ra xa tho ja ra ximhai.

19

¹ 'Mεfa dá øde mi ña nts'edi ndunthi ya ja'i nuni mahets'i, mi ena'ya:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a xá nsunda ne ja rá ts'edi ne bi za bi pøhø ya ja'i.

² Ngue'a nu'a øt'a ra hoga ts'utbi ne nú'a majuani.

Nu'a xa umba ra mfei nura ts'o'behña nú'a mi japa ya ja'i da 'yøt'a ya ts'oqui.

Ajuá bi co'tsuabi'a nú'a bi 'yøt'e gue bi hyo nú'ya to'o mi pεpabi Ajuá.

³ Nepya bi yopa 'ñena'ya ma'na'qui:

—¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a hinhya'mya ma da ntsaya da bøxa rá 'bifi nú'a ra hnini bi zat'i.

⁴ Nu'bá nú'ya 'natemagoho ya nda ne nú'ya goho ya da'enxe bi ndandiñahmu'ya, ne bi xøcambeni Ajuá nú'a bí hudi ja rá hudi, ne mi ena'ya:

—¡Njabya gue'a! ¡Drá nsunda Ajuá!

⁵ Nepya bi nt'øde ma'na ra noya de habya mi hudi Ajuá, ne bi 'ñena:

Nsundahya Ajuá,
gatho nú'ahya guí pεpha
ne guí tsuhya'a,
ngu ya notsi ngu ya dangui.

Ra ngo de rá nthati ra T'uca Deti

⁶ Nepya dá øde 'nara ñahni de 'nara danga hmunts'a ja'i, 'ñena mri

nhyahni ndunthi ya dehe, ne 'ñena 'raya ngani, ne mi ena:

¡Drá nsunda Ajuá! Ngue'a nú'á go gue'a ma Hmuh pe'tsa gatho ra ts'edi, ne go gue'a ra Nda de gatho ra ximhai.

⁷ Johyah ne nsundah'a, ngue'a ya bi zø ra pa de rá nthati ra T'uca Deti.

Ra navia ya xa nhyoqui,

⁸ ya xa hye nú'a ra hoga dutu xqui t'umbi xá nt'axi y ri huexqui.

Nura t'axa dutu'a gue'a yá te xá nt'axi nú'u to'o xa gamfri Ajuá.

⁹ Nepu ra enxε bi 'ñengagui:

—'Yofu nuya ya noya: “Dá johya nú'u to da sipabi pa da ma ra ngo de rá nthati ra T'uca Deti.”

Nehe bi 'ñengagui:

—Nuya guehya yá noya Ajuá, y guehya xi majuani.

¹⁰ Nepu nuga dá ndandiñahmu ja rá ua ra enxε pa ga nsunda'a, pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, ngue'a necagui ne ma'ra ri cu dyá 'begohu mahyεgui de Ajuá, ne dí mañhu rá noya ra Zidada Jesu. Go da xøcambeni Ajuá.

Nu'u tó'o mamba rá noya Ajuá gue'u damajuani nehe de nú'a xa ma ra Zidada Jesucristo.

'Nara tøgue mri tø 'nara t'axfani

¹¹ Nepu dá handa mahets'i mi xogui, ne dá handa 'nara tøgue mri tø 'nara t'axfani, y nú'a ra tøgue'a xa thu'mbabi 'nara thuhu nú'a rí bøni da 'ñena: Nú'a xa ma, nzantho da 'yøt'e. Ne ma'na ra thuhu rí bøni da 'ñena: Majuani. Ngue'a nu'á xi ra hoga nda, øt'e xá hño, ne øt'a ya tuhni ngu rí 'ñepi. ¹² Yá da 'ñena mi zø ya tsibi, ne mi hu'tsa ndunthi ya corona, y nehe xqui t'opabi 'nara thuhu nú'a hinto mi paði te mi ne da ma, hønse'a go mi pa'a. ¹³ Ne mi he 'nara dutu xqui 'bobo co ra ji, y rá thuhu gue'a Rá Noya Ajuá. ¹⁴ Ne mri deni'a ndunthi ya memahets'i nú'u øt'a ya tuhni, mri hñe'u dega hoga linu xi xmá nt'axi, ne mri tøgue ya t'axfani nehe. ¹⁵ Nu'a ra maði tøgue mi pøni de rá ne 'nara

mahuai dega yo filo. Con gue'a ma da na'mbabi ya ja'i de gatho ya hai de ra ximhai, ne ma da nda de gue'u con gatho rá ts'edi, ja ra uenda di ha 'nara ts'at'o dega bøja. Ne ngu 'nara ja'i net'a ya obxi pa da the'mi, njabu'a ma da huata ya ja'i nuto yá ncontra Ajuá nú'a to pe'tsa gatho ra ts'edi ne pø rá cuε con gue'u. ¹⁶ Ne ja rá he de ja rá xinthe xqui t'ofu 'nara thuhu ena: “Ra Nda de gatho ya nda ne ra Hmu de gatho ya hmu.”

¹⁷ Nepu dá handa 'nara enxε mi 'bai ja ra hyadi, ne bi mafi nts'edi pa bi ma'ta gatho ya ts'intsu di nhyats'i, ne bi 'ñembi'u:

—Bá ehū guī munts'ihū pa guī tsihū nú'a ra danga hñuni ma da 'ra'ahu Ajuá. ¹⁸ Ma da t'a'ahu guī tsihū yá ngø ya danga nda ne ya nda gá soldado, ne yá ngø nú'u to xi mi jahma yá ts'edi. Ma guī tsiphū yá ngø ya fani ne nú'u to mi tøgue'u. Xi ma guī tsiphū yá ngø gatho ya ja'i, ngu ya 'begu ne nú'u hingyá 'begu, ngu ya notsi ne ya dangui.

¹⁹ Nepu dá handa ra mbanga zu'ue ne ya nda de ra ximhai xqui munts'i'u co yá soldado pa da ntunhui nú'a to mi tøgue ra t'axfani ne nú'u to mi deni'a. ²⁰ Nú'a ra mbanga zu'ue bri ju co nú'a ra hyate baði to xqui 'yøt'a ya nt'udi ja rá thandi nú'a ra mbanga zu'ue. Co nuyá nt'udi ra hyate baði xqui hyat'a ya ja'i nú'u xqui thu'tsua rá hmeya nú'a ra mbanga zu'ue ne xqui xøcambeni'u rá c'oi'a. Nú'u ri yoho bi t'ent'a ma tetho ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspī co ra asufre. ²¹ Y nú'a to mi tøgue ra t'axfani bi hyo nú'u ma'ra to mri dena ra mbanga zu'ue ne ra hyate baði. Bi hyo'u co nú'a ra mahuai mi pøni de rá ne, y gatho ya ts'intsu xi bi niña co yá ngø'u.

20

'Na 'mo ya jeya

¹ Nepu dá handa 'nara enxε bi gai de mahets'i mi ha ra nsoqui de ra o'tsi nú'a otho habu bí c'a, nehe mi ha 'nara danga cadena. ² Ne bi gu ra

danga zu'ue nú'á go gue'a ra ndaxjua qu'eña mi 'bui desde maya'bui, nú'a rá thuhu ra ts'ondahi ne ra Satá. Ne bi dat'i pa 'na 'mo njeya, ³ y ngu bi dat'i bi 'yent'a mbo ja nú'a ra o'tsi'a, ne bi got'i ne bi hñu'tsua 'nara seyo pa ya hinda za da hyat'a ma'ra ya ja'i asta hinda uadi nú'u 'na 'mo njeya. 'Mefa ma dra thogue pa 'raya patho.

⁴ Nepu dá handa 'raya hudi, y ja mi huhni nú'u to'o xqui t'umba ra ts'edi pa da 'yot'a ra ts'utbi. Nehe dá handa nú'u xqui thecua yá 'yuga ngue'a xqui damajuani de ra Zidada Jesucristo ne xqui mamba rá noya Ajuá, ne hinxqui xocambeni ra mbanga zu'ue nixi rá c'oi'a, nixi hinxqui hopi to da meya'u ja yá de o ja yá 'ye co rá hmeya ra zu'ue. Dá handi bi yopa nte'u ne bi nda co ra Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeya. ⁵ Nú'á go gue'u xi ya mudi bi yopa nte de nú'u xqui du. Y nu'u ma'ra himbi yopa nte'u asta himbi zoxa nú'u 'na 'mo njeya. ⁶ Njapi ne xá nt'axi nú'u to xa yopa nte ra mudi. Y rá ñoho ra du nú'a ma da nja ja ra nidu, hinda za te da 'yot'uabi'u. Gatho'u da macja ja rá thandi Ajuá ne ra Zidada Jesucristo, ne da nda'u co ra Zidada Jesucristo pa nú'u 'na 'mo njeya.

⁷ Y nu sta uadi nú'u 'na 'mo njeya, ra Satá ma dra thogue de habu xa jot'i. ⁸ Nu'á ma da bõni pa da hyat'a ya ja'i 'bu ja gatho ya hai de ra ximhai. Da ma pa da hyat'a ra Gog ne ra Magog, nú'á gue'u yá ncontra ra Zidada Jesucristo, ne da hyat'i'u pa da munts'i pa da 'ñot'a tuhni, y nuyá ndunthi'u ngu rá ndunthi ra 'bomu ja ja ra ñanthe. ⁹ Gatho nuya ja'i'u dá handi bi ma'u ja rá ngu ni ra ximhai pa bá thets'i'u habu mi ja rá hmaca hnini Ajuá ne mi 'bu ya gamfri. Pe Ajuá bi mehna ra tsibi de mahets'i pa bi zat'i'u. ¹⁰ Ne ra ts'ondahi nú'a to mi hat'a ya ja'i bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre, habu xqui t'ent'i nehe ra mbanga zu'ue ne nú'a ra hyate badi. Nuni ja guehni ma pa ra xuui da zama'ñu'u ya uguí pa nzantho.

Ma da nja 'nara nsuca uenda ja rá thandi Ajuá

¹¹ Nepu dá handa 'na mi hudi ja 'nara danga hudi xmá nt'axi. Y ngu bi hnequi'a, 'bestho bi 'metho mahets'i ne ra ximhai, y nixi bi fadi habu bi ma. ¹² Nehe dá handi nú'u xqui du, gue notsi ndanguí mi 'bahni ja rá thandi Ajuá. Nepu bi so'tsa ya libro, y nehe bi so'tsa nú'a ra libro habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho. Y nú'u to xqui du bi tha'mba nguenda de nuya t'ot'e xqui 'yot'a ja ra ximhai, y nuya t'ot'e'u xqui t'ofu ja nuya libro'u. ¹³ Nú'a ra luga habu mi 'bu nú'u xqui du, nura luga'a xqui da nú'u mi 'bahni, ra ndehe xqui da nuya ja'i xqui zo de guehni, y ra nt'agui xqui da nú'u xqui nt'aguini, y cada 'na de nuya ja'i'u bi tha'mba nguenda de nuya t'ot'e xqui 'yot'e'u. ¹⁴ Nepu ra nt'agui ne ra luga habu mi 'bu nú'u xqui du ya bi 'ñotho, ngue'a bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi faspí. Y ra castigo ja nuna ndehe dega tsibi go gue'a rá ñoho ra du. ¹⁵ Hangué bi t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'u to'o hinxqui t'opabi yá thuhu ja nú'a ra libro habu xqui thu'tsua yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

21

Ma da nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i

¹ Nepu dá handi xqui nja ma'ra'yo ra ximhai ne mahets'i, nguetho nú'a ra mudi ximhai mi ja ne nú'a mahets'i bi 'metho'u. Nehe ya mi otho ra ndehe. ² Núga drá Xuua, dá handa ra maca hnini Jerusale nú'a xqui nja ma'ra'yo. Dá handi bi gai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá ne mi hnequi mahotho ngu 'nara navia ya xa hñe pa da nthatui nú'a ma drá dame. ³ Ne dá øde 'nara noya de mahets'i mi ña nts'edi, mi ena:

—Ndi, Ajuá 'buhui ya ja'i, y ma da 'múi con gue'u pa nzantho, y nú'á go gue'u rá hnini'a. Ajuá go guesε'a ma da 'muhui'u ngue'a go gue'a yá Ajuá'u. ⁴ Ne Ajuá ma da ducuabi gatho yá guida'u. Ya hinda nja ra du,

ni ya ts'oni, ni ya dumui, nixi ya ugui, ngue'a nuya t'ot'e mi ja ma'met'o, nubyá ya otho.

⁵ Nepu nú'a to'o bí hudi mahets'i ja rá hudi bi 'ñena:

—Padi gue nuga dí japi gatho ya t'ot'e da nja ma'ra'yo.

Nehe bi 'ñengagui:

—'Yofo nú'a stá xi'i, ngue'a nuya ya noya go guehya majuani ne ma da nja ngu stá ma.

⁶ Ne bi 'ñengagui:

—Ya xa t'ot'e. Nuga go gueque rá madigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta. Nu'a tó'o da zu ra nduthe, ga umbi da zi nú'a ra dehe dega te pøhø ja ra pøthe ne t'untho. ⁷ Y gatho ya t'ot'e go dyá meti nú'u to ma da ntate. Nú'u go yá Ajuagui'u, y nuga go ma batsi'u. ⁸ Pe nuya zuse, ya 'ñagamfri, ya ts'oja'i, ya hyote, ya 'ñeja'i, ya 'ñete, ne nú'u to xøcambeni ya c'oi, ne gatho ya c'uamba, gatho'u ma da t'ent'a ja ra ndehe dega tsibi nú'a faspí co ra asufre. Nú'a go gue'a rá ñoho ra du.

Ra 'ra'yo Jerusale

⁹ Nepu bi 'ñe bi zucagui 'na de nú'u yoto ya enxε mi ha 'ra 'nara 'bada habu mi 'be'tsa nú'u yoto yá ngats'i yá mfei Ajuá. Ne bi 'ñengagui:

—Bá ecua pa ga u't'a'i ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Deti.

¹⁰ Nepu ja nú'a ra thedi bi 'ñutca ra Maça Ndañi, nú'a ra enxε xqui zocagui bi zixcagui ja 'nara danga t'øhø xi xmá hñets'i, ne bi 'ñutcagui ra danga maça hnini Jerusale mi cai de mahets'i po rá ts'edi Ajuá. ¹¹ Nú'a ra hnini'a xi mri yot'i co rá nsunda Ajuá, ne ngu 'nara hothodo xi mri huexqui, ngu nú'a ra hoga do rá thuhu jaspe, ngu ra xito nú'a di hya'tsi. ¹² Mi jot'i co 'nara danga jado xi xmá hñets'i, y mi pe'tsa 'ret'amayoho ya gosthi y mi 'ba 'nara enxε cada ra gosthi. Ja nuya gosthi'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho ya 'mai gá ja'i xqui 'ñehe de nú'u 'ret'amayoho yá t'u ra Israel. ¹³ Mi ja hñu ya gosthi de bøxyadi, y má hñu de yuhyadi,

má hñu de mahuifi, y má hñu de mac'anguí. ¹⁴ Ra jado de nura hnini'a mi pe'tsa 'ret'amayoho ya madi do, y ja nuya do'u xqui t'ofoni yá thuhu nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra T'uca Deti.

¹⁵ Nú'a ra enxε to'o ndí ña'be mi ha 'nara t'eni dega oro mri hnequi ngu 'nara xithi pa mi enga nura hnini'a ne rá jado ne yá gosthi. ¹⁶ Ra hnini mi mahyegui rá ma ne rá nxidi ne rá hñets'i. Ra enxε bi 'yeni ra hnini co nú'a ra t'eni mi ha, rá ma bi zudi 'natemagoho nthebe kilometro, nehe rá hñets'i ne rá nxidi bi zudi mahyegui. ¹⁷ Ne bi 'yeni ra jado y bi zudi hñu'rate ne goho metro, go gue'a ra t'eni padi ya ja'i, hangue bi cupa ra enxε.

¹⁸ Ra jado xqui thoqui dega jaspe, ne ra hnini xqui thoqui 'ra'tho dega oro, y mi hya'tsi ngu ra xito. ¹⁹ Nehe ya madi do de rá jado ra hnini gatho mi tu ya hoga do. Rá madi ra do mi tu nú'a ra t'axa do rá thuhu ra jaspe, rá ñoho mi tu nú'a ra ixca do rá thuhu ra safiro, rá hñu mi tu nú'a ra c'anga do rá thuhu ra agate, rá ngoho mi tu nú'a ra cahu do rá thuhu ra esmeralda. ²⁰ Rá ncut'a do mi tu nú'a ra do nthants'i ra t'axi co ra theni rá thuhu ra onice. Rá 'rato mi tu nú'a ra do xá theni rá thuhu ra coralina. Rá yoto ra do mi tu nú'a ra do xá nc'ast'i rá thuhu ra crisolito. Rá hñato mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra berilo. Rá gato mi tu nú'a ra do xá nc'ast'i nthants'i ra c'anguí rá thuhu ra topacio. Rá 'ret'a mi tu nú'a ma'na ra c'anga do rá thuhu ra crisoprasa. Rá 'ret'ama'ra mi tu nú'a ra do ra 'botheni rá thuhu ra jacinto. Ne rá 'ret'amayoho mi tu nú'a ra do ra nzat'a theni rá thuhu ra amatista. ²¹ Nú'u 'ret'amayoho ya gosthi xqui thoqui co nú'a ra t'axa do rá thuhu ra perhla. Cada 'nara gosthi mi gue'a 'nara perhla. Y nura 'ñu de mbo ra hnini mi 'ra'tho dega oro ne mri hya'tsi ngu ra xito.

²² Nuni ja ra maça hnini hindá handini ni 'nara nija, ngue'a go guese Ajuá ma Hmuhu 'buhni nú'a to pe'tsa

gatho ra ts'edi. Nehe ja 'bahni ra T'uca Dēti. ²³ Nehe hinga mahyonini ra hyadi nixi ra zana pa da yot'a ra hnini, ngue'a rá nsunda Ajuá ne ra T'uca Dēti go gues'e ri yot'a nura hnini'a. ²⁴ Y gatho ya gamfri de maxøgue rá ngani ra ximhai ma da 'ño'u ja ra ñot'i'a, nehe ya nda de ra ximhai nú'u xa gamfri ma da zoni ja nura hnini'a, ne da hñaxa yá nsu pa da zogui ja nura hnini'a. ²⁵ Ne ya gosthi hinhya'mu jot'i, nehe hinhya'mu ja ra 'bexuui. ²⁶ Nehe ya gamfri de maxøgue rá ngani ra ximhai ma da hñaxa yá nsu ja nura hnini'a. ²⁷ Pe hinda ma da yat'ini nú'u to'o hinxá nt'axi, nixi nú'u to'o øt'e xá nts'o, nixi nú'u manga ya nc'uamba. Nuni ma da yat'ini hønse nú'u to'o xa t'opabi yá thuhu ja rá libro ra T'uca Dēti, habu huxa yá thuhu nú'u to'o ma da nte pa nzantho.

22

¹ Nepu ra enxε bi 'ñutcagui 'nara dathe xi xá nt'axi y nura dehe'a gue'a ra dehe dega te. Mi hnequitho nú'a te mi ja mbo ngu nja ra xito, ne mi pøni de habu mi hudi Ajuá ne ra T'uca Dēti. ² Madetho de rá 'ñu ra hnini ne ja yá ñani ra dathe mi 'bahni nú'a ra za dega te, ne ri unga yá fruta 'ret'amayoho 'mi'qui ra jeya, tat'a zana uni yá fruta, y nuyá xi ra 'ñethi pa bi ñani nú'u ya ja'i xqui 'ñe de gatho rá ngani ra ximhai. ³ Nehe da 'ñothoni ni 'nara t'øt'e xá nts'o. Nuni ja ma da njani ra hudi habu hudi Ajuá ne ra T'uca Dēti, y nu'u tó'o pēpabi Ajuá ma da xøcambeni'a. ⁴ Nu'ú ma da hyanduabi rá hmi Ajuá, y rá thuhu'a ma da t'ofu ja yá de'u. ⁵ Nuni ma da 'ñothoni ra 'bexuui, nixi hinga mahyoni rá ñot'i ra hyadi nixi ma'na ra ñot'i pa da yot'i nuto gatho ma da 'mahni, ngue'a Ajuá go gue'a ma da yot'i'u, y nú'ú ma da nda pa nzantho.

'Bui guetbu rá yo'ehe ra Zidada Jesucristo

⁶ Nepu ra enxε bi 'ñengagui:

—Nuya ya noya go guehya xi majuani, ne ma da nja ngu xa hma. Ajuá

ma Hmuhu nú'a ri umba ra mfađi yá 'mehni, go gue'a bi mehna rá enxε pa da 'ñutuabi nú'u to pēpabi de nuya t'øt'e ma da nja 'bestho.

⁷ —¡Beñhu gue nuga ma ga ehe 'bestho!

Dá johya nú'a to da hñuxa nt'øde nuna rá noya Ajuá xa t'ofu ja nuna libro.

⁸ Nuga go gueque drá Xuua, dá øde ne dá handi gatho nuya t'øt'eya. Y ngu dá juadi dá øde ne dá handi dá ndandiñahmu ja rá ua nú'a ra enxε xqui 'ñutcagui gatho nuya ya t'øt'e pa ga nsunda'a. ⁹ Pe nu'á bi 'ñengagui:

—Oguí øt'a njabu, dyá 'begohu mahyεgui co nú'u ma'ra ri cu mamba rá noya Ajuá ne nú'u to'o huxa nt'øde nú'a xa t'ofu ja nuna ra libro. Go da xøcambeni Ajuá.

¹⁰ Nehe bi 'ñengagui:

—Oxqui agui nuya ya t'øt'e xcá 'yofu ja nuna ra libro, ngue'a ya ma da zohø ra pa pa da nja nuya ya t'øt'eya. ¹¹ Ya ts'o'mai dá sigui da nts'o'mai, nu'u xá nts'o dá sigui da nts'oni, ha nu'u to ya hoja'i, dá sigui da hñoja'i, y nu'u tó'o øte Ajuá, dá sigui da 'yøte.

¹² —Xi majuani, ma ga ehe 'bestho ne ga ju'tuabi cada 'na ngu nú'a xa mēfi. ¹³ Nuga go gueque rá madigui ne asta rá gats'i, ngu ya letra fadi desde ra A asta ra Zeta.

¹⁴ Njapi nú'u to'o xa t'axca yá dutu pa da t'umba nsequi da yat'a ja ra maça hnini ne da zipa rá fruta nú'a ra za dega te. ¹⁵ Pe ma da gohi rí møte de ra maça hnini nú'u ya 'ñagamfri, ya 'ñete, ya 'ñeja'i, ya hyote, ne nú'u to'o xøcambeni ya c'oi, ne gatho nú'u to'o di ho da manga ya nc'uamba.

¹⁶ —Núga drá Jesu, stá pēhn'ahubu ma enxε pa da xi'ahu gatho nuya ya noya nú'ahu guí camfriguíhu. Núga drá Hmu de ra nda Davi, y stí 'ñehe de yá ja'i'a. Go gueque dí ngu nú'a ra haxatsø ri huexqui.

¹⁷ Ra Maça Ndađi ne ra navia nú'a ma da nthatui ra T'uca Dēti eñ'u:

—Bá ehe.

Nehe nu'ᵐ tó'o øde nuna ra noyana dá 'ñena nehe'ᵐ:

—Bá ehe.

Nu'ᵐ tó'o tsᵐ ra nduthe ne ne da ntsithe, dá 'ñehe da zi ra dehe dega te nú'a t'untho.

¹⁸ Gatho'ihᵐ dí xi'ahᵐ gue nu'ᵐ tó'o da 'yøde nuya ya noya xa t'ofoua ja nuna ra libro, ne da hñu'tsa ma'ra ya noya nú'ᵐ hinxa t'ofoua, pahᵐ gue Ajuᵐ ma da umba ya mfei nuya ja'i'ᵐ, ngu nú'ᵐ xa t'ofoua. ¹⁹ Nehe nu'ᵐ tó'o da hñaca 'raya noya de nú'ᵐ xa t'ofoua ja nuna ra libro, Ajuᵐ ma da hñacuabi

nehe yá thuhu nuya ja'i'ᵐ de ja ra libro habᵐ huxa yá thuhu nú'ᵐ ma da nte pa nzantho, nehe nuya ja'i'ᵐ hinda yᵐt'a ja ra maça hnini, nixi da hñanga nú'ᵐ ya japi xa t'ofoua.

²⁰ Go ra Zidada Jesucristo nú'a to'o bi mᵐnga nuya ya noya, ne bi 'ñena:

—Xi majuᵐni ma ga ehe 'bestho.

Y nujá dí thadihᵐ ne dí eñhᵐ:

—Njabᵐ gue'a. ¡Bá ehe, ma Zidada'ihé!

²¹ Ma Zidadahᵐ ra Jesucristo da max'ahᵐ grí gathohᵐ. Njabᵐ gue'a.